ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני דור תורה
קתת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהורין או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניכחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ:
ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים
שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא
שָׁלוֹם בָּךְ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: ג חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ
כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: ד רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לְגֵאֵי
יוֹנִים:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ג-ח – ירושלים הבנוי׳ כעיר שחוברה לה יחדו . . שאלו שלום ירושלים ישלו אוהביך. יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך. למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך

ב. ענין זה (אחדות ישראל שע״י ירושלים) נרמז גם בפסוק זה על פי מאמר רז״ל[1] ״מאי דכתיב[2] (ולא איש) בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר . . אמר הקב״ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה, ומי איכא ירושלים למעלה, אין, דכתיב ירושלים הבנוי׳ כעיר שחוברה לה יחדו (ירושלים שלמטה תהא בנוי׳ כעיר שחוברה לה, שהיא כיוצא בה, חבירתה ודוגמתה, מכלל דאיכא ירושלים אחריתי, והיכן אם לא למעלה[3])״, וכדלקמן.

המשך בעמוד 284

1) תענית ה, א.
2) הושע יא, ט.
3) פרש״י שם.

ברכת האילנות

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה והיה מדי חודש בחדשו,
מוצאי ש"פ תזו"מ, ב' דר"ח אייר, אור לב' אייר ה'תשל"ט.... 5

התוועדויות

שיחת ש"פ תזו"מ, ב' דר"ח אייר, ה'תשמ"ב..... 17

לקוטי שיחות

תזריע, כרך יז, ג..... 49
תזריע-מצורע, כרך כב..... 54

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת תזריע-מצורע..... 63
לוח לתהלים היומי..... 94
תניא יומי..... 95
לוח 'היום יום'..... 108

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 111
שלושה פרקים ליום..... 115
פרק אחד ליום..... 172
ספר המצוות..... 172

לימוד מחולק לפי ימים

מסכת סוטה לימי ספירת העומר..... 178
משניות עם ביאור קהתי - מסכת פסחים..... 209
גמרא עם ביאור - מסכת סוטה..... 218
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 246

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים..... 246
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'..... 246
לקוטי תורה..... 250

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים..... 254

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך..... 255

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג..... 257

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב..... 258

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט..... 260
לקוטי דיבורים - בלה"ק..... 261
אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.. 262
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ..... 265

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה..... 61
ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה..... 62
נביאים וכתובים..... 207
עין יעקב - מסכת ברכות..... 217
נקודה משיחת קודש מעובדת..... 267
חומש לקריאה בציבור..... 268
קריאת התורה למנחה בשבת קודש..... 283
ביאורים לפרקי אבות - פרק ב..... 285
לוח זמנים..... 286
סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש..... 287

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. מוצאי ש"פ תזו"מ, בדר"ח אייר, אור לב' אייר, ה'תשל"ט

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וְהָיָה** מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ
2 יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי[1]. וּמְדַיֵּיק
3 בָּזֶה בַּעַל יוֹם הַהוּלֶּדֶת בְּמַאֲמָרוֹ עַל פָּסוּק זֶה[2],
4 דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא מִדֵּי חֹדֶשׁ
5 בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ (בְּחָדְשׁוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ
6 וּבְשַׁבַּתּוֹ שֶׁל שַׁבָּת[3]) אַזַי יָבוֹא כָל בָּשָׂר
7 לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי. וְיָדוּעַ גַּם דִּיּוּק רַבּוֹתֵינוּ
8 נְשִׁיאֵינוּ (הָחֵל מֵרַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּהַתְחָלַת הַתּוֹרָה
9 אוֹר[4] וּבְסִיּוּם הַלִּקּוּטֵי תּוֹרָה[5] (כַּיָּדוּעַ[6] שֶׁסֵּדֶר
10 הַדְּרוּשִׁים נִקְבַּע עַל יְדֵי הַצֶּמַח צֶדֶק), וְכֵן
11 בִּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה) בִּפְסוּקֵי
12 הַהַפְטָרָה שֶׁלְּפָנֵי זֶה (שֶׁהֲרֵי פָּסוּק זֶה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ
13 לְמַה שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי זֶה, בְּסִיּוּם הַנְּבוּאָה), כִּי
14 כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר
15 אֲנִי עוֹשֶׂה עוֹמְדִים לְפָנַי גוֹ' כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם
16 וְשִׁמְכֶם[7], וְעַד לְהַתְחָלַת הַהַפְטָרָה, הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי
17 וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי גוֹ'
18 וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי[8],
19 דְּצָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ שַׁיָּיךְ לוֹמַר עָלָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּסְאִי
20 וַהֲדֹם רַגְלָי, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְלֹא גוּף[9].
21 וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין בַּמֶּה שֶׁכָּתוּב הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים
22 וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, מַהוּ הַחִידּוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה בְּשָׁמַיִם

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בנבואת ישעיהו, והוא הפסוק המסיים את ההפטרה של שבת ראש
2 חודש, הקדוש ברוך הוא אומר על לעתיד לבוא:
3 בכל ראש חודש **וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ** בכל
4 שבת **יָבוֹא כָל בָּשָׂר** לבית המקדש **לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי**[1] לפני הקדוש
5 ברוך הוא. **וּמְדַיֵּיק בָּזֶה בַּעַל יוֹם**
6 **הַהוּלֶּדֶת** הרבי מהר"ש שיום
7 הולדתו הוא בב' אייר (בשנת תקצ"ג)
8 **בְּמַאֲמָרוֹ עַל פָּסוּק זֶה**[2],
9 **דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַטַּעַם**
10 **שֶׁדַּוְקָא מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ**
11 **וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ (בְּחָדְשׁוֹ**
12 **שֶׁל חוֹדֶשׁ וּבְשַׁבַּתּוֹ שֶׁל**
13 **שַׁבָּת**[3]) **אַזַי יָבוֹא כָל בָּשָׂר**
14 **לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי,** מהי הסיבה לכך
15 שלעתיד לבוא תהיה העליה לבית
16 המקדש דוקא בראשי חדשים
17 ובשבתות, כלומר מהו הקשר
18 והשייכות, לפי פנימיות הדברים, של
19 ראש־חודש ושבת דוקא, לענין העליה
20 לבית המקדש.?
21 **וְיָדוּעַ גַּם דִּיּוּק** השאלה ששואלים
22 **רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ** אדמו"רי חב"ד
23 **(הָחֵל מֵרַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּהַתְחָלַת**
24 **הַתּוֹרָה אוֹר**[4] ספר מאמרי אדמו"ר
25 הזקן על פרשיות התורה והמועדים של
26 חומשים בראשית ושמות ומגילת
27 אסתר **וּבְסִיּוּם הַלִּקּוּטֵי תּוֹרָה**[5]
28 ספר מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות
29 התורה והמועדים של חומשים ויקרא,
30 במדבר, דברים, ושיר השירים
31 **(כַּיָּדוּעַ**[6] **שֶׁסֵּדֶר הַדְּרוּשִׁים**
32 מאמרי החסידות שבספרים 'תורה אור'
33 ו'לקוטי תורה' **נִקְבַּע עַל יְדֵי**
34 **הַצֶּמַח צֶדֶק,** ולכן העובדה
35 שהמאמרים הללו מופיעים בתחילת
36 הספר 'תורה אור' ובסיום הספר 'לקוטי

ביאור בדרך אפשר

תורה' היא משמעותית), **וְכֵן** 'דיוק' זה נזכר גם **בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות 37
של **רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה** בדורות שאחרי אדמו"ר הזקן) 38
בִּפְסוּקֵי הַהַפְטָרָה שֶׁלְּפָנֵי זֶה הקודמים לפסוק 'והיה מדי חודש 39
בחדשו' **(שֶׁהֲרֵי פָּסוּק זֶה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי זֶה,** 40
בְּסִיּוּם הַנְּבוּאָה), כִּי כַּאֲשֶׁר 41
הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ 42
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה 43
עוֹמְדִים לְפָנַי גוֹ' כֵּן יַעֲמֹד 44
זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם[7], הקדוש ברוך 45
הוא אומר, כשם שהשמים החדשים 46
והארץ החדשה שאעשה לעתיד־לבוא 47
יעמדו ויתקיימו לעולם, בני ישראל 48
יעמדו ויתקיימו לעולם **וְעַד** 49
לְהַתְחָלַת הַהַפְטָרָה, שם נאמר 50
הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם 51
רַגְלָי אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי 52
גוֹ' וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי 53
וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי[8], 54
הקדוש ברוך הוא אומר כי למרות 55
שהוא גבוה ורם ונישא מאד, והשמים 56
משמשים לו כיסא והארץ משמשת לו 57
כשרפרף, בכל זאת מבטו והשראתו 58
נתונים לאנשים שליבם שבור וחרדים 59
לקיים את דברו, ועל כך מדייקים 60
ושואלים במאמרי חסידות **דְּצָרִיךְ** 61
לְהָבִין אֵיךְ שַׁיָּיךְ איך יתכן 62
לוֹמַר עָלָיו על הקדוש ברוך הוא 63
יִתְבָּרֵךְ, כִּסְאִי וַהֲדֹם רַגְלָי, 64
ביטויים שמשמעם שכביכול הוא יושב 65
על כסא ורגליו נתונים על גבי שרפרף 66
שֶׁהֲרֵי עיקר ויסוד באמונה בה' הוא 67
האמונה כי **אֵין לוֹ** לקדוש ברוך הוא 68
אפילו **דְּמוּת הַגּוּף וְלֹא גוּף**[9]**.?** 69
וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין בַּמֶּה שֶׁכָּתוּב 70
בנבואה זו **הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים** 71
וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, מַהוּ 72

---

1) ישעי' סו, כג — סיום הפטרת שבת ר"ח. 2) דשנת תרכ"ח (סה"מ תרכ"ח ע' פט). 3) ראה גם לקו"ת ברכה צז, ג ואילך. 4) בראשית א, א ואילך. א, ג ואילך. 5) שה"ש מח, ד ואילך. 6) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' תקסב. 7) ישעי' שם, כב. 8) שם, א־ב. 9) פיוט "יגדל" — ע"פ פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד הג'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַחִידּוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה לעתיד לבוא **בְּשָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה דַּוְקָא.**?

וּבִפְרָט ובמיוחד יש לתמוה מה משמעות הדברים שלעתיד לבוא יהיו ׳שמים חדשים׳ ו׳ארץ חדשה׳ **עַל פִּי מַאֲמַר רַז"ל**[10] במדרש **עַל הַפָּסוּק**[11] האמור בתורה אודות בריאת העולם בששת ימי בראשית **אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם,** והמדרש מדייק כי מכך שבכתוב **תּוֹלְדוֹת מָלֵא כְּתִיב,** בשני ואוי"ן (׳תולדות׳ ולא ׳תלדת׳) **שֶׁעוֹלָם עַל מִילּוּאוֹ נִבְרָא**[12], שהעולם נברא מלכתחילה כדבר מלא ושלם **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לְאַחֲרֵי בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, שֶׁאָז יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּתוֹלְדוֹת מָלֵא בַּפַּעַם הַשְּׁנִיָּה,** שעל זה רומז הכתוב במגילת רות **אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ**[13], שגם בו כתוב ׳תולדות׳ מלא **בִּשְׁלֵימוּת נוֹסֶפֶת** על השלימות שהיתה בעת הבריאה **וְעַד** כדי כך היא תוספת השלימות שתהיה בעולם בימות המשיח שהכוונה **לְהוֹסָפָה שֶׁבְּאֵין עֲרוּךְ** ללא כל יחס והשוואה **לְגַבֵּי מַה שֶׁעוֹלָם עַל מִילּוּאוֹ נִבְרָא, שֶׁנִּרְמָז בְּתוֹלְדוֹת מָלֵא בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, וְעַד שֶׁדַּוְקָא אָז** בימות המשיח **יִהְיֶה הָעוֹלָם בִּשְׁלֵימוּתוֹ וְהָאָדָם בִּשְׁלֵימוּתוֹ, וְלָכֵן** בימות המשיח **תּוּכַל לִהְיוֹת עֲשִׂיַּת כָּל הַמִּצְוֹות בִּשְׁלֵימוּתָם, כֵּיוָן שֶׁיִּהְיוּ** כל המצוות **נַעֲשִׂים עַל יְדֵי הָאָדָם הַשָּׁלֵם, וְעַל יְדֵי חֶפְצָא בָּעוֹלָם** החפצים הגשמיים המשמשים לקיום המצוות **שֶׁגַּם הִיא** תהיה בימות המשיח **בִּשְׁלֵימוּתָהּ**[14]. וכפי שמבואר ב׳המשך׳ המאמרים המתחיל בפסוק ׳וככה תאכלו אותו׳, לאדמו"ר מהר"ש: "... לעתיד לבוא יהיו כל הנבראים במעלה היותר עליונה שהרי גם בחיות הטמאות הטורפים ודורסים כתיב וגר זאב עם כבש... ומאחר שגם באלו שהם מקליפות הגסות ישתנה לעתיד לבוא, כל־שכן שבהמות הטהורות שמקליפת נוגה שהיא זכה הרבה יותר מג׳ קליפות הטמאות בודאי יתעלו ויוטב מצבן גם כן...", **וְאַף עַל פִּי כֵן** למרות השלימות הנעלית כל כך שתהיה בעולם בימות המשיח **נֶאֱמַר שֶׁיֵּשׁ עוֹד חִידּוּשׁ נִפְלָא, שֶׁיִּהְיוּ שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה** וצריך ביאור מה ענינו של חידוש זה.?

וּלְאַחֲרֵי זֶה מוֹסִיף הַכָּתוּב עוֹד עִנְיָן, והכתוב ממשיך ואומר כי כשם שלעתיד לבוא השמים והארץ החדשים יעמדו לעולם **כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם,** וגם העמידה והקיום של בני ישראל יהיו כמו אלה של השמים החדשים ושל הארץ החדשה **שֶׁזֶּהוּ עוֹד עִילּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר** וצריך ביאור מה ענינו של עילוי זה.

ב) וְיָדוּעַ הַבֵּיאוּר בָּזֶה, ב׳דיוקים׳ ובשאלות האמורות בפסוקי נבואה זו **וּבְהַקְדָּמָה, שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן** התוכן הכללי והמשמעות הכללית **דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר**[15] **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, שֶׁכּוֹלֵל** פסוק זה המדבר על בריאת השמים והארץ, כולל **אֶת כָּל הָעִנְיָנִים** וכל סוגי הנבראים **שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת כּוּלָּם וְכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת**[16] שבו האור האלוקי יורד ונמשך מלמעלה למטה כדי לברוא עולמות ונבראים, ובכך נכלל הכל **הֵן בְּמָקוֹם וְהֵן בִּזְמַן** היינו כל הדברים שבכל העולמות וכל הדרגות ב׳סדר השתלשלות׳ שבכל המקומות ושבכל הזמנים **(כּוֹלֵל גַּם הַזְּמַן שֶׁיִּהְיוּ שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה** היינו הזמן של ימות המשיח**), וְגַם מַה שֶׁמַּמְשִׁיכִים** ומביאים לידי גילוי ומורידים מלמעלה למטה אור ושפע אלוקי **מֵהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי** כפי ש׳שמים׳ ו׳ארץ׳ הם דרגות גבוהות באלוקות (וההמשכה והגילוי של בחינות נעלות אלו היא **עַל יְדֵי**

1 חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה דַּוְקָא. וּבִפְרָט עַל פִּי מַאֲמַר
2 רַז"ל[10] עַל הַפָּסוּק[11] אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם
3 וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם, תּוֹלְדוֹת מָלֵא כְּתִיב, שֶׁעוֹלָם
4 עַל מִילּוּאוֹ נִבְרָא[12], וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לְאַחֲרֵי
5 בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, שֶׁאָז יִהְיֶה
6 הָעִנְיָן דְּתוֹלְדוֹת מָלֵא בַּפַּעַם הַשְּׁנִיָּה, אֵלֶּה
7 תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ[13], בִּשְׁלֵימוּת נוֹסֶפֶת וְעַד לְהוֹסָפָה
8 שֶׁבְּאֵין עֲרוּךְ לְגַבֵּי מַה שֶׁעוֹלָם עַל מִילּוּאוֹ נִבְרָא
9 שֶׁנִּרְמָז בְּתוֹלְדוֹת מָלֵא בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, וְעַד
10 שֶׁדַּוְקָא אָז יִהְיֶה הָעוֹלָם בִּשְׁלֵימוּתוֹ וְהָאָדָם
11 בִּשְׁלֵימוּתוֹ, וְלָכֵן תּוּכַל לִהְיוֹת עֲשִׂיַּת כָּל
12 הַמִּצְוֹות בִּשְׁלֵימוּתָם, כֵּיוָן שֶׁיִּהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יְדֵי
13 הָאָדָם הַשָּׁלֵם, וְעַל יְדֵי חֶפְצָא בָּעוֹלָם שֶׁגַּם הִיא
14 בִּשְׁלֵימוּתָהּ[14]. וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר שֶׁיֵּשׁ עוֹד
15 חִידּוּשׁ נִפְלָא, שֶׁיִּהְיוּ שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ
16 חֲדָשָׁה. וּלְאַחֲרֵי זֶה מוֹסִיף הַכָּתוּב עוֹד עִנְיָן, כֵּן
17 יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, שֶׁזֶּהוּ עוֹד עִילּוּי גָּדוֹל
18 יוֹתֵר.
19 ב) וְיָדוּעַ הַבֵּיאוּר בָּזֶה, וּבְהַקְדָּמָה, שֶׁכְּלָלוּת
20 הָעִנְיָן דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁעֲלֵיהֶם
21 נֶאֱמַר[15] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת
22 הָאָרֶץ, שֶׁכּוֹלֵל אֶת כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת
23 כּוּלָּם וְכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת[16], הֵן בְּמָקוֹם וְהֵן
24 בִּזְמַן (כּוֹלֵל גַּם הַזְּמַן שֶׁיִּהְיוּ שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ
25 חֲדָשָׁה), וְגַם מַה שֶׁמַּמְשִׁיכִים מֵהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי
26 וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי (עַל יְדֵי הַהַנְהָגָה דְּעָנִי וּנְכֵה

10) ב"ר פי"ב, ו. 11) בראשית ב, ד. 12) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג. 13) רות ד, יח. 14) ראה המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע׳ תכ ואילך). 15) בראשית א, א. 16) ראה גם אוה"ת בראשית תפז, סע"ב ואילך. ד"ה בראשית ברא תרנ"א (סה"מ תרנ"א ע׳ פט ואילך). ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַהַנְהָגָה דְּעָנִי וּנְכֵה רוּחַ ענווה, לב נשבר ושפלות רוח **וְחָרֵד עַל דְּבָרִי** יראת שמים), **וְעַד שֶׁבָּאִים לַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה** כפי שיהיה לעתיד לבוא — **הִנֵּה כָּל זֶה תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ** כעת, היינו לימוד התורה וקיום המצוות ועבודת ה' של בני ישראל בזמן הגלות, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[17] על הכתוב בתחילת התורה **בְּרֵאשִׁית** שבריאת העולם היא בשביל ב' ראשית **בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית** כלשון הכתוב 'ראשית תבואתו' **וּבִשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת רֵאשִׁית** כלשון הכתוב 'ראשית דרכו', **שֶׁבִּשְׁבִילָם הֵם הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ,** השמים והארץ נבראו בשביל התורה ובשביל ישראל **כְּכָל הַפְּרָטִים וְהַכְּלָלִים שֶׁבַּדָּבָר,** ולכן מובן שהגילוי וההמשכה של האלוקות בבריאה, כולל ובמיוחד הגילוי וההמשכה שיהיו לעתיד לבוא, בימות המשיח, תלויים במעשינו ועבודתינו כעת, בזמן הגלות. **וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּנוֹגֵעַ לַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה נֶאֱמַר אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה** הקדוש ברוך הוא **עוֹשֶׂה, הַיְינוּ, שֶׁזֶּהוּ מָקוֹם** ענין, דרגא **שֶׁאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** התעוררות מלמטה, כלומר עבודת ה' של האדם **אֵינָהּ מַגַּעַת שָׁם**[18], לא מגיעה ולא 'נוגעת' שם, כלומר דרגה נעלית שלעבודת האדם אין שם נגיעה והשפעה, ואם כן, איך אפשר לומר שהדבר תלוי במעשינו ועבודתינו, **מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי יָדוּעַ שֶׁעַל בְּחִינָה זוֹ גוּפָא** עצמה **נֶאֱמַר** לשון הזוהר **שֶׁקֶדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָא שָׁרְיָא אֶלָּא בַּאֲתַר שְׁלִים**[19], אין הקדוש ברוך הוא שורה אלא במקום שלם, **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁאֲפִילּוּ מַה שֶּׁאֲנִי** הקדוש ברוך הוא בעצמו **עוֹשֶׂה** ב'אתערותא דלעילא', בדרגה ש'אתערותא דלתתא' לא מגיעה שם, בכל זאת **הֲרֵי זֶה קָשׁוּר עִם זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, שֶׁקָּאֵי עַל כָּל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה** של בני ישראל למטה **שֶׁהָיוּ לִפְנֵי זֶה**[20], **שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ הֵם הֲכָנָה, וַהֲכָנָה קְרוֹבָה, וְגַם** **סִיבָּה** וגורם, **לְעִנְיָנִים שֶׁנִּקְרָאִים שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה, וְעַד** כדי כך שעבודת האדם היא גורם וסיבה אפילו **לְעִנְיָנִים אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה** וכמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן: "... שבחינת שמים וארץ החדשים הוא גילוי מבחינה שאין אתערותא דלתתא מגעת לשם כלל שגילוי זה יהי' לעתיד לבוא. ואם כן, סלקא דעתך אמינא שההמשכה שעל ידי אתערותא דלתתא בתורה ומצוות בבחינת ארץ ושמים שלנו... תהי' בטילה לגמרי מחמת גילוי העצום ההוא שמבחינת אשר אני עושה. לזה אמר כן יעמוד זרעכם ושמכם. שגם בחי' זו דאתערותא דלתתא יתעלה להיות עומדים לפני בבחינה הפנימית ממש כמו בחינת שמים החדשים וארץ החדשה...".

וְכֵיוָן שֶׁכָּל זֶה ההמשכות והגילויים הנפעלים ב'שמים וארץ' כעת ולעתיד לבוא **קָשׁוּר עִם תּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהֵן בְּיִשְׂרָאֵל וְהֵן בַּתּוֹרָה יֶשְׁנָם גַּם שְׁנֵי הַפְּרָטִים וְהַכְּלָלִים דְּשָׁמַיִם וְאֶרֶץ, הֵן כְּפִי שֶׁהָיוּ בַּתְּחִילָה** כשנבראו בששת ימי בראשית, **וְהֵן כְּפִי שֶׁיִּהְיוּ אַחַר כָּךְ** לעתיד לבוא **בְּאוֹפֶן דְּשָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה** וכפי שיבואר להלן.

ג) וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הַחִילּוּק בֵּין שָׁמַיִם וְאֶרֶץ בָּעֲבוֹדָה ההבדל הכללי כפי שהוא בא לידי ביטוי בעבודת ה' **הוּא, שֶׁתְּפִלָּה שֶׁעִנְיָנָהּ רָצוֹא** רצון ותשוקה להתעלות מלמטה למעלה ולהתקרב לאלוקות **הוּא עִנְיַן שָׁמַיִם, וְאִילּוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ נִקְרָאִים בִּכְלָלוּת בְּשֵׁם אֶרֶץ, שֶׁהֵרֵי הַתּוֹרָה לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא**[21], כלשון הכתוב בתורה, אלא ירדה למטה **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת** ואם התורה שהיא ענין שכלי וקרובה יותר לרוחניות, הרי כיון שירדה למטה שייכת לתחום של 'ארץ' קל-וחומר שכן הוא ביחס למצוות **שֶׁקִּיּוּמָן** של המצוות המעשיות **קָשׁוּר עִם עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא** כמו למשל ציצית מצמר גשמי, תפילין מעור גשמי, ארבעת המינים של סוכות

---

17) פרש"י ורמב"ן עה"פ שם. 18) תו"א בראשית ב, ד. לקו"ת שם נ, א. נא, ג. 19) זח"ג צ, ב. 20) ראה לקמן הערה 62. 21) ב"מ נט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מצמחים גשמיים וכד׳, ולכן ענייני התורה והמצוות נקראים בשם ׳ארץ׳. אמנם חלוקה זו שהתפילה היא בבחינת ׳שמים׳ והתורה והמצוות הם בבחינת ׳ארץ׳ היא חלוקה כללית **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ חִילּוּק** הבדל **בֵּין תּוֹרָה וּמִצְוֹת גּוּפָא** עצמם, **דְּהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁתּוֹרָה** לאחר שירדה למטה **לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא,** בכל זאת **הֲרֵי מִשָּׁם** משורשה ומקורה למעלה באלוקות, בחינת ׳שמים׳ **נָסְעָה** התורה **וְיָרְדָה כו׳**[22] (כלשון אדמו״ר הזקן בספר התניא: ״ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך, ואורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד, ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניינו עולם הזה...״), **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23] בתורה **מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם, וְהַיְינוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּדוּגְמַת שָׁמַיִם,** והשמים הרי הם עליונים וגבוהים, כלשון הכתוב במשלי **שָׁמַיִם לָרוּם**[24] וכפי שפירש במצודת ציון ״לרום - מלשון הרמה וגבהות״, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25] בנבואת ירמיה ביחס לתורה **הֲלוֹא כֹה דְבָרִי גוֹ׳, שֶׁהִיא דְּבַר הָוֵי׳,** לא רק כפי שהיא בשורשה ומקורה באלוקות אלא **גַּם כְּפִי שֶׁנָּסְעָה וְיָרְדָה וְנִמְצֵאת לְמַטָּה** ולכן בחלוקה הפרטית בין תורה למצוות, התורה היא בחינת ׳שמים׳. **וְאִילּוּ מִצְוֹת עִנְיָנָם הוּא דַּוְקָא בְּאוֹפֶן שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת תְּפִילִין בְּקָלְף גַּשְׁמִי וְיצִיצִית בְּצֶמֶר גַּשְׁמִי, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּכָל הַמִּצְוֹות הֵם בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה, כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[26] שקיומן בפועל הוא על ידי דברים גשמיים. **וְעַד שֶׁמִּצְוֹות** בכלל **הֵם בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה, כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[26] **שֶׁרוֹב הַמִּצְוֹות יֵשׁ לָהֶן שִׁיעוּר מְצוּמְצָם** (וזה לשונו, באגרת הקודש שבתניא: ״רוב המצות יש להן שיעור מצומצם כמו אורך הציצית י״ב גודלין, והתפילין אצבעים על אצבעים ומרובעות דוקא והלולב ד׳ טפחים והסוכה ז׳ טפחים והשופר טפח והמקוה

ביאור בדרך אפשר

מ׳ סאה וכן בקרבנות יש להן שיעור מצומצם לזמן כמו כבשים בני שנה ואילים בני שתים ופרים כו׳, וכן במעשה הצדקה וגמ״ח בממונו אף שהוא מהעמודים שהעולם עומד עליהם וכדכתיב עולם חסד יבנה, אפילו־הכי יש לה שיעור קצוב חומש למצוה מן המובחר ומעשר למדה בינונית כו׳״), ולכן מובן שהמצוות הן בבחינת ׳ארץ׳ **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַתּוֹרָה הִיא** כלשון הכתוב באיוב **אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ וּרְחָבָה מִנִּי יָם**[27], ארוכה יותר מהארץ ורחבה יותר מהים, היינו בלתי מוגבלת, ולכן התורה היא בבחינת ׳שמים׳.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה לאמור לעיל שבאופן כללי, התפילה היא בבחינת ׳שמים׳ והתורה והמצוות הם בבחינת ׳ארץ׳ ובפרטיות יותר התורה היא בבחינת ׳שמים׳ והמצוות הן בבחינת ׳ארץ׳, כך גם **בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה גּוּפָא** עצמה, **הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁתְּפִלָּה בִּכְלָלוּתָהּ הוּא עִנְיַן הָרָצוֹא,** הרצון והתשוקה והשאיפה להתעלות מלמטה למעלה, ולכן היא בבחינת ׳שמים׳, מכל מקום בפרטיות יותר **יֵשׁ בָּהּ** בענין התפילה **הַחֲלוּקָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע וּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע** (**וְהָעִנְיָנִים שֶׁלְּפָנֵי זֶה** ברכות קריאת שמע שלפניה **שֶׁהֵם הַקְדָּמָה לִקְרִיאַת שְׁמַע**) **עִנְיָנָהּ רָצוֹא** של האדם להתעלות **לְמַעְלָה מַעְלָה (שָׁמַיִם) בְּאַהֲבָה גְּדוֹלָה** מתוך אהבת ה׳ בדרגה גבוהה **וְעַד לְאַהֲבָה רַבָּה (כְּכָל הַדַּרְגּוֹת וְהָעֲלִיּוֹת שֶׁבַּדָּבָר), וּלְאַחֲרֵי זֶה** אחרי ה׳רצוא׳ וההתעלות באהבת ה׳ בקריאת שמע **בָּא** האדם המתפלל **לְמַעְמָד וּמַצָּב שֶׁעוֹמֵד כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ**[28], כעבד לפני אדונו, היינו בביטול הרצונות שלו והמציאות שלו **שֶׁזֶּהוּ** המעמד ומצב של המתפלל **בִּתְפִלַּת הָעֲמִידָה** תפילת שמונה עשרה (**שֶׁהוּא** הביטול שבשמונה עשרה **עִנְיַן אֶרֶץ**).

וְעַל זֶה על האמור לעיל שהתורה והמצוות הם בבחינת ׳שמים׳ ו׳ארץ׳ **נֶאֱמַר** בנבואה זו **הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, הַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם נַעֲשָׂה**

1 **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ חִילּוּק בֵּין תּוֹרָה וּמִצְוֹות**
2 **גּוּפָא, דְּהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁתּוֹרָה לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא,**
3 **הֲרֵי מִשָּׁם נָסְעָה וְיָרְדָה כו׳**[22], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23] **מִן**
4 **הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם, וְהַיְינוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא**
5 **בְּדוּגְמַת שָׁמַיִם, שָׁמַיִם לָרוּם**[24], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25]
6 **הֲלוֹא כֹה דְבָרִי גוֹ׳, שֶׁהִיא דְּבַר הָוֵי׳, גַּם כְּפִי**
7 **שֶׁנָּסְעָה וְיָרְדָה וְנִמְצֵאת לְמַטָּה. וְאִילּוּ מִצְוֹות**
8 **עִנְיָנָם הוּא דַּוְקָא בְּאוֹפֶן שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת תְּפִילִין**
9 **בְּקָלְף גַּשְׁמִי וְיצִיצִית בְּצֶמֶר גַּשְׁמִי, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה**
10 **בְּכָל הַמִּצְוֹות. וְעַד שֶׁמִּצְוֹות הֵם בִּמְדִידָה**
11 **וְהַגְּבָלָה, כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[26] **שֶׁרוֹב הַמִּצְוֹות יֵשׁ**
12 **לָהֶן שִׁיעוּר מְצוּמְצָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַתּוֹרָה הִיא**
13 **אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ וּרְחָבָה מִנִּי יָם**[27]. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה**
14 **בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה גּוּפָא, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁתְּפִלָּה**
15 **בִּכְלָלוּתָהּ הוּא עִנְיַן הָרָצוֹא, יֵשׁ בָּהּ הַחֲלוּקָה**
16 **דִּקְרִיאַת שְׁמַע וּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע**
17 **(וְהָעִנְיָנִים שֶׁלְּפָנֵי זֶה שֶׁהֵם הַקְדָּמָה לִקְרִיאַת**
18 **שְׁמַע) עִנְיָנָהּ רָצוֹא לְמַעְלָה מַעְלָה (שָׁמַיִם)**
19 **בְּאַהֲבָה גְּדוֹלָה וְעַד לְאַהֲבָה רַבָּה (כְּכָל הַדַּרְגּוֹת**
20 **וְהָעֲלִיּוֹת שֶׁבַּדָּבָר), וּלְאַחֲרֵי זֶה בָּא לְמַעְמָד וּמַצָּב**
21 **שֶׁעוֹמֵד כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ**[28], **שֶׁזֶּהוּ בִּתְפִלַּת**
22 **הָעֲמִידָה (שֶׁהוּא עִנְיַן אֶרֶץ).**
23 **וְעַל זֶה נֶאֱמַר הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי,**
24 **הַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם נַעֲשָׂה**

---

22) ראה תניא פ״ד (ח, ב). 23) יתרו כ, יט. 24) משלי כה, ג. 25) ירמי׳ כג, כט. וראה ברכות כב, א. 26) אגה״ק ס״י (קטו, א). 27) איוב יא, ט. 28) שבת י, א. טושו״ע (ואדה״ז) או״ח סו״ס צה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

יְדֵי הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם כאשר בני ישראל עובדים את ה' על ידי הענינים הנקראים 'שמים' **נַעֲשָׂה** נפעל **הָעִנְיָן דְּכִסְאִי**[29], **שֶׁהַיְשִׁיבָה עַל הַכִּסֵּא עִנְיָנָהּ** תוכנה ומשמעותה היא **שֶׁעַל יָדָהּ נִשְׁפָּל** ויורד **רֹאשׁוֹ שֶׁל הַיּוֹשֵׁב** מלמעלה (כפי שהיה בשעה שעמד, קודם שהתיישב) **לְמַטָּה, וְהוּא** בנמשל, ברוחניות **עִנְיַן הַמְשָׁכַת** וגילוי **אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית** שנפעלת **עַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה (שָׁמַיִם), שֶׁהֲרֵי עִנְיָנָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה הוּא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** כמובא לעיל מספר התניא שהתורה נמשלה למים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך. **וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, קָאֵי** מכוון **עַל הַמִּצְוֹות שֶׁעִנְיָנָם הַעֲלָאָה** של עניני העולם הגשמי **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** מגשמיות העולם הזה להעלותם ולקרבם לאלוקות, **שֶׁלּוֹקְחִים עִנְיָן** גשמי **שֶׁבָּעוֹלָם,** דבר **מָדוּד וּמוּגְבָּל, וְעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ** על ידי שמקיימים בו מצוה **עִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה, וְעַד לְעִנְיָן שֶׁל צִיּוּוּי וְצִוְּוּתָא** חיבור (**מִצְוָה מִלְּשׁוֹן צִוְּוּתָא**[30]) **עִם הַקָּבָּ"ה וְעַד** להתחברות והתקשרות **לְעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** עצם ומהות האלוקות **אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ,** שהרי הציווי על המצוות בא מעצמות האלוקות **שֶׁזֶּהוּ** ההעלאה מלמטה למעלה וההתחברות לאלוקות שעל ידי המצוות **בְּדוּגְמַת הֲדֹם, שֶׁהוּא הַשְׁרַפְרַף**[31] הנמוך **שֶׁמַּעֲמִידִין תַּחַת רַגְלֵי הַיּוֹשֵׁב** ומטרתו וייעודו של ה'הדום' הם כדי **לְהַגְבִּיהַּ הָרַגְלַיִם מֵעַל הָאָרֶץ, שֶׁזּוֹהִי הַהַעֲלָאָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹות.**

ביאור בדרך אפשר

וּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי המשכת אלוקות בעולם, על ידי העלאה מלמטה למעלה ועל ידי המשכה מלמעלה למטה **הוּא כְּמוֹ בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ כִּפְשׁוּטָם שֶׁהִיא** כל הבריאה **בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, שֶׁעוֹמְדִים** בני ישראל **בַּעֲבוֹדָתָם** שעובדים את ה' בתורה ומצוות **בְּאוֹפֶן שֶׁל רָצוֹא** העלאה מלמטה למעלה **וָשׁוּב** המשכה מלמעלה למטה, **שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, כְּפִי שֶׁבָּא בְּפוֹעַל בַּעֲבוֹדָתָם** של בני ישראל **בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות, שֶׁזֶּהוּ הָעִנְיָן דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ כִּפְי שֶׁהֵם בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר** שהתורה היא בבחינת 'שמים' והמצוות הן בבחינת 'ארץ' כמבואר לעיל.

וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה גַּם מה שכתוב בהמשך הכתוב **הַבַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי גוֹ', דְּקָאֵי** שמכוון **עַל בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ הַבַּיִת שֶׁבּוֹ מַעֲמִידִים אֶת הַכִּסֵּא וְהַשְׁרַפְרַף (הֲדֹם רַגְלָי),** הרומזים לענין ההמשכה מלמעלה למטה (כסא) וההעלאה מלמטה למעלה (הדום) **וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יָדוֹ** על ידי בית המקדש **נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹותֶיהָ בִּשְׁלֵימוּת וּבְאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה — כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ**[32] **דַּוְקָא** כפי שאומרים בנוסח תפילת מוסף, וכפי שמבואר בחסידות הכוונה לקיום המצוות בשלימות, כפי שיהיה לעתיד לבוא. **וְעִנְיָן זֶה** של העלאת הגשמיות והמשכת האלוקות על ידי תורה ומצוות **קָשׁוּר גַּם עִם הַמַּעֲמָד**

1 הָעִנְיָן דְּכִסְאִי[29], שֶׁהַיְשִׁיבָה עַל הַכִּסֵּא עִנְיָנָהּ שֶׁעַל
2 יָדָהּ נִשְׁפָּל רֹאשׁוֹ שֶׁל הַיּוֹשֵׁב לְמַטָּה, וְהוּא עִנְיַן
3 הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל
4 יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה (שָׁמַיִם), שֶׁהֲרֵי עִנְיָנָהּ שֶׁל
5 הַתּוֹרָה הוּא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְהָאָרֶץ
6 הֲדֹם רַגְלָי, קָאֵי עַל הַמִּצְוֹות שֶׁעִנְיָנָם הַעֲלָאָה
7 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁלּוֹקְחִים עִנְיָן שֶׁבָּעוֹלָם, מָדוּד
8 וּמוּגְבָּל, וְעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ עִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה, וְעַד
9 לְעִנְיָן שֶׁל צִיּוּוּי וְצִוְּוּתָא (מִצְוָה מִלְּשׁוֹן צִוְּוּתָא[30])
10 עִם הַקָּבָּ"ה וְעַד לְעַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר
11 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, שֶׁזֶּהוּ בְּדוּגְמַת הֲדֹם,
12 שֶׁהוּא הַשְׁרַפְרַף[31] שֶׁמַּעֲמִידִין תַּחַת רַגְלֵי הַיּוֹשֵׁב
13 לְהַגְבִּיהַּ הָרַגְלַיִם מֵעַל הָאָרֶץ, שֶׁזּוֹהִי הַהַעֲלָאָה
14 שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹות. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן
15 דְּהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, הוּא כְּמוֹ
16 בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ כִּפְשׁוּטָם שֶׁהִיא בִּשְׁבִיל
17 יִשְׂרָאֵל, שֶׁעוֹמְדִים בַּעֲבוֹדָתָם בְּאוֹפֶן שֶׁל רָצוֹא
18 וָשׁוּב, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, כְּפִי שֶׁבָּא
19 בְּפוֹעַל בַּעֲבוֹדָתָם בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
20 הַמִּצְוֹות, שֶׁזֶּהוּ הָעִנְיָן דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּפִי שֶׁהֵם
21 בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר.
22 **וְעַל יְדֵי זֶה** נַעֲשָׂה גַּם הַבַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי גוֹ',
23 דְּקָאֵי עַל בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ
24 הַבַּיִת שֶׁבּוֹ מַעֲמִידִים אֶת הַכִּסֵּא וְהַשְׁרַפְרַף (הֲדֹם
25 רַגְלָי), וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּלִימוּד
26 הַתּוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹותֶיהָ בִּשְׁלֵימוּת וּבְאוֹפֶן הֲכִי
27 נַעֲלֶה — כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ[32] דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה קָשׁוּר גַּם עִם הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּעָנִי

29) ראה לקו"ת שה"ש נ, א, "שלצורך המשכת השמים כסאי צ"ל.. בחי' רצוא כו'". וראה סה"מ תרע"ח ע' רפב: "יש רצו"ש למעלה ורצו"ש למטה, שמים הוא שלמטה בחי' אה"ר (רצוא).. והשוב שלמעלה הוא בחי' כסאי.. ומהרצוא שלמטה הוא השוב שלמעלה כו'". 30) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ. 31) ראה סנהדרין לח, ב. ועוד. 32) נוסח תפלת המוספין. וראה תו"ח ויחי רלו, א. רלז, ג ואילך. אוה"ת שם ח"ו תתשכט, א ואילך. תתשלז, א ואילך. ח"ז תתסט, א ואילך. המשך וככה שבהערה 14.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וּמַצָּב האמור בהמשך הכתוב **דְּעָנִי וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי** יראת שמיים, **שֶׁהוּא עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל** שהאדם מבטל את עצמו ומקבל על עצמו עול מלכות שמים, **עַד לַחֲרָדָה הַמְסַלֶּקֶת אֶת הַדָּמִים**[33], כדברי הגמרא (שהפחד מסלק את דם הוסת) **וְהַיְינוּ שֶׁעוֹמֵד בְּבִיטּוּל בְּתַכְלִית, וְעַל יְדֵי זֶה** הביטול והקבלת עול **נַעֲשֶׂה** האדם **בִּבְחִינַת מִשְׁכָּן וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעַד לְאוּשְׁפִּזִּיכָן לַגְּבוּרָה**[34] כדברי הגמרא שבנימין זכה שקודש הקדשים היה בחלקו ובכך נעשה כמארח של השכינה, כפירוש רש"י "אושפיזכן - שהיה הארון נתון בחלקו" **(כְּכָל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בַּתַּנְיָא**[35] בענין זה שהאדם נעשה כעין משכן לאלוקות על ידי הביטול לאלוקות ועל ידי העסק בתורה, וזה לשונו: "... זאת ישיב אל לבו, כי מהיות קטן שכלי ושרש נשמתי מהכיל להיות מרכבה ומשכן ליחודו יתברך באמת לאמיתו, מאחר דלית מחשבה דילי תפיסא ומשגת בו יתברך כלל וכלל שום השגה בעולם ולא שמץ מנהו מהשגת האבות והנביאים, אי לזאת אעשה לו משכן ומכון לשבתו הוא העסק בתלמוד תורה כפי הפנאי שלי בקביעות עתים ביום ובלילה כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה וכמאמר רז"ל אפי' פרק אחד שחרית כו', ובזה ישמח לבו ויגיל ויתן הודאה על חלקו בשמחה ובטוב לבב על שזכה להיות אושפזיכן לגבורה פעמים בכל יום כפי העת והפנאי שלו כמסת ידו אשר הרחיב ה' לו").

וְאָז כאשר האדם נעשה 'משכן ומקדש' לאלוקות הרי הוא **נַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת עַל הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלִי, וְעַל הַבַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי**, כלומר, על כללות הבריאה **וּבוֹנֶה אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ (עַל יְדֵי זֶה שֶׁמִּשָּׁם אוֹרָה יוֹצְאָה לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ**[36] בדוגמת בית המקדש כפשוטו, כדברי הירושלמי שאחד הפירושים לכך שהר הבית שבו נמצא בית המקדש נקרא 'הר המוריה' הוא שמשם יוצאת אורה לכל העולם כולו) וכאשר יהודי נעשה 'בעל הבית' על העולם הוא ממלא את רצון ה', כדברי המדרש שלזה 'נתאווה הקדוש ברוך הוא', ומבואר בחסידות שזו

ביאור בדרך אפשר

התכלית והמטרה של בריאת העולם **לִהְיוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים**[37] שהעולם הזה, העולם התחתון שאין תחתון ממנו, יהיה מקום ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה.

ד) וְהִנֵּה כָּל זֶה המבואר לעיל באריכות אודות הפעולה של עבודת האדם בתורה ומצוות על הבריאה (שמים וארץ), על ידי המשכת אלוקות מלמעלה למטה והעלאה של הגשמיות מלמטה למעלה **הוּא בְּמֶשֶׁךְ שִׁיתָּא אַלְפֵי שְׁנֵי דְּהָוֶה עָלְמָא**[38], ששת אלפי השנים של קיום העולם, כדברי הגמרא, **וּבְמִיּוּחָד בִּזְמַן הַגָּלוּת וּבְעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא** בסוף הגלות **(שֶׁאָז** כאשר הגלות מתגברת ביותר **נַעֲשֶׂה** נפעל ברוחניות **יִתְרוֹן גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ** כשם שהאור מאיר ביתר תוקף כאשר ישנו חושך **וְכִיתְרוֹן הַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת**[39] ויתרון החכמה בולט ומודגש יותר בהשוואה לסכלות), **שֶׁאָז** בזמן הגלות בכלל, ובמיוחד בסוף הגלות **נַעֲשֵׂית הָעֲבוֹדָה בְּהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלִי בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁלֵימוּת, שְׁלֵימוּת הַבֵּירוּר** והזיכוך של העולם על ידי הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה **וּשְׁלֵימוּת הָעֲלָיָה** של האדם והעולם והתקרבותם לאלוקות.

וְעִנְיָן זֶה שנפעל בזמן הגלות **נַעֲשֶׂה הֲכָנָה** מתאימה **וּכְלִי** ראוי **לְמַצַּב וּמַצָּב שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה עַל מִילּוּאוֹ** עולם מושלם **בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה בְּתוֹלְדוֹת מָלֵא**, כנרמז בלשון הכתוב 'אלה תולדות השמים והארץ', תולדות בשתי וא"ו"ין, כנזכר לעיל, שלימות **כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁגַּם** אפילו **אָז** בימות המשיח עצמן **יִהְיוּ כַּמָּה דַּרְגּוֹת וַעֲלִיּוֹת** מדרגה לדרגה בענין ההתקרבות לאלוקות, **וְעַד** לעליה **לָעִנְיָן דְּשָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁזֶּהוּ סֵדֶר** ומעמד ומצב **חָדָשׁ לְגַמְרֵי**, שלא היה כלל קודם לכן, **שֶׁקָּשׁוּר** המצב החדש הנעלה שיהיה לעתיד לבוא הנקרא 'שמים חדשים וארץ חדשה' קשור **גַּם עִם זֶה שֶׁלֶּעָתִיד לָבוֹא תּוֹרָה חֲדָשָׁה (וּמִצְוֹת**

1 **וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי, שֶׁהוּא עִנְיַן הַקַּבָּלַת**
2 **עוֹל, עַד לַחֲרָדָה הַמְסַלֶּקֶת אֶת הַדָּמִים**[33], **וְהַיְינוּ**
3 **שֶׁעוֹמֵד בְּבִיטּוּל בְּתַכְלִית, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה**
4 **בִּבְחִינַת מִשְׁכָּן וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעַד לְאוּשְׁפִּזִּיכָן**
5 **לַגְּבוּרָה**[34] **(כְּכָל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ**
6 **בַּתַּנְיָא**[35]**). וְאָז נַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת עַל הַשָּׁמַיִם**
7 **כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלִי, וְעַל הַבַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ**
8 **לִי, וּבוֹנֶה אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ (עַל יְדֵי זֶה שֶׁמִּשָּׁם**
9 **אוֹרָה יוֹצְאָה לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ**[36]**) לִהְיוֹת דִּירָה**
10 **לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים**[37].

11 **ד) וְהִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּמֶשֶׁךְ שִׁיתָּא אַלְפֵי שְׁנֵי**
12 **דְּהָוֶה עָלְמָא**[38]**, וּבְמִיּוּחָד בִּזְמַן הַגָּלוּת**
13 **וּבְעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא (שֶׁאָז נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן גָּדוֹל**
14 **בְּיוֹתֵר, כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ וְכִיתְרוֹן הַחָכְמָה**
15 **מִן הַסִּכְלוּת**[39]**), שֶׁאָז נַעֲשֵׂית הָעֲבוֹדָה בְּהַשָּׁמַיִם**
16 **כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלִי בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁלֵימוּת,**
17 **שְׁלֵימוּת הַבֵּירוּר וּשְׁלֵימוּת הָעֲלָיָה. וְעִנְיָן זֶה**
18 **נַעֲשֶׂה הֲכָנָה וּכְלִי לְמַצַּב וּמַצָּב שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה**
19 **עַל מִילּוּאוֹ בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה בְּתוֹלְדוֹת מָלֵא,**
20 **כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁגַּם אָז יִהְיוּ כַּמָּה**
21 **דַּרְגּוֹת וַעֲלִיּוֹת, וְעַד לָעִנְיָן דְּשָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ**
22 **חֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁזֶּהוּ סֵדֶר חָדָשׁ לְגַמְרֵי,**
23 **שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם זֶה שֶׁלֶּעָתִיד לָבוֹא תּוֹרָה חֲדָשָׁה**

33) נדה ט, א. 34) יומא יב, א. סוטה לז, א. 35) פל"ד. 36) ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. 37) ראה תנחומא נשא טז. תניא פל"ו. 38) ר"ה לא, א. 39) ע"פ קהלת ב, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

(וּמִצְוֹת חֲדָשִׁים) מֵאִתִּי תֵּצֵא[40], וְגַם עֲבוֹדָה חֲדָשָׁה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[41], כַּמּוּבָן עַל פִּי הַמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל.

**וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, לְאַחֲרֵי גְּמַר הָעֲבוֹדָה בְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּזְּמַן הַזֶּה בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁלֵימוּת הַבֵּירוּר, אֲזַי יְקוּיַּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[42] אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ, וְאָז תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה לָלֶכֶת מֵחַיִל אֶל חָיִל[43] בַּקְּדוּשָׁה גּוּפָא (כַּמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[44]). וּמוּבָן שֶׁאָז לֹא יִהְיֶה שַׁיָּךְ עִנְיַן הָרָצוֹא כְּפִי שֶׁהוּא בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁבּוֹרֵחַ וּמִתְעַלֶּה מֵהַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּמֶצָּב אַרְצָה[45] לְבְחִינַת הַשָּׁמַיִמָה[45], שֶׁלְּמַעְלָה מִשָּׁמַיִם[46], כְּיָון שֶׁאָז לֹא יִהְיוּ עִנְיָנִים הַמְנַגְּדִים וּמַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים לְמַטָּה עִנְיָנִים הַמְנַגְּדִים וּמַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים שצריך להתרחק מהם ולהתעלות מהם, וְאַדְּרַבָּה, עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ במשך זמן הגלות הַמַּטָּה דַּוְקָא ולא העולמות העליונים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, בִּבְחִינַת בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי, וְעַד לְאוֹפֶן דְּנֶצַח סֶלָה וָעֶד[47], ׳בית׳ ו׳דירה׳ עם קיום נצחי, ותהיה גְּאוּלָה שגם היא נצחית שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת[48]. וְלָכֵן יִהְיוּ אָז שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁזֶּהוּ עבודת ה' שתהיה בימות המשיח והעליה וההתקרבות לאלוקות שעל ידה סֵדֶר חָדָשׁ לְגַמְרֵי, הַיְינוּ, לֹא רַק שְׁלֵימוּת וַעֲלִיָּה מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא, באופן שכל דרגא היא קרובה לדרגא הקודמת והיא בערכה אֶלָּא דָּבָר חָדָשׁ לְגַמְרֵי — לְמַעְלָה מִכָּל עִנְיָנִים

ביאור בדרך אפשר

(וּמִצְוֹת חֲדָשִׁים) מֵאִתִּי תֵּצֵא[40], על הפסוק בישעיה "תורה חדשה מאתי תצא", אומר המדרש: "אמר הקדוש ברוך הוא תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה מאתי תצא"., והחידוש שיהיה לעתיד לבוא בתורה ומצוות, קשור בכך שהעולם יתעלה למעמד ומצב חדש, וְגַם יחד עם החידוש והעילוי במצב העולם ובתורה תהיה עֲבוֹדָה חֲדָשָׁה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[41], כַּמּוּבָן עַל פִּי הַמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים מאמרי החסידות הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, וכפי שממשיך ומבאר מהו הענין החידוש והעילוי שיהיה לעתיד לבוא בעבודת ה' של בני ישראל.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, לְאַחֲרֵי גְּמַר הָעֲבוֹדָה בְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּזְּמַן הַזֶּה בזמן הגלות **בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁלֵימוּת הַבֵּירוּר** והתיקון והזיכוך של עניני העולם, עד כמה שהשלימות אפשרית בזמן הגלות, **אֲזַי יְקוּיַּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[42]** בנבואת זכריה **אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ** לגמרי, **וְאָז** כאשר לא יהיה עוד צורך לעסוק בבירור הטוב מהרע כי כבר לא תהיה מציאות של רע וטומאה **תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה** שבני ישראל עובדים את ה' **לָלֶכֶת מֵחַיִל אֶל חָיִל[43]** (כלשון הכתוב בתהילים "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון", ופירש במצודת דוד: "ירבו העולים עד כי ילכו מצבא אנשים אל צבא אנשים ויפגשו כתות רבות אשר ילכו להיות נראים אל פני ה' בציון") להתעלות מדרגה לדרגה **בַּקְּדוּשָׁה גּוּפָא** עצמה **(כַּמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[44]** שבספר התניא, וזה לשונו: "אחר שיושלם בירור הניצוצות ויופרד הרע מהטוב ויתפרדו כל פועלי און ולא שלטא אילנא דטוב־ורע בצאת הטוב ממנה, אזי לא יהיה עסק התורה והמצות לברר בירורין כי־אם ליחד יחודים עליונים יותר, להמשיך אורות עליונים יותר מהאצילות כמ"ש האר"י ז"ל והכל על ידי פנימיות התורה לקיים המצות בכוונות עליונות שמכונות לאורות עליונים כו' כי שורש המצוות הוא למעלה מעלה באין סוף ברוך הוא...").

וּמוּבָן שֶׁאָז בימות המשיח, כאשר לא תהיה שום מציאות של רע וטומאה המנגדת לקדושה, **לֹא יִהְיֶה שַׁיָּךְ עִנְיַן הָרָצוֹא** הרצון להתרחק מגשמיות ולהתעלות ולהתקרב לאלוקות **כְּפִי שֶׁהוּא בַּזְּמַן הַזֶּה,** זמן הגלות כאשר עדיין יש מציאות של היפך הטוב, שכעת תוכן ענין ה'רצוא' הוא **שֶׁבּוֹרֵחַ** האדם העובד את ה' **וּמִתְעַלֶּה מֵהַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּמֶצָּב אַרְצָה[45] לְבְחִינַת הַשָּׁמַיִמָה[45], שֶׁלְּמַעְלָה מִשָּׁמַיִם[46],** כלשון הכתוב בחלום של יעקב אבינו 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' (וכמבואר במאמר של הרבי הריי"צ: "... וכן הוא בארץ ושמים, דארץ הוא מטה ושמים הוא מעלה, ואומר ארצה ושמימה להורות על הפלגת הענין דסולם דתפלה מוצב ארצה שהוא במדריגה היותר תחתונה שבארץ הלזו הגשמית, וראשית של הסולם דראשו מגיע השמימה... ואומר השמימה להורות על הפלגת הענין בהאורות וגילוים הכי נפלאים..."), ולענייננו הכוונה שכל עוד יש בעולם מציאות של היפך הקדושה, הרי כדי להתעלות מענינים ארציים, צריך להתרחק מהם ולברוח ולהעלות לבחינת 'השמימה', שלמעלה מבחינת 'שמים' סתם, ובעליה זו האדם מתקרב לקדושה **וּמַעֲלֶה עִמּוֹ אֶת הָעִנְיָנִים דְּאַרְצָה, שֶׁלְּמַטָּה** נחותים יותר **מֵאֶרֶץ סְתָם[46]** — וכל זה הוא בזמן הגלות, אבל לעתיד לבוא לא יהיה צורך להתרחק ולברוח מ'ארצה' **כְּיָון שֶׁאָז** בימות המשיח **לֹא יִהְיוּ לְמַטָּה עִנְיָנִים הַמְנַגְּדִים וּמַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים** שצריך להתרחק מהם ולהתעלות מהם, **וְאַדְּרַבָּה, עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ** במשך זמן הגלות **נַעֲשֶׂה הַמַּטָּה דַּוְקָא** ולא העולמות העליונים **דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, בִּבְחִינַת בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי, וְעַד לְאוֹפֶן דְּנֶצַח סֶלָה וָעֶד[47],** ׳בית׳ ו׳דירה׳ עם קיום נצחי, ותהיה **גְּאוּלָה** שגם היא נצחית **שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת[48]. וְלָכֵן יִהְיוּ אָז שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁזֶּהוּ** עבודת ה' שתהיה בימות המשיח והעליה וההתקרבות לאלוקות שעל ידה **סֵדֶר חָדָשׁ לְגַמְרֵי, הַיְינוּ, לֹא רַק שְׁלֵימוּת וַעֲלִיָּה מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא,** באופן שכל דרגא היא קרובה לדרגא הקודמת והיא בערכה **אֶלָּא דָּבָר חָדָשׁ לְגַמְרֵי — לְמַעְלָה מִכָּל עִנְיָנִים**

---

40) ויק"ר פי"ג, ג. 41) ראה ד"ה כימי צאתך פ"ה (סה"מ תשל"ט ע' קפב). 42) זכרי' יג, ב. 43) תהלים פד, ח. 44) סו"ס כו (קמה, א). 45) לשון הכתוב — ויצא כח, יב. 46) ד"ה זה היום תרצ"ד ספ"א (סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א). 47) ראה עירובין נד, א. 48) תוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא וְאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא כְּפִי שֶׁתְּלוּיִים זֶה בָּזֶה בדרך כלל העבודה היא באופן כזה שכאשר ישנה התעוררות מלמטה, מצד האדם, הרי גורם שתהיה התעוררות מלמעלה, מצד האלוקות, ויומשך לו אור וגילוי מלמעלה ותוספת כוח בעבודתו, וכן כאשר ישנה ׳אתערותא דלעילא׳ הרי זה גורם שתהיה ׳אתערותא דלתתא׳. אבל הסדר החדש לגמרי שיהיה לעתיד לבוא הוא למעלה ממצב שבו ההתעוררות מלמעלה וההתעוררות למטה תלויים זה בזה **(בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁכָּתוּב בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי מִקְדָּשׁ אד׳ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ**[49]**,** ואמרו בזוהר שכוונת הכתוב היא שבית המקדש השלישי יהיה **בִּנְיָנָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** בנין של הקדוש ברוך הוא (על דרך האמור כאן לגבי השמים והארץ החדשה **אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה**), **וְלֹא כְּמוֹ** שני **בָּתֵּי הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹנִים, כּוֹלֵל גַּם הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהָיוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם, הַיְינוּ,** שהשראת השכינה בבית המקדש הראשון וכן בבית המקדש השני, וכן במשכן, היתה **בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** עבודת האדם **שֶׁמַּמְשִׁיכָה אֶת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** מצד האלוקות).

וְעִנְיָן זֶה של שמים חדשים׳ ו׳ארץ חדשה׳ שיהיה לעתיד לבוא **הוּא (בִּכְלָלוּת** באופן כללי, אם כי בפרטיות יש הבדלים בין הדברים) **גִּילוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק,** כמבואר בתורת הסוד שבבחינת ׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות יש שתי בחינות ׳אריך אנפין׳, ולמעלה מזה ׳עתיק יומין׳, וב׳עתיק׳ עצמו יש ׳חיצוניות עתיק׳, ולמעלה מזה, ׳פנימיות עתיק׳ **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[50] במאמר דיבור המתחיל ׳כימי צאתך מארץ מצרים׳ של שנה זו, תשל״ט (הוגה על ידי הרבי ויצא לאור בקונטרס אחרון של פסח תשמ״ט), שם מבואר שלעתיד לבוא תהיה היציאה מכל המיצרים וההגבלות, בנוגע לכל הענינים דלעתיד לבוא יהיו באין־ערוך לגבי כמו שהם עכשיו. הן בנוגע להעולם, שאז יהיו שמים חדשים וארץ חדשה (עולם חדש), והן בנוגע לתורה שלעתיד לבוא יהיה תורה חדשה מאתי תצא, והן בנוגע להמשכת וגילוי אלקות, שהגילוי אלקות שיהיה לעתיד־לבוא הוא גילוי חדש שנעלה באין־ערוך מהגילוי דעכשיו, דכל הגילויים דעכשיו הם מחיצוניות עתיק ולעתיד לבוא יהיה הגילוי דפנימיות עתיק, **שֶׁבִּבְחִינַת עַתִּיק גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ חִילּוּק** הבדל **כְּבְיָכוֹל בֵּין חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק לְפְנִימִיּוּת עַתִּיק, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק** כיון ש׳עתיק׳ בכלל הוא הבחינה הנעלית ב׳כתר׳ **הוּא עִנְיָן שֶׁל תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, לְמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של ירידת האור האלוקי ממדריגה למדריגה **כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה, וְלֹא רַק לְמַעְלָה מִזֶּה, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעְתָּקָה** והבדלה, **שֶׁנֶּעְתָּק** ונבדל **מִזֶּה** מ׳סדר השתלשלות׳ **כו׳, מִכָּל מָקוֹם, מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה** למטה **עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא כו׳** כי על ידי ׳אתערותא דלתתא׳, מצד האדם אפשר להגיע ו׳לגעת׳ בחיצוניות עתיק, **וְאִילּוּ הַהַמְשָׁכָה** והגילוי **מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק** שזו ההמשכה שתהיה לעתיד לבוא, כאמור לעיל, **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** התעוררות והמשכה מלמעלה, מצד האלוקות, **שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא לְגַמְרֵי** ואין בכוחה של התעוררות מצד עבודת האדם לגרום לכך, **שֶׁזֶּהוּ** הטעם הפנימי לכך שלגבי השמים החדשים והארץ החדשה שיהיו לעתיד לבוא, נאמר **אֲשֶׁר אֲנִי** הקדוש ברוך הוא בעצמו **עוֹשֶׂה, וּבְאוֹפֶן שֶׁעוֹמְדִים לְפָנַי, שֶׁזֶּהוּ** ׳לפני׳ מלשון פנימיות **עִנְיָן פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, אֲמִיתִּית עִנְיָן הַפְּנִימִיּוּת (שֶׁלָּכֵן יִהְיוּ אָז** לא רק שמים חדשים וארץ חדשה אלא **גַּם תּוֹרָה חֲדָשָׁה וּמִצְוֹות חֲדָשִׁים** כי יהיה גילוי חדש מפנימיות עתיק, פנימיות האלוקות).

ה) **אָמְנָם** אַף שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאָז לֹא יִהְיֶה שַׁיָּךְ עִנְיַן הָרָצוֹא כְּפִי שֶׁהוּא עַתָּה,

ביאור בדרך אפשר

לְגַמְרֵי — לְמַעְלָה מִכָּל עִנְיָנִים שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא וְאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא כְּפִי שֶׁתְּלוּיִים זֶה בָּזֶה (בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁכָּתוּב בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי מִקְדָּשׁ אד׳ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ[49], בִּנְיָנָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה), וְלֹא כְּמוֹ בָּתֵּי הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹנִים, כּוֹלֵל גַּם הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהָיוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם, הַיְינוּ, בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא שֶׁמַּמְשִׁיכָה אֶת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא).

וְעִנְיָן זֶה הוּא (בִּכְלָלוּת) גִּילוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[50] שֶׁבִּבְחִינַת עַתִּיק גּוּפָא יֵשׁ חִילּוּק כְּבְיָכוֹל בֵּין חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק לְפְנִימִיּוּת עַתִּיק, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק הוּא עִנְיָן שֶׁל תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, לְמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה, וְלֹא רַק לְמַעְלָה מִזֶּה, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעְתָּקָה, שֶׁנֶּעְתָּק מִזֶּה כו׳, מִכָּל מָקוֹם, מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הַמְשָׁכָה עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא כו׳, וְאִילּוּ הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא לְגַמְרֵי, שֶׁזֶּהוּ אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, וּבְאוֹפֶן שֶׁעוֹמְדִים לְפָנַי, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, אֲמִיתִּית עִנְיַן הַפְּנִימִיּוּת (שֶׁלָּכֵן יִהְיוּ אָז גַּם תּוֹרָה חֲדָשָׁה וּמִצְוֹות חֲדָשִׁים).

ה) **אָמְנָם** אַף שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאָז לֹא יִהְיֶה שַׁיָּךְ עִנְיַן הָרָצוֹא כְּפִי שֶׁהוּא עַתָּה,

---

49) בשלח טו, יז ובפרש״י. וראה זהר ח״א כח, א. ח״ג רכא, א. 50) בד״ה כימי צאתך פ״ה (סה״מ תשל״ט ע׳ קפא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

רצויים שצריך להתרחק מהם **מִכָּל מָקוֹם, יִהְיוּ גַּם אָז שָׁמַיִם (חֲדָשִׁים) וְאֶרֶץ (חֲדָשָׁה), שֶׁהוּא עִנְיַן רָצוֹא** בחינת שמים העליונים המסמלים התעלות **וָשׁוּב** בחינת ארץ התחתונה המסמלת ירידה למטה, כנזכר לעיל, וכפי שממשיך ומבאר מה היה ענין 'רצוא ושוב' לעתיד לבוא.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה (כַּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים מאמרי חסידות[51]), **דְּהִנֵּה, לֶעָתִיד לָבוֹא יִהְיֶה גִּילוּי** אלוקות באופן **הֲכִי נַעֲלֶה** והיינו **בְּאוֹפֶן שֶׁל אֵין עֲרוֹךְ**, בלי כל יחס והשוואה לגילוי האלוקות שישנו כיום **וְעַד לְעַצְמוּת וּמַהוּת** של האלוקות **כְּפִי שֶׁהוּא בְּגִילוּי. וְגִילוּי זֶה** של עצמות האלוקות **יוּמְשַׁךְ** לעתיד לבוא **לָאָדָם דַּוְקָא כְּפִי שֶׁהוּא נְשָׁמָה בְּגוּף (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה[52]** בתורת החסידות **שֶׁהַפְּסָק** במחלוקת בין הראשונים מגדולי ישראל האם השכר על מעשה המצוות יהיה בעולם הבא לנשמות ללא גופים או בעולם הזה לנשמות בגופים **הוּא שֶׁתַּכְלִית שְׁלֵימוּת הַשָּׂכָר תִּהְיֶה לִנְשָׁמוֹת בְּגוּפִים דַּוְקָא). אַךְ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ** הנשמה הרוחנית ששואפת לעלות למעלה, והגוף שהוא גשמי **בְּאוֹפֶן שֶׁל אֲחִיזָה וְקִיּוּם זֶה בָּזֶה,** ולא יהיה פירוד של הנשמה והגוף אלא הנשמה והגוף יתאחדו יחד והחיבור ביניהם יהיה בר קיימא **וְעַד שֶׁיִּהְיוּ** לא שני דברים נפרדים אלא **מְציאוּת אַחַת, הִנֵּה הַקִּישׁוּר בֵּינֵיהֶם הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּרָצוֹא וָשׁוּב,** על ידי כך שהחיבור בין הנשמה והגוף הוא בתנועה מתמדת של 'רצוא' ואחר כך 'שוב' וחוזר חלילה תמיד **שֶׁהֵם שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת דְּמָטֵי וְלָא מָטֵי**[53], מגיע ולא מגיע **כַּמְבוֹאָר** בחסידות **הַדּוּגְמָא לָזֶה מֵעִנְיַן הַדּוֹפֶק (דְּפִיקוּ דְּלִבָּא** דופק הלב) **שֶׁבָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן כו'**[54].

וכמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן (במאמר שקטע ממנו מצוטט כאן

1 מִכָּל מָקוֹם, יִהְיוּ גַּם אָז שָׁמַיִם (חֲדָשִׁים) וְאֶרֶץ
2 (חֲדָשָׁה), שֶׁהוּא עִנְיַן רָצוֹא וָשׁוּב. וְהָעִנְיָן בָּזֶה
3 (כַּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים[51]), דְּהִנֵּה, לֶעָתִיד לָבוֹא יִהְיֶה
4 גִּילוּי הֲכִי נַעֲלֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל אֵין עֲרוֹךְ, וְעַד
5 לְעַצְמוּת וּמַהוּת כְּפִי שֶׁהוּא בְּגִילוּי. וְגִילוּי זֶה
6 יוּמְשַׁךְ לָאָדָם דַּוְקָא כְּפִי שֶׁהוּא נְשָׁמָה בְּגוּף
7 (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה[52] שֶׁהַפְּסָק הוּא שֶׁתַּכְלִית
8 שְׁלֵימוּת הַשָּׂכָר תִּהְיֶה לִנְשָׁמוֹת בְּגוּפִים דַּוְקָא).
9 אַךְ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל אֲחִיזָה וְקִיּוּם זֶה בָּזֶה,
10 וְעַד שֶׁיִּהְיוּ מְציאוּת אַחַת, הִנֵּה הַקִּישׁוּר בֵּינֵיהֶם
11 הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּרָצוֹא וָשׁוּב, שֶׁהֵם שְׁתֵּי
12 הַתְּנוּעוֹת דְּמָטֵי וְלָא מָטֵי[53], כַּמְבוֹאָר הַדּוּגְמָא
13 לָזֶה מֵעִנְיַן הַדּוֹפֶק (דְּפִיקוּ דְּלִבָּא) שֶׁבָּאָדָם
14 הַתַּחְתּוֹן כו'[54].
15 ו) **וְהִנֵּה** גַּם הָעִנְיָן דְּהַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
16 הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה קָשׁוּר עִם
17 מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת[55].
18 **וּבְהַקְדִּים, שֶׁגַּם עַל הָעִנְיָנִים שֶׁיִּהְיוּ לֶעָתִיד לָבוֹא**

ביאור בדרך אפשר

בהערה 54): "... יובן על דרך משל, שאנו רואים בחינת רצוא ושוב בגוף האדם הגשמי ברוח החיים אשר בקרבו שדופק בלבו ונקרא בזוהר דפיקו דלבא, שהחיות שבלב הוא בא בנשימה דוקא רצוא ושוב בהתפשטות והסתלקות, וכן חוזר חלילה שמתפשט וחוזר ומסתלק וחוזר ומתפשט כדפק שביד שהחיות נמשך ומתפשט וחוזר ומסתלק וחוזר ומתפשט. וכן הוא ממש בדפיקו דלבא שהוא ענין התפשטות והסתלקות והתפשטות של רוח החיים שבלב והיינו ממש כמו בחינת רצוא ושוב... וזהו ענין קול דודי דופק שהקול וההמשכה מלמעלה למטה הוא גם כן כמו בחינת הדפק הנ"ל. ונק' זה ב'עץ חיים' בשם מטי ולא מטי שהאור מטי ומתפשט וחוזר ומסתלק ולא מטי. שבחינת מטי הוא בחינת ההתפשטות קודם לבחינת לא מטי... וזהו ענין השמים החדשים והארץ החדשה. שהוא בחינת ההמשכה העליונה אשר נמשך באתערותא דלעילא לבד בזה יש גם כן בחינת שמים וארץ. ההמשכה בחינת מטי נקרא שמים, ובחינת ההסתלקות האור מהכלי הנקרא לא מטי זהו בחינת ארץ מלשון רצוא. ולכן כאן קדם שמים לארץ בהיות בחינת מטי קדם לבחינת לא מטי. מה שאין כן ברצוא ושוב דנבראים צריך להיות תחלה ארץ בחינת רצוא ואחר כך שמים בחינת שוב. וכמו שכתוב והחיות רצוא ושוב וכתיב ביום עשות כו' ארץ ושמים...".

ו) **וְהִנֵּה גַּם הָעִנְיָן דְּהַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי** הקדוש ברוך הוא **עוֹשֶׂה**, ונתבאר לעיל שמדובר בענין נעלה ביותר שלא נפעל באופן של אתערותא דלעילא שתלויה באתערותא דלתתא, בכל זאת גם זה **קָשׁוּר עִם מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת**[55] כדברי רבנו הזקן בספר התניא "תכלית השלמות הזה של ימות המשיח ותחית המתים שהוא גלוי אור אין סוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי, תלוי במעשנו ועבודתנו כל זמן משך הגלות". **וּבְהַקְדִּים, שֶׁגַּם עַל הָעִנְיָנִים** הנעלים

---

51) תו"א בראשית שם ב, ג ואילך. ג, ד. לקו"ת שה"ש שם מט, ג. 52) ראה לקו"ת צו טו, ג. סהמ"צ להצ"צ יד, ב. 53) ראה זח"א טז, ב. סה, א. עץ חיים שער ז (שער מטי ולא מטי) פ"א ואילך. וראה הערה הבאה. 54) בתו"א שם: "אנו רואים בחי' רו"ש בגוף האדם הגשמי ברוח החיים אשר בקרבו שדופק בלבו.. שהחיות נמשך ומתפשט וחוזר ומסתלק וחוזר ומתפשט.. והיינו ממש כמו בחי' רו"ש". אלא "שאין הרצוא קודם לשוב, אלא אדרבה, השוב קודם לרצוא.. שבראשונה הוא התפשטות והמשכת החיות בלב, שזהו כמו בחי' שוב, המשכת האור בכלי.. ותיכף ומיד חוזר ומסתלק.. רצוא והסתלקות האור מהכלי, וחוזר ומתיישב וכו'. ונקרא זה בע"ח בשם מטי ולא מטי, שהאור מטי ומתפשט, וחוזר ומסתלק, ולא מטי, שבחי' מטי הוא בחי' ההתפשטות קודם לבחי' לא מטי". 55) ראה תניא רפל"ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ביותר שֶׁיִּהְיוּ ויתגלו **לֶעָתִיד לָבוֹא, חָל הַכְּלָל** של הפירוש החסידי על לשון המשנה בפרקי אבות **דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ**[56], **כְּתוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד**[57] **וְאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[58] **שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה** באלוקות **הֵם מִמְּךָ, הַיְינוּ, שֶׁתָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם. וּבִפְרָט עַל פִּי תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[59] **עַל הַפָּסוּק**[60] בנבואת מלאכי, שהקדוש ברוך הוא אומר **כִּי תִהְיוּ אַתֶּם** בני ישראל **אֶרֶץ חֵפֶץ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם בִּבְחִינַת אֶרֶץ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָעִנְיָן דְּחֵפֶץ** (וזה תוכן תורת הבעש"ט: כתוב כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. כמו שהחכמים הגדולים ביותר אף פעם לא ישיגו את גודל אוצרות הטבע שטבע השם יתברך בארץ, שהכל היה מן העפר, כך לא יכול אף אחד להשיג את האוצרות הגדולים הנמצאים אצל יהודים, שהם חפצו של הקדוש ברוך הוא. וסיים הבעל שם טוב: ברצוני לעשות מיהודים, שיתנו את היבול שרצונו של הקדוש ברוך הוא, ארץ חפץ, יכול לתת), **שֶׁזֶּהוּ** 'חפץ' אינו רצון סתם אלא **פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן, שֶׁהוּא עִנְיָן הַתַּעֲנוּג (כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[61]), כשם שהוא בכוחות של נפש האדם, **וְעַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת בְּעִנְיָן הַתַּעֲנוּג — תַּעֲנוּג עַצְמִי, שֶׁזֶּהוּ גַּם הָעִנְיָן שֶׁל פְּנִימִיּוּת עַתִּיק** היינו ש'עתיק' בכלל הוא ענין התענוג ו'פנימיות עתיק' הוא תענוג 'עצמי'. **וְלָכֵן,** מאחר שהכל תלוי במעשינו ועבודתינו וכל מה שלמעלה בא 'ממך', **הַגִּילוּי דְּפְנִימִיּוּת עַתִּיק לֶעָתִיד לָבוֹא קָשׁוּר עִם מַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵם בִּמְשֶׁךְ כָּל זְמַן הַגָּלוּת בִּהְיוֹתָם נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים. וְזֶהוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם,**

1 חָל הַכְּלָל דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ[56], כְּתוֹרַת הָרַב
2 הַמַּגִּיד[57] וְאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן[58] שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים
3 שֶׁלְּמַעְלָה הֵם מִמְּךָ, הַיְינוּ, שֶׁתָּלוּי בַּעֲבוֹדַת
4 הָאָדָם. וּבִפְרָט עַל פִּי תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב[59] עַל
5 הַפָּסוּק[60] כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל
6 הֵם בִּבְחִינַת אֶרֶץ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָעִנְיָן דְּחֵפֶץ, שֶׁזֶּהוּ
7 פְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג (כַּמְבוֹאָר
8 בַּתַּנְיָא[61]), וְעַד לְתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת בְּעִנְיַן הַתַּעֲנוּג
9 — תַּעֲנוּג עַצְמִי, שֶׁזֶּהוּ גַּם הָעִנְיָן שֶׁל פְּנִימִיּוּת
10 עַתִּיק. וְלָכֵן, הַגִּילוּי דְּפְנִימִיּוּת עַתִּיק לֶעָתִיד
11 לָבוֹא קָשׁוּר עִם מַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל
12 בְּמֶשֶׁךְ כָּל זְמַן הַגָּלוּת בִּהְיוֹתָם נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים.
13 וְזֶהוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם,
14 הַיְינוּ, שֶׁגַּם זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם (שֶׁקָּאֵי עַל כְּלָלוּת
15 הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה[62]) יַעֲמֹד לְפָנַי, שֶׁיִּתְעַלּוּ
16 לִהְיוֹת עוֹמְדִים לְפָנַי בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת מַמָּשׁ
17 (פְּנִימִיּוּת עַתִּיק), שֶׁזּוֹהִי עֲלִיָּה חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא
18 בְּעֵרֶךְ, וְעַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִקְרוֹתָהּ בְּשֵׁם עֲלִיָּה,
19 כֵּיוָן שֶׁנִּמְצָא לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, אֶלָּא
20 שֶׁזֶּהוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל רָצוֹא וָשׁוֹב[63], כַּמּוּבָן מֵהָעִנְיָן
21 דְּחָרֵד עַל דְּבָרֵי שֶׁהָיָה אֲפִילוּ בְּסֵדֶר
22 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁבָּא לְאַחַר הַצִּמְצוּם, וּבְאוֹפֶן
23 שֶׁהַקַּו אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּתַחְתִּיתוֹ שֶׁל הָעִיגּוּל[64], וְלָכֵן
24 עוֹשֶׂה אֶת הַחִילּוּק בֵּין מַעְלָה וּמַטָּה (כְּכָל
25 הַפְּרָטִים שֶׁבַּדָּבָר)[65], וּמִזֶּה מוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן אֵיךְ
36 שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ כָּל זְמַן הַגָּלוּת בִּהְיוֹתָם נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים.
37 וְזֶהוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב שכשם שהשמים החדשים והארץ החדשה

ביאור בדרך אפשר

יתקיימו לעולם **כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם,** ומההשוואה בין 'השמים החדשים' ו'הארץ החדשה' ל'זרעכם ושמכם' יש ללמוד, בפנימיות הדברים, **הַיְינוּ, שֶׁגַּם זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם (שֶׁקָּאֵי** מכוון **עַל כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה** שבני ישראל עובדים את ה' **בַּזְּמַן הַזֶּה**[62] כי 'זרעכם' הם המצוות ו'שמכם' היא קבלת עול מלכות שמים) **יַעֲמֹד לְפָנַי, שֶׁיִּתְעַלּוּ** מעשיהם של בני ישראל בתורה ומצוות **לִהְיוֹת עוֹמְדִים לְפָנַי** 'לפני' מלשון פנימיות **בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת מַמָּשׁ (פְּנִימִיּוּת עַתִּיק), שֶׁזּוֹהִי עֲלִיָּה חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ,** ללא כל יחס והשוואה לעליות של מעשי התורה והמצוות כעת **וְעַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִקְרוֹתָהּ בְּשֵׁם עֲלִיָּה, כֵּיוָן שֶׁנִּמְצָא לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל רָצוֹא וָשׁוֹב**[63]**, כַּמּוּבָן מֵהָעִנְיָן דְּחָרֵד עַל דְּבָרֵי שֶׁהָיָה אֲפִילוּ בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁבָּא לְאַחַר הַצִּמְצוּם, וּבְאוֹפֶן שֶׁהַקַּו אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּתַחְתִּיתוֹ שֶׁל הָעִיגּוּל**[64]**, וְלָכֵן עוֹשֶׂה אֶת הַחִילּוּק בֵּין מַעְלָה וּמַטָּה** חילוק שבא לידי ביטוי ב'סדר השתלשלות' **(כְּכָל הַפְּרָטִים שֶׁבַּדָּבָר)**[65]**,** ואם עבודת ה' והתקרבות לאלוקות בדרגות של 'סדר השתלשלות' שהאלוקות מאירה בו רק באופן מצומצם מביאה את האדם

---

56) אבות פ"ב מ"א. 57) לקוטי אמרים סימן קצח. אור תורה סימן תפ. 58) ספר השיחות תש"ד ע' 23. אגרות־קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' שג (נעתק ב"היום יום" יג אייר). 59) ראה כש"ט הוספות סימן נז. וש"נ. 60) מלאכי ג, יב. 61) אגה"ק סכ"ט. וראה לקו"ת שם כח, ד. 62) ראה תו"א שם ב, ד: "זרעכם ושמכם הוא בחי' אתעדל"ת (בתומ"צ בבחי' ארץ ושמים שלנו רו"ש) וההמשכה הנמשך ע"י אתעדל"ת, כי הנה המצות נק' בשם זריעה.. ושמכם הוא בחי' קבלת עומ"ש כו'". 63) לכאורה הכוונה שמצד עוצם הגילוי לא יוכל להיות המשכה (מטי) בלבד, אלא יצטרך להיות גם הסתלקות, לא מטי (המו"ל). 64) ראה עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. 65) ראה סה"מ תרנ"ט ע' קו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

למצב של 'חרד על דברי', והיראת שמים חודרת בכל מהותו, **וּמִזֶּה מוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן אֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה** באיזו דרגה גבוה ונעלית ביותר **הָעִנְיָן דְּחָרֵד עַל דְּבָרִי לֶעָתִיד לָבוֹא, כַּאֲשֶׁר זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם** עבודת בני ישראל בתורה ומצוות **יַעֲמֹד לְפָנַי, בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק**[66] שלמעלה מ'סדר השתלשלות'.

ז) **וּמְסַיֵּים** הנביא בהפטרה זו **וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי,** ובתחילת המאמר נשאלה השאלה מה הקשר המיוחד של ראש חודש ושבת לענין העליה לבית המקדש, **כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי בְחִינוֹת בַּעֲלִיַּית הַנְּשָׁמוֹת לֶעָתִיד** בימות המשיח **לַעֲמֹד לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁיֵּשׁ שֶׁיִּתְעַלּוּ לְגַמְרֵי שֶׁיַּעַמְדוּ שָׁם תָּמִיד** גם בימות החול, **וְעַל זֶה נֶאֱמַר כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם,** כשם שהשמים והארץ 'עומדים לפני' תמיד **וְיֵשׁ** נשמות **שֶׁלֹּא יִתְעַלּוּ לַעֲמוֹד לְפָנָיו תָּמִיד, כִּי־אִם מִדֵּי חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת יִתְעַלּוּ גַּם הֵם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי כוּ' (וְאֵין כָּאן הַמָּקוֹם לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה,** בפרטי ההבדל בין הנשמות שיהיו עומדות לפני ה' תמיד לאלה שיעמדו לפני ה' רק בראש חודש ובשבת). **וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** במעלה המיוחדת של ראש חודש ושבת **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[67] בנבואת יחזקאל על בית המקדש לעתיד לבוא **שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית גּוֹ' יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ. וְכֵיוָן שֶׁבְּשַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ יִפָּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית,**

1 שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּחָרֵד עַל דְּבָרִי לֶעָתִיד לָבוֹא,
2 כַּאֲשֶׁר זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם יַעֲמֹד לְפָנַי, בִּבְחִינַת
3 פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[66].
4 ז) **וּמְסַיֵּים** וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת
5 בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת
6 לְפָנַי, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי
7 בְחִינוֹת בַּעֲלִיַּית הַנְּשָׁמוֹת לֶעָתִיד לַעֲמֹד לְפָנָיו
8 יִתְבָּרֵךְ, שֶׁיֵּשׁ שֶׁיִּתְעַלּוּ לְגַמְרֵי שֶׁיַּעַמְדוּ שָׁם תָּמִיד,
9 וְעַל זֶה נֶאֱמַר כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, וְיֵשׁ שֶׁלֹּא
10 יִתְעַלּוּ לַעֲמוֹד לְפָנָיו תָּמִיד, כִּי־אִם מִדֵּי חֹדֶשׁ
11 וּמִדֵּי שַׁבָּת יִתְעַלּוּ גַּם הֵם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי כוּ'
12 (וְאֵין כָּאן הַמָּקוֹם לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה). וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
13 דְּהִנֵּה כְּתִיב[67] שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית גּוֹ' יִהְיֶה
14 סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ
15 וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ. וְכֵיוָן שֶׁבְּשַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ
16 יִפָּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית, הִנֵּה מִדֵּי חֹדֶשׁ
17 בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר
18 לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי, כְּפִי שֶׁמְּסַיֵּים בַּעַל יוֹם הַהוּלֶּדֶת
19 בְּמַאֲמָרוֹ[68] (בְּנוֹגֵעַ לַשָּׁכָר דְּחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא
20 שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה[69]), שֶׁבְּשַׁבָּת אֵין נֶהֱנִין מִזִּיו
21 כְּמוֹ שְׁאָר יְמֵי הַשָּׁבוּעַ כוּ', אֶלָּא כְּתִיב בְּהוּ אָז
22 תִּתְעַנַּג עַל הַוְיָ'[70], שֶׁהוּא עִנְיַן הָאֶרֶת הָעֹנֶג
23 הָעַצְמִי (דְּאָס נְעֶמְט מְעֶן פּוּן עַצְמוּת אַלֵּיין) וְלֹא
24 הַזִּיו מִמֶּנּוּ בִּלְבָד (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל גֶּדֶר
25 שֶׁל קַבָּלַת שָׂכָר וְתַשְׁלוּם כוּ'), כִּי מִדֵּי שַׁבָּת
26 בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא לִכְלַל בִּיטּוּל הָאֲמִיתִּי כוּ' (בְּתַכְלִית
27 הַשְּׁלֵימוּת), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי. וְכֵיוָן
28 שֶׁאָז שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפּוֹנֶה קָדִים יִפָּתֵחַ,
29 לָכֵן אָז כָּל הַנְּשָׁמוֹת בָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בִּבְחִינַת עוֹנֶג הָעַצְמִי (וּמֵעֵין
30 וְדוּגְמַת זֶה הוּא גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה, דְּאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשְׁנוֹ רַק הַגִּילּוּי מִבְּחִינַת
31 חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, הֲרֵי זֶה הֲכָנָה לַזְּמַן שֶׁבּוֹ יִפָּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית, שֶׁאָז

ביאור בדרך אפשר

בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי, כְּפִי שֶׁמְּסַיֵּים בַּעַל יוֹם הַהוּלֶּדֶת הרבי המהר"ש **בְּמַאֲמָרוֹ**[68] **(בְּנוֹגֵעַ לַשָּׁכָר דְּחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה**[69]**), שֶׁבְּשַׁבָּת אֵין נֶהֱנִין מִזִּיו** זיו בלבד, שהוא הארה מועטת **כְּמוֹ שְׁאָר יְמֵי הַשָּׁבוּעַ כוּ', אֶלָּא כְּתִיב בְּהוּ** בהם, בשבתות **אָז תִּתְעַנַּג עַל הַוְיָ'**[70]**, שֶׁהוּא עִנְיַן הָאֶרֶת הָעֹנֶג הָעַצְמִי (דְּאָס נְעֶמְט מְעֶן פּוּן עַצְמוּת הָעַצְמִי (דְּאָס נְעֶמְט מְעֶן פּוּן עַצְמוּת אַלֵּיין)** את זה 'לוקחים' מעצמות האלוקות עצמו **וְלֹא הַזִּיו** וההארה המועטת **מִמֶּנּוּ בִּלְבָד (שֶׁזֶּהוּ** שמקבלים את הארת העונג העצמי **עִנְיַן שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל גֶּדֶר שֶׁל קַבָּלַת שָׂכָר וְתַשְׁלוּם כוּ'** כי זהו גילוי שלא לפי ערך העבודה שהאדם עבד את ה'**), כִּי מִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא לִכְלַל בִּיטּוּל הָאֲמִיתִּי כוּ'** (ביטול של הנשמה לאלוקות **בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי. וְכֵיוָן** בראש חודש ובשבת **שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפּוֹנֶה קָדִים יִפָּתֵחַ, לָכֵן אָז כָּל הַנְּשָׁמוֹת בָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בִּבְחִינַת עוֹנֶג הָעַצְמִי (וּמֵעֵין וְדוּגְמַת זֶה הוּא גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה,** וגם כעת יש בראש חודש ובשבת התגלות נעלית מעין זו שתהיה לעתיד לבוא, מענין התענוג, **דְּאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשְׁנוֹ** בזמן הזה **רַק הַגִּילּוּי מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק** והגילוי לעתיד לבוא יהיה מבחינת פנימיות עתיק, **הֲרֵי זֶה** הגילוי שישנו בזמן הזה **הֲכָנָה לַזְּמַן שֶׁבּוֹ יִפָּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית** ויהיה גילוי של הפנימיות, **שֶׁאָז יָבוֹא כָל בָּשָׂר**

---

66) ראה לקו"ת שם בסופו, "שהמשכה זו שרשה מלמעלה מהקו וחוט כו'". 67) יחזקאל מו, א. 68) סה"מ תרכ"ח ע' קא.
69) ברכות יז, א. 70) ישעי' נח, יד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי). וְעַל יְדֵי זֶה על ידי העליה בראש חודש ובשבת **בָּאִים אַחַר כָּךְ** כשמתעלים עוד יותר **לְמַעְמָד וּמַצָּב דְּיַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, שֶׁיַּעַמְדוּ שָׁם** הנשמות **(לֹא רַק מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן תְּמִידִי,** כמובא לעיל מ'לקוטי תורה', שזהו אופן העליה הנעלה יותר.

ח) **וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ, וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז** עם בוא הגאולה **יִהְיֶה הַבַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי — בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ (כְּפִי שֶׁאוֹמְרִים בִּסְפִירַת הָעוֹמֶר). וְעִנְיָן זֶה** של ביאת המשיח **נַעֲשֶׂה הֲכָנָה קְרוֹבָה לְכָל הָעִנְיָנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה,** כאשר תהיה תוספת עליה, **שֶׁמִּדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי. וְכִדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[71] **שֶׁאָז תִּהְיֶה הָעֲלִיָּה לָרֶגֶל עַל יְדֵי הָעֲנָנִים וְטוֹעֲנִים בָּאִים וְטוֹעֲנִים וּמְבִיאִין אוֹתָם כּוּ'), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[72] מִי אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם, וְעַד לַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה שֶׁעוֹמְדִים לְפָנַי בְּיַחַד עִם זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, שהיא עליה גדולה ביותר, כמבואר לעיל באריכות, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

ביאור בדרך אפשר

1 יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי). וְעַל יְדֵי זֶה
2 בָּאִים אַחַר כָּךְ לְמַעְמָד וּמַצָּב דְּיַעֲמֹד זַרְעֲכֶם
3 וְשִׁמְכֶם, שֶׁיַּעַמְדוּ שָׁם (לֹא רַק מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ
4 וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן תְּמִידִי.
5 ח) **וְכֵן** תִּהְיֶה לָנוּ, וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ, בַּגְּאוּלָה
6 הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ
7 צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יִהְיֶה הַבַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי — בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה
8 בְיָמֵינוּ (כְּפִי שֶׁאוֹמְרִים בִּסְפִירַת הָעוֹמֶר). וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה הֲכָנָה קְרוֹבָה לְכָל
9 הָעִנְיָנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה, שֶׁמִּדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר
10 לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[71] שֶׁאָז תִּהְיֶה הָעֲלִיָּה לָרֶגֶל עַל יְדֵי הָעֲנָנִים
11 (הָעָבִים בָּאִים וְטוֹעֲנִים וּמְבִיאִין אוֹתָם כּוּ'), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[72] מִי אֵלֶּה כָּעָב
12 תְּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם, וְעַד לַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה
13 שֶׁעוֹמְדִים לְפָנַי בְּיַחַד עִם זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִית
14 וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

---

71) פסיקתא רבתי פ"א (פיסקא דשבת ור"ח), ג. ילקוט שמעוני ישעי' רמז תקג. 72) שם ס, ח.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד עשר לעומר עמ' א

1 חוזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, "וְנִלְחַם בָּנוּ
2 וְעָלָה מִן הָאָרֶץ", שואלת הגמרא, וְעָלִינוּ מִיָּבְעֵי לֵיהּ, שהרי פחדם
3 של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם.
4 מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת**
5 **עַצְמוֹ וְתוֹלֶה** את **קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ** – שהתכוונו אכן שהם עצמם
6 יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.
7 **"וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים"**, שואלת הגמרא, **עָלֵיהֶם מִיָּבְעֵי לֵיהּ** –
8 שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי**
9 **אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** 'וישימו עליו' – היינו על פרעה, **מְלַמֵּד**
10 **שֶׁהֱבִיאוּ מַלְבֵּן** – דפוס שבו מייצרים את הלבנים, **וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה**
11 **בְּצִוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיסְטְבִּנִים אֲנִי –**
12 מפונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, **אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְטְבִּנִים**
13 **אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה** המשתתף אף הוא בעשיית המלאכה. לפי דרשה
14 זו מוסיפה הגמרא לדרוש, **'שָׂרֵי מִסִּים'** - **דָּבָר שֶׁמִּשִּׁים (לְבֵנִים),**
15 המלבן שתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הבריות בעבודה.
16 כיוצא בזה יש לשאול על הפסוק **"לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם", [עַנּוֹתָם**
17 **מִיָּבְעֵי לֵיהּ]**, אלא יש לבאר, **לְמַעַן עַנּוֹתוֹ - לְפַרְעֹה - בְּסִבְלוֹתָם**
18 **דְּיִשְׂרָאֵל** – המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל
19 יטו שכמם לסבול ולעבוד.
20 **"וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה"**, **רַב וּשְׁמוּאֵל** נחלקו בביאור הפסוק,
21 **חַד** מהם **אָמַר, שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן** – שעל ידי העבודה
22 שהעבידו המצרים את ישראל באותם ערים, הסתכנו המצרים
23 לטבוע בים, **וְחַד אָמַר שֶׁמְּסַכְּנוֹת** – מדלדלות **אֶת בַּעֲלֵיהֶן** – שעל
24 ידי עבודה זו נגרם למצרים שרוקנום ישראל מנכסיהם. **דְּאָמַר מַר,**
25 **כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְּכֵּן** – בא לידי עניות. במה שנאמר שבנו
26 **"אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס"**, אין אלו שתי ערים אלא עיר אחת,
27 ונחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר פִּיתוֹם** הוא **שְׁמָהּ** של העיר, **וְלָמָּה**
28 **נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס,** כיון **שֶׁרֹּאשׁוֹן רֹאשׁוֹן מַתְּרוֹסֵס** – כל קצת
29 שהיו בונים, היה מתמוטט ונופל, וחזרו ובנוהו ושוב נפל. **וְחַד אָמַר**
30 **רַעַמְסֵס שְׁמָהּ** של העיר, **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פִּיתוֹם,** כיון **שֶׁרֹּאשׁוֹן**
31 **רֹאשׁוֹן פִּי תְּהוֹם בּוֹלְעוֹ** – כל קצת שהיו בונים, היה נבלע באדמה.
32 **"וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ"**, שואלת הגמרא, **כֵּן רַבּוּ**
33 **וְכֵן פָּרְצוּ מִיָּבְעֵי לֵיהּ.** מתרצת הגמרא, **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ**
34 **הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׁרְתָּן** לישראל, ואומרת למצרים לא תועיל עצתכם
35 למעט את ישראל, אלא **"כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ".**
36 **"וַיָּקִיצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"**, דורשת הגמרא, 'ויקוצו' הוא מלשון
37 קוצים, **מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ** ישראל **דּוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם** של המצרים **כְּקוֹצִים,**
38 שבראותם שישראל פרים ורבים היה נדמה להם כאילו עיניהם
39 וגופם מליאים קוצים.
40 **"וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ תזו"מ, ב' דר"ח אייר ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. שבת זו היא שבת ראש חודש.

ובהתאם לתורת הבעש"ט אשר מכל דבר שיהודי שומע או רואה, עליו ללמוד הוראה בעבודתו לקונו – מובן, שכן הוא בנוגע לשבת ר"ח, היינו, שישנה הוראה מיוחדת הנלמדת משבת, הוראה מיוחדת הנלמדת מר"ח, והוראה מיוחדת הנלמדת מהצירוף דשבת ור"ח גם יחד (כדלקמן).

ובמכ"ש וק"ו: אם הדברים אמורים בנוגע לכל עניני העולם, שיש ללמוד מהם הוראה בעבודת ה', הרי עאכו"כ שהדברים אמורים בנוגע לעניני התורה, ובתורה גופא (שגם בה ישנם חילוקי דרגות בענין הקדושה כו') – ענין הקשור עם יום השבת וראש חודש.

ב. ובהקדים: יהודי יכול לטעון שכללות ענין השבת ור"ח אינו דבר חידוש (בדוגמת ענין ה"נס"), אלא זהו דבר הרגיל; בכל שבוע ישנו יום השבת (לאחרי ששת ימי השבוע), ועד"ז בכל חודש ישנו ר"ח (לאחרי ההקדמה דערב ר"ח) – ומאחר שזהו דבר הרגיל, "עולם כמנהגו נוהג", אין כל סיבה, לכאורה, שענין השבת ור"ח יפעל אצלו זעזוע ("א טרייסל") וחידוש בכללות עבודתו.

כל יהודי הוא בחזקת כשרות, ובודאי שהנהגתו בפועל ממש היא ע"פ (קיצור שו"ע וע"פ) השו"ע, ולכן, בבוא יום השבת הרי עבודתו נעשית בהתאם לעבודה דיום השבת, ובבוא ראש חודש עבודתו היא בהתאם לעבודה דר"ח (לאחרי ההכנה דעבודת ערב ר"ח) – אבל כללות עבודתו נעשית מתוך אדישות וקרירות ("סטאטעטשנע"), מאחר שזהו דבר הרגיל.

כאשר מראים לו "נס" – הרי זה גורם אצלו זעזוע וחידוש בכללות עבודתו; אבל כאשר מדובר אודות דבר החוזר ונשנה בכל פעם באופן ד"לא ישבותו" – הרי זה נעשה דבר טבעי שאינו מעורר התפעלות כלל.

ובפשטות: כשם שכללות הנהגת העולם היא באופן ד"לא ישבותו" (לאחרי המבול), כמו כן לאחרי מ"ת נעשה כללות ענין השבת ור"ח דבר תמידי באופן ד"לא ישבותו", היינו, שענין זה נעשה טבע בעולם (כפי שהעולם הוא במעמד ומצב שלאחרי מ"ת). ומאחר שזהו דבר טבעי, מובן, שאין הדבר גורם ומביא לידי התפעלות כלל.

ובפרט כאשר מדובר אודות יהודי שלמד חסידות – הרי הוא יודע שישנו חילוק כללי בין ההנהגה דחודש תשרי להנהגה דחודש ניסן, שחודש ניסן מורה על הנהגה נסית, ואילו חודש תשרי מורה על הנהגה טבעית באופן ד"לא ישבותו". זאת אומרת, שישנו חילוק כללי בין נס לטבע.

ולכן, טוען הוא, בשלמא כאשר יראו לו נס גלוי – הרי זה יפעל זעזוע וחידוש בעבודתו, אבל כאשר מדובר אודות דבר הרגיל (שבת ור"ח) – אין הדבר גורם התפעלות כלל, ובמילא הרי הוא עובד עבודתו באדישות, היינו, לא זו בלבד שעבודתו אינה נעשית באופן של הליכה אמיתית (באין ערוך לגבי מדרגתו הקודמת), אלא הוא עומד על עמדו (ואינו הולך כלל).

הנה על זה אומרים לו – שכללות ענין הטבע הוא גם ענין של "נס". וכידוע תורת הבעש"ט (כש"ט טז, א) עה"פ "תקעו בחודש שופר", "כי יראה אדם תדיר שיהי' בחודש, ר"ל לחדש מעש"ט שלא יהי' כמו חק קבוע", וכפי שמבאר שם ש"ענין הנס הוא שנתחדש הדבר בפעם הראשון על הטבע נק' נס, ואח"כ נעשה זה טבע ג"כ", היינו, שבעצם הרי גם הטבע הוא ענין של נס (בפעם הראשונה), אלא לאחרי שהדבר חוזר ונשנה ומתרגלים אליו, הרי הוא נעשה לענין של טבע, ולכן, "יראה אדם תדיר שיהי' בחודש", עי"ז שמסתכל על הטבע כפי שהוא באמיתיות – ענין של נס.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זאת אומרת: אע"פ שטבע האדם להתפעל מ"נס" כאשר "נתחדש הדבר בפעם הראשון", משא"כ כאשר הדבר חוזר ונשנה שאז "נעשה זה טבע" – נדרש ממנו להשתדל שבכל פעם יהי' הדבר "בחודש", כפי שהי' בפעם הראשונה.

וענין זה מודגש גם בתורת הבעש"ט הנ"ל – שבכל דבר שיהודי רואה או שומע ישנה הוראה בעבודתו לקונו:

גם כאשר מדובר אודות ענין שכבר ראה או שמע אתמול (ואין זה דבר חדש שרואה לראשונה) – הנה מאחר שמראים לו זאת (בהשגחה פרטית) גם היום, בהכרח לומר שאין זה במקרה ח"ו, אלא הכוונה בזה היא – שילמד הוראה זו מחדש, באופן נעלה יותר כו'.

דהנה, ידוע מארז"ל "לא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה", ומזה מובן, שכאשר הקב"ה מראה לו (בהשגחה פרטית) דבר מסויים פעם נוספת, הרי בודאי שאין זה לבטלה ח"ו, אלא הכוונה בזה היא – שילמד הוראה חדשה בעבודתו לקונו (כי כאשר מדובר אודות ענין של לימוד, מובן, שזהו ענין חדש שצריך ללמוד עתה). וכאשר אינו מנצל ענין זה ללמוד ממנו הוראה בעבודת ה' – הרי הוא גורם בלבול בכללות ענין הבריאה!

ועד"ז מובן בנוגע לענינו – שאע"פ שכללות ענין השבת ור"ח הוא דבר הרגיל, החוזר ונשנה מידי שבוע ומידי חודש, הרי בהכרח לומר שבכל פעם צריכים ללמוד את ההוראות דענינים אלו באופן חדש.

ובמכ"ש וק"ו מלימוד הוראה חדשה מכל עניני העולם, גם מאותם ענינים שהקב"ה מראה אותם פעם נוספת – כאמור לעיל שהדברים אמורים אפילו בנוגע לעניני הרשות, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ענין בתורה, בדוגמת הענין דשבת ור"ח.

ומובן, שתכלית ומטרת לימוד ההוראות דשבת ור"ח, היא – יישום הוראות אלו במעשה בפועל, כי "המעשה הוא העיקר".

ג. דוגמא פשוטה להאמור לעיל (שגם כאשר דבר מסויים חוזר ונשנה, יש בו ענין של חידוש) – מצינו בעבודת האדם בכל יום ויום:

כאשר יהודי קם משנתו בכל בוקר – צריך לחשוב ולהתבונן "לפני מי הוא שוכב, וידע שמלך מלכי המלכים הקב"ה חופף עליו . . ורואה במעשיו כו'", "יזכור את ה' הנצב עליו" – כפי שכותב אדמו"ר הזקן בהתחלת סידורו, השוה לכל נפש.

זאת אומרת: כאשר יהודי מתעורר משנתו, עליו לדעת שהקב"ה בכבודו ובעצמו נמצא בחדרו ועומד על יד מטתו (ונמצא שם עוד טרם שהתעורר משנתו), ומביט עליו כדי לראות כיצד יתעורר משנתו, וכיצד יתנהג לאחרי שיתעורר משנתו – אמירת "מודה אני", נטילת ידים, וכיו"ב.

וכאמור, מאחר שענין זה מובא בסידור, מובן, שזהו דבר השוה לכל נפש, היינו, לא רק עבור "תמימים" או "חסידים", ולא רק עבור אלו שלאחרי בר־מצוה, אלא אפילו בנוגע לקטנים, כי גם הם שייכים לאמירת "מודה אני" שבסידור, וכיו"ב, ולכן, גם אודותם אמור ענין זה – שהקב"ה נמצא בחדרם ועומד על יד מטתם כדי לראות כיצד תהי' הנהגתם בפועל.

ואדרבה: מאחר שמדובר גם אודות קטנים, הרי בהכרח לומר שתיבת "הקב"ה", "ה'", וכיו"ב ("דער אויבערשטער" – ב"זשארגאן", וכיו"ב בשאר שפות) – קאי על עצמותו ומהותו, כי הרי לקטנים אין ידיעה כלל אודות ספירות וכו', ולכן, מודגש אצלם ביותר כללות הענין ד"אליו ולא למדותיו" – עצמותו ומהותו. וע"ד המבואר בתו"א (יד, ב) ש"המאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוקה מצוי כו'".

ומזה מובן, שכאשר יהודי מתעורר משנתו בכל יום, כולל בשבת ר"ח בבוקר – עליו לדעת ש"עצמות ומהות" נמצא בחדרו על יד מטתו, ומביט עליו לראות כיצד תהי' הנהגתו בקומו משנתו!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן, כאשר יהודי בא וטוען שרצונו לראות ענין של נס – אומרים לו: "פרא אדם"! אין לך נס גדול מזה שהקב"ה בכבודו ובעצמו נמצא בחדרך על יד מטתך, ומביט לראות כיצד תהי' הנהגתך!!

דהנה, כאו"א מישראל הוא "מאמין בן מאמין" שהקב"ה ברא את כל העולמות כולם, כמ"ש "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וא"כ, כאשר מתבונן בזה שהקב"ה מניח את כל העולמות, עליונים ותחתונים, גן עדן התחתון וגן עדן העליון וכו', גדולים בינונים וקטנים, ואין לו כביכול מה לעשות מלבד לבוא לחדרו ולעמוד על יד מטתו, ולראות כיצד תהי' הנהגתו בפועל – הרי הוא מבין שזהו "נס" הכי גדול!

ובפשטות: ענין זה (שהקב"ה יניח את כל הענינים ויבוא לחדרו להביט עליו) הוא דבר שאינו מובן בשכל כלל – היפך השכל לגמרי, ולא רק היפך שכל האנושי, אלא אפילו היפך השכל דבהמה! ולכן, בהכרח לומר שזהו ענין של "נס"!

ואע"פ שזהו ענין החוזר ונשנה בכל יום ויום – הרי בכל פעם מודגש גודל החידוש שבדבר, בדוגמת ענין ה"נס". ומובן, שאפילו ה"פרא אדם" הגדול ביותר לא ידרוש לאמר שרצונו לראות נסים, מאחר שאינו מסתפק ב"נס" גדול זה!

ועד"ז מובן בנוגע לתורת הבעש"ט הנ"ל:

היות שכאו"א מישראל מאמין שהקב"ה בורא ומנהיג את העולם כולו, הנה מאחר שהקב"ה בכבודו ובעצמו מתעסק להראות לו מאורע מסויים כדי שילמד מזה הוראה בעבודתו – הרי זה גופא ענין של "נס".

וכמובן, שכל זה אמור גם כאשר מדובר אודות ענין שכבר ראה לפנ"ז – ע"ד האמור לעיל בנוגע לאופן העבודה בהתחלת כל יום ויום, שעצם העובדה שהקב"ה נצב עליו כו' הרי זה ענין של "נס", למרות שהדבר חוזר ונשנה מידי יום ביומו.

ד. בנוגע לענינו:

כאשר נמצאים בהתוועדות דשבת ר"ח, ודורשים שהדברים הנאמרים בהתוועדות יבואו לידי מעשה בפועל (ולא להסתפק בזה שמוחל על כבודו ונדחק לשמוע את הדברים הנאמרים בהתוועדות) – יתכן שמישהו יחשוב: מהו ה"רעש" שעושים משבת ר"ח, הרי אין זו הפעם הראשונה שישנו שבת ר"ח – לפני כמה חדשים הי' כבר שבת ר"ח, וכן יהי' לאחרי כמה חדשים?!

דהנה, הקביעות דר"ח בימי השבוע היא באופן שכאשר ר"ח ניסן חל ביום חמישי, יחול ר"ח אייר ביום שלאח"ז – ביום ששי, ומאחר שר"ח אייר הוא ב' ימים – הרי זה יום הששי ויום השבת. ור"ח שלאח"ז (סיון) יחול ביום שלאח"ז (ביום א'), וכן הלאה.

ועפ"ז נמצא שמידי כמה חדשים מוכרח להיות שר"ח יחול ביום השבת – כי הסדר הוא שכל ר"ח חל למחרת היום שבו חל ר"ח הקודם.

ולא צריכים לחכות ששה חדשים עד שר"ח יחול ביום השבת (ע"פ סדר הנ"ל) – כי ישנם כמה חדשים שר"ח שלהם הוא ב' ימים [כמובא בסידור אדמו"ר הזקן (אע"פ שלא ברור אם ענין זה נכתב ע"י אדמו"ר הזקן עצמו) פרטי הדברים: ישנם חדשים שר"ח שלהם הוא לעולם יום אחד בלבד (לאחרי החדשים החסרים לעולם), וישנם חדשים שר"ח שלהם הוא לעולם ב' ימים (לאחרי החדשים המלאים לעולם), וישנם חדשים (כסלו וטבת) שר"ח שלהם משתנה מיום אחד לב' ימים (בהתאם לחילוק שבין חשון וכסלו, שלפעמים מלאים ולפעמים חסרים)], וא"כ, הר"ח שלאח"ז יחול לאחר ב' ימים מיום שחל ר"ח הקודם (ר"ח אייר ביום ו' (וביום השבת), ור"ח סיון – ביום א'). ועפ"ז נמצא שבמשך כל תקופה שהיא פחותה מששה חדשים, מוכרח להיות שבת ר"ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וא"כ, טוען הוא, מדוע עושים "רעש" מיוחד משבת ר"ח – הרי אין זה דבר חדש כלל, כי כך הי' לפני כמה חדשים, וכך יהי' לאחרי כמה חדשים?! –

ולכן, מספיק שיעבוד עבודתו באופן רגיל, ללא ענין של חידוש!

ובפרט שכבר למד חסידות במשך כמה שנים, ושמע ריבוי שיחות מנשיא דורנו – ובשעת מעשה (עכ"פ) הקשיב לדברים, ולכן, בהכרח לומר שהדברים פעלו פעולתם בנוגע לפועל, ובאופן דפעולה נצחית, כי קדושה לא זזה ממקומה.

וכמובן, שגם כאשר נמצא במעמד ומצב דראשו מונח ב"ערדליים", ואפילו ב"שטיח" – הרי בודאי שאינו בדרגא ד"מתנגד", השאלה היא רק – עד כמה הוא "חסיד" ו"מקושר" וכו'.

וא"כ, לאחרי שכבר למד חסידות ושמע שיחות מנשיא דורנו וכו' – מהו ה"רעש" שיש ללמוד הוראה מיוחדת מהקביעות דשבת ר"ח אייר בשנת תשמ"ב?!

הנה על זה אומרים לו – שזהו היפך תורת הבעש"ט הנ"ל, כי ע"פ תורת הבעש"ט צריכים ללמוד הוראה מכל דבר שרואים או שומעים, גם כאשר מדובר אודות ענין שכבר ראה או שמע לפנ"ז, ועאכו"כ שכן הוא בנוגע לעניני התורה, ובענינו – שבת ור"ח.

וכאשר טוען שזהו ענין של רמז ודרוש כו' – אומרים לו שזהו דין מפורש בשו"ע, בנוגע להפטרה דשבת ר"ח:

בכל שבת ר"ח מפטירין הפטרה מיוחדת הקשורה עם הענין דשבת ר"ח – ללא חילוק איזה פרשה קורין בתורה באותה שבת. זאת אומרת: אע"פ שההפטרה באה בתור המשך וסיום לקריאת התורה (שזהו הפירוש דתיבת "הפטרה"), אין כל חילוק איזה פרשה קראו בתורה בשבת זו, ולעולם מפטירין בהפטרה דשבת ר"ח. ובהפטרה דשבת ר"ח – "השמים כסאי" – מודגש הענין ד"שבת בשבתו" ו"חודש בחדשו" ("והי' מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו גו'") – שבת ור"ח.

וגודל ההדגשה שבכללות ענין ההפטרה, מובן, מזה שמברכים על ההפטרה כמה ברכות (הן לפני' והן לאחרי'), וכאמור, שבהפטרת שבת ר"ח מודגש כללות הענין דשבת ור"ח.

ומזה מובן, שבכל שבת ר"ח ישנה הדגשה מיוחדת שצריכים ללמוד מחדש את ההוראות הקשורות עם שבת ר"ח בהתאם לגודל הדגשת ענין זה בהפטרה, הן אצל זה שאומר את ההפטרה, והן אצל השומעים, היינו, שצריכים "לחיות" מחדש את כל ההוראות דענינים אלו, וכידוע הפתגם שאין להסתפק בשמיעה סתם, אלא צריכים "דערהערן" את הדברים ששומעים.

ה. ההוראה מכללות ענין השבת, וכללות הענין דראש חודש:

בכללות עבודת האדם ישנם ב' אופני עבודה: (א) "תמידים כסדרם" – עבודה מסודרת ורגילה, (ב) עבודה באופן של חידוש ודילוג, "חטוף ואכול חטוף ושתי".

וזהו החילוק הכללי שבין העבודה דחודש תשרי – עבודה באופן ד"תמידים כסדרם", לבין עבודה דחודש ניסן – עבודה באופן של דילוג.

וזהו גם החילוק שבין שבת לראש חודש:

"שבת" קשור עם ימי השבוע, היינו, שלאחרי ששת ימי השבוע (שכל אחד מהם הוא יום בן כ"ד שעות) בא יום השבת. וכללות ימי השבוע קשורים עם מהלך השמש, המאירה בעולם ללא שינויים בין יום אחד למשנהו, ובעבודת האדם – הרי זה מורה על העבודה באופן ד"תמידים כסדרם".

ו"ראש חודש" קשור עם ימי החודש, שהם קשורים עם מהלך הלבנה, ומאחר שבאור הלבנה ישנם שינויים מיום ליום, כי בחצי הראשון של החודש הולך וגדל אור הלבנה, ובחצי השני של החודש הולך ופוחת אור הלבנה, ועד שכללות הענין ד"ראש חודש" קשור עם התחדשות ומולד הלבנה (לאחרי שבסיום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החודש נתעלם אור הלבנה לגמרי) – מובן, שבעבודת האדם הרי זה מורה על עבודה באופן של חידוש ודילוג, עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה.

[ובפרטיות יותר – ישנם ב' אופני עבודה הנ"ל בכל יום ויום].

ו. דרך אגב:

ישנם כאלו ש"תואנה הם מבקשים", ושואלים: כיצד אפשר לומר שענין ה"שמש" מורה על עבודה מסודרת ללא שינויים ("תמידים כסדרם") – ענין זה היו יכולים לומר באותם זמנים שעדיין לא ידעו שגם בשמש ישנם שינויים, אבל לאחרי התפתחות המדע בשנים האחרונות, נתגלה שגם בשמש ישנם שינויים, וא"כ, איך אפשר לומר שענין השמש מורה על עבודה ללא שינויים והתחדשות?!

והביאור בזה – בפשטות:

מה שיש שינויים בשמש – אין זה דבר שנתחדש מצד התפתחות המדע בשנים האחרונות כי ענין זה הי' ידוע גם מקודם לכן, ו"אין כל חדש תחת השמש", אלא שכאן מדובר אודות תפקידה העיקרי של השמש – שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב "ויתן אותם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ", ובזה אין שינויים בין יום אחד למשנהו.

זאת אומרת: השינויים שישנם בשמש אינם שייכים לעיקר ענינה – "להאיר על הארץ", אלא לענינים הטפלים שבה (ענין החום, וכיו"ב), ואילו בנוגע לעיקר ענינה – "להאיר על הארץ" – אין בה שינויים.

ואע"פ שבהכרח לומר שגם השינויים שבענינים הטפלים שבשמש שייכים לענינה העיקרי, כי אין שום דבר שהוא במקרה ח"ו – הרי המדובר כאן הוא בנוגע לתוצאות הבאות מאור השמש (זריחת ושקיעת השמש) ביחס לעבודת האדם, ולדוגמא: זמן ק"ש ותפלה, התלוי בזריחת ושקיעת השמש, שעפ"ז נקבעים השעות הזמניות בנוגע לזמן ק"ש ותפלה, ובזה אין שינויים כלל.

ועד"ז מובן בנוגע לשאלה הב' ששואלים הנ"ל:

כיצד אפשר לומר שב"ירח" ישנם שינויים, ולכן הרי זה מורה על עבודה באופן של חידוש כו' – הרי ב"ירח" עצמו אין כל שינוי כלל במשך כל ימי החודש, שהרי במשך כל ימי החודש מקבלת הלבנה את אורה מהשמש באופן מלא?!

הנה על זה אומרים לו: "שוטה שכמותך"! – הרי כאן מדובר אודות התפקיד העיקרי של ה"ירח", "להאיר על הארץ", שבזה ישנם שינויים מיום ליום, היינו, שאור הלבנה דיום זה אינו דומה למשנהו, ואדרבה: הסדר דהארת הלבנה הוא באופן של שינויים, ועד שכללות הענין דר"ח מתבטא בחידוש ומולד הלבנה, לאחרי שבערב ר"ח לא ראו כלל את אור הלבנה.

זאת אומרת: הן אמת שבלבנה עצמה אין שינויים בנוגע לקבלת אורה העצמי מהשמש, הרי עיקר ענינה של הלבנה – "להאיר על הארץ" (שענין זה נאמר הן על השמש והן על הלבנה), ובזה ישנם שינויים, ולכן, הרי זה מורה על עבודה באופן של חידוש כו'.

אבל עדיין אפשר לשאול:

מאחר שענינה העיקרי של הלבנה הוא – "להאיר על הארץ", א"כ, מדוע פוחת והולך אור הלבנה בחצי השני של החודש, ועד שבערב ר"ח אין הלבנה מאירה על הארץ כלל – לכאורה, כאשר הלבנה אינה מאירה על הארץ, איננה ממלאת תפקידה שניתן לה ע"י הקב"ה?!

והביאור בזה:

כללות תפקידה של הלבנה ("לשמש את קונה") – "להאיר על הארץ", מתבטא בב' פרטים: (א) אור הלבנה כפשוטו, שעי"ז יכולים ללמוד תורה בלילה – לאור הלבנה, ועד"ז בנוגע לשאר ענינים הקשורים עם אור הלבנה כפשוטו, (ב) "להאיר על הארץ" במובן רוחני – הוראה בעבודת ה' הנלמדת מאופן אור הלבנה (כדלקמן).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וההוראה היא – הן מאופן הארת הלבנה בחצי השני של החודש, שאז פוחת והולך אור הלבנה, והן מאופן הארת הלבנה בחצי הראשון של החודש, שאז הולך וגדל אור הלבנה:

ההוראה הנלמדת מאופן הארת הלבנה בחצי הב' של החודש, היא – שגם לאחרי שעבודתו היתה באופן של שלימות, בדוגמת הענין ד"קיימא סיהרא באשלמותא" (ועד שטופחים לו על שכמו, ואומרים לו "יישר־כח", וכיו"ב), אין לו להסתפק בזה, כי בראותו שאור הלבנה שבעולם פוחת והולך, עליו להוסיף בעבודתו בכל עניני אור וקדושה, כדי למלא את החסרון שבאור הלבנה בעולם.

וההוראה הנלמדת מאופן הארת הלבנה בחצי הא' של החודש, היא – כמובן בפשטות: כללות העבודה צריכה להיות באופן ד"מעלין בקודש",

בדוגמת אופן הארת הלבנה בחצי הא' של החודש, שמיום ליום הולך וגדל אור הלבנה.

ז. ע"פ האמור לעיל, מובן, שכללות ההוראה דיום השבת היא – העבודה באופן ד"תמידים כסדרם", בדוגמת אור השמש שהוא באופן בלתי משתנה, "לא ישבותו".

ואע"פ שגם ביום השבת ישנו הענין ד"מוספים כהלכתם" – הרי זה קשור עם כללות העבודה ד"תמידים כסדרם", ואין זה באופן של התחדשות.

וההוראה מכללות הענין דר"ח היא – העבודה באופן של חידוש ודילוג, בדוגמת החידוש שבאור הלבנה מידי חודש בחדשו.

וכללות ענין החידוש ("מוספים") דר"ח מתבטא בזה שהעבודה דר"ח קשורה עם כללות הענין דעובדין דחול – דהנה, אע"פ שר"ח אינו נקרא "יום המעשה", הרי בנוגע לפועל נתקבל ענין זה רק אצל נשים, היינו, שהנשים קבלו על עצמן שלא לעשות מלאכות מסויימות בר"ח, אבל בנוגע לאנשים – הרי גם בר"ח עוסקים הם בעובדין דחול כשאר ימי המעשה. ובזה מתבטא גודל החידוש שבעבודת ר"ח – בהיותו קשור עם העבודה בעניני חול.

והנה, אע"פ שגם כללות הענין דר"ח (הקשור עם מהלך הלבנה) הוא באופן ד"לא ישבותו", כי מידי חודש בחדשו ישנו "ראש חודש" – הרי מובן בפשטות שבכללות ענין החידוש ישנם כמה וכמה דרגות, זו למעלה מזו.

וע"ד הידוע שגם בענין הנסים ישנם חילוקי דרגות, ועד שישנו "נס בתוך נס" – היינו, אין הכוונה שרק הענין הב' הוא ענין של "נס", ואילו הענין הא' אינו ענין של "נס", אלא הלשון "נס בתוך נס" מגלה שגם הענין הא' הוא ענין של "נס", ונוסף לזה ישנו "נס" בדרגא נעלית יותר – "נס בתוך נס".

ח. והנה, לאחרי הלימוד והתבוננות בענינים האמורים לעיל (הן בנוגע להוראה דיום השבת, והן בנוגע להוראה דר"ח), צריכים לדעת שאין להסתפק בלימוד והתבוננות בלבד, אלא "המעשה הוא העיקר".

וכידוע פתגם המגיד (שהובא בהתוועדויות הקודמות) בנוגע לאריכות הזמן בהתבוננות בכוונות התפלה כו', שאין להסתפק במחשבה והתבוננות בלבד, אלא צריכים להשיג את ה"סחורה" בפועל.

ועד"ז בנוגע לענינו – שאין להסתפק בלימוד ההוראה דלעיל, אלא הדברים צריכים לבוא במעשה בפועל, בדוגמת השגת ה"סחורה" במשל הנ"ל.

וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – שצריכים לפרוק את המטען כו' ("פאנאנדערפאקן די פעקלאך"), ולאחרי שמפרקים את המטען עושים בזה "מסחר", וע"י ה"מסחר" נוסף "ריוח" בכללות העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות.

ועי"ז – נוסף גם "ריוח" בנוגע לענינים גשמיים כפשוטם – בני חיי ומזוני, ובכולם – באופן דרויחא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועי"ז נפעל ענין ה"ריוח" בנוגע לכל העולם כולו – כפס"ד הרמב"ם שע"י ההוספה בעבודת האדם נפעל ענין של "תשועה והצלה" לכל העולם כולו, ועאכו"כ – "תשועה והצלה" עבור "שכינתא בגלותא".

ובפשטות – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו "נאו", במהרה בימינו ממש, בעגלא דידן.

* * *

ט. נוסף על האמור לעיל אודות ההוראה הנלמדת מיום השבת (עבודה באופן ד"תמידים כסדרם") וההוראה הנלמדת מר"ח (עבודה באופן של חידוש) – צריכה להיות הוראה נוספת הנלמדת מהקביעות דר"ח ביום השבת, היינו, צירוף וחיבור ב' הענינים דשבת ור"ח גם יחד.

הביאור בעילוי שר"ח פועל ביום השבת – ובהקדים:

נתבאר לעיל שכללות הענין דיום השבת מורה על העבודה באופן ד"תמידים כסדרם".

דהנה, אע"פ שביום השבת ישנו עילוי מיוחד לגבי כללות העבודה דימי החול, וכמבואר במדרז"ל שהחביבות דשבת (יום השביעי – "כל השביעין חביבין") לגבי ששת ימי השבוע היא בדוגמת החביבות דבנ"י לגבי אוה"ע, שעז"נ "אתה בחרתנו מכל העמים", ומזה מובן גודל העילוי שבעבודת יום השבת,

וכמבואר בכ"מ שנוסף על כללות הענין ד"שבת מקדשא וקיימא" – מוסיפים בנ"י ע"י עבודתם באופן נעלה יותר, שזהו כללות הענין ד"לעשות את השבת", "וקראת לשבת עונג", וכמרז"ל "כל המענג את השבת", שכל זה מורה על ההוספה שבנ"י מוסיפים בענין השבת,

אעפ"כ, הרי כללות העבודה דיום השבת נכללת באופן העבודה ד"תמידים כסדרם" – למרות העילוי שבעבודת יום השבת לגבי העבודה דששת ימי השבוע.

דהנה, הציווי ד"מעלין בקודש" אמור לא רק לגבי העבודה דיום השבת ביחס לעבודה דימי החול, אלא בימי החול גופא צריכה להיות כללות העבודה באופן ד"מעלין בקודש".

[ובימי החול גופא – הרי הציווי ד"מעלין בקודש" הוא בכל פרטי העבודה, היינו, לא רק בנוגע לענינים הקשורים באופן ישיר עם לימוד התורה וקיום המצוות ממש, שהרי הענין ד"מעלין בקודש" מובא גם בנוגע לאופן הכנסת הטלית והתפילין בכיס שלהם, שאין זה ענין של מצוה, אלא "מנהג" בעלמא.

ועד"ז מובן שהציווי ד"מעלין בקודש" אמור גם בנוגע לעניני הרשות – כי ההתעסקות בעניני הרשות היא באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ולכן, גם בענינים אלו ישנו הציווי ד"מעלין בקודש"].

ומזה מובן שגם העילוי ("מעלין בקודש") דעבודת יום השבת לגבי כללות העבודה דימי החול – הוא עדיין לפי ערך ובהתאם לכללות העבודה דימי החול, ולכן, כללות העבודה דיום השבת נכללת באופן העבודה ד"תמידים כסדרם", היינו, שעבודה זו אינה באופן של חידוש.

ועפ"ז מובנת ההוראה הנלמדת מהקביעות דר"ח ביום השבת (שבת ור"ח ביחד) – שצריכים להכניס ענין של חידוש (ר"ח) בכללות העבודה ד"תמידים כסדרם" (עבודת יום השבת), היינו, שר"ח פועל עילוי בכללות העבודה דשבת.

זאת אומרת: יהודי אינו יכול להסתפק בהוספה ועילוי ("מעלין בקודש") סתם, בהתאם לכללות העבודה באופן של "תמידים כסדרם" – אלא הוא צריך להכניס בזה ענין של חידוש, היינו, שה"מעלין בקודש" יהי' באופן של חידוש, ועילוי שלא בערך, דילוג למעלה ממדידה והגבלה.

י. ישנם הטוענים שזהו ענין של "פשט'ל" ורמז וכיו"ב – הרי הדבר מפורש באמירת ק"ש (בכל יום): "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" – הם (בכללות) ב' אופני עבודה: "בכל לבבך", "ובכל נפשך" – עבודה שבמדידה והגבלה, "ובכל מאדך" – עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומובן בפשטות שאין הכוונה לומר שישנם זמנים שבהם עבודתו היא "בכל לבבך ובכל נפשך", וישנם זמנים שבהם עבודתו היא "בכל מאדך" – דא"כ, היו צריכים לחלק את אמירת פסוק הנ"ל לזמנים נפרדים, ומאחר שבכל פעם שאומרים ק"ש, כולל ק"ש קטנה, וכן ק"ש שעהמ"ט אומרים "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", מובן, שכללות העבודה צריכה להיות בכל אופנים הנ"ל ("בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך") גם יחד.

ומזה מובן, שהעבודה ד"בכל מאדך" צריכה לחדור גם בעבודה ד"בכל לבבך ובכל נפשך", ע"ד האמור לעיל שצריכים להכניס חידוש (דילוג שלמעלה ממדידה והגבלה) בכללות העבודה ד"תמידים כסדרם".

יא. עד"ז ישנו העילוי ששבת פועל בר"ח. והביאור בזה:

כאשר מדברים אודות ההוראה דר"ח, היינו, עבודה באופן של חידוש ודילוג שלמעלה ממדידה והגבלה – הרי יתכן שהאדם יצא לגמרי מההגבלות דהשו"ע כו', ועל זה באה ההוראה הנלמדת מהצירוף דשבת ור"ח, שביחד עם העבודה שלמעלה ממדידה והגבלה (ר"ח) נוגע הדיוק בכל הפרטים המבוארים בשו"ע (מדידה והגבלה), היינו, שעבודתו היא באופן "שלא שינה", בדוגמת כללות העבודה ד"תמידים כסדרם" (עבודת יום השבת).

וע"ד מ"ש בנוגע לעבודתו של אהרן בהדלקת נרות המנורה – "מגיד שבחו של אהרן שלא שינה":

הדלקת המנורה ע"י אהרן הכהן היתה באופן נעלה ביותר – "בהעלותך את הנרות", היינו, לא רק הדלקה סתם, אלא באופן ד"בהעלותך את הנרות", ובאופן ד"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". ומובן בפשטות שכאשר אהרן הכהן הדליק את המנורה, ידע וכיוון את כל הכוונות הנעלות הקשורות עם הדלקת המנורה.

וביחד עם זה מדגישים ש"שבחו של אהרן" מתבטא בזה "שלא שינה", היינו, למרות שידע והרגיש את גודל העילוי שבעבודה זו (עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה), הרי עבודתו בפועל היתה באופן "שלא שינה" מאומה מהדיוק בכל הפרטים דהדלקת המנורה בפועל (בהתאם להמבואר בשו"ע – כפי שהי' בזמנו של אהרן).

ועד"ז מובן בנוגע לענייננו – שביחד עם זה שדורשים ממנו עבודה באופן של חידוש ודילוג למעלה ממדידה והגבלה, נוגע ביותר הדיוק בכל פרטי העבודה בפועל ממש – "תמידים כסדרם".

יב. דוגמא פשוטה לדבר:

דובר לעיל (ס"ג) שכאשר יהודי מתעורר משנתו בכל בוקר, עליו להתבונן שמלך מלכי המלכים הקב"ה נצב עליו ורואה את כל מעשיו כו'. ונתבאר שעצם העובדה שהקב"ה מניח את כל עניניו ובא להביט על הנהגתו של יהודי זה – הרי זה "נס" הכי גדול, כנ"ל בארוכה.

והנה, כדי שיוכל להתבונן כראוי בגדולתו של הקב"ה הנצב עליו ורואה את מעשיו כו' – עליו ללמוד חסידות, שעי"ז נפעל הענין ד"דע את אלקי אביך", באופן של ידיעה והשגה כו', ובפרט ע"פ המבואר בתניא (פ"ג) שענין הדעת מורה על "התקשרות והתחברות, שמקשר דעתו . . ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב"ה", ולכן "הדעת הוא קיום המדות וחיותן, והוא כולל . . אהבה וענפי' ויראה וענפי'", שהם שורש כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת, כמבואר בהמשך הדברים בתניא (פ"ד).

וא"כ, יכול יהודי לחשוב שכאשר תובעים ממנו להתבונן בגדולתו של הקב"ה הנצב עליו כו', הנה מיד בקומו משנתו (קודם נט"י כו') יתיישב ללמוד מאמר חסידות!

דהנה, מאחר שרצונו להתקשר להקב"ה, מוכרח הוא ללמוד תורה, כי אין דרך אחרת להתקשר להקב"ה מלבד ע"י לימוד התורה, שהרי אמרו חז"ל שע"י לימוד התורה "אותי אתם לוקחים".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובפרט בידעו גודל העילוי שבלימוד החסידות, סתים דאורייתא – שעי"ז מתקשרת בחי' סתים שבנשמתו עם בחי' סתים דקוב"ה, שזהו ענין שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי!

הנה על זה אומרים לו – שלמרות גודל העילוי שבלימוד החסידות (שזהו ענין שלמעלה ממדידה והגבלה כו'), הרי עבודתו בענין זה צריכה להיות באופן "שלא שינה" מאומה מפרטי הענינים המבוארים בשו"ע (עבודה באופן ד"תמידים כסדרם"), ולכן, לכל לראש עליו לומר "מודה אני", ליטול ידיו, ולומר י"ח ברכות השחר, ולאח"ז – לומר "ברכת התורה", וללמוד ענין בתושב"כ, ולאח"ז ללמוד ענין בתושבע"פ – בנגלה דתורה, ורק לאח"ז יכול להתיישב ללמוד חסידות!

ובדוגמת האמור לעיל שגם כאשר עבודתו היא באופן של חידוש ודילוג למעלה ממדידה והגבלה (בהתאם להוראה דר"ח) – הרי עבודתו בנוגע לפועל צריכה להיות באופן "שלא שינה" מהדיוק בכל הפרטים המבוארים בשו"ע – "תמידים כסדרם" (בהתאם להוראה דיום השבת).

יג. ומובן, שכל האמור לעיל שייך לכל אחד ואחת מישראל – כמדובר כמ"פ שהיות שגם הנשים חייבות במצוות דיחוד ה' ואהבתו כו', מובן, שהן חייבות בלימוד החסידות, כי עי"ז נפעל הענין ד"דע את אלקי אביך גו'".

וענין זה מפורש ברמב"ם (סוף הל' תשובה):

"כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתן ויתחכמו . . עד שישיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה", ועד לעבודה מאהבה באופן נעלה ביותר – "עד שישגה בה תמיד".

וכפי שממשיך שם ש"על פי הדעה תהי' האהבה . . לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כו'".

ומזה מובן שגם הנשים חייבות בכל הנ"ל – כי גם הן יכולות להגיע לאופן העבודה מאהבה.

יד. ויה"ר שהדיבור בכל הענינים האמורים יבוא לידי מעשה בפועל ממש.

ובקרוב ממש – לא נצטרך עוד להגיע לידי התבוננות שכלית כדי להשיג את גדלותו של הקב"ה, כי יקויים היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

וכל זה נפעל באופן של "אחישנה" – עי"ז שבנ"י מוסיפים בעבודתם, ובפרט ע"י עבודה שהיא באופן של דילוג, כי מאחר שרוצים לפעול את כללות ענין הגאולה באופן ד"מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות", מובן, שגם העבודה צריכה להיות מעין ובדוגמת ענין זה.

וכאמור – שבקרוב ממש זוכים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

* * *

טו. האמור לעיל אודות ההוראה הנלמדת משבת ר"ח (צירוף ב' הענינים ביחד) – הרי זה ענין השייך בכל שבת ר"ח.

ונוסף לזה – ישנה הוראה מיוחדת הנלמדת מתוכן ענינו של חודש זה – חודש אייר.

וגם: שבת ר"ח אייר יכולה להיות בכמה אופנים בנוגע לקריאת התורה שבשבת זו, ומזה מובן שישנה הוראה מיוחדת מפרשת השבוע שקורין בשבת ר"ח אייר בשנה זו.

ובפרשת השבוע גופא – ישנם ריבוי הוראות (בהתאם לריבוי הענינים שבפרשה), ובפרט בשבת זו שקורין בה ב' פרשיות ביחד. ולכן, כאשר יש ריבוי זמן ושכל – צריכים ללמוד הוראה מכל ענין פרטי שבפרשת השבוע.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכל הפחות – בהכרח ללמוד הוראה כללית מתוכן הפרשה, כפי שזה מתבטא בשם הפרשה, כידוע ש"שמו אשר יקראו לו בלה"ק" מורה על תוכן הדבר.

ועד"ז בענינו – לימוד הוראה משמות ב' הפרשיות שקורין בשבת זו, כדלקמן.

טז. הביאור בנוגע להוראה המיוחדת דחודש זה – חודש אייר:

נתבאר בהתוועדות הקודמת (שיחת ש"פ שמיני סי"ג) ש"אייר" ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל, שהם ד' רגלי המרכבה.

וענינו בעבודת האדם – להיות בבחי' "מרכבה" לרצון העליון, ע"ד מארז"ל "האבות הן הן המרכבה".

אבל עדיין יכול לבוא מישהו ולטעון, שהאמור לעיל אודות הר"ת ד"אייר" הוא ענין המבואר בספרי קבלה (מאו"א א, פד), ומובא גם בנגלה דתורה – ב"בית שמואל" (אהע"ז סקכ"ו ס"כ), ולכן הוא טוען, שענין זה אינו שייך אליו, מאחר שלע"ע אינו שייך עדיין ללימוד ענינים אלו.

ועל זה אומרים לו – שענין זה מובן גם כאשר מתבוננים אודות כללות העבודה דחודש אייר – בפשטות הענינים, כדלקמן.

יז. והביאור בזה:

דובר כמ"פ שיחודו של חודש אייר לגבי שאר חדשי השנה, מתבטא בזה שעבודת כל ימי החודש היא עבודה שוה – העבודה דספה"ע.

דהנה, בכל חדשי השנה ישנם חילוקים בין העבודה דיום אחד למשנהו, שהרי "כל יומא ויומא עביד עבידתי'". ולדוגמא – בחודש ניסן: העבודה דליל א' דפסח אינה דומה לעבודת היום; העבודה דשביעי של פסח אינה דומה לעבודה דאחרון של פסח; ועאכו"כ שהעבודה דחול המועד אינה דומה לעבודה דיו"ט, ועד"ז ישנו חילוק כללי בין כללות העבודה דימי הפסח לעבודת הימים שלפנ"ז (החל מר"ח ניסן), שאז אין אומרים תחנון, ואומרים את קרבנות הנשיאים כו'.

ואע"פ שבהכרח לומר שישנו צד השוה בעבודת כל ימי חודש ניסן, ומשום זה נקראים כל ימי החודש בשם "ימי חודש ניסן", היינו, שכאשר מדברים אודות כל יום שבחודש זה, מדגישים ואומרים שזהו יום בחודש ניסן – הרי הצד השוה שבכל ימי חודש ניסן מתבטא רק בנוגע לאופן העבודה דימים אלו, היינו, שעבודת ימי חודש ניסן היא באופן ד"נסי נסים", אבל בעבודה עצמה ישנם כמה וכמה חילוקים, כאמור לעיל.

ועד"ז מובן בנוגע לעבודת ימי חודש תשרי, ושאר חדשי השנה (מלבד חודש אייר) – שבהם ישנם חילוקים בין עבודת יום אחד למשנהו.

וזהו יחודו של חודש אייר לגבי שאר חדשי השנה – שעצם העבודה דכל ימי החודש (לא רק אופן העבודה) היא בשוה, שזוהי העבודה דספה"ע.

והנה, מאחר שעבודת כל ימי חודש אייר היא בשוה – הרי זה בדוגמת ענין ה"מרכבה", שתוכנה – העדר הציור (עבודה באופן של התחלקות כו'), אלא ביטול אל הרוכב בלבד.

ונוסף לזה – ענין ה"מרכבה" מודגש גם בעצם העבודה דספה"ע (שזוהי העבודה דכל ימי חודש אייר): המצוה דספה"ע מתבטאת בספירת הימים (הזמן) בלבד, זאת אומרת, גם כאשר מקיים את המצוה דספה"ע במעשה בפועל בלבד, ללא כל כוונות מיוחדות (מלבד הכוונה הפשוטה דספירת הימים – שזוהי עצם המצוה), וללא חיות ורגש כו', הרי הוא יוצא (בדיעבד עכ"פ) י"ח קיום מצות ספה"ע.

וענין זה מתבטא גם בתוכן ענין ה"מרכבה" – העדר ענין הציור, אלא ביטול אל הרוכב בלבד, ובפשטות – מעשה בפועל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועפ"ז מובנת ההוראה המיוחדת משבת ר"ח אייר – שכללות העבודה דשבת ר"ח [חיבור ב' הענינים דשבת (עבודה באופן ד"תמידים כסדרם") עם ר"ח (עבודה באופן של חידוש ודילוג)] צריכה להיות באופן ד"מרכבה", מאחר שזהו כללות ענינו של חודש אייר.

יח. הביאור בנוגע להוראה המיוחדת הנלמדת משמות הפרשיות שקורין בשבת ר"ח אייר בקביעות שנה זו:

"תזריע" – מורה על ענין הזריעה. והנה, תכלית ענין הזריעה הוא – כדי שתהי' הצמיחה בריבוי מופלג, ובלשון חז"ל "אדם זורע סאה להכניס כמה כורין" – בריבוי מופלג לגבי כמות הזרעים שנזרעו בארץ (כי כדי שתצמח אותה כמות שזרע, לא הי' צריך לזרוע כלל).

והנה, כללות הענין דירידת הנשמה למטה הוא בדוגמת ענין הזריעה – כמ"ש "וזרעתי' לי בארץ", "הבאים ישרש יעקב", ותכליתה – "יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה".

וזוהי כללות עבודת האדם – ענין הזריעה כו', הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לפעולה עם בני ביתו, ומצד כללות הענין דאהבת ישראל – הרי הוא פועל את ענין הזריעה גם בנוגע אל הזולת, אצל כאו"א מישראל, עד כמה שידו מגעת.

וכידוע המשל מתיבה של נרות שצריכים להדליקם כדי שיאירו כו', ועד"ז בנמשל – שעבודתו היא להדליק את ה"נר ה' נשמת אדם" אצל כאו"א מישראל (נוסף על עבודתו בעצמו).

ועד"ז מובן שכללות הענין דירידת הגלות הוא בדוגמת ענין הזריעה בארץ (בדוגמת הזריעה שבירידת הנשמה למטה), ותכליתה – ענין הצמיחה דלעתיד לבוא.

יט. ההוראה הנלמדת משם הסדרה הב' שקורין בשבת זו – ובהקדים:

ידוע שבכמה מקומות [ברמב"ם – ב"סדר תפלות" בסופו, ברס"ג – בסידורו (קריאת התורה), וכן בפרש"י (תזריע יג, ח)] נקראת הפרשה הב' שקורין בשבת זו – "זאת תהי'".

והביאור בזה:

"זאת תהי'" הרי זה לשון עתיד, והפירוש בזה – שבודאי יהי' כן בעתיד. זאת אומרת, שבשם הפרשה מרומז כללות הענין דקיום היעוד בעתיד.

דהנה, כאשר מדובר אודות הזריעה דירידת הנשמה בגוף, עדיין לא יודעים מה יהיו תוצאות הזריעה. וענין זה מתבטא בפרשת "זאת תהי'" – לשון עתיד, שבודאי תהי' הצמיחה בנוגע לכללות העבודה דתומ"צ.

וע"פ האמור לעיל ש"תזריע" מורה גם על הזריעה דגלות – מובן, שבשם הפרשה "זאת תהי'" (הבאה לאחרי ובסמיכות לפ' "תזריע") מתבטאת ההבטחה אודות קיום היעודים דלעתיד לבוא ("זאת תהי'"), שזוהי תכלית ומטרת הזריעה דזמן הגלות.

זאת אומרת: "תזריע" מורה על הזריעה דזמן הגלות. ולאח"ז בא הענין ד"זאת תהי'" – הבטחה שבודאי תהי' הצמיחה (שהיא תכלית ומטרת הזריעה) לעתיד לבוא.

ונוסף לזה:

גם השם הרגיל דפרשה הב' שקורין בשבת זו ("מצורע") קשור עם כללות ענין הגאולה – כמרז"ל (סנהדרין צח, א) "מאי סימני' (דמשיח), יתיב ביני עניי סובלי חלאים", "מנוגעים", "והוא נמי מנוגע, דכתיב והוא מחולל מפשעינו, וכתיב חליינו הוא נשא" (פרש"י שם).

ועד"ז מצינו בזהר שבזמן הגלות, כאשר "שכינתא בגלותא", נמצאת השכינה במעמד ומצב ד"בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" – ע"ד מ"ש בנוגע למצורע.

ועפ"ז מובן שמ"ש "זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו גו'" – קאי על כללות ענין הגאולה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כ. עפ"ז מובנת ההוראה מקריאת ב' הפרשיות – "תזריע" ו"זאת תהי'" – ביחד:

כאשר מדובר אודות כללות ענין הגאולה – "זאת תהי'", הרי זה דבר ברור ומוחלט שבודאי תבוא הגאולה, כי הקב"ה הגביל את עצמו (כביכול) שהוא מוכרח להביא את הגאולה, אפילו אם בנ"י יהיו במעמד ומצב ד"לא זכו" ח"ו, ואפילו כאשר מדובר בדור ש"כולו חייב" ח"ו.

אבל אעפ"כ, צריכים להשתדל שהענין ד"זאת תהי'" (כללות ענין הגאולה) יבוא בד בבד עם הענין ד"תזריע" – כללות עבודת בנ"י בזמן הגלות, היינו, שהגאולה תבא ע"י ולאחרי הקדמת עבודתם של בנ"י בזמן הגלות, כמרומז בחיבור ד"זאת תהי'" עם "תזריע", שהגאולה ("זאת תהי'") באה בסמיכות ולאחרי ההקדמה דעבודת בנ"י ("תזריע").

ועד"ז לאידך – שהענין ד"תזריע" צריך להיות מחובר עם הענין ד"זאת תהי'", היינו, שכללות עבודת בנ"י בזמן הגלות ("תזריע") צריכה להיות מתוך תקוה וצפי' תמידית (חיבור) לגאולה העתידה ("זאת תהי'").

זאת אומרת: יתכן שיהודי יעבוד עבודתו בזמן הגלות ("תזריע") ללא צפי' תמידית לביאת משיח צדקנו, כי לא איכפת לו שהגאולה לא תבוא תיכף ומיד אלא לאחרי משך זמן (נ"ב יום, בדוגמת צמיחת הזריעה, וכיו"ב). ועל זה אומרים לו שצריך להיות החיבור ד"תזריע" עם "זאת תהי'", היינו, שכללות העבודה דזמן הגלות ("תזריע") צריכה להיות מתוך צפי' תמידית לגאולה העתידה ("זאת תהי'").

כא. הביאור בחיבור ד"תזריע" עם "זאת תהי'", שכללות עבודת בנ"י בזמן הגלות צריכה להיות מתוך צפי' תמידית לגאולה העתידה:

ישנם יהודים שלא איכפת להם שהם נמצאים עדיין בגלות, באמרם שהעיקר הוא שניתנת להם האפשרות ללמוד תורה ולקיים מצוות, ולכן, לא איכפת להם להמצא בגלות עוד משך זמן ח"ו!

יהודי הנ"ל אומר אמנם בתפלתו "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", והוא שומע את פירוש המילות, אבל אעפ"כ, אינו חש רגש של צפי' לגאולה העתידה, ולא איכפת לו שנמצא בגלות!

וטעם הדבר – לפי שהוא "יהודי גלותי"! גופו הוא "גוף גלותי", ונשמתו היא "נשמה גלותית" (בחיצוניותה עכ"פ), ולכן, לא איכפת לו להמצא בגלות!

יהודי צריך לדעת שהגלות אינו מקומו האמיתי, וכידוע מ"ש המהר"ל שמאז שבנ"י יצאו מארץ מצרים נשלל אצלם כל מציאות העבדות לגמרי, היינו, שלא יתכן שבנ"י יהיו במעמד ומצב של עבדות ח"ו, וכמ"ש "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם", "ולא עבדים לעבדים"!

זאת אומרת, שמאז יצי"מ ומ"ת נשלל ענין העבדות אצל בנ"י, כי כמו שהקב"ה בחר בבנ"י מכל האומות, כמו כן בחרו בנ"י (כביכול) בהקב"ה להיות עבדים שלו בלבד, "ולא עבדים לעבדים".

ומה שטוען שהעיקר הוא לימוד התורה, ולכן לא איכפת לו להיות בגלות – הרי כאשר נמצאים בגלות ישנו חסרון בכללות הענין דלימוד התורה.

והביאור בזה:

ידוע מארז"ל – בנגלה דתורה – "מיום שחרב ביהמ"ק וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעים לדון כו'" (מגילה יב, ב), ומזה מובן שבזמן הגלות ישנו חסרון בלימוד התורה.

ונוסף לזה – בעומק יותר:

ידוע הדבר־פלא שנאמר בזהר (ר"פ בהר) ש"עבדין פטורין מעול מלכותא דלעילא, וע"ד פטורין מן המצוות".

ושואלים מפרשי הזהר: כיצד אפשר לומר שעבד עברי הנמכר לישראל הוא פטור מכל המצוות – הרי אפילו עבד כנעני הנמכר לישראל חייב במצוות כאשה, ועאכו"כ שעבד עברי חייב במצוות?!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואחד הביאורים בזה (ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 179 ואילך) – שענין העבדות פועל חסרון ב"עבדי הם" (עבדות וביטול להקב"ה), שזהו כללות הענין דקיום המצוות, כי מאחר שהקב"ה הוא "ה' אחד", הרי זה שולל ענין של שניות (שיתוף) ח"ו, ולכן כאשר ישנו איזה ענין של עבדות (מלבד העבדות להקב"ה), הרי זה בסתירה לכללות ענין העבדות להקב"ה. ולכן יש מקום לקס"ד "הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו", ועד"ז בנוגע לשאר הענינים.

ועפ"ז מובן שכללות ענין הגלות פועל חסרון בשלימות העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות.

וכשם שבנוגע לקיום המצוות ידוע שבזמן הגלות אי אפשר לקיים את כל המצוות בשלימותן, ורק לעתיד לבוא יהי' קיום המצוות בתכלית השלימות – "כמצות רצונך", כמו כן מובן בנוגע ללימוד התורה, שתכלית השלימות שבזה שייך רק לעתיד לבוא – וכמ"ש "תורה חדשה מאתי תצא".

ולכן, כאשר בנ"י עובדים את עבודתם בזמן הגלות, הרי הם נמצאים בתנועה תמידית של צפי' לגאולה העתידה, בידעם שהגלות אינו מקומם האמיתי, ורק כאשר תהי' הגאולה העתידה יוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות בתכלית השלימות.

וענין זה מתבטא אצלם בבקשות התפלה: "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", "ותחזינה עינינו בשובך לציון" – היינו, שהגאולה תהי' בדורנו זה, ולא בדור שלאח"ז ח"ו!

ואעפ"כ, ישנם יהודים שלא איכפת להם להשאר בגלות רחמנא ליצלן, למרות שיודעים שהגלות הוא "בירא עמיקתא", ומקומו של יהודי הוא ב"איגרא רמה", ולא זו בלבד אלא הם מסיתים יהודים אחרים שיהיו גם הם במעמד ומצב דומה!

כללות ענין הגלות הוא היפך המציאות דבנ"י! – ומה שישנם יהודים הטוענים שלא איכפת להם להשאר בגלות, הרי זה ענין חיצוני בלבד, מצד כללות ענין הבחירה!

ועד"ז מובן בנוגע לכללות ענין התורה:

בכללות ענין התורה לא שייך ענין של גלות כלל, כי על התורה נאמר "הלא כה דברי כאש" (שאינו מקבל טומאה כו'). וכמרז"ל "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה". ועפ"ז מובן שכאשר בנ"י נמצאים בזמן הגלות, לא יתכן אצלם לימוד התורה בתכלית השלימות.

ולכן, כאשר יהודי אומר שלא איכפת לו להשאר בגלות מאחר שהוא לומד תורה, הרי הוא מכניס את התורה בגלות רחמנא ליצלן (באמרו שאופן לימוד התורה שלו בזמן הגלות הוא בשלימות), וכתוצאה מכך – אינו מסוגל לפסוק דינים ע"פ התורה, אלא הוא פוסק היפך התורה! והסיבה שאינו מרגיש זאת, היא – לפי שכללות מציאותו נמצאת בגלות (ללא רצון לצאת מן הגלות), וכאמור, שהוא "יהודי גלותי"!

ומזה מובן שכאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שלא איכפת לו להשאר בגלות – הרי נשמתו נמצאת בגלות (באופן חיצוני עכ"פ), וכן קיום התומ"צ שלו הוא בגלות, מאחר שהוא עבד של פרעה מלך מצרים (כי לא איכפת לו להשאר בגלות) – היפך הענין ד"עבדי הם"!

כב. וזוהי ההוראה הנלמדת מהחיבור ד"תזריע" עם "זאת תהי'" – שכללות עבודת בנ"י בזמן הגלות ("תזריע") צריכה להיות מתוך צפי' תמידית לגאולה העתידה ("זאת תהי'"), בידעם שהגלות אינו מקומם האמיתי.

ומובן, שהוראה זו שייכת לא רק לאותם שנים שבהם קורין ב' פרשיות אלו ביחד – אלא משנים אלו נלמדת הוראה זו על כל השנים כולם.

והנה, מחיבור ב' פרשיות אלו בתורה נמשך הדבר גם בנוגע לעניני העולם (עבודת האדם בעניני העולם), ע"ד מאמר הזהר קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש עסיק באורייתא ומקיים עלמא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

[וענין זה נפעל ע"י לימוד התורה באופן של הסתכלות ועיון כו', ע"ד הלשון "אסתכל באורייתא", כידוע שהלשון "אסתכל" מורה על התבוננות ועיון באופן פנימי כו', וזהו הביאור במארז"ל שאסור להסתכל בפני הרב ובפני המלך כו' – שהכוונה בזה היא להסתכלות ועיון באופן פנימי כו']. 1 2 3

והנה, מאחר שכל בנ"י הם קומה אחת שלימה, מובן, שע"י הגאולה הפרטית שבעבודת בנ"י (כאשר כללות העבודה דזמן הגלות קשורה עם הצפי' לגאולה העתידה – חיבור "תזריע" עם "זאת תהי'") זוכים לגאולה הכללית דכל בנ"י – גאולה אמיתית ושלימה ע"י משיח צדקנו. 4 5 6

ואז יהי' סדר חדש בכללות הנהגת העולם – "השמים החדשים והארץ החדשה", וכמ"ש "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", היינו, שלעתיד לבוא יהיו "נפלאות" אפילו בערך לאותות ומופתים שהיו בעת הגאולה דיצי"מ, – במהרה בימינו ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. 7 8 9

* * *

כג. מאמר (כעין שיחה) ד"ה כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה. 10

* * *

כד. נהוג ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פרש"י, או לבאר ענין הדורש ביאור בפשוטו של מקרא, שרש"י אינו מבארו. וכן נהוג לבאר ענין בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו. ובשבתות שלומדים פרקי אבות – נהוג לבאר משנה בפרק שלומדים בשבת זו – פרק ב'. 11 12 13

בפרשתנו (יג, ט) נאמר: "נגע צרעת כי תהי' באדם והובא אל הכהן וראה הכהן והנה שאת לבנה בעור וגו'", וממשיך לבאר את פרטי הדינים שבזה, עד לסיום הענין – "וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן את הנגע טהור הוא". 14 15 16

וצריך להבין: 17

מפשטות הלשון "נגע צרעת כי תהי' באדם והובא אל הכהן", משמע, שבפסוק זה מתחיל ענין חדש: "נגע צרעת כי תהי' באדם", אזי דינו כך וכך. 18 19

ולכאורה, פרשת דיני הנגעים מתחילה כמה פסוקים לפנ"ז – בהתחלת הפרק: "אדם כי יהי' בעור בשרו שאת או טפחת או בהרת גו' והובא אל אהרן הכהן וגו'", וא"כ, מדוע בפסוק ט' מתחיל ענין חדש – "נגע צרעת כי תהי' באדם", הרי גם בפסוקים שלפנ"ז מדובר כבר אודות ענין הנגעים, ועפ"ז הי' צריך להתחיל מיד בפסוק שלאח"ז – דין פרטי כאשר יש "שאת לבנה בעור גו' ומחית בשר חי גו'", ללא ההקדמה "נגע צרעת כי תהי' באדם", המורה שזהו ענין חדש לגמרי?! 20 21 22 23 24

ורש"י אינו מבאר שאלה זו, למרות שזוהי שאלה המתעוררת בלימוד פשוטו של מקרא! 25

עד"ז ישנו ענין הדורש ביאור בפשוטו של מקרא – בהמשך הכתובים: "ואם פרוח תפרח הצרעת . . מראשו ועד רגליו . . וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע כולו הפך לבן טהור הוא" (שם, יב־יג), ועד"ז בסיום הענין – "וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן את הנגע טהור הוא" (שם, יז): 26 27 28 29

בהתחלת הענין פירש רש"י ש"שער לבן סימן טומאה הוא" (שם, ג). ומאחר שנאמר לעיל שפשיון הנגע הוא סימן טומאה ("אם פשה תפשה גו' וטמאו הכהן"), אינו מובן: כיצד יתכן שכאשר פשיון הנגע הוא בכל הגוף, "כולו הפך לבן", הרי זה סימן טהרה?! 30 31 32

ישנם מפרשים שאומרים שזוהי גזירת הכתוב – חוקה. זאת אומרת, אע"פ ששער לבן הוא סימן טומאה, ועפ"ז היו צריכים לומר שכאשר "כולו הפך לבן" הרי הוא טמא מוחלט, ישנה גזירת הכתוב שכאשר "כולו הפך לבן טהור הוא". 33 34 35

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל רש"י אינו אומר שזוהי גזירת הכתוב, ובכמה מקומות שבהם מונה רש"י מצוות שהם בגדר "חוקים" לא מובא ענין זה; ולאידך – אינו מבאר מהו ההסבר שבדבר.

וכפי שיתבאר לקמן.

כה. האמור לעיל ("כולו הפך לבן טהור הוא") קשור במיוחד עם זמנינו זה – עקבות משיחא:
איתא בגמרא (סנהדרין צז, א): "אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות . . מאי קרא כולו הפך לבן טהור הוא".

זאת אומרת: אע"פ שכללות ענין ה"מינות" קשור עם זמן הגלות, הנה כל זמן שרק חלק מהמלכות נהפכה למינות, אין זה עדיין הזמן דביאת "בן דוד", אבל כאשר "תתהפך כל המלכות למינות", באופן שבנ"י אינם מסוגלים עוד לסבול זאת – הרי זה סימן המבשר ביאת בן דוד.

וההוכחה לדבר היא – ממ"ש "כולו הפך לבן טהור הוא": אע"פ ששער לבן הוא סימן טומאה, הנה כאשר "כולו הפך לבן" (לא רק רובו, אלא כולו ממש), אזי "טהור הוא".

כו. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו (לקוטי לוי"צ ע' ערה) מביא את מאמר הזהר (פרשתנו נב, א) "אמר ר' אבא נימא מלין דאורייתא ונזיל, פתח רבי אלעזר ואמר אמרי נא אחותי את".
ומבאר אאמו"ר: "התחיל לדרוש בזה הפסוק דוקא, כי זה אמר אברהם בעת שהלך בדרך למצרים עם שרה. ור"א ור' אבא הם ע"ד אברהם ושרה. כי אברהם ושרה הם בחי' או"א . . וכמו"כ ר"א הוא בחי' חכמה ור' אבא בחי' בינה . . א"כ הליכתם בדרך הוא ע"ד כמו הליכת אברהם ושרה בדרך. ואברהם אמר אז אמרי נא אחותי את, לכן התחיל ר' אלעזר ג"כ לדרוש בהפסוק הזה".

אבל עדיין אינו מובן:

ע"פ ביאור אאמו"ר הי' ר' אלעזר צריך לומר תורה עה"פ "אמרי נא אחותי את" בכל פעם שהי' הולך בדרך ביחד עם ר' אבא, ומדוע מצינו זאת רק כאן, ולא בשאר המקומות שמסופר בזהר אודות הליכת ר' אלעזר יחד עם ר' אבא?!

וכמדובר כמ"פ שאאמו"ר לא ביאר את הדברים הפשוטים – בהסתמכו שיבינו זאת ע"פ המבואר במק"א. וכפי שיתבאר לקמן.

כז. ויש לקשר את המבואר בזהר הנ"ל (בהמשך הדברים) לימינו אלו – עקבות משיחא:
בהמשך דברי הזהר שם נאמר: "כתיב וינגע ה' את פרעה וגו' על דבר שרי, ודאי דהות אמרת למלאכא מחי והוא מחי . . ת"ח עשר זמנין פקידת שרה למלאכא למחאה לפרעה, ובעשר מכתשין אלקי. סימנא עבדת שרה לבנהא בתרהא דמצרים", היינו, שעשר הפעמים שאמרה שרה למלאך להכות את פרעה, היו בבחינת סימן לעשר המכות שקיבל פרעה כאשר בנ"י היו צריכים לצאת מארץ מצרים.

וממשיך בזהר: "ר' אבא פתח כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", זמין קב"ה לאחזאה פורקנא לבנוי כאינון יומין דשלח קב"ה לאפקא לישראל, ואחזי אינון מכתשין במצראי ואלקי לון בגיניהון דישראל. ת"ח מה בין פורקנא דא (לעת"ל) לפורקנא דמצרים, פורקנא דמצרים הוה בחד מלכא ובמלכו חדא, הכא בכל מלכין דעלמא, וכדין יתייקר קב"ה בכל עלמא, וינדעון כלא שלטנו דקב"ה, וכלהו ילקון במכתשין עלאין על חד תרין, בגין דיסרבון כלהו בישראל. וכדין יתגלי שולטני' דקב"ה, דכתיב והי' ה' למלך על כל הארץ. וכדין כלהו יתנדבון בהו בישראל לקב"ה, הדא הוא דכתיב והביאו את כל אחיכם וגו'" (כמ"ש בהפטרת שבת ר"ח).

ועפ"ז מובנת השייכות דמאמר הזהר הנ"ל לימינו אלו, עקבות משיחא – כי בזהר מדובר אודות המכות שנתן המלאך לפרעה על פי הציווי דשרה, שהם היו סימן לעשר המכות שהיו בעת שבנ"י יצאו ממצרים, והרי כללות הענין דיצי"מ קשור עם הגאולה העתידה, כמ"ש "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכפי שמבאר בזהר שם את העילוי דגאולה העתידה לגבי הגאולה דיצי"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כח. בשבת זו לומדים פרק שני דפרקי אבות.

והנה, נתבאר בהתוועדות הקודמת (שיחת ש"פ שמיני סכ"ו) שכאשר המשנה מבארת את סדר קבלת התורה שתנא זה הי' המקבל דהתנא שלפניו, ובהמשך לזה מביאה המשנה את מאמרו של התנא (המקבל) — בהכרח לומר שיש קשר בין ב' פרטי המשנה, היינו, שמאמרו של התנא קשור עם התנא שממנו קבל (התנא הרב), ועם מאמרו של התנא הרב.

ובנוגע לענייננו — הנה בפרק ב' דפרקי אבות משנה ח' [ע"פ חלוקת המשניות כסידורו של אדמו"ר הזקן] נאמר: "רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל ומשמאי, הוא הי' אומר, אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת".

[מ"ש במשנה שלאח"ז "חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי כו'" — אין זה שייך לענייננו, כי במשנה זו מדובר אודות "תלמידים" סתם, ואילו בענייננו מדובר אודות "מקבלים" (בנוגע לסדר קבלת התורה איש מפי איש), שזהו ענין מיוחד כו'].

וע"פ האמור לעיל — צריך לומר שישנה שייכות בין מאמרו של ריב"ז להלל ושמאי, שמאמריהם הובאו במשניות שלפנ"ז: מאמרו של הלל — במשנה הקודמת, ומאמרו של שמאי — בפרק ראשון (מט"ו). וכפי שיתבאר לקמן קשר הדברים.

גם צריך להבין:

סדר הקבלה שתנא זה קיבל מהתנא שלפניו כו', מובא רק במשניות דפרק ראשון, ובמשנה הנ"ל בפרק שני, ותו לא. ובנוגע לסדר הקבלה שלאחרי ריב"ז — צריכים לעיין בהקדמת הרמב"ם לספרו "יד החזקה", ששם מובא המשך סדר הקבלה.

ועפ"ז אינו מובן: מאחר שבמשנה הנ"ל מבואר המשך סדר הקבלה מהלל ושמאי לריב"ז — הרי מקומה לכאורה בפרק א', בהמשך לסדר הקבלה דשאר התנאים, וא"כ, מדוע נכתבה משנה זו בפרק ב', לאחרי הפסק של כמה משניות שבהם לא מדובר אודות סדר הקבלה?!

וכפי שיתבאר לקמן.

כט. בהמשך למשנ"ת בהתוועדות הקודמת (שיחת ש"פ שמיני סכ"ט) אודות הענין דקדשי שעה וקדשי דורות — הנה מרוב השאלות ששאלו נראה שלא תפסו את כללות הביאור. ובהקדים:

דרך הלימוד בתו"כ ובש"ס הוא — ע"ד ההלכה, ואילו דרך הלימוד בפרש"י עה"ת הוא — פשוטו של מקרא, ואפילו כאשר רש"י מביא בפירושו עה"ת דברי אגדה, הרי הוא מדגיש שזוהי "אגדה המחשבת את המקרא".

ומאחר שב' דרכי הלימוד הנ"ל הם דרכים שונים זה מזה, מובן, שאין להקשות מדוע בפרש"י מבואר באופן כך, ובגמרא ובתו"כ מבואר באופן אחר — מאחר שמדובר אודות ב' דרכי לימוד שונים.

ובנוגע לענייננו — ישנם ב' חילוקים כלליים בין הלימוד ע"ד ההלכה (בתו"כ ובגמרא) ובין הלימוד ע"ד פשוטו של מקרא (בפרש"י עה"ת):

א) בגמרא (זבחים קא, א) מובא "ק"ו ממעשר הקל", ואילו בפרש"י עה"ת לא הובא "ק"ו ממעשר הקל". זאת אומרת, שע"ד ההלכה נלמד האיסור דאכילת קדשים באנינות "ממעשר הקל" שנאמר בס' דברים ("לא אכלתי באוני ממנו"), ולולי ה"ק"ו ממעשר הקל" אין איסור לאכול קדשים באנינות, ובמילא מחוייב לאכלם; ואילו בפשוטו של מקרא (שלא הובא ה"ק"ו ממעשר הקל") הי' ידוע כבר האיסור דאכילת קדשים באנינות (גם לולי מ"ש "לא אכלתי באוני ממנו"), מאחר שמשה רבינו אמר זאת בפירוש, כדלקמן.

ב) בגמרא (פסחים פג, א ובפרש"י) מובא שלדעת חכמים "דורות משעה לא ילפינן", היינו, שאפילו ה"שעה" שב"קדשי דורות" (שעיר ר"ח שהקריבו בימי המילואים) חמורה מ"קדשי דורות" סתם, ועאכו"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ש"קדשי שעה" ממש חמורים מ"קדשי דורות". ועפ"ז מובן שע"ד ההלכה מדובר כאן אודות "קדשי שעה" החמורים מ"קדשי דורות", היינו, "קדשי שעה" יש בהם חינוך לדורות.

ואילו ע"פ דרך הלימוד בפשוטו של מקרא – הנה מאחר שרש"י כותב "אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות", היינו, ש"קדשי שעה" קלים מ"קדשי דורות", מובן, שכאן מדובר אודות "קדשי שעה" שהם באופן חד פעמי, שאין בהם ענין של חינוך לדורות (שהם קלים מ"קדשי דורות"), וטעם הדבר – כי ענין החינוך לדורות הסתיים כאשר היתה השראת השכינה (כמ"ש "ותצא אש גו' ותאכל על המזבח גו'"), וכאשר היו צריכים לאכול את הקרבן, נשאר בו הגדר ד"קדשי שעה" באופן חד פעמי בלבד.

ועפ"ז – צריך להבין: מה היתה סברת משה רבינו שצריכים לאכול את הקרבנות, אע"פ שלכאורה נסתיים כבר ענין החינוך לדורות שבקרבנות אלו (שבזה הי' ציווי מיוחד לאכול באנינות), וכן: מהו ההסבר ע"ד ההלכה שגם לאחרי השראת השכינה (שאז נסתיים גדר החינוך לדורות שבשעיר ר"ח) נשאר בו הגדר ד"שעה"?

וכפי שיתבאר לקמן.

ל. הוזכר לעיל (סי"ט) שבכמה מקומות נקראת פרשה הב' שקורין בשבת זו – "זאת תהי'". ובנוגע לשם הרגיל דפרשה זו – ידוע שכ"ק מו"ח אדמו"ר (וכיו"ב) הי' משתמט בכלל מלהזכיר שם זה דפרשה זו (ראה לקו"ש ח"ז ע' 100), מלבד כאשר ישנו הכרח בדבר.

ובהמשך לזה – הנה בריש פרשתנו (הב') מעתיק רש"י מן הכתוב את התיבות "זאת תהי' תורת המצורע וגו'". ונתבאר פעם (לקו"ש חי"ב ע' 78 הערה 2) שאין לומר שרש"י מעתיק תיבות אלו כדי לציין את התחלת הסדרה, כי נוסף לזה שלפי פרש"י (תזריע יג, ח) נקראת פרשתנו בשם "זאת תהי'" (ועפ"ז לא הי' צריך להעתיק את התיבות "תורת המצורע"), הרי דובר כמ"פ, שמזה שבכו"כ פרשיות (כבפ' וארא וקדושים) לא כתב רש"י שם הסדרה בתחלתה, מוכח, דלא נחית לציין מקום התחלת הסדרות בפירושו עה"ת.

ושאלו על זה: הרי בר"פ ויגש מעתיק רש"י בהתחלת פירושו את התיבות "ויגש אליו", וממשיך "דבר באזני אדוני – יכנסו דברי באזנך", ולכאורה, מאחר שהתיבות "ויגש אליו" אינן שייכות לפירוש התיבות "דבר באזני אדוני", הרי בהכרח לומר שרש"י מעתיק תיבות אלו רק כדי לציין את התחלת הסדרה?

ועד"ז מצינו בפ' בשלח – שבהתחלת הפרשה מעתיק רש"י את התיבות "ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם", למרות שפירושו קאי על התיבות "ולא נחם", ולכאורה, לולי הצורך לציין את התחלת הסדרה, אין מקום להעתיק תיבות אלו?

לא. והביאור בזה:

אין דרכו של רש"י לציין מקום התחלת הסדרות בפירושו עה"ת. ומה שרש"י מעתיק את התיבות "ויגש אליו" בר"פ ויגש, והתיבות "ויהי בשלח פרעה וגו'" בר"פ בשלח – הרי זה משום שתיבות אלו מוסיפות ביאור בהבנת כללות הענין, כדלקמן.

הביאור בר"פ ויגש:

רש"י מפרש שמ"ש "דבר באזני אדוני" פירושו – "יכנסו דברי באזנך". ולכאורה אינו מובן: מאחר שיהודה "דיבר אליו קשות", ועד שאמר לו "כי כמוך כפרעה", "מה פרעה גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן" (כהמשך פירוש רש"י) – א"כ, כיצד מצפה שיוסף יקשיב לדבריו, שהם דיבורים קשים, ועד ש"יכנסו דברי באזנך"?!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן מקדים רש"י ומעתיק את התיבות "ויגש אליו" – היינו, שהיתה כאן גישה מיוחדת מיהודה ליוסף (נוסף על זה שיהודה הי' כבר בבית יוסף, כמ"ש לפנ"ז "ויבוא יהודה ואחיו ביתה יוסף"), זאת אומרת, שיהודה נגש קרוב יותר ליוסף (או הכוונה לגישה יתירה במובן רוחני כו'), כדי שדיבורו עם יוסף יוכל להיות באופן ד"יכנסו דברי באזנך". ועפ"ז מובן שהתיבות "ויגש אליו" מוסיפות ביאור בהבנת כללות הענין.

הביאור בר"פ בשלח:

תוכנם של התיבות "ויהי בשלח פרעה את העם" הוא – להדגיש את גודל ההפלאה שביצי"מ שפרעה עצמו שלח את בנ"י ממצרים. זאת אומרת: למרות שלפנ"ז סירב פרעה לתת רשות לבנ"י לצאת ממצרים, וגם לאח"ז – "ויאסור את רכבו . . וירדוף אחרי בני ישראל", אעפ"כ, עשה הקב"ה "נס" שפרעה עצמו ישלח את בנ"י ממצרים – "בשלח פרעה את העם".

ועפ"ז נשאלת השאלה: מאחר שהקב"ה מיהר והזדרז לפעול על פרעה שהוא בעצמו ישלח את בנ"י ממצרים, והרי תכלית הכוונה דיצי"מ היתה לבוא "אל ארץ טובה ורחבה", א"כ, מדוע "לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים" – הרי הדרך הפשוטה ממצרים לארץ ישראל היא דרך ארץ פלשתים, ומדוע הסיבם "דרך המדבר ים סוף"?!

ועל זה מתרץ הכתוב: "כי קרוב הוא" ("ונוח לשוב באותו הדרך למצרים"), "פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה".

ומאחר שהתיבות "ויהי בשלח פרעה וגו'" מוסיפות ביאור בהבנת השאלה מדוע "לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים" – לכן, מעתיק רש"י תיבות הנ"ל קודם שמבאר את התיבות "ולא נחם", כי בזה מודגש הביאור בכללות הענין.

לב. בהמשך להאמור לעיל שהקב"ה מיהר וזירז את כללות הענין דיצי"מ באופן שפרעה עצמו ישלח את בנ"י ממצרים – הרי רואים גם בימינו אלו שהקב"ה ממהר להביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו באופן ד"אחישנה"!

ועפ"ז מובן שכללות עבודת בנ"י בעניני התומ"צ (כהכנה לקראת הגאולה העתידה) צריכה להעשות באופן של מהירות וזריזות כו'.

ולאחרי כל זה – רואים בפועל שלמרות שכבר עבר משך זמן לאחרי "אחרון של פסח" – עדיין לא נערך כנס ל"צבאות השם"!

ואפילו אם באיזה מקום נערך כנס ל"צבאות השם" – לא הי' זה בפירסום המתאים, ובמילא היו כו"כ ילדים וילדות שלא ידעו כלל אודות כנס זה!

הגיע כבר הזמן שיבינו לבד שצריכים לארגן כנסים עבור "צבאות השם", ולא לחכות עד שאצטרך לומר זאת עוד פעם ועוד פעם!

החל משנת תרפ"ז התחיל כ"ק מו"ח אדמו"ר לעורר באופן של "רעש" אודות גודל הנחיצות להתעסק ולפעול עם ילדי ישראל. כידוע המאמר ד"ה וקבל היהודים גו' שנאמר בפורים קטן תרפ"ז, שבו מדובר בארוכה אודות גודל העילוי דלימוד התורה ע"י ילדי ישראל, בהתאם למש"נ "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז", "אין עוז אלא תורה", "להשבית אויב ומתנקם".

ובמשך השנים שלאח"ז היו צריכים לבוא לכאן, ולהדגיש שהכוונה בכל הנ"ל היא גם כאשר נמצאים ב"ברוקלין" אשר ב"ניו־יורק", והדברים אמורים בנוגע לכאו"א, היינו, שכאו"א צריך להתעסק בענין הנ"ל!

כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו לא הי' "ביישן", אלא הוא הדגיש שהוא תובע זאת מכאו"א, וכאו"א צריך לדעת שהדברים מכוונים אליו!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועד שהדגיש שדבריו אמורים אפילו ליהודי שנמצא במעמד ומצב אשר "בשם ישראל יכונה", היינו, שהשם "ישראל" הוא הכינוי שלו בלבד – והרי בודאי שכאו"א מהנמצאים כאן הוא במעמד ומצב נעלה יותר, וכאשר ישאלו אותו בודאי יאמר שהשם "ישראל" הוא שמו האמיתי (ולא כינוי בלבד ח"ו), ואדרבה: הוא רוצה ומשתדל לעשות את כל התלוי בו שהנהגתו תהי' באופן המתאים!

וכאמור – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הדגיש שהוא תובע את הענינים הנ"ל מכאו"א ממש, ובאופן ד"עמדו הכן כולכם", והדגיש שכוונתו למעשה בפועל, כפתגם הידוע "טאפארו־דא־פלאחו" (הגרזן על העץ, מעשה בפועל) – כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר תירגם וביאר זאת בכו"כ שפות!

ולאחרי כל זה – כאשר מתעניינים מה נעשה בקשר לכנסים עבור "צבאות השם" – "אין קול ענות"! ואין פוצה פה ומצפצף!

וכאשר מדובר אודות עניני הרשות שלו, ולדוגמא: שתיית "מיץ" בכל בוקר – אינו שוכח לשתות "מיץ" בכל בוקר קודם התפלה, כי זהו דבר הנוגע אליו.

וטענתו היא – שזהו דבר הנוגע לבריאות גופו, וזוהי גם הוראת הרופא כו', ולכן מוכרח הוא לשתות "מיץ" בכל בוקר קודם התפלה.

הן אמת שזהו דבר הנוגע לבריאות גופו, ולכן אין לו ברירה כו' – אבל סיבת הדבר היא לפי שהרגיל את עצמו לעשות כך, ולאחרי שהורגל בזה נעשה הדבר נוגע לבריאות גופו.

ומובן, שלאחרי שהדבר נוגע לבריאות גופו, מוכרח הוא להתנהג כן [וכידוע הסיפור אודות אחת הצדקניות שהרופא צוה עלי' לאכול מוקדם בבוקר, וכאשר רצתה לקום יותר מוקדם כדי שתספיק להתפלל קודם האכילה, אמרו לה, שמוטב לאכול כדי להתפלל טוב, מאשר להתפלל כדי לאכול] – אבל הטענה היא: מדוע הרגיל את עצמו בהנהגה זו, עד כדי כך שהדבר נעשה נוגע לבריאות גופו?!

וכאמור – כל זה הוא כאשר מדובר אודות שתיית "מיץ" בכל בוקר; אבל כאשר מדובר אודות עריכת כנסים עבור "צבאות השם" – אינו מרגיש את גודל הנחיצות וההכרח שבדבר, וענין זה אינו נוגע לו כלל!].

יתכן שלא חשבו לארגן כנס עבור "צבאות השם" כי חושבים כבר אודות הפעולות שיעשו עם "צבאות השם" בקשר עם ל"ג בעומר. ובפרט בקביעות שנה זו, של"ג בעומר חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב.

[ובפרט שכללות הענין דיום השלישי שהוכפל בו כי טוב הודגש כבר כו"כ פעמים החל מהתחלת השנה: ר"ה חל ביום השלישי, וכן שמע"צ, כ"ף מרחשון, י"ט כסלו, פורים, ול"ג בעומר – שקביעותם בשנה זו היא ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב].

אבל אין זו סיבה שלא לערוך כנס עבור "צבאות השם" גם בימים אלו (קודם ל"ג בעומר) – כי הרי ישנו משך זמן עד ל"ג בעומר, וגם במשך זמן זה ישנו "אויב ומתנקם" שצריכים לבטלו מכל וכל, ולכן, נחוץ ביותר לפעול בענין ד"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז", שעי"ז נפעל "להשבית אויב ומתנקם"!

ובפרט לאחרי שכבר דובר כו"כ פעמים אודות כללות הענין ד"צבאות השם" – לא רק ג"פ, אלא ג"פ ג', ויותר מזה!

[ומידי פעם כאשר מדברים ל"צבאות השם" – מבקשים ממני להגי' את השיחה ולהוסיף הערות ומראי מקומות כו'. ישנם ריבוי שיחות גם ללא שיחה זו, ויכולים ללמוד שיחות הנ"ל, אבל אעפ"כ טוענים שרוצים ללמוד "דבר חדש"! ואע"פ שיכולים ללמוד ולחזור על "דבר חדש" זה בעל־פה, טוענים שרוצים לדייק בדברי הרב! ולכן, אומרים שישנו צורך בהגהת השיחה, מאחר שזה נוגע לכללות מעשינו ועבודתינו בענינים הנ"ל, ולולי הגהת שיחה זו, לא יוכלו (כביכול) לבצע את הפעולות הנ"ל באופן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המתאים! — אפילו השיחות שהוגהו מונחות בחלקן על גבי המדף, ולא נמכרו עדיין, וגם לא חולקו בחנם, וכיו"ב!].

לג. והנה, הכוונה בכל האמור לעיל — שהדברים יבואו לידי מעשה בפועל ממש (ולא להסתפק ברשימת הדברים (לאחרי השבת) שהי' ענין של רוגזא כו', ואח"כ מניחים את הרשימה ע"ג המדף, ובזה מסתיים כל הענין),

ובפשטות — לערוך כנסים עבור "צבאות השם" קודם ל"ג בעומר.

[ובעמדנו ביום השבת, ובפרט לאחרי חצות, בזמן ד"רעוא דרעוין" — הרי בודאי שהדיבורים הנ"ל לא יזיקו לאף א', כי הזמן ד"רעוא דרעוין" הוא עת רצון, וכמבואר בדרושי חסידות עה"פ "ואני תפלתי לך ה' עת רצון" (שאומרים בתפלת מנחה דיום השבת) — שלא זו בלבד שכל כ"ד בתי־דינים אינם פועלים, אלא אדרבה: הם נהפכים לטוב כו']).

ובודאי שיצליחו בכל הפעולות הקשורות בזה — כמדובר כמ"פ שהילדים נמצאים במעמד ומצב שהם מוכנים ורוצים לשמוע ולעשות כל מה שיבקשו מהם, ולא רק כאשר מבקשים מהם לעשות זאת, אלא אפילו כאשר מספרים להם אודות כללות הענין.

ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו — "עמדו הכן כולכם" לעסוק בכל פעולות הנ"ל, ועי"ז זוכים להמשכת ברכותיו של הקב"ה במדה מרובה, ובפרט כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר עומד במרום ומעורר רחמים כו', שהרי גם "אחרי מות", בהיותו במקום של "קדושים" כו' לא יעזוב את צאן מרעיתו, וכמרז"ל מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש.

ועד שזוכים לברכה העיקרית — גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

לד. הביאור* בענין קדשי שעה וקדשי דורות:

מאחר שבגמרא (דרך ההלכה) הובא בדברי אהרן "ק"ו ממעשר הקל", מובן, שלולא הק"ו ממעשר הקל — גם אהרן אומר שמותר לאכול בנדו"ד, היום; ז.א. שאין איסור אנינות באכילת קדשים בנדו"ד, היום (ופשיטא בהקרבה) לולא הק"ו ממעשר הקל.

ומ"ש בגמרא "כאשר צויתי — באנינות יאכלוה", שמזה מובן שישנו איסור באכילת קדשים באנינות — הרי"ז בכלל, אבל בנדו"ד הרי מפורש בגמרא שמקור האיסור הוא "ק"ו ממעשר הקל".

ופשוט, אשר רוב הענינים שנאמרו בש"ס פעם א' (כבנדו"ד — "ק"ו ממעשר") אין צורך לחזור עליהם עוה"פ ועוה"פ בכל מקום שנזכר הענין, אף שבכל מקום בתוקפו עומד (כ"א כשיש ראי' שאי ההזכרה היא מפני שמחלוקת כאן).

לה. ביאור החילוק שבין סברת משה (בקס"ד) וסברת אהרן:

משה ואהרן ידעו שניהם שבדרך כלל אסור לאכול קדשים באנינות. לפרש"י עה"ת — לפי שנאמר ציווי מפורש בענין זה, וע"ד ההלכה — בק"ו ממעשר הקל.

ואע"פ שהאיסור דמעשר הקל ("לא אכלתי באוני ממנו") נאמר בפירוש רק לאחרי ל"ט שנה — ידעו זאת גם לפנ"ז, כי התורה כללות ופרטות נאמרה (ובמכ"ש וק"ו מזה ש"קיים אברהם אבינו את התורה כולה עד שלא ניתנה". וראה פרש"י עה"ת עה"פ "וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי").

ואעפ"כ, מאחר שכאן נאמר ציווי מפורש "באנינות יאכלוה", סבר משה רבינו** שההיתר דאנינות

---

*) מכאן ועד סו"ס לז - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

**) ומ"ש במשך חכמה (שמשה לא שמע מפי הקב"ה שיאכלו באנינות כו') - צ"ע. ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קאי על היום כולו (כולל – בנוגע לשעיר ר"ח שהקריבו ביום זה). וסברא חזקה היא, כי: בנוגע להוה (יום זה) שמע משה רבינו בפירוש ש"באנינות יאכלוה", ואילו מ"ש "לא אכלתי באוני ממנו" – יודע שיאמרנו בפירוש לאחרי ל"ט שנה, שמזה מובן שהתוקף דאיסור זה אינו דומה לתוקף של ציווי שנאמר בפירוש בהוה.

[ובפרט ע"פ הידוע שישנה שקו"ט בנוגע לציווים שנתפרשו לאחרי זמן (ולדוגמא: הציווי ד"פסח שני", שנתפרש בקשר למאורע ד"ויהי אנשים אשר היו גו' ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא גו'", וכיו"ב) – האם הם שייכים גם למפרע כו'.

ויתירה מזו – בנדו"ד – "לא אכלתי באוני ממנו": היות שפסוק זה נאמר בנוגע לוידוי מעשרות, יש סברא לומר שכשם שכללות החיוב דמעשר הי' רק כאשר נכנסו לארץ [ע"ד שנאמר בנוגע לחלה "בבואכם אל הארץ"],

[וכידוע השקו"ט בנוגע לפירות האילנות וכיו"ב שצמחו במדבר מסביב לבארה של מרים (כמסופר במדרז"ל) – אם נתחייבו בתרומות ומעשרות כו'],

הנה גם האיסור ד"לא אכלתי באוני ממנו" קשור עם הכניסה לארץ דוקא. ובפרט שהכניסה לארץ כו' פועלת שינוי גם בהקרבת הקרבנות, כמ"ש "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה גו'".

וע"פ הנ"ל, מובן, שכאשר מדובר אודות איסור שייאמר בפירוש לאחרי ל"ט שנה – אין איסור זה בתוקף לעומת ציווי שנאמר בפירוש].

ועוד (ועיקר) – ע"פ מש"נ לקמן סל"ו.

ועל זה ענה לו אהרן – "שמא לא שמעת אלא בקדשי שעה, דאי בקדשי דורות ק"ו ממעשר הקל כו'":

אין לומר שהציווי ד"באנינות יאכלוה" נאמר על היום כולו (גם אודות השעיר דר"ח, "קדשי דורות") – אלא ציווי זה קאי על "קדשי שעה" (שעיר עזים ושעיר נחשון) בלבד.

לו. אבל עדיין צריך להבין:

לכאורה תמוה מהו ההכרח של אהרן להביא בדבריו "ק"ו ממעשר הקל" – הרי לסברתו דאינו דומה קדשי דורות כו'. הול"ל דבאותו יום ומעמד עצמו אמר לו משה עצמו איסור אנינות, ו"אם שמעת בקדשי שעה כו'" (וכפרש"י)?!

זאת אומרת: לשם מה זקוק אהרן ל"ק"ו ממעשר הקל" – מאחר שסברתו היתה שיש לחלק בין קדשי שעה לקדשי דורות, הי' יכול לומר זאת בהמשך לדבריו של משה עצמו: באמירת ציווי מיוחד להתיר אנינות ("באנינות יאכלוה") מודגש האיסור דאנינות (שלכן יש צורך להתיר זאת עתה), היינו, שביחד עם זה שמשה אומר "באנינות יאכלוה" מדגיש הוא עצמו שבדרך כלל אסור לאכול באנינות, ועפ"ז – הי' אהרן צריך לומר לו "שמא לא שמעת אלא בקדשי שעה" (ותו לא), מאחר שאתה בעצמך אומר שבדרך כלל ("קדשי דורות") אסור לאכול קדשים באנינות?!

והתירוץ – פשוט:

אהרן אינו יכול לבנות את ההוכחה שלו (שבהכרח לומר שההיתר דאנינות הי' אודות "קדשי שעה" בלבד) על סמך זה שמשה עצמו אומר לו באותו מעמד עצמו שיש איסור אנינות – כי בדיבור אתר נאמר שהאיסור אינו שייך לאותו מעמד, ובמילא מותר, ויותר מזה – מחוייב (לאכול באנינות) כל דבר (כולל – שעיר ר"ח, שהוא "קדשי דורות").

– ובמכ"ש מ"מחללי' מות יומת וביום השבת גו' שניהם בדיבור אחד נאמרו" (מכילתא יתרו עה"פ זכור) – אף (1) שנכתבו בב' ספרים, (2) ונאמר בו "על עולת התמיד" (שאינו מיוחד לשבת – דוגמת קדשי דורות דנדו"ד)! –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן הוכרח אהרן להביא את ה"ק"ו ממעשר הקל" – ששם נאמר רק האיסור דאנינות, ואין שוברו בצדו.

וע"פ כהנ"ל – אדרבא: צ"ע והסברה למה "וייטב בעיניו". וצע"ק מה ק"ו שייך כאן.

ואין לומר שבנדו"ד הוא ענין חד פעמי, משא"כ בנוגע לשבת – שהרי גם בנדו"ד י"ל שהוא הדין בחנוכת ביהמ"ק הא', הב' והג' (ואולי גם – משכן שילה).

לז. הביאור בחילוק שבין הלימוד ע"ד ההלכה ללימוד ע"ד פשש"מ – אם הגדר ד"קדשי שעה" החמורים מ"קדשי דורות" (מצד החינוך לדורות) נשאר גם בעת שהיו צריכים לאכול את הקרבנות (כנ"ל סכ"ט):

אכילת הקרבנות ע"י הכהנים היא חלק מכללות העבודה דהקרבת הקרבנות, שהרי האכילה פועלת ענין של כפרה – "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים".

וע"ד ההלכה – מסתבר לומר שכן הוא בכל פעולות הקרבן, היינו, שכל הפעולות הקשורות עם הקרבן, כולל הענין דחינוך המזבח (שהי' ביום השמיני למילואים), שייכות לאכילת הכהנים.

משא"כ ע"ד הפשט (פרש"י עה"ת) – מה שייך חינוך המזבח לקדושה יתירה מז' הימים ("ותצא אש מלפני ה' ותאכל גו'") – לאכילת כהנים?!

והנה, האמור לעיל שע"ד ההלכה שייך ענין החינוך כו' לאכילת הכהנים – הרי זה רק כאשר צריכים לאכול את הקרבנות, אבל מאחר שבנדו"ד נתברר סוכ"ס שאין לאכול את השעיר דר"ח (כפי שמשה הודה לדברי אהרן), מובן בפשטות שלא הי' חסר מאומה בענין החינוך מפני העדר אכילת השעיר דר"ה, כי ע"פ דין הי' אסור לאכלו, היינו, שגדרו של קרבן זה (במקרה הנ"ל) הוא – שאינו טעון אכילה.

לח. האמור לעיל (סל"ד) שישנה שקו"ט אודות פירות האילנות וכיו"ב שצמחו במדבר מסביב לבארה של מרים – הרי זה ענין השייך במיוחד לל"ג בעומר (החל בחודש אייר):

מסופר בגמרא (שבת לג, ב) ובמדרשי חז"ל שכאשר רשב"י ור"א בנו התחבאו במערה במשך י"ב שנה (ולאח"ז גם שנת הי"ג), "איתרחיש ניסא, איברי להו חרובא ועינא דמיא" (עץ של חרובים ומעין מים), ומזה ניזונו במשך זמן היותם במערה.

ולכן נוהגים לאכול חרובים בל"ג בעומר – לזכר החרובים שמהם ניזונו רשב"י ור"א בנו במשך זמן היותם במערה.

[זכורני שבבית אבא היו נוהגים לאכול חרובים בל"ג בעומר. פרי זה הי' יקר ונדיר, ורק בל"ג בעומר היו אוכלים אותו].

והנה, ידועה השקו"ט אם הי' דין של ערלה, תרומות ומעשרות וכו', בנוגע לחרובים שאכלו רשב"י ור"א בהיותם במערה. דהנה, מאחר שמדובר אודות מעשה נסים, [כי מלבד שעצם הענין ש"אברי להו חרובא" הוא ענין של נס, הרי צמיחת הפירות תיכף ומיד היא נס נוסף, מאחר שע"ד הרגיל צריכים להמתין עשרות שנים עד שעץ של חרובים נותן פירות] – הרי מסתבר לומר שאין חיוב של ערלה תרומות ומעשרות כו'. ובפרט שאם נאמר שישנו חיוב ערלה נטע רבעי וכו' – נשאלת השאלה: ממה ניזונו רשב"י ור"א בג' שנים ראשונות, כאשר הי' איסור ערלה על החרובים?!

וזוהי השייכות להמדובר לעיל אודות השקו"ט בנוגע לפירות האילנות שצמחו במדבר מסביב לבארה של מרים.

לט. ישנו ענין נוסף הקשור עם יום ב' דר"ח אייר – שהוא בא בסמיכות ליום ההולדת של אדמו"ר מהר"ש בב' אייר – "תפארת שבתפארת".

ולהעיר – שכאשר הקביעות דר"ח אייר קשורה עם יום השבת, בהכרח שיום השבת יהי' יום ב' דר"ח, ולא יתכן שיום א' דר"ח יחול בשבת. דהנה, נתבאר לעיל (ס"ד) שיום א' דר"ח אייר חל למחרת היום שבו חל ר"ח ניסן. ומאחר שלא יתכן שר"ח ניסן יחול ביום ששי (כי באותו יום שבו חל ר"ח ניסן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חל יום א' דפסח, ויום א' דפסח אינו חל ביום ו', ע"פ הכלל "לא בד"ו פסח"), הרי לא יתכן שיום א' דר"ח אייר יחול ביום השבת. ולכן, הקביעות דר"ח אייר ביום השבת יכולה להיות רק בנוגע ליום ב' דר"ח אייר, הסמוך לב' אייר.

ויש לקשר את הענין המבואר לעיל אודות פרנסת רשב"י ור"א (בהיותם במערה) באופן של נס – עם יום ההולדת של אדמו"ר מהר"ש בב' אייר, כידוע הפתגם שלו שכללות ענין הפרנסה בזמן הזה הוא בדוגמת ענין ה"מן", שזהו ענין של נס (אלא שאין זה באופן גלוי כו').

מ. ובהמשך לזה – כאן המקום להזכיר עוד הפעם אודות הכנס של "צעירי אגודת חב"ד" שייערך בב' אייר, יום ההולדת של אדמו"ר מהר"ש. ולכן, יכריזו עתה שוב אודות כנס זה.

ויה"ר שבכנס זה יקבלו החלטות טובות – ויקיימו אותן בפועל – בנוגע לכללות ההתעסקות בהפצת היהדות ובהפצת המעיינות באופן המתאים.

ומובן, שאין לחשוב שהיות שנמצאים כבר על דרך סלולה (בנוגע לכל הפעולות דהפצת היהדות והמעיינות) שוב אין צורך לעסוק בזה מתוך השתדלות גדולה כו', ויכולים ללכת בדרך הסלולה תוך כדי שינה – אלא צריכים להוסיף בכל הפעולות הנ"ל במשנה מרץ, ובאופן ד"הרחב פיך".

ובפרט ע"פ הפתגם הידוע שאמר בעל יום ההולדת דב' אייר – "די וועלט זאגט אז אויב מ'קען ניט ארונטער גייט מען אריבער, און איך זאג אז מ'דארף גיין לכתחילה אריבער", היינו, לא לנסות ללכת "ארונטער", ורק כאשר אין ברירה הולכים "אריבער". אלא צריכים לילך "לכתחילה אריבער".

ועד"ז מובן בנוגע להתעסקות בכל הפעולות דהפצת היהדות והמעיינות – שענין זה צריך להעשות באופן ד"לכתחילה אריבער".

וכל ענינים אלו צריכים להיות באופן ד"תפארת שבתפארת" – נוסף על פס"ד הרמב"ם (סוף הל' איסורי המזבח) והשו"ע (ריש הל' צדקה) שכל דבר הקשור עם עניני קדושה צריך להיות מן היפה והטוב כו', וכמ"ש "כל חלב לה'".

ובנוגע לפועל – להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בנוגע לכל ה"מבצעים" הכלליים, ולכל לראש – בנוגע למבצע דאחדות כל בנ"י ע"י קניית אות בא' מספרי התורה הכלליים, וכמדובר כמ"פ שיש להשתדל לקנות אותיות בס"ת גם עבור תינוקות שנולדו זה עתה, בנוגע לילדים – כאשר נותנים להם שם בעת הברית, ובנוגע לילדות – כאשר נותנים להן שם בהזדמנות הראשונה שקורין בתורה או ביום השבת (כידוע חילוקי המנהגים שבזה).

ועד"ז בנוגע לענין שהזמן גרמא – "מבצע חינוך":

היות שמתקרבים לימי הקיץ, שאז ישנו "חופש" מלימודי חול – מתחילים כבר לחשוב מה לעשות עם הילדים בימי הקיץ (לאיזה "מחנה קיץ" לשלוח אותם, וכיו"ב). ולכן, צריכים לנצל ימים אלו כדי להשפיע על ההורים שישלחו את ילדיהם למקומות שבהם מחנכים את הילדים בחינוך על טהרת הקודש.

ויה"ר שע"י הפעולות הנ"ל שענינם הוא – אחדות ואהבת ישראל [ובפרט עי"ז שכאו"א קונה אות א' בספר תורה] – נזכה בקרוב ממש לכללות ענין הגאולה, כמבואר במדרש תנחומא (ר"פ נצבים) "אין ישראל נגאלין עד שיהיו כולן אגודה אחת" – במהרה בימינו ממש, בביאת משיח צדקנו.

* * *

מא. הביאור בפרש"י:

רש"י אינו צריך לבאר מדוע נאמר "נגע צרעת כי תהי' באדם", למרות שגם לפנ"ז דובר כבר אודות ענין הנגעים – כי כאן מדובר אודות סוג חדש לגמרי בענין הנגעים, ולכן דרושה התחלה חדשה לענין זה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והביאור בזה:

בפסוקים אלו מדובר אודות "מחית בשר חי בשאת", ש"חבורה זו נראית בריאה למעלה ("בשר חי") ותחתי' מלאה ליחה" (פרש"י יג, יא), היינו, אע"פ שכלפי חוץ נראה שזהו בשר בריא, ויש סברא לומר ש"הואיל ועלתה מחי' אטהרנה", אעפ"כ, צריכים לדעת שזוהי "צרעת נושנת", כי "תחתי' מלאה ליחה".

ומאחר שמדובר כאן אודות סוג חדש לגמרי – לכן מתחיל הכתוב "נגע צרעת כי תהי' באדם" (כהסוג החדש דלקמן) אזי דינו כך וכך.

מב. הביאור מדוע "כולו הפך לבן טהור הוא" – מובן מפשטות הכתובים, ועד שרש"י אינו צריך לבאר זאת:

"שער לבן" הוא אמנם "סימן טומאה", אבל במה דברים אמורים – רק כאשר ה"שער לבן" נמצא על גבי הנגע בלבד (חלק קטן בגוף), משא"כ כאשר רואים ש"כולו הפך לבן", "מראשו ועד רגליו", הרי זו הוכחה פשוטה שאין זה קשור עם ענין של טומאה, אלא זהו דבר השייך לטבע גופו, היינו, שמצד טבע גופו יש בו "שער לבן", ולכן "טהור הוא" – האדם, היינו, שזהו אדם טהור שיש לו "שער לבן" בכל גופו.

ועפ"ז יובן אריכות לשון הכתוב – "וטהר את הנגע כולו הפך לבן טהור הוא", דלכאורה אינו מובן: הרי נאמר כבר "וטהר את הנגע", ולשם מה מוסיף הכתוב את התיבות "כולו הפך לבן טהור הוא"?!

ועד"ז בסיום הענין – "וטהר הכהן את הנגע טהור הוא", לשם מה כופל הכתוב "טהור הוא"?!

אלא הביאור הוא – שהכתוב בא לתת ביאור וטעם לדין ד"וטהר את הנגע":

היות ש"כולו הפך לבן", הרי זו הוכחה שמדובר כאן אודות אדם טהור – "טהור הוא", אלא שטבעו שיש לו "שער לבן". זאת אומרת: לכל לראש נאמר הדין ד"וטהר את הנגע", ולאח"ז ממשיך הפסוק לבאר את טעם הדבר – היות ש"כולו הפך לבן" מוכח ש"טהור הוא" – האדם. ועד"ז בסיום הענין: "וטהר הכהן את הנגע", כי "טהור הוא" – האדם (מאחר שטבעו שיש לו "שער לבן").

מג. האמור לעיל שע"פ פשוטו של מקרא הסיבה לזה ש"כולו הפך לבן טהור הוא" היא סברא שכלית, ואין זה ענין דגזירת הכתוב (שהרי רש"י לא כותב שזוהי גזירת הכתוב) – הרי זה נוגע גם להלכה:

איתא בתו"כ "יכול הפורח מן הטהור יהי' טהור, ת"ל הוא, הוא טהור, ואין הפורח מן הטהור טהור, אלא טמא".

זאת אומרת: מ"ש "כולו הפך לבן טהור הוא", הרי זה רק כאשר לכתחילה היתה "שאת לבנה בעור והיא הפכה שער לבן", ואח"כ פרחה הצרעת בכל הגוף, "מראשו ועד רגליו", שעז"נ בכתוב "וטהר את הנגע כולו הפך לבן טהור הוא" – מצד גזירת הכתוב; משא"כ כאשר מלכתחילה היתה הצרעת בכל הגוף, כי במקרה כזה אין גזירת הכתוב לטהר זאת.

אבל כאשר לומדים ש"כולו הפך לבן טהור הוא" אינו מצד גזירת הכתוב, אלא סברא שכלית (כי זוהי הוכחה שמדובר כאן אודות אדם שמצד טבעו יש לו "שער לבן") – הרי מובן שאין נפק"מ אם הצרעת פרחה בכל הגוף לכתחילה, או שקודם היתה הצרעת במקום מסויים ורק אח"כ פרחה בכל הגוף, היינו, שבכל מקרה הרי זה טהור, כי ישנה הוכחה שענין זה קשור עם טבע גופו, ואין זה סימן טומאה.

ובמכ"ש וק"ו: אפילו כאשר ה"שער לבן" הי' לכתחילה בחלק מסויים שבגוף, שאז הי' זה "סימן טומאה", הרי כאשר ה"שער לבן" התפשט בכל הגוף כולו ("כולו הפך לבן") אזי "טהור הוא", לפי שנתברר שאין זה קשור עם ענין של טומאה, אלא כך הוא טבע גופו, הרי עאכו"כ שכאשר הצרעת פרחה מלכתחילה בכל הגוף, הרי זו הוכחה שאין זה קשור עם סימן טומאה, אלא כן הוא טבע גופו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מד. הביאור בהערות אאמו"ר – יש לומר בב' אופנים:

א) מבואר בכ"מ בענין "פתח רשב"י" וכיו"ב, שזהו בדוגמת הענין דפתיחת הצינור, היינו, שכאשר ענין מסויים נפעל בפעם הראשונה, הנה עי"ז נפתח צינור בנוגע לכל הפעולות שלאח"ז.

ועד"ז מובן בנוגע לענייננו:

המסופר בזהר דפרשתנו שכאשר ר' אלעזר ור' אבא הלכו בדרך "פתח רבי אלעזר ואמר אמרי נא אחותי את" (כשם שאברהם אמר זאת לשרה בלכתם בדרך, כמבואר בהערות אאמו"ר) – הרי זה באופן דפתיחת הצינור בנוגע לכל משך הזמן שלאח"ז, ולכן, לא הי' צורך שר' אלעזר יעשה כן בכל פעם שהלך עם ר' אבא.

ובפרט שבכל פעם שר' אלעזר ור' אבא הלכו בדרך היו מדברים ביניהם בדברי תורה, או שהיו עוסקים בשאר עניני קדושה, כמובן מכו"כ סיפורים בזהר.

ב) רק כאן מסופר שר' אלעזר אמר תורה עה"פ "אמרי נא אחותי את", ולא בשאר המקומות שבהם מסופר אודות הליכת ר' אלעזר ור' אבא – כי כאן הי' מאורע מיוחד הקשור עם מאמרו של ר' אלעזר (המובא בהמשך דברי הזהר שם). ובהקדים:

בזהר מסופר שר' אלעזר הלך "למחמי לאבוי" – רשב"י (ולכמה גירסאות "למחמי לחמוי" – ר' פנחס בן יאיר). והנה, באותו מקום ששם מבואר שר' אלעזר הוא בהי' חכמה ור' אבא הוא בחי בינה, מבואר גם שרשב"י הוא בחי' הדעת. ועפ"ז מובן שבסיפור זה עמדו להפגש שלשתם (ר' אלעזר, ר' אבא, ורשב"י) יחד, ג' הבחינות חב"ד יחד.

והנה, ג' הבחינות חב"ד הם במוחין. ודוגמתם במדות – ג' הבחינות חג"ת, שזהו כללות ענינם של ג' האבות – אברהם יצחק ויעקב.

ועפ"ז יובן השייכות דמאורע הנ"ל (ההכנה לפגישת שלשת הבחינות דחב"ד יחד – ר' אלעזר, ר' אבא, ורשב"י) עם דבריו של ר' אלעזר עה"פ "אמרי נא אחותי את" – כי ר' אלעזר דיבר אודות כללות ענין הגאולה [שעשר הפעמים שהכה המלאך את פרעה ע"פ ציווי שרה, היו סימן לעשר המכות דמצרים בעת יצי"מ, ובהמשך לזה דיבר אודות הגאולה העתידה, שעלי' נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"], ופגישתם של ג' הבחינות חב"ד, שהיא בדוגמת פגישת ג' האבות יחד (ג' הבחי' דחג"ת) שייכת לכללות ענין הגאולה, כדלקמן.

והביאור בזה:

איתא בגמרא (ב"מ פה, ב): "אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי, יומא חד ריש ירחא הוה נגה לי' ולא אתא. א"ל מאי טעמא נגה לי' למר, אמר לי' אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידי' ומצלי ומגנינא לי', וכן ליצחק וכן ליעקב. ולוקמינהו בהדי הדדי, סברי תקפי ברחמי (מרבין בתפלה) ומייתי לי' למשיח בלא זמני' (לכך אין ניתן לי רשות להעמידן יחד)".

ובהמשך דברי הגמרא שם: "א"ל ויש דוגמתן בעולם הזה (שתהא תפלתן נשמעת), אמר לי' איכא ר' חייא ובניו, גזר רבי תעניתא, אחתינהו לר' חייא ובניו, אמר משיב הרוח ונשבה זיקא, אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא, כי מטא למימר מחי' המתים רגש עלמא כו'".

ועפ"ז מובן שפגישת ג' האבות יחד קשורה עם ביאת המשיח, כמפורש בדברי הגמרא שאילו היו ג' האבות נפגשים יחד, היו מרבין בתפלה, ופועלים ביאת משיח צדקנו.

ומאחר שפגישת ר' אלעזר ור' אבא ורשב"י (ג' הבחי' דחב"ד) היא בדוגמת פגישת ג' האבות (ג' הבחי' דחג"ת) – לכן, כאשר ר' אלעזר הלך עם ר' אבא כדי לפגוש את רשב"י, אמר ר' אלעזר תורה עה"פ "אמרי נא אחותי את", ובהמשך לזה דיבר אודות הגאולה העתידה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מה. כללות ענין הגאולה העתידה (שאודותי' מדובר בזהר הנ"ל) – קשורה עם מעשינו ועבודתנו בהפצת המעיינות חוצה, כמאמר משיח צדקנו להבעש"ט שביאתו תהי' "כשיפוצו מעינותיך חוצה".

וענין זה שייך במיוחד לתורת חסידות חב"ד, החל מספר ה"תניא" – תושב"כ דחסידות חב"ד, שהיא מבארת את תורת הבעש"ט באופן של הבנה והשגה, וזוהי ההכנה המתאימה לגאולה העתידה, שאז יקויים היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' גו'".

וזהו הקשר עם ה"סיום" דלימוד ספר התניא (תושב"כ דחסידות חב"ד) שלומדים על גלי הרדיו – שייערך בב' אייר.

וכמדובר כמ"פ אודות גודל העילוי בלימוד התניא על גלי הרדיו – שעי"ז נפעל כללות הענין דהפצת מעיינות החסידות בכל העולם כולו, ובאופן שבאותו רגע שלומדים בספר התניא שומעים זאת בכל מקום, היינו, שלא צריכים להמתין כדי הילוך מיל וכיו"ב, אלא ענין זה נפעל ברגע כמימרא.

וענין זה קשור במיוחד עם ביאת משיח צדקנו – שהרי היות שרוצים "משיח נאו", מובן, שגם ההכנה לביאת המשיח (ע"י הפצת המעיינות – לימוד ספר התניא) צריכה להיות באופן כזה – "נאו", ברגע כמימרא.

ומובן בפשטות שהמטרה והתכלית דהמצאת ה"רדיו" היא – כדי שיוכלו להשתמש בזה לצורך הפצת המעיינות חוצה [ומה שיש אפשרות להשתמש בזה כדי לדבר דיבורים אסורים כו' – הרי זה רק כדי שיוכל להיות ענין הבחירה]. וכמאמר המשנה "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו" – כדי שיתגלה הענין ד"ה' ימלוך לעולם ועד" בכל העולם כולו, ובכל העולמות כולם – "לכבודי".

ובהמשך לזה – בודאי יכריזו עתה אודות הזמן והמקום שבו ייערך ה"סיום" דלימוד ספר התניא על גלי הרדיו.

ומאחר שה"סיום" קשור גם עם ההתחלה, שהרי "מתכיפין התחלה להשלמה" – יה"ר שלאחרי ה"סיום" דלימוד ספר התניא, יתחילו ללמוד שוב מהתחלת ספר התניא, והלימוד ד"מחזור השני" יהי' באופן חדש לגמרי, ע"ד הענין ד"עולם חדש ראה".

[ומובן שכללות הענין ד"עולם חדש ראה" הוא באופן נעלה ביותר, היינו, שאין זה חידוש בדוגמת הענין ד"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", אלא באופן נעלה ביותר. וכמובן בפשטות שבכללות ענין החידוש ישנם כמה וכמה דרגות ואופנים, והענין ד"עולם חדש ראה" הוא באופן נעלה ביותר, שלכן נאמר ענין זה אודות ה' אנשים בלבד (ב"ר פ"ל, ח)].

ויה"ר שע"י כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה – נזכה בקרוב ממש ללמוד תורתו של משיח, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה להרב יוסף הלוי שי' ווינברג – עבור ה"סיום" דלימוד ספר התניא].

* * *

מו. הביאור בפרקי אבות:

"אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת" – יכול לומר תנא שלמד תורה בריבוי מופלג, עד שאין למצוא מי שלמד תורה דוגמתו, ולכן דוקא הוא יכול לומר הוראה זו: "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך", כי אם הוראה זו תאמר ע"י אדם שלמד תורה, אבל ישנו מי שלמד תורה יותר ממנו – אינו יכול לבוא ולומר לו "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך", כי פלוני למד תורה יותר ממנו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן, מאמר זה נאמר ע"י ריב"ז דוקא – כי מצינו שלמד תורה בריבוי מופלג, כמרז"ל (סוכה כה, א) "אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות וכו'", פ' שנה למד ולימד תורה וכו' (ר"ה לא, סע"ב), והי' עסוק בלימוד התורה עד כדי כך שלא הי' לו פנאי לחשוב אודות המעמד ומצב דעצם נשמתו, ולכן, בסיום כל עבודתו, סמוך לפטירתו, כאשר עשה חשבון אודות עצם נפשו כו', בכה ואמר "איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי" (כמבואר בדרושי הצ"צ).

ומאחר שריב"ז למד תורה בריבוי מופלג ביותר, לכן הי' יכול להורות לכולם: "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך".

מז. ביאור הקשר דמאמר הנ"ל למאמרו של הלל (שממנו קיבל ריב"ז):

דברי הלל מובאים במשנה שלפנ"ז (מ"ז): "הוא הי' אומר . . מרבה תורה מרבה חיים, מרבה ישיבה מרבה חכמה, מרבה עצה מרבה תבונה . . קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא".

ומאחר שמאמרו של הלל מדבר אודות העילוי דלימוד התורה ("קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא") – הנה בהמשך לזה אומר ריב"ז (שקיבל מהלל) "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת".

אבל לכאורה אינו מובן:

ממאמרו של ריב"ז מובן שלימוד התורה צריך להיות "שלא על מנת לקבל פרס" – "אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת", וא"כ, כיצד מתאים מאמר זה עם מאמרו של הלל "קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא", היינו, שלימוד התורה הוא כדי שיהי' לו עוה"ב, "על מנת לקבל פרס"?!

והביאור בזה:

ב"עולם הבא" ישנם ב' פירושים: א) מקום קבלת שכר לנשמות על כללות העבודה בעוה"ז – בגן עדן. וכמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה ספ"ח) "זה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני שאינו מצוי עתה . . אלא מפני שאותם החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה כו'". ב) עולם התחי' שיהי' לעתיד לבוא.

והנה, בנוגע לעולם התחי' דלעתיד לבוא – איתא ברמב"ם (סוף הל' מלכים) שאז "לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד . . וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

ועפ"ז מובן שכל הענינים דלעתיד לבוא אינם בגדר של שכר נוסף על עצם מציאותם של בנ"י – כי כללות מציאותם של בנ"י תתבטא בהשגת דעת בוראם, היינו, שזוהי עצם מציאותם, ולא בתור ענין של שכר.

וענין זה מודגש במ"ש "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים":

השגת דעת הבורא דלעת"ל תהי' עצם מציאותם של הנבראים, בדוגמת דגים שבים ("כמים לים מכסים") שכל מציאותם – מי הים. וכידוע דעת רשב"ג שכל שבים אינו חוצץ, מאחר שכל מציאותו הוא הים.

ומובן בפשטות שאי אפשר לומר שמה שהדגים נמצאים בים זהו ענין של שכר – כי זוהי עצם מציאותם, משא"כ שכר שהוא דבר נוסף.

ועפ"ז מובן שדברי הלל "קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא" – אמורים אודות אופן הב' שב"עולם הבא", היינו, עולם התחי' דלעתיד לבוא.

ובהתאם לזה אומר ריב"ז "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת" – היינו, שכללות הענין דלימוד התורה קשור עם עצם מציאותו של כאו"א מישראל, שהרי "לכך נוצרת". וזהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בדוגמת "חיי העולם הבא" שעליהם מדובר במשנה שלפנ"ז – שאין זה ענין של שכר, אלא עצם מציאותם, כנ"ל.

מח. ביאור הקשר דמאמר ריב"ז למאמרו של שמאי (בפרק הקודם) – "עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות":

נוסף על זה שריב"ז עסק בלימוד התורה בריבוי מופלג, הי' ריב"ז עסוק גם בצרכי ציבור – "פירנס את ישראל" (ספרי ס"פ ברכה).

ועד"ז מצינו בגמרא (גיטין נו, ב) שריב"ז חלק כבוד למלכות, וביקש "תן לי' יבנה וחכמי'" – כדי שיהי' המשך לכללות הענין דלימוד התורה.

[וענין זה ביקש ריב"ז מאותו אדם שעליו נאמר "והלבנון באדיר יפול", היינו, שהוא נעשה מלך כדי שיוכל להיות "והלבנון באדיר יפול".

וממנו ביקש ריב"ז "תן לי יבנה וחכמי'", היינו, שתנתן לו הבעלות על "יבנה וחכמי'". ובקשה זו היתה קודם חורבן ביהמ"ק, כאשר ירושלים היתה עדיין בתקפה (אלא שידעו כבר שיהי' חורבן ביהמ"ק, ולכן רצה ריב"ז להציל את "יבנה וחכמי") – ובמעמד ומצב זה (כאשר ירושלים בתקפה) ביקש ריב"ז ונתנו לו את הבעלות על "יבנה וחכמי'".

וכללות נתינת הבעלות ד"יבנה וחכמי'" לריב"ז ע"י זה שעליו נאמר "והלבנון באדיר יפול" – הרי זה בדוגמת ה"רז" שקיבל משה רבינו ממלאך המות שהקטורת עוצר את המגיפה (פרש"י קרח יז, יא), שעי"ז נפעל עצירת המגיפה כאשר אהרן הקטיר את הקטורת כו'].

והנה, אע"פ שריב"ז הי' עסוק גם בצרכי ציבור [ועד שהי' צריך לעסוק עם הבריונים כו', ועם המלכות כו', כמסופר בגמרא שם], והעוסק בצרכי ציבור פטור מלימוד התורה – אעפ"כ למד תורה בריבוי מופלג, ועד שאפילו עסקו עם המלכות הי' בקשר ללימוד התורה – "יבנה וחכמי'".

וזהו הקשר למאמרו של שמאי – "עשה תורתך קבע כו'":

אע"פ שבנוגע לפועל הנהגתו היא באופן ד"עשה הרבה", ובאופן ד"הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" [ע"ד מאמר הלל "הוי מתלמידיו של אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"] – הרי העיקר אצלו הוא לימוד התורה, ולכן "עשה תורתך קבע".

מט. הביאור מדוע נאמרה משנה זו ("רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל ושמאי") בפרק שני, ולא בפרק ראשון – בהמשך לסדר הקבלה:

מאחר שהלל הי' "נשיא", הנה לאחרי שמביא את דברי הלל (בפרק ראשון), מפסיק באמצע סדר הקבלה, כדי לבאר את סדר שלשלת הנשיאים שהיו אחרי הלל.

[ואעפ"כ מפסיקה המשנה במאמרו של שמאי, ולא מקדימה את מאמרו של שמאי לפני מאמרו של הלל (כדי שלא להפסיק בשלשלת הנשיאות ע"י מאמרו של שמאי) – כי בהכרח להקדים את מאמרו של הלל למאמרו של שמאי, מאחר שהלל הי' הנשיא, ושמאי הי' אב ב"ד].

ולאח"ז מסיימת המשנה במאמרו של הלל ("קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא"), ולאח"ז חוזרת המשנה לבאר את המשך סדר הקבלה – "רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל ושמאי".

נ. בהמשך להאמור לעיל אודות גודל המעלה דלימוד התורה – הרי בתורה גופא ישנה מעלה מיוחדת בלימוד פנימיות התורה, תורת החסידות, החל מספר התניא – תושב"כ דתורת החסידות.

ומאחר שבב' אייר ייערך ה"סיום" דלימוד ספר התניא על גלי הרדיו – הרי כאן המקום לערוך "הדרן" על ספר התניא, ולקשר את סיום התניא עם התחלתו (כפי שנוהגים ב"הדרן").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נא. סיום התניא הוא – "קונטרס אחרון". ואע"פ שחלק זה צורף לספר התניא לאחרי פטירתו של אדמו"ר הזקן – הרי ענין זה נעשה ע"י הרבנים בני המחבר, ובאופן כזה נדפס ונלמד ספר התניא במשך כל הדורות.

בסיום "קונטרס אחרון" דספר התניא נאמר: "בכל המצוות יש פנימיות וחיצוניות. וחיצוניות מהשבת הוא שביתה מעשי' גשמית, כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימיות השבת היא הכוונה בתפלת השבת . . וזו היא בחי' זכור. ובחי' שמור בפנימיות היא השביתה מדיבורים גשמיים, כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה לעומת זה כו'".

זאת אומרת: מאחר שכל הענינים הם באופן ד"זה לעומת זה", לכן יש בכל ענין פנימיות וחיצוניות, רוחניות וגשמיות.

וצריך להבין:

כאשר מגיעים לסיום ספר התניא, לאחרי שלמדו כבר את כל ספר התניא, נגלה דתורה וכו', הרי יודעים כבר אודות הקשר שבין הענינים הרוחניים לענינים הגשמיים, היינו, שהענינים הגשמיים משתלשלים מהענינים הרוחניים. וע"ד המבואר בתניא (פ"ג) – "שנשתלשלו מהן".

וא"כ, לשם מה צריך אדמו"ר הזקן לבאר שהקשר בין רוחניות לגשמיות קשור עם הענין ד"זה לעומת זה" – הרי גם לולי זאת יודעים כבר אודות הקשר הכללי שבין רוחניות לגשמיות?!

גם צריך להבין: מדוע מסיים אדמו"ר הזקן את ספר התניא בתיבת "כו'"?

נב. והביאור בזה:

הקשר שבין רוחניות לגשמיות מודגש בלשון "זה לעומת זה" יותר מאשר בלשון "נשתלשלו מהן" (וכיו"ב) – כי: הלשון "נשתלשלו מהן" מורה שיש מעלה ברוחניות לגבי גשמיות, מאחר שהענינים הגשמיים נשתלשלו מהענינים הרוחניים. זאת אומרת, אע"פ שישנו קשר בין רוחניות לגשמיות, הרי זה באופן שמודגשת מעלת הרוחניות על הגשמיות. אבל הלשון "זה לעומת זה" מורה שהם ב' ענינים שוים.

והנה, לא זו בלבד שרוחניות וגשמיות הם ב' ענינים שוים, "זה לעומת זה", אלא אדרבה: ישנו עילוי בגשמיות לגבי רוחניות – כידוע שלעתיד לבוא תהי' הנשמה ניזונית מן הגוף, שזה מורה על מעלת הגשמיות (גוף) על הרוחניות (נשמה). וע"ד הענין ד"אשת חיל עטרת בעלה" ו"נקבה תסובב גבר" שנאמר אודות המעמד ומצב דלעתיד לבוא.

וענין זה מרמז אדמו"ר הזקן בהוספת תיבת "כו'" – היינו, לא זו בלבד שמעלת הגשמיות שוה למעלת הרוחניות, "זה לעומת זה", אלא ישנו אופן נעלה יותר הבא לאח"ז (לעתיד לבוא) – "כו'", שאז תהי' מודגשת מעלת הגשמיות על הרוחניות.

נג. הביאור בקשר שבין סיום התניא להתחלתו:

בהתחלת ספר התניא (בדף השער) כותב אדמו"ר הזקן: "מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו".

והנה, החילוק שבין "בפיך ובלבבך" (דיבור ומחשבה, מדות שבלב כו') ובין "לעשותו" (מעשה בפועל) – הוא בדוגמת החילוק שבין רוחניות לגשמיות.

ולכן, לאחרי שמסיימים את ספר התניא, ויודעים שמעלת הגשמיות גדולה יותר ממעלת הרוחניות (כמרומז בתיבת "כו'" שלאחרי התיבות "זה לעומת זה"), יודעים שאע"פ שהסדר בכתוב הוא "בפיך ובלבבך (ואח"כ) לעשותו", אעפ"כ, עיקר ההדגשה צריכה להיות בנוגע למעשה בפועל ("לעשותו"), כשם שבנוגע לזמן דלעתיד לבוא מודגשת מעלת הגשמיות על הרוחניות.

וזוהי ההוספה הנפעלת כאשר לומדים את התחלת ספר התניא ב"מחזור השני" (לאחרי סיום לימוד ספר התניא בפעם הראשונה):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כאשר לומדים את התחלת התניא בפעם הראשונה, ששם מובא הפסוק "בפיך ובלבבך לעשותו", יכולים לחשוב שהענין ד"בפיך ובלבבך" חשוב יותר מאשר "לעשותו", כפי שמשמע לכאורה מסדר הכתוב. אבל כאשר לומדים את התחלת התניא בפעם השני', לאחרי שלמדו כבר את כל התניא – אזי יודעים שישנו עילוי מיוחד בענין ד"לעשותו" לגבי הענין ד"בפיך ובלבבך", בדוגמת העילוי דגשמיות לגבי רוחניות דלעתיד לבוא.

נד. לאחרי שאדמו"ר הזקן מביא את הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד גו'", ממשיך וכותב: "לבאר היטב איך הוא קרוב מאד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י".

והביאור בזה:

נוסף על הפירוש הפשוט בתיבות "בדרך ארוכה וקצרה", ש"דרך ארוכה" קאי על כללות עבודה באופן של התבוננות כו', שעי"ז מוליד אהוי"ר שכליים, ו"דרך קצרה" קאי על העבודה ע"י התעוררות כח האמונה ואהבה מסותרת שבלב כל ישראל – ישנו גם הפירוש שבספר התניא (כללות תורת חסידות חב"ד) מבואר אופן עבודת ה' "בדרך ארוכה וקצרה", היינו, דרך אחת שהיא "דרך ארוכה וקצרה".

והנה, הלשון "דרך ארוכה וקצרה" – מצינו בגמרא (עירובין נג, ב): "אמר רבי יהושע בן חנני', מימי לא נצחני אדם, חוץ מאשה תינוק ותינוקת . . תינוק מאי היא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך וראיתי תינוק יושב על פרשת דרכים, ואמרתי לו באיזה דרך נלך לעיר, אמר לי, זו קצרה וארוכה, וזו ארוכה וקצרה. והלכתי בקצרה וארוכה. כיון שהגעתי לעיר, מצאתי שמקיפין אותה גנות ופרדסין. חזרתי לאחורי, אמרתי לו, בני, הלא אמרת לי קצרה, אמר לי, ולא אמרתי לך ארוכה".

ועד"ז מובן בנוגע לענינו – שדרך העבודה דחסידות חב"ד (המתבארת לכל לראש בספר התניא) היא "דרך ארוכה וקצרה", היינו, למרות שזוהי "דרך ארוכה", מאחר שזוהי עבודה באופן של התבוננות כו', הדורשת ריבוי זמן, אעפ"כ, ביחס לכניסה ל"עיר אלקינו" (תכלית ההליכה בדרך) הרי זו "דרך קצרה", כי על ידה נכנסים בוודאות ל"עיר אלקינו". משא"כ כאשר מדובר אודות "דרך קצרה וארוכה", שלמרות היותה "קצרה", הרי היא "ארוכה" ביחס לכניסה לעיר, כבסיפור הנ"ל.

נה. והביאור בזה:

אצל כאו"א מישראל ישנו כח האמונה ומס"נ – שהרי ישראל הם "מאמינים בני מאמינים", וכמבואר בתניא (פי"ח) ש"אפילו קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה'".

ולכן, ישנה "דרך קצרה" בעבודת ה' – לעורר את כח האמונה שבנפשו, ללא התבוננות שכלית כו', כי הוא מאמין בכל מ"ש בתניא. וזוהי דרך קצרה שאינה דורשת ריבוי זמן ויגיעה כו'.

אבל לאידך – למרות היותה "דרך קצרה", הרי זו "דרך ארוכה" ביחס לכניסה ל"עיר אלקינו". זאת אומרת: כאשר מדובר אודות פעולת והשפעת האמונה ("בלבבך") על המעשה בפועל ("לעשותו"), שזהו תכלית כללות העבודה (כניסה ל"עיר אלקינו") – הרי יתכן שהאמונה תשאר באופן דמקיף בלבד, ללא כל קשר עם הנהגתו במעשה בפועל.

וכידוע מארז"ל "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריי'" – היינו, למרות שהוא מאמין בה', ולכן "רחמנא קריי'" (שמתפלל להקב"ה שיעזור לו להצליח בגניבה) – הרי האמונה היא בבחי' מקיף בלבד, ואין לה שייכות כלל עם הנהגתו בפועל, ועד שבנוגע למעשה בפועל מסוגל הוא ללכת ב"מחתרת" (ואפילו לחפור את ה"מחתרת") לצורך גניבה, והוא נמצא במעמד ומצב ש"אם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו" (שלכן "אין לו דמים" (משפטים כב, א ובפרש"י))!

וזוהי המעלה דתורת חסידות חב"ד – חכמה בינה דעת, שהיא "דרך ארוכה וקצרה" – היינו, למרות היותה "ארוכה", כי האמונה צריכה לבוא בפנימיות ולחדור את בהי' חב"ד שבנפשו, ע"י התבוננות שכלית כו', הרי זו דרך "קצרה" ובטוחה להגיע ל"עיר אלקינו", כי כאשר האמונה חודרת בכתותיו הפנימיים (ולא נשארת באופן מקיף בלבד), הרי בודאי שהדברים מגיעים לידי פועל ממש – "לעשותו".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזהו הקשר עם סיום ספר התניא – כי בסיום ספר התניא מודגשת מעלת הגשמיות על הרוחניות, מעלת המעשה ("לעשותו") על האמונה שבלב ("בלבבך"), וענין זה מתבטא בכללות הענין ד"דרך ארוכה וקצרה", שבזה מודגש תכלית ומטרת הדרך כולה – לבוא ל"עיר אלקינו", עבודה במעשה בפועל.

נו. אבל עדיין אינו מובן:

ע"פ האמור לעיל שכאשר העבודה היא בכח האמונה כפי שהוא בבחי' מקיף בלבד, יתכן שלא יהי' לזה קשר עם ההנהגה במעשה בפועל – אינו מובן: מדוע אומרים שזוהי "דרך (ארוכה)" – הרי מאחר שעי"ז לא מגיעים ל"עיר אלקינו", אין זו "דרך" כלל, כי כללות ענין ה"דרך" הוא שעל ידה מגיעים ממקום א' למשנהו, משא"כ כאשר אין אפשרות להגיע למקום המכוון, שאז אין זו "דרך" כלל, אלא "שטח" בלבד, מקום לטיול, וכיו"ב?!

והביאור בזה:

מצד כח האמונה ומס"נ דכאו"א מישראל הרי הוא נמצא בקירוב מקום (מעלה) ל"עיר אלקינו", ולכן הרי זה באופן ד"קצרה", כי מצד מקומו ומעלתו הרי הוא נמצא בקירוב מקום.

ולאידך – למרות שנמצא בקירוב מקום, אינו יכול להגיע ולהכנס ל"עיר אלקינו", כי זוהי "דרך קצרה וארוכה".

זאת אומרת: למרות שמצד מעלתו נמצא הוא בקירוב ל"עיר אלקינו", כשם שכללות "ארץ מצרים" קרובה במעלתה ל"ירושלים", כי בנוגע לכל א"י נאמר שגושה ואוירה טהור כו' – הרי הוא עדיין מחוץ ל"עיר אלקינו" ממש.

אבל אעפ"כ הרי זו גם "דרך" – כי לפעמים יכולים להגיע ולהכנס ל"עיר אלקינו" גם ב"דרך" זו, כאשר ישנו ענין של נסיון בדבר אמונה (כאמור לעיל אודות כח המס"נ דכאו"א מישראל), שאז יכולים ללכת ב"דרך" זו באופן דהוראת שעה כו'.

וכאמור – כל זה הוא באופן דהוראת שעה בלבד, אבל כאשר מדובר אודות אופן העבודה ע"ד הרגיל [עבודת הבינונים – שהתניא הוא "ספר של בינונים", וכן אלו שלמטה מזה] – הרי הכניסה ל"עיר אלקינו" היא דוקא ע"י ה"דרך ארוכה וקצרה", ע"פ המבואר בתורת חסידות חב"ד.

ועל זה כותב אדמו"ר הזקן "בעזה"י":

למרות שדרך העבודה דחסידות חב"ד היא "דרך ארוכה וקצרה" – הרי בודאי שמצליחים בעבודה זו, מאחר שישנו הסיוע של הקב"ה – "בעזה"י".

נז. והנה מאחר שתורת חסידות חב"ד דורשת שכח האמונה יחדור גם בחב"ד שבנפש, באופן של הבנה והשגה כו' – צריכים להדגיש שלאחרי כללות ההבנה וההשגה יודעים שישנם ענינים נעלים יותר. וענין זה מדגיש אדמו"ר הזקן בתיבת "כו'" שבסיום ספר התניא:

גם לאחרי שמסיימים ללמוד את ספר התניא, הנה לאחרי כל הביאורים וההסברים הרי תכלית הידיעה היא – לדעת שישנו "כו'", היינו, שישנם ענינים נעלים יותר שאינם מובנים עדיין, ולכן, מתחילים ללמוד את ספר התניא עוד הפעם, באופן חדש ונעלה יותר, וגם אז יודעים שישנם ענינים שהם בבחי' "כו'".

ובענין זה ישנה מעלה מיוחדת כאשר לומדים עם תלמידים:

ידוע מארז"ל "מתלמידי יותר מכולם", היינו, שע"י הלימוד עם התלמידים באופן המתאים, נוספים אצל הרב ענינים חדשים. זאת אומרת: למרות שכאשר לומד בעצמו ישנם ענינים שהם בבחי' "כו'", הנה ע"י הלימוד עם התלמידים באים גם ענינים אלו בהבנה והשגה (ואז הענינים שהם בבחי' "כו'" הם בענינים עמוקים ונעלים יותר).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכאשר הלימוד עם התלמידים הוא באופן ד"טופח על מנת להטפיח" – הרי עי"ז שהתלמידים לומדים עם התלמידים שלהם, נפעל גם אצלם העילוי האמור, שהענינים שהיו קודם באופן ד"כו'", באים בהבנה והשגה.

נח. ויה"ר שלימוד ספר התניא ב"מחזור השני" יהי' באופן נעלה יותר – ביתר התלהבות, בפירושים והסברים נוספים וכו', באופן ד"כפלים לתושי'".

ולהעיר – שכללות הענין ד"כפלים לתושי'" מובא בנוגע לעבודת התשובה, וגם ענין זה מרומז בסיום ספר התניא – "זה לעומת זה", שהרי כללות עבודת התשובה ענינה להפוך את הענינים דלעו"ז לקדושה, ובלשון חז"ל: "זדונות נעשו לו כזכיות".

וענין זה קשור עם כללות ענין הגאולה העתידה – שהרי משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא.

וע"י הלימוד דספר התניא וכללות תורת חסידות חב"ד – הרי כללות העבודה היא "בדרך ארוכה וקצרה", היינו, שיודעים בוודאות שזוהי הדרך המוליכה ל"עיר אלקינו".

וענין זה שייך לכאו"א מישראל – "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו".

ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט שכאו"א מישראל הוא בבחי' "ארץ חפץ" שבה גנוזים אוצרות יקרים ביותר, אלא שצריכים "לחפור" ולגלות זאת, ומובן, שלפעמים צריכים לחפור מעט, ולפעמים צריכים לחפור יותר וכו', אבל בודאי שכאשר תהי' היגיעה כדבעי אזי "יגעת ומצאת".

וע"י כללות מעשינו ועבודתינו, ובמיוחד ע"י הפצת המעיינות חוצה – נזכה בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובשמחה וטוב לבב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון "הקפות" לאביו רלוי"צ ז"ל.

אח"כ צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש ("לכתחילה אריבער"). ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הד' – פ"א). ניע זשוריצי כלאפצי.

הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

אחרי תפלת מנחה (ואמירת פרקי אבות) התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו".

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלישי עמ' ב

בגופה, הפחד התוקף אותה מיד, גורם להרפיית המקור ולראיית דם. שנינו במשנה, **יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה וְכוּ'** – פעמים שהמים אינם בודקים אותה מיד, כגון, אם יש לה זכות. יש זכות תולה שנה, יש זכות תולה שנתיים, ויש זכות התולה ג' שנים.

מַנִּי מַתְנִיתִין – שאומרת שיש זכות התולה ג' שנים, **לֹא אַבָּא יוֹסִי בֶּן חָנָן, וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם, וְלֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** דְּתַנְיָא, **אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים,** כְּדֵי הַכָּרַת הָעוּבָּר, שהוא זמן שהעובר ניכר במעי המעוברת, **דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסִי בֶּן חָנָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם אוֹמֵר,** אם יש לה זכות תולה לה **ט' חֳדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי סוטה, "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" וּלְהַלָּן **הוּא אוֹמֵר** "זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יִסָּפֵר", מכאן שהזכות תולה לה כדי זמן פקידת **זֶרַע הָרָאוּי לְסַפֵּר** – היינו, הראוי לחיות ולבא לידי סיפור שבחו של מקום, שהוא ט' חודשים. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר,** אם יש לה זכות תולה לה **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאִיָּה לַדָּבָר** שהזכות תולה לה שנים עשר חודש, **זֵכֶר לַדָּבָר** יש, **דִּכְתִיב** לאחר שפתר דניאל את החלום ואמר לו שיהא נטרד מבני אדם ויהא מושבו ומאכלו עם חית השדה שבע שנים, "לֶהֱן מַלְכָּא – אומנם אדוני המלך דע לך, שאף על פי שאין מנוס מן הגזירה, מכל מקום מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָךְ – תיטב עצתי בעינך, (וְחֵטָיךְ) [וַחֲטָאָךְ] בְּצִדְקָה פְּרָק – ופדה חטאך וכפר עליה כדי שלא תתממש על ידי שתיתן צדקה, וַעֲוֹנָתָךְ בְּמִחַן עֲנָיִן – ועונותיך פרוק בחנינת עניים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת תזריע

כרך יז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.
ההסבר לדברי המשנה על היטמאות הכלים בבית שנכנס אליו המצורע

מן הפסוק[1] "כל ימי אשר הנגע בו יטמא... בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", מסיקים[2], שגם ה"מושב" שבו נמצא המצורע, הוא טמא.

במשנה[3] נאמר, שכאשר נכנס המצורע לבית חבירו "כלים — מיד טמאין, רבי יהודה אומר אם שהה כדי הדלקת הנר". המפרשים[4] מסבירים, שדעת רבי יהודה נאמרה על מקרה שבו נכנס המצורע לבית חבירו ללא רשות[5],

כי גם לדעת רבי יהודה, כאשר נכנס המצורע לבית ברשות בעל־הבית, נעשה בית זה ל"מושבו" ו"מיד טמאים",

לפיכך נקבעה שהיית זמן — "כדי הדלקת הנר" — שבו יוכל הבעל־הבית לשלח את המצורע מביתו. אך אם הוא שהה שם תקופה כזאת "ולא אפקי'" (=ולא הוציאו), נעשה הבית ל"מושב" של המצורע, כי זהו כאילו קיבל רשות מבעל הבית, והכלים שבבית נטמאים.

הזמן שנקבע לכך הוא דוקא "כדי הדלקת הנר", כי ייתכן שבעל־הבית טרוד בהדלקת הנר, ומשום כך אינו מגרש מן הבית את המצורע, אשר נמצא שם ללא רשות, ולכן ממתינים זמן שהוא "כדי הדלקת הנר".

ב.
הסבר אבי־מורי

כל דבר בתורה הוא מדוייק ביותר. מזה שמכל הפעולות שבהן עשוי בעל־הבית להיות טרוד, בוחרת המשנה ב"הדלקת הנר", מובן, שיש קשר בין פעולה זאת לבין דברי המשנה לגבי שיעור־הזמן שבו נטמאים הכלים שבבית.

במיוחד, כאשר כאן אין הכוונה להדלקת הנר במעשה, כפירוש הרא"ש "ופעמים שאדם טרוד בהדלקת הנר או בתשמיש אחר". יתר־על־כן: פעולת הדלקת הנר שכיחה רק כאשר חשוך, ואילו שיעור־הזמן "כדי הדלקת הנר" אמור גם לגבי המקרה שבו נכנס המצורע לבית חבירו ביום, כפי שאומרים המפרשים[6] מפני הסיבה של "לא פלוג" (=לא מבדילים).

אבי מורי מסביר על כך בהערותיו[7] למשנה דלעיל: "בית" היא ספירת המלכות (ה"ספירה" התחתונה ביותר בין עשר ה"ספירות" שבהשתלשלות האלקות בעולם), והסיבה לטומאת המצורע היא "מצד הסתלקות אור החכמה", אשר לכן המצורע חשוב כמת[8], מפני ש"החכמה[9] תחיה"[10].

לפיכך, כל עוד טרוד בעל־הבית בהדלקת הנר, ש"הדלקת הנר היא המשכת אור החכמה", אין מתאפשרת התפשטות טומאת המצורע בבית[11], כשם שטהרת המצורע היא דוקא באמצעות כהן — "והובא

1) פרשתנו יג, מו.
2) תו"כ עה"פ. רמב"ם הל' טומאת צרעת ספ"י.
3) נגעים פי"ג מי"א. — ברע"ב מפרש דהמשנה איירי "כשנכנס עמהן לבית המנגע". וראה תוי"ט ומלאכת שלמה.
4) ר"ש, פי' הרא"ש ורע"ב.
5) כמ"ש בתוספתא נגעים פ"ז, יא — הובא בר"ש ורא"ש שם.
6) תוי"ט.

7) תורת לוי"צ ע' שנח ואילך.
8) נדרים סד, ב. וש"נ.
9) קהלת ז, יב.
10) ע"ח של"ח פ"ז. הובא בלקו"ת פרשתנו כג, ב. ר"פ מצורע*.
11) אף שאין הלכה כר"י — הרי אלו ואלו דא"ח (עירובין יג, ב. וש"נ). וראה לקוטי לוי"צ אגרות־קודש ע' שה.

*) בלקו"ת שם: של"ז (ע"פ דפוס שקלאב, תק"ס).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אל הכהן ויצא הכהן...[12] — מפני שהכהן הוא המביא להורדת אור החכמה למטה, כמוסבר בלקוטי־תורה[13].

ג.
"כדי הדלקת הנר" — בעיקר לגבי נרות שבת

על כך שהמצורע מטמא דוקא לאחר זמן שיש בו "כדי הדלקת הנר" מתעוררת השאלה: אף אם בעל־הבית עסוק בהדלקת הנר, הרי אין זו טרדה גדולה כל־כך, עד כדי כך שהוא לא יוכל לצוות, תוך כדי פעולתו, על המצורע לצאת מן הבית?

עונים על כך[14], ששיעור־הזמן "כדי הדלקת הנר" מוסב על "הדלקת הנר דבי שמשי"[15] — הדלקת נרות שבת־קודש — ומשום כך אי־אפשר להפסיק כדי לצוות על המצורע לצאת מן הבית. וכיוון ש"בי שמשי" נדרש שיעור כזה של זמן, נקבע גם בשאר ימות השבוע השיעור של "כדי הדלקת הנר", מפני "לא פלוג".

לפי הסברו של אבי מורי, שהטעם לשיעור "כדי הדלקת הנר" הוא מפני ש"הדלקת הנר" מונעת את טומאת המצורע, יוצא, שהכח שאינו מאפשר את טומאת המצורע, נובע בעיקר מ"הדלקת הנר" "דבי שמשי", מפני שעיקר־השיעור נקבע לפי הדלקה זו.

ההסבר לכך הוא: המשנה אינה דנה בטומאת המצורע לעצמו, אלא בהתפשטותה בבית, ולכן קשור הענין בעיקר להדלקת נרות "דבי שמשי", כיוון שנרות שבת־קודש נבדלים מנרות אחרים בכך, שענינם הוא שלום בית[16]. הם מאירים את הבית כדי "שלא ייכשל בעץ או באבן"[17], שלא ייתרחשו בבית מאורעות בלתי רצויים. לפיכך גורמים נרות אלו לכך שהטומאה לא תתפשט בבית.

ד.
דוקא "נר מצוה" מביא לשלום בית

אך על כך ניתן לשאול: שלום הבית נגרם על ידי האור הגשמי של נר השבת. ולכאורה, כל נר דלוק, גם אם אינו נר מצוה, מאיר את הבית כדי "שלא ייכשל בעץ או באבן" ומביא לשלום בית, ואם כן מהי המעלה שב"הדלקת הנר דבי שמשי", שדוקא היא מונעת את היפך השלום ואת התפשטות הטומאה בבית?

אלא שהאמת איננה כך: אור כל שהוא, שאינו קשור ל"נר מצוה"[18], אינו מביא תמיד שלום. לפעמים עלול להיות ההיפך: על־ידי אור זה רואים לפעמים אדם, או תנועה שלו, שאינה אהודה, וזה יכול לגרום להיפך מן השלום.

דוקא האור האמיתי של "נר מצוה ותורה אור"[18], ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"[19], הוא גורם להבאת אחדות ושלום, שלום בית.

ה.
"נר מצוה" — בולט יותר במצוות הקשורות לנר הגשמי

כל זה הוא הסבר לקשר שבין נרות שבת־קודש לבין מניעת התפשטות של כל טומאה בבית. אך מזה ששיעור הזמן "כדי הדלקת הנר" מובא בענין טומאת מצורע מובן, שלזהירות מפני טומאה חמורה זו יש קשר מיוחד עם נרות שבת־קודש.

בפשטות ניתן לומר: אחד הגורמים לצרעת הוא לשון הרע[20], פירוד לבבות, ולפיכך נעשה תיקונו דוקא על ידי נרות שבת־קודש שענינם הוא שלום בית, כנ"ל.

לפי פנימיות הענינים יובן ההסבר לכך על־ידי הקדמת דברי חז"ל[21]: "הרגיל בנר הווין לי' בנים תלמידי חכמים". רש"י מפרש על כך: "דכתיב[18] כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה". מזה מובן, שלמרות שב"נר מצוה" הכוונה היא לכל מצוה, כי באמצעות כל מצוה שמקיים יהודי מתהווה אור בו ובסביבתו, בכל זאת, קיים יתרון בפרט זה במצוות הכרוכות גם בביצוען הגשמי עם נר, כי בהן מתבטא יותר הענין של "נר מצוה", כדלהלן:

במצוות אחרות הענין של "נר מצוה" הוא אור רוחני בלבד, ולכן אין לכך השפעה גלויה על העולם הגשמי, אך במצוות אלו כרוך הענין של "נר מצוה"

---

12) ר"פ מצורע.
13) דלעיל הערה 10. הובא בתולוי"צ שם.
14) הובא בתפא"י.
15) לשון הר"ש (ועד"ז ברע"ב) — אלא שמוסיף (ועד"ז ברע"ב) "או דשאר ימות החול". ובהון עשיר: הדלקת הנר בה"א הידיעה נראה דאנר של שבת קאי כו'.
16) שבת כג, ב. רמב"ם סוף הל' חנוכה. טושו"ע או"ח סרס"ג ס"ג. שו"ע אדה"ז שם בריש הסימן.
17) מג"א שם סקי"ג־יד (ממרדכי שבת פ"ב סרצ"ד). שו"ע אדה"ז שם.
18) משלי ו, כג.
19) רמב"ם שם. וראה לקו"ש ח"ח ס"ע 349 ואילך.
20) ערכין טז, א. רש"י כאן. מצורע יד, ד.
21) שבת שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

באור גשמי, ולפיכך ניכרת השפעת האור הרוחני ("נר מצוה") גם בגלוי בעולם הגשמי.

ו.
השאלות על דברי הגמרא לגבי נר מערבי בבית המקדש

בכך יובנו דברי הגמרא[22] על הנר המערבי בבית־המקדש — "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (על־ידי הנס שאירע בנר המערבי ש"ממנה היה מדליק ובה היה מסיים").

לכאורה, לא מובן: בבית המקדש אירעו ניסים רבים, כפי שנאמר במשנה[23] "עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש". במה, איפוא, מיוחד הנס של הנר המערבי מכל הניסים, שדוקא הוא היה עדות לכך "שהשכינה שורה בישראל"?.

יתר־על־כן: המנורה נמצאת בהיכל, ובו עצמו — לא באולם, אלא במקום המכונה "קודש"[24], שאליו לא כל אחד יכול להכנס. לעומת זאת, חלק מבין "עשרה הניסים" היו "בעזרה", ואף היו שארעו בירושלים מחוץ לעזרה, וכך הם היו יותר "ידועים לכל"[25]. כיצד אומרים, איפוא, שדוקא הנס של הנר המערבי, שהתרחש "בתוך הקודש" היווה עדות "לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל"?.

ההסבר לכך הוא כאמור לעיל: האור האלוקי של הנר המערבי התבטא גם באור גשמי, ולפיכך היתה לו השפעה גדולה יותר על הארת העולם הגשמי מאשר ההשפעה שהיתה לענינים וניסים אחרים בבית המקדש. ולכן דוקא נס זה השפיע והיווה "עדות" ל"באי עולם" להכרה בכך שהשכינה שורה בישראל.

לפי זה מובן גם כן, שיש מעלה מיוחדת בנרות שבת־קודש:

על התורה כולה נאמר[19] "כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", אך זהו בעיקר שלום ברוחניות. ואילו השלום הנגרם על־ידי נרות שבת־קודש ניכר גם בשלום בית כפשוטו, וזוהי ההוכחה לכך שבמצוה זו נעשה "שלום בעולם" בעוצמה רבה יותר. [יש להעיר, שהמאמר "כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם" מובא על־ידי הרמב"ם[26] בהמשך לענין שלום בית הנגרם באמצעות נרות שבת].

ז.
"התורה ניתנה לעשות שלום" בין העולם לבין אלוקות

ההסבר לכך הוא:

אחד הפירושים למאמר "כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם" הוא: המציאות האמיתית של העולם היא — אלוקות. כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בהרחבה בתניא[27], שקיומו של העולם הוא על־ידי בריאתו מחדש על־ידי הקב"ה בכל רגע ורגע מאין ליש.

אך הכח האלוקי מתבטא בעולם באופן נסתר ולפיכך נראה העולם כמציאות עצמאית, עד שניתן לחשוב ח"ו ש"בירה זו בלא מנהיג"[28].

וזוהי התכלית של "נר מצוה ותורה אור", שבאמצעות לימוד תורה וקיום מצוות מוארת מציאות העולם, כבמשל של "הציץ עליו בעל הבירה"[28], ומכירים באמת, שיש מנהיגות לבירה זו, עד שנגלה ש"אין עוד מלבדו".

זהו ההסבר המדוייק ל"התורה ניתנה לעשות שלום בעולם": תכליתה של התורה ש"ניתנה"[29] בעולם הזה למטה הוא כדי "לעשות שלום בעולם" — עשיית שלום בין העולם לבין הקדוש־ברוך־הוא, שיהיה ניכר שהעולם אינו מנוגד לאלוקות, ויותר מכך, שכל תכליתו היא להיות דירה לה' יתברך באמצעות התורה והעבודה הרוחנית של ישראל.

ח.
נרות ש"ק מונעים את "יכשל בעץ או באבן"

בכך מובן, שזוהי המעלה המיוחדת של נרות שבת־קודש, שבהם הענין של "שלום בעולם" הוא ביתר תוקף, שהראייה שהמציאות האמיתית של העולם היא אלוקות, נגרמת באמצעות נרות שבת־קודש יותר מאשר באמצעות מצוות אחרות, כפי שכתוב בזוהר[30]: "כי נר מצוה, מאי נר מצוה? דא.. נר דשבת" (=מהו נר מצוה, זהו.. נר של שבת). הענין של "נר מצוה" —

---

22) שבת כב, ב. ובמנחות פו, ב: לכל באי עולם.
23) אבות פ"ה מ"ה.
24) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ו.
25) יומא כא, סע"א. רש"י שם.
26) בסיום וחותם הל' (נר) חנוכה ברמב"ם שם. נת' בלקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 404 ואילך.
27) שער היחוד והאמונה פ"א ואילך. אגה"ק סכ"ה.
28) לשון המדרש — ב"ר רפל"ט.
29) ראה לקו"ש שם ע' 409.
30) ח"ב קסו, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הארת העולם — בולט יותר בנרות שבת־קודש מאשר במצוות אחרות, אפילו אלה הקשורות בנר גשמי.

ויש לומר, שזהו הטעם העמוק והפנימי לכך שבענין "שלום בית" הנגרם על־ידי נר שבת, נאמר[17] הביטוי "שלא יכשל בעץ או באבן". מהו הדיוק ב"עץ" או "אבן"? אלא שבכך נרמז הפסוק[31] "אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתני", שהופכים את העץ או האבן לעבודה־זרה רח"ל. פעולת נרות שבת־קודש היא "שלא יכשל בעץ או באבן": לפני הארת העץ או האבן על־ידי נרות שבת, יכולה מציאותם להכשיל לפעמים ח"ו ולגרום למחשבה שיש להם מציאות עצמאית, כח עצמי, עד לכדי כינוי העץ — "אבי", והאבן "את ילדתני".

על־ידי האור של נרות שבת־קודש, שענין ה"נר מצוה" והשפעה של "שלום בעולם" ניכרים באופן גלוי בגשמיות העולם, מובטח "שלא יכשל בעץ או באבן", כי באמצעותם רואים שהעץ או האבן, ככל מציאות בעולם, מונהגים על־ידי בעל הבירה, ויש להשתמש בהם לענינים שבקדושה.

ט.
הקשר בין מצורע לבין נרות ש"ק

לפי כל האמור לעיל מובן גם הקשר המיוחד שבין טהרת המצורע וטומאתו לבין נרות שבת־קודש:

טומאת המצורע היא מהטומאות החמורות ביותר, ולכן קיימת לגביו ההלכה "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו": הוא נשלח אל מחוץ לשלושת המחנות[32], וגם שם — "בדד ישב", שלא יהו טמאין אחרין יושבין עמו[33] — מקומו של המצורע הוא אפילו מחוץ למחנה של טמאים אחרים, כלומר, הוא יצא לגמרי ממחנה של קדושה.

הסיבה לכך היא, שגם החטא הגורם לצרעת — לשון הרע — הוא חמור ביותר בכך שהוא גורם (כלשון הרמב"ם[34]) "לדבר באלקים וכופרין בעיקר", שעל־ידי כך מתנתקים רח"ל לגמרי מהקדוש־ברוך־הוא[35].

לפיכך, מניעת התפשטות של טומאה כזו יכולה להיעשות דוקא באמצעות נרות שבת־קודש, כיוון שלהם יש השפעה חזקה יותר על העולם הגשמי, עד להבטחה "שלא יכשל בעץ או באבן" — מניעת עבודה זרה — ולפיכך הם מונעים את טומאת המצורע הגורמת ל"לדבר באלקים וכופרין בעיקר".

י.
נרות שבת־קודש — הפיכת חושך לאור

לפי הסברו של אבי מורי בהערותיו, שהדלקת הנר דומה לטהרת המצורע על־ידי הכהן (כדלעיל סעי' ב) מובן גם ענינו: כוחם של נרות שבת־קודש אינו רק בכך שהם מעכבים את התפשטות טומאת המצורע, אלא בכוחם לאפשר את הישארות הכלים טהורים מטומאת המצורע.

ובדומה להם, טהרה על־ידי הכהן, נעשית בדרך של אתהפכא חשוכא לנהורא[36] (=הפיכת חושך לאור), "זדונות נעשות לו כזכיות"[37], שממצב של "בדד ישב..." המצביע על שיא של הידרדרות, נעשה "בדד ישב" לטובה[38] — "הן עם לבדד ישכון..."[39], "בטח בדד עין יעקב..."[40] — שיא הברכה.

וכך גם לגבי חושך הגלות[41], ובמיוחד החושך הכפול והמכופל של דור עקבתא דמשיחא, שעל־ידי ה"אור" של נרות שבת־קודש, מאירים את חושך הגלות ומבטלים אותו, ואף יותר מכך, מביאים לגאולה ולבנין בית המקדש ו"מראה לכם נרות של ציון"[42], ונעשה "והיה לך ה' לאור עולם"[43], עד שחושך הגלות עצמו הופך לאור — "ולילה כיום יאיר"[44].

---

31) ירמי' ב, כז.

32) רש"י עה"פ (מתו"כ שם). וראה פסחים סז, א.

33) רש"י עה"פ (מפסחים שם. ועד"ז בתו"כ שם). וראה לקו"ש חכ"ב ע' 74 ובהערה 49.

34) סוף הל' טומאת צרעת.

35) ראה גם לקו"ש ח"ז [המתורגם] ע' 107.

36) ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 108 ואילך.

37) יומא פו, ב.

38) ראה רשימות הצ"צ לאיכה (אוה"ת כרך ב' ע' א'לד. א'מב ואילך (ושם לענין "בדד" דמצורע)). ד"ה איכה תשל"א (בתחילתו. פ"ד ואילך) — ספר המאמרים — מלוקט ח"א ע' קיט ואילך.

39) בלק כג, ט.

40) ברכה לג, כח.

41) ראה ויק"ר ספי"ז: "בבית ארץ אחוזתכם (מצורע יד, לד) זה בהמ"ק שנאמר (יחזקאל כד, כא) הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם". ובפתיחתא דאכ"ר (כא): "והצרוע אשר בו הנגע וגו' (פרשתנו יג, מה). והצרוע זה בית המקדש.. וטמא טמא יקרא חורבן ראשון וחורבן שני".

42) יל"ש ר"פ בהעלותך.

43) ישעי' ס, יט.

44) תהלים קלט, יב. וראה ס' הערכים־חב"ד ח"ב ע' אור־ביחס לחושך (ע' תקצז) וש"נ. המשך תער"ב חלק ג' ע' א'שמה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא.
החשיבות שבהדלקת נרות על־ידי כל בת יהודיה בתקופתנו

מכל האמור לעיל מובן, שבתקופתנו, כאשר החושך בעולם הוא עצום ו"סמיך", חשוב במיוחד שכל בת יהודיה, (גם מחוגים שבהם לא נהגו עד עתה שבנות תדלקנה נרות ותברכנה עליהם לפני החתונה, ונהגו לצאת ידי־חובה בהדלקת האם), תדליק בעצמה נרות[45] מיד עם הגיעה לגיל חינוך, כאשר אפשר להסביר לה את המשמעות של נרות שבת ויום־טוב[46].

ואורו של נר השבת, עם הברכה שהיא מברכת עליו, יאיר את חייה, שהיא תדע ותזכור, כפי שהיא אומרת בברכה, שהקדוש־ברוך־הוא הוא "מלך העולם", וכך מובטח יותר, שכאשר תינשא, יהא ברור אצלה ש"הוי' לך לאור עולם", היא, כעקרת הבית, תבנה את ביתה בהתאם לרצון ה', על יסודי התורה והמצוה.

יב.
בזכות הדלקת נרות ש"ק על־ידי הבת תזכה להינשא לתלמיד חכם

טעם נוסף להכרחיות שבהדלקת נרות על־ידי כל בנות ישראל:

כמוזכר לעיל (סעיף ה') זוכים על־ידי נר שבת לבנים וחתנים[47] תלמידי־חכמים. ובכן: בדורות שעברו, כאשר נהוג היה שההורים הם המחליטים לגבי שידוך לבת, העיקר הוא[48] זכותה של האם על־ידי נר שבת, שהבת שלה תינשא לתלמיד חכם.

בזמננו, כאשר מפאת סיבות שונות, הרי למעשה, בין אם רוצים בין אם לא, ההחלטה לגבי השידוך היא בעיקר בידי הבת, ולכן דרוש שהיא בעצמה תדליק נרות, ש"נר מצוה" שהיא תדליק יזכה אותה בנישואין לתלמיד חכם[49].

בזמננו, כאשר אפילו בבתים של שומרי תורה ומצוות אין תמיד בטחון שדעת ההורים תשפיע באופן מוחלט על הבת כאשר תתבגר, יש להשתדל ביותר שהבת תתחיל להדליק נרות בכל ערב שבת וערב יום־טוב מוקדם ככל האפשר, כלומר, מיד עם הגיעה לגיל החינוך בהדלקת נר שבת־קודש.

ודבר זה מחזק גם את הבטחת התורה, שיגדלוה "לתורה[50] ולחופה ולמעשים טובים"[51], והיא תינשא לתלמיד חכם.

(משיחות ש"פ מצורע תשל"ו,
ש"פ האזינו תשל"ה)

---

45) ראה שו"ע אדה"ז חאו"ח סשמ"ג ס"ג.

46) להעיר – וג"ז עיקר: בבית שמאיזה סיבה שתהי' אין האם מדליקה נרות – לד"ה צריכה הבת להדליק (עכ"פ משנעשית בת מצוה), ובמילא צ"ל השתדלות בזה ככל האפשרי. באם הבנות בבתי שומרי תומ"צ שבסביבתה לא תדליקנה נרות – מובן שהצלחת השתדלות זו תהי' קשה ביותר, כנראה במוחש. וד"ל.

47) רש"י שבת כג, ב.

48) אף שגם אז צ"ל זכות הבת שהרי אינה מתקדשת אלא לדעתה (קדושין ב, ב).

49) אף שבגמרא שם מדבר רק בהשכר דהוי בנים (וחתנים) ת"ח – מפורש בזהר* (דלעיל הערה 30) ד"נר מצוה" של האשה מביא "ותורה אור" אצל בעלה (אלא שבאם מאיזו סיבה אינו פועל על בעלה אזי פועל אצל הבנים).

ועוד: אפילו באם נאמר (אבל ראה שוה"ג הא') שלפי הש"ס השכר הוא רק בנים (וחתנים) – מכיון שהדלקת הנר של הבת (לפני בת מצוה**) היא מצד מצות החינוך שהיא מוטלת על האב, הרי השכר שייך בעיקר להאב – היינו חתנים ת"ח.

50) כן הוא הנוסח גם בהולדת בת ע"פ מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (ע"פ ברכות יז, א).

51) נוסח "מי שברך" להולדת בן ובת.

---

*) וראה ב"ח או"ח סתרנ"א (ד"ה והזהיר) דכן הוא הפירוש בגמרא. דמ"ש בגמרא דזוכה לבנים ת"ח היינו אי הבעל לאו בר הכי. ובלבוש שם (ס"א) דבאיש השלם ידבר.

**) ולהעיר מהשקו"ט (ראה בארוכה ציונים לתורה – להר"י ענגל – כלל יב) האם נפקע חיוב חינוך לאחר בר מצוה – אלא שכאן המדובר בחיוב שעל (והשכר המסובב מזה של) האב. שאין זה שייך לאחר בת מצוה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת תזריע־מצורע

כרך כב

מתורגם ללשון הקודש

א.
שם הפרשה מורה על תוכנה

ברוב השנים (בכל השנים הפשוטות) נקראות הפרשיות תזריע ומצורע כשהן מחוברות[1]. הקשר שבין שתי פרשיות אלו מובן בפשטות – בנוסף לכך שבשתיהן מדובר על נגעים (בפרשת תזריע – נגעי אדם[2] ונגעי בגדים[3], ובפרשת מצורע – נגעי בתים[4]), אלא אף יותר מכך: פרשת מצורע היא הסיום של פרשת תזריע. סיומם של דיני המצורע שבהם עוסקת פרשת תזריע הוא בפרשת מצורע – "תורת המצורע ביום טהרתו"[5].

אך יש להבין לגבי שמות הפרשות: כפי שהוסבר פעמים רבות[6], הרי שמות הפרשות אינם סימן בלבד, שמלה מתחילת הפרשה מנוצלת רק כדי להבחין בין פרשה אחת לאחרת, אלא כל שם מכיל ומבטא, ככל ה"שמות שנקראים בהם בלשון הקודש"[7], את נקודת התוכן של הפרשה.

וכפי שמודגש גם בפרשת תזריע, שלפי מנהג ישראל אין הפרשה נקראת בשם "אשה"[8], למרות שזוהי המלה הראשונה לאחר ההקדמה הכללית "וידבר ה'... לאמר", שבה נפתחות מספר פרשיות בתורה, אין זה שם המיוחד לפרשה זו, אלא שם הפרשה הוא "תזריע"[9].

ובענייננו, דרוש הסבר – מהו הקשר שבין שם הפרשה "תזריע" לבין הפרשה בכלל[10], שרוב תוכנה הוא ענין הנגעים?

יותר מכך: לא זו בלבד שהמלה "תזריע" אינה קשורה לענין הנגעים, אלא, לכאורה, אלה הם שני הפכים: "המשמעות של "תזריע" היא, כפי שנאמר במפורש בפרשתנו "אשה כי תזריע וילדה..." – זהו רמז לדבר המביא להולדתם של חיים חדשים. ולעומת זאת הנגעים, הרי "מצורע חשוב כמת"[11], ומשמעות הדברים היא[12], שאין זה רק משום טומאת המצורע[13], אלא שהמצורע עצמו נחשב כמת[14].

כמו כן אין מובן שמה של פרשת "מצורע": בפרשה זו אין מדובר על המצורע כמצורע (על פרטי הנגעים שבו ועל טומאתו), אלא להיפך – מדובר בה על טהרתו, כאשר הוא חדל להיות מצורע, הוא כבר יכול להכנס אל תוך המחנה ולהביא את קרבנותיו וכו'[15]. מדוע אפוא נקראת הפרשה בשם "מצורע"[16]?

אמנם, מדובר לאחר מכן בפרשה על נגעי בתים, אך, בכל זאת, אין הדבר ברור: א) בפשטות אין נגעי בתים נכללים במשמעות הפשוטה של "מצורע"[17]. ב) יותר מכך: לגבי נגעי בתים ההדגשה אינה על הנגעים כשלעצמם, כדבר בלתי רצוי, אלא – כפי שמסביר רש"י מיד[18] על המילים "ונתתי נגע צרעת" בדרך פשוטו של מקרא – נתבארה שם השייכות לתוכן ענין הנגעים כי אם ל"תורת האדם" בכלל.

1) ראה לוחות העיבור שבטור או"ח אחרי הל' ר"ח ובעתים לבינה מאמר טו.
2) יג, ב ואילך.
3) שם, מז ואילך.
4) יד, לד ואילך.
5) יד, ב – עד שם, לב.
6) ראה בהנסמן בלקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 278 הערה 2־1.
7) ראה שער היחוד והאמונה פ"א.
8) כפי שנק' בסידור הרס"ג – קריאת התורה.
9) כבמג"א או"ח סתכ"ח. וברמב"ם (סו"ס אהבה) בסדר תפילות שלו בסופו (ועוד) "אשה כי תזריע". וראה לקו"ש שם ע' 163 הערה 6 עד"ז בכמה סדרות.
10) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 77 ואילך הענין המיוחד שבשם "תזריע" (וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 60־159 וע' 167). אבל לא
11) נדרים סד, ב.
12) ראה חדא"ג מהרש"א נדרים שם.
13) ראה ספרי ורש"י בהעלותך יב, יב.
14) ועד"ז י"ל גם בהא דאמרינן מצורע איתקש למת – ראה יבמות קג, ב. רמב"ם הל' טומאת צרעת פי"ג הי"ד. ואכ"מ.
15) וי"ל שלכן נקראת בכמה ספרים בשם פ' "טהרה". וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 105 הערה 5 ובהנסמן שם.
16) להעיר גם מפרשת "חיי שרה" אף שתחלת הסדרה מדברת בפטירתה וקבורתה, ובכל הסדרה מדובר בענינים שארעו אחר מיתתה – ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 157 ואילך. וש"נ.
17) להעיר מפיה"מ נגעים פי"ב, ה.
18) יד, לד מויק"ר פי"ז, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם לפי שהטמינו אמוריים... ועל ידי הנגע נותץ הבית ומוצאן".

ואילו השם "מצורע" הוא, לפי המוסבר בפירוש רש"י כאן ובהרחבה במדרשי חז"ל בתחילת פרשתנו[19] אודות הפגם והעונש של המצורע – שהוא קשור ללשון הרע ולגסות הרוח.

כן יש להבין מדוע אנו מוצאים בפרשה זו שני שמות: מנהג ישראל, וכך מובא בטור ובשולחן ערוך[20], הוא לקרוא לפרשה בשם "מצורע", ואילו ברס"ג[21], בפירוש רש"י[22] וברמב"ם[23] היא נקראת בשם "זאת תהיה". מהי הסיבה להבדל בין שתי שיטות אלו?

ב.
עונשי התורה הם לטובת האדם

ויש לומר, שההסבר לכך הוא כדלהלן:

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר: אחד מיסודות האמונה הוא האמונה בשכר ובעונש, כדברי הרמב"ם[24] בפירושו למשניות[25]: "היסוד הי"א כי הוא ה' יתברך נותן שכר למי שעושה מצוות התורה ויעניש למי שעובר על אזהרותיה וכי השכר הגדול העולם הבא, והעונש החזק כרת...", וכפי שהוא מאריך בכך בספרו היד החזקה בהלכות תשובה[26].

התורה היא תורת חסד. ומובן, שגם עונשי התורה אינם ח"ו לשם עונש[27], אלא הם תיקון לנפש החוטאת[28], כדברי חז"ל[29] "חייבי כריתות שלקו, נפטרו ידי כריתותם". וכן לגבי עונש של מיתת בית דין, כדברי חז"ל[30] לגבי עכן: "יעכרך ה' ביום הזה, ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא"[31].

אך ברוב עונשי התורה אין ניכר בגלוי שהם לטובתו של האדם, בחייו בעולם הזה.

ואילו בנגעי הצרעת רואים זאת בגלוי, כפי שיובאו דברי הרמב"ם להלן, ומעונש הנגעים[32] מובן שכך הוא גם בכל עונשי התורה.

ג.
צרעת – אזהרה מפני לשון הרע

הרמב"ם אומר בסוף הלכות טומאת צרעת[33]: "וזה השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו בתורה צרעת בשותפות השם, אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא היה בישראל, כדי להזהירן מלשון הרע, שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו, אם חזר בו יטהר הבית, אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית משתנין כלי העור שבביתו... ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנה עורו ויצטרע ויהא מובדל ומפורסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים[34] שהוא הליצנות ולשון הרע"[35].

כלומר, הקדוש־ברוך־הוא מחולל שינוי מיוחד[36]

---

19) תנחומא, ויק"ר (פט"ז, ה־ו).

20) או"ח סתכ"ח.

21) בסידורו – קריאת התורה.

22) עה"ת תזריע יג, ח.

23) בסדר תפלות שלו בסופו. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 105 ובשוה"ג להערה 3 שם.

24) ואפילו לדעת ס' העיקרים דרק שלשה עיקרים הם – שכר ועונש אחד מהם (ח"א פ"ד, פ"י).

25) סנהדרין ר"פ חלק. – וכבר העירו ע"ז שלא הביא בס' היד ענין העיקרים, אבל מובן שאין זה מבטל חשיבותם. וראה טושו"ע יו"ד סרס"ח ס"ב.

26) פ"ח ואילך.

27) להעיר מברכות ה, א.

28) ראה כוזרי מאמר שני פמ"ד. וראה גם עיקרים מאמר רביעי פל"ח.

29) מכות כג, סע"א במשנה.

30) סנהדרין מג, ב במשנה.

31) ראה לקו"ת קרח נג, ד. מטות פו, ב. ובכ"מ. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 96 ואילך, שמובן הוא גם בפשוטו של מקרא.

32) להעיר מברכות (ה, ב) אם נגעים הוו יסורין של אהבה. אבל לכו"ע הוי מזבח כפרה.

33) ועד"ז בפיה"מ נגעים פי"ב מ"ה. מו"נ ח"ג ספמ"ז.

34) מקור הרמב"ם הוא (לכאורה) בתוספתא נגעים פ"ו, ו; תנחומא מצורע ד (בסופו); ויק"ר פי"ז, ד; פסיקתא רבתי יז – ששם מפורש הסדר הנ"ל, תחלה נגעי בתים כו'. אבל במקומות הנ"ל אינו מפורש: א) "אות ופלא הי' בישראל". ב) עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים כו'. ואכ"מ.

35) וראה ספורנו ס"פ תזריע.

36) פשטות לשון הרמב"ם בהל' טומאת צרעת שם, "אינו ממנהגו של עולם", קאי על "השינוי האמור בבגדים ובבתים", ועד"ז מובן ממ"ש בפיה"מ שם "כי הבגדים והבתים דוממים והשנוי הנולד בהם אינו צרעת אלא שהתורה קראתו כך"* (וכן מפורש ברמב"ן עה"ת פרשתנו יג, מז. כלי יקר וספורנו שם. חינוך מצוה קעב, קעז**). אבל בלקו"ת פרשתנו (כב, ב. הובא לקמן בפנים ס"ו) כתב גם על צרעת באדם "שנולדו סימנים בגשמיות בבשרו שלא כדרך הטבע .. אך מעשה נסים הם",

אבל גם ברמב"ם מובן, מכיוון שנגעי אדם באים על האדם בהמשך ולאחרי נגעי בתים ונגעי בגדים מוכח שסיבתם אינה טבעית***. וכ"מ במו"נ שם. ולהעיר ממה שמסיים בפיה"מ שם "וכן נגעי אדם אתה תראה

---

*) כ"ה בתרגום קאפח שם, ולפנינו בפיה"מ ב' נוסחאות.

**) להעיר משינוי הלשון בחינוך: בנוגע לנגעי בגדים כתב (מצוה קעב) "כי זה הענין אינו בטבע אבל מופת הוא באומה הקדושה למען ילמדו כו'", ובנוגע לנגעי בתים כתב (מצוה קעז) "שמעתי שאינו דבר טבעי אבל הוא ענין מופתי יבוא לפעמים בבתי ישראל להוכיחם".

***) וכן משמע גם ממ"ש בלקו"ת שם "הנגעים שאינם מליחות המצויים כמ"ש הרמב"ם", וקאי על נגעי אדם (כבפנים ההערה). וראה בהנסמן לקמן הערה 51. וראה לעיל ע' 72 הערה 9.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בבריאה "כדי להזהירן מלשון הרע". ולכן הסדר הוא, שתחילה מחולל הקדוש־ברוך־הוא את השינוי בבתים, ולאחר מכן בבגדים וכו', כדי להזהיר את ישראל מן הקל אל הכבד להשמר מלשון הרע[37].

ואף ההסגר של המצורע עצמו, באופן ש"יהיה מובדל ומפורסם לבדו", "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו"[38], הוא במטרה להשפיע עליו "שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא הליצנות ולשון הרע".

ד.
הנגעים – התחלת חיים חדשים

ולפי זה יש לומר, שמסיבה זו נקראת הפרשה בשם "תזריע": "תזריע" היא התחלת ההולדה של חיים חדשים, כדלעיל בסעיף א', כדומה לזריעה של תבואה או פירות – שממנה נובעת לאחר מכן צמיחה חדשה –

וזוהי המשמעות של הנגעים המפורטים בפרשת תזריע: הן הנגע עצמו, והן ההסגר והודאות של המצורע, שהוא "מובדל ומפורסם לבדו" אינם באים רק כעונש ומניעת טוב מן המצורע, כדלעיל, אלא הם שלבים בתיקון ובטיהור המצורע, ומסייעים בידו להתחיל סדר של חיים חדשים, ולנתק את הקשר עם "שיחת הרשעים שהוא הליצנות ולשון הרע".

וכיון שהתורה היא הוראה, מובן, שגם מפרשת הנגעים נלמדת הוראה[39] לגבי כל עונשי התורה, שהם פעולה מיוחדת של הקדוש־ברוך־הוא למען תיקון היהודי והכוונתו בדרך הישר.

מדוע מלמדת אותנו התורה ענין זה דוקא בענין המצורע?

כיון שהמצורע נחשב כמת, ובגלוי טומאת המצורע היא מן הטומאות החמורות ביותר[40], ועונשו – בדד ישב מחוץ למחנה מושבו הוא מהעונשים החמורים ביותר[41].

ומכך לומדים גם לגבי עונשים אחרים. שהם מהווים התחלה ושלב בתיקון האדם,

כשם שהנגעים, עם ימי ההסגר והודאות, הם ענין של "תזריע" – שמי שנחשב כמת ייהפוך לבריה חדשה.

ה.
שני הסוגים בדיני המצורע

ויש לומר, שמכך נובעת מסקנה להלכה:

את ההלכה[42] בענין המצורע, ש"כל ימי אשר הנגע בו יטמא... בדד ישב מחוץ למחנה מושבו"[38], ניתן להגדיר בשני אופנים – או שזוהי הלכה בדומה לטמאים אחרים (זבים וזבות וטמאי מתים) אשר אסור להם לשהות בתוך מחנה שכינה או מחנה לויה, ובדומה לכך צריך המצורע, מפני שטומאתו חמורה יותר, לשהות מחוץ לשלשת המחנות, אף מחוץ למחנה ישראל, וממילא "בדד ישב..."[43]. או שהאזהרה "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" היא הלכה המיוחדת דוקא לגבי המצורע, לא מפני טומאתו, אלא מפני המיוחד שבמצורע לעומת הטמאים האחרים.

לכאורה, חלים אצל המצורע דינים משני סוגים: א) דין כללי ככל הטמאים, המופיע בפרשת נשא[44]: "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". והסיבה היא "ולא יטמאו את מחניהם"[45] – מפני המחנות, וזהו דין הקשור לטומאתו של המצורע. ב) הציווי "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" – דין מיוחד אצל מצורע, הקשור דוקא אליו, לטהרתו, ולא רק לצורך הרחקתו מהמחנות מפני טומאתו.

ויש לומר, שבין שני סוגי דינים אלו יש כמה הבדלים להלכה, ומהם:

א) בדין הכללי "וישלחו מן המחנה" חשוב ביותר הצד השלילי, שהוא לא יהיה במחנה – ולא יטמאו את

שישים הנתקים צרעת והוא חולי .. ויטהר הצרעת כאשר הפך כולו לבן .. ואמנם הם ענינים תוריים" (וראה תרגום קאפח שם). ובכלי יקר שם "וזהו בנין אב גם על נגעי הגוף שהם חוץ לטבע על צד העונש". וראה גם בחיי (שם, נח).

37) להעיר מלשון החנוך במצוה קעב "משרשי המצוה שרצה הא־ל בטובו הגדול לייסרנו כאשר ייסר איש את בנו כו'", ובמצוה קעז "כי מאהבת ה' אותם יודיע כו'".

38) יג, מו.

39) להעיר שבחינוך (מצוה קסט) כ' בשרשי המצוה (דנגעים – "לטמא אדם מצורע .. שיבוא אל הכהן") "לקבוע בנפשותינו כי השגחת הקב"ה פרטית על כ"א מבני אדם כו'". עיי"ש.

40) דמחוץ למחנה מושבו, מחוץ לג' מחנות, משא"כ שאר טמאים (ראה תו"כ ורש"י פרשתנו שם. פסחים סז, א – הובא בפרש"י נשא ה, ב).

41) ובמכש"כ מצער גלות שהוא "שקול כמעט כצער מיתה שנפרד האדם מאוהביו כו' שוכן כו' עם זרים" (חינוך מצוה תי), ויותר מזה במצורע "בדד ישב". ולהעיר מפירוש הראב"ד לתו"כ שם – שיהא כמנודה כו'. וראה לקמן הערה 49.

42) בכל הבא לקמן – ראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 149 ואילך. וש"נ.

43) מקומות שבהערה 40.

44) ה, ב.

45) שם, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחניהם", ולכן, כשבטלו מחנות, הרי גם אז אין הוא במחנה. ולעומת זאת בדין "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" חשוב יותר הצד החיובי – שהמצורע יהיה בדד מחוץ למחנה – ולכן, אם לא יתבצע אצלו מסיבה כלשהי הענין של "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", כאשר לא היתה מציאות של מחנות וכדומה, הרי יוצא מכך, לפי זה, שאז הוא לא יוכל להגיע לידי טהרתו. כמבואר במקום אחר[46].

ב) לפי הדין, שהמצורע צריך להיות מחוץ לג' מחנות, צריך להיות, שהאזהרה "בדד ישב, לבדו ישב שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו"[47] באה רק כדי לשלול טמאים אחרים מסוגים שונים (טמאי מת, זבים וזבות) אך לא מצורעים[48]. ואילו מצד החיוב של "בדד ישב" צריך להיות גם בידוד ממצורעים אחרים[49], ודוקא אז מתקיים אצלו "ויהיה מובדל ומפורסם לבדו"[50], ורק כך מוודאים "שלא יתעסק בשיחת הרשעים", דבר שאינו בטוח כאשר יימצא עם מצורעים, ובמיוחד אם יימצא עמם בלבד, שאז יכול להגרם בדיוק להיפך!

ו.
נגעים – רק בחיצוניות

כשם שבפשוטם של הענינים לפי ההלכה הנגעים הם סימן והתראה כדי למנוע את היהודי מפני לשון הרע, ואם הוא המשיך ושקע בכך עד אשר "משתנה עורו ויצטרע", מתבצעות עמו פעולות של "בדד ישב..." כדי לרפאו ולנתקו משיחת הרשעים וכו' –

כך גם, ואף יותר מכך, מודגש ענין זה בפנימיות:

מוסבר בלקוטי תורה[51], שהנאמר לגבי נגעים[52] "אדם כי יהיה בעור בשרו..." – משתמשים דוקא בתואר אדם המביע את מעלתם של ישראל – משום שענין הנגעים קשור דוקא למי שנמצא בדרגת אדם, בדרגה גבוהה – "שלימו דכולא".

וההסבר לכך הוא, מפני שהנגעים "בעור בשרו" מראים על כך שהרע שהנגע גורם אינו בתוכו ובפנימיותו של האדם, אלא זוהי "פסולת", זהו רע הנשאר רק בחיצוניותו – "בסוף לבושיו", ולכן גם התוצאה דומה לגורם, והנגע הוא רק "בעור בשרו", בחיצוניות הגוף.

בכך מבאר אדמו"ר הזקן מדוע "מצות נגעים אינו נהוג בזמננו זה אחר החורבן מפני שאינן מצויין כלל[53]... אך מעשה נסים הם"[54] –

כיון ש"אינו נמצא בזמננו" אדם שאין לו כלל רע בפנימיותו, "שאף הצדיק והטוב עדיין הרע קצת בפנימיות", ולכן אין הרע גורם בתקופתנו לנגעים.

לפי זה מובן יותר הטעם הנ"ל, שתוכנו של ענין הנגעים המופיע בפרשת תזריע הוא ענין של "תזריע" – לצורך הולדה חדשה ונעלה יותר:

הקדוש־ברוך־הוא מחולל מעשה נסים זה כדי שגם החיצוניות והפסולת של הרע "יתבררו" ויזדככו אצל ישראל.

ז.
"מצורע" עצמו – חלק מן הטהרה

לפי זה ניתן להבין גם את שמה של הפרשה השניה, "מצורע", למרות שאין מדובר בה על מצבו של המצורע בטומאתו, אלא על מצבו "ביום טהרתו":

בכך מובע, שטהרתו ורפואתו של המצורע, כמפורט בפרשת מצורע, אינן חידוש נפרד המתחדש רק על ידי הפעולות והקרבנות המפורטים בפרשה זו, אלא כל זאת הוא המשך ותוצאה של המבואר בפרשת תזריע.

במילים אחרות: השלבים והפעולות שבפרשת מצורע, המביאים בפועל לידי הטהרה, רק "ממשיכים" ומגלים את מה שכבר התחדש באדם על ידי הצרעת עצמה, וכאמור לעיל שריפוי האדם ברוחניות (שהרי הגורם לצרעת הוא פגם ברוחניות) נעשה באמצעות הצרעת וההסגר – "בדד ישב...".

ולכן אין הפרשה נקראת בשם "ביום טהרתו",

---

46) ראה בארוכה לקו"ש שם.

47) פסחים סז, א. וראה גם שאר המקומות שבהערה 40.

48) כפשטות הפירוש בדברי ר"י פסחים שם.

49) כן הוא לפי' הראב"ד בתו"כ שם. ולכאורה כן מובן מרש"י ד"ה בדד ישב (יג, מו) שמבאר בהמשך פירושו "מה נשתנה משאר טמאים לישב בדד כו'", דהיינו לבדו ממש – דאילו זה שמושבו חוץ לג' מחנות מפרש רש"י בד"ה שלאח"ז שזהו פי' ד"מחוץ למחנה – חוץ לשלש מחנות". אבל ראה רא"ם ועוד בפרש"י ובשאר מפרשי התו"כ. וראה צפע"נ עה"ת שם דמביא מכ"מ דמצורעים יושבים ביחד. וראה גם מ"ב ז, ג (הפטרת פרשתנו): וארבעה אנשים היו מצורעים גו' ויאמרו איש אל רעהו גו' (אלא שזהו גיחזי ובניו שמחוייבים לכבדו וכו').

50) לכאורה כן משמע מלשון הרמב"ם הנ"ל בפנים. וראה רמב"ם שם פ"י ה"ז.

51) תזריע כב, ב. וראה גם סד"ה אדם כי יהי' תרס"ו, תרע"ה (בהמשך תער"ב). וראה גם אלשיך פרשתנו שם. וראה לעיל ע' 72 ואילך.

52) תזריע יג, ב.

53) צ"ע אם הכוונה רק מפני זה (כי דינם שנוהגים גם שלא בזמן הבית (רמב"ם הל' טו"צ פי"א ה"ו)) – ואין כל מניעות, כהן מיוחס וכו'. וראה תו"ש (שמות מילואים סח"י) הדעות אם נגעים נוהגין בזה"ז והטעמים.

וראה הנסמן לעיל ע' 72 הערה 9.

54) ראה לעיל הערה 36.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכדומה[55], שם המבטא שדוקא כאן נעשית טהרתו, אלא היא נקראת דוקא בשם "מצורע" המבטא שהטהרה היא תוצאה של ענין "המצורע" עצמו.

ח.
הגאולה – "צמיחה" מה"זריעה" בגלות

כפי שאנו רואים ענין זה לגבי המצורע באופן פרטי, כך מובן לגבי עם ישראל בכללותו, שבהיותו בגלות הוא במצב של "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו"[56]:

עבודתם*[56] הרוחני של עם ישראל בתקופת הגלות היא עבודה מסוג של "תזריע" – זריעה[57] שהיא הכרחית לצורך תחילת הצמיחה בתקופת הגאולה. כפי שאומר אדמו"ר הזקן בתניא[58], שהגילוי הרוחני שיהיה לעתיד לבוא "תלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, כי הגורם שכר המצוה היא המצוה עצמה". כלומר, מה שיהיה בימות המשיח ובתחיית המתים אינו דבר נפרד מן הגלות, אלא זוהי ה"צמיחה" הצומחת מעבודת ה"זריעה" בזמן הגלות.

וזוהי ההוראה הנלמדת משמות הפרשות "תזריע מצורע" בעבודתו הרוחנית של כל אחד:

יהודי צריך ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך קבלת עול, משום שכך ציוה הקדוש־ברוך־הוא.

והוא עלול לחשוב שאין כלל חשיבות לתוצאה של העבודה ולהשפעתה[59],

– על כך נלמדת ההוראה, שיחד עם ענין קבלת העול, צריך לחוש ב"מעשינו ועבודתינו" בתקופת הגלות שזהו ענין של "תזריע" הגורם ל"צמיחה", לגילוי של משיח צדקנו. וממילא, שהגילויים שלעתיד לבוא אינם ענין נפרד, אלא הם המשך ותוצאה של העבודה הרוחנית בתקופת הגלות, בדומה ל"תזריע־מצורע", כדלעיל – הצמיחה הנובעת מהעבודה בגלות.

ט.
חיבור חזק בין "תזריע" לבין "מצורע"

אך בקשר שבין העבודה הרוחנית בתקופת הגלות (תזריע) לבין ביאת המשיח (מצורע) יש מספר אופנים: אמנם, כל יהודי מאמין בביאת המשיח ו"מחכה לביאתו", כי זהו אחד מעיקרי האמונה שבהם שוים כל ישראל – אך בכל זאת ייתכנו הבדלים עד כמה קשורה אמונה זו עם לימוד התורה וקיום המצוות, עם "מעשינו ועבודתינו" של היהודי:

יהודי יכול ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך ידיעה שזהו "תזריע", שזה מביא את המשיח, אך אין הדבר קשור "אליו", ואל עבודתו, כי – א) הוא אינו לומד תורה ומקיים מצוות למטרה זו. ב) לא אכפת לו שהגאולה תגיע מאוחר יותר (קריאת פרשת מצורע בשבוע בפני עצמו) ואף בדור אחר ח"ו. "הוא" מסתפק ושבע רצון בכך שהוא לומד תורה ומקיים מצוות, ומכין את הזריעה לגאולה.

על כך נלמדת ההוראה, שברוב השנים שתי פרשות אלו מחוברות, ויש כלל גדול בתורה, שעל הרוב תדבר[60], והלכה עיקרית קובעת למעשה בפועל שאזלינן בתר רובא[61] –

כלומר, צריך להיות חיבור בין תזריע לבין מצורע, והחיבור צריך להיות מושלם כל כך, עד אשר – כמנהג ישראל בכל מקום – שכאשר שואלים ביום ראשון של השבוע, או בימים אחרים, איזה שבוע זה, עונה היהודי בפשטות: של פרשת תזריע־מצורע,

עבודתו של היהודי בתקופת הגלות צריכה להיות חדורה בצפיה מתמדת[62] ושאיפה לגאולה, אחכה לו בכל יום שיבוא[63]. וכיון שאני נבראתי לשמש את קוני[64], זוהי עבודתו של היהודי כל היום, הרי הוא חש בקיימו תורה ומצוות שעבודתו מביאה ומחישה את הגאולה*[64].

י.
מחכה לביאתו – לשלמות של קיום התורה והמצוות

אך חיבור זה עצמו יכול להיעשות בשני אופנים:

א) היהודי חש שעבודתו, "תזריע", היא הזריעה שתגרום לצמיחה, לגאולה, אך באופן של "זאת תהיה" –

55) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 9־108 ובהערה 40 שם.

56) ראה ויק"ר ספי"ז דדריש כל הפרשה בנגעי בתים על חורבן ביהמ"ק "ועמא הגלי לבבל" כו'.

*56) ראה גם סה"ש תנש"א ח"ב ע' 490 ואילך.

57) ראה דרושי חסידות עה"פ הבאים ישרש יעקב (תו"א כו' פ' שמות).

58) רפל"ז.

59) ובל' הידוע אילו נצטווה לחטוב עצים (לקו"ת שלח (מ, א). וראה מו"נ ח"ג פנ"א בהערה).

60) מו"נ ח"ג פל"ד.

61) חולין יא, א. ובכ"מ.

62) ראה פסיקתא רבתי רפל"ו: איזה אור שכנסת ישראל מצפה זה אורו של משיח. וראה שבת לא, א: צפית לישועה (וצ"ע בפרש"י שם). זח"א ד, סע"א. קמ, א. ועוד.

63) כנוסח אני מאמין.

64) קדושין בסופה.

*64) ראה לקו"ד ח"ג תכב, א (סה"ש תש"ג ע' 73). וראה סה"ש תשנ"ב ח"א (ע' 111. 131. 249).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בהויתו תהא[65] — כדבר נפרד בפני עצמו. אמנם, הוא אמנם שרוי במצב של "אחכה לו בכל יום שיבוא", ועבודתו נעשית למען "שיבוא" — אך ניכר אצלו שזהו ענין נפרד, שבאמצעות מעשינו ועבודתינו מביאים ומחישים (דבר אחר) את ביאת משיח צדקנו, ובפרט "זכו" — "אחישנה"[66].

ב) אופן נעלה יותר הוא, שאצל היהודי "תזריע ומצורע" מחוברות — הענין של "אחכה" ו"קווינו כל היום" לגאולה המורגש אצלו בכל יום בעבודה של "תזריע" הוא כך, שלא זו בלבד שעבודתו תגרום מיד ל"שיבוא", אלא שהגאולה העתידה היא ענין אחד עם מהות עבודתו הרוחנית ("תזריע־מצורע" נעשות לפרשה אחת) כי ביאת המשיח היא הצמיחה, והיא מהווה במילא את השלמות של זריעתו:

ויש לקשר זאת עם הענין שמשמעות ביאת המשיח היא שאז תהיה שלמות בתורה ובמצוות, "תשבי יתרץ קושיות ואבעיות"[67], "משיח יגלה טעמי תורה"[68]... "ילמד תורה"[69], וכו'.

כולל — כדברי הרמב"ם[70]: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה".

כמבואר במקום אחר[71] שבכך קובע הרמב"ם הלכה, שהמהות של משיח היא, שהוא מחזיר את השלמות להלכות ולמצוות התורה. ואת זאת אומר הרמב"ם: כל הענינים שחסרו לשלמות של קיום התורה והמצוות, מפני שחסרה שלמות של ישראל ובית המקדש — שזהו ענין הגלות באופן כללי — יושלמו על ידי משיח. וזוהי גם המשמעות של הדבר שמשיח מחזיר "מלכות בית דוד ליושנה... וחוזרין כל המשפטים" — הוא מחזיר את השלמות להלכות ולמצוות התורה.

וכיון שהחפצא (התורה והמצוות) הם בשלמות אז, נעשה גם קיומם מצד הגברא בשלמות, כי "ינוחו ממלכיות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ומצוות כהוגן"[72] ו"יהיו פנויין בתורה וחכמתה"[73], ויותר מכך: "ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות... ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד..."[74].

ובכך מתבטאת האמונה בביאת המשיח ושל "מחכה לביאתו", שעליהם מדבר הרמב"ם בהמשך לאמור לעיל[75]: לימוד התורה וקיום המצוות חדור באמונה שזה מביא אותו ואת העולם כולו לשלמות של לימוד וידיעת התורה, לשלימות של המצוות וקיומן, ולשלימות של ידיעת הבורא — וזהו הענין של "מחכה לביאתו", כדלעיל.

יא.

"זאת תהיה" ו"מצורע"

לפי זה יש לומר שזהו אחד ההסברים לכך שבדורות הראשונים נקראה הפרשה בשם "זאת תהיה", ודוקא בדורות האחרונים היא נקראת "מצורע", כדלעיל בסוף סעיף ב'[67]:

בדורות הראשונים, אשר היו רחוקים מן הגאולה, הורגשה הגאולה באופן של "זאת תהיה" — דבר אשר יהיה בעתיד, בנפרד, ולכן, לא היתה העבודה הרוחנית חדורה כל כך בהרגשה, שקיום התורה והמצוות עצמו מגיע מיד לשלמות גם בעולם,

אך בדורות האחרונים, הנקראים "עקבתא דמשיחא", מורגש אצל ישראל הענין של משיח הרבה יותר, ולכן נקראת הפרשה בדורות אלו בשם "מצורע" ישראל חשים, ובודאי "מזלייהו חזי" — בעבודתם הרוחנית שהנה הנה בא המשיח, ולכן — המעשה הוא העיקר — חייבים להוסיף יותר בתורה ובמצוות, כדי שהעולם יגיע לשלמותו מהר ככל האפשר, ולקיים מצוות "כמצות רצונך"[77] בביאת משיח צדקנו בבית המקדש השלישי.

---

65) מנחות ה, א.

66) סנהדרין צח, א.

67) תויו"ט סוף מס' עדיות. של"ה תט, א. והוא ע"פ זח"ג כח, א. ועייג"כ ערוך השלם בערכו.

68) ברש"י שה"ש (א, ב) מפורש שלעת"ל הקב"ה מגלה טעמי תורה (מבלי לפרט ע"י מי כמו בנגלה - שמשה קבל וכו') ובאותיות דרע"ק אות ז (יל"ש ישעי' רמז תכט בתחלתו): והקב"ה דורש להם (לצדיקים בג"ע) טעמי תורה חדשה שעתיד הקב"ה ליתן להם ע"י משיח (וביל"ש שם ליתא תיבת "טעמי"). וראה הנסמן בהערה הבאה.

69) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. ובפיה"מ להרמב"ם (סנהדרין ר"פ חלק ד"ה ועתה אחל): ונפלאות יתגלו על ידו (כ"ה הלשון בהעתקת קאפח. ובפיה"מ לפנינו בא בהמשך למש"כ לפנ"ז: ויעבדוהו כל הארצות לצדקו הגדול ולנפלאות שיהא על ידו) וראה לקו"ת צו יז, ב. שער האמונה פנ"ו ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג.

70) הל' מלכים רפי"א.

71) לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 301 ואילך.

72) רמב"ם הל' תשובה שם. עיי"ש ובהלכה א שם.

73) רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ד. עיי"ש ובהל' תשובה שם ה"ב "שמפני זה נתאוו כל ישראל כו' לימות המשיח". וראה בארוכה — פיה"מ להרמב"ם שם.

74) רמב"ם ספי"ב מהל' מלכים.

75) ברפי"א שם. וראה לקו"ש שם ע' 303 ואילך.

76) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 108 ואילך.

77) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ד פי"ז ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יב.
נשאר לברר רק את "סוף לבושיו"

לפי כל האמור לעיל בסעיף ו', אפשר להבין טוב יותר, מדוע דוקא בדורות האחרונים נקראת הפרשה בשם "מצורע":

כשם שאצל האדם באופן פרטי, דוקא ענין הנגעים; "מצורע", מראה על האדם המושלם "שמוכשרין מעשיו ותיקן כל הדברים והבחינות שלמעלה"[78], ורק הבחינה "התחתונה שבו לא נתברר הרע והפסולת ממנו"[78], ולכן נוצרו סימנים גשמיים רק בעורו, כדי לרמוז, שרק "בסוף לבושיו" נותרה פסולת שעדיין לא נתבררה ונזדככה –

כך גם לגבי עם ישראל באופן כללי: כיון שבדורות האחרונים של עקבתא דמשיחא אנו נמצאים בסמוך מאד לביאת המשיח, לכן חשים עתה את המשמעות הנעלה של דרגת "מצורע", כדלעיל, שהפנימיות של כלל ישראל כבר נתבררה על־ידי עבודתם של ישראל במשך כל הדורות, ונותר רק לברר את הפסולת והחיצוניות של "סוף לבושיו".

יג.
"חיוורא דבי רבי שמו"

לפי האמור לעיל מובן גם הנאמר במסכת סנהדרין[79], שאליהו אמר לרבי יהושע בן לוי, שהמשיח "יתיב ביני (=יושב בין) עניי סובלי חלאים", ורש"י מפרש: "מנוגעים, והוא נמי (=וגם הוא) מנוגע". וכן ניתן להבין על ידי כך את הדיון בגמרא[80] אודות שמו של משיח, אשר לדעת רבנן "חיוורא דבי רבי שמו (רש"י: מצורע של בית רבי) שנאמר[81] אכן... חשבנוהו מנוגע...".

ולכאורה, תמוה: כיצד ייתכן, שהמשיח ייקרא בשם "מנוגע" או "מצורע"?

אמנם, זה שהמשיח סובל יסורים באופן כללי ("ביני .. סבלי חלאים") מובן, שרש"י בפירושו על הגמרא, כדלעיל, מצטט את הפסוק[82] "והוא מחולל מפשעינו, וכתיב[81] חליינו הוא נשא", וכן מביאים רבנן בגמרא הוכחה מהפסוק הנ"ל לשמו של המשיח, – אך מהו הדיוק במשמעותם של הנגעים של משיח?

אך לפי האמור לעיל אפשר להסביר זאת: הנגעים מבטאים את מצבם של ישראל בתקופה של עקבתא דמשיחא, שיש "התבררות הרע" בפנימיות הגוף והנפש של כלל ישראל, והרע נשאר רק בחיצוניות, כך שכבר שרויים במצב של "זכו".

ולפי זה מובן גם מענהו של משיח לרבי יהושע בן לוי[66], על שאלתו "לאימת אתי מר", "אמר לו היום", והסברו של אליהו "הכי אמר לך, היום[83] אם בקולו תשמעון":

יש כלל בתורה, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו[84]. אין כאן כוונה לשלול את הפירוש הפשוט של "היום" שאמר המשיח, שהיום הוא מצב של "זכו" וראויים לביאתו "היום", אלא מסיבירים שמשיח "לא אתא" משום שחסרה השלמות של "בקולו תשמעון", חסר הסיום של בירור וזיכוך חיצוניות הרע –

ובמיוחד בדורותינו אלה, כאשר ישראל חשים שמשיח "הנה[85] זה עומד אחר כתלינו"[86]. ויותר מכך: לכותל כבר יש "חלונות" ו"חרכים", ויותר מכך: המשיח "משגיח[85] מן החלונות מציץ מן החרכים" – הוא משגיח ומצפה שכבר נשלים את ה"פכים קטנים", "לצחצח את הכפתורים"[87] ונסיים את הבירור "שבסוף לבושיו" –

שאז בא משיח תיכף ומיד, "ארו[88] עם עניני שמיא כבר אינש אתה"", הוא בא באופן של אחישנה, כי זהו מצב של "כולו זכאי, דכתיב[89] ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ"[66]

מהענין של "וזרעתי לי בארץ"[90] – "הבאים[91] ישרש יעקב" – מגיעים לידי "יציץ[91] ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה", בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ תזריע תשמ"א,
ש"פ תזריע ומצורע תשמ"ב)

---

78) לשון הלקו"ת שנסמן לעיל שם.
79) שם.
80) שם ע"ב.
81) ישעי' נג, ד.
82) שם, ה.
*82) ראה גם לקו"ש חל"ז ע' 33 ואילך. סה"ש תנש"א ח"ב (ע' 491. 496 ואילך).
83) תהלים צה, ז.
84) שבת סג, א.
85) שה"ש ב, ט.
86) ראה קול קורא לכ"ק מו"ח אדמו"ר (נדפס בהקריאה והקדושה תש"א. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ע' תיד) דמפרש זה על משיח.
87) ראה שיחת שמחת תורה תרפ"ט.
88) דניאל ז, יג (ושם: אנש) – הובא בסנהדרין שם, א.
89) ישעי' ס, כא.
90) הושע ב, כה.
91) ישעי' כז, ו. וראה תו"א ואוה"ת ד"ה זה (בפ' שמות).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות יב, טו - שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשן עד יום השביעי

טעם וביאור, למה הדין "לחלק" נלמד מתיבת "אך"

אמר אביי תרי קראי כתיבי (שמות יב, יט) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, וכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, הא כיצד לרבות ארבעה עשר לביעור וכו', ואימא לרבות ליל י"ד לביעור, ביום כתיב, ואימא מצפרא, אך חלק.

פסחים ה, א.

שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם. אפילו שעה אחת בתוך השבעת ימים, וכתיב אך ביום הראשון תשביתו הרי שהה בו שעה אחת.

הא כיצד לרבות כו'. דעל כרחיך האי הראשון ראשון קודם לכל שבעה קאמר דהיינו ארבעה עשר.

אך חלק. אכין ורקין מיעוטין, אלא מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר.

רש"ר

אך חלק, אך הוא מיעוט, ומיעוט[1] רומז על גבורות, וטבע הגבורות לחלק, וכן יחץ[2] הוא במצה האמצעית הנקראת לוי[3] בחי' גבורה[4].

וכן לילה שהוא בחי' גבורות – חשך, ועיין זהר חלק א' דף קמב[5] ריש ע"א, הנה גבורות לחלק זהו הב' חצאין[6] דהלילה זה משה (משבט[7] לוי).

ומקרא מלא[8] כתיב פלג אלקים, ששם אלקים[9] גבורה הוא המפליג, וכן הרקיע שחלק[10] המים, נברא ביום שני[11] מדת הגבורה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד נד

---

1) מקשר ב' הענינים, ש"אך" **חלק** וכן "אך" **ממעט** דשניהם בחי' "גבורה", ובכמה ענינים, והם:
א) כאן בחמץ ד"אך" לחלק היום, ו"אך" ממעט.
ב) מצה האמצעית "לוי" בחי' גבורה, מחלקים לשנים "יחץ" – ו"יחץ" **מספר** חצי גבורה.
ג) משה משבט לוי – גבורה, כתוב בו "כחצות הלילה" **כהחלק** הלילה – לילה בחי' גבורה.
ד) כתוב "**פלג** אלקים" בחי' גבורה.
ה) רקיע חָלַק המים ביום **שני** בחי' גבורה.

2) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' סה וז"ל: המצה דלוי שלנגד גבורה חולקין לשנים, ונקרא יח"ץ שהוא מספר חצי גבור"ה וכמ"ש פלג אלקים, שאלקים גבורות נחלקין לשנים.

3) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן סימן תעה סעיפים ג, ט.

4) "כל ענין השירה וזמרה הוא מצד הגבורות, וכמו הלוים שהיו מנגנים" (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה לקוטי שיחות חלק יח עמוד 222. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' פא. חלק ג' סי' קלט.

5) וז"ל: **ויקרא אלקי"ם לאור יום, דא אברהם דאיהו נהורא דיממא** (אור היום הוא אברהם לפי שהוא מדת החסד הנקרא אור היום), **ונהורא דילי' אזיל ונהיר ואתתקף בתקונא דיומא** (ואור שלו הולך ומאיר ומתחזק יותר בתקון של כל יום ויום, ר"ל שאור החסד של יום הראשון מתפשט ומאיר בכל ששת ימי בראשית), **ובגין כך ולכן מה כתיב ואברהם זקן בא בימים** (פירושו) **באינון נהורין דנהרין** (שמדת החסד של אברהם בא והאיר באותם האורות של הו"ק), **ואיהו סיב, כדין אזיל ונהיר** (פי' אפילו שנעשה זקן עכ"ז הי' הולך ומאיר במדת החסד שלו), **כד"א הולך ואור עד נכון היום** (פי' מדת החסד שהוא אור היום הולך ומאיר בכל פעם יותר עד נכון היום, כך אברהם כל מה שהי' הולך ומזקין הי' אור החסד שבו מתרבה ומתפשט יותר), **ובגין כך** (ולכן עליו נאמר) **ויקרא אלהי"ם לאור יום** (פי' לאור הוא החסד קרא יום, כי כמו שהיום מתרבה ומתגדל כך מתרבה ומתגדל אור החסד של אברהם). **ומ"ש ולחשך קרא לילה, דא יצחק דאיהי חשך** (חשך נקרא יצחק בסוד מדת הגבורה), **ואיהו אזיל לקבלא ליליא בגויה** (שהיא הולכת לקבל בתוכה לילה), **ובג"כ איהו כד סיב** (ולכן כל מה שהזקין יצחק יותר נתחזק יותר החשך שהוא הגבורה במדתו לכן החשיכו עיניו, וראי' לדבר) **מה כתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות** (פי' שנחשכו עיניו לגמרי לפי תוקף מדת הגבורה שבו), **הכי הוא ודאי דבעא לאתחשכא** (וכן הוא ודאי שלצורך תיקון הגבורה הי' צריך להיות נחשך לגמרי), **ולאתדבקא בדרגי' כדקא יאות** (כדי להתדבק במדרגתו שבהגבורה כראוי). ע"ש.

6) בא יא, ד "כחצות הלילה".

7) **לוי בחי' גבורה:** ראה לקוטי שיחות חלק יח ע' 222. לקמן סי' קכז.

8) תהלים סה, י. ראה לקו"ת בחוקותי מה, א. ועוד.

9) ראה תניא שער היחוד והאמונה פרקים ו, ז.

10) בראשית א, ו. וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים שם וז"ל: ומדת ובחי' גבורה להבדיל ולחלק כמו ביום שני דמעשה בראשית שהוא לנגד מדת הגבורה נברא בו הרקיע המבדיל, מבדיל בגי' אלקים, כי חלוקה מדת הגבורה עי"ש.

11) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק י'. לקוטי תורה אמור לא, ד. תורת חיים פרשת בראשית ח ,ד. אור התורה ואתחנן עמוד רט-י'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

יב, ב – דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא

גאולה האחרונה בחי' "שיר לשון זכר" וזהו "וילדה זכר", וקודם לזה יהי' ד' גליות, המרומז בפ' – "וטמאה שבעת ימים" (גלות בבל), "כימי נדת" (גלות מדי), "דותה" (גלות יון), "תטמא" (גלות אדום), ואח"כ גאולה שלימה

אשה כי תזריע וילדה זכר. הנה הגאון של"ה במסכת פסחים כתב על הא דאמרו חז"ל תורה וארץ ישראל ועולם הבא ביסורין, שקודם קבלת התורה הי' יסורין של מצרים, וקודם ארץ ישראל הי' יסורין של עיכוב במדבר ארבעים שנה, וקודם עוה"ב הם ד' גליות כדי שיזדככו, וזהו (קהלת ב) כיתרון האור מן החושך, למען שיקבלו ישראל עול תורה כנגד עול מצרים, ועול מצות כנגד מדבר, ועול יראת הרוממות כנגד ד' גליות שהוא עיקר עוה"ב, שישיגו יראה ואהבה בשלימות, שיהיו מרכבה כמו האבות מרכבה בחייהם שנאמר (בראשית יז) ויעל אלקים מעל אברהם.

הגאולה האחרונה יהי' בבחינת זכר שאין אחריו גלות, ויהי' שיר חדש ל' זכר, וכתיב וזרעתי לי בית ישראל, שעיקר פיזור הגלות להוסיף גרים על ישראל לקבץ נפוצות הניצוצות.

וזהו שכתוב אשה כי תזריע, אשה היא כנסת ישראל שנקרא הכל בלשון נקיבה, שהגאולות הראשונות יש אחריהם גלות, ואמר כי תזריע, שיהיו זרועים בארבע כנפות הארץ. וילדה זכר, שהיא גאולה אחרונה שהוא בחינת זכר שאין אחריו גלות. רק צריך לזכות מאוד שיזכו לגאולה אחרונה שהוא עוה"ב חיות הנצחיות, ובזה צריך לד' גליות.

והנה בגלות בבל היו ישראל בטומאת ארץ העמים, ובגלות מדי ויון היו ישראל בארץ ישראל, ובתחלת מלכות פרס היו ישראל בבבל קודם בנין בית המקדש ואח"כ היו בארץ ישראל, לכך כתיב **וטמאה שבעת ימים**, רמז על גלות בבל שהיו בארץ טמאה שבעת ימים, היינו שבעין שנין.

כימי נדת, רמז על גלות מדי, שבתחלתם היו בבבל ואחר כך בארץ ישראל, וז"ש כימי נדת לרמז על טומאה, ולא נכתב טומאה בפירוש.

דותה מרמז על גלות יון, שהיו בא"י רק שצרות גדולות היו בימי יון, לכך פירש רש"י דותה לשון מדוה וחולה ולא לשון טומאה.

תטמא מרמז על גלות אדום, לכך כתיב תטמ"א ר"ת 'תהיה 'טמאה 'מגלות 'אדום.

ואח"כ יהי' גאולה שלימה במהרה בימינו, לכך כתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, שלא ישאר ערל וטמא, ויום השמיני מרמז על בחינת מדה השמינית שהוא עוה"ב שאז יהי' גאולה שלימה בב"א.

גנזי יוסף

המשך ביאור למסכת סוטה ליום העשירי לעומר עמ' ב

את שערותיו]. **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שהיה אבשלום תלוי בין שמים וארץ **נִבְקַע שְׁאוֹל** – נפער הגיהנם **מִתַּחְתָּיו,** ולכן לא יכל לחתוך שערות ראשו כיון שהיה נופל בשאול.

הגמרא מוסיפה לבאר את המשך הפסוקים האמורים במות אבשלום. כאשר הודיעו לדוד אודות מות בנו, נאמר בפסוק "**וַיִּרְגַּז** – ויחרד, **הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר** – על עליית שער העיר, **וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוֹתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ** – הלוואי והייתי אני מת במקומך, **אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי".** ונאמר עוד שם, **וְ"הַמֶּלֶךְ לָאַט** – כיסה **אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ** בקול **גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי",** שואלת הגמרא, **הָנֵי תְּמַנְיָא "בְּנִי"** – שמונת הפעמים שאמר דוד את המילה "בני", **לָמָה** - מדוע אמרם. ומישבת, **שִׁבְעָה** – שבע פעמים, **דְּאַסְקֵיהּ** – שהעלהו דוד על ידי כך **מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵיהִנֹּם, וְאִידָךְ** – והפעם הנוספת, **אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ** - שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, ועל ידי אמירתו "בני" קירב דוד את ראשו לגופו. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי** – שעל ידי כך הביאו לעולם הבא.

נאמר בפסוק, "**וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֵּב לוֹ בְּחַיָּיו** את מצבת אשר בעמק המלך וגו'", שואלת הגמרא, **מַאי "לָקַח", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח** אבשלום **מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ.** וממשיכה הגמרא לדרוש לפי זה את סוף הפסוק, "**אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ** וְגוֹ'", **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא,** "בעמק המלך" היינו **בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת תזריע-מצורע

~ יום ראשון כ"ה ניסן ~

יב (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא׃

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אִתְּתָא אֲרֵי תְעַדֵּי וּתְלִיד דְּכָר וּתְהֵי מְסָאֲבָא שִׁבְעַת יוֹמִין כְּיוֹמֵי רְחוּק סוֹבְתַהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא׃

רש"י ◄ **אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ•** (ויקרא רבה) אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי: כְּשֵׁם שֶׁיְּצִירָתוֹ שֶׁל אָדָם אַחַר כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, כָּךְ תּוֹרָתוֹ נִתְפָּרְשָׁה אַחַר תּוֹרַת בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. **כִּי תַזְרִיעַ•** (נדה כז) לְרַבּוֹת שֶׁאֲפִלּוּ יְלָדָתוּ מָחוּי, שֶׁנִּמְחָה וְנַעֲשָׂה כְּמִין זֶרַע, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. **כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא•** כְּסֵדֶר כָּל טֻמְאָה הָאֲמוּרָה בְּנִדָּה, מִטַּמְּאָה בְּטֻמְאַת לֵדָה, וַאֲפִלּוּ נִפְתַּח הַקֶּבֶר בְּלֹא דָּם. **דְּוֹתָהּ•** לְשׁוֹן דָּבָר הַדָּב מִגּוּפָהּ. לָשׁוֹן אַחֵר: לְשׁוֹן מַדְוֶה וְחֹלִי, שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹאָה דָּם שֶׁלֹּא תֶּחֱלֶה, רֹאשָׁהּ וְאֵבָרֶיהָ כְּבֵדִין עָלֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (יב, ב)

"אִשָּׁה" – רֶמֶז לִתְשׁוּקַת הַנְּשָׁמָה לַחֲזוֹר אֶל שָׁרְשָׁהּ הָאֱלֹקִי, שֶׁכֵּן הַשֵּׁם אִשָּׁה הוּא עַל שֵׁם מְקוֹרָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה, "כִּי מֵאִישׁ לוֻקֳחָה" (בראשית ב).

"כִּי תַזְרִיעַ" – הַזְּרִיעָה אֵינָהּ אֶפְשָׁרִית אֶלָּא בָּאָרֶץ. לוֹמַר לְךָ, כִּי לַמְרוֹת הַתְּשׁוּקָה הָאֲמוּרָה, אֵין אָדָם רַשַּׁאי 'לִבְרוֹחַ' מִן הָעוֹלָם, אֶלָּא עָלָיו לַעֲבוֹד עִם הָעוֹלָם וּבְתוֹכוֹ – לְבָרְרוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ.

(לקוטי־שיחות כרך א, עמ' 732)

(ג) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃

ג וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִגְזַר בִּסְרָא דְעָרְלָתֵהּ׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ. אַחַר שֶׁהִשְׁלִים תּוֹרַת הַטָּהוֹר וְהַטָּמֵא בְּנֶאֱכָלִין הִזְכִּיר טֻמְא אָדָם וְהֵחֵל מִן הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת כִּי הַלֵּידָה הִיא תְּחִלָּה וְרַבִּים אָמְרוּ שֶׁהָאִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר עַל כֵּן וְיָלְדָה זָכָר וְעַל כֵּן דַּעַת חַכְמֵי יָוָן שֶׁהַזֶּרַע לָאִשָּׁה וְזֶרַע הַזָּכָר מַקְפִּיא וְכָל הַבֵּן מִדַּם הָאִשָּׁה וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ תַּזְרִיעַ תִּתֵּן זֶרַע כִּי הִיא כְּמוֹ הָאָרֶץ: וְיָ"וּ **וְטָמְאָה** כְּפֵ"א רָפָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. וְסִבַּת טֻמְאָתָהּ שִׁבְעַת יָמִים עַד שׁוּבָהּ אֶל הַמְּרֻבָּע וְכֵן יִמָּצֵא בִּימֵי הַחוֹלִי כִּי הַשִּׁנּוּי יֵרָאֶה עַד סוֹף כָּל ז': **נִדַּת.** שֵׁם בְּמִשְׁקַל בִּזַּת וְהֵם שְׁנֵיהֶם מִפְּעָלֵי הַכֶּפֶל: **דְּוֹתָהּ.** טַעְמוֹ כְּמוֹ חֹלִי כְּמוֹ מַדְוֶה מִצְּרַיִם כִּי הַדָּם הַיּוֹצֵא הוּא חֹלִי בִּבְשַׂר הָאִשָּׁה: תורה ג

ג) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי. אָמְרוּ חֲזַ"ל בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה וְהִנֵּה הַנּוֹלָד חֲצִי שָׁעָה קוֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה יִהְיֶה נִמּוֹל לְשִׁשָּׁה יָמִים וַחֲצִי יוֹם כִּי יוֹם הַתּוֹרָה אֵינוֹ מֵעֵת לְעֵת: **יִמּוֹל.** מִבִּנְיַן נִפְעַל כְּמוֹ לֹא יִכּוֹן וְיִהְיֶה מִגְּזֵרַת מוּלִים הָיוּ וְיִתָּכֵן לִהְיוֹתוֹ חֵסֶר נו"ן מִגְּזֵרַת וּנְמַלְתֶּם כְּמוֹ אִישׁ כִּי יִדּוֹר נֶדֶר וְיֶחְסַר הַמָּל כְּמוֹ אָבִיו אוֹ בֵּית דִּין: **עָרְלָתוֹ.** יִדּוּעָה כִּי הוּא בְּעֶרְוָה וְאֵין כֵּן עָרְלַת לֵב וְשָׂפָה וְאֹזֶן כִּי כֻּלָּם סְמוּכִים: תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁל מוֹהֵל

בְּקֶשֶׁר לַפָּסוּק "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ" (יב, ג), יֶשְׁנָהּ הֲלָכָה בְּ"שֻׁלְחָן עָרוּךְ" "מִילָה בִּזְמַנָּהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ — בַּיּוֹם, וַאֲפִילוּ בְּשַׁבָּת" (שו"ע אדה"ז תחילת סימן שלא).

עִנְיָן זֶה שֶׁל מִילָה בְּשַׁבָּת, יֵשׁ בּוֹ דְּבַר פֶּלֶא. דְּבִשְׁלָמָא אִם הָאָב הוּא שֶׁמָּל אֶת בְּנוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת — מוּבָן, שֶׁהֲרֵי זוֹ הִיא מִצְוָה דִּידֵיהּ; אֲבָל כַּאֲשֶׁר בָּא מוֹהֵל אַחֵר וּמָל אֶת הַבֵּן — וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּרוּבָּא דְּרוּבָּא — הֲרֵי לְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַמִּצְוָה מוּטֶלֶת עָלָיו בְּדַוְקָא, לָמָּה לוֹ לְהַכְנִיס עַצְמוֹ בָּזֶה וְלַעֲשׂוֹת פְּעוּלָה הֵיפֶךְ מִשְּׁמִירַת הַשַּׁבָּת?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאַדְּרַבָּה, בְּזֶה בָּא לִידֵי בִּיטּוּי עִנְיָן הַמִּילָה לַאֲמִיתָתוֹ. דְּהִנֵּה מְבֹאָר בִּסְפָרִים שֶׁעִנְיָן הַמִּילָה מַדְגִּישׁ אֶת עִנְיָן הַ"מְּסִירוּת נֶפֶשׁ", שֶׁיְּהוּדִי מוּכָן לִמְסוֹר אֶת נַפְשׁוֹ לְהַקָּבָּ"ה בְּלִי שׁוּם חֶשְׁבּוֹנוֹת, וַאֲפִילוּ כְּשֶׁעַל־פִּי הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּזֶה שְׁאֵלוֹת וּסְפֵקוֹת (וע"ד מעשה פינחס – ראה ירושלמי סנהדרין פ"ט ה"ז). וְהַיְנוּ, כִּי מְסִירוּת־נֶפֶשׁ זוֹ הִיא מִצַּד דַּרְגַּת יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה אֲפִילוּ מֵהַתּוֹרָה, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל מַחְשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, גַּם לְמַחְשֶׁבֶת הַתּוֹרָה (ראה ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר פי"ד).

וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַמִּילָה הוּא גִּילּוּי הָ"עֶצֶם" דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, לָכֵן הֲרֵי זֶה מוּדְגָּשׁ בִּפְעוּלַת הַמִּילָה, שֶׁמּוּכָן הַמּוֹהֵל לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּרוּחָנִיּוּת, לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה שֶׁל חִלּוּל שַׁבָּת — וְלָמוּל אֶת הַתִּינוֹק.

וּמוֹהֵל שֶׁאֵינוֹ מוּכָן לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ וְלָמוּל בְּשַׁבָּת — אֵינוֹ יָכוֹל לָמוּל גַּם בְּחוֹל; כִּי הֲרֵי עַל־יְדֵי הַמִּילָה נַעֲשֵׂית תְּחִילַת כְּנִיסַת נֶפֶשׁ זוֹ הַקְּדוֹשָׁה (שו"ע אדה"ז או"ח מהד"ת סוס"ד), וְהַיְנוּ הִתְקַשְּׁרוּת הָעַצְמִית דְּיִשְׂרָאֵל בְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, וְדָבָר זֶה אֶפְשָׁרִי אִם תְּכוּנָה זוֹ נִרְאֵית בַּמּוֹהֵל הַבָּא לָמוּל אֶת הַתִּינוֹק וּלְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִית.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק ל"ה עמוד 57 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(ד) **וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדְמֵי טָהָרָהּ בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי טָהָרָהּ:**

ד **וּתְלָתִין וּתְלָתָא יוֹמִין תֵּיתֵב בְּדַם דְּכוּ בְּכָל קוּדְשָׁא לָא תִקְרַב וּלְמִקְדְּשָׁא לָא תֵעוֹל עַד מִשְׁלַם יוֹמֵי דָכוּתַהּ:**

רש"י◄ **תֵּשֵׁב•** אֵין "תֵּשֵׁב" אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה, כְּמוֹ: (דברים א) "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ", (בראשית יג) "וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא". **בִּדְמֵי טָהָרָה•** אַף־עַל־פִּי שֶׁרוֹאָה, טְהוֹרָה. **בִּדְמֵי טָהָרָה•** לֹא מַפִּיק הֵ"א, וְהוּא שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ 'טֹהַר'. יְמֵי טָהָרָהּ• מַפִּיק הֵ"א — יְמֵי טֹהַר שֶׁלָּהּ.

לֹא־תִגָּע• אַזְהָרָה לָאוֹכֵל, כְּמוֹ שֶׁשְּׁנוּיָה בִּ'יְבָמוֹת' (דף עה). **בְּכָל־קֹדֶשׁ•** (מכות יד. יבמות שם) לְרַבּוֹת אֶת הַתְּרוּמָה, לְפִי שֶׁזּוֹ טְבוּלַת יוֹם אָרוּךְ, שֶׁטָּבְלָה לְסוֹף שִׁבְעָה וְאֵין שִׁמְשָׁהּ מַעֲרִיב לְטַהֲרָהּ עַד שְׁקִיעַת הַחַמָּה שֶׁל יוֹם אַרְבָּעִים, שֶׁלְּמָחָר תָּבִיא אֶת כַּפָּרַת טָהֳרָתָהּ.

(ה) **וְאִם־נְקֵבָה תֵּלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי טָהָרָהּ:**

ה **וְאִם נְקוּבְתָא תְּלִיד וּתְהֵי מְסָאֲבָא אַרְבְּעָה עֲסַר כִּרְחוּקַהּ וְשִׁתִּין וְשִׁתָּא יוֹמִין תֵּיתֵב עַל דַּם דְּכוּ:**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) הֵ"א **טָהָרָה.** נָח נֶעְלָם וְהִיא רָאוּי לְהַרְאוֹת כְּהֵ"א וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח. וְטַעַם דְּמֵי טָהָרָה. שֶׁהוּא דַּם טֹהַר כְּנֶגֶד דַּם נִדָּה וְאֵינֶנּוּ מְטַמֵּא וְהַשֵּׁם גָּזַר עַל הַזָּכָר כְּמִסְפַּר הַזָּכָר אֲשֶׁר תֵּשְׁלַם צוּרָתוֹ בַּבֶּטֶן וְהַנְּקֵבָה כִּפְלַיִם וְזֶה דָּבָר בָּרוּר וּמְנֻסֶּה: **בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע.** כְּמוֹ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה וּבְשַׂר שְׁלָמִים: **וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ.** אֶל חֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ אֶל הָעֲזָרָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: **בִּדְמֵי טָהָרָה.** אוֹ עַל דְּמֵי טָהָרָה אֶחָד הוּא: תורה ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ו) **וּבִמְלֹאת** | **יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן:**

ו וּבְמִשְׁלַם יוֹמֵי דָכוּתַהּ לִבְרָא אוֹ לִבְרַתָּא תַּיְתִי אִמַּר בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא וּבַר יוֹנָה אוֹ שַׁפְנִינָא לְחַטָּאתָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כַּהֲנָא:

(ז) **וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה:**

ז וִיקָרְבִנֵּהּ קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלַהּ וְתִדְכֵּי מִסּוֹאֲבַת דְּמָהָא דָּא אוֹרַיְתָא דְּיַלֻּדְתָּא לְדוּכְרָא אוֹ לִנְקוּבְתָּא:

רש"י◄ **וְהִקְרִיבוֹ** • (זבחים יט. סנהדרין פג) לְלַמְּדֵךְ, שֶׁאֵין מְעַכְּבָהּ לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם. וְאֵי זֶה הוּא? זֶה חַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה", מִי שֶׁהוּא בָּא לְכַפֵּר, בּוֹ הַטָּהֲרָה תְּלוּיָה. **וְטָהֲרָה** • מִכְּלָל שֶׁעַד כָּאן קְרוּיָה טְמֵאָה.

(ח) **וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: פ**

ח וְאִם לָא תַּשְׁכַּח יְדַהּ כְּמִסַּת אִמְּרָא וְתִסַּב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה חַד לַעֲלָתָא וְחַד לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלַהּ כַּהֲנָא וְתִדְכֵּי:

רש"י◄ **אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת** • לֹא הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לְמִקְרָאֵהּ, אֲבָל לְהַקְרָבָה — חַטָּאת קוֹדֶם לָעוֹלָה, כָּךְ שָׁנִינוּ בִּ'זְבָחִים' בְּפֶרֶק 'כָּל הַתָּדִיר' (דף צ' ע"א).

יג (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

(ב) **אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים:**

ב אֱנָשׁ אֲרֵי יְהֵי בְּמִשַׁךְ בִּסְרֵהּ עַמְקָא אוֹ עַדְיָא אוֹ בַהֲרָא וִיהֵי בְּמִשַׁךְ בִּסְרֵהּ לְמַכְתַּשׁ סְגִירוּ וְיִתְּתֵי לְוָת אַהֲרֹן כַּהֲנָא אוֹ לְוָת חַד מִבְּנוֹהִי כָּהֲנַיָּא:

רש"י◄ **שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת וְגוֹ'** • (נגעים פ"א) שְׁמוֹת נְגָעִים הֵם, וּלְבָנוֹת זוֹ מִזּוֹ. **בַּהֶרֶת** • חֲבַרְבּוּרוֹת טייא"ר בְּלַעַ"ז, וְכֵן (איוב לז): "בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים". **אֶל אַהֲרֹן** • גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, שֶׁאֵין טֻמְאַת נְגָעִים וְטָהֳרָתָן אֶלָּא עַל־פִּי כֹּהֵן (ת"כ). **וְגוֹ'**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **בֶּן שְׁנָתוֹ.** לוּלֵי הַקַּבָּלָה מִי הָיָה מְפָרֵשׁ לָנוּ בֶּן שְׁנָתוֹ דְּאִם הוּא בֶּן שָׁנָה תְּמִימָה לֹא יוֹתֵר אוֹ פָּחוֹת אוֹ תּוֹסָפוֹת וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁטַּעַם הַכֶּבֶשׂ לְעוֹלָה שֶׁמָּא עָלְתָה שׁוּם מַחֲשָׁבָה עַל רוּחָהּ בִּשְׁעַת לִדְתָּהּ מֵרֹב הַצַּעַר. חַטַּאת שֶׁמָּא דִּבְּרָה בְּפִיהָ: תורה ז

ז) **וְהִקְרִיבוֹ.** זֶה וָזֶה הַכֶּבֶשׂ וְהַתּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה וְהַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קִצָּרָה וְכֵן לֹא הִזְכִּיר מְלִיקַת חַטַּאת הָעוֹף כִּי הַכֹּהֵן אֵינֶנּוּ אוֹכֵל חַטַּאת עוֹף: **וְכִפֶּר עָלֶיהָ.** כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי: **וְטָהֲרָה מִמְּקוֹר דָּמֶיהָ.** זֶה אוֹת כִּי לֹא תִּטְהַר בְּתוֹלַדְתָּהּ עַד הַיָּמִים הַסְּפוּרִים: תורה ח

ח) **תִּמְצָא יָדָהּ.** כְּטַעַם וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת. **וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֲרָה.** זֶה יוֹרֶה אִם לֹא יְכַפֵּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לֹא תִּטְהַר וְזֶה תָּלוּי בָּאָרֶץ: תורה א

א) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן.** וְטַעַם אַהֲרֹן. כִּי עַל פִּיו יִהְיוּ כָּל נִגְעֵי אָדָם מִי שֶׁיִּטְהַר וּמִי שֶׁיִּטְמָא: תורה ב

ב) **אָדָם.** וְלֹא אָמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל לְהַכְנִיס הַגֵּרִים וְכֵן אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם כִּי תּוֹרָה אַחַת לָאֶזְרָח וְלַגֵּר בְּקִרְבָּנוֹת גַּם כֵּן וְהִכְנִיס הַגֵּר שֶׁלֹּא יִטְמָא אַחַר כִּי הַצָּרַעַת הִיא מֵהֶחָלָיִים הַנִּדְבָּקִים מֵהַחוֹלֶה אֶל הַשָּׁלֵם: **וְהוּבָא.** בִּרְצוֹנוֹ וְשֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ כִּי הָרוֹאֶה בוֹ אֶחָד מִסִּימָנִים אֵלּוּ יַכְרִיחֵנוּ שֶׁיָּבֹא: **אוֹ אֶל אֶחָד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים.** טַעַם אַהֲרֹן הוּא הַכֹּהֵן הַמָּשׁוּחַ תַּחְתָּיו וְטַעַם אֶחָד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים הַהֲדִיוֹטִים שֶׁיִּמָּצְאוּ חוּץ לַמִּקְדָּשׁ כְּכֹהֲנֵי עֲנָתוֹת: **וְטַעַם הַכֹּהֲנִים.** שֶׁלֹּא יִהְיוּ מֵהַפְּסוּלִים: **וּמִלַּת שְׂאֵת.** כְּמוֹ שְׂרֵפָה וְכֵן וְהַמַּשֹּׂאת הַחֵלָה וַיִּשָּׂאֵם דָּוִד וְיִתָּכֵן שֶׁנִּקְרָא כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהָאֵשׁ תּוֹלַדְתָּהּ לְהִנָּשֵׂא לְמַעְלָה: **סַפַּחַת.** מִגְּזֵרַת סְפָחֵנִי נָא וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב חֹלִי שֶׁיִּתְחַבֵּר אֶל מָקוֹם אֶחָד: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים (יג, ב) כָּל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ (נגעים פ"ב) "כָּל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה" — כָּל 'נֶגַע' וּמוּם רוּחָנִי שֶׁאָדָם רוֹאֶה, "חוּץ" — בַּחוּץ, אֵצֶל זוּלָתוֹ, עָלָיו לָדַעַת שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא "מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ" — הוּא רוֹאֶה אוֹתָם בַּחֲבֵרוֹ, מִכֵּיוָן שֶׁהוּא עַצְמוֹ לָקוּי בְּמוּמִים אֵלּוּ. וּכְתוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַיְדוּעָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם רוֹאֶה רַע בְּזוּלָתוֹ, חֲרֵי זוֹ הוֹכָחָה שֶׁמְּעַיֵּן אוֹתוֹ רַע — נִמְצָא בּוֹ עַצְמוֹ.

(לקוטי־שיחות כרך י עמ' 25)

(ג) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ׀ לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ׃

ג וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא בִּמְשַׁךְ בִּסְרָא וְשֵׂעָר בְּמַכְתָּשָׁא אִתְהַפִּיךְ לְמֵיחְוָר וּמֶחֱזֵי מַכְתָּשָׁא עַמִּיק בִּמְשַׁךְ בִּסְרֵהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הוּא וְיֶחֱזִנֵּהּ כַּהֲנָא וִיסָאֵב יָתֵהּ׃

רש"י◄ וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן • מִתְּחִלָּה שָׁחוֹר וְהָפַךְ לְלָבָן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע; וּמִעוּט שֵׂעָר שְׁנַיִם (ת"כ). עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ • (ת"כ) כָּל מַרְאֶה לָבָן עָמֹק הוּא, כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. וְטִמֵּא אֹתוֹ • יֹאמַר לוֹ: 'טָמֵא אַתָּה', שֶׁשֵּׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה הוּא, גְּזֵרַת הַכָּתוּב.

(ד) וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֵהָ מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃

ד וְאִם בַּהֲרָא חִוָּרָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּסְרֵהּ וְעַמִּיק לֵית מֶחֱזָהָא מִן מַשְׁכָּא וּשְׂעָרָא לָא אִתְהַפִּיךְ מֵיחְוָר וַיַסְגַּר כַּהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא שִׁבְעָא יוֹמִין׃

רש"י◄ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ • לֹא יָדַעְתִּי פֵּרוּשוֹ. וְהִסְגִּיר • יַסְגִּירֶנּוּ בְּבַיִת אֶחָד, וְלֹא יֵרָאֶה עַד סוֹף הַשָּׁבוּעַ, וְיוֹכִיחוּ סִימָנִים עָלָיו.

(ה) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית׃

ה וְיֶחֱזֵנֵּהּ כַּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא מַכְתָּשָׁא קָם כַּד הֲוָה לָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וַיַסְגְּרִנֵּהּ כַּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת׃

רש"י◄ בְּעֵינָיו • בְּמַרְאֵהוּ וּבְשִׁעוּרוֹ הָרִאשׁוֹן. וְהִסְגִּירוֹ. שֵׁנִית • הָא אִם פָּשָׂה בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, טָמֵא מֻחְלָט.

(ו) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וְהִנֵּה כֵהָה הַנֶּגַע וְלֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסְפַּחַת הִוא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃

ו וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא יָתֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תִּנְיָנוּת וְהָא עָמְיָא מַכְתָּשָׁא וְלָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וִידַכְּנֵהּ כַּהֲנָא עֲדִיתָא הִיא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי׃

רש"י◄ כֵּהָה • הֵכְהָה מִמַּרְאִיתוֹ; הָא אִם עָמַד בְּמַרְאִיתוֹ אוֹ פָּשָׂה — טָמֵא. מִסְפַּחַת • שֵׁם נֶגַע טָהוֹר. וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר • הוֹאִיל וְנִזְקַק לְהֶסְגֵּר, נִקְרָא טָמֵא וְצָרִיךְ טְבִילָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) בַּהֶרֶת. מִגִּזְרַת בָּהִיר הוּא בַּשַּׁחֲקִים וְהוּא נוֹדַע שֶׁיַּעֲשֶׂה כִּדְמוּת אוֹת וְסִימָן: הָפַךְ לָבָן. טַעְמוֹ נֶהְפַּךְ לְלָבָן: עָמוֹק. יוֹתֵר יֵשׁ בְּעָמְקוֹ מֵעֹמֶק הָעוֹר וְאֵינֶנּוּ כְּמוֹ שָׁפֵל: וְטִמֵּא אוֹתוֹ. בְּדִבּוּר שֶׁיֹּאמַר שֶׁהוּא טָמֵא: וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים. הָאָדָם יִהְיֶה נִסְגָּר וְהוּא יֵחֵל עַד שִׁבְעַת יָמִים כִּי רַבִּי הֶחָלָיִים יִשְׁתַּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: תורה ה

ה) עָמַד בְּעֵינָיו. הַטַּעַם בְּמַרְאֵהוּ כִּי הַמַּרְאֶה הוּא בַּעַיִן וְכָל הַמְפָרְשִׁים אָמְרוּ שֶׁטַּעֲמוֹ בְּעַצְמוֹ וְהַטַּעַם כַּאֲשֶׁר הָיָה: פָּשָׂה. כְּעִנְיַן נָפוּשׁ: תורה ו

ו) שֵׁנִית. פַּעַם שְׁנִית: כֵּהָה הַנֶּגַע. רַבִּים הַחֲכָמִים אָמְרוּ כְּמוֹ חָשַׁךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר אַחֲרֵי הֵרָאֹתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן לְטַהֲרָתוֹ וְנִרְאָה שֵׁנִית אֶל־הַכֹּהֵן:

ז וְאִם אוֹסָפָא תּוֹסֵף עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא בָּתַר דְּאִתַּחֲזֵי לְכַהֲנָא לְדַכּוּתֵהּ וְיִתַּחֲזֵי תִּנְיָנוּת לְכַהֲנָא:

(ח) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן צָרַעַת הִוא: פ

ח וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא אוֹסַפַת עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא וִיסָאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא סְגִירוּתָא הִיא:

רש"י◄ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן • וּמִשֶּׁטִּמְּאוֹ הֲרֵי הוּא מֻחְלָט, וְזָקוּק לְצִפֳּרִים וּלְתִגְלֹחַת וּלְקָרְבָּן הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה". צָרַעַת הִוא • הַמִּסְפַּחַת הַזֹּאת. "צָרַעַת", לְשׁוֹן נְקֵבָה. "נֶגַע", לְשׁוֹן זָכָר.

(ט) נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן:

ט מַכְתַּשׁ סְגִירוּ אֲרֵי תְהֵי בַּאֲנָשָׁא וְיִתֵּתֵי לְוָת כַּהֲנָא:

(י) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת:

י וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא עַמְקָא חַוְרָא בְּמַשְׁכָּא וְהִיא הֲפַכַת שֵׂעָר לְחִוָּר וְרִשֻׁם בִּסְרָא חַיְתָא בְּעַמְקְתָּא:

רש"י◄ וּמִחְיַת • שנימינ"ט בְּלַע"ז, שֶׁנֶּהְפַּךְ מִקְצָת הַלָּבָן שֶׁבְּתוֹךְ הַשְּׂאֵת לְמַרְאֵה בָּשָׂר, אַף הוּא סִימַן טֻמְאָה — שֵׂעָר לָבָן בְּלֹא מִחְיָה, וּמִחְיָה בְּלֹא שֵׂעָר לָבָן; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה מִחְיָה אֶלָּא בַּ"שְּׂאֵת", אַף בְּכָל הַמַּרְאוֹת וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן הוּא סִימַן טֻמְאָה.

(יא) צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יַסְגִּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הִוא:

יא סְגִירוּת עַתִּיקָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּסְרֵהּ וִיסָאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא לָא יַסְגְּרִנֵּהּ אֲרֵי מְסָאֵב הוּא:

רש"י◄ צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִיא • מַכָּה יְשָׁנָה הִיא תַּחַת הַמִּחְיָה, וְחַבּוּרָה זוֹ נִרְאֵית בְּרִיאָה מִלְּמַעְלָה וְתַחְתֶּיהָ מְלֵאָה לֵחָה; שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְעָלְתָה מִחְיָה — אֲטַהֲרֶנָּה.

(יב) וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן:

יב וְאִם מִסְגָּא תִּסְגֵּי סְגִירוּתָא בְּמַשְׁכָּא וְתַחֲפֵי סְגִירוּתָא יָת כָּל מְשַׁךְ מַכְתָּשָׁא מֵרֵישֵׁהּ וְעַד רַגְלוֹהִי לְכָל חֵיזוּ עֵינֵי כַּהֲנָא:

רש"י◄ מֵרֹאשׁוֹ • שֶׁל אָדָם וְעַד רַגְלָיו. לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן • פְּרָט לְכֹהֵן שֶׁחָשַׁךְ מְאוֹרוֹ.

(יג) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנֶּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הִוא:

יג וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא חָפַת סְגִירוּתָא יָת כָּל בִּסְרֵהּ וִידַכֵּי יָת מַכְתָּשָׁא כֻּלֵּהּ אִתְהַפִּיךְ לְמָחֲוַר דְּכֵי הוּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעֵדוּתָם וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאוֹת וְאָמְרוּ כִּי כֵּהוֹת לְבָנוֹת פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת שֶׁיִּהְיוּ בוֹ שְׁנֵיהֶם וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁמִּלַּת כֵּהָה הָפַךְ פָּשָׂה וּמִגְּזֵרַת וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו וְהַקָּרוֹב אֵלָיו וְלֹא כֹהָה בָּם וְטַעַם לֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בְּמָקוֹם אַחֵר וְהִנֵּה הֵם שְׁנֵי סִימָנִים שֶׁכָּהָה הַמָּקוֹם הַנָּגוּעַ וְלֹא פָשָׂה בְּשָׁלֵם: **וְטִהֲרוֹ.** יֹאמַר שֶׁהוּא טָהוֹר כִּי מִסְפַּחַת הָיְתָה וְאִם פָּשְׂתָה אַחַר כֵּן הִנּוֹ טָמֵא: תורה ז

ט) וְהוּבָא. הָאָדָם כַּחֲבֵרוֹ: תורה י

י) וְהִיא הָפְכָה. הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר לְלָבָן: **וּמִחְיַת.** פֵּרוּשׁ בָּשָׂר חַי וְהִנֵּה הַבָּשָׂר שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ אֵינֶנּוּ כֵּן: תורה יא

יא) נוֹשֶׁנֶת. קַדְמוֹנִית: מִלַּת **יַסְגִּרֶנּוּ.** יוֹצְאָה לִשְׁנַיִם פְּעוּלִים וְהַטַּעַם שֶׁיְּצַוֶּה שֶׁיִּסְגֹּר: תורה יב

יג) וְטִהַר אֶת הַנֶּגַע. כִּי כְּבָר יָצָא הַנֶּגַע כֻּלּוֹ לַחוּץ וְהוּא סָר מִמֶּנּוּ וְטַעַם **וְטִהַר אֶת הַנֶּגַע.** בִּדְבּוּר שֶׁאוֹתוֹ הַנֶּגַע לֹא יְטַמֵּא אֲחֵרִים: תורה יד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) **וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא:**

יד וּבְיוֹמָא דְּאִתַּחֲזֵי בֵּהּ בִּסְרָא חַיָּא יְהֵי מְסָאֲב:

רש"י ◄ **וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי •** אִם צָמְחָה בּוֹ מִחְיָה, הֲרֵי כְּבָר פֵּרַשׁ שֶׁהַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה? ! (ת"כ) אֶלָּא הֲרֵי שֶׁהָיָה הַנֶּגַע בְּאֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵין מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה לְפִי שֶׁאֵין נִרְאֶה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאֶחָד שֶׁשּׁוֹפֵעַ אֵילָךְ וְאֵילָךְ, וְחָזַר רֹאשׁ הָאֵבָר וְנִתְגַּלָּה שִׁפּוּעוֹ עַל־יְדֵי שׁוּמֶן, כְּגוֹן שֶׁהִבְרִיא וְנַעֲשָׂה רָחָב וְנִרְאֵית בּוֹ הַמִּחְיָה, לְמָדְנוּ הַכָּתוּב שֶׁתְּטַמֵּא. **וּבְיוֹם •** מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? לְלַמֵּד, יֵשׁ יוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בּוֹ וְיֵשׁ יוֹם שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה בּוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: חָתָן, נוֹתְנִין לוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, לוֹ, וּלְאִצְטַלִּיתוֹ, וְלִכְסוּתוֹ וּלְבֵיתוֹ. וְכֵן בָּרֶגֶל, נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל.

~ נקודות משיחות קודש ~

גֶּדֶר הַ"יוֹם שֶׁאִי אַתָּה רוֹאֶה בּוֹ"

וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא: (יג, יד)

אִיתָא בַּגְּמָרָא (מועד קטן ז, ב): "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ, יֵשׁ יוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בּוֹ, וְיֵשׁ יוֹם שֶׁאִי אַתָּה רוֹאֶה בּוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, חָתָן שֶׁנּוֹלַד בּוֹ נֶגַע, נוֹתְנִין לוֹ ז' יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה כּוּ', דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ. חֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת, אִם מַמְתִּינִים לוֹ לִדְבַר הָרְשׁוּת, כָּל־שֶׁכֵּן לִדְבַר מִצְוָה".

וְנִרְאֶה, שֶׁחֲלוּקִים רַבִּי וְרַבִּי יְהוּדָה בְּגֶדֶר הַדִּין שֶׁאֵין רוֹאִים נְגָעִים בְּיָמִים מְסוּיָמִים, דְּיֵשׁ לוֹמַר בִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים: א. שֶׁדּוֹחִים רְאִיַּת הַנֶּגַע לְיָמִים אֲחֵרִים. ב. שֶׁהוּפְקְעוּ יָמִים אֵלּוּ מִדִּינֵי רְאִיַּת נְגָעִים, וְלֹא חָלִים עֲלֵיהֶם כְּלָל.

[וְהַ'נַּפְקָא־מִינָהּ' בֵּין שְׁנֵי הָאוֹפַנִּים הוּא, אִם עָבַר הַכֹּהֵן וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע בְּיָמִים אֵלּוּ, שֶׁאִם אוֹמְרִים שֶׁדּוֹחִים אֶת רְאִיַּת הַנֶּגַע, הִנֵּה אִם לֹא דָּחָה הַכֹּהֵן, וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע בֵּין כָּךְ, הֲרֵי זֶה טָמֵא. אַךְ אִם אוֹמְרִים כָּאוֹפֶן הַב', שֶׁהוּפְקְעוּ יָמִים אֵלּוּ מִדִּינֵי רְאִיַּת הַנֶּגַע, הִנֵּה גַּם אִם רָאָה אֶת הַנֶּגַע, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם].

וְזֶהוּ טַעַם הַמַּחְלֹקֶת בֵּין רַבִּי לְרַבִּי יְהוּדָה. שֶׁרַבִּי הַלּוֹמֵד אֶת הַדִּין מִ"וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת", מַשְׁמַע דְּסְבִירָא־לֵיהּ שֶׁהוּא בְּגֶדֶר דְּחִיָּה, שֶׁ"מַמְתִּינִים לוֹ" עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כֵּלָיו מֵהַבַּיִת, וְדוֹחִים אֶת רְאִיַּת הַנֶּגַע לִזְמַן מַה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְרַבִּי יְהוּדָה הַלּוֹמֵד מֵהַפָּסוּק "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ" דְּ"יֵשׁ יוֹם שֶׁאִי אַתָּה רוֹאֶה בּוֹ", אֵין זֶה רַק שֶׁדּוֹחִים אֶת רְאִיַּת הַנֶּגַע, אֶלָּא שֶׁיּוֹם זֶה הוּפְקַע מֵרְאִיַּת נְגָעִים, וְלֹא חָלִים עָלָיו דִּינִים אֵלּוּ כְּלָל.

(ויעויין במקור הדברים, שנתבארה שם לפי־זה מחלוקת רבי ורבי יהודה, אם ממתינים גם לדבר הרשות).

(על־פי לקוטי־שיחות כרך לו, עמוד 37 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(טו) **וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא:**

טו וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת בִּסְרָא חַיָּא וִיסָאֲבִנֵּהּ בִּסְרָא חַיָּא מְסָאֲב הוּא סְגִירוּת הוּא:

רש"י ◄ **צָרַעַת הוּא •** הַבָּשָׂר הַהוּא. "בָּשָׂר", לְשׁוֹן זָכָר.

(טז) **אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־הַכֹּהֵן:**

טז אוֹ אֲרֵי יְתוּב בִּסְרָא חַיָּא וְיִתְהַפֵּיךְ לְמֶחֱוַר וְיֵיתֵי לְוָת כַּהֲנָא:

(יז) **וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע טָהוֹר הוּא: פ**

יז וְיֶחֱזֵנֵּהּ כַּהֲנָא וְהָא אִתְהַפֵּיךְ מַכְתְּשָׁא לְמֶחֱוַר וִידַכֵּי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא דְּכֵי הוּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) אוֹ כִי יָשׁוּב. שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁיָּשׁוּב: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בּוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא׃

יח וּבִסְרָא אֲרֵי יְהֵי בֵּהּ בְּמַשְׁכֵּהּ שִׁחְנָא וְיִתַּסִי׃

רש"י◄ שְׁחִין • (חולין ח) לְשׁוֹן חִמּוּם, שֶׁנִּתְחַמֵּם הַבָּשָׂר בְּלִקּוּי הַבָּא לוֹ מַחֲמַת מַכָּה, שֶׁלֹּא מַחֲמַת הָאוּר.

וְנִרְפָּא • הַשְּׁחִין הֶעֱלָה אֲרוּכָה, וּבִמְקוֹמוֹ עָלָה נֶגַע אַחֵר.

(יט) וְהָיָה בִּמְקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת וְנִרְאָה אֶל־הַכֹּהֵן׃

יט וִיהֵי בַּאֲתַר שִׁחְנָא עַמְקָא חִוָּרָא אוֹ בַהֲרָא חִוָּרָא סַמְקָא וְיִתְחֲזֵי לְכַהֲנָא׃

רש"י◄ אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת • שֶׁאֵין הַנֶּגַע לָבָן חָלָק, אֶלָּא פָּתוּחַ וּמְעֹרָב בִּשְׁנֵי מַרְאוֹת — לָבָן וְאָדֹם.

(כ) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ שָׁפֵל מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה הָפַךְ לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־צָרַעַת הִוא בַּשְּׁחִין פָּרָחָה׃

כ וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא מֶחֱזָהָא מַכִּיךְ מִן מַשְׁכָּא וּשְׂעָרֵהּ אִתְהַפִּיךְ לְמֶחֱוַר וִיסָאֲבִינֵהּ כַּהֲנָא מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הִיא בְּשִׁחְנָא סְגִיאַת׃

רש"י◄ מַרְאֵהוּ שָׁפֵל • וְאֵין מַמָּשָׁהּ שָׁפֵל, אֶלָּא מִתּוֹךְ לַבְנִינוּתוֹ הוּא נִרְאֶה שָׁפֵל וְעָמֹק, כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל.

(כא) וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים׃

כא וְאִם יֶחֱזֵנַהּ כַּהֲנָא וְהָא לֵית בַּהּ שֵׂעָר חִוָּר וּמַכִּיכָא לֵיתָהָא מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עָמְיָא וְיַסְגְּרִנֵּהּ כַּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין׃

(כב) וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הִוא׃

כב וְאִם אוֹסָפָא תּוֹסֵף בְּמַשְׁכָּא וִיסָאֵב כַּהֲנָא יָתֵהּ מַכְתָּשָׁא הִיא׃

רש"י◄ נֶגַע הִוא • הַשְּׂאֵת הַזֹּאת אוֹ הַבַּהֶרֶת.

(כג) וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשְׂתָה צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן׃ ס

כג וְאִם בְּאַתְרָהָא קָמַת בֶּהַרְתָּא לָא אוֹסֵפַת רִשְׁם שִׁחְנָא הִיא וִידַכְּנֵהּ כַּהֲנָא׃

רש"י◄ תַּחְתֶּיהָ • בִּמְקוֹמָהּ. צָרֶבֶת הַשְּׁחִין • כְּתַרְגּוּמוֹ 'רִשֶׁם שִׁחְנָא', אֵינוֹ אֶלָּא רִשֶׁם הַחִמּוּם הַנִּכָּר בַּבָּשָׂר. כָּל "צָרֶבֶת" לְשׁוֹן רְגִיעָה, עוֹר הַנִּרְגָּע מַחֲמַת חִמּוּם, כְּמוֹ (יחזקאל כא ג): "וְנִצְרְבוּ־בָהּ כָּל־פָּנִים". רייטרי"ר בְּלַעַ"ז. צָרֶבֶת • רייטרישמענ"ט בְּלַעַ"ז.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת. מְעֹרֶבֶת מִשְּׁנֵי הָעִינַיִם אוֹ קְצָתָם כֵּן: מִלַּת צָרַעַת. מַחֲלָה וְכֵן וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה וְאֵין מִלַּת וְשָׁלַחְתִּי טְעָנָה כִּי הִנֵּה יְשַׁלַּח דְּבָרוֹ אֲנִי שׁוֹלֵחַ אֶת כָּל מַגֵּפוֹתַי יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ: תורה כ

כ) וְהִנֵּה מַרְאֶהָ. לֹא יִתָּכֵן בְּדִקְדּוּק מַרְאָה בְּקָמַץ גָּדוֹל תַּחַת הָאָלֶ"ף וְהַהֵ"א בְּמַפִּיק כְּמוֹ יָדָהּ רַגְלָהּ כִּי לֹא נִמְצָא כֵּן בְּבַעֲלֵי הַהֵ"א הַנָּח הַנֶּעֱלָם בְּסוֹף הַמִּלָּה וַדַּגְשׁוּת נוּ"ן יִרְאֶנָּה כְּמוֹ יַסְגִּירֶנָּה לְחֶסְרוֹן הַהֵ"א הַנּוֹסָף וְכֵן מִלַּת מִמֶּנָּה וּמִמֶּנּוּ: תורה כא

כג) וְאִם תַּחְתֶּיהָ. אִם עָמְדָה בִּמְקוֹמָהּ כִּי יֵשׁ נֶגַע שֶׁיִּסַּע מִמְּקוֹם אֶל מָקוֹם: צָרֶבֶת. כְּמוֹ וְנִצְרְבוּ בוֹ כָּל פָּנִים כְּטַעַם מוֹקֵד וְחֹם וְלַהֶבֶת: תורה כד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני כ"ו ניסן ~

(כד) אוֹ בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה:

כד אוֹ בִסְרָא אֲרֵי יְהֵי בְּמַשְׁכֵּהּ כְּוָאָה דְנוּר וּתְהֵי רִשְׁמָא כְּוָאָה בַּהֲרָא חִוָּרָא סַמְקָא אוֹ חִוָּרָא:

רש"י◄ מִחְיַת הַמִּכְוָה • שנימני"ט בְּלַעַז. כְּשֶׁחִיְּתָה הַמִּכְוָה נֶהֱפָכָה לְבַהֶרֶת פְּתוּכָה, אוֹ לְבָנָה חֲלָקָה; וְסִימָנֵי מִכְוָה וְסִימָנֵי שְׁחִין, שָׁוִים הֵם. (חולין ח) וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב? לוֹמַר, שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה: נוֹלַד חֲצִי גְּרִיס בַּשְׁחִין וַחֲצִי גְּרִיס בַּמִּכְוָה, לֹא יִדּוֹנוּ כִּגְרִיס.

(כה) וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נָהְפַךְ שֵׂעָר לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶה עָמֹק מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא בַּמִּכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִוא:

כה וְיֶחֱזֵי יָתֵהּ כַּהֲנָא וְהָא אִתְהַפִּיךְ שֵׂעָר חִוָּר בְּבַהֲרָתָא וּמַחֲזֵהָא עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא סְגִירוּתָא הִיא בִּכְוָאָה סְגִיאָה וִיסָאֵב יָתֵהּ כַּהֲנָא מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הִיא:

(כו) וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵּהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים:

כו וְאִם יֶחֱזִנֵּהּ כַּהֲנָא וְהָא לֵית בְּבַהֲרָתָא שֵׂעָר חִוָּר וּמַכִּיכָא לֵיתָהָא מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עָמְיָא וַיַסְגְּרִנֵּהּ כַּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין:

(כז) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא:

כז וְיֶחֱזִנֵּהּ כַּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אִם אוֹסָפָא תּוֹסֵף בְּמַשְׁכָּא וִיסָאֵב כַּהֲנָא יָתֵהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הִיא:

(כח) וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעוֹר וְהִוא כֵּהָה שְׁאֵת הַמִּכְוָה הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת הַמִּכְוָה הִוא:

כח וְאִם בְּאַתְרָהָא קָמַת בַּהֲרָתָא לָא אוֹסִפַת בְּמַשְׁכָּא וְהִיא עָמְיָא עֹמֶק כְּוָאָה הִיא וִידַכְּנֵהּ כַּהֲנָא אֲרֵי רִשְׁמָא כְּוָאָה הִיא:

(כט) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן:

כט וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בֵּהּ מַכְתָּשָׁא בְּרֵישָׁא אוֹ בִדְקָן:

רש"י◄ בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן • בָּא הַכָּתוּב לְחַלֵּק בֵּין נֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר לְנֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם בָּשָׂר, שֶׁזֶּה סִימָנוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן וְזֶה סִימָנוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) אוֹ לְבָנָ׳. לְבַדָּהּ: תורה כה

כח) וְאִם תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת. וְהִיא כֵּהָה. כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בַּפָּסוּק וְאִם תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת הָרִאשׁוֹן בַּעֲבוּר שֶׁעָמְדָה הַבַּהֶרֶת כַּאֲשֶׁר הָיְתָה: תורה כט

כט) וְטַעַם לְהַזְכִּיר וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה. בַּעֲבוּר הַזָּקָן וְעוֹד כִּי הוּא צָרִיךְ לֹאמַר עַל הַקָּרַח וְהַגִּבַּח אִישׁ וְלֹא אָדָם סָלַל לְהוֹצִיא הָאִשָּׁה וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ (פֵּי׳ מ"ח וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה ר"ל אַחַר שֶׁלָּקַח לְשׁוֹן אִישׁ שֶׁאֵינוֹ כּוֹלֵל לְאִשָּׁה כְּמוֹ מִלַּת אָדָם. הוּצְרַךְ לוֹמַר אִשָּׁה בַּעֲבוּר הָרֹאשׁ לֹא בַּעֲבוּר הַזָּקָן כִּי הַזָּקָן שָׁב לָאִישׁ וְלֹא לָאִשָּׁה וּבְקֶרַח וּבְגִבַּח אָמַר כְּמוֹ שֶׁאָמַר וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ אִשָּׁה כִּי לֹא תִּמָּצֵא קָרַחַת וְגַבַּחַת בְּאִשָּׁה מִפְּנֵי הַלַּחוּת שֶׁבָּהּ כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ לְמַטָּה. וּמַה שֶׁאָמַר וְלֹא אָדָם. ר"ל וְלֹא אָמַר אָדָם שֶׁהוּא כְּלָל לָאִישׁ וְלָאִשָּׁה עַד כָּאן) כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בַזָּקָן לָאִישׁ: תורה ל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ל) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנָּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא:

ל וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא וְהָא מֶחֱזוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא וּבֵה שֵׂעָר סֵמָק דַּעְדָּק וִיסָאֵב יָתֵהּ כַּהֲנָא נִתְקָא הוּא סְגִירוּת רֵישָׁא אוֹ דִקְנָא הוּא:

רש"י◄ **וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב** • שֶׁנֶּהְפַּךְ שֵׂעָר שָׁחוֹר שֶׁבּוֹ לְצָהֹב. **נֶתֶק הוּא** • כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל נֶגַע (ת"כ) שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר.

(לא) וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים:

לא וַאֲרֵי יֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשׁ נִתְקָא וְהָא לֵית מֶחֱזוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא וְשֵׂעָר אֲפָם לֵית בֵּהּ וְיַסְגַּר כַּהֲנָא יָת מַכְתַּשׁ נִתְקָא שִׁבְעַת יוֹמִין:

רש"י◄ **וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ** • הָא אִם הָיָה בּוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר — טָהוֹר וְאֵין צָרִיךְ לְהַסְגִּיר, שֶׁשֵּׂעָר שָׁחוֹר — סִימַן טָהֳרָה הוּא בִּנְתָקִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ וְגוֹ'".

(לב) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר:

לב וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא לָא אוֹסֵף נִתְקָא וְלָא הֲוָה בֵּהּ שֵׂעָר סֵמָק וּמֶחֱזֵי נִתְקָא לֵית עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא:

רש"י◄ **וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה וְגוֹ'** • הָא אִם פָּשָׂה, אוֹ הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב — טָמֵא.

(לג) וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֶּחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית:

לג וִיגַלַּח סָחֲרֵנִי נִתְקָא וּדְעַם נִתְקָא לָא יְגַלַּח וְיַסְגַּר כַּהֲנָא יָת נִתְקָא שִׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת:

רש"י◄ **וְהִתְגַּלָּח** • סְבִיבוֹת הַנֶּתֶק. **וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ** • (ת"כ) מַנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לוֹ סָבִיב כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִכָּר אִם פָּשָׂה, שֶׁאִם יִפְשֶׂה יַעֲבוֹר הַשְּׂעָרוֹת וְיֵצֵא לִמְקוֹם הַגִּלּוּחַ.

(לד) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר:

לד וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת נִתְקָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא לָא אוֹסֵף נִתְקָא בְּמַשְׁכָּא וּמֶחֱזוֹהִי לֵיתוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא וִידַכֵּי יָתֵהּ כַּהֲנָא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי:

(לה) וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ:

לה וְאִם אוֹסָפָא יוֹסֵף נִתְקָא בְּמַשְׁכָּא בָּתַר דָּכוּתֵהּ:

רש"י◄ **אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ** • אֵין לִי אֶלָּא פּוֹשֶׂה לְאַחַר הַפִּטּוּר, מִנַּיִן אַף בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "פָּשֹׂה יִפְשֶׂה".

(לו) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא:

לו וְיֶחֱזֵנֵהּ כַּהֲנָא וְהָא אוֹסֵף נִתְקָא בְּמַשְׁכָּא לָא יְבַקַּר כַּהֲנָא לְשֵׂעָר סֵמָק מְסָאֵב הוּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ל) צָהֹב. בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קָרוֹב מֵעֵין הַלֹּבָן: **נֶתֶק הוּא.** מִגְּזֵרַת כַּאֲשֶׁר יוּנתק פְּתִיל הַנְּעֹרֶת וְהַטַּעַם עַל הַשֵּׂעָר: תורה לא

לג) וְהִתְגַּלָּח. הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן וּמְקוֹם הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ: תורה לד

לד) וְכִבֵּס בְּגָדָיו. וְאֵין צוֹרֶךְ לֹאמַר שֶׁיִּרְחַץ בַּמַּיִם: תורה לה

לו) לֹא יְבַקֵּר הַכֹּהֵן. הַטַּעַם יְבַקֵּשׁ וְכֵן וּבִקַּרְתָּם וְקָרוֹב מִלְּשׁוֹן הַבְדָּלָה וְכֵן לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע: תורה לז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לז) וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן: ס

לז וְאִם כַּד חֲזָה קָם נִתְקָא וְשֵׂעָר אֲכָם צְמַח בֵּהּ אִתַּסִּי נִתְקָא דְּכֵי הוּא וִידַכְּנֵהּ כַּהֲנָא:

רש"י◄ **וְשֵׂעָר שָׁחֹר.** מִנַּיִן אַף הַיָּרֹק וְהָאָדֹם שֶׁאֵינוֹ צָהֹב? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְשֵׂעָר". וּלְשׁוֹן "צָהֹב" דּוֹמֶה לְתַבְנִית הַזָּהָב, "צָהֹב", כְּמוֹ "זָהֹב", אורפל"א בְּלַעַ"ז.

טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן. הָא טָמֵא שֶׁטִּהֲרוֹ הַכֹּהֵן, לֹא טָהוֹר (מו"ק ז).

(לח) וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנוֹת:

לח וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בִּמְשַׁךְ בִּסְרְהוֹן בַּהֲרָן בַּהֲרָן חִוָּרָן:

רש"י◄ **בֶּהָרֹת.** חֲבַרְבּוּרוֹת.

(לט) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת כֵּהוֹת לְבָנוֹת בֹּהַק הוּא פֹּרֵחַ בָּעוֹר טָהוֹר הוּא: ס

לט וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא בִּמְשַׁךְ בִּסְרְהוֹן בַּהֲרָן עָמְיָן חִוָּרָן בָּהֲקָא הוּא סָגֵי בְּמַשְׁכָּא דְּכֵי הוּא:

רש"י◄ **כֵּהוֹת לְבָנוֹת.** שֶׁאֵין לְבָן שֶׁלָּהֶן עַז אֶלָּא כֵּהֶה. **בֹּהַק.** כְּמִין לְבָן הַנִּרְאֶה בִּבְשַׂר אָדָם אָדֹם, שֶׁקּוֹרִין רוש"ו, בֵּין חֲבַרְבּוּרוֹת אַדְמִימוּתוֹ, קָרוּי בֹּהַק, כְּאִישׁ עַדְשָׁן שֶׁבֵּין עֲדָשָׁה לַעֲדָשָׁה מַבְהִיק הַבָּשָׂר בְּלֹבֶן צַח.

~ יום שלישי כ"ז ניסן ~

(מ) וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא:

מ וּגְבַר אֲרֵי יַתַּר שְׂעַר רֵישֵׁהּ קְרַח הוּא דְּכֵי הוּא:

רש"י◄ **קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא.** טָהוֹר מִטֻּמְאַת נְתָקִין, שֶׁאֵינוֹ נִדּוֹן בְּסִימָנֵי רֹאשׁ וְזָקָן, שֶׁהֵם מְקוֹם שֵׂעָר, אֶלָּא בְּסִימָנֵי נִגְעֵי עוֹר בָּשָׂר: בְּשֵׂעָר לָבָן, וּמִחְיָה וּפִשְׁיוֹן.

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁאֵינוֹ נִדּוֹן בְּסִמָּנֵי רֹאשׁ וְזָקָן . . אֶלָּא בְּסִמָּנֵי נִגְעֵי עוֹר בָּשָׂר (רש"י יג, מ) אֵינוֹ מְפָרֵשׁ שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁ"יִּמָּרֵט רֹאשׁוֹ" אֵינוֹ מְטַמֵּא. וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: עַל "נֶתֶק הוּא" מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל נֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר", הַיְינוּ שֶׁהַנֶּגַע אֵינוֹ נוֹצֵר מִנְּשִׁירָה דַּוְקָא (וּדְלֹא כְּהָרַמְבַּ"ן, שֶׁכָּתַב "שֶׁנִּתַּק מִשָּׁם הַשֵּׂעָר", הַיְינוּ שֶׁנֶּגַע בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקָן עִנְיָנוֹ נְשִׁירַת שֵׂעָר). וּמִכֵּיוָן שֶׁנְּשִׁירַת שְׂעָרוֹת אֵינָהּ נֶגַע, אֵין סְבָרָא לוֹמַר שֶׁ"יִּמָּרֵט רֹאשׁוֹ" הוּא סִמָּן טֻמְאָה, וְאֵין צֹרֶךְ לִשְׁלֹל אֶת זֶה; אֶלָּא הַכָּתוּב מְלַמֵּד דִּינוֹ שֶׁל נֶגַע שֶׁנּוֹלַד בְּמָקוֹם זֶה.

(לקוטי שיחות כרך כז עמ' 93)

(מא) וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ גִּבַּח הוּא טָהוֹר הוּא:

מא וְאִם מִלְּקֻבֵּל אַפּוֹהִי יַתַּר שְׂעַר רֵישֵׁהּ גְּלוּשׁ הוּא דְּכֵי הוּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לט) בֹּהַק הוּא. זֹאת הַמִּלָּה יְדוּעָה בִּלְשׁוֹן חֲז"ל וְאֵין רֵעַ לוֹ בַּמִּקְרָא: תורה מ

מ) יִמָּרֵט. כְּמוֹ וּלְחָיַי לְמוֹרְטִים בַּעֲבוּר הַשֵּׂעָר שֶׁהוּא סְבִיב הַלְּחָיַיִם: **קֵרֵחַ.** מִגִּזְרַת לֹא תָּשִׂימוּ קָרְחָה וְטַעַם **רֹאשׁוֹ.** כֻּלּוֹ: תורה מא

מא) גִּבַּח. אֵין לוֹ חָבֵר חוּץ מֵהַפָּרָשָׁה הַזֹּאת וְהוּא שֵׁם הַתֹּאַר וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁקֵּרֵחַ הוּא בַּמַּעֲלָה שֶׁל הָרֹאשׁ וְלֹא הִזְכִּיר הָאִשָּׁה בַּעֲבוּר הַלֵּחָה הָרַבָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לֹא יִקָּרֵחַ רֹאשָׁהּ כִּי הַשֵּׂעָר הוּא כִּדְמוּת עֵשֶׂב: תורה מב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו** • מִשִּׁפּוּעַ קָדְקֹד כְּלַפֵּי פָּנָיו, קָרוּי "גַּבַּחַת", וְאַף הַצְּדָעִין שֶׁמִּכָּאן וּמִכָּאן בַּכְּלָל, וּמִשִּׁפּוּעַ קָדְקֹד כְּלַפֵּי אַחוֹרָיו קָרוּי "קָרַחַת".

(מב) **וְכִי־יִהְיֶה בַקָּרַחַת אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם צָרַעַת פֹּרֵחַת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃**

מב **וַאֲרֵי יְהֵי בְּקָרַחוּתֵהּ אוֹ בִּגְלוּשׁוּתֵהּ מַכְתֵּשׁ חִוָּר סַמּוֹק סְגִירוּת סָגְיָא הִיא בְּקָרַחוּתֵהּ אוֹ בִּגְלוּשׁוּתֵהּ׃**

רש"י◄ **נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם** • פָּתוּחַ. מִנַּיִן שֶׁאָר הַמַּרְאוֹת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר" — כְּמַרְאֵה הַצָּרַעַת הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת 'עוֹר בָּשָׂר': "אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ". וּמַהוּ אָמוּר בּוֹ? שֶׁמְּטַמֵּא בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת וְנִדּוֹן בִּשְׁנֵי שֶׁבוּעוֹת, וְלֹא כְּמַרְאֵה צָרַעַת הָאָמוּר בִּשְׁחִין וּמִכְוָה, שֶׁהוּא נִדּוֹן בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, וְלֹא כְּמַרְאֵה נְתָקִין שֶׁל מְקוֹם שֵׂעָר, שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת: שְׂאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ, בַּהֶרֶת וְתוֹלַדְתָּהּ.

(מג) **וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־הַנֶּגַע לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר׃**

מג **וְיֶחֱזֵי יָתֵהּ כַּהֲנָא וְהָא עַמִּיק מַכְתָּשָׁא חִוָּרָא סַמְּקָא בְּקָרַחוּתֵהּ אוֹ בִּגְלוּשׁוּתֵהּ כְּמֶחֱזֵי סְגִירוּתָא מְשַׁךְ בִּסְרָא׃**

(מד) **אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ׃**

מד **גְּבַר סְגִיר הוּא מְסָאֲב הוּא סָאֲבָא יְסָאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא בְּרֵישֵׁהּ מַכְתָּשֵׁהּ׃**

רש"י◄ **בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ** • אֵין לִי אֶלָּא נְתָקִין, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר הַמְּנַגְּעִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ", לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. עַל כֻּלָּן הוּא אוֹמֵר: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְגוֹ'".

(מה) **וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא׃**

מה **וּסְגִירָא דִּי בֵהּ מַכְתָּשָׁא לְבוּשׁוֹהִי יְהוֹן מְבַזְּעִין וְרֵישֵׁהּ יְהֵי פְרִיעַ וְעַל שָׂפָם כַּאֲבֵלָא יִתְעַטָּף וְלָא תִסְתַּאֲבוּן וְלָא תִסְתַּאֲבוּן יְקָרֵי׃**

רש"י◄ **פְּרֻמִים** • קְרוּעִים. **פָּרוּעַ** • מְגֻדָּל שֵׂעָר. **וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה** • כְּאָבֵל. **שָׂפָם** • שְׂעַר הַשְּׂפָתַיִם, גרינו"ן בְּלַעַ"ז. **וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא** • מַשְׁמִיעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְיִפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ (מו"ק ה).

(מו) **כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ׃ ס**

מו **כָּל יוֹמֵי דִּי מַכְתָּשָׁא בֵּהּ יְהֵי מְסָאֲב מְסָאֲב הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יֵיתֵב מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא מוֹתְבֵהּ׃**

רש"י◄ **בָּדָד יֵשֵׁב** • שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁאָר טְמֵאִים יוֹשְׁבִים עִמּוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: מַה נִּשְׁתַּנָּה מִשְּׁאָר טְמֵאִים לֵישֵׁב בָּדָד? הוֹאִיל וְהוּא הִבְדִּיל בְּלָשׁוֹן הָרָע בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וּבֵין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, אַף הוּא יִבָּדֵל. **מִחוּץ לַמַּחֲנֶה** • חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת (פסחים סז).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מג) **כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר.** שְׁאָר הַגּוּף: תורה מד

מה) **בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים.** כְּמוֹ קְרוּעִים לְהַכִּירוֹ לָלֶכֶת בְּמִנְהָג מְשׁוּנֶה אוֹ טַעְמוֹ כְּעִנְיַן אָבֵל עַל כֵּן בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ פָּרוּעַ וְהַטַּעַם שֶׁיִּתְאַבֵּל עַל רֹעַ מַעֲשָׂיו כִּי בַּעֲבוּר מַעֲשָׂיו בָּא לוֹ זֶה הַנֶּגַע: **וְעַל שָׂפָם.** לְמַעְלָה מֵהַשָּׂפָם וְהַמֵּ"ם מֵהַשֹּׁרֶשׁ, וְהָעֵד וְלֹא עָשָׂה שְׂפָמוֹ: **יַעְטֶה.** בִּבְגָדָיו מְגֻזָּרֶת עוֹטֶה אוֹר וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא יַזִּיק בְּרוּחַ פִּיו: **וְטָמֵא.** פְּעָמִים שֶׁיֹּאמַר כֵּן תָּמִיד בְּעָבְרוֹ בַּמְּסִלָּה שֶׁיֵּשׁ שָׁם יִשּׁוּב שֶׁיִּשָּׁמְרוּ בְּנֵי אָדָם וְלֹא יִגְּעוּ בּוֹ: תורה מו

מו) **כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא.** כִּי טָמֵא הוּא בֶּאֱמֶת: מִלַּת **בָּדָד.** מְפֹרֶשֶׁת בִּמְגִלַּת אֵיכָה: תורה מז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

הוֹאִיל וְהוּא הִבְדִּיל בְּלָשׁוֹן הָרָע . . אַף הוּא יִבָּדֵל (רש"י יג, מו) כָּתַב בְּסֵפֶר 'מְאוֹר עֵינַיִם': הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ מְקַבֵּל תַּעֲנוּג מִכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ מֵרָשָׁע גָּדוֹל . . וּכְשֶׁמְּדַבֵּר לְשׁוֹן הָרָע עַל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ כְּשֶׁאוֹמֵר אֱמֶת, הוּא מְבַטֵּל תַּעֲנוּג הַבּוֹרֵא . . וּמֵבִיא בּוֹ מִדַּת עַצְבוּת כִּבְיָכוֹל . . וּמְהַפֵּךְ מֵעֹנֶג לְנֶגַע. לָכֵן שְׁכָרוֹ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה — נְגָעִים בָּאִים עָלָיו.

(לקוטי שיחות כרך לז עמ' 39)

(מז) וְהַבֶּגֶד כִּי־יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרַעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים:

מז וּלְבוּשָׁא אֲרֵי יְהֵי בֵּהּ מַכְתֵּשׁ סְגִירוּ בִּלְבוּשׁ עֲמַר אוֹ בִּלְבוּשׁ כִּתָּן:

(מח) אוֹ בִשְׁתִי אוֹ בְעֵרֶב לַפִּשְׁתִּים וְלַצֶּמֶר אוֹ בְעוֹר אוֹ בְכָל־מְלֶאכֶת עוֹר:

מח אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא לְכִתָּנָא וּלְעַמְרָא אוֹ בְמַשְׁכָּא אוֹ בְּכָל עֲבִיד מְשָׁךְ:

רש"י◄ לַפִּשְׁתִּים וְלַצֶּמֶר• שֶׁל פִּשְׁתִּים, אוֹ שֶׁל צֶמֶר. אוֹ בְעוֹר• זֶה עוֹר שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה. אוֹ בְּכָל־מְלֶאכֶת עוֹר• זֶה עוֹר שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה.

(מט) וְהָיָה הַנֶּגַע יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדָּם בַּבֶּגֶד אוֹ בָעוֹר אוֹ־בַשְׁתִּי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר נֶגַע צָרַעַת הוּא וְהָרְאָה אֶת־הַכֹּהֵן:

מט וִיהֵי מַכְתָּשָׁא יָרוֹק אוֹ סַמּוֹק בִּלְבוּשָׁא אוֹ בְמַשְׁכָּא אוֹ בִשְׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא אוֹ בְּכָל מַאן דִּמְשַׁךְ מַכְתֵּשׁ סְגִירוּתָא הוּא וְיִתַּחֲזֵי לְכַהֲנָא:

רש"י◄ יְרַקְרַק• יָרֹק שֶׁבִּירֵקִין. אֲדַמְדָּם• אָדֹם שֶׁבַּאֲדֻמִּים.

(נ) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִסְגִּיר אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים:

נ וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא וְיַסְגַּר יָת מַכְתָּשָׁא שִׁבְעַת יוֹמִין:

(נא) וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְׁתִּי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בָעוֹר לְכֹל אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה הָעוֹר לִמְלָאכָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הַנֶּגַע טָמֵא הוּא:

נא וְיֶחֱזֵי יָת מַכְתָּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אֲרֵי אוֹסֵף מַכְתָּשָׁא בִּלְבוּשָׁא אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא אוֹ בְמַשְׁכָּא לְכֹל דִּי יִתְעֲבֵד מַשְׁכָּא לְעַבִּידָא סְגִירוּת מְחַזְּרָא מַכְתָּשָׁא מְסָאֵב הוּא:

רש"י◄ צָרַעַת מַמְאֶרֶת• לְשׁוֹן "סִלּוֹן מַמְאִיר" (יחזקאל כח) פויינט"ש בְּלַעַ"ז. וּמִדְרָשׁוֹ: 'תֵּן בּוֹ מְאֵרָה, שֶׁלֹּא תֵהָנֶה הֵימֶנּוּ'.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מח) אוֹ בִשְׁתִּי אוֹ בְעֵרֶב. יְדוּעִים וְיִתָּכֵן לִהְיוֹת גִּזְרַת בִּשְׁתִּי מִגִּזְרַת וַחֲשׁוּפֵי שֵׁת שֶׁהוּא יְסוֹד וְהָעֵד כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרְסוּן. וְטַעַם עֵרֶב שֶׁיִּתְעָרֵב עִם הַשְּׁתִי: אוֹ בָעוֹר. כַּאֲשֶׁר הוּא: בְּכָל מְלֶאכֶת עוֹר. כְּמוֹ מִכְבָּר וְנֹאד: יַרְקְרַק. מִגִּזְרַת יָרֹק כִּי הָעַיִן כָּמוֹהוּ וְזֶה כָּפוּל לְחִסָּרוֹן וְכֵן שְׁחַרְחַר' וְיֵשׁ אוֹמְרִים הֵפֶךְ הַדָּבָר: תורה מט

נא) מַמְאֶרֶת. כְּמוֹ סִלּוֹן מַמְאִיר וְאַחַר שֶׁסִּלּוֹן כְּמוֹ קוֹץ יִהְיֶה מַמְאִיר כְּמוֹ מַכְאִיב וְהַמֵּ"ם הַב' בְּמִלַּת מַמְאֶרֶת שׁוֹרֶשׁ וְאֵינָהּ מִגִּזְרַת מְאֵרָה. וְטַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר מָשִׁי וְצֶמֶר גֶּפֶן יִתְכֵּן שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב עַל הַהֹוֶה הַנִּמְצָא כְּטַעַם כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׂוֹנַאֲךָ וְכֵן מִשְׁפַּט הַסּוּס וְהַפֶּרֶד אוֹ יִתְכֵּן שֶׁלֹּא יֶאֱרַע הַנֶּגַע כִּי אִם לְצֶמֶר וּפִשְׁתִּים: תורה נב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(נב) וְשָׁרַף אֶת־הַבֶּגֶד אוֹ אֶת־הַשְּׁתִי׳ אוֹ אֶת־הָעֵרֶב בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים אֲוֹ אֶת־כָּל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה בּוֹ הַנֶּגַע כִּי־צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃

נב וְיוֹקִיד יָת לְבוּשָׁא אוֹ יָת שִׁתְיָא אוֹ יָת עַרְבָּא בְּעַמְרָא אוֹ בְּכִתָּנָא אוֹ יָת כָּל מַאן דִּמְשַׁךְ דִּי יְהֵי בֵּהּ מַכְתָּשָׁא אֲרֵי סְגִירוּת מְחַזְרָא הִיא בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד׃

רש"י◄ בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים • שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: יָכוֹל יָבִיא גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן וְיִשְׂרְפֵם עִמּוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "הִוא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" — אֵינָהּ צְרִיכָה דָּבָר אַחֵר עִמָּהּ. אִם־כֵּן, מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים"? לְהוֹצִיא אֶת הָאִמְרִיּוֹת שֶׁבּוֹ, שֶׁהֵן מִמִּין אַחֵר (פסחים סח). אִמְרִיּוֹת, לְשׁוֹן שָׂפָה, כְּמוֹ אִמְרָא.

(נג) וְאִם יִרְאֶה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְּׁתִי אוֹ בָעֵרֶב אוֹ בְּכָל־כְּלִי־עוֹר׃

נג וְאִם יֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא לָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בִּלְבוּשָׁא אוֹ בִשְׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָּא אוֹ בְּכָל מַאן דִּמְשָׁךְ׃

(נד) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע וְהִסְגִּירוֹ שִׁבְעַת־יָמִים שֵׁנִית׃

נד וִיפַקֵּד כַּהֲנָא וִיחַוְּרוּן יָת דִּי בֵּהּ מַכְתָּשָׁא וְיַסְגְּרִנֵּהּ שִׁבְעַת יוֹמִין תִּנְיָנוּת׃

רש"י◄ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע • יָכוֹל מְקוֹם הַנֶּגַע בִּלְבַד? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע". יָכוֹל כָּל הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ טָעוּן כִּבּוּס? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "הַנָּגַע". הָא כֵּיצַד? יְכַבֵּס מִן הַבֶּגֶד עִמּוֹ.

~ יום רביעי כ"ח ניסן ~

(נה) וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרֵי׳ הֻכַּבֵּס אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה טָמֵא הוּא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הִוא בְּקָרְחָתוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃

נה וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא בָּתַר דְּחַוְּרוּ יָת מַכְתָּשָׁא וְהָא לָא שְׁנָא מַכְתָּשָׁא מִן כַּד הֲוָה וּמַכְתָּשָׁא לָא אוֹסִיף מְסָאֵב הוּא בְּנוּרָא תּוֹקְדִנֵּהּ תַּבְרָא הִיא בִּשְׁחִיקוּתֵהּ אוֹ בְּחַדָּתוּתֵהּ׃

רש"י◄ אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס • לְשׁוֹן הֲעָשׂוֹת. לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ • לֹא הֶכְהָה מִמַּרְאִיתוֹ. וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה • שֶׁמַּעְנוּ, שֶׁאִם לֹא הָפַךְ וְלֹא פָשָׂה, טָמֵא. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לֹא הָפַךְ וּפָשָׂה. הָפַךְ וְלֹא פָשָׂה, אֵינִי יוֹדֵעַ מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְהִסְגִּיר אֶת הַנֶּגַע", מִכָּל־מָקוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים', וּרְמַזְתִּיהָ כָּאן לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו. פְּחֶתֶת הִוא • לְשׁוֹן גֵּמָא, כְּמוֹ (שמואל ב יז): "בְּאַחַת הַפְּחָתִים", כְּלוֹמַר שְׁפָלָה הִיא, נֶגַע שֶׁמַּרְאָיו שׁוֹקְעִין. בְּקָרְחָתוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּשִׁחִיקוּתֵהּ אוֹ בְחַדָּתוּתֵהּ. קָרְחָתוֹ • שְׁחָקִים יְשָׁנִים. וּמִפְּנֵי הַ'מִּדְרָשׁ' שֶׁהֵצַרְתָּ לְ'גְזֵרָה־שָׁוָה': מִנַּיִן לִפְרִיחָה בִּבְגָדִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה? נֶאֱמְרָה "קָרַחַת וְגַבַּחַת" בְּאָדָם, וְנֶאֱמְרָה "קָרַחַת וְגַבַּחַת" בִּבְגָדִים. מַה לְּהַלָּן פָּרַח בְּכֻלּוֹ — טָהוֹר, אַף כָּאן פָּרַח בְּכֻלּוֹ — טָהוֹר, לְכָךְ אָתָז הַכָּתוּב לְשׁוֹן "קָרַחַת וְגַבַּחַת". וּלְעִנְיַן פֵּרוּשׁוֹ וְתַרְגּוּמוֹ, זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ: קָרַחַת — לְשׁוֹן יְשָׁנִים, וְגַבַּחַת — לְשׁוֹן חֲדָשִׁים, כְּאִלּוּ נִכְתַּב בְּאַחֲרִיתוֹ אוֹ בְּקַדְמוּתוֹ, שֶׁהַקָּרַחַת לְשׁוֹן אֲחוֹרִים וְהַגַּבַּחַת לְשׁוֹן פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו וְגוֹ'", וְהַקָּרַחַת, כָּל שֶׁשּׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִן הַקָּדְקֹד וּלְאַחֲרָיו, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נה) הֻכַּבֵּס אֶת הַנֶּגַע. שֵׁם הַפֹּעַל שֶׁלֹּא נִקְרָא שֵׁם פּוֹעֲלוֹ מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף: פְּחֶתֶת. אֵין לָהּ אָח בַּמִּקְרָא וְהִיא יְדוּעָה בִּלְשׁוֹן חֲז"ל וְטַעְמוֹ חִסָּרוֹן הוּא שֶׁאֵרַע בְּקָרַחַת הַבֶּגֶד אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ וְהַגָּאוֹן אָמַר שֶׁפֵּרֵשׁ בְּקָרַחַת הַפֵּאָה הָאַחֲרֶת כִּי בַּגַּבַּחַת הִיא מִפְּאַת פְּנֵי הַבֶּגֶד אִם כֵּן יִהְיֶה קֵרַח מֵאָחוֹר הָרֹאשׁ וְיָפֶה פֵּרֵשׁ: תורה נו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(נו) וְאִם֩ רָאָ֨ה הַכֹּהֵ֜ן וְהִנֵּה֙ כֵּהָ֣ה הַנֶּ֔גַע אַחֲרֵ֖י הֻכַּ֣ס אֹתֹ֑ו וְקָרַ֥ע אֹתֹ֛ו מִן־הַבֶּ֥גֶד אֹ֖ו מִן־הָעֹ֑ור אֹ֥ו מִן־הַשְּׁתִ֖י אֹ֥ו מִן־הָעֵֽרֶב׃

נו וְאִם חְזָא כַהֲנָא וְהָא עָמְיָא מַכְתָּשָׁא בָּתַר דְּחַוָּרוּ יָתֵהּ וּבְזַע יָתֵהּ מִן לְבוּשָׁא אוֹ מִן מַשְׁכָּא אוֹ מִן שִׁתְיָא אוֹ מִן עַרְבָּא׃

רש"י ◄ וְקָרַע אֹתוֹ • יִקְרַע מְקוֹם הַנֶּגַע מִן הַבֶּגֶד וְיִשְׂרְפֶנּוּ.

(נז) וְאִם־תֵּרָאֶ֣ה עֹ֗וד בַּבֶּ֤גֶד אֹ֙ו־בַשְּׁתִ֔י אֹ֥ו־בָעֵ֖רֶב אֹ֑ו בְּכָל־כְּלִי־עֹ֔ור פֹּרַ֥חַת הִ֖וא בָּאֵ֣שׁ תִּשְׂרְפֶ֔נּוּ אֵ֥ת אֲשֶׁר־בֹּ֖ו הַנָּֽגַע׃

נז וְאִם תִּתְחֲזֵי עוֹד בִּלְבוּשָׁא אוֹ בִשְׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָּא אוֹ בְכָל מַאן דִּמְשַׁךְ סָגְיָא הִיא בְּנוּרָא תּוֹקְדִנֵּהּ יָת דִּי בֵּהּ מַכְתָּשָׁא׃

רש"י ◄ פֹּרַחַת הִוא • דָּבָר הַחוֹזֵר וְצוֹמֵחַ. בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ • אֶת כָּל הַבֶּגֶד.

(נח) וְהַבֶּ֣גֶד אֹ֗ו־הַשְּׁתִ֤י אֹו־הָעֵ֙רֶב֙ אֹו־כָ֣ל־כְּלֵ֣י הָעֹ֔ור אֲשֶׁ֥ר תְּכַבֵּ֖ס וְסָ֣ר מֵהֶ֑ם הַנֶּ֗גַע וְכֻבַּ֤ס שֵׁנִית֙ וְטָהֵֽר׃

נח וּלְבוּשָׁא אוֹ שִׁתְיָא אוֹ עַרְבָּא אוֹ כָל מַאן דִּמְשַׁךְ דִּי יִתְחַוַּר וְיֶעְדֵּי מִנְּהוֹן מַכְתָּשָׁא וְיִצְטַבַּע תִּנְיָנוּת וְיִדְכֵּי׃

רש"י ◄ וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע • אִם כְּשֶׁכִּבְּסוּהוּ בַּתְּחִלָּה עַל־פִּי כֹּהֵן, סָר מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע לְגַמְרֵי. וְכֻבַּס שֵׁנִית • לְשׁוֹן טְבִילָה. תַּרְגּוּם שֶׁל 'כִּבּוּסִין' שֶׁבְּפָרָשָׁה זוֹ לְשׁוֹן לִבּוּן:

"וְיִתְחַוַּר". חוּץ מִזֶּה, שֶׁאֵינוֹ לְלִבּוּן אֶלָּא לִטְבֹּל, לְכָךְ תַּרְגּוּמוֹ 'וְיִצְטַבַּע'. וְכֵן כָּל כִּבּוּסֵי בְּגָדִים שֶׁהֵן לִטְבִילָה, מְתֻרְגָּמִין 'וְיִצְטַבַּע'.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְשׁוֹן טְבִילָה (רש"י יג, נח) אֶפְשָׁר לְבָאֵר אֶת הַמַּטָּרָה שֶׁל כִּבּוּס זֶה בִּשְׁנֵי פָּנִים. א. הֶסְרַת הַנֶּגַע, וּלְפִי זֶה מַשְׁמָעוּתָהּ – לִבּוּן. ב. הֶסְרַת טֻמְאַת הַנֶּגַע שֶׁהִתְפַּשְּׁטָה בְּכָל הַבֶּגֶד, וְאָז מַשְׁמָעוּתָהּ – טְבִילָה. וּמִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "וְכֻבַּס שֵׁנִית" מַשְׁמַע שֶׁהוּא בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לָרִאשׁוֹן וְיֵשׁ לָהֶם תֹּכֶן דּוֹמֶה. לָכֵן מְפָרֵשׁ לְשׁוֹן 'טְבִילָה', הַיְינוּ שֶׁשְּׁנֵיהֶם מְטַהֲרִים אֶת הַבֶּגֶד: הָרִאשׁוֹן מֵסִיר אֶת הַנֶּגַע, וְהַשֵּׁנִי אֶת הַטֻּמְאָה. אַךְ אִם הוּא לְשׁוֹן 'לִבּוּן' – נִמְצָא שֶׁהָרִאשׁוֹן כְּלָל לֹא טִהֵר אֶת הַבֶּגֶד, רַק הַשֵּׁנִי.

(לקוטי שיחות כרך ז עמ' 93)

(נט) זֹ֣את תּוֹרַ֗ת נֶגַע־צָרַ֤עַת בֶּגֶד֙ הַצֶּ֔מֶר וְ֖אֹו הַפִּשְׁתִּ֑ים אֹו֙ הַשְּׁתִ֔י אֹו֙ הָעֵ֔רֶב אֹו֙ כָּל־כְּלִי־עֹ֔ור לְטַהֲרֹ֥ו אֹו֖ לְטַמְּאֹֽו׃ פפפ

נט דָּא אוֹרַיְתָא דְּמַכְתַּשׁ סְגִירוּ בִּלְבוּשׁ עֲמַר אוֹ כִתָּנָא אוֹ שִׁתְיָא אוֹ עַרְבָּא אוֹ כָּל מַאן דִּמְשָׁךְ לְדַכָּיוּתֵהּ אוֹ לְסַאֲבוּתֵהּ׃ פ פ פ

ס"ז פסוקים, בני"ה סימן. חסלת פרשת תזריע

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נז) **וְאִם תֵּרָאֶה עוֹד.** הַפִּחֶתֶת וְכֵן פּוֹרַחַת הִיא וְאַחַר שֶׁאָמַר תִּשְׂרְפֶנּוּ בֵּאֵר כִּי מְקוֹם הַנֶּגַע לְבַדּוֹ יִשָּׂרֵף: תורה נח

נח) **וְכֻבַּס שֵׁנִית.** מִצְוָה לְכַבְּסוֹ פַּעֲמַיִם: **וְסָר מֵהֶם הַנֶּגַע.** וּכְבָר סָר מֵהֶם הַנֶּגַע וּכְבָר הֶרְאִיתִיךָ רַבִּים כָּמוֹהוּ וּמִלַּת וְכֻבַּס פֹּעַל שֶׁלֹּא נִקְרָא שֵׁם פּוֹעֲלוֹ: תורה נט

נט) **זֹאת תּוֹרַת נֶגַע צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר.** אַרְבַּע סְמוּכִים וְיֵשׁ בַּמִּקְרָא חֲמֵשׁ גִּבּוֹרֵי חַיִל מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית ה, וְכֻלָּם סְמוּכִים אֶל הַשֵּׁם שֶׁהוּא סוֹמֵךְ לְכָל הַנּוֹפְלִים: תורה א

חסלת פרשת תזריע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יד (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) **זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן:**

ב דָּא תְּהֵי אוֹרַיְתָא דִּסְגִירָא בְּיוֹמָא דְּדָכוּתֵהּ וְיִתֵּתֵי לְוָת כַּהֲנָא:

רש"י◄ **זאת תהיה תורת המצורע וגו'** • (מגילה כא) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין מְטַהֲרִין אוֹתוֹ בַּלַּיְלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

גַּם הַנְּמוּךְ בְּיוֹתֵר מוּבָא אֶל הַכֹּהֵן

זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע . . וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן: וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה (יד, ב־ג)

וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ בֵּיאוּר לְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן", שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר עַל הַמְּצוֹרָע לְהִכָּנֵס לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וְהֵיאַךְ יָבוֹא אֶל הַכֹּהֵן, וְאֵכֶן הֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב הוּא "וְיָצָא הַכֹּהֵן" – שֶׁבָּא אֶל הַמְּצוֹרָע "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה". כֵּן צָרִיךְ בֵּיאוּר הַלָּשׁוֹן "וְהוּבָא", וְלֹא נִכְתַּב "וּבָא".

וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

עוֹנְשׁוֹ שֶׁל הַמְּצוֹרָע לֵישֵׁב בָּדָד מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, מַגִּיעַ מַחֲמַת חֶטְאוֹ הֶחָמוּר שֶׁדִּבֵּר לָשׁוֹן־הָרָע (רש"י תזריע יג, מו), וְאִם כֵּן הֵימָצְאוּתוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הִיא בִּגְלַל שֶׁבְּדַרְגָּתוֹ הָרוּחָנִית נִמְצָא הוּא מִחוּץ לִגְבוּל הַקְּדוּשָׁה. וְגַם עַל יְהוּדִי הַנִּמְצָא בְּמַצָּב כָּזֶה, מַבְטִיחָה הַתּוֹרָה שֶׁסּוֹפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. וְזֶהוּ הָרֶמֶז בַּלָּשׁוֹן "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" – שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ שֶׁיּוּבָא בְּעַל־כּוֹרְחוֹ, דְּכֵינָן שֶׁהַקָּבָּ"ה יַעֲרֶה עָלָיו רוּחַ מִמָּרוֹם, וַדַּאי שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה.

וְכֵינָן שֶׁסּוֹף־כָּל־סוֹף רְצוֹן ה' הוּא שֶׁתִּהְיֶה הַתְּשׁוּבָה מִפְּנִימִיּוּתוֹ שֶׁל הַמְּצוֹרָע, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְיָצָא הַכֹּהֵן", שֶׁאַף שֶׁתְּחִלַּת הַתְּשׁוּבָה הִיא בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, הַמְרוֹמֶמֶת אֶת הַמְּצוֹרָע "אֶל הַכֹּהֵן", הֲרֵי שֶׁהָעֲבוֹדָה אַחַר־כָּךְ הִיא לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַקְּדוּשָׁה "הַחוּצָה", לְדַרְגַּת הָאָדָם כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, וְזֶהוּ הָרֶמֶז בְּכָךְ שֶׁהַכֹּהֵן יוֹצֵא אֶל הַמְּצוֹרָע.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק ז, עמוד 100 – מתוך 'לקראת שבת')

(ג) **וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ:**

ג וְיִפּוֹק כַּהֲנָא לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא אִתַּסִּי מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא מִן סְגִירָא:

רש"י◄ **אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה** • חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת שֶׁנִּשְׁתַּלַּח שָׁם בִּימֵי חִלּוּטוֹ.

(ד) **וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב:**

ד וִיפַקֵּד כַּהֲנָא וְיִסַּב לְמִדַּכֵּי תַּרְתֵּין צִפְּרִין חַיִּין דָּכְיָן וְאָעָא דְּאַרְזָא וּצְבַע זְהוֹרִי וְאֵזוֹבָא:

רש"י◄ **חַיּוֹת** • (חולין קמא) פְּרָט לִטְרֵפוֹת. **טְהֹרוֹת** • פְּרָט לְעוֹף טָמֵא. לְפִי שֶׁהַנְּגָעִים בָּאִין עַל לָשׁוֹן הָרָע (ערכין טו), שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה פִּטְפּוּטֵי דְּבָרִים, לְפִיכָךְ הֵזְקִקוּ לְטָהֳרָתוֹ צִפָּרִים, שֶׁמְּפַטְפְּטִין תָּמִיד בְּצִפְצוּף קוֹל.

וְעֵץ אֶרֶז • לְפִי שֶׁהַנְּגָעִים בָּאִין עַל גַּסּוּת הָרוּחַ. **וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב** • מַה תַּקָּנָתוֹ יַתְרַפֵּא? יַשְׁפִּיל עַצְמוֹ מִגַּאֲוָתוֹ כְּתוֹלַעַת וּכְאֵזוֹב. **עֵץ אֶרֶז** • מַקֵּל שֶׁל אֶרֶז. **וּשְׁנִי תוֹלַעַת** • לָשׁוֹן שֶׁל צֶמֶר צָבוּעַ זְהוֹרִית (ב"מ כ"ט).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) אָמַר **וַיְדַבֵּר ה'**. כִּי יָחֵל תּוֹרַת הַמִּטַּהֵר וְאָמַר ר' יוֹנָה הַסְּפָרְדִּי הַמְדַקְדֵּק כִּי נִרְפָּא נֶגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ הוּא הָפוּךְ וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ נִרְפָּא הַצָּרוּעַ מִנֶּגַע הַצָּרַעַת וְלָמָּה נַהֲפוֹךְ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים בַּעֲבוּר חֹסֶר דַּעְתֵּנוּ וַהֲלֹא שָׁם כָּתוּב כִּי נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְעוֹד כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע: תורה ב

ב) וְטַעַם **וְהוּבָא**. כְּמוֹ חֲבֵרָיו כִּי אַחַר שֶׁיָּסוּר נֶגַע הַצָּרַעַת לֹא יִרְצֶה לְהָבִיא מַה שֶּׁמְּחַיֵּב: תורה ג

ג) **וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה**. אַף עַל פִּי שֶׁטְּהָרוֹ הַכֹּהֵן לֹא יִכָּנֵס אֶל הַמַּחֲנֶה אוֹ בַּמְּדִינָה עַד שֶׁיִּתֵּן טָהֳרָתוֹ וַיְשַׁלֵּם כָּל אֲשֶׁר צִוָּה: **וְיָצָא הַכֹּהֵן**. אֵינֶנּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל וְהִנֵּה נִתְבָּרֵר פֵּרוּשׁ אוֹ אֶל אֶחָד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: תורה ד

ד) **וְלָקַח לַמִּטַּהֵר**. הַכֹּהֵן יִקַּח מִשֶּׁלּוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים׃

ה וּיפַקֵּד כַּהֲנָא וְיִכּוֹס יָת צִפָּרָא חֲדָא לְמַאן דַּחְסַף עַל מֵי מַבּוּעַ׃

רש"י◄ עַל־מַיִם חַיִּים • נוֹתֵן אוֹתָם תְּחִלָּה בִּכְלִי, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא דַּם צִפּוֹר נִכָּר בָּהֶם, וְכַמָּה הֵן? רְבִיעִית.

(ו) אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים׃

ו יָת צִפָּרָא חַיְתָא יִסַּב יָתַהּ וְיָת אָעָא דְּאַרְזָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת אֵזוֹבָא וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן וְיָת צִפָּרָא חַיְתָא בְּדִמָּא דְּצִפָּרָא דִּנְכִיסָא עַל מֵי מַבּוּעַ׃

רש"י◄ אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ • מְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ אוֹגְדָהּ עִמָּהֶם, אֶלָּא מַפְרִישָׁהּ לְעַצְמָהּ, אֲבָל הָעֵץ וְהָאֵזוֹב כְּרוּכִים יַחַד בְּלְשׁוֹן הַזְּהוֹרִית, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב", קִיחָה אַחַת לִשְׁלָשְׁתָּן. יָכוֹל, כְּשֵׁם שֶׁאֵינָהּ בִּכְלַל אֲגֻדָּה, כֵּן לֹא תְּהֵא בִּכְלַל טְבִילָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְטָבַל אוֹתָם וְאֵת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה", הֶחֱזִיר אֶת הַצִּפּוֹר לִכְלָל טְבִילָה.

(ז) וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהַרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃

ז וְיַדֵּי עַל דְּמִדַּכֵּי מִן סְגִירוּתָא שְׁבַע זִמְנִין וִידַכְּנֵהּ וִישַׁלַּח יָת צִפָּרָא חַיְתָא עַל אַפֵּי חַקְלָא׃

(ח) וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַّחֲנֶה וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים׃

ח וִיצַבַּע דְּמִדַּכֵּי יָת לְבוּשׁוֹהִי וִיגַלַּח יָת כָּל שַׂעֲרֵהּ וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וְיִדְכֵּי וּבָתַר כֵּן יֵעוֹל לְמַשְׁרִיתָא וִיתֵב מִבָּרָא לְמַשְׁכְּנֵהּ שַׁבְעָא יוֹמִין׃

רש"י◄ וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ • (ת"כ, חולין קמא) מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

(ט) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר׃

ט וִיהֵי בְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלַּח יָת כָּל שַׂעֲרֵהּ יָת רֵישֵׁהּ וְיָת דִּקְנֵהּ וְיָת גְּבִינֵי עֵינוֹהִי וְיָת כָּל שַׂעֲרֵהּ יְגַלַּח וִיצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי וִיסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא וְיִדְכֵּי׃

רש"י◄ אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְגוֹ' • כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, לְהָבִיא כָּל מְקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר וְנִרְאָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְיֵשׁ אוֹמֵר הַמְּצֹרָע יִתְּנֵם וְתַי"ו הִתְפַּעֵל מֻבְלָע בְּדַגְשׁוּת הַטֵּי"ת וְהוּא עַל מִשְׁקַל אִישׁ מִתְהַלֵּל: **שְׁתֵּי צִפֳּרִים.** כָּל עוֹף יִקָּרֵא צִפּוֹר וְהִנֵּה יִקַּח כָּל עוֹף שֶׁיִּמְצָא: **חַיּוֹת.** וְלֹא מֵתוֹת: **טְהוֹרוֹת.** שֶׁלֹּא יִקַּח מֵהַטְּמֵאוֹת: **וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב.** הוּא הַגָּדוֹל וְקָטָן בְּמִינֵי הַצְּמָחִים וְהָעֵד מִדִּבְרֵי חָכְמַת שְׁלֹמֹה וְאֵין צוֹרֵךְ לְחַפֵּשׂ עַל הָאֵזוֹב כִּי הוּא יָדוּעַ בַּקַּבָּלָה. וְהִנֵּה הַמְּצֹרָע וְהַבַּיִת הַמְּנֻגָּע וְטֻמְאַת הַמֵּת קְרוֹבִים וְהִנֵּה גַּם הֵם כִּדְמוּת פֶּסַח מִצְרַיִם: תורה ה

ה) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט. כֹּהֵן אַחֵר אוֹ יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ אוֹמְרִים הַמְּצוֹרָע וְהוּא רָחוֹק: **אֶל כְּלִי חֶרֶס.** כְּמוֹ עַל, וְכֵן אֶל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלַּלְתִּי: **מַיִם חַיִּים.** לְקִוּחִים מִמָּקוֹם נוֹבֵעַ: תורה ו

ו) וְטָבַל אוֹתָם. הָאֶרֶז וְהַשָּׁנִי וְהָאֵזוֹב: **עַל הַמַּיִם.** שֶׁהַדָּם מְעוֹרָב עִמָּם: תורה ז

ז) וְהִזָּה. מֵהַדָּם הַמְּעוֹרָב אַחַר טִבּוּל גַּם הַצִּפּוֹר הַחַיָּה וְהַנִּזְכָּרִים: **עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה.** מָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם יִשּׁוּב שֶׁלֹּא תִּדְבַּק הַצָּרַעַת. וְהַהַזָּיָה בִּשְׁלָשְׁתָּן אוֹ בְּאֵזוֹב לְבַדּוֹ כְּטֻמְאַת הַמֵּת: תורה ח

ח) וְכִבֵּס. וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ. כְּלָל: **וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר.** בָּעֶרֶב כַּמִּשְׁפָּט וְאַחַר כֵּן שָׁב לְפָרֵשׁ כִּי זֶה יִהְיֶה אַחַר יָמִים שִׁבְעָה וְכֵן הָיָה מִשְׁפַּט שִׁבְעָה שֶׁל מְרִיָּם וּפֵרַשׁ כִּי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּבֵאֵר כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבּוֹת עֵינָיו וְזֹאת הַמִּלָּה קְרוֹבָה מִגְּזֵרַת גַּב: תורה ט

ט) וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ. שְׂעַר הָרַגְלַיִם וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף זְרֹעָיו וְשׁוֹקָיו וְהַחָזֶה: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן:**

י וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִסַּב תְּרֵין אִמְּרִין שַׁלְמִין וְאִמַּרְתָּא חֲדָא בַּת שַׁתָּא שְׁלֵמְתָּא וּתְלָתָא עֶסְרוֹנִין סְלֶתָא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח וְלֻגָּא חַד דְּמִשְׁחָא:

רש"י◄ **וְכַבְשָׂה אַחַת•** לְחַטָּאת. **וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים•** לְנִסְכֵּי שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים הַלָּלוּ, שֶׁחַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ שֶׁל מְצֹרָע טְעוּנִין נְסָכִים (סוטה יז). **וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן•** לְהַזּוֹת עָלָיו שֶׁבַע וְלִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל תְּנוּךְ אָזְנוֹ וּמַתַּן בְּהוֹנוֹת.

(יא) **וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֶת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

יא וִיקִים כַּהֲנָא דְּמִדַּכֵּי יָת גַּבְרָא דְּמִדַּכֵּי וְיִתְהוֹן קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ **לִפְנֵי ה'•** (מנחות צא. כלים פ"א) בְּשַׁעַר נִקָּנוֹר וְלֹא בָּעֲזָרָה עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא מְחֻסָּר כִּפּוּרִים.

(יב) **וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:**

יב וְיִסַּב כַּהֲנָא יָת אִמְּרָא חֲדָא וִיקָרֵב יָתֵהּ לַאֲשָׁמָא וְיָת לֻגָּא דְּמִשְׁחָא וְאָרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם•** יַקְרִיבֶנּוּ לְתוֹךְ הָעֲזָרָה לְשֵׁם אָשָׁם. **וְהֵנִיף•** שֶׁהוּא טָעוּן תְּנוּפָה חַי. **וְהֵנִיף אֹתָם•** אֶת הָאָשָׁם וְאֶת הַלֹּג.

(יג) **וְשָׁחַט אֶת־הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הָעֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא:**

יג וְיִכּוֹס יָת אִמְּרָא בַּאֲתַר דִּי יִכּוֹס יָת חַטָּאתָא וְיָת עֲלָתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי כְּחַטָּאתָא אַשְׁמָא הוּא לְכַהֲנָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא:

רש"י◄ **בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט וְגוֹ'•** עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן, וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בְּתוֹרַת אָשָׁם בְּפָרָשַׁת "צַו אֶת אַהֲרֹן", שֶׁהָאָשָׁם טָעוּן שְׁחִיטָתוֹ בַּצָּפוֹן? לְפִי שֶׁיָּצָא זֶה מִכְּלָל אֲשָׁמוֹת לִדּוֹן בְּהַעֲמָדָה. (זבחים כ) יָכוֹל תְּהֵא שְׁחִיטָתוֹ בִּמְקוֹם הַעֲמָדָתוֹ? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְשָׁחַט... בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט וְגוֹ'". **כִּי כַּחַטָּאת•** כִּי כְּכָל הַחַטָּאוֹת. **הָאָשָׁם•** הַזֶּה. **הוּא לַכֹּהֵן•** בְּכָל עֲבוֹדוֹת הַתְּלוּיוֹת בַּכֹּהֵן, הִשְׁוָה אָשָׁם זֶה לְחַטָּאת, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְיָצָא דָּמוֹ מִכְּלָל שְׁאָר אֲשָׁמוֹת לְהִנָּתֵן עַל תְּנוּךְ וּבְהוֹנוֹת, לֹא יְהֵא טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ? לְכָךְ נֶאֱמַר: "כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן". יָכוֹל יְהֵא דָּמוֹ נִתָּן לְמַעְלָה כַּחַטָּאת? תַּלְמוּד־לוֹמַר וְכוּ', בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'.

(יד) **וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית:**

יד וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דַּאֲשָׁמָא וְיִתֵּן כַּהֲנָא עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵהּ דְּיַמִּינָא:

רש"י◄ **תְּנוּךְ•** גְּדֵר אֶמְצָעִי שֶׁבָּאֹזֶן; וּלְשׁוֹן "תְּנוּךְ" לֹא נוֹדַע לִי, וְהַפּוּתְרִים קוֹרִים לוֹ: טנדרו"ס. **בֹּהֶן•** גּוּדָל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

י) **שְׁנֵי כְבָשִׂים וְכִבְשָׂה אַחַת.** בַּעֲבוּר הֱיוֹת גֶּגַע הַצָּרַעַת מוּסָר עַל מַעֲשֶׂה הַלָּשׁוֹן עַל כֵּן יַקְרִיב כֶּבֶשׂ אֶחָד לְעוֹלָה כְּמִשְׁפַּט כָּל הָעוֹלָה עַל הָרוּחַ וְאֶחָד אָשָׁם כְּמִשְׁפַּט כָּל אָשָׁם וּנְקֵבָה לְחַטָּאת כְּמִשְׁפַּט כָּל חַטָּאת וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים כְּמִשְׁפַּט עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ: **וְלֹג אֶחָד.** מִדָּה וְאֵין לוֹ אָח וְטַעַם אוֹתָם הַכְּבָשִׂים וְהַכִּבְשָׂה גַּם זֶה הָאָשָׁם גַּם זֹאת הַחַטָּאת לַכֹּהֵן חוּץ מֵהָאֲמוּרִים: תורה יא

יד) **עַל תְּנוּךְ.** טַעְמוֹ יָדוּעַ מִמְּקוֹמוֹ וְהִנֵּה הַמִּטַּהֵר מֵהַצָּרַעַת שֶׁהוּא בְּגוּף כְּמוֹ הַכֹּהֵן שֶׁיְּמַלֵּא יָדוֹ כִּי הֶעָוֹן כְּמוֹ הַצָּרַעַת בַּנֶּפֶשׁ וְהַכֹּהֵן מְקוֹם חִבּוּר וְהוּא עִקַּר כָּל הַמַּעֲשִׂים וְהַיְמָנוּת בַּעֲבוּר כֹּחַ הַצַּד הַיָּמִין וְהַתְּנוּךְ זֵכֶר לִשְׁמוֹעַ אֲשֶׁר צִוָּה: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשָּׁמֶן וְיָצַק עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית:

טו וְיִסַּב כַּהֲנָא מִלֻּגָּא דְּמִשְׁחָא וְיִרִיק עַל יְדָא דְכַהֲנָא דִשְׂמָאלָא:

(טז) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשָּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמֹאלִית וְהִזָּה מִן־הַשָּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה:

טז וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא יָת אֶצְבְּעֵהּ דְיַמִינָא מִן מִשְׁחָא דִי עַל יְדֵהּ דִשְׂמָאלָא וְיַדֵי מִן מִשְׁחָא בְּאֶצְבְּעֵהּ שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ לִפְנֵי ה׳ • (ת"כ) כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים.

(יז) וּמִיֶּתֶר הַשָּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל דַּם הָאָשָׁם:

יז וּמִשְׁאָר מִשְׁחָא דִי עַל יְדֵהּ יִתֵּן כַּהֲנָא עַל רוּם אוּדְנָא דְמִתְדַּכֵּי דְיַמִינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵהּ דְיַמִינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵהּ דְיַמִינָא עַל דְּמָא דַאֲשָׁמָא:

(יח) וְהַנּוֹתָר בַּשָּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה:

יח וּדְאִשְׁתְּאַר בְּמִשְׁחָא דִי עַל יְדָא דְכַהֲנָא יִתֵּן עַל רֵישׁ דְמִתְדַּכֵּי וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ:

(יט) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הַחַטָּאת וְכִפֶּר עַל־הַמִּטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ וְאַחַר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה:

יט וְיַעְבֵּד כַּהֲנָא יָת חַטָּאתָא וִיכַפֵּר עַל דְּמִתְדַּכֵּי מִסּוֹבְתֵהּ וּבָתַר כֵּן יִכּוֹס יָת עֲלָתָא:

(כ) וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר: ס

כ וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא לְמַדְבְּחָא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא וְיִדְכֵּי:

רש"י◄ וְאֶת־הַמִּנְחָה • מִנְחַת נְסָכִים שֶׁל בְּהֵמָה.

~ יום חמישי כ"ט ניסן ~

(כא) וְאִם־דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן:

כא וְאִם מִסְכֵּן הוּא וְלֵית יְדֵהּ מַדְבְּקָא וְיִסַּב אִמַּר חַד אֲשָׁמָא לַאֲרָמָא לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְעִסְרוֹנָא סֻלְתָּא חַד דְּפִיל בִּמְשַׁח לְמִנְחָא וְלֻגָּא דְמִשְׁחָא:

רש"י◄ וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד • לְכֶבֶשׂ זֶה שֶׁהוּא אֶחָד, יָבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד לִנְסָכָיו. וְלֹג שָׁמֶן • לָתֵת מִמֶּנּוּ עַל הַבְּהוֹנוֹת, וְשֶׁמֶן שֶׁל נִסְכֵּי הַמִּנְחָה לֹא הֵזַקְק הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית. הִיא כַּף הַכֹּהֵן הַמִּטַּהֵר רַק כֵּן דֶּרֶךְ צַחוּת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְהָעֵד הַפָּסוּק הַבָּא אַחֲרָיו: תורה טז

טז) לִפְנֵי ה׳. אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: תורה יז

יז) עַל דַּם הָאָשָׁם. שֶׁהוּא תְּנוּךְ וּבְהוֹנוֹת: תורה יח

יט) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחַטָּאת. הִיא הַכִּבְשָׂה כְּתוֹרַת כָּל חַטָּאת: תורה כ

כ) וְהֶעֱלָה. אֶת הָעֹלָה. הוּא הַכֶּבֶשׂ וּמִנְחָתוֹ שֶׁהוּא עִשָּׂרוֹן וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל הַמִּנְחָה יַקְרִיב לְעוֹלָה וּבִתְחִלָּה הָאָשָׁם שֶׁהוּא הֶחָמוּר: **וְטָהֵר.** אָז יִהְיֶה טָהוֹר כְּכָל הַטְּהוֹרִים: תורה כא

כא) דַּל. יֵשׁ בְּגוּף כְּמוֹ דַּלּוֹת וְרָעוֹת אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דַּל כָּכָה דַּל בֶּן הַמֶּלֶךְ וְיֵשׁ דַּל שֶׁאֵין לוֹ מָמוֹן: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְהָיָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה׃

כב וּתְרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה דִּי תַדְבֵּק יְדֵהּ וִיהֵי חַד חַטָּאתָא וְחַד עֲלָתָא׃

(כג) וְהֵבִיא אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה׃

כג וְיַיתִי יָתְהוֹן בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה לְדַכָּיוּתֵהּ לְוָת כַּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ • שְׁמִינִי לְצִפֳּרִים וּלְהַזָּאַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת.

(כד) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

כד וְיִסַּב כַּהֲנָא יָת אִמְּרָא דַּאֲשָׁמָא וְיָת לֶגָּא דְּמִשְׁחָא וְאָרִים יָתְהוֹן כַּהֲנָא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃

(כה) וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃

כה וְיִכּוֹס יָת אִמְּרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דַּאֲשָׁמָא וְיִתֵּן עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵהּ דְּיַמִּינָא׃

(כו) וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצֹּק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית׃

כו וּמִן מִשְׁחָא יְרִיק כַּהֲנָא עַל יְדָא דְּכַהֲנָא דִּשְׂמָאלָא׃

(כז) וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמֹאלִית שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה׃

כז וְיַדֵּי כַּהֲנָא בְּאֶצְבְּעֵהּ דְּיַמִּינָא מִן מִשְׁחָא דִּי עַל יְדֵהּ דִּשְׂמָאלָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ׃

(כח) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם׃

כח וְיִתֵּן כַּהֲנָא מִן מִשְׁחָא דִּי עַל יְדֵהּ עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵהּ דְּיַמִּינָא עַל אֲתַר דְּמָא דַּאֲשָׁמָא׃

רש"י◄ עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם • אֲפִלּוּ נִתְקַנֵּחַ הַדָּם; לִמֵּד שֶׁאֵין הַדָּם גּוֹרֵם אֶלָּא הַמָּקוֹם גּוֹרֵם.

(כט) וְהַנּוֹתָר מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה׃

כט וּדְיִשְׁתְּאַר מִן מִשְׁחָא דִּי עַל יְדָא דְּכַהֲנָא יִתֵּן עַל רֵישָׁא דְּמִדַּכֵּי לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ׃

(ל) וְעָשָׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ׃

ל וְיַעְבֵּד יָת חַד מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה מִדִּי תַדְבֵּק יְדֵהּ׃

(לא) אֵת אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה עַל־הַמִּנְחָה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטַּהֵר לִפְנֵי יְהוָה׃

לא יָת דִּי תַדְבֵּק יְדֵהּ יָת חַד חַטָּאתָא וְיָת חַד עֲלָתָא עַל מִנְחָתָא וִיכַפֵּר כַּהֲנָא עַל דְּמִדַּכֵּי קֳדָם יְיָ׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לב) זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ נֶגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא־תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ׃ פ

לב דָּא אוֹרַיְתָא דִּי בֵהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּ דִּי לָא תַדְבֵּק יְדֵהּ בְּדָכוּתֵהּ׃

~ יום שישי ל׳ ניסן ~

(לג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

לג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃

(לד) כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם׃

לד אֲרֵי תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא דִכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן לְאַחֲסָנָא וְאֶתֵּן מַכְתַּשׁ סְגִירוּ בְּבֵית אַרְעָא אַחֲסַנְתְּכוֹן׃

רש״י ◄ **וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת •** (ויקרא רבה) בְּשׂוֹרָה הִיא לָהֶם שֶׁהַנְּגָעִים בָּאִים עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהַטְּמִינוּ אֱמוֹרִיִּים מַטְמוֹנִיּוֹת שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בָּתֵּיהֶם כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר.

שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, וְעַל־יְדֵי הַנֶּגַע נוֹתֵץ הַבַּיִת וּמוֹצְאָן•

~ נקודות משיחות קודש ~

הַטְמָנַת הָאֱמוֹרִיִּים אַרְבָּעִים שָׁנָה

כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן . . וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם:

בְּשׂוֹרָה הִיא לָהֶם . . לְפִי שֶׁהַטְּמִינוּ אֱמוֹרִיִּים מַטְמוֹנִיּוֹת שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בָּתֵּיהֶם כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. (יד, לד. ובפירוש רש״י)

צָרִיךְ בֵּיאוּר מַה הִכְרִיחַ אֶת הַמִּדְרָשׁ (שֶׁהוּא מְקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ״י) לְפָרֵשׁ שֶׁהָיוּ מַטְמִינִים ״כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר״, וַהֲרֵי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּפַשְׁטוּת, שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁהַהַטְמָנָה הֵחֵלָּה בְּעִקְבוֹת מַפֶּלֶת סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁהָיוּ הָאוּמוֹת ״בְּטוּחִין עֲלֵיהֶם״ (רש״י תחילת בלק), שֶׁאָז נֶאֱחֲזוּ בְּפַחַד וְהֵחֵלּוּ לְהַטְמִין אוֹצְרוֹתֵיהֶם?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה: הַטְמָנַת הַמָּמוֹן יֵשׁ בָּהּ דָּבָר וְהִיפּוּכוֹ. מִצַּד אֶחָד, מְגַלָּה הִיא עַל הַפַּחַד שֶׁמָּא יָבוֹאוּ יִשְׂרָאֵל וִינַצְּחוּם בַּמִּלְחָמָה וְיִקְּחוּ אֶת מָמוֹנָם. אַךְ מֵאִידָךְ, מַרְאָה הִיא גַּם עַל תִּקְוָה שֶׁעוֹד יָשׁוּבוּ לִמְקוֹמוֹתֵיהֶם, שֶׁלְּכָךְ מַטְמִינִים הָאוֹצָרוֹת בְּקִירוֹת הַבָּתִּים, שֶׁיַּעֲמוֹד לָהֶם הַמָּמוֹן לִכְשֶׁיַּחְזְרוּ.

וּבָזֶה יוּבְנוּ דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁהָיוּ מַטְמִינִים כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה (וְלֹא מִמַּפֶּלֶת סִיחוֹן וְעוֹג). דְּהַטְמָנָתָם מֶשֶׁךְ כָּל הָאַרְבָּעִים שָׁנָה הָיְתָה מִשּׁוּם שֶׁכְּבָר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם יָדְעוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יַחְזְרוּ, שֶׁהֲרֵי תָּלָה הַכָּתוּב ״דּוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה״, בְּ״שֶׁלֵּם עָוֹן הָאֱמֹרִי״ [וְיָדְעוּ שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּם לַחֲזוֹר לְאַרְצָם]. וּמִכָּךְ הֵבִינוּ, שֶׁיִּשְׁשִׁיבַת עַם בְּאַרְצוֹ תְּלוּיָה בְּמַעֲשָׂיו, שֶׁזֶּה נָתַן לָהֶם הַתִּקְוָה שֶׁאוּלַי יָבוֹא יוֹם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִשָּׁלְחוּ גַּם הֵם מֵאַרְצָם (אִם יִתְנַהֲגוּ שֶׁלֹּא כִּדְבָרֵי), וְאָז יוּכְלוּ לָשׁוּב וְלִיקַּח הַמַּטְמוֹנִיּוֹת. וְזוֹ הַסִּיבָה בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לְכָךְ שֶׁהַטְּמִינוּ מָמוֹנָם, מַעֲשֶׂה הַמְּבַטֵּא גַּם תִּקְוָה שֶׁיָּשׁוּבוּ לְקַחְתּוֹ.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק לב, עמוד 91 – מתוך ׳לקראת שבת׳

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן. הֵחֵל לְבָאֵר צָרַעַת הַבַּיִת: תורה לד

לד) וְטַעַם כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן. כִּי זֶה נוֹהֵג בָּאָרֶץ לְבַדָּהּ בַּעֲבוּר גּוֹדֶל מַעֲלַת הָאָרֶץ כִּי הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹכָם וְהַכָּבוֹד בְּתוֹךְ הַמִּקְדָּשׁ: **וְנָתַתִּי.** הַדָּבָר תָּלוּי בִּנְתִינַת ה׳: **וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת.** מִצְוָה שֶׁיָּבֹא אֶל הַכֹּהֵן: תורה לה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לה) **וּבָא אֲשֶׁר־לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת:**

לה וַיֵּיתֵי דִּדִילֵהּ בֵּיתָא וִיחַוִּי לְכַהֲנָא לְמֵימַר כְּמַכְתָּשָׁא אִתְחֲזִי לִי בְּבֵיתָא:

רש״י◄ **כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת•** (נגעים פי״ב, ת״כ) אֲפִלּוּ תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהוּא נֶגַע וַדַּאי, לֹא יִפְסֹק דָּבָר בָּרוּר לוֹמַר: ׳נֶגַע נִרְאָה לִי׳, אֶלָּא: ״כְּנֶגַע נִרְאָה לִי״.

(לו) **וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת־הַבַּיִת בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת וְאַחַר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַבָּיִת:**

לו וִיפַקֵּד כַּהֲנָא וִיפַנּוּן יָת בֵּיתָא עַד לָא יֵעוֹל כַּהֲנָא לְמֶחֱזֵי יָת מַכְתָּשָׁא וְלָא יִסְתָּאַב כָּל דִּי בְּבֵיתָא וּבָתַר כֵּן יֵעוֹל כַּהֲנָא לְמֶחֱזֵי יָת בֵּיתָא:

רש״י◄ **בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן וְגוֹ׳•** שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין כֹּהֵן נִזְקָק לוֹ, אֵין שָׁם תּוֹרַת טֻמְאָה. **וְלֹא יִטְמָא כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת•** (ת״כ) שֶׁאִם לֹא יְפַנֵּהוּ וְיָבֹא הַכֹּהֵן וְיִרְאֶה הַנֶּגַע, נִזְקָק לְהֶסְגֵּר וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ יִטְמָא. וְעַל מֶה חָסָה תּוֹרָה? אִם עַל כְּלֵי שֶׁטֶף — יַטְבִּילֵם וְיִטָּהֲרוּ, וְאִם עַל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין — יֹאכְלֵם בִּימֵי טֻמְאָתוֹ. הָא לֹא חָסָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁאֵין לָהֶם טָהֲרָה בְּמִקְוֶה.

(לז) **וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבַּיִת שְׂקַעֲרוּרֹת יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת וּמַרְאֵיהֶן שָׁפֵל מִן־הַקִּיר:**

לז וְיֶחֱזֵי יָת מַכְתָּשָׁא וְהָא מַכְתָּשָׁא בְּכָתְלֵי בֵּיתָא פַּחְתִּין יַרְקָן אוֹ סַמְקָן וּמֶחֱזֵיהוֹן מַכִּיךְ מִן כָּתְלָא:

רש״י◄ **שְׂקַעֲרוּרֹת•** (ת״כ) שׁוֹקְעוֹת בְּמַרְאֵיהֶן.

(לח) **וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת אֶל־פֶּתַח הַבָּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים:**

לח וְיִפּוֹק כַּהֲנָא מִן בֵּיתָא לִתְרַע בֵּיתָא וְיַסְגַּר יָת בֵּיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין:

(לט) **וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת:**

לט וִיתוּב כַּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיֶחֱזֵי וְהָא אוֹסִיפַת מַכְתָּשָׁא בְּכָתְלֵי בֵּיתָא:

(מ) **וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנֶּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֶתְהֶן אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא:**

מ וִיפַקֵּד כַּהֲנָא וִישַׁלְּפוּן יָת אַבְנַיָּא דִּי בְהֶן מַכְתָּשָׁא וְיִרְמוּן יָתְהֶן לְמִבְּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאָב:

רש״י◄ **וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים•** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וִישַׁלְּפוּן׳, יִטְלוּם מִשָּׁם, כְּמוֹ: (דברים כה) ״וְחָלְצָה נַעֲלוֹ״, לְשׁוֹן הֲסָרָה. **אֶל־מָקוֹם טָמֵא•** (ת״כ) מָקוֹם שֶׁאֵין טְהָרוֹת מִשְׁתַּמְּשׁוֹת שָׁם. לְמֶדֶךְ הַכָּתוּב, שֶׁהָאֲבָנִים הַלָּלוּ מְטַמְּאוֹת מְקוֹמָן בְּעוֹדָן בּוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לו) וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת. בַּעַל הַבַּיִת וְכָל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ. וְטַעַם לְשׁוֹן רַבִּים לְפַנּוֹתוֹ מְהֵרָה: **בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן.** כִּי עוֹד יַסְגִּיר הַבַּיִת בַּעֲבוּר הַסָּפֵק וְטֶרֶם בּוֹאוֹ סְפֵקוֹ: תורה לז

לז) שְׂקַעֲרוּרֹת. אֵין אָחוֹת לַמִּלָּה הַזֹּאת וְלֹא נֵדַע אִם הִיא מְרֻבַּעַת כְּפוּלָה הָאוֹת הָאַחֲרוֹן אוֹ מְחֻמֶּשֶׁת אוֹתִיּוֹת וּפֵרוּשֶׁיהָ לְפִי טַעַם הַמָּקוֹם יֵשׁ אוֹמְרִים כִּדְמוּת סִימָנִין אוֹ חוּטִין וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא מִלָּה מֻרְכֶּבֶת מִטַּעַם וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ. וְרוּרוֹת מִגְּזֵרַת רָר בְּשָׂרוֹ וְזֶה רָחוֹק: **וּמַרְאֵיהֶן.** וּמַרְאֶה כָּל אֶחָד מֵהֶם שָׁפֵל: תורה לח

מ) וְחִלְּצוּ אֶת הָאֲבָנִים. יָסִירוּ וְכֵן חֲלָצֵנִי ה׳ מֵאָדָם רַע: **אֶל מָקוֹם טָמֵא.** שֶׁלֹּא יִקָּחֵם מִשָּׁם אָדָם שֶׁיִּהְיוּ נִכָּרִים שֶׁהֵם טְמֵאִים: תורה מא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁנֵי גְּדֵרִים בִּשְׁכֵנוּת לָרֶשָׁע

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים (יד, מ)
וְחִלְּצוּ – מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם חוֹלְצִים, מִכָּאן אָמְרוּ: אוֹי לָרָשָׁע אוֹי לִשְׁכֵנוֹ (תורת כהנים על הפסוק)
בַּמְּפָרְשִׁים מָצִינוּ כַּמָּה פֵּרוּשִׁים בְּדִין "שְׁנֵיהֶם חוֹלְצִים": רַשִׁ"י כּוֹתֵב (סוף מסכת סוכה דבור־המתחיל אוי לרשע. ועוד) "בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים' תַּנְיָא, וְחִלְּצוּ אֶת הָאֲבָנִים, נָגַע בָּאֶבֶן שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ, שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין". וְהַיְנוּ, דְּפֵירוּשׁ דִּין זֶה לְשִׁיטָתוֹ הוּא, שֶׁאִם נִרְאָה נֶגַע בָּאֶבֶן שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ, שֶׁהוּא אֶבֶן הַנִּרְאֶה בִּשְׁנֵי בָּתִּים, חַיָּבִים לַחֲלוֹץ אֶת הָאֶבֶן כּוּלָּהּ, אַף אֶת חֵלֶק הָאֶבֶן שֶׁבַּבַּיִת שֶׁלֹּא נִרְאָה בּוֹ הַנֶּגַע.
אַךְ יֵשׁ מְפָרְשִׁים (ראה משנה אחרונה לנגעים פרק יב משנה ו, ופרק יג משנה ב) שֶׁגַּם אִם נִרְאָה נֶגַע בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים, חַיָּב גַּם הַשֵּׁכֵן לַחֲלוֹץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבְּכוֹתֶל בֵּיתוֹ שֶׁכְּנֶגֶד הַנֶּגַע, אַף שֶׁבְּבֵיתוֹ לֹא נִרְאָה הַנֶּגַע, וְגַם לֹא נָגַע הַנֶּגַע בָּאֲבָנָיו.
וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁדָּבָר זֶה תָּלוּי בְּפֵירוּשׁ הַכְּלָל דְּ"אוֹי לָרָשָׁע אוֹי לִשְׁכֵנוֹ", דְּיֵשׁ לוֹמַר בִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים:

א. רָשָׁע הַגָּר בִּסְמִיכוּת לְמִישֶׁהוּ, פּוֹעֵל שִׁינּוּי לְרָעָה בְּמַעֲשֵׂי הַשָּׁכֵן, וְלָכֵן "אוֹי לִשְׁכֵנוֹ" כִּי הָרָשָׁע יִפְעוֹל עָלָיו לְרָעָה. ב. הַשְׁכֵּינוּת לָרָשָׁע הֲרֵי הִיא סִימָן שֶׁגַּם הַשָּׁכֵן דּוֹמֶה לוֹ, דְּזֶה שֶׁגָּרִים זֶה לְיַד זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁדּוֹמִים הֵם אֶחָד לַשֵּׁנִי. וְזֶהוּ "אוֹי לִשְׁכֵנוֹ", כִּי הַשְׁכֵּינוּת לָרָשָׁע מַרְאָה שֶׁגַּם הַשָּׁכֵן בֶּאֱמֶת דּוֹמֶה הוּא לְהָרָשָׁע.
וְהוּא הַדָּבָר בְּאֶבֶן הַמְנוּגָע. לְדַעַת רַשִׁ"י הָרָשָׁע פּוֹעֵל רַק עַל מַעֲשֵׂי הַשָּׁכֵן. וְאִם כֵּן, רַק אֶבֶן שֶׁנִּדְבַּק בּוֹ הַנֶּגַע חַיָּבִים לְחַלְּצוֹ, דְּאָז אָמְרִינַן דְּחֵלֶק הַמְנוּגָע שֶׁבָּאֶבֶן פּוֹעֵל גַּם עַל חֵלֶק הַשֵּׁנִי שֶׁיִּהְיֶה מְנוּגָע.
מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם מְפָרְשִׁים שֶׁשְּׁכֵנוּת הִיא סִימָן, שֶׁגַּם אִם לֹא נִרְאִים הָאֲנָשִׁים כְּדוֹמִים זֶה לָזֶה, הֲרֵי הַשְׁכֵּינוּת מוֹכִיחָה שֶׁבֶּאֱמֶת דּוֹמִים הֵם, הִנֵּה בְּעִנְיָנֵנוּ, גַּם אִם לֹא נִרְאָה הַנֶּגַע כְּלָל בָּאֲבָנִים אֵלּוּ, יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּךְ שֶׁסְּמוּכִים הֵם לָאֶבֶן הַמְנוּגָע, שֶׁגַּם אֲבָנִים אֵלּוּ שַׁיָּכוֹת לַנֶּגַע. וְלָכֵן חַיָּבִים לְחַלְּצָם.
(יעויין לקוטי־שיחות חלק לג, עמוד 10 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(מא) **וְאֶת־הַבַּיִת יַקְצַע מִבַּיִת סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא:**

מא וְיָת בֵּיתָא יְקַלְּפוּן מִגָּיו סְחוֹר סְחוֹר וְיִרְמוּן יָת עַפְרָא דִּי קַלִּיפוּ לְמִבָּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאָב:

רש"י◄ **יַקְצַע** • (דריצי"ר בְּלַעַ"ז) וּבְלְשׁוֹן מִשְׁנָה יֵשׁ הַרְבֵּה. **מִבַּיִת** • (ת"כ) מִבִּפְנִים. **סָבִיב** • סְבִיבוֹת הַנֶּגַע. בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים' נִדְרַשׁ כֵּן, שֶׁיִּקְלוֹף הַטִּיחַ שֶׁסָּבִיב אַבְנֵי הַנֶּגַע. **הִקְצוּ** • לְשׁוֹן קָצֶה, אֲשֶׁר קִצְּעוּ בִּקְצוֹעַ הַנֶּגַע סָבִיב.

(מב) **וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת־הַבָּיִת:**

מב וְיִסְּבוּן אַבְנָיָא אָחֳרָנִין וְיַעֲלוּן בַּאֲתַר אַבְנָיָא וַעֲפַר אָחֳרָן יִסַּב וִישַׁוּעַ יָת בֵּיתָא:

(מג) **וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת אַחַר חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקְצוֹת אֶת־הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ:**

מג וְאִם יְתוּב מַכְתְּשָׁא וְיִסְגֵּי בְּבֵיתָא בָּתַר דִּישַׁלְּפוּן יָת אַבְנָיָא וּבָתַר דְּקַלִּיפוּ יָת בֵּיתָא וּבָתַר דִּיתְשָׁע:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מא) **וְאֶת הַבַּיִת יַקְצִיעַ.** מִגְּזֵרַת מִקְצֹעוֹת וְכֵן מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת וְטַעְמוֹ פְּצוּלוֹת וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיִּפְצְלוּ הַמִּקְצוֹעַ וְאֵין זֶה נָכוֹן כִּי כְּבָר פָּשָׁה נֶגַע בַּבַּיִת רַק יַקְצִיעַ כָּל הַבַּיִת: וְטַעַם **מִבַּיִת.** מִבִּפְנִים: **הִקְצוּ.** מִגְּזֵרַת קָצֶה כִּי קְצָתוֹ הָהוּ לְמַעְלָה הֵסִירוּ לְבַדּוֹ: תורה מב

מב) **וְטָח.** הֵפֵךְ יַקְצִיעַ וְהוּא מִגְּזֵרַת טָחִים אוֹתוֹ טָפֵל: תורה מג

מג) **אַחַר חִלֵּץ.** אַחַר שֶׁחִלֵּץ וְאַחֲרֵי הִקְצוֹת אֶת הַבַּיִת בִּתְחִלָּה. וּמִלַּת **וְלָקְחוּ וְהֵבִיאוּ.** רַבִּים בִּמְהֵרָה: **וְעָפָר אַחֵר יִקַּח.** בַּעַל הַבַּיִת שֶׁיִּרְצֶה לָדוּר בּוֹ וְאִם הַנֶּגַע יָשׁוּב וּבָא הַכֹּהֵן: תורה מד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **הִקְצוֹת•** לְשׁוֹן הֲעָשׂוֹת, וְכֵן הִטּוֹחַ, אֲבָל ״חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים״ מוּסָב הַלָּשׁוֹן אֶל הָאָדָם שֶׁחִלְּצָן, וְהוּא מִשְׁקַל לָשׁוֹן כָּבֵד, כְּמוֹ ׳כִּפֵּר׳, ׳דִּבֵּר׳. **וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וְגוֹ׳•** (ת״כ) יָכוֹל חָזַר בּוֹ בַּיּוֹם, יְהֵא טָמֵא? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְשָׁב הַכֹּהֵן״, ״וְאִם יָשׁוּב״. מַה ׳שִׁיבָה׳ הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּסוֹף שָׁבוּעַ, אַף ׳שִׁיבָה׳ הָאֲמוּרָה כָּאן בְּסוֹף שָׁבוּעַ.

(מד) **וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת טָמֵא הוּא:**

מד **וְיֵיעוֹל כַּהֲנָא וְיֶחֱזֵי וְהָא אוֹסֵף מַכְתְּשָׁא בְּבֵיתָא סְגִירוּת מְחַזְּרָא הִיא בְּבֵיתָא מְסָאֲב הוּא:**

רש״י◄ **וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה•** (ת״כ) יָכוֹל לֹא יְהֵא הַחוֹזֵר טָמֵא, אֶלָּא־אִם־כֵּן פָּשָׂה? נֶאֱמַר: ״צָרַעַת מַמְאֶרֶת״ בְּבָתִּים, וְנֶאֱמַר: ״צָרַעַת מַמְאֶרֶת״ בִּבְגָדִים: מַה לְּהַלָּן טִמֵּא אֶת הַחוֹזֵר אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ פּוֹשֶׂה, אַף כָּאן טִמֵּא אֶת הַחוֹזֵר אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ פּוֹשֶׂה. אִם־כֵּן, מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְהִנֵּה פָּשָׂה״? אֵין כָּאן מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, אֶלָּא ״וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת״ הָיָה לוֹ לִכְתֹּב אַחַר: ״וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע... וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה״?! הָא לֹא בָּא לְלַמֵּד אֶלָּא עַל נֶגַע הָעוֹמֵד בְּעֵינָיו בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, וּבָא בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי וּמְצָאוֹ שֶׁפָּשָׂה, שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ בּוֹ הַכָּתוּב לְמַעְלָה כְּלוּם בָּעוֹמֵד בְּעֵינָיו בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן. וְלִמֶּדְךָ כָּאן בִּפְשִׁיוֹן זֶה, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּעוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן וּפָשָׂה בַּשֵּׁנִי. וּמַה יַּעֲשֶׂה לוֹ? יָכוֹל יִתְּצֶנּוּ כְּמוֹ שֶׁסָּמַךְ לוֹ: ״וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת״? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְשָׁב הַכֹּהֵן״, ״וּבָא הַכֹּהֵן״, נִלְמַד בִּיאָה מִשִּׁיבָה; מַה שִׁיבָה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, אַף בִּיאָה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ. וְאִם חָזַר, נוֹתֵץ. לֹא חָזַר, טָהוֹר (ת״כ). וּמִנַּיִן שֶׁאִם עָמַד בָּזֶה וּבָזֶה, חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (״וּבָא״) ״וְאִם בֹּא יָבֹא״, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִם בְּפוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן, הֲרֵי כְּבָר אָמוּר. אִם בְּפוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי, הֲרֵי כְּבָר אָמוּר. הָא אֵינוֹ אָמוּר: (״וּבָא״), ״וְאִם בֹּא יָבֹא״, אֶלָּא אֶת שֶׁבָּא בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבָא בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי ״וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה״, זֶה הָעוֹמֵד מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ? יָכוֹל יִפְּטֵר וְיֵלֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כָּאן: ״וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבַּיִת״? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע״, לֹא טִהַרְתִּי אֶלָּא אֶת הָרְפּוּאוּי. מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ? ׳בִּיאָה׳ אֲמוּרָה לְמַעְלָה וּ׳בִיאָה׳ אֲמוּרָה לְמַטָּה: מַה בָּעֶלְיוֹנָה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, דְּגָמַר לָהּ זֶהוּ שִׁיבָה זֶהוּ בִּיאָה, אַף בַּתַּחְתּוֹנָה כָּךְ וְכוּ׳ כִּדְאִיתָא בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳. גְּמָרוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין נְתִיצָה אֶלָּא בְּנֶגַע הַחוֹזֵר אַחַר חֲלִיצָה וְקִצּוּי וְטִיחָה, וְאֵין הַחוֹזֵר צָרִיךְ פִּשְׁיוֹן. וְסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת כָּךְ הוּא: ״וְאִם־יָשׁוּב״, ״וְנָתַץ״, ״וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת״, ״וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת״, ״וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה״. וְדִבֶּר הַכָּתוּב בָּעוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן, שֶׁנּוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי לְהֶסְגֵּרוֹ, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי לְהֶסְגֵּרוֹ בָּא וְרָאָה שֶׁפָּשָׂה, וּמַה יַּעֲשֶׂה לוֹ? חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ. חָזַר — נוֹתֵץ, לֹא חָזַר — טָעוּן צִפֳּרִים, שֶׁאֵין בִּנְגָעִים יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת. **וְאִם־בֹּא יָבֹא•** לְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי. **וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה•** מִקְרָא זֶה בָּא לְלַמֵּד בָּעוֹמֵד בְּעֵינָיו בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי, מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ? יָכוֹל יְטַהֲרֶנּוּ, כְּמִשְׁמָעוֹ שֶׁל מִקְרָא: ״וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת הַבַּיִת״? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע״, לֹא טִהַרְתִּי אֶלָּא אֶת הָרְפּוּאוּי, וְאֵין רְפּוּאוּי בַּבַּיִת שֶׁהֵקְצָה וְהוּטַח וְלֹא חָזַר הַנֶּגַע. אֲבָל זֶה, טָעוּן חֲלִיצָה וְקִצּוּי וְטִיחָה וְשָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי. וְכֵן הַמִּקְרָא נִדְרָשׁ: ״וְאִם־בֹּא יָבֹא״, בַּשֵּׁנִי, ״וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה״, יְטַיְּחֶנּוּ, וְאֵין טִיחָה בְּלֹא חִלּוּץ וְקִצּוּי; ״וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ אֶת־הַבָּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבַּיִת״, אִם לֹא חָזַר לְסוֹף הַשָּׁבוּעַ, ״כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע״, וְאִם חָזַר, כְּבָר פֵּרֵשׁ עַל הַחוֹזֵר שֶׁטָּעוּן נְתִיצָה.

(מה) **וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עֵצָיו וְאֵת כָּל־עֲפַר הַבָּיִת וְהוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא:**

מה **וִיתָרַע יָת בֵּיתָא יָת אַבְנוֹהִי וְיָת אָעוֹהִי וְיָת כָּל עַפַּר בֵּיתָא וְיִפַּק לְמִבְּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאֲב:**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מה) **וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת.** בְּצִוּוּי. וְכֵן וְהוֹצִיא וְהַקָּרוֹב שֶׁסָּגוּר יִהְיֶה שִׁבְעַת יָמִים רַק הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה וְהָעֵד וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסְגִּיר אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשֵּׁנִיָּה: תורה מו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מו) וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

מו וּדְיֵיעוֹל לְבֵיתָא כָּל יוֹמִין דְּיַסְגַּר יָתֵהּ יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא׃

רש״י ◄ כָּל־יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ • (ת״כ) וְלֹא יָמִים שֶׁקָּלַף אֶת נִגְעוֹ. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא הַמַּחְלֹט שֶׁקָּלַף אֶת נִגְעוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״כָּל־יְמֵי״. יִטְמָא עַד־הָעָרֶב • (ת״כ) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ שָׁהָה בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס? (עירובין פג) תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו״. אֵין לִי אֶלָּא אוֹכֵל, שׁוֹכֵב מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר ״וְהַשֹּׁכֵב״. אֵין לִי אֶלָּא אוֹכֵל וְשׁוֹכֵב, לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹכֵב מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״יְכַבֵּס״, ״יְכַבֵּס״, רִבָּה. אִם־כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: ״אֹכֵל וְשׁוֹכֵב״? לִתֵּן שִׁעוּר לְשׁוֹכֵב כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס (ברכות מא) ◆

(מז) וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו׃

מז וּדְיִשְׁכּוּב בְּבֵיתָא יְצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי וּדְיֵיכוּל בְּבֵיתָא יְצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי׃

(מח) וְאִם־בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ אֶת־הַבַּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע׃

מח וְאִם מֵעַל יֵיעוֹל כַּהֲנָא וְיֶחֱזֵי וְהָא לָא אוֹסִיף מַכְתְּשָׁא בְּבֵיתָא בָּתַר דִּישׁוֹעַ יָת בֵּיתָא וִידַכֵּי כַּהֲנָא יָת בֵּיתָא אֲרֵי אִתַּסִּי מַכְתְּשָׁא׃

(מט) וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת־הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזוֹב׃

מט וְיִסַּב לְדַכָּאָה יָת בֵּיתָא תַּרְתֵּין צִפֳּרִין וְאָעָא דְּאַרְזָא וּצְבַע זְהוֹרִי וְאֵזוֹבָא׃

(נ) וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים׃

נ וְיִכּוֹס יָת צִפָּרָא חֲדָא לְמַאן דַּחֲסַף עַל מֵי מַבּוּעַ׃

(נא) וְלָקַח אֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־הָאֵזוֹב וְאֵת שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל־הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים׃

נא וְיִסַּב יָת אָעָא דְּאַרְזָא וְיָת אֵזוֹבָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת צִפָּרָא חַיְתָא וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן בְּדִמָּא דְּצִפָּרָא דִּנְכִיסָא וּבְמֵי מַבּוּעַ וְיַדֵּי לְבֵיתָא שְׁבַע זִמְנִין׃

(נב) וְחִטֵּא אֶת־הַבַּיִת בְּדַם הַצִּפּוֹר וּבַמַּיִם הַחַיִּים וּבַצִּפֹּר הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֶרֶז וּבָאֵזוֹב וּבִשְׁנִי הַתּוֹלָעַת׃

נב וִידַכֵּי יָת בֵּיתָא בִּדְמָא דְּצִפָּרָא וּבְמֵי מַבּוּעַ וּבְצִפָּרָא חַיְתָא וּבְאָעָא דְּאַרְזָא וּבְאֵזוֹבָא וּבִצְבַע זְהוֹרִי׃

(נג) וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־הַבַּיִת וְטָהֵר׃

נג וִישַׁלַּח יָת צִפָּרָא חַיְתָא לְמִבָּרָא לְקַרְתָּא לְאַפֵּי חַקְלָא וִיכַפַּר עַל בֵּיתָא וְיִדְכֵּי׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מו) יִטְמָא עַד הָעָרֶב. אַחַר שֶׁיִּרְחַץ בְּשָׂרוֹ כַּמִּשְׁפָּט: תורה מז

מז) וְהַשּׁוֹכֵב. חָמוּר עַל כֵּן יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב וְלֹא הִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב כִּי כָּל שׁוֹכֵב וְאוֹכֵל הוּא בָּא בַּבַּיִת: תורה מח

מט) וְלָקַח. בַּחֲבֵרוֹ: תורה נ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(נד) זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק:

נד דָּא אוֹרַיְתָא לְכָל מַכְתֵּשׁ סְגִירוּתָא וּלְנִתְקָא:

(נה) וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת:

נה וְלִסְגִירוּת לְבוּשָׁא וּלְבֵיתָא:

(נו) וְלַשְּׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת:

נו וּלְעַמְקָא וּלְעַדְיָא וּלְבַהֲרָא:

(נז) לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהֹר זֹאת תּוֹרַת הַצָּרָעַת: פ

נז לְאַלָּפָא בְּיוֹמָא מְסָאֲבָא וּבְיוֹמָא דַכְיָא דָּא אוֹרַיְתָא דְסִגִירוּתָא:

רש״י◄ לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וְגוֹ׳ • אֵיזֶה יוֹם מְטַהֲרוֹ וְאֵיזֶה יוֹם מְטַמְּאוֹ.

טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

(ב) דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא:

ב מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימְרוּן לְהוֹן גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי דָּאִיב מִבִּשְׂרֵהּ דּוֹבֵהּ מְסָאֲב הוּא:

רש״י◄ כִּי יִהְיֶה זָב • יָכוֹל זָב מִכָּל מָקוֹם יְהֵא טָמֵא? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״מִבְּשָׂרוֹ״, וְלֹא כָּל בְּשָׂרוֹ (ת״כ. נדה מג). אַחַר שֶׁחָלַק הַכָּתוּב בֵּין בָּשָׂר לְבָשָׂר, זָכִיתִי לְדִין טָמֵא בְּזָב וְטָמֵא בְּזָבָה: מַה זָּבָה, מִמָּקוֹם שֶׁהִיא מְטַמְּאָה טֻמְאָה קַלָּה — נִדָּה, מְטַמְּאָה טֻמְאָה חֲמוּרָה — זִיבָה.

אַף הַזָּב, מִמָּקוֹם שֶׁמְּטַמֵּא טֻמְאָה קַלָּה — קֶרִי, מְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה — זִיבָה. **זוֹבוֹ טָמֵא** • (ת״כ) לְמֵד עַל הַטִּפָּה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה (נדה נ״ד). זוֹב דּוֹמֶה לְמֵי בָּצֵק שֶׁל שְׁעוֹרִין וְדָחוּי (ס״א ודהו״), וְדוֹמֶה לְלֶבֶן בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת. שִׁכְבַת זֶרַע, קָשׁוּר כְּלֶבֶן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת.

(ג) וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ הִוא:

ג וְדָא תְּהֵי סוֹבְתֵהּ בְּדוֹבֵהּ רָר בְּשָׂרֵהּ יָת דּוֹבֵהּ אוֹ חָתִים בְּשָׂרֵהּ מִדּוֹבֵהּ סוֹבְתֵהּ הִיא:

רש״י◄ רָר • לְשׁוֹן רִיר שֶׁזָּב אֶת בְּשָׂרוֹ. אֶת־זוֹבוֹ • כְּמוֹ רִיר שֶׁיּוֹצֵא צָלוּל. אוֹ־הֶחְתִּים • שֶׁיּוֹצֵא עָב וְסוֹתֵם אֶת פִּי הָאַמָּה וְנִסְתָּם בְּשָׂרוֹ מִטִּפַּת זוֹבוֹ; זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: (מגילה ח׳. נדה מ״ג) מָנָה הַכָּתוּב הָרִאשׁוֹן רְאִיּוֹת שְׁתַּיִם וּקְרָאוֹ ״טָמֵא״, שֶׁנֶּאֱמַר: ״זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא״, וּמָנָה הַכָּתוּב הַשֵּׁנִי רְאִיּוֹת שָׁלֹשׁ וּקְרָאוֹ ״טָמֵא״, שֶׁנֶּאֱמַר: ״טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ, רָר בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ, טֻמְאָתוֹ הִוא״, הָא כֵּיצַד? שְׁתַּיִם לְטֻמְאָה, וְהַשְּׁלִישִׁית מַזְקִיקַתּוֹ לְקָרְבָּן.

(ד) כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא:

ד כָּל מִשְׁכְּבָא דִּי יִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי דּוֹבָנָא יְהֵי מְסָאֲב וְכָל מָנָא דְיֵיתֵב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאֲב:

רש״י◄ כָּל־הַמִּשְׁכָּב • הָרָאוּי לְמִשְׁכָּב. יָכוֹל אֲפִלּוּ מְיֻחָד לְמְלָאכָה אַחֶרֶת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״אֲשֶׁר יִשְׁכַּב״, ״אֲשֶׁר שָׁכַב״ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא: ״אֲשֶׁר יִשְׁכַּב״, הַמְיֻחָד תָּמִיד לְכָךְ, יָצָא זֶה שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: ״עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ״. אֲשֶׁר־יֵשֵׁב • ״יָשַׁב״ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא: ״אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו״ הַזָּב, בַּמְיֻחָד תָּמִיד לְכָךְ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נז) בְּיוֹם הַטָּמֵא. בַּיּוֹם שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם אוֹ הַבֶּגֶד אוֹ הַבַּיִת טָמֵא אוֹ טָהוֹר: תורה א

ג) וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ. הַטַּעַם כִּי הַזּוֹב הוּא עַל ב׳ דְּרָכִים: רָר בְּשָׂרוֹ. מִגְּזֵרַת יַיּוֹרֶד רִירוֹ עַל זְקָנוֹ: אוֹ הֶחְתִּים. כְּמוֹ נִסְגַּר מִגְּזֵרַת כִּי חָתוּם הוּא וְהַטַּעַם שֶׁהִתְחַבֵּר הַזּוֹב וְנִקְרַשׁ וְלֹא יָצָא הַקֶּרִי בְּשִׁכְבוֹ עִם הָאִשָּׁה וּגְזֵרָה אַחַת לְמִשְׁכָּב וּלְמוֹשָׁב וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בְּאֶחָד מֵהֶם מִשְׁפָּט אֶחָד לוֹ: תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) **וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

ה וּגְבַר דִּי יִקְרַב בְּמִשְׁכְּבֵהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רש״י ◄ **וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ** • לִמֵּד עַל הַמִּשְׁכָּב שֶׁחָמוּר מִן הַמַּגָּע, שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה אָב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם, לְטַמֵּא בְּגָדִים; וְהַמַּגָּע שֶׁאֵינוֹ מִשְׁכָּב, אֵינוֹ אֶלָּא וָלַד הַטֻּמְאָה, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא אֳכָלִין וּמַשְׁקִין.

(ו) **וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:** (חצי הספר)

ו וּדְיֵתֵב עַל מָנָא דִּיתֵב עֲלוֹהִי דּוֹבָנָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רש״י ◄ **וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלִי** • (ת״כ) אֲפִלּוּ לֹא נָגַע, אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה כֵּלִים זֶה עַל זֶה, כֻּלָּן מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מוֹשָׁב, וְכֵן בְּמִשְׁכָּב.

(ז) **וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

ז וּדְיִקְרַב בִּבְסַר דּוֹבָנָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

(ח) **וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

ח וַאֲרֵי יֵרוֹק דּוֹבָנָא בְּדַכְיָא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רש״י ◄ **וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר** • (ת״כ. נדה נה) וְנָגַע בּוֹ אוֹ נְשָׂאוֹ, שֶׁהָרֹק מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא.

(ט) **וְכָל־הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא:**

ט וְכָל מֶרְכְּבָא דִּי יִרְכּוּב עֲלוֹהִי דּוֹבָנָא יְהֵי מְסָאֵב:

רש״י ◄ **וְכָל־הַמֶּרְכָּב** • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָשַׁב עָלָיו, כְּגוֹן: הַתְּפוּס שֶׁל סַרְגָּא, שֶׁקּוֹרִין ארצו״ן, טָמֵא מִשּׁוּם מֶרְכָּב. וְהָאֲכָף שֶׁקּוֹרִין אליו״ש, טָמֵא טֻמְאַת מוֹשָׁב.

(י) **וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד־הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

י וְכָל דִּיקְרַב בְּכֹל דִּי יְהֵי תְּחוֹתוֹהִי יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רש״י ◄ **וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו** • (ת״כ) שֶׁל זָב. בָּא וְלִמֵּד עַל הַמֶּרְכָּב שֶׁיְּהֵא הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָמֵא, וְאֵין טָעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים, וְהוּא חֹמֶר בַּמִּשְׁכָּב מִבַּמֶּרְכָּב.

וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם • כָּל הָאָמוּר בְּעִנְיַן הַזָּב, זוֹבוֹ וְרֻקוֹ וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמִימֵי רַגְלָיו וְהַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב, מַשָּׂאָן מְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים.

(יא) **וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־שָׁטַף בַּמַּיִם וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

יא וְכֹל דִּי יִקְרַב בֵּהּ דּוֹבָנָא וִידוֹהִי לָא שְׁטַף בְּמַיָּא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) **וְהַנּוֹגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב.** בְּאֵיזֶה אֵבֶר שֶׁיִּהְיֶה: תורה ח

ח) **יָרֹק.** יָדוּעַ מִפְּעָלֵי הַכֶּפֶל וְהָעֵד דַּגְשׁוּת קו״ף רֵקִי הִנֵּה גַּם רֵקוֹ זַדִּיק כִּי הַזּוֹב מֵהֶחֱלָיִים הַנִּדְבָּקִים וְאֵין מִנְהַג הָאָדָם שֶׁיָּרֹק בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ רַק אֵינֶנּוּ בְּכַוָּנָה כִּי הַזָּב זָרַק רֵקוֹ וְנָפַל עַל הַטָּהוֹר: תורה ט

ט) **וְכָל הַמֶּרְכָּב.** שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּדִבְרֵי הַמַּעְתִּיקִים: תורה י

י) **בְּכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו.** תַּחַת הַמֶּרְכָּב יִטְמָא טֻמְאָה קַלָּה וְטוּמְאַת הַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יוֹתֵר חֲמוּרָה: תורה יא

יא) **וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם.** הָיָה נִרְאֶה לָנוּ כִּי כָּל מַאֲכָל וְהַדּוֹמֶה לוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם•** בְּעוֹד שֶׁלֹּא טָבַל מִטֻּמְאָתוֹ, וַאֲפִלּוּ פָּסַק מִזּוֹבוֹ וְסָפַר שִׁבְעָה וּמְחֻסָּר טְבִילָה, מְטַמֵּא בְּכָל טֻמְאוֹתָיו. וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב טְבִילַת גּוּפוֹ שֶׁל זָב בִּלְשׁוֹן שְׁטִיפַת יָדַיִם, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין בֵּית־הַסְּתָרִים טָעוּן בִּיאַת מַיִם, אֶלָּא אֵיבָר הַגָּלוּי כְּמוֹ הַיָּדַיִם (ת״כ. נדה סו)◆

(יב) **וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב יִשָּׁבֵר וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם:**

יב **וּמַאן דְּחַסַּף דִּי יִקְרַב בֵּהּ דּוּבָנָא יִתְּבַר וְכָל מַאן דְּאָע יִשְׁתַּטַּף בְּמַיָּא:**

רש״י◄ **וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב•** יָכוֹל אֲפִלּוּ נָגַע בּוֹ מֵאַחוֹרָיו וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳: ׳עַד אֵיזֶהוּ מַגָּעוֹ שֶׁהוּא כְּכֻלּוֹ? הֲרֵי אוֹמֵר: זֶה הֶסֵּטוֹ׳◆

~ נקודות משיחות קודש ~

כְּלֵי חֶרֶס, עֵץ, וּמַתֶּכֶת – בַּעֲבוֹדַת ה׳

וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב יִשָּׁבֵר, וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם: (טו, יב)

יָכוֹל אֲפִילּוּ נָגַע בּוֹ מֵאַחוֹרָיו כו׳, תַּלְמוּד־לוֹמַר אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ וְכו׳. (תורת כהנים)

הַדִּין הוּא שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ נִטְמָא מֵאַחוֹרָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי מַתֶּכֶת, שֶׁנִּטְמְאִים גַּם אִם נָגַע הַטָּמֵא מֵאַחוֹרָיו״.

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁעָשׂוּי מֵעָפָר, רוֹמֵז עַל הָאָדָם שֶׁ״יְסוֹדוֹ מֵעָפָר״. וְ״אַחוֹרָיו״ רוֹמֵז עַל גּוּף הָאָדָם, שֶׁלְּגַבֵּי נִשְׁמָתוֹ נִקְרָא ״אֲחוֹרַיִם״.

וְהִנֵּה טֶבַע הִטְבִּיעַ הַקָּבָּ״ה בְּעוֹלָמוֹ שֶׁאֵין הָאָדָם יָכוֹל לַעֲסוֹק בְּכָל זְמַנּוֹ בְּעִנְיָנִים רוּחָנִיִּים בִּלְבַד כְּגוֹן תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, אֶלָּא מוּכְרָח הוּא לְהִתְעַסֵּק גַּם בְּעִנְיְנֵי ״אַחוֹרָיו״, כַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּפַרְנָסָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, בִּכְדֵי שֶׁתּוּכַל הַנְּשָׁמָה לְהִשָּׁמֵר בְּגוּף הָאָדָם.

אָמְנָם, כְּשֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בְּ״אַחוֹרָיו״ שֶׁהֵם עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵר בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית שֶׁל קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה, עָלוּל הוּא לַחְשׁוֹב שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה גַּם נִשְׁמָתוֹ ״נִטְמְאָה״ בְּטוּמְאַת עוֹלָם הַזֶּה.

וְזֶהוּ ״אֵין כְּלִי חֶרֶס נִטְמָא מֵאַחוֹרָיו״, שֶׁהַנְּשָׁמָה הַטְּהוֹרָה נִשְׁאֶרֶת בִּקְדוּשָׁתָהּ וְטָהֳרָתָהּ, וְאֵינָהּ נִטְמֵאת עַל־יְדֵי הַהִתְעַסְּקוּת בִּדְבָרִים שֶׁהֵם לְצוֹרֶךְ הַגּוּף.

אַךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִטָּמֵא בְּטוּמְאַת עוֹלָם הַזֶּה, עַל הָאָדָם לְהִשָּׁאֵר בִּבְחִינַת ״כְּלִי חֶרֶס״, שֶׁיַּרְגִּישׁ אֶת עַצְמוֹ בְּבִיטּוּל ״וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה״, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם הוּא בִּבְחִינַת ״כְּלִי עֵץ״, שֶׁעֵץ צוֹמֵחַ וְגָדֵל, וְרוֹמֵז עַל מִי שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת עַצְמוֹ כְּגָדוֹל, אוֹ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת ״כְּלִי מַתֶּכֶת״, שֶׁמַּקְשֶׁה אֶת עַצְמוֹ כְּבַרְזֶל, וְאֵינוֹ מִתְנַהֵג בְּבִיטּוּל וּבָעֲנָוָה, חֲרֵי אָז נִטְמָא הוּא מֵאַחוֹרָיו, וְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה יְכוֹלִים לְטַמֵּא אַף אֶת נִשְׁמָתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק יז, עמוד 170 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

(יג) **וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר:**

יג **וַאֲרֵי יִדְכֵּי דּוּבָנָא מִדּוּבֵהּ וְיִמְנֵי לֵהּ שִׁבְעַת יוֹמִין לְדָכוּתֵהּ וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵהּ בְּמֵי מַבּוּעַ וְיִדְכֵּי:**

רש״י◄ **וְכִי־יִטְהַר•** כְּשֶׁיִּפְסֹק. **שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ•** שִׁבְעַת יָמִים טְהוֹרִים מִטֻּמְאַת זִיבָה, שֶׁלֹּא יִרְאֶה זוֹב, וְכֵלָן רְצוּפִין (נדה סח)◆

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיִּגַּע בּוֹ הַזָּב וְהַנִּגִּיעָה הִיא בַּיָּדַיִם וְיָדָיו שְׁטוּפוֹת אֵינֶנּוּ טָמֵא בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא נָגַע בִּמְקוֹם הַזּוֹב רַק כַּאֲשֶׁר רָאִינוּ כָּל אֲבוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ וְיָדָיו כְּגוּפוֹ קִבַּלְנוּ דִּבְרֵיהֶם וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט כִּי כָּל טָהוֹר שֶׁיִּגַּע בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו שְׁטוּפוֹת הוּא יִטְמָא וְלֹא בְּגָדָיו וְאִם לֹא הָיוּ שְׁטוּפוֹת יִטְמְאוּ בְּגָדָיו וְזֶה כְּמוֹ הַנּוֹגֵעַ בְּכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו: תורה יב

יג) לְטָהֳרָתוֹ. מִיּוֹם טָהֳרָתוֹ וְהַקָּרְבָּן עוֹלָה וְחַטָּאת בַּעֲבוּר כִּי הַזּוֹב מוּסָר עַל עָוֹן: תורה יד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וּבָא׃ לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתָנָם אֶל־הַכֹּהֵן׃

יד וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִסַּב לֵהּ תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְיֵיתֵי לָקֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְּנִנּוּן לְכַהֲנָא׃

(טו) וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזּוֹבוֹ׃ ס

טו וְיַעְבֵּד יָתְהוֹן כַּהֲנָא חַד חַטָּאתָא וְחַד עֲלָתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ מִדּוּבֵהּ׃

~ שבת קודש א׳ אייר ~

(טז) וְאִישׁ כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

טז וּגְבַר אֲרֵי תִּפּוֹק מִנֵּהּ שִׁכְבַת זַרְעָא וְיַסְחֵי בְּמַיָּא יָת כָּל בְּשָׂרֵהּ וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

(יז) וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־זָרַע וְכֻבַּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

יז וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מְשַׁךְ דִּי יְהֵי עֲלוֹהִי שִׁכְבַת זַרְעָא וְיִצְטַבַּע בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

(יח) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחֲצוּ בַּמַּיִם וְטָמְאוּ עַד־הָעָרֶב׃

יח וְאִתְּתָא דִּי יִשְׁכּוּב גְּבַר יָתַהּ שִׁכְבַת זַרְעָא וְיִסְחוּן בְּמַיָּא וְיִסְאַבּוּן עַד רַמְשָׁא׃

רש״י◄ **וְרָחֲצוּ בַּמַּיִם•** גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא שֶׁתִּטְמָא הָאִשָּׁה בְּבִיאָה, וְאֵין הַטַּעַם מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּשִׁכְבַת זֶרַע, שֶׁהֲרֵי מַגַּע בֵּית־הַסְּתָרִים הוּא.

(יט) וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

יט וְאִתְּתָא אֲרֵי תְּהֵי דָיְבָא דָּם יְהֵי דּוֹבַהּ בְּבִשְׂרַהּ שִׁבְעָא יוֹמִין תְּהֵי בְּרִיחוּקָהּ וְכָל דְּיִקְרַב בַּהּ יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

רש״י◄ **כִּי־תִהְיֶה זָבָה•** (ת״כ) יָכוֹל מֵאֶחָד מִכָּל אֵבָרֶיהָ? תַּלְמוּד־לוֹמַר (ויקרא כ): ״וְהִיא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ״, אֵין דָּם מְטַמֵּא אֶלָּא הַבָּא מִן הַמָּקוֹר (נדה יז). **דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ•** אֵין זוֹבָהּ קָרוּי זוֹב לְטַמֵּא, אֶלָּא־אִם־כֵּן הוּא אָדֹם. **בְּנִדָּתָהּ•** כְּמוֹ (איוב יח יח): ״וּמִתֵּבֵל יְנִדֻּהוּ״, שֶׁהִיא מְנֻדָּה מִמַּגַּע כָּל אָדָם. **תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ•** אֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה אֶלָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ. שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ: **שִׁכְבַת זָרַע.** כְּמוֹ שִׁכְבַת הַטָּל מִגְּזֵרַת מִי יַשְׁכִּיב. הָיָה נִרְאֶה לָנוּ שֶׁצָּרִיךְ רְחִיצָ׳ הַבֶּגֶד אוֹ הָעוֹר אִם הָיָה בּוֹ זֶרַע לַח אוֹ יָבֵשׁ וְהָאֱמֶת כְּדִבְרֵי הַקַּבָּלָה. וְהִשְׂלִים דְּבַר הַזָּכָר וְעַתָּה יָחֵל בַּנְּקֵבָה. וּפֵרוּשׁ וְאִם עַל הַמִּשְׁכָּב הוּא שָׁב אֶל הַכְּלִי אֲשֶׁר תֵּשֵׁב עָלָיו וְהִנֵּה הַכְּלִי עַל הַמִּשְׁכָּב אוֹ כְּלִי עַל כְּלִי עַל כֵּן הַטֻּמְאָה קַלָּה וְלֹא הִזְכִּיר לָאִשָּׁה מֶרְכָּב כִּי (בהמ׳) (ס״א בהווה) דִּבֵּר הַכָּתוּב וְהַמִּשְׁפָּט אֶחָד: תורה יז

יט) בִּבְשָׂרָהּ. עֶרְוַת הָאִשָּׁה וְטָעוּ הַמְפָרְשִׁים בְּבַעַל קֶרִי אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ הָאֵבָר לְבַד וְהָעֵד כָּל: תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו יִטְמָא:

כ וְכֹל דִּי תִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי בְּרִיחוּקָהּ יְהֵי מְסָאָב וְכֹל דִּי תֵיתֵב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאָב:

(כא) וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּמִשְׁכָּבָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:

כא וְכָל דְּיִקְרַב בְּמִשְׁכְּבַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

(כב) וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:

כב וְכָל דְּיִקְרַב בְּכָל מָנָא דִּי תֵיתֵב עֲלוֹהִי יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

(כג) וְאִם עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הִוא יֹשֶׁבֶת־עָלָיו בְּנָגְעוֹ־בוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

כג וְאִם עַל מִשְׁכְּבָא הוּא אוֹ עַל מָנָא דִּי הִיא יָתְבָא עֲלוֹהִי בְּמִקְרְבֵהּ בֵּהּ יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ **וְאִם עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא •** (ת"כ) הַשּׁוֹכֵב, אוֹ הַיּוֹשֵׁב עַל מִשְׁכָּבָהּ אוֹ עַל מוֹשָׁבָהּ, אֲפִלּוּ לֹא נָגַע בָּהּ, אַף הוּא בְּדַת טֻמְאָה הָאֲמוּרָה בַּמִּקְרָא הָעֶלְיוֹן, שֶׁטָּעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים. **עַל־הַכְּלִי •** לְרַבּוֹת אֶת הַמֶּרְכָּב. **בְּנָגְעוֹ בוֹ יִטְמָא •** אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא עַל הַמֶּרְכָּב, שֶׁנִּתְרַבָּה מֵ"עַל־הַכְּלִי". **בְּנָגְעוֹ־בוֹ יִטְמָא •** וְאֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים, שֶׁהַמֶּרְכָּב אֵין מַגָּעוֹ מְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים.

(כד) וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא: ס

כד וְאִם מִשְׁכַּב יִשְׁכּוּב גְּבַר יָתַהּ וּתְהֵי רִחוּקָהּ עֲלוֹהִי וִיהֵי מְסָאָב שִׁבְעַת יוֹמִין וְכָל מִשְׁכְּבָא דִּי יִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאָב:

רש"י◄ **וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו •** (ת"כ. נדה לג) יָכוֹל יַעֲלֶה לְרַגְלָהּ, שֶׁאִם בָּא עָלֶיהָ בַּחֲמִשִּׁי לְנִדָּתָהּ, לֹא יִטְמָא אֶלָּא שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּמוֹתָהּ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים". וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו"? מַה הִיא מְטַמְּאָה אָדָם וּכְלִי חֶרֶס, אַף הוּא מְטַמֵּא אָדָם וּכְלִי חֶרֶס.

(כה) וְאִשָּׁה כִּי־יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת־נִדָּתָהּ אוֹ כִי־תָזוּב עַל־נִדָּתָהּ כָּל־יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא:

כה וְאִתְּתָא אֲרֵי יְדוּב דּוֹב דְּמַהּ יוֹמִין סַגִּיאִין בְּלָא עִדַּן רִחוּקָהּ אוֹ אֲרֵי תְּדוּב עַל רִחוּקָהּ כָּל יוֹמֵי דּוֹב סוֹבְתַהּ כְּיוֹמֵי רִחוּקָהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא הִיא:

רש"י◄ **יָמִים רַבִּים •** שְׁלֹשָׁה יָמִים. **בְּלֹא עֵת־נִדָּתָהּ •** אַחַר שֶׁיָּצְאוּ שִׁבְעַת יְמֵי נִדָּתָהּ. **אוֹ כִי־תָזוּב •** אֶת שְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים הַלָּלוּ. **עַל־נִדָּתָהּ •** (נדה עג) מֵפְלָג מִנִּדָּתָהּ יוֹם אֶחָד, זוֹ הִיא זָבָה, וּמִשְׁפָּטָהּ חָרוּץ בְּפָרָשָׁה זוֹ. וְלֹא כְּדַת הַנִּדָּה, שֶׁזּוֹ טְעוּנָה סְפִירַת שִׁבְעָה נְקִיִּים וְקָרְבָּן, וְהַנִּדָּה אֵינָהּ טְעוּנָה סְפִירַת שִׁבְעָה נְקִיִּים, אֶלָּא שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדָּתָהּ, בֵּין רוֹאָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה; וְדָרְשׁוּ בְּפָרָשָׁה זוֹ אַחַד־עָשָׂר יוֹם שֶׁבֵּין סוֹף נִדָּה לִתְחִלַּת נִדָּה, שֶׁכָּל שְׁלֹשָׁה רְצוּפִין שֶׁתִּרְאֶה בְּאַחַד עָשָׂר יוֹם הַלָּלוּ, תְּהֵא זָבָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) **וְאִם שָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ.** בְּלֹא זָדוֹן רַק שׁוֹכֵב עִמָּהּ בְּשׁוֹגֵג וְהִנֵּה בָּאָה נִדָּתָהּ וְהָיְתָה עִמּוֹ וְזֶה טַעַם עָלָיו כִּי כָּרֵת יֵשׁ עַל הַשּׁוֹכֵב עִם נִדָּה בְּזָדוֹן וְכֵן הוּא מִשְׁפַּט הַזָּבָה וְאִם לֹא נִזְכַּר: **וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא.** כִּי הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וְגַם יְטַמֵּא אֲחֵרִים וְאִם לֹא נִכְתַּב: תורה כה

כה) **יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ.** לְכָל אִשָּׁה עִתִּים יְדוּעוֹת אוֹ יֵאָרַע לָהּ זוֹב עַל נִדָּתָהּ: תורה כו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים (טו, כה) **אַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁבֵּין סוֹף נִדָּה לִתְחִלַּת נִדָּה** (רש"י) שֶׁמַּעְתִּי מֵאאמו"ר הרה"ג והרה"ח שליט"א: תַּנָּיָא — רָאשֵׁי תֵבוֹת: **תּוֹדָה נָזִיר יא.** (הַכַּוָּנָה לְמַאֲמַר רַז"ל (נדה עב, ב): "חֲצִי לג שֶׁמֶן לְתוֹדָה, וּרְבִיעִית יַיִן לְנָזִיר, וְאַחַד־עָשָׂר יוֹם שֶׁבֵּין נִדָּה לְנִדָּה — הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי").

(מראי מקומות והגהות לתניא עמ' יט)

(כו) כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־יְמֵי זוֹבָהּ כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה־לָּהּ וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר תֵּשֵׁב עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ:

כו כָּל מִשְׁכְּבָא דִּי תִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי כָּל יוֹמֵי דּוֹבַהּ כְּמִשְׁכַּב רְחוּקָהּ יְהֵי לַהּ וְכָל מָנָא דִּי תֵיתֵב עֲלוֹהִי מְסָאֲב יְהֵי כְּסוֹאֲבַת רְחוּקָהּ:

(כז) וְכָל־הַנּוֹגֵעַ בָּם יִטְמָא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:

כז וְכָל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאֲב וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

(כח) וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר:

כח וְאִם דְּכִיאַת מִדּוֹבַהּ וְתִמְנֵי לַהּ שִׁבְעַת יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תִּדְכֵּי:

(כט) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְהֵבִיאָה אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כט וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה תִּסַּב לַהּ תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְתַיְתִי יָתְהוֹן לְוָת כַּהֲנָא לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(ל) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזּוֹב טֻמְאָתָהּ:

ל וְיַעְבֵּד כַּהֲנָא יָת חַד חַטָּאתָא וְיָת חַד עֲלָתָא וִיכַפַּר עֲלַהּ כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ מִדּוֹב סוֹבְתַהּ:

(לא) וְהִזַּרְתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת־מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם:

לא וְתַפְרְשׁוּן יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסּוֹאֲבָתְהוֹן וְלָא יְמוּתוּן בְּסוֹאֲבָתְהוֹן בְּסָאֲבְהוֹן יָת מַשְׁכְּנִי דִּי בֵינֵיהוֹן:

רש"י ◄ **וְהִזַּרְתֶּם** • אֵין 'נִזִּירָה' אֶלָּא פְּרִישָׁה, וְכֵן (ישעיה א): "נָזְרוּ אָחוֹר", וְכֵן (בראשית מח): "נָזִיר אֶחָיו". **וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם** • חֲרֵי הַ'כָּרֵת' שֶׁל מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ קָרוּי 'מִיתָה'.

(לב) זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע לְטָמְאָה־בָהּ:

לב דָּא אוֹרַיְתָא דִּדּוֹבָנָא וְדִי תִּפּוֹק מִנֵּהּ שִׁכְבַת זַרְעָא לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) וְהֵבִיאָה אוֹתָם. מִלְּרַע וְהִיא מִלָּה זָרָה: תורה ל

לא) וְהִזַּרְתֶּם. יֵשׁ מְפָרְשִׁים בּוֹ וְהִזַּרְתֶּם בְּחֶסְרוֹן הַהֵ"א וְזֶה לֹא יִתָּכֵן כִּי הַהֵ"א אֵינֶנּוּ מֵאוֹתִיּוֹת הֶמְשֵׁךְ כִּי לֹא יִהְיֶה נָח נֶעְלָם כִּי אִם בְּסוֹף הַמִּלָּה רַק פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ וְנָזְרוּ מִקְּדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּעֵין וְהִרְחַקְתֶּם וּמִמֶּנּוּ נָזִיר שֶׁהִרְחִיק נַפְשׁוֹ מִתַּאֲוַת הָעוֹלָם וּמִשְּׁקָלוֹ וְהִפְלֵתֶם אֶת הָאָרֶץ כִּי הַנּוּ"ן מוּבְלָע בְּדָגֵשׁ: **בְּטֻמְאָתָם.** בַּעֲבוּר טֻמְאָתָם וּפֵרוּשׁוֹ בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי: תורה לב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רס״י◄ **זֹאת תּוֹרַת הַזָּב•** בַּעַל רְאִיָּה אַחַת. וּמַהוּ תּוֹרָתוֹ. **וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע•** הֲרֵי הוּא כְּבַעַל קֶרִי, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב.

(לג) **וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה:**

לג וְלִדְסוֹבְתָּה בְּרִיחוּקָהּ וְלִדְדָאִיב יָת דּוּבֵהּ לְדִכַר וּלְנֻקְבָא וְלִגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב עִם מְסָאֲבָא: פ פ פ

רס״י◄ **וְהַזָּב אֶת־זוֹבוֹ•** בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת וּבַעַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁתּוֹרָתָן מְפֹרֶשֶׁת לְמַעְלָה:

צ׳ פסוקים, עיד״ו סימן. חסלת פרשת מצורע

ההפטרות לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים ערה - רפג

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לב) לְטָמְאָה בָהּ. שֶׁמִּצְוָה הִיא שֶׁיֵּשֵׁב טָמֵא וְעוֹד אֲפָרֵשׁ זֶה: **וְטַעַם לַזָּכָר.** פֵּרוּשׁוֹ זֹאת תּוֹרַת הַזָּב: **וְטַעַם עִם טְמֵאָה. זָבָה אוֹ נִדָּה:** תורה לג

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד עשר לעומר עמ׳ ב

״וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים״. נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל מה הם הבתים שעשה להם, חַד – אחד מהם אָמַר בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה – שבניהם היו כהנים ולוים, וְחַד אָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת, שהמלכות יצאה מצאצאיהם. מַאן דְּאָמַר שעשה להם בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה, היינו אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה שיצאו מיוכבד. וּמַאן דְּאָמַר שעשה להם בָּתֵּי מַלְכוּת, היה זה דָּוִד, שהוא נַמִּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי – יצא, דִּכְתִיב ״וַתָּמֹת עֲזוּבָה – זו מרים שנצטרעה ונחשבה כמתה, (אֵשֶׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת – לאחר שנתרפאת מצרעתה, חזר כלב ולקחה, וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר״ – הרי שנקראה מרים אפרת, וּכְתִיב ״וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ׳״, הרי שהיה דוד המלך מצאצאיה מצד האם.

מבארת הגמרא את הפסוקים בדברי הימים בענין כלב. ״וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשוֹבָב וְאַרְדּוֹן״. שואלת הגמרא, וכי היה כלב בֶּן חֶצְרוֹן, והרי נאמר בפסוק ׳כלב בֶּן יְפֻנֶּה׳. מתרצת הגמרא, אביו היה חצרון, אלא שנקרא ׳בן יפונה׳ על שם מעשיו, כלומר, הוּא בֵּן שֶׁפָּנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. שואלת הגמרא, וְאַכַּתִּי – עדיין קשה, והרי כלב בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב ״וַיּוֹלִדָה עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב״ – וכיון שהיה אחיו של עתניאל, נמצא שאף הוא בן קנז. מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא חוֹרְנוּ דְּקֵנַז הֲוָה – כלב בן אשתו של קנז היה, ועתניאל היה אחיו מצד האם.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים עשר לעומר עמ׳ ב

שֶׁל אַחֲרוֹן - החודש השלישי היינו מא׳ ניסן עד כ״א ניסן, וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם - החודש השני היינו כל חודש אדר ב׳.

״וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת ותיניק לך את הילד״, שואלת הגמרא, וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת – מדוע אמרה לה שתביא לה מינקת דוקא מהעבריות, שמשמע שלא חפצה בת פרעה שתינק מן המצריות. ומשיבה, מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ - תחילה סובבוהו לְמֹשֶׁה עַל כָּל הנשים הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן כדי שיניקו אותו, וְלֹא יָנַק – לא הסכים לינוק, משום שאָמַר הקב״ה, וכי פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, יֵינַק דָּבָר טָמֵא – מאשה שאכלה דברים טמאים, והתינוק טועם בחלבה את הדברים הטמאים. וכיון שלא רצה לינוק מהן, אמרה לה מרים, האלך ואקרא לאשה מן העבריות שתניקהו. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ״אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב וְגוֹ׳״, ומבארת הגמרא, לְמִי יוֹרֶה דֵּעָה – למי לימד הקב״ה תורה, וּלְמִי הוא יָבִין שְׁמוּעָה, לְגְמוּלֵי - למי שהבדיל עצמו וגגמל מֵחָלָב טמא, וּלְעַתִּיקֵי – למי שהעתיק עצמו מִשָּׁדַיִם טמאות.

״וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה לְכִי וְגוֹ׳״, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מה שאמר ׳העלמה׳ מְלַמֵּד, שֶׁהָלְכָה מרים להביא לה מינקת בִּזְרִיזוּת כְּעַלְמָה – כנערה שכל כוחה עליה. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר מה שנאמר ׳הָעַלְמָה׳ היינו שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ - שלא אמרה שהיא אחותו ומביאה את אם הילד.

״וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה והינקהו לי ואתן את שכרך, ותקח האשה הילד ותניקהו״, מבארת הגמרא, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, נזרקה בה רוח נבואה והיא מִתְנַבְּאָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִתְנַבְּאָה, שלשון ׳הֵילִיכִי׳ בנוטריקון, היינו הָא – תינוק זה, שֵׁלִיכִי – שלך הוא, ואכן כך הדבר שהרי היה בנה של יוכבד. הניקי אותו ׳וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ׳, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא לֹא דַּיָּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּחַזִּירִין לָהֶן את אֲבִידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן על כך.

נאמר בפסוק לאחר קריעת ים סוף, ״וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן את התף וְגוֹ׳״, שואלת הגמרא, מפני מה נאמר אַהֲרֹן, וְלֹא נאמר אֲחוֹת מֹשֶׁה. ומשיבה, אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מרים מִתְנַבְּאָה כן, עוד בטרם נולד משה, כְּשֶׁהִיא רק אֲחוֹת אַהֲרֹן ולא אחות משה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ה ניסן > פרק כ. פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום שני, כ"ו ניסן > פרק כ. פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שלישי, כ"ז ניסן > פרק כ. מפרק קכ עד סוף פרק קלד

יום רביעי, כ"ח ניסן > פרק כ. מפרק קלה עד סוף פרק קלט

יום חמישי, כ"ט ניסן > פרק כ. מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום שישי, ל' ניסן > פרק כ. מפרק קמה עד סוף פרק קנ

שבת קודש, א' אייר > פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ה ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 118, וכח זה ומדה זו... עד עמ' ס, שומעת כו'.

וְכֹחַ זֶה וּמִדָּה זוֹ לְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ בַּה', - שיהיה באפשרותו של יהודי, לקשר את "דעתו" בעניני אלקות, שלא זו בלבד שיבין אותם, אלא שגם ירגיש אלקות, שאז הוא קשור באלקות – הרי כוח זה ומדריגה זו, **יֵשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, בִּינִיקָתָהּ** – על ידי שהיא מקבלת באופן של יניקה, **מִנִּשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.** – שעל־ידי־זה מקבלת הנפש כוח זה ומדה זו, שתוכל להרגיש אלקות ולהיות קשורה באלקות, **רַק מֵאַחַר שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף, צְרִיכָה לִיגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת.** – כדי ש"יונח" אלקות בנפש, ותהיה קשורה באלקות. ואם כי אמנם הכוח לכך מקבלת הנפש על ידי יניקתה מנשמת משה רבנו (שכן, בלעדי כוח זה, לא היתה תועלת בשום יגיעה, אף הגדולה ביותר, שהרי כיצד יכול נברא להבין ולהרגיש "בורא"? כיצד יכולה נפש המלובשת בגוף, להרגיש אלקות ולהיות קשורה באלקות?!) אך, גם כשישנם כוח זה ומדה זו, נדרשת יגיעה עצומה, כפולה ומכופלת: **הָאַחַת - הִיא יְגִיעַת בָּשָׂר,** - יגיעה המסירה את ההפרעות שמצד הגוף, **לְכַבֵּשׁ אֶת** – לשבור את גסות וחומריות **הַגּוּף וּלְהַכְנִיעוֹ שֶׁלֹּא יַחְשִׁיךְ עַל אוֹר הַנֶּפֶשׁ,** - שאור הנפש, שהוא יכולת הנפש להבין ולהרגיש אלקות, יוכל להאיר, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[9] בְּשֵׁם הַזֹּהַר דְּ"גּוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא מְכַבְּשִׁין לֵיהּ",** - גוף שלא חודר בו אור הנשמה – מבטשין אותו, **וְהֵינוּ עַל־יְדֵי הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה מֵעֹמֶק הַלֵּב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם** – שעל ידי הרהורי תשובה מעומק הלב, מחלישים את חומריות וגסות הגוף, ואז מוחדר בו "נהורא דנשמתא" – אור ואש הנשמה. זהו סוג אחד של יגיעה, הנקרא "יגיעת בשר", המביא להרחקת הפרעות שמצד הגוף. **וְהַשֵּׁנִית - הִיא יְגִיעַת הַנֶּפֶשׁ,** - כדי לגלות כוחות הנפש, **שֶׁלֹּא תִּכְבַּד עָלֶיהָ הָעֲבוֹדָה לְיַגֵּעַ מַחֲשַׁבְתָּהּ, לְהַעֲמִיק וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּגֹדֶל ה' שָׁעָה גְּדוֹלָה רְצוּפָה.** – שבדרך כלל קשה מאוד להתעמק שעה ארוכה בענין של אלקות; **כִּי שִׁעוּר שָׁעָה זוֹ** – הנדרשת להתעמק בענין אלקי, כדי לעורר על־ידי־זה בקרבו אהבת ה' או יראת ה', **אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל נֶפֶשׁ,** - ישנם כאלה שנדרש מהם זמן רב יותר, וישנם כאלה שנדרש מהם זמן פחות יותר; **יֵשׁ נֶפֶשׁ זַכָּה בִּטְבִעָהּ, שֶׁמִּיָּד שֶׁמִּתְבּוֹנֶנֶת בְּגֹדֶל ה' - יַגִּיעַ אֵלֶיהָ** - מיד, **הַיִּרְאָה וּפַחַד ה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"שֻׁלְחָן עָרוּךְ" אֹרַח־חַיִּים סִימָן א': "כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם שֶׁהַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו - מִיָּד יַגִּיעַ אֵלָיו הַיִּרְאָה כו'"**. – וכפי שמסיים שם, שהתבוננות זו תביא לו הכנעה ובושה מהקב"ה. דבר זה אמור להיות במי ששוכנת בו נפש עדינה, ולכן הוא אומר: "מיד יגיע אליו היראה" – שבלי כל יגיעה, אלא מיד יתעורר בו רגש היראה מהקב"ה, מבלי שיצטרך אף להקדיש משך זמן להתבוננות; **וְיֵשׁ נֶפֶשׁ שְׁפָלָה בִּטְבִעָהּ וְתוֹלַדְתָּהּ, מִמְּקוֹר חֲצִבָהּ מִמַּדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** - שהוא העולם התחתון ביותר, וב"עולם העשיה" עצמו, באה נפשו, מהמדריגות התחתונות ביותר שבעשר הספירות שבו, ושלכן נפש זו בטבעה, היא "נפש שפלה", שענין אלקי אינו "מונח" בה, **וְלֹא תוּכַל לִמְצֹא בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ** – את

ליקוטי אמרים

וכח זה ומדה זו

לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה מנשמת משרע"ה רק מאחר שנתלבשה הנפש בגוף צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת. האחת היא יגיעת בשר לבטש את הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש כמש"ל בשם הזהר דגופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה והיינו על ידי הרהורי תשובה מעומק הלב כמ"ש שם. והשנית היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה כי שיעור שעה זו אינו שוה בכל נפש יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה ופחד ה' כמ"ש בש"ע א"ח סימן א' כשיתבונן האדם שהמלך הגדול ממ"ה הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו' ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות די"ס דעשיה ולא תוכל

9. פרק כ"ט בהתחלה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאֱלֹהוּת, כִּי־אִם בְּקֹשִׁי וּבְחֻזְקָה[10], - לנפש זו דרושה, יגיעה רבה, כדי להתעמק במחשבתה במשך שעה ארוכה, שתוכל לעורר בקרבה התגלות של הארה אלקית, ש"יונח" בה ענין אלקי, עד כדי כך שתרגיש בענין האלקי ויעורר בה יראה מהקב"ה. **וּבִפְרָט אִם** – בנוסף לנחיתותה של נפש זו בטבעה, **הֶטְמְאָה בְּחַטֹּאת נְעוּרִים**, - שאז, קשה לה עוד יותר, להרגיש אלקות במחשבתה, מפני **שֶׁהֶעָוֹנוֹת מַבְדִּילִים כו' [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר חֲסִידִים' סִימָן לה]**. – שהעוונות המבדילים בין יהודי להקב"ה, מפריעים לו להגיע בקלות ליראת ה'. **וּמִכָּל־מָקוֹם, בְּקֹשִׁי וּבְחֻזְקָה, שֶׁתִּתְחַזֵּק מְאֹד מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּאֹמֶץ וִיגִיעָה רַבָּה וְעֹמֶק גָּדוֹל, לְהַעֲמִיק בְּגֹדֶל ת' שָׁעָה גְּדוֹלָה** – שעה ארוכה, - כפי שאמר הרבי מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו, ש"שעה גדולה" משמעה גם: שעה היום ושעה מחר וכך הלאה, שעל ידי שהוא חוזר ומתעמק באותו ענין יום יום, הרי אז - **בְּוַדַּאי תַּגִּיעַ אֵלָיו עַל־כָּל־פָּנִים הַ'יִּרְאָה תַּתָּאָה' הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל**, - מורא מהקב"ה, שימנע אותו מלעשות דבר נגד רצונו של הקב"ה. [על דבריו אלה של רבנו הזקן, שגם נפש שפלה כזו, וגם אם בנוסף לכך עוונותיה מבדילים בינה לבין הקב"ה – בכל זאת, בהתאמצות יתירה והתעמקות גדולה בגדלות ה' – תגיע בודאי גם "נפש שפלה" זו ל"יראה תתאה" על־כל־פנים – מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שמכך גם מובן, שבודאי תגיע גם – ועוד לפני זה – להסרת ההבדלה מהעוונות המבדילים – כלומר: לחזור בתשובה עליהם"[11]].

וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[12]: **"יָגַעְתִּי וּמָצָאתִי - תַּאֲמִין"**. – יגיעה – עוזרת. וכהסברת הרבי שליט"א, שיגיעה עוזרת לא רק להשגת ענין שלפי ערך היגיעה – כמו השכר שאדם מקבל לפי ערך העבודה שעשה – אלא יגיעה עוזרת, ש"מצאתי": הוא מוצא מציאה, שאיננה כלל לפי ערך היגיעה שיגע בכך. **וּכְדִכְתִיב**[13]: - וכמו שכתוב לגבי "יראה", שהביקוש והיגיעה ביחס ליראה – מן ההכרח שיעזרו: **"אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה** – את היראה, **כַּכֶּסֶף וְכַמְּטֻמּוֹנִים תְּחַפְּשֶׂנָּה - אָז תָּבִין יִרְאַת ה'"**, **פֵּרוּשׁ: כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפֵּשׂ אָדָם מַטְמוֹן וְאוֹצָר הַטָּמוּן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ, שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה** – בהיותו בטוח, שהאוצר טמון באותו מקום – לא יתעייף וימשיך ביגיעתו עד למציאת המטמון, **כָּךְ צָרִיךְ לַחְפֹּר בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, לְגַלּוֹת אוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם, הַצָּפוּן וּמֻסְתָּר בְּבִינַת הַלֵּב שֶׁל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל**, - ומכיוון שהאוצר של יראת שמים, נמצא בוודאי בתעלומות הלב היהודי, ב"בינת הלב" – אין לו לאדם מישראל, לחדול ממאמצים בלתי נלאים לחפור ולחפש התגלות האוצר של יראת שמים, **שֶׁהִיא** – "בינת הלב" של אדם מישראל, **בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַזְּמַן**, - הרי שלא שייך כלל לומר שבשעה מסויימת אין באפשרותו להגיע אליה, שבשעה מסויימת האוצר לא נמצא – שכן, היא הרי בחינה ומדריגה שלמעלה מן הזמן, **וְהִיא הַיִּרְאָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל**. אלא, אם היראה היא טבעית ונמצאת תמיד בקרבו של כל אדם מישראל, לשם מה, איפוא, עליו להזדקק לפעולות שונות של התעמקות ה"דעת" בגדולת ה', כדי להגיע ל"יראה"? – אומר על כך רבנו הזקן להלן, כי מכיוון שיראה זו מוסתרת בלב, ולכן אין בכוחה להשפיע במה שנוגע למעשה בפועל, שימנע מעשיית עבירה – לפיכך זקוק האדם לפעולות שונות, כדי לגלות יראה זו, ושיהיה בכוחה להשפיע בדברים הנוגעים למעשה. ובלשון ה"תניא": **רַק שֶׁכְּדֵי שֶׁתָּבֹא** – היראה האמורה, **לִידֵי מַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת יִרְאַת חֵטְא**, - שירא לעשות חטא, **לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע" בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה** – שלא יעשה, לא ידבר ולא יחשוב את מה שאסור, **צָרִיךְ לְגַלּוֹתָהּ** את היראה, **מִמַּצְפּוּנֵי בִּינַת הַלֵּב שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַזְּמַן, לַהֲבִיאָהּ לִבְחִינַת מַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ שֶׁבַּמֹּחַ, לְהַעֲמִיק בָּהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ מֶשֶׁךְ זְמַן מָה מַמָּשׁ, עַד**

ליקוטי אמרים

למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחזקה ובפרט אם הוטמאה בחטאת נעורי' שהעוונות מבדילים כו' [כמ"ש בס"ח סי' ל"ה] ומ"מ בקושי ובחזק' שתתחזק מאד מחשבתו באומץ ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק בגדולת ה' שעה גדולה בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה תתאה הנ"ל וכמשארז"ל יגעתי ומצאתי תאמין וכדכתי' אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' פי' כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון בתחתיות הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה כך צריך לחפור ביגיעה עצומה לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבינת הלב של כל אדם מישראל שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן והיא היראה הטבעית המסותרת הנ"ל רק שכדי שתבא לידי מעשה בבחי' יראת חטא להיות סור מרע במעשה דבור ומחשבה צריך לגלותה ממצפוני בינת הלב שלמעלה מהזמן להביאה לבחי' מחשבה ממש שבמוח להעמיק בה

---

10. "לשון הספר חסידים, וכן לקמן" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו מה שאדה"ז בשו"ע שלו מדה"ת – שבה הענינים מבוארים – גם בגילוי – בפרטיות ובפני' יותר – מוסיף על הכתוב בש"ע (הנ"ל בתניא, והועתק במהד"ק דשו"ע אדה"ז): 'ואם לא יגיע אליו מיד יעמיק הרבה וכו' וגם ישוב בתשובה שלימה... שהם המונעים מהגיע כו'". **12.** מגילה י, ב. **13.** משלי ב, ד־ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁתֵּצֵא פְּעֻלָּתָהּ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל מַמָּשׁ, - שכוח־הפועל שבאותה יראה, שהיתה מקודם רק "בכוח", מוסתרת בנפש — תבוא עתה לידי ביטוי ול"פועל", ולפעול בנפשו ובגופו של האדם; **דְּהַיְנוּ לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, מִפְּנֵי ה' הַצּוֹפֶה וּמַבִּיט וּמַאֲזִין וּמְקַשֵּׁיב וּמֵבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂהוּ, וּבוֹחֵן כִּלְיוֹתָיו וְלִבּוֹ,** - כלומר: רעיונותיו הפנימיים. ומשום כך, ימנע את עצמו מלעשות עבירה איזו שהיא וישתדל בעשיית טוב. **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[14]**: "הִסְתַּכֵּל** – בעיני השכל, **בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים כו'** – ואין אתה בא לידי עבירה: **עַיִן** – של הקב"ה כביכול, **רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת כו'"**. – ההתבוננות איך הקב"ה רואה ושומע את כל מעשיו – תמנע אותו מלעבור עבירה;

ליקוטי אמרים

מחשבתו משך זמן מה ממש עד שתצא פעולתה מהכח אל הפועל ממש דהיינו להיות סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה מפני ה' הצופה ומביט ומאזין ומקשיב ומבין אל כל מעשהו ובוחן כליותיו ולבו וכמאמר רז"ל הסתכל בשלשה דברים כו' עין רואה ואוזן שומעת כו'

~ יום שני כ"ו ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ס, וגם כי אין לו... עד עמ' 120, כנ"ל פ"כ:

וְגַם כִּי אֵין לוֹ – להקב"ה כביכול, **דְּמוּת הַגּוּף** – כיצד, איפוא, שייך הענין של "עין" ו"אוזן" למעלה, אברים השייכים לחושי וציורי הגוף? — אלא, **הֲרֵי אַדְּרַבָּה** – אכן, משום כך **הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו, בְּיֶתֶר שְׁאֵת לְאֵין קֵץ מֵרְאִית הָעַיִן וּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** - כלומר: בשעה שאומרים שלמעלה לא קיים כלל דמות וציור של "גוף" — הכוונה היא, שלמעלה לא קיימים ההגבלות והחסרונות הנובעים מן הגוף; ולמשל: העין הגשמית מוגבלת לראות דברים גשמיים בלבד, ולא עצמים רוחניים; כוח הראיה של העין, מוגבל בשטח וזקוק לאור וכדומה. באותה מדה ישנם הגבלות וחסרונות גם בחוש השמיעה של האוזן הגשמית. ואילו ב"ראיה" וב"שמיעה" למעלה — לא קיימים כלל כל אותם חסרונות והגבלות שבראיה ובשמיעה הגשמיות — למעלה קיימת רק המעלה והשלימות שבראיה ובשמיעה; שכן, כל דבר של "שלימות" שישנו בנברא — ישנו בודאי בבורא, **רַק הוּא,** - ה"ראיה" וה"שמיעה" למעלה, ומה שהכל גלוי וידוע למעלה, הוא **עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ אָדָם הַיּוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה וְנִפְעַל בְּאַחַד מִכָּל רְמ"ח אֵבָרָיו, כְּמוֹ קֹר אוֹ חֹם,** - כהשפעתם של קור וחום על כל אחד מאברי גוף האדם, שהוא יודע אותם וחש בהם, **וַאֲפִלּוּ חֹם שֶׁבְּצִפָּרְנֵי רַגְלָיו, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אִם נִכְוָה בָּאוּר,** - כשאדם נוטל את צפורניו אין הוא חש בכאב כלל, ואילו כשנכוות הצפרניים באש — מרגיש האדם בכאב; **וְכֵן מָהוּתָם וְעַצְמוּתָם** – של האברים עצמם - חש האדם בהם. לפני כן למדנו שאדם יודע ומרגיש בכל המתרחש באבריו, ואילו כאן אנו לומדים שהוא חש את האברים עצמם, **וְכָל מַה שֶּׁמִּתְפָּעֵל** – ומשתנה, **בָּהֶם**[15] **יוֹדֵעַ** – האדם, **וּמַרְגִּישׁ בְּמֹחוֹ,** - הוא אינו צריך להשתמש לשם כך בעיניו ובאזניו, אלא הוא יודע וחש את המתרחש באבריו מעצמו. **וּכְעֵין יְדִיעָה זוֹ, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** - בדומה לידיעה זו למשל, **יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – את **כָּל הַנִּפְעָל בְּכָל הַנִּבְרָאִים,** - שבעולמות, **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, לִהְיוֹת** – מפני שהם

ליקוטי אמרים

וגם כי אין לו דמות הגוף הרי אדרבה הכל גלוי וידוע לפניו ביתר שאת לאין קץ מראית העין ושמיעת האזן עד"מ רק הוא עד"מ כמו אדם היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ח איבריו כמו קור או חום ואפי' חום שבצפרני רגליו עד"מ אם נכוה באור וכן מהותם ועצמותם וכל מה שמתפעל בהם יודע ומרגיש במוחו וכעין ידיעה זו עד"מ יודע הקב"ה כל הנפעל בכל הנבראים עליונים ותחתונים להיות כולם מושפעי' ממנו

---

14. אבות ג, א. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "1) זה כבר נאמר לפני זה. 2) בזה צ"ל הל' **נפעל**. פי' **מתפעל** — ראה ע"ב **כמה פעמים**. לולא דמסתפינא אפ"ל שכאן טה"ד וצ"ל: **מהם** (וקאי על האדם בכללותו). **ואז יתאים** למש"כ (רע"ב) שאין המשל דומה **כלל**".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֻּלָּם מֻשְׁפָּעִים – מקבלים השפעתם וחיותם, **מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16]: **"כִּי מִמְּךָ** – מהקב"ה, **הַכֹּל"**, - הרי, כשם שהמוח – המקור שממנו נמשכת חיות לכל האברים – יודע ומרגיש בכל המתרחש באברים, כך, כביכול, יודע הקב"ה – בהיותו מקור חיותם וקיומם של כל הנבראים – בכל המתרחש בכל הנבראים; **וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר**[17]: **"וְגַם כָּל הַיְצוּר לֹא נִכְחַד מִמֶּךָּ"**, - מפני שכל היצור הרי נוצר ממך, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם** – על פי חקירה, [**וְהִסְכִּימוּ לָזֶה חַכְמֵי הַקַּבָּלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ק** – רבי משה קורדובירו, **בְּ'פַּרְדֵּ"ס'**] **שֶׁבִּידִיעַת עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל** - יוֹדֵעַ – הקב"ה, **כָּל הַנִּבְרָאִים הַנִּמְצָאִים מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ וְכוּ'.** – מכיוון שהימצאותם של כל הנבראים באה מאמיתת הימצאו של הקב"ה, לכן יודע הקב"ה, כביכול, את כל הנבראים, על ידי שהוא יודע את עצמו. אך, כשאנו אומרים שהקב"ה יודע את כל הנבראים שהוא מחיה, באותה מדה שנפש האדם יודעת וחשה בנעשה באברים המקבלים חיותם ממנה – יכול להיות מקום לטעות ח"ו, לחשוב שכשם שהנפש מלובשת בגוף ומשום כך היא מתפעלת ממקרי הגוף (שכן, "התלבשות" משמעה שהמלובש מתפעל ממי שהוא מלובש בו), - אותו דבר, ח"ו, גם למעלה ביחס לחיות האלקית שבנבראים – יוסבר להלן שבנקודה זו אין המשל דומה לנמשל. שכן, החיות האלקית המחיה את העולם – אינה מתפעלת מהעולם, ואין העולם וכל המתרחש בו גורם בה שום שינוי. ובלשון ה"תניא": **רַק שֶׁמָּשָׁל זֶה** – של הנפש והגוף, **אֵינוֹ אֶלָּא לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאֹזֶן,** - להקל על האוזן ועל הרעיון של האדם, "לקלוט", כיצד אפשר לדעת דבר מבלי לראותו בעינים ולשמעו באזנים, **אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין הַמָּשָׁל** – של הנפש והגוף, **דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל** – של אלקות ועולם, **כְּלָל, כִּי נֶפֶשׁ הָאָדָם, אֲפִלּוּ הַשִּׂכְלִית וְהָאֱלֹהִית, הִיא מִתְפָּעֶלֶת מִמְּאוֹרְעֵי הַגּוּף וְצַעֲרוֹ, מַחֲמַת הִתְלַבְּשׁוּתָהּ** – של הנפש השכלית והאלקית, **מַמָּשׁ בַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף מַמָּשׁ,** - הנפש החיונית, המחיה את הגוף, מלובשת ממש ומאוחדת עם הגוף, ובה מלובשת הנפש השכלית והאלקית. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – כביכול, **אֵינוֹ מִתְפָּעֵל חַס־וְשָׁלוֹם מִמְּאוֹרְעֵי הָעוֹלָם וְשִׁנּוּיָיו, וְלֹא מֵהָעוֹלָם עַצְמוֹ,** - הקב"ה אינו מתפעל ממציאות (מהות ועצמות[18]) העולם, ואין מציאות זו פועלת שינוי ח"ו בהקב"ה, **שֶׁכֻּלָּם** – כל העולמות והאירועים שבהם, **אֵינָן פּוֹעֲלִים בּוֹ** – בהקב"ה, **שׁוּם שִׁנּוּי חַס־וְשָׁלוֹם.** – לא בהקב"ה ולא באחדותו, אלא, כשם שהיה יחיד ומיוחד לפני שברא את העולמות, כך הוא יחיד ומיוחד גם אחרי שבראם. **וְהִנֵּה, כְּדֵי לְהַשְׂכִּיל זֶה הֵיטֵב בְּשִׂכְלֵנוּ,** - כיצד אין העולם פועל שינוי בבורא, **כְּבָר הֶאֱרִיכוּ חַכְמֵי הָאֱמֶת** – בעלי תורת הקבלה, **בְּסִפְרֵיהֶם, אַךְ כָּל יִשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים** – הם מאמינים בהיותם בנים לאבות שהאמינו בקב"ה, **בְּלִי שׁוּם חֲקִירַת שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְאוֹמְרִים**[19]: **"אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם וְכוּ'"**, - "ואתה הוא משנברא העולם", בלי שום שינוי כלל, כלומר, יהודים מאמינים באמונה שלימה, שאין העולם פועל שום שינוי בבורא, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל פֶּרֶק כ:**

ליקוטי אמרים

ית' כמ"ש כי ממך הכל וז"ש וגם כל היצור לא נכחד ממך וכמ"ש הרמב"ם [והסכימו לזה חכמי הקבלה כמ"ש הרמ"ק בפרד"ס] שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית והאלהית היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצערו מחמת התלבשותה ממש בנפש החיונית המלובשת בגוף ממש אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינוייו ולא מהעול' עצמו שכולם אינן פועלים בו שום שינוי ח"ו והנה כדי להשכיל זה היטב בשכלנו כבר האריכו חכמי האמת בספריהם אך כל ישראל מאמינים בני מאמיני' בלי שום חקירת שכל אנושי ואומרי' אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' כנ"ל פ"כ:

---

16. דברי הימים־א כט, יד. **17.** במוסף ראש השנה. **18.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מתאים למש"כ במשל (סע"א). ['ההתהוות' אינה במשל כלל, כי אין הנפש בוראה הגוף. ולכן לא מדבר בזה גם בהנמשל לשוללו]". **19.** בתפילת שחרית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי כ"ז ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 120, והנה כל אדם... עד עמ' סא, לי"ח].

וְהִנֵּה, כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, - באיזה מצב ומדריגה שיהיה, **כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה שָׁעָה גְּדוֹלָה בְּכָל יוֹם, אֵיךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָלֵא מַמָּשׁ אֶת** – העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת** העולמות **הַתַּחְתּוֹנִים, וְאֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ מַמָּשׁ,** - לא רק את השמים והארץ הרוחניים, שהם הספירות שלמעלה, אלא שמים וארץ גשמיים, **"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" מַמָּשׁ, וְצוֹפֶה וּמַבִּיט וּבוֹחֵן כִּלְיוֹתָיו וְלִבּוֹ** – רעיונותיו ורגשותיו הפנימיים, **וְכָל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו, וְכָל צְעָדָיו יְסַפֵּר** – הקב"ה משגיח בפרטיות על כל אחד ממעשיו ודיבוריו של האדם, וסופר ומונה את צעדיו – הרי כשיתעמק האדם בכל האמור - **אֲזַי תִּקָּבַע בְּלִבּוֹ הַיִּרְאָה לְכָל הַיּוֹם כֻּלּוֹ,** - גם בשעות שהוא עסוק בהן בענינים אחרים ואין אז באפשרותו להתעמק בהאמור - **כְּשֶׁיַּחֲזֹר** – מאוחר יותר במשך היום, **וְיִתְבּוֹנֵן בָּזֶה, אֲפִלּוּ בְּהִתְבּוֹנְנוּת קַלָּה,** - ולא בהתבוננות עמוקה שנדרשים לכך זמן מיוחד ושימת לב, **בְּכָל עֵת**[20] **וּבְכָל שָׁעָה, יִהְיֶה "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** - הוא יימנע מלעבור על לא־תעשה ויקיים כל מצות־עשה, במחשבה, דיבור ומעשה, **שֶׁלֹּא לַמְרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם עֵינֵי כְּבוֹדוֹ** – של הקב"ה, **אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ",** - הוא יפחד להמרות את הקב"ה הרואה הכל, ולכן יהיה "סור מרע ועשה טוב" במחשבה, דיבור ומעשה. **וּכְמַאֲמַר**[21] **רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק מא; "יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר־ודם" – להימנע מעשיית רע. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[22]**:** - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך - **כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו",** - שעל כך שואלת הגמרא: וכי יראה היא דבר קטן, שהפסוק אומר שהקב"ה דורש מבני ישראל רק ליראה אותו? והגמרא עונה: אכן, לגבי משה – זה דבר קטן וקל. וכזכור נשאלת בתחילת פרק זה השאלה: הרי נאמר בפסוק "שואל מעמך" מכל אחד מישראל, ולא רק ממשה רבנו, ולגבי כל אחד מישראל, האם "יראה" היא אכן דבר קטן וקל?! אלא, היראה המוזכרת בפסוק זה, אליה קל לכל יהודי להגיע, היא היראה המביאה (כסיומו של הפסוק) ל"ללכת בכל דרכיו", **שֶׁהִיא יִרְאָה הַמְּבִיאָה לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב", וְהִיא יִרְאָה תַּתָּאָה** – יראה תחתונה, **הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** - ובכך מובן התירוץ בגמרא: "לגבי משה, מילתא זוטרתי היא" – לגבי משה זה דבר קטן -, כלומר: **וּלְגַבֵּי מֹשֶׁה, דְּהַיְנוּ לְגַבֵּי בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הָאֱלֹהִית,** - שהיא בחינת משה שישנה "עמך", בכל אחד מישראל, **מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא,** - מהווה יראה זו, דבר קטן וקל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשיעמיק את דעתו בענינים המעוררים את היראה – יגיע בודאי ליראה זו - [**שֶׁהַדַּעַת הוּא הַמְּקַשֵּׁר מַצְפּוּנֵי בִּינַת הַלֵּב אֶל בְּחִינַת גִּלּוּי בַּמַּחֲשָׁבָה מַמָּשׁ,** - שיראת ה' שבתעלומות לבו של כל אחד מישראל – כפי שלמדנו, שבכל אחד מישראל ישנו אוצר חתום ומוסתר של יראת ה' – תתגלה במחשבה ממש, שירגיש את היראה במחשבה, שאז היא פועלת בדיבור ובמעשה, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי־חֵן**] – חכמה נסתרה, תורת הקבלה].

בדברו על היראה שצריכה להיות ליהודי מהקב"ה, אמר רבנו הזקן, שהיא צריכה להיות "כעומד לפני המלך", כי הקב"ה הרי נמצא בכל מקום ומביט ומסתכל במעשיו וכו'.

אך, נשאלת השאלה: כשאחד עומד לפני מלך, הרי לא זו בלבד שהמלך רואה אותו, אלא גם הוא מצדו רואה את המלך, וראיה זו מעוררת בו יראה ופחד מהמלך, ואילו בנמשל שונה

ליקוטי אמרים

והנה

כל אדם מישראל יהיה מי שיהיה כשיתבונן בזה שעה גדולה בכל יום איך שהקב"ה מלא ממש את העליונים ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש מלא כל הארץ כבודו ממש וצופה ומביט ובוחן כליותיו ולבו וכל מעשיו ודבוריו וכל צעדיו יספור אזי תקבע בלבו היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו בהתבוננות קלה בכל עת ובכל שעה יהיה סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה שלא למרות ח"ו עיני כבודו אשר מלא כל הארץ וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו כנ"ל וז"ש הכתוב כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסור מרע ועשה טוב. והיא יראה תתאה הנ"ל ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל נפש מישראל האלהית מילתא זוטרתי היא כנ"ל [שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחי' גילוי במחשבה ממש כידוע לי"ח]

---

20. לכאו' אין הכרע אם "בכל עת וכו'" מוסב למע' כשיחזור ויתבונן כו' או למטה שבכל עת וגו' יהי' סור מרע וגו' אך מזה שבפרק י"ד מזכיר זה בנוגע להיות בינוני ומבאר שזה במעשה דבור ומח' לכאו' מסתבר שגם כאן הכוונה שמוסב למטה. **21.** ברכות כח, ב. **22.** דברים י, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדבר, שהרי, אכן, המלך, הקב"ה, רואה אותו, אבל הוא, האדם, אינו רואה את המלך, הקב"ה?! — יוסברו הדברים להלן, שקיים ענין נוסף שבכוחו לעורר בו את היראה, כי קיים גם כאן הענין של ראיית המלך כביכול, והוא: ראיית השמים והארץ וכל הברואים שהקב"ה מחיה אותם — יש בה משום ראיית החיות האלקית המחיה אותם, ובלשון ה"תניא":

~ יום רביעי כ"ח ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סא, ועוד זאת יזכור... עד עמ' 122, כמ"ש במ"א:

וְעוֹד זֹאת – דבר נוסף, **יִזְכֹּר, כִּי כְּמוֹ שֶׁבְּמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם עִקַּר הַיִּרְאָה** – מפני המלך, **הִיא** – באה **מִפְּנִימִיּוּתוֹ וְחִיּוּתוֹ** – של המלך, **וְלֹא מִגּוּפוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּשָׁיָשֵׁן** – המלך, **אֵין שׁוּם יִרְאָה מִמֶּנּוּ,** - למרות שגופו הוא אותו גוף שיש למלך בשעה שהוא ער, אלא, מפני שהיראה היא מפנימיותו וחיותו של המלך, ובשעה שהוא ישן, פנימיותו וחיותו הן בהעלם — לכן, לא קיימת אז היראה מפניו. מכך מובן — שעיקר היראה מהמלך — כשהוא ער — באה מפנימיותו וחיותו. **וְהִנֵּה פְּנִימִיּוּתוֹ וְחִיּוּתוֹ** – של המלך, **אֵין נִרְאֶה לְעֵינֵי בָשָׂר, רַק בְּעֵינֵי הַשֵּׂכֶל** – השכל יודע ומבין שבגוף זה ישנן פנימיותו וחיותו של המלך, **עַל־יְדֵי רְאִיַּת עֵינֵי בָשָׂר בְּגוּפוֹ וּלְבוּשָׁיו,** - של המלך, **שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁחַיּוּתוֹ מְלֻבָּשׁ בְּתוֹכָם,** - בראותו בעיניו הגשמיות את גופו ולבושיו של המלך, רואות עיני שכלו את פנימיותו וחיותו של המלך — וזה מעורר את היראה מראיית המלך. **וְאִם כֵּן** – הרי שגם בנמשל, לא רק שהמלך, הקב"ה, רואה אותו, וזה פועל בו את היראה מהקב"ה, אלא גם, **כָּכָה מַמָּשׁ יֵשׁ לוֹ לִירָא אֶת ה', עַל־יְדֵי רְאִיַּת עֵינֵי בָשָׂר בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, אֲשֶׁר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְלֻבָּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם.** — ועל־ידי ראיית העולם וברואיו בעינים גשמיות, יש בידי עיני־השכל של יהודי לראות את החיות האלקית המחיה אותם — ודבר זה יעורר בו את רגש היראה, באותה מדה שפועלת עליו ראיית המלך. **הגהה***: בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, שעל־ידי ראיית השמים והארץ וכו', רואים לא רק שישנה בהם חיות אלקית המחיה אותם, אלא אפשר גם לראות איך שהעולם ונבראיו בטלים לחיות האלקית, שבמהלך "צבא השמים" ממזרח למערב, מתבטאת השתחוואתם וביטולם להקב"ה, כי השכינה היא במערב. (**וְגַם נִרְאֶה בִּרְאִיַּת הָעַיִן, שֶׁהֵם בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ** – כיצד ובמה זה נראה? **בְּהִשְׁתַּחֲוָאָתָם כָּל יוֹם כְּלַפֵּי מַעֲרָב בִּשְׁקִיעָתָם,** - שהם שוקעים בצד מערב, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[23] **עַל פָּסוּק: "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים"** - **שֶׁהַשְּׁכִינָה בַּמַּעֲרָב, וְנִמְצָא** – הרי יוצא, יתירה מזו, שלא רק בשעת שקיעתם הם בטלים, אלא, **הִלּוּכָם כָּל הַיּוֹם כְּלַפֵּי מַעֲרָב הוּא דֶּרֶךְ הִשְׁתַּחֲוָאָה וּבִטּוּל.** — שכן, כפי שהדבר מובן הרי כפי קביעותם של השמש, הירח והכוכבים, כל אחד באופנו, היה צריך להיות הילוכם ממערב למזרח, והילוכם כל היום ממזרח למערב, ושקיעתם בערב במערב — הרי זה להיפך מטבעם, אלא — דבר זה נובע ממה שהשכינה במערב. — שכן, בקביעותן של ארבע הרוחות, בשורשן בספירות העליונות, - מערב הוא ב"מלכות", שהיא "שכינה" — מקור חיותם של הנבראים — ומכיון שנפשו של כל אחד מהנבראים האמורים, בטלה למקורה — הרי זה מתבטא בגופו, בהילוכו לצד מערב, בו נמצאת השכינה. הרי, שגם ראייתה של העין האנושית, רואה את ביטולם של הנבראים לחיות האלקית. **וְהִנֵּה, גַּם מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ מֵעוֹלָם, וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ כְּלָל, אַף־עַל־פִּי־כֵן כְּשֶׁנִּכְנָס לַחֲצַר הַמֶּלֶךְ** – [״ששם אינו המקום בו עומד המלך בגילוי לגמרי, שם לא מקום כסא המלך וכו' (בנמשל — עולם

ליקוטי אמרים

ועוד זאת יזכור כי כמו שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה פנימיותו וחיותו אין נראה לעיני בשר רק בעיני השכל על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו שיודע שחיותו מלובש בתוכם וא"כ ככה ממש יש לו לירא את ה' ע"י ראיית עיני בשר בשמים וארץ וכל צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלובש בהם להחיותם*

ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחוואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחוים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחוואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

---

23. בבא בתרא כה, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזה שצ"ל ראיות שיכריחו השתחואה וביטול למלך) — הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א], **וְרוֹאֶה שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מִשְׁתַּחֲוִים לְאִישׁ אֶחָד** – "בחיצוניותו – הנכנס אין רואה חילוק" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, **תִּפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד** - כך גם ראיית הנבראים הגדולים – צבא השמים – בעמדם בביטול לפני הקב"ה – יש בכוח ראיה זו לעורר יראה ופחד מהקב"ה. למדנו הרי בפרק זה, שכשם שהדבר במשל של מלך בשר ודם, כך הדבר גם בנמשל, שעל־ידי הראיה בעיני בשר את הנבראים, יודעים שנמצאת בהם החיות האלקית המחיה אותם, ודבר זה מביא ליראה מהקב"ה. ברם, לכאורה אפשר לשאול: כשמסתכלים על גופו של מלך בשר ודם, רואים בבירור שזהו גופו של המלך, ועל־ידי־זה רואה עין־השכל את החיות של המלך, ואילו בנבראים שבעולם, מכוסה החיות האלקית בכל כך הרבה לבושים, שיתכן הדבר שמסתכלים עליהם, ובשעת מעשה לא יודעים שהם הם הלבושים לחיות האלקית המלובשת בהם? ממשיך רבנו הזקן להסביר, שבכך על האדם להתרגל, שבשעה שהוא מסתכל על הנבראים שבעולם – יזכור מיד, שהם מהווים לבושים חיצוניים בלבד לחיות האלקית המחיה אותם, ועל־ידי־זה – לראות את החיות האלקית שבעולם. ובלשון ה"תניא": **וְאַף שֶׁהוּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּלְבוּשִׁים רַבִּים** – החיות האלקית המחיה את הנבראים, מלובשת בלבושים רבים המכסים עליה, וכשמסתכלים על הנבראים, לא רואים שאלה הם לבושים של החיות האלקית - **חֲרֵי אֵין הֶבְדֵּל וְהֶפְרֵשׁ כְּלָל בִּרְאַת מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, בֵּין שֶׁהוּא עֵרֹם**[24], **וּבֵין שֶׁהוּא לָבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד, וּבֵין שֶׁהוּא לָבוּשׁ בְּלְבוּשִׁים רַבִּים.** אין זה משנה במדת היראה שמפניו, כי העיקר הוא הידיעה שהמלך נמצא כאן, ידיעה זו מעוררת את היראה. כך גם בענינו, כשיתרגל האדם בכך, שבהסתכלותו על נבראי העולם, יזכור שהם מהווים לבושים לחיות האלקית – זה יעורר בו את היראה.

ליקוטי אמרים

צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלובש בהם להחיותם*

ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה שהוא לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו'. וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את אֶלָּא הָעִקָּר הוּא הַהֶרְגֵּל, לְהַרְגִּיל דַּעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ תָּמִיד, לִהְיוֹת קָבוּעַ בְּלִבּוֹ וּמוֹחוֹ תָּמִיד, אֲשֶׁר כָּל מַה שֶּׁרוֹאֶה בְּעֵינָיו, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָה, הַכֹּל הֵם לְבוּשִׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִזְכֹּר תָּמִיד עַל פְּנִימִיּוּתָם וְחַיּוּתָם. – של נבראים אלה, שהן אלקות – וזה יעורר בו יראה מהקב"ה. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה שבפרק ל"ג נתבאר שהתבוננות זו היא ענין האמונה, וכן בפרק זה עצמו (ס, ב.): ישראל מאמינים כו' – ואיזה קישור להבנה ואמונה, וה"ה אדרבה שוללים זה את זה (כשמבין אין צורך באמונה כו') – ומתרץ: 'וזה נכלל'..." **וְזֶה נִכְלָל גַּם־כֵּן בִּלְשׁוֹן "אֱמוּנָה", שֶׁהוּא** – המלה אמונה, **לְשׁוֹן "רְגִילוּת", שֶׁמַּרְגִּיל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ, כְּמוֹ אוֹמָן הַמְאַמֵּן יָדָיו וְכוּ'.** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיודע אותה בנפשו, יש לו כשרון זה, אלא שצריך לאמן ידיו, שיבוא בפועל במעשה (בציור, עשיית כלים וכו')". הרי, שגם בנמשל ישנם שני הענינים: המלך, הקב"ה, רואה אותו, וגם הוא רואה את המלך כביכול, שעל־ידי הסתכלותו בנבראים, הוא רואה ויודע את החיות האלקית המחיה אותם. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הנ"ל מועיל רק שתהי' היראה כמדת ההתבוננות שלו וכמדה שהשכל שלו "מושל" בו ומנהיגו. ועוד: ענין ההתבוננות **בשכל** – הרי **לא תמיד** יכול **כל אחד** להיות בדרגה של **התבוננות שכלית** וכו' (ראה נז, א: שגם במוחו ומח' אינו מרגיש **שום** יראה ובושה) – ואילו יראת ה' צריכה הרי להיות תמיד, ולכן ממשיך רבנו הזקן ומסביר 'וגם להיות'..." **וְגַם לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן תָּמִיד** – גם בלי התבוננות בתחילה, אלא מצד האמונה הטהורה, יש לזכור את **לְשׁוֹן חֲזַ"ל "קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם", שֶׁהוּא כְּעִנְיַן "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"**[25], - כך צריך כל אדם מישראל לשים על עצמו את הקב"ה למלך, לקבל על עצמו עול מלכותו של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר וְכוּ'**, - וזה מה שרבנו

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחוואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחוים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחוואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

24. "להעיר ממשנה ספ"ב דסנהדרין" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 25. דברים יז, טו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזקן אומר בתחילת פרק מ"א, ש"אף שלא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו", כפי שאכן באה יראה זו בהתגלות מצד השכל וההתבוננות — "**ישים**" את הקב"ה למלך על עצמו, **ויקבל** על עצמו עול מלכות שמים; ובהתאם לנאמר שם, נמצא ענין זה באמת בכל אדם מישראל, מצד טבע הנשמה שלא להמרות את מלך מלכי המלכים, ומשום כך זה יכול להיות תמיד. **כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ** — בצד **אֶת** — הנבראים של העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים** — כלומר: אין הם תכלית הכוונה של הבריאה, **וּמְיַחֵד מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ** — בני ישראל, **וְכוּ'**, **וַאֲנַחְנוּ מְקַבְּלִים וְכוּ'**, - על עצמנו עול מלכות שמים. **וְזֶהוּ עִנְיַן הַהִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבִּתְפִלַּת י"ח** — "שמונה עשרה", **אַחַר קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּדִבּוּר בִּקְרִיאַת שְׁמַע**, - כשאומרים "ה' אלקינו ה' אחד" וכו', **לַחֲזוֹר וּלְקַבֵּל** — על עצמו שוב, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ** — עול מלכות שמים, על ידי **בְּמַעֲשֶׂה וְכוּ'**, - זוהי המשמעות של ההשתחוואות — הביטול להקב"ה, המתבטא **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** בתנועה מעשית של השתחוואה,

ליקוטי אמרים

העליונים והתחתונים ומייחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א:

~ יום חמישי כ"ט ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 122, פרק מג והנה... עד עמ' סב, אין חכמה.

פֶּרֶק מג. בפרק הקודם הוסבר, שהיראה שעליה אומרים שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה — הרי זו היראה הנוגעת לקיום המצוות, ב"סור מרע ועשה טוב", והיא הנקראת "יראה תתאה", המדריגה התחתונה שביראה. בפרק מ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן את שתי המדריגות שביראה: "יראה תתאה" — יראה תחתונה — ו"יראה עילאה" — יראה עליונה. שבכך תוסבר גם הסתירה שבמשנה, שהנה אומרים רבותינו ז"ל "אם אין חכמה אין יראה" — שבתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה", ואילו מיד לאחרי־זה אומרים חכמינו ז"ל להיפך: "אם אין יראה אין חכמה" — שבתחילה באה ה"יראה" ורק לאחריה באה ה"חכמה"? אלא — מסביר רבנו הזקן — חכמינו ז"ל מדברים על שתי מדריגות של יראה: "אם אין יראה — אין חכמה" — הכוונה למדריגה התחתונה של יראה, "יראה תתאה", שבהעדר יראה זו, אי אפשר שתהיה "חכמה" — קיומן של תורה ומצוות, המתואר במלה "חכמה" (כי, הרי "תכלית חכמה — תשובה ומעשים טובים"). "אם אין חכמה — אין יראה" — הכוונה למדריגה העליונה של יראה, "יראה עילאה", וביחס לדרגה זו של יראה, מן ההכרח שיהיה לפניה, קיומן של תורה ומצוות, ורק לאחר מכן אפשר להגיע למדריגה העליונה יותר של יראה — "יראה עילאה". בהמשך הפרק, יסביר רבנו הזקן, שגם ב"אהבה" ישנן שתי מדריגות כלליות. **וְהִנֵּה עַל יִרְאָה תַּתָּאָה זוֹ,** - שבפרק הקודם הוסבר, שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה, **שֶׁהִיא** — נדרשת, **לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת "סוּר מֵרָע** — להימנע מלעבור על לא־תעשה, **וַעֲשֵׂה טוֹב",** - ולקיים כל מצוות־העשה, הרי על יראה זו **אָמְרוּ:** - חכמינו ז"ל[1]: **"אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה".** — אין קיומן של תורה ומצוות, (המתואר במלה "חכמה"); שכן, כדי לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שתהיה יראה זו, **וְיֵשׁ בָּהּ** — במדריגה זו של ה"יראה", **בְּחִינַת קַטְנוּת וּבְחִינַת גֹּדְלוּת.** — גם ב"יראה תתאה" — יש שתי בחינות: יראה שהיא בבחינת "קטנות", כי אין היא נוצרת על־ידי הבנה והתבוננות בגדלות ה', אלא רק על־ידי שהוא מעורר בקרבו את היראה שבטבע כל אחד מישראל על־ידי התעמקותו בענינים המעוררים את היראה; ויראה שהיא בבחינת "גדלות", כי יראה זו, באה מההתבוננות בגדלות ה', שיכולים להבין מהעולמות. **דְּהַיְנוּ,** - מתי מתוארת היראה בתור בחינת "גדלות"? - **כְּשֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּחִינַת יִרְאָה זוֹ** — כשהיראה התחתונה נמשכת ונוצרת באדם, **מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדֻלַּת ה',** - הנראית מהחיותו את העולמות והנבראים, **דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** - הקב"ה ממלא את כל

ליקוטי אמרים

פרק מג והנה על יראה תתאה זו שהיא לקיום מצותיו ית' בבחי' סור מרע ועשה טוב אמרו אם אין יראה אין חכמה ויש בה בחי' קטנות ובחי' גדלות דהיינו כשנמשכת בחי' יראה זו מההתבוננות בגדולת ה' דאיהו ממלא כל עלמין

1. אבות ג, יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העולמות, הוא מחיה אותם באופן שהחיות האלקית מתלבשת בהם, וחיות זו מותאמת לפי כל עולם וכל נברא שהיא מחיה, כך שבמדריגה עליונה יותר של עולם או נברא, מלובשת מדריגה עליונה יותר של חיות, **וְ"מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלָךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה וְכוּ', וּבֵין רָקִיעַ לְרָקִיעַ כוּ'**, - שוב מהלך של חמש מאות שנה, **רַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן וְכוּ'"**[2], - הרגלים, המדריגה התחתונה ביותר ב"חיות הקודש", הן למעלה מכל המדריגות שלמטה מהן, **וְכֵן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת לְמַעְלָה מַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת** – בכל האמור, מתבונן האדם, ויש לו השגה והבנה בחיות האלקית המחיה את כל העולמות והמדריגות האמורות, ומהבנתו זו בגדלות ה' באה היראה שלו, הנקראת בחינת "גדלות". ברם, אם כך, מדוע, איפוא, נקראת יראה זו בשם "יראה תתאה", הרי היא באה מתוך השגתו בגדלות ה'? – אלא, מסביר רבנו הזקן, היא נקראת "יראה תתאה" מחמת שהיא באה מהבנת החיות האלקית המלובשת בעולמות, בחינת "ממלא כל עלמין". חיות אלקית זו מוסתרת בעולמות, באופן כזה, שהעולמות יוכלו להרגיש את עצמם כ"יש", כדבר ממשי, אלא שהוא בטל לחיות האלקית המחיה אותו. ולכן מעוררת התבוננות זו באדם רק בחינת יראה וביטול היש – ולא ביטול במציאות, ומשום כך נקראת יראה זו בשם "יראה תתאה". ובלשון ה"תניא": **אַף־עַל־פִּי־כֵן נִקְרֵאת יִרְאָה זוֹ יִרְאָה חִיצוֹנִית וְתַתָּאָה**, - יראה תחתונה, **מֵאַחַר שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהָעוֹלָמוֹת**, - מההשגה וההבנה בגדלות ה' שמצד העולמות, שהחיות האלקית מחיה אותם, **שֶׁהֵם** – העולמות הם, **לְבוּשִׁים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן וְכוּ'**. – לפני שהם נוצרו, הם היו "אין", הם לא היו בנמצא, ואחרי שנבראו, נהיו בבחינת "יש", דבר שמרגישים במציאותו – ובאופן כזה מחיה חיות אלקית זו את הנבראים שהיא מתלבשת בהם, שיוכלו להרגיש את עצמם ל"יש", ו"יש" זה בטל לחיות האלקית; ממילא מעוררת ההתבוננות האמורה רק יראה בבחינת "ביטול היש", ולא ביטול מוחלט במציאות, כפי שישנו ביראה עילאה, **רַק שֶׁהִיא** – "יראה תתאה" זו, היא **הַשַּׁעַר וְהַפֶּתַח לְקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת**. – שכן, כאמור, מביאה ה"יראה תתאה" (תחתונה) לקיום תורה ומצוות. ועל בחינת יראה זו, אומרים חכמינו ז"ל: "אם אין יראה – אין חכמה", שראשית דבר מן ההכרח שתהיה יראה, ורק לאחר מכן יכולה להיות "חכמה" – קיום תורה ומצוות. **אַךְ הַ"יִּרְאָה עֶלְיָאָה"** – היראה העליונה, הנקראת **"יִרְא בֹּשֶׁת"**, – יראה הבאה מהבושה שמתביישים מגדלות ה', כמי שמתבייש ובטל לגמרי מפני אדם גדול וצדיק[3] בדורו, שאין זה בא מחיצוניותו והתפשטותו של האדם הגדול בדורו והצדיק – כפי שהיראה היא מפני מלך, למשל, שהפחד מהמלך בא מחיצוניותו והתפשטותו של המלך המתבטאות בשלטונו על אזרחיו (וככל שגדולה יותר התפשטות מלכותו, בהיותו מלך על מדינה גדולה יותר או על כמה מדינות – כך גדולה יותר היראה מפניו); על־דרך־זה היא גם היראה האמורה, הבאה מההתבוננות ב"לבושים" ובהתפשטות אלקות בעולמות, שלכן היא נקראת "יראה תתאה", מפני שאין היא מעוררת בושה והתבטלות מלאה, כפי שמעוררת ההכרה במעלתו של אדם גדול בדורו וצדיק, שאין זה מצד חיצוניותו והתפשטותו, כי־אם מה"עצם" שלו, וההתבטלות כלפיו היא כזו שהוא חש את עצמו כאפס לעומתו, ומתבייש מגדולתו. כך גם נקראת 'יראה עילאה' בשם "יִרא בושת" – יראה הבאה מבושה בפני גדולתו של הקב"ה, לא כפי שהיא מופיעה בגלוי בעולמות. **וְיִרְאָה** – זו היא **פְּנִימִית, שֶׁהִיא נִמְשֶׁכֶת מִפְּנִימִית הָאֱלֹהוּת שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת** – כשיש לאדם הכרה בפנימיות ועצמות האלקות, שלמעלה מהתפשטות בעולמות, שלגבי החיות האלקית שלמעלה מהעולמות – בטלים העולמות לגמרי, ב"ביטול המציאות" (ולא רק "ביטול היש") – מעוררת בו הכרה זו – ביטול במציאות, שהוא "יראה עילאה", **עָלֶיהָ** – על מדריגה זו של יראה, **אָמְרוּ:** - חכמינו ז"ל: **"אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה"**, - בתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה". **דְ'חָכְמָה' הִיא כ"חַ מָ"ה**[4] – ענינו של **ביטול** המתבטא במלה "מה", כמו שכתוב[5]: "ונחנו מה", שזהו "ביטול במציאות", **"וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"**[6], - ולכן

ליקוטי אמרים

ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכו' ובין רקיע לרקיע כו' רגלי החיות כנגד כולן וכו' וכן השתלשלות כל העולמות למעלה מעלה עד רום המעלות אעפ"כ נקרא יראה זו יראה חיצונית ותתאה מאחר שנמשכת מהעולמות שהם לבושים של המלך הקב"ה אשר מסתתר ומתעלם ומתלבש בהם להחיותם ולקיימם להיות יש מאין וכו' רק שהיא השער והפתח לקיום התורה והמצות. אך היראה עילאה ירא בשת ויראה פנימית שהיא נמשכת מפנימית האלהות שבתוך העולמות עליה אמרו אם אין חכמה אין יראה דחכמה היא כ"ח מ"ה והחכמה מאין תמצא ואיזהו חכם הרואה

---

2. חגיגה יג, א. **3.** כפי שרבנו הזקן מסביר זאת בתוספת ביאור בסידורו בהערה לתיקון חצות. **4.** ראה לעיל פרק יט. **5.** שמות טז, ז. **6.** איוב כח, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חכמה היא אין וביטול, **וְ"אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד"**[7], **פֵּרוּשׁ: שֶׁרוֹאֶה כָּל דָּבָר אֵיךְ נוֹלַד וְנִתְהַוֶּה מֵאַיִן לְיֵשׁ, בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]: **"וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם". וְאִי לְזֹאת,** - שרק ב"דבר ה'" נבראו כל הנבראים מ"אין", **הֲרֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם** – כלומר, כל הנבראים, **בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ** – לא ביטול היש, שישנו דבר אלא שהוא בטל, כי־אם ביטול במציאות ממש, **בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו, וּכְלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי** – ונחשבים הם ככלום ממש, **וְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כְּבִטּוּל אוֹר וְזִיו הַשֶּׁמֶשׁ** – כשהם נמצאים **בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמָהּ,** - בשעה שאור השמש נמצא מחוץ לגוף השמש, הוא בגדר מציאות של אור וזיו; ואילו כשאור השמש נמצא בגוף השמש, הוא בטל לגמרי במקורו (גוף השמש) וחדל לגמרי מלהתקיים כמציאות ממשית של אור – שכן קיים ונראה אז רק המקור, השמש עצמה – כך גם בטלים כל הנבראים במציאות במקורם, שהוא "דבר הוי'" המהווה אותם "מאין ליש". התבוננות זו מעוררת באדם, שגם התבטלותו להקב"ה, תהיה בבחינת "ביטול במציאות". **וְאַל יוֹצִיא אָדָם עַצְמוֹ מֵהַכְּלָל,** - של כל הנבראים, שהוא מבין שהם בטלים במציאות להקב"ה, כלומר - **שֶׁגַּם גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת בִּדְבַר ה',** - המהווה את הגוף והנפש, והרוח והנשמה שלו, **וְדִבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ מְיֻחָד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כוֹ',** - ומחשבתו היא הרי דבר אחד אתו יתברך, הרי שהביטול הוא לא רק כלפי דבר ה', אלא הביטול הוא ביטול במציאות להקב"ה עצמו. **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל [פֶּרֶק כ וְכא] בַּאֲרִיכוּת בְּדֶרֶךְ־מָשָׁל מִנֶּפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדִּבּוּר אֶחָד מִדִּבּוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ כְּלָא מַמָּשׁ כוֹ'.** – לעומת כוח הדיבור שבאדם, שמכוחו מסוגל הוא לדבר דיבורים בלי סוף, לא תופס דיבור אחד מקום כלל, ובודאי שאין דיבור אחד תופס מקום כלל לגבי כוח המחשבה, שהוא מקור הדיבור (שכן, אדם מדבר מה שהוא מהרהר קודם במחשבה); ועל־אחת־כמה־וכמה שאין הדיבור תופס מקום כלל לגבי כוח השכל או המדות שהם מקור המחשבה (שאדם מהרהר בענין שעוררו המדות, או במה שהשכל מבין); וודאי, ודאי הדבר שאין לדיבור ערך ומקום כלל לגבי עצם הנפש (שכוח השכל או המדות הוא רק כוח שלה). ההבדל מתבטא בכך, שהדיבור שהוציא אדם מפיו, הרי הבל הדיבור, נבדל ממקורו, ונראה כדבר בפני עצמו. ואילו למעלה, הרי דיבורו של הקב"ה, הבורא את הנבראים, אינו נבדל חס־ושלום מהקב"ה עצמו, שנמצא בכל מקום, ובאותו דיבור נמצא גם מקורו של הדיבור, כך מובן עוד יותר, שהדיבור, שהוא מקור הבריאה, הוא בתכלית הביטול והיחוד להקב"ה, וממילא – הבריאה כולה בטלה במציאות ממש להקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[9]: **"הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה".** – שכן כאמור, יראה עילאה היא ביטול במציאות – אותו ענין של "חכמה", שגם תוכנה הוא ביטול במציאות. **אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג לְיִרְאָה וְחָכְמָה זוֹ, אֶלָּא בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַל־יְדֵי יִרְאָה תַּתָּאָה הַחִיצוֹנִית, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[7]: **"אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה".** – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "יראה תתאה", וקיום תורה ומצוות שהיא מביאה לו, ורק לאחר מכן אפשר לו לאדם להגיע ל"חכמה" – ל"יראה עילאה" וביטול במציאות.

להלן, ממשיך רבנו הזקן ומסביר, שגם באהבה ישנן שתי מדריגות כלליות: המדריגה העליונה באהבה, היא זו שבאה אליו כמתנה מלמעלה – בשעה שאדם הוא בשלימות במדת היראה, ניתנת לו מלמעלה המדריגה העליונה של אהבה בדרך מתנה. ואילו האדם עצמו, על־ידי השגתו והתבוננותו, לא היה מגיע אף פעם למדריגה זו שבאהבה; המדריגה השניה באהבה היא, זו שאדם מגיע אליה על־ידי התבוננותו בגדלות ה'. המדריגה הראשונה נקראת "אהבה רבה", והמדריגה השניה – "אהבת עולם", כי היא באה על־ידי התבוננות בגדלות ה' שאדם מבין מעניני העולם, מהחיות האלקית המחיה את העולם. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

את הנולד פי' שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו ית' כמ"ש וברוח פיו כל צבאם ואי לזאת הרי השמים והארץ וכל צבאם בטלים במציאות ממש בדבר ה' ורוח פיו וכלא ממש חשיבי ואין ואפס ממש כביטול אור וזיו השמש בגוף השמש עצמה ואל יוציא אדם עצמו מהכלל שגם גופו ונפשו ורוחו ונשמתו בטלים במציאות בדבר ה' ודבורו ית' מיוחד במחשבתו כו' וכנ"ל [פ' כ' וכ"א] באריכות בד"מ מנפש האדם שדבור אחד מדבורו ומחשבתו כלא ממש כו' וזש"ה הן יראת ה' היא חכמה. אך אי אפשר להשיג ליראה וחכמה זו אלא בקיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה החיצונית וז"ש אם אין יראה אין חכמה.

---

7. תמיד לב, א. 8. תהלים לג, ו. 9. איוב כח, כח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי ל' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סב, והנה באהבה יש... עד עמ' 124, כמ"ש לקמן.

וְהִנֵּה, בְּאַהֲבָה יֵשׁ גַּם־כֵּן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת: - כלליות: **"אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם". "אַהֲבָה רַבָּה" הִיא "אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים",** - אהבה ותענוג מאלקות — לא שהאהבה מייצגת "מבוקש" מסויים, שאיפה להשגת דבר מה, ולמשל: להתאחד עם הקב"ה או להיכלל באלקות, אלא האהבה עצמה משמעה תענוג ודביקות באלקות, **וְהִיא שַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ,** - לא שהאדם יוצר ומדליק בקרבו אהבה זו, אלא אהבה זו באה אליו מעצמה, **וּבָאָה מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה לְמִי שֶׁהוּא שָׁלֵם בְּיִרְאָה,** - מי שהיראה אצלו בשלימות, נותנים לו מתנה מלמעלה, שיגיע ל"אהבה בתענוגים"; **כַּנּוֹדַע** — כידוע הפירוש **עַל מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[10]**: "דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר אַחַר אִשָּׁה",** - שפירושו בעבודת ה', הוא: **שֶׁאַהֲבָה נִקְרֵאת "אִישׁ" וְ"זָכָר", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]**: "זָכַר - חַסְדּוֹ",** - שבדרך רמז משמעו, שבחינת חסד ("חסדו") ואהבה, היא בחינת "זכר", **וְ"אִשָּׁה** - היא בחינת **יִרְאַת ה'"**[12], - שבלשון הפסוק "אשה יראת ה'" — מרומזת השייכות של "אשה" ל"יראה", **כַּנּוֹדַע;** - וזהו "דרכו של איש לחזר אחר אשה", בחינת האהבה ("איש") באה מלמעלה ומתגלה ("דרכו לחזר") במקום שבחינת יראה ("אשה") היא בשלימות, **וּבְלִי קְדִימַת הַיִּרְאָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְאַהֲבָה רַבָּה זוֹ, כִּי אַהֲבָה זוֹ הִיא מִבְּחִינַת אֲצִילוּת, דְּלֵית תַּמָּן קִצּוּץ וּפֵרוּד חַס־וְשָׁלוֹם.** — שאין בו בעולם האצילות שום דבר של התנתקות והתפרדות כי אין שם דבר נפרד ומנותק מאלקות, שיהיה מורגש למציאות לעצמו, אלא הכל שם בטל במציאות לאלקות. הרי מובן, שגם האהבה שמ"אצילות" איננה יכולה לשרות, במי שהיראה אצלו איננה בשלימות, מי שעדיין מרגיש את עצמו למציאות איזו שהיא, ואינו בטל לגמרי לאלקות. **אַךְ "אַהֲבַת עוֹלָם"** — המדריגה השניה באהבה, **הִיא הַבָּאָה מֵהַתְּבוּנָה וָדַעַת בִּגְדֻלַּת ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** — הממלא ומחיה את כל העולמות בחיות פנימית ומצומצמת בהתאם להרכבו של כל נברא, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** - ומחיה את כל העולמות בחיות שלמעלה מהעולמות ואיננה מצומצמת לפי ערך כל עולם ונברא שהיא מחיה, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חָשִׁיב,** - הכל לגבי הקב"ה, אינו נחשב לכלום ממש, **וּכְבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד כַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת בְּעוֹדוֹ בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ** — בשעה שהדיבור נמצא עדיין במחשבת הנפש, **אוֹ בְּחֶמְדַּת הַלֵּב כַּנִּזְכָּר־לְעֵיל**[13]**, אֲשֶׁר עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ, מִמֵּילָא תִּתְפַּשֵּׁט מִדַּת הָאַהֲבָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ מִלְּבוּשֶׁיהָ,** - בהם היא מלובשת, כלומר: שיותר לא תהיה לו אהבה לדברים שאותם אהב (שבאהבתו לאותם דברים, היתה מדת האהבה שבנפשו מלובשת בהם), וכל אהבתו תהיה להקב"ה בלבד, **דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא תִּתְלַבֵּשׁ** — מדת האהבה, **בְּשׁוּם דְּבַר הֲנָאָה וְתַעֲנוּג גַּשְׁמִי אוֹ רוּחָנִי לְאַהֲבָה אוֹתוֹ,** - את ה"דבר גשמי או רוחני", **וְלֹא לַחְפֹּץ כְּלָל** — "חפץ" משמעו רצון פנימי, **שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם, כִּלְתִּי ה' לְבַדּוֹ,** - כל אהבתו ורצונו הפנימי יהיו להקב"ה בלבד, שהוא **מְקוֹר הַחַיִּים שֶׁל כָּל הַתַּעֲנוּגִים, שֶׁכֻּלָּם** — כל התענוגים, **בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת וּכְלָא מַמָּשׁ קַמֵּיהּ חֲשִׁיבִי,** - לגבי "מקור החיים" שהוא "ה' לבדו", כל התענוגים בטלים במציאות ואינם נחשבים לכלום ממש, **וְאֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּינֵיהֶם** — בין כל תענוגי העולם, לבין הקב"ה, "מקור החיים" של כל התענוגים, **חַס־וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לָאַיִן וָאֶפֶס הַמֻּחְלָט לְגַבֵּי חַיִּים נִצְחִיִּים,** - כך אין ערך ודמיון כלל בין כל תענוגי העולם שהם "אין ואפס המוחלט", לגבי החיים הנצחיים שממקור החיים, מהקב"ה — התבוננות זו תעורר בו את

ליקוטי אמרים

והנה באהבה יש ג"כ שתי מדרגות אהבה רבה ואהבת עולם. אהבה רבה היא אהבה בתענוגי' והיא שלהבת העולה מאליה ובאה מלמעלה בבחי' מתנה למי שהוא שלם ביראה כנודע על מאמר רז"ל דרכו של איש לחזר אחר אשה שאהבה נקראת איש וזכר כמ"ש זכר חסדו ואשה יראת ה' כנודע ובלי קדימת היראה אי אפשר להגיע לאהבה רבה זו כי אהבה זו היא מבחי' אצילות דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו אך אהבת עולם היא הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא ממש חשיב וכביטול דבור אחד בנפש המשכל' בעודו במחשבתה או בחמדת הלב כנ"ל אשר ע"י התבוננו' זו ממילא תתפשט מדת האהבה שבנפש מלבושיה דהיינו שלא תתלבש בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו ולא לחפוץ כלל שום דבר בעולם בלתי ה' לבדו מקור החיים של כל התענוגים שכולם בטילים במציאות וכלא ממש קמיה חשיבי ואין ערוך ודמיון כלל ביניהם ח"ו כמו שאין ערוך לאין ואפס המוחלט לגבי חיים נצחיים וכמ"ש

---

10. קדושין ב, ב. **11.** תהלים צח, ג. **12.** משלי לא, ל. **13.** פרק כ־כא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרצון, שלא לרצות את כל התענוגים, אלא לרצות את מקור כל התענוגים, שהוא: אלקות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14]: **"מִי לִי בַשָּׁמַיִם, וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ,** - כלומר: כל דבר שהוא "עמך", כל דבר שהוא טפל ובטל לך — אין חפצי בו, **כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי, צוּר לְבָבִי וְגוֹ'", וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[15]. — פרטי אופני האהבה אליהם מגיע יהודי על ידי ההתבוננות בגדלות ה'. כל האמור הוא במי שיש לו רגש של אהבה לדברים מסויימים, וההתבוננות פועלת בו שמדת האהבה "תתפשט" מעניני העולם, ותהיה לאלקות בלבד. אך, מי שבטבעו הוא קר, ואין בו שום רגש של אהבה לאיזה דבר שהוא, כדי להעביר את מדת האהבה מהם לאלקות, וממילא קשה לו בהרבה לעורר בקרבו רגש של אהבה — אף־על־פי־כן יכול גם הוא ליצור בקרבו אהבה לוהטת להקב"ה, על־ידי ההתבוננות האמורה. ובלשון ה"תניא": **וְגַם מִי שֶׁאֵין מִדַּת אַהֲבָה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ מְלֻבֶּשֶׁת כְּלָל בְּשׁוּם תַּעֲנוּג גַּשְׁמִי אוֹ רוּחָנִי - יָכוֹל** — גם הוא, **לְהַלְהִיב נַפְשׁוֹ כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עֻזָּה וְלַהַב הָעוּלָה הַשְּׁמִימָה, עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** - על ידי התבוננותו בענינים האמורים, יעורר גם הוא בקרבו אהבה לוהטת להקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.** — ביחס למדריגה העליונה יותר של אהבה, למדנו, שהיא יכולה להיות רק במי שהיראה היא בשלימות, ואילו ביחס למדריגה השניה שבאהבה (למרות שעל פי סדר, צריך גם כן להיות קודם יראה ולאחריה אהבה) יוסבר להלן, על יוצא מן הכלל, שיוכל להגיע לאהבה זו בלי הקדמת היראה. וכך אומר רבנו הזקן:

ליקוטי אמרים

מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כלה שארי ולבבי צור לבבי וגו' וכמ"ש לקמן וגם מי שאין מדת אהבה שבנפשו מלובשת כלל בשום תענוג גשמי או רוחני יכול להלהיב נפשו כרשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה השמימה ע"י התבוננו' הנ"ל כמ"ש לקמן

~ שבת קודש א' אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 124, והנה בחי' אהבה... עד עמ' 124, לי"ח]:

וְהִנֵּה, בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ, פְּעָמִים שֶׁקּוֹדֶמֶת לְיִרְאָה, כְּפִי בְּחִינַת הַדַּעַת הַמּוֹלִידָהּ, - את האהבה, **כַּנּוֹדַע [שֶׁהַדַּעַת כּוֹלֵל חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת, שֶׁהֵם אַהֲבָה וְיִרְאָה,** - חסד — אהבה, וגבורה — יראה, ו"דעת" כוללת בתוכה את שתיהן ומביאה להתגלות שתיהן; כלומר: ההתקשרות החזקה של ה"דעת" שלו בגדלות ה', מעוררת באדם ומגלה את שני הרגשות של יראה ואהבה, **וּפְעָמִים שֶׁהַחֲסָדִים קוֹדְמִים לַיִּרְאָה וּלְהִתְגַּלּוֹת],** — לפני הגבורות, ובנפש הכוונה שלפעמים מתגלה מהתקשרות הדעת, אהבה לפני יראה. **וְלָכֵן אֶפְשָׁר לְרָשָׁע וּבַעַל־עֲבֵרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה הַנּוֹלֶדֶת בְּלִבּוֹ, בְּזִכְרוֹ אֶת ה' אֱלֹהָיו.** — שלמרות שעד עתה היה רשע ובעל־עבירות ולא היתה לו יראת ה' — בכל זאת נוצרת בו אהבה להקב"ה המביאה אותו לתשובה; **וּמִכָּל־מָקוֹם הַיִּרְאָה גַּם־כֵּן כְּלוּלָה בָּהּ** — באהבה זו עצמה, **מִמֵּילָא, רַק שֶׁהִיא** — היראה, **בִּבְחִינַת קַטְנוּת וְהֶעְלֵם,** - בתוך האהבה, **דְּהַיְנוּ יִרְאַת חֵטְא** — בלבד, **לְמָרֹד בּוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, וְהָאַהֲבָה הִיא בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ.** — בלבו ובמוחו הוא מרגיש רק באהבה להקב"ה. **אַךְ** — ענין זה שהאהבה באה לפני היראה, **וְהוּ** — רק, **דֶּרֶךְ מִקְרֶה וְהוֹרָאַת שָׁעָה, בְּהַשְׂגָּחָה פְּרָטִית מֵאֵת ה', לְצֹרֶךְ שָׁעָה,** - כדי שהרשע ובעל העבירה יתעורר באהבה להקב"ה ולהיהפך לבעל תשובה, **כְּמַעֲשֵׂה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹרְדַיָּא**[16]. — שהיה רשע ובעל עבירות — ולפתע חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה, עד שנשמתו יצאה בתשובתו. הרי שהיתה בכך משום הוראת שעה. כמו שכתוב[17], שר' אלעזר בן דורדייא היה

ליקוטי אמרים

והנה בחי' אהבה זו פעמים שקודמת ליראה כפי בחי' הדעת המולידה כנודע [שהדעת כולל חסדים וגבורות שהם אהבה ויראה ופעמים שהחסדים קודמים לירד ולהתגלות] ולכן אפשר לרשע ובעל עבירות שיעשה תשובה מאהבה הנולדה בלבו בזכרו את ה' אלהיו ומ"מ היראה ג"כ כלולה בה ממילא רק שהיא בבחי' קטנות והעלם דהיינו יראת חטא למרוד בו ח"ו והאהבה היא בהתגלות לבו ומוחו אך זהו דרך מקרה והוראת שעה בהשגחה פרטית מאת ה' לצורך שעה כמעשה דר"א בן דורדייא. אבל סדר העבודה הקבועה ותלויה

---

14. תהלים עג, כה־כו. **15.** בפרק מח. **16.** ראה עבודה זרה יז, ב. **17.** בלקוטי תורה להאריז"ל תהלים, לב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גלגול של יוחנן כהן גדול, ששימש שמונים שנה ככהן גדול ונעשה צדוקי[18] — ועל־ידי שנשמתו גולגלה בר' אלעזר בן דורדייא (שהיה מקודם, כאמור, רשע ובעל־עבירות, ולאחר מכן חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה) — נתעלו כל תורתו ומצוותיו של יוחנן כהן גדול[19]. **אֲבָל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה הַקִּבּוּעָה וּתְלוּיָה בִּבְחִירַת הָאָדָם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עַל־יְדֵי 'יִרְאָה תַּתָּאָה' בִּבְחִינַת קַטְנוּת עַל־כָּל־פָּנִים, בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב"**, - להימנע מכל עבירה ולקיים כל מצוה, **לְהָאִיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּאוֹר הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וְאַחַר־כָּךְ יָאִיר עָלֶיהָ אוֹר הָאַהֲבָה [כִּי "וְאָהַבְתָּ" בְּגִימַטְרִיָּא שְׁתֵּי פְּעָמִים "אוֹר", כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן:** - חכמה נסתרה] — כלומר בתחילה נדרש אור של תורה ומצוות בנפש האדם, ורק לאחר מכן ביכולת האדם להגיע לאור האהבה.

ליקוטי אמרים

בבחירת האדם צריך להקדים תחלה קיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה בבחי' קטנות עכ"פ בסור מרע ועשה טוב להאיר נפשו האלהית באור התורה ומצותיה ואח"כ יאיר עליה אור האהבה [כי ואהבת בגימטריא ב"פ אור כידוע לי"ח]:

---

18. ראה ברכות כט, א. **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וראה ג"כ מכ' מו"ח אדמו"ר בזה — **ובפרטיות במדרי' האהבה** — הנדפס בסוף קונ' העבודה — דכוונת אדה"ז כאן **לאהבה** דראב"ד. ולכן לא יוקשה מפשטות הסיפור דראב"ד שענינו תשובה — דהא והא צ"ל. וענין התשובה שבזה מבואר מאדה"ז בס' תקס"ב (ז, א. יג, א). ומובן ג"כ דיצאה נפשו בבכי' — דאיך שייך זה **באה"ע**: אלא שזה בא מצד התשובה".

המשך ביאור למס' סוטה ליום ראשון עמ' ב

ואומר, מהמילה **'זאת'**, ממעטים, ולומדים **שֶׁאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** – שאין משקים אשה סוטה אלא פעם אחת, ואף אם שוב קינא לה בעלה ונסתרה – אין משקים אותה. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה וְהֵעִיד לְפָנֵינוּ נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׂיחִין, שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** פעם שניה, **וְקִינְאָה לְעֵדוּתוֹ** לנהוג כן, **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים** - שאם שתתה פעם אחת, ומת בעלה ונשאת לאחר, וגם השני קינא לה ונסתרה, משקים אותה שוב. **אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד** – אך אם אותו בעל קינא לה פעם שניה ונסתרה, אין משקים אותה שוב. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** – שיטה שלישית, **אֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** פעם שניה, **בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד** שקינא לה שני פעמים, **וּבֵין בְּב' אֲנָשִׁים** שונים. שואלת הגמרא, **וְתַנָּא קַמָּא נַמִּי** שסבר שהאשה שותה ושונה, ומשמע שאף בבעל אחד שותה שני פעמים, קשה שהרי **הָכְתִיב 'זאת'** למעט, ומה ימעטו מפסוק זה. וכן קשה, **וְרַבָּנָן בְּתָרָאֵי נַמִּי** - על דעת חכמים שבברייתא, שסוברים שאינה שותה יותר מפעם אחת אף בשני אנשים, יש להקשות שהרי **הָא כְּתִיב תּוֹרַת** לרבות, ולדבריהם מה ריבה מקרא זה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא, בְּאִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד** – בעל אחד שקינא לאשתו שני פעמים שלא תיסתר עם אותו פלוני ונסתרה עמו, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי** בזה, ומודים **דְּאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** אחר שנסתרה עם אותו בועל שנית.

המשך ביאור למס' סוטה ליום רביעי עמ' א

מעבר מחיי האדם בעולם הזה לחיי נצח, וכוונת התנא לומר, שרק אם הגיע האדם ליום זה בעודו תלמיד חכם, ידע שניצל מסכנות היצר האורבות לו. אך עד אז, נתון הוא בידיו של יצר הרע להחטיאו. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר,** פרשת דרכים **זֶה** משל **לְתַלְמִיד חָכָם וְיִרְאַת חֵטְא** – שהגיע לידי יראת חטא. **מַר זוּטְרָא אָמַר, זֶה** משל **לְתַלְמִיד חָכָם דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא** – שהגיע להוראה. שמבין דבר מתוך דבר ויודע לפסוק מתוך השמועות הלכה למעשה.

שנינו בברייתא, **דָּבָר אַחֵר** דרך אחרת לבאר את הדמיון בין נר למצוה ובין אור לתורה, **עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה** - שאור המצוה כבה על ידי עבירה, כשם שאור הנר כבה, **וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה** – ואור התורה אינו כבר על ידי עבירה כשם שאור היום אינו כבה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, דַּרְשֵׁיהּ **רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסִי לְהַאי קְרָא** לפסוק 'כי נר מצוה ותורה אור', ללמוד ממנו את מעלותיה המיוחדות של התורה **כִּי סִינַי** – כפי שדרש משה בפני עם ישראל על מעלות התורה בסיני. (**וְאִילְמָלֵא**) [**וְאִילְמָלֵי**] **דַּרְשׁוּהִי דּוּאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל הָכִי** – ואם היו דורשים כן גם דואג ואחיתופל **לֹא רָדְפוּ בָתַר דָּוִד** – אחר דוד להורגו **דִּכְתִיב "לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוֹ** רדפו ותפסוהו כי אין מציל **וְגוֹ"** – שהיו אומרים, שה' עזב את דוד לפי שעבר על איסור אשת איש, ואין לו זכות שתצילנו, שהעבירה כבתה זכויותיו ולכן ניתן לרודפו ולתופסו. **מַאי דָּרוּשׁ** - איזה פסוק דרשו ללמוד ממנו שלפי שעבר עבירה אין ה' עימו, **"וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר** ושב מאחריך **וְגוֹ"** – אם יראה ה' עבירה בדבר שבערוה, ישיב ה' את עצמו מאותו אדם. **וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה.** ולפי שעסק דוד בתורה, עמדה לו זכות התורה להצילו מידיהם.

שואלת הגמרא **מַאי "בּוּז יָבוּזוּ לוֹ". אָמַר עוּלָּא, לֹא כְּשִׁמְעוֹן אֲחִי עֲזַרְיָה** – תנא היה ולמד תורה מתוך הרווחה. **וְלֹא כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה** – שלמד תורה על ידי הנשיא שהיה מפרנסו. **אֶלָּא כְּהִלֵּל וְשַׁבְנָא, דְּכִי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, הִלֵּל וְשַׁבְנָא אַחֵי הֲווּ** – אחים היו, **הִלֵּל עָסַק בְּתוֹרָה** מתוך עוני, **שַׁבְנָא עָבַד עִיסְקָא** – התעסק לפרנסתו. **לְסוֹף** לאחר שהלל כבר למד, **אָמַר לֵיהּ** שבנא להלל, **תָּא נַעֲרוֹב** – בא נשתתף, אני אפרנס אותך **וְלִיפְלוֹג** – ואחלוק עמך בשכר לימודך. **יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ... בוז יבוזו לו וְגוֹ"** – כל הון שבעולם לא יספיק כדי לקנות את התורה שהרי הלל לא למד בזכותו, אלא רוצה רק לחלוק בשכר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי **כה ניסן, עשרה לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וגם להיות . . . כמ"ש במ"א.

הָעֲבוֹדָה הִיא בְּכָל אָדָם לְפִי מַהוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ. מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִנְקֹב מַרְגָּלִיּוֹת אוֹ לִלְטֹשׁ אֲבָנִים טוֹבוֹת וְעוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת מְלֶאכֶת אֲפִיַּת לֶחֶם – וּמוּבָן דֵּגְמַת כָּל זֶה בַּעֲבוֹדָה – הֲגַם שֶׁהִיא עֲבוֹדָה וּמְלָאכָה הַנִּצְרֶכֶת בִּמְאֹד, בְּכָל זֶה לְחֵטְא יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא.

יום שני

שבת **כו ניסן, יא לעומר** ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה.
יוֹם הִתְוַעֲדוּת. הַפְּטוֹרָה: הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק מג. והנה . . . 124 לקמן.

משיחת אאמו"ר: חסידות מאָנט אז ורחץ את בשרו במים ולבשם. ד. ה. די השכלה פון חסידות מוז אויסוואַשען דעם בשר, און אראָפּשווייַנקען דעם את בשרו, את הטפל לבשרו, די אלע רגילות'ן, וועלכע בשר מאַכט, און דאן קען מען ערשט אָנטאָן די בגדי קדש. מחשבת ודבור חסידות והנהגתם של חסידים בהתבוננות קודם התפלה בגדי קדש הם, דאָס איז בגדים וועלכע מען האָט געגעבען מן הקדש, אבער דער ורחץ במים את בשרו דאָס דארף מען אליין. לבושי הנפש דאָס גיט מען מלמעלה, אָבער אָפּוואַשען דעם טפל וואָס ווערט פון בשריות און דעם בשר אליין מאַכען פאר א בשר קדש, דאָס איז נאָר בכח עצמו. און דאָס מאנט חסידות, און אויף דעם האָט רבינו הגדול געהאַט מסירות נפש. ער האָט געעפענט דעם צנור פון מס"נ אויף עבודת ה' בתפלה, זיין צוגעבונדען צו עצמות א"ס, חסידות שטעלט אוועק א חסיד פנים אל פנים צו עצמות א"ס.

תרגום

מִשִּׂיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ]: חֲסִידוּת תּוֹבַעַת שֶׁ"וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וּלְבֵשָׁם". זֹאת אוֹמֶרֶת: הַשְׂכָּלַת הַחֲסִידוּת בְּהֶכְרֵחַ שֶׁתִּרְחֹץ הַבָּשָׂר, וְתִשְׁטֹף אֶת הַ"אֶת בְּשָׂרוֹ", אֶת הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ, כָּל הַהֶרְגֵּלִים שֶׁהַבָּשָׂר מַרְגִּיל, וְרַק אָז אֶפְשָׂר כְּבָר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ. מַחְשֶׁבֶת וְדִבּוּר חֲסִידוּת, וְהַנְהָגָתָם שֶׁל חֲסִידִים בְּהִתְבּוֹנְנוּת קֹדֶם הַתְּפִלָּה, "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם"; אֵלּוּ בְּגָדִים שֶׁנִּתְּנוּ מִן הַקֹּדֶשׁ. אַךְ אֶת הַ"וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ", יֵשׁ לַעֲשׂוֹת לְבַד. לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ נִתָּנִים מִלְּמַעְלָה, אַךְ רְחִיצַת הַטָּפֵל שֶׁנּוֹצָר מֵהַבְּשָׂרִיּוּת, וְלַהֲפֹךְ אֶת הַבָּשָׂר לְבִשַׂר קֹדֶשׁ – זֶהוּ רַק בְּכֹחַ עַצְמוֹ. וְזֹאת תּוֹבַעַת הַחֲסִידוּת, וְעַל כָּךְ הָיְתָה לְרַבֵּנוּ הַגָּדוֹל מְסִירוּת נֶפֶשׁ. הוּא פָּתַח אֶת צִנּוֹר מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ עֲבוּר עֲבוֹדַת ה' בִּתְפִלָּה, כְּדֵי לִהְיוֹת קְשׁוּרִים לְעַצְמוּת אֵין־סוֹף. חֲסִידוּת מְצִיבָה חָסִיד פָּנִים אֶל פָּנִים מוּל עַצְמוּת אֵין־סוֹף.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שלישי

יום ראשון **כז ניסן, יב לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.

דְּבָרִים הַמַּתְרִים, אִם עוֹשֶׂה אוֹתָם לַהֲנָאָתוֹ – הֵם רַע גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ [הַזָּקֵן] נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (תַּנְיָא פֶּרֶק ז) . לְפִי דִּקְדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ. צָרִיךְ לְהַכְנִיס קְדֻשָּׁה בַּדְּבָרִים הַמַּתְרִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם תַּכְלִית שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת יִרְאַת שָׁמַיִם וּמִדּוֹת טוֹבוֹת.

יום רביעי

יום שני **כח ניסן, יג לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: פרק מד. והנה כל . . . סג צפרא כו'.

הַחֲסִידִים שָׁאֲלוּ אֶת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: אֵיזֶה עֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, אַהֲבַת ה' אוֹ אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל? וַיַּעַן: אַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת חֲקוּקוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ רוּחוֹ וְנַפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וּמִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב: "אָהַבְתִּי אֶתְכֶם, אָמַר ה'", הֲרֵי דִּגְדוֹלָה אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, דְּאוֹהֵב מַה שֶּׁהָאָהוּב אוֹהֵב.

יום חמישי

יום שלישי **כט ניסן, יד לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ואהבה רבה . . . 126 טבע.

הַקְדָּמַת הַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה" עַל ג' פָּרָשִׁיּוֹת [=סֵפֶר דְּרוּשֵׁי חֲסִידוּת עַל שָׁלֹשׁ הַפָּרָשִׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה], "לְהָבִין עִנְיַן נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הִנֵּה כְּתִיב לֹא תֹאכְלוּ", הוּא מַאֲמָר שֶׁאָמְרוּ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לִפְנֵי הַ"צֶמַח צֶדֶק", וַחֲזָרוֹ הַ"צֶמַח צֶדֶק" לְפָנָיו, וַיֹּאמֶר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: נוּ, הַטְעָמָה? וַיִּכְתֹּב הַ"צֶמַח צֶדֶק" הֲנָחָה עִם הַגָּהוֹת בַּמַּקָּף. רַבֵּנוּ הִגִּיהַּ הַהֲנָחָה, וַיְצַוּוּ לְהַכְנִיס הַהַגָּהוֹת בִּפְנִים הַמַּאֲמָר. עַל פִּי הַצָּעַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"ב] בָּחֲרוּ בְּמַאֲמָר זֶה בְּתוֹר הַקְדָּמָה לְהַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה".

יום שישי

יום רביעי **ל ניסן, ר"ח, טו לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: ואף אם . . . 126 מצרפה כו'.

הַהִתְוַעֲדוּת דִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית, שַׁבָּת מְבָרְכִים, וְיוֹמֵי דִּפַגְרָא – בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּמוֹעֲדֵי אַנַ"שׁ – צְרִיכִים לְהִתְקַיֵּם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. הַהִתְוַעֲדוּת דִּמְלַוָּה מַלְכָּה – אֵצֶל אַנַ"שׁ שֶׁיִּחְיוּ בְּבָתֵּיהֶם הַפְּרָטִיִּים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת קודש

יום חמישי **א אייר, ב דר"ח, טז לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: והנה ב' . . . סד אהבת עולם.

מען האָט געזאָגט אמאָל פאַר'ן טאַטען – אין א פאַרברייגגען ספירה־צייט אין די יאָהרען תרנ"א־נ"ג: דעם אַלטען רבין'ס חסידים פלעגען אַלעמאָל ציילען. דער וואָרט איז דעם טאַטען זייער געפעלען געוואָרען. ואמר: אזוי איז דער ענין העבודה. די שעות דארפען זיין געציילטע, דאן זיינען די טעג געציילטע. אז עס גייט אוועק א טאָג, דארף מען וויסען וואָס מ'האָט אויפגעטאָן און וואָס מ'דארף ווייטער טאָן . . בכלל דארף מען זעהן אז דער מאָרגען זאָל זיין א סך שענער ווי דער היינט.

תרגום

פַּעַם אָמְרוּ בְּנוֹכְחוּת אַבָּא – בְּהִתְוַעֲדוּת שֶׁל יְמֵי הַסְּפִירָה בְּשָׁנִים תרנ"א־נ"ג – חֲסִידֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הָיוּ תָּמִיד סוֹפְרִים. הַפִּתְגָּם מְאֹד מָצָא חֵן בְּעֵינֵי אַבָּא, וְאָמַר: זוֹהִי עִנְיָנָהּ שֶׁל "עֲבוֹדָה"; הַשָּׁעוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת סְפוּרוֹת, וְאָז הַיָּמִים סְפוּרִים. כְּשֶׁעוֹבֵר יוֹם, צָרִיךְ לָדַעַת מַה פָּעֲלוּ וּמַה יֵּשׁ לִפְעֹל בֶּעָתִיד.. יֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל תָּמִיד שֶׁהַ'מָּחָר' יִהְיֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר "יָפֶה" מֵאֲשֶׁר 'הַיּוֹם'.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים עשר לעומר עמ' א

1 **הָאוֹר כִּי טוֹב**, הרי שהאור נקרא טוב.
2 **"וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים"**, מבארת הגמרא, שיכלה להצפינו
3 שלושה חדשים משום **דְּלֹא מָנוּ מִצְרַיִם אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהְדְּרָהּ** –
4 המצרים ספרו תשעה חודשים לעיבורה רק מיום שהחזירה עמרם
5 בליקוחין השניים, אבל **וְהֵיא הַוַּת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ** – למעשה היתה
6 מעוברת במשה מזמן הנישואין הראשונים, והיה זה **תְּלָתָא יַרְחֵי**
7 **מֵעִיקָּרָא** – שלושה חודשים לפני שהחזירה פעם שניה. נמצא
8 שילדה בסוף הששה חדשים מהליקוחין השניים, ולכן יכלה להצפינו
9 עוד שלשה חדשים לפי שלא חשדו בה שתלד עד שיעברו תשעה
10 חדשים מנישואיה. שואלת הגמרא על מה שנאמר 'וְלֹא יָכְלָה עוֹד
11 **הַצְּפִינוֹ', אַמַּאי**, הרי כמו שהצפינה אותו שלשה חודשים **תִּצְפְּנֵיהּ**
12 **וְתֵיזִיל** – תמשיך להצפינו. ומישבת, **אֶלָּא** - הטעם שלא יכלה
13 להצפינו, לפי שכָּל **הֵיכָא דַּהֲווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יְנוּקָא** –
14 כשהיו המצרים שומעים שנולד תינוק לישראל, היו מגלים את
15 התינוק על ידי שמַמְטוּ **יְנוּקָא הָתָם** – היו מביאים לשם תינוק אחר,
16 **כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַוּי** (**בַּהֲדֵיהוּ**) – כדי שהתינוק של ישראל
17 ישמע אותו ויבכו, ולכך לא יכלה להצפין עוד את משה מחשש
18 שיגלוהו כך. וכמו **דִּכְתִיב 'אֲחֶזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים**
19 מחבלים כרמים **וְגוֹ'**, כלומר, בת קול אומרת למי הים בשעה
20 שהכניסו המצרים לתוכם, תטביעו את השועלים – דהיינו התינוקות
21 המצרים, שהם היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר – שעל
22 ידם היו מגלים את התינוקות של ישראל, שבעוד שהם קטנים ורכים
23 נקראים סמדר.
24 **"וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא** ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד",
25 שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא** – מדוע הניחתו **בגוֹמֶא**, הרי גופו ישתמר
26 יותר בשאר עצים חזקים יותר. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,**
27 **מִיכָּן** יש להביא ראיה **לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן**
28 – ולכן השתמשה בדבר זול. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע חביב עליהם
29 ממונם מגופם, **לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר**
30 **נַחְמָנִי אָמַר**, הטעם שלקחה גומא, לפי שהוא **דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל**
31 **לַעֲמוֹד** – להחזיק מעמד אם תיתקל התיבה **בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי**
32 **דָּבָר קָשֶׁה**, שהרך, כשנתקל באבן חוזר לאחוריו ולא נשבר. ומה
33 שכתוב **'וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת', תָּנָא**, טחו את התיבה **בַּחֵמָר**
34 **מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ** ולא מבפנים, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק**
35 **רֵיחַ רַע** של הזפת.
36 **"וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף** על שפת היאור", מבארת
37 הגמרא מהו סוף זה, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר**, הניחה אותו **בַּיָּם סוּף. רַבִּי**
38 **שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ה ניסן ~

כיבוד על ידי אבלות

הלכות אבל פרק ו, הלכה א: מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה הָאָבֵל נוֹהֵג בְּמִקְצָת דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן סָמְכוּ לִשְׁלֹשִׁים יוֹם? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים"; מִכְּלָל, שֶׁהָאֵבֶל מִצְטַעֵר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם.

הרמב"ם לומד את דיני שלושים יום של אבלות מהפסוק "ובכתה את אביה ואת אמה" האמור באשת יפת תואר, והראב"ד משיג על כך שהרי בגמרא (מו"ק יט, ב) למדו זאת מהנאמר לגבי בני אהרן "ראשיכם אל תפרעו" ולמדו 'גזירה שווה' מנזיר שנאמר בו "גדל פרע שער ראשו" – מה שם שלושים יום, אף כאן שלושים יום.

אמנם לדעת הרמב"ם נראה כי מהפסוק "גדל פרע" העוסק בדין גילוח אין ללמוד לכללות דיני אבלות שהם שלושים יום, ודבר זה נלמד מהפסוק "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" (לחם משנה).

אך יש להעיר: הפסוק שנאמר לגבי בני אהרן עוסק באבלות על אח (שהרי התאבלו על נדב ואביהוא אחיהם), ואילו הפסוק שמביא הרמב"ם עוסק באבלות על אב ואם ("ובכתה את אביה ואת אמה"), והרי דיני האבלות על אב ואם חמורים יותר ונמשכים יותר משלושים יום ואף שנים עשר חודש (ראה להלן הל' ג, ז ועוד), ואם כן, כיצד נלמדת מפסוק זה אבלות שלושים יום?

ויש לבאר: חידשו הפוסקים כי דיני האבלות על אביו ואמו יותר משאר הקרובים נובעים ממצות כיבוד אב ואם. ולכן, מי שציווה על בניו קודם מותו שלא ינהגו בו דיני אבלות י"ב חודש, שומעים לו, בשונה מדיני 'שבעה' ו'שלושים' שאין שומעים לו לבטלם, שכן דיני י"ב חודש אינם חלק ממצות אבלות אלא מצד כיבוד אב, ומאחר שמחל על כבודו – כבודו מחול (ש"ך יו"ד סי' שדמ ס"ט).

והגר"מ פיינשטיין חידש עוד על פי זה, שאשה האבלה על אביה או אמה בתוך י"ב חודש ובעלה רוצה שתתלווה אליו לשמחה – עליה לשמוע לו, שכן חיובי אבלות י"ב חודש הם מצד מצות כיבוד אב ואם, וכאשר כבוד בעלה עומד מנגד – כבודו קודם (אג"מ יו"ד ח"א סי' רנה).

ולפי זה, מובנים דברי הרמב"ם הלומד את דין אבלות שלושים מהפסוק "ובכתה את אביה ואמה ירח ימים", כי עצם חיוב האבלות גם על אביו ואמו אינו אלא שלושים יום, ואילו מנהגי י"ב חודש הם דין נפרד מצד מצות כיבוד אב ואם (משפט העדות סי' מ).

~ יום שני כ"ו ניסן ~

האיסור להספיד קודם לחג

הלכות אבל פרק יא, הלכה ו: לֹא תְּעוֹרֵר אִשָּׁה עַל מֵת שֶׁלָּהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לֶחָג, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא חֶחָג וְהֵם דָּוִים; שֶׁאֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֵת יָשָׁן; אֲבָל אִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לֶחָג, מְעוֹרֶרֶת.

מי שמת לו מת קודם החג "לא יערער על מתו קודם לחג שלושים יום", היינו לא ישכור ספדן לעורר את קרוביו לבכות עמו וכן "לא יספידנו", היינו לא ישכור ספדן להספיד את המת (מועד קטן ח, א ורש"י שם).

לדעת רב, הטעם הוא משום שאנשים מכינים כסף לצורך עליה לרגל ואם יתנו את הכסף לספדן בשכרו, הם עלולים להימנע מלעלות לרגל. ולדעת שמואל, "לפי שאין המת משתכח מן הלב שלושים יום" ואם יספידוהו פחות משלושים יום קודם החג, יבואו להספידו בחג כי עדיין לא נשכח (רש"י שם)

ו'נפקא מינה' ביניהם במקרה שהספדן עושה מלאכתו בחינם: לדעת רב מותר להספידו, כי הכסף ישאר לצורך העליה לרגל, אולם לדעת שמואל שהחשש הוא שיספידוהו בחג, הרי זה גם אם המספיד אינו נוטל שכר. והרמב"ם פסק כשמואל, וההספד קודם החג אסור גם בחינם (כסף משנה).

וכתב ה'שער המלך' (הל' יו"ט בסופו ומקורו מירושלמי) שלכן האיסור הוא רק ב'מת ישן' (שמת קודם שלושים יום לפני החג) ולא ב'מת חדש' (שמת תוך שלושים יום לפני החג), כי האיסור הוא משום שאין המת משתכח מן הלב ואם יספידוהו יתעוררו לבכי ויבואו להספידו גם בחג (כדעת שמואל), וחשש זה קיים רק במת ישן, אבל במת חדש אין לחשוש להתעוררות הכאב, כי המרירות קיימת ואין בה תוספת מפני ההספד (מה שאין כן, אם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החשש הוא שימנע מלעלות לרגל הרי החשש הוא גם במת תוך שלושים יום סמוך לחג).

וה'שבות יעקב' הוסיף: אמנם, מת שהוא קרובו אינו משתכח מן הלב והמרירות גדולה ולכן אסור להספידו סמוך לחג כי יש לחשוש שיבוא להספידו בחג, אבל בחכם גדול שאינו קרובו וההספד הוא משום כבוד התורה, אין חשש שההספד יעורר להספידו בחג. וכן כתב ה'בית יוסף' (יו"ד סו"ס שדמ) שמנהג היה להקבץ ברוב עם בחודש אדר כדי לשמוע דיני פסח ובחודש אלול דיני חגי תשרי ובאותו קיבוץ היו מספידים חכם וגאון שנסתלק אז, ואם־כן ברור שמותר להספיד חכם גדול תוך שלושים יום קודם לחג.

~ יום שלישי כ"ז ניסן ~

מצוות קבורת המת

הלכות אבל פרק יב, הלכה א: אִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִקָּבֵר – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהַקְּבוּרָה מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ".

וכן כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (מ"ע רלא) "שצונו לקבור הרוגי בית דין... ולשון ספרי 'כי קבור תקברנו' מצות־עשה, והוא הדין בשאר מתים".

והקשה ה'לב שמח' (סהמ"צ שורש ראשון ד"ה ואני): להלן (פי"ד ה"א) כתב הרמב"ם "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת... ולהתעסק בכל צרכי הקבורה... ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור", והרי זו סתירה לדבריו כאן (ובספר המצוות) שהקבורה היא מצוה מן התורה!

ותירץ:

מן התורה רק שבעת הקרובים מצווים לקבור את קרובם, ועליהם נאמר "כל המלין את מתו עובר בלא־תעשה" (הל' סנהדרין פט"ו ה"ח) ודברי הרמב"ם (בפי"ד) שמצוה מדבריהם להתעסק בכל צרכי הקבורה הם לגבי אלו שאינם קרובים, שאף שמן התורה אין עליהם מצוה לקבור את המת – מצווים הם מדרבנן לסייע לקרובים, וזהו בכלל "גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור", כדוגמת ביקור חולים וניחום אבלים שהובאו בהלכה זו.

וב'גשר החיים' (ח"ב פי"ב) מחלק:

מצות הקבורה מבוארת בתורה גם במקום אחר: מצוה לכהנים שיטמאו עצמם לקרוביהם (ויקרא כא, ב. וראה רמב"ם לעיל פ"ב ה"ו) ומצוה זו היא כדי לטפל בקבורתם. ומכאן שיש שלוש חלוקות בחיובי הקבורה:

א. חיוב הקבורה של שבעת הקרובים, הנלמד מהמצוה לכהנים להיטמא לקרוביהם ולהתעסק בקבורתם. ובחיוב זה יש חידוש שאם המת חסר ואינו שלם, אין חיוב על הכהן להתעסק בקבורתו ואסור לו להיטמא לו (לעיל פ"ב הי"ד).

ב. מצות קבורת מת ישראל, הנלמדת מהפסוק 'כי קבור תקברנו', המוטלת על כלל ישראל כשאין למת קרובים.

ג. מת שיש לו מתעסקים בקבורתו ושאר אנשי העיר פטורים מלהיטפל בו – מכל מקום, יש מצוה מדרבנן להצטרף למתעסקים בקבורתו. ואף שהיא מדרבנן הרי זו גמילות חסד שהיא "בכלל ואהבת לרעך כמוך".

~ יום רביעי כ"ח ניסן ~

מצוות חליצה

הלכות מלכים פרק ב, הלכה ג: וְאֵינוֹ חוֹלֵץ... וְכֵן כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ – כָּךְ אֵין חוֹלְצִין לָהּ.

וכן כתב רש"י (סנהדרין י"ט ב, ד"ה ולא), שאין חולצין לאלמנת המלך כיון שאסורה להינשא, וכיון שחובת חליצה היא כדי שהאלמנה תוכל להינשא, הרי כאשר אינה יכולה להינשא, אין מצווה לחלוץ לה.

ומכאן ראיה לדברי ה'חכם צבי' (סימן א) שמצוות חליצה קיימת רק כאשר היא באה להתיר את היבמה להינשא ואין מצווה חיובית בחליצה בפני עצמה. והוא הדין באשה 'קטלנית' (שנישאת לשני אנשים ומתו) שאין כופין על היבם לחלוץ לה. וכן, כאשר היבם והיבמה מסכימים לא לייבם ולא לחלוץ ואינה רוצה להינשא, הרשות בידם לא לחלוץ.

אך עדיין צריך להבין: לפי האמור, אין לכפות חליצה כאשר אינה באה להתיר נישואין. ואילו מלשון הרמב"ם ("אין חולצין לה") משמע שיש איסור בדבר!

ויש לומר שלכן הוסיף ה'כסף משנה' טעם נוסף להלכה זו – "משום דגנאי הוא למלך שתהא אלמנתו חולצת מנעל". דהיינו, לא זו בלבד שלא חייבים לחלוץ לה, אלא אסור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחלוץ לה. אמנם, הסיבה העיקרית לכך שאין חולצין לאלמנת המלך היא כי אין כל מצווה בחליצה זו, כי אם היתה זו מצווה חיובית לא היתה מתבטלת משום גנאי, אלא כיון שאין מצווה מן התורה לחלוץ לה הוסיפו חכמים וקבעו איסור לחלוץ לה משום שגנאי הוא למלך שאלמנתו חולצת מנעל (באר יצחק אהע"ז סי' י"ז).

אך יש סוברים שהחליצה היא מצווה חיובית, ואפילו הסכימו שניהם לא לייבם ולא לחלוץ מצווה לחלוץ, ומה שאין חולצין לאלמנת המלך אין זה משום שאין כאן מצווה אלא משום ש"כל העולה לייבום עולה לחליצה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה" (רמב"ם הל' ייבום פ"א הי"ט). כלומר, אף שזקוקה לייבום, כיוון שאסור לייבמה אין חליצתה מתירה אותה להינשא אלא כמו שסיים כאן הרמב"ם "תשב לעולם בזיקתה" (צמח צדק, פס"ד ח"ב, סנהדרין יט, ב. עונג יו"ט אה"ע ס"י קע"ו).

וה'בית שמואל' (אה"ע סי' קס"ה סק"ט) הביא בשם הזוהר (פ' חוקת) שגם אם אינה רוצה להינשא מצווה לחלוץ, כי אין מנוח לנשמת המת אלא בחליצה.

~ יום חמישי כ"ט ניסן ~

מתי מותר לצאת מארץ ישראל?

הלכות מלכים פרק ה, הלכה ט: אָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה־לָאָרֶץ לְעוֹלָם – אֶלָּא לִלְמֹד תּוֹרָה, אוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ לְהַצִּיל מִן הַגּוֹיִם, וְיַחֲזֹר לָאָרֶץ; וְכֵן יוֹצֵא הוּא לְסַחוֹרָה.

יש לעיין: א. מדוע חילק הרמב"ם את ההלכה לשני חלקים ('ללמוד תורה או לישא אשה . . וכן יוצא הוא לסחורה') ולא כתב בהמשך אחד: 'ללמוד תורה או לישא אשה או לסחורה'? ב. מדוע לגבי יציאה לסחורה לא התנה הרמב"ם את ההיתר בכך שיחזור לארץ כמו ביציאה ללמוד תורה ולישא אשה?

והביאור:

יציאה למסחר מעצם טבעה היא לזמן מועט, להוציא או להביא סחורה, כפי שכתב הרמב"ם לעיל (ה"ח): 'מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה . . ואין אסור אלא להשתקע שם', ולכן לא הוצרך הרמב"ם להדגיש שיחזור לארץ שהרי זה טבעה של יציאה לסחורה.

ולכן לא כלל הרמב"ם יציאה לסחורה עם נשיאת אישה ותלמוד תורה, שכן אלו עשויים להימשך זמן רב יותר וכאמור, מטעם זה בהם הוצרך הרמב"ם לפרש את התנאי שיחזור לארץ, ומכל מקום התירו זאת לגודל חשיבותם, אך יציאה לסחורה לא הותרה אלא לזמן קצר בלבד (שו"ת משנת יוסף ח"א סי' נז).

ולפי זה יתכן שאין עדיפות ביציאה לסחורה על פני שאר דברי הרשות, וטעם ההיתר הוא משום שיציאה לזמן מועט מותרת לאו דוקא לצורך מצוה, וכן דעת המהרי"ט (קידושין לא, ב). ומכאן יש ללמד זכות על מנהג העולם לצאת לחו"ל לביקורים או לשמחות (משנת יוסף שם סי' נה). אך יש שלמדו מדברי הרמב"ם שההיתר הוא רק לסחורה, משום שהיא לצורך חייו וישוב ארץ ישראל תלוי בה, ולא לשאר דברי הרשות (פאת השולחן הל' א"י סי' ב סקכ"ח, וראה משנת יוסף שם ושו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כו, ז, שמכל־מקום אף יציאה לצורך ביקור קרובים נחשבת כצורך מצוה קצת).

ויציאה כדי להשתטח על קברי צדיקים יש להתיר לכל הדעות, כי כשם שיציאה לסחורה הותרה משום חיי נפש (אף אם אינו סובל עתה מרעב וכדומה), גם תפילה היא לצורך חיי נפש (משנת יוסף שם ס' נז).

~ יום שישי ל' ניסן ~

נסיעה עסקית בשנת הנישואין

הלכות מלכים פרק ז, הלכה יא: כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, אֵין מְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא מְתַקֵּן דֶּרֶךְ, וְלֹא שׁוֹמֵר בַּחוֹמָה, וְלֹא נוֹתֵן לְפַסֵּי הָעִיר, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו שׁוּם דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר" – לַעֲבֹר עָלָיו כִּשְׁנֵי לָאוִין.

הרמב"ם מפרט דוגמאות של צורכי ציבור שאין לחתן לעסוק בהם, ומשמע לכאורה כי לצרכים פרטיים מותר לו לצאת מביתו. אולם בספר החינוך (מצוה תקפא) כתב בהגדרת המצוה: "שנמנע החתן מלצאת מביתו כל השנה, כלומר ללכת למסעות רחוקים, ונמנע גם כן שר הצבא מלהוציאו בעל כרחו", הרי שאין החתן רשאי להתרחק מביתו לכל צורך שהוא.

וכתבו ה'מנחת חינוך' (שם) והרדב"ז (שו"ת ח"א סי' רלח) כי חידוש זה אין לו מקור בגמרא, וכן הרמב"ם הזכיר רק יציאה למלחמה ולצורכי העיר, ומשמע שאין איסור לצאת למסחר וכדומה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך יש שהעירו כי בדברי הרמב"ם עצמו בספר המצוות (ל"ת שיא) מצאנו כדברי ה'חינוך', שלאחר שכתב הרמב"ם את איסור היציאה למלחמה, הוסיף: "ודע כי החתן עצמו מוזהר מלצאת מביתו בסחורה כל שנתו", הרי מפורש בדבריו כי אף לסחורה אסור!

אולם הרדב"ז כתב כי נפל שיבוש בהעתקת לשון הרמב"ם מספר המצוות (שנכתב בערבית כידוע), והכוונה אינה לאסור יציאה לסחורה אלא לחדש כי האיסור מוטל אף על החתן עצמו, שאף הוא מעצמו צריך להימנע מלצאת לצורכי רבים (ולא רק שאסור לאחרים לגייסו), אולם לצורך סחורה אין איסור.

אך ה'חכמת אדם' (סי' קכט סי"ט) כתב כי משמעות דברי הרמב"ם במנין המצוות היא שאכן אסור לצאת אפילו לצורך סחורה, ולא הזכיר זאת בהלכה זו משום שכאן הוא עוסק בהגדרת איסור ה'לא תעשה' ("לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר") וזה נאמר רק בצורכי ציבור, אך מכל־מקום עליו להימנע מלצאת מביתו כלל, כדי לקיים את ה'עשה' "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח".

וה'חתם סופר' (שו"ת אהע"ז סי' קנה) כתב כי ציווי התורה אמנם מתייחס רק ליציאה למלחמה או לצורכי רבים, ו"נקי יהיה לביתו" אינו ציווי בפני עצמו אלא טעם לאיסור היציאה למלחמה, שעליו להישאר בביתו ולשמח את אשתו, ומכל מקום יש ללמוד מכך שהתורה רצתה שישאר בביתו וישמח את אשתו, ולכן כתב הרמב"ם בספר המצוות שיזהר שלא לצאת אפילו לסחורה. ומכל מקום כתב, כי מאחר ובחיבורו כאן לא הזכיר זאת, משמע שלהלכה לא פסק כן.

~ שבת קודש א' אייר ~

המעדנים כעפר בימות המשיח

הלכות מלכים פרק יב, הלכה ה: וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן, לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה וְלֹא קִנְאָה וְתַחֲרוּת – שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מֻשְׁפַּעַת הַרְבֵּה, וְכָל הַמַּעֲדַנִּים מְצוּיִין כֶּעָפָר.

אריכות לשון הרמב"ם – "שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר" – אינה כפל לשון ליופי המליצה אלא באה ללמדנו שני ענינים שיהיו באותו הזמן.

מהלשון "שהטובה תהיה מושפעת..." (ולא "והטובה...") משמע שזו נתינת טעם לנאמר לפני זה. כלומר, הסיבה לכך שבאותו הזמן לא יהיה רעב ומלחמה היא מפני שהטובה תהיה מושפעת הרבה.

ויש לומר ששני הענינים – א. שהטובה תהיה מושפעת הרבה. ב. המעדנים מצויין כעפר – הם סיבות לשני הענינים שהביא לפני זה – א. לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה. ב. ולא קנאה ותחרות:

הטובה שתהיה מושפעת הרבה, שוללת אמנם מציאות של רעב ומלחמה, כיון שלכל אחד יש שפע של טובה ואין צורך במלחמה, אך עדיין אינה שוללת הרגשה של קנאה ותחרות כאשר ידמה לאדם שאולי יש לחברו טובה מרובה משלו. ואף שלא יבוא מכך לידי מלחמה – יכול להיות אצלו רגש של קנאה ותחרות. ולכן מוסיף הרמב"ם: "וכל המעדנים מצויין כעפר". כלומר, חשיבות המעדנים תהיה כעפר, דבר שאין בו צורך כלל (ראה הל' חמץ ומצה פ"ב ה"ב). וכיון שהמעדנים הם כדבר שאין בו כל צורך, אין הם מביאים כל רגש של קנאה ותחרות.

ורק ה'מעדנים' יהיו כעפר שאין בו צורך כלל, מה שאין כן ה'טובה' (דברים שיש בהם צורך) תהיה מושפעת ואינה כ'עפר' – כי גם בימות המשיח יהיה צורך בהם כדי שיהיה הגוף בריא ושלם, שהוא מדרכי עבודת ה' (הל' דעות פ"ד ה"א).

(תורת מנחם־יין מלכות ח"ג, הדרן ה'תשמ"ה)

המשך ביאור למס' סוטה ליום שני עמ' ב

– זה אינו קשה, **הָא** – מה שאמר רבי עקיבא שאם כבר קרב הקומץ מחייבים אותה לשתות, וחזרתה משתיית המים אינה נחשבת כהודאה בטומאה, מדובר באופן **דְּקָהָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת רְתִיתָא** – שחזרה בה מחמת פחד, שראינו את גופה שהוא רותת. **וְהָא** – ומה שאמר רבי עקיבא שאם סירבה לשתות לאחר המחיקה הרי היא בדוקה ועומדת, מדובר באופן **דְּקָהָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא** – מתוך בריאותה, שאינה רותתת ואמרה איני שותה. **וְהָכִי קָאָמַר** רבי עקיבא, **כָּל מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא** – אם סירבה לשתות מתוך בריאותה, שלא גילתה כלל סימני פחד ורעדה, **כְּלָל כְּלָל לֹא שַׁתְיָא** – אינה שותה כלל. שהאומרת איני שותה שלא מתוך פחד, יש להניח שגם מתחילה כשאמרה שתשתה, לא התכוונה לשתות באמת, אלא סמכה על כך שכשיבואו להשקותה תסרב, לפיכך כשמסרבת, נחשבת כמודה בטומאה. אבל המסרבת לשתות **מֵחֲמַת רְתִיתָא** – שאנו רואים אותה שהיא נפחדת ורותתת, אות הוא כי מתחילה התכוונה לשתות וסמכה על טהרתה, אלא שבעת היא נפחדת וחוששת שלא יבדקו אותה המים למרות שהיא טהורה, ובאופן זה יש חילוק, אם חזרה בה **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ, דְּאַכַּתִּי לֹא אִמְּחוּק מְגִילָה, אִי נַמִי** אם **אִמְּחוּק מְגִילָה** לפני שקרב הקומץ, **דְּשֶׁלֹּא כְּדִין עָבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחֲקֵי, מָצֵי הַדְּרָא בָּהּ** ואין משקין אותה בעל כורחה, אך **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ, דִּכְדִין עָבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחֲקֵי, לֹא מָצֵי הַדְּרָא בָּהּ.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ה ניסן ~

הִלְכוֹת אֵבֶל

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לעניין נישואין. מי שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר. שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת שלושים.

א. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה הָאָבֵל נוֹהֵג בְּמִקְצָת דִּבְרֵי אֲבֵלוּת כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים לִשְׁלֹשִׁים יוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָכִתָּה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים[2]. מִכְּלָל שֶׁהָאָבֵל מִצְטַעֵר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[3].

2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". 3) לדעת הרדב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה; בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד גזירה שווה פרע פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיכם אל תפרעו, ונאמר בנזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים.

ב. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶן כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם: אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת, וּבְגִהוּץ, וּבְנִשּׂוּאִין, וּבְשִׂמְחַת מֵרֵעוּת[4], וְלֵילֵךְ בְּסָחוֹרָה מִמְּדִינָה לִמְדִינָה[5]. הַכֹּל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים[6].

4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב, ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. 5) מעיר לעיר. 6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ג. בְּתִסְפֹּרֶת כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שְׂעַר גּוּפוֹ אוֹ לְגַלֵּחַ שְׁפָמוֹ אוֹ לָקֹץ צִפָּרְנָיו בִּכְלִי כָּל שִׁבְעָה[7], כָּךְ אָסוּר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[8]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל בְּאִשָּׁה - מֻתֶּרֶת בִּנְטִילַת שֵׂעָר לְאַחַר שִׁבְעָה. וְהָאִישׁ - עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חַיָּב לְגַדֵּל שְׂעָרוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלַּח פֶּרַע[9], אוֹ עַד שֶׁיִּגְעַרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו[10].

7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. 8) מועד קטן שם. 9) גידול שיער הרבה מאוד. 10) שכבר גידל פרע יותר מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו עד שיגערו בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגערו בו חביריו" ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף משנה: גערת חביריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום, אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

ד. וְכֵן אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין[11] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[12]. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הָיוּ צְבוּעִין וּמְגֹהָצִין - מֻתָּרִין[13]. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ חֲדָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לְבָנִים וּמְגֹהָצִין - מֻתָּרִין[14]. וּכְלֵי פִּשְׁתָּן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּהוּץ[15]. וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֻתָּר בְּגִהוּץ אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ[16].

11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב, שהגיהוץ אינו מכוון לליבון הבגד, אלא על האבן שמעבירים עליו, כשמכבסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזירו לחידושו. 12) מועד קטן כג, א. 13) שם, שאין הגיהוץ ניכר בהם כל כך. 14) שאין גיהוצם עומד זמן מרובה, כי לאחר זמן קצר הוא מתמעך. 15) כמו שאמרו (תענית כט, ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד, והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. 16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. וביורה־דעה סימן שפט סעיף ג כותב הרמ"א שנהגו איסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנוהגים לא ללבוש בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נותנו לאדם אחר ללבשו שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבשו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

ה. בְּנִשּׂוּאִין כֵּיצַד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה[17] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[18]. וּמֻתָּר לְאָרְשָׂהּ[19] אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַמִּיתָהּ[20]. וּמִי שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ: אִם כְּבָר קַיְּמוּ מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה[21], וְיֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטַנִּים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים[22]; אֲבָל מִי שֶׁלֹּא קִיְּמוּ מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁקִּיְּמוּ וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים[23], אוֹ שֶׁאֵין לוֹ מִי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ[24] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָרְשָׂהּ וְלִכְנֹס מִיָּד, וְאָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[25]. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אֲבֵלָה[26] - לֹא תִבָּעֵל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[27].

17) לכנסה לביתו. 18) מועד קטן כג, א. 19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. 20) שמא יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן ביורה דעה סימן שצב סעיף א). 21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). 22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשיהיה עם השנייה. והוסיף הט"ז ליורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו ברא"ש שם פרק ג אות מח. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שיישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. 23) ואין לו מי שיטפל בהם. 24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. 25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמא תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ז). 26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה. 27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התירו לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "לחם משנה"). אבל אין האשה צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך ליורה־דעה סימן שצב סעיף קטן ב).

ו. שִׁמְחַת מֵרֵעוּת שֶׁהָיָה חַיָּב לְפָרֵעַ אוֹתָהּ מִיָּד[28] - מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעָה[29]. אֲבָל אִם אֵינוֹ חַיָּב לְפָרְעָהּ[30] - אָסוּר לְהִכָּנֵס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[31].

28) שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. 29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). 30) אלא חבירו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. 31) שם.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר כָּל מֵתִים; אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, בֵּין כַּךְ וּבֵין כַּךְ[32] - לֹא יִכָּנֵס לְשִׁמְחַת מֵרֵעוּת עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[33].

32) אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. 33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה ביורה־דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

ח. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - מֻתָּר לֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים[34]; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שֶׁיִּגְּעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו וְיֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ עִמָּנוּ[35].

34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). 35) ירושלמי שם.

ט. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - רָצָה מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ[36], רָצָה אֵינוֹ מְמַעֵט[37]; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ[38].

36) במשאו ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. 37) ולאחר שבעה ידובר כאן, שמותר בסחורה. 38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

י. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[39]: אִם יָכוֹל לְמַעֵט בְּעִסְקוֹ[40] - יְמַעֵט[41]; וְאִם לָאו[42] - יִקְנֶה צָרְכֵי הַדֶּרֶךְ[43] וּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ.

39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. 40) לא לקנות הרבה דברים. 41) כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. 42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. 43) בכמות גדולה, שתספיק לו לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמויות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

יא. מִי שֶׁהָיָה בַּעֲלֹה צָלוּב[44] בָּעִיר, אוֹ אִשְׁתּוֹ צְלוּבָה, אוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ - אָסוּר לוֹ לִשְׁכֹּן בְּאוֹתָהּ הָעִיר עַד שֶׁיִּכְלֶה הַבָּשָׂר[45]. וְאִם הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא[46] - יֵשׁ לוֹ לִשְׁכֹּן בַּצַּד הָאַחֵר שֶׁאֵינָן צְלוּבִין בּוֹ[47].

44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלוב יתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידינו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). 45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאין הצורה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבילות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". 46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". 47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

יב. יוֹם שְׁבִיעִי - מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ[48], וְהוּא עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן[49]. וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְכַבֵּס וְלִרְחֹץ וְלַעֲשׂוֹת שְׁאָר הַדְּבָרִים בְּיוֹם שְׁבִיעִי[50]. וְכֵן יוֹם שְׁלִשִׁים - מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ, וּמֻתָּר לְסַפֵּר וּלְגַהֵץ בְּיוֹם שְׁלִשִׁים[51].

48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). 49) לגמר ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). 50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייסד על פי ותיקין" (רמ"א ליורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). 51) מועד קטן שם.

יג. מִי שֶׁתְּכָפוּהוּ אֲבָלָיו[52] וְהִכְבִּיד שְׂעָרוֹ[53] - מֵקֵל בְּתַעַר, לֹא בְּמִסְפָּרַיִם[54]. וּמְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמַיִם, אֲבָל לֹא בְּנֶתֶר[55] וְלֹא בְּחוֹל[56]. וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין[57]. וְכֵן מִי שֶׁתְּכָפוּהוּ אֲבָלָיו וּבָא מִמְּדִינַת הַיָּם[58] וּמִבֵּית הַשְּׁבִיָּה[59], אוֹ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, אוֹ שֶׁהָיָה מְנֻדֶּה[60] וְהֻתַּר, אוֹ שֶׁהָיָה מֻדָּר וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ וְהֻתַּר[61], וְכָל הַיּוֹצֵא מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה[62] - הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין בִּימֵי אֶבְלָם[63]; הוֹאִיל וּתְכָפָם אֵבֶל אַחַר אֵבֶל וְלֹא מָצְאוּ פְּנַאי[64].

52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. 53) שלא יכול היה להסתפר בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. 54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). 55) אחד ממלחי הנתרן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית". 56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הרי"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". 57) רי"ף למועד קטן שם. 58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. 59) ממחנה האוייב. 60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. 62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינויי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שביורה דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. 63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. 64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר ביורה דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמסתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

א. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב[2]: אִם בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם הִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, אֲפִלּוּ יוֹם שְׁלִשִׁים עַצְמוֹ - הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה[3], וְחַיָּב לִנְהֹג שִׁבְעָה יְמֵי אֲבֵלוּת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרֵעַ. וּמוֹנֶה שְׁלִשִׁים לְאִסּוּר הַתְּסִפֹּרֶת עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים[4]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה - כְּיוֹם הַקְּבוּרָה[5]. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה אַחַר הַשְּׁלִשִׁים יוֹם - הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ[6]. וּכְאֵלּוּ יוֹם הַשְּׁמוּעָה הוּא יוֹם שְׁבִיעִי וְיוֹם שְׁלִשִׁים[7], וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ[8].

2) שחייב להתאבל עליו. 3) כדעת הרי"ף למו"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראיה לדבריו. 4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. 5) מו"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). 6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הרי"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. 7) כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). 8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מו"ק שם עמ' ב).

ב. כֵּיצַד מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ? כֵּיוָן שֶׁנָּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַחַת[9] - כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וּמֵתָּר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְגַלֵּחַ בִּשְׁאָר הַיּוֹם[10], וְכֵן הוּא מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים[11].

9) כגון שחלץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). 10) אע"פ שהתספורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 11) מו"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שיגערו בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומו (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

ג. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ הָרֶגֶל[12] אוֹ בְּיוֹם שַׁבָּת[13], וּלְאַחַר שַׁבָּת אוֹ אַחַר הָרֶגֶל נַעֲשֵׂית רְחוֹקָה[14] - עוֹלֶה לוֹ[15], וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְאַחַר הָרֶגֶל אוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד[16], וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17].

12) שאין אבלות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"י, ה"ג. 13) שאין בו אבילות בדברים שבגלוי, שם ה"א. 14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ך ליו"ד סי' תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). 15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות בימים אלה. 16) מו"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל־כרחך לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כבתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבילות, ולא למי שעדיין לא נהג אבילות כלל (רא"ש ו'נמוקי יוסף' שם). 17) בהלכה הקודמת. שמותר בכל הדברים, שאבל אסור בהם בימי השלושים, והשומע שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע, נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבלות (יו"ד סי' תב סעיפים ו־ז).

ד. מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא[18]: אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב, שֶׁהוּא מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת[19], שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד[20], אֲפִלּוּ בָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, אִם מָצָא מְנַחֲמִים אֵצֶל גְּדוֹל הַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּנְעֲרוּ[21] לַעֲמֹד, הוֹאִיל וּמָצָא מְנַחֲמִים[22] - עוֹלֶה לוֹ[23], וּמוֹנֶה עִמָּהֶן תַּשְׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם[24]; וְאִם לֹא מָצָא מְנַחֲמִים - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ[25]. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם רָחוֹק, אֲפִלּוּ בָּא בְּיוֹם שֵׁנִי - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם שֶׁבָּא[26].

18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרוביו מתאבלים שם עליו. 19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. 20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמהם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). 21) מתנענעים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פי"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. 22) עדיין האבל נמשך. 23) כאילו מנה עמהם, ואינו צריך למנות שבעה לעצמו. 24) מו"ק כב, א. 25) שבעה, מיום שבא ונודע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בגלל זה שבא אליהם (יו"ד סי' שעה, סעיף ח). 26) הואיל ולא היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמהם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משהחזירו את פניהם מלווותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיסתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחריו הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף־משנה ורדב"ז).

ה. אָבֵל בִּשְׁלִשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֲפִלּוּ לְבֵית אֲבֵל אַחֵר[27]; מִכָּאן וְאֵילָךְ - הוֹלֵךְ. וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בִּמְקוֹם הַמְנַחֲמִין, אֶלָּא בִּמְקוֹם הַמִּתְנַחֲמִין[28]. וְלֹא יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפֶּתַח בֵּיתוֹ כָּל שַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה[29]. שְׁנִיָּה - יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ. שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר כְּדַרְכּוֹ[30]. רְבִיעִית - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[31].

27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל־שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמחות פ"ו, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוותו)... אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון", שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ביו"ד סי' שצג סעיף א. 28) מו"ק כא, ב. 29) שבוע הראשון. 30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם: "אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד סי' שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית־הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית־הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות־חסדים גדולה... וכשבנה בית־המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמך... משחרב בית־המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. 31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחריו - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד סי' שצג סעיף ב).

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרֹעַ בְּגָדָיו לְמַעְלָה[32], וּלְגַדֵּל פֶּרַע[33], וְלָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה[34]. וְכָל הָעָם בָּאִין לְנַחֲמוֹ לְבֵיתוֹ. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ[35] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֻסָּב עַל הַסַּפְסָל[36]. וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמְּנַחֲמִין אוֹתוֹ: אָנוּ כַפָּרָתְךָ[37]. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וְאִם רָצָה לְנַחֵם אֲחֵרִים[38] - הַמְמַנֶּה[39] מְמַצְּעוֹ בְּתוֹךְ הָעָם[40], וְאוֹמֵר לָהֶם: תְּנַחֲמוּ[41].

32) שנאמר (ויקרא כא, י) "ובגדיו לא יפרום" - אינו פורם (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. 33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו ביפיו. 34) ככתוב (ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. 35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. 36) סנהדרין שם. 37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). 38) אחרי שחזרו אבלים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש־איש לנחמו, כמבואר לקמן פי"ג, ה"ב. 39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, הט"ד. 40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבלים בשמאלו, כמבואר לקמן פי"ג ה"ב: "אבלים עומדים לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". 41) סנהדרין יט, א.

ז. וְכֵן הַמֶּלֶךְ חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין[42] שֶׁלּוֹ אַחַר מֵתוֹ[43]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מֵתִים אֲחֵרִים. וְאֵינוֹ מְנַחֵם אֲבֵלִים[44]. וְלֹא יָצָא דָּוִד אַחַר אַבְנֵר[45], אֶלָּא לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁלֹּא נֶהֱרַג בִּרְצוֹנוֹ[46].

42) ארמונו. 43) שם כ, א שגנאי הוא למלך להראות עגום ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". 44) תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. 45) ראה - שמואל־ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". 46) סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם לז).

ח. אֵין אָדָם נִכְנָס לַמֶּלֶךְ לְנַחֲמוֹ[47], אֶלָּא עֲבָדָיו וּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס. וְאֵין לָהֶן רְשׁוּת לְדַבֵּר לוֹ דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין, אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁיַּרְשֶׁה אוֹתָם. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֻסָּב עַל הַדַּרְגָּשׁ[48].

47) תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה להתנחם. 48) מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאול. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנתעלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

א. אָבֵל חַיָּב לִקְרֹעַ עַל מֵתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ. הָא אַחֵר - חַיָּב לִפְרֹם[2]. וְאֵין קְרִיעָה אֶלָּא מֵעֹמֶד. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו[3]. וּמֵהֵיכָן קוֹרֵעַ? מִלְּפָנָיו[4]. וְהַקּוֹרֵעַ מֵאַחֲרָיו אוֹ מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִלְּמַטָּה - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיעָה. אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהוּא פּוֹרֵם מִלְּמַטָּה[5].

2) מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף־משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרומו, ואילו אבלים אחרים רשאים לפרום אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף־משנה ורדב"ז). 3) שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקורע מעומד, וכן עשה אמימר (שם כ, ב) וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' שמ סעיף א. 4) מתחת לבית הצואר. 5) מו"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב"פתחי תשובה" ליו"ד שם ס"ק ב מביא בשם הרדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

ב. כַּמָּה שִׁעוּר הַקְּרַע? טֶפַח[6]. וְאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל שְׁפַת הַבֶּגֶד[7]. וּמֻתָּר לוֹ לִקְרֹעַ בִּכְלִי[8]. וְיֵשׁ לוֹ[9] לִקְרֹעַ בִּפְנִים[10], שֶׁלֹּא בִּפְנֵי אָדָם. לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּפְנִים וְקוֹרֵעַ[11] בְּצִנְעָה. וְאֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ אֶלָּא בֶּגֶד הָעֶלְיוֹן בִּלְבַד[12].

6) שנאמר (שמואל־ב א, יא) "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם" - אין אחיזה פחות מטפח (מו"ק כב, ב). 7) אלא מניחה שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). 8) בסכין, שלא יפסיד הבגד (שם וברש"י). 9) מותר לו. 10) מתחת למקטורן - הוא המעיל העליון. 11) את הבגד העליון. 12) שם.

ג. כָּל שִׁבְעַת[13] יְמֵי אֲבֵלוּת הַקֶּרַע לְפָנִים[14]. וְאִם בָּא לְהַחֲלִיף[15] - מַחֲלִיף, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁכָּל קֶרַע שֶׁאֵינוֹ בְּשִׁעַת חִמּוּם[16] - אֵינוֹ קֶרַע[17]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׁאָר הַמֵּתִים חוּץ מֵאָבִיו וְאִמּוֹ; אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ[18]. וּמַבְדִּיל שְׂפַת הַבֶּגֶד[19]. וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ בִּכְלִי, אֶלָּא בְּיָדוֹ. מְבַחוּץ, בִּפְנֵי כָּל הָעָם. וְקוֹרֵעַ כָּל הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. וּבֶגֶד הַזֵּעָה הַדָּבוּק לְבְשָׂרוֹ - אֵינוֹ מְעַכֵּב[20]. וְאִם הֶחֱלִיף בֶּגֶד אַחֵר - חַיָּב לִקְרֹעַ כָּל שִׁבְעָה[21]. וְכֵן עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתֵפוֹ וּמוֹצִיא זְרוֹעוֹ מִן הֶחָלוּק עַד שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּתֵפוֹ וּזְרוֹעוֹ[22], וְהוֹלֵךְ כָּךְ לִפְנֵי הַמִּטָּה. וְאַחַר שֶׁיִּקָּבֵר אָבִיו וְאִמּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לַחֲלֹץ[23].

13) בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים. 14) לפניו, שאינו מחזירו לאחוריו, כמו בשבת, ראה לקמן פ"י, ה"א. 15) בגד אחר. 16) בשעת מיתה, שהיא התחלת הצער. 17) מו"ק כד, א וברש"י. 18) קרע ארוך יותר מטפח, עד שמגיע ללבו (שם כב, ב). ובירושלמי שם פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" - התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. 19) את בית צוארו, שיראה הבגד קרוע ומובדל לשנים. 20) שם כב, ב "ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה. ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. 21) ואע"פ שאינה שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א. 22) זהו הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. וברי"ף שם, מפרש: "חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוקו, ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". 23) שכן מצינו (בבא־קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא לאחר הקבורה (כסף־משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלוץ כתף כלל" (יו"ד סי' שמ סעיף יז).

ד. קוֹרְעִין לְקָטָן[24], מִפְּנֵי עָגְמַת נֶפֶשׁ[25]. וְחוֹלֶה שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - אֵין מְקָרְעִין לוֹ, וְלֹא מוֹדִיעִין לוֹ, שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף[26] עָלָיו דַּעְתּוֹ. וּמְשַׁתְּקִין אֶת הַנָּשִׁים מִפָּנָיו[27].

24) את בגדיו. 25) שיבכו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא מפני שהוא אבל (מו"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא הגיע לחינוך (רדב"ז). 26) תתבלבל. 27) שלא יבכו על המת בפניו (מו"ק כו, ב). וביו"ד סי' שלז סעיף א: "ואין מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתיקים את המנחמים מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, בראותו פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.

ה. וְקוֹרֵעַ אָדָם עַל חָמִיו וְעַל חֲמוֹתוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ[28]. וְכֵן הָאִשָּׁה קוֹרַעַת עַל חָמִיהָ וְעַל חֲמוֹתָהּ, מִפְּנֵי כְּבוֹד בַּעְלָהּ[29].

28) שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים, המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה ואמה (רדב"ז), וראה בביאורנו לעיל פ"ב ה"ה, וביו"ד סי' שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו וחמותו. 29) אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני כבוד בעלה לא כל־שכן (כסף־משנה). וכן אמרו (מו"ק כ, ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבילות".

ו. מִי שֶׁאֵין לוֹ חָלוּק לִקְרֹעַ[30], וְנִזְדַּמֵּן לוֹ חָלוּק בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ; לְאַחַר שִׁבְעָה - אֵינוֹ קוֹרֵעַ[31]. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אֲפִלּוּ לְאַחַר שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[32]. וְכָל הַיּוֹצֵא בְּבֶגֶד קָרוּעַ[33] לִפְנֵי מֵתִים, כְּלוֹמַר[34] שֶׁהוּא קָרֵעַ עַתָּה עֲלֵיהֶן - חֲרֵי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת[35], וְזִלְזֵל בִּכְבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים[36].

30) כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). 31) שכבר שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן, שם). 32) משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על אביו ואמו קורע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו קורע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה קורע. אבל ביו"ד סי' שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "יש קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). 33) קודם לכן. 34) כאילו הוא אומר. 35) שהרי הוא מרמה אותן, מראה עצמו שקרע ולא קרע. 36) מו"ק כו, ב.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי חֲלוּקְךָ וַאֲבַקֵּר אֶת אָבִי שֶׁהוּא חוֹלֶה, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת - קוֹרֵעַ[37] וּמְאַחֶה[38], וּמַחֲזִיר לוֹ אֶת חֲלוּקוֹ[39], וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי קִרְעוֹ[40]. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּר לוֹ[41] חוֹלֶה - חֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ[42].

37) הואיל והודיע למשאיל, שאביו חולה, והשאילו - הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. 38) תופר תפירה ישרה ומתוקנת. 39) שם. ואע"פ שהקרעים שאדם קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט, ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש ('נמוקי יוסף' שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

40) מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם). 41) בכת"י תימן: בו. 42) מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גזלן, והקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביו"ד שם סעיף כט (ש"ך שם ס"ק נ).

ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף, וְסָבוּר שֶׁמֵּת וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ מֵת: אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[43] - אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ[44]; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר מֵת - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר[45]. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁמֵּת בְּנוֹ; אָמְרוּ לוֹ מֵת לוֹ מֵת, וּכְסָבוּר שֶׁאָבִיו וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ: אִם תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נוֹדַע לוֹ אֲמִתַּת הַדָּבָר - יָצָא יְדֵי קְרִיעָה; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר - לֹא יָצָא, וְחַיָּב לִקְרֹעַ קֶרַע אַחֵר[46].

43) כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ראה הל' שבועות פ"ב, הי"ז. 44) נדרים פז, א. כיון שמת תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן שם). 45) שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה כלום (שם). 46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי לציין, שבכת"י תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת... נמצא בנו" איננו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמיתת הדבר לאחר כדי דיבור יצא, וזה ע"פ התירוץ הראשון שבגמרא שם, ורב אשי לא בא לחלוק על התירוץ הראשון, אלא מוסיף לחדש שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביו"ד סי' שמ, סעיף כד.

ט. מִי שֶׁמֵּתוּ לוֹ מֵתִים הַרְבֵּה כְּאֶחָד - קוֹרֵעַ קֶרַע אֶחָד לְכֻלָּם. הָיָה בִּכְלָלָן אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַל כֻּלָּן קֶרַע אֶחָד, וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קֶרַע אַחֵר[47].

47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה. ונראה מדברי רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם (רדב"ז), וכן ביו"ד שם סעיף כג.

י. מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ מֵת לוֹ מֵת אַחֵר: אִם בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר[48]; וְאִם לְאַחַר שִׁבְעָה[49] - מוֹסִיף עַל הַקֶּרַע הָרִאשׁוֹן כָּל שֶׁהוּא[50]. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל שֵׁנִי - מוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ עַד טַבּוּרוֹ. הִגִּיעַ לְטַבּוּרוֹ[51] - מַרְחִיק שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[52] וְקוֹרֵעַ[53]. נִתְמַלֵּא מִלְּפָנָיו - מַחֲזִירוֹ לַאֲחוֹרָיו. נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה - הוֹפְכוֹ לְמַטָּה[54]. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף - מִתְאַחֶה הַתַּחְתּוֹן[55] וְלֹא הָעֶלְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[56]. אָמְרוּ לוֹ מֵת בְּנוֹ, וְקָרַע, וְאַחַר שֶׁבְעָה מֵת אָבִיו - אֵינוֹ מוֹסִיף[57], אֶלָּא קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁאֵין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת[58].

48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלש אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף־משנה בשם ה'טור'). 49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. 50) קורע תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). 51) ומת לו מת אחר. טבור - שֹׁרֶר, המקום השקוע בעור הבטן. 52) מצד הקרע הקודם. 53) וחוזר וקורע לפניו. 54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם). ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע" (יו"ד סי' שמ, סעיף כא). 55) התוספת, שהקרעים שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת. 56) לקמן פ"ט ה"א, שהקרע שעל אביו אינו מתאחה לעולם. 57) באותו קרע. 58) על קרע קודם, אלא חייב לקרוע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא ידי קריעה, כאמור לעיל.

~ יום שני כ"ו ניסן ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מתי מותר לשלול את הקרעים, ואימתי מאחים אותם. הקריעה על רבו, ועל אב בית דין או נשיא. הקריעה על חורבן ערי יהודה וירושלים ושאר מאורעות לא טובים. הקריעה על המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו. קריעת תלמידי חכמים זה על זה למרות שהם שווים בחכמתם. האבל על אב"ד [=אב בית דין] ונשיא שנסתלקו.

א. כָּל הַקְּרָעִים שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל שְׁאָר קְרוֹבָיו - שׁוֹלֵל הַקֶּרַע[2] לְאַחַר שִׁבְעָה, וּמְאַחֶה[3] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - שׁוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְהָאִשָּׁה קוֹרַעַת וְשׁוֹלֶלֶת מִיָּד, אֲפִלּוּ עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת[4].

2) תופר תפירה בלתי ישירה, ואינה מעשה אומן - שלל - מלה ערבית, תפירה גסה, אחת הנה, ואחת הנה (הערוך השלם). ובתוספות יום טוב למועד קטן פרק ג, משנה ו מפרש: לשון שלל וביזה, שכן השלל מפוזר אחת הנה ואחת הנה, ואינו מונח וצבור. 3) תופר תפירה שווה ומתוקנת, וראה להלן הלכה ג בביאורנו ל"איחוי אלכסנדרי". "ועת לתפור" (קהלת ג, ז) מתרגם: "ועידן בחיר לאחאה בזיעה". 4) מועד קטן כב, ב. ולשון הגמרא שם: "מפני כבודה", ומפרש ה"נמוקי יוסף": שגנאי הוא לאשה אף על פי שאין ליבה מגולה, לעמוד בבגדים קרועים.

ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, כָּךְ חַיָּב לִקְרֹעַ עַל רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה[5], וְעַל הַנָּשִׂיא[6], וְעַל אַב בֵּית דִּין[7], וְעַל רֹב הַצִּבּוּר שֶׁנֶּהֱרַג, וְעַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם[8], וְעַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף, וְעַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ[9].

5) על רבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו, "אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר... וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים" וכו' (לשון רבינו הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט). 6) ראש הסנהדרין ונקרא גם כן ראש הישיבה, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. ובנוגע למלך שמת - ראה לקמן פרק י"ד, הלכה כה. 7) זהו המשנה לנשיא, הגדול שבשבעים סנהדרין, כמבואר בהלכות סנהדרין שם. 8) גידוף שם שמים, ראה להלן הלכה ז. 9) שנחרבו, כמבואר להלן הלכה י. וכל אלה מקורם במועד קטן כו, א.

ג. כָּל אֵלּוּ הַקְּרָעִים קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ[10], וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם[11]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְאַחִין - מֻתָּר לְשַׁלְּלָן[12], לְמָלְלָן וּלְלַקְטָן[13], וְלַעֲשׂוֹתָם כְּמִין סֵלָמוֹת[14]; וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאִחוּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי בִּלְבַד[15]. וְכָל הַקּוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הַשְּׁלָל אוֹ הַמְּלָל אוֹ הַלָּקוּט - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[16]; אֲבָל קוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הָאִחוּי הָאֲלֶכְסַנְדְּרִי בִּלְבַד[17]. אֲפִלּוּ הָפַךְ הַכְּלִי[18] וְנַעֲשָׂה[19] שְׁפָתוֹ לְמַטָּה - לֹא יְאַחֶה[20].

10) בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו, שאינה אלא טפח בלבד, ראה לעיל פרק ח, הלכה ב־ג. 11) שם כו, א, שנאמר באלישע שקרע על אליהו רבו (מלכים־ב ב, יב) "ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים - ממשמע שנאמר: ויקרעם, איני יודע שלשניים, אלא, מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם" - שאינם מתאחים. ומכאן למד רבינו שיקרע עד שיגלה את לבו, שאז יש היכר שהוא קרוע לשנים, אבל בקריעת טפח בלבד אין היכר שהבגד קרוע לשנים (כסף משנה). 12) תפירה רחבה. 13) מלל - אוחז שני ראשי הקרע בין האצבעות וכורכם יחד כעין כריכת ספר, ותוחב שם שתיים או שלוש תפירות; לקט - אוגד כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט שתיים או שלוש פעמים (רש"י לאלפסי שם). 14) כמעלות הסולם, שתופר שתי תפירות ומפסיק, וחוזר ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה הפסק, כסולם הזה שיש בו הפסק בין שלב לשלב (שם). 15) תפירה מתוקנת, שהיא שווה למעלה ובולטת למטה. והרמב"ן מפרש: סתם תפירה - שווה למעלה ובולטת למטה, ואיחוי אלכסנדרי - שווה מלמעלה ומלמטה כעין אריגה (טור יורה דעה סימן שמ). ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז אמרו: "איזה איחוי? כל שאין מקומו ניכר". 16) שאין זה שלם, והרי זה כקרוע ועומד. 17) מועד קטן כו, ב. ובכתב יד תימן תיבת "בלבד" אינה. 18) הבגד. 19) בכתב יד תימן: ונעשית. 20) שם, וכדעת רבי שמעון בן אלעזר.

ד. וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹכֵר אָסוּר לְאַחוֹתוֹ, כָּךְ הַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ, הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לַלּוֹקֵחַ שֶׁקֶּרַע זֶה אֵינוֹ מִתְאַחֶה[21].

21) שם. ואם מכרו לו בגד קרוע סתם, ולא הודיעוהו, אסור ללוקח לאחותו עד שידע, שקרע זה הוא מהמתאחים, וכן אסור למכרו לגוי (יורה דעה שם סעיף יט על פי מסכת שמחות פרק ט).

ה. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרֵעַ עַל רַבּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵעַ עַל אָבִיו? שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו, וְלֹא רָאָהוּ עוֹד, וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים[22]. מִכָּאן, שֶׁחַיָּב לְהַבְדִּיל הַשָּׂפָה[23].

22) ואף על פי שאליהו חי הוא? כיוון "שלא ראהו עוד" הרי הוא אצלו כמת (מועד קטן כו, א). 23) את פתיחת בית צווארו, שייראה כאילו קרוע הוא לשניים, בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו שאינו צריך להבדיל שפת הבגד, אלא קורע תחתיה ומניח השפה שלימה, כמבואר לעיל פרק ח, הלכה ב.

ו. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל הַנָּשִׂיא וְעַל אַב בֵּית דִּין וְעַל שְׁמוּעָה שֶׁבָּאָה שֶׁנֶּהֱרַג רֹב צִבּוּר? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּחֲזֵק דָּוִד בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם, וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ. וַיִּסְפְּדוּ וַיִּבְכּוּ וַיָּצֻמוּ עַד הָעֶרֶב, עַל שָׁאוּל - זֶה נָשִׂיא, וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ - זֶה אַב בֵּית דִּין, וְעַל עַם יְיָ וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָפְלוּ בֶּחָרֶב - זוֹ שְׁמוּעָה רָעָה[24].

24) ואין לדחות, שלא קרע דוד אלא על כל הצרות כולן, שהתרגשו ובאו עליו כאחת, שהרי "על - על" הפסיק העניין, לומר, שעל כל צרה מהן, חייבים לקרוע (מועד קטן שם). מדברי רבינו נראה שאינו חייב לקרוע אלא אם נהרג רוב הציבור, אולם דעת הרמב"ן וה"נמוקי יוסף" שם, אם נקבץ רוב הציבור למלחמה, ונשמע שניגף לפני האוייב ואפילו לא נהרג אלא המיעוט, חייבים לקרוע. וכן ביורה דעה סימן שמ סעיף לו, והוא הדין אם הלכו בשבי (יורה דעה שם).

ז. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים[25]. אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ חַיָּבִין לִקְרֹעַ[26].

25) על דברי החירוף והגידוף של רבשקה שליחו של סנחריב מלך אשור באמרו: "מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי, כי יציל ה' את ירושלים מידי" (שם לה). 26) שכן כתוב (שם יט, א) "ויהי כשמוע המלך חזקיהו (דברי רבשקה, מפי אליקים וחביריו) ויקרע את בגדיו" (מועד קטן כו, א), והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה י: "והוא שישמענה מישראל... אבל השומע מפי הגוי אינו חייב לקרוע; ולא קרעו אליקים ושבנא, אלא מפני שרבשקה היה ישראל מומר", ומקורו בסנהדרין ס, א.

ח. וְהָעֵדִים אֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ כְּשֶׁיָּעִידוּ בְּבֵית דִּין[27], שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ[28].

27) על ברכת המגדף. 28) מפי המגדף (שם). וכן הכתוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אומר: "ויקרע את בגדיו" - חזקיה קרע, והם לא קרעו. וראה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח.

ט. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי כִּקְרוֹא יְהוּדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה וְגוֹמֵר, עַד תֹּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאִשׁ אֲשֶׁר עַל הָאָח[29], וְלֹא פָּחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת בִּגְדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל עֲבָדָיו. מִכְּלָל שֶׁחַיָּבִין לִקְרֹעַ. וְאֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ אֶלָּא עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף בִּזְרוֹעַ[30], כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה[31]. וְחַיָּב לִקְרֹעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת: אַחַת עַל הַגְּוִיל[32] וְאַחַת עַל הַכְּתָב. שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֲרֵי שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים[33].

29) מועד קטן כו, א, כיוון שקראו לפני המלך יהויקים בן יאשיהו, את הפסוק שבמגילת איכה (א, ה) "היו צריה לראש... כי ה' הוגה על רוב פשעיה" - מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש. 30) בכוח ובזדון, שיש כאן חילול השם, פרט אם פרצה דליקה ואינו יכול להציל ונשרף ספר תורה, שאין כאן חילול השם. 31) על ידי שריפת יהויקים. והוא הדין הרואה תפילין, או אפילו מגילה אחת מן הנביאים, או מן הכתובים, שנשרפה, חייב לקרוע (יורה דעה שם סעיף לז). וכן כשנקרע או נמחק בזרוע - חייב לקרוע (ש"ך סעיף קטן נו). 32) הקלף המקיף את הכתב. 33) מועד קטן שם.

י. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל עָרֵי יְהוּדָה וְעַל יְרוּשָׁלַיִם וְעַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁחָרְבוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם וּמִשִּׁילֹה וּמִשֹּׁמְרוֹן שְׁמֹנִים אִישׁ מְגֻלְּחֵי זָקָן[34] וּקְרֻעֵי בְגָדִים[35].

34) ומפרש רש"י שם: כשיצאו מביתם לא ידעו בחורבן הבית, ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגילחו זקנם. 35) ובהלכות תענית פרק ה הלכה ט"ז כותב רבינו: ראה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר הייתה וגו' (ישעיה סד, ט); בית המקדש בחורבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו' (שם, י) וקורע", ומקורו במועד קטן שם.

יא. כָּל מִי שֶׁעָמַד עִם הַמֵּת בִּשְׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ - חַיָּב לִקְרֹעַ[36]. וְכֵן אָדָם כָּשֵׁר[37] שֶׁמֵּת - הַכֹּל חַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו[38], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָכָם. וְקוֹרְעִין טֶפַח כִּשְׁאָר הָאֲבֵלִים[39]. אֲבָל חָכָם[40] שֶׁמֵּת - הַכֹּל קְרוֹבָיו[41], וְהַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו עַד שֶׁמְּגַלִּין אֶת לִבָּם[42], וְחוֹלְצִין מִיָּמִין[43]. וּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חָכָם בָּטֵל כָּל שִׁבְעָה[44]. וּכְבָר נָהֲגוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם לִקְרֹעַ זֶה עַל זֶה טֶפַח, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שָׁוִין וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְלַמֵּד אֶת חֲבֵרוֹ[45].

36) מועד קטן שם. "למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע" ומפרש רש"י: התורה קרוייה נר שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, ככתוב: נר ה' נשמת אדם. ובשבת קה, ב מפרש רש"י: "אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו (=לספר תורה), שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות". ולדעת רבי מאיר מרוטנברג, הובאה בכסף משנה, חייבים לקרוע אפילו על אדם רשע, חוץ מעל מומר לעבודה זרה, או עובר על אחת מכל המצוות שבתורה להכעיס, שנחשב כמומר. 37) שאינו חשוד על שום עבירה, ולא על שום ביטול מצוה ואין שמועתו רעה, אף על פי שאינו גדול בתורה (לשון היורה דעה שם סעיף ו). 38) אפילו שלא במעמד יציאת נשמתו. 39) מועד קטן שם. 40) ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). 41) כקרוביו. 42) כדין קריעה על אביו ואמו, ראה לעיל פרק ח, הלכה ג, בניגוד ל"אדם כשר" שאין קורעים עליו אלא טפח. 43) חליצת כתף המפורשת לעיל שם, ולא ביאר רבינו שם בדין: חולץ לאביו, אם מימין, או משמאל, כדין אב בית דין המבואר להלן הלכה י"ד, וכנראה שהכל תלוי ברצון הבן, שאם רצה חולץ משמאל ואפילו אם רצה לחלוץ שתי הידיים מכאן ומכאן כדין נשיא, ראה להלן הלכה ט"ו - חולץ (רדב"ז). 44) לפי שמספידים אותו, ואין עוסקים בתורה בבית מדרשו, שלא יתעצלו בהספדו (רמב"ן). ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שניים שניים ולומדים בבתיהם (יורה דעה סימן שדמ סעיף יח). 45) בבא מציעא לג, א ומפרש רש"י: לפי שהיו יושבים בבית המדרש יחד, ומקשים ומפרקים זה לזה, וכולם למדים זה מזה. נמצאו ארבע חלוקות הן: רבו מובהק, מפורש לעיל הלכה ב. ורבו שאינו מובהק, שלא למד רוב חכמתו ממנו, דינו מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט שאינו קורע עליו אלא טפח, כשם שהוא קורע על כל המתים. חכם שהוא גדול ממנו, שקורע עליו מצד הדין כמבואר לפנינו. ותלמידי חכמים השווים זה לזה בתורתם, אינם קורעים אלא מחמת מנהג (רדב"ז).

יב. כָּל הַקּוֹרְעִים עַל הֶחָכָם שֶׁמֵּת, כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִירוּ פְּנֵיהֶן מֵאַחוֹרֵי הַמִּטָּה שׁוֹלְלִין[46]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַקּוֹרֵעַ עַל הֶחָכָם - מְאַחֵה לְמָחָר[47]; שֶׁאֲפִלּוּ רַבּוֹ[48] שֶׁמֵּת - אֵין מִתְאַבֵּל עָלָיו אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, אוֹ יוֹם מִיתָה אוֹ יוֹם שְׁמוּעָה[49]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַקּוֹרֵעַ עַל הַנָּשִׂיא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - שׁוֹלֵל לְמָחָר[50], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְאַחֵה עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם.

46) מועד קטן כה, א. 47) ולדעת הרמב"ן מותר לו לאחות אפילו בו ביום. אולם דעת רבינו, הואיל ואמרו שם: כיוון שהחזיר פניהם... שוללים" הרי שלא התירו אלא לשלול, ולא לאחות באותו יום. 48) רבו מובהק. 49) שם עמוד ב. ולדעת הרמב"ן מתאבל עליו בחליצת נעל ושאר דיני אבלות. וביורה דעה רמב סעיף כה מסיים: "מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה", ודין רבו שאינו מובהק, נראה שהוא כ"חכם שמת" ואף על פי שהתלמיד גדול ממנו בחכמה ואין הגדול קורע על הקטן ממנו? כיוון שלימדו תורה חייב לקרוע עליו ומאחה למחר (רדב"ז בדעת רבינו). 50) בניגוד לקורע על קרוביו, שאינו שולל אלא לאחר שבעה ימים, ראה לעיל הלכה א. וכן אמרו בירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז לעניין רבו מובהק: "הורה רב יסא לשלול למחר".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יג. חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ שֶׁמֵּת - אֵין קוֹרְעִין עָלָיו אֶלָּא בִּשְׁעַת הֶסְפֵּדוֹ, וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ[51]. וְשׁוֹלֵל בּוֹ בַּיּוֹם, וּמְאַחֶה לְמָחָר[52].

51) מועד קטן כה, א "חכם כבודו בהספדו". וכל זה כשהספדו בתוך שלושים לקבורתו, אבל לאחר שלושים אין קורעים אפילו בשעת הספדו (ש"ך ליורה דעה סימן שמ סעיף קטן יד). 52) כמבואר בהלכה הקודמת.

יד. אַב בֵּית דִּין שֶׁמֵּת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין מִשְּׂמֹאל[53], וְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּעִירוֹ בְּטֵלִין[54]. וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמְשַׁנִּין אֶת מְקוֹמָן: הַיּוֹשְׁבִין בְּדָרוֹם יֵשְׁבוּ בְּצָפוֹן, וְהַיּוֹשְׁבִים בְּצָפוֹן יֵשְׁבוּ בְּדָרוֹם[55].

53) וחליצת שמאל עדיפה מימין, שהיא מגלה את לבו (רדב"ז לעיל הלכה י"א). 54) מלימוד תורה, כדי שיהיו פנויים להתעסק בהספדו (רמב"ן). 55) מועד קטן כב, ב.

טו. נָשִׂיא שֶׁמֵּת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם מִכָּאן וּמִכָּאן[56], וּבְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת[57] בְּטֵלִים. וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין בְּשַׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרְאִין שִׁבְעָה[58]. וְלֹא יִטַּלוּ בַּשּׁוּק, אֶלָּא יוֹשְׁבִין מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת דָּוִים[59] כָּל הַיּוֹם[60].

56) שם. 57) ובכתב יד תימן וכן בדפוס רומי ר"מ: וכל בתי מדרשות וכו'. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן שדמ סעיף יח: "כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידים אותו בטלים". 58) בתורה. אבל אין מתפללים שם לגמרי אלא בבית האבל. והוא הדין ביום שני וחמישי קוראים בתורה בבית הכנסת, וכל אנשי אותה עיר מתפללים בבית האבל (כסף משנה וכן ביורה דעה שם). 59) כואבים ומצטערים. 60) מועד קטן כג, א ושם הנוסח: "יושבים ודומים". וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "יושבים ודוים". ובטור שם כתב בשם רבינו האי גאון: "חכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית הכנסת ומניחים המיטה במקום שהיה דורש, וסופדים התלמידים וקהל ישראל, וכשמוציאים המיטה סופדים אותו עד לבית הקברות" וכו'.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) דיני אבלות בשבת; ואם השבת עולה למניין האבילות. דין אבילות ברגלים ובראש השנה ויום הכיפורים. ביטול האבילות לקובר את מתו קודם הרגל. דין האבילות ביום טוב שני של גלויות, ואם עולה למניין שבעה.

א. הַשַּׁבָּת עוֹלָה לְמִנְיַן אֲבֵלוּת[2]. וְאֵין אֲבֵלוּת בְּשַׁבָּת אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁבִּצְנִיעָה, כְּגוֹן עֲטִיפַת הָרֹאשׁ[3] וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וּרְחִיצָה בְּחַמִּין[4]; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבְּגָלוּי - אֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶן אֲבֵלוּת, אֶלָּא לוֹבֵשׁ מִנְעָלָיו[5], וְזוֹקֵף אֶת הַמִּטָּה[6], וְנוֹתֵן שָׁלוֹם לְכָל אָדָם[7]. וְאִם יֵשׁ לוֹ בֶּגֶד - מַחֲלִיף, וְלֹא יִלְבַּשׁ בֶּגֶד[8] קָרוּעַ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ[9]. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף - מַחֲזִיר אֶת הַקֶּרַע לְאַחֲרָיו[10].

2) מצטרפת למנין שבעה (מו"ק יט, א), שהרי נוהג בה אבילות בדברים שבצנעה, כבסמוך. בניגוד לרגל שאין אבילות נוהגת בה כלל, ולפיכך אינה עולה לו כלל, כמבואר להלן ה"ח. 3) שחייב לכסות את ראשו עד לפיו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ט, והואיל ואינו חייב בעטיפת הראש אפילו בימי החול - בפני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, כמו ששנינו במס' שמחות פ"י: "בא לעמוד בשורה, מגלה את ראשו. יצא חוץ לשורה, מכסה את ראשו ונכנס לביתו. באו אחרים לנחמו, הרי זה מגלה את ראשו ופוטרים", נמצא שכל עטיפת הראש אינה אלא בצנעה, ולפיכך מכסה גם בשבת (רדב"ז). 4) רחיצת ידים ורגלים, וכגון שהוחמו בערב שבת, שאם הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם משום שבת (מו"ק כד, א וב'נמוקי יוסף' שם). 5) ואע"פ שבגמרא שם אמרו: נעילת הסנדל בשבת רשות, שאפילו אינו נועל, אין זה נראה כאבל - שמא בימי התלמוד היו נוהגים לילך יחף, אבל בימי רבינו לא הלכו יחפים אלא האבל בלבד, ולפיכך אם ילך יחף בשבת - יהא נראה לכל שנוהג בה אבילות (כסף־משנה). 6) שהיתה כפויה בימי האבל, ראה לעיל פ"ה הי"ח. 7) ירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת - שואלים" - וכיון ששואלים בשלומם, מכאן שהם משיבים שלום לכל שואליהם. שוב אמרו שם: רבי הושעיה הגדול, הלך למקום אחד, ראה אבלים בשבת ואמר: "איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם, כמנהג מקומנו". 8) שאינו קרוע. 9) ראה לעיל פ"ח ה"ג, שעל אביו ואמו אם החליף בגד אחר, חייב לקרוע כל שבעה. 10) שבית צואר שלהם היה מתוקן, כדי שיוכל להפוך חלוקו מה שלפנים לאחור (מו"ק כד, א וברש"י לרי"ף שם). וכל זה מפני כבוד השבת, שאין אבילות נוהגת בה בפרהסיא, כמו שאמרו בירושלמי שם ה"ה: "ברכת ה' היא תעשיר (משלי י, כב) - זו ברכת שבת (=שנאמר בה: ויברך אלקים את יום השביעי); ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות, ככתוב (שמואל־ב יט, ג) נעצב המלך על בנו" - מכאן שאין אבילות בשבת. ובכל זאת דברים שבצנעה נוהגים בה, מפני שלא כתוב בה: שמחה, אבל ברגל אין אבילות נוהגת בה כלל, שנאמר בה: ושמחת בחגך ('תוספות' למו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר).

ב. מֵאֵימָתַי זוֹקְפִים אֶת הַמִּטּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת? מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יֵשֵׁב עָלֶיהָ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר לוֹ אֶלָּא יוֹם אֶחָד, חוֹזֵר וְכוֹפֶה אוֹתָן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת[11].

11) עד למחרת בבוקר, שמקצת היום ככולו, כמבואר לעיל פ"ו הי"ב (שם כז, א).

ג. הָרְגָלִים, וְכֵן רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - אֵין דָּבָר מִדִּבְרֵי אֲבֵלוּת נוֹהֵג בָּהֶן[12]. וְכָל הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הָרֶגֶל אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה[13]. נִמְצָא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוֹנֶה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[14] שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם[15], וּלְאַחַר הַפֶּסַח - שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם; שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה גְּזֵרַת שִׁבְעָה, וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג - הֲרֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר. וְכֵן אִם קָבַר קֹדֶם עֲצֶרֶת[16] - מוֹנֶה אַחֲרֶיהָ שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד - הֲרֵי הִיא רֶגֶל וְעוֹלָה לְשִׁבְעָה יָמִים[17].

12) ואפילו דברים שבצנעה, וכלשון רבינו לקמן ה"ח: "לא חלה עליו אבילות כלל". ואע"פ שאמרו (כתובות ד, א): "אע"פ שאמרו אין אבלות במועד, אבל דברים של צנעא נוהג" - גירסת רבינו שם: בשבת, ולא: במועד, וכן גירסת 'בעל המאור' שם. וביו"ד סי' שצט סעיף א פוסק שדברים שבצנעה נוהג בהם אבילות אפילו ברגל, וכגירסת הגמרא בכתובות שלפנינו. וכן בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה. וראה ב'תוספות' למו"ק יט, ב ד"ה דלא נוהגין. 13) מו"ק יט, א "רגלים מפסיקים", ורבן גמליאל אומר: "ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים". וראה שם כ, א "אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת". ובירושלמי שם נימקו: "אפשר לשבעה בלא רגל (=ולפיכך היא מפסקת), אבל אי־אפשר לשבעה בלא שבת". ואם השבת תפסיק כמו רגל, לא תמצא לעולם אבילות שבעה. 14) אם קבר מתו לפני יום הכיפורים. 15) להשלים גזירת שלשים. ואין אומרים: ראש השנה הפסיק גזירת שבעה, ויוהכ"פ שלאחריו יפסיק גזירת שלשים. או כשקבר מתו לפני יוהכ"פ ובטלה ממנו גזירת שבעה, יבוא חג הסוכות ויבטל גזירת שלשים, כמבואר בסמוך ה"ה? כי אין עושים שתי הפסקות באבילות אחת, הואיל ולא מנה שבעה ימי אבילות כדרכה, בגלל הפסקת הרגל הראשון, מעתה עליו למנות כרגיל גזירת שלשים לפחות (כסף־משנה ע"פ הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ג אות כח). והראב"ד קורא: "שיבוש יש כאן", שהרי יום אחד לפני ראש השנה הרי הוא כשבעה, וראש השנה עצמו שבעה, הרי כאן ארבעה עשר יום ולא נשארו לגזירת שלשים אלא ששה עשר יום! ואמנם במו"ק כד, ב פוסק כך רב פפא, אולם רבינו סובר כרבי אושעיא שם, שדוקא עצרת (חג השבועות) נמנית כשבעה, שיש לה תשלומין כל שבעה (שאם לא הביא קרבנות חגיגתו ביום הראשון, מביא והולך כל שבעה), אבל ראש השנה ויוהכ"פ, שאין טעם זה שייך בהם, שאין חוגגים בהם כלל, אינם נמנים כשבעה, ודי להם שיפסיקו גזירת שבעה או שלשים כרגלים (לחם־משנה). 16) דינה כרגל של פסח או של סוכות העולה לשבעה ימים. 17) שנאמר (דברים טז, טז) "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" - מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה (=שאם לא חג והביא קרבנות החג ביו"ט, הראשון חוגג את כל הרגל), אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (מו"ק כד, ב). ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף ו פוסק, שראש־השנה ויוהכ"פ דינם כשלש רגלים לבטל האבילות. ואם נהג שעה אחת לפני ראש השנה, בטלה ממנו גזירת שבעה, ויוהכ"פ מבטל גזירת שלשים, ואחרי יום הכיפורים אינו מונה כלום, כמבואר שם סעיף ט, באופן שעושים שתי הפסקות אפילו באבילות אחת, ולא כדעת הראב"ד, שהוזכרה לעיל אות יד.

ד. קָבַר אֶת מֵתוֹ קֹדֶם חַג הַסֻּכּוֹת - מוֹנֶה אַחַר הֶחָג תִּשְׁעָה יָמִים בִּלְבַד; שֶׁהֲרֵי שְׁמִינִי עֲצֶרֶת רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מַפְסִיק שִׁבְעָה, וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג רֶגֶל אֶחָד - הֲרֵי אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם[18].

18) מו"ק שם.

ה. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם רֶגֶל מִן הָרְגָלִים אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בָּטְלָה גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים[19]. וּמֵתָּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים[20], שֶׁמִּקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ[21], וְאֵינוֹ מוֹנֶה לְאַחֲרֵיהֶם כְּלוּם. וְאִם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ הוּא מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ מֵתוּ קֹדֶם הָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיְּשַׁלַּח פֶּרַע[22] אוֹ עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו, וְאֵין הָרְגָלִים מַפְסִיקִין דָּבָר זֶה[23].

19) שם יט, כ. 20) אחר תפילת מנחה לפני שקיעת החמה (רדב"ז). 21) ועולה לכאן ולכאן, נחשב כשביעי וכשמיני, והרי הוא כאילו נהג גזירת שלשים בקצת אותו יום (שם וברש"י). 22) יגדל שיער ארוך יותר מדאי, ראה לעיל פ"ו. 23) ירושלמי שם פ"ג, ה"ח: "כל דבר שהוא תלוי בשבעה ושלשים - הרגל מפסיק. ברם כאן, עד שישלח פרע, או עד שיגערו בו חבריו". וראה ב'תוספות' למו"ק כב, ב ד"ה עד שיגערו.

ו. חָל שִׁשִּׁי שֶׁלּוֹ בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חֲמִישִׁי אוֹ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ, וְלֹא בָּטְלָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא גְּזֵרַת שִׁבְעָה בִּלְבַד[24]. וְאֵינוֹ מֵתָּר לִרְחֹץ וְלָסוּךְ וְלַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם טוֹב[25]. וְיוֹם טוֹב מַפְסִיק שֶׁאָר הַשִּׁבְעָה, וּלְאַחַר יוֹם טוֹב מַשְׁלִים כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַמִּיתָה, וְאָסוּר בָּהֶן בְּכָל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים[26].

24) ועדיין הוא נוהג אבילות שלשים, שאסור לו להסתפר בהם, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ג. 25) וביו"ט אינו נוהג אבילות כלל (מו"ק יט, ב): "הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל, שאסור ברחיצה עד הערב". ומפרש רש"י: ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין, ואע"פ שאמרו שם: "כשחל שלישי שלו" וכו' - כבר העיר הרי"ף שם: הוא הדין אפילו יום ששי, שהרי עדיין לא שלמה אבילות שלו. 26) המנויים לעיל פ"ו, ה"ב.

ז. חָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת[27] - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים. וּמֵתָּר לְגַלֵּחַ בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד[28], שֶׁהֲרֵי אָנוּס הָיָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ בְּשַׁבָּת[29]. וְכֵן מְגַלֵּחַ אַחַר עֲצֶרֶת[30] אוֹ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים, וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[31].

27) שאסור לו להסתפר בה. 28) בחול המועד. 29) ואנוס מותר בגילוח במועד, כמבואר בהל' יו"ט, פ"ז הי"ד־יח (מו"ק יז, ב). 30) בשחל שביעי שלו בשבת, ערב עצרת. 31) כאבא שאול, האומר (שם יט, ב) "מותר לגלח אחר הרגל".

ח. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - לֹא חָלָה עָלָיו אֲבֵלוּת כְּלָל[32], וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל. אֶלָּא לְאַחַר הָרֶגֶל מַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה, וְנוֹהֵג בָּהֶן כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת[33]. וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה[34], וְנוֹהֵג בִּשְׁאָר הַשְּׁלֹשִׁים בְּכָל גְּזֵרוֹת שְׁלֹשִׁים.

32) אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר לעיל אות יא. וכמו שכתבו ה'תוספות' במו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר: שברגל נאמר: "ושמחת בחגך" ואין להתאבל בה כלל. 33) שם כ, א, אלא שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמבואר שם. וכן ביו"ד סי' שצט סעיף ב: "ולכשיכלו שבעה למיתת המת, אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבילות, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם". 34) שם.

ט. הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים[35] - מוֹנֶה הַשִּׁבְעָה מִיּוֹם טוֹב שֵׁנִי הָאַחֲרוֹן[36], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת[37]. הוֹאִיל וּמִדִּבְרֵיהֶם הוּא - עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן[38], וּמוֹנֶה אַחֲרָיו שִׁשָּׁה יָמִים בִּלְבַד. וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[39].

35) המקומות הרחוקים מארץ ישראל, שאין שלוחי בית־דין מגיעים אליהם, היו עושים שני ימים מפני הספק, לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית־דין את החודש איזה יום הוא, מלשון רבינו בהל' קידוש החודש, פ"ג הי"א. 36) קדושתו אינו אלא מדרבנן, שמן התורה אינו קדוש אלא היום הראשון בלבד, וביחוד בזמננו, שאנו בקיאים בקביעת החודש. ראה שם פ"ה ה"ו. 37) אם קברו המת בימים שלפניו, אבל אם קברוהו ביום־טוב שני, דינו יתבאר בסמוך ה"י. 38) רי"ף למו"ק, פ"ג דף רפט. 39) לעיל ה"ח.

י. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן[40], אוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל עֲצֶרֶת[41] - נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת. הוֹאִיל וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶם, וַאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל תּוֹרָה[42] - יִדָּחֶה עֲשֹׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[43] מִפְּנֵי עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה[44]. אֲבָל אִם קָבַר בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת; שֶׁשְּׁנֵיהֶן כְּיוֹם אָרוֹךְ הֵן[45], מִטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ[46].

40) של פסח או סוכות, בניגוד ליו"ט שני של התחלת החג, שאינו נוהג בו אבילות, כלעיל ה"ח. 41) חג השבועות, שאין לו אלא שני ימים ובחוץ לארץ. 42) ראה לעיל פ"א, ה"א. 43) שמחת החג של יו"ט שני. 44) האבילות, ככתוב (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאתי היום הייטב בעיני ה'" (רי"ף שם). "יבוא עשה דיחיד, (=האבל) וידחה עשה דרבנן". וכל זה בששה מתים שמתאבל עליהם מדין תורה, אבל אלה שהוסיפו עליהם מדבריהם, כגון אשתו, או אחיו מאמו (ראה לעיל פ"ב, ה"א) - אין מתאבלים עליהם ביו"ט שני, שהרי אין בהם 'עשה' של תורה, יבוא 'עשה' של רבים (=רגל) מדבריהם, וידחה 'עשה' של יחיד מדבריהם (כסף־משנה בשם הרמב"ן). 45) ודינו כיו"ט ראשון. 46) פ"ה, ה"ח: "הואיל והיו עושים אותו שני ימים, ואפילו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושים - אפילו בני ארץ ישראל - אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעים על החשבון". והטעם, שעשו אותו שני ימים אפילו בזמן הראיה, לפי שלא ידעו יום שקבעו בו בית־דין את החודש, שאין השלוחים יוצאים ביום־טוב (שם ה"ז), וראה ביצה ד, ב "נולדה בזה אסורה בזה", שכיום אחד ארוך הם, וכן בהל' יו"ט, פ"א הכ"ד. ולדעת הרדב"ז, אין יו"ט שני של ראש השנה עולה לו למנין שבעה, שהרי כיום אחד ארוך הוא, ודינו כיו"ט ראשון. ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף יג פסק, שנוהגים לא להתאבל בשום יו"ט שני של גלויות על שום מת, אפילו הוא יום מיתה וקבורה, שסוברים כדעת האומרים שאין שום אבילות מן התורה, "וכן המנהג פשוט ואין לשנות".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) דיני אבילות בחול המועד. אבילות והספד בחנוכה ובפורים ובראשי חדשים. שלא לעורר אבל על המת, שלושים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נשואיו, ומת לו מת קודם שייכנס לחופה - מה דינו.

א. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בַּמּוֹעֵד[2], קוֹרֵעַ עַל מֵתוֹ בַּמּוֹעֵד וְחוֹלֵץ כְּתֵפוֹ[3]. וּמַבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים לֶחֶם[4] בַּמּוֹעֵד[5]. כָּל אֵלּוּ בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֲבָל בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי[6] - אֵין קוֹרְעִין וְלֹא חוֹלְצִין וְלֹא מַבְרִין.

2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין 'עשה' של אבילות יחיד דוחה 'עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב), וראה לעיל פ"י, ה"ח. 3) מוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג. 4) מאכילים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. 5) מו"ק כד, ב. 6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"י ה"ט, ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): יו"ט שני לגבי מת כחול עשאוהו חכמים - אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ז). ואם מת ונקבר ביו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל להתאבל, שחול־המועד אינו שעת חימום, ולא שעת שמועה, ומכיון שנדחית הקריעה ביו"ט, תידחה עד זמן האבל, שהוא לאחר החג (משנה־למלך, וכן ב"מגן אברהם" או"ח סי' תקמז ס"ק ג). והשווה הל' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

ב. אֵין קוֹרְעִין בַּמּוֹעֵד וְלֹא חוֹלְצִין אֶלָּא הַקְּרוֹבִים שֶׁחַיָּבִין בְּאֵבֶל[7], אוֹ הַקּוֹרֵעַ וְהַחוֹלֵץ עַל הֶחָכָם[8] אוֹ עַל אָדָם כָּשֵׁר[9], אוֹ מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּשְׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה[10]. וּמַבְרִין הַכֹּל[11] עַל הֶחָכָם בַּמּוֹעֵד לְתוֹךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָרְחָבָה[12], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים[13]; שֶׁהַכֹּל אֲבֵלִים עָלָיו[14].

7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני הכבוד, שאסורים (מו"ק כד, ב). 8) הממונה על העיר ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). 9) שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו). 10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע וקורעים במועד, כמבואר במו"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט, הי"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג "שמע שמועה קרובה (=תוך שלושים יום למיתתו) בחול המועד - חייב לקרוע". 11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חבירו ומחליף סעודתו עמו, כמו שמצינו ברבה ורב יוסף (מו"ק כז, ב) שהיו מחליפים סעודותיהם זה לזה. 12) ככר העיר. 13) על מות קרובם, שהיו מברים אותם ברחבה, כמבואר בכתובות ח, ב וברש"י שם. 14) "שהכל כקרוביו" (מו"ק כה, א), והשווה לעיל פ"ט, הי"א.

ג. כְּשֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד - אֵין מַבְרִין אֶלָּא עַל מִטּוֹת זְקוּפוֹת[15]. וְאֵין אוֹמְרִין בִּרְכַּת אֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד[16], אֲבָל עוֹמְדִין בַּשּׁוּרָה[17] וּמְנַחֲמִין וּפוֹטְרִין[18]. וְאֵין מַנִּיחִין אֶת הַמִּטָּה[19] בָּרְחוֹב, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַהֶסְפֵּד[20]; שֶׁהַמּוֹעֵד אָסוּר בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית[21]. וְכֵן אֵין מְלַקְּטִים עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ[22] בַּמּוֹעֵד, שֶׁאֵבֶל הוּא לוֹ[23]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר קְרוֹבִים[24]. וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַמֵּת בַּחֲנֻכָּה[25] וּבְפוּרִים[26] וְלֹא בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים[27], אֲבָל נוֹהֲגִין בָּהֶן כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת[28]. וּמֻתָּר לְסַפֵּד לִפְנֵי חֲנֻכָּה וּפוּרִים וּלְאַחֲרֵיהֶן[29].

15) בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על מיטות כפויות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון לאבלו חייב האבל לישב על מיטה כפויה, ואילו במועד אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית המיטה נוהגת במועד כלל ('נמוקי יוסף' שם), וראה ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, שרש"י היה אומר: שאין עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבילות. 16) כשחזרו מהלוויה, עמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ח, ב), וראה במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מו"ק כז, א). והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין לאמרה בחול המועד (רדב"ז). 17) המלווים את המת, כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות לנחם האבלים, ראה לקמן פי"ג, ה"א. 18) את המנחמים לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מו"ק שם). 19) שהמת מוטל עליה. 20) שם, ומטעם זה "אין מוליכים המת לבית־הקברות בחול־המועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן" (יו"ד סי' תא, סעיף א). 21) שהמועד כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). 22) להוליכן למקום אחר לקברן בקברות אבותם. 23) צער יש לו בשעת לקיטתן (מו"ק ח, א). 24) שאינו שמח בהם כ"כ לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן. וב'פרישה' ליו"ד סי' תג אות ח, מפרש: שעצמות שאר קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס' שמחות פי"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו, קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פי"ב, ה"ח. 25) שבת כא, ב. 26) מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". 27) תענית יז, ב "ראש־חודש גופו יום־טוב הוא". 28) שאינם כרגלים המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבילות נוהגת בה, והרי אמרו (מו"ק כח, ב): נשים מענות ומטפחות בהם (ביאור הגר"א לאו"ח סי' תרצו ס"ק ה). והרמ"א באו"ח שם מסכם: שאין אבילות נוהגת בפורים אלא בדברים שבצנעה בלבד. 29) אע"פ שאמרו (תענית יז, ב) "הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפניהם ולאחריהם, אסורים" - כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים משאר ימי המגילה שבטלו (כסף־משנה).

ד. הַנָּשִׁים: בַּמּוֹעֵד - מְעַנּוֹת אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת[30]; וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבַחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים - מְעַנּוֹת[31] וּמְטַפְּחוֹת. אֲבָל אֵין מְקוֹנְנוֹת לֹא בָּזֶה וְלֹא בָּזֶה. נִקְבַּר הַמֵּת - לֹא מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפְּחוֹת[32].

30) מספקות כף אל כף. 31) יתבאר בסמוך בהלכה הבאה. 32) מו"ק כח, ב.

ה. אֵי זֶהוּ עִנּוּי? שֶׁכֻּלָּן עוֹנוֹת כְּאַחַת[33]. קִינָה? שֶׁאַחַת אוֹמֶרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלַמֵּדְנָה בְנֹתֵיכֶם נֶהִי, וְאִשָּׁה רֵעוּתָהּ קִינָה[34]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הָעָם שֶׁמֵּתוּ; אֲבָל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת - סוֹפְדִים אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים[35], אֲבָל לֹא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי[36]. וְאֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ בְּיָמִים אֵלּוּ אֶלָּא בְּפָנָיו[37]. נִקְבַּר - אֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד. וְיוֹם שְׁמוּעָתוֹ[38] - כִּבְפָנָיו הוּא, וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא רְחוֹקָה[39].

33) מרימות קולן בדברי קינות ונהי. 34) שאחת מלמדת את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה (שם). 35) שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול־המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). 36) של גלויות, שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה (כסף־משנה). 37) טרם שנקבר, והוא מוטל לפנינו. והשווה הל' יו"ט, פ"ז הכ"ב. 38) שהגיעה השמועה שחכם פלוני מת. 39) לאחר שלשים יום למותו (מו"ק כז, ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה ב'נמוקי יוסף' שם שיטה אחרת בזה.

ו. לֹא תְּעוֹרֵר אִשָּׁה[40] עַל מֵת שֶׁלָּהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֶחָג, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הֶחָג וְהֵם דָּוִים[41]; שֶׁאֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֵת יָשָׁן; אֲבָל אִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לֶחָג - מְעוֹרֶרֶת[42].

40) לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים, לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחוזר הספדן, שצועק ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוה עליו הולך ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם). 41) מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ו הכ"ד: "כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'" כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא תעורר אשה לוייתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד". וכתב הכסף־משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים בכי וילולה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן הלב, אדרבה דעתו להפסיק עי"ז אבילותו, וכן בשו"ע או"ח סי' תקמז סעיף ה. 42) שבין כך, המרירות חרותה בלבה ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו: "איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה לו הספד בפני עצמו".

ז. שִׁבְעַת יְמֵי הַחַתְנוּת[43] - הֲרֵי הֵן כְּרֶגֶל[44]. וּמִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּתוֹךְ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אֲפִלּוּ אָבִיו וְאִמּוֹ - מַשְׁלִים שִׁבְעַת יְמֵי הַשִּׂמְחָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת[45]. וּמוֹנֶה הַשְּׁלֹשִׁים מֵאַחַר יְמֵי הַשִּׂמְחָה[46].

43) ימי המשתה, שמשה רבינו תיקן לישראל, שהנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות פ"י הי"ב, ולעיל פ"א, ה"א. 44) שאין אבילות נוהגת בהם (כתובות ד, א). 45) כדין הקובר את מתו ברגל, המבואר לעיל פ"י, ה"ח. 46) והראב"ד שואל: למה לא יעלו ימי המשתה למנין השלושים, כמו ששנינו לעיל (שם) לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה"? והרמב"ן (הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב) מתרץ, שברגל נוהג ממילא מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבעת ימי המשתה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו. ועדיין קשה, לפי שיטת רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשתה שאינה אלא מדבריהם, מצות אבילות שהיא מן התורה? והר"ן בכתובות שם מתרץ: יש כח ביד החכמים לבטל דברי תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבלו ב"קום ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתרץ, שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

ח. הֵכִין כָּל צָרְכֵי הַסְּעֻדָּה וְאָפָה פִּתּוֹ וְטָבַח טִבְחוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ לַשִּׂמְחָה, וּמֵת לוֹ מֵת קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לַשִּׂמְחָה: אִם לֹא נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָּשָׂר[47] - מוֹכֵר הַבָּשָׂר וְהַפַּת, וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[48]; וְאִם נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָּשָׂר, שֶׁחֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְמָכְרוֹ - מַכְנִיסִין אֶת הַמֵּת לְחֶדֶר[49], וְאֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה לַחֻפָּה, וּבוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה[50] וּפוֹרֵשׁ[51], וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת. וְכָל אוֹתָן הַיָּמִים נוֹהֵג בִּדְבָרִים שֶׁבִּצְנִעָה כְּשַׁבָּת[52]. לְפִיכָךְ הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים, וְאִשְׁתּוֹ יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ[53]. וְאֵין מוֹנְעִין תַּכְשִׁיטִין מִן הַכַּלָּה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[54]. הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן עָלָיו מַיִם - מוֹכֵר, וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת תְּחִלָּה. הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עָלָיו מַיִם - נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה תְּחִלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל חָתָן אוֹ אִמָּהּ שֶׁל כַּלָּה; שֶׁאִם יַפְסִידוּ סְעֻדָּה זוֹ - אֵין לָהֶם מִי שֶׁיִּטְרַח לָהֶם. אֲבָל אִם מֵת אָבִיהָ שֶׁל כַּלָּה אוֹ אִמּוֹ שֶׁל חָתָן אוֹ שְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם - נוֹהֲגִין שִׁבְעַת יְמֵי הָאֵבֶל תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תִּכָּנֵס לַחֻפָּה וְיִנְהֲגוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[55].

47) עדיין ראוי הבשר למכירה. 48) הראב"ד שואל: למה לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבילות, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום. והרמב"ן - הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב - אומר, הואיל וכבר התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר שלשים. 49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבילות מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכנוס עד שתעבור האבילות. 50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי עי"ז עשאה כלי, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר (ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ('תוספות' לכתובות ד, א ד"ה בעילת מצוה). 51) אחרי שקוברים את המת, אסור הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמוך. 52) ראה לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורנו. 53) כתובות שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שתים. וביו"ד סי' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד גם ביום, ואם אינם ישנים בחדר אחד, אינם צריכים שימור כלל. 54) שם. כדי שלא תתגנה על בעלה. 55) שם. ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה - אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכינה תכשיטין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות באותם תמרוקים, שהכינה לה אמה מקודם.

~ יום שלישי כ"ז ניסן ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר[1]

1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות ופינוי ארון המת ממקום למקום - לעניין אבל והספד. בן כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה שונים בקטנים - בהתאם לגילם. עבדים ושפחות - לעניין הספד ותנחומים.

א. הַהֶסְפֵּד כְּבוֹד הַמֵּת הוּא[2]. לְפִיכָךְ כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לִתֵּן שְׂכַר מְקוֹנְנִים וְהַמְקוֹנְנוֹת[3] וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ. וְאִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִסְפְּדוּהוּ - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ[4]. אֲבָל אִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִקָּבֵר - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהַקְּבוּרָה מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ[5].

2) ולא כבוד החיים ויקרם. 3) מלשון הכתוב (ירמיה ט, טז) "קראו למקוננות ותבואינה". 4) אבל אילו היה ההספד "כבוד החיים" לא היינו שומעים לו. שלא לפגוע בכבודם (סנהדרין מו, ב). 5) אלא שמסופקים בגמרא שם, אם המצוה היא "משום כפרה", שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם), ולפיכך אם ציווה שלא לקברו - שומעים לו, שהרי אינו רוצה בכפרה, או "משום בזיון" היא, שלא יתבזה על החיים, שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולפיכך אפילו ציווה שלא לקברו אין שומעים לו, לבזות את החיים בגללו, ומתוך שזוהי בעייה שלא נפשטה, הולכים בה להחמיר (שם), והשווה הלכות זכייה ומתנה פרק י"א, הלכה כ"ד "שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופים את היורשים לקברו מנכסיו". וראה הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג-כ"ד בעניין חיובי הבעל בקבורת אשתו.

ב. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל חָכָם - אֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים[6]. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּד אָדָם כָּשֵׁר - רָאוּי לִקָּבֵר בְּחַיָּיו[7]. וְכָל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֵׁר - הֲרֵי שְׁכָרוֹ שָׁמוּר עַל כָּךְ אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא[8].

6) שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" - הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחושו מן השמים (רש"י). 7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" - כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיבו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הרי"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". 8) שבת שם, "הקדוש-ברוך-הוא סופרן ומניחן בבית גנזיו", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעתי בנאדך".

ג. אֵין מַנִּיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכָם[9]. וְאֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה[10]. וְאֵין מוֹצִיאִין מִטָּתוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ פְּתָחִים, לֹא שֶׁיְּשַׁלְשְׁלוּהָ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת[11]. וּבִשְׁאָר הָעָם - מֻתָּר לַעֲשׂוֹת[12].

9) לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י, הלכה ו (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, התיר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שדמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. 10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. 11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוברים הקיר ומרחיבים הפתח (מועד קטן שם). 12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

ד. אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁבְעָה מַעֲמָדוֹת לְמֵת[13]. וְאֵין עוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה[14]. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בִּקְרוֹבִים[15]. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן[16], וּבְבֵית הַקְּבָרוֹת, וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[17]. כֵּיצַד עוֹשִׂין בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ? מַעֲמִידִין שְׁאָר הַקְּרוֹבִים וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה שֶׁאֵינָן בְּנֵי אֵבֶל, וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי קִינוֹת וְכֵיוֹצֵא בָהֶן. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: שְׁבוּ יְקָרִים שֶׁבוּ! וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין. וְאַחַר כָּךְ: עִמְדוּ יְקָרִים עֲמֹדוּ! וְאוֹמֵר כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין. וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר כָּךְ עַד שֶׁבַע פְּעָמִים[18].

13) בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם האבלים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אומר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספדו יספוד". 14) אנשים (מגילה כג, ב). 15) קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. 16) לקבורת המת. 17) בבא בתרא שם. 18) ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שישב בורחות ממנו".

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב לַאֲנָשִׁים בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ, כָּךְ עוֹשִׂין לְנָשִׁים[19]. וּמַסְפִּידִין הַנָּשִׁים כַּאֲנָשִׁים בְּכָל מָקוֹם[20]. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין מִטַּת הָאִשָּׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּרְחוֹב לְעוֹלָם[21], שֶׁזֶּה גְּנַאי לָאִשָּׁה[22], אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָתָהּ קְבוּרָתָהּ[23].

19) בבא בתרא שם. 20) כשמתה אמו של בן זזא, הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כח, ב "רפרם הספיד לכלתו בבית הכנסת". 21) אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. 22) להיות מונחת מתה ברחוב לעיני הכל. 23) מועד קטן כח, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"נמוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכיה לבושה לפני האנשים".

ו. הַמְלַקֵּט עֲצָמוֹת[24] - אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם קִינִים וְנֶהִי[25], וְלֹא בְּרִכַּת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים[26]. אֲבָל אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי שֶׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא[27] וְדִבְרֵי כִּבּוּשִׁים[28].

24) מן הקבר, לקברן במקום אחר. 25) דברי בכי ומספד. 26) מפורש בסמוך בהלכה הבאה. 27) שהוא ממית ומחייה, מוריד שאול ויעל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביורה דעה סימן תג). 28) דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצרו.

ז. הַמְפַנֶּה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם שִׁדְרוֹ[29] קַיֶּמֶת - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה[30], וְאוֹמְרִים עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[31], וּמַסְפִּידִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[32]; וְאִם אֵין שִׁדְרוֹ קַיֶּמֶת - אֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ, וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. וְאֵלּוּ הֵן: בִּרְכַּת אֲבֵלִים - דְּבָרִים שֶׁאוֹמְרִים בְּבֵית הָאֵבֶל[33], תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים - שֶׁאוֹמְרִים בְּשׁוּרָה[34].

29) מערכת החוליות בגבו, וכן בבבא קמא טז, א "שדרו של אדם". 30) לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א. 31) מועד קטן כה, א. אלא, ששם הנוסח: "שלדו קיימת" ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו קיימת, הרי זה כ"שלדו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין הגוף (לחם משנה). 32) ואין מספידים אפילו את החכם לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה י, זה שהעבירו את ארונו ממקום למקום - מספידים הואיל ושלדו קיים ונקבר מחדש. 33) בברכת ה"טוב והמטיב" שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דיין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה: ברכת אבלים - מה שאומרים בבית הכנסת, ומפרש ה"קרבן העדה" "ברוך מנחם אבלים", וכן בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות ח, ב אמרו: "ברכת אבלים ברחבה" ומפרש רש"י: כשמברים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו מברים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת אבלים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים המדוכאים באבל הזה... ברוך מנחם אבלים". 34) ירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א.

ח. הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[35]; וְלָעֶרֶב - אֵין מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ צְרוּרִין לוֹ בִּסְדִינוֹ. וְאֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן קִינוֹת[36].

35) מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום נוהג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולאו דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים, מתאבל עליהם ביום לקיטתן, בכל הדברים הנוהגים באבל (טור יורה דעה סימן תג). 36) כבר הזכיר זה רבינו לעיל הלכה ו, וכן משמיענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין אומרים קינות.

ט. אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַקְּטַנִּים. וּבֶן כַּמָּה שָׁנִים יִהְיֶה רָאוּי לְהֻסְפַּד? בְּנֵי עֲנִיִּים אוֹ בְּנֵי זְקֵנִים - בְּנֵי חָמֵשׁ[37]; וּבְנֵי עֲשִׁירִים - בְּנֵי שֵׁשׁ. אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת.

37) שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב וברש"י). ושם אמרו: "בני זקנים - כבני עניים".

י. תִּינוֹק שֶׁמֵּת: כָּל שְׁלֹשִׁים - יוֹצֵא בְּחֵיק[38], וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּבִשְׁתֵּי נָשִׁים, מִפְּנֵי הַיִּחוּד[39]. וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[40]. בֶּן שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים[41] - יוֹצֵא בִּגְלוֹסְקָמָא[42] קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם[43]. וְעוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[44]. בֶּן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - יוֹצֵא בְּמִטָּה.

38) לבית הקברות, ולא בארון. 39) שאסור להתייחד אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתן קלה, ושתיהן נוחות להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו (קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב, הלכה ח ובכסף משנה שם. 40) מועד קטן כד, ב. 41) יצא מחזקת נפל, אבל יום שלושים עצמו כיום שלפניו הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו. 42) תיבה או ארון בלשון יוונית. "ויישם בארון במצרים" (בראשית נ, כו) מתרגם יונתן: ושוון יתיה בגלוסקמא. ונוסח הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל המקומות בתלמוד: גלוסקמא. 43) בזרועות שני אנשים

דרך כבוד (רש"י שם). 44) כשאר כל אדם (שם). ולדעת הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא במיטה".

יא. כָּל הַיּוֹצֵא בְּמִטָּה - רַבִּים מַצְהִיבִין[45] עָלָיו; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּמִטָּה - אֵין רַבִּים מַצְהִיבִין עָלָיו. וְכָל הַנִּכָּר לָרַבִּים[46] - רַבִּים מִתְעַסְּקִין בּוֹ[47]; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ נִכָּר לָרַבִּים - אֵין רַבִּים חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ נָשִׁים לָצֵאת לִפְנֵי הַמִּטָּה - יוֹצְאוֹת לִפְנֵי הַמִּטָּה[48]; לְאַחַר הַמִּטָּה - יוֹצְאוֹת לְאַחַר הַמִּטָּה[49].

45) שרויים בצער וסופדים. 46) שהיה רגיל לצאת מן הבית, והכירו אותו. 47) לספדו וללוותו. 48) ואין לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. 49) סנהדרין כ, א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה - שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה - מפני כבוד בנות ישראל, שלא יהו (האנשים) מביטים בנשים. וביורה דעה סימן שנט סעיף א מסכם: "ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המיטה, ואין לשנות".

יב. הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת[50] - אֵין מַסְפִּידִין אוֹתָן, וְאֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶן בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים; אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְרִין לוֹ עַל שׁוֹרוֹ וְעַל חֲמוֹרוֹ: הַמָּקוֹם יְמַלֵּא חֶסְרוֹנְךָ[51].

50) הכנענים. 51) ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לכשרים".

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) סדר ניחום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבילות, לבכי, להספד, לתספורת ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.

א. כֵּיצַד מְנַחֲמִין אֶת הָאֲבֵלִים? אַחַר שֶׁקּוֹבְרִין אֶת הַמֵּת מִתְקַבְּצִין הָאֲבֵלִים וְעוֹמְדִין בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְכָל הַמְלַוִּין אֶת הַמֵּת עוֹמְדִין סָבִיב לָהֶן שׁוּרָה לִפְנֵי שׁוּרָה. וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן[2].

2) סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממנין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביו"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ח, ב.

ב. הָאֲבֵלִים עוֹמְדִין לִשְׂמֹאל הַמְנַחֲמִין, וְכָל הַמְנַחֲמִין בָּאִין אֵצֶל הָאֲבֵלִים אֶחָד אֶחָד[3], וְאוֹמְרִים לָהֶן: תְּנֻחַמוּ מִן הַשָּׁמַיִם[4]. וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ הָאָבֵל לְבֵיתוֹ. וְכָל יוֹם וָיוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת בָּאִין בְּנֵי אָדָם לְנַחֲמוֹ, בֵּין שֶׁבָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת[5] בֵּין שֶׁלֹּא בָּאוּ[6].

3) סנהדרין שם. ופני האבלים מול פני המנחמים. 4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. 5) שעדיין לא נחמוהו כלל. 6) מנחמים אותו כל שבעה, ואפילו אלה שנחמוהו אתמול, כמו שאמרו (מו"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

ג. הָאָבֵל מֵסֵב בְּרֹאשׁ[7]. וְאֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ[8]. וְאֵין רַשָּׁאִין לוֹמַר דָּבָר עַד שֶׁיִּפְתַּח הָאָבֵל אֶת פִּיו תְּחִלָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵין דֹּבֵר אֵלָיו דָּבָר; וּכְתִיב: אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ וְגוֹמֵר, וַיַּעַן אֱלִיפַז[9]. וְכֵיוָן שֶׁנִּעְנַע בְּרֹאשׁוֹ - שׁוּב אֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶצְלוֹ, שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּהוּ יוֹתֵר מִדַּי[10].

7) כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: יָנָחם, שהמתנחם מושיבים אותו בראש לנחמו. 8) מאמר רב יהודה, הביאו הרי"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"ילקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. 9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב). 10) שם, כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא רוצה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו, כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז בשם הרמב"ן).

ד. מֵת שֶׁאֵין לוֹ אֲבֵלִים לְהִתְנַחֵם - בָּאִים עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִין וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ[11] כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הָאֲבֵלוּת[12], וּשְׁאָר הָעָם מִתְקַבְּצִין עֲלֵיהֶן. וְאִם לֹא הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה קְבוּעִין - בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִתְקַבְּצִין עֲשָׂרָה מִשְּׁאָר הָעָם[13] וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ[14].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מֵת שֶׁאֵין לוֹ אֲבֵלִים לְהִתְנַחֵם - בָּאִים עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִין וְיוֹשְׁבִין כו'".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים ועם המתים. ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם, שלדעת הרמב"ם ניחום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים, ולכן גם במת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו'". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

11) במקום שמת שם. 12) לדעת הרדב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום בבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל לבוא לנחם האבלים. 13) שלא ישבו אתמול כמתנחמים. 14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מְנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחמם (מרכבת המשנה).

ה. הַכֹּל חַיָּבִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי נָשִׂיא[15], חוּץ מֵאָבֵל וְחוֹלֶה[16]. וּלְכָל הָעוֹמֵד מִפָּנָיו אוֹמֵר לוֹ 'שֵׁב', חוּץ מֵאָבֵל וְחוֹלֶה. שֶׁמַּשְׁמַע: יֵשֵׁב בְּאֶבְלוֹ, יֵשֵׁב בְּחָלְיוֹ[17].

15) כשנכנס לבית־המדרש. 16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלו המדכאו, וזה בגלל חליו. 17) מו"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תטרחו" ('נמוקי יוסף' שם).

ו. מְכַבְּדִין וּמְרַבְּצִין[18] בְּבֵית הָאֵבֶל[19], וּמְדִיחִין קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת[20] וּצְלוֹחִיּוֹת[21], וּמַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת. אֲבָל אֵין מְבִיאִין שָׁם לֹא אֶת הַמֶּגְמָר[22] וְלֹא אֶת הַבְּשָׂמִים[23].

18) מכבדים - מטאטאים; מרבצים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. 19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מו"ק כז, א). 20) כדים. 21) בקבוקים קטנים, ראה מלכים־ב ב, ב. 22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. 23) שם, שאסור לאבל להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

ז. אֵין מוֹלִיכִין לְבֵית הָאֵבֶל הַמַּאֲכָל שֶׁמַּבְרִין בּוֹ לֹא בִּכְלֵי כֶסֶף וְלֹא בִּכְלֵי שַׁעַם[24] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֶלָּא בִּכְלֵי נְסָרִים[25] שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. וְאֵין מַשְׁקִין בִּזְכוּכִית לְבָנָה, אֶלָּא בִּצְבוּעָה; שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁאֵין יֵינוֹתֵיהֶן טוֹבוֹת[26].

24) עשויים מקליפת אַלון מיוחד. 25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. 26) ובזכוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

ח. אֵין שׁוֹתִין בְּבֵית הָאֵבֶל יָתֵר עַל עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד: שְׁלֹשָׁה קֹדֶם אֲכִילָה, וּשְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ אֲכִילָה, וְאַרְבָּעָה לְאַחַר אֲכִילָה. וְלֹא יוֹסִיף, שֶׁמָּא יִשְׁתַּכֵּר[27].

27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף־משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"ו: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרווות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

ט. אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה[28] וְהַגָּדָה בְּבֵית הָאֵבֶל[29], אֶלָּא יוֹשְׁבִין דָּוִין[30]. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין בִּפְנֵי הַמֵּת אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁל מֵת[31]. אֲבָל לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בְּפָנָיו אוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אָסוּר[32].

28) דברי הלכה. 29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד סי' שעח סעיף י. 30) מצטערים וכואבים. 31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו. 32) ברכות ג, ב. יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד המת, ודאי שמותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית־הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף־משנה, וכן ביו"ד סי' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פי"ד הי"ג, וכן בהלכה כה, ש"מושיבים ישיבה על קברו (=של מלך) שבעה ימים", ובביאורנו שם.

י. אֵין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יָתֵר מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים, וְאֵין מַסְפִּידִין יָתֵר מִשִּׁבְעָה[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׂאָר הָעָם; אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - הַכֹּל לְפִי חָכְמָתָן. וְאֵין בּוֹכִין עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁאֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וּכְתִיב: וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה[34]. וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין יָתֵר עַל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. אֵין לָנוּ בְּחָכְמָה גָּדוֹל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ בִּלְבַד נִסְפַּד[35]. וְכֵן חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[36] - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ[37].

33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. 34) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחריו עם מלאת שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממשה רבינו וכו'. 35) שם. עד שלשים יום ספדו ביום ובלילה, מכאן ואילך ספדו ביום ולמדו בלילה, או להיפך. 36) משמת. 37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י: "שאין דרך כבוד לספוד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו תנחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

יא. אַל יִתְקַשֶּׁה[38] אָדָם עַל מֵתוֹ יָתֵר מִדַּי. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ. כְּלוֹמַר: יָתֵר מִדַּי[39]. שֶׁזֶּהוּ מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְהַמְצַעֵר [עַצְמוֹ יוֹתֵר] עַל מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם - הֲרֵי זֶה טִפֵּשׁ. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? שְׁלֹשָׁה לִבְכִּי, שִׁבְעָה לְהֶסְפֵּד, שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתִסְפֹּרֶת וְלִשְׁאָר הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים[40].

38) מרבה להתאבל. 39) מו"ק כז, ב ושם אמרו: "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה". וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב (בראשית נ, א) ביעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו". 40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

יב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים - הֲרֵי זֶה אַכְזָרִי[41]. אֶלָּא יִפְחַד וְיִדְאַג וִיפַשְׁפֵּשׁ[42] בְּמַעֲשָׂיו וְיַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁמֵּת - תִּדְאַג כָּל הַחֲבוּרָה כֻּלָּהּ[43]. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים יִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל צַוָּארוֹ[44]; וּמִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה - [כְּאִלּוּ הִיא] מֻנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית; מִכָּאן וְאֵילָךְ[45] - [כְּאִלּוּ] עוֹבֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ בַּשּׁוּק[46]. כָּל זֶה לְהָכִין עַצְמוֹ, וְיַחֲזֹר[47] וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא חָלוּ. מִכְּלָל שֶׁצָּרִיךְ לְהָקִיץ וְלָחוּל.

41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו. 42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב) מתרגם הירושלמי: ופשפש. 43) שבת קו, א. ומפרש רש"י: ייראו מן המיתה. 44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח: בין שתי ירכותיו. וברי"ף שם: בין כתפיו, ומפרש ה'נמוקי יוסף': שאילו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך יעמוד בכובד ראש. 45) עד י"ב חודש. 46) מו"ק שם. שמידת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה - החרב שלופה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים־עשר חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של אבנים, כיון שנתעוררה (=נזדעזעה) אחת מהן, נתעוררו כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל אותה המשפחה". 47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך מצות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים. ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה. נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות, בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנזרקים על מטתו מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַכַּלָּה[2], וּלְלַוּוֹת הָאוֹרְחִים[3], וּלְהִתְעַסֵּק בְּכָל צָרְכֵי הַקְּבוּרָה: לָשֵׂאת עַל הַכָּתֵף[4], וְלֵילֵךְ לְפָנָיו[5], וּלְסַפֵּד, וְלַחְפֹּר, וְלִקְבֹּר[6]. וְכֵן לְשַׂמֵּחַ הַכַּלָּה וְהֶחָתָן, וּלְעַדֵּם בְּכָל צָרְכֵיהֶם[7]. וְאֵלּוּ הֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבְּגוּפוֹ, שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר[8]. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוֹת אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ[9] - כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֶה שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אַתָּה אוֹתָן לְאָחִיךָ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת[10].

~ נקודות משיחות קודש ~

"עֲשֵׂה אַתָּה אוֹתָן לְאָחִיךָ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת".

יש שלמדו מכאן שמצות אהבת ישראל היא רק "לרעך" בתורה ומצוות, ואילו את הרשע מותר או מצוה לשנוא. אבל כבר העירו באחרונים מזה שלומדין מהפסוק ואהבת לרעך כמוך "ברור לו מיתה יפה" שכולל גם את הרשע (המחויב במיתה) ורק מסית נתמעט בפירוש ממצוות אהבת ישראל.

ומוכח מזה שהמצוה לשנוא את הרשע היא לא מפני שנתמעט מהלשון "ואהבת לרעך כמוך" אלא שהוא ציווי בפני עצמו. וכן מוכח מתניא (פרק ל"ב) שגם אלו שמצוה לשנוא אותם, מצוה לאהבם גם כן.

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) שסתם "לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו".

(על פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 217 הערה 17
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) לחופה. 3) בדרכם למקומם. 4) השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "וסובלים את המת על הכתף עד בית־הקברות", ובביאורנו שם. 5) לפני מיטתו. 6) מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פי"ב ה"ב, ובביאורנו שם. 7) ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוכה לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". 8) פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. 9) וכדברי ה"תורת כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". 10) פרט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך סני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא־מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניחום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחרי ה' אלקיכם תלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים... אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבלים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחומי אבלים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל הל' ממרים פ"ז, ה"ב.

ב. שְׁכַר הַלְוָיָה[11] מְרֻבֶּה מִן הַכֹּל[12]. וְהוּא הַחֹק שֶׁחָקְקוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְדֶרֶךְ הַחֶסֶד שֶׁנָּהַג בָּהּ: מַאֲכִיל עוֹבְרֵי דְרָכִים, וּמַשְׁקֶה אוֹתָן, וּמְלַוֶּה אוֹתָן[13]. וּגְדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְּבָלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים[14]. וְלִוּוּיָם יוֹתֵר מֵהַכְנָסָתָן. אָמְרוּ חֲכָמִים: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה - כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים[15].

11) בכת"י תימן: הלווי. 12) סוטה מו, ב: "ששכר הלוויה אין לה שיעור". 13) "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פל"ז, אמרו: ויטע א"ש'ל' בבאר שבע - אכילה, שתיה לויה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. 14) וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). 15) סוטה מו, ב "שאלמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים־ב ב, כג־כד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכך אמרו שם: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שבית־דין שופכים דמים? אלא לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה".

ג. כּוֹפִין לִלְוָיָה[16] כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹפִין לִצְדָקָה[17]. וּבֵית דִּין הָיוּ מְתַקְּנִין שְׁלוּחִין לְלַוּוֹת אָדָם הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְאִם נִתְעַצְּלוּ בְּדָבָר זֶה - מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים[18]. אֲפִלּוּ הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - יֵשׁ לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה[19]. וְכַמָּה שִׁעוּר לְוָיָה שֶׁחַיָּב אָדָם בָּהּ? הָרַב לַתַּלְמִיד - עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר[20]. וְהָאִישׁ לַחֲבֵרוֹ - עַד תְּחוּם שַׁבָּת[21]. וְהַתַּלְמִיד לָרַב - עַד פַּרְסָה[22]. וְאִם הָיָה רַבּוֹ מֻבְהָק[23] - עַד שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת[24].

16) את מי שאינו רוצה ללוות את חבירו לדרך, שילווהו (סוטה מו, ב). 17) לתת צדקה, ראה הל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. 18) סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסטים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) מנמק: "ואפשר שלכך נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". 19) שם. "בשביל ארבע פסיעות שליוה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה". 20) שבעים אמה ושיריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומהן והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש לנדרים נו, ב). 21) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. 22) ארבעה מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. 23) שרוב חכמתו קיבל ממנו. 24) סוטה, שם.

ד. בִּקּוּר חוֹלִים - מִצְוָה עַל הַכֹּל[25]. אֲפִלּוּ גָדוֹל מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן. וּמְבַקְּרִין הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל הַמּוֹסִיף - מְשֻׁבָּח. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ[26]. וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה - כְּאִלּוּ נָטַל חֵלֶק מֵחָלְיוֹ[27] וְהֵקֵל מֵעָלָיו; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּר - כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים[28].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה - כְּאִלּוּ נָטַל חֵלֶק מֵחָלְיוֹ וְהֵקֵל מֵעָלָיו".

ענינו של ביקור חולים הוא הקלה מייסורי החולה ויש בו הבאת סיוע לרפואתו, ואף שבגמרא משמע שהוא דווקא בבן־גילו הוא לעניין אחד מששים, אבל ברמב"ם משמע שהוא הדין ב"כל המבקר" אף שאינו בן גילו, ואולי משום כך שינה ולא כתב "נוטל אחד מששים" אלא "כאילו" נטל "חלק" מחליו.

ובמאירי כתב (נדרים לט, ב.) "שהמבקר מיקל בחליו של חולה . . ובני גילו ר"ל שביקורם ערב עליו, שמצד הנאתו מהם חליו מיקל כו'".

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 64 והע' 23
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

25) נדרים לט, ב: "רמז לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (=ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. 26) על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני־ביתו ('בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). 27) כל אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובבן גילו", שאינו נוטל חלק מששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנולד המבקר במזל של חולה. 28) שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מזיק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרבץ לפניו.

ה. אֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי וָהָלְאָה[29]. וְאִם קָפַץ עָלָיו הַחֹלִי וְהִכְבִּיד[30] - מְבַקְּרִין אוֹתוֹ מִיָּד[31]. וְאֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה לֹא בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן[32] מִתְעַסְּקִין בְּצָרְכֵי הַחוֹלֶה. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא חוֹלֵי מֵעַיִם וְלֹא חוֹלֵי הָעַיִן וְלֹא מְחוֹשֵׁי הָרֹאשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַבִּקּוּר קָשֶׁה לָהֶן[33].

29) שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). 30) בבת אחת. 31) ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים אליו מיד, אפילו בחולי רגיל. 32) צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א נימקו הטעם, שכל חולה מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - ויתייאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחליים (רדב"ז). 33) שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע ביו"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

ו. הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה - לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל, וְלֹא עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ, וְלֹא לְמַעְלָה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו[34]. אֶלָּא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לְמַטָּה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו, וּמְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְיוֹצֵא[35].

34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג). 35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא־בתרא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה ל'טור' יו"ד סי' שלה אות ב).

ז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁנֶּחָמַת אֲבֵלִים קוֹדֶם לְבִקּוּר חוֹלִים; שֶׁנִּחוּם אֲבֵלִים גְּמִילוּת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים[36].

36) והרדב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

ח. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו מֵת וְכַלָּה - מַנִּיחַ אֶת הַכַּלָּה וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל וְגוֹמֵר[37]. מֵת וְכַלָּה שֶׁפָּגְעוּ זֶה בָּזֶה בַּדֶּרֶךְ - מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת[38] מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה[39]. וְזֶה וָזֶה עוֹבְרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ[40].

37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פי"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" וגו'. 38) דרך צדדית. 39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פי"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. 40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראית? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת תטול כתריה שעה אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, תנחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

ט. מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת[41] וּלְהַכְנָסַת הַכַּלָּה[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין לוֹ כָּל צָרְכּוֹ; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכּוֹ[43] - אֵין מְבַטְּלִין[44]. וְכֹל שֶׁאֵין מִתְעַסְּקִין בַּתּוֹרָה - חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ[45].

41) ללוותו לקבורה. 42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). 43) שיש לכל־הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). 44) מגילה, שם. 45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ז). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותינוקות של בית רבן אין מתבטלים כלל",

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהרי אפילו לבנין בית־המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.

י. מֵת אֶחָד בָּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה עַד שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו - מֻתָּרִין[46].

46) מועד קטן כז, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. וביו"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ארבע אמות".

יא. תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת, אֲפִלּוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שִׁשִּׁים רִבּוֹא - מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאָתוֹ[47]. הָיוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא - אֵין מְבַטְּלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לַאֲחֵרִים[48] - אֵין לוֹ שִׁעוּר, אֶלָּא מְבַטְּלִין הַכֹּל לְהוֹצָאָתוֹ[49].

47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". 48) מרבין תורה ברבים. 49) שם.

יב. קוֹבְרִין מֵתֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וּמְנַחֲמִין אֲבֵלֵיהֶם, וּמְבַקְּרִין חוֹלֵיהֶם, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם[50].

50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג הי"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה הל' מלכים פ"י הי"ב, ובביאורנו שם. והוא־הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' שפז, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.

יג. בָּתֵּי הַקְּבָרוֹת אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. כֵּיצַד? אֵין אוֹכְלִין בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶן[51], וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן מְלָאכָה, וְלֹא קוֹרִין בָּהֶן, וְלֹא שׁוֹנִין[52] בָּהֶן. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין גֵּאוֹתִין[53] בָּהֶן, וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ[54]. לֹא יֵלֵךְ אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ[55] וְסֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרָחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת - מֻתָּר[56].

51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבתי־כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסח ס"ק א). 52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). 53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאותו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית־הקברות מדין בתי־הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין ניאותים בהם", והשווה הל' תפילה פי"א, ה"ו. 54) כגון לעשות בהם צרכיו, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם בהמה... ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". 55) אפילו כשהוא אוחזן בידו, וקל־וחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין בראשו". 56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פי"ג ה"ט, בביאורנו. והשווה הל' תפילין פ"ד, הכ"ג.

יד. הַמּוֹלִיךְ עֲצָמוֹת[57] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - לֹא יִתְּנֵם בְּדִסְקְיָא[58] וְיַנִּיחֵם עַל גַּבֵּי חֲמוֹרוֹ וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג בִּזָּיוֹן[59]. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים וּמִפְּנֵי הַלִּסְטִים - מֻתָּר.

57) עצמות המת. 58) מרצוף (שק) של עור. 59) ברכות יח, א והשווה הל' ספר תורה פ"י הי"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחוריו על החמור, כמבואר ביו"ד סי' תג, סעיף י.

טו. אֵין מְפַנִּין[60] אֶת הַמֵּת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, אֲפִלּוּ מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד[61]. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[62] - מְפַנֵּהוּ אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי[63].

60) מעבירים. 61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהבלבול קשה למתים, שמתייראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל־א כח, טו) "למה הרגזתני להעלות אותי", ומפרש הרד"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. 62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. 63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה הל' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנוהו שם על־מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף־משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

טז. אֵין קוֹבְרִין מֵת עַל גַּבֵּי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד, שֶׁבִּזָּיוֹן הוּא[64]. וְקָטָן הַיָּשֵׁן עִם אִמּוֹ - נִקְבָּר עִמָּהּ[65].

64) שמחות פי"ג. אלא־אם־כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' שסב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא־בתרא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). 65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האיש נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן־בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ן ב"תורת האדם" הובא ב'טור' יו"ד סי' שסב).

יז. עָפָר הַקֶּבֶר - אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁאֵין קַרְקַע עוֹלָם נֶאֱסֶרֶת[66]. אֲבָל קֶבֶר הַבִּנְיָן[67] - אָסוּר בַּהֲנָאָה.

66) שנאמר (מלכים־ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לעבודה־זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה־זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). 67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו", ואסור במת כבעבודה־זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

יח. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְמֵת - לֹא נֶאֱסַר עַד שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ הַמֵּת[68]. וַאֲפִלּוּ הֵטִיל בּוֹ גֵּפֶל[69] - נֶאֱסַר בַּהֲנָאָה[70].

68) אין ההזמנה בלבד אוסרתו. 69) תינוק שלא כלו לו חדשי לידתו. 70) סנהדרין שם.

יט. נֶפֶשׁ[71] שֶׁנַּעֲשָׂה לְשֵׁם חַי[72], וְשָׁם בּוֹ הַמֵּת, וְהוֹסִיף בּוֹ דִּימוֹס[73] אֶחָד לְשֵׁם הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּה הַמֵּת - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה[74]. וְאִם הִכִּיר אֶת הַתּוֹסֶפֶת - חוֹלֵץ[75] אוֹתָהּ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר[76]. נַעֲשָׂה לְשֵׁם הַמֵּת[77] - כֵּיוָן שֶׁהוּטַל בּוֹ הַמֵּת נֶאֱסַר, אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּהוּ[78].

71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". 72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. 73) שורה של אבנים. 74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, הואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. 75) מסיר. 76) שם מח, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. 77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". 78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה הל' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניחן בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

כ. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְאָבִיו[79], וְהָלַךְ וּקְבָרוֹ בְּקֶבֶר אַחֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִקָּבֵר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית, וְהַקֶּבֶר הַזֶּה אָסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי כְּבוֹד אָבִיו[80].

79) משמת. 80) שם. וכתב ה'טור' ביו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם־משנה).

כא. הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה[81] כֻּלּוֹ; חוּץ מִשְּׁעָרוֹ שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ גּוּפוֹ[82]. וְכֵן אֲרוֹנוֹ וְכָל תַּכְרִיכָיו[83] - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[84]. אֲבָל כֵּלִים הַמּוּכָנִים לְתַכְרִיךְ[85] - לֹא נֶאְסְרוּ בַּהֲנָאָה. אֲפִלּוּ אָרַג בֶּגֶד לְמֵת[86] - לֹא נֶאֱסַר[87] עַד שֶׁיַּגִּיעַ בַּמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ[88]. שֶׁאֵין הַהַזְמָנָה אוֹסֶרֶת[89].

81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה־שוה' "שם שם" - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין יט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה־למלך), אלא שבשו"ע יו"ד סי' שמט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. 82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא־קמא י, א ד"ה שהשור. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ב, ה"ד. 83) שכורכים ולובשים בהם את המת. 84) סנהדרין מח, ב. 85) שהזמינם לתרכיך, ועדיין לא כרך בהם. 86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. 87) כל עוד לא כרכו בו. 88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסרוהו (שם וברש"י). 89) בלא מעשה עמה. 90) שם מז, ב וכמבואר לעיל הי"ח־יט.

כב. כָּל הַכֵּלִים שֶׁזּוֹרְקִין עַל הַמֵּת[91] עַל הַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁלֹּא יִתְחַלְּפוּ בְּתַכְרִיכִין[92].

91) מחמת צער. 92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים לכורכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

כג. הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ מְזָרְקִין כֵּלִים בַּחֲמָתָן עַל הַמֵּת[93] - מִצְוָה עַל אֲחֵרִים לְהַצִּילָן[94]. וְאִם הִגִּיעוּ לַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן[95].

93) זורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א). 94) ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י), שבוודאי יתחרטו אחר־כך (ש"ך ליו"ד סי' שמט ס"ק ד). 95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

כד. מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יְהֵא חַבְלָן[96], וְלֹא יַפְסִיד אֶת הַכֵּלִים וְיַשְׁלִיכֵם לְחַבָּלָה. מוּטָב לְתִתָּם לַעֲנִיִּים, וְאַל יַשְׁלִיכֵם לְרִמָּה וְתוֹלֵעָה[97]. וְכָל הַמַּרְבֶּה כֵּלִים עַל הַמֵּת - עוֹבֵר בְּלֹא תַשְׁחִית[98].

96) מקלקל ומשחית. 97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבה עליו (על המת) רמה". 98) שם. שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן הל' מלכים פ"ו ה"י, מתבאר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

כה. מֶלֶךְ שֶׁמֵּת - עוֹקְרִין סוּס[99] שֶׁהָיָה רוֹכֵב עָלָיו. וְעֶגְלָה שֶׁהָיְתָה מוֹשֶׁכֶת בַּקָּרוֹן[100] שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בּוֹ - מְנַשֵּׁר[101] פַּרְסוֹתֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה[102] וּלְמַטָּה[103], מָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ שִׁבְעָה יָמִים[104]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ - זֶה שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנָשִׁיא[105] שֶׁמֵּת - אֵין מְבַטְּלִין יְשִׁיבָתוֹ יָתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם[106].

99) הגידים שעל פרסותיו, ואז אין אחר יכול להשתמש בו לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן הל' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. 100) עגלה, כלי רכב. 101) חותך ומשיר. 102) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. 103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידים" (שם וברש"י). 104) בבא־קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או בבית־הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פי"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו ('נמוקי יוסף' לב"ק שם). 105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. 106) שכן ציוה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממשה רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פי"ב, ה"י.

כו. מֶלֶךְ אוֹ נָשִׂיא שֶׁמֵּת - יֵשׁ לָהֶן לִשְׂרֹף מִטָּתוֹ וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ[107], וְאֵין בָּזֶה דֶּרֶךְ הָאֱמוֹרִי[108] וְלֹא מִשּׁוּם הַשְׁחָתָה[109]. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ[110] הָרִאשֹׁנִים יִשְׂרְפוּ לָךְ.

107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. 108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". 109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. 110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים. וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על הדיוטות אסור לשרוף, משום יהירות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביו"ד סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו מה ראית? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת אֵבֶל בְּסִיעַתָּא דִשְׁמַיָּא

~ יום רביעי כ"ח ניסן ~

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל. ב) שֶׁלֹּא יַמְנֶה מִקְּהַל גֵּרִים. ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים. ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים. ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב. ו) לְהַחֲרִים שִׁבְעָה עַמָּמִים. ז) שֶׁלֹּא לְחַיּוֹת מֵהֶן כָּל נְשָׁמָה. ח) לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק. ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה עֲמָלֵק. י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בַּדֶּרֶךְ. יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ־מִצְרָיִם. יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ וְלָדוּן בָּהּ, כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: "וְאִם תַּשְׁלִים"; "וְאִם לֹא תַשְׁלִים". יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶם. יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילְנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר. טו) לְהַתְקִין יָד, שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בּוֹ. טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בּוֹ. יז) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה. יח) לִהְיוֹת מְאֹרָס, וּבוֹנֶה בִּנְיָן, וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם, שֶׁמֵּחִים בְּקִנְיָנָם שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָן מִן הַמִّלְחָמָה. יט) שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם לְכָל דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וּלְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְדוֹמֶה לָהֶם. כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחֲזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה. כא) דִּין יְפַת־תֹּאַר. כב) שֶׁלֹּא תִמָּכֵר יְפַת־תֹּאַר. כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נסדרו הלכות אלו בסיום ספר שופטים.

"שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית הבחירה".

ולכאורה היה מקום לסדר הלכות אלו הרבה קודם, ומדוע חיכה הרמב"ם עם הלכות מלכים לסוף ספרו.

והביאור הוא: הלכות מלכים הכוללות הלכות משיח, מדברים במצב בו יהיה עם ישראל והעולם בתכלית השלימות, כי המלך המשיח עתיד "להחזיר כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה" "ויבנה בית המקדש" ועל ידי כל אלה יהיה קיום כל התורה כולה בשלמות, כולל שלושת המצוות הנ"ל למנות מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

(על פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 276 והערה 39
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ[2]: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"[3], וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק"[4], וְלִבְנוֹת בֵּית־הַבְּחִירָה[5], שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה"[6].

> ~ **נקודות משיחות קודש** ~
>
> "...וְלִבְנוֹת בֵּית־הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה".
>
> דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבנות בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סבר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום, בין למשכן בין לשילה ונוב וגבעון ובין לבית עולמים, שנאמר "ועשו לי מקדש" ולא משכן.
>
> ומה שרצה ה'לחם משנה' להוכיח מכאן שדעת הרמב"ם כהסמ"ג צריך־עיון, שהרי ב'ספר המצוות' מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהלכות בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא הוא לכל הזמנים.
>
> (על פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) ספרי לדברים יב, י וכן בסנהדרין כ, ב. 3) וזה לאחר כניסתם לארץ, ככתוב שם: "כי תבוא אל הארץ... וירשתה וישבת בה... שום תשים עליך מלך". 4) וגם זו היא לאחר כניסתם לארץ, כלשון הפסוק: "והיה בהניח... לך מכל אויביך... בארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך נחלה לרשתה". 5) בית המקדש, כלשון הכתוב: "המקום אשר יבחר ה' אלוקיכם... לשום את שמו שם". 6) ובהלכות בית הבחירה פרק א הלכה א מביא רבינו פסוק אחר: "שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש", נראים הדברים, שעיקר מצוות בניין בית הבחירה נלמד מהפסוק הנ"ל, אולם כדי שלא נטעה לומר, שהפסוק מכוון רק למשכן שבמדבר בלבד, כמשמעות הפשוטה של אותו כתוב (ראה עירובין ב, ב), לפיכך מביא רבינו כאן את הכתוב: "לשכנו תדרשו" המדבר במקדש שלעתיד, הוא בית הבחירה שבירושלים, לגלות בזה, שהציווי: "ועשו לי מקדש" כולל הכול, גם המשכן שבמדבר, וגם בית הבחירה שלעתיד, שקדושתו קדושת עולמים, והשווה ספר המצוות עשה כ (אבן האזל).

ב. מִנּוּי מֶלֶךְ קֹדֶם לְמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתִי שָׁלַח ה' לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ... עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת עֲמָלֵק"[7]. וְהַכְרָתַת זֶרַע עֲמָלֵק קוֹדֶמֶת לְבִנְיַן הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא, אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְגוֹ'"[8]. מֵאַחַר שֶׁהַקָּמַת מֶלֶךְ מִצְוָה - לָמָּה לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ מֶלֶךְ מִשְּׁמוּאֵל[9]? לְפִי שֶׁשָּׁאֲלוּ בְּתַרְעֹמֶת[10], וְלֹא שָׁאֲלוּ לְקַיֵּם הַמִּצְוָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁקָּצוּ בִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי אֹתִי מָאֲסוּ וְגוֹ'".

7) בסנהדרין כ, ב למדו זה, ממה שנאמר (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" - מכאן שמינוי מלך קודם, שאין "כס" אלא מלך, ככתוב (דברי הימים־א, כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה' למלך", אולם רבינו נקט דרשה פשוטה יותר, שזוהי דרכו להביא ראייה היותר פשוטה, והיותר נוחה, - אם אין הדבר נוגע לעצם הדין - אף על פי שבתלמוד דרשוה מפסוק אחר (לחם משנה), והשווה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ט, הלכה ט ובהלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ב, שגם שם מביא רבינו דרשות מפסוקים, שלא הוזכרו בתלמוד וכנ"ל. 8) סנהדרין שם. 9) ראה שמואל־א ח, ז. 10) סנהדרין שם: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן" ומפרש רבינו, שהכוונה לפרשת המלך שבשמואל שם. וכן אמרו שם: "זקנים שבדור כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו, אבל עמי הארץ שבהם קלקלו, שאמרו (שם כ): והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו".

ג. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ בַּתְּחִלָּה, אֶלָּא עַל־פִּי בֵית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים[11] וְעַל־פִּי נָבִיא[12], כִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[13] וּבֵית־דִּינוֹ, וּכְשָׁאוּל וְדָוִד, שֶׁמִּנָּם שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי וּבֵית־דִּינוֹ.

11) בשינויי נוסחאות כתב יד המבורגר: "על פי בית דין של ע"א זקנים". וכן מבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, א, ומקורו בתוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ב. וכתב רבינו: בתחילה, לומר שאם בנו מלך אחריו, אינו צריך מינוי כזה, שהמלכות ירושה היא לו, כמבואר בסמוך הלכה ז. 12) ספרי פרשת שופטים אות קנז "אשר יבחר ה'... על נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים" ומפרש רש"י: שאול ודוד על פי שמואל. 13) שהיה נביא.

ד. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ מִקְּהַל גֵּרִים אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה דּוֹרוֹת, עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא"[14]. וְלֹא לְמַלְכוּת בִּלְבָד, אֶלָּא לְכָל שְׁרָרוּת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֹא שַׂר־צָבָא, לֹא שַׂר חֲמִשִּׁים אוֹ שַׂר עֲשָׂרָה, אֲפִלּוּ מְמֻנֶּה עַל אַמַּת־הַמַּיִם[15] שֶׁמְּחַלֵּק מִמֶּנָּה לַשָּׂדוֹת[16]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דַּיָּן אוֹ נָשִׂיא, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" - כָּל מְשִׂימוֹת שָׁאַתָּה מֵשִׂים לֹא יִהוּ אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ[17].

14) יבמות מה, ב ולדעת התוספות שם קב, א אם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר, וקוראים בו: מקרב אחיך. וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ט, ופרק י"א הלכה יא ובביאורנו שם. ומטעם זה - כותב הכסף משנה - הוכשר רחבעם בן שלמה למלכות אף על פי שאמו הייתה נעמה העמונית כמפורש במלכים־א יד, כא. וראה יבמות עז, א. "שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואבייה ונעמה העמונית". ובנודע ביהודה חושן משפט סימן א מחדש, שלא הזהיר הכתוב: "מקרב אחיך", אלא בתחילת ה"שימה" שראשית מינויו לא יהיה אלא מקרב אחיך, אבל בבן מלך, שהמלכות באה לו בירושה אינו צריך "שימה חדשה", ומכיוון שאביו מלך בהכשר, ממנים את בנו אפילו כשאין אמו מישראל, ולפיכך אין מקום לפקפק על כשרותה של מלכות רחבעם. 15) תעלה להעברת מים.
16) המשותפת לאנשים רבים, וממונה עליה שלא ישקה איש ביומו של חבירו (קידושין עו, ב וברש"י). 17) שם. ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ה אמרו: "שום תשים עליך מלך - אין לי אלא מלך, מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינים ומכים ברצועה? תלמוד לומר: מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך". וכתוב בסמ"ג לא־תעשה רכא, במה דברים אמורים (=שאמו מישראל מכשירתו) בשאר שררות, אבל במלכות, שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ו אין מעמידים מלך אלא מן המשיאים לכהונה, והטעם, משום שנאמר "מקרב אחיך" - ממובחרים שבאחיך, ולפיכך נתחייבו שונאיהם של ישראל [=בלשון "סגי־נהור"] כלייה, כשהחניפו לאגריפס המלך ואמרו לו "אחינו אתה", כמבואר בסוטה מא, ב.

ה. אֵין מַעֲמִידִין אִשָּׁה בַּמַּלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עָלֶיךָ מֶלֶךְ" - וְלֹא מַלְכָּה[18], וְכֵן כָּל מְשִׂימוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל אֵין מְמַנִּים בָּהֶם אֶלָּא אִישׁ[19].

18) ספרי פרשת שופטים אות קנז. ובברכות מט, א אמרו: "תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים". 19) כיוון שכל המשימות הושוו למלכות, לעניין קהל גרים, הושוו גם לעניין פסול אשה (קרית ספר). ובמדרש שוחר טוב פרק כ"ב פסוק ז אמרו: חשוך הדור שהאשה מנהיגתו. ואין להקשות מדבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל (שופטים ד, ד), כי שמא לא דנה, אלא מלמדת להם הדינים. ואולי קיבלו אותה עליהם משום שכינה, כלומר שזה היה על פי הדיבור (תוספות בבא קמא טו, א ונידה נ, א).

ו. וְאֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל - לֹא קַצָּב[20], וְלֹא סַפָּר, וְלֹא בַלָּן, וְלֹא בּוּרְסִי[21] - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּסוּלִין, אֶלָּא הוֹאִיל וְאֻמָּנוּתָן נִקְלָה, הָעָם מְזַלְזְלִין בָּהֶן[22] לְעוֹלָם. וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה בְּמְלָאכָה מֵאֵלּוּ יוֹם אֶחָד - נִפְסָל[23].

20) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובמקומה כתוב: לא גרע. והוא אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם (רש"י לקידושין פב, א). 21) מעבד עורות. 22) ברייתא בקידושין פב, א, ושם כתוב במקום קצבים: כובסים, וכנראה שגירסת רבינו שם: קצבים (כסף משנה). ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז נאמר: הגרע והבלן... אין מעמידים מהם לא מלך... ואין מוסרים להם דבר שיש בו שררה לרבים (קרית מלך). 23) וכל זה כשעסק באלו דרך אומנות ומקצוע, אבל אם עשה בהן דרך שחוק, כדרך הבחורים, שמספרים זה את זה, אין בכך כלום (כסף משנה).

ז. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין הַמֶּלֶךְ, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[24], שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פַּךְ הַשֶּׁמֶן וַיִּצֹק עַל רֹאשׁוֹ וַיְשָׁקֵהוּ"[25]. וּמֵאַחַר שֶׁמּוֹשְׁחִין הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי זֶה זוֹכֶה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם; שֶׁהַמַּלְכוּת יְרֵשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". הִנֵּיחַ בֵּן קָטָן - מְשַׁמְּרִין לוֹ הַמְּלוּכָה עַד שֶׁיַּגְדִּיל[26], כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹיָדָע לְיוֹאָשׁ[27]. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנַחֲלָה[28] - קוֹדֵם לִירֻשַּׁת הַמְּלוּכָה[29]. וְהַבֵּן הַגָּדוֹל, קוֹדֵם לַקָּטָן מִמֶּנּוּ[30]. וְלֹא הַמַּלְכוּת בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל הַשְּׂרָרוֹת וְכָל הַמִּנּוּיִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - יְרֵשָׁה לִבְנוֹ וּלְבֶן־בְּנוֹ עַד עוֹלָם[31]; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּן מְמֻלָּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו בְּחָכְמָה וּבְיִרְאָה. הָיָה מְמֻלָּא בִּירְאָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מְמֻלָּא בְּחָכְמָה - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹם אָבִיו[32] וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ. וְכָל מִי שֶׁאֵין בּוֹ יִרְאַת־שָׁמַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה - אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמִנּוּי מִן הַמִּנּוּיִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[33]. כֵּיוָן שֶׁנִּמְשַׁח דָּוִד, זָכָה בְּכֶתֶר מַלְכוּת[34]; וַהֲרֵי הַמַּלְכוּת לוֹ וּלְבָנָיו הַזְּכָרִים עַד עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא זָכָה אֶלָּא לִכְשֵׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי"[35]. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא זָכָה אֶלָּא לִכְשֵׁרִים - לֹא תִּכְרֹת הַמְּלוּכָה מִזֶּרַע דָּוִד לְעוֹלָם[36]. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִבְטִיחוֹ בְּכָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יַעַזְבוּ בָנָיו תּוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטַי לֹא יֵלֵכוּן... וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם. וְחַסְדִּי לֹא אָפִיר מֵעִמּוֹ"[37].

24) שעשה משה למשוח בו דברים הצריכים משיחה, ככתוב (שמות ל, כה) "ועשית אותו שמן משחת קודש" וסדר עשייתו מבואר בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ב־ג. 25) וכן אמרו (כריתות ה, ב): שמן שעשה משה במדבר... בו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ומושחים אותו כמין נזר על ראשו, כמבואר בהלכות כלי המקדש שם הלכה ט. 26) כריתות שם. 27) שהחביאהו שש שנים בבית ה', ובשנה השביעית המליכהו, כמפורש במלכים־ב יא, ג; יב,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א ובדברי הימים־ב כג, יא. ובן שבע שנים היה במלכו, כמפורש שם כד, א. 28) ליורשו בגלל קרבתו המשפחתית. 29) תוספתא שקלים פרק ב, משנה ט"ו. ושם אמרו: בן ואח, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם (=לבן אחיו). 30) ככתוב (דברי הימים־ב, כא, ג) "ואת הממלכה נתן (=יהושפט) ליהורם כי הוא הבכור". 31) ספרי שופטים אות קסב: "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר: הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו". 32) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציווה על בנו גמליאל שיהיה נשיא אחריו, אף על פי שלא מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא ביראת חטא בלבד. והשווה הלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה כ. 33) תוספתא שקלים שם: "ובלבד שינהג כמנהג אבותיו". וכן אמרו בתורת כהנים פרשת צו פרק ה "יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אבותיו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב): ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, ...אם אינו ממלא מקום אביו, יבוא אחר וישמש תחתיו". 34) כמו שאמרו (יומא עב, ב) "של שולחן - זכה דוד ונטלו". 35) ובמכילתא שמות יח, כה אמרו: שלושה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד... מלכות בית דוד מניין? שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי. 36) שאין משיח בא אלא מזרע בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, בניגוד לשאול שמלכותו פסקה בימי דוד, וכן אמר נתן הנביא (שמואל־ב, ז, טו): "וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול, אשר הסירותי מלפניך". 37) ובמכילתא שם אמרו: עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראויים למלכות. משנבחר, יצאו ישראל, שנאמר (דברי הימים־ב יג, ה): "הלא לכם לדעת, כי ה'... נתן ממלכה לדויד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

ח. נָבִיא שֶׁהֶעֱמִיד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְנִלְחָם מִלְחֲמוֹת ה' - הֲרֵי זֶה מֶלֶךְ, וְכָל מִצְוֹת הַמַּלְכוּת נוֹהֲגוֹת בּוֹ[38]; אַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר הַמַּלְכוּת לְדָוִד, וְיִהְיֶה מִבָּנָיו[39] מֶלֶךְ. שֶׁהֲרֵי אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הֶעֱמִיד יָרָבְעָם וְאָמַר לוֹ: "וְהָיָה אִם תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ... וּבָנִיתִי לְךָ בַּיִת נֶאֱמָן כַּאֲשֶׁר בָּנִיתִי לְדָוִד וְגוֹ'"[40]. וְאָמַר לוֹ אֲחִיָּה: "וְלִבְנוֹ אֶתֵּן שֵׁבֶט אֶחָד, לְמַעַן הֱיוֹת נִיר לְדָוִיד עַבְדִּי כָּל הַיָּמִים לְפָנַי בִּירוּשָׁלַיִם"[41].

38) ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב "מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שווים, לא זה גדול מזה, ולא זה גדול מזה, שנאמר (מלכים־א, כב, י): "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים... בגורן" - כבגורן. שהם שווים, כסנהדרין היושבים כחצי גורן עגול, וכולם שווים זה לזה (פני משה, שם). והשווה הלכות שגגות פרק ט"ו, הלכה ו. 39) של מלך ישראל. 40) וכן מצינו באלישע הנביא שציווה על תלמידו הנביא למשוח את יהוא למלך ישראל (מלכים־ב ט, א־ו). 41) שכבר הבטיחו הקדוש־ברוך־הוא, שלא תיכרת המלכות מזרעו לעולם, כאמור לעיל הלכה ז.

ט. מַלְכֵי בֵית־דָּוִד הֵם הָעוֹמְדִים לְעוֹלָם[42], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". אֲבָל אִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל - תִּפָּסֵק הַמַּלְכוּת מִבֵּיתוֹ[43], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לְיָרָבְעָם: "אַךְ לֹא כָל הַיָּמִים"[44].

42) שבניהם אחריהם ימלכו זה אחר זה. 43) ואפילו יהיו כשרים וצדיקים, לא ימשיכו למלוך. 44) וכן ביהוא בן נמשי נאמר (מלכים־ב י, ל): בני רביעים ישבו לך - "מכאן ואילך בליסטאות היו נוטלים אותה" (ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב). ולדעת הראב"ד אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה המלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שנייה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלג (=חצי) קיסר, וזה בהתאם לאמור לעיל הלכה ז: "כל השררות וכל המינויים שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". וכוונת רבינו היא, שאין שום הבטחה מהקדוש־ברוך־הוא, להעמיד מלכי ישראל לעולם, אלא למלכי בית דוד בלבד, שהרי נדב בן ירבעם נהרג, ולא נותרה מבית ירבעם כל נשמה, ככתוב במלכים־א טו, כט (על פי הכסף משנה). ולדעת ה"אבן האזל" כוונת רבינו היא, לומר, שאם יחול הפסק במלכי ישראל, ואחרי כן יקום מי מבניהם שהוא כשר למלכות, אין שום חובה להמליכו, בניגוד למלכי בית דוד, שאפילו נפסקה מלכותם, ואחר כך קם מבניהם יורש, שהוא כשר למלכות, מצוה להמליכו, שכך הובטח לו: כסאך יהיה נכון עד עולם.

י. אֵין מוֹשְׁחִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[45], אֶלָּא בְּשֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן[46]. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם לְעוֹלָם, אֶלָּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מִזֶּרַע דָּוִד[47]. וְאֵין מוֹשְׁחִין[48] אֶלָּא זֶרַע דָּוִד[49].

45) שעשה משה במדבר, וכמבואר לעיל. 46) שמן ריחני המרוקח בבשמים אפרסמונים. ויש אומרים שזהו הצרי, והוא השרף הנוטף מעצי הקטף (הערוך). 47) ככתוב: "למען היות ניר לדוד עבדי... לפני בירושלים" - מכאן, שאין ממליכים בירושלים אלא מזרע דוד בלבד (פרי חדש). 48) בכתב יד התימנים: ואין מושחים בה, והכוונה לירושלים. 49) הוריות יא, ב, שנאמר (שמואל־א, טז יב) "קום משחהו כי זה הוא" - זה טעון משיחה (בשמן המשחה), ואין אחר טעון משיחה", אלא בשמן אפרסמון בלבד.

יא. כְּשֶׁמּוֹשְׁחִין מַלְכֵי בֵית־דָּוִד, אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן[50].

50) כדי שתימשך מלכותם כמעיין (שם יב, א), שנאמר (מלכים־א, א, לג) "ויאמר המלך... והרכבתם את שלמה בני... והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן". וסובר רבינו, שאין זה אמור אלא במלכי בית דוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בלבד, שאנו מעוניינים בהמשך מלכותם, ולא במלכי ישראל (כסף משנה).

יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ[51], אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיְתָה שָׁם מַחֲלֹקֶת[52] אוֹ מִלְחָמָה[53], מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת. לְפִיכָךְ מָשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי אֲדֹנִיָּה[54], וְיוֹאָשׁ מִפְּנֵי עֲתַלְיָה[55], וּמָשְׁחוּ יְהוֹאָחָז[56] מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אָחִיו[57].

51) שהמלכות ירושה היא למלך לעולם ואין צורך במשיחתו (כריתות ה, ב). 52) כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו (שם, וכלשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה י"א). 53) שהעם מרננים אחריו, והיא פחותה ממחלוקת (לחם משנה). 54) שרצה למלוך, ככתוב (מלכים־א, א, ה) "ואדוניה... מתנשא לאמור אני אמלוך". 55) אם אחזיהו, שאיבדה את כל זרע הממלכה, ומלכה בעצמה שש שנים, כשיואש בן אחזיהו היה מוחבא מפניה בבית ה' (שם ב, יא, א). ובסוף שש שנים כשהוציאוהו, כתוב (שם, יב) "וימליכו אותו וימשחוהו... ויאמרו יחי המלך". 56) שם כג, ל: "וימשחו אותו וימליכו אותו תחת אביו". 57) שהיה גדול ממנו שתי שנים (הוריות יא, ב). ויש להעיר, שאת יהואחז לא משחו בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, שכבר בימי יאשיהו אביו נגנז שמן המשחה, וכמבואר בהוריות יב, א.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) הכבוד הגדול שנוהגים במלך. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. שאין המלך חולץ או מייבם את אשת אחיו המת. הופעת העם והנביא לפני המלך. שמצוה על המלך לכבד לומדי תורה. ובייחוד הסנהדרין וחכמי ישראל. שלא לנהוג גסות לב בישראל יותר מדאי.

א. כָּבוֹד גָּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׁימִין לוֹ[2] אֵימָה וְיִרְאָה בְּלֵב כָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ[3]. אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ[4] וְלֹא בְּכִתְרוֹ וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל כְּלֵי תַשְׁמִישָׁיו[5]. וּכְשֶׁהוּא מֵת - כֻּלָּן[6] נִשְׂרָפִין לְפָנָיו[7]. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְשַׁמָּשָׁיו, אֶלָּא מֶלֶךְ אַחֵר. לְפִיכָךְ, אֲבִישַׁג הָיְתָה מֻתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה[8] וַאֲסוּרָה לַאֲדֹנִיָּה[9].

2) לכבודו. 3) סנהדרין יט, ב. וראה שם צה, א שבשעת הסכנה למלך, רכב אבישי בן צרויה על סוסו של דוד להצילו. 4) משנה, שם כב, א. שרביט - מקל־נוי שהמלך נושא בידו לאות שלטון, ככתוב (אסתר ד, יא): "מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב". 5) תוספתא שם פ"ד, מ"ב. 6) כל כליו וגם מיטתו. 7) שם, "כולם נשרפים עליו". וכן בע"ז יא, א. שנאמר (ירמיה לד, ה) "בשלום תמות, ובמשרפות אבותיך המלכים... כן ישרפו לך", והשווה לעיל הל' אבל פי"ד, הכ"ו. אבל סוסו אין שורפים, אלא עוקרים את גידי פרסותיו, כמבואר שם, ושוב אינו ראוי לרכיבה. 8) שהיה מלך, והיא שרתה את דוד המלך, ולא היתה לו בה תורת אישות, ככתוב (מלכים־א, א, ד): "והמלך לא ידעה". 9) שלא היה מלך, ואין הדיוט משתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א). דמכאן הוציא רבינו שאסור להדיוט להשתמש במשרתי המלך, שהרי אבישג השונמית היתה ממשרתיו, ונאסרה לאדוניהו (כסף־משנה). וראה מלכים־א ב, כב. ובתוספתא (סנהדרין פ"ד, מ"ב) שנינו בפירוש: "ולא באחד מכל משמשיו".

ב. אֲבָל אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֵינָהּ נִבְעֶלֶת לְאַחֵר לְעוֹלָם. אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ[10] אוֹ גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר[11].

10) סנהדרין יח, א. ואע"פ שהכתוב אומר (שמואל־ב יב, ח) "ואתנה לך את בית אדוניך (=שאול) ואת נשי אדוניך בחיקך"? לא נתכוון אלא לנשים הראויות (=המותרות) לו מבית המלך, והן מירב ומיכל בנותיו של שאול, אבל לא נשיו (שם יט, ב). 11) ירושלמי שם פ"ב, ה"ג. וכן הכתוב אומר (שמואל־ב, כ, ג) "ויקח המלך את עשר נשים פילגשים... ואליהם לא בא, ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות", ואילו היתה גרושתו מותרת, היה לו לדוד לגרשן, ולא לעגנן כל ימיהן ('מראה הפנים' שם).

ג. וְאָסוּר לִרְאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסֻתָּפֵר וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבֵית־הַמֶּרְחָץ וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסֻתָּפֵג[12]. וְאֵינוֹ חוֹלֵץ[13], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרְקָה בְּפָנָיו", וְזֶה בִּזָּיוֹן. וַאֲפִלּוּ רָצָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[14]; שֶׁהַמֶּלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ - אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ חוֹלֵץ - אֵינוֹ מְיַבֵּם[15]. וְכֵן אִם מֵת הוּא, כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ[16], כָּךְ אֵין חוֹלְצִין לָהּ[17], אֶלָּא תֵּשֵׁב לְעוֹלָם בְּזִיקָתָהּ[18].

12) מתנגב לאחר הרחיצה (סנהדרין כב, א). ובירושלמי שם פ"ב ה"ו, משום שנאמר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". וראה בהל' כלי המקדש פ"ה ה"ג, שגם כהן גדול מוזהרים בו בכל אלה, אלא שאם רצה שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו, שכהן גדול שמחל על כבודו - כבודו מחול. 13) לאשת אחיו, שמת בלא בנים. 14) שם יח, א. 15) שכל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה לייבום (רע"ב שם). אמנם אין אנו מוצאים בתלמוד אלא: "כל שאינה עולה לחליצה וכו'. וכדברי רבותינו בעלי התוספות ביבמות מד, א ד"ה: כל שאינו, מצאנו גם כן מונח חדש זה. ורש"י בסנהדרין יט, ב מפרש: אינו מייבם - שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו. וכן נראה מהירושלמי שם פ"ב, ה"ג: "אם כן נמצאת פוגם כבוד המלך". וכתב ה'אור שמח', שהיבום צריך להיות בפני עדים (ראה הל' יבום פ"א ה"א, ובביאורנו שם אות ח), וגנאי הוא למלך לבוא על אשה בפני עדים, וכדברי ה'תוספות' בקידושין יב, ב ד"ה: משום פריצותא. 16) שאין נושאים אלמנתו של מלך. 17) שאפילו יחלצו לה אסורה היא להנשא, וגם גנאי הדבר, שאלמנת המלך תחלוץ נעל (כסף־משנה). 18) בקשרה לבעלה, מלשון הכתוב (איוב לח, ח) "אסורים בזקים" (רמ"א לאבן־העזר סי' קנז, סעיף א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. מֵת לוֹ מֵת - אֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין[19] שֶׁלּוֹ[20]. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ[21] - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַדַּרְגָּשׁ[22]. וְאִם נִכְנַס לָעֲזָרָה[23] וְהָיָה מִזֶּרַע דָּוִד - יֵשֵׁב; שֶׁאֵין יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית־דָּוִד בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'"[24].

19) היכל. "בית פרעה" (בראשית יב, טו) מתרגם יונתן: לפלטין דפרעה. 20) סנהדרין כ, א. אבל חייב הוא בכל דברי אבילות כשאר אבל, כמבואר לעיל הל' אבל פ"ז, ה"ז. 21) סעודת הבראה שמברים לכל אבל ביום הראשון לאבלו (שם פ"ד, ה"ט). 22) סנהדרין שם. דרגש - מיטה קטנה שנותנים לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (רע"ב לנדרים פ"ז, מ"ה). והשווה לעיל הל' אבל פ"ז ה"ח, ובביאורנו שם. 23) לחצר בית־המקדש. 24) סוטה מ, ב. ומפרש רש"י: שחלק להם הקב"ה כבוד, להראות שמלכותו שלימה, אבל מלכי ישראל אסורים לישב שם, שאין כבוד שמים בכך, ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה, ככתוב (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו". ובסנהדרין קא, ב אמרו: שזוהי הלכה למשה מסיני. והשווה הל' בית הבחירה פ"ז, ה"ו.

ה. הַמֶּלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם[25], וּמְתַקֵּן עַצְמוֹ וּמִתְנָאֶה בְּמַלְבּוּשִׁין נָאִים וּמְפֹאָרִים[26], שֶׁנֶּאֱמַר: "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ". וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּפַלְטֵרִין שֶׁלּוֹ, וּמֵשִׁים כֶּתֶר בְּרֹאשׁוֹ[27], וְכָל הָעָם בָּאִין אֵלָיו בָּעֵת שֶׁיִּרְצֶה[28], וְעוֹמְדִין לְפָנָיו וּמִשְׁתַּחֲוִין אָרְצָה. אֲפִלּוּ נָבִיא עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ - מִשְׁתַּחֲוֶה[29] אָרְצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא, וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ[30]". אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ בָא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֶלָּא אִם רָצָה[31]. וְאֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנָיו, אֶלָּא הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד". אַף־עַל־פִּי־כֵן מִצְוָה עַל כֹּהֵן גָּדוֹל לְכַבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ וּלְהוֹשִׁיבוֹ וְלַעֲמֹד מִפָּנָיו כְּשֶׁיָּבוֹא לוֹ[32]. וְלֹא יַעֲמֹד הַמֶּלֶךְ לְפָנָיו אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים[33]. וְכֵן מִצְוָה עַל הַמֶּלֶךְ לְכַבֵּד לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה. וּכְשֶׁיִּכָּנְסוּ לְפָנָיו סַנְהֶדְרִין וַחֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל, יַעֲמֹד לִפְנֵיהֶם וְיוֹשִׁיבֵם בְּצִדּוֹ; וְכֵן הָיָה יְהוֹשָׁפָט[34] מֶלֶךְ יְהוּדָה עוֹשֶׂה, אֲפִלּוּ לְתַלְמִיד־חָכָם[35] הָיָה עוֹמֵד מִכִּסְאוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ וְקוֹרֵא לוֹ: רַבִּי וּמוֹרִי[36]! בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיִּהְיֶה הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ לְבַדּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו, יַעֲשֶׂה זֶה בְּצִנְעָה; אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא, בִּפְנֵי הָעָם - לֹא יַעֲשֶׂה. וְלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵי אָדָם, וְלֹא יְדַבֵּר רַכּוּת[37], וְלֹא יִקְרָא לְאָדָם אֶלָּא בִּשְׁמוֹ[38], כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יִרְאָתוֹ בְּלֵב הַכֹּל[39].

25) סנהדרין כב, ב. 26) ירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"ו: "רבי יוחנן הלך לקבל פני הנשיא, יצא לקראתו בחלוק פשתן. אמר לו, חזור ולבוש חלוקך של צמר, משום: מלך ביפיו וגו'". 27) ע"ז מד, א. "ויתנו עליו את הנזר ואת העדות (מלכים־ב, יא, יב) - עדות היא לבית דוד, שכל הראוי למלכות - הולמתו (יושבת העטרה בראשו יפה), וכל שאינו ראוי למלכות - אינה הולמתו". וראה רש"י לסנהדרין כא, ב ד"ה "שביקש להולמו". 28) המלך. 29) בכת"י התימנים: ומשתחווה לו ארצה. כלומר, כשהוא מופיע לפניו, עליו להשתחוות תחילה, ואח"כ לעמוד לפניו. 30) ומסיים הכתוב: "על אפיו ארצה", ובזבחים קב, א אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך... שנאמר (מלכים־א, יח, מו) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב", ומפרש רש"י: אחאב רוכב, והוא רץ לפניו. 31) הכהן הגדול. 32) הוריות יג, א "מלך קודם לכהן גדול, שנאמר (שם א, לג) ויאמר המלך להם (=לצדוק הכהן הגדול ולנתן הנביא) קחו עמכם את עבדי אדוניכם" - הרי שמלך עדיף מהם. 33) ככתוב שם: "ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה'". ובהל' כלי המקדש פ"י הי"א, נתבאר כיצד שואלים באורים ותומים, ומה שואלים. 34) ובכת"י התימנים: היה אסא מלך יהודה. 35) שלא הגיע עדיין למעלת חכם וזקן. ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. 36) כתובות קג, ב. 37) כמו שאמרו שם: "נהוג נשיאותך ברמים". 38) ללא תארי כבוד. 39) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו, אמרו: שום תשים עליך מלך — 'אשים' אינו כתוב, אלא "תשים", שאתה תשים עליך בעצמך.

ו. כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לוֹ הַכָּתוּב הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל, וְחִיֵּב הַכֹּל בִּכְבוֹדוֹ, כָּךְ צִוָּהוּ לִהְיוֹת לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ שָׁפֵל וְהָלֵל[40], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי". וְלֹא יִנְהַג גַּסּוּת־לֵב בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִדַּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו"[41]. וְיִהְיֶה חוֹנֵן וּמְרַחֵם לְקָטַנִּים וּגְדוֹלִים[42], וְיֵצֵא וְיָבוֹא בְּחֶפְצֵיהֶם וּבְטוֹבָתָם, וְיָחוּס עַל כְּבוֹד קָטָן שֶׁבְּקְטַנִּים. וּכְשֶׁמְּדַבֵּר אֶל כָּל הַקָּהָל בִּלְשׁוֹן רַבִּים - יְדַבֵּר רַכּוּת[43], שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁמָעוּנִי אַחַי וְעַמִּי"[44], וְאוֹמֵר: "אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה עֶבֶד לָעָם הַזֶּה וְגוֹ'"[45]; לְעוֹלָם יִתְנַהֵג בַּעֲנָוָה יְתֵרָה. אֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהוּא אוֹמֵר: "וְנַחְנוּ מָה לֹא עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם". וְיִסְבֹּל טָרְחָם וּמַשָּׂאָם וּתְלֻנּוֹתָם וְקִצְפָּם[46] כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק[47]. רוֹעֶה קָרְאוֹ הַכָּתוּב: "לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ". וְדַרְכּוֹ שֶׁל רוֹעֶה מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה[48]: "כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה, בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא וְגוֹ'".

40) נבוב ונקוב. 41) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד, אמרו: שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי - בשעה שמשחני שמואל; ולא רמו עיני - בשעה שהרגתי את גלית... כגמול עלי נפשי - כתינוק הזה היורד ממעי אמו, כן היתה נפשי עלי. 42) ובכת"י התימנים: לקטנם וגדולם. 43) בניגוד למדבר אל יחיד, שאינו מדבר עמו רכות, כמבואר לעיל ה"ה. 44) אחים וחברים אתם עמדי. וראה סוטה מ, א. ובתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ב, שנינו: "הוא קורא אותם אחי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועמי... והם קוראים אותו: אדונינו ורבינו, שנאמר (מלכים־א, א, מג) "אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה". 45) וכן אמרו (הוריות י, א) "כמדומים אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם, שנאמר: אם היום תהיה עבד לעם הזה". 46) ספרי זוטא פרשת פנחס, אות יח "איש אשר רוח בו - שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתם, ועם המתונים כפי דעתם". 47) מלשון הכתוב (במדבר יא, יב). 48) דברי נביאים, שקיבלו ברוח הקודש, כל נבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה (רש"י לחולין קלז, א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) המצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה לעצמו, כשישב על כסא מלכותו. האיסור להרבות לו נשים ופלגשים. שלא ירבה לו כסף וזהב להתנאות בו. החובה על המלך לעסוק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שאין דנים מלכי ישראל ולא מעידים עליהם, משום גזירה ותקלה. דיני מורד במלך. הרשות למלך להרוג ולתקן העולם בהתאם לצורך השעה.

א. בְּעֵת שֶׁיֵּשֵׁב הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, כּוֹתֵב לוֹ סֵפֶר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ יֶתֶר עַל הַסֵּפֶר שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו[2]. וּמַגִּיהוּ מִסֵּפֶר הָעֲזָרָה[3] עַל־פִּי בֵּית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד[4]. אִם לוֹ הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו אוֹ שֶׁנֶּאֱבַד - כּוֹתֵב שְׁנֵי סִפְרֵי־תּוֹרָה: אֶחָד מַנִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁהוּא מְצֻוֶּה בּוֹ כְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[5], וְהַשֵּׁנִי לֹא יָזוּז מִלְּפָנָיו, אֶלָּא בְּעֵת שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית־הַכִּסֵּא אוֹ לְבֵית־הַמֶּרְחָץ, אוֹ לְמָקוֹם שֶׁאֵין רָאוּי לִקְרִיאָה[6]. יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה - וְהוּא עִמּוֹ; נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ; יוֹשֵׁב בַּדִּין - וְהוּא עִמּוֹ; מֵסֵב[7] וְהוּא כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו"[8].

2) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, יח): "וכתב לו את משנה התורה הזאת" "משנה" - שתים במשמע. 3) חצר המקדש, שבאחת לשכותיה היה מונח ספר־תורה עתיק. 4) ירושלמי שם פ"ב, ה"ו. והשווה הל' ספר תורה פ"ז ה"ב, והל' יום־טוב פ"ז, הי"ג. 5) שנאמר בהם: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט). 6) כגון בבית־הקברות בתוך ארבע אמות של קבר, כמבואר בהל' ס"ת, פ"י ה"ו, וכן אינו עמו כשהוא ישן על מיטתו (שם פ"ז ה"ג), שנאמר: והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקרוא בו (סנהדרין כא, ב). 7) לסעודה. 8) שם. וב'ספרי' שם שנינו: ימי חייו - אלו הימים; כל ימי חייו - לרבות הלילות. וראה בביאורנו להל' ס"ת, פ"ז ה"ג, אות ז. וראוי לציין, שבתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ד, שנינו: "ואין רשות להדיוט לקרות בה, שנאמר: וקרא בו - הוא ולא אחר". ורבינו לא חש להזכירו, מפני שכבר כתב (לעיל פ"ב, ה"א) שאין משתמשים "באחד מכל כלי תשמישו" ('פרי חדש').

ב. לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[9] לָמְדוּ, שֶׁהוּא לוֹקֵחַ עַד שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה נָשִׁים - בֵּין הַנָּשִׁים וּפִילַגְשִׁים[10] - הַכֹּל שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה[11]. וְאִם הוֹסִיף אַחַת וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה[12]. וְיֵשׁ לוֹ[13] לְגָרֵשׁ וְלִשָּׂא אַחֶרֶת תַּחַת זוֹ שֶׁגֵּרֵשׁ[14].

9) שקיבלו חכמינו איש מפי איש עד למשה מסיני. 10) נשים מיוחדות לו, בלא כתובה ובלא קידושין, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. 11) סנהדרין כא, א. שנאמר (שמואל־ב יב, ח) "ואתנה לך... ואת נשי אדוניך בחיקך... ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה", והדבר ידוע שעוד בחברון היו לדוד שש נשים (שם ג, ה). וכאן פונה הנביא נתן לדוד בהיותו בירושלים: אם מעט לך ואוסיפה לך כהנה וכהנה, כהנה - שש; וכהנה - עוד שש, הרי ביחד שמונה־עשרה. ולפי זה עלינו לומר, שבירושלים נשא דוד את בת שבע ועוד אשה אחת, והיתר היו עשר פילגשים, ככתוב (שם טו, טז) "ויעזוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית" (רדב"ז). והראב"ד סובר, שהפילגשים אינן בכלל הי"ח, ומותר למלך להוסיף לו פילגשים נוסף על י"ח נשים הראויות לו. 12) משמע, שעל הקידושין לחוד אינו לוקה, כי עיקר ההקפדה היא ש"לא יסור לבבו" (ראה להלן ה"ו). ואין הסרת הלב אלא כשבעלה. דוגמא לכך, דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ז ה"ד, שבין כהן גדול, ובין כהן הדיוט שנשא אשה מן הארבע (גרושה זונה וחללה ואלמנה), ולא בעל - אינו לוקה, משום שנאמר בהן "ולא יחלל" - ואין חילול אלא בבעילה (לחם־משנה). 13) רשאי הוא. 14) סנהדרין כב, א: "בוא וראה כמה קשים גירושין, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד (להתייחד עם אבישג השונמית, למרות שכבר גזרו על יחוד עם פנויה, ולא התירו לו לגרש" שיגרש אחת משמונה־עשרה נשיו, ויקח את אבישג לאשה, הרי שאם רצה המלך וגירש, מותר לו לישא אחרת במקום זו שגירש (כסף־משנה).

ג. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים, אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ[15]. אֲפִלּוּ סוּס אֶחָד פָּנוּי לִהְיוֹת רָץ לְפָנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין שְׁאָר הַמְּלָכִים - אָסוּר[16]. וְאִם הוֹסִיף - לוֹקֶה[17].

15) כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו. 16) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, טז) "למען הרבות סוס" - אפילו סוס אחד והוא בטל - לא ירבה. "ואינו מותר שיהיה לו, זולתי סוס אחד, לרכוב בו כאחד העם" (פירוש המשנה לרבינו, שם). 17) ושם אמרו: שעובר בלא־תעשה על כל סוס וסוס, ובוודאי אינו לוקה אלא כשלקחם לו זה אחר זה, אבל אם לקח הרבה ביחד - אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז).

ד. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְהַנִּיחַ בִּגְנָזָיו[18] וּלְהִתְגָּאוֹת בּוֹ[19] אוֹ לְהִתְנָאוֹת בּוֹ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן לְחֵילוֹתָיו וְלַעֲבָדָיו וּלְשַׁמְּשָׁיו. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁיַּרְבֶּה לְאוֹצַר בֵּית ה', וּלְהִיוֹת שָׁם מוּכָן לְצָרְכֵי הַצִּבּוּר וּלְמִלְחֲמוֹתָם - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְהַרְבּוֹתוֹ[20]. וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְהַרְבּוֹת לְעַצְמוֹ[21] בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבָּה - לוֹקֶה.

18) באוצרותיו. 19) ככתוב (דברים ח, יג) "וכסף וזהב ירבה לך... ורם לבבך". 20) סנהדרין כא, ב. "וכסף וזהב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא ירבה לו - לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא", ומפרש רש"י: אספניא - שכר חיילות מדי שנה בשנה, הנכנסים והיוצאים עמו כל שנה. 21) וכן מצינו בדוד המלך (דברי הימים-א כט, ד) שאָצר לבנין בית־המקדש שלשת אלפים ככרי זהב, ושבעת אלפי ככרי כסף מזוקק.

ה. הַמֶּלֶךְ אָסוּר לִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ שִׁכְרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן"[22]. אֶלָּא יִהְיֶה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו"[23].

22) ומסיים הכתוב: "ולרוזנים אי שכר", דרשו בסנהדרין ע, ב: "מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר? ויש אומרים: מי שכל רוזני עולם משכימים לפתחו, ישתה יין וישתכר". 23) תוספתא שם פ"ד, ה"ה: "ומה אם מלך ישראל, שלא עסק אלא בצרכי ציבור, נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שאר בני אדם (שיש להם פנאי) על־אחת־כמה־וכמה... ומה יהושע בן־נון שעסק בכיבוש הארץ, ועומד לחלקה לישראל, נאמר בו: לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה, שאר בני אדם על־אחת־כמה־וכמה", וראה בביאורנו לעיל אות ז דברי ה'ספרי' בזה.

ו. וְכֵן לֹא יִהְיֶה שָׁטוּף בְּנָשִׁים[24]. אֲפִלּוּ לֹא הָיְתָה לוֹ אֶלָּא אַחַת - לֹא יִהְיֶה מָצוּי אֶצְלָהּ תָּמִיד כִּשְׁאָר הַטִּפְּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ". עַל הֶסְרַת לִבּוֹ הִקְפִּידָה תּוֹרָה[25], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ", שֶׁלִּבּוֹ הוּא לֵב כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל[26]; לְפִיכָךְ דִּבְּקוֹ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה יָתֵר מִשְּׁאָר הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל יְמֵי חַיָּיו".

24) להוט, ונתון בכל לבו. 25) סנהדרין כא, א: "רבי שמעון אומר: אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל", שהיתה צדקנית. מכאן אתה למד, שבהסרת הלב הדבר תלוי (רדב"ז). 26) וכן אמרו ב'במדבר רבה' פי"ט, אות יז: "ללמדך שראש הדור - כל הדור" ('קרית מלך'). ובעירובין מא, א: "בתר רישא (=אחרי הראש) גופא אזיל" - הולך הגוף.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[27] שֶׁמַּלְכֵי בֵית דָּוִד, דָּנִין אוֹתָן[28] וּמְעִידִין עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[29], גָּזְרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יָדוּן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ[30], וְלֹא מֵעִיד[31] וְלֹא מְעִידִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּן גַּס בָּהֶן[32], וְיָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה וְהֶפְסֵד עַל הַדָּת[33].

27) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה. 28) סנהדרין יט, א: שנאמר (ירמיה כא, יב) "בית דוד כה אמר ה', דינו לבקר משפט". ואם לא דנים אותם, איך יוכלו לדון אחרים, והלא כלל הוא: קשט עצמך, ואח"כ קשט אחרים. 29) שאינם מבית דוד. 30) שם עמ' ב. 31) נראה, שגם מלכי בית דוד אינם מעידים, שאינם גרועים מכהן גדול, שאינו מעיד לשום אדם מפני כבודו, וכמבואר לעיל הל' עדות פ"א, ה"ג (כסף־משנה). והדבר מפורש במס' שבועות דף לא, א: אין שבועת העדות נוהגת אלא בראויים להעיד, להוציא מלך. ומפרש רש"י: המלך אינו ראוי להעיד, שנאמר, שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו. ולדעת הלחם־משנה בהל' עדות שם, אם העדות מכוונת "להפריש בה מן האיסור", מעיד גם המלך, שזה כבודו. וכבר קדמוהו ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב ד"ה מעיד. 32) "ואינם נכנעים לדברי תורה", כלשון רבינו בהל' סנהדרין שם. 33) כמו שאירע לסנהדרין כשדנו את ינאי המלך, ובאותה שעה אמרו (סנהדרין יט, ב): מלך אינו דן ואין דנים אותו. וראה את פרטי המעשה בביאורנו לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה.

ח. כָּל הַמּוֹרֵד בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ. אֲפִלּוּ גָּזַר עַל אֶחָד מִשְּׁאָר הָעָם שֶׁיֵּלֵךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי וְלֹא הָלַךְ[34], אוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא מִבֵּיתוֹ וְיָצָא[35] - חַיָּב מִיתָה. וְאִם רָצָה לְהָרְגוֹ - יַהֲרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ". וְכֵן כָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַמֶּלֶךְ אוֹ הַמְחָרְפוֹ, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ כְּשִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא[36]. וְאֵין לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לַהֲרֹג אֶלָּא בְּסַיִף בִּלְבָד[37]. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱסֹר וּלְהַכּוֹת בְּשׁוֹטִין[38] לִכְבוֹדוֹ; אֲבָל לֹא יַפְקִיר מָמוֹן[39]. וְאִם הִפְקִיר - הֲרֵי זֶה גָּזֵל[40].

34) כמו שמצינו בעמשא, ששלחו דוד להזעיק את איש יהודה "ויוחר מן המועד אשר יעדו" (שמואל־ב כ, ה), ורצה יואב לדונו כמורד במלכות, כמבואר בסנהדרין מט, א. וכן מצינו שאוריה החתי נחשב כמורד במלכות, משום שאמר לו דוד: רד לביתך ורחץ רגליך, והוא מיאן, ככתוב (שם יא, יא) "ויאמר אוריה אל דוד, האדון וישראל ויהודה יושבים בסוכות... ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות", ועל זה נתחייב מיתה, כמבואר בקידושין מג, א. וב'תוספות' שם ד"ה: מורד במלכות. 35) כמעשה שמעי בן גרא (מלכים־א ב, לז). 36) שם, ח. ובשמואל־ב טז, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, אמרו: "כל המקלל מלכות בית דוד, חייב מיתה". 37) ירושלמי שם פ"ז, ה"א. וכך לשון הכתוב (מלכים־א ב, ח) "ואשבע לו בה' לאמור אם אמיתך בחרב", והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ד ה"ב, ופי"ח ה"ו, ובביאורנו שם. וראה בזוהר פרשת משפטים קז, ב, שמקשה: וכי שמעי טיפש היה, שדוד נשבע לו שלא ימיתנו בחרב, מכלל שבחנית או בחצים כן ימיתנו? ומתרץ שם ע"פ דרך הנסתר. 38) ככתוב (שם יב, יא) "אבי יסר אתכם בשוטים" ('אור שמח'). וכתב הרדב"ז, כל זה במלך שהומלך על־פי נביא, או שהסכימו עליו כל ישראל, אבל אם קם איש למלוך בזרוע ובחזקה אין חייבים לשמוע אליו, והממרה את פיו אינו נקרא מורד במלכות. 39) להפקיע שעבודו של בעל הממון ולהפקירו, ולזכות בו לעצמו. 40) כמעשה כרם נבות היזרעאלי, שאחאב רצה להפקירו לטובתו, והנביא קובל: "כה אמר ה', הרצחת וגם ירשת" (שם כא, יט). והשווה הל' גזילה פ"ה, הי"ג: "מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה, שלא בדינים שחקק,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרי זה גזלן... כללו של דבר... כל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידועה לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גזל".

ט. הַמְבַטֵּל גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת, אֲפִלּוּ בְּמִצְוָה קַלָּה, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[41] - דִּבְרֵי הָרַב[42] וְדִבְרֵי הָעֶבֶד[43], דִּבְרֵי הָרַב קוֹדְמִין[44]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם גָּזַר הַמֶּלֶךְ לְבַטֵּל מִצְוָה, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[45].

41) כמו שמצינו בעמשא בן יתר, שהלך להזעיק את אנשי יהודה, במצות המלך דוד "ויוחר מן המועד" (שמואל־ב כ, ה) - אמרו חכמינו (סנהדרין מט, א): הלך ומצאם עוסקים בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלם מלימודם. אמר: כתוב "כל איש אשר ימרה את פיך... יומת", יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד־לומר: "רק חזק ואמץ". ומפרש רש"י, רק - מיעוט הוא. שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו. 42) הקב"ה. 43) המלך, שהוא עבדו. 44) לשון התלמוד, שם כט, א. 45) שגם המלך חייב בכבוד המקום. והשווה לעיל הל' ממרים פ"ו, הי"ב: "כולכם חייבים בכבודי".

י. כָּל הַהוֹרֵג נְפָשׁוֹת שֶׁלֹּא בִרְאָיָה בְּרוּרָה[46] אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה[47], אֲפִלּוּ בְּעֵד אֶחָד[48], אוֹ שׁוֹגֵג שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[49] - יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ[50] וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. וְהוֹרֵג רַבִּים בְּיוֹם אֶחָד[51] וְתוֹלֶה, וּמַנִּיחָן תְּלוּיִים[52] יָמִים רַבִּים[53], לְהַטִּיל אֵימָה וּלְשַׁבֵּר יַד רִשְׁעֵי הָעוֹלָם.

46) כגון שהוכחשו העדים ב"בדיקות" ולא הוכחשו בחקירות (ראה לעיל הל' עדות פ"ב, ה"א־ב). או שלא היו העדים רואים אותו כאחת, אלא אחד אחר השני, שאין הרוצח נהרג על פיהם, כמבואר שם פ"ד, ה"א. 47) ג"כ אינו נהרג, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ב, ה"א. 48) שאינו נהרג בבית־דין, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"א. 49) שאינו נהרג, אבל חזקתו שהוא קרוב למזיד, וראוי להענש. ואיזהו שונא? כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מפני האיבה (הל' רוצח פ"ו, ה"י). 50) שהרי מצינו שהרג דוד את העמלקי (שמואל־ב א, טו) בהודאת פיו, וכן את בני רמון (שם ד, ט) ע"פ הודאת פיהם, ועל־כרחך מדין מלכות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ו. וכן מצינו בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג, ששני עבריינים פחדו מאיש חסיד שראה בקלקלתם, וחששו שמא ילך להעיד עליהם, והמלך דוד יהרגם וכו'. ואע"פ שעד אחד הוא, ועל־כרחך מדין מלכות. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ד. 51) בניגוד לבית־דין שאינו דן שנים ביום אחד (לעיל הל' סנהדרין פי"ד, ה"י). 52) בניגוד לחייבי מיתת בית־דין, שאין מלינים אותם אפילו לילה אחד, אלא תולה אותם סמוך לשקיעת החמה, ומתיר אותם מיד (שם פט"ו, ה"ז). 53) כמו שמצינו בשבעת בני שאול, שהומתו ונשארו תלויים מתחילת קציר שעורים עד ימות הגשמים (שמואל־ב כא, י), ושאלו ביבמות עט, א: והלא כתוב: "לא תלין נבלתו על העץ"? ותירצו: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה עשו אלה, פשטו ידיהם בגרים גרורים. אמרו, אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו. והרי בני שאול לא הומתו מצד דין תורה, שאין להם משפט מות על עוון שאול אביהם, שהמית הגבעונים, אלא מדין מלך הומתו, וה"תיקון" היה להוסיף גרים (הגהות מהר"ץ חיות). וראה ברמב"ן לדברים כא, כב. וב"חתם סופר" או"ח סי' רח, בסוף הסימן.

~ יום חמישי כ"ט ניסן ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) המיסים שהמלך מטיל לצרכיו, ולצרכי מלחמה. שלוקח מבחורי העם הטובים שמשים לעמוד לפניו. איסור פילגש להדיוט. שכופה את המוכשרים בעם להיות שרים. לוקח מעשר מהתבואות והבהמות. חלקו של מלך המשיח בארצות שכובשים ישראל. מנת המלך בביזה שהצבא בוזז. מגמת המלך להרים דת האמת.

א. רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לִתֵּן מַס עַל הָעָם לִצְרָכָיו אוֹ לְצֹרֶךְ הַמִּלְחָמוֹת. וְקוֹצֵב[2] לוֹ מֶכֶס[3], וְאָסוּר לְהַבְרִיחַ[4] מִן הַמֶּכֶס, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִגְזֹר שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּגְנֹב הַמֶּכֶס[5] - יִלָּקַח מָמוֹנוֹ אוֹ יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לוֹ[6] לַעֲבָדִים[7]", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ"[8], מָכָאן, שֶׁנּוֹתֵן מַס[9] וְקוֹצֵב מֶכֶס[10], וְדִינָיו בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - דִּין[11], שֶׁכָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מֶלֶךְ[12] - מֶלֶךְ זוֹכֶה בוֹ[13].

2) פוסק וקובע. 3) מס בשיעור מסויים, מסחורות שונות, בהתאם לערכן. 4) להעלים ולהסתיר. 5) שיבריח ולא ישלם המכס המגיע ממנו. 6) והפסוק מדבר במשפט המלך וזכויותיו. 7) ואי אפשר לפרשו בעבודת המלך והצבא, שכבר נאמר לעיל (פסוק יא) "את בניכם ייקח... ורצו לפני מרכבתו" וגו'. 8) הרי שהעבדות מתפרשת גם בנתינת מס. 9) מס גולגולת. 10) מהסחורה והרכוש בהתאם לערכם. 11) בבא קמא קיג, א, "דינא דמלכותא דינא", והשווה הלכות גזילה פרק ה, הלכה י"א. 12) בשמואל־א פרק ח המדבר במשפט המלך. 13) ומותר בו (סנהדרין כ, ב), כשמואל. בניגוד לדברי רב, האומר: "לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם" ואינו מותר לעשות כן.

ב. וְשׁוֹלֵחַ בְּכָל גִּבּוֹל יִשְׂרָאֵל וְלוֹקֵחַ מִן הָעָם הַגִּבּוֹרִים וְאַנְשֵׁי־חַיִל, וְעוֹשֶׂה מֵהֶן חֵיל לְמֶרְכַּבְתּוֹ[14] וּבְפָרָשָׁיו[15], וּמַעֲמִיד מֵהֶן עוֹמְדִים לְפָנָיו[16], וּמַעֲמִיד מֵהֶן אֲנָשִׁים לָרוּץ לְפָנָיו[17], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂם לוֹ בְּמֶרְכַּבְתּוֹ וּבְפָרָשָׁיו וְרָצוּ לִפְנֵי מֶרְכַּבְתּוֹ". וְלוֹקֵחַ מִן הַיָּפִים שֶׁבָּהֶם לִהְיוֹת שַׂמָּשִׁים וְעוֹמְדִים לְפָנָיו[18], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים... יִקָּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".

14) למוליכי מרכבתו. 15) רוכבי סוסים. 16) לשמרו, משמר כבוד. 17) לפני מרכבתו, כמנהג הימים ההם בחצרות מלכי קדם. 18) לשרתו, ולעשות מלאכתו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. וְכֵן לוֹקֵחַ מִן בַּעֲלֵי הָאֻמָּנִיּוֹת כָּל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ וְעוֹשִׂין לוֹ מְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן[19]. וְלוֹקֵחַ כָּל הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשִּׁפְחוֹת לִמְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן[20] אוֹ דְּמֵיהֶן[21], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַחֲרֹשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קְצִירוֹ וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ[22] וּכְלֵי רִכְבּוֹ. וְאֶת עֲבָדֶיכֶם וְאֶת שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמוֹרֵיכֶם יִקָּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".

19) בניגוד לשמשיו המתפרנסים מבית המלך וזהו שכרם. 20) שכר מלאכתם. 21) משלם תמורתם ומעכבם לעצמו. 22) אלו בעלי האומנות, כתרגום יונתן שם.

ד. וְכֵן לוֹקֵחַ מִכָּל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל נָשִׁים[23] וּפִילַגְשִׁים: נָשִׁים - בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, וּפִילַגְשִׁים - בְּלֹא כְתֻבָּה וּבְלֹא קִדּוּשִׁין[24], אֶלָּא בִּיחוּד[25] בִּלְבַד קוֹנֶה אוֹתָהּ וּמֻתֶּרֶת לוֹ. אֲבָל הַדִּיּוֹט אָסוּר בְּפִילֶגֶשׁ[26], אֶלָּא בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה[27] בִּלְבַד אַחֲרֵי יִעוּד[28]. וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת הַפִּילַגְשִׁים שֶׁלּוֹקֵחַ לְאַרְמוֹנוֹ, טַבָּחוֹת[29] וְאוֹפוֹת וְרַקָּחוֹת[30], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרַקָּחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאֹפוֹת".

23) תוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ב, "ובורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות לויות וישראליות". 24) סנהדרין כא, א, ובזה יובן, מעשה אבשלום, שבא "אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל" (שמואל־ב טז, כב), כי אילו היו מקודשות לדוד אביו, לא היה העם מסכים לעבירה זו (רדב"ז). וראוי לציין שרש"י לתורה (בראשית כה, ו) מפרש: פלגשים - בלא כתובה, נראה מדבריו, שהיא מקודשת לו בקידושין, וכבר העיר הרמב"ן שם, שהגירסה בסנהדרין כא, היא: בלא כתובה ובלא קידושין. והעיקר תלוי בקידושין, שהכתובה אינה אלא מדברי סופרים. 25) שמייחדה לו להיות לו לשפחה ולאשה. 26) שכבר פסק רבינו (הלכות אישות פרק א, הלכה ד): "כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה", וראה הלכות נערה פרק ב, הלכה י"ז. 27) שמכרה לו אביה בהיותה קטנה. 28) שמייחדה לו לאשה, מלשון הכתוב (שמות כא, ח) "אשר לא יעדה". "ומצוות ייעוד, אומר לה בפני שניים: הרי את מקודשת לי... ואינו צריך ליתן לה כלום (=כסף קידושין) שמעות הראשונות (שנתן לאביה כשלקחה ממנו) לקידושין ניתנו" (הלכות עבדים פרק ד, הלכה ז). 29) מבשלות. 30) מתקנות בשמים ותמרוקי נשים.

ה. וְכֵן כּוֹפֶה אֶת הָרְאוּיִין לִהְיוֹת שָׂרִים, וּמְמַנֶּה אוֹתָם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים[31], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָשׂוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים".

31) אף על פי שאינם רוצים במשא עול הציבור ולהתנהג בשררה.

ו. וְלוֹקֵחַ הַשָּׂדוֹת וְהַזֵּיתִים[32] וְהַכְּרָמִים לַעֲבָדָיו כְּשֶׁיֵּלְכוּ לַמִּלְחָמָה, וְיִפְשְׁטוּ עַל מְקוֹמוֹת אֵלּוּ אִם אֵין לָהֶם מַה יֹּאכְלוּ אֶלָּא מִשָּׁם, וְנוֹתֵן דְּמֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקָּח, וְנָתַן לַעֲבָדָיו"[33].

32) השדות והזיתים וכו' שהם עיקר המחייה, ככתוב (דברים יא, יד) "דגנך ותירושך ויצהרך". 33) ובתוספות (סנהדרין כ, ב דיבור המתחיל מלך מותר) שאלו, אם כן למה נענש אחאב על מעשה כרם נבות היזרעאלי (מלכים־א כא, יט)? ותירצו, שכוונת הכתוב להתיר לקיחת השדות לעבדיו, ולא לעצמו. עוד תירצו, שאינו מותר אלא בשדה מקנה, ולא בשדה אחוזה שירש מאבותיו, ככתוב (שם ג) חלילה לי מה' מתיתי את נחלת אבותי לך. ובעיקר תירצו שאין פרשת המלך נאמרת אלא במלך, שמלך על כל ישראל ויהודה ומאת ה', ואחאב לא מלך על יהודה, וגם לא מאת ה', וברד"ק לשמואל שם מתרץ, שכוונת הכתוב להיתר פירות בלבד ולא לגוף השדה.

ז. וְיֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַזְּרָעִים וּמִן הָאִילָנוֹת[34] וּמִן הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזַרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעְשֹׂר וְגוֹ'. צֹאנְכֶם יַעְשֹׂר".

34) והמעשר לעצמו. אחרי שיפרישו הבעלים המעשר ללויים כמשפט (רד"ק שם).

ח. הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נוֹטֵל מִכָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל חֵלֶק אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה־עָשָׂר; וְדָבָר זֶה חֹק לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם[35].

35) רמז לזה דברי הכתוב (יחזקאל מח, כא): "והנותר לנשיא מזה ומזה... לעומת חלקים לנשיא" וגו', למדנו, שהיה נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח (רדב"ז). ובבבא בתרא קכב, אמרו: עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלושה עשר שבטים, ואמר רב חסדא שהחלק הי"ג הוא לנשיא ("למלך המשיח", רשב"ם), שנאמר (יחזקאל מח, יט): "והעובד העיר (הנשיא שעול רבים מוטל עליו - רשב"ם) יעבדוהו מכל שבטי ישראל".

ט. כָּל הָרוּגֵי הַמֶּלֶךְ[36] - מָמוֹנָן לַמֶּלֶךְ[37]. וְכָל הַמַּמְלָכוֹת שֶׁכּוֹבֵשׁ, הֲרֵי אוֹצְרוֹת הַמְּלָכִים לַמֶּלֶךְ, וּשְׁאָר הַבִּזָּה שֶׁבּוֹזְזִין, בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו, וְהוּא נוֹטֵל מֶחֱצָה בָּרֹאשׁ[38], וּמַחֲצִית הַבִּזָּה חוֹלְקִין אוֹתָהּ, כָּל אַנְשֵׁי הַצָּבָא בְּיַחַד עִם הָעָם הַיּוֹשְׁבִין עַל הַכֵּלִים בַּמַּחֲנֶה לְשָׁמְרָן, חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְּחֵלֶק הַיֹּרֵד בַּמִּלְחָמָה וּכְחֵלֶק הַיֹּשֵׁב עַל הַכֵּלִים יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ"[39].

36) שמרדו בו ונתחייבו מיתה. 37) סנהדרין (מח, ב) בניגוד להרוגי בית דין שנכסיהם ליורשיהם, כמבואר לעיל הלכות אבל פרק א, הלכה ט. וכן מצינו בכתוב (מלכים־א כא, טז) כשהעידו על נבות שברך את האלוקים ומלך, מיד, "ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרישתו" (גמרא שם). 38) שם כ, ב בברייתא. ובמשנה שם שנינו: הוא נוטל חלק בראש, ומפרש רש"י: חלק היפה בורר ראשון ונוטל מחצה. 39) וממי למד דוד את זה? מאברהם אבינו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאמר (בראשית יד, כד) "רק אשר אכלו הנערים (=עבדי, שהלכו איתי למלחמה), וחלק האנשים אשר איתי, ענר אשכול וממרא (=שנשארו לשמור על הכלים) הם יקחו חלקם", הוא שאמר הכתוב (שמואל שם, כה) ""מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט לישראל" - ולא נאמר: "והלאה", לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם (מדרש רבה בראשית פרשה מ"ג אות ט).

י. כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֵשׁ[40], הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ. וְנוֹתֵן לַעֲבָדָיו וּלְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וּמַנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - דִּינוֹ דִּין. וּבַכֹּל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְתִהְיֶה מְגַמָּתוֹ[41] וּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְהָרִים דַּת הָאֱמֶת וּלְמַלֹּאת הָעוֹלָם צֶדֶק וְלִשְׁבֹּר זְרוֹעַ הָרְשָׁעִים וּלְהִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה'[42]. שֶׁאֵין מַמְלִיכִין מֶלֶךְ תְּחִלָּה אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט[43] וּמִלְחָמוֹת[44], שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחֲמֹתֵינוּ".

40) מלך ישראל, שאינו המלך המשיח, כי המשיח דינו מבואר לעיל הלכה ח. 41) שאיפתו, כלשון הכתוב (חבקוק א, ט) "מגמת פניהם קדימה". 42) השווה לקמן פרק י"א, הלכה ד ובביאורנו שם. 43) בישראל, בין איש לרעהו, וכן אמר שלמה (מלכים־א ג, ט) "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך, להבין בין טוב לרע". 44) באויבי ישראל. וראה במסכת כלה רבתי פרק ח "שהמלכות נתנה בשלושים מעלות... במשפט ובצדקה, שנאמר (משלי טז, יב): כי בצדקה יכון כיסא".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) שתחילת מלחמת המלך, אינה אלא מלחמת מצוה. מהי מלחמת רשות. המצוה להחרים שבעה עממים, ולאבד זכר עמלק, האיסור לחזור לשכון בארץ מצרים. איסור הירידה מארץ ישראל לחוץ לארץ. חיבת חכמי ישראל לארץ ישראל, ומעלת הזוכה לחיות בה ולהיקבר בתוכה.

א. אֵין הַמֶּלֶךְ נִלְחָם תְּחִלָּה אֶלָּא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְאֵי זוֹ הִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה? זוֹ מִלְחֶמֶת שִׁבְעָה עַמָּמִים[2] וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק[3] וְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צַר שֶׁבָּא עֲלֵיהֶם[4]; וְאַחַר־כָּךְ נִלְחָם בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, וְהִיא הַמִּלְחָמָה שֶׁנִּלְחָם עִם שְׁאָר הָעַמִּים כְּדֵי לְהַרְחִיב גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וּלְהַרְבּוֹת בִּגְדֻלָּתוֹ וְשֶׁמְעוֹ[5].

2) והם: החתי, והגרגשי, והאמורי, והכנעני, והפריזי, והחוי והיבוסי (דברים ז, א), וראה בסמוך ה"ד. 3) לאבד את זרעו, כמבואר בסמוך ה"ה. 4) ככתוב (במדבר י, ט) "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם". 5) שיפחדו הגוים מלהתגרות בהם. ובסוטה מד, ב אמרו: מלחמת יהושע לכבש - חובה; מלחמות בית דוד לרווחה (=שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל) - רשות.

ב. מִלְחֶמֶת מִצְוָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל בָּהּ רְשׁוּת בֵּית־דִּין, אֶלָּא יוֹצֵא מֵעַצְמוֹ בְּכָל עֵת וְכוֹפֶה הָעָם לָצֵאת[6]. אֲבָל מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָעָם בָּהּ אֶלָּא עַל־פִּי בֵית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד[7].

6) אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, להלן פ"ז, ה"ד. 7) סנהדרין ב, א. וכן שם כ, ב. ומתוך שהודגש שם: "אין מוציאין למלחמת הרשות... של שבעים ואחד" משמע, שלמלחמת מצוה אינו צריך רשות בית־דין (כסף־משנה).

ג. וּפוֹרֵץ[8] לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[9] וְאֵין מְמַחִין[10] בְּיָדוֹ. וְדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לָהּ שִׁעוּר[11], אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ. אֵינוֹ מְעַקֵּם הַדְּרָכִים מִפְּנֵי כַּרְמוֹ שֶׁל זֶה אוֹ מִפְּנֵי שָׂדֵהוּ שֶׁל זֶה, אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּשָׁוֶה וְעוֹשֶׂה מִלְחַמְתּוֹ[12].

8) גדרות של כרמים ושדות. 9) לחייליו, בלכתם להלחם. 10) מעכבים. 11) לרוחב ולאורך. 12) סנהדרין כ, ב. ובבבא־קמא ס, ב.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַחֲרִים[13] שִׁבְעָה עַמָּמִין[14], שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם". וְכֹל שֶׁבָּא לְיָדוֹ אֶחָד מֵהֶן וְלֹא הֲרָגוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". וּכְבָר אָבַד זִכְרָם[15].

13) לאבד ולהשמיד. 14) "כיון שהם היו עיקר עבודה־זרה ויסודה הראשון... כדי שלא נלמד מכפירתם" ("ספר המצוות" לרבינו, עשה קפז), וראה לקמן פ"ו ה"א, ש"אין עושים מלחמה עם אדם בעולם, עד שקוראים לו לשלום". 15) "כבר עלה סנחריב מלך אשור, ובלבל את כל האומות" (ידים פ"ד, מ"ד). וב"ספר המצוות" (שם) כותב רבינו: "וכך עשינו (שהשמדנום), עד שנשלמה השמדתם ע"י דוד, ונתפזרה השארית ונטמעה בין האומות, עד שאינה ידועה עוד".

ה. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לְאַבֵּד זֵכֶר עֲמָלֵק[16], שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק". וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִזְכֹּר תָּמִיד מַעֲשָׂיו הָרָעִים[17] וַאֲרִיבָתוֹ[18] כְּדֵי לְעוֹרֵר אֵיבָתוֹ[19], שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: "זָכוֹר" - בַּפֶּה[20], "לֹא תִשְׁכָּח" - בַּלֵּב[21], שֶׁאָסוּר לִשְׁכֹּחַ אֵיבָתוֹ וְשִׂנְאָתוֹ.

16) בין הזכרים ובין הנקבות. 17) שהיה הראשון להתגרות בישראל בצאתם ממצרים, ככתוב (במדבר כד, ב) "ראשית גוים עמלק", ומתרגם אונקלוס: "ריש קרביא דישראל הוה עמלקאה". 18) ישיבתו במקום סתר, להתנפל על ישראל באופן פתאומי. 19) שנאתנו אליו. 20) ע"י קריאה בפה. 21) מגילה יח, א. וכן ב"ספרי" פרשת כי־תצא, אות רצו. וב"ספר המצוות" עשה קפט, מסיים רבינו: "הלא תראה, איך עשה שמואל הנביא כשבא לקיים מצוה זו: שהוא זכר תחלה, ואח"כ ציוה להרגם, והוא אמרו (שמואל־א טו, ב): "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל". וגם בעמלק אין עושים מלחמה טרם שיפתחו לו לשלום, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א, ד. ולדעת הסמ"ג (הובאו דבריו ב"הגהות מיימוניות" כאן) אין מצוה זו נוהגת עד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ימות המשיח, לאחר כיבוש הארץ, שנאמר: "והיה בהניח ה'... לך מכל אויביך... תמחה את זכר עמלק". אולם פרשת מחיית עמלק הנזכרת בשמואל־א, טו מהווה סתירה גלויה לדיעה זו (רדב"ז).

ו. כָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל בְּמֶלֶךְ עַל־פִּי בֵית־דִּין, הֲרֵי זֶה כִּבּוּשׁ רַבִּים, וַהֲרֵי הִיא כְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ לְכָל דָּבָר[22]. וְהוּא, שֶׁכָּבְשׁוּ אַחַר כִּבּוּשׁ כָּל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[23].

22) 'ספרי' פרשת עקב, אות נא, שנאמר (דברים יא, כד) "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה", אם ללמד על תחומי א"י, הרי כבר נאמר (יהושע א, ד) "מהמדבר והלבנון הזה... יהיה גבולכם" - אלא כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו, הרי הוא שלכם... ומניין שמצוות נוהגות שם? הרי אתה דן: נאמר כאן "יהיה", ונאמר להלן "יהיה". מה להלן מצוות נוהגות שם, אף כאן מצוות נוהגות. אבל ארצות שכבש יחיד מישראל, או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמם מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, "אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות" (כלשון רבינו בהל' תרומות פ"א, ה"ב). וכן אמרו (גיטין מז, א) "כיבוש יחיד - אין שמו כיבוש". 23) 'ספרי' שם, "מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה, ואין מצוות נוהגות שם? אמרו, דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה: משתכבשו לארץ, תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ. הוא לא עשה כן, אלא חזר וכבש ארם נהרים ...ואת היבוסי, שהיה סמוך לירושלים לא הוריש. ...אמר לו הקב"ה סמוך לפלטירים (=היכל) שלך לא הורשת, האיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים" וכו'. והשווה הל' תרומות פ"א, ה"ג.

ז. וּמֵאַיִן לִשְׁכֹּן בְּכָל הָעוֹלָם, חוּץ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. מִן הַיָּם הַגָּדוֹל[24] וְעַד הַמַּעֲרָב[25], אַרְבַּע־מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע־מֵאוֹת פַּרְסָה, כְּנֶגֶד אֶרֶץ כּוּשׁ[26] וּכְנֶגֶד הַמִּדְבָּר[27] - הַכֹּל אָסוּר לְהִתְיַשֵּׁב בָּהּ. בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה שֶׁלֹּא לָשׁוּב לְמִצְרַיִם[28]. שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד"; "לֹא תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ"; "לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם". וְאַלֶּכְסַנְדְּרִיָּא בִּכְלַל הָאִסּוּר[29].

24) הוא הים התיכון. 25) בכת"י תימן: הים הגדול המערבי. 26) היא אתיופיה שבאפריקה, וכוש הנזכרת בתנ"ך היא בדרום ערב אצל מצרים, וכן הכתוב אומר (יחזקאל כט, י) "ונתתי את ארץ מצרים לחרבות... שממה, ממגדל סונה ועד גבול כוש", וכן (בדברי הימים־ב, כא, טז) "הפלשתים והערבים אשר על ידי כושים". 27) כל השטח מן הים, המקביל לארץ כוש, וכנגד המדבר, הכל נחשב מצרים. וכן אמרו (תענית י, א) "ארץ מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה". וראה במדרש 'שמות רבה' פרשה י אות ב: "המצריים אומרים עד כאן תחומנו, והכושים אומרים עד כאן תחומנו" וכו'. 28) ירושלמי סוכה פ"ה, ה"א. 29) סוכה נא, ב. אנשי אלכסנדריא של מצרים נענשו ונהרגו, על שעברו על מה שאמרה תורה: לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, הרי שהיא בכלל מצרים (כסף־משנה).

ח. מֵתֵּר לַחֲזֹר לְאֶרֶץ־מִצְרַיִם לִסְחוֹרָה[30] וְלִפְרַקְמַטְיָא[31] וְלִכְבֹּשׁ אֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת[32], וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְהִשְׁתַּקֵּעַ שָׁם. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[33], שֶׁבְּעֵת הַכְּנִיסָה מֻתָּר הוּא[34]. וְאִם יַחְשֹׁב לִישֵׁב וּלְהִשְׁתַּקֵּעַ שָׁם, אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[35]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם כָּבַשׁ אֶרֶץ־מִצְרַיִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי בֵית־דִּין, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת; וְלֹא הִזְהִירָה אֶלָּא לָשׁוּב לָהּ יְחִידִים, אוֹ לִשְׁכֹּן בָּהּ וְהִיא בְּיַד עַכּוּ"ם, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מְקַלְקָלִין יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם"[36].

30) לשם מקח וממכר סחורות שונות. 31) סחורה, בלשון יוונית. "עובר לסוחר" (בראשית כג, טז) מתרגם יונתן: מתקבלין בכל פרקמטיא. 32) ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ח. 33) אפילו אם נשתקע לבסוף. 34) שעדיין לא נשתקע. 35) ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה (לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב). ואע"פ שמשמע מדברי רבינו שאם נשתקע ישנו איסור על־כל־פנים, בכל זאת נשתקע רבינו במצרים, כי אנוס היה על פי המלכות, בהיותו רופא למלך ולשרים (רדב"ז). אף הוא (הרדב"ז) מעיד ומתנצל: וגם אני נתיישבתי שם זמן מרובה ללמוד תורה וללמדה, וקבעתי שם ישיבה, וזה מותר, ושוב באתי לירושלים. וכדאי להעיר, שרבי אשתורי הפרחי, מעיד בספרו "כפתור ופרח" פרק ה, שרבינו היה חותם שמו באגרת, ומסיים בה: "הכותב, העובר בכל יום שלשה לאוין". והכוונה לשלושת הפסוקים בם הזהירה תורה לא תשוב למצרים. מכאן, שקשה בעיניו היתה לו ישיבתו במצרים. 36) ב'תורת כהנים' פרשת אחרי, פרשתא ח', אמרו: "מנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים? תלמוד־לומר: כמעשה ארץ מצרים" וגו'.

ט. אָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ לְעוֹלָם[37], אֶלָּא לִלְמֹד תּוֹרָה[38], אוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה[39], אוֹ לְהַצִּיל[40] מִן הָעַכּוּ"ם; וְיַחֲזֹר לָאָרֶץ[41]. וְכֵן יוֹצֵא הוּא לִסְחוֹרָה[42]; אֲבָל לִשְׁכֹּן[43] בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אָסוּר, אֶלָּא־אִם־כֵּן חָזַק שָׁם הָרָעָב עַד שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁוֶה דִּינָר חִטִּין בִּשְׁנֵי דִינָרִין[44]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[45] כְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת מְצוּיוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּיֹקֶר, אֲבָל אִם הַפֵּרוֹת בְּזוֹל, וְלֹא יִמְצָא מָעוֹת וְלֹא בַּמֶּה יִשְׁתַּכֵּר, וְאָבְדָה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס - יֵצֵא לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּמְצָא בּוֹ רֶוַח[46]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לָצֵאת - אֵינָהּ מִדַּת חֲסִידוּת, שֶׁהֲרֵי מַחֲלוֹן וְכִלְיוֹן, שְׁנֵי גְדוֹלֵי הַדּוֹר הָיוּ[47], וּמִפְּנֵי צָרָה גְדוֹלָה יָצְאוּ[48], וְנִתְחַיְּבוּ כְּלָיָה לַמָּקוֹם[49].

37) שמפקיע עצמו מן המצוות (רשב"ם לבבא־בתרא צא, א). 38) שהיא מצוה גדולה, כי גדול התלמוד שמביא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לידי מעשה (ע"ז יג, א. וב'תוספות' שם ד"ה ללמוד תורה). ואפילו אם יש בארץ מי שילמדהו, מותר לו לצאת ללמוד בחו"ל, "לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל" (גמרא שם). והשווה לעיל הל' אבל פ"ג, הי"ד. 39) בגלל חשיבות המצוה, שנאמר בה (ישעיה מה, יח) "לא תהו בראה לשבת יצרה" ('תוספות' שם). 40) ממונו (גמרא שם). 41) שתהא דעתו לחזור. אבל אם אין דעתו לחזור, אפילו לישא אשה אסור לו לצאת, כמבואר בכתובות קיא, א שלא התירו ליבם לצאת לחו"ל לישא את יבמתו, ובודאי מפני שלא היתה דעתו לחזור, כי בדעתו לחזור מותר לו, כמבואר בע"ז יג, א. וכן הוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה: ללמוד תורה (כסף־משנה). 42) מועד קטן יד, א, שהיוצא להרוויח, דינו כיוצא למזונות, ובוודאי אם אין לו מה לאכול, רשאי הוא לצאת כמבואר בסמוך (יד איתן). 43) בקביעות, שלא על־מנת לחזור. 44) בבא־בתרא צא, א: "אלא־אם־כן עמדו סאתיים בסלע", וידוע שהמחיר הרגיל הוא ארבעה סאין בסלע (עירובין פב, ב), הרי שאם הוקיר המחיר בכפליים - הרי זה רעב חזק (כסף־משנה). 45) שאם לא עלה המחיר כפליים - אסור לו לצאת. 46) ב"ב שם עמ' ב. כרבי יוחנן, המעיד שהוא זוכר, כשעמדו ארבע סאין קמח בסלע (=בזול) והיו רבים נפוחי רעב בטבריא, מחוסר איסר לקנות בו לחם. 47) פרנסי הדור היו. 48) שחזק הרעב בארץ, ככתוב במגילת רות א, א. 49) בבא־בתרא שם ע"א.

י. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְנַשְּׁקִין עַל תְּחוּמֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל[50], וּמְנַשְּׁקִין אֲבָנֶיהָ[51] וּמִתְגַּלְגְּלִין עַל עֲפָרָהּ[52]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ, וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנָנוּ".

50) כשדרכה רגלם על אדמת א"י והגיעו לתחילת תחומה. 51) כתובות קיב, א: "רבי אבא היה מנשק כיפי (=סלעים) דעכו", והיתה תחילת תחומי א"י, כמבואר בגיטין עו, ב כשהיו התלמידים בארץ נפרדים מחבריהם, שחזרו לחו"ל, היו נפטרים מהם בעכו, כי ליוום עד שם, ומשם ואילך אסור היה לתלמידי א"י לצאת, שמעכו והלאה - חוץ לארץ. 52) כתובות שם עמ' ב. וראה במדרש תנחומא פ' שלח, הובא ב'תוספות' שם עמ' א: "כשעלה רבי חנינא הגדול מבבל, ביקש לידע אם נכנס לא"י, והיה שוקל אבנים... כיון שמצאן כבידות, אמר: אין אלו אלא אבני א"י, והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק הזה: כי רצו עבדיך את אבניה. והשווה ירושלמי שביעית פ"ד, ה"ז.

יא. אָמְרוּ חֲכָמִים[53]: כָּל הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל - עֲוֹנוֹתָיו מְחוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי, הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נְשֵׂא עָוֹן"[54]. אֲפִלּוּ הָלַךְ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, זוֹכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הַקָּבוּר בָּהּ[55] - נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְאִלּוּ הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִזְבֵּחַ כַּפָּרָה[56], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ". וּבְפִרְעָנוּת[57] הוּא אוֹמֵר: "עַל אַדְמָה טְמֵאָה[58] תָּמוּת". וְאֵינוֹ דּוֹמֶה קוֹלַטְתּוֹ מֵחַיִּים[59] לְקוֹלַטְתּוֹ אַחַר מוֹתוֹ[60]; וְאַף־עַל־פִּי־כֵן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מוֹלִיכִים מֵתֵיהֶם לְשָׁם[61]. צֵא וּלְמַד מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק[62].

53) כתובות קיא, א. 54) ומפרש רש"י: אל יתרעם לומר צר לי, כי כולם נשואי עוון. 55) שמת בחוץ־לארץ ונקבר בארץ. 56) שם. 57) כשהנביא הוכיח את אמציה כהן בית אל, וניבא עליו קשות. 58) הכוונה לחו"ל, שהיא אדמה טמאה. 59) שחי בארץ ונפטר בה. 60) שמת בחוץ־לארץ והעבירו ארונו לקבורה בא"י, שסוף־סוף מת על אדמה טמאה (שם). 61) שם, ובמועד קטן כה, א. 62) שביקשו להעביר עצמותיהם לא"י לקבורה, למרות שמתו בחוץ־לארץ. ובירושלמי (כתובות פי"ב, ה"ג) אמרו: רבה ורבי אלעזר היו מטיילים ברחוב, ראו ארונות עם מתים באים מחוץ־לארץ, אמר רבה: מה הועילו אלו, אני קורא עליהם (ירמיה ב, ז): ונחלתי שמתם לתועבה - בחייכם (=שמאסתם בה ולא באתם לדור בה); ותבואו ותטמאו את ארצי – במיתתכם. אמר לו רבי אלעזר, כיון שמגיעים לארץ, היו נוטלים גוש עפר ומניחים על ארונם, וכתיב: וכפר אדמתו עמו. והעירו ב"הגהות מיימוניות" - מכאן סמך, למה שנהגו להניח עפר א"י על המתים בחוץ־לארץ. וראה מנהג זה בשו"ע יו"ד סי' שסג, סעיף א.

יב. לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻּבָּהּ עַכּוּ"ם, וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַאֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻּבָּהּ יִשְׂרָאֵל; שֶׁכָּל הַיּוֹצֵא לְחוּצָה לָאָרֶץ, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים"[63]. וּבְפִרְעָנֻיּוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ". כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ, כָּךְ אָסוּר לָצֵאת מִבָּבֶל לִשְׁאָר הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ"[64].

63) כתובות קי, ב. והברייתא מסיימת שם: "וכי מי אמר לו לדוד, לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל, כאילו עובד ע"ז". וראה ב'תורת כהנים' פרשת בהר, פרשתא ה, ה"ד: "כל היוצא לחו"ל - כאילו עובד ע"ז". 64) שם קיא, א. ושם קי, ב אמרו: כל העולה מבבל לא"י - עובר בעשה, שנאמר: בבלה יובאו ושמה יהיו, עד יום פקדי אותם נאום ה'. ולדעת הכסף־משנה, כוונת רבינו ל"שאר ארצות" - אפילו לא"י. ורש"י שם קיא, א מפרש: אסור לצאת מבבל, לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד, ואינו מזכיר את הפסוק: "בבלה יובאו", כי פסוק זה אינו מדבר אלא בכלי המקדש ולא באנשים, וכדיחוי הגמרא שם, בטעמו של רבי זירא, שהיה משתדל לעלות מבבל לא"י, בניגוד לדעתו של רב יהודה האוסר עליה זו מהפסוק הנ"ל. ולפי זה, בזמן שיש ישיבות בא"י, מותר לעלות אליה אפילו מבבל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) שאין עושים שום מלחמה בעולם, עד שיקראו לשלום תחילה. שלושה כתבים ששלח יהושע לשבעת העמים עד

שלא נכנס לארץ. דין עמון ומואב בקריאת שלום. איסור קציצת אילן מאכל, והשחתת כל דבר ערך שהוא. דברים שפטרום חכמים במחנה צבא, ומצוות מיוחדות לצבא, כמחנה קדוש.

א. אֵין עוֹשִׂין מִלְחָמָה עִם אָדָם בָּעוֹלָם עַד שֶׁקּוֹרְאִין לוֹ שָׁלוֹם, אֶחָד מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת[2], וְאֶחָד מִלְחֶמֶת מִצְוָה[3], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר[4] לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם"[5]. אִם הִשְׁלִימוּ וְקִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ עֲלֵיהֶן[6] - אֵין הוֹרְגִין מֵהֶן נְשָׁמָה[7], וַהֲרֵי הֵן לָמַס, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ". קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַמַּס וְלֹא קִבְּלוּ הָעֲבֹדוּת, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הָעֲבֹדוּת וְלֹא קִבְּלוּ הַמַּס - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם, עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ שְׁנֵיהֶם[8]. וְהָעֲבֹדוּת שֶׁיְּקַבְּלוּ הוּא, שֶׁיִּהְיוּ נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְמַטָּה, וְלֹא יָרִימוּ רֹאשׁ בְּיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יִהְיוּ כְּבוּשִׁים תַּחַת יָדָם[9]. וְלֹא יִתְמַנּוּ עַל יִשְׂרָאֵל לְשׁוּם דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם. וְהַמַּס שֶׁיְּקַבְּלוּ - שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ בְּגוּפָם וּמָמוֹנָם, כְּגוֹן בִּנְיַן הַחוֹמוֹת[10] וְחִזֵּק הַמְּצוּדוֹת וּבִנְיַן אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה דְּבַר הַמַּס אֲשֶׁר הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמִּלּוֹא וְאֵת חוֹמַת יְרוּשָׁלִַם... וְאֵת כָּל עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לִשְׁלֹמֹה... כָּל הָעָם הַנּוֹתָר מִן הָאֱמֹרִי... וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס עֹבֵד עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד, כִּי הֵם אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְשָׁלִישָׁיו וְשָׂרֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו".

2) שהיא בשאר האומות, כדי להרחיב גבול ישראל. 3) שהיא בשבעה עממים ומלחמת עמלק, כמבואר לעיל פ"ה, ה"א. 4) וכל עיר במשמע, אפילו עיר של שבעה עממים, וכן מצינו במשה רבינו שקרא לשלום לסיחון מלך האמורי, שהוא משבעת העמים (ראה דברים ב, כו), ובוודאי לא עבר משה על ה'לא־תעשה' - לא תחיה כל נשמה (רמב"ן לדברים כ, א). וב'מדרש רבה' דברים פ"ה, אות יג: "חייך שאני מקיים גזירתך, כל מלחמה שיהו הולכים, לא יהו פותחים אלא בשלום". 5) אבל רש"י לתורה שם, מפרש שכל הכתוב אינו מדבר אלא במלחמת רשות, וראה בפירוש רבי אליהו מזרחי שם. 6) והן מנויות לקמן פ"ט, ה"א. 7) ולדעת הראב"ד, אין קבלת שבע מצוות מעכבת במלחמת הרשות, ואפילו לא קיבלו המצוות - אין הורגים מהם נשמה, ומשלימים עמהם, שהרי בערים רחוקות הם יושבים, ולא יחטיאו אותנו. מה־שאין־כן במלחמת מצוה המכוונת כלפי העמים שבא"י, קבלת מצוות מעכבת בהם, ואם לא יקבלו מחרימים אותם, שלא יחטיאו אותנו. וראה בסמוך אות יב. 8) 'ספרי' שופטים, אות ר. 9) ושיוכל כל ישראל ליקח מהם לחטוב עציו ולשאוב מימיו, ונותן לו שכרו הראוי (רמב"ן לדברים כ, יא). 10) חומות ירושלים, כמפורש בכתוב הבא.

ב. וְיֵשׁ לַמֶּלֶךְ לְהַתְנוֹת עִמָּהֶם שֶׁיְּקַח חֲצִי מָמוֹנָם אוֹ הַקַּרְקָעוֹת וְיַנִּיחַ כָּל הַמְּטַלְטְלִין, אוֹ הַמְּטַלְטְלִין וְיַנִּיחַ הַקַּרְקָעוֹת[11], כְּפִי מַה שֶּׁיַּתְנֶה.

11) זהו הפירוש של "חצי ממונם".

ג. וְאָסוּר לְשַׁקֵּר בִּבְרִיתָם וּלְכַזֵּב לָהֶם אַחַר שֶׁהִשְׁלִימוּ וְקִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת[12].

12) שהרי קראו להם לשלום, והבטיחום שלא יהרגום, ואם ימעלו בהבטחתם, יש בזה חילול השם (ראה בסמוך סוף ה"ה), ומה גם שהתורה לא התירה לנו דמם, נמצא ההורגם הוא שופך דמים ורוצח.

ד. וְאִם לֹא הִשְׁלִימוּ, אוֹ שֶׁהִשְׁלִימוּ וְלֹא קִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת - עוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה וְהוֹרְגִין כָּל הַזְּכָרִים הַגְּדוֹלִים[13], וּבוֹזְזִין כָּל מָמוֹנָם וְטַפָּם. וְאֵין הוֹרְגִין אִשָּׁה וְלֹא קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַנָּשִׁים וְהַטַּף"[14] - זֶה טַף שֶׁל זְכָרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[15] בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת שֶׁהוּא עִם שְׁאָר הָאֻמּוֹת, אֲבָל שִׁבְעָה עֲמָמִין וַעֲמָלֵק שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ - אֵין מַנִּיחִין מֵהֶם נְשָׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל וְגוֹ'. רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים... לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּעֲמָלֵק: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק"[16]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאֵלּוּ שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא הָיְתָה עִיר אֲשֶׁר הִשְׁלִימָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּלְתִּי הַחִוִּי יֹשְׁבֵי גִבְעוֹן, אֶת הַכֹּל לָקְחוּ בַּמִּלְחָמָה. כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה לְחַזֵּק אֶת לִבָּם לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחֲרִימָם"; מִכְּלָל, שֶׁשָּׁלְחוּ לָהֶם לְשָׁלוֹם וְלֹא קִבְּלוּ[17].

13) סובר רבינו, שאפילו שאר האומות, תושבי הערים הרחוקות מגבול ישראל, מוכרחות לקבל שבע מצוות בני נח, שהרי אנו באים לכבוש אותן ולדור בארצותיהן, ואם ישארו בכפירתן יחטיאו אותנו, וכבר הבאנו לעיל אות ו דעת הראב"ד בזה. 14) וסיום הכתוב: ..."והבהמה וכל אשר יהיה בעיר... תבוז לך". 15) שמשאירים הנשים והטף. 16) ופירשו בבבא־בתרא כא, ב "זכר עמלק", שלא ישאר לו זכרון ואפילו הנקבות נהרגות, והכתוב אומר (שמואל־א טו, ג) "לך והכית את עמלק... והמתה מאיש עד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה" וגו'. ובמכילתא פ' בשלח, דרשו: "כי יד על כס י־ה - נשבע המקום בכסא כבוד שלו, אם מניח אני נין ונכד לעמלק, תחת כל השמים - שלא יהו אומרים גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק". 17) ומכאן, שאם קיבלו - היו משלימים עמהם. וכן אמרו (סוטה לה, ב) "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם - הא למדת, שאם היו חוזרים בתשובה היו מקבלים אותם". אולם רש"י שם מפרש, שאין זה אלא לשבע אומות היושבות בחוץ לארץ, אבל ביושבות בתוך הארץ - אין מקבלים, שמחמת יראה הן עושות. וכבר דחה הרמב"ן (דברים כ, י) דיעה זו, שהרי הכתוב מדבר בערי העמים האלה, אשר ה' נותן לך נחלה, ומדגיש: למען אשר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא ילמדו אתכם, ומכאן שאם עשו תשובה - אין נהרגין, כדרשת ה'ספרי' שם, אות רב.

ה. שְׁלֹשָׁה כְּתָבִים שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ[18] עַד שֶׁלֹּא נִכְנַס לָאָרֶץ: הָרִאשׁוֹן שָׁלַח לָהֶם - מִי שֶׁרוֹצֶה לִבְרֹחַ, יִבְרַח. וְחָזַר[19] וְשָׁלַח: מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׁלִים, יַשְׁלִים. וְחָזַר וְשָׁלַח: מִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, יַעֲשֶׂה. אִם־כֵּן, מִפְּנֵי מָה הֶעֱרִימוּ יוֹשְׁבֵי גִבְעוֹן?[20] לְפִי שֶׁשָּׁלַח לָהֶם בִּכְלָל[21] וְלֹא קִבְּלוּ, וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁפַּט יִשְׂרָאֵל, וְדִמּוּ שֶׁשּׁוּב אֵין פּוֹתְחִין לָהֶם לְשָׁלוֹם[22]. וְלָמָּה קָשָׁה הַדָּבָר לַנְּשִׂיאִים וְרָאוּ שֶׁרָאוּי לְהַכּוֹתָם לְפִי חֶרֶב לוּלֵי[23] הַשְּׁבוּעָה?[24] מִפְּנֵי שֶׁכָּרְתוּ לָהֶם בְּרִית[25]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית"? אֶלָּא הָיָה דִּינָם שֶׁיִּהְיוּ לָמַס עֲבָדִים, וְהוֹאִיל וּבְטָעוּת נִשְׁבְּעוּ לָהֶם[26], בְּדִין הָיָה שֶׁיֵּהָרְגוּ עַל שֶׁהִטְעוּם, לוּלֵי חִלּוּל הַשֵּׁם[27].

18) ירושלמי שביעית פ"ו, ה"א. 19) לא שחיכה במכתב השני, עד שיקבל תשובה למכתבו הראשון, אלא בבת אחת שלח שלשה כתבים בהם שלש הצעות, וכן נראה מלשון הירושלמי שם (רדב"ז). ושם אמרו: גרגשי פינה והלך לו לאפריקה. 20) לשקר ולומר: מארץ רחוקה באו עבדיך וגו' (יהושע ט, ט), והלא יכולים היו להצהיר על רצונם להשלים וינצלו?. 21) לכל ערי כנען בצורה כוללת. 22) שחשבו הואיל ולא נענו בפעם הראשונה עם קבלת הפניה הכללית, שוב לא יקבל אח"כ שום קיבוץ מהם (כסף־משנה). 23) כמו: לולא. 24) שנשבעו להם נשיאי העדה, ככתוב (שם, טו), והלא אפילו לא נשבעו להם, אסור להכותם מאחר שהשלימו?! 25) שיהיו שווי זכויות כאזרחים חפשיים. 26) שחשבו, שהם מארץ רחוקה מאד, מן העמים שאין בדעתם לבוא עליהם כלל, ואינם חייבים לקבל עליהם עבדות ומסים (רמב"ן לדברים כ, יא). 27) שיאמרו הגויים, שהנשיאים חללו שבועתם, ולא ידעו כי השבועה לא חלה עליהם כלל, שבטעות היתה (גיטין מו, א). והראב"ד סובר, כל שלא השלימו טרם שעברו ישראל את הירדן, שוב אין ההשלמה מועילה להם, ולפיכך מוכרחים היו הגבעונים להערים שמארץ רחוקה הם. אולם, מתוך שאמרו (ע"ז כד, ב) ארוונה היבוסי גר תושב היה, שקיבל שבע מצוות, וקיבלו דוד, נראה כדעת רבינו, שכל מי שמשלים - מקבלים אותו ('קרית מלך'). וראה ב'תוספות' גיטין שם, ד"ה כיון דאמרו. ועדיין יש להעיר מדברי עזרא הסופר (עזרא ט, יב) בקשר להתערבות זרע קודש בעמי הארצות: הכנעני, החתי וגו' (כמפורש שם, ב): "ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם... ולא תדרשו שלומם וטובתם עד עולם", הרי שעם כניסתם לארץ, נאסרו להשלים עמהם ('אור שמח').

ו. עַמּוֹן וּמוֹאָב, אֵין שׁוֹלְחִים לָהֶם לְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם, כָּל יָמֶיךָ". אָמְרוּ חֲכָמִים[28]: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר, "וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם", יָכוֹל עַמּוֹן וּמוֹאָב כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם"[29]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ... בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ", יָכוֹל עַמּוֹן וּמוֹאָב כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטוֹבָתָם". וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם - אִם הִשְׁלִימוּ מַצְּמָם תְּחִלָּה, מְקַבְּלִין אוֹתָן[30].

28) 'ספרי' כי־תצא, אות רנא. 29) והעיר הרדב"ז: כבר בא סנחריב ובלבל את העולם. כלומר, שאין אנו יודעים כיום, מי הם עמונים ומואבים, וכל גוי הפורש, מרוב האומות הוא פורש, כמבואר בידים פ"ד, מ"ד. והשווה הל' איסורי ביאה פי"ב, הכ"ה. 30) שלא אסר הכתוב אלא דרישתנו לשלומם, ולא היענותנו לקריאתם. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": אינו אסור אלא לדרוש בשלומם, אבל תשלומי שלום מותר, כגון אם עשו עמך חסד, מותר לפקדם לשלום, שנאמר (שמואל־ב י, א) וימת מלך בני עמון, וימלוך חנון בנו... ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון... כאשר עשה אביו עמדי חסד וישלח דוד לנחמו". ובכסף־משנה העיר, שבמדרש משמע, שלא עשה דוד כהוגן בזה, כוונתו למדרש תנחומא פרשת פינחס אות ג, "אתה מוצא במי שבא עליהם במדת רחמים, לסוף בא לידי בזיון ומלחמות... זה דוד... אמר לו הקב"ה: אתה תעבור על דברי, שאני כתבתי לא תדרוש שלומם... אל תהי צדיק הרבה, שלא יהא אדם מוותר על התורה... ולבסוף בא לידי בזיון, ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם (שמואל־ב י, ד), ואח"כ לידי מלחמה עם ארם נהרים" וכו'. וב'אור שמח' מתרץ, שאם משלם חסד עם מטיבו עצמו - זה מותר, ודוד עשה חסד עם בנו, וזה אסור.

ז. כְּשֶׁצָּרִין עַל עִיר לְתָפְשָׂהּ, אֵין מַקִּיפִין אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ; וּמַנִּיחִין מָקוֹם לַבּוֹרֵחַ וּלְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה לְהִמָּלֵט עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[31] שֶׁבְּכָךְ צִוָּהוּ.

31) 'ספרי' פרשת מטות, אות קנז. וכתב הרדב"ז, מסתבר, שזה רק במלחמת הרשות, ובשאר האומות, דוגמת מדין, שלומד ממנה. וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבותיה שלום. וכן גם דעת ה'חינוך' מצוה תקכז, שבמלחמת ז' עממים מקיפים אותה מכל צד. אולם ה'מנחת חינוך' שם סובר, שדעת רבינו שגם במלחמת מצוה אין מקיפים אותה אלא משלש רוחותיה, שהרי מלחמת מדין היתה על פי צו ה', והרי זו כמלחמת מצוה. ומה שהחיו בה את הטף (ראה שם, יח), אינה אלא גזירת הכתוב. וראה דעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו, שמונה דין זה בתור מצות־עשה בפני עצמה (שם מצוה ה), וגם לדעתו, מצוה זו אינה אלא במלחמת הרשות. והוא מנמק: שיש בזה תיקון, שנפתח להם פתח שיברחו, ולא יתחזקו לקראתנו.

ח. אֵין קוֹצְצִין אִילָנֵי מַאֲכָל שֶׁחוּץ לַמְּדִינָה[32] וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶם אַמַּת[33] הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּבְּשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ"[34]; וְכָל הַקּוֹצֵץ - לוֹקֶה. וְלֹא בְּמָצוֹר בִּלְבָד, אֶלָּא בְּכָל מָקוֹם כָּל הַקּוֹצֵץ אִילַן מַאֲכָל דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לוֹקֶה[35]; אֲבָל קוֹצְצִין אוֹתוֹ אִם הָיָה מַזִּיק אִילָנוֹת אֲחֵרִים[36], אוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּזִּיק בִּשְׂדֵה אֲחֵרִים[37], אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִים[38]. לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה.

32) כשצרים על עיר להלחם עליה, "כדי להציק לאנשיה ולהכאיב לבם" ('ספר המצוות' ל"ת נז). 33) תעלה. 34) "בכל דבר" ('ספרי' שופטים, אות כג). 35) מכות כב, א. ואזהרתו: "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות". 36) אפילו בשלו (ב"ק צב, א). 37) כמו ששנינו (בבא־בתרא כו, א) "לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא־אם־כן הרחיק ממנו ארבע אמות", שכשיחרוש אילנותיו לא יצטרך להכניס מחרשתו לתוך של חבירו. ושם כה, ב שנינו: "מרחיקים את האילן מן הבור כ"ה אמה... אם הבור קדם (ושרשי האילן מזיקים הבור) קוצץ ונותן דמים". 38) יקרים לבנין, יותר משבח פירותיו (בבא־קמא צא, ב וברש"י).

ט. כָּל אִילַן סָרָק[39], מֻתָּר לָקֹץ אוֹתוֹ[40], וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן אִילַן מַאֲכָל שֶׁהִזְקִין וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא דָּבָר מוּעָט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִטְרֹחַ בּוֹ - מֻתָּר לָקֹץ אוֹתוֹ[41]. וְכַמָּה יִהְיֶה הַזִּית עוֹשֶׂה וְלֹא יְקַצֶּנּוּ? - רֹבַע הַקָּב זֵיתִים[42]. וְדֶקֶל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קַב תְּמָרִים, לֹא יְקַצֶּנּוּ[43].

39) שאינו עץ מאכל. 40) ככתוב: "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא, אותו תשחית וכרת". 41) בבא־קמא צא, ב: "רק עץ אשר תדע - זה אילן מאכל". ומפרש רבינו: זה עץ מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט. 42) הקב - הוא ארבעה לוגין, והסאה ששה קבין (הל' עירובין פ"א הי"ג), ומתוך שהזיתים חשובים, נחשב בהם רובע הקב לדבר ניכר. 43) ב"ק שם.

י. וְלֹא הָאִילָנוֹת בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל הַמְשַׁבֵּר כֵּלִים וְקוֹרֵעַ בְּגָדִים[44] וְהוֹרֵס בִּנְיָן וְסוֹתֵם מַעְיָן[45] וּמְאַבֵּד מַאֲכָלוֹת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[46] - עוֹבֵר בְּ"לֹא תַשְׁחִית", וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת־מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם[47].

44) כמו שאמרו (שבת קה, ב) "המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו... יהא בעיניך כעובד ע"ז. ושם קכט, א: רב יהודה - בקעו בשבילו שולחן־ארז, להסיק בעציו ולחממו ביום הקזתו, ושאלו: והלא עבר משום בל תשחית? וכשרב הונא קרע בגדי משי לעיני בנו, לראות אם יתרגז ויתחצף, שאלו בגמרא (קידושין לב, א): והלא עבר משום בל תשחית. 45) ב'מדרש רבה' פרשת פינחס אות ו, שאלו בקשר לכתוב (מלכים־ב ג, יט): "וכל מעיני מים תסתומו", והלא התורה אמרה לא תשחית, ואתה אומר כן? ותירצו, שבמלחמת מואב מותר, שהכתוב מזהיר עליהם: לא תדרוש שלומם וטובתם. 46) ראה שבת קמ, ב. 47) שאינה שלשים ותשע מכות, אלא כפי ראות עיני הדיין. ודוקא כל אלה, שאזהרתם משום: לא תשחית, סובר רבינו, שאינו לאו גמור אלא איסור ישנו בדבר, אבל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה, אזהרתו משום "ואותו לא תכרות", ולוקה מכות של תורה, כמבואר במכות כב, א (רדב"ז).

יא. צָרִין עַל עֲיָרוֹת שֶׁל עַכּוּ"ם שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת[48], וְעוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[49], שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד רִדְתָּהּ" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[50]; בֵּין מִלְחֶמֶת מִצְוָה, בֵּין מִלְחֶמֶת רְשׁוּת[51].

48) אבל פחות משלשה ימים קודם השבת, אין מתחילים במצור, כדברי רבינו בהל' שבת פ"ל, הי"ג: "כדי שתתיישב דעת אנשי המלחמה עליהם, ולא יהיו מבוהלים וטרודים בשבת". 49) אחרי שהתחילו במצור לפני השבת, אין מפסיקים המלחמה בשבת. 50) שבת יט, א, אל תרפה ממנה עד שתכבשנה. והשווה הל' שבת פ"ב, הכ"ה: "שלא כבש יהושע יריחו אלא בשבת". 51) שאפילו במלחמת רשות אין מפסיקים בשבת, וכמבואר ב'ספרי' שופטים אות רג, שבמלחמת רשות הכתוב מדבר. אבל זה ברור, שבמלחמת מצוה מתחילים אפילו בשבת, כמבואר בירושלמי שבת פ"א, ה"ח. וראה כסף־משנה להל' שבת פ"ב, הכ"ה.

יב. כְּשֶׁחוֹנִין[52], חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם[53]. וּמִי שֶׁנֶּהֱרָג בַּמִּלְחָמָה - בַּמָּקוֹם שֶׁיִּפֹּל, שָׁם יִקָּבֵר; קוֹנֶה מְקוֹמוֹ כְּמֵת־מִצְוָה[54].

52) אנשי המלחמה. 53) ואין רשות לבעל הקרקע לסלקם מעל אדמתו. 54) "אחד מישראל שהיה מושלך בדרך ואין לו קוברים" (לעיל הל' אבל פ"ג ה"ח), ונקבר במקום שימצא בו (עירובין יז, א). כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ה, ה"ג. וכתב הרדב"ז, מסתבר אפילו מתו במלחמה מיתת עצמם, נקברים במקומם, כיון שהם טרודים במלחמה - עשאום כמת מצוה.

יג. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פָּטְרוּ בְּמַחֲנֶה[55]: אוֹכְלִים הַדְּמַאי[56], וּפְטוּרִים מֵרְחִיצַת יָדַיִם בַּתְּחִלָּה[57], וּמְבִיאִין עֵצִים[58] מִכָּל מָקוֹם. וַאֲפִלּוּ מְצָאָן תְּלוּשִׁים וִיבֵשִׁים[59] - אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ בַּמַּחֲנֶה. וְכֵן פְּטוּרִין מִלְּעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּמַּחֲנֶה, אֶלָּא מְטַלְטְלִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל[60] וּמִסִּכָּה לְסֻכָּה. וְהוּא, שֶׁיַּקִּיפוּ כָּל הַמַּחֲנֶה מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה רְשׁוּת־הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[61], וְאֵין מְחִיצָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה[62]. וּכְשֵׁם שֶׁפְּטוּרִין מִכָּל אֵלּוּ בַּהֲלִיכָתָן, כָּךְ פְּטוּרִין בַּחֲזָרָתָן[63].

55) היוצאת למלחמה, ואפילו למלחמת הרשות (עירובין שם, ובפירוש המשנה לרבינו). 56) פירות שנלקחו מעם הארץ, ואינו ידוע אם פירותיהם מעושרים כראוי. ראה הל' מעשר פ"ט, ה"א. ומתוך שרוב עמי הארץ מעשרים הם, נמצאת הפרשתם אינה אלא חומרא מדבריהם, הקילו חכמים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עליהם (שם יז, ב וברש"י) "לפי שהם מתעסקים בכיבוש ארצות אויביהם" (פירוש המשנה לרבינו שם). 57) שלפני הסעודה, משום שהם טרודים במלחמה. אבל במים אחרונים, שלאחר הסעודה - חייבים, הואיל ונתקנו מחמת הסכנה של מלח סדום המסמא את העינים (ראה הל' ברכות פ"ו, ה"ג) - חמורה סכנה מאיסור (עירובין שם). 58) להסקה, או לכל צרכים אחרים, ואין בזה משום גזל. 59) שבעליהם תלשום לצרכיהם וטרחו לייבשם, ואע"פ שאנשים אחרים אסורים ללקחם, משום גזל (ראה הל' נזקי ממון שם) - אנשי המחנה מותרים בהם (שם יז, א). 60) בלי כל עירוב, בניגוד לשאר אנשים הגרים בחצר אחרת, ולכל אחד בית בפני עצמו, אסור להם לטלטל מבית לבית, וכן מבית לחצר, עד שיתערבו בפת שלמה, שגובים מכל בית ובית ומניחים הכל בבית אחד מבתי החצר (הל' עירובין פ"א, ה"א-ו, טז). 61) פט"ז, ה"א. 62) טפחים בגובה (שם הט"ו), ובכת"י תימן: ואין מחנה פחותה מעשרה. כלומר, עשרה אנשים. ומקורו בירושלמי עירובין פ"א ה"י, שנאמר (דברי הימים-א יב, כג) "עד למחנה גדול כמחנה אלהים", וכמה מנחה אלהים? עשרה. 63) מהמלחמה (ירושלמי שם), שגם בחזירתם הם בסכנה, שנאמר (שופטים ז, ג) "מי ירא וחרד, ישוב ויצפור מהר הגלעד". "ולמה הם חוזרים בצפירה (=בהשכמה)? - מפני השונאים", שלא ירגישו בהם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

יד. וְאָסוּר לְהִפָּנוֹת[64] בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה אוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּכָל מָקוֹם, אֶלָּא מִצְוַת עֲשֵׂה לְתַקֵּן שָׁם דֶּרֶךְ מְיֻחֶדֶת לְהִפָּנוֹת בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ[65] מִחוּץ לַמַּחֲנֶה".

64) לקטנים או לגדולים. "ולא יפנו בני אדם בכל מקום, ובין האהלים, כדרך שעושים האומות" ('ספר המצוות', עשה קצב). 65) דרשו ב'ספרי' (כי-תצא, אות רנז) אין יד אלא מקום. שנאמר (שמואל-א טו, יב) "והנה מציב לו יד".

טו. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת יָתֵד[66] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד תְּלוּיָה עִם כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ, וְיֵצֵא בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ וַיַּחְפֹּר בָּהּ, וִיכַסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ וְגוֹ'"[67]. וּבֵין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן אָרוֹן וּבֵין שֶׁאֵין עִמָּהֶם אָרוֹן[68], כָּךְ הֵם עוֹשִׂים תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מַחֲנֶךָ קָדוֹשׁ"[69].

66) דקר לחפור בו. 67) דרשו ב'ספרי' (שם) "אין אזנך אלא מקום זיינך", כלומר, כלי מלחמתך. ולקטנים - אינו צריך לחפור ולכסות, כמבואר בברכות כה, א. אבל חייב לצאת לדרך שמחוץ למחנה, כמבואר שם. ובתרגום יונתן לפסוק זה: "ותשוד תמן מוי דריגלך" - ותטיל שם מי רגליך. 68) ארון אלקים ההולך עמם במחנה בעת המחנה. 69) וכתב ה'חינוך' מצוה תקסו "משרשי המצוה... שנפשותיהם של ישראל דבקות בשכינה לעולם, וכל-שכן במחנה, שכולם נקיי הנפש, כי כל הירא מעבירות שבידו כבר הלך לו ושב אל ביתו, ונשארו הטובים אשר רוח אלקים שוכנת בתוכם, וראוי להם לעמוד בנקיות".

~ יום שישי ל' ניסן ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) קריאת משוח מלחמה על העם. מי הם, שאינם יוצאים לעורכי המלחמה כל עיקר, שאסור לחשוב ולהרהר הרהורי פחד ובהלה במלחמה. כל הנלחם בלא פחד... מובטח לו שלא תגיעהו רעה.

א. אֶחָד מִלְחֶמֶת מִצְוָה וְאֶחָד מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת[2], מְמַנִּין כֹּהֵן לְדַבֵּר אֶל הָעָם בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה[3]. וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[4], וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "מָשׁוּחַ-מִלְחָמָה"[5].

2) ראה לעיל פרק ה, הלכה א איזוהי מלחמת מצוה ואיזוהי רשות. 3) הדברים המפורשים בסמוך הלכה ב. 4) שעשה משה, כמפורש בתורה שמות ל, כה, וראה הלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ז. 5) שנמשח לתפקידו המיוחד בעת מלחמה, בניגוד לכוהן גדול שנמשח לעבוד עבודות המקדש, שאינן כשרות אלא בו. וראה בהוריות יב, ב חמישה דברים, שהושווה בהם משוח מלחמה למעלת כהן גדול. ובסוטה מב, א דרשו: וניגש הכהן ודיבר אל העם - זה משוח מלחמה, ולא כל כהן שירצה, כמו שהוכיחו שם.

ב. שְׁתֵּי פְעָמִים מְדַבֵּר מְשׁוּחַ-מִלְחָמָה אֶל הָעָם: אַחַת בַּסְּפָר[6] בְּעֵת שֶׁיּוֹצְאִין, קֹדֶם שֶׁיַּעַרְכוּ הַמִّלְחָמָה, אוֹמֵר לָעָם: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ וְגוֹ'" - כְּשֶׁיִּשְׁמַע דְּבָרָיו[7], יַחֲזֹר מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה[8]; וְאַחַת בְּעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה אוֹמֵר: "אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ"[9].

6) בגבול ארצם, שממנה יצאו למלחמה. 7) פעם שנית, כשעורכים המערכות, וכמבואר בסמוך חלק ג. שבפעם הראשונה אינו אלא מזמינם להקשיב שנית, דבריו, שישמיע בעת שהמערכות יקרבו למלחמה (כסף משנה). וכן שנינו בתוספתא סוטה פרק ז, משנה י "בספר מהו אומר: ילך וישמע דברי כהן" משמעו, שילך למקום מערכות המלחמה, ושם ישמע דברי הכהן המשוח ויחזור. ובספרי (שופטים אות קצד) "ילך וישמע דברי כהן מערכי המלחמה וחוזר" (אור שמח). 8) מהחזית, ששם ערוך מחנה הצבא בסדר מסויים, לקראת ההתקפה, ובדברי הימים-א יב, לח: "אנשי מלחמה עודרי מערכה". 9) סוטה מב, א. ולדעת הרדב"ז יש טעות בנוסח שלפנינו, והוא מצא בספרים ישנים נוסח יותר נכון: "שתי פעמים מדבר משוח מלחמה... קודם שיערכו מלחמה, אומר להם: מי האיש הירא ורך הלבב וכו', כשישמע הדבר חוזר מיד מעורכי המלחמה, ואחת בעורכי המלחמה אומר: אל תיראו ואל תחפזו. בעת שעורכים המערכות וכו'", נמצאת הלכה זו עוסקת במלחמת מצוה, שבה לא היו מכריזים על בונה בית ונוטע כרם, שכולם יצאו להילחם (ראה לקמן הלכה ד), ולא היו מכריזים אלא על הירא ורך הלבב כנ"ל, והלכה הבאה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עוסקת במלחמת רשות, ובה מזכיר רבינו הכרזת הכהן על בונה בית ונוטע כרם. וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ד.

ג. עֵת שֶׁעוֹרְכִין הַמַּעֲרָכוֹת[10] וְהֵם קְרֵבִים לְהִלָּחֵם, מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה עוֹמֵד בְּמָקוֹם גָּבֹהַּ וְכָל הַמַּעֲרָכוֹת לְפָנָיו, וְאוֹמֵר לָהֶם בִּלְשׁוֹן־הַקֹּדֶשׁ[11]: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם, אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם, לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם". עַד כָּאן אוֹמֵר מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה, וְכֹהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו מַשְׁמִיעַ אוֹתוֹ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רָם. וְאַחַר־כָּךְ מְדַבֵּר מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת חָדָשׁ וְגוֹ'. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְגוֹ'. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ וְגוֹ'"[12]. עַד כָּאן מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה מְדַבֵּר, וְהַשּׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רָם. וְאַחַר־כָּךְ מְדַבֵּר הַשּׁוֹטֵר מֵעַצְמוֹ וְאוֹמֵר: "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב", וְשׁוֹטֵר אַחֵר מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם[13].

10) מחנות צבא ערוכות למלחמה, ככתוב (שמואל־א יז, כא) "מערכה לקראת מערכה". 11) סוטה מב, א. 12) וכל זה במלחמת רשות. כי במלחמת מצוה כולם משתתפים בה, כמבואר להלן הלכה ד. 13) שם מג, א.

ד. וְאַחַר שֶׁחוֹזְרִין כָּל הַחוֹזְרִין מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה, מְתַקְּנִין אֶת הַמַּעֲרָכוֹת וּפוֹקְדִים שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם, וּמַעֲמִידִין מֵאָחוֹר כָּל מַעֲרָכָה וּמַעֲרָכָה שׁוֹטְרִים חֲזָקִים וְעַזִּים, וְכַשִּׁילִין[14] שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶם - הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִן הַמִּלְחָמָה, הָרְשׁוּת בְּיָדָן לַחְתּוֹךְ אֶת שׁוֹקוֹ, שֶׁתְּחִלַּת נְפִילָה - נִיסָּה[15]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמַּחֲזִירִין אֲנָשִׁים אֵלּוּ[16] מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה? בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה, הַכֹּל יוֹצְאִין, וַאֲפִלּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ[17].

14) קרדומות, ככתוב (תהילים עד, ו) "בכשיל וכילפות יהלומון". 15) סוטה מד, ב, שנאמר (שמואל־א לא, א) "וינוסו אנשי ישראל... ויפלו חללים". 16) בוני בית ונוטעי כרם וכו'. 17) סוטה שם. והוא מלשון הכתוב (יואל ב, טז). והרד"ק שם, מפרש: מחופתה - מהחליים והעדיים (=קישוטים) שחופפים עליה בימי חתונתה. ולדעת הרדב"ז, במלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן, כמנהג הערביות כיום, אבל לא השתתפו בקרב, שאין דרכן של נשים לעשות מלחמה. וראוי להעיר, שבספר המצוות עשה קצא כותב רבינו: "נאום משיח מלחמה וההכרזה בעורכי המלחמה, אינה חובה אלא במלחמת הרשות... אבל מלחמת מצוה, אין בה שום דבר מכל זה לא נאום ולא הכרזה", ואשר על כן החליט רבי חיים הליר (שם אות ח) שמה שכתוב לעיל ראש הלכה א: "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות" אינו שייך כלל לפרק זה, והוא שייך לסוף פרק ו הקודם, וכך צריך להיות שם: ...ובין שאין עימהם ארון... מחניך קדוש, אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות. כסיום דברי רבינו שם סוף הלכה י"א. ובאור שמח הוכיח, שגם במלחמת מצוה ממנים משוח מלחמה, שכן, במלחמת מדין הכתוב אומר (במדבר לא, ו) "וישלח אותם משה... ואת פינחס" - דרשו חכמינו (סוטה מג, א) "פינחס - זה משוח מלחמה" הרי שגם במלחמת מדין, שהייתה מלחמת מצוה על פי צו ה', מינו משוח מלחמה.

ה. אֶחָד הַבּוֹנֶה בַּיִת לִישִׁיבָתוֹ, וְאֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית־הַבָּקָר, בֵּית־הָעֲצִים, בֵּית־הָאוֹצָרוֹת[18], הוֹאִיל וְרָאוּי לְדִירָה[19]; וְאֶחָד הַבּוֹנֶה, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר[20]. אֲבָל הַבּוֹנֶה בֵּית־הַתֶּבֶן[21] וּבֵית שַׁעַר[22] אַכְסַדְרָה[23] וּמִרְפֶּסֶת[24], אוֹ בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[25], אוֹ הַגּוֹזֵל בַּיִת[26] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר.

18) שאוצרים בו יין ושמן ותבואה, ואין אדם דר בו. 19) סוטה מג, א. 20) שם, שנאמר: מי האיש אשר בנה וגו', "האיש", הרי זה בא לרבות כל אלו. 21) בגמרא שם מדמים "בית תבן" לבית הבקר שחוזרים עליו, ויפה הגיה הרש"ש שצריך להיות: "בית התבן ...אבל הבונה בית שער" וכו'. וכן בדפוס רומי ר"מ. 22) בית קטן שעושים לפני שער החצר ושומר הפתח מסתופף שם. 23) פרוזדור שלפני הבית ואינו מקורה. 24) יציע שלפני הבית, וכל אלה אינם ראויים לדירה (שם וברש"י). 25) שאינו ראוי לדירה (עירובין ג, א). 26) סוטה מג, א, שנאמר: "ולא חנכו" ולא נאמר: "ולא חנך", הרי זה מיעוט, זה - ולא אחר, פרט לגזול.

ו. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ כֶּרֶם, וְאֶחָד הַנּוֹטֵעַ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ מֵחֲמִשֶּׁת מִינֵי מַאֲכָל[27]. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ, וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ[28] וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב[29] הַבְּרָכָה וְהַרְכָּבָה שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה[30]. אֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי מַאֲכָל, אוֹ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי סְרָק, אוֹ שֶׁגָּזַל כֶּרֶם - אֵינוֹ חוֹזֵר עָלָיו. וְכֵן כֶּרֶם שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתָּפִין, אֵין חוֹזְרִין עָלָיו[31].

27) אפילו מרוחקים זה מזה, כלשון התוספתא (סוטה פרק ז, משנה י"א) "מחמשת המינים אפילו בחמש עיירות. ולא כרש"י הסובר (שם מג, א), שיהיו שני אילנות כנגד שניים ואחד יוצא זנב. 28) שכופף ענף של אילן ומכסהו בעפר, כדי שיכה שורשים ויצמיח ענפים חדשים. 29) אילן בחבירו, שנוקב האילן, ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו, ועושה ענף בתוך הנקב, ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו (רש"י שם עמוד ב). 30) שאז דינה כנטיעה גמורה שחוזרים עליה מהמלחמה, אבל אם אינה חייבת בערלה, כגון המרכיב נטיעה ילדה בזקנה (=שכבר עברו עליה ארבע שנים ונתחללה), שבטלה ילדה בזקנה, אינה נחשבת נטיעה, ואין חוזרים עליה (שם עמוד ב). ובהלכות מעשר שני פרק י נתבאר איזו נטיעה חייבת בערלה. ובדפוס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וינציאה הנוסח: "ואחד המרכיב זקנה בחברתה (=בזקנה) שהיא חייבת בערלה". 31) שם. שאין זה כרמו המיוחד לו, שאין בו גפן, שאין לשניהם חלק בה (רש"י). ולדעת הכסף משנה, בית של שותפים חוזרים עליו, שבוודאי יש לכל אחד מהם מקום מיוחד להשתמש בו, ונקרא ביתו. וראה בלחם משנה, שבירושלמי שם פרק ח, הלכה ו מבואר, שגם בית של שותפים אין חוזרים עליו.

ז. אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה[32]; וְכֵן אִם נָפְלָה לוֹ יְבָמָה[33], אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה אַחִים וּמֵת אַחַד מֵהֶם - כֻּלָּן חוֹזְרִין[34]. קִדֵּשׁ אִשָּׁה מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ[35], וְשָׁלַם הַזְּמַן בַּמִּלְחָמָה - חוֹזֵר וּבָא לוֹ[36].

32) סוטה מג, א. ובספרי פרשת תצא אות רעא שנינו: כי יקח איש אשה חדשה - אין לי אלא בתולה, מניין לרבות אלמנה וגרושה? תלמוד לומר: ושימח את אשתו - מכל מקום, אם כן, למה נאמר חדשה? מי שחדשה לו, פרט למחזיר גרושתו. 33) אף על פי שלא קידשה הוא, אלא מכוח אחיו המת באה לו (סוטה מד, א וברש"י). 34) שם, שהרי היא ראוייה לכל אחד מהם, ושמא תתייבם לו, כמבואר שם מג, ב. ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו (שם מג, א). 35) אם לא יחזור בו במשך הזמן תהיה מקודשת לו למפרע. 36) שהרי נתברר שנתקדשה לו לפני התחלת המלחמה, אבל אם לא אמר לה: מעכשיו, אלא קידשה לאחר י"ב חודש, והגיע הזמן והוא בתוך המלחמה אינו חוזר, שהרי קדמה המלחמה לתחולת קידושיו, ואין אדם יכול לארס אשה בתוך המלחמה ולהפקיע עצמו מחובת לחימתו (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ו). ואין זה דומה למת אחיו במלחמה, שלא עשה שום מעשה לפטור עצמו, אלא מן השמים הקנוה לו (כסף משנה). וכבר נתבאר בהלכות אישות פרק ו, הלכה י"ז, שכל האומר: "על מנת" כאומר מעכשיו, שכוונתו מעכשיו יחול המעשה על מנת שיתקיים התנאי (רדב"ז).

ח. הַמַּחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ[37], וְהַמְאָרֵס אִשָּׁה הָאֲסוּרָה עָלָיו, כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה[38] לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה[39] לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין - אֵינוֹ חוֹזֵר[40].

37) שאינה חדשה לו. 38) אסורה לכוהן מדברי סופרים, שהיא כגרושה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ז). 39) מן הגבעונים, ויהושע נתנם להיות חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח (יהושע ט, כז), ודוד גזר עליהם, שלא יבואו בקהל לעולם (שם פרק י"ב, הלכה כ"ב־כ"ג). 40) סוטה מד, א, שנאמר: "אשר ארש אשה ולא לקחה" לקחה - משמע לזו ולא אחרת, פרט לנישואי עבירה, שהם לקיחת איסור. וראה לקמן בביאורנו בסוף הלכה י"ד.

ט. כָּל אֵלּוּ שֶׁחוֹזְרִין מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה כְּשֶׁשּׁוֹמְעִין אֶת דִּבְרֵי הַכֹּהֵן, חוֹזְרִין וּמְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּצָּבָא, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים[41].

41) שם מג, א.

י. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹצְאִין לְעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה כָּל עִקָּר, וְאֵין מַטְרִיחִין אוֹתָם לְשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם: הַבּוֹנֶה בַּיִת וַחֲנָכוֹ[42], וְהַנּוֹשֵׂא אֲרוּסָתוֹ אוֹ שֶׁיִּבֵּם, וּמִי שֶׁחִלֵּל כַּרְמוֹ[43] - אֵין יוֹצְאִין עַד תֹּם שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח". מִפִּי הַקַּבָּלָה[44] לָמְדוּ, שֶׁיִּהְיֶה נָקִי שָׁנָה, בֵּין לְבֵית שֶׁקָּנָה, בֵּין לְאִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא, בֵּין לְכֶרֶם שֶׁהִתְחִיל לֶאֱכֹל פִּרְיוֹ[45].

42) שנכנס לגור בו. כי לבו וכל תאוותו לחינוך ביתו ולא למלחמה, על כן ינוס ויניס אחרים (רבי אברהם בן עזרא לדברים כ, ה). 43) בשנה הרביעית לנטיעתו, שהפירות - צריכים לאכלם בירושלים, או לחללם (=לפדותם) בדמים, ולהעלות את דמיהם ירושלימה. 44) שקיבלו החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 45) ועדיין לא עברה שנתו הרביעית (סוטה מג, א).

יא. כָּל הַשָּׁנָה אֵין מְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא מְתַקֵּן דֶּרֶךְ, וְלֹא שׁוֹמֵר בַּחוֹמָה, וְלֹא נוֹתֵן לְפַסֵּי הָעִיר[46], וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם[47], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר"[48] - לַעֲבֹר בִּשְׁנֵי לָאוִין, לֹא לְצָרְכֵי הָעִיר וְלֹא לְצָרְכֵי הַגְּדוּד.

46) קרשי עץ לחזק שערי העיר (הערוך, ערך פס א), וראה בבא בתרא ח, א (תוספתא פרק ז, הלכה ט"ו). 47) סוטה מד, א. 48) שהוא צורך ציבורי. והרמב"ן לתורה שם, מפרש: לא יעבור עליו - על הצבא הנזכר, יאמר, שלא יעבור האיש הזה על הצבא: לא להיות פקיד על אנשי הצבא ...או לכל הצריך להם, כגון סיפוק מים, לא ישגיח עליהם, אלא בשמחתו.

יב. בָּנָה בַּיִת וְהִשְׁכִּירוֹ לַאֲחֵרִים וְהִקְדִּים לוֹ שְׂכָרוֹ[49] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁחֲנָכוֹ[50]. נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ לְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא חֲנָכוֹ עַד עָתָּה[51].

49) שנתן השוכר דמי השכירות מראש. 50) משעת קבלת השכירות. 51) ואין מחשבים "ימי החינוך" אלא מעת קבלת השכר (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ד). ושם אמרו: אשר בנה - פרט לנפל ביתו ובנאו, שאינו חוזר, ורבינו לא חשש להזכיר זה, כי נלמד מדין מחזיר גרושתו המבואר לעיל הלכה ח, שאינו חוזר (רדב"ז).

יג. בָּנָה בַּיִת וְנָתַן בּוֹ חַפָּצָיו וְנָעַל עֲלֵיהֶם: אִם הָיָה צָרִיךְ לְבַטֵּל[52] עַל שְׁמִירָתָן[53], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁחֲנָכוֹ וְהִתְחִיל לֵישֵׁב בּוֹ[54]; וְאִם אֵינָן צְרִיכִין לֵישֵׁב וּלְשׁוֹמְרָן[55], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא חֲנָכוֹ[56].

52) מזמנו. 53) אילו לא נתנם בתוך הבית. 54) נתינתם בבית זוהי ישיבתו. 55) שהם חפצים גדולים וכבדים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאינם נגנבים ומתקלקלים בחוץ. 56) שביתו לא הועיל להם כלום (ירושלמי שם).

יד. וְכָל הַבּוֹנֶה בַּיִת אוֹ נוֹטֵעַ כֶּרֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן[57].

57) שם, "ולא חנכו - את שמצווה לחנכו, יצא זה שאינו מצווה לחנכו", שהדירה בחוץ לארץ אינה מצוה. ומכאן, שהמסיבות שעושים בחוץ לארץ לחנוכת בית חדש, אינן סעודות מצוה (שיירי קרבן שם וכן בבאר שבע). ובמגן אברהם לאורח חיים תקסח, סעיף קטן ה הביא בשם המהרש"ל, שאם לא נתן לנהוג קלות ראש בבית, אלא עשה סעודה לחנכו תחילה לומר בה דברי תורה, ולדרוש מעין המאורע, הרי זו סעודת מצוה. ובירושלמי שם הלכה ו הוסיפו: הנושא את האיילונית (אשה שאינה ראויה ללדת) הואיל ואין מצוה לישב עימה, אינו חוזר.

טו. "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב" - כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵין בְּלִבּוֹ כֹּחַ לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה[58]. וּמֵאַחַר שֶׁיִּכָּנֵס בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, יִשָּׁעֵן עַל מִקְוֶה יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה[59], וְיֵדַע שֶׁעַל יְחוּד הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה[60], וְיָשִׂים נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ[61] וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד, וְלֹא יַחְשֹׁב לֹא בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּבָנָיו, אֶלָּא יִמְחֶה זִכְרוֹנָם מִלִּבּוֹ וְיִפְנֶה מִכָּל דָּבָר לַמִּלְחָמָה. וְכָל הַמַּתְחִיל לַחְשֹׁב וּלְהַרְהֵר בַּמִּלְחָמָה וּמַבְהִיל עַצְמוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם"[62]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל דְּמֵי יִשְׂרָאֵל[63] תְּלוּיִין בְּצַוָּארוֹ. וְאִם לֹא נִצַּח וְלֹא עָשָׂה מִלְחָמָה בְּכָל לִבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁשָּׁפַךְ דְּמֵי הַכֹּל[64], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ". וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה[65]: "אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה, וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם". וְכָל הַנִּלְחָם בְּכָל לִבּוֹ בְּלֹא פַחַד, וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בִּלְבָד[66] - מֻבְטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא נֶזֶק וְלֹא תַגִּיעֵהוּ רָעָה, וְיִבְנֶה לוֹ בַּיִת נָכוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִזְכֶּה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה ה' לַאדֹנִי בַּיִת נֶאֱמָן, כִּי מִלְחֲמוֹת ה'[67] אֲדֹנִי נִלְחָם וְרָעָה לֹא תִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ'. וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים[68] אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

58) כשמתקשרים לעמוד צפופים, שלא יפרידום אויבים (סוטה מד, א וברש"י), וכדעת רבי עקיבא שם, בניגוד לרבי יוסי הגלילי שם, האומר: הירא - זה המתיירא מן העבירות שבידו. ובספרי שופטים אות קצז רבי יוסי הגלילי אומר: הירא ורך הלבב - זה בן ארבעים שנה, שתש כוחו (הגהות מיימוניות). ובתוספתא סוטה פרק ז, משנה י"ד: רבי עקיבא אומר, הירא, מה תלמוד לומר עוד "ורך הלבב" לומר לך, שאפילו גיבור שבגיבורים וחזק שבחזקים, והיה רחמן חוזר, שנאמר: ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. 59) כלשון הכתוב ירמיה יד, ח. 60) ככתוב (דברים כ, ד) "כי ה' אלוקיכם ההולך עימכם להילחם לכם" = הם באים בנצחונו של בשר ודם, ואתם באים בנצחונו של מקום (סוטה מב, א). 61) יסכן עצמו, כלשון הכתוב (שופטים יב, ג). 62) פירשו חכמינו (משנה בסוטה שם): "אל ירך לבבכם - מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות; אל תיראו - מפני הגפת תריסים (=צלצול המגינים זה בזה, להשמיע קול ולאיים) ושפעת הקלגסים; אל תחפזו - מקול קרנות; אל תערצו - מפני קול צווחות. 63) הנשפכים בקרב, בגלל פחדנותו ועריקתו. 64) שהוא גרם לכך. ובמדרש ויקרא רבה פרשה כ"ה, אות ב "כל מי שיוצא לדרך, ואינו מכוון לבו למלחמה, סוף שהוא נופל במלחמה". 65) בדברי הנביאים, וכמבואר בביאורנו לעיל פרק ב, הלכה ו. 66) שהוא הנלחם עם אויבינו להושיענו. 67) המכוונת לייחוד ה' וקידוש שמו. ויונתן תרגם שם: מלחמות עַם ה'. 68) "חיים אלו - לפי שאין עימהם מוות ...נקראו: צרור החיים" (לשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה ג), ובביאורנו שם: החיים הנצחיים צרורים לעד ולא יפרדו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) היתר מאכלות אסורות לחלוצי צבא במלחמה. דיני ישראל ביפת תואר במלחמה, ודיני הכהן בה. יפת תואר שלא רצתה לעזוב עבודה־זרה - מה ייעשה בה. דיני גר תושב: ומיהו הראוי להיקרא חסיד מחסידי אומות העולם.

א. חֲלוּצֵי צָבָא[2], כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ בִּגְבוּל הָעַכּוּ"ם[3] וְיִכְבְּשׁוּם וְיִשְׁבּוּ מֵהֶן - מֻתָּר לָהֶן לֶאֱכֹל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת[4] וּבְשַׂר־חֲזִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אִם יִרְעַב וְלֹא מָצָא מַה יֹּאכַל אֶלָּא מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ הָאֲסוּרִים[5]. וְכֵן שׁוֹתֶה יֵין־נֶסֶךְ[6]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[7]: "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב" - עָרְפִּי חֲזִירִים[8] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[9].

2) חיילים מזורזים, מלשון הכתוב (במדבר לא, ה) "שנים־עשר אלף חלוצי צבא". על שם חגירת חלציהם למלחמה (ראב"ע שם, ג). 3) כן בדפוסים קדומים. 4) מפורש לעיל הל' סנהדרין פי"ט בביאורנו, אות קסב־ג. 5) שאם ישהה ויבקש מאכלות מותרים ירגישו בו העמים ויהרגוהו, והרי זה כמסוכן. אבל קודם שיכנסו לגבול העמים, הרי הם כשאר כל אדם, שאפילו ישהו לחזר אחרי מזון מצרכי מזון כשרים, אין שום סכנה צפויה להם (כסף־משנה). 6) שנתנסך לעבודה־זרה. ואע"פ שבע"ז נאמר: "יהרג ואל יעבור"? סובר רבינו, כשם שהתורה התירה לו לבעול אשה בגיותה, ראה בסמוך ה"ב — אע"פ שבגילוי עריות נאמר ג"כ: יהרג ואל יעבור, כך התירה לו לכשיצמא לשתות יין נסך, הוא שאמר הכתוב: ובתים מלאים כל טוב... וברורות חצובים וגו' - הכוונה לברורות מלאים יין נסך ('אור שמח'). ולדעת הרמב"ן בפירושו לתורה (שם, י) אסורים הם ביין נסך, שבכל איסורי ע"ז, היא עצמה, ותקרובת שלה - הכל אסור מיד, ככתוב (שם ז, כה־כו) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם... שקץ תשקצנו... כי חרם הוא". 7) חולין יז, א. 8) בנוסח שלפנינו, בחולין שם: כתלי דחזירי, אולם גירסת רבינו שם: "קדלי (=ערפי) דחזירי", וכן הוא בתשובות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבינו, הוצ' פריימן סמן קנד. וראה מגילה יג, א "שהאכילה קדלי דחזירי". 9) והכתוב מסיים שם: "ואכלת ושבעת".

ב. וְכֵן בּוֹעֵל אִשָּׁה בְּגוֹיוּתָהּ[10] אִם תְּקָפוֹ יִצְרוֹ[11]; אֲבָל לֹא יִבְעָלֶנָּה[12] וְיֵלֵךְ לוֹ, אֶלָּא מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[13], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר"[14]. וְאָסוּר לִבְעֹל אוֹתָהּ בִּיאָה שְׁנִיָּה[15] עַד שֶׁיִּשְׁאֶנָּה[16].

10) בעודה גויה. 11) קידושין כא, ב. כי "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע". ואפילו לא נתגיירה עדיין, מותרת לו בביאה ראשונה. וכן דעת רב וחבריו בירושלמי מכות פ"ב, ה"ו. וכל זה אינו מותר אלא במלחמה, שצריך ללחום בחירוף נפש, ואסור לו לצער נפשו בהרהורי יצרו, כדי שיוכל לעמוד בקשרי מלחמה ('תורה תמימה' שם). 12) בדרך ובגלוי. 13) ושם יבלענה, וכמבואר בסמוך ה"ג. 14) זה מוסב על תחילת ההלכה, ש"יפת תואר" מותרת לו אפילו בגיותה (כסף־משנה). 15) שכבר נתקררה רוחו, ואין יצרו תוקפו. 16) אחרי שתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ה־ו. שנאמר (שם, יג) "ואחר־כן תבוא אליה ובעלתה" - לאחר כל הסדר האמור בפרשה, מותרת לך.

ג. אֵין אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר מֻתֶּרֶת אֶלָּא בִּשְׁעַת הַשִּׁבְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה"[17]. בֵּין בְּתוּלָה, בֵּין בְּעוּלָה, בֵּין אֵשֶׁת־אִישׁ; שֶׁאֵין אִישׁוּת לְעַכּוּ"ם[18]. "וְחָשַׁקְתָּ" - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ יָפָה[19]. "בָּהּ" - וְלֹא בַּחֲבֵרְתָּהּ, שֶׁלֹּא יִבְעֹל שְׁתַּיִם. "וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה" - שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתַּיִם וְיִבְעֹל אַחַת, וְיַנִּיחַ אַחַת לְאָבִיו אוֹ לְאָחִיו[20]. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה[21] בַּמִּלְחָמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ" - יַכְנִיסָהּ לְמָקוֹם[22] וְאַחַר־כָּךְ יִבְעוֹל.

17) אם נתן מתחילה עיניו בה, ולא שלקחה למכרה או לשפחות, ואח"כ נתן בה עיניו (קידושין כא, וברש"י). 18) כמו שאמרו (סנהדרין נב, ב) "אשת רעהו" - פרט לאשת אחרים. ומפרש רש"י: שאין קידושין לגויים. וכל זה בנוגע לישראל, אבל ביחס שבין גוי לחבירו - יש אישות, וחייב מיתה על אשת חבירו, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ה, ז. 19) בחשקו תלה הכתוב (קידושין כב, א). 20) שם, והוא־הדין שלא יקח אחת להביאה לאביו או לקרוב אחר ('תוספות' שם, ובלחם־משנה). 21) יבעלנה. 22) בכת"י התימנים: למקום פנוי. ולדעת הכסף־משנה - הכוונה, שיכניסנה לעיר.

ד. הַכֹּהֵן מֻתָּר בִּיפַת־תֹּאַר בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר[23]; אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׂאֶנָּה אַחַר־כָּךְ[24], מִפְּנֵי שֶׁהִיא גֵּרֶת[25].

23) שאם לא תתירתה לו, יעבור ויבעלנה באיסור, שיצרו מתגרה בו, ואפילו בכהן יש לחוש ליצר הרע (קידושין כא, ב וברש"י). 24) כשתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ו. 25) וכהן אסור בגיורת, "הואיל ואינה בת ישראל, הרי זו זונה ואסורה לכהן", כדברי רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ח, ה"ג (קידושין שם).

ה. וְכֵיצַד דִּין יִשְׂרָאֵל בִּיפַת־תֹּאַר? אַחֲרֵי שֶׁיִּבְעָלֶנָּה בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וְהִיא בְּגוֹיוּתָהּ: אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ לְהִכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה[26] - מַטְבִּילָהּ לְשֵׁם גֵּרוּת[27] מִיָּד[28]; וְאִם לֹא קִבְּלָה - תֵּשֵׁב בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרֵח יָמִים"[29], וְכֵן בּוֹכָה עַל דָּתָהּ[30] וְאֵינוֹ מוֹנְעָהּ, וּמְגַדֶּלֶת אֶת צִפָּרְנֶיהָ וּמְגַלַּחַת אֶת רֹאשָׁהּ כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו[31]. וְתִהְיֶה עִמּוֹ בַּבַּיִת. נִכְנָס וְרוֹאֶה אוֹתָהּ[32], יוֹצֵא וְרוֹאֶה אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּקוּץ בָּהּ[33], וּמְגַלְגֵּל עִמָּהּ[34] כְּדֵי שֶׁתִּתְקַבֵּל[35] - אִם קִבְּלָה וְרָצָה בָהּ[36], הֲרֵי זוֹ מִתְגַּיֶּרֶת וְטוֹבֶלֶת כְּכָל הַגֵּרִים.

26) להתגייר, ולקיים המצוות כולן. 27) שאין גירות בלא טבילה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ד. 28) ואין צורך לנוולה בגידול צפרניה ובגילוח ראשה (יבמות מח, ב). אבל עדיין אסור לו לבוא עליה עד שיעברו עליה שלשה חדשים, משום הבחנה, וכמבואר לקמן אות לו. 29) "כי יש לעצבים מנוחה בבכייתם, ולהעיר אבלם, עד אשר יחלשו כוחותיהם הגופיים מלסבול זה המקרה הנפשי" (מורה נבוכים, ח"ג פמ"א). 30) על עזבה פולחן אלוהיה, כדברי רבי עקיבא (יבמות שם): "אביה ואמה - זו עבודת כוכבים, וכן הוא אומר (ירמיה ב, כז) אומרים לעץ אבי אתה" וגו'. 31) שם עמ' א. 32) בניוולה. 33) ולא ישאנה. וב'ספרי' כי־תצא, אות ריג: "שתהא בת ישראל שמחה, וזו בוכה; זו מתקשטת וזו מתנוולת". 34) משתדל להשפיע עליה. 35) להתגייר. 36) בכת"י התימנים: ורצה בו. והכוונה שנתרצתה להנשא לו.

ו. וּצְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים: חֹדֶשׁ שֶׁל בְּכִיָּה, וּשְׁנֵי חֳדָשִׁים אַחֲרָיו[37]. וְנוֹשְׂאָהּ בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין[38]. וְאִם לֹא חָפֵץ בָּהּ[39] - מְשַׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ[40]. וְאִם מְכָרָהּ[41] - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָכֹר לֹא תִמְכְּרֻנָּהּ בַּכֶּסֶף". וְאִם מְכָרָהּ - אֵינָהּ מְכוּרָה[42], וּמַחֲזִיר הַדָּמִים. וְכֵן אִם כִּבְּשָׁהּ אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה, לְשֵׁם שִׁפְחָה - מְשֻׁשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ", שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[43].

37) "להבחין בין זרע ראשון (=שלפני הגירות) לזרע אחרון" ('ספרי' כי־תצא, אות ריג). שלאחר שלושת חדשי הריון, אפשר להכיר אם מעוברת היא או לא, וכדברי רבינו בהל' גירושין פי"א, הכ"א: "ואפילו גר ואשתו שנתגיירו, מפרישים אותם תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה (=לאחר גירותם), לזרע שנזרע שלא בקדושה. וכן יפת־תואר אע"פ שנתנה לה תורה שלשים יום לתקנת עצמה, צריכה להמתין תשעים יום לתקנת הוולד". ואע"פ שהתורה התירה לו ביאה ראשונה מיד בלא הבחנה? אותו זרע אינו קדוש כלל, שאינו בנו לשום דבר, מפני שהוא מן הגויה, כמבואר בסמוך ה"ח (כסף־משנה). 38) מכיון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנתגיירה, הרי היא כישראלית וצריכה קידושין, וחייב לכתוב לה כתובה. 39) שקץ בה, ולא קידשה. 40) בלא גט, שעדיין לא נתקדשה לו. 41) להיות שפחה אצל הלוקח, ואפילו לא נתגיירה, כמבואר במורה נבוכים ח"ג, פמ"א. 42) שכל דבר שאמרה תורה "אל תעשה" - אם עשה אינו מועיל (תמורה ד, ב). והשווה הל' בכורות פ"ו, ה"ה: "המוכר מעשר (=בהמה), לא עשה כלום, ולא קנה לוקח, ולפיכך אינו לוקה... וכמוכר יפת תואר". ומובן שאינו לוקה, ולפיכך לא מנאו רבינו לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, בין הלאוין שלוקין עליהם. 43) 'ספרי' כי־תצא, אות ריד: "שבלשון פרסי, קוראים לעבדות ושימוש: עימראה" (רש"י לתורה שם).

ז. לֹא רָצְתָה לְהִתְגַּיֵּר - מְגַלְגְּלִין עִמָּהּ[44] שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ[45]. לֹא רָצְתָה - מְקַבֶּלֶת שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ[46], וּמְשַׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ, וַהֲרֵי הִיא כְּכָל הַגֵּרִים הַתּוֹשָׁבִים[47]; וְאֵינוֹ נוֹשְׂאָהּ, שֶׁאָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה[48].

44) משתדלים ועוסקים עמה שתסכים להתגייר. 45) כדין הלוקח עבד כנעני ולא רצה לקבל מצוות העבדים, מגלגלים עמו כל שנים־עשר חודש (יבמות מח, ב. ובהל' עבדים פ"ח, הי"ב. כסף־משנה). ובמדרש הגדול (דברים כא, יב). "ושלחתה לנפשה - מלמד שאם לא רצתה להתגייר לאחר שלשים יום, מגלגל עליה כל שנים־עשר חודש". ולדעת ר"מ כשר, בספרו "הרמב"ם והמכילתא דרשב"י" עמ' קמח, מקור מדרש זה במכילתא לדברים. 46) והן מנויות לקמן פ"ט, ה"א. 47) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח, ומותר להם לשבת אתנו בארצנו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ד, ה"ז. וראה בסמוך ה"י. 48) ככתוב (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם". ואע"פ שכתב רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ה: "והבא על בת גר תושב - אין הקנאים פוגעים בו, אבל מכים אותו מכת מרדות" - לענין חיתון הרי זו אסורה עליו מן התורה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פי"א ה"ז, שגר תושב יינו אסור בשתיה, וידוע שגזרו על יינם משום בנותיהם.

ח. נִתְעַבְּרָה מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַוָּלָד גֵּר[49], וְאֵינוֹ בָּנוּ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים[50], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִן הָעַכּוּ"ם[51]; אֶלָּא בֵּית־דִּין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ[52] עַל דַּעְתָּם[53]. וְתָמָר[54] מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יִפַת־תֹּאַר הָיְתָה[55]; אֲבָל אַבְשָׁלוֹם נוֹלַד מֵאַחַר הַנִּשּׂוּאִין. נִמְצֵאת תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם מֵאִמּוֹ[56], וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְאַמְנוֹן[57]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "דַּבֶּר־נָא אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ".

49) בספר ה'חינוך' מצוה תקלב, הנוסח: הולד גוי. 50) לא לירושה, ולא לפטור את אשתו מזיקת יבום ועוד. 51) "ואין בנך הבא מן הגויה נקרא בנך אלא בנה" (יבמות כג, א). וראה הל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ז. 52) לשם גירות, שאין לך גר בלא מילה וטבילה. 53) "הם נעשים לו אב, והרי הוא גר על ידיהם", כדין כל גר קטן, שאין לו אב, ואמו הביאתו לבית־דין להתגייר (כתובות יא, א וברש"י). והשווה הל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ז: "שזכות היא לו". ואם בעודה מעוברת נתגיירה וטבלה, אין בנה צריך טבילה, אלא מילה בלבד, כדברי רבינו שם ('אור שמח'). 54) בת מעכה, אֵם אבשלום. 55) שמעכה אמה יפת תואר היתה, ובא עליה דוד בגיותה, כשלקחה בשביה. 56) שנתגיירה אמה בהיותה מעוברת, נמצאת הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, והרי היא אחות אבשלום. כי אם נולדה שלא בקדושה, אין זו אחותו אפילו מאמו, והרי היא נכרית אצלו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ד, הי"ב (ע"פ 'אור שמח'). 57) בן דוד, שאינו אחיה מאמה, שאמו אחינועם היזרעאלית היתה, ולא מאביה, שהרי הורתה שלא בקדושה היתה, ואינה בת דוד כלל (סנהדרין כא, א), וראה ב'תוספות' שם.

ט. יִפַת־תֹּאַר שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהַנִּיחַ עֲבוֹדָה זָרָה אַחַר הַשְּׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ - הוֹרְגִין אוֹתָהּ[58]. וְכֵן עִיר שֶׁהִשְׁלִימָה[59], אֵין כּוֹרְתִין לָהֶן בְּרִית עַד שֶׁיִּכְּפְּרוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה[60] וְיֹאבְּדוּ אֶת כָּל מְקוֹמוֹתֶיהָ וְיַקַּבְּלוּ שְׁאָר הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, שֶׁכָּל עַכּוּ"ם שֶׁלֹּא קִבֵּל מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, הוֹרְגִין אוֹתוֹ אִם יֶשְׁנוֹ תַּחַת יָדֵנוּ[61].

58) אע"פ שעינה אותה - אין אומרים ישלחנה לנפשה, ואפילו עובדת ע"ז, אלא הורגים אותה. וב'ספרי' כי־תצא, אות ריד: "ושלחתה לנפשה - ולא לבית אלוהיה" (רדב"ז). 59) עם ישראל, כשקרבו אליה להלחם עליה. 60) כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. 61) סנהדרין נז, א: "על שבע מצוות בן נח נהרג". והשווה לקמן פ"ט, הי"ד. ועדיין תמוה, למה מקיימים את ה"יפת תואר" שנים־עשר חודש ומניחים אותה לעבוד ע"ז, בעוד שכל בן־נח העובד ע"ז והוא ברשותו נהרג מיד. וב"קרית ספר" להמבי"ט, העתיק דברי רבינו: "ואם לא רצתה להניח ע"ז, הורגים אותה ככל עיר שהשלימה". ותיבות: י"ב חודש, השמיט לגמרי. וראוי להעיר שב'מורה נבוכים' ח"ג פמ"א, כותב רבינו: "וכן כל השלושים יום תחזיק בתורתה בפרהסיא ואפילו בע"ז, ולא יחלקו עליה באמונה עד הזמן ההוא", וכנראה שחסה עליה התורה, תחת אשר עינה, וזאת מן המידות הטובות, שנצטוינו עליהן, כדברי רבינו שם, וראה במדרש הגדול דברים כא, יב: "לא רצתה לקבל שבע מצוות, אחר השנים־עשר חודש, הורגים אותה". ואולי זהו המקור לדברי רבינו כאן.

י. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הִנְחִיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב"[62], וּלְכָל הָרוֹצֶה לְהִתְגַּיֵּר מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּכֶם כַּגֵּר". אֲבָל מִי שֶׁלֹּא רָצָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה וּמִצְוֹת[63]. וְכֵן צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה[64] לָכֹף אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לְקַבֵּל מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְכָל מִי שֶׁלֹּא יְקַבֵּל - יֵהָרֵג[65]. וְהַמְקַבֵּל אוֹתָם, הוּא הַנִּקְרָא "גֵּר תּוֹשָׁב"[66] בְּכָל מָקוֹם; וְצָרִיךְ לְקַבֵּל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עָלָיו בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים[67]. וְכָל הַמְקַבֵּל עָלָיו לָמוּל, וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא מָל - הֲרֵי זֶה כְּמִן הָאֻמּוֹת[68].

62) סנהדרין נט, א, שנאמר: תורה צוה לנו משה, מורשה - "לנו מורשה ולא להם" וראה לקמן פ"י, ה"ט. 63) שהרי מקיימים גר תושב בארצנו ומצווים להחיותו, למרות שלא קיבל אלא שבע מצוות בלבד (כסף־משנה). 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ראה למעלה הלכה ט, בביאורנו אות נט. 66) "לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (הל' איסורי ביאה פי"ד, ה"ז). 67) חכמים ומלומדים. ובבבא־בתרא עה, א "אין חברים אלא תלמידי חכמים" (ע"ז סד, ב). והשווה הל' מטמאי משכב ומושב פ"י, ה"ה. 68) כשאר גוי שבאומות, שאין מעלים אותו מן הבור או מן הנהר, ואין מורידים אותו לבור להמיתו בידים, כמבואר בהל' ע"ז פ"י ה"א, מכיון שביטל את קבלתו, חזר להיות גוי גמור ואין מצילים אותו בשעת סכנה (ע"ז סה, א וכפירוש הכסף־משנה). ובכת"י התימנים, הנוסח: "הרי זה כמין מן האומות". כלומר, כומר לע"ז שהוא אדוק בה, והמינים מורידים ולא מעלים, כמבואר בהל' ע"ז שם. וכן הנוסח בדפוס רומי, ר"מ. והשווה לעיל הל' עדות פי"א, ה"י.

יא. כָּל הַמְקַבֵּל שֶׁבַע מִצְוֹת וְנִזְהַר לַעֲשׂוֹתָן, הֲרֵי זֶה מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[69]. וְהוּא, שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתָן וְיַעֲשֶׂה אוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁצִּוָּה בָהֶן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה, וְהוֹדִיעָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁבְּנֵי נֹחַ מִקֹּדֶם נִצְטַוּוּ בָהֶן. אֲבָל אִם עֲשָׂאָן מִפְּנֵי הֶכְרֵעַ הַדַּעַת[70] - אֵין זֶה גֵּר תּוֹשָׁב, וְאֵינוֹ מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְלֹא מֵחַכְמֵיהֶם[71].

69) תוספתא סנהדרין פי"ג, מ"א: "צדיקי אומות העולם, יש להם חלק לעוה"ב" וראה בסנהדרין קה, א. וברש"י שם ד"ה מאן נינהו. והשווה לעיל הל' עדות פי"א, ה"י. 70) לפי שכלו ומצפונו, ואינו מודה שציוה בהן הקב"ה. 71) בכת"י התימנים: אלא מחכמיהם. וכן הנוסח בתשובות מהר"מ אלשקר סימן קיז. והשווה דברי חכמינו (מגילה טז, א) "כל האומר דבר חכמה, אפילו באומות העולם - נקרא חכם". ומקור כל הלכה זו במדרש משנת רבי אליעזר, ניויורק תרצ"ד, עמ' קכא: "במה דברים אמורים כשעושים אותן, ואומרים מכח שצוה אותנו אבינו נח מפי הגבורה, אבל אם עשו שבע מצוות ואמרו מפי פלוני שמענו, או מדעת עצמנו, שכך הדעת מכרעת וכו', אין לוקחים שכרם אלא בעולם הזה" (כבוד מלכים, לרמב"ם דפ' שולזינגר).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) המצוות שנצטווה אדם הראשון, ומה הוסיף הקדוש־ברוך־הוא על נח. העריות האסורות על בני נח. במה נפקע איסור אשת־איש בבני נח. כיצד מצווים בני נח על הדינים. למה נתחייבו בני שכם להיהרג.

א. עַל שִׁשָּׁה דְּבָרִים נִצְטַוָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן[2]: עַל עֲבוֹדָה זָרָה, וְעַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם[3], וְעַל שְׁפִיכוּת־דָּמִים, וְעַל גִּלּוּי־עֲרָיוֹת, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַדִּינִים[4]; אַף־עַל־פִּי שֶׁכֻּלָּן הֵן קַבָּלָה בְּיָדֵינוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[5], וְהַדַּעַת נוֹטָה לָהֶן - מִכְּלַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[6] יֵרָאֶה, שֶׁעַל אֵלּוּ נִצְטַוָּה[7]. הוֹסִיף לְנֹחַ אֵיבָר מִן הַחַי[8], שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ"[9] - נִמְצְאוּ שֶׁבַע מִצְוֹת[10], וְכֵן הָיָה הַדָּבָר בְּכָל הָעוֹלָם עַד אַבְרָהָם. בָּא אַבְרָהָם וְנִצְטַוָּה יָתֵר עַל אֵלּוּ בַּמִּילָה. וְהוּא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית[11]. וְיִצְחָק הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר[12] וְהוֹסִיף תְּפִלָּה אַחֶרֶת לְפְנוֹת הַיּוֹם[13]. וְיַעֲקֹב הוֹסִיף גִּיד הַנָּשֶׁה[14] וְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית[15]. וּבְמִצְרַיִם נִצְטַוָּה עַמְרָם בְּמִצְוֹת יְתֵרוֹת[16], עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְנִשְׁלְמָה תּוֹרָה עַל־יָדוֹ.

2) 'מדרש רבה' בראשית פט"ז, אות ו, שנאמר: "ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל" (בראשית ב, טז), ויצו - על עבודה־זרה, ככתוב (הושע ה, יא) "כי הואיל הלך אחרי צו". ה' - על ברכת השם, ככתוב (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת". אלקים - אלו הדיינים, שנאמר (שמות כב, כז) "אלהים לא תקלל". על האדם - זו שפיכות דמים, שנאמר (בראשית ט, ו) שופך דם האדם. לאמור - זה גילוי עריות, שנאמר (ירמיה ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכול תאכל - כאן ציוהו על הגזל. כלומר, לא הורשית לאכול אלא במה שהתרתי לך. וראה סנהדרין נו, א: "שבע מצוות נצטוו בני נח" וכו'. 3) שלא לגדף את שם ה'. 4) להושיב דיינים לדון במצוות אלו, ולהזהיר את העם עליהן, כמבואר לקמן הי"ד. 5) שכך נצטווה אדם הראשון. 6) הפסוקים שבתורה. 7) כמבואר לעיל אות א לפי ה'מדרש רבה', וכך דרשו את הפסוק הנ"ל בסנהדרין נו, ב. 8) שלא נחתוך ממנו אבר כשהוא חי - ונאכלנו. 9) כל זמן שנפשו בו, לא תאכלו הבשר ממנו (רש"י שם נז, א). 10) 'מדרש רבה' משפטים פרשה ל, אות ט: "נתן לאדם שש מצוות, הוסיף לנח אחת". אבל אדם הראשון לא נצטווה על אבר מן החי, שהרי נאסר באכילת בשר בכלל, כמבואר בסנהדרין נט, ב: שנאמר (בראשית א, כט) "הנה נתתי לכם את כל עשב... לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ" - ולא חית הארץ לכם. ורבינו לא מנה מצוה זו באדם הראשון, שאינו מונה אלא מצוות הנוהגות לדורות (כסף־משנה). 11) ברכות כו, ב: "אברהם תיקן תפלת שחרית, שנאמר: וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם - ואין עמידה אלא תפילה" וכו'. 12) 'מדרש רבה' פרשת תולדות, פרשה ס"ד, אות ו: "וימצא בשנה ההיא מאה שערים - מפני מה מדד אותה, מפני המעשרות". והראב"ד שואל: והלא גם באברהם נאמר (בראש' יד, כ) "ויתן לו מעשר מכל"?! ואולם דעת רבינו, שאברהם לא נתן אלא הפרשה מהשלל שבא לידו מנצחונו במלחמה, ולא בתורת מעשר אלא כתגמול, לכיבוד, שכיבדו מלכי צדק, ואילו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יצחק הוא הראשון שעישר ממונו הוא, בתורת מעשר. 13) לעת ערב, וזוהי תפילת מנחה, כמבואר בברכות שם. 14) ראה בראשית לב, לג. ואע"פ שבמשנה בחולין ק, ב אמרו: "בסיני נאמר, אלא שנכתב במקומו" - משמע, לכאורה, שלא נאסרו בגיד הנשה אלא מסיני ואילך, ולאחר שנצטוו בסיני וסידר משה את התורה, כתב מקרא זה עם המאורע שאירע ליעקב אבינו? כבר הסביר רבינו בפירושו שם: "שים לבך אל העיקר הגדול... שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו... וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחרי איסור יעקב אבינו (שנאסר בו), אלא מצות משה רבינו... הלא תראה מה שאמרו: תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו (=אבר מן החי, מילה, וגיד הנשה) מכלל המצוות". 15) ברכות שם. 16) ב'מכילתא' יתרו יט, י אמרו: שנצטוו במצרים מצוות יתירות על מצוות בני נח, ובוודאי ע"י עמרם, ש"גדול הדור" היה, כמבואר בסוטה יב, א ('יד איתן'). ובמדרש 'שמות רבה' פ"א, אות יג: "שהיה עמרם ראש סנהדרין".

ב. בֶּן־נֹחַ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - חֲרֵי זֶה חַיָּב[17]. וְהוּא, שֶׁיַּעֲבֹד כְּדַרְכָּהּ[18]. וְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבֵּית־דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ[19] - בֶּן־נֹחַ נֶהֱרָג עָלֶיהָ[20]; וְכֹל שֶׁאֵין בֵּית־דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ - אֵין בֶּן־נֹחַ נֶהֱרָג עָלֶיהָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג - אָסוּר בַּכֹּל[21]. וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לְהָקִים מַצֵּבָה[22], וְלֹא לִטַּע אֲשֵׁרָה[23], וְלֹא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת[24] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לְנוֹי.

17) מיתה בסייף, שכל מיתת בני נח אינה אלא בסייף, כמבואר לקמן הי"ד, ובביאורנו שם. 18) שדרך עבודתה בכך, כגון פוער לפעור, וזורק אבן למרקוליס, ולא להיפך. והשווה הל' ע"ז פ"ג, ה"ב. 19) כגון המגפף (=המחבק) והמנשק ע"ז, שאינם אלא איסור "לא תעשה" בלבד (שם, ה"ו). 20) סנהדרין נו, ב. 21) שישראל נאסר בה, וכן אמרו (סנהדרין עד, ב) "אינהו וכל אביזרייהו" (=הן, וכל השייך בהן). 22) מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפילו לשמים (רש"י לדברים טז, כב). וראה הל' ע"ז פ"ו, ה"ו. 23) אילן הנטוע מתחילה כדי לעבדו (שם פ"ח ה"ג), ומיוחד לעובדי הירח, כמבואר בביאורנו שם פ"ז הי"א, אות ג. 24) צורות אדם, כמבואר שם פ"ג ה"י, ואע"פ שאינה עבודה־זרה - כדי שלא יטעו בהם הטועים וידמו שהם לע"ז (שם). וכל אלה אין בהם עונש מיתה לישראל אלא מלקות בלבד (ראה הל' סנהדרין פי"ט ה"ג), וממילא אין בן־נח נהרג עליהן, אלא שאסור בהן כישראל, וכמבואר לעיל אות יט.

ג. בֶּן־נֹחַ שֶׁבֵּרֵךְ אֶת הַשֵּׁם - בֵּין שֶׁבֵּרֵךְ[25] בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד[26], בֵּין שֶׁבֵּרֵךְ בְּכִנּוּי[27] בְּכָל לָשׁוֹן - חַיָּב[28]; מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[29].

25) שקילל, ולשון נקיה היא כלפי מעלה. 26) שבירך את השם המיוחד של ארבע אותיות, והוא: אדנ"י. וכל־שכן שם הוי"ה עצמו (ראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז). 27) שאר השמות שאינם נמחקים, כגון: א־ל, אלקים, שדי, צבאות, שאסור למחקם (הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב). 28) מיתת סייף. 29) שאינו חייב אלא על ברכת שם המיוחד בלבד (סנהדרין נו, א), שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת" - אינו חייב אלא על שם המיוחד (=שהרי כתוב: ה', וזהו שם המיוחד - רש"י). אבל בן־נח חייב אפילו בכינוי, שנאמר שם: "כגר כאזרח". וזה מיותר, להדגיש: גר ואזרח פטורים על ברכת כינוי, ובן־נח חייב גם על הכינוי (שם). וראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז.

ד. בֶּן־נֹחַ שֶׁהָרַג נֶפֶשׁ, אֲפִלּוּ עֻבָּר בִּמְעֵי אִמּוֹ[30] - נֶהֱרָג עָלָיו[31]. וְכֵן אִם הָרַג טְרֵפָה[32], אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ[33] וּנְתָנוֹ לְפִי[34] אֲרִי[35], אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ בָּרָעָב עַד שֶׁמֵּת - הוֹאִיל וְהֵמִית מִכָּל מָקוֹם, נֶהֱרָג[36]. וְכֵן אִם הָרַג רוֹדֵף[37] שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּילוֹ[38] בְּאַחַד מֵאֵיבָרָיו[39] - נֶהֱרָג עָלָיו[40]; מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[41].

30) הכה את האם ויצא עוברה. 31) סנהדרין נז, ב. שנאמר (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם, באדם דמו ישפך - איזהו אדם שהוא באדם (=בתוך האדם), הוי אומר - זה עובר שבאדם". אבל ישראל שהרג את העובר - אינו נהרג עליו, ככתוב בשמות כא, כב. ומבואר בהל' חובל ומזיק פ"ד, ה"א. 32) אדם חולה מחלה מסוכנת, והרופאים קבעו שאין רפואה למחלתו ובה ימות, (הל' רוצח פ"ב ה"ח), שישראל פטור עליו מדיני אדם. 33) כְּבָלוּ. 34) בדפוסים קדומים: לפני. 35) שבישראל פטור עליו. "ודורש דמים, דורש ממנו דם" (שם פ"ג, ה"י). 36) 'מדרש רבה', בראשית פרשה ל"ד, אות יג. "מיד כל חיה - זה המוסר את חבירו לחיה להרגו". 37) שרדף אחר חבירו להרגו. 38) את הנרדף. 39) של הרודף, כגון לקטוע רגלו. 40) סנהדרין נז, א. 41) שאע"פ שהוא "שופך דמים וחייב מיתה - אין בית־דין ממיתים אותו" (הל' רוצח פ"א הי"ג), וכהסבר הכסף־משנה שם, שהואיל ולא נתכוון אלא להציל את הנרדף, אין התראה שייכת בו, ואין ישראל נהרג בלא התראה, אבל בן־נח נהרג בלא התראה, כמבואר לקמן הי"ד.

ה. שֵׁשׁ עֲרָיוֹת אֲסוּרוֹת עַל בְּנֵי נֹחַ: הָאֵם, וְאֵשֶׁת הָאָב, וְאֵשֶׁת־אִישׁ, וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וּזְכוּר[42], וּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל־כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו" - זוֹ אֵשֶׁת[43] אָבִיו[44], "וְאֶת אִמּוֹ" - כְּמַשְׁמָעָהּ, "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ" - וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, "בְּאִשְׁתּוֹ"[45] - וְלֹא בִּזְכוּר[46], "וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" - לְהוֹצִיא בְהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף, שֶׁאֵין הוּא וְהֵם בָּשָׂר אֶחָד[47]; וְנֶאֱמַר: "אֲחוֹתִי בַת אָבִי הִיא אַךְ לֹא בַת אִמִּי, וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה"[48].

42) משכב זכר, מעשה סדום. ראה ויקרא יח, כב. 43) שאי־אפשר לפרש: אביו ממש, שזה נכלל במיעוט: "באשתו" - ולא בזכר, כבסמוך. 44) ואפילו לאחר מות אביו, שאינה עוד אשת איש. 45) בכת"י תימן: ודבק באשתו. 46) שאין בו דיבוק, מתוך שאין הנשכב נהנה -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אינו נדבק עמו (סנהדרין נה, א וברש"י). 47) שאינן יולדות מן האדם, בניגוד לאיש ואשה, שזרע יוצא מהם, ונעשה בשר האב והאם אחד בו (שם וברש"י). 48) מכאן, שאחותו מן האם אסורה לו, אבל אחותו מאביו מותרת לו, שאין איסור אחוה בבני נח, אלא מן האם (שם עמ' ב). והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"ג.

ו. בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל מְפֻתַּת אָבִיו וַאֲנוּסַת אָבִיו[49] - הֲרֵי הִיא אִמּוֹ מִכָּל מָקוֹם[50]. וְחַיָּב עַל אֵשֶׁת אָבִיו, אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת אָבִיו[51]. וְחַיָּב עַל הַזְּכוּר, בֵּין קָטָן[52], בֵּין גָּדוֹל, וְעַל הַבְּהֵמָה, בֵּין קְטַנָּה[53], בֵּין גְּדוֹלָה; וְהוּא נֶהֱרָג לְבַדּוֹ, וְאֵין הוֹרְגִין אֶת הַבְּהֵמָה; שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ בַּהֲרִיגַת בְּהֵמָה אֶלָּא יִשְׂרָאֵל[54].

49) שלא נישאה לאביו, אלא אנסה ונולד ממנה. 50) וכבר נתבאר בהלכה הקודמת: "ואת אמו - כמשמעה", ועל־כרחך באנוסת אביו - הכתוב מדבר, כי נשואתו, הרי היא בכלל: "אביו - זו אשת אביו" (סנהדרין נח, א). 51) כי בחיי אביו, הרי היא בכלל: "באשתו - ולא באשת חבירו" (שם). 52) פחות מבן י"ג שנה ולמעלה מבן תשע, שהוא בר שכיבה, אבל על זכור קטן שהוא פחות מבן תשע - אינו נהרג (כסף־משנה). ולדעת הרדב"ז - הכוונה, חייב אפילו על קטן פחות מבן תשע, אע"פ שישראל פטור עליו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"א, הי"ד. שבישראל נאמר: ואת זכר לא תשכב וגו' ופחות מבן תשע אינו בר שכיבה, אבל בבן־נח כתוב: ודבק - ולא בזכור, וכל שנדבק עם הזכור - נהרג עליו. 53) אפילו ביום לידתה, וגם ישראל חייב מיתה עליה, כמבואר בסנהדרין נד, ב. ובהל' איסורי ביאה שם הט"ז. 54) שם נה, א בעיא שלא נפשטה. כי יתכן, שלא ציוותה תורה להרוג את הבהמה אלא משום קלון הבועל, שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו: זוהי שנסקל פלוני על־ידה, ובני נח דרכם בכך ואינם מתביישים, וגם התורה לא חסה על קלונם, ולפיכך אין להרוג הבהמה מספק, אע"פ שבאה תקלה לאדם על־ידה.

ז. אֵין בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ[55] אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה לְבַעְלָהּ; אֲבָל מְאֹרָסָה, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה[56] וְלֹא נִבְעֲלָה - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא בְּעֻלַת בָּעַל"[57]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבֶן־נֹחַ שֶׁבָּא עַל בַּת־נֹחַ, אֲבָל עַכּוּ"ם הַבָּא עַל הַיִּשְׂרְאֵלִית, בֵּין כְּדַרְכָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ - חַיָּב[58]. וְאִם הָיְתָה נַעֲרָה מְאֹרָסָה - נִסְקָל עָלֶיהָ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה - הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל[59]. אֲבָל אִם בָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת עַכּוּ"ם חֲבֵרוֹ, וְיֵהָרֵג בְּסַיִף[60].

55) שם נח, ב, שנאמר: "ודבק באשתו - ולא באשת חבירו". לא אסרה תורה אלא בדביקה. ובשלא כדרכה, הואיל ואינה נהנית בדבר, אינה נדבקת עמו (רש"י שם). 56) בכת"י התימנים: ועדיין לא נבעלה. 57) שם נז, ב, "בעולת בעל - יש להם; נכנסה לחופה לא נבעלה - אין להם", שאינו חייב משום קידושיו וחופתו, אלא משום בעילתו. וראה לעיל פ"ח ה"ג: "שאין אישות לעכו"ם" והכוונה לקידושיו. 58) שבעריות שלנו, אמרה תורה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו - לרבות גויים שמוזהרים על העריות כישראל". ובישראל חייבים על אשת איש אפילו שלא כדרכה, שנאמר בה: "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (שם, ובדף נד, א). 59) שאילו בדיניהם פטור לגמרי, ובדיננו - כל אשת איש, הבא עליה בחנק (שם). 60) כאן הוא חוזר לדיניהם, ומיתת בני נח בסייף, וסייף חמור מחנק, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ד ה"ד, ולקמן הי"ד יתבאר בביאורנו המקור למיתת בני נח, שהיא בסייף.

ח. בֶּן־נֹחַ שֶׁיִּחֵד שִׁפְחָה לְעַבְדּוֹ וּבָא עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ[61]. וְאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּפָּשֵׁט הַדָּבָר, וְיֹאמְרוּ[62] לָהּ הָעָם: "זוֹ דְּבֵית[63] עֶבֶד פְּלוֹנִי!"[64] וּמֵאֵימָתַי תַּחֲזֹר לְהֶתֵּרָהּ?[65] מִשֶּׁיַּפְרִישֶׁנָּה מֵעַבְדּוֹ וְיִפְרַע[66] רֹאשָׁהּ בַּשּׁוּק. וּמֵאֵימָתַי תִּהְיֶה אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ[67] כִּגְרוּשָׁה שֶׁלָּנוּ? מִשֶּׁיּוֹצִיאֶנָּה מִבֵּיתוֹ וְיִשַּׁלְּחֶנָּה לְעַצְמָהּ, אוֹ מִשֶּׁתֵּצֵא הִיא מִתַּחַת רְשׁוּתוֹ וְתֵלֵךְ לָהּ, שֶׁאֵין לָהֶן גֵּרוּשִׁין בִּכְתָב[68]. וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ[69] לְבָד, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הוּא אוֹ הִיא לִפְרֹשׁ זֶה מִזֶּה - פּוֹרְשִׁין[70].

61) סנהדרין נז, א. ולדעת רש"י שם, הרי זה נהרג עליה משום גזל, אע"פ שאין זו "בעולת בעל" של אישות, אלא של זנות, כחמורו ובהמתו. אולם רבינו מפרש, שאין כאן גזל, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, וממילא קנינו של רבו היא, וע"כ משום אישות חייב עליה (רדב"ז). 62) בכת"י התימנים: ויאמרו. 63) של בית. 64) שם נח, ב. ושם: רביתא דפלוני. כלומר: ילדתו של פלוני עבד. 65) שלא תיקרא מיוחדת לעבד. 66) ויגלה, שהיו רגילות אף הגויות הנשואות, שלא לצאת בראש פרוע (רש"י שם). 67) שאינו עבד. 68) כדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא בכתב גט שיגיע לה (הל' גירושין פ"א, ה"א). 69) בבעל המגרש. 70) ואפילו אין הבעל מסכים, הרי זו כגרושה, בניגוד לדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא ברצון בעלה (שם). ובירושלמי קידושין פ"א ה"א, אמרו: "גוים אין להם קידושין... שאין להם גירושין, או ששניהם מגרשים זה את זה", רמז לכך, דברי הנביא (מלאכי ב, טז) "כי שנא שלח, אמר ה' אלוקי ישראל - בישראל נתתי גירושין; באומות העולם לא נתתי גירושין". וראה מדרש 'בראשית רבה' פרשה יח, אות ה.

ט. בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל הַגָּזֵל - בֵּין שֶׁגָּזַל עַכּוּ"ם, בֵּין שֶׁגָּזַל יִשְׂרָאֵל[71], וְאֶחָד הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב מָמוֹן אוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ[72], אוֹ הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר־שָׂכִיר[73] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[74], אֲפִלּוּ פּוֹעֵל שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בִשְׁעַת מְלָאכָה[75] - עַל הַכֹּל הוּא חַיָּב, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל גַּזְלָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[76]. וְכֵן חַיָּב עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה־פְּרוּטָה[77].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבֶן־נֹחַ שֶׁגָּזַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה־פְּרוּטָה, וּבָא אַחֵר וּגְזָלָהּ מִמֶּנּוּ - שְׁנֵיהֶן נֶהֱרָגִין עָלֶיהָ[78].

71) סנהדרין נז, א. 72) שם: "גנב וגזל, וכן יפת תואר". ומפרש רש"י: יפת תואר, גם היא גזל, שגוזלים את אשתו במלחמה - הרי שבן־נח מוזהר על גזילת נפש, והוא־הדין גניבת נפש (כסף־משנה). 73) סנהדרין שם. 74) שכבש שכר בהמתו או שכר כליו. 75) אבל בשעת מלאכה מותר לו לאכול, ככתוב (דברים כג, כה) "ואכלת ענבים כנפשך שבעך". 76) שאין חיובם בזה משום גזל, כובש שכר שכיר - עובר עליו משום "לא תעשוק שכיר" (שם כד, יד); פועל שלא בשעת מלאכה - משום: "ואל כליך לא תתן", ראה הל' שכירות פי"ב, ה"ג. וגזלן אינו נקרא אלא החוטף דבר מיד חבירו, ככתוב (שמואל־ב, כג, כא) "ויגזול את החנית מיד המצרי", וכמבואר בבבא־קמא עט, ב (רש"י בסנהדרין שם). 77) סנהדרין שם, ואפילו גזל מישראל, והלה מחל לו אח"כ - בשעתו ציערו, הילכך גזל הוא, אלא שאין בית־דין של ישראל נזקק להשיבו, שבוודאי מחל לו אחר־כך. וישראל בישראל גם כן אסור לו לגזול ממנו פחות משוה פרוטה, אלא שלא עבר על "לא תגזול", הואיל ואין אתה קורא בו: "והשיב את הגזילה", שהנגזל מחל לו, וכל שאינו בהשבה אינו נקרא גזל. לא כן בן־נח, שאינו בר השבה, וכל דינו למיתה - אצלו דין פחות משוה פרוטה, כדין פרוטה (רש"י שם). וראה הל' גזילה פ"א, ה"ו.

78) ע"ז עב, א. ובני ישראל - "בני מחילה הם", שעוברים על מדתם ומוחלים על דבר קל, ואינו נחשב גזל בעיניהם, אבל בני נח אכזרים הם ואינם עשויים למחול, והרי זה גזל בידם (סנהדרין נט, א וברש"י).

י. וְכֵן חַיָּב עַל אֵבֶר מִן הֶחָי[79], וְעַל בָּשָׂר[80] מִן הֶחָי, בְּכָל שֶׁהוּא[81]. שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַשְּׁעוּרִין אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל בִּלְבָד[82]. וּמֵתֶר הוּא בְּדָם מִן הֶחָי[83].

79) שנחתך מן החי. 80) שאין בו גידים ועצמות, בניגוד ל"אבר", שסתמו: בשר גידים ועצמות, פרט ללשון ולב וכדומה, שאין בהם עצמות (חולין קכח, ב). 81) אפילו פחות מכזית. 82) כמו שאמרו (עירובין ד, א) "שיעורין... הלכה למשה מסיני הם". והלכה למשה מסיני לא ניתנה אלא לישראל (רדב"ז). ואמנם בישראל אינו חייב על אבר מן החי עד שיהיה בו כזית (הל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"ג). 83) ואע"פ שכתוב בו: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", אין זה מכוון לאסור לו דם מן החי, אלא להתיר לו אבר מן החי של שרצים, כמבואר בסנהדרין נט, א. וישראל - נאסר בדם, בין מן החי בין מן השחוט, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"ג־ד.

יא. אֶחָד הָאֵבֶר אוֹ הַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה[84] אוֹ מִן הַחַיָּה[85]; אֲבָל הָעוֹף - יֵרָאֶה לִי שֶׁאֵין בֶּן־נֹחַ נֶהֱרָג עַל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנּוּ[86].

84) תוספתא ע"ז פ"ט, ה"ד: "על אבר מן החי, כיצד? ...בשר המדולדל בבהמה ואין בו להעלות ארוכה אסור לבני נח". 85) חולין קא, ב. 86) ואינו אלא אסור בלבד, ומקורו בחולין קב, א "אכל אבר מן החי ממנה (מהעוף), אינו סופג את הארבעים", כלומר אינו נענש, והעמידוה שם בבני נח, הרי שאינו נענש על העוף. ומתוך שאחרים העמידוה שם בישראל, לא מלאו לבו של רבינו לפסוק בהחלט שאינו נהרג עליו, וכתב: "יראה לי" (כסף־משנה). וישראל חייב על אבר מן החי גם מן העוף, כמבואר שם קא, ב. ובהל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"א.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, אֲפִלּוּ שָׁחַט בָּהּ שְׁנֵי הַסִּימָנִין[87] - כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת[88], אֵבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרְשִׁין מִמֶּנָּה, אֲסוּרִין לִבְנֵי נֹחַ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הֶחָי[89].

87) סימני השחיטה: וושט וגרגרת. 88) מפרפרת, מניעה איבריה לכאן ולכאן. 89) שאין השחיטה מתרת הבהמה לבני נח אלא המיתה, וכל עוד שהיא מפרפרת, עדיין לא מתה הבהמה, ואבר ובשר הפורשים ממנה אסורים (חולין לג, א; קכא, ב). ומשמע מדברי רבינו, שבכל זאת אינו נהרג עליה, שאין זה אבר מן החי ממש, שמשעה שנשחטו רוב סימניה - התחילה מיתתה (רדב"ז). ובישראל מותר לו לאכול ממנה אבריה שנחתכו לאחר שחיטה, ובלבד שיניחם וימתין עד שתצא נפשה, כמבואר שם לג, א. ובהל' שחיטה פ"א, ה"ב.

יג. כֹּל שֶׁאָסוּר עַל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הֶחָי - אָסוּר עַל בְּנֵי נֹחַ. וְיֵשׁ שֶׁבְּנֵי נֹחַ חַיָּבִין וְלֹא יִשְׂרָאֵל; שֶׁבְּנֵי נֹחַ - אֶחָד בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה[90], בֵּין טְהוֹרָה - חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם בָּשָׂר מִן הֶחָי. וְאֵבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרְשִׁין מִן הַמְּפַרְכֶּסֶת, אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁחַט בָּהּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי סִימָנִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִבְנֵי נֹחַ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הֶחָי[91].

90) וישראל אינו חייב, שנאמר (דברים יב, כג) "ולא תאכל הנפש עם הבשר", אלא הבשר לבדו, "כל שבשרו מותר (מין טהור) - אתה מצווה על איבריו, וכל שאין בשרו מותר - אי אתה מצווה על איבריו", ומכאן שבן־נח, המותר בבהמה טמאה - מוזהר על איבריה (חולין קב, א). 91) כמבואר לעיל אות פו. וסובר רבינו, שאפילו בבהמה טהורה המותרת לישראל בשחיטתה - אין שחיטתה מתירתה לגבי בן־נח, וזה כדעת רב אחא בר יעקב בחולין לג, א. ודעת הרשב"א, הובאה בכסף־משנה, שאין זה אלא בבהמה טמאה, אבל בהמה טהורה שנשחטה ע"י ישראל, הואיל ושחיטתה מתירתה לישראל, הרי אבר הפורש ממנה בעודה מפרכסת, מותר גם לבני נח, שאין לך דבר המותר לישראל ויאסר לבני נח, וזה ע"פ סוגיית הש"ס שם קכא, ב בברייתא דרב אושעיא, וסיומה של הברייתא "אחד גוי ואחד ישראל - מותרים בו".

יד. וְכֵיצַד מְצַוִּין הֵן עַל הַדִּינִין? חַיָּבִין לְהוֹשִׁיב דַּיָּנִין וְשׁוֹפְטִים בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ[92] לָדוּן בְּשֵׁשׁ מִצְוֹת אֵלּוּ[93] וּלְהַזְהִיר אֶת הָעָם[94]. וּבֶן־נֹחַ שֶׁעָבַר עַל אַחַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִשֶּׁבַע מִצְוֹת אֵלּוּ - יֵהָרֵג בְּסַיִף[95]. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַיְּבוּ כָּל בַּעֲלֵי שְׁכֶם הֲרִיגָה, שֶׁהֲרֵי שְׁכֶם גָּזַל[96], וְהֵם רָאוּ וְיָדְעוּ וְלֹא דָּנוּהוּ[97]. וּבֶן־נֹחַ נֶהֱרָג בְּעֵד אֶחָד וּבְדַיָּן אֶחָד, בְּלֹא הַתְרָאָה, וְעַל־פִּי קְרוֹבִין[98], אֲבָל לֹא בְּעֵדוּת אִשָּׁה[99], וְלֹא תָּדוּן אִשָּׁה לָהֶם.

92) עיר מחוז (סנהדרין נו, ב). ושם הנוסח: "בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר". וראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א־ב. 93) המנויות לעיל ה"א. 94) שלא יעברו עליהן. 95) בחרב (סנה' נו, א) "כל מיתה האמורה בבני נח, אינה אלא בסייף" ומפרש רש"י: שנאמר בהם (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם... דמו ישפך". וזוהי מיתת חרב השופכת דם הרוצח, ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם. וראה שם נז, א שכל עונשי שאר המצוות למדים ממצות שפיכות דמים. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כיצד? אחד העובד ע"ז, או שבירך את השם, או ששפך דם, או שבעל אחת משש עריות שלהם או שגזל אפילו פחות משוה פרוטה, או שאכל כל שהוא מאבר מן החי או בשר מן החי, או שראה אחד שעבר על אחת מאלו ולא דנו והרגו, הרי זה ייהרג בסייף". 96) את דינה בת יעקב, ראה בראשית לד, ב, כה. 97) נמצא שעברו על הדינים, וחייבים בסייף. והרמב"ן בפירושו לתורה שם יג, משיג על דברי רבינו, שאם כן, למה כעס יעקב על שמעון ולוי הורגי עיר שכם, וקילל אותם: ארור אפם כי עז (שם מט, ז), והלא זכו ועשו מצוה ובטחו באלקים והצילם?! ולדעתו, מצות "דינים" שנצטוו עליה בני נח, פירושה: דיני גניבה ואונאה, עושק ושכר שכיר, דיני שומרים ואונס ומפתה, ואם עבר עליהם נהרג, ויחד עם זה נצטוו להושיב דיינים בכל עיר ועיר כישראל, ואם לא הושיבו אינם נהרגים, שזוהי "מצות־עשה". ולא אמרו אלא "אזהרתם זוהי מיתתם" (סנה' נז, א) ולא תיקרא אזהרה אלא המניעה בלאו. 98) בין העד, ובין הדיין. 99) סנהדרין נז, ב. שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - אפילו בדיין אחד (=אדרוש, לשון יחיד); מיד כל חיה - אפילו שלא בהתראה (=מיד כל דבר חי, רש"י); אדרשנו ומיד כל אדם - אפילו בעד אחד; מיד איש - ולא מיד אשה; אחיו - אפילו קרוב".

~ שבת קודש א' אייר ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) בן נח ששגג באחת ממצוותיו. בן נח שרצח בשגגה, או שלא ידע שאסור לו לעבור על אחת ממצוותיו. בן נח שנתגייר ורוצה לחזור להיות כגר תושב. המצוות שבני נח נצטוו מפי הקבלה. שבני ישמעאל חייבים היום במצוות מילה. דיני גוי שעוסק בתורה או ששבת ממלאכתו. קבלת צדקה מידי גוי, ולמי תינתן. ישראל וגוי שבאו לדון לפנינו איך דנים אותם.

א. בֶּן־נֹחַ שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מִמִּצְוֹתָיו[2] - פָּטוּר מִכֻּלּוּם[3], חוּץ מֵרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם[4] - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו[5], וְאֵין לוֹ עִיר מִקְלָט[6]; אֲבָל בָּתֵּי־דִינֵיהֶן אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[7]? בְּשֶׁגָּג בְּאַחַת מִמִּצְוֹת וְעָבַר בְּלֹא כַוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁבָּעַל אִשֶּׁת חֲבֵרוֹ וְדִמָּה שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ פְּנוּיָה; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁהִיא אִשֶּׁת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו, אֶלָּא עָלָה עַל לִבּוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מֻתָּר לוֹ; וְכֵן אִם הָרַג, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לַהֲרֹג - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד וְנֶהֱרָג[8]; וְלֹא תֵחָשֵׁב זוֹ לָהֶם שְׁגָגָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִלְמֹד וְלֹא לָמַד.

2) שעבר עליהן בלא כוונה, וכמבואר בסמוך. 3) גם ממיתת סייף וגם מעונש אחר שהוא. וכן מצינו באבימלך מלך גרר, שהתנצל ואמר (בראשית כ, ה): "בתום לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת" - הרי שטענת שוגג מספיקה לפטור בבן נח. 4) קרובו של הנרצח. 5) בניגוד לישראל שהרג בשגגה, שגולה לעיר מקלט, ומציל את חייו, שאם הרגו גואל הדם בתחום עיר מקלטו, הרי הוא נהרג עליו, כמבואר בהלכות רוצח פרק ה, הלכה י"א. 6) שכבר נתבאר, שהשוגג פטור מכלום, אלא, שאין דין ערי מקלט לגבי בן נח, ככתוב (דברים יט, ב) "תבדיל לך - ולא לאחרים" (ספרי שם אות קפ), וכל זה כשהרג את בן נח חבירו, אבל בן נח שהרג את ישראל בשגגה הרי זה נהרג, "אדם מועד לעולם", כלשון רבינו שם הלכה ד, וראה מכות ט, א. 7) שבן נח ששגג פטור. 8) מכות שם. וכן שם ז, ב "שאני אומר, אומר מותר - קרוב למזיד הוא". והשווה הלכות רוצח פרק ו, הלכה י שאפילו ישראל, שעלה על דעתו, שמותר להרוג, הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט, ולפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור, וגם אינו נהרג על ידי בית דין, ומה יעשה זה? ישב וישמור עצמו מגואל הדם, כמבואר שם הלכה ה.

ב. בֶּן־נֹחַ שֶׁאָנְסוֹ אַנָּס[9] לַעֲבֹר עַל אַחַת מִמִּצְוֹתָיו - מֻתָּר לוֹ לַעֲבֹר. אֲפִלּוּ נֶאֱנָס לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה[10] - עוֹבֵד, לְפִי שֶׁאֵינָם מְצַוִּין עַל קִדּוּשׁ־הַשֵּׁם[11]. וּלְעוֹלָם אֵין עוֹנְשִׁין מֵהֶן, לֹא קָטָן וְלֹא חֵרֵשׁ[12] וְלֹא שׁוֹטֶה, לְפִי שֶׁאֵינָם בְּנֵי מִצְוֹת[13].

9) אדם אלים ותקיף. 10) שישראל מצווה עליה להיהרג ולא לעבוד, ראה הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה א־ב. 11) סנהדרין עה, א, שהרי נעמן, אחר שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה־זרה, אמר לאלישע הנביא (מלכים־ב ה, יח): "לדבר הזה יסלח ה' לעבדיך בבוא אדוני... להשתחוות... והוא נשען על ידי והשתחוויתי בית רמון", ואלישע ענה לו: "לך לשלום", הרי שהודה לו, שאין איסור בדבר. וכגירסת התוספות שם דיבור המתחיל: ואם איתא, שאפילו בפרהסייא אינו מצווה על קידוש השם. אבל ישראל מצווים על קידוש השם, ככתוב (ויקרא כב, לב) "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ובשעת השמד, ייהרג ואל יעבור אפילו על אחת מכל המצוות (הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ג). ובירושלמי שביעית פרק ד הלכה ג אמרו: "ונקדשתי בתוך בני ישראל - ישראל מצווים על קידוש השם, ואין הגויים מצווים על קידוש השם". 12) שאינו שומע ואינו מדבר.

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

13) השווה לעיל הלכות עדות פרק ט, הלכה ט, יא. ובגיטין כב, ב פסקו בפשיטות: "והלא לאו בני דעת הם". וראה הלכות תרומות פרק ד, הלכה ב.

ג. בֶּן־נֹחַ שֶׁנִּתְגַּיֵּר וּמָל וְטָבַל[14], וְאַחַר־כָּךְ רָצָה לַחֲזֹר מֵאַחֲרֵי ה' וְלִהְיוֹת גֵּר תּוֹשָׁב בִּלְבַד[15] כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא יִהְיֶה כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אוֹ יֵהָרֵג[16]. וְאִם הָיָה קָטָן כְּשֶׁהִטְבִּילוּהוּ בֵּית־דִּין[17] - יָכוֹל לְמַחוֹת[18] בְּשָׁעָה שֶׁיַּגְדִּיל, וְיִהְיֶה גֵּר תּוֹשָׁב בִּלְבָד[19]. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחָה בִּשְׁעָתוֹ[20] - שׁוּב אֵינוֹ מוֹחֶה[21], אֶלָּא הֲרֵי הוּא גֵּר־צֶדֶק. לְפִיכָךְ אִם בָּא יִשְׂרָאֵל עַל קְטַנָּה שֶׁהִטְבִּילוּהָ בֵּית־דִּין - כֶּסֶף כְּתֻבָּתָהּ[22] אוֹ קְנַס אוֹנֵס אוֹ מְפַתֶּה[23], יִהְיֶה הַכֹּל תַּחַת יַד בֵּית־דִּין, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְלֹא תִמְחֶה בַּגְּרוּת[24]; שֶׁמָּא תִּטֹּל וְתַגְדִּיל וּתִמְחֶה, וְנִמְצֵאת זוֹ אוֹכֶלֶת בְּגִוּיוּתָהּ[25] מָעוֹת שֶׁאֵין לָהּ זְכוּת בָּהֶן אֶלָּא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל[26].

14) בהתאם להלכה, שאינו גר עד שיימול ויטבול (יבמות מו, ב). 15) שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, ראה הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז ולעיל פרק ח, הלכה י. 16) שהרי הוא כישראל מומר (יבמות מז, ב). וזה וודאי אם ישנו תחת ידינו, או יהיה ישראל גמור, או ייהרג (כסף משנה). והשווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ג, הלכה י"ז: "אפילו חזר ועבד עבודה־זרה הרי הוא כישראל משומד, שקידושיו קידושין". 17) כגון שאביו או אמו נתגיירו, והוא עמהם (כסף משנה). 18) לומר, אי אפשי להיות גר וחוזר לסורו. 19) שאינו מקבל עליו אלא שבע מצוות בני נח בלבד. ומובן, שאם יקדש אשה ישראלית - אינה מקודשת, שהרי הוא גוי גמור (כתובות יא, א וברש"י). 20) מיד כשהגדיל. 21) ויהיה כישראל גמור, או ייהרג (שם). 22) שחייב לתת לה אם קידשה וגירשה. 23) הם חמישים שקלים שחייב לתת לה אם בא עליה שלא לשם קידושין והיא הייתה בתולה, ראה הלכות נערה בתולה פרק א, הלכה י. 24) ואז בית הדין ימסור לה את הכסף. 25) כשהיא גוייה. 26) כי בדיני בני נח אין תשלומי קנס לאנוסה או מפותה (כתובות יא, א).

ד. בֶּן־נֹחַ שֶׁבֵּרֵךְ[27] אֶת הַשֵּׁם, אוֹ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָרַג חֲבֵרוֹ וְנִתְגַּיֵּר - פָּטוּר[28]. הָרַג בֶּן־יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל וְנִתְגַּיֵּר - חַיָּב[29]. וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ עַל בֶּן־יִשְׂרָאֵל, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּעַל, שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנָּה דִּינוֹ[30].

27) קילל. 28) סנהדרין עא, ב, "הואיל ונשתנה דינו (=שמתחילה נידון בעד אחד, ובדיין אחד ובלא התראה, ואילו עכשיו הוא צריך התראה, ועדים ובית דין של עשרים ושלושה), ונשתנית מיתתו" שכל מיתת בני נח אינה אלא סייף, ואילו היה עובר עכשיו בגירותו היה חייב סקילה על ברכת השם ועבודה־זרה, והוא לא נתחייב מתחילה במיתה חמורה כזו, ולפיכך פטור (רש"י שם). ובנוגע לבא על אשת חבירו או הורגו, וודאי שהוא פטור, שהרי אילו בא עכשיו על אשת גוי הוא פטור ממיתה, וכן אם הרגו (שם וברש"י). ולדעת הרדב"ז בן נח שנתגייר פטור, על פי הכלל: "גוי שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד" (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה י"א) והשווה לעיל הלכות עדות פרק י"ג, הלכה ב. 29) שאף על פי שנשתנה דינו לא נשתנית מיתתו, שהרי גם עכשיו אם יהרוג ישראל מיתתו סייף, ואם יבוא על אשת ישראל שמיתתו חנק - הרי חנק קלה מסייף, ויש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה (שם וברש"י). 30) ואי אפשר להרגו בסייף, כדין בן נח, שהרי אילו היה בא על אשת ישראל עכשיו בגירותו, אין דינו אלא חנק, שהיא קלה מסייף, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ד, הלכה ד, וכבר אמרנו שיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[31], שֶׁכָּל מִיתַת בְּנֵי נֹחַ בְּסַיִף; אֶלָּא אִם בָּעַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אוֹ[32] נַעֲרָה מְאֹרָסָה - יִסָּקֵל. וְאִם בְּעָלָהּ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה קֹדֶם שֶׁתִּבָּעֵל - יֵחָנֵק[33].

31) לעיל פרק ט, הלכה י"ד. 32) יש כאן שגיאת דפוס, ובכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים: "אלא אם בעל אשת ישראל נערה מאורסה ייסקל", ותיבת "או" איננה. 33) כפי שנתבאר לעיל פרק ט, הלכה ז. ולא חזר רבינו לשנותו כאן, אלא לחתום בזה בחייבי מיתת בית דין שבבני נח, מכאן ואילך אינו עוסק אלא במחוייבי מיתה בידי שמים בלבד (על פי כסף משנה).

ו. מִפִּי הַקַּבָּלָה[34], שֶׁבְּנֵי נֹחַ אֲסוּרִין בְּהַרְבָּעַת בְּהֵמָה[35] וּבְהַרְכָּבַת אִילָן[36] בִּלְבָד[37], וְאֵין נֶהֱרָגִין עֲלֵיהֶן[38]. וְעַכּוּ"ם שֶׁהִכָּה יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ חָבַל בּוֹ כָּל־שֶׁהוּא[39], אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה[40] - אֵינוֹ נֶהֱרָג[41].

34) שקיבלו חכמינו איש־איש מפי רבו עד למשה מסיני. 35) מין על שאינו מינו. 36) מין בשאינו מינו. 37) אבל מותרים הם בלבישת בגדי כלאיים, וכן לזרוע כלאיים בשדה או כלאיים בכרם (סנהדרין נו, ב). ושם ס, א דרשו: "את חוקותי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאיים" (ויקרא יט, יט) - את חוקותי: חוקים שחקקתי לך כבר (=לבני נח) תשמורו, ואלו הם: בהמתך לא תרביע כלאיים, ושדך לא תזרע כלאיים - מה בהמה בהרבעה, אף שדך בהרכבה, שלא להרכיב אילן על שאינו מינו. 38) שלא מצינו בן נח נהרג אלא על שבע מצוות בלבד (שם נז, א), ועל כורחך לא נתקבל הדרש הנ"ל אלא לעניין איסור בלבד (כסף משנה). 39) ולא הרגו. 40) שם נח, ב, שנאמר (שמות ב, יא) "וירא איש מצרי מכה איש עברי...ויך את המצרי ויטמנהו בחול". 41) מטעם האמור לעיל, ועל כורחך מה שאמרו שם: "חייב מיתה" הכוונה למיתה בידי שמים (כסף משנה). והשווה לקמן סוף הלכה ט.

ז. הַמִּילָה, נִצְטַוָּה בָּהּ אַבְרָהָם וְזַרְעוֹ בִּלְבָד[42], שֶׁנֶּאֱמַר: "אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ" - יָצָא זַרְעוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע"[43], וְיָצָא עֵשָׂו[44], שֶׁהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: "וְיִתֶּן לְךָ אֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ", מִכְּלָל, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הַמַּחֲזִיק בְּדָתוֹ וּבְדַרְכּוֹ הַיְשָׁרָה[45], וְהֵם הַמְחַיָּבִין בְּמִילָה[46].

42) ולא שאר בני נח. 43) סנהדרין נט, ב. 44) אף על פי שהוא בנו של יצחק. 45) ועליו התכוון הקדוש־ברוך־הוא באמרו לאברהם: כי ביצחק ייקרא לך זרע. ובסנהדרין שם דרשו: "ביצחק - ולא כל יצחק", במקצת מזרעו, ולא כל זרעו. ובמדרש בראשית רבה פרשה נ"ג אות יב אמרו: ביצחק, ב' - שניים, במי שהוא מודה בשני עולמות. "כל מי שהוא מודה בשני עולמות ייקרא לך זרע, וכל מי שאינו מודה בשני עולמות (=כגון עשיו שכפר בתחיית המתים, רש"י שם), לא ייקרא לך זרע". 46) השווה הלכות נדרים פרק ט, הלכה כ"א.

ח. אָמְרוּ חֲכָמִים[47], שֶׁבְּנֵי קְטוּרָה, שֶׁהֵם זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁבָּא אַחַר יִשְׁמָעֵאל וְיִצְחָק[48] - חַיָּבִין בְּמִילָה[49]. וְהוֹאִיל וְנִתְעָרְבוּ הַיּוֹם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּבְנֵי קְטוּרָה - יִתְחַיְּבוּ הַכֹּל בְּמִילָה בַּשְּׁמִינִי[50]; וְאֵין נֶהֱרָגִין עָלֶיהָ[51].

47) סנהדרין נט, ב. 48) ראה בראשית כה, ב. 49) שנאמר (שם יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו... את בריתי הפר" - לרבות בני קטורה, שחייבים במילה. ולדעת רש"י בסנהדרין שם, לא נתחייבו במילה, אלא אותם שישה בנים עצמם, ולא זרעם אחריהם. 50) מספק. 51) שאין הורגים על הספק (משנה למלך).

ט. עַכּוּ"ם שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה - חַיָּב מִיתָה[52]. לֹא יַעֲסֹק אֶלָּא בְּשֶׁבַע מִצְוֹת[53] שֶׁלָּהֶן בִּלְבָד. וְכֵן עַכּוּ"ם שֶׁשָּׁבַת[54] אֲפִלּוּ בְּיוֹם מִימוֹת הַחֹל, אִם עֲשָׂאָהוּ לְעַצְמוֹ כְּמוֹ שַׁבָּת[55] - חַיָּב מִיתָה[56]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם עָשָׂה מוֹעֵד לְעַצְמוֹ[57]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְחַדֵּשׁ דָּת[58] וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת לְעַצְמָן מִדַּעְתָּן; אֶלָּא אוֹ יִהְיֶה גֵּר־צֶדֶק וִיקַבֵּל כָּל הַמִּצְוֹת, אוֹ יַעֲמֹד בְּתוֹרָתוֹ וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע. וְאִם עָסַק בַּתּוֹרָה אוֹ שָׁבַת אוֹ חִדֵּשׁ דָּבָר - מַכִּין אוֹתוֹ וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה עַל זֶה, אֲבָל אֵינוֹ נֶהֱרָג[59].

52) בידי שמים (סנהדרין נט, א), שנאמר (דברים לג, ד) "תורה ציוה לנו משה מורשה - לנו מורשה ולא להם". וכתב המאירי שם: מפני שאנשים סבורים עליו, שהוא משלנו, מתוך שרואים אותו יודע, ויבואו לטעות אחריו. 53) בהלכותיהן ובפרטיהן, ועליהן נאמר שם: "שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול". 54) ממלאכתו, יום שלם. 55) ששובתים בו ממלאכה יום שלם. 56) שם נח, ב, שנאמר (בראשית ח, כב) "יום ולילה לא ישבותו" - וזה מוסב גם על בני נח, שלא ישבתו ממלאכתם. שזה נראה, כאילו הוא מבני עמנו, וילמדו אחרים ממנו לטעות אחריו (מאירי שם). 57) חג, לשבות בו בתורת חג, ולשמוח בו במאכל ובמשתה, שבזה הוא מבליט את שביתתו החיובית בתורת "יום שבתון", ולא מפני שאין לו מה לעשות ובמה להתעסק. 58) בכתב יד התימנים: לחדש דבר. 59) שלא מצינו בן נח נהרג אלא על שבע מצוות בלבד, ועל כורחך לא אמרו שם "חייב מיתה" אלא מיתה בידי שמים בלבד.

י. בֶּן־נֹחַ שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה מִשְּׁאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה[60] כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר[61] - אֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ כְּהִלְכָתָהּ. וְאִם הֵבִיא עוֹלָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[62]. נָתַן צְדָקָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[63]; וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְהוּא[64] נִזּוֹן מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִצְוָה עֲלֵיהֶם לְהַחֲיוֹתוֹ[65]; אֲבָל הָעַכּוּ"ם[66] שֶׁנָּתַן צְדָקָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[67] וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִיֵּי עַכּוּ"ם[68].

60) פרט לשבת ותלמוד־תורה. 61) לא בתורת מְצוּוֶה, אלא כאדם שאינו מְצוּוֶה ועושה, כדי לקבל שכר. 62) ומקריבים אותה על המזבח (מנחות עג, ב), שנאמר (ויקרא כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר... אשר יקריבו לה' לעולה - איש איש לרבות הגויים, שמקריבים עולה". וראה בהלכות מעשה קרבנות פרק ג, הלכה ה שאין מביאים עימה נסכים, אבל נסכיה קרבים משל ציבור. 63) בבא בתרא ח, א, והצדקה מכפרת עליו, כמו שאמרו שם (י, ב) "כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם". 64) גר תושב זה, שמקיים שבע מצוות בני נח. 65) לזונו ולפרנסו, ככתוב (ויקרא כה, לה) "גר ותושב וחי עמך" (עבודה־זרה סה, א). וכן אמרו בפסחים כא, ב שמצוה להקדים נתינת נבילה לגר, ממכירתה לנכרי, שגר אתה מְצוּוֶה להחיותו. ובגר תושב ידובר שם, שאינו עובד עבודה־זרה ואוכל נבילות, כפירוש רש"י שם. 66) שלא קיבל עליו לקיים שבע מצוות. 67) משום דרכי שלום, שאם נסרב לקבלה ייטור לנו איבה. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט "מלך או שר מן הגויים ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירים אותו לו, משום שלום מלכות" (על פי בבא בתרא י, ב). 68) שאסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי, שמבזה עצמו ומחלל שם שמים, כמבואר בסנהדרין כו, ב וברש"י שם. והשווה לעיל הלכות עדות פרק י"א, הלכה ה ובביאורנו שם.

יא. חַיָּבִין בֵּית־דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת שׁוֹפְטִים לְאֵלּוּ הַגֵּרִים הַתּוֹשָׁבִים, לָדוּן לָהֶן עַל־פִּי הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלּוּ[69], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵת הָעוֹלָם. אִם רָאוּ בֵּית־דִּין שֶׁיַּעֲמִידוּ שׁוֹפְטֵיהֶם מֵהֶן[70] - מַעֲמִידִין, וְאִם רָאוּ שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶם מִיִּשְׂרָאֵל[71] - מַעֲמִידִין[72].

69) המבוארים בפרקים ט־י שלפנינו. 70) שיש ביניהם אנשים הראויים לשפוט. 71) שאין בהם מי שראוי לכך. 72) משל ישראל, והכל משום תיקון העולם וישובו. וכן מצינו באברהם אבינו, שעמד לפני ה' להתפלל, לא להשחית את סדום, וכמסופר בתורה בראשית יח, כג.

יב. שְׁנֵי עַכּוּ"ם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם לָדוּן דִּין־תּוֹרָה - דָּנִין[73]. הָאֶחָד רוֹצֶה וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ רוֹצֶה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לָדוּן אֶלָּא בְּדִינֵיהֶן[74]. הָיָה יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ"ם, אִם יֵשׁ זְכוּת לַיִּשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם - דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּךְ דִּינֵיכֶם! וְאִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵינוּ - דָּנִין לוֹ דִּין־תּוֹרָה וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּךְ דִּינֵינוּ[75]! וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן לְגֵר תּוֹשָׁב[76], אֶלָּא לְעוֹלָם דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שֶׁנּוֹהֲגִין עִם גֵּרֵי תּוֹשָׁב בְּדֶרֶךְ־אֶרֶץ[77] וּגְמִילוּת־חֲסָדִים כְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מְצַוִּין לְהַחֲיוֹתָן[78], שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ"[79]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[80]: אֵין כּוֹפְלִין לָהֶם שָׁלוֹם[81] - בְּעַכּוּ"ם[82], לֹא בְּגֵר תּוֹשָׁב. אֲפִלּוּ הָעַכּוּ"ם, צִוּוּ חֲכָמִים[83] לְבַקֵּר חוֹלֵיהֶם וְלִקְבֹּר מֵתֵיהֶם עִם מֵתֵי יִשְׂרָאֵל[84], וּלְפַרְנֵס עֲנִיֵּיהֶם בִּכְלַל עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם[85]. הֲרֵי נֶאֱמַר: "טוֹב ה' לַכֹּל, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו", וְנֶאֱמַר: "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם"[86].

73) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: ורצו שניהם, דנים להם דין תורה, ותיבת "דנין" איננה. 74) כנימוסי בתי דיניהם וכמשפטיהם. 75) בבא קמא קיג, א. 76) שקיבל עליו לקיים שבע מצוות בני נח. 77) בנימוס ובכבוד.
78) לפרנסם ולתמכם. 79) פסחים כא, ב וכמבואר לעיל.
80) גיטין סב, א. 81) לומר להם; שלום שלום, שתי פעמים. 82) שלא קיבל עליו שבע מצוות בני נח.
83) שם סא, א. 84) לא שיקברו אותם אצל ישראל, שהרי אסור לקבור רשע אצל צדיק, ראה סנהדרין מז, א, אלא לומר שמתעסקים בהם לקברם. ולשון רבינו לעיל הלכות אבל פרק י"ד, הלכה י"ב "קוברים מתי גויים, ומנחמים אבליהם". 85) גיטין שם, והשווה הלכות מתנות עניים פרק ז, הלכה ז "מפרנסים ומכסים עניי גויים עם עניי ישראל". 86) וכבר נתבאר בהלכות עבודה־זרה פרק י, הלכה ו ש"אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין האומות, או שיד הגויים תקיפה על ישראל, אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אסור לנו להניח גוי עובד עבודה־זרה בארצנו... עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח, שנאמר: לא ישבו בארצך, אפילו לפי שעה".

פֶּרֶק אַחַד־עָשָׂר[1]

1) שהמלך המשיח יחזיר בימיו כל משפטי התורה כקדם. שהאמונה במשיח מפורשת בתורה. וכל הכופר בו, כופר בתורה ובמשה רבינו. במה אפשר לוודא, שזהו המשיח האמיתי.

א. הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לַעֲמֹד וּלְהַחֲזִיר מַלְכוּת דָּוִד[2] לְיָשְׁנָהּ[3], לַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה, וּבוֹנֶה הַמִּקְדָּשׁ[4], וּמְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזְרִין כָּל הַמִּשְׁפָּטִים בִּימָיו כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם[5]. מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת, וְעוֹשִׂין שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת[6], כְּכָל מִצְוָתָהּ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בּוֹ אוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַכֶּה לְבִיאָתוֹ - לֹא בִּשְׁאָר נְבִיאִים בִּלְבַד הוּא כּוֹפֵר, אֶלָּא בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הֵעִידָה[7] עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחַמְךָ, וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ וגו'. אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם וגו'. וֶהֱבִיאֲךָ ה'"[8]. וְאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה, הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל־יְדֵי כָּל הַנְּבִיאִים. אַף בְּפָרָשַׁת בִּלְעָם נֶאֱמַר, וְשָׁם נִבָּא בִּשְׁנֵי הַמְּשִׁיחִים: בַּמָּשִׁיחַ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא דָּוִד, שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרֵיהֶם, וּבַמָּשִׁיחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁעוֹמֵד מִבָּנָיו, שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בָּאַחֲרוֹנָה. וְשָׁם הוּא אוֹמֵר: "אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה" - זֶה דָּוִד[9], "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב" - זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ; "דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב" - זֶה דָּוִד, "וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל" - זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ; "וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב" - זֶה דָּוִד[10], וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיַּךְ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל", "וַיַּקְרַקֵּר[11] כָּל בְּנֵי שֵׁת" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וּמָשְׁלוּ מִיָּם עַד יָם"[12]; "וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָׁה" - זֶה דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתְּהִי אֱדוֹם[13] לְדָוִד לַעֲבָדִים וגו'", "וְהָיָה יְרֻשָׁה" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן וגו'"[14].

2) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: מלכות בית דוד.
3) כמו שהיתה לפנים. על־פי מליצת התלמוד (יומא סט, ב) "שהחזירו העטרה ליושנה", וכן בקידושין סו, א.
4) זבחים מה, א: "הילכתא למשיחא", ומפרש רש"י: "הלכה הצריכה לנו לימות המשיח, כשיבנה בית־המקדש".
5) סנהדרין נא, ב: "הלכתא למשיחא!" ומפרש רש"י: הלכה זו, כשיבואו ימי המשיח תצטרך לנו, שישובו ארבע מיתות בית־דין למקומן. 6) שהם תלויים בישיבת כל ישראל על אדמתם, ככתוב (ויקרא כה, י) "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", וכמבואר בהל' שמיטה ויובל פ"י, ה"ח. וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, פרשתא יג: "ואם יהיה היובל (במדבר לו, ד) - עתיד היובל לפסוק ולחזור".
7) הבטיחה. 8) ואלה הכתובים, מדברים בגלותנו הארוכה ובגאולתה, שהרי אמר: "ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך" וגו'. ובגלות בבל לא היו מפוזרים בין כל העמים, וכן לא נתקיים בה: "והביאך ה'... וירשתה והטיבך והרבך מאבותיך", שהרי גלו שנית ('קרית ספר'). וראה ברמב"ן ויקרא כו, טז שהבטחה זו (=והטיבך והרבך מאבותיך) היא הבטחה לכל שבטי ישראל, שישובו בגאולה האחרונה לא לששית העם, יהודה ובנימין, ששבו בימי עליית בבל. ובירושלמי קידושין פ"א ה"ח, אמרו: והטיבך והרבך מאבותיך - אבותיך אע"פ שנגאלו חזרו ונשתעבדו, אבל אתם - משאתם נגאלים, שוב אינכם משתעבדים.
9) בירושלמי תענית פ"ד ה"ה, דרשו פסוק זה על המשיח. ואונקלוס תרגם: "ויתרבא משיחא מישראל", וכן ב'מדרש רבה' דברים פ"א, אות יז. 10) וכן ברש"י לתורה שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

11) הורס, מלשון הכתוב (ישעיה כב, ה) "מקרקר קיר" (אבן־עזרא שם). 12) וכל האומות יצאו מן שת בנו של אדם הראשון (רש"י שם). 13) בפסוק: ארם, אולם ראה שם יד. 14) וב'מדרש רבה' שם, אמרו: "אמרו ישראל לפני הקב"ה, עד מתי משועבדים אנו בידו (ביד עשו)? אמר להם: עד שיבוא אותו יום, שכתוב בו: דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל... אותה שעה אני מופיע מלכותי ואמלוך עליכם, שנאמר: ועלו מושיעים בהר ציון".

ב. אַף בְּעָרֵי־מִקְלָט הוּא אוֹמֵר: "וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ... וְסָפַתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים וְגוֹ', וּמֵעוֹלָם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה[15], וְלֹא צִוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַהֲתוּהוּ[16]; אֲבָל בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים אֵין הַדָּבָר צָרִיךְ רְאָיָה, שֶׁכָּל הַסְּפָרִים מְלֵאִים בְּדָבָר זֶה[17].

15) שיהיו תשע ערי מקלט, שלא היו אלא שלש בעבר הירדן המזרחי, ושלש בכל ארץ כנען. ראה במדבר לה, יד. ובמכות ט, ב. 16) לחינם ולבטלה, ועל־כרחך פסוק זה נאמר לעתיד־לבוא, כמו שאמרו בירושלמי מכות פ"ב, ה"ו: "ולעתיד־לבוא מפרישים עוד שלש", שאז ירחיב ה' לנו את הארץ, ויתן לנו ארץ קיני וקניזי וקדמוני, כמבואר בירושלמי קידושין פ"א, ה"ח. והשווה הל' רוצח פ"ח, ה"ד. 17) בדבר המשיח וייעודו לעתיד, כמפורש בישעיה יא, וכן במיכה ד, מלאכי ג, תהלים עב, ובדניאל יב ועוד.

ג. וְאַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים[18], וּמְחַדֵּשׁ דְּבָרִים בָּעוֹלָם אוֹ מְחַיֶּה מֵתִים[19] וְכַיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ[20] - אֵין הַדָּבָר כָּךְ, שֶׁהֲרֵי רַבִּי עֲקִיבָא חָכָם גָּדוֹל מֵחַכְמֵי הַמִּשְׁנָה הָיָה, וְהוּא הָיָה נוֹשֵׂא כֵלָיו[21] שֶׁל בֶּן־כּוֹזִיבָא הַמֶּלֶךְ[22], וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[23], וְדִמּוּ הוּא וְכָל חַכְמֵי דּוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, עַד שֶׁנֶּהֱרַג בַּעֲוֹנוֹת[24]. כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱרַג, נוֹדַע לָהֶם שֶׁאֵינוֹ, וְלֹא שָׁאֲלוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת[25]. וְעִקַּר הַדְּבָרִים כָּכָה הֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת, חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים[26], וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן וְלֹא גּוֹרְעִין מֵהֶן[27].

18) אות - בשמים; ומופת - בארץ (רש"י לדברים יג, ב). 19) "כאותות אליהו ואלישע, שיש בהם שינוי מנהגו של עולם" (לשון רבינו בהל' יסודי התורה פ"י, ה"א). 20) בדפוסים קדומים, וכן בכ"י תימן: בדברים אלו, "שהטיפשים אומרים". 21) נמשך אחריו ותומך בו, מלשון הכתוב (שמואל־א, טז, כא). 22) הוא בר כוכבא, שמרד ברומיים והרג בהם הרג רב בשנת הנ"ב לאחר חורבן בית שני, והתבצר בעיר ביתר, ולפי שמרד בקיסר אדריאנוס קראוהו כוזיבא מלשון שקר וכזב ('סדר הדורות'). וראה בבבא־קמא צז, ב "מעות כוזביות", ומפרש רש"י: מטבע של בן כוזיבא. 23) ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה. והיה דורש עליו: "דרך כוכב מיעקב - דרך כוזיבא מיעקב". 24) שהרג את רבי אלעזר המודעי, יצאה בת קול ואמרה: "הרגת את רבי אלעזר המודעי, זרועם של ישראל, לפיכך זרועו של אותו איש יבש תיבש... מיד נלכדה ביתר" (ירושלמי שם). והשווה הל' תעניות פ"ה, ה"ג: "ונפל ביד גויים ונהרגו כולם, והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש", וראה ב'מדרש רבה' איכה פ"ב, פסוק ב. 25) והראב"ד משיג: והלא אמרו (סנהדרין צג, ב): כשהכריז בר כוזיבא על עצמו שהוא משיח. שלחו חכמים אחריו לבדקו, אם הוא "מריח ודאין" (=שמריח באדם ושופטו, ויודע מי החייב, ככתוב במשיח (ישעיה יא, ג־ד), והריחו ביראת ה'... ולא למשמע אזניו יוכיח ושפט בצדק דלים"), כיון שראו שאינו "מריח ודאין" - הרגוהו. הרי שהחכמים שאלו ממנו אות, אולם רבינו סובר כירושלמי הנ"ל שהגויים הרגוהו בעוונותיו, וכשמואל האומר (ברכות לד, ב) "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד" (ראה לקמן פי"ב ה"ב), ולדבריו אין לדרוש מהמשיח אותות ומופתים, וחולק על סוגיית התלמוד בסנהדרין הנ"ל (כסף־משנה). 26) שנאמר (דברים כט, כח) והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת - הא למדת, שכל דברי תורה מצווים אנו לעשותם עד עולם (לשון רבינו בהל' יסודי התורה פ"ט, ה"א). 27) חסר כאן, ובדפוס רומי ואמשטרדם, וכן בכת"י תימן: "וכל המוסיף או גורע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן, הרי זה בוודאי רשע ואפיקורוס". ובדפוסים הנ"ל: הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס.

ד. וְאִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית־דָּוִד, הוֹגֶה[28] בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת כְּדָוִד אָבִיו, כְּפִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל־פֶּה, וְיָכוּף כָּל יִשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בִּדְקָהּ[29], וְיִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה'[30] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא מָשִׁיחַ[31]. אִם עָשָׂה וְהִצְלִיחַ[32] וּבָנָה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ וְקִבֵּץ נִדְחֵי־יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מָשִׁיחַ בְּוַדַּאי[33]. וְיִתַּקֵּן[34] אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם בְּיַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי־אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה, לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד"[35]. וְאִם[36] לֹא הִצְלִיחַ עַד כֹּה, אוֹ נֶהֱרַג - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ זֶה שֶׁהִבְטִיחָה עָלָיו תּוֹרָה, וַהֲרֵי הוּא כְּכָל מַלְכֵי בֵּית־דָּוִד הַשְּׁלֵמִים וְהַכְּשֵׁרִים שֶׁמֵּתוּ. וְלֹא הֶעֱמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא לְנַסּוֹת בּוֹ רַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִן הַמַּשְׂכִּילִים יִכָּשְׁלוּ לִצְרוֹף בָּהֶם וּלְבָרֵר וְלַלְבֵּן עַד עֵת קֵץ, כִּי עוֹד לַמּוֹעֵד". אַף יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי[37] שֶׁדִּמָּה שֶׁיִּהְיֶה מָשִׁיחַ וְנֶהֱרַג בְּבֵית־דִּין[38], כְּבָר נִתְנַבֵּא בּוֹ דָּנִיֵּאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי פָרִיצֵי עַמְּךָ יִנַּשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חָזוֹן[39] וְנִכְשָׁלוּ". וְכִי יֵשׁ מִכְשׁוֹל גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים דִּבְּרוּ שֶׁמָּשִׁיחַ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעָם, וּמְקַבֵּץ נִדְחֵיהֶם[40] וּמְחַזֵּק מִצְוֹתָן, וְזֶה גָּרַם לְאַבֵּד יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּלְפַזֵּר שְׁאֵרִיתָם וּלְהַשְׁפִּילָם, וּלְהַחֲלִיף הַתּוֹרָה וּלְהַטְעוֹת רֹב הָעוֹלָם לַעֲבֹד אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי ה'. אֲבָל מַחְשְׁבוֹת בּוֹרֵא הָעוֹלָם אֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׂיגָם, כִּי לֹא דְרָכֵינוּ דְרָכָיו

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא מַחְשְׁבוֹתֵינוּ מַחְשְׁבוֹתָיו[41]; וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁל יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי וְשֶׁל זֶה[42] הַיִּשְׁמְעֵאלִי שֶׁעָמַד אַחֲרָיו, אֵינָן אֶלָּא לְיַשֵּׁר דֶּרֶךְ[43] לַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּיַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אָז[44] אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד". כֵּיצַד? כְּבָר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִדִּבְרֵי הַמָּשִׁיחַ[45] וּמִדִּבְרֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי הַמִּצְוֹת, וּפָשְׁטוּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּאִיִּים רְחוֹקִים וּבְעַמִּים רַבִּים עֲרֵלֵי־לֵב, וְהֵם נוֹשְׁאִים וְנוֹתְנִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ וּבְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אֵלּוּ אוֹמְרִים: מִצְוֹת אֵלּוּ אֱמֶת הָיוּ וּכְבָר בָּטְלוּ בַּזְּמַן הַזֶּה[46], וְלֹא הָיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת; וְאֵלּוּ אוֹמְרִים: דְּבָרִים נִסְתָּרִים יֵשׁ בָּהֶן וְאֵינָן כִּפְשׁוּטָן[47], וּכְבָר בָּא מָשִׁיחַ[48] וְגִלָּה נִסְתָּרֵיהֶם. וּכְשֶׁיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בֶּאֱמֶת וְיַצְלִיחַ וְיָרוּם וְיִנָּשֵׂא[49], מִיָּד הֵם כֻּלָּם חוֹזְרִים וְיוֹדְעִים שֶׁשֶּׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵיהֶם, וְשֶׁנְּבִיאֵיהֶם וַאֲבוֹתֵיהֶם הִטְעוּם[50].

28) לומד ומתעמק. 29) פרצותיה וסדקיה, כלשון הכתוב (מלכים־ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית לכל אשר ימצא שם בדק". 30) בשונאי עם ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את ה', שנאמר (תהלים פג, ג־ד) "ומשנאיך נשאו ראש - על עמך יערימו סוד", הוא שהכתוב אומר (זכריה ב, יב) "הנוגע בכם נוגע בבבת עינו", כביכול, כלפי מעלה ('ספרי' פרשת בהעלותך אות פד), נמצא הלוחם בהם, מלחמת ה' - הוא נלחם. 31) בחזקת - אבל לא משיח ודאי. 32) חסר כאן, ובדפוס הנ"ל, וכן בכת"י תימן: "ונצח כל האומות שסביביו" ובנה מקדש וכו'. 33) שכן הבטיחו הנביאים (ישעיה ב, ב) "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'... ונהרו אליו כל הגויים", ושם יא, א: "ויצא חוטר מגזע ישי... ואסף נדחי ישראל ...מארבע כנפות הארץ". ובהל' תשובה פ"ט ה"ב, מוסיף רבינו: "שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו". וראה בביאורנו שם. 34) חסר כאן, וראה בסמוך בסוף הפרק, שהשלמתי את כל החסר, לפי נוסח בלתי מצונזר שבכת"י תימן. 35) וכן אמרו (עבודה־זרה כד, א) "כולם גרים גרורים הם לעתיד־לבוא, שנאמר: כי אז אהפוך... ולעבדו שכם אחד". ומפרש רש"י: "אין חילוק בעובדים, ישראל והאומות תהא עבודתם שוה בכל מצוותיו". 36) כל הקטע הזה עד סוף הפרק, חסר מדפוס ונציאה של"ד־ל"ו ואילך, מטעמי צנזורה, ונמצא בדפוסים קדומים כגון רומי, שונצינו, ואמשטרדם תס"ב, וכאן הוא מודפס במלואו לפי כת"י תימן, הנמצא בידי החכם התימני הרב יוסף קפאח שליט"א, בירושלים. 37) מעיר נצרת, בה נולד. 38) שמסרוהו לשלטונות רומי, והם שפטו אותו כמורד המלכות על שהכריז עצמו כמשיח מלך ישראל, השווה אגרת תימן. הוצאת מוסד הרב קוק עמ' קיט. 39) להופיע לפני העם כנביא, ולחדש דת הנוגדת לתורת ה' (שם עמ' קיח). 40) ראה בביאורנו לעיל אות ל, והשווה אגרת תימן, שם עמ' קב. 41) ע"פ הכתוב בישעיה נו, ח. 42) הכוונה למחמד מייסד דת האיסלם, ובאגרת תימן, שם עמ' קכא, מכנהו רבינו: משוגע. ועליו אמר דניאל (ז, ח) "משתכל הוית בקרניא... ופום ממלל רברבן", וכוונתו תהיה להפר התורה שבידינו, ויתכוון לשנותה, ככתוב (שם ז, כה) "ויסבר להשניה זמנין ודת" (שם קכה - כו). 43) לסלול ולהכשיר. 44) אחרי שיתאכזבו מרשעת המשיחים המדומים ומשקריהם, ידעו להבחין ולהכיר בצדקת משיח ה' ובאמיתתו. 45) הבדאי והמדומה. 46) כדעת ישוע הנצרי, הזכירה רבינו באגרת הנ"ל עמ' קיח. 47) אלא דברי משל ואליגורה. 48) משיח השקר. והכוונה לישמעאלי, כמבואר במוספנו "תשובות הרמב"ם" עמ' תכז. 49) כלשון הכתוב (ישעיה נב, יג) "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא". ודרשוהו חכמינו (תנחומא, תולדות אות יד) על משיח בן דוד. 50) כלשון הכתוב (ירמיה טז, יט) "אליך גויים יבואו מאפסי ארץ, ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו".

פֶּרֶק שְׁנֵים־עָשָׂר[1]

1) שהעולם כמנהגו יתנהג אף בימי המשיח. שלא יתעסק אדם בדברי האגדות על ביאת המשיח, ולא יאריך בהן, וכן לא יחשוב זמן הקץ. שהמשיח ייחס את ישראל לשבטיהם, עפ"י רוח הקודש שתנוח עליו. שתאוות החכמים לימי המשיח, אינה אלא לזכות בהם לחיי העולם הבא.

א. אַל יַעֲלֶה עַל הַלֵּב[2] שֶׁבִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִבָּטֵל דָּבָר מִמִּנְהָגוֹ[3] שֶׁל עוֹלָם, אוֹ יִהְיֶה שָׁם חִדּוּשׁ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית[4], אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּישַׁעְיָה: "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ"[5] - מָשָׁל וְחִידָה - עִנְיַן הַדָּבָר, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין לָבֶטַח עִם רִשְׁעֵי עַכּוּ"ם[6] הַמְּשׁוּלִים כִּזְאֵב וְנָמֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "זְאֵב עֲרָבוֹת יִשְׁדֻדֵם, נָמֵר שֹׁקֵד עַל עָרֵיהֶם", וְיַחְזְרוּ כֻּלָּם לְדַת הָאֱמֶת, וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ, אֶלָּא יֹאכְלוּ דָּבָר הַמֻּתָּר בְּנַחַת[7] עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן". וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּעִנְיַן הַמָּשִׁיחַ הֵם מְשָׁלִים[8]; וּבִימוֹת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִוָּדַע לַכֹּל, לְאֵי זֶה דָּבָר הָיָה מָשָׁל, וּמָה עִנְיַן רָמְזוּ בָהֶן.

2) ובכת"י תימן: אל יעלה על דעתך. 3) מטבעו. 4) שתשתנה המציאות ממה שהיא עתה (מלשון רבינו בפירושו להקדמת פרק "חלק", הוא הפרק העשירי ממסכת סנהדרין). 5) שנראה לכאורה שיהיה אז שינוי במעשה בראשית. 6) ובדפוס רומי: רשעי העולם. 7) במנוחה ובמתינות, ככתוב (ישעיה ל, טו) "בשובה ונחת תושעון". ובדפוס רומי: בנחת כישראל. 8) והראב"ד שואל: והלא נאמר בתורה (ויקרא כו, ו) "והשבתי חיה רעה מן הארץ"? כוונתו להשיג, שבניגוד לדברי נביאים, אין לפרש את דברי תורה דרך משל, כי אין מקרא שבתורה יוצא מידי פשוטו, אולם אין זו השגה, שכוונת הפסוק לומר: שהשלום ישרור בארץ, ותהא מיושבת אנשים, וממילא יברחו החיות מהישוב, על־פי דרך הטבע ('מרכבת המשנה').

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. אָמְרוּ[9] חֲכָמִים[10]: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכִיּוֹת בִּלְבָד[11], יֵרָאֶה מִפְּשׁוּטָן שֶׁל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁבִּתְחִלַּת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג[12], וְשֶׁקֹּדֶם מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג יַעֲמֹד נָבִיא לְיַשֵּׁר יִשְׂרָאֵל וּלְהָכִין[13] לִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא[14] וְגוֹ'", וְאֵינוֹ בָא, לֹא לְטַמֵּא הַטָּהוֹר[15] וְלֹא לְטַהֵר הַטָּמֵא[16], וְלֹא לִפְסֹל אֲנָשִׁים[17] שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת וְלֹא לְהַכְשִׁיר מִי שֶׁהֶחְזִקוּ פְּסוּלִין, אֶלָּא לָשׂוּם שָׁלוֹם בָּעוֹלָם[18], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים"[19]. וְיֵשׁ מִן הַחֲכָמִים שֶׁאוֹמְרִים, שֶׁקֹּדֶם בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ יָבוֹא אֵלִיָּהוּ[20]. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - לֹא יֵדַע אָדָם אֵיךְ יִהְיוּ עַד שֶׁיִּהְיוּ, שֶׁדְּבָרִים סְתוּמִים הֵן אֵצֶל הַנְּבִיאִים, גַּם הַחֲכָמִים אֵין לָהֶם קַבָּלָה[21] בִּדְבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא לְפִי הֶכְרֵעַ[22] הַפְּסוּקִים, וּלְפִיכָךְ יֵשׁ לָהֶם מַחֲלֹקֶת בִּדְבָרִים אֵלּוּ[23]; וְעַל־כָּל־פָּנִים אֵין סִדּוּר הַוַּיַּת דְּבָרִים אֵלּוּ וְלֹא דִּקְדּוּקֵיהֶן עִקָּר בַּדָּת[24]. וּלְעוֹלָם לֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בְּדִבְרֵי הַהַגְּדוֹת, וְלֹא יַאֲרִיךְ בַּמִּדְרָשׁוֹת הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְלֹא יְשִׂימֵם עִקָּר; שֶׁאֵין מְבִיאִין לֹא לִידֵי יִרְאָה[25] וְלֹא לִידֵי אַהֲבָה[26]; וְכֵן לֹא יְחַשֵּׁב הַקִּצִּין[27]. אָמְרוּ חֲכָמִים[28]: תִּפַּח רוּחָם[29] שֶׁל מְחַשְּׁבֵי הַקִּצִּים[30]. אֶלָּא יְחַכֶּה וַיַּאֲמִין[31] בְּכְלַל הַדָּבָר[32] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33].

9) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: פיסקא זו קשורה להלכה הקודמת, כי שם מקומה, והלכה הבאה מתחילה: יראה מפשוטן וכו'. 10) ברכות לד, ב. 11) שתחזור מלכות ישראל לישנה, ולא יהיו משועבדים עוד למלכויות זרות. 12) גוג - שם המלך, מגוג - שם האומה, ככתוב (בראשית י, ב) "בני יפת גומר ומגוג" (יחזקאל לח, ב וברש"י), והוא יעלה על ישראל "באחרית הימים" להלחם בהם, ויפול שם על הרי ישראל (שם טז, ופרק לט, ד). 13) לאביהם שבשמים. 14) והכתוב מסיים: "לפני בוא יום ה' הגדול והנורא", וזהו יום מלחמת גוג ומגוג, שה' יביאנו על הרי ישראל וישפוט אותו באבני אלגביש מן השמים (שם לח, כב), ואז ידעו כי "ה' קדוש בישראל" (שם לט, ז) וזהו "יום ה'". 15) שטיהרוהו בטעות. 16) שטימאוהו בטעות, לפי שאליהו לא יוסיף ולא יגרע בתורה (פירוש המשנה לרבינו עדיות פ"ח, מ"ז). וכן אמרו (בבא־מציעא נט, ב) "לא בשמים היא - כבר ניתנה תורה בהר סיני... וכבר כתבת בתורה: אחרי רבים להטות", וכן אמרו (מגילה ב, ב) "אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה". 17) ליוחסין, לא יאמר עליהם זה ממזר וזה עבד, כמבואר בסמוך בסוף ה"ג. 18) שלום לישראל מן האומות (עדיות שם, ובפירוש הראב"ד). 19) לב האבות והבנים אשר נפל בהם מורך ופחד, וברחו אלה פה ואלה פה מפני הצרות, ישובו אותו היום ויתנחמו זה בזה (ראב"ד שם). 20) לבשר על ביאתו (עירובין מג, ב). ולדעת הרדב"ז, יבוא אליהו למנות סמוכים בישראל. ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ד הי"א, ובביאורנו. 21) איש מפי רבו. 22) הצעת סדר הפסוקים. השווה הל' תשובה פ"ט ה"א, ובביאורנו שם אות א עמ' רנא. 23) סנהדרין צז־צח. ובפסיקתא רבתא לה, שנינו: שלשה ימים קודם שיבוא משיח, בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם, ואומר: הרי ארץ ישראל, עד מתי אתם עומדים בחרב ציה ושממה? וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ואח"כ אומר להם: בא שלום לעולם. 24) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 25) יראת חטא. 26) אהבת שמים. 27) קץ הגלות, ומתי יבוא משיח. 28) סנהדרין צז, ב. 29) תצא נשמתם, ובכת"י תימן: "תפוח דעתן". 30) "שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא - שוב אינו בא", נמצא שהם מתאכזבים ומתייאשים מן הגאולה (שם). 31) ככתוב (חבקוק ב, ג) "ויפח לקץ ולא יכזב, אם יתמהמה חכה לו". 32) בעיקרו, ולא בדקדוקיו. 33) בפרק הקודם ה"ד.

ג. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כְּשֶׁתִּתְיַשֵּׁב מַמְלַכְתּוֹ וְיִתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל - יִתְיַחֲסוּ[34] כֻּלָּם עַל פִּיו בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ שֶׁחָנוּחַ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר וְגוֹ'". וּבְנֵי לֵוִי מְטַהֵר[35] תְּחִלָּה וְאוֹמֵר: זֶה מְיֻחָס כֹּהֵן וְזֶה מְיֻחָס[36] לֵוִי! וְדוֹחֶה אֶת שֶׁאֵינָן מְיֻחָסִין לְיִשְׂרָאֵל[37]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם וְגוֹ', עַד עֲמֹד הַכֹּהֵן לְאוֹרִים וְתֻמִּים"[38]. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁבְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ מְיֻחָסִין הַמֵּחֲזִקִין וּמוֹדִיעִין הַמְיֻחָס. וְאֵינוֹ מְיֻחָס יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְשִׁבְטֵיהֶם, שֶׁמּוֹדִיעַ שֶׁזֶּה מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי וְזֶה מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי; אֲבָל אֵינוֹ אוֹמֵר עַל שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת: זֶה מַמְזֵר וְזֶה עָבֶד[39]!, שֶׁהַדִּין הוּא, שֶׁמִּשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה[40] - נִטְמָעָה[41].

34) יבררו יחוס משפחתם. 35) מייחס. 36) קידושין עא, א. שאין לויים עולים לדוכן, ולא כהנים לעבודת המקדש אלא מיוחסים, ושבט לוי כולל: הכהנים והלוים. 37) שכל מי שאינו מזרע הלוי, נשאר ישראל כשר, ככל ישראל. 38) דרשו חכמינו (סוטה מח, ב) "כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים, ויבוא משיח בן דוד", שהרי אורים ותומים לא היו במקדש שני (כתובות כד, ב וברש"י). ופסוק זה מדבר בבני כהנים שביקשו "כתבם המתיחשים ולא נמצאו", ויאמר להם נחמיה (=הוא התרשחא), שהם מרוחקים מן הכהונה עד ביאת המשיח. 39) עבד כנעני, שפסול לבוא בישראל. 40) נתערבה, נתערב בה פסול משפחה, ולא ידוע מיהו. 41) נשארת בכשרותה, הואיל והוחזקה בכשרות (קדושין עא, א), וכן אמרו בעדויות פ"ח, מ"ז: אין אליהו בא "לא לרחק ולא לקרב". טמע - לשון דמע ותערובת, "ויחפרוהו ממטמונים" (איוב ג, כא) מתורגם: וחפסין ליה מן טומעיא (הערוך).

ד. לֹא[42] נִתְאַוּוּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְטוּ עַל כָּל הָעוֹלָם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁיִּרְדּוּ[43] בָּעַכּוּ"ם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁיְּנַשְּׂאוּ אוֹתָם הָעַמִּים, וְלֹא כְּדֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ; אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פְּנוּיִין בַּתּוֹרָה וְחָכְמָתָהּ, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם נוֹגֵשׁ וּמְבַטֵּל[44], כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[45], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה[46].

~ נקודות משיחות קודש ~

"לֹא נִתְאַוּוּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְטוּ עַל כָּל הָעוֹלָם . . כו'".

וצריך להבין מאי קא משמע לן, והרי לא יעלה על הדעת שחפץ החכמים והנביאים הוא בשלטון על העולם ומשום כך נתאוו לימות המשיח.

והביאור הוא: בפרק י"א ה"ד מתאר הרמב"ם את פעולותיו של מלך המשיח שילחם מלחמות ה' וינצח.. כל האומות שסביביו.

והנה מצינו שני אופנים בהשפעת ישראל על אומות העולם, האחת היא על־דרך הנ"ל שבתחילת ימות המשיח ההשפעה על אומות העולם על ידי המשיח תהיה בדרך שלטון ורדיה. אבל ישנה גם דרך נעלית יותר והיא ההשפעה בדרך ממילא, שכיון שיהיו ישראל חכמים גדולים וישיגו דעת בוראם ויהיה המצב שאת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ומלאה הארץ דעה את ה', הנה אז תהיה השפעת ישראל על אומות העולם בדרך ממילא, כי כשישראל רק ישבו ויעסקו בתורה הרי שבדרך ממילא יטוהר העולם ותושפע לאומות העולם ההכרה בקב"ה ובהנהגתו את העולם.

וזהו שמחדש הרמב"ם: שחכמי ישראל והנביאים לא נתאוו לסוג הראשון של ההשפעה שתבוא דרך זה שישלטו וירדו בכל העולם אלא לסוג השני של ההשפעה שתבוא בדרך ממילא, כי הם ישבו ויעסקו בתורה כל ימיהם וההשפעה על העולם תיעשה בדרך ממילא, וכתוצאה מלימודם ועיסוקם בתורה ובידיעת ה'.

(על פי לקו"ש חלק ל"ה עמוד 98
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

42) ובכת"י התימנים: "נתאוו חכמים" וכו' ותיבת "לא" איננה. 43) ישתעבדו וילחצו. 44) מלימוד התורה, "שבזמן שאדם טרוד בחולי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוות" (הל' תשובה פ"ט, ה"א).

45) "שאם לא יקנה פה חכמה, ומעשים טובים אין לו, במה יזכה?" (שם). 46) פ"ט, ה"ב.

ה. וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה[47], וְלֹא קִנְאָה וְלֹא תַּחֲרוּת[48], שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מֻשְׁפַּעַת הַרְבֵּה, וְכָל הַמַּעֲדַנִּים מְצוּיִין כֶּעָפָר[49], וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבָד[50]. וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְיוֹדְעִים דְּבָרִים הַסְּתוּמִים, וְיַשִּׂיגוּ דַּעַת בּוֹרְאָם כְּפִי כֹּחַ הָאָדָם[51], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה', כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים"[52].

47) ככתוב בישעיה ב, ד "ולא ילמדו עוד מלחמה". 48) התנצחות והתחרות, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ה) "ואיך תתחרה את הסוסים". וכן אמרו (ברכות יז, א) "העולם הבא אין בו... לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות". 49) לרוב, ראה שבת ל, ב: "עתידים אילנות שמוציאים פירות בכל יום". 50) אמיתות מציאותו, כמו שביקש משה רבינו, באמרו: "הראני נא את כבודך", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"א, ה"י. 51) כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, "שאין כח בדעת האדם החי, שהוא מחובר מגוף ונפש, להשיג אמיתת דבר זה על בוריו" (שם), והשווה הל' תשובה פ"י, ה"ו. 52) וכן נאמר (יחזקאל לו, כו) "והסירותי את לב האבן מבשרכם... ואת רוחי אתן בקרבכם". השווה הל' תשובה פ"ט, ה"ב. וב"זוהר" וירא קיג, ב אמרו: "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, וישיגו בני אדם דעה שלימה, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה'". והשווה פירוש המשנה לרבינו בהקדמתו לפרק "חלק" פ"י מסנהדרין, הוצאת 'מוסד הרב קוק' עמ' קכז.

נִשְׁלְמוּ הִלְכוֹת מְלָכִים וְהַחִבּוּר כֻּלּוֹ. בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם בִּפְרָטוֹ וּבְכְלָלוֹ: תַּם וְנִשְׁלַם, שֶׁבַח לָאֵל בּוֹרֵא עוֹלָם. נִגְמַר סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים. וּמִנְיַן פְּרָקָיו אֶחָד וּשְׁמוֹנִים. הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין - שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֵדוּת - שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מַמְרִים - שִׁבְעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת אֵבֶל - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם - שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים.

סיום מחזור מ"ב
במסלול ג' פרקים ליום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ה ניסן ~

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם פֶּרֶק שִׁשִּׁי נדפס מעמוד קנא (151) עד עמוד קנד (154).

~ יום שני כ"ו ניסן ~

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם פֶּרֶק שְׁבִיעִי נדפס מעמוד קנד (154) עד עמוד קנז (157).

~ יום שלישי כ"ז ניסן ~

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם פֶּרֶק שְׁמִינִי נדפס מעמוד קנז (157) עד עמוד קם (160).

~ יום רביעי כ"ח ניסן ~

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם פֶּרֶק תְּשִׁיעִי נדפס מעמוד קם (160) עד עמוד קסד (164).

~ יום חמישי כ"ט ניסן ~

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם פֶּרֶק עֲשִׂירִי נדפס מעמוד קסד (164) עד עמוד קסז (167).

~ יום שישי ל' ניסן ~

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם פֶּרֶק אַחַד־עָשָׂר נדפס מעמוד קסז (167) עד עמוד קסט (169).

~ שבת קודש א' אייר ~

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם פֶּרֶק שְׁנֵים־עָשָׂר נדפס מעמוד קסט (169) עד עמוד קעא (171).

סיום מחזור י"ד
במסלול ג' פרקים ליום

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ה ניסן ~

מצות לא תעשה קסז.

הַמִּצְוָה הַקס"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל מִלְּהִטַּמֵּא עִם מֵת תַּחַת תִּקְרָה אַחַת וַאֲפִלּוּ מֵתֵי מִצְוָה, כְּלוֹמַר: קְרוֹבָיו, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא" (ויקרא כא, יא) וְאִם נִטְמָא, וַאֲפִלּוּ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ — לוֹקֶה.

~ יום שני כ"ו ניסן ~

מצות לא תעשה קסו.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן הֶדְיוֹט מִלְּהִטַּמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים חוּץ מִן־הַקְּרוֹבִים הַמְפֹרָשִׁים בַּכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו" (ויקרא כא, א). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה [שִׁשָּׁה] מֵתֵי מִצְוָה — חַיָּב מַלְקוּת. וְלָאו זֶה אֵינוֹ חָל עַל הַנָּשִׁים; בָּא בְּקַבָּלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּנֵי אַהֲרֹן — וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן".

~ יום שלישי כ"ז ניסן ~

מצות לא תעשה קסו.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן הֶדְיוֹט מִלְּהִטַּמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים חוּץ מִן־הַקְּרוֹבִים הַמְפֹרָשִׁים בַּכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו" (ויקרא כא, א). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה [שִׁשָּׁה] מֵתֵי מִצְוָה — חַיָּב מַלְקוּת. וְלָאו זֶה אֵינוֹ חָל עַל הַנָּשִׁים; בָּא בְּקַבָּלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּנֵי אַהֲרֹן — וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן".

~ יום רביעי כ"ח ניסן ~

מצות עשה קעג. מצות לא תעשה שסב. שסד. שסג. שסה.

הַמִּצְוָה הַקע"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת עָלֵינוּ מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיְּקַבֵּץ אֶת כָּל־אֻמָּתֵנוּ [יְאַחֵד אֶת דִּבְרָתֵנוּ (ידבר דבר אחד בשם כולם)]. וְיַנְהִיג אֶת כֻּלָּנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" (דברים יז, טו) וּכְבָר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ) אֶת־דִּבְרֵיהֶם בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו) "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, וְלִבְנוֹת בֵּית־הַבְּחִירָה, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק". עוֹד אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו): "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּבָא הַפֵּרוּשׁ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ — תְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ" וְשֶׁיִּהְיֶה בְּלִבֵּנוּ בְּתַכְלִית הַכָּבוֹד וְהַגְּדֻלָּה וְהָרוֹמְמוּת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה מַעֲלָתוֹ אֶצְלֵנוּ גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת נְבִיא מִבֵּין הַנְּבִיאִים שֶׁבְּדוֹרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (הוריות יג.): "מֶלֶךְ קוֹדֵם לְנָבִיא". וּכְשֶׁמְּצַוֶּה הַמֶּלֶךְ הַזֶּה אֵיזֶה צִוּוּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוֹתֵר מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה — חוֹבָה לְקַיֵּם אֶת־פְּקֻדָּתוֹ; וְהָעוֹבֵר עַל פְּקֻדָּתוֹ וְאֵינוֹ מְקַיְּמָהּ, רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ בְּסִיף, כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ אֲבוֹתֵינוּ עַל עַצְמָם וְאָמְרוּ: "כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְגוֹ' יוּמָת" (יהושע א, יח). וְכָל־מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת — יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה — דָּמוֹ מֻתָּר לַמֶּלֶךְ הַמְמֻנֶּה עַל פִּי הַתּוֹרָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (יט:) וּבְרֵישׁ כְּרֵתוֹת (ה:) וּפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה (מא:).

הַמִּצְוָה הַשס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲמִיד עָלֵינוּ מֶלֶךְ, אִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא גֵּר צֶדֶק, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא" (דברים יז, טו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְכֵן שְׁאָר הַמִּנּוּיִים אָסוּר שֶׁנְּמַנֶּה עָלֵינוּ בְּשׁוּם דָּבָר מִן הַדְּבָרִים — לֹא מִנּוּי תּוֹרָה (דיין, ראש ישיבה וכדומה) וְלֹא מִנּוּי מַלְכוּת — אָדָם שֶׁהוּא מִקְּהַל גֵּרִים עַד שֶׁתְּהֵא אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. שֶׁהֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ" (שם), אָמְרוּ (יבמות מה:): "כָּל־מְשִׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עָלֶיךָ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ". אֲבָל הַמַּלְכוּת בִּלְבָד, כְּבָר יָדַעְתִּי מִפְּסוּקֵי סִפְרֵי הַנְּבוּאָה (נ"ך) שֶׁזָּכָה בָּהּ דָּוִד. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (יומא עב:): "כֶּתֶר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד", וְכֵן זַרְעוֹ אַחֲרָיו עַד סוֹף כָּל־הַדּוֹרוֹת. אֵין מֶלֶךְ לְמִי שֶׁמַּאֲמִין בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶלָּא מִזֶּרַע דָּוִד, מִזֶּרַע שְׁלֹמֹה דַּוְקָא; וְכֹל שֶׁהוּא מִזּוּלַת הַזֶּרַע הַנִּכְבָּד הַזֶּה לְעִנְיַן מַלְכוּת — "נָכְרִי" קָרִינָא בֵּיהּ. וְזֶה בָּרוּר וְאֵין בּוֹ סָפֵק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבָמוֹת (יח. ואילך) וְסַנְהֶדְרִין (מה:) וְסוֹטָה (מא.) וְנִדָּה (מט:).

הַמִּצְוָה הַשס"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת נָשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים" (שם, יז). וְהַגְּבוּל לְכָךְ, שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה נָשִׁים בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כא.); וְכָל־זְמַן שֶׁמּוֹסִיף עֲלֵיהֶן — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה השס"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת סוּסִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים" (שם, טז). וְהַגְּבוּל לְכָךְ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ סוּסִים (פנויים) שְׁרָצִים לְפָנָיו, וַאֲפִלּוּ סוּס אֶחָד לֹא יִהְיֶה אֶצְלוֹ, זוּלַת הַבְּהֵמָה שֶׁהוּא רוֹכֵב עָלֶיהָ בִּלְבָד, אוֹ סוּסִים שֶׁיִּהְיוּ בָּאֲרוֹת שֶׁהֵם מוּכָנִים אֶצְלוֹ לַמִּלְחָמָה שֶׁיִּרְכְּבוּ עֲלֵיהֶם הַצָּבָא; אֲבָל לְעַצְמוֹ — רַק בְּהֵמָה אַחַת בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כא:).

הַמִּצְוָה הַשס"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת מָמוֹן מְיֻחָד לְעַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד" (שם). וְהַגְּבוּל לְכָךְ הוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ לְמַעְלָה מִכְּדֵי לְהוֹצִיא הוֹצָאוֹת עַל מֶרְכַּבְתּוֹ וַעֲבָדָיו הַמְיֻחָדִים לוֹ. אֲבָל לְקַבֵּץ מָמוֹן שֶׁיְּהֵא לְצָרְכֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל — הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּכְבָר בֵּאֵר ה' יִתְעַלֶּה בַּכָּתוּב טַעַם שָׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: "לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים (כדי "שלא ישיב העם מצרימה") וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים (כדי "שלא יסור לבבו"), וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד". וּלְפִי שֶׁנּוֹדַע טַעְמָן הִגִּיעוּ בָּהֶן לִידֵי בִּטּוּל כַּמְּפֻרָסָם מֵעִנְיַן שְׁלֹמֹה (המלך) עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עַל אַף גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ בְּמַדָּע וּבְחָכְמָה וְשֶׁהוּא יְדִידְיָה (שהתיר לעצמו באמרו "לא אסור" "לא אסור" — ונכשל). אָמְרוּ (סנהדרין כא:): שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה הֶעָרָה לִבְנֵי אָדָם, שֶׁאִלּוּ יָדְעוּ טַעֲמֵי כָּל־הַמִּצְוֹת הָיוּ מוֹצְאִים לָהֶם דֶּרֶךְ לְבִטּוּלָן שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ זֶה הַשָּׁלֵם הַגָּדוֹל (שלמה המלך) טָעָה בָּזֶה וְחָשַׁב שֶׁלֹּא יֵהָא מַעֲשֶׂה זֶה סִבָּה לַעֲבֵרָה בְּשׁוּם פָּנִים, כָּל־שֶׁכֵּן הֶהָמוֹן בְּדַעְתָּם הַחֲלוּשָׁה, שֶׁהָיוּ בָּאִים לִידֵי זִלְזוּל בָּהֶן וְיֹאמְרוּ: לֹא אָסַר דָּבָר זֶה וְלֹא צִוָּה עַל דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּגְלַל כָּךְ וָכָךְ — אָנוּ נִזְהָר בַּדָּבָר שֶׁבַּעֲבוּרוֹ נִתְּנָה מִצְוָה זוֹ וְלֹא נַקְפִּיד עַל הַמִּצְוָה עַצְמָהּ, וְכָךְ הָיוּ בָּאִים לִידֵי הֶפְסֵד הַדָּת. לְפִיכָךְ הִסְתִּיר ה' יִתְעַלֶּה טַעֲמֵיהֶן; אֲבָל אֵין מֵהֶן גַּם אַחַת שֶׁאֵין לָהּ טַעַם וְסִבָּה, אֶלָּא שֶׁרֹב אוֹתָם הַסִּבּוֹת וְהַטְּעָמִים לֹא יַשִּׂיגוּם דֵּעוֹת הֶהָמוֹן וְלֹא יְבִינוּם. וְכֻלָּם הֵם כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַנָּבִיא: "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב" (תהלים יט, ט).

~ יום חמישי כ"ט ניסן ~

מצות עשה קפז. מצות לא תעשה מט.

מצות עשה קפח. קפט. מצות לא תעשה נט.

הַמִּצְוָה הַקפ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַהֲרֹג שִׁבְעָה עַמָּמִין ("החתי, האמורי, הכנעני, הפריזי, החיוי, היבוסי, הגרגשי") וּלְאַבְּדָם, כֵּיוָן שֶׁהֵם הָיוּ עִקַּר עֲבוֹדָה זָרָה וְיִסּוֹדָהּ הָרִאשׁוֹן. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם" (דברים כ, יז). וּבֵאֵר לָנוּ בִּכְתוּבִים רַבִּים, שֶׁטַּעַם הַדָּבָר: כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד מִכְּפִירָתָם. וְרַבִּים הַכְּתוּבִים הַמְזָרְזִים וּמְחַזְּקִים לְהָרְגָם, וּמִלְּחַמְתָּם מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְאוּלַי יַחְשׁוֹב מִישֶׁהוּ שֶׁזּוֹ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֵּיוָן שֶׁשִּׁבְעָה עַמָּמִין כְּבָר אָבְדוּ; אַךְ זֹאת לֹא יַחְשׁוֹב אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא הֵבִין עִנְיַן נוֹהֵג לְדוֹרוֹת וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת, וְהוּא: שֶׁעִנְיָן שֶׁנִּסְתַּיֵּם עִם הַשָּׂגַת מַטְּרָתוֹ, בְּלִי שֶׁיְּהֵא אוֹתוֹ הַדָּבָר קָשׁוּר בִּזְמַן מְסֻיָּם — אֵין אוֹמְרִים עָלָיו "אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת", לְפִי שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּכָל־דּוֹר שֶׁבּוֹ נִמְצֵאת אֶפְשָׁרוּת לְאוֹתוֹ הַדָּבָר. הֲלֹא תִּרְאֶה, אִם יְאַבֵּד ה' אֶת־זֶרַע עֲמָלֵק בְּכְלָלוּתוֹ וְיַשְׁמִידֵנוּ עַד סוֹפוֹ — כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחַ יִתְעַלֶּה: "כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק וְגוֹ'" (שמות יז, יד) — הַאִם נֹאמַר אָז שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק" (דברים כה, יט) אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת?! כָּךְ אֵין לוֹמַר, אֶלָּא הוּא נוֹהֵג בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. וְכָל־עוֹד יִמָּצֵא זֶרַע עֲמָלֵק מִצְוָה לְהַכְרִיתוֹ. וְכָךְ הֲרִיגַת שִׁבְעָה עַמָּמִין וּלְאַבְּדָם הוּא צִוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ — וְהִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וַאֲנַחְנוּ מְצֻוִּים לְשָׁרְשָׁם (לעקרם מהשורש) וּלְרָדְפָם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר עַד שֶׁיִּשָּׁמְדוּ, עַד הָאַחֲרוֹן, וְכָךְ עָשִׂינוּ, עַד שֶׁנִּשְׁלְמָה הַשְׁמָדָתָם עַל־יְדֵי דָּוִד, וְנִתְפַּזְּרָה הַשְּׁאֵרִית וְנִטְמְעָה בֵּין הָאֻמּוֹת עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר בָּהֶם שֹׁרֶשׁ. אוּלָם עַל־יְדֵי זֶה שֶׁכְּבָר כָּלוּ, לֹא תִּהְיֶה הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָרְגָם מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֹאמַר בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַר הַשְׁמָדָתָם וְהַכְרָתָם, כִּי מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ קְשׁוּרָה בִּזְמַן וְלֹא בְּמָקוֹם מְיֻחָד כְּמוֹ הַמִּצְוֹת הַמְיֻחָדוֹת לַמִּדְבָּר אוֹ לְמִצְרַיִם, אֶלָּא הִיא קְשׁוּרָה בְּמִי שֶׁמְּצֻוִּים עָלָיו, וְכָל־עוֹד יִהְיֶה בְּנִמְצָא (אפילו אילו היו קיימים היום) מְקַיְּמִים בּוֹ אוֹתוֹ הַצִּוּוּי. וּבִכְלָל רָאוּי לְךָ לְהָבִין וּלְהִתְבּוֹנֵן בַּהֶבְדֵּל בֵּין הַמִּצְוָה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו. כִּי יֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא שֶׁהַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו כְּבָר נֶעְדַּר בְּדוֹר מִן־הַדּוֹרוֹת; אַךְ לֹא בְּהֶעְדֵּר הַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו תִּהְפֹּךְ הַמִּצְוָה לְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֲבָל תִּהְיֶה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אִם הָיָה הַדָּבָר לְהֵפֶךְ וְהוּא: שֶׁיְּהֵא דָּבָר מְסֻיָּם מְצוּי בְּמַצָּב מְסֻיָּם, וְהָיָה חַיָּב לַעֲשׂוֹת בּוֹ מַעֲשֶׂה אֶחָד, אוֹ דִּין אֶחָד וּבִזְמַן מְסֻיָּם — וְהַיּוֹם אֵינוֹ חוֹבָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מְצוּי בְּאוֹתוֹ הַמַּצָּב, כְּגוֹן: לֵוִי זָקֵן שֶׁהָיָה פָּסוּל בַּמִּדְבָּר וְהוּא כָּשֵׁר אֶצְלֵנוּ הַיּוֹם. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ (חולין כד.). וְהָבֵן כְּלָל זֶה וְדָעֵהוּ.

הַמִּצְוָה הַמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת אָדָם מִשִּׁבְעָה עַמָּמִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַלְקְלוּ אֶת בְּנֵי־אָדָם וְיַטְעוּם בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה" (שם כ, טז). וְתִהְיֶה הֲרִיגָתָם מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קפז. וְהָעוֹבֵר וְאֵינוֹ הוֹרֵג מֵהֶם — אֶת־שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהָרְגוֹ — הֲרֵי זֶה עָבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

הַמִּצְוָה הַקפ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַכְרִית זֶרַע עֲמָלֵק בִּלְבַד מִכָּל־שְׁאָר זֶרַע עֵשָׂו, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, קָטָן וְגָדוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק" (שמות יז, יד) וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ, וקע"ג) אָמְרָם (סנהדרין כ:): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית־הַבְּחִירָה, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק". וְגַם מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק הִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:).

הַמִּצְוָה הַקפ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִזְכּוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק, שֶׁקִּדֵּם אוֹתָנוּ בְּרָע, שֶׁנֹּאמַר אֶת־זֶה בְּכָל־זְמַן וּזְמַן וּנְעוֹרֵר אֶת־הַנְּפָשׁוֹת בְּדְבָרִים לְהִלָּחֵם בּוֹ, שֶׁנִּקְרָא אֶת בְּנֵי־הָאָדָם לְשָׂנְאוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח הַדָּבָר וְלֹא תֶחֱלַשׁ שִׂנְאָתוֹ וְלֹא תִּמְעַט בַּנְּפָשׁוֹת בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן; וְזֶה אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (דברים כה, יז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (סוף פרשת כי תצא): "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק — בַּפֶּה, לֹא תִּשְׁכָּח — בַּלֵּב". כְּלוֹמַר: אֱמוֹר דְּבָרִים בְּפִיךָ שֶׁיְּבִיאוּ בְּנֵי אָדָם לְכָךְ, שֶׁלֹּא תָּסוּר שִׂנְאָתוֹ מִן־הַלֵּב. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת בחוקותי): "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, יָכוֹל בִּלְבָבְךָ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא תִּשְׁכָּח, הֲרֵי שִׁכְחַת הַלֵּב אֲמוּרָה; הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם זָכוֹר? — שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה (אומר) בְּפִיךָ". הֲלֹא תִּרְאֶה, אֵיךְ עָשָׂה שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, כְּשֶׁבָּא לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ: שֶׁהוּא זָכָר תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ צִוָּה לְהָרְגָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל" (שמואל־א טו, ב).

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁכּוֹחַ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמָלֵק, וַאֲשֶׁר קִדְּמוּנוּ בְּרָע. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קפ"ט מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁזִּכִּירַת מַה שֶׁעָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמָלֵק וְחִדּוּשׁ הָאֵיבָה לוֹ — הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכָךְ מֻזְהָרִים אָנוּ מִלְּהַשְׁלִיךְ דָּבָר זֶה מִלִּבֵּנוּ וּמִלִּשְׁכְחוֹ — וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִּשְׁכָּח" (דברים כה, יט), וּבְסִפְרֵי (סוף פרשת תצא שם): "זָכוֹר" — בַּפֶּה; "לֹא תִּשְׁכָּח" — בַּלֵּב, כְּלוֹמַר: אַל תַּשְׁלִיךְ אֵיבָתוֹ וְאַל תְּסִירֶנָּה מִלִּבֶּךָ.

~ יום שישי ל' ניסן ~

מצות לא תעשה מו. מצות עשה קצ.

מצות לא תעשה נו. נז. מצות עשה קצב. קצג.

הַמִּצְוָה הַמ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלְּעוֹלָם לֹא לָגוּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירָתָם וְשֶׁלֹּא נִנְהַג כְּמִנְהֲגֵיהֶם הַמְגֻנִּים לְדַעַת הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד" (דברים יז, טז). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אָמְרוּ (ירושלמי סוכה פרק ד הלכה א): בְּשָׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה אֶת־יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָשׁוּב לְמִצְרַיִם, וּבְשָׁלֹשָׁה חָזְרוּ לְמִצְרַיִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבִשְׁלִשְׁתָּן נֶעֱנָשׁוּ. שְׁלִשָּׁת הַמְּקוֹמוֹת — אֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁהִזְכַּרְנוּ; וְהַשֵּׁנִי — אָמְרוֹ: "בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ" (שם כח, סח); וְהַשְּׁלִישִׁי — אָמְרוֹ: "כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם" (שמות יד, יג) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשַׁט הַלָּשׁוֹן שֶׁהוּא סִפּוּר, בָּא לָנוּ בַּקַּבָּלָה שֶׁהוּא לָאו. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף גְּמָרָא סֶבָּה (נא:) שֶׁגַּם אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא הִיא מִכְּלַל הָאָרֶץ שֶׁאָסוּר לָדוּר בָּהּ, וּמִיַּם אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא מוֹדְדִים חֶבֶל אֶרֶץ (חלקת־אדמה) בְּאֹרֶךְ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה וְרֹחַב אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, וְזוֹהִי כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁאָסוּר לָדוּר בָּהּ. אֲבָל מֻתָּר לַעֲבֹר בָּהּ לְשֵׁם מִסְחָר אוֹ כְּדֵי לַעֲבֹר לְאֶרֶץ אַחֶרֶת. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי (סנהדרין סוף פרק י): לִישִׁיבָה אִי אַתָּה חוֹזֵר, אֲבָל אַתָּה חוֹזֵר לְסִחוֹרָה וְלִפְרָקְמַטְיָא וּלְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְתִשְׁעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ (לנהוג כמה פרטי דינים) בְּמִלְחֶמֶת שְׁאָר הָאֻמּוֹת, וְהִיא הַנִּקְרֶאת: מִלְחֶמֶת רְשׁוּת. שֶׁכֵּן נִצְטַוִּינוּ שֶׁאִם נִלָּחֵם עִמָּהֶם, נִכְרוֹת עִמָּהֶם בְּרִית עַל נַפְשָׁם בִּלְבַד (שלא נהרגם); אִם יַשְׁלִימוּ עִמָּנוּ וְיִמְכְּרוּ לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ, אָז נַטִּיל עֲלֵיהֶם תַּשְׁלוּם מִסִּים וַעֲבָדוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ" (דברים כ, יא). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "אָמְרוּ: מְקַבְּלִין אָנוּ עָלֵינוּ מִסִּים וְלֹא שִׁעְבּוּד, שִׁעְבּוּד וְלֹא מִסִּים — אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם זוֹ וָזוֹ". וְהוּא: שֶׁיִּתְּנוּ דָּבָר קָבוּעַ כָּל־שָׁנָה, כְּפִי שֶׁיְּקַבֵּעַ הַמֶּלֶךְ בָּעֵת הַהִיא וְיִהְיוּ נִכְנָעִים וּנְתוּנִים בְּמוֹרָא וְשִׁפְלוּת, וְזֶהוּ עִנְיַן הַשִּׁעְבּוּד. אֲבָל אִם לֹא יַשְׁלִימוּ אִתָּנוּ — נִצְטַוִּינוּ לַהֲרוֹג כָּל־זָכָר בָּעִיר, קָטֹן וְגָדוֹל, וְלָקַחַת כָּל־שְׁלָלָהּ וְכָל־הַנָּשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְגוֹ'" (שם, יב). וְכָל־זֶה (שאם לא השלימו אין הורגין את כולם) הוּא דִּין מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:) וּבְפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כ:).

הַמִּצְוָה הַנ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לִקְרֹא שָׁלוֹם לְעַמּוֹן וּמוֹאָב לְעוֹלָם, וְהוּא שֶׁה' צִוָּנוּ שֶׁבְּצוּרֵנוּ עַל הֶעָרִים נִשְׁלַח לְאַנְשֵׁיהֶן לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה שֶׁיִּכָּנְעוּ וּנְבַקֵּשׁ מֵהֶם שֶׁיַּשְׁלִימוּ אִתָּנוּ; אִם יִמְסְרוּ לָנוּ אֶת־הָעִיר, אָסוּר לָנוּ לְהִלָּחֵם בָּם וּלְהָרְגָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה ק"ץ מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה — חוּץ מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁאֵין נוֹהֲגִים עִמָּהֶם מִנְהָג זֶה; אֶלָּא הִזְהִירָנוּ ה' מִלְּהַקְדִּים לָהֶם שָׁלוֹם וּמִלְּבַקֵּשׁ שֶׁיִּכָּנְעוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם (שם כג, ז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם (שם כ, י) יָכוֹל אַף כָּאן? (בעמון ומואב) תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם". מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: ("לא תסגיר עבד אל אדוניו .. עמך יישב) בַּטּוֹב לוֹ" (שם כג, יז) יָכוֹל אַף כָּאן (בעמוני ומואבי), תַּלְמוּד לוֹמַר: ("לא תדרוש שלומם") "וְטֹבָתָם, כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם" (שם, ז).

הַמִּצְוָה הַנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלִּכְרוֹת אִילָנוֹת מַאֲכָל בִּשְׁעַת הַמָּצוֹר עַל עִיר כְּדֵי לְהַצִּיק לַאֲנָשֶׁיהָ וּלְהַכְאִיב לִבָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ — וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת" (שם כ, יט). וְכֵן נִכְנֶסֶת כָּל־הַשְּׁחָתָה בִּכְלַל לָאו זֶה, כְּגוֹן מִי שֶׁיִּשְׁרוֹף בֶּגֶד לְבַטָּלָה אוֹ יִשְׁבּוֹר כְּלִי לְבַטָּלָה — הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא־תַשְׁחִית" וְלוֹקֶה וּבְסוֹף מַכּוֹת (כב.) נִתְבָּאֵר, שֶׁקּוֹצֵץ אִילָנוֹת טוֹבוֹת — לוֹקֶה. אָמְרוּ: וְאַזְהַרְתֵּהּ מֵהָכָא: "מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת" וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִבָּבָא בַּתְרָא (כו.).

הַמִּצְוָה הַקצ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּצְאוּ מַחֲנוֹתֵינוּ לַמִּלְחָמָה נָכִין דֶּרֶךְ מְחוּץ לַמַּחֲנֶה שֶׁבּוֹ יָפָנוּ, וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּל־אִישׁ צָרְכָּיו בְּכָל־מָקוֹם (על פני השדה) וּבֵין הָאֹהָלִים — כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים הָאֻמּוֹת — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְגוֹ'" (שם כג, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תצא): "אֵין יָד אֶלָּא מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד" (שמואל־א טו, יב).

הַמִּצְוָה הַקצ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא כְּלִי הַחֲפִירָה תָּלוּי עִם כְּלֵי הַמִּלְחָמָה לְכָל־אַנְשֵׁי הַמַּחֲנֶה כְּדֵי לַחְפּוֹר בּוֹ מָקוֹם שֶׁיִּפָּנֶה שָׁם בַּדֶּרֶךְ הַמּוּכָנָה לְכָךְ, וִיכַסֶּה אֶת־הַצּוֹאָה אַחַר שֶׁיִּפָּנֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵרָאֶה הַצּוֹאָה עַל פְּנֵי הָאָרֶץ בְּמַחֲנֵה הַמִּלְחָמָה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה: "כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ" (דברים כג, י). וּלְשׁוֹן צִוּוּי זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אָזְנֶךָ" (שם, יד). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "אֵין אָזְנֶךָ אֶלָּא מָקוֹם זִיּוּנֶךָ" (כלי מלחמה — וצריך היתד להיות "על אזנך").

~ שבת קודש א' אייר ~

מצות עשה קצא. ריד.

מצות לא תעשה שיא. נח.

מצות עשה רכא. מצות לא תעשה רסג. רסד.

הַמִּצְוָה הַקצ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת כֹּהֵן שֶׁיּוֹכִיחַ (יטיף וינאם) לִפְנֵי הָעָם אֶת־תּוֹכַחַת הַמִּלְחָמָה ("שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה וגו'"— דברים כ, ג), וְיַחֲזִיר מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּלָּחֵם, הֵן מִפְּנֵי חֻלְשָׁתוֹ, הֵן מִפְּנֵי שֶׁמַּחְשְׁבוֹתָיו תְּלוּיוֹת בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לוֹ חֹסֶר גִּישָׁה לַמִּלְחָמָה — וְהֵם שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (בית, כרם, אשה) — וְרַק אַחַר־כָּךְ מַתְחִילִים בַּמִּלְחָמָה. וְכֹהֵן זֶה נִקְרָא: 'מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה'. וְיֹאמַר בְּתוֹכַחְתּוֹ כַּלָּשׁוֹן הַנִּזְכָּר בַּתּוֹרָה, וְיוֹסִיף בְּעִנְיָן זֶה דְּבָרִים הַמְעוֹרְדִים אֶת־הָעָם לַמִּלְחָמָה וּמְבִיאִים אוֹתָם לְמָסוֹר אֶת־נַפְשָׁם עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נִצְחוֹן דָּת ה', וְעַל הַנִּקְמָה בַּסְּכָלִים הַמְקַלְקְלִים אֶת־סִדֶּר הַיִּשּׁוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן" (שם, ב). אַחַר־כָּךְ יְצַוֶּה לְהַכְרִיז בְּשׂוּרוֹת הַצָּבָא לְהַחֲזִיר רַכֵּי הַלֵּבָב, וְכָל־מִי שֶׁבָּנָה וְלֹא יָשַׁב אוֹ נָטַע וְלֹא אָכַל, אוֹ אֵרַשׂ וְלֹא כָּנַס כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים" (שם, ה). אָמְרוּ בְּגְמָרָא (סוטה מג.): "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים — כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ". וְכָל־זֶה, כְּלוֹמַר: תּוֹכַחַת מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה וְהַהַכְרָזָה בְּעֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה אֵינוֹ חוֹבָה אֶלָּא בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת וּבָהּ נוֹהֵג דִּין זֶה; אֲבָל מִלְחֶמֶת מִצְוָה — אֵין בָּהּ שׁוּם דָּבָר מִכָּל־זֶה, לֹא תּוֹכָחָה ("שמע ישראל וגו'") וְלֹא הַכְרָזָה (להחזיר שלושה סוגים שבמקרא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:). וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הָרִי"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּתְיַחֵד הֶחָתָן לְאִשְׁתּוֹ שָׁנָה שְׁלֵמָה, וְלֹא יֵלֵךְ בָּהּ לְמַסָּעוֹת וְלֹא יֵצֵא לִצְבָא כִּבּוּשׁ, וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּכָל־הַדּוֹמֶה לָזֶה — אֶלָּא יִשְׂמַח עִמָּהּ שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם שֶׁכְּנָסָהּ (נשאה), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח" (שם כד, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מג.).

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא אֶת־הֶחָתָן מִבֵּיתוֹ בְּמֶשֶׁךְ שָׁנָה לְשׁוּם עֲבוֹדָה מִן־הָעֲבוֹדוֹת לֹא לְמִלְחָמָה וְלֹא לְזוּלָתָהּ, אֶלָּא נִפְטְרֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ כָּל־הַשָּׁנָה מֵחוֹבוֹת הַגּוּרְמִים לְהַעְדְּרוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר" (שם). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סוֹטָה (מד.): "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" (שם) יָכוֹל בַּצָּבָא הוּא בְּלֹא יֵצֵא, אֲבָל יְתַקֵּן כְּלֵי זַיִן וִיסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן — תַּלְמוּד לוֹמַר: 'וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר, עָלָיו הוּא דְּאֵין אַתָּה מַעֲבִיר אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים (שאר הפטורים מהמלחמה, הבונה בית וכו'), וְכִי מֵאַחַר דְּנִפְקָא לִי (שאני לומדו) מ"לֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר", "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" לָמָּה לִי? לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי שֶׁלֹּא כָּל־מַה־שֶּׁחַיָּבִים עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין יִהְיֶה שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְדַע שֶׁגַּם הֶחָתָן עַצְמוֹ (בנוסף לאזהרה המוטלת על הממונים על הגיוס והפטור לצבא) מֻזְהָר מִלָּצֵאת מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמַר: לִנְסֹעַ — כָּל־הַשָּׁנָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (שם).

הַמִּצְוָה הַנִּ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּירוֹא אֶת־הַכּוֹפְרִים בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה וּמִלַּעֲרוֹץ (לפחד) מִפְּנֵיהֶם, אֶלָּא חוֹבָה לְהִתְאַמֵּץ וּלְהִתְחַזֵּק וְלַעֲמוֹד כְּנֶגֶד הָעָם הָאַחֵר (האויב). וְכָל־הַנָּסוֹג וּפוֹנֶה לְאָחוֹר — הֲרֵי זֶה עָבַר עַל לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם" (שם ז, כא). וְכָפַל אֶת־הַלָּאו וְאָמַר: "לֹא תִירָאוּם" (שם ג, כב). וְכָפַל אֶת־הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה הַרְבֵּה, כְּלוֹמַר: שֶׁלֹּא לַעֲרוֹץ וְשֶׁלֹּא לִפְנוֹת לְאָחוֹר בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה לְפִי שֶׁבְּמַצָּב זֶה אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת דְּבַר הָאֱמֶת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מב:).

הַמִּצְוָה הַרכ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין יְפַת תֹּאַר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי תצא למלחמה...") "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר" (שם כא, יא) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ קִדּוּשִׁין (כא:).

הַמִּצְוָה הָרס"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר אֲחֲרֵי בְּעִילָתָהּ בְּאוֹתָהּ הַפַּעַם שֶׁבָּא עָלֶיהָ בִּשְׁעַת כִּבּוּשׁ הָעִיר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַכֶּסֶף" (שם, יד).

הַמִּצְוָה הרס"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ גַּם כֵּן מִלְּהַעֲבִיד יְפַת־תֹּאַר אַחַר בְּעִילָתָהּ. כַּוָּנָתִי בְּאָמְרִי "לְהַעֲבִידָהּ": שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה שִׁפְחָה וְיַנִּיחֶנָּה אֶצְלוֹ כִּשְׁאָר הַשְּׁפָחוֹת הָעוֹבְדוֹת דֶּרֶךְ שִׁפְחוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ — שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁשְּׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ מַזְהִירִים עַל שְׁנֵי עִנְיָנִים נִפְרָדִים, וְהֵם: שֶׁהֵזְהַר מִלְּמָכְרָהּ לְזוּלָתוֹ וְגַם מִלְּהַשְׁאִירָהּ אֶצְלוֹ דֶּרֶךְ שִׁפְחוּת, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה יִתְעַלֶּה: "וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ". וְכָךְ פֵּרְשׁוּ (בדוגמא לפירוש שביפת־תואר) כְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּגוֹנֵב נֶפֶשׁ "וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ" (שם כד, ז), אָמְרוּ (ספרי שם): מִשֶּׁיַּכְנִיסוֹ לִרְשׁוּתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי יְפַת־תֹּאַר בִּתְחִלַּת קִדּוּשִׁין (כא:).

סיום חלק המצוות־עשה

[כתבה רבינו בסמוך למצות עשה רמח]

וְדַע שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי בְּכָל־מִצְוָה 'כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי', אֵין כַּוָּנָתִי בְּכָךְ שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּרֶק אוֹ אוֹתָהּ הַמַּסֶּכְתָּא כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, עַד שֶׁלֹּא תֵּעָדֵר מִשָּׁם שׁוּם שְׁאֵלָה, אֶלָּא אֲנִי מַזְכִּיר אֶת־הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִקַּר הִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה וְרֹב דִּינֶיהָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מֵהִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בַּתַּלְמוּד, שֶׁלֹּא אַזְכִּיר מְקוֹמָן עָתָּה.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בִּכְלַל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁקָּדַם זִכְרָן, תִּמְצָא מֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לַצִּבּוּר לֹא לְכָל־יָחִיד וְיָחִיד, כְּגוֹן: בִּנְיַן בֵּית־הַבְּחִירָה וַהֲקָמַת מֶלֶךְ וְהַכְרָתַת זֶרַע עֲמָלֵק. וּמֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לַיָּחִיד, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי אוֹ אִם אֵרַע לוֹ מַצָּב פְּלוֹנִי, כְּגוֹן קָרְבַּן שׁוֹגֵג וְקָרְבַּן הַזָּב, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁאֵר (האחד מבני) אָדָם כָּל־יְמֵי חַיָּיו, וְלֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא יֵאָרַע לוֹ אוֹתוֹ הַדָּבָר. וְיֵשׁ מִמִּצְוֹת אֵלּוּ גַּם דִּינִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּגוֹן דִּין עֶבֶד עִבְרִי, וְדִין אָמָה עִבְרִיָּה, וְדִין עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְדִין שׁוֹמֵר חִנָּם וְדִין שׁוֹאֵל וְזוּלָתָם מִמַּה־שֶּׁקָּדַם זִכְרוֹ. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁאֵר אָדָם כָּל־יְמֵי חַיָּיו וְלֹא יָדוּן בְּדִין זֶה וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה זוֹ. וּמֵהֶן גַּם מִצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּגוֹן הַחֲגִיגָה וְהָרְאִיָּה וּמִצְוַת הַקָּהֵל וּבְכֹר הִזְדַּרְנוּן אַחַת אֶחָת. וּמֵהֶן גַּם מִצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְכוּשׁ, כְּגוֹן מַעֲשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת וּמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה וּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים, כְּלוֹמַר הַלֶּקֶט וְהַפֶּרֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה וְהָעוֹלְלוֹת; וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ אוֹתוֹ הָרְכוּשׁ וְלֹא יִתְחַיֵּב בָּהֶן וְיִחְיֶה אָדָם כָּל־יָמָיו וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה מִן־הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר מִן־הַסּוּג הַזֶּה. אֲבָל הַצְּדָקָה אֵינָהּ בִּכְלַל אֵלּוּ, לְפִי שֶׁהִיא חוֹבָה אֲפִלּוּ לֶעָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן־הַצְּדָקָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל־כָּל־אָדָם בְּהֶכְרֵחַ, בְּכָל־זְמַן וּבְכָל־מָקוֹם וּבְאֵיזֶה מַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, כְּגוֹן הַצִּיצִית וְהַתְּפִלִּין וּשְׁמִירַת שַׁבָּת, וְאָנוּ נִקְרָא אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁמִּסּוּג זֶה: הַמִּצְוֹת הַהֶכְרְחִיּוֹת, לְפִי שֶׁהֵן חוֹבָה בְּהֶכְרֵחַ עַל־כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גָּדוֹל בְּשָׁנִים בְּכָל־זְמַן וּבְכָל־מָקוֹם וּבְכָל־מַצָּב.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בְּרַמַּ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה אֵלּוּ תִּמְצָא, שֶׁהַמִּצְוֹת הַהֶכְרְחִיּוֹת הֵן שִׁשִּׁים, בִּתְנַאי שֶׁנַּנִּיחַ שֶׁאָדָם זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהוּא חַיָּב בְּשִׁשִּׁים מִצְוֹת אֵלּוּ בְּהֶכְרֵחַ נִמְצָא בְּמַצָּב רֹב בְּנֵי אָדָם הַיְנוּ: שֶׁהוּא גָּר בְּבֵית שֶׁבְּעִיר, וְאוֹכֵל מִינֵי הַמָּזוֹן הַיְדוּעִים שֶׁהֵם מְזוֹן בְּנֵי אָדָם, כְּלוֹמַר לֶחֶם וּבָשָׂר, וְעוֹשֶׂה מִסְחָר עִם בְּנֵי אָדָם, וְנוֹשֵׂא אִשָּׁה וּמוֹלִיד בָּנִים. וְשִׁשִּׁים מִצְוֹת אֵלּוּ הֵן לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁסִּדַּרְנוּ בְּמִנְיָנֵנוּ זֶה: הַמִּצְוָה א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י — וְזוֹ הָעֲשִׂירִית אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; יא — וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יב — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יג — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יד — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; טו, יח — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יט, כו — וְזוֹ מְיֻחֶדֶת לְזִכְרֵי הַכֹּהֲנִים; לב, נד, עג, צד, קמג, קמו, קמז, קמט, קנ, קנב, קנד, קנה, קנו, קנז, קנח, קנט, קס, קסא — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קסב, קסג, קסד, קסה, קסו, קסז, קסח — וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קסט — וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קע — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קעב, קעה, קפד, קצה, קצז, רו, רז, רח, רט, רי, ריא, ריב — וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; ריג, ריד — וְהִיא מְיֻחֶדֶת לַזְּכָרִים; רטו — וְגַם הִיא מְיֻחֶדֶת לַזְּכָרִים.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּשִּׁשִּׁים הַמִּצְוֹת הַהֶכְרְחִיּוֹת הָאֵלֶּה מ"ו מִצְוֹת הֵן חוֹבָה גַּם לַנָּשִׁים, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת מֵהֶן אֵינָן חַיָּבוֹת בָּהֵן. וְיִהְיֶה לְךָ הַסִּימָן בְּשִׁשִּׁים מִצְוֹת הַהֶכְרְחִיּוֹת הָאֵלּוּ שִׁשִּׁים הַמָּה מְלָכוֹת (שיר השירים ו, ח), וְיִהְיֶה הַסִּימָן בְּהַשְׁמָטַת הָאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִן־הַנָּשִׁים אָזְלַת יָד (דברים לב, לו) אוֹ יְהֵא הַסִּימָן בְּחוֹבַת הַמ"ו מִצְוֹת בִּלְבָד לַנָּשִׁים גַּם אַתְּ בְּדַם בְּרִיתֵךְ (זכריה ט, יא) כְּלוֹמַר: מִנְיַן בְּדַם חוֹבָה לָהֶן וְהֵן הַבְּרִית הַמְיֻחֶדֶת לָאִשָּׁה בְּהֶכְרֵחַ.

זֶהוּ מַה־שֶּׁרָאִינוּ לִרְשֹׁם בְּמִנְיַן מִצְוֹת עֲשֵׂה.
וּמֵאַת ה' אֶשְׁאַל עֵזֶר לְקַיֵּם כָּל־מַה־שֶּׁצִּוָּה בּוֹ מֵהֶן וּלְהִתְרַחֵק מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהִיר מִמֶּנּוּ.
וְזֶהוּ (התרי"ג מצוות) מַה־שֶּׁרָצִינוּ לִכְלוֹל בְּמַאֲמָר זֶה (כלומר: בספר המצוות).

סיום מחזור מ"ב במסלול ספר המצוות

המשך ביאור למסכת סוטה ליום העשירי לעומר עמ' א

היתה בירידה, ואחת מהם היתה בעליה. **רַב פַּפָּא אָמַר** – מיישב באופן נוסף, **חָדָא תִּמְנָה הֲוַאי** - באמת היתה רק עיר אחת שנקראת תמנת, אלא שהיתה ממוקמת באמצע צלע הר, **דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא** – לבא מצד זה היתה זו **יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא** – ולבא מצד האחר, היתה זו **עֲלִיָּה, כְּגוֹן וַרְדּוֹנְיָא, וּבֵי בָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּנָרֵשׁ.**

הגמרא מביאה פסוקים נוספים בענין תמר לדורשם. **"וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם", אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה** תמר **וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ** - בפתח ביתו, **שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ,** שהוא **מָקוֹם שֶׁכָּל הָעֵינַיִם צוֹפוֹת לְרֵאוֹתוֹ** מרוב חיבה. **רַבִּי חָנִין אָמַר** בשם **רַבִּי,** אין צורך לדרוש כך, אלא מתפרש כפשוטו, **מָקוֹם הוּא שֶׁשָּׁמוֹ עֵינַיִם,** וישבה תמר בפתחו של אותו מקום, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** - מצינו שהיה מקום בשם זה, שנאמר **"תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם".** רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי **אָמַר** – דורש את הפסוק באופן שונה, "פתח עיניים" היינו **שֶׁנָּתְנָה** תמר **עֵינַיִם** - פתחו היתר, **לְדִבְרֵיהָ, כְּשֶׁתִּבְעָה** יהודה, ואמרה לו שאין חשש עבירה במה שיבוא עליה. ומבאר, שכאשר **אָמַר לָהּ** יהודה, **שֶׁמָּא נְכְרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ** תמר **גִּיּוֹרֶת אֲנִי** - איני עובדת עבודה זרה, ואף מקיימת שבע מצות בני נח. אמר לה יהודה, **שֶׁמָּא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ** ואת אסורה עלי, **אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אֲנִי,** ואם כן אני מותרת לך. אמר לה יהודה, **שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ** – עבורך, **אָבִיךְ קִידּוּשִׁין** מאדם מסויים ואת מקודשת לו, **אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אֲנִי** – אבי מת בהיותי קטנה, והשיאוני אחי ואמי, ואין להם זכות להשיאני, ולכן נישואיי לער ואונן לא היו נישואין גמורים ואיני אסורה עליך כדין כלה לחמיה. אמר לה יהודה, **שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ** - שמא נדה את, **אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אֲנִי.**

מאחר שהביאה הגמרא לעיל שישבה תמר במקום בו היה אברהם מכניס אורחים, מביאה דרשות אודות הכנסת האורחים של אברהם. **"וַיִּטַּע אֵשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה** אברהם **פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים** – מיני פירות מתוקים, כדי שיהנו מהם העוברים ושבים. נחלקו **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר** שאשל הוא **פַּרְדֵּס, וְחַד אָמַר** שהוא **פּוּנְדָּק** – אכסניה, וכוונת הפסוק לומר שבנה שם אברהם פונדק להכניס אורחים שילונו בו. שואלת הגמרא, **כִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שאשל הוא **פַּרְדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב** - מובן מה שכתוב בפסוק **"וַיִּטַּע",** שבאילנות שייכת נטיעה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי "וַיִּטַּע"?** מתרצת הגמרא, מצינו לשון נטיעה באוהלים, **כִּדְכְתִיב "וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וְגוֹ'".**

נאמר בהמשך הפסוק, **"וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּיקְרֵי "וַיִּקְרָא",** שאברהם עצמו קרא בשם ה',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כוונת הפסוק, שהוּחַל – בטלה שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ דִּכְתִיב "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי", – שנשבעו אברהם ואבימלך שלא ימשול אחד על נינו ונכדיו של האחר, ובטלה השבועה מפני שהפלשתים עברו עליה תחילה.

נאמר בפסוק, "ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'", שואלת הגמרא, כַּמָּה בֵּרְכוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוּ בְּאַמָּתוֹ, שהיתה אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם – כשאר בני אדם, וְזֶרְעוֹ היה רב כְּנַחַל שׁוֹטֵף.

נאמר בנביא שקודם שהפיל שמשון את הבית בו שהו הפלשתים ששבוהו, התפלל לה' שיהיה בעזרו, הגמרא דורשת את תפילתו, "וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקָם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים" – שאקבל שכר ניקור עיני האחת בעולם הזה על ידי שאנקם מפלשתים. אָמַר רַב, אָמַר שִׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וכיון שלא לקחתי מהם אפילו שימוש קל כזה, נמצא שעיוורון עיני אינו כעונש על לקיחת שוחד, ולכן יותן שכרי בעד זה להינקם מפלשתים.

"וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים", שואלת הגמרא, מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים – מדוע צד דווקא שועלים. ומישבת, אָמַר רַבִּי אִיבּוּ בַּר נַגְדִּי אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו – השועל, שכאשר צדים אותו אינו מרחיק לברוח אלא מסובב דרכו עקלקלות ובורח, וְיִפְרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בְּשִׁבּוּעָתָן.

תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הַחֲסִיד, בֵּין כְּתֵיפָיו – רוחב כתפיו של שִׁמְשׁוֹן, שְׁשִׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן בעוזה עַד חֲצִי חַלִּילָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, ומצא את דלתות שער העיר נעולות, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשֵׁתֵי הַמְּזוּזוֹת – עמודי הפתח, וַיִּסָּעֵם – ויעקרם ממקומם עִם הַבְּרִיחַ, וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן", וּגְמִירֵי - מסורת בידינו מרבותינו, דְּאֵין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה רוחב.

הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים נוספים האמורים לגבי שמשון. "וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – ומצינו לשון זה בפסוק "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי". מְלַמֵּד – העבירה היא, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מאנשי פלישתים הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כדי שיבוא עליהן ועל ידי כן יותש כוחו, וכן כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ ותלד בנים גיבורים כמותו.

אָמַר רַב פָּפָא, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי - זהו שאומרים הבריות, לפני כל אדם מביאים מה שהוא רגיל בו, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חֲמָרָא חַמְרָא - לפני הרגיל בשתיית יין מביאים יין, קַמֵּי רָפּוֹקָא – לפני אדם עובד אדמה ועודר בגינות שרגיל לאכול ירק, גְּרִידְיָא דּוּבְלָא – מביאים סל מלא ירק. וכן שמשון, שהיתה דרכו להזדווג עם בנות פלשתים, גם בבית האסורים לא חסר לו הדבר.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אדם הַמְזַנֶּה עם נשים, אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו – מזנה עם אחרים, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי" – אם היה לבי נפתה מהיצר הרע על אהבת אשה, ואם ארבתי על פתח רעי לחזר אחר אהבת אשתו לזנות עמה, וּכְתִיב – העונש על כך הוא הנאמר בפסוק הבא, ש"תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין" – שתהיה אשתי שפחה בזויה הטוחנת ברידים, וישכבו עמה אחרים. וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, זהו שאומרים הבריות, אֵיהוּ בִּי קָאדֵי – הוא עסוק בדלעת גדולה, וְאִיתְּתֵיהּ בִּי בּוּצִינֵי – ואשתו עסוקה בדלעת קטנה, כלומר שניהם עסוקים באותו ענין.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם - במשפט צדק, שֶׁנֶּאֱמַר בברכת יעקב, "דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד וְגוֹ'" – משבט דן יעמוד אדם שידון את ישראל כיחידו של עולם, ונאמר על שמשון. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים וְגוֹ'" – כלומר ש'שמש' הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ונקרא שמשון על שם זה. שואלת הגמרא, אֶלָּא מַעֲתָּה - שנקרא ממש על שמו של הקדוש ברוך הוא, אם כן לֹא יִמָּחֶה – יהיה אסור למחוק את המילה שמשון. עונה הגמרא, שמשון לא נקרא כך על שמו של הקדוש ברוך הוא, אֶלָּא כוונת רבי יוחנן, שנקרא כך לפי שהיה בו מֵעֵין שְׁמוֹ – תכונתו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שמה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָגֵן עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן היה מָגֵן בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּלֶעֱם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּלֶךְ שָׁפִי" – שפוף וחיגר ברגלו האחת. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁפִיפוֹן עֲלֵי אֹרַח" - שפיפה כפולה, שהיה חיגר בשתי רגליו.

תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה בני אדם נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה - שנשתנו בבריאתם לתפארת מיתר הברואים, וְכוּלָּן – כל חמישה אלו, לָקוּ בָּהֶן – באותם איברים. הברייתא מונה את החמשה בני אדם, שִׁמְשׁוֹן, היה מעין דוגמה של מעלה בְּכֹחוֹ – בגבורתו. שָׁאוּל, היה מעין דוגמה של מעלה בְּצַוָּארוֹ – שהיה צווארו נאה מאוד. אַבְשָׁלוֹם, היה מעין דוגמה של מעלה בִּשְׂעָרוֹ – שהיה שערו עבה. צִדְקִיָּה, היה מעין דוגמה של מעלה בְּעֵינָיו – שהיטיב לראות בהם יותר מהרגיל. עֲשָׂאֵל, היה מעין דוגמה של מעלה בְּרַגְלָיו – שהיה לו ברגליו כח עצום יותר משאר אדם. ומביאה הגמרא ראיה שכל אלו לקו במעלותיהם, שִׁמְשׁוֹן לקה בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב "וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו". שָׁאוּל לקה בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב "וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ", הרי שנהרג בצוארו. אַבְשָׁלוֹם לקה בְּשַׂעְרוֹ, כְּדִכְתִיב "וְכִמְסַר קָמָן – כפי שתבאר הגמרא להלן. צִדְקִיָּה לקה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב "וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר". עֲשָׂאֵל לקה בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב "רַק לְעֵת וְקִנָּתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מחלתו היתה שֶׁאֲחָזָתוּ פָּדַגְרָא – סוג חולי הרגלים. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמֵי פָּדַגְרָא – מהי ההרגשה בחולי זה, אָמַר לֵיהּ הרגשתו היא כְּמַחַט הדוקרת בְּבָשָׂר הַחַי. שואלת הגמרא, מְנָא יָדַע – מנין ידע רב נחמן שזוהי ההרגשה. ומשיבה, אִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ – רב נחמן חלה בזה והרגיש את הכאב. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵרַפְיֵהּ שָׁמַע לֵיהּ - כך קיבל מרבו. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם" – ידע זאת רב נחמן ברוח קדשו.

דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ אָסָא וחלה, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַרְיָא – עבודת המלך, בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי" – הזעיקן לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר מלבוא לשאת את אבני הרמה שבנה בעשא מלך ישראל. ומבארת הגמרא, מַאי 'אֵין נָקִי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ שנאמר בהם "נקי יהיה לביתו שנה אחת", לא נפטרו מהכרזת אסא, וכל שכן שלא פטר את התלמידי חכמים. הגמרא מקשה סתירה בפסוקים אודות העיר תמנת. כְּתִיב "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה", משמע שתמנת היתה בעמק, וּכְתִיב לגבי תמר, "הִנֵּה חֹמֶיךָ עֹלֶה תִּמְנָתָה", משמע שהיתה על הר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ - שהתגנה במעשה זה, שנשא שם אשה האסורה לו, מבנות פלשתים, כְּתִיב בֵּיהּ יָרִידָה – נאמרה בו לשון ירידה. ואילו יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהּ - שהתעלה במעשה זה, שהרי ממעשה זה נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה – נאמרה בו לשון עליה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – מיישב באופן אחר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ - שני מקומות נקראו תמנת, חֲדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה - אחת מהם

המשך בעמוד 177

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף י עמוד א

רש״י

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ. בְּטֵלָה, לְשׁוֹן לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ (במדבר ל׳ ג), לְפִי שֶׁהֵם עֲבָרוּ עַל הַשְּׁבוּעָה תְּחִלָּה: כַּמָּה בְּרֵכוּ. כָּל בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא, דָּבָר הַמַּרְבֶּה וּמְצוּי בּוֹ שֹׁבַע פּוּיֵיש״ן בלע״ז. וּמַה בְּרָכָה נִמְצָא בּוֹ, לֹא מְצִינוּ עֹשֶׁר בְּשִׁמְשׁוֹן: שֶׁבֵּרְכוּ בְּאִמָּתוֹ. לְהִיוֹת זַרְעוֹ בְּנֵחַל שׁוֹטֵף. לְמַה שֶּׁנִּתְאַוָּה נִתְבָּרֵךְ: נִקַּם אַחַת מִשְּׁתֵּי עֵינַי. שֶׁכֵּר אַחַת מֵעֵינַי תֵּן לִי בִּנְקָמָה זוֹ, וְשֹׁכֵר הָאַחֶרֶת לְעוֹלָם הַבָּא: שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו. כְּשֶׁצָּדְיָן אוֹתוֹ אֵינוֹ (מרחיק) לְבָרוֹחַ אֶלָּא חוֹזֵר עֲקֵלְקַלּוֹת: שֶׁעֵר הָעִיר. בּוֹשֵׁעֲרֵי[ו] עִזָּה מִשְּׁתֵּעִי קָרֵא: עַל כְּתֵפָיו. כְּשֶׁיִּעוּר כְּתֵפָיו: קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא חַמְרָא חַמְרָא. לְפָנֵי כָּל אָדָם מְבִיאִין מַה שֶּׁהוּא רָגִיל בּוֹ, לְפָנֵי שׁוֹתֵי יַיִן מְבִיאִין יַיִן: קַמֵּי רַפּוֹקָא גְּרִידְיָא דּוּבְלָא. לְפָנֵי עוֹבֵד אֲדָמָה וְחוֹפֵר בְּגוּמוֹת שֶׁרָגִיל לֶאֱכוֹל יָרָק מְבִיאִין בּוֹ סְלָא יָרָק. דּוּבְלָי מִין יָרָק הוּא: קָארֵי וּבוּצִינֵי. מִין אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ גְּדוֹלִים וְאֵלּוּ קְטַנִּים. כְּלוֹמַר בְּמָה שֶׁהוּא עוֹסֵק הִיא עֲסוּקָה: כְּאֶחָד. כִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּמִשְׁפַּט צֶדֶק: שֶׁמֶשׁ. לְשׁוֹן חוֹמָה, כְּמוֹ וְשָׁמְתִּי כַּדְּרוֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ (יְחֶזְקֵאל מז:): עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה. מִשֶּׁמֵּעַ שֶׁכִּנּוּהוּ בִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה מִמֶּנּוּ: מַעַן שֶׁמּוֹ. שֶׁאֵין שֶׁמֶשׁ שֵׁם מְמֻשׁ, אֶלָּא מְגַן וּמַצִּיל: שָׁפֵי. אשלוישי״ש, כְּמוֹ דָּשֵׁף מִדּוּכְתֵּיהּ (חֻלִּין קָפ״ב מב:): שַׁפִּיפוֹן. שַׁפִּיָּה כְּפוּלָה: מַעַין דּוּגְמָא בּוֹ. נִשְׁתַּנּוּ מִן הַתַּחְתּוֹנִים לְתִפְאֶרֶת: וַיְסַר כֹּחוֹ. לֹא מֵיתִי רְאִיָּה אֶלָּא דְּכֻלָּן לְקוֹ: שָׁאוּל בְּצִוָּארוֹ. וַיִּגְבַּהּ מִכָּל הָעָם מִשִּׁכְמוֹ (שמואל א׳ ט׳ ז): וַיִּפֹּל עָלָיִךְ. מְקוֹם שֶׁהוֹרְגִין בַּחֶרֶב וְהַיְינוּ צַוָּאר: צַדִּיקָיָה בְּעֵינָיו. לֹא יָדְעָנָא מִנָּן דְּנִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח, וְכֵן אָסָא בְּרִגְלָיו, אֶלָּא כֵּן שָׁמַע מֵרַבּוֹ: פּוֹדְגְּרָא. שֵׁם חֶלְיִי הוּא שֶׁאוֹחֵז בְּרַגְלַיִם וְקוֹרֵא לוֹ פּוֹדְגְּרָא: נֶעֱנַשׁ אַבָּא. לְחִלּוֹת: אַנְגְּרִיָּא. עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ: הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה. הִזְעִיקָן, וְיָשְׁאוּ אֶת אַבְנֵי הָרְמָה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בּוֹנֶה עָלֶיהָ כָּרַךְ לִבְשִׁתֵּי תֵּת יוֹצֵא וָבָא לְאִסָּא: חָתָן. שֶׁכָּתוּב בּוֹ נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ וגו׳ (דְּבָרִים כד:): כְּתִיב וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה. אִלְמָא תִּמְנַת בִּירִידָה, וּכְתִיב עוֹלָה תִּמְנָתָה אִלְמָא בְּעֵלִיָּה הִיא, וְשִׁמְשׁוֹן וִיהוּדָה תַּרְוַיְיהוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָווּ: שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ. שֶׁנִּשָּׂא מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים הָאֲסוּרוֹת לוֹ: יְהוּדָה נִתְעַלֵּה. שִׁמְשׁוֹן נוֹלַד וּפָרַץ וְזָרַח שֶׁהֵעֱמִידוּ מְלָכִים וּנְבִיאִים בְּיִשְׂרָאֵל: דְּאִתֵּי מַהֲאִי גִּיסָא. שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת בְּאֶמְצַע שִׁפּוּעַ הַהַר. הָבָא לָהּ מֵרֹאשׁ הַהַר יוֹרֵד, הָבָא לָהּ מֵרַגְלֵי הַהַר עוֹלֶה: כְּגוֹן וְדָרְנִי וּבֵי בָּארֵי וְגָרֵשׁ. עֲיָירוֹת הֵן הַיּוֹשְׁבוֹת בְּשִׁפּוּעַ הָהָרִים: מְצַפּוֹת לְרָאוֹתוֹ. שֶׁהָיוּ רְגִילִין לְהִתְקַבֵּץ שָׁם וְלָלוּן, וְהָיָה חָבִיב עֲלֵיהֶם: שֶׁנִּתְּנָה עֵינַיִם לְדִבְרֵיהָ. דּוּגְמָא וּפִתָּח הֶתֵּר נִתְּנָה לְעַצְמָהּ שֶׁאֵין עֲבֵרָה בְּדָבָר: גִּיּוֹרֶת אֲנִי. וְאֵינִי עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וּרְאוּיָה לָהּ: פָּנוּיָה אֲנִי. וּמֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם: תּוֹמָה אֲנִי. וְהָיִיתִי קְטַנָּה וְהִשְׁאוּנִי אִמִּי וְאַחַי וְאֵין נִשּׂוּאִין לְעַר וְאוֹנֵן כְּלוּם לֶאֱסוֹר עָלַיּוּ מִשּׁוּם בְּלָתוֹ, וְאֵין זְכוּת לָאָם וְלָאַחִים לְהַשִּׂיא קְטַנָּה אֶלָּא הָאָב זוֹכֶה בָּהּ כְּדִכְתִיב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה (דְּבָרִים כב). וּלְהַךְ סְבָרָא לְאוֹ בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה, שֶׁמִּשְּׁנַת שִׁשִּׁים לְיַעֲקֹב כְּלוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל שֵׁם, וְיַעֲקֹב כְּבָר הָיָה יוֹתֵר מִבֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים: טְהוֹרָה אֲנִי. מִנִּדָּה: וְנִטַּע בּוֹ. לְהִתְהַוּת עוֹבְרִים וְשָׁבִים: פּוּגְנְדָּק. לְלוֹן שָׁם אוֹרְחִים, וּלְשׁוֹן אִשָּׁ״ל נוֹטְרִיקוֹן הוּא, אֲבִילָה שֶׁתִּיָּה לְזִרְעָהּ, שֶׁהָיָה מְאַכִּילָן וּמַשְׁקֵן וְאח״כ מְלַוֶּה אוֹתָן: וַיִּטַּע אֹהֳלֵי אֲפַדְּנוֹ. פָּסוּק הוּא בְּדָנִיאֵל עַל אֶחָד מֵהַמְּלָכִים: אלא

תוספות

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלום דאמר בפ״ק דשבת (קף י:) אמר רב דמנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה׳ שלום ולא קא חשיב ליה במס׳ סופרים (פ״ז) בהדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא רשייר ועדיף מחנון ורחום דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות קף לח.) דנמחק דלא אשכחן שקרא הקב״ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב״ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על בריותיו:

נוח

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ, דִּכְתִיב ׳אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי׳. ׳וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה׳ בַּמָּה בֵּרְכוֹ, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאִמָּתוֹ, אִמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם, וְזַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף. ׳וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה׳ וַיֹּאמַר ה׳ אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים׳. אָמַר רַב, אָמַר שְׁמוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֲשָׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. ׳וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים׳ מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְדִּי אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו וְיִפְרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָן. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הַחֲסִיד, בֵּין כְּתֵיפָיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן, שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ׳. וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו׳, וּגְמִירֵי דְּאֵין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה. ׳וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים׳ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי׳, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ. אָמַר רַב פָּפָּא, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא. קַמֵּי רַפּוֹקָא, גְּרִידְיָא דּוּבְלָא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְּזוּנָּה, אִשְׁתּוֹ מְזוּנֶנֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי׳ וּכְתִיב ׳תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין׳, וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, אִיהוּ בִּי קָארֵי וְאִיתְתֵּיהּ בֵּי בּוּצִינֵי. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה׳ אֱלֹהִים וגו׳״. אֶלָּא מֵעַתָּה, לֹא יִמָּחֶה. אֶלָּא, מֵעַיִן שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵגֵן עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן מֵגֵן בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּלָעֶם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיֵּלֶךְ שָׁפִי׳. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח׳. תָּנוּ רַבָּנַן, חֲמִשָּׁה נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה, וְכוּלָּן לְקוֹ בָּהֶן. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ, צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, אָסָא בְּרַגְלָיו. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב ׳וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו׳. שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב ׳וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ׳. אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ, כְּדִבְעֵינָן לְמֵימַר קַמָּן. צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב ׳וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר׳. אָסָא בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב ׳רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו׳, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁאָחֲזוּהוּ פָּדַגְרָא. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמֵי פָּדַגְרָא, אָמַר לֵיהּ כְּמַחַט בְּבְשָׂר הַחַי. מְנָא יָדַע, אִיבָּא דְּאָמְרִי, מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ. וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, מַרְגִּישׁ לֵיהּ, וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, ׳סוֹד ה׳ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׳. דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אָסָא, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי׳. מַאי ׳אֵין נָקִי׳, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ. כְּתִיב ׳וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה׳, וּכְתִיב ׳הִנֵּה חֲמִיךְ עֹלֶה תִּמְנָתָה׳, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ, כְּתִיב בֵּיהּ יֵרִידָה. יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהּ, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ, חֲדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה. רַב פָּפָּא אָמַר, חֲדָא תִּמְנָה הֲוַאי, דְּאִתֵּי מֵהַאי גִּיסָא - יְרִידָה, וּדְאִתֵּי מֵהַאי גִּיסָא – עֲלִיָּה, כְּגוֹן וַרְדּוֹנְיָא, וּבֵי בָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּגָרֵשׁ. ׳וַתִּשַּׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם׳, אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, מָקוֹם שֶׁכָּל עֵינַיִם צוֹפוֹת לְרְאוֹתוֹ. רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, מָקוֹם הוּא שֶׁשְּׁמוֹ עֵינַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ׳תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם׳. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שֶׁנִּתְּנָה עֵינַיִם לְדִבְרֵיהָ. כְּשֶׁהִתְבָּעָה, אָמַר לָהּ, שֶׁמָּא נְכָרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ גִּיּוֹרֶת אֲנִי. שֶׁמָּא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אֲנִי. שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ אָבִיךָ קִידּוּשִׁין, אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אֲנִי. שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אֲנִי. ׳וַיִּטַּע אֹהֶל בְּבֵאֵר שָׁבַע׳ אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה פְּרִדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר פְּרִדֵּס וְחַד אָמַר פּוּגְנְדָּק, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר פְּרִדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב ׳וַיִּטַּע׳, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּגְנְדָּק, מַאי ׳וַיִּטַּע׳, כִּדְכְתִיב ״וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וגו׳״. ׳וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה׳ אֵל עוֹלָם׳, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּיקְרֵי ׳וַיִּקְרָא׳, אלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף י עמוד ב

רש"י

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר בפ' הזהב (כ"מ קף נח:) כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מיניייהו המלבין פני חבירו ברבים ואומר נמי (פס נע.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים קף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. בשלהי מסכת מכות (קף כג:) מסיק דהכי גמירי לה:

דקרב רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר דאמר בחלק (סנהדרין קף קג:) אבשלום אין לו חלק לעולם הבא א"כ סבירא ליה דקרב רישיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (פס קג.) לא חיין ולא נידונין וי"ל דלא חשיב אלא מלכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא דאמרו בחלק (סנהדרין קף קל.) ברא מזבי אבא אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הבן מציל את האב כגון יאשיהו שלא מנו את אמון וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הורילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א"נ מצי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום:

ולעולם

תוספות

אֶלָּא וַיִּקְרִיא. לְמַד לְבְרִיּוֹת לִקְרוֹת שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם: **כֵּיצַד לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ. מִשְּׁלוֹ הָיוּ עוֹמְדִין לְבָרְכוֹ לְאַבְרָהָם, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם: שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חֲמִיהָ.** וְלֹא רָאָה אוֹתָהּ כָּל הַיָּמִים שֶׁגָּדְלָה בְּבֵיתוֹ, לְפִיכָךְ לֹא הִכִּיר בָּהּ: **אָמוֹץ.** אֲבִיו שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ וַאֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחִים הָווּ, וַאֲמַצְיָה מִזֶּרַע דָּוִד הָיָה וְאָמוֹץ אָחִיו נְבִיא הָיָה, אֶלְמָא נְבִיאִים נָפִיק מִנָּהּ: **הִיא מְתוּצֵאת.** הֲוֵי מִשְּׁמַע לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּעֵל כְּרֵחָהּ, הִיא מוֹצֵאת מִשְּׁמַע לְשׁוֹן מְצִיאָה: **סִימָנֶיהָ.** חוֹתְמוֹ וּפִתְילִים וּמִטָּה, שֶׁבָּא סַמָּאֵל שֶׁהוּא שַׂר שֶׁל אֱדוֹם וְרִיחֲקָן כְּדֵי שֶׁתִּשְׂרֹף וְלֹא יֵצֵא דָּוִד מִמֶּנָּה הַמַּכָּה אֶת אֱדוֹם בְּגִיא מֶלַח: **יוֹנַת אֵלֶם רְחוֹקִים.** עַל עִסְקֵי הַרְחָקָה שֶׁנַּעֲשוּ סִימָנֶיהָ רְחוֹקִים: **לְדָוִד מִכְתָּם.** לְאוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה [שֶׁהִיא] רְאוּיָה וְעוֹמֶדֶת לָצֵאת מִמֶּנָּה דָּוִד: **שֶׁהוּא מָךְ.** עָנְיָו: **וְתָם.** תָּמִים בְּדַרְכָּיו: **מִכָּרְתוֹ תַּמָּה.** מָקוֹם מִילָּה שֶׁהוּא רָאוּי לְמִכָּה הָיְתָה תָּם וְשָׁלֵם, שֶׁלֹּא הִצְרַךְ לְחִסָּרוֹ: **ד"א בְּשֵׁם שֶׁנִּקְבְּנוּתוֹ.** קֹדֶם שְׁמָלֵךְ: **כָּךְ בְּגֻרְלָתוֹ.** לְאַחַר שְׁמָלֵךְ, וּלְשׁוֹן מִכְתָּם שֶׁהָיְתָה תַּמָּה מִכָּרוֹ מִתְחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, לֹא נֶחְסַר עֲנָוְתָנוּתוֹ וְלֹא נִשְׁתַּנִּית: **וְהִיא שָׁלְחָה וגו' לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ.** וְלֹא שָׁלְחָה לוֹ לֵאמֹר מִמְּךָ אֲנִי הָרָה וְדַרֵי סִימָנִין שֶׁלָּךְ: **וַתֹּאמֶר** לֵיהּ מֵימַר. לְשָׁלִיחַ אֲמוֹר לוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ אֲנִי הָרָה וְאֵלּוּ סִימָנָיו: **וְאֵל יַלְבִּין כּוּ'.** אַף זוֹ נוֹחַ הָיְתָה לָהּ לִשְׂרֹף וְאֵל תַּלְבִּין פָּנָיו, לְפִיכָךְ שָׁלְחָה לוֹ, אִם יוֹדֶה וּיְגַלֶּה הוּא עַצְמוֹ אֶת הַדָּבָר יִגָּלֶה, וְאִם לָאו תִּשְׂרֹף וְלֹא תְּגַלֶּה הִיא אֶת הַדָּבָר: **בְּחֻכָּר בַּשַּׂר.** אֵל אָבִיו דָּבָר שֶׁנִּצְטַעֵר בּוֹ, וּבְהֻכַּר בְּשָׂרוּהוּ: **מִנָּא יָדַע.** שֶׁמִּמֶּנּוּ הִיא מְעֻבֶּרֶת, שֶׁמָּא אַף אֲחֵרִים בָּאוּ עָלֶיהָ: **וַיֹּאמֶר.** בַּת קוֹל אֹמֶרֶת: **כְּבוּשִׁים.** דְּבָרִים עֲלוּמִים שֶׁנִּגְזְרוּ מִלְּפָנַי שֶׁיֵּצְאוּ מִזּוֹ מְלָכִים, וְאִי אִפְשָׁר לָצֵאת אֶלָּא מִיְּהוּדָה דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית מט) גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. כְּבוּשִׁים – דְּבָרִי סְתָר, גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ בְּהֶדֵי כְּבָשֵׁי דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמָה לָךְ, בְּבְרָכוֹת (קף י.) גְּבִי חִזְקִיָּה: **כֵּיוָן שֶׁיָּדַע.** שֶׁיָּדַע בָּהּ שֶׁהִיא צַדֶּקֶת וּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנָה: **מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים.** מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, שֶׁנְּזִיר עוֹלָם הָיָה וּמְגַלֵּח אַחַת לִי"ב חֹדֶשׁ: **דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ.** שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ מְשֻׁלָּךְ רָחוֹק מִגּוּפוֹ וְקָרֵב: **שֶׁלָּקַח מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ.** וְהָכֵי קָאָמַר קָרֵא, וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח לוֹ אֶת הַמַּצֵּבָה [הַשְּׁרָרָה] הַזֹּאת בְּחַיָּיו, וַיִּצֵּב לוֹ אֶת מַצֵּבָת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ: **עָצָה עֲמֻקָּה.** שֶׁל הַקָּבָ"ה שֶׁהוּא מֶלֶךְ עוֹלָם שֶׁגָּזַר עַל דָּוִד בֵּן בְּמַעֲשֵׂה בַּת שֶׁבַע:

הנני

אֶלָּא 'וַיִּקְרִיא', מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. 'וַיַּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ', מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה פָּנֶיהָ חָשְׁבָה לְזוֹנָה, אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חֲמִיהָ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חֲמִיהָ, זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלָן, מִתָּמָר. נְבִיאִים, דִּכְתִיב 'חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן אָמוֹץ'. מְלָכִים, מִדָּוִד. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מְסוֹרָת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אַחִים הָווּ. 'הוּא מוֹצֵאת' הִיא מִיתוּצֵאת מִיָּבֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, לְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ, בָּא סַמָּאֵל וְרִיחֲקָן, בָּא גַּבְרִיאֵל וְקֵרְבָן, הֵיינוּ דִּכְתִיב 'לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ, נַעֲשֵׂית כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת. 'לְדָוִד מִכְתָּם' שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ וְתָם לַכֹּל. דָּבָר אַחֵר 'מִכְתָּם' שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה, שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר, 'מִכְתָּם' כְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ הִקְטִין עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה, כָּךְ בִּגְדוּלָתוֹ. 'וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ אָנֹכִי הָרָה' וַתֹּאמֶר לֵיהּ מֵימַר, אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר. 'הֻכַּר נָא' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ'הֻכַּר' בִּישֵׁר לְאָבִיו, בְּ'הַכֵּר' בִּישֵׁרוּהוּ. בְּ'הֻכַּר' בִּישֵׁר - 'הֻכַּר נָא הַכֻּתֹּנֶת בִּנְךָ הוּא', בְּ'הַכֵּר' בִּישֵׁרוּהוּ - הַכֵּר נָא לְמִי. 'נָא', 'אִין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמְרָה לֵיהּ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַכֵּר פְּנֵי בוֹרְאֲךָ וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי. 'וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי', הֵיינוּ דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב 'עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ', יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה וְאָמַר 'צָדְקָה מִמֶּנִּי' יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הִצַּלְתָּ תָּמָר וּשְׁנֵי בָנֶיהָ מִן הָאוּר, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ שְׁלֹשָׁה מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. 'צָדְקָה מִמֶּנִּי' מְנָא יָדַע, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים. 'וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ' אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמוּהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה, כְּתִיב הָכָא 'וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ' וּכְתִיב הָתָם 'כּוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף': אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ וְכוּ': תְּנוּ רַבָּנַן, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וגו' וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וגו')', וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יִגַּלֵּחַ כִּי כָבֵד עָלָיו וּגִלְּחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ'. תָּנָא, אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טִבֶּרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד, וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד תַּחַת שׁוֹבֶךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וַיֹּאחֲז [וַיֶּחֱזַק] רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה וַיִּתַּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר', [שֶׁקָּל סַפְסִירָא בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִבְקַע שְׁאוֹל מִתַּחְתָּיו. 'וַיִּרְוַג הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי בְנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי'. 'וְהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי', הֲנֵי תְּמַנְיָא זִימְנֵי 'בְּנִי' לָמָה, שִׁבְעָה דְּאַסְקֵיהּ מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְאִידָךְ, אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. 'וַאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיִּצֶּב לוֹ בְּחַיָּיו' מַאי 'לָקַח', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ. 'אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וגו'', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם,

דכתיב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אֶלָּא "וַיִּקְרָיא", מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב - לימדם לקרות בשם ה'. כֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אורחיו של אברהם מהמאכל ומשתה שנתן להם, וְעָמְדוּ לְבָרְכוֹ - להודות לו, אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, הרי מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, ואם כן הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם – להקדוש ברוך הוא, שברא את העולם במאמרו.

הגמרא חוזרת לבאר פסוקים נוספים במעשה יהודה ותמר. נאמר "וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ", שואלת הגמרא, האם מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה תמר את פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ יהודה לְזוֹנָה, והרי אין דרך הזונות לכסות פניהן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אין פירוש הפסוק שחשבה לזונה משום שכסתה פניה בעת שראה אותה יהודה על אם הדרך, אלא שכיון שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ - יהודה, ולא ראה אותה בכל הימים שהיתה בביתו, לכן לא הכירה כשהיתה על אם הדרך וחשבה לזונה. ומצינו שהיתה צנועה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ, זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלָן, מִתָּמָר, שבזכות צניעותה בבית חמיה, זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מבארת הגמרא, יצאו ממנה נְבִיאִים, דִּכְתִיב "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ", ואף מְלָכִים יצאו ממנה מִדָּוִד שהיה מזרעה. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, שאָמוֹץ אבי ישעיה, וַאֲמַצְיָה מלך יהודה, אַחִים הֲווּ - היו אחים, ואמציה היה מזרע דוד, ואמוץ אחיו היה נביא, הרי שיצאו מתמר נביאים ומלכים.

נאמר בפסוק אודות הוצאת תמר לשריפה, "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר וגו'". שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'הוּא מוֹצֵאת' שמשתמע לשון מציאה, הִיא מִיתּוֹצֵאת - שהוצאה בעל כרחה, מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לפסוק לומר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אמרה התורה 'מוצאת' לדרשה, שלְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ – החותם, הפתילים והמטה, שנתן לה יהודה, בָּא סַמָּאֵל - שר של אדום, וְרִיחֲקָן, כדי שתישרף תמר ולא ייצא ממנה דוד העתיד להכות את אדום, וּבָא גַּבְרִיאֵל וְקֵרְבָן. לפי דברי רבי אלעזר, דורשת הגמרא את הפסוק הבא על תמר. הֵיכָן דִּכְתִיב – זהו שכתוב, "לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן - מבאר כיצד דורשים את הפסוק, 'על יונת אלם רחוקים' - שמִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ של תמר על ידי סמאל, נַעֲשֵׂית תמר כְּיוֹנָה אִילֶמֶת – שלא היה בפיה מה להשיב. 'לְדָוִד מִכְתָּם' - שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ – עניו, וְתָם – תמים בדרכיו לְכָל. דָּבָר אַחֵר – ביאור אחר, נקרא "מִכְתָּם" לפי שֶׁהָיְתָה מְכֻתֶּמֶת – שמקום המילה הראוי למכה, היה תם ושלם אצלו, מפני שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר, "מִכְתָּם", שהיתה מכתו – ענוותנותו, תמה, שמתחילתו ועד סופו לא נחסרה ענוותנותו ולא נשתנתה, שכְּשֵׁם שֶׁבִּקְטַנּוּתוֹ – לפני שמלך, הִקְטִין דוד עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ – אצל מפיבושת, כדי לִלְמוֹד תּוֹרָה, כָּךְ גם בִּגְדוּלָּתוֹ, לאחר שמלך, הקטין את עצמו כדי ללמוד תורה ממי שגדול ממנו.

נאמר עוד בהוצאת תמר לשריפה, "וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה", שואלת הגמרא, מדוע תמר אמרה לשליח שיאמר ליהודה 'לאיש אשר אלה לו', לרמוז לו שהרתה ממנו, וְתֵימָא לֵיהּ מֵימַר - תאמר לשליח שיגיד ליהודה בפירוש שממנו היא הרה. מישבת הגמרא, אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר – בשם רַב, וְאָמְרִי לְהּ – יש אומרים שאָמַר זאת רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר – בשם רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לְהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר - שהעדיפה להישרף באש ובלבד שלא להלבין את פני יהודה, ולכן שלחה ואמרה לו כן ברמז, כדי שאם ירצה להודות, יגלה הדבר בעצמו, ואם לא, תישרף ולא תגלה את הדבר.

בהמשך הפסוק נאמר, "ותאמר הַכֶּר נָא למי החתמת והפתילים והמטה האלה, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ"הַכֶּר" בִּישַׁר יהודה לְאָבִיו דבר שגרם לו צער, וכנגד כך, בְּ"הַכֶּר" בִּישְׁרוּחוּ – את יהודה. ומבאר, בְּ"הַכֶּר" בִּישַׁר לאביו, שכן אמר לו אודות יוסף "הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא", בְּ"הַכֶּר" בִּישְׁרוּחוּ, שאמרה לו תמר "הַכֶּר נָא לְמִי החותמת ולמי הפתילים", שכשם שרימה את אביו על ידי הכתנת וציערו לחשוב שנטרף יוסף, נענש אף הוא שרימתה אותו תמר בכליו עד שיצטער לחפשה ולמוצאה. דורשת הגמרא את המילה "נָא", אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. ומבארת, שאָמְרָה לֵיהּ תמר ליהודה, אף אם תרצה לכפור באותו מעשה ובסימנים, לפי שלא היו עדים, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ – מבקשת אני ממך, שאף על פי כן, הַכֶּר פְּנֵי בּוֹרַאֲךָ היודע ועד בדבר, וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי.

בפסוק הבא נאמר, "וַיַּכֶּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי", הֵיכָן – זהו דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר – בעמידתו בנסיון במעשה אשת פוטיפר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ", הרי שנתווספה לו האות ה'. ואילו יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא - שהודה לדברי תמר ואמר "צדקה ממני", זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ומוסיפה הגמרא לדרוש, כֵּיצַד – לאחר שֶׁהוֹדָה יהודה וְאָמַר "צָדְקָה מִמֶּנִּי", יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הִצַּלְתָּ את תָּמָר וּשְׁנֵי בָּנֶיהָ מִן הָאוּר – מן האש, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ את שָׁלֹשׁ מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

לאחר שראה יהודה את הסימנים, אמר 'צָדְקָה מִמֶּנִּי', שואלת הגמרא, מָנָא יָדַע – מהיכן ידע יהודה שממנו הרתה, שמא אף אחרים באו ומהם הרתה. ומשיבה, שיָּצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים – דברים עלומים ונסתרים אלו, שנגזר מלפני שיצאו מתמר מלכים, והרי אי אפשר שיצאו מלכים אלא מיהודה, ולכן סובב הדבר שיבוא עליה יהודה.

נאמר בהמשך הפסוק, "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ", אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמִשָּׁה דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כוונת הפסוק, שכֵּיוָן שֶׁיָּדָעָהּ – מאחר שהכיר בה יהודה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה, שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה - לא פסק מלבוא עליה. ומביא ראיה לדבר, שכְּתִיב הָכָא "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" וּכְתִיב הָתָם – במתן תורה, "את הדברים האלה דיבר ה' וגו' קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף" – וכמו ששם הביאור הוא שלא פסק, כך כאן..

שנינו במשנה, אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד – חטא, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וגו' וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וגו')", וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יִגַּלַּח – עת גילוחו היה פעם בשנה, כִּי כָבֵד עָלָיו וּגִלַּחוֹ – ומפני שהיה כבד עליו שערו לכן היה מגלחו, וְשָׁקַל אֶת שַׂעַר רֹאשׁוֹ – והיה שוקל את שער ראשו, ועלה משקלו מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ" – במשקל המלך. תָּנָא, 'אבן המלך' היא אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טִבֶּרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. וּלְפִיכָךְ – כיון שהתגאה אבשלום בשערו, נענש וְנִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא – ויזדמן, אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד, וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד, וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תוך כדי מרוצתו, תַּחַת שּׂוֹכֶךְ – הסתבכות ענפי הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וְיֹאחֵז [וַיֶּחֱזַק] רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה – ויסתבכו שערותיו של אבשלום ונאחז ראשו באלה, וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – נותר תלוי באויר, וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבַר", [שָׁקַל סַפְסִירָא – נטל אבשלום את חרבו, בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ – ורצה לחתוך

המשך בעמוד 62

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

דִּכְתִיב "הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ", וכוונת הפסוק, שאבשלום לקח את דבר הקב"ה וגזירתו העמוקה לדוד במעשה בת שבע, שנאמר לו "הנני מקים עליך רעה מביתך", והציב את אותה עצה וקיימה, וגרם לאותה רעה שתיקרא על שמו, וזה הוא המקח הרע שלקח לעצמו.

כֵּיוָצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, כעין דרשה זו יש לדרוש על הנאמר בעת ששלח יעקב את יוסף לראות את שלום אחיו, ושעל ידי כן התגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, "וַיִּשְׁלַחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶברוֹן", **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא,** מהו 'מעמק חברון', **בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק** – אברהם, **שֶׁקָּבוּר בְּחֶברוֹן. דִּכְתִיב** – בברית בין הבתרים, שאמר הקב"ה לאברהם, "יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בארץ לא להם וגו'", ועל ידי שנמכר יוסף למצרים וירדו אבותינו לשם, התקיים הדבר.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק שהביאה לעיל אודות אבשלום. "**כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן**", שואלת הגמרא, **וְלֹא הָווּ לֵיהּ בָּנִי** - האם לא היו לאבשלום בנים, **וְהָכְתִיב** "וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה בָנִים **וּבַת אַחַת**". מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי,** אין הכוונה שלא היו לו בנים, אלא **שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן** – ראוי **לְמַלְכוּת,** ולכן חפץ להנציח את שמו לדורות על ידי המצבת. **רַב חִסְדָּא אָמַר,** מיישב באופן אחר, **גְּמִירֵי** – מסורת בידינו מרבותינו, **שְׁכָל הַשּׂוֹרֵף** את **תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ,** נענש במדה כנגד מדה **וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, וְאֵיהוּ** – אבשלום, **קָלְיֵהּ לְדִיוֹאַב** – שרף את תבואתו של יואב, **דִּכְתִיב** "וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים **לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ, וַיַּצִּתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ**", ולכן לא ירשו בניו של אבשלום אותו.

שנינו במשנה **וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מִרֻּבָּם וכו'**, שאף לענין הטובה, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, וכמו שמצינו אצל מרים. שואלת הגמרא, **מִי דָּמֵי** – האם דומה הטובה שעשתה מרים לגמול שנמדד לה, הרי **הָתָם** – מה שהמתינה למשה, **חָדָא שַׁעְתָּא** – היה שעה אחת, ואילו **הָכָא** – ההמתנה שהמתינו לה בעת שנצטרעה, היתה **שִׁבְעָה יוֹמֵי,** נמצא שקיבלה הרבה מעבר למדה שמדדה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי, אִימָּא** – יש לבאר את המשנה, **שׁוּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן** – אין מודדים לו באותה מדה שמדד כמו במדה רעה, אלא ביותר ממה שמדד. **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **הָא וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה קָתָנֵי,** ומשמע שכמו שלענין הרעה נמדד מדה במדה כמו כן לענין הטובה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** – מיישב באופן אחר, **הָכִי קָתָנֵי, וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה - דִּבְאוֹתָהּ מִדָּה,** הדמיון בין מדה טובה לרעה הוא, שכמו שלענין הרעה מודד הקב"ה מדה כנגד מדה, כן ההנהגה היא גם לגבי הטובה, **וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת,** אולם אין זה דומה, שלענין הטובה מקבל האדם גמול יותר ממה שעשה, כיון שמדה טובה מרובה ממידת פורענות.

נאמר לגבי מרים "**וַתִּצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק**", **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה כּוּלּוֹ** – כל מילה בו, **עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר,** שהשכינה הנקראת אחות לישראל – כיון שמצוייה עמהם בגלות, היתה ניצבת שם. מצינו לגבי השכינה את המילה 'וַתִּצַּב', **דִּכְתִיב** "וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצַּב וגו'". 'אֲחוֹתוֹ', **דִּכְתִיב** "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ". 'מֵרָחוֹק', **דִּכְתִיב** "מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי". 'לְדַעַת', **דִּכְתִיב** "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'". 'מַה', **דִּכְתִיב** "מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ". 'יַעֲשֶׂה', **דִּכְתִיב** "כִּי **לֹא יַעֲשֶׂה [ה']** אֱלֹהִים דָּבָר". 'לוֹ', **דִּכְתִיב** "וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם".

הגמרא מוסיפה לדרוש בפסוקים האמורים אודות שיעבוד ישראל במצרים. "**וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וגו'**". נחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל** בביאור כוונת הפסוק, **חַד אָמַר, חָדָשׁ מַמָּשׁ** – התחלפה המלוכה ועמד מלך חדש במצרים, **וְחַד אָמַר** שהיה זה אותו מלך ששלט קודם לכן במצרים, אלא **שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו** – שחידש גזירות ופורעניות עליהם. ומבארת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ,** למד זאת מדִּכְתִיב 'חָדָשׁ', ובפשוטו של מקרא. **וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו,** נימוקו הוא **דְּלָא כְּתִיב וַיָּמָת** מלך מצרים **וַיִּמְלֹךְ** תחתיו אחר, ולכן משמע שהיה זה אותו מלך. ואף שנאמר "**אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף**", ואם היה זה אותו מלך, איך לא הכירוהו, הביאור שם הוא **דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלָא יָדַע לֵיהּ כְּלָל** – שמגזרותיו לישראל היה נראה כאילו אינו מכיר את כל הטובה שעשה יוסף למצרים.

"**וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**". **תָּנָא, הוּא** – פרעה, **הִתְחִיל בְּעֵצָה** של השיעבוד **תְּחִילָּה, לְפִיכָךְ לָקָה** הוא **תְּחִילָּה.** ומבארת הגמרא, **הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, דִּכְתִיב** "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", **לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה, כְּדִכְתִיב** "וְיָבֹה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יעלו הצפרדעים" – הרי שהתחילה המכה בו.

"**הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ**", שואלת הגמרא, **לָהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ,** שהרי דיבר על כללות עם ישראל. ומשיבה, **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא,** אמר פרעה ליועציו, **בֹּאוּ וְנֶחְכַּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל** הקב"ה, לבקש חכמה כנגדו כדי שלא יוכל להענישנו על שנהרוג את ישראל. אמרו, **בַּמֶּה נְדוּנֵם** - באיזו מיתה נמיתם ולא יוכל להענישנו ולהרגנו על כך באותה מיתה, שהרי דרכו למדוד ולהעניש מדה כנגד מדה, אם **נְדוּנֵם בָּאֵשׁ, כְּתִיב** "כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא" **וּכְתִיב** "כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וגו'", ואם כן יענישנו מדה כנגד מדה באש. ואם נמית אותם בְּחֶרֶב, כְּתִיב ["וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר"]. **אֶלָּא בּוֹאוּ וּנְדוּנֵם בַּמַּיִם** – נשליכם ליאור, **שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר** "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אשר נשבעתי מעבור מי נח וְגו'", וממילא לא יוכל להענישנו מדה כנגד מדה במים. אולם **וְהָן אֵינָן יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא** מבול, **אֶבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא מֵבִיא,** ואם כן יוכל להענישם במים. **אִי נַמִּי** - אף אם אינו מביא מבול אפילו על אומה אחת, אך לא נשבע אלא **שֶׁהוּא אֵינוֹ מֵבִיא, אֶבָל הֵן** עצמם **בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ** – בתוך המים, ודבר זה אינו כלול בשבועה, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – שנענשו במים, כמו שכתוב "**וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ**". **וְהֵיכָן דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב "כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם"**, 'זדו' הוא מלשון בישול, כלומר, **שֶׁבַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְׁלוּ** המצרים, שדנו את ישראל בהשלכת בניהם ליאור, **בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ** הם, שטבעו ונתבשלו בים סוף כבקדירה. שואלת הגמרא, **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי** – מהיכן משמע לרבי אלעזר ש'זדו' **לִישְׁנָא דִּקְדֵירָה הוּא,** ומשיבה, **דִּכְתִיב** "**וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד**" – שיבשל יעקב תבשיל בקדרה.

כיון שהובא לעיל שטיכסו פרעה ועבדיו עצה להתחכם נגד מושיען של ישראל, מביאה הגמרא מי היו היועצים בעצה זו.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה של 'הבה נתחכמה לו', והם, **בִּלְעָם וְאִיּוֹב וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ** לדונם במים, **נֶהֱרַג. אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק** ולא מחה, **נִידּוֹן בְּיִסּוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח,** ולא רצה לייעץ לעשות רע לישראל, **זָכוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁיָּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית** בעצת הסנהדרין ויעשו משפט ברשעים, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִשְׁפָּחוֹת סֹפְרִים** – חכמים בתורה, **יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ** – תלמידי יעבץ שהיה אדם גדול בתורה, והיה שם משפחתם, **תִּרְעָתִים** – על שם ששמעו תרועה בהר סיני, וכן על שם שהיו יושבים ודנים בשערי ירושלים, **שִׁמְעָתִים** – ששמעו מצות אביהם, **(סוּכָתִים) [שׁוּכָתִים]** – שהיו יושבים בסוכות, **הֵמָּה הַקֵּינִים** – הם בני הקיני, **הַבָּאִים מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב**" - שנולדו מחמת, שהיה מבית רכב. **וּכְתִיב "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וגו'"**, הרי שהקיני הם בניו של יתרו, וקראם הנביא "משפחת סופרים", דהיינו סנהדרין, וכן "תרעתים", דהיינו זקני שער.

המשך בעמוד 16

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יא עמוד א

רש״י

הִנְנִי מַקִּים וגו׳. הִצִּיב אַבְשָׁלוֹם אוֹתָהּ עִצָּה וְקִיְּמָהּ מַצֶּבֶת דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּבָּ״ה כִּדְכְתִיב לְעוֹלָם ה׳ דְּבָרְךָ נִצָּב (תְּהִלִּים קיט). וְיִקָּרֵא לְמִצֶּבֶת עַל שְׁמוֹ, גָּרַם לְאוֹתָהּ רָעָה שֶׁתִּקָּרֵא עַל שְׁמוֹ. וְיִקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלוֹם, כָּךְ הִיא נִקְרֵאת: וַיִּשְׁלָחֵהוּ מִעֲמֶק חֶבְרוֹן. בִּיּוֹסֵף מִשֹּׁתְעֵי קָרֵא, בְּשִׁשְׁלוּחוֹ יַעֲקֹב אֲצַל אֶחָיו, וְהוּא תְּחִלַּת סִבַּת יְרִידַת יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם: שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן. אַבְרָהָם: אֵינוֹ כֵּן. דִּיּוֹתֵר מִמֹּה שֶׁהוּא מוֹדֶה מוֹדִדִים לוֹ: דְּבָאוֹתָהּ מִדָּה. דּוּגְמָא מֵעֵין אוֹתוֹ עִנְיָן. וּמִיהוּ יוֹתֵר מִמֹּה שֶׁעָשָׂה מִשְׁתַּלֵּם, דְּמִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה בְּתִשְׁלוּמִין מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת: אֲמוֹר לַחָכְמָה. שֶׁהִיא אַצֶּל הַקָּבָּ״ה וּמִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי ה׳ יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה (מִשְׁלֵי ב). דְּלֹא כְּתִיב וַיָּמָת. מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּמְלוֹךְ תַּחְתָּיו אַחֵר: וְנִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעָן. לְבַקֵּשׁ לָנוּ חָכְמָה בְּנֶגְדּוֹ: כַּמָּה נְדוּנְיָם. שֶׁלֹּא יוּכַל לְדוֹן אוֹתָנוּ בּוֹ, שֶׁיְּדַעְנוּ מִדְּרָכָיו שֶׁמְּדַד מִדָּה בְּנֶגֶד מִדָּה לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְאַנְשֵׁי סְדוֹם: כִּי בָאֵשׁ ה׳ נִשְׁפָּט. וְכֵן יָשִׁיב לָנוּ גְּמוּל: שֶׁכְּשָׁלוּ. לְשׁוֹן וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד (בְּרֵאשִׁית כה): בְּאוֹתָהּ עֵצָה. דְּנִתְחַכְּמָה לוֹ: יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ. תַּלְמִידֵי יַעְבֵּץ, אָדָם גָּדוֹל בְּתוֹרָה הָיָה כְּדִכְתִיב (דה״א ד) וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל [לֵאמֹר] אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי בְּתוֹרָה וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי בְּתַלְמִידִים וגו׳ וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל (סַנְהֶדְרִין מז.): תִּרְעָתִים. מְפֹרָשׁ בְּסִפְרֵי, שֶׁשָּׁמְעוּ תְּרוּעָה בְּהַר סִינַי. ל״א תִּרְעָתִים עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם: שִׁמְעָתִים. שֶׁשָּׁמְעוּ מִצְוֹת אֲבִיהֶם, דְּבִנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב מִשִּׁתְּעֵי קָרֵא, וְהֵם הָיוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל יִתְרוֹ כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל הַמָּה הַקִּינִים: סוֹכְתִים. עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּסִכּוֹת כְּדִכְתִיב (וְיִקְרָא כג) וַנֵּשֶׁב בָּאֳהָלִים, וְקָרֵי לְהוּ מִשְׁפַּחַת סוֹפְרִים דְּהַיְינוּ סַנְהֶדְרִין, וְכֵן תִּרְעָתִים זִקְנֵי שַׁעַר: וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ מִפָּנֶיךָ לֵיהּ. יָגֹרְשׁוּנוּ מִן הָאָרֶץ, מֵאִי וְעָלָה, הַלְּוָאִי שֶׁיֵּצְאוּ שׁוֹנְאֵיהֶם מֵאַרְצָם הוֹאִיל וּירֵאִים מִפָּנֶיהָם: מַלְבֵּן. כְּמִין דְּפוּס שֶׁבּוֹ עוֹשִׂין הַלְּבֵנִים שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹתוֹ טִיט וּמְחַלְּקִין אוֹתוֹ וְהִיא הַלְּבֵנָה: וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה. דַּעֲלֵיהּ קָאֵי קְרָא וּמִנֵּיהּ סָלִיק, וְיֹאמַר אֶל עַמּוֹ וגו׳ הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ וגו׳ וְיָשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים: אִסְכְּנִים. מִפְּנָק וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה: שָׂרֵי מִסִּים. דָּבָר שֶׁמְּשִׂים רְדוּי שֶׁל שׁוּמָה שֶׁמַּרְגִּילִין וּמְשִׂימִין לַעֲבוֹדָה, אוֹתוֹ מַלְבֵּן שֶׁתָּלוּ לוֹ הָיָה לְיִשְׂרָאֵל רְדוּי שֶׁל הַשְּׁמָמָה: לְמַעַן עַנּוֹתוֹ לְפַרְעֹה. בְּשֹׁבֶל סִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּטּוּ שֶׁכֶם לְסִבּוֹל: שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. שֶׁעַל יְדֵי אוֹתָן הָעָרִים וְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה נִסְתַּכְּנוּ מִצְרַיִם לִטְבֹּע בְּיָם: שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת. מִדְּלִדְלוֹת כִּדְכְתִיב וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם, וּבִשְׁבִיל עֲבוֹדָה זוֹ אֵירַע לָהֶן. וּלְהַאי לִשְׁנָא לֹא גָּרְסִינָן דְּאָמַר מַר בִּיבְמוֹת כְּלִי הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. וּמֵאן דְּגָרִיס לָהּ מְתַרְגְּמִינָן לְהַך דְּרַב וּשְׁמוּאֵל נְמֵי אֲכֹל בְּנִיָּנִים שֶׁל כָּל אָדָם מְסַכְּנוֹת, פְּעָמִים שֶׁנּוֹפֵל מֵהַבִּנְיָן וּמֵת. מִמְּסַכְּנוֹת, שֶׁמַּכִּיא אֶת הָאָדָם לִידֵי עֲנִיּוּת, דְּאָמַר מַר כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן: רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס. בְּשֶׁהָיוּ בוֹנִין קֶצֶת הָיָה מִתְרוֹסֵס וְנוֹפֵל, וְחוֹזְרִין וּבוֹנִין וְהוּא נוֹפֵל: פִּי הִתְהוֹם בּוֹלְעוֹ. נִבְלַע בָּאָרֶץ: רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן. לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לְמְצָרִים אֵין מוֹעִיל לָכֶם, כֵּן יִרְבֶּה תָמִיד וְכֵן יִפְרוֹץ: וְקוֹצוּ הָיָה דּוֹמֶה לָהֶן. כְּאִלּוּ עֵינֵיהֶם וְגוּפָם מְלֵאִים קוֹצִים בְּרֹאוֹתָם אֶת יִשְׂרָאֵל פְּרִים וְרְבִים: בפרך

תוספות

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא״ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי״ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי [ב]ורדיפה ולא [ב]הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר הישר:

מרים המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים ועוד בפ״ק דחגיגה (קף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ׳ יום וגו׳ אלמא דכי הדדי נינהו: שדיתה

1 הִנְנִי מַקִּים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ, כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר
2 אַתָּה אוֹמֵר, 'וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא
3 בַּר פָּפָא, בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁקָּבוּר
4 בְּחֶבְרוֹן, דִּכְתִיב 'יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֶךָ'. 'כִּי אָמַר
5 אֵין לִי בֵּן' וְלֹא הָווּ לֵיהּ בָּנִי, וְהָכְתִיב 'וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם
6 שְׁלֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת'. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי,
7 שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן לְמַלְכוּת. רַב חִסְדָּא אָמַר, גְּמִירֵי,
8 כָּל הַשּׁוֹרֵף תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ,
9 וְאִיהוּ קָלֵייהּ לְדִיוֹאָב, דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ
10 חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ
11 בָאֵשׁ, וַיַּצְתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ': וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מְרֻבָּה וְכוּ': מִי דָּמֵי, הָתָם
12 חֲדָא שַׁעְתָּא, הָכָא שִׁבְעָה יוֹמֵי. אָמַר אַבָּיֵי, אֵימָא, וּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן. אָמַר לֵיהּ רָבָא,
13 הָא וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא הָכִי קָתָנֵי, וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, דִּבְאוֹתָהּ מִדָּה,
14 וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת. 'וַתֵּתַצֵּב אֲחוֹתוֹ מֵרָחֹק' אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה
15 כּוּלּוֹ עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר, 'וַתֵּתַצֵּב', דִּכְתִיב 'וַיָּבֹא ה׳ וַיִּתְיַצַּב וגו׳'. 'אֲחוֹתוֹ', דִּכְתִיב 'אֱמֹר
16 לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ'. 'מֵרָחוֹק', דִּכְתִיב 'מֵרָחוֹק ה׳ נִרְאָה לִי'. 'לָדַעַת', דִּכְתִיב 'כִּי אֵל דֵּעוֹת
17 ה׳'. 'מַה', דִּכְתִיב 'מָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ'. 'עֲשָׂהּ', דִּכְתִיב 'כִּי לֹא יַעֲשֶׂה [ה׳] אֱלֹהִים
18 דָּבָר'. 'לוֹ', דִּכְתִיב 'וַיִּקְרָא לוֹ ה׳ שָׁלוֹם': 'וַיִּקָּם מֶלֶךְ חָדָשׁ וגו׳'' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר חָדָשׁ
19 מַמָּשׁ וְחַד אָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשוּ גְּזֵירוֹתָיו. מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ, דִּכְתִיב 'חָדָשׁ', וּמַאן דְּאָמַר
20 שֶׁנִּתְחַדְּשוּ גְּזֵירוֹתָיו, דְּלֹא כְּתִיב 'וַיָּמָת וַיִּמְלֹךְ'. 'אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף', דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן
21 דְּלֹא יָדַע לֵיהּ כְּלָל. 'וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' תָּנָא, הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָה,
22 לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָה. הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָה, דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ', לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָה,
23 כְּדִכְתִיב 'וּבְכָה וּבְעַמָּךְ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ'. 'הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ', לֶהֱם מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי חָמָא
24 בְּרַבִּי חֲנִינָא, בֹּאוּ וְנָחְכֵּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה נְדוּגִים, נְדוּגִים בָּאֵשׁ, כְּתִיב 'כִּי הִנֵּה ה׳
25 בָּאֵשׁ יָבוֹא' וּכְתִיב 'כִּי בָאֵשׁ ה׳ נִשְׁפָּט וגו׳''. בְּחֶרֶב, כְּתִיב ['וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר']. אֶלָּא בֹּאוּ
26 וּנְדוּגִים בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי מֵי נֹחַ
27 זֹאת לִי וגו׳'', וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא
28 מֵבִיא. אִי נַמִי, הוּא אֵינוֹ מֵבִיא אֲבָל הֵן בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וּמְצָרַיִם נָסִים
29 לִקְרָאתוֹ', וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב 'כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם' בְּקִדֵּירָה שֶׁבִּישְׁלוּ
30 בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ. מַאי מִשְׁמַע דְּהַאי 'זָדוּ' לִישְׁנָא דְּקִדֵּירָה הוּא, דִּכְתִיב 'וַיֶּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד'. אָמַר רַבִּי
31 חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, בִּלְעָם וְאִיּוֹב וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ
32 נֶהֱרַג, אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק, נִידּוֹן בִּיסוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח, זָכוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁיָּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית שֶׁנֶּאֱמַר
33 'וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים (סוֹכָתִים) [שׁוֹכָתִים] הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים
34 מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב', וּכְתִיב 'וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וגו׳': 'וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ' וְעָלִינוּ
35 מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ. 'וַיָּשִׂימוּ
36 עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים' עֲלֵיהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאוּ מַלְבֵּן
37 וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה בְּצַוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיסְטְנִים אֲנִי, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם
38 אִיסְטְנִים אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה. 'שָׂרֵי מִסִּים' - דָּבָר שֶׁמְּשִׂים (לְבֵנִים). 'לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם'
39 [עַנּוֹתָם מִיבָּעֵי לֵיהּ], לְמַעַן עַנּוֹתוֹ לְפַרְעֹה בְּסִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל. 'וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה' רַב
40 וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן וְחַד אָמַר שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. דְּאָמַר מַר, כָּל
41 הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. 'אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר פִּיתוֹם שְׁמָהּ וְלָמָּה
42 נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס, שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס. וְחַד אָמַר רַעַמְסֵס שְׁמָהּ וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ
43 פִּיתוֹם, שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן פִּי תְּהוֹם בּוֹלְעוֹ. 'וְכַאֲשֶׁר יַעֲנוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ' כֵּן רַבּוּ וְכֵן פָּרְצוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ
44 הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן 'כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ': 'וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דּוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם כְּקוֹצִים. 'וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בפרך'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יא עמוד ב

רש״י

בְּפֶרֶךְ בְּפֶה רַךְ. מִשְׁכּוּם בִּדְבָרִים וּבִשְׁכָּר עַד שֶׁהִרְגִּילוּם לְעֲבוֹדָה: בִּפְרִיכָה. בְּשִׁבְרוֹן גּוּף וּמְתָנִים וְחֻזְקָה: ה״ג בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר ר׳ יוֹנָתָן שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין וְכוּ׳. וְזוּ הִיא קָשָׁה, שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִים בְּכָךְ: וּלְמַאן דְּאָמַר. בְּפֶרֶךְ קַמָּא בְּפֶה רַךְ, הַאי בְּפֶרֶךְ בְּתַרָא וְדַאי פְּרִיכָה הִיא דְּהַכְּתִיב וַיְמָרְרוּ: וְשׁוֹפְתוֹת. כְּשֶׁמּוֹשִׁיבִין הַסִּיר עַל גַּבֵּי כִּירָה קְרֵי לָהּ שׁוֹפְתוֹת: אַחַת שֶׁל חַמִּין. לִרְחוֹץ רַגְלֵי בַּעֲלֵיהֶן בְּשִׁדָּה: בֵּין שְׁפָתַיִם. בֵּין מְצָרֵי הַשִּׂדּוֹת, מְקוֹמוֹת צְנוּעִין. מִצַּר גְּבוּל הַשִּׂדָּה גְּבֹהּ מִכָּאן וְחֻבְרוּ מִכָּאן וְחָרְרוּ בְּאֶמְצַע: יוֹנָה. יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר יוֹנָתִי תַּמָּתִי (שִׁיר ו): עוֹרַרְתִּיךָ. לְצֵאת מִמֶּנִּי אֹמַרְתִּי: חִבַּלְתִּךְ. לְשׁוֹן חֲבָלִי יוֹלֶדָה (הוֹשֵׁעַ יג): מְנַקֵּר. מְנַקֶּה: מְשַׁפֵּר. כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין לִתִינוֹקוֹת לְיַשֵּׁב אֶת אִבְרֵיהֶם וּלְתַקְּנָן, שֶׁנִּתְקַקֵּן מִצְעַר הַלִּידָה: לֹא כָרַת שָׁשֵׁד. לֹא הָיָה לָךְ מִיְּלֻדֶת לַחֲתוֹךְ טְבוּר הַוָּלָד: לְמַשֵּׁעַ. לְהַחֲלִיק בָּשָׂר, כְּמוֹ חֶלְקַת צַוָּארָיו (בְּרֵאשִׁית כז) שְׁעִיעוּת: עִנּוּלִין. כְּעֵין כַּבֵּר עָגוֹל: נַעֲשָׂה לְהֶן נַס: רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה. גְּדֵלִים מִן הָאָרֶץ כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה; וַתְּבַאִי. לְבֵית אָבִיךְ: הֵם הִכִּירוּהוּ. שָׁרְאוּ שִׁכִּינְתוֹ כְּבָר: זֶה אֵלִי. שֶׁרְאִיתִי כְּבָר: אֲלִישֶׁבַע. בַּת עַמִּינָדָב אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה לַוָּלָד. מְשַׁעֲשַׁעַת אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שְׁמְשַׁחֲקִים לְתִינוֹקוֹת בְּדְבָרִים עֲרֵבִים לְשַׁעֲשֻׁעוֹ: פּוֹעָה. צוֹעֶקֶת, כְּמוֹ כִּיוֹלֶדָה אֶפְעֶה (יְשַׁעְיָהוּ מב): ה״ג וּרְאִיתֶן עַל הָאֲבָנִים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן סִימָן גָּדוֹל מְסֹר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁבּוֹרַעַת לֵילֵד יְרֵכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. ד״א עַל הָאֲבָנִים כִּדְכְתִיב וְאָרַד בֵּית הַיּוֹצֵר וְגוֹ׳ מַה יּוֹצֵר יוֹצֵר זֶה יָרֵךְ מִכָּאן כּוֹ׳: סִימָן גָּדוֹל. שֶׁלֹּא תִּטְלֹנוּ הָאֵם וְתַחְבִּיאֵנוּ וְתֹאמַר נֶפֶל הָיָה, זֶה לְכֶם הַסִּימָן שֶׁל לִידָה, וְאָז תִּטְלוּהוּ וְתִתְרַגְּשׁוּהוּ. ד״א לְהַכִּי קְרֵי לֵיהּ לְמִשְׁבַּר שֶׁל אִשָּׁה אֲבָנִים, כִּדְכְתִיב גַּבֵּי יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס אֲבָנִים, וְאִשָּׁה נִמְי לִיוֹצֵר דְּמִיָּא: סָדָן. עֵץ עָב שֶׁעָלָיו יוֹשֵׁב וּמְגַלְּגֵל הַבְּצִים לַעֲשׂוֹתָן בְּדִפּוּס הַכֵּלִי לְפִי גָּדְלוֹ וְקָטְנוֹ: סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶם. וּרְאִיתֶן עַל הָאֲבָנִים אִם בֵּן הוּא, שֵׁם אֶתֶן יְכוֹלוֹת לִרְאוֹת מִיָּד אִם בֵּן הוּא בְּלֹא שׁוּם הַגְּבָהָה: בֵּן פָּנֶיךָ לְמַטָּה. כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישׁוֹ: בַּת פָּנֶיךָ לְמַעְלָה. כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישׁוּתָהּ. וְהָכִי מְפָרֵשׁ בְּמִסֶּכֶת נִדָּה (קף לח.): אֲלֵיהֶן. מִשֶּׁמַע עַל עִסְקֵי בִּיאָה, לְשׁוֹן וִיבָא אֵלֶיהָ (בְּרֵאשִׁית כט): וַתְּחֵיֶיךָ. הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וְלֹא הֲמִיתוּ הַיְלָדִים, וַתְּחַיֶּיךָ מִשֶּׁמַע שֶׁהָיוּ מִסְיָעִין לְהַחֲיוֹתָן, שֶׁהָיוּ טוֹמְנוֹת אוֹתָן בְּבָתֵּיהֶן וּמְגַדְּלוֹת אוֹתָם: אִי נִימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ. מִילְּדוֹת: כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה. וַחַיַּת הַשָּׂדֶה אֵינָהּ צְרִיכָה לִמְיַלֶּדֶת: דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ. מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם בְּהֵמָה וְחַיָּה הֲרֵי כְּתִיב בּוֹ, וְשֶׁאֵין כְּתִיב בּוֹ הֲרֵי כְּתִיב בְּכָל בְּנַסְיָיתָן יַחַד. מָה אִמְּךָ לְבִיאָה בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה. אִמְּךָ, בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּלָה נִקְרֵאת לְבִיאָה: אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. שֶׁיָּצְאוּ מִיּוֹכֶבֶד: וַתְּמָת עֲזוּבָה אִשָּׁה כָּלֵב. וְהִיא מִרְיָם, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ עֲזוּבָה. וְהָאי וַתְּמָת שְׁנִצְטְרָעָה: וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת. לְאַחַר שְׁנִתְרַפְּאַת חָזַר וּלְקָחָהּ לוֹ, אִלְמָא אֶפְרָת קְרֵי מִרְיָם, וּכְתִיב בְּדוּד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי: וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן. פָּסוּק הוּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: בֶּן יְפֻנֶּה בֶּן שֻׁנְפָּנָה מַעֲצַת מְרַגְּלִים. תַּרְגֵּמוּ הוּא דִּקְרָא מְתַרְגֵּם לְעוֹלָם בֶּן חֶצְרוֹן הוּא וְלָמָּה נִקְרָא בֶּן יְפֻנֶּה עַל שֵׁם מַעֲשֶׂיהָ: הַ״ג וְאַכְּתִי בֶּן קְנַז הוּא: חוֹרְגוּ דִּקְנַז. בֶּן אִשְׁתּוֹ שֶׁל קְנַז הָיָה כָּלֵב, וְנִמְצָא עַתְנִיאֵל אָחִיו מֵאִמּוֹ: דיקא

תוספות

1 **שהיתה** פועה לולד. פירש רבינו חננאל לוחשת לחישה ויוצא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באזני האשה: אחרים

בְּפֶרֶךְ׳ רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּפֶה רַךְ, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בִּפְרִיכָה. ׳וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ׳׳ אָמַר רָבָא, בַּתְּחִילָּה ׳בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים׳ וּלְבַסּוֹף ׳וּבְכֹל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה׳. ׳אֵת כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ׳ אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין מְלֶאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלֶאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי הָתָם בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי בִּפְרִיכָה. דְּרַשׁ רַב עֲוִירָא, בִּשְׁכַר נָשִׁים צַדְּקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם, הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת מֶחֱצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל חַמִּין וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אֵצֶל בַּעֲלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׁפָתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם וְגוֹ׳׳, בִּשְׂכַר ׳תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם׳ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְבִיזַּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ׳ וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת, בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלָדֵיהֶן, הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ וְגוֹ׳׳, וְהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ מִשְׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּר וּמְשַׁפֵּר אוֹתָן, כְּחַיָּה זוֹ שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּמוֹלְדוֹתֶיךָ בְּיוֹם הוֹלֶדֶת אֹתָךְ לֹא כָרַת שָׁרֵךְ וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְגוֹ׳׳. וּמְלַקֵּט לָהֶן שְׁנֵי עִגּוּלִין, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיֵּנִקֵהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ׳׳, וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרִים בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשֶׂה לָהֶם גַּם וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וּמְבִיאִין שְׁוָרִים וְחֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר ׳עַל גַּבֵּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וְגוֹ׳׳. לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין, הָיוּ מְבַצְבְּצִין וְיוֹצְאִין כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ׳ וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים׳ אַל תִּקְרֵי ׳בַּעֲדִי עֲדָיִם׳, אֶלָּא ׳בְּעֲדְרֵי עֲדָרִים׳. וּכְשֶׁנִּגְאֲלָה הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם, הֵם הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ׳. ׳וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלֶּדֹת הָעִבְרִיֹּת וְגוֹ׳׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר כֻּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם. וּמַאן דְּאָמַר כֻּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע. תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, דְּתַנְיָא, ׳שִׁפְרָה׳ זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה, שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. דָּבָר אַחֵר, ׳שִׁפְרָה׳ שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה (וּמוֹצִיאָה אֶת הַוָּלָד). דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. ׳וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ׳׳ מַאי ׳אָבְנַיִם׳, אָמַר רַבִּי חָנָן, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן. אָמַר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹרַעַת לֵילֵד יְרֵכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. וְאִית דְּאָמַר בִּדְכְתִיב ׳וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאֲבָנַיִם׳ מַה יּוֹצֵר זֶה, יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְסַדָּן בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע. ׳אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ׳ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן. בֵּן, פָּנָיו לְמַטָּה. בַּת, פָּנֶיהָ לְמַעְלָה. ׳וַתִּירָאן הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ׳׳ לָהֶן מִיבְּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁתְּבָעָן לְדַבֵּר עֲבֵירָה וְלֹא נִתְבְּעוּ. ׳וַתְּחַיֶּיךָ אֶת הַיְלָדִים׳ תָּנָא, לֹא דַּיָּין שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתָן אֶלָּא שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן. ׳וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים וְגוֹ׳׳ מַאי ׳חָיוֹת׳, אִילֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ, אָטוּ חַיָּה מִי לֹא צְרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתִי לְאוֹלוּדָהּ, אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה, יְהוּדָה ׳גּוּר אַרְיֵה׳, דָּן ׳יְהִי דָן נָחָשׁ׳, נַפְתָּלִי ׳אַיָּלָה שְׁלֻחָה׳, יִשָּׂשכָר ׳חֲמֹר גָּרֶם׳, יוֹסֵף ׳בְּכוֹר שׁוֹר׳, בִּנְיָמִין ׳זְאֵב יִטְרָף׳. דִּכְתִיב בֵּיהּ, כְּתִיב בֵּיהּ. וּדְלֵא כְּתִיב בֵּיהּ, כְּתִיב (בֵּיהּ) ״מָה אִמְּךָ לְבִיא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה וְגוֹ׳״. ״וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה וְחַד אָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת. מַאן דְּאָמַר בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה, אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. וּמַאן דְּאָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת, דָּוִד נַמִּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי, דִּכְתִיב ׳וַתָּמָת עֲזוּבָה (אִשָּׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר׳, וּכְתִיב ׳וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ׳״. ׳וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן׳. ״בֶּן חֶצְרוֹן, בֶּן יְפֻנֶּה׳. הוּא בֵּן שֻׁפְּנָה מַעֲצַת מְרַגְּלִים. וְאַכְּתִי בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב ׳וַיַּלְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב׳. אָמַר רָבָא, חוֹרְגוּ דִּקְנַז הָוָה. דיקא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בְּפֶרֶךְ", מבארת הגמרא מהו 'בפרך', רַבִּי אֱלִעֶזֶר אָמַר בְּפֶה רַךְ - משכו אותם בדברים רכים ובשכר, עד שהרגילום בעבודה, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בְּפְרִיכָה – העבידום בחוזקה בעבודת פרך השוברת את הגוף והמותניים. "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ'", אָמַר רָבָא, בַּתְּחִילָּה שיעבדום "בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים", וּלְבַסּוֹף "וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה", ולבסוף, 'את כל עבודתם', דהיינו בכל מיני עבודה. "אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ", אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, ביאור הפסוק, שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין המצרים לישראל מְלָאכֶת אֲנָשִׁים לָנָשִׁים וּמְלֶאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. ומבארת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי הָתָם – ואף רבי אלעזר המפרש את הפסוק 'ויעבידו מצרים וגו' בפרך' – בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי – בפסוק זה יפרש שביאור המילה "בפרך" הוא בְּפְרִיכָה, בעבודת פרך, שהרי במפורש נאמר כאן "וימררו את חייהם".

דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קודם זמנם, ומה היה מעשיהם, בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם, היה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת בכדים מֶחֱצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת – מרשיבות על גבי הכירה שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל מַיִם חַמִּין, כדי לרחוץ רגלי בעליהן בשדה, וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אותן אֵצֶל בַּעֲלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׁפָתַיִם – בין מיצרי השדות, במקום צנוע, שֶׁנֶּאֱמַר "אם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם וְגוֹ'", כלומר שהיו שוכבות ונזקקות לבעליהן בין גבולות השדה. מוסיפה הגמרא, בִּשְׂכַר "תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם" - בשכר שלא נתנו נשים שבאותו הדור עיניהם למצוא חן באחרים להיזקק להם, ונזקקו רק לבעליהן, זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְבִיזַת מִצְרַיִם - זכו למציאת חן בעת שבאו לשאול כלי כסף וכלי זהב משכניהם המצרים, ועל ידי כן זכו לביזת מצרים, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק, "כַּנְפֵי יוֹנָה – כנפיה של ישראל, המשולה ליונה, נֶחְפָּה בַכֶּסֶף – מחופות בכסף, וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ" – וכנפיה מחופות בזהב.

וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת - לאחר שהיו מתעברות, היו בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, ולא שימשו עוד, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלְדֵיהֶן - זמן לידתן, היו הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, מפחד המצרים, שֶׁנֶּאֱמַר "תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ – לצאת ממעי אמך וְגוֹ'", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא היה שׁוֹלֵחַ מַשְׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּיר וּמְשַׁפֵּיר אוֹתָן – מלאך שמנקה ומעמיד את איבריהם, כְּחַיָּה זוֹ – כיולדת שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמוֹלִדוֹתֵיךָ – ההולדה שלך, בְּיוֹם הוֹלֶדֶת אֹתָךְ – ביום שנולדת, לֹא כָרַת שָׁרֵךְ – לא היו לך מיילדות לחתוך טבור הולד, וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי" – ולא מי שירחצך במים כדי להחליק את הבשר וְגוֹ'", והקדוש ברוך הוא סיפק כל הצרכים הללו. וּמְלַקֵּט לָהֶן המלאך שְׁנֵי עֲגוּלִין – כעין כברות עגולים, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן – לסיכה, וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ – להנקה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּנֶק מִדְּבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ'", וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרַיִם – וכיון שהיו המצרים רואים את התינוקות, היו בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשֶׂה לָהֶם נֵס וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וסברו המצרים שהוא מעשה כשפים, וּמְבִיאִין שְׁוָרִים וְחוֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, כדי שייכנסו בעומק, שאין הכשפים שולטים שם, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל גַּבֵּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וְגוֹ'". לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין המצרים, הָיוּ התינוקות מִבְּצִבְּצִין וְיוֹצְאִין מהקרקע כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ" – עשיתי לכם נס שהייתם גדלים מן הארץ כצמח השדה. וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין אותם התינוקות, היו בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים – קבוצות קבוצות לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק, "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי – לבית אביך, בַּעֲדִי עֲדָיִים" אַל תִּקְרֵי 'בַּעֲדֵי עֲדָיִים', אֶלָּא 'בְּעֲדֵרֵי עֲדָרִים'. וּכְשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לישראל עַל הַיָּם – בקריעת ים סוף, הֵם – אותם התינוקות, הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, כיון שכבר ראו את השכינה בעת לידתם, שֶׁנֶּאֱמַר "זֶה אֵלִי – שראיתיו כבר, וְאַנְוֵהוּ".

"וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת וְגוֹ'", נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל מי היו המילדות, חַד אָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר כֵּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, הן יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם בתה, וּמַאן דְּאָמַר כֵּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, הן יוֹכֶבֶד וַאֲלִישֶׁבַע אשת אהרן. תַּנְיָא – בברייתא מבואר כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, דְּתַנְיָא, 'שִׁפְרָה' זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה, שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד – מיישרת איבריו. דָּבָר אַחֵר, 'שִׁפְרָה' שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה - משעשעת ושוחקת לולד, (וּמוֹצִיאָה אֶת הַוָּלָד). דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה – מדברת, בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.

"וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מַאי "אָבְנַיִם". ומשיבה, אָמַר רַבִּי חָנָן, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן פרעה למיילדות, שעל ידי זה ידעו שהולכת האם ללדת, ולא תוכל להכחיש ולומר שהולד היה נפל, אָמַר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת האשה לִילֵד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כָּאֲבָנִים. וְאִית דְּאָמַר – יש מי שאמר שלפיכך נקרא המשבר שיולדת עליו האשה 'אבנים', כְּדַכְתִּיב "וָאֵרֶד בֵּית הַיּוֹצֵר – אומן עושה חרס, וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם – כלי המיוחד לעשיית כלי חרס", כלומר, מַה יּוֹצֵר זֶה, יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן, וְסַדָּן – עץ עבה שעליו מייצר ומעצב האומן את כלי החרס בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע.

"אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן פרעה למיילדות, שיוכלו לראות מיד אם הולד בן או בת, ולא יוצרכו להגביהו ולבודקו, בֵּן נולד כשפָנָיו לְמַטָּה – כדרך תשמישו, בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה - כדרך תשמישה.

"וַתִּירָאן הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'אליהן', לָהֶן מִיבָּעֵי לֵיהּ - היה לו לומר כלשון שנכתב בשאר הפרשה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁתִּבְעָן פרעה למיילדות לְדַבֵּר עֲבֵירָה – לבוא עליהן וְלֹא נִתְבְּעוּ – ולא הסכימו.

"וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים", תָּנָא, מכך שלא נאמר "ולא המיתו" את הילדים, אלא "ותחיין", יש ללמוד שלֹא דַּיָּין שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתָן המיילדות, אֶלָּא שֶׁהָיוּ גם מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן, ועל זה טען להן פרעה, לא די שלא המיתן אותן, אלא אתן אף מספקות להם מזון.

"וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים כי חיות הנה וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מַאי 'חָיוֹת', אִילֵימָא חָיוֹת מַמָּשׁ – מיילדות, אֲטוּ חַיָּה מִי לֹא צְרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתִי לְאוֹלוּדָהּ – וכי מיילדת אינה זקוקה למיילדת אחרת שתיילד אותה. ומשיבה, אֶלָּא כך אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ – ישראל כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה שאינה זקוקה למיילדת, וכן אומה זו יולדת תחת התפוח בסיוע מלאך משמים, ואף מספק לילדיהם שני עיגולי מזון שמזה הם נזונים. מבארת הגמרא היכן נמשלו ישראל לחיה, יְהוּדָה, שנאמר "גּוּר אַרְיֵה יהודה". דָּן, שנאמר "יְהִי דָן נָחָשׁ". נַפְתָּלִי, שנאמר "נפתלי אַיָּלָה שְׁלֻחָה". יִשָּׂשכָר, שנאמר "יששכר חֲמֹר גָּרֶם". יוֹסֵף, שנאמר "בְּכוֹר שׁוֹר". בִּנְיָמִין, שנאמר "בנימין זְאֵב יִטְרָף". דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ – מי מהשבטים שנכתב בו שנקרא בשם בהמה וחיה, הרי כתוב בו, וּדְלָא כְּתִיב בֵּיהּ – ואף מי שלא כתוב לגביו בפירוש, כְּתִיב (בֵּיהּ) – הרי כל כנסת ישראל נמשלו לחיות, שנאמר "מָה אִמְּךָ לְבִיא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה וְגוֹ'".

המשך בעמוד 93

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

דַּיְקָא נַמִּי – שלא היה כלב בנו של קנז, מִדִּכְתִיב בכמה מקומות ׳כלב בן יפנה הַקְּנִזִּי׳, ולא ׳בן קנז׳ כמו שאמר על עתניאל, שֶׁמֵּעַ מִינָּהּ שלא היה בנו, אלא שהיה מאנשי ביתו של קנז.

הגמרא חוזרת לפרש את הפסוק ׳וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות, ואלה בניה ישר ושובב וארדון׳. עֲזוּבָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ עֲזוּבָה, לפי שֶׁהַכֹּל עֲזוּבוּהָ מִתְּחִילָּתָהּ – בתחילה כשהיתה חולנית מחמת צרעתה, עזובה כל בחורי ישראל ולא רצו לישא אותה. שואלת הגמרא על הנאמר שכלב הוליד את עזובה שהיא מרים, וכי הוֹלִיד אותה, וַהֲלֹא מִינְסַב הֲוָה נָסִיב לָהּ - הרי היא היתה אשתו ולא בתו. עונה הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יָלְדָהּ, וכלב נשאה לשם שמים. וכן מה שנאמר ש׳הוליד את יְרִיעוֹת׳, היינו שנשא את מרים, ונקראה כן לפי שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת – מחמת חוליה היו פניה ירקרקות בלי תואר אדמומית. ומה שנאמר בהמשך הפסוק ׳וְאֵלֶּה בָנֶיהָ׳, דרשו אַל תִּקְרֵי ׳בָּנֶיהָ׳ - שאין אלו שמות בניה, אֶלָּא שמות של בּוֹנֶיהָ - בעלה שנקרא כן שבנה אותה בנישואין ובנים כשאר נשים. וכוונת הפסוק, שנקרא ׳יָשָׁר׳ על שם שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ – לבל יטעה בטעות המרגלים. וכן נקרא ׳שׁוֹבָב׳ על שם שֶׁשִּׁיבֵּב – המריד אֶת יִצְרוֹ ולא השתתף בעצת המרגלים. וכן נקרא ׳וְאַרְדּוֹן׳ על שם שֶׁרָדָה וכפה אֶת יִצְרוֹ שהסיתו לטעות בטעות המרגלים. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי שנקרא ׳ארדון׳, עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ של מרים לאחר שנתרפאה דּוֹמִין לְוֶרֶד.

עוד נאמר "וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה", מבארת הגמרא מקרא זה על כלב ומרים, ׳אַשְׁחוּר׳, זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַשְׁחוּר, כיון שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת - מחמת שקיבל על עצמו תעניות כדי שינצל מעצת המרגלים. וכן נקרא ׳אָבִי׳, לפי שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ – למרים כְּאָב – שדאג לרפואתה ולמזונות הצריכים לחולה. ונקרא ׳תְּקוֹעַ׳ לפי שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם – קיבל על עצמו שלא להיות בעצת המרגלים. מבארת הגמרא שמה שנאמר שלכלב ׳הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים׳ אין הביאור כפשוטו, אלא שנַעֲשָׂה מִרְיָם כִּשְׁתֵּי נָשִׁים, כלומר ש׳חֶלְאָה וְנַעֲרָה׳, לֹא חֶלְאָה וְנַעֲרָה הֲוַאי – לא היו שתי נשים שנקראו כן, אֶלָּא מרים עצמה בַּתְּחִילָּה נקראת ׳חֶלְאָה׳ - על שם חוליה שהיה בתחילה, וּלְבַסּוֹף נרפאה ונקראה ׳נַעֲרָה׳ – על שם תואר פניה שהיתה כנערה. עוד כתוב שם, "וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן", ודרשו אף מקרא זה על מרים, שנקראה ׳צֶרֶת׳ על שם שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ - שהיו מקנאות ביופיה, וכן נקראה ׳צֹהַר׳ על שם שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ מאירות וּדוֹמִין כַּצָּהֳרַיִם, ונקראה ׳אֶתְנָן׳ לפי שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מתאוה למשכב נשים וּמוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ שתשכב עמו.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוקים בענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, "וַיָּצוּ פַרְעֹה לְכָל עַמּוֹ כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון", אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, גזירה זו גזר פרעה אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת להשליך הנולדים ליאור גָּזַר פרעה, בַּתְּחִילָּה גזר על הנולדים לישראל ולא הושיב שומרים על כך, אלא סמך על המילדות ואמר להן ׳אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ׳. וּלְבַסּוֹף - לאחר מיכן הושיב שומרים על הדבר ואמר להם ׳כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ׳, אך עדיין לא גזר אלא על ישראל. וּלְבַסּוֹף כשאמרו לו איצטגנינו שעדיין לא לקה מושיען של ישראל, אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר.

"וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי ויקח את בת לוי", שואלת הגמרא, לְהֵיכָן הָלַךְ עמרם. דורשת הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ עמרם בְּעֵצַת מרים בִּתּוֹ - שיעצה לו לקדשה בשנית. וכפי ששנינו בברייתא, תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה והכל נשמעים לדבריו, ולכך כֵּיוָן (שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר) [שֶׁגָּזַר] פַּרְעֹה הָרָשָׁע על ישראל ש׳כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ׳, אָמַר עמרם, וכי לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין בלידתם, שהרי יהרגו לבסוף על ידי עבדי פרעה, ולכך עָמַד וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, ובעקבותיו עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵרְשׁוּ אף הם אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ מרים, אַבָּא, קָשֶׁה גְּזֵרָתְךָ - לגרש הנשים, יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה - שגזר להשליך הבנים ליאור, שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גְּזַרְתָּ שיגרשו את נשותיהם, ובכך גזרת כליה עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת. ועוד, שפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה - שהרי הנולדים שיומתו יחיו לעולם הבא, וְאַתָּה בגזירתך גרמת שיכלו בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא – שכיון שלא יולדו כלל, לא יחיו גם לעולם הבא. ועוד, שפַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפֵק מִתְקַיֶּימֶת גְּזֵרָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת - שהרי יתכן שהקב״ה לא יקיים הגזירה, ואילו אַתָּה צַדִּיק, ואם כן בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵרָתְךָ מִתְקַיֶּימֶת – שהקב״ה יקיימה, כמו שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ׳. שמע עמרם בקול בתו וְעָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, ובעקבותיו עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחֱזִירוּ אף הם אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.

שואלת הגמרא, מאחר שהתבאר שכוונת הפסוק שחזר ולקחה, מדוע נאמר ׳וַיִּקַּח׳ - שמשמעו ליקוחין ראשונים, הרי ׳וַיַּחֲזוֹר לבת לוי׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ לכתוב, שהרי היתה אשתו מקודם. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, נלמד מלשון ׳ויקח׳, שֶׁעָשָׂה לוֹ עמרם בליקוחין השניים כְּמַעֲשֵׂה לִיקּוּחִין הראשונים, דהיינו, שהוֹשִׁיבָהּ בְּאִפְּרִיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ עליה ׳אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה׳. שואלת הגמרא, הרי נאמר שלקח ׳אֶת בַּת לֵוִי׳, ואם כן קשה, וכי אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הַוְיָא - האם יתכן לפרש שמדובר על הליקוחין השניים, שהיתה אז יובבת בת מאה ושלושים שנה, וְקָרֵי לָהּ – וקורא לה הכתוב ׳בַּת׳ – שמשמע שהיתה ילדה, ולא קראה אשה. מביאה הגמרא מקור לכך שהיתה אז בת מאה ושלושים שנה, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, נאמר כשירדו בני יעקב למצרים ׳כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים׳, ואף שמנין המפורטים בפסוקים שם אינו אלא שישים ותשע, הנפש השבעים זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ כַּדֶּרֶךְ, וְלֵידָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת - כשנכנסו בני יעקב למצרים השלימה את מנין שבעים, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי יוכבד, "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם", ומכך שנאמר ׳אשר ילדה׳ משמע שרק לֵידָתָהּ היתה בְּמִצְרַיִם, אך וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם. ומאחר שנולדה ביום כניסתם למצרים, נמצא שכשחזר עמרם ולקחה היתה בת מאה ושלושים. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נקראה בת לפי שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת כבת.

"וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן", שואלת הגמרא, מדוע אמר הכתוב ׳ותהר האשה׳ לאחר ׳וילך איש ויקח וגו׳״, וְהָא הֲוַת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא - והרי היתה מעוברת במשה מהנישואין הראשונים, והיה זה שלושה חודשים לפני שחזר ולקחה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, כתבה התורה את ההריון בסמוך ללידה וּמַקִּישׁ לֵידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ, כדי ללמד, שמַה הוֹרָתָהּ של יוכבד שֶׁלֹּא בְּצַעַר, אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת ביוכבד, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּפִיתְקָהּ שֶׁל חַוָּה – לא נגזר עליהם צער בהריון ובלידה, כפי שנגזר על חוה.

כשנולד משה נאמר, ׳וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא׳. תַּנְיָא, מהו הטובה שראתה בו, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, ראתה שטוֹב שְׁמוֹ של התינוק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שהוסיפו שם י–ה בשמו וטוֹבִיָּה שְׁמוֹ, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, ראתה ברוח הקודש שעתיד להיות הָגוּן לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, שנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שבְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר, ולמדו כן דִּכְתִיב הָכָא ׳וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא׳, וּכְתִיב הָתָם בבריאת העולם ׳וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת

המשך בעמוד 110

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יב עמוד א

רש"י

דַּיְקָא נַמִּי דִּכְתִיב. קָרָא אַחֲרִינָא כִּי מִשְׁתְּעֵי בְּכֶלֶב לֹא קָרֵיהּ בֶּן קָנִז בְּדִכְתִיב בְּעָתְנִיאֵל אֶלָּא הַקֵּנִזִּי, מֵאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וּמִגְּדוּלָיו שֶׁל קָנִז: **עֲזוּבָה שֶׁהֵכַל עֲזוּבוּתָהּ.** שֶׁמִּתְחִלָּה חוֹלָנִית הָיְתָה כִּדְקָרֵי לָהּ הָכָא יְרִיעוֹת, וּלְקָמָן קָרֵי לָהּ נִמְי חֲלָאָה וַעֲזוּבָה, שֶׁעֲזוּבוּתָהּ כָּל בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּשָׂא אוֹתָהּ: **וְהָא מִיסַּב נָסְבָהּ.** כִּדְכְתִיב וְתָמֻת עֲזוּבָה וְיִקַּח לוֹ וגו' אִלְּמָא אִתְּתֵיהּ הָוְיָא: **לְשֵׁם שָׁמַיִם.** כְּגוֹן זוּ שֶׁהָיְתָה חוֹלָה וּנִשְׂאָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁבְּדֶרֶךְ בְּאַחֲרָן אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה רָאָה אוֹתָם צַדִּיקִים, וְרוֹב בָּנִים דּוֹמִין לְאַחֵי הָאֵם בְּב"ב בְּיֵשׁ נוֹחָלִין (קף קי.): **לִירִיעוֹת.** בְּלִי תֹּאַר אַדְמוּמִית, דְּמֻחֲמֶת חֲלִיָּה הָיְתָה יְרַקְרַקְתָּ: **כּוּנְיָיךְ.** אֵלּוּ שְׁמוֹת בְּעָלָה, שֶׁבְּנָאָה וְעָשָׂאָהּ מְבֻנָּה כִּשְׁאָר נָשִׁים בְּנִשּׂוּאִין וּבָנִים, יָשַׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן: **שִׁיֵּשַׁר אֶת עַצְמוֹ.** מִלְּטִעוֹת אֶת טָעוּת הַמְּרַגְּלִים: **שֶׁשִּׁבֵּב אֶת עַצְמוֹ.** מֵעֶצְתָּן, לְשׁוֹן הִבַּת הַשּׁוּבָבָה (יְרֻמְיָה נ"ח), יוֹצְאָנִית וּמוֹרֶדֶת, וְהָכִי

1 דַּיְקָא נַמִּי, דִּכְתִיב 'הַקֵּנִזִּי', שְׁמַע מִינַּהּ. 'עֲזוּבָה' זוֹ מִרְיָם,
2 וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'עֲזוּבָה' שֶׁהֵכַל עֲזוּבוּתָהּ מִתְּחִילָּתָהּ.
3 'הוֹלִיד' וְהֲלֹא מִינְסַב הָוֶה נָסִיב לָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל
4 הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ
5 יָלְדָהּ. 'יְרִיעוֹת' שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת. 'וְאֵלֶּה בָּנֶיהָ'
6 אֵל תִּקְרֵי 'בָּנֶיהָ' אֶלָּא 'בּוֹנֶיהָ'. 'יָשָׁר' שֶׁיִּשַּׁר אֶת עַצְמוֹ.
7 'שׁוֹבָב' שֶׁשִּׁבֵּב אֶת יִצְרוֹ. 'וְאַרְדּוֹן' שֶׁרָדָה אֶת יִצְרוֹ,
8 וְאִיכָּא דְּאָמְרִי עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לְזֶרֶד. 'וּלְאַשְׁחוּר
9 אֲבִי תִקְוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה', 'אַשְׁחוּר',
10 זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'אַשְׁחוּר' שֶׁהוּשְׁחַרוּ פָּנָיו
11 בְּתַעֲנִיּוֹת. 'אֲבִי', שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ כְּאָב. 'תִּקְוֹעַ' שֶׁתִּקַּע אֶת
12 לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. 'הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים' נַעֲשָׂה מִרְיָם
13 כִּשְׁתֵּי נָשִׁים, 'חֶלְאָה וְנַעֲרָה', לֹא חֶלְאָה וְנַעֲרָה הָוֵאוּ,
14 אֶלָּא בַּתְּחִילָּה 'חֶלְאָה' וּלְבַסּוֹף 'נַעֲרָה'. 'וּבְנֵי חֶלְאָה
15 צָרֶת וְזֹהַר וְאֶתְנָן', 'צָרֶת' שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ, 'זֹהַר' שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין כְּצָהֳרַיִם, 'אֶתְנָן'
16 שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ. 'יְצוּ פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ' אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא,
17 אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת גָּזַר. בַּתְּחִילָּה 'אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן
18 אֹתוֹ', וּלְבַסּוֹף 'כָּל הַבֵּן הַיְלוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', וּלְבַסּוֹף אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. 'וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי'
19 לְהֵיכָן הָלַךְ, אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ. תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, כֵּיוָן
20 (שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר) [שֶׁגָּזַר] פַּרְעֹה הָרָשָׁע 'כָּל הַבֵּן הַיְלוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', אָמַר לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין,
21 עָמַד וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵרְשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ אַבָּא, קָשֶׁה גְּזֵירָתְךָ
22 יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה, שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְאַתָּה גָּזַרְתָּ עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת,
23 פַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, פַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפֵק מִתְקַיֶּימֶת
24 גְּזֵירָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת. אַתָּה צַדִּיק, בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵירָתְךָ מִתְקַיֶּימֶת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם
25 לָךְ'. עָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחֱזִירוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. 'וַיִּקַּח', 'וַיַּחֲזוֹר' מִיָּבָמִי לֵיהּ,
26 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁעָשָׂה לָהּ מַעֲשֵׂה לִיקּוּחִין, הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפְּרְיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין
27 לְפָנֶיהָ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ 'אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה'. 'אֶת בַּת לֵוִי', אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
28 הָיְיָא, וְקָרֵי לָהּ 'בַּת', דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ, וְיָלְדָתָהּ בֵּין
29 הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לֵוִי בְּמִצְרָיִם', לֵידָתָהּ בְּמִצְרָיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרָיִם. אָמַר
30 רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת. 'וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן, וְהָא הָוַת מִיעַבְּרָא בִּיהּ תְּלָתָא
31 יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, מַקִּישׁ לִידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ, מָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, אַף
32 לִידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צַדְקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ בִּפְיתְקָהּ שֶׁל חַוָּה. 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב
33 הוּא' תַּנָּיֵא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, טוֹב שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, טוֹבִיָּה שְׁמוֹ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, הָגוּן
34 לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא
35 הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר, כְּתִיב הָכָא 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא', וּכְתִיב הָתָם 'וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר
36 כִּי טוֹב'. 'וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים', דְּלֹא מָנוּ מִצְרִים אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהֲדְרָהּ, וְהִיא הָוַת מִיעַבְּרָא
37 בִּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא. 'וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ', אַמַּאי, תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל. אֶלָּא כָּל הֵיכָא
38 דְּהָווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יְנוּקָא, מַמְטוּ יְנוּקָא הָתָם, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַנֵּי (בַּהֲדֵיהוּ),
39 דִּכְתִיב 'אֲחֻזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים וגו'". 'וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא' מַאי שְׁנָא גּוֹמָא, אָמַר
40 רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיכָּן לְצַדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן, וְכָל כָּךְ לָמָּה לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין
41 יְדֵיהֶן בְּגֵזֶל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה.
42 'וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזֶּפֶת' תָּנָא, חֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע.
43 'וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף' רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יַם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,

תוספות

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו דאיינו ר"מ ובשלהי הוריות (קף יג:) אמר דאסקוה לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (קף ט:) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית אפליגו ר"מ ואחרים וא"ר שראה בקונטרס צרפת שמועות שקיבל מאלישע בן אבויה קבעום בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו ולא מטחברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיוצא בו אלא נראה דלאחר דאסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ' קמא דברכות:

חמר מבחרוג חופת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחוץ לא זיפפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור:

בשבילי

צָרֶת וְזֹהַר וְאֶתְנָן', 'צָרֶת' שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ, 'זֹהַר' שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין כְּצָהֳרַיִם, 'אֶתְנָן'
שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ. 'יְצוּ פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ' אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא,
אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת גָּזַר. בַּתְּחִילָּה 'אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן
אֹתוֹ', וּלְבַסּוֹף 'כָּל הַבֵּן הַיְלוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', וּלְבַסּוֹף אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. 'וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי'
לְהֵיכָן הָלַךְ, אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ. תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, כֵּיוָן
(שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר) [שֶׁגָּזַר] פַּרְעֹה הָרָשָׁע 'כָּל הַבֵּן הַיְלוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', אָמַר לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין,
עָמַד וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵרְשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ אַבָּא, קָשֶׁה גְּזֵירָתְךָ
יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה, שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְאַתָּה גָּזַרְתָּ עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת,
פַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, פַּרְעֹה הָרָשָׁע סָפֵק מִתְקַיֶּימֶת
גְּזֵירָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת. אַתָּה צַדִּיק, בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵירָתְךָ מִתְקַיֶּימֶת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם
לָךְ'. עָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחֱזִירוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. 'וַיִּקַּח', 'וַיַּחֲזוֹר' מִיָּבָמִי לֵיהּ,
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁעָשָׂה לָהּ מַעֲשֵׂה לִיקּוּחִין, הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפְּרְיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין
לְפָנֶיהָ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ 'אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה'. 'אֶת בַּת לֵוִי', אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
הָיְיָא, וְקָרֵי לָהּ 'בַּת', דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ, וְיָלְדָתָהּ בֵּין
הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לֵוִי בְּמִצְרָיִם', לֵידָתָהּ בְּמִצְרָיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרָיִם. אָמַר
רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת. 'וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן, וְהָא הָוַת מִיעַבְּרָא בִּיהּ תְּלָתָא
יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, מַקִּישׁ לִידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ, מָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, אַף
לִידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צַדְקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ בִּפְיתְקָהּ שֶׁל חַוָּה. 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב
הוּא' תַּנָּיֵא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, טוֹב שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, טוֹבִיָּה שְׁמוֹ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, הָגוּן
לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא
הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר, כְּתִיב הָכָא 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא', וּכְתִיב הָתָם 'וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר
כִּי טוֹב'. 'וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים', דְּלֹא מָנוּ מִצְרִים אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהֲדְרָהּ, וְהִיא הָוַת מִיעַבְּרָא
בִּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא. 'וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ', אַמַּאי, תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל. אֶלָּא כָּל הֵיכָא
דְּהָווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יְנוּקָא, מַמְטוּ יְנוּקָא הָתָם, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַנֵּי (בַּהֲדֵיהוּ),
דִּכְתִיב 'אֲחֻזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים וגו'". 'וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא' מַאי שְׁנָא גּוֹמָא, אָמַר
רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיכָּן לְצַדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן, וְכָל כָּךְ לָמָּה לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין
יְדֵיהֶן בְּגֵזֶל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה.
'וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזֶּפֶת' תָּנָא, חֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע.
'וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף' רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יַם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,

אגם

הַבְּרִמִים בִּהְיוֹתָם סְמֻדָּר בְּעוֹד הַפֵּרִי קָטֹן: **שֶׁהֵכִיב עֲלֵיהֶן מְמוֹנָן.** שֶׁדָּמָיו מוּעָטִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּר גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּשֵׁל עֵצִים שֶׁקָּשִׁים וְחֲזָקִים: **דָּבָר רַךְ.** בְּזֶה הוּא מִשְׁתַּמֵּר יָפָה מִן הַכֹּל, לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַקָּשֶׁה כְּשֶׁהַמַּיִם מוֹלִיכִין אוֹתוֹ בְּחֲזָקָה הוּא נִתְקָל וְהוּא נִשּׁוּף וְנִשְׁבָּר, אֲבָל דָּבָר קַל נִתְקָל וְנִדְּחֵק בְּאֵבֶן לְאַחוֹרָיו: **רֵיחַ רַע.** שֶׁל זֶפֶת:

אגם

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יב עמוד ב

רש״י | תוספות

אֲגַם. שֶׁל עֲצֵי עֲרָבָה וְקָנִים דַּקִּין, וְהוּא קָנֶה וְסוּף דִּקְרָא, קָנֶה קָנִים, סוּף עֲרָבָה דַּקָּה: לִרְחוֹץ. לִטְבּוֹל שָׁם לְשֵׁם גֵּרוּת: וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְכוּ׳. שֶׁהַשֵּׁב וּמִתְנַקֶּה מֵעֲוֹנוֹ קְרוּי רְחוּץ: לְשׁוֹן מִיתָה. כְּדִמְפָרֵשׁ וְאִזְיל, שֶׁהָיוּ מְמַהֲרוֹת בְּיָדָהּ הַצִּלְתוֹ שֶׁל צַדִּיק: דְּאָמַר מָר. גַּבֵּי שַׁרְבִּיט הַזָּהָב דַּאֲתִשְׁחַרְוּרוֹשׁ בְּמִסֶּכֶת בְּרָכוֹת בְּתְחִלַּת פֶּרֶק הָרוֹאֶה: שֶׁרַבַּבְתָּה. לְשׁוֹן דְּאִישְׁתַּרְבּוּבֵי: שֶׁרָאֲתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה. וְהַאי אֶת לְשׁוֹן עִם, כְּמוֹ לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אֲחָיו (בְּרֵאשִׁית מט:): נָעַר. גָּדוֹל מִשֶּׁמֵּעוּ: בַּעַל מוּם. וְהוּא לְוִי וְנִפְסַל בְּקוֹל לְעֲבוֹדַת הַשִּׁיר: וְאֵין אַחַר נוֹפֵל. לְיָאוֹר, שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם בִּטְלוּ גְּזֵרָתָם: וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דִּרְשׁוּ כְּמוֹתָנוּ אֶל הָאוֹבוֹת: הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהֲגִים. בָּבִיא קְרֵי לְשׁוֹן גְּנֵאי, שֶׁהֵם מְצַפְצְפִין כַּעֲגוּרִים וּמַהֲגִים כְּיוֹנִים, מוֹצִיאִין קוֹל בְּגָרוֹנָם וְאֵין יוֹדְעִין מָה אוֹמְרִים, כָּךְ דֶּרֶךְ אִיצְטַגְנִינִין אֵינָן רוֹאִין אֶלָּא סִימָן אֲבָל לֹא פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר: רָאוּ. אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בּוֹ׳. וְהַךְ מִלְּתָא לָאו ר״ אֶלְעָזָר קָאָמַר לָהּ, דְּקָרָא לָאו אַמַּרְיָם קָאֵי, אֶלָּא גְּמָרָא קָאָמַר לָהּ, וְקָאֵי אַהָא דְּאַמְרִינָן לְעֵיל וְאֵין אַחַר נוֹפֵל, וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר שֶׁאֵין יוֹדְעִים מָה הוֹגִין, הִלְכָּךְ רָאוּ הַמַּרְיָם וְלֹא יָדְעוּ מָה רָאוּ: כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּיִם. כָּל זְמַן שֶׁהָיָה בְּיַאוֹר אֵין לְקוּת גְּדוֹלָה מִזּוֹ וּבְטֵלָה סִימָן שֶׁל לְקִנְיָה: רַגְלֵי. בִּשְׁבִילִי, כְּמוֹ וַיְבָרֶךָ ה׳ אוֹתְךָ לְרַגְלִי (בְּרֵאשִׁית לוֹ): בִּשְׁבִילֵי נִצָּלְתָּם. שֶׁבְּטֵלוּ מְצָרִים אֶת גְּזֵרָתָם: שִׁירָה עַל הַיָּם. בס״א בְּנִיסָן נֶאֱמְרָה כְּדַתַּנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם מַרְעֶמֶסֵּס לְסֻכּוֹת וּמִסֻּכּוֹת לְאֵיתָם וּמֵאֵיתָם לִפְנֵי פִּי הַחִירוֹת הֲרֵי ג׳, בְּרְבִיעִי וַיִּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם, חֲמִישִׁי וְשִׁשִּׁי רָדְפוּ מִצְרַיִם [אַחֲרֵיהֶם], אוֹר שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּאֶר אֶת הַלַּיְלָה, לְשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְיוֹם שְׁבִיעִי הָיָה, וְיו״ט אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הָיָה: דְּאָמַר מָר בִּשְׁבִעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה. בְּפ״ק דְּקִדּוּשִׁין (דף לח.) יַלְפִינָן לָהּ מִקְּרָאֵי דִּכְתִיב וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעַרְבוֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּכְתִיב מֹשֶׁה עַבְדֵּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבוֹר, וּכְתִיב כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְגוּ׳, וּכְתִיב וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, צֵא מֵהֶן לְ״ג לְמַפְרַע תִּמְצָא שֶׁבִּשְׁבִעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּמִנַּיִן שֶׁבִּשְׁבִעָה בַּאֲדָר נוֹלַד שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם וְגוּ׳, מָה ת״ל הַיּוֹם, הַיּוֹם מְלֹאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי: שְׁלֹשָׁה יְרָחֵי. הַיּוּ, וְהֵן ג׳ חֳדָשִׁים שֶׁהִצְפִּינָתוּ: רַבּוֹ שֶׁל ראשון. לֹא חָסַר אֶלָּא ז׳ יָמִים וְרַבּוֹ שֶׁל ג׳ דְּהַיְינוּ נִיסָן וְאֶמְצָעִי שֶׁלָּם אֲדָר הַשֵּׁנִי שֶׁלָּם: מֵאֵי שְׁנָא מִן הָעִבְרִיּוֹת. דְּקָאֲמְרָה לָהּ, מִכְּלָל דְּמִצְרִיּוֹת לֹא נִיחָא לָהּ: דָּבָר טָמֵא. זוֹ שֶׁאֲכִילָתָהּ דְּבָרִים טְמֵאִים וְהַתִּינוֹק טוֹעֵם בַּחֲלָבָהּ כָּל מַה שֶׁתֹּאכַל כִּדְאָמְרִי׳ בְּיוֹמָא (דף פה:): גַּבֵּי לְשַׁד הַשְּׁמָן: אֶת מִי יוֹרֶה דֵעָה. לְמִי לְמַד הַקָּבָ״ה תּוֹרָה, לְמִי שֶׁגָּמַל וְהִפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵחֶלְבָּ טְמֵא וְנֶעְתַּק מִן הַשֵּׁדִים הַטְּמֵאִים, כְּמוֹ וַיֶּעְתַּק מִשָּׁם (בְּרֵאשִׁית יט:) שֶׁהֶחֱלָבָה בִּזְרִיזוּת כַּעֲלָמָה. שֶׁכָּל כּוֹחָהּ עָלֶיהָ, כְּמוֹ חָזָק וְאֶמֶץ (דְּבָרִים לא:) תְּקִיף וְעַלֵּם: שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ. שֶׁלֹּא אָמְרָה שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ וְשֶׁהִיא מְבִיאָה אֶת אִמּוֹ: הֵילִיכִי אֶת הֵילֵל. הֲרֵי לָךְ שֶׁלִּיךְ: שֶׁהָיְתָה מִתְנַבְּאָה כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן. עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד מֹשֶׁה, וְהַיְינוּ הִנְבִּיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן: מאי

בשבילי נצלתם כולכם. תימה אדרבה בשבילו נגזרו הגזירות שראו אצטגניני פרעה יש לומר הוא היה הראשון המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם בן הוא והמתן אותו לא בשבילו היתה אלא משום ונלחם בנו ודרך אנשים להלחם: סרח

אֲגַם כְּדִכְתִיב ׳קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ׳. ׳וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר׳ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדָה לִרְחוֹץ מִגִּלּוּלֵי אָבִיהָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ׳אִם רָחַץ ה׳ אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגוּ׳״. ׳וַנַּעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת וְגוּ׳״ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הֲלִיכָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ׳הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת׳. ׳וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף׳ כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָא בָּעֵת לְאַצּוֹלֵי לְמֹשֶׁה, אָמְרוּ לָהּ, גְּבִירְתֵּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵירָה, אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּמִין אוֹתָהּ, בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּמִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵירַת אָבִיךְ. בָּא גַּבְרִיאֵל וַהֲכָמְטָן בְּקַרְקַע. ׳וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ׳ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר יָדָהּ וְחַד אָמַר שִׁפְחָתָהּ. מַאן דְּאָמַר יָדָהּ, דִּכְתִיב ׳אֲמָתָהּ׳. וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, מִדְּלֹא כְּתִיב יָדָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, הָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַהֲכָמְטָן בְּקַרְקַע. דְּשַׁיֵּיר לָהּ חֲדָא, דְּלָאו אוֹרְחָא דְּבַת מַלְכָּא לְמֵיקַם לְחוּדָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר יָדָהּ, לִיכְתּוֹב יָדָהּ. הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּאִישְׁתַּרְבּוּבֵי, דְּאָמַר מָר, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַמָּתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁנֵּי רְשָׁעִים, דִּכְתִיב ׳שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ׳ וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַל תִּיקְרֵי שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שֶׁרִיבַּבְתָּה. ׳וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד׳ וַתֵּרֶא מִיבָּעֵי לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁרָאֲתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ. ׳וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה׳ קָרֵי לֵיהּ ׳יֶלֶד׳ וְקָרֵי לֵיהּ ׳נַעַר׳, תָּנָא, הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם כֵּן עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּעַל מוּם, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים בַּתֵּיבָה, אָמְרָה, שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ. ׳וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׳ מִנָּא יְדָעָה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁרָאֲתָה אוֹתוֹ מָהוּל. ״זֶה׳ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, ״זֶה׳ נוֹפֵל, וְאֵין אַחַר נוֹפֵל, וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב ׳וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהֲגִים׳, צוֹפִין וְאֵינָם יוֹדְעִין מַה צּוֹפִין, מַהֲגִים וְאֵינָן יוֹדְעִים מַה מַּהֲגִים. רָאוּ שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה, עָמְדוּ וְגָזְרוּ ׳כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ׳, כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהוּ לְמֹשֶׁה אָמְרוּ, תּוּ לֹא חָזִינַן כִּי הַהוּא סִימָנָא, בָּטְלוּ לִגְזֵירָתֵיהוּ, וְהֵם אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעַל מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב ״הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ׳, ״הֵמָּה׳ שָׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה וְטָעוּ, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה ׳שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי וְגוּ׳״, אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִילִי, נִצַּלְתֶּם כּוּלְּכֶם. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה יִלֹּקֶה בְּיוֹם זֶה. רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה, יִלֹּקֶה בְּיוֹם זֶה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, מַשְׁכַּחַת לָהּ ג׳ יָרְחֵי, דְּאָמַר מַר, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן תִּלְתָּא יָרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. אוֹתָהּ שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה, רוּבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן וְרוּבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם. ׳וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיּוֹת׳ וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת, מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לְמֹשֶׁה עַל כָּל הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן וְלֹא יָנַק. אָמַר, פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, יֵינַק דָּבָר טָמֵא, וְהֵיכִי דִּכְתִיב ׳אֶת מִי יוֹרֶה דֵעָה וְגוּ׳״, לְמִי יוֹרֶה דֵעָה וּלְמִי יָבִין שְׁמוּעָה, לְגֻמּוּלֵי מֵחֶלְבָּ וּלְעַתִּיקֵי מִשֵּׁדִים. ״וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה לֵכִי וְגוּ׳״ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה בִּזְרִיזוּת כְּעַלְמָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, ׳הָעַלְמָה׳ שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ. ״וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה׳ אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִתְנַבְּאָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִּתְנַבְּאָה, ׳הֵילִיכִי׳ הֵא שֵׁלִיכִי. ״וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ׳ אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, לֹא דַּיָּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּחֲזִירִין לָהֶן אֲבֵידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן. ״וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן וְגוּ׳״, אֲחוֹת אַהֲרֹן וְלֹא אֲחוֹת מֹשֶׁה. אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מִתְנַבְּאָה כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן, ואומרת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הניחה אותו בְּאַגַּם - מקום שגדלים בו קנים דקים ועצי ערבה על שפת הנהר, ו'סוף' היינו עצי ערבה, ומצינו שנקראים כן בְּדִבְרֵי תוֹרָה, 'קָנֶה וָסוּף קְמֵלוּ' – קנה היינו קנים, וסוף היינו ערבה דקה.

עוד כתוב "וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן יוֹחַי, פסוק זה מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדָה בת פרעה לִרְחוֹץ – להתנקות מִגִּלּוּלֵי אָבִיהָ – שירדה לטבול לשם גירות. וְכֵן הוּא אוֹמֵר - מצינו שהשיבה מעוונות נקראת רחיצה, שנאמר 'אִם רָחַץ ה' אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגוֹ'. בהמשך הפסוק נאמר "וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת על יד היאר וְגוֹ'", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין הֲלִיכָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה, וכפי שיתבאר שהמיתן גבריאל לפי שמיחו בה על שהצילה את משה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר – מצינו במיתה לשון הליכה, שאמר עשו 'הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת'. בהמשך נאמר "וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף", אומרת הגמרא, כֵּיוָן דְּחָזוּ - ראו נערותיה של בת פרעה, דְּקָא בָּעוּ לְאַצּוּלֵי לְמֹשֶׁה – שרוצה בתיה להציל את משה מן היאור, מיחו בה וְאָמְרוּ לָהּ, גְּבִירְתַּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוא, שכשמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵירָה, גם אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵירַת אָבִיךְ שאמר להטביעם. בָּא המלאך גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע ומתו.

"וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ", נחלקו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה מהי 'אמתה', חַד – אחד מהם אָמַר שהושיטה יָדָהּ והביאה את התיבה אליה, וְחַד אָמַר ששלחה את שִׁפְחָתָהּ להביא את התיבה. מבארת הגמרא, מַאן דְּאָמַר יָדָהּ, טעמו הוא משום דִּכְתִיב 'אֲמָתָהּ', ופירש כפשוטו שאמה היא יד. וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, פירש כך מִדְּלֹא כְּתִיב יָדָהּ – אם כוונת הפסוק שהושיטה את ידה, היה לו לכתוב 'ידה' כלשון התורה בכל מקום, אלא מוכח שפירושו שפחה. שואלת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר ששלחה את שִׁפְחָתָהּ, קשה שֶׁהָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בְּקַרְקַע ומתו, ואם כן כיצד שלחה שפחה. מתרצת הגמרא, דְּשַׁיֵּיר לָהּ חָדָא – גבריאל השאיר לה שפחה אחת שלא מתה, משום דְּלָאו אוֹרְחָא דְּבַת מַלְכָּא לְמֵיקַם לְחוּדָהּ - אין דרכה של בת מלך להתהלך לבדה, ושלחה את אותה שפחה. שואלת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר ששלחה את יָדָהּ, לִיכְתּוֹב – שתכתוב התורה יָדָהּ כלשון התורה בכל מקום. מתרצת הגמרא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן – לכך נאמר 'אמה', להשמיענו דְּאִישְׁתַּרְבַּב אִישְׁתַּרְבּוּבֵי – נעשה נס שהתארכה ידה לאמות הרבה כדי שתוכל להגיע לתיבה.

דְּאָמַר מַר לגבי שרבוב שרביטו של אחשורוש, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שנעשה נס זה בְּאַמָּתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה שנתארכה, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁנֵּי רְשָׁעִים – שיניו של עוג מלך הבשן שנתארכו, דִּכְתִיב 'שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַל תִּיקְרֵי שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שָׁרִיבַבְתָּה – שהוארכו שיניו.

"וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד", שואלת הגמרא, מדוע נאמרו 'ותראהו', הרי וַתֵּרֶא מִיבַּעֵי לֵיהּ. ומשיבה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מה שנאמר 'ותראהו' אינו מתיחס לילד, אלא שֶׁרָאָתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ. בהמשך הפסוק נאמר "וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה", שואלת הגמרא, מדוע בתחילת הפסוק קָרֵי לֵיהּ – נקרא משה 'יֶלֶד' שנאמר 'ותראהו את הילד', ואילו בהמשך וְקָרֵי לֵיהּ – נקרא משה 'נַעַר', ומשמע שהיה גדול. ומשיבה, תָּנָא, הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר – לעולם היה קטן באיבריו כילד, אך נקרא גם 'נער' לפי שהיה קולו חזק כשל נער, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם כֵּן - לדבריך שהיה קולו כנער בילדותו, נמצא שקולו משונה משאר בני אדם, וְעֲשִׂיתוֹ – החשבתו לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ שהוא לוי לְבַעַל מוּם בקולו, ופסול הוא לעבודת השיר. מתרצת הגמרא, אֶלָּא כך יש לפרש, מה שנקרא נער, מְלַמֵּד שֶׁעֲשָׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים בהיותו בַּתֵּיבָה, כיון שאמרה, שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ – להשתתף בחופתו.

"וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה", שואלת הגמרא, מְנָא יְדָעָה – מהיכן ידעה בתיה שמילדי העברים הוא, הרי גם בני המצרים הושלכו ליאור. ומשיבה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, כיון שֶׁרָאַתָּה אוֹתוֹ מָהוּל הבינה כי מישראל הוא. ומה שנאמר 'זֶה', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, והמשמעות בדבריה, ש'זֶה' – משה נוֹפֵל ליאור, וְאֵין אֲחֵר נוֹפֵל ליאור מכאן ואילך. וְהַיְינוּ דְּאָמַר – וזהו שאמר רַבִּי אֶלְעָזָר, לגבי נביאי עובדי כוכבים, מַאי דִּכְתִיב "וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם העובדי כוכבים דִּרְשׁוּ כמונו אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהֲגִים" – שמכנים את נביאיהם בלשון גנאי, 'מצפצפין' היינו שצוֹפִין - רואים שיש סימן, וְאֵינָם יוֹדְעִין מַה צּוֹפִין בסימן זה, ו'מהגים' היינו שמַהֲגִים – מוציאים קול בגרונם, וְאֵינָן יוֹדְעִים מַה מַּהֲגִים. ומבארת הגמרא מדוע בטלה הגזירה, שבתחילה כשרָאוּ האיצטגנינים, שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה – עתיד ללקות במים, עָמְדוּ וְגָזְרוּ ש'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְּאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ', כדי שאכן ילקה ולא יוכל להושיען. ולכך כֵּיוָן דְּשַׁרְיוּהָ לְמֹשֶׁה – לאחר שהושלך משה ליאור, אָמְרוּ, תּוּ לֹא חָזִינַן כִּי הַהוּא סִימָנָא – איננו רואים יותר סימן זה, וּבַטְּלוּ לִגְזֵירָתַיְּיהוּ – בטלו את גזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. אך מבארת הגמרא, שׁוּהֵם – האיצטגנינים אֵינָן יוֹדְעִין שאין פירוש ראייתם שיענש במים, אלא שֶׁעֵל חטא מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה שלא יכנס לארץ. וכמו דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב 'חֵמָה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ', מהו 'חֵמָה', שמשמע שהם אלו שדובר בהם כבר, אלא שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה שעתיד משה ללקות במים, וְטָעוּ שסברו שיענש במים, אך פירוש ראיתם הנכון הוא, שעתיד ללקות על חטא מי מריבה, וזהו 'המה' – הם המים שראו איצטגניני פרעה. וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה – כיון שעל ידי משה בטלה הגזרה להשליך הנולדים ליאור, לכן אמר משה 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי העם אשר אנכי בקרבו וְגוֹ', מה שנאמר 'רגלי' היינו שאָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִילִי, שכיון שהייתי במים סברו המצרים שכבר לקיתי וביטלו גזירתם, וּנְצַלְתֶּם כּוּלְּכֶם מגזירתם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה יום הושלך משה ליאור. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שהושלך משה ליאור בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה, ולפיכך אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה, שהרי קבלת התורה היתה בו' סיון, יִלֶּקֶה בְּיוֹם זֶה. שואלת הגמרא, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר שהושלך ליאור בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, אם כן מַשְׁכַּחַת לָהּ ג' יְרָחֵי – מובן מה שנאמר בפסוק שהצפינה אותו שלשה חודשים מיום לידתו עד שהשליכה אותו ליאור, כיון דְּאָמַר מַר, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת משה, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הם תְּלָתָא יַרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שהשליכוהו ליאור בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, הרי מז' אדר עד כ"א ניסן הם פחות משלושה חודשים. מתרצת הגמרא, אוֹתָהּ שָׁנָה שהושלך משה ליאור, שנה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה - שהיו בה שני אדרים, ומשה נולד באדר ראשון, ומה שאמר 'ותצפנו שלשה חדשים', אינם ג' חדשים שלמים, אלא רוּבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן – החודש הראשון היינו מז' אדר עד סוף אדר ראשון, וְרוּבּוֹ

המשך בעמוד 93

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְאוֹמֶרֶת מרים בנבואה, **עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלָּהּ אוֹר,** והבינו כי אכן נולד מושיען של ישראל, **עָמַד אָבִיהָ** עמרם, **וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתֵךְ** שעתיד ליולד לנו מושיען של ישראל. אך **וְכֵיוָן שֶׁהֶטִּילוּהוּ לִיְאוֹר, עָמַד אָבִיהָ וּטְפָחָהּ** - חבט **עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתֵךְ** – משום שחשב שימות ביאור. **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ"**, דוקא היא עמדה לראותו היות והיתה בטוחה שינצל, ועמדה שם כד **לֵידַע מַה יְהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ** – מה יעלה בסופה.

שנינו במשנה **שיוֹסֵף זָכָה** לקבור את אביו, **וְכוּ'**. מבארת הגמרא עניני קבורת יעקב, ושואלת, **מַאי שְׁנָא מֵעִיקָּרָא** - מדוע בתחילה כשעלו לקבור את יעקב, הקדימו את המצרים ליוסף ואחיו, **דִּכְתִיב "וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה וְגוֹ'", וַהֲדַר** – ואחר כך נאמר **"וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו"**. **וּמַאי שְׁנָא** ואילו **לְבַסּוֹף** - בשעת חזרתם מהקבורה, הקדימו את יוסף ואחיו למצרים **דִּכְתִיב** תחילה **"וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו", וַהֲדַר** – ואחר כך נאמר **"וְכֹל הָעֲלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו"** – דהיינו המצרים, כלומר להיפך מכפי שיצאו בתחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ** המצרים **כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נָהֲגוּ כָּהֵן כָּבוֹד**, ולכן הקדימו לצאת לפניהם, **וּלְבַסּוֹף** לאחר קבורת יעקב, **שֶׁרָאוּ** אז **כְּבוֹדָן, נָהֲגוּ כָּהֵן כָּבוֹד**, ונתנו להם להקדים ולחזור לפניהם. ומבארת הגמרא מהו הכבוד שראו בישראל, **דִּכְתִיב "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד** אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד", וגורן האטד משמעו שהיה גורן מאטד, וקשה **וְכִי** גּוֹרֶן יֵשׁ לוֹ **לְאָטָד** – וכי דרך לאסוף אטדין ולעשות הימנו גורן. לכן **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ**, לא היה זה גורן מאטדים אלא שהמקום נקרא גורן האטד, **מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגוֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד** של קוצים לשומרו מסביב, ומי הקיפוהו, **שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה**, וחלקו כבוד ליעקב, שתלו את כתריהם בארונו. והמצרים שראו כבוד זה, החלו אף הם לנהוג כבוד בבניו. **תָּנָא, כּוּלָּם** – בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, מתחילה **לְמִלְחָמָה בָּאוּ** – להלחם בבני יעקב כדי שלא יקבר יעקב במערת המכפלה, אך **כֵּיוָן שֶׁרָאוּ** את **כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נִטְּלוּ כּוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וּתְלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. "וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד". תָּנָא** מהו ההספד הגדול והכבד שנעשה, **שֶׁאֲפִילּוּ הַסּוּסִים וַאֲפִילּוּ הַחֲמוֹרִים** נעצבו על פטירתו (**מֵאֵילּוּ מֵאֵילּוּ**).

אומרת הגמרא, **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה** לקבור את יעקב, **אָתָא עֵשָׂו, וְקָא מְעַכֵּב** - עיכב אותם מלקבורו שם, וכך **אָמַר לָהֶן** – לבני יעקב, הרי נאמר **'מִמְּרָא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן', וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק** הטעם שנקראת המערה **'קִרְיַת אַרְבַּע'**, לפי שאלו שנקברו בה **אַרְבַּע** זוגות **הָיוּ, אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה**. וכשמת יצחק נשארו שני קברים אותם ירשנו שנינו, וכיון **שאִיהוּ** - יעקב, **קַבְרָהּ לְלֵאָה** במערה **בְּדִידֵיהּ** - בחלקו שקיבל בירושה, אם כן, **וְהַאי** - הקבר **דְּפֵיֵּשׁ** – שנותר, **דִּידִי** – שלי **הוּא. אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, הרי **זַבִּינְתָּהּ** - מכרת ליעקב את חלקך במערה בשעה שמכרת את הבכורה. **אָמַר לָהוּ** עשיו, **נְהִי דְּזַבִּינִי בְּכֵירוּתָא** – אמנם מכרתי את חלק הבכורה, שלא אקבל פי שנים בירושה, אך **פְּשִׁיטוּתָא** – את חלק הפשוט שלי **מִי זַבִּינִי** - האם מכרתיו. **אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, **אִין** – אכן מכרת אף את חלק הפשיטות במערה, **דִּכְתִיב** שאמר יעקב ליוסף **"בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי** בארץ מצרים שמה תקבריני", **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק**, מה שנאמר 'כריתי', **אֵין כְּרִיתָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בְּכַרְמֵי הַיָּם קוֹרִין לְמִכְרָה 'כִּירָה'**, נמצא שמכרת אף חלק זה. **אָמַר לָהוּ** עשיו, אם אכן מכרתי לכם זאת, **הָבוּ לִי אִינַּרְתָּא** - הראו לי שטר המכירה על חלקי במערה. **אָמְרוּ לֵיהּ** בני יעקב, **אִינַּרְתָּא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא** – השטר נמצא במצרים. חשבו האחים ביניהם **וּמַאן נַיְזִיל** - מי ילך להביאו מארץ מצרים, והחליטו **שנַיְזִיל** – ילך **נַפְתָּלִי**, משום **דְּקַלִּיל כִּי אַיָּלְתָּא** – הליכתה קלה ומהירה כשל איל. **דִּכְתִיב 'נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר'**, ודרשו על כך, **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אַל תִּקְרֵי 'אִמְרֵי שָׁפֶר', אֶלָּא 'אִמְרֵי סַפֵּר'** – שהביא את שטר המכירה ממצרים. ממשיכה הגמרא ואומרת, שבאותו זמן, **חוּשִׁים** שהוא **בְּרֵיהּ דְּדָן** – בנו של דן בן יעקב, **תַּמָּן הֲוָה** – היה שם בעת המכירה, **וְיַקִּירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ** – בבדו אוזניו מלשמוע, **אָמַר לָהוּ** חושים לבני יעקב, **מַאי הַאי** - מדוע אתם מתעכבים מלקבור את יעקב, **וְאָמְרוּ לֵיהּ קָא מְעַכֵּב הַאי** – עשו מעכב אותנו **עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם** ויביא עמו את שטר המכירה של המערה. **אָמַר לָהוּ** חושים, **וְעַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם יְהֵא אֲבִי אַבָּא מוּטָל בְּבִזְיוֹן. שָׁקַל** – נטל חושים **קוֹלְפָא** - מקל, **מַחֲיֵיהּ** – והכה בו **אַרִישֵׁיהּ** – על ראשו של עשו והרגו. ומחמת המכה **נָתְרָן** – נשרו **עֵינֵיהּ** – עיניו של עשיו, **וְנָפְלוּ** על **אַכַּרְעָא** - רגליו **דְּיַעֲקֹב. פַּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ** – פתח יעקב את עיניו **וְאַחִיךְ** – וחייך, **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם, פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע"**, ולכך שמח יעקב שחזה בנקם שנקמו בעשו. **וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב "לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד", וְאַף עַל גַּב דְּמִיתָתָן** של עשיו ויעקב **לֹא בְּיוֹם אֶחָד הֲוָאי**, מכל מקום נחשב ששיכלה את שניהם ביום אחד כיון **שקְבוּרָתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד הֲוָאי.**

נאמר 'ויעל יוסף לקבור את אביו', וכן בשעת חזרתו נאמר 'אחרי קברו את אביו', הרי שייחס הכתוב את קבורת יעקב ליוסף. שואלת הגמרא, כיצד הניחוהו אחיו ליטול לבדו את השם של קבורת אביהם, **וכי וְאִי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף** – אם לא היה יוסף מתעסק בקבורתו, **אֶחָיו לֹא הֲווּ מְעַסְּקֵי בֵּיהּ** לקוברו, **וְהָכְתִיב 'וַיַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן'**, נמצא שאף שאר האחים התעסקו בקבורת יעקב, ואם כן מדוע נתנו לו שתיקרא הקבורה על שמו. מתרצת הגמרא, **שאָמְרוּ** שאר האחים, **הַנִּיחוּ לוֹ** ליוסף להתעסק בקבורת יעקב יותר מאיתנו, מפני **שכְּבוֹדוֹ בַּמְּלָכִים** - כבודו של יעקב שיוסף שהוא מלך יתעסק בקבורתו, **יוֹתֵר מִבְּחֲדֵיוֹטוֹת** – ממה שנתעסק בו אנו.

שנינו במשנה, **מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף** שלא נתעסק בו אלא משה **כו'**. **תָּנוּ רַבָּנָן, בָּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְּקוּ בַּבִּזְיָה** מהמצרים, ששאלו מהם כלי כסף וכלי זהב, **וְהוּא** – משה **נִתְעַסֵּק בַּמִּצְוֹת** - העלאת ארונו של יוסף, **שֶׁנֶּאֱמַר 'חֲכָם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וְגוֹ'". וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר** – שלקח משם עצמותיו, **אָמְרוּ** חז"ל, **סָרַח בַּת אֲשֶׁר נִשְׁתַּיְּרָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, וְהָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ** משה, **כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת** כבד **עָשׂוּ לוֹ מִצְרַיִם, וּקְבָעוּהוּ בְּנִילוּס הַנָּהָר** – הנהר שממנו כל ארץ מצרים שותה, ועשו כן **כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ** בזכותו **מֵימָיו** של הנהר. **הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת** נהר **הַנִּילוּס, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה** עת קיום **הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל** להעלותך לקבורה בארץ הקודש. **אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ** שנוכל לקיים שבועתך, **מוּטָב,** אך **אִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ**, כיון שלא היתה השבועה אלא אם נוכל לקיימה. **מִיָּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף** על מי הנהר, ונטלו משה. ומבארת

המשך בעמוד 237

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יג עמוד א

רש״י

מאי שְׁנָא מַעֲקָרָא. דְּאִקְדַּמִינְהוּ לְמִצְרַיִם מִקַּמֵּי אַחֵי יוֹסֵף, וּמַאי שְׁנָא לְבִסּוֹף דִּכְתִיב הוּא וְאַחָיו וְהַדֵּר וְכָל הָעוֹלִים אוֹתוֹ; וְכִי. דֶּרֶךְ לְאֲסוֹף אֲבָדִין וְלַעֲשׂוֹת מְהַן גַּרְן: שֶׁמַּקִּיפִין לוֹ אֲבָדִ. גֶּדֶר שֶׁל קוֹצִים: שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים. י״ב נְשִׂיאִים דִּישְׁמָעֵאל וכ״ג אַלּוּפִים נִמְנוּ בֶּעָשָׂו. וא״ת כ״ה הֵן, תֵּימָן וְקֵנָז נִמְנוּ ב׳ פְּעָמִים. וא״ת קֹרַח נִמְנָה ב׳ פְּעָמִים, שְׁנֵי קֹרַח הֵן, אֶחָד מִבְּנֵי אֱלִיפַז וְאֶחָד מִבְּנֵי אֲהֲלִיבָמָה, וּמ״מ ל״ה הֵן וְכִתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָרֵי ל״ו: קָא מְעַכֵּב. שֶׁלֹּא יִקָּבְרוּהוּ שָׁם: אַמַּה. קְרִיַּת אַרְבַּע שְׁמָהּ שֶׁאֵינָהּ מְחֻזֶּקֶת אֶלָּא ד׳ זוּגוֹת. הָא דְּא״ר יִצְחָק לָאו מִלְּתָא דְּעֵשָׂו הִיא אֶלָּא גְּמָרָא קָאֲמָרָא לֵיהּ לְמֵימַר טַעְמָא דְּעִבּוּבָא, דְּוַדַּאי כֵּן הָוָה כִּדְבָרֵי עֵשָׂו שֶׁאֵינָהּ מְחֻזֶּקֶת אֶלָּא ח׳ קְבָרִים: אֵיהוּ. יַעֲקֹב: קַבְרָהּ לְלֵאָה בְּרִידֵיהּ. בְּחֵלֶק הַמּוּגִיעוֹ כִּדְכְתִיב וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת לֵאָה: זַבִּינְתֵּיהּ. כְּשֶׁמְּכַרְתָּ הַבְּכוֹרָה: נְחֵי דְּזַבִּינְתֵּי לִבְכוֹרָתִי. וְלֹא אֶטּוֹל פִּי שְׁנַיִם אֶלָּא כְּמוֹהוּ: פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. חֵלְקִי בְּחֵלֶק פָּשׁוּט לֹא מְכַרְתִּי: א״ל אין. פְּשִׁיטוּתֵיךְ נַמִּי דְּבַנְתְּ חֵלְקָךְ בְּמְעָרָה זוֹ לְגַמְרֵי, שֶׁכָּךְ אָמַר אֲבִינוּ בְּשִׁעַת מִיתָה אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי, וְאֵין כִּירָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה כְּמוֹ וְאַכְּרֶךָ לִי בְּחֶמְשָׁה עָשָׂר כֶּסֶף (הוֹשֵׁעַ ג): הָכוּ אַגַּרְתָּא. הַרְאוּ שְׁטָר מְכִירָה: יַקִּירָן אוֹדְנֵיהּ. כְּבְדוּ אָזְנָיו מִשְּׁמוֹעַ: מַאי הַאי. לָמָּה אֵינָם קוֹבְרִין אוֹתוֹ: שְׁקִיל גּוּלְפֵּיהּ. מַקֵּל, כְּמוֹ גּוּלְפֵי סוֹבֵי בָּלֵע מַאֲבִימִי בַּעֲרָכִין (קף כב.): וְאִי לֹא אִיעַפֵּק בֵּיהּ יוֹסֵף אֶחָיו מִי לֹא הֲוֵי מִיעַפְּקִי בֵּיהּ. כְּלוֹמַר הֵיאַךְ הִנִּיחוּהוּ אַחָיו לְיוֹסֵף לִטּוֹל לוֹ אֶת הַשֵּׁם לְבַדּוֹ שֶׁל קְבוּרַת אֲבִיהֶם, וְכִי פֶּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶן הָעָל וְלֹא חָשׁוּ לוֹ, וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ הוּא הַם לֹא הָיוּ עֲסוּקִין בּוֹ, וְהַכְּתִיב וַיַּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו, אֲלִמָּא אַף הֵם הָיוּ עֲסוּקִין בְּמִשָּׂאוֹ וּקְבוּרָתוֹ. וּמִסְקָנָא כְּתִיב אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת אָבִיו, תְּלָה הַכָּתוּב בּוֹ שֶׁהוּא הָיָה עִקַּר הַדָּבָר: אָמְרוּ. אַחָיו בֵּינֵיהֶן הִנִּיחוּ לוֹ לְהִתְעַסֵּק בּוֹ בְּנֶגֶד כֻּלָּנוּ: כְּבוּדוֹ. שֶׁל אָבִינוּ בְּמֶלֶךְ יוֹתֵר מִבְּהַדְיוֹטוֹת, שֶׁיּוֹסֵף מֶלֶךְ הוּא: נִתְעַסְּקוּ בְּבִזָּיוֹ. שֶׁל מִצְרַיִם: כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ מִיָּיו. תָּמִיד לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִמַּי גְּשָׁמִים אֶלָּא שֶׁכְּלֵה עֲשׂוּיָה יְאוֹרִים וְחֲרִיצִים מִנִּילוּס עַד סוֹף הַמְּדִינָה בְּמִה פְּרָסָאוֹת, וְנִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה וּמִתְבָּרֵךְ וּמְמַלֵּא אוֹתָן יְאוֹרִים וּמַשְׁקִין מִהֶן הַשְּׂדוֹת, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא יז) וְהָיָה אִם לֹא יַעֲלֶה מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת וגו׳ לֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַגֶּשֶׁם, וְאִם מִשְּׁפֹחוֹת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא תָּבֹא וּבְאָדָה וְלֹא עֲלֵיהֶם, וְאֵין כְּתִיב כָּאן הַגֶּשֶׁם אֶלָּא וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה אוֹתוֹ נָהָר שֶׁהֵן שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ. וּיוֹנָתָן בֶּן עוּזִיאֵל תִּרְגֵּם וְלֹא עֲלֵיהֶם תִּיסַּק נִילוּס: וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקֹּרָה וגו׳. בְּתַלְמִידֵי אֱלִישָׁע כְּתִיב בְּמְלָכִים: וְהוּא שְׁמוּאֵל. הַשְּׁאִילוּהוּ לוֹ: תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְלֹא שֶׁלָּמַד מִפִּיו, אֶלָּא תּוֹרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְמֵדוּ לְאֵלִיָּהוּ: בְּקִבְרֵיעֵי שֶׁל מְלָכִים. בְּקִבְרוֹת שֶׁל מְלָכִים, וְלָשׁוֹן יָוָנִי הוּא: קִים

תוספות

סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה והלא מכיר ויאיר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא שאלם משה והם היו מבני בניו של יוסף י״ל שסוד הגאולה נמסר לסרח כדאיתא בפירקי ר״א (פרק מח) וכיון שבא משה הלכו זקני ישראל אצלה לפי שבבר נבשלו על ידי בני אפרים שיצאו שלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה בה ואמרה להם מה לשון אמר לכם המושיע הזה אמרו לה פקוד פקדתי אמרה להם א״כ הוא הוא לכך הלך גם משה אצלה. מתוספת רבי: סמליון

1 וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.
2 וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלֹּהּ אוֹר, עָמַד
3 אָבִיהָ, וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּמָה
4 נְבוּאָתֵיךְ. וְכֵיוָן שֶׁהֶטִּילוּהוּ לַיְּאוֹר, עָמַד אָבִיהָ וּטְפָחָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתֵיךְ,
5 וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ', לֵידַע מַה יֵּהָא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ: יוֹסֵף
6 זָכָה וְכוּ׳: מַאי שְׁנָא מֵעֵיקָּרָא, דִּכְתִיב 'וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה
7 וגו׳", וַהֲדַר 'וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו'. וּמַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף, דִּכְתִיב 'וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה
8 הוּא וְאֶחָיו' וַהֲדַר 'וְכָל הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתְחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ
9 בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד. וּלְבַסּוֹף שֶׁרָאוּ בִּכְבוֹדָן, נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד, דִּכְתִיב 'וַיָּבֹאוּ
10 עַד גֹּרֶן הָאָטָד' וְכִי גֹּרֶן יֵשׁ לוֹ לְאָטָד, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל
11 יַעֲקֹב, כְּגוֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד, שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה. תָּנָא, כּוּלָּם
12 לְמִלְחָמָה בָּאוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כּוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וּתְלָאוּם
13 בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. 'וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד
14 גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד' תָּנָא, אֲפִילּוּ סוּסִים וַאֲפִילּוּ חֲמוֹרִים (מֵאֵילּוּ מֵאֵילּוּ), כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְמְעָרַת
15 הַמַּכְפֵּלָה, אָתָא עֵשָׂו, קָא מְעַכֵּב. אָמַר לָהֶן 'מִמְּרָא קְרִיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן', וְאָמַר רַבִּי
16 יִצְחָק 'קִרְיַת אַרְבַּע', אַרְבַּע זוּגוֹת הָיוּ, אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה.
17 אֵיהוּ, קַבְרָהּ לְלֵאָה בְּרִידֵיהּ, וְהַאי דְּפָיֵיס, דִּידִי הוּא. אָמְרוּ לֵיהּ, זַבִּינְתָּהּ. אָמַר לְהוּ, נְחֵי דְּזַבִּינִי
18 בְּכֵירוּתָא, פְּשִׁיטוּתָא מִי זַבִּינִי. אָמְרוּ לֵיהּ, אִין דִּכְתִיב 'בִּקְבָרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי' וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
19 מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, אֵין כִּירָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בִּכְרַבֵּי הַיָּם קוֹרִין לְמִכְירָה
20 'כִּירָה'. אָמַר לְהוּ, הָבוּ לִי אַיגַּרְתָּא. אָמְרוּ לֵיהּ, אִיגַּרְתָּא דְּמִצְרַיִם הִיא. וּמַאן גַּיזֵיל, גַּיזֵיל
21 נַפְתָּלִי דְּקַלִּיל כִּי אַיָּלָתָא, דִּכְתִיב 'נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר', אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל
22 תִּקְרֵי 'אִמְרֵי שָׁפֶר' אֶלָּא אִמְרֵי סֵפֶר. חוּשִׁים בְּרִיחָהּ דְּדָן, תַּמָּן הֲוָה וַיְקִירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ, אָמַר לְהוּ
23 מַאי הַאי, וְאָמְרוּ לֵיהּ קָא מְעַכֵּב הַאי עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, אָמַר לְהוּ וְעַד דְּאָתֵי
24 נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, יְהֵא אַבִי אַבָּא מוּטָל בְּבִזָּיוֹן. שֶׁקֵּל קוֹלְפָא, מַחְיֵיהּ אַרִישֵׁיהּ, נָתְרָן עֵינֵיהּ
25 וְנָפְלוּ אַסַּרְעָא דְּיַעֲקֹב. פַּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ וְאַחִיהּ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם,
26 פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב 'לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם
27 שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד', וְאַף עַל גַּב דִּמְיַתְּתָן לֹא בְּיוֹם אֶחָד חַיֵּאי, קְבוּרְתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד חַיֵּאי.
28 וְאִי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף, אֶחָיו לֹא הֲווּ מִעַסְּקִי בֵּיהּ, וְהִכְתִיב 'וַיַּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנָעַן'.
29 אָמְרוּ הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמַלְכִים יוֹתֵר מִבְּהֶדְיוֹטוֹת: מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף כּוֹ': תָּנוּ רַבָּנָן, בֹּא
30 וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְּקוּ בַּבִּיזָּיוֹ וְהוּא נִתְעַסֵּק
31 בַּמִּצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת' וגו׳". וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרוּ,
32 סָרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּירָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, הָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ, כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן
33 יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ, אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת עָשׂוּ לוֹ מִצְרַיִם, וּקְבָעוּהוּ בְּנִילוּס הַנָּהָר כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ
34 מֵימָיו. הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת נִילוּס, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ
35 בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ
36 מוּטָב, אִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ. מִיָּד, צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ בַּרְזֶל
37 צָף, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב 'וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקֹּרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וגו׳', אֲהָהּ אֲדוֹנִי וְהוּא שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל
38 וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיַּצֵּף הַבַּרְזֶל'. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע תַּלְמִידוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ תַּלְמִידוֹ
39 שֶׁל מֹשֶׁה, צָף בַּרְזֶל מִפָּנָיו. מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּקִבְרֵיעֵי שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד
40 עַל קִבְרֵיעֵי שֶׁל מְלָכִים, אָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל,
41 אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נוֹדְעוּעַ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נָטְלוּ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוּ אֶצְלוֹ.
42 וְכָל אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה, מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין
43 אוֹמְרִים, מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ. אָמְרוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה. וְכִי מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם שְׁכִינָה. אָמְרוּ,

קִים

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יג עמוד ב

רש״י | תוספות

סמליון

1 אומר. פי׳ ר״ח אית דאמרי מלאך
2 ואית דאמרי שם חכם. ערוך: מפני

1 קַיִּים זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה. אַגָּדָה זוֹ מְפוֹרֶשֶׁת בַּמְּכִילְתָּא בְּפָרָשַׁת וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה, כְּתִיב בָּזֶה אֱנֹכִי וּכְתִיב בָּזֶה הַתַּחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי, כְּתִיב בָּזֶה לֹא יִהְיֶה לְךָ וּכְתִיב בָּזֶה הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא,
2 לֹא תַּשְׂא – זֵי פַּרְעֹה, זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת – וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן, וְאֵין זֶה אֶלָּא יוֹם הַשַּׁבָּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַהֲכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ, וְכֵן כָּל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, לֹא תִּשְׂא אֶת אֲחִיךָ בְּלִבָּבְךָ, לֹא
3 תִּקֹּם וְלֹא תִטֹּר, וְזֵי אֲחִיךָ עִמָּךְ: וְאִי לֹא אִיעַסַּק בֵּיהּ מֹשֶׁה וְכוּ׳. כְּלוֹמַר הַיְינוּ דְּיִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְהִתְעַסֵּק בּוֹ לְבַדּוֹ, וְכִי לֹא חָשׁוּ לִשְׁבוּעָה, וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ מֹשֶׁה לֹא הָיוּ הֵם מִתְעַסְּקִין:
4 הַכְּתִיב וְכוּ׳. אַלְמָא לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה בְּעֲרָבוֹת מוֹאָב נִתְעַסְּקוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וְהֶעֱבִירוּם אֶת הַיַּרְדֵּן וְתוּ אִי לֹא הָווּ מִתְעַסְּקֵי בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל. לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה בְּנָיו אֶת שֶׁאֵר הָעָם לְהִתְעַסֵּק בּוֹ
5 וְהַיְינוּ הַנִּיחוּ בְּנָיו אֶת שֶׁאֵר הָעָם לְהִתְעַסֵּק בּוֹ
6 וְהַכְּתִיב בִּשְׁכֶם וַיִּהְיוּ לְבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה וּגוּ׳,
7 אֵלְמָא בְּנַחֲלָתָם קְבָרוּהוּ דְּחָבִיב הָיָה עֲלֵיהֶן:
8 אָמְרוּ. בְּנָיו בְּעַצְמָם, הַנִּיחוּ לוֹ שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בּוֹ כָּל
9 יִשְׂרָאֵל: כְּבוֹדוֹ בְּמֻרָּבִים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין. וְיִשְׂרָאֵל
10 אָמְרוּ בְּעַצְמָם בְּעוֹד מֹשֶׁה קַיָּם, הַנִּיחוּ שֶׁיִּתְעַסֵּק
11 בּוֹ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבְּקְטַנִּים:
12 מִשְּׁכֶם נְגְבוּהוּ. כִּדְכְתִיב וַיִּשְׁלְחוּהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן
13 וַיָּבֹא שְׁכֶמָה, וְשָׁם הָיוּ רוֹעִין, וְדוֹתָן אֵינָהּ מָקוֹם.
14 וְהַאי דִּכְתִיב (שָׁם) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה וּגוּ׳, כָּךְ
15 אָמַר לוֹ, אַתָּה אוֹמֵר אֶת אַחַי אֲנֹכִי מְבַקֵּשׁ, סְעוּ
16 מִן הָאֲחֻזָּה הַזֹּאת וְאֵין מְחַזִּיקִין עַצְמָן כְּאַחַיִן לָךְ,
17 כִּי שְׁמֻעְתִּי אוֹמְרִים נֵלְכָה וּנְבַקֵּשׁ דְּתוֹת וְדִינִין
18 הַיְינוּ לְהֲמִיתוֹ אִם יָבֹא אֶצְלָנוּ: הָבָא כְּתִיב וַיַּקְּחֵם
19 מֹשֶׁה. וְלֹא שְׁאָר הָעָם: אַף מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ.
20 מִן הַשָּׁמַיִם לְמִתְחִיל וְאֵינוֹ גּוֹמֵר, אֶלָּא אִם כֵּן
21 נֶאֱנַס כְּמֹשֶׁה שֶׁמֵּת בְּעֹבֶר הַיַּרְדֵּן: [וַיֵּרֶד יְהוּדָה.
22 שֶׁהוּא הִתְחִיל בְּהַצָּלַת יוֹסֵף כְּשֶׁאָמַר מַה בֶּצַע
23 וְלֹא גְּמָרוּ: נִקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו. שֶׁנֶּאֱמַר
24 וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה וְעוֹדֶנּוּ חַי: שֶׁהוֹרִיד
25 אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדֻלָּתָן. כְּשֶׁפָּתַר אֶת הַחֲלוֹם
26 וְהֵם לֹא יָדְעוּ לְפָתְרוֹ: לְעַצְמוֹ. לְמִשְׁכַּב זְכוּר מִתּוֹךְ
27 יָפְיוֹ: פַּרְעֹה. הַיְינוּ סְרוּס יַתִּירְאִי: בָּא גַּבְרִיאֵל וְסִרְסוֹ
28 לֹא גָּרַס: רַב בִּשֵּׁר. אֶת בְּנֵי מַחֲלִקְתּוֹ, רַב לָכֶם
29 בְּנֵי לֵוִי, וְהִקְבָּ״ה מִדְּקַדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים כְּחוּט
30 הַשְּׂעָרָה וְנֶעֱנַשׁ בְּאוֹתָהּ מִדָּה: רַב יֵשׁ לָךְ. הִגִּיעַ
31 מַלְכוּתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וְאֵין לְךָ מַלְכוּת נוֹגַעַת
32 בְּחֲבֵרְתָּהּ: ד״א רַב לָךְ. דֵּי לָךְ, אַל תַּרְבֶּה בְּבַקָּשָׁה,
33 שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרֵב כְּמֹה קָשֶׁה שְׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ
34 לְתַלְמִיד, וְתַלְמִיד כְּמֹה סַרְבָּן, מִפְּצִיר. וּלְשׁוֹן
35 חֲכָמִים הוּא כָּךְ, הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ לִשְׂא אֶת בַּת
36 אֲחוֹתוֹ בְּנְדָרִים (ר׳ סג:), הָיוּ מְסָרְבִין בּוֹ שֶׁיֹּאכַל
37 עִמּוֹ בְּשִׁבּוּעוֹת (קָף כג:): לְפוּם מַלָּא שִׁיחֲנָא. לְפִי
38 כֹּחַ הַגְּמָל מְרַבִּין בַּמִּשְׂאוֹ, אַף כָּאן לְפִי צִדְקָתוֹ
39 מִדְקַדֵּק אַחֲרָיו: הַיּוֹם מָלָאוּ. בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי: לֹא
40 גָם לֵיחה. לֹא בָּרַח לְחֹלְחִית כֹּחוֹ: דְּיוּ זוּגִי. שְׁנֵי
41 זוּגוֹת, שְׁנֵי חֲבֵרִים הָיוּ, בְּהַתְחָלַת הַיּוֹם לְמֹשֶׁה
42 וְסוֹפוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: בְּכַנְפֵי הַשְּׁכִינָה. בְּכַנָּף לְבוּשׁ הוֹדוֹ:
43 מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים. לְהוֹכִיחָם לִשְׁמִי: פְּשֵׁר
44 דָּבָר. שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינֵי וּבֵין בְּנֵי:
45 סַמְלִיוֹן. שֵׁם חָכָם: סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן. כְּלוֹמַר
46 סִימָנִים הַרְבֵּה, בְּאֶרֶץ מוֹאָב בְּגֵיא מוּל בֵּית פְּעוֹר,
47 וְאעפ״כ לא יָדַע וּגוּ׳:

גסטרא

3 יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם׳.
4 וְתוּ, אִי לֹא אִיעַסַּקוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו לֹא הָווּ מִיעַסְּקֵי בֵּיהּ, וְהָכְתִיב ׳וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה׳.
5 אָמְרוּ, הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמְרוּבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין. וְתוּ אָמְרוּ, הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּגְדוֹלִים יוֹתֵר
6 מִבְּקְטַנִּים. ׳קָבְרוּ בִשְׁכֶם׳ מַאי שְׁנָא בִּשְׁכֶם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשְּׁכֶם גְּנָבוּהוּ, וְלִשְׁכֶם
7 נַחֲזִיר אֲבִידָתוֹ. קָשֶׁה קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, כְּתִיב ׳וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ׳, וּכְתִיב ׳וְאֶת
8 עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּגוּ׳״. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא
9 גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב עַל שֶׁגְּמָרוֹ, כְּאִילּוּ עֲשָׂאוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף
10 מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדוּלָּתוֹ, דִּכְתִיב ׳וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה׳. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,
11 אַף קוֹבֵר אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, דִּכְתִיב ׳וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וּגוּ׳״ וּכְתִיב ׳וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן׳.
12 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִפְּנֵי מַה נִּקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו,
13 דְּקָאָמְרִי לֵיהּ ׳עַבְדְּךָ אָבִינוּ׳, וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִּי. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא
14 רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בְּרַבָּנוּת: ׳וַיּוֹסֵף
15 הוֹרִד מִצְרַיְמָה׳ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַל תִּקְרֵי ׳הוֹרַד׳ אֶלָּא ׳הוֹרִיד׳, שֶׁהוֹרִיד אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה
16 מִגְּדוּלָּתָן. ׳וַיִּקְּנֵהוּ פוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה׳ אָמַר רַב, שֶׁקְּנָאוּ לְעַצְמוֹ (בָּא גַּבְרִיאֵל וְסֵירְסוֹ) בָּא
17 גַּבְרִיאֵל וּפִרְעוֹ, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב ׳פּוֹטִיפַר׳, וּלְבַסּוֹף ׳פּוֹטִיפֶרַע׳: מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ׳: ׳וַיֹּאמֶר
18 ה׳ אֵלַי רַב לָךְ׳ אָמַר רַבִּי לֵוִי, בְּ׳רַב׳ בִּישֵׁר, בְּ׳רַב׳ בִּישְׁרוּהוּ. בְּרַב בִּישֵׁר, ׳רַב לָכֶם׳. בְּרַב
19 בִּישְׁרוּהוּ, ׳רַב לָךְ׳. דָּבָר אַחֵר, ׳רַב לָךְ׳ רַב יֵשׁ לָךְ, וּמַנּוּ יְהוֹשֻׁעַ. דָּבָר אַחֵר, ׳רַב לָךְ׳, שֶׁלֹּא
20 יֹאמְרוּ, הָרֵב כַּמָּה קָשֶׁה וְתַלְמִיד כַּמָּה סַרְבָּן, וְכָל כָּךְ לָמָּה, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְפוּם
21 גַּמְלָא שִׁיחְנָא: ׳וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם׳ שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הַיּוֹם׳,
22 הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי. לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם
23 וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, דִּכְתִיב ׳אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׳. ׳לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא׳, מַאי ׳לָצֵאת
24 וְלָבוֹא׳, אִילֵימָא לָצֵאת וְלָבוֹא מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב ׳וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמוֹתוֹ לֹא נָם לֵחֹה׳,
25 וּכְתִיב ׳וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ׳, וְתַנְיָא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם וּפִסְעָן
26 מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, ׳לָצֵאת וְלָבוֹא׳ בְּדִבְרֵי
27 תּוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה. ׳וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד׳ תָּנָא,
28 אוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁל דְּיוּ זוּגֵי הָיְתָה, נִיטְּלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִיתְּנָה לָזֶה. (וְתַנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה,
29 אִילְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ. הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַל
30 מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ׳, וּנְבוֹ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן קַיְימָא, דִּכְתִיב ׳וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וּגוּ׳
31 וְאֶת נְבוֹ וּגוּ׳״, (נְבוֹ שֵׁשֶׁם מֵתוּ ג׳ נְבִיאִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם), וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, בְּחֶלְקוֹ שֶׁל
32 גָּד, דִּכְתִיב ׳וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ וּגוּ׳״, וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה הָוֵי, אַרְבָּעָה
33 מִילִין. אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין מִי הוֹלִיכוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת
34 אוֹמְרִים ׳צִדְקַת ה׳ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל׳, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר ׳מִי יָקוּם לִי עִם
35 מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן׳. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, ׳מִי בְּהֶחְכָּם, וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, ׳הַחְכָּמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא׳. וְרַב
36 נַחְמָן אָמַר, ׳וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה וּגוּ׳״. סַמְלִיוֹן אָמַר, ׳וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה׳, סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, שְׁנֵים עָשָׂר
37 מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, בַּת קוֹל מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר ׳וַיָּמָת מֹשֶׁה׳ סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לֹא מֵת מֹשֶׁה,
38 כְּתִיב הָכָא ׳וַיָּמָת שָׁם׳, וּכְתִיב הָתָם ׳וַיְהִי שָׁם עִם ה׳״, מַה לְּהַלָּן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ, אַף כָּאן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ. ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ
39 מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר׳ אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן, וַאֲפִילּוּ הָכִי ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ׳, וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה, אֵצֶל

גסטרא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

קַיֵּים זֶה – יוסף, את כָּל מַה שֶׁכָּתוּב בָּזֶה – בלוחות הברית, ולכן ראוי לו שישאו את ארונו לצד ארון הברית.

שנינו במשנה שמשה הוא זה שנתעסק בהעלאת ארונו של יוסף, שואלת הגמרא, וְאִי לֹא עָסִיק בֵּיהּ מֹשֶׁה – וכי אם לא היה משה מתעסק להעלות עצמותיו, יִשְׂרָאֵל לֹא הֲווּ מִיעַסְקֵי בֵּיהּ, וכי לא חשו לקיים שבועתם שהשביעם יוסף לעשות כן. וְהָכְתִיב לאחר מיתת משה, "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם", הרי מבואר שכל ישראל התעסקו בארונו של יוסף וקברוהו, ומדוע נקראת קבורתו רק על שם משה. וְתוּ - ועוד קשה, מדוע הניחו בני יוסף לבני ישראל שיקברוהו, וכי אִי לֹא אִיעַסְקוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו של יוסף לֹא הֲווּ מִיעַסְקֵי בֵּיהּ לקוברו, וכי לא היה חביב עליהם, וְהָכְתִיב בהמשך הפסוק ביהושע 'וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה' שקברוהו בנחלתם, הרי שהיה חביב עליהם, ואם כן מדוע לא התעסקו הם בקבורתו. מתרצת הגמרא על השאלה האחרונה, שאָמְרוּ בני יוסף בינם לבין עצמם, הַנִּיחוּ לוֹ – לאבינו יוסף, ויתעסקו בקבורתו כל בני ישראל, לפִי שכָּבוֹדוֹ בְּמְרוּבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין – כבוד הוא לו שיתעסקו בקבורתו כל בני ישראל שהם מרובין, יותר ממה שיתעסקו בו רק בניו שהם מועטים. וְתוּ - משיבה הגמרא על השאלה הראשונה, שכשהיה משה חי, אָמְרוּ בני ישראל, הַנִּיחוּ לוֹ ליוסף שיתעסק בקבורתו משה לבדו, לפִי שכָּבוֹדוֹ בִּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבִּקְטַנִּים – כבוד הוא לו שיתעסק בקבורתו משה לבדו שהוא אדם גדול יותר ממה שיתעסקו בו שאר ישראל שהן קטנים.

נאמר בפסוק "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קָבְרוּ בִשְׁכֶם", שואלת הגמרא, מַאי שְׁנָא – מדוע קברוהו דוקא בִּשְׁכֶם. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִשְׁכֶּם נְגַבּוּהוּ – שמכרוהו לישמעאלים, שהרי נאמר בפסוק שיעקב שלחו אל אחיו הרועים בשכם. לכך אמרו ישראל, וְלִשְׁכֶם נַחְזִיר אֲבִידָתוֹ - ישיבוהו לקבורה.

שואלת הגמרא, קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי – הפסוקים סותרים האחד את השני, שבפסוק אחד כְּתִיב 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ', הרי שמשה הוא שהתעסק בהעלאה במשך כל הארבעים שנה במדבר. וּכְתִיב – ואילו בפסוק אחר כתוב 'וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', הרי שכל ישראל העלום. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב - על זה שִׁגְּמָרוֹ, כְּאִילּוּ הוא עֲשָׂאוֹ את הדבר כולו. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף מן השמים מוֹרִידִין אוֹתוֹ – את זה שהתחיל ולא גמר מעשיו מִגְּדוּלָּתוֹ, דִּכְתִיב אצל יהודה אחר מכירת יוסף, 'וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה' – שירד מגדולתו, כיון שהוא התחיל בהצלת יוסף ואמר לאחיו 'מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו', והיה לו לגמור ולהצילו מיד אחיו ולהשיבו לאביו. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, עונשו של המתחיל ואינו גומר חמור, שאַף קוֹבֵר את אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו בחייו, דִּכְתִיב 'וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וגו' וּכְתִיב 'וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן', הרי מבואר שמתו אשתו ובניו. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מִפְּנֵי מַה נִקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו – שכשציוה את אחיו להעלות עצמותיו ממצרים, אמר 'והעליתם את עצמותי', והרי היה חי. מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו, דְּקָאָמְרִי לֵיהּ – שאמרו לו אחיו ברדתם למצרים 'עַבְדְּךָ אָבִינוּ', וְלֹא אָמַר לָהֶם וְלֹא מִידֵּי - לא מיחה בהם על שקראו ליעקב עבד. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג את עַצְמוֹ בְּרַכָּנוּת.

"וַיּוֹסֵף הוֹרִד מִצְרַיְמָה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַל תִּיקְרֵי 'הוֹרִד' אֶלָּא הוֹרִיד, שֶׁהוֹרִיד יוסף את אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדוּלָּתָן – שלא ידעו לפתור את חלום פרעה כמותו. עוד נאמר, "וַיִּקְּנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה", אָמַר רַב, שֶׁקְּנָאוֹ – פוטיפר את יוסף מחמת יופיו לְעַצְמוֹ – למשכב זכור. ו(בָּא גַּבְרִיאֵל וְסֵירְסוֹ) בָּא גַּבְרִיאֵל וּפִירְעוֹ – סירס את פוטיפר סירוס מרובה. וההוכחה לכך היא, שמַעְיָקְרָא כְּתִיב 'פּוֹטִיפַר', וּלְבַסּוֹף - בפרשה הבאה, נוספה לשמו האות ע' ונקרא 'פּוֹטִיפַרַע', והיינו משום שנעשה סריס.

שנינו במשנה, מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ'. דורשת הגמרא את הפסוקים שנאמרו בענין מיתת משה. נאמר "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", אָמַר רַבִּי לֵוִי, לשון זה שאמר 'רב לך' בא לדרוש, שכיון שבשעת מחלוקת קורח ועדתו, בְּ'רַב' בִּישֵׁר – ענה להם בלשון 'רב', לכן נענש בכך שבְּ'רַב' בִּישְׁרוּהוּ. ומפרשת הגמרא, בְּרַב בִּישֵׁר, היינו מה שאמר משה לקרח ועדתו, 'רַב לָכֶם בני לוי', כלומר שדי לכם במה שיש לכם. וכיון שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, נענש באותו לשון וּבְרַב בִּישְׁרוּהוּ, וּלְכַן נאמר לו 'רַב לָךְ' וגו'. דָּבָר אַחֵר – באופן אחר מתפרש לשון 'רַב לָךְ', רַב יֵשׁ לָךְ, שהגיע זמן מלכותו, וּמִנּוֹ – ומידו אותו רב, יְהוֹשֻׁעַ, ולכך הגיע זמנך להיפטר מן העולם, שאין מלכותך נוגעת במלכותו כמלא הנימה. דָּבָר אַחֵר, 'רַב לָךְ', מלשון די לך, ביקשו הקב"ה שלא ירבה עוד בבקשה על זה, כדי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הרואים, הָרַב - הקב"ה, כַּמָּה קָשֶׁה הוא, שאינו שומע לתלמידו, וְתַלְמִיד – משה כַּמָּה סַרְבָּן הוא יתר על המידה. שואלת הגמרא, וְכָל כָּךְ לָמָּה – מדוע באמת לא התקבלה תפילתו של משה שרצה להיכנס לארץ ישראל. ומשיבה, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְפוּם גַּמְלָא שַׁיְחָנָא - לפי כח הגמל מרבים את משאו, והרי זה משל, שאף כאן לפי גודל צדקתו של משה הרבו לדקדק עליו.

"וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לא אוכל עוד לצאת ולבא, וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה". דורשת הגמרא, אחר שכבר נאמר שהוא בן מאה ועשרים שנה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר – מה הוצרך הכתוב לומר שוב 'הַיּוֹם', אלא יש לדרוש מכך, שהַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי שנעשיתי בן מאה ועשרים שנה, כלומר שביום זה נולדתי. לְלַמֵּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ – שנפטרים מן העולם באותו יום ובאותו חודש שבו נולדו, דִּכְתִיב 'אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא'. ודורשת הגמרא מה שנאמר 'לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וָלָבוֹא', מַאי הכוונה 'לָצֵאת וָלָבוֹא', אִילֵימָא - אם תפרש שתשש כוחו ואינו יכול עוד לָצֵאת וָלָבוֹא מַמָּשׁ, יקשה, וְהָכְתִיב 'וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא נָם לֵחֹה', ומתפרש שעד סוף ימיו לא נס ממנו לחלוחית כוחו. וכן וּכְתִיב 'וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ', וְתַנְיָא – שנינו בברייתא שִׁשִּׁים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם – בערבות מואב, וּפִסְּעָן מֹשֶׁה – את כולן בִּפְסִיעָה אַחַת עד הר נבו, הרי שהיה כוחו עמו. אלא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מה שנאמר 'לָצֵאת וָלָבוֹא', היינו בִּדְבָרֵי תוֹרָה, וּמִלַּמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה, ולא יכל ללמוד תורה.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד", תָּנָא, אוֹתָהּ שַׁבָּת שמת בה משה, שֶׁל דִּיוּ זוּגֵי הָיְתָה - שני זוגות היו בה, משה בתחילת היום ויהושע בסופו, ובאותה שבת נִיטְּלָה רְשׁוּת מֵזֶה - ממשה, וְנִיתְּנָה לָזֶה - ליהושע.

(וְתַנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִילְמָלֵא הַמִּקְרָא דלהלן לגבי מקום קבורת משה כָּתוּב, אִי אֶפְשָׁר היה לְאוֹמְרוֹ - לומר דבר זה מעצמנו. ומבאר, הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת, בעבר הירדן שהוא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב בהמשך המקרא, "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ", וּנְבוֹ הרי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן קַיְימָא, דִּכְתִיב 'וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וגו' וְאֶת נְבוֹ וגו', (נְבוֹ שֵׁשֶׁם מֵתוּ ג' נְבִיאִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם), הרי שמיתתו היתה בחלקו של ראובן. וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, בעבר

המשך בעמוד 206

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף יד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

נַסְטְרָא – מושל **שֶׁל בֵּית פְּעוֹר**, ואמרו לו, **הַרְאֵנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר.** ולא הצליחו למצוא מקום זה, שכשעָמְדוּ לְמַעְלָה, נִדְמָה היה לָהֶם שמקום קבורתו לְמַטָּה, וכשעמדו לְמַטָּה, נִדְמָה היה לָהֶם שהוא קבור לְמַעְלָה. ואף שנֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִּיתּוֹת – קבוצות, **אוֹתָן שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה**, היה נִדְמָה לָהֶן מקום קבורתו לְמַטָּה, ואותן שעמדו לְמַטָּה, נִדְמָה היה לָהֶן שהוא קבור לְמַעְלָה, לְקַיֵּים מַה שֶׁנֶּאֱמַר במקרא 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ'. רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בעצמו אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן הוא קָבוּר, דִּכְתִיב חָכָא - בפרשת קבורתו 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ', וּכְתִיב הָתָם "וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים", הרי שמשה נקרא איש, וראיה שאף הוא לא ידע מקום קבורתו.

וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אף שלא זכה ליכנס לארץ ישראל בחייו, **מִפְּנֵי מַה** לא העלו את עצמותיו לארץ ישראל כדרך שהעלו את עצמותיו של יוסף, אלא **נִקְבַּר מֹשֶׁה אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר.** וביאר שעשו כן **כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה** - חטא של **פְּעוֹר,** שחטאו בבנות מואב. **וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ",** שמשמעותו ללכת בקרבת ה', **וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא',** ואם כן לא ניתן לילך אחריו. **אֶלָּא** כך היא כוונת הפסוק, שצריך האדם **לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – לנהוג כמדותיו. דהיינו, **מַה הוּא** – הקב"ה **מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים, דִּכְתִיב "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם", אַף אַתָּה** התנהג כן **וְהַלְבֵּשׁ עֲרוּמִּים.** וכן כפי **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** בִּיקֵּר חוֹלִים, **דִּכְתִיב** בבואו לבקר את אברהם אחר מילתו **"וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא", אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים.** וכן מה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ"** – שניחמו על אביו וברכו אלוקים ברכת אבלים, **אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים.** וכן מה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בָנָיו", אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים.**

כיון שהזכירה הגמרא שהלביש הקב"ה את אדם וחוה בכתנות עור, דנה הגמרא מהם **הַכְּתָנוֹת עוֹר** שהלבישם. נחלקו בזה **רַב** ושְׁמוּאֵל, **חַד** – אחד מהם **אָמַר,** שהיו **מִדָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר** – צמר, **וְחַד אָמַר** שהיה זה פשתן, ונקרא כן לפי שהוא **דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ** שלובשים אותו סמוך לעור. **דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלַאי, הַתּוֹרָה בְּתַחִלָּתָהּ** עוסקת **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ** עוסק **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, תְּחִילָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים,** שנכתב שעשה הקב"ה חסד לאדם וחוה, **דִּכְתִיב "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם", וְסוֹפָהּ** עוסקת **בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בָּנָיו'.**

דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמְלַאי, מִפְּנֵי מַה נִּתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכוֹל מִפֵּרֶיהָ הוּא צָרִיךְ, אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ. אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בתפילתו ובקשתו ליכנס לארץ, **הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּימִין** – חלק מהן **אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** לכך **אֶכָּנֵס** אף **אֲנִי לְאֶרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ** המצוות **כּוּלָּן עַל יָדִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם** מה **שְׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ** לקיים המצוות התלויות בארץ, אין זה **אֶלָּא** בכדי **לְקַבֵּל שָׂכָר** עליהם, אם **כֵּן מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם** ותקבל שכרך עליהם. **שֶׁנֶּאֱמַר "לְכֵן אֲחַלֵּק לוֹ רַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא, וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ",** ונדרש מקרא זה לגבי משה, **'לְכֵן אֲחַלֵּק לוֹ** - שכרו **בְּרַבִּים', יָכוֹל** – שמא תאמר שיהיה שכרו רק **כַּאֲחֵרוֹנִים, וְלֹא כָּרִאשׁוֹנִים** - האבות, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל'** - שמתן השכר יהיה **כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת.** ומה שנאמר **'תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ',** הוא לפי **שֶׁמָּסַר** משה את **עַצְמוֹ לְמִיתָה** בעבור ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר** – לאחר חטא העגל אמר משה, "ועתה אם תשא חטאתם, **וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא** מספרך **וְגוֹ'",** הרי שהסכים למות למענם. ומה שנאמר **'וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה',** היינו **שֶׁנִּמְנָה עִם מְדִבָּר** וראוי לו לחלוק אתם את השכר, לפי שנמנה למות אתם במדבר, וזה היה בעבורם, כמו שנאמר 'ויתעבר בי ה' למענכם'. ומה שנאמר **'וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא',** שנשא על עצמו עוון ישראל, בכך **שֶׁכִּיפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל.** ומה שנאמר **'וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ',** היינו **שֶׁבִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחֲזִירוּ בְּתְשׁוּבָה** ויכופר להם עוונתם, **וְאֵין** לשון **'פְּגִיעָה', אֶלָּא** אחת מלשונות **הַתְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי',** הרי שפגיעה אף היא מלשונות התפילה.

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה מביא - פרק שני

בפרשת סוטה נאמר "והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה", כלומר שמצוה על הבעל להביא את מנחת אשתו סוטה, ומבארת המשנה את סדר הבאת מנחת סוטה ובמה חלוק דינה משאר המנחות.

משנה. הָיָה הבעל **מֵבִיא אֶת** קרבן **מִנְחָתָהּ** של אשתו לבית המקדש, שנאמר 'והביא את קרבנה עליה', **בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית** – בסל של נצרי דקל זרדים הגדלים סביב הדקל, **וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ** של האשה בהגיעו לבית המקדש **כְּדֵי לְזַנְּעָהּ.**

ואלו הן החילוקים בין מנחת סוטה לשאר המנחות, **כָּל הַמִּנְחוֹת, תְּחִילָּתָן** – כשמביא את המנחה מביתו **וְסוֹפָן** – כשמביאם לעזרה **בִּכְלֵי שָׁרֵת** – המנחה נתונה בכלי חשוב שראוי להיות כלי שרת, **וְזוּ** – מנחת סוטה **תְּחִלָּתָהּ** – כשמביאה מביתו, מביאה **בִּכְפִיפָה מִצְרִית** – סל מנצרי דקל שאין ראוי לעשות ממנו כלי שרת, **וְסוֹפָהּ** – כשמביאה לעזרה לעשות בה סדר הקרבתה, לפני הקמיצה מניחה **בִּכְלֵי שָׁרֵת. כָּל הַמִّנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה** – שנאמר 'ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה', **וְזוּ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה** – שנאמר 'לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה וגו'. **כָּל הַמִּנְחוֹת** – מלבד מנחת העומר **בָּאוֹת מִן הַחִטִּין** – שנאמר 'סלת חיטים תעשה אותם', **וְזוּ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין** – שנאמר 'עשירית האיפה קמח שעורים'. **מִנְחַת הָעוֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין** אינה דומה למנחת סוטה, **שֶׁהִיא הָיְתָה בָּאָה גֶרֶשׁ** – מהמובחר ומנופה שבשעורים, שהיו מנפים את הקמח בי"ג נפה עד שנעשה כעין סלת חיטים, **וְזוּ** – מנחת סוטה **בָּאָה קֶמַח** – מעורב הקמח עם קליפת השעורה. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר** הטעם שמנחת סוטה באה מקמח שעורים הוא, **שִׁכְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה** – שהפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה **כָּךְ קָרְבָּנָהּ** עשוי משעורים שהם **מַאֲכַל בְּהֵמָה.**

גמרא מבארת הגמרא **תַּנְיָא אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (וְכָל כָּךְ לָמָּה)** מפני מה אמרה התורה להניח את המנחה על ידי האשה, **כְּדֵי לְזַנְּעָהּ** – כדי שתהיה לסוטה יגיעה בהבאת הקרבן, והטעם שרצתה התורה ליגעה הוא **כְּדֵי שֶׁתַּחֲזוֹר בָּהּ** מחמת היגיעה מדבריה ותודה שזינתה, ולא תיבדק על ידי המים המאררים שיגרמו לה למות. ויש ללמוד מכאן, **שֶׁאִם כָּכָה חָסָה תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ** – שהרי חסה על האשה שזינתה ועברה על רצונו של מקום, **קַל וָחוֹמֶר** שחסה **עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.** שואלת הגמרא **וּמַאי** שהטעם שרצתה התורה שתחזור בה ולא תיבדק **מִשּׁוּם דְּחָסָה הוּא, דֵּילְמָא** רצתה התורה שתחזור בה **כִּי הֵיכִי דְּלֵא** יצטרכו להכין את המים המאררים **וּתִימְחֵק מְגִילָּה** ששם ה' כתוב בה. עונה הגמרא, רבי אליעזר אינו יכול ללמוד שעושים כן כדי שלא תימחק המגילה, משום **שְׁקָסָבַר**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יד עמוד א

רש״י

נַסְטְרָא. מוֹשֵׁל, כְּמָה שֶׁאָמַר קוֹמוֹס דּוּכוֹס וְשֶׁלְטוֹן, וְחֲבֵרוֹ רִיהֲטוֹן גַּסְטְרָא (כְּלָלוֹת קָף כֹּ:): וַיְבָרֶךָ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק. נִיחֲמוּ עַל אֲבִיו וּבֵרְכוּ בְּרִכַּת אֲבֵלִים: דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר. שֶׁל עֵגֶל שֶׁהָעוֹר נֶחֱנָה מִמֶּנּוּ. שֶׁל פִּשְׁתָּן שֶׁאָדָם לוֹבֵשׁ סָמוּךְ לְעוֹרוֹ: תְּחִלָּתוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים. הֶלְבִּישׁ עֲרֻמִּים: וְלַפּוֹשְׁעִים יַפְגִּיעַ. בִּשְׁבִיל פּוֹשְׁעִים הִפְגִּיעַ: הֲעֲרָה. הַרִיק:

תוספות

מפני מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אגדה בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הַדְרָן עָלָךְ הַמְּקַנֵּא

הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ. הַבַּעַל, כִּדְכְתִיב וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ וְגוֹ׳ (כַּמְקֻבָּל ה):

כְּפִיפָה מִצְרִית. סַל שֶׁל נִצְרֵי דֶקֶל, זְרָדִים שֶׁגְּדֵלִין סְבִיב הַדֶּקֶל: כְּדֵי לְיַגֵּעָהּ. בְּגִמְרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן. הַשְׁתָּא מִשְׁמַע בְּשֶׁמְּבִיאָה מִבֵּיתוֹ מְבִיאָה בִּכְלֵי שֶׁרֶת לְעַזְרָה: וְסוֹפָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת. קֹדֶם קְמִיצָה: כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה. כִּדְכְתִיב וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה (וַיִּקְרָא ב). וּלְקַמִּיהּ פָּרִיךְ וְהָאֵיבָא מִנְחַת חוֹטֵא: וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה. דִּכְתִיב בָּהּ לֹא יִצּוֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן וְגוֹ׳ (כַּמְקֻבָּל ה): בָּאוֹת מִן הַחִטִּין. דִּכְתִיב סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אוֹתָם (שְׁמוֹת כט): מִנְחַת הָעֹמֶר בָּאָה מִן שְׁעוֹרִים. בְּמִסֶּכֶת מְנָחוֹת (קָף פח:) יְלַפִּינָן לָהּ מִקְּרָאֵי: בָּאָה גֶּרֶשׁ. דִּכְתִיב גֶּרֶשׁ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ (וַיִּקְרָא ב), וּבְמִסֶּכֶת מְנָחוֹת (קָף סו:) אַמְרִינָן בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר: גֶּרֶשׁ. בְּשֵׁעוֹרִים מְבֻחָר שֶׁבּוֹ, מְנֻפָּה בְּי״ג נְפָה כְּעֵין סֹלֶת חִטִּים: קֶמַח. הַכֹּל מְעוֹרָב כְּמוֹ שֶׁנִּטְחַן: גמ׳ וְכָל כָּךְ לְמָה. לְמָה אָנוּ טוֹרְחִין לְיַגְּעָהּ: עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. שֶׁאִם זִנְתָּה עֲבֵרָה עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם וְרוֹצֶה שְׁתוּדָה שֶׁלֹּא תִּיבָּדֵק: קָסָבַר. הַאי תַּנָּא דְּאָמַר מִשּׁוּם דְּחִסָּה הוּא:

הדרן עלך המקנא

מביא את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין שהרי כך סדר הפרשה קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פיילי של חרס ונותן לתוכו חצי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער נקור ואוחז בבגדיה וסותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכהן מים המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה ומוחק ומשקה ונוטל מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה:

כדי ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך למימר דדריש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מידי דמרבי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זהו הטעם של פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא כגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה ועשירה וקאמר ר״ש טעמא דקרא שאם אתה ממשכן אותה אתה משיא לה שם רע בשכינותיה מתוך שאתה משיב לה העבוט ונאמר עניה דוקא אין ממשכנין אותה (כ״מ קף קטו.):

אי

1 גַּסְטְרָא שֶׁל בֵּית פְּעוֹר, הַרְאֻנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר. עָמְדוּ
2 לְמַעְלָה, נִדְמָה לָהֶם לְמַטָּה. לְמַטָּה, נִדְמָה לָהֶם
3 לְמַעְלָה. נֶחְלְקוּ לְשִׁתֵּי כִּיתּוֹת, אוֹתָן שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה,
4 נִדְמָה לָהֶן לְמַטָּה. לְמַטָּה, נִדְמָה לָהֶן לְמַעְלָה, לְקַיֵּים
5 מַה שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳. רַבִּי חָמָא
6 בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן
7 קָבוּר, כְּתִיב הָכָא ׳וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ׳, וּכְתִיב
8 הָתָם ׳זֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים׳.
9 וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִפְּנֵי מַה נִּקְבַּר מֹשֶׁה
10 אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר, כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר. וְאָמַר
11 רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב ׳אַחֲרֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם
12 תֵּלֵכוּ׳, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לָאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה, וַהֲלֹא
13 כְּבָר נֶאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא׳, אֶלָּא לְהַלֵּךְ
14 אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מַה הוּא מַלְבִּישׁ
15 עֲרוּמִּים, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ
16 כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׳, אַף אַתָּה הַלְבֵּשׁ עֲרוּמִּים.
17 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּיקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב ׳וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳
18 בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא׳, אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
19 הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב ׳וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם
20 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ׳, אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים.
21 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ
22 בְּנָיו׳, אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים: ׳כָּתְנוֹת עוֹר׳ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר דְּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר, וְחַד אָמַר דְּבָר שֶׁהָעוֹר נֶחֱנָה מִמֶּנּוּ. דָּרַשׁ
23 רַבִּי שִׁמְלַאי, תּוֹרָה תְּחִלָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים. תְּחִילָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם
24 וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׳, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב ׳וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בָּנָיו׳. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי, מִפְּנֵי מַה נִּתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ
25 לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכוֹל מִפְּרְיָהּ הוּא צָרִיךְ, אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ. אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל,
26 וְאֵין מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶכָּנֵס אֲנִי לְאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ כּוּלָּן עַל יָדִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ
27 אֶלָּא לְקַבֵּל שָׂכָר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳לְכֵן אַחֲלֵק לוֹ רַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה
28 לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ, וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה, וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא, וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׳, ׳לְכֵן אַחֲלֵק לוֹ רַבִּים׳, יָכוֹל כָּאֲחֵרוֹנִים וְלֹא כָּרִאשׁוֹנִים,
29 תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל׳ כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת. ׳תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ׳,
30 שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא וְגוֹ׳״. ׳וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה׳, שֶׁנִּמְנָה עִם מְתֵי מִדְבָּר. ׳וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא׳, שֶׁכִּיפֵּר
31 עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. ׳וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׳, שֶׁבִּיקֵּשׁ עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְאֵין ׳פְּגִיעָה׳ אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאַתָּה
32 אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי׳:

הַדְרָן עָלָךְ הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ

הָיָה מֵבִיא - פֶּרֶק שֵׁנִי

33 **מִשְׁנָה.** הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ. כָּל הַמִּנְחוֹת תְּחִילָּתָן וְסוֹפָן בִּכְלֵי שָׁרֵת, וְזוֹ תְּחִלָּתָהּ
34 בִּכְפִיפָה מִצְרִית וְסוֹפָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת. כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת
35 מִן הַחִטִּין וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין. מִנְחַת הָעֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, הִיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׁ, וְזוֹ בָּאָה קֶמַח. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּשֵׁם
36 שֶׁמַּעֲשֵׂיהָ מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. **גְּמָרָא** תַּנְיָא אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (וְכָל כָּךְ לָמָה) כְּדֵי לְיַגְּעָהּ כְּדֵי שֶׁתַּחְזוֹר
37 בָּהּ. אִם כָּבָה חָסָה תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, קַל וָחוֹמֶר עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. וּמִמַּאי מִשּׁוּם דְּחִסָּה הוּא, דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּיתְחַךְ מְגִילָה, קָסָבַר
משקה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף יד עמוד ב

רש״י

אי משום מגילה הא אימחיקא. היה קשה לרבי והאמרי׳ לעיל (קף ז:) דלאחר [שנמחקה] מגילתה מאיימין עליה שתשתה ונראה דעל כרחך אית לן למימר דר״א לית ליה איום שתשתה אפי׳ אחר מחיקת מגילה ומדלא פריך נהי דמשקה ואחר מקריבה אימא דלאחר מחיקה לאלתר היה נוטל המנחה מעל ידיה ש״מ דפשיטא ליה דעד שעת הקרבה היה מניחה על ידיה אם כן למאן דאמר מאיימין עליה שתשתה אית לן למימר דסבירא ליה מקריב מנחתה ואח״כ שותה דכבר נקרבה: טעונה

תוספות

מִשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָה, דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה הָא אִימְּחִיקָא לָהּ: כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ׳: וּרְמִינְהוּ, סֵדֶר מִנְחוֹת כֵּיצַד, אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בְּקֻלְתּוֹת וְכוּ׳: וְנוֹתְנָהּ. בְּעֲזָרָה בִּכְלֵי שָׁרֵת, קס״ד שֶׁצָּרִיךְ לְתִתָּהּ ע״מ כֵּן שֶׁיְּהֵא דַּעְתּוֹ שֶׁיְּקַדְּשֶׁנָּה הַכֵּלִי: וּמַגִּישָׁה. מִגִּיעַ אֶת הַכֵּלִי לְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. וּלְקַמָּן יָלִיף לָהּ מִקְּרָאי: וְדַיְּיוּ. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי הִיא וְ[אַ]מַאי תִּיסַּק אַדַּעְתִּין דְּנִבְעֵי טַפֵּי: וּמְסַלֵּק הַלְּבוֹנָה לְצַד אֶחָד. בְּתוֹךְ הַכֵּלִי עַצְמָהּ, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּכְלֵהּ מַתְנִיתָא: שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ. מִמְּקוֹם שֶׁהִיא נִבְלֶלֶת יָפָה בְּשֶׁמֶן; וְנוֹתְנוֹ לִכְלֵי שָׁרֵת. שֵׁנִי, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא: עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים. עַל הָאֵשׁ: לִתֵּן לְתוֹכָהּ. לִתֵּן לְתוֹךְ הַשִּׁירַיִם: בְּכֵלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת. אִם הָיָה מְקַדִּישָׁן: רַבִּי פּוֹסֵל. [בְּמִנְחוֹת] וּבְמִסֶּכֶת סֹטָה יָלִיף טַעְמָא בְּפֶרֶק הַחָלִיל (קף כ:): בַּחֲשׁוּבִין. בִּכְלֵי עֵץ חֲשׁוּבִין: הִקְרִיבוּהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ. סִיפָא דִּקְרָא, הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ: אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת. שֶׁהִנּוֹתְנוֹ בָּהֶן צָרִיךְ שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לְשֵׁם כָּךְ. וא״ת הֲרֵי מִנְחָה קְדוֹשָׁה וְעוֹמֶדֶת שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בְּפֶה, קְדֻשַּׁת פֶּה אֵינָהּ אֶלָּא קְדֻשַּׁת דָּמִים וְאֵינָהּ קְדֻשַּׁת הַגּוּף, וְאֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּטִבּוּל יוֹם וּבְלִינָה, וְאִם נִטְמֵאת נִפְדֵּית. קְדֻשָּׁה בִּכְלֵי קִדֻּשָּׁה קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְנִפְסֶלֶת בְּטִבּוּל יוֹם וּבְלִינָה וְאֵין לָהּ פִּדְיוֹן: נוֹתְנָהּ לְקַדְּשָׁהּ. הַתּוֹרָה הִצְרִיכָתוּ לִתְּנוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת כְּדֵי שֶׁיְּקַדְּשֶׁנָּה הַכֵּלִי וְאֲפִלּוּ אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְכָךְ: וְנוֹתֵן עָלֶיהָ. הִזֵּר שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וְאֵין צָרִיךְ כֹּהֵן לְכָךְ, דִּכְתִיב וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן וגו׳ וְהָדַר וְהֵבִיאוּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וגו׳; וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בְּמִשְׁמַע: הִקְרַב אוֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן וגו׳ יָכוֹל בַּמַּעֲרָב. יַגִּיעֶנָּה לְדֹפֶן מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ, דְּהַיְינוּ לְפָנֵי ה׳, שֶׁהַהֵיכָל בַּמַּעֲרָב וְהַמִּזְבֵּחַ בְּחֵצֵר ל״ב אַמָּה רָחְבוֹ מֻמְצָע בְּאֶמְצַע הָעֲזָרָה, וְכֵן הַהֵיכָל מֻמְצָע בְּאֶמְצַע הָעֲזָרָה זֶה מוּל זֶה ל״ב אַמָּה הֵיכָל וּכְתָלָיו, חֶלְלוֹ כ׳ וּכְתָלָיו ו׳ אַמָּה עֲבִי כֹּתֶל צְפוֹנִי וְשִׁשָּׁה לְכֹתֶל דְּרוֹמִי, נִמְצָא מַעֲרָבוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ לְפָנֵי ה׳, דְּאִין מַפְסִיק כֻּלּוֹם בֵּינוֹ לְבֵין הַהֵיכָל, דְּאִלּוּ אוּלָם שֶׁלְּפָנֵי הַהֵיכָל פְּתוּחַ הוּא וְרָחְבּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה כְּכָל חֶלְלוֹ שֶׁל הֵיכָל: כְּנֶגֶד חֲדָדָה. כָּל מַה שֶׁיְּכוֹל לְקָרְבוֹ כְּלַפֵּי מַעֲרָב, וּבְלֹבֶד שֶׁיְּהֵא שָׁם קְצָת דְּרוֹם מֹשׁוּם אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ, דְּאִי לָאו כְּנֶגֶד חֲדָדָה לִיכָּא לְפָנֵי ה׳ כְּלָל שֶׁהֲרֵי זְוִיּוֹת הַהֵיכָל כֻּלָּם כְּנֶגֶד זְוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ: ר׳ אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר בּוּ׳. דּוֹרְשׁוֹ לְמִקְרָא בְּעִנְיָן אַחֵר, וְכָךְ דּוֹרְשׁוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנֵי ה׳ אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה לְאֶחָד מֵהֶן רָצָה לְמַעֲרָב רָצָה לְדָרוֹמָה, וְה״ג בְּת״כ: אוֹ לְדָרוֹמָה שֶׁל קֶרֶן אֹמֶרֶת. כָּךְ תִּשְׁיבֵנִי: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא בּוּ׳. דַּיְּנִין דְּאִפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם תּוּ לֹא תּוֹקְמִנְהוּ רָצָה זֶה עוֹשֶׂה רָצָה זֶה עוֹשֶׂה אֶלָּא תִּפּוֹס הַמְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם: קְיַימְתָּהּ לִפְנֵי ה׳ בְּמַעֲרָב הָא כֵּיצַד מַגִּישָׁה לְדָרוֹמָה שֶׁל קֶרֶן. ה״ג לָהּ בְּת״כ, לְדָרוֹמָה שֶׁל קֶרֶן וְלֹא בְּעֵי בְּנֶגֶד חֲדָדָה: וְהֵיכָן קְיַימְתָּהּ. הֲלֹא חוּץ לְכְנֶגֶד זְוִיּוֹת הַהֵיכָל הוּא: קָסָבַר הַאי תְּנָא. ר׳ אֱלִעֶזֶר: כְּלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי. בְּחֵלֶק צְפוֹנִי שֶׁל עֲזָרָה, וְלֵית לֵיהּ דְּמִזְבֵּחַ מִכָּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וּכְתָלָיו, נִמְצָא דְּרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ כְּנֶגֶד אֶמְצַע פֶּתַח הַהֵיכָל, הִלְכָּךְ גַּיְּשֶׁנָּה אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּדָרוֹם, וּבְלֹבֶד שֶׁיְּהֵא סָמוּךְ לְמַעֲרָב, נִמְצָא מְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם. וְה״ה נַמִי אִם הָיָה מִזְבֵּחַ מְשׁוּךְ מְעַט מִכְּנֶגֶד זְוִיּוֹת דְּרוֹמִית הַהֵיכָל וְלִצְפוֹן שֶׁיְּהֵא דְּרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ כְּנֶגֶד הַהֵיכָל הָוֵה מְצִי לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם, דְּכְנֶגֶד הַהֵיכָל קָרֵינָן בֵּיהּ לְפָנֵי ה׳ וּבְלֹבֶד שֶׁיַּגִּישׁ סָמוּךְ לְקֶרֶן דְּהַיְינוּ אֵצֶל מַעֲרָב, וְהָא דְּצָרִינָן לְמִשְׁמַע מִנָּהּ כְּלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי, מִשּׁוּם דְּג׳ מַחֲלוֹקוֹת הֵן בְּדָבָר זֶה, ר׳ יְהוּדָה אית לֵיהּ מִזְבֵּחַ מִכָּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וּכְתָלָיו בְּפ״ק דְּיוֹמָא (קף ט״ז:), וְר״א בֶּן יַעֲקֹב אית לֵיהּ כְּלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי, דְּאָמַר בְּצָפוֹן שֶׁהוּא צַד פְּנוּי מִכְּלוּם, וְר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אית לֵיהּ כְּלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּזִבְרוּחִים בְּפ׳ קַדְּשֵׁי קָדָשִׁים (קף נט:), הִלְכָּךְ לְר״א דְּהָכָא דְּשַׁמְעִינָן לֵיהּ ע״כ דְּקָאָמַר זְוִיּוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ לְפָנִים מִכְּנֶגֶד זְוִיּוֹת שֶׁל הֵיכָל הוּא, וּפְלִיג אדר״י וְאַדְּר״א בֶּן יַעֲקֹב, מוֹקְמִינָן לֵיהּ כְּר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּס״ל דְּכְלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן, וְלֹא מוֹקְמִינָן לֵיהּ כְּר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּס״ל דְּכְלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן: מַאי תִּיסַּק אַדַּעְתִּיהּ דְּנִבְעֵי טַפֵּי: מִנְחָה נוּפָּה. וְלֹא הַכֵּלִי שֶׁהִיא בָּהּ אֶלָּא יְכוּף הַכֵּלִי שֶׁיְּהֵא נוֹגֵעַ סֹלֶת לְמִזְבֵּחַ: פָּסוּל. מִשּׁוּם דְּהָוָה קָמֵץ חֲסֵר: סְכִין. הֲוֵי כְּלֵי שָׁרֵת דְּתַנְיָא (יומא קף יט:) כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשִּׁיחָתָן מִקַּדְּשׁוֹתָן, מִכָּאן וְאֵילָךְ עִבּוּדָתָן מְחַמֶּכֶתָן: חֲדַר מְקַדֵּשׁ לֵיהּ בִּכְלִי. שֶׁמְּקַבְּלוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת כִּדְכְתִיב וְיָשֵׂם בְּאֲגַנּוֹת (שמות כז:) **וְאֵת כָּל הַלְּבוֹנָה. גַּבֵּי הַקְטָרָה כְּתִיב, דְּמִקְטַר קְמֵץ וּלְבוֹנָה כִּי חֲדָדִי: ה״ג

מִשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה הָא אִימְּחִיקָא לָהּ: כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ׳: וּרְמִינְהוּ, סֵדֶר מִנְחוֹת כֵּיצַד, אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלֻתּוֹת וְכוּ׳: וְנוֹתְנָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת, קָסָ״ד שֶׁצָּרִיךְ לְתִתָּהּ עַ״מ כֵּן שֶׁיְּהֵא דַּעְתּוֹ שֶׁיְּקַדְּשֶׁנָּה הַכֵּלִי: וּמַגִּישָׁה. מִגִּיעַ אֶת הַכֵּלִי לְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. וּלְקַמָּן יָלִיף לָהּ מִקְּרָאי: וְדַיְּיוּ. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי הִיא וְ[אַ]מַאי תִּיסַּק אַדַּעְתִּין דְּנִבְעֵי טַפֵּי: וּמְסַלֵּק הַלְּבוֹנָה לְצַד אֶחָד. בְּתוֹךְ הַכֵּלִי עַצְמָהּ, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּכְלֵהּ מַתְנִיתָא: שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ. מִמְּקוֹם שֶׁהִיא נִבְלֶלֶת יָפָה בְּשֶׁמֶן; וְנוֹתְנוֹ לִכְלֵי שָׁרֵת. שֵׁנִי, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא: עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים. עַל הָאֵשׁ: לִתֵּן לְתוֹכָהּ. לִתֵּן לְתוֹךְ הַשִּׁירַיִם: בְּכֵלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת. אִם הָיָה מְקַדִּישָׁן: רַבִּי פּוֹסֵל. [בְּמִנְחוֹת] וּבְמִסֶּכֶת סֹטָה יָלִיף טַעְמָא בְּפֶרֶק הַחָלִיל (קף כ:): בַּחֲשׁוּבִין. בִּכְלֵי עֵץ חֲשׁוּבִין: הִקְרִיבוּהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ. סִיפָא דִּקְרָא, הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ: אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת. שֶׁהִנּוֹתְנוֹ בָּהֶן צָרִיךְ שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לְשֵׁם כָּךְ. וא״ת הֲרֵי מִנְחָה קְדוֹשָׁה וְעוֹמֶדֶת שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בְּפֶה, קְדֻשַּׁת פֶּה אֵינָהּ אֶלָּא קְדֻשַּׁת דָּמִים וְאֵינָהּ קְדֻשַּׁת הַגּוּף, וְאֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּטִבּוּל יוֹם וּבְלִינָה, וְאִם נִטְמֵאת נִפְדֵּית. קְדֻשָּׁה בִּכְלֵי קִדֻּשָּׁה קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְנִפְסֶלֶת בְּטִבּוּל יוֹם וּבְלִינָה וְאֵין לָהּ פִּדְיוֹן: נוֹתְנָהּ לְקַדְּשָׁהּ. הַתּוֹרָה הִצְרִיכָתוּ לִתְּנוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת כְּדֵי שֶׁיְּקַדְּשֶׁנָּה הַכֵּלִי וְאֲפִלּוּ אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְכָךְ: וְנוֹתֵן עָלֶיהָ. הִזֵּר שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וְאֵין צָרִיךְ כֹּהֵן לְכָךְ, דִּכְתִיב וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן וגו׳ וְהָדַר וְהֵבִיאוּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וגו׳; וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בְּמִשְׁמַע: הִקְרַב אוֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן וגו׳ יָכוֹל בַּמַּעֲרָב. יַגִּיעֶנָּה לְדֹפֶן מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ, דְּהַיְינוּ לִפְנֵי ה׳, שֶׁהַהֵיכָל בַּמַּעֲרָב וְהַמִּזְבֵּחַ בְּחֵצֵר ל״ב אַמָּה רָחְבוֹ מֻמְצָע בְּאֶמְצַע הָעֲזָרָה, וְכֵן הַהֵיכָל מֻמְצָע בְּאֶמְצַע הָעֲזָרָה זֶה מוּל זֶה ל״ב אַמָּה הֵיכָל וּכְתָלָיו, חֶלְלוֹ כ׳ וּכְתָלָיו ו׳ אַמָּה עֲבִי כֹּתֶל צְפוֹנִי וְשִׁשָּׁה לְכֹתֶל דְּרוֹמִי, נִמְצָא מַעֲרָבוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה׳, דְּאִין מַפְסִיק כֻּלּוֹם בֵּינוֹ לְבֵין הַהֵיכָל, דְּאִלּוּ אוּלָם שֶׁלְּפָנֵי הַהֵיכָל פְּתוּחַ הוּא וְרָחְבּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה כְּכָל חֶלְלוֹ שֶׁל הֵיכָל: כְּנֶגֶד חֲדָדָה. כָּל מַה שֶׁיְּכוֹל לְקָרְבוֹ כְּלַפֵּי מַעֲרָב, וּבְלֹבֶד שֶׁיְּהֵא שָׁם קְצָת דְּרוֹם מֹשׁוּם אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ, דְּאִי לָאו כְּנֶגֶד חֲדָדָה לִיכָּא לִפְנֵי ה׳ כְּלָל שֶׁהֲרֵי זְוִיּוֹת הַהֵיכָל כֻּלָּם כְּנֶגֶד זְוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ: ר׳ אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר בּוּ׳. דּוֹרְשׁוֹ לְמִקְרָא בְּעִנְיָן אַחֵר, וְכָךְ דּוֹרְשׁוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי ה׳ אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה לְאֶחָד מֵהֶן רָצָה לְמַעֲרָב רָצָה לְדָרוֹמָה, וְה״ג בְּת״כ: אוֹ לְדָרוֹמָה שֶׁל קֶרֶן אֹמֶרֶת. כָּךְ תִּשְׁיבֵנִי: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא בּוּ׳. דַּיְּנִין דְּאִפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם תּוּ לֹא תּוֹקְמִנְהוּ רָצָה זֶה עוֹשֶׂה רָצָה זֶה עוֹשֶׂה אֶלָּא תִּפּוֹס הַמְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם: קְיַימְתָּהּ לִפְנֵי ה׳ בְּמַעֲרָב הָא כֵּיצַד מַגִּישָׁה לְדָרוֹמָה שֶׁל קֶרֶן. ה״ג לָהּ בְּת״כ, לְדָרוֹמָה שֶׁל קֶרֶן וְלֹא בְּעֵי בְּנֶגֶד חֲדָדָה: וְהֵיכָן קְיַימְתָּהּ. הֲלֹא חוּץ לְכְנֶגֶד זְוִיּוֹת הַהֵיכָל הוּא: קָסָבַר הַאי תְּנָא. ר׳ אֱלִעֶזֶר: כְּלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי. בְּחֵלֶק צְפוֹנִי שֶׁל עֲזָרָה, וְלֵית לֵיהּ דְּמִזְבֵּחַ מִכָּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וּכְתָלָיו, נִמְצָא דְּרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ כְּנֶגֶד אֶמְצַע פֶּתַח הַהֵיכָל, הִלְכָּךְ גַּיְּשֶׁנָּה אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּדָרוֹם, וּבְלֹבֶד שֶׁיְּהֵא סָמוּךְ לְמַעֲרָב, נִמְצָא מְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם. וְה״ה נַמִי אִם הָיָה מִזְבֵּחַ מְשׁוּךְ מְעַט מִכְּנֶגֶד זְוִיּוֹת דְּרוֹמִית הַהֵיכָל וְלִצְפוֹן שֶׁיְּהֵא דְּרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ כְּנֶגֶד הַהֵיכָל הָוֵה מְצִי לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם, דְּכְנֶגֶד הַהֵיכָל קָרֵינָן בֵּיהּ לִפְנֵי ה׳ וּבְלֹבֶד שֶׁיַּגִּישׁ סָמוּךְ לְקֶרֶן דְּהַיְינוּ אֵצֶל מַעֲרָב, וְהָא דְּצָרִינָן לְמִשְׁמַע מִנָּהּ כְּלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי, מִשּׁוּם דְּג׳ מַחֲלוֹקוֹת הֵן בְּדָבָר זֶה, ר׳ יְהוּדָה אית לֵיהּ מִזְבֵּחַ מִכָּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וּכְתָלָיו בְּפ״ק דְּיוֹמָא (קף ט״ז:), וְר״א בֶּן יַעֲקֹב אית לֵיהּ כְּלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן שֶׁהוּא צַד פְּנוּי מִכְּלוּם, וְר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אית לֵיהּ כְּלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּזִבְרוּחִים בְּפ׳ קַדְּשֵׁי קָדָשִׁים (קף נט:), הִלְכָּךְ לְר״א דְּהָכָא דְּשַׁמְעִינָן לֵיהּ ע״כ דְּקָאָמַר זְוִיּוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ לִפְנִים מִכְּנֶגֶד זְוִיּוֹת שֶׁל הֵיכָל הוּא, וּפְלִיג אדר״י וְאַדְּר״א בֶּן יַעֲקֹב, מוֹקְמִינָן לֵיהּ כְּר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּס״ל דְּכְלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן, וְלֹא מוֹקְמִינָן לֵיהּ כְּר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּס״ל דְּכְלֵיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן: מַאי תִּיסַּק אַדַּעְתִּיהּ דְּנִבְעֵי טַפֵּי: מִנְחָה נוּפָּה. וְלֹא הַכֵּלִי שֶׁהִיא בָּהּ אֶלָּא יְכוּף הַכֵּלִי שֶׁיְּהֵא נוֹגֵעַ סֹלֶת לְמִזְבֵּחַ: פָּסוּל. מִשּׁוּם דְּהָוָה קָמֵץ חֲסֵר: סְכִין. הֲוֵי כְּלֵי שָׁרֵת דְּתַנְיָא (יומא קף יט:) כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשִּׁיחָתָן מִקַּדְּשׁוֹתָן, מִכָּאן וְאֵילָךְ עִבּוּדָתָן מְחַמֶּכֶתָן: חֲדַר מְקַדֵּשׁ לֵיהּ בִּכְלִי. שֶׁמְּקַבְּלוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת כִּדְכְתִיב וְיָשֵׂם בְּאֲגַנּוֹת (שמות כז:) **וְאֵת כָּל הַלְּבוֹנָה. גַּבֵּי הַקְטָרָה כְּתִיב, דְּמִקְטַר קְמֵץ וּלְבוֹנָה כִּי חֲדָדִי: ה״ג

ביאורים למסכת סוטה דף יד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שסדר בדיקת הסוטה הוא, שתחילה מוחים את מגילת סוטה אל המים ומַשְׁקָה את המים, וגם לאחר שהשקוה משאירים את המנחה על ידיה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, ולכן הוכרח לומר שהטעם שרצתה התורה ליגעה כדי שתודה ולא תיבדק הוא משום שחסה עליה שלא תמות, דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה שלא תימחק, מדוע ממשיכים ליגעה הָא כבר אִימְּחִיקָא לָהּ.

כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ'. מקשה הגמרא וּרְמִינְהוּ, שנינו בברייתא סֵדֶר מִנְחוֹת בֵּיצַד, אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת – כעין סלים שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנָהּ כשמגיע לעזרה לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת – הבינה הגמרא שכשנותן את המנחה בכלי שרת צריך שתהיה דעתו שהכלי יקדשנה, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ בעל הקרבן שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ החיצון וּמַגִּישָׁהּ – שיגע הכלי בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדִיוֹ די בכך. וּמְסַלֵּק הכהן אֶת הַלְּבוֹנָה שבתוך הכלי לְצַד אֶחָד של הכלי, כדי שלא יתערב בקומץ חלק מן הלבונה, וְקוֹמֵץ – נוטל הכהן בקמיצתו מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ – ממקום שהמנחה בלולה היטב בשמן, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת אחר וּמְקַדְּשוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת בשנית, ולהלן יתפרש טעם הדבר. וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ שנותרה בכלי הראשון וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו – על גבי הקומץ, (וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ) וּמַעֲלֵהוּ – את הקומץ שהלבונה נתונה על גביו וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת, וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים שעל המזבח. לאחר שקָרַב הַקּוֹמֶץ, שְׁיָרָיהּ של המנחה שנותרו בכלי נֶאֱכָלִין לכהנים, וְרָשָׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכָהּ – לתוך השיריים יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, וְאֵין אֲסוּרִין לעשות בשיירי המנחה אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ – לגרום להם שיחמיצו. מבארת הגמרא הקושיא מהברייתא, קָתָנֵי מִיהָא, שהביאו את המנחה מבית בעל הקרבן בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וּבִקְלָתוֹת שֶׁל זָהָב ורק לאחר הבאתה לעזרה הניחוה בכלי שרת, ואילו במשנה מבואר שאף תחילתן בכלי שרת. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב פַּפָּא אֵימָא בְּכֵלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת – אין כוונת המשנה שנותנה מתחילה בכלי שרת, אלא שנותנה בכלים הראויים לקדשן ולעשות מהם כלי שרת. מדייקת הגמרא, מִכְּלָל – משמע מהמשנה דִּכְפִיפָה מִצְרִית לֹא חָזְיָא – אינה ראויה להיות כלי שרת ולכן אין מביאין בה אלא מנחת סוטה. כְּמַאן, דְּלֵא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה – דין זה הוא כדעת רבי ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, דְּתַנְיָא כְּלֵי שָׁרֵת שֶׁעָשָׂאן של עֵץ, רַבִּי פּוֹסֵל וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר – והבינה הגמרא שהטעם שכפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת הוא משום שעשויה מעץ וברבי, אך לדעת רבי יוסי ברבי יהודה גם כפיפה מצרית ראויה לכלי שרת. דוחה הגמרא אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתנו סוברת כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, מכל מקום כפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת, אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲשׁוּבִין – שאף רבי יוסי ברבי יהודה לא הכשיר לכלי שרת אלא כלי עץ חשובים אך בִּפְחוּתִין מִי אָמַר – וודאי לא סבר שעושים כלי שרת מדברים פחותים ובזויים בכפיפה מצרית, שהרי מִי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה 'הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפַחְתֶּךָ' – וכי לא סבר רבי יוסי בר יהודה את הלימוד מהפסוק "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", שאין להביא קרבן מדברים פחותים.

מבואר בברייתא וְנוֹתְנָהּ לִכְלֵי שָׁרֵת וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת. סברה הגמרא שכשמניח את המנחה בכלי שרת עליו להתכוון שהכלי יקדשה, שֶׁמַּעְתָּ מִינַּהּ כְּלֵי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מְדַעַת – ומוכח שכלי שרת אינם מקדשים את מה שבתוכם אלא אם כן הנותן מתכוון לכך. דוחה הגמרא, אֵימָא כוונת הברייתא היא שנוֹתְנָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת – הטעם שהצריכה התורה להניח את המנחה בכלי שרת, הוא כדי שתתקדש המנחה בכלי, אך אף אם אינו מתכוון שהכלי יקדשה הכלי מקדשה. וְנוֹתֵן עָלֶיהָ בעל המנחה שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה'. וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, דִּכְתִיב 'וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'. וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, דִּכְתִיב 'וְהִגִּישָׁהּ (אֵצֶל) [אֶל] הַמִּזְבֵּחַ'.

מבואר בברייתא מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן וְדִיוֹ. שואלת הגמרא, מְנָלָן שמקום הגשת המנחה הוא בחודה של קרן מערבית דרומית, עונה הגמרא, דִּכְתִיב 'זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' – משמע שזו היא תורת כל המנחות. וְתַנְיָא, לִפְנֵי ה', יָכוֹל בַּמַּעֲרָב – אם היה כתוב רק 'לפני ה'' היינו מפרשים שמגישה אל הקיר המערבי של המזבח, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' – לכך נאמר 'אל פני המזבח', ופני המזבח הם בצד דרום ששם נמצא הכבש שעולים בו למזבח. אִי אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל בַּדָּרוֹם – ואם היה כתוב רק 'אל פני המזבח', היינו מפרשים שמגישה אל הקיר הדרומי של המזבח, תַּלְמוּד לוֹמַר לִפְנֵי ה' – לכך נאמר 'לפני ה'' דהיינו לצד המערבי, הָא כֵּיצַד – כיצד יתכן שיגישה גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח', אלא שמַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן וְדִיוֹ – מגישה כנגד חודה של קרן דרומית מערבית, ובאופן זה נחשב שהגישה גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח'.

מביאה הגמרא שרַבִּי אֱלִעֶזֶר אָמַר, כיון שנאמר גם 'לפני ה'' וגם 'אל פני המזבח' יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן – היינו יכולים לומר שיכול להגישה להיכן שיחפוץ, או לצד מערב של הקרן ויקיים 'לפני ה'' או לצד דרום ויקיים 'אל פני המזבח', אך אין זה נכון משום שאָמַרְתָּ – יש להשיב ולומר, שדוקא במקום שאי אפשר לקיים דין אחד משני הפסוקים – בזה צריך לומר שכוונת התורה היא שיעשה אחד מהשנים, אך בכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת שאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ – שהדין שנאמר בפסוק אחד ניתן ליישבו גם עם מה שנאמר בו וגם עם מה שנאמר בפסוק השני, וְאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ – ואילו הדין שנראה מהפסוק השני מתיישב עם מה שנאמר בו עצמו אך סותר את מה שנאמר בפסוק הראשון, מַנִּיחִין אֶת הדין שנראה מהפסוק השני שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְסִין אֶת הדין שנאמר בפסוק הראשון שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ. ולכן לגבי הגשת המנחה, כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב – אם נרצה לקיים רק את מה שנאמר בפסוק 'לפני ה'' ולהגיש לצד מערב, בִּיטַּלְתָּה 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָּרוֹם לא נקיים כלל את מה שנאמר 'אל פני המזבח' שמשמע שצריך להגיש לצד דרום, וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר 'אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ' בַּדָּרוֹם קַיֵּימְתָּה לִפְנֵי ה' בַּמַּעֲרָב – אך אם נקיים את מה שנאמר בפסוק 'אל פני המזבח' ונגיש לצד דרום, נקיים גם את מה שנאמר 'לפני ה'' דהיינו לצד במערב, הָא כֵּיצַד – להיכן יגיש ויקיים את שני הדינים, מַגִּישָׁהּ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן – מגיש את המנחה לקיר הדרומי של המזבח ואין צריך שיהיה כנגד חודה. שואלת הגמרא וְהֵיכָן קַיֵּימְתָּה בזה את מה שנאמר 'לפני ה'', והרי התבאר של"ב אמות של המזבח היו מכוונות כנגד היכל וקירותיו וזויות המזבח אינם מכוונות כנגד ההיכל, נמצא שלא קיים 'לפני ה''. מבארת הגמרא, אָמַר רַב אַשֵׁי קָסָבַר הַאי תַּנָּא כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי – רבי אליעזר סבר כשיטת רבי יוסי הגלילי, שכל ל"ב אמות המזבח היו בצפון העזרה, כלומר ששש עשרה אמות הדרומיות של המזבח בלבד היו כנגד חציו הצפוני של ההיכל, נמצא שאף העומד בצד הקיר הדרומי של המזבח עומד כנגד ההיכל, ומגיש את המנחה לקיר הדרומי סמוך ביותר למערב, ובכך מקיים גם את מה שנאמר 'לפני

המשך בעמוד 206

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף טו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וּמַקְטִירוּ בִּכְלִי שָׁרֵת. שואלת הגמרא, כיצד נאמר שכבר עתה לאחר שהעלהו **בִּכְלִי שָׁרֵת מַקְטִיר** לֵיהּ, והרי עדיין לא מלחו, ובהמשך הברייתא מבואר ש׳מולחו ונותנו על גבי האישים׳, ומשמע שאינו מקטירו אלא לאחר המליחה. מתרצת הגמרא, אין כוונת הברייתא שמעלהו בכלי שרת ומיד מקטירו, **אֶלָּא** אֵימָא שֶׁמַּעֲלֵהוּ **בִּכְלִי שָׁרֵת** על מנת **לְהַקְטִירוּ** לאחר מכן כשמולחו.

מבואר בברייתא לגבי קומץ המנחה **וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים,** אומרת הגמרא שדין זה נלמד מדִּכְתִיב **"וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְגוֹ".**

עוד מבואר בברייתא שלאחר שקָרַב **הַקּוֹמֵץ שִׁיָּרֵיהָ נֶאֱכָלִין.** שואלת הגמרא, מְנָלָן שהקטרת הקומץ מתירה את אכילת השיריים לכהנים. ומשיבה, דִּכְתִיב **"וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְגוֹ'",** וכְתִיב בפסוק הבא לאחר מכן, **"וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו"** – והיינו שלאחר הקטרת הקומץ הותרה הנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. מבארת הגמרא, מאימתי נחשב שקָרַב **הַקּוֹמֵץ** ומותרים השיריים באכילה, לְמַר כְּדַאי לֵיהּ וּלְמַר כְּדַאי לֵיהּ - נחלקו בזה התנאים ולכל תנא כשיטתו, דְּאִיתְּמַר בברייתא, **מֵאֵימָתַי** נחשב שהוקרב לענין שיהיה **מַתִּיר** את **הַשִּׁירַיִם בַּאֲכִילָה, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשֶּׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ הָאוּר** – ממתי שאחזה בו האש אפילו מעט, הותרו השירים באכילה. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** אין השירים מותרים אלא **מִשֶּׁתִּיצַת הָאוּר בְּרוּבּוֹ.**

בהמשך הברייתא מבואר לגבי שיירי המנחה, **וְרַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ.** שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שהותר לתת לתוכו יין ודבש. ומשיבה, **אָמַר קְרָא** לגבי מתנות כהונה ׳לך נתתים לְמַשְׁחָה ולבניך לחק עולם׳, ולמשחה היינו לִגְדוּלָה, כלומר שיאכלו את מתנותיהם בדרך גדולה כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין, – ולכן מותר לתת בשירי המנחה שמן ודבש שהוא דרך גדולה.

מה שמבואר בברייתא לגבי השיריים **וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ,** מבארת הגמרא שדין זה נלמד מדִּכְתִיב **"לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם",** **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** שדורשים את המילה ׳חלקם׳ אף על הנאמר קודם לכן, כלומר, שֶׁאֲפִילּוּ חֶלְקָם של הכהנים שניתן להם לאכילה **לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ.**

שנינו במשנה **כָּל הַמִּנְחוֹת** טעונות שמן ולבונה **כּוּ'.** שואלת הגמרא, וכי **וְכָל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה** חוץ ממנחת סוטה, **וְהָאֵיכָא מִנְחַת חוֹטֵא** – דהיינו קרבן עולה ויורד הבא על חטאים, כגון שנכנס למקדש בטומאה בשוגג, או חטא בשבועת העדות ושבועת ביטוי, שאף היא אינה טעונה שמן ולבונה, דְּרַחְמָנָא אָמַר ״והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת **לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה".** מתרצת הגמרא, התנא של משנתינו כשמנה החילוקים בין מנחת חוטא לשאר מנחות, לא מנה כל חילוק בפני עצמו שנוהג בכל המנחות ולא במנחת סוטה, אלא **הָכִי קָאָמַר** - כרך כל הדינים יחד, ושנה כך – **כָּל הַמִّנְחוֹת** יש בהן לפחות אחת מהמעלות הללו, **שְׁטְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאוֹת מִן הַחִיטִּין, וּבָאוֹת סֹלֶת.** ומפרטת הגמרא, **שְׁמִנְחַת חוֹטֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,** מכל מקום **בָּאָה מִן הַחִטִּין וּבָאָה סֹלֶת** – שמנפים את הקמח שלא יהיה מעורב בפסולת. **וּמִנְחַת הָעוֹמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין,** מכל מקום יש בה מעלה **שְׁטְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאָה גֶּרֶשׁ** - שמנפים היטב את קמח השעורים לבל יהיה מעורב בו קליפת השעורה. אבל **וְזוּ** – מנחת סוטה, אין בה אף מעלה מאלו המעלות, שכן **אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וּבָאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, וּבָאָה קֶמַח** שאינו מנופה.

התבאר שמנחת חוטא אינה טעונה שמן ולבונה, ומביאה הגמרא ברייתא בענין זה. **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּדִין הוּא** – היה ראוי **שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,** כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר** שיקילו במנחתו. **וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה** שמן ולבונה, כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר. וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא חַטַּאת חֵלֶב** - כלומר כל החטאות, שנקראו חטאת חלב **טְעוּנָה נְסָכִים** כקרבנות נדר ונדבה, כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה** אמרה התורה בפרשת נסכים ׳לפלא נדר או בנדבה׳, ללמדנו שאין חיוב נסכים אלא בקרבן הבא בנדר או בנדבה, אך חטאת **אֵינָהּ טְעוּנָה** נסכים, כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ** של החוטא **מְהוּדָּר** על ידי הנסכים. וממשיכה הברייתא, שאף שכל החטאות אין בהם נסכים כדי שלא יהיה קרבנו של החוטא מהודר, **אֲבָל חַטָּאתוֹ** שֶׁל מְצוֹרָע **וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין** להביא עם קרבנותיו **נְסָכִים, לְפִי שֶׁאֵין** קרבנות אלו **בָּאִין עַל חֵטְא,** אלא להכשירו ליטהר, ולכך הם באים עם נסכים. מקשה הגמרא, וכי קרבנות המצורע אינם באים על חטא, **אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים** - חטאים, **נְגָעִים בָּאִין וְכוּ'** - על האדם להיות מצורע, הרי מבואר שנגעי מצורע באים מחמת החטא, וממילא גם הקרבנות באים לכפר על כך, ואיך אמרו שאינם באים על החטא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** – במצורע, אין הקרבן בא על החטא, כיון שעל ידי הייסורים והבושה שהיו לו **מִנְּגִעָיה, הוּא דְּאִיכַּפַּר** לֵיהּ החטא שמחמתו בא הנגע. **וּכִי מַיְיתֵי קָרְבָּן** - הקרבן שמביא הוא רק כדי **לְאִשְׁתְּרוּיֵי בְּקָדָשִׁים הוּא דְּקָא מַיְיתֵי** – שאינו יוצא מטומאתו עד שיביא קרבן. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מֵעַתָּה** לדבריך, שהטעם שמביאין נסכים על חטאת מצורע הוא משום שאינה באה על חטא, אם כן **חַטַּאת נָזִיר** – שמביא הנזיר חטאת במלאת ימי נזרו **תְּהֵא טְעוּנָה נְסָכִים** עם הקרבן, **לְפִי** שלא חטא הנזיר בנזירותו, ונמצא **שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל חֵטְא.** עונה הגמרא, **סָבַר לָהּ** רבי שמעון שאמר שהטעם שאין מביאים נסכים בחטאת הוא כדי שלא יהיה קרבנו של החוטא מהודר, **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַקַּפָּר, דְּאָמַר** שנָזִיר **נַמִּי חוֹטֵא הוּא** – כיון שציער את עצמו מן היין, ואין לאדם להוסיף חובה על נפשו ממה שלא ציותה עליו התורה, ויש חשש שמא יעבור על נזירותו ויכשל באיסורי הנזיר, ונמצא שחטאתו באה על חטא.

שנינו במשנה, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כְּשֵׁם** שמעשיה מעשה בהמה, כך קרבנה **כּוּ'**, מביאה הגמרא, **תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּה** לכם הטעם שמנחת הסוטה באה דוקא מן השעורים **כְּמִין חוֹמֶר** - כמו תכשיט שמחברים אותו לשני קצוות צוארי החלוק לנוי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף טו עמוד א

רש״י

ה״ג **וּמַקְטִירוּ** ס״ד. וְלֹא גָּרַס אָטוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת מַקְטֵר לֵיהּ, וְהָכִי קָא קָשְׁיָא לֵיהּ, מַקְטִירוּ ס״ד וְהָרֵי עֲדַיִן לֹא מְלֻחָה וְסִיפָא קָתָנֵי וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים, אֶלְּמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּמַקְטֵר לֵיהּ: **אֶלָּא אֵימָא מַעֲלֵהוּ לְהַקְטִירוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת.** כְּלוֹמַר מַעֲלֵהוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְהַקְטִירוּ לְאַחַר שֶׁיִּמְּלְחֻנוּ: **קָרֵב הַקְּמֶץ לְמַר כִּדְאִית לֵיהּ וְכוּ׳.** קָרֵב הַקֹּמֶץ דְּקָתָנֵי דְּמַתִּיר שִׁירַיִם בְּאֲכִילָה מֵאִימַת חֲשִׁיב קְרִיבָה לְהַתִּיר שִׁירַיִם, לְרַבִּי יוֹחָנָן כִּדְאִית לֵיהּ מִשְּׁתִּצַּת הָאוּר בְּרֻבּוֹ, וּלְרַבִּי חֲנִינָא מִשְּׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ וְאַפְּלוּ מְעַט: לְמָשְׁחָה. גַּבֵּי מִתְּנוֹת כְּהֻנָּה כְּתִיב (בַּמִּדְבָּר יח), לְךָ נְתַתִּים לְמִשְׁחָה: **לֹא תֹאפֶה חָמֵץ חֶלְקָם וְגוּ׳.** אֲפִלּוּ חֶלְקָם שִׁירַיִם לֹא תֹאפֶה חָמֵץ, דְּדַרְשִׁינַן לֵיהּ הַאי חֶלְקָם דִּקְרָא נַמִּי לְפָנָיו אֶלָּא תֹאפֶה: **מִנְחַת חוֹטֵא.** הַבָּא עַל חֵטְא דְּמִטַּמֵּא מִקֹּדֶשׁ וּשְׁבוּעַת הֶעְדּוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, דִּכְתִיב הָתָם וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תּוֹרִים וְגוּ׳ (וַיִּקְרָא ה): הַ״ק וְכוּ׳. כְּלוֹמַר לֹא קָתָנֵי מִלְּתָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ, אֶלָּא כְּרוּךְ וְתָנֵי הָכִי, כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וּבָאוֹת חִטִּין, כְּלוֹמַר וְשֶׁאֵינָם טְעוּנוֹת בָּאוֹת מִידַּת חִטִּין וּבָאוֹת סֹלֶת, כְּלוֹמַר חָדָא מִתְּנֵי מַעֲלִיּוּתָא אִית בְּהוּ, בֵּיצַד מִנְחַת חוֹטֵא אע״פ שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה וְכוּ׳: **שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר.** לְהַקֵּל בְּמִנְחָתוֹ יוֹתֵר מִשֶּׁאֵר מִנְחוֹת: **חַטָּאת חֵלֶב.** כָּל חַטָּאת סְתָם קְרֵי חַטָּאת חֵלֶב, דְּבָתַר חֵלֶב כְּתִיב כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ (שָׁם ג), וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ פָּרָשַׁת חַטָּאת: **נְסָכִים.** סֹלֶת לְמִנְחָה וּעְשָׂרוֹן לְכֶבֶשׂ יַיִן וְשֶׁמֶן רְבִיעִית הַהִין כְּמוֹ שֶׁמַּקְרִיבִין לְעוֹלָה וּשְׁלָמִים: **וּמִפְּנֵי מָה אֵינָם טְעוּנוֹת.** דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (בַּמִּדְבָּר טו) לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה, הַבָּא בְּנֶדֶר וּנְדָבָה טָעוּן נְסָכִים, וְאֵין חַטָּאת וְאָשָׁם טְעוּנִים נְסָכִים: **חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ שֶׁל מְצוֹרָע.** אִיתְרְבּוּ בְּהַדְיָא לְנִסְכִּים בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת בְּפֶרֶק שְׁתֵּי מִדּוֹת (קף לא.): **עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נִגְעִים בָּאִין.** וּמְפָרֵשׁ לְהוּ בַּעֲרָכִין בְּפֶרֶק יֵשׁ בַּעֲרָכִין (קף טז.): **מִנִּגְעֵיהּ אִיכַּפַּר לֵיהּ.** יִסּוּרִים וּבֹשֶׁת שֶׁל נֶגַע כִּפְּרוּ לוֹ עַל אוֹתוֹ חֵטְא: **וְכִי קָא מַיְיתֵי קָרְבָּן לְאִשְׁתְּרוּיֵי בְּקָדְשִׁים הוּא דְּמַיְיתֵי.** שֵׁשׁ טְמֵאוֹת שֶׁהִצְרִיכָן הַכָּתוּב כִּפָּרָה לְטַהֲרָתָן, זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצוֹרָע וְנָזִיר שֶׁנִּטְמָא: **חַטָּאת נָזִיר.** שֶׁמֵּבִיא בְּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ חַטָּאת וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים: **נָזִיר חוֹטֵא הוּא.** שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן: **חוֹטֵא.** בוטו״ן בְּלֵע״ז, וְהוּא שֶׁל זָהָב, וְחוֹתְמִים בּוֹ שְׁנֵי צְוָארֵי חָלוּק לְנוּי: דשמעיה

תוספות

טעונה נסכים. א״ל דאינה טעונה נסכים משום דאינה בנדר ונדבה די״ל ה״פ בדין הוא מאחר שהוא חוטא היה צריך לענושו להביא קרבן גדול אבל בכור ומעשר אינו בדין:

סבר לה כרבי אלעזר הקפר. הכא משמע דרבי שמעון ורבי אלעזר הקפר סבירא להו דאפילו נזיר טהור חוטא הוא דהא נזיר טמא היה מביא חטאת העוף ועופות אינם טעונים נסכים כדאיתא בפרק שתי מדות (מנחות קף ג:) והכי איתא בהדיא נמי בפרק קמא דנדרים (קף י.) ובפרק ג׳ דנזיר (קף יט.) דאף על גב דקרא בנזיר טמא כתיב אנן אפילו נזיר טהור קאמרינן דקסבר רבי אלעזר הקפר חוטא הוא והיינו טעמא דכתב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא וקשה משמעתא קמייתא דנזיר (קף כ:) דתנן אהא נאה הרי זה נזיר ודלמא אתנאה לפניו במצות קאמר אמר שמואל שתפוס בשערו ואמר אתנאה נזירא עביד מילתא דעבירה ואמרינן ליה נאה אין אפילו רבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא הני מילי גבי נזיר טמא דאיידי דבעי מיסתר דלמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינן ביה ואם תאמר שמואל סבירא ליה התם אליבא דרבי אלעזר הקפר דנזיר טהור לאו חוטא וסתמא דגמרא דהכא ודפ״ג דנזיר (קף יט.) לאו בשמואל וסתמא דמתניתין דקרי ליה נאה אליבא דרבנן דאמרי לאו חוטא לפום סתמא דגמרא אם כן תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר פרק קמא דתענית (קף יח.) כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר ותענית בנזיר טהור הוא דאמרינן בפ״ק דנדרים (קף י.) רבי אלעזר הקפר אומר וכו׳ מכאן שיושב בתענית נקרא חוטא והתם מיירי בנזיר טהור כדפרישית ומדמי ליה יושב בתענית והשתא אית לן למימר דסתמא דגמ׳ דנדרים נמי דמדמי יושב בתענית לנזיר טהור דלא כשמואל דאיהו הוה מדמי ליה דוקא לנזיר טמא לפי שמצער את עצמו מכל דבר שהרי יושב בתענית ומתחרט כנזיר טמא שמתחרט משום צער דבעי מיסתר נזירותיה אבל נזיר טהור אינו צער מידה תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר בפ״ק (לעיל קף יח.) דיושב בתענית נקרא חוטא ובפרק החובל (ב״ק קף לא:) פריך ואין אדם רשאי לחבול בעצמו והתניא יכול נשבע להרע לעצמו וכו׳ מה הטבה רשות אף הרעה רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית דהוא רשות ועוד קשיא מפרק בתרא דכריתות (קף כו.) דאמר [חטא] שאין אנו מכירין בו אלא המקום יום הכפורים מכפר וקא פריך ספק נזיר שעבר עליו יום הכפורים לא נייתי דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר הקפר מאי איכא למימר נזיר כי מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה א״נ למישרי נפשיה ביין אלמא דקרבן נזיר לר׳ אלעזר הקפר לאו לכפרה אתי והכא משמע משום דבא על חטא אינה טעונה נסכים והכי אמר נמי בפ״ג דנזיר (קף יט.) דחטאת העוף לר׳ שמעאל בא על חטא דאע״ג דבעל מיעקר עקר מייתי ואכתי הוה מצי למיפרך התם לר׳ שמעון דהכא ולר׳ ישמעאל מספק נזיר לר׳ ישמעאל מספק נזיר טמא לר׳ שמעון אפי׳ מספק נזיר טהור ובפרק קמא דשבועות (קף ח.) נמי לא מתרץ כמו בבריתות דלאו משום כפרה אתי: **סבר** לה כרבי אלעזר הקפר. תימה לי אמאי תלי מילתיה בר׳ אלעזר הקפר והא איהו גופיה אומר נמי בפ״ק דנדרים (קף י.) אבל בנזירות לא התנדבו שלא יקראו חוטאין שנאמר וכפר עליו מאשר חטא וי״ל אגב שיטפיה דנקט בכל דוכתא הכי נקט נמי הכא כי האי לישנא: **כמין** חומר. פי׳ רבי הילל מרגלית ענין אחר בושם כמו חומרתא דפילון (שבת קף סב.) בשמים מעורבין תרגום בלולה דפילא ענין אחר פי׳ רבינו סעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חמרך כלומר מה מעשיך:

1 **וּמַקְטִירוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת, בִּכְלֵי שָׁרֵת מַקְטִיר לֵיהּ. אֶלָּא**
2 **אֵימָא, מַעֲלֵהוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְהַקְטִירוּ: וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל**
3 **גַּבֵּי הָאִישִׁים, דִּכְתִיב ׳וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח**
4 **וְגוֹ׳״: קָרֵב הַקּוֹמֶץ שֶׁיָּרֵיהּ נֶאֱכָלִין: מְנָלָן, דִּכְתִיב ׳וְהִקְטִיר**
5 **הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְגוֹ׳״, וּכְתִיב ׳וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה**
6 **לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׳. קָרֵב הַקּוֹמֶץ, לְמַר כִּדְאִית לֵיהּ וּלְמַר**
7 **כִּדְאִית לֵיהּ: דְּאִיתְּמַר, הַקּוֹמֶץ, מֵאֵימָתַי מַתִּיר שִׁירַיִם**
8 **בַּאֲכִילָה, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשֶּׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ הָאוּר. רַבִּי**
9 **יוֹחָנָן אָמַר, מִשֶּׁתִּיצַּת הָאוּר בְּרוּבוֹ: וְרַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים**
10 **לִיתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא**
11 **׳לְמָשְׁחָה׳ לִגְרוּדֵיהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין: וְאֵין אֲפוּרִין**
12 **אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ, דִּכְתִיב ׳לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם׳, אָמַר**
13 **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֲפִילּוּ חֶלְקָם לֹא תֵּאָפֶה חָמֵץ:**
14 **כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ׳: וְכָל הַמִّנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,**
15 **וְהָאִיכָּא מִנְחַת חוֹטֵא, דְּרַחֲמָנָא אָמַר ׳לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ**
16 **שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה׳. הָכִי קָאָמַר, כָּל הַמִּנְחוֹת**
17 **טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאוֹת מִן הַחִיטִּין, וּבָאוֹת סֹלֶת.**
18 **מִנְחַת חוֹטֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,**
19 **בָּאָה מִן הַחִטִּין וּבָאָה סֹלֶת. מִנְחַת הָעוֹמֶר, אַף עַל פִּי**
20 **שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאָה**
21 **גְּרֵשׁ, וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וּבָאָה מִן**
22 **הַשְּׂעוֹרִין, וּבָאָה קֶמַח. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּדִין**
23 **הוּא שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁלֹּא**
24 **יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא**
25 **קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר. וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא חַטַּאת חֵלֶב טְעוּנָה**
26 **נְסָכִים, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה,**
27 **שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר. אֲבָל חַטָּאתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע**
28 **וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין נְסָכִים, לְפִי שֶׁאֵין בָּאִין עַל חֵטְא. אֵינִי,**
29 **וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל**
30 **שִׁבְעָה דְּבָרִים נִגְעִים בָּאִין וְכוּ׳. הָתָם, מִנִּגְעֵיהּ הוּא דְּאִיכַּפַּר לֵיהּ. כִּי מַיְיתֵי קָרְבָּן, לְאִשְׁתְּרוּיֵי**
31 **בְּקָדְשִׁים הוּא דְּקָא מַיְיתֵי. אֶלָּא מֵעַתָּה, חַטַּאת נָזִיר תְּהֵא טְעוּנָה נְסָכִים לְפִי שֶׁאֵינָהּ בָּאָה**
32 **עַל חֵטְא. סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר הַקַּפָּר, דְּאָמַר נָזִיר נַמִּי חוֹטֵא הוּא: רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**
33 **כְּשֵׁם כּוּ׳: תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּה כְּמִין חוֹמֶר,**

דשמעיה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף טו עמוד ב

רש״י

איכא למפרך מה למצורע. הא סוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נדה קף כג.) לרבי ישמעאל כל ג״ש שאינה מופנה כל עיקר למידין ומשיבין ולפי המסקנא דיליף ליה מבבלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר אין למידין כל עיקר:

מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה. וא״ת כיון דמי כיור הן מי לא עסקינן שקדש ממנו כבר יש לומר אפי׳ אם קידש בהן שיצק מן הדדין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ״ק דידים (מ״ג) עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין ואפ״ה קתני (פס מ״ה) מים שנחתום מטבל בהן את הגלוסקין פסולין ושהוא מדיח בהן ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה הדחת ידים אלא הדחת כלים ומי נחתום בדקתני התם:

ומה מים שלא נשתנו. תימה דמאחר דמי כיור הן ומי כיור כשירין במי מקוה ומי מקוה שנשתנו מראיהן כשר כדתנן במסכת מקואות פ״ז (מ״ג) דמי צבע אין פוסלין המקוה בשינוי מראה ועוד תימה לרבי מאי שנא דהכא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ב׳ דמסכת ע״ז (קף לז:) לא מסיק הכי גבי בישולי עובדי כוכבים ונראה דהכא נמי אסמכתא בעלמא הוא וליכא אלא פסולא דרבנן:

נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש מהו. תימה מ״ש דקא מבעיא ליה הכא בנראה וחזור ונראה והא בפ׳ לולב הגזול (סוכה קף נ:) קא מבעיא לן ולא אפשיט ועוד מאי שנא מהא דאמר בזובחים פ״ב (קף יח:) בגדי כהונה שהיו מקורעין או מטושטשין ועבד עבודתו פסולה ואפי׳ הכי אם כיבס טשטוש וגיעול שלהן חזרו להתירן כדמייתי ברייתא פרק המזבח מקדש (פס קף פח.) בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מכבסין אותן לא בנתר ולא באהל ופרכינן הא במים מכבסין אמר אביי ה״ק הוגעו למים מכבסין אותן בנתר אלמא דמכבסין אותן ולא אמר דנדחו. מ״ר:

והא התם הדרי ומפשטי. פרש״י מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש״מ אמלאכה לא קפיד אשינוי קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנגעים פרק אין מצורע ר׳ אליעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר׳ אליעזר גופיה:

לרבות

תוספות

דְּשַׁמְעֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר, הִיא הָאֲכִילְתוֹ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. אָמַר לֵיהּ, הָתִינַח עֲשִׂירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה: **מִשְׁנָה.** הָיָה מֵבִיא פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רְבִיעִית. כְּשֵׁם שֶׁמְּמַעֵט בַּכְּתָב כָּךְ מְמַעֵט בַּמַּיִם. נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וּמִקּוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה עַל אַמָּה, וְטַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ וְטַבַּעַת הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ, כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ, וְנוֹתֵן כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם׳: **גְּמָרָא.** תָּנָא, פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס חֲדָשָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, גָּמַר כְּלִי כְּלִי מִמְּצוֹרָע. מַה לְּהַלָּן חֶרֶס חֲדָשָׁה, אַף כָּאן חֶרֶס חֲדָשָׁה. וְהָתָם מְנָלָן, דִּכְתִיב ׳וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים׳, מַה מַּיִם חַיִּים, שֶׁלֹּא נַעֲשְׂתָה בָהֶן מְלָאכָה, אַף כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשְׂתָה בוֹ מְלָאכָה. אִי מַה לְּהַלָּן מַיִם חַיִּים אַף כָּאן מַיִם חַיִּים, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָכִי נַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵי כִּיּוֹר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מֵי מַעְיָן הֵן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִשְּׁאָר מֵימוֹת הֵן. אִיכָּא לְמֵימְרַךְ, מַה לְּמִצּוֹרָע שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת. אָמַר רַבָּה, אָמַר קְרָא ׳בִּכְלִי (חֶרֶס) [חָרֶשׂ]׳, כְּלִי שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ כְּבָר. אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו, אֲבָל נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו פְּסוּלִין. מַאי טַעְמָא, דּוּמְיָא דְּמַיִם, מַה מַּיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ, אַף כְּלִי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. בְּעֵי רָבָא, נִתְאַכְּמוּ, וְהֶחֱזִירָן לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְנִתְלַבְּנוּ, מַהוּ. מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִידְּחוּ אִידְּחוּ, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דַּהֲדוּר הֲדוּר. תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת שֶׁהִפְשִׁיל בָּהֶן קוּפָּתוֹ לְאַחוֹרָיו פְּסוּלִין. וְהָא הָתָם, הַדְּרֵי וּמִפְשְׁטֵי. הָתָם, דְּאִיקְּלוּף אִיקְּלוּפֵי: נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וְכוּ׳: מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר מַר, כָּל פִּינּוּיוֹ שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה, לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין: מְקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה כּוּ׳: תָּנוּ רַבָּנַן ׳וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה׳ יָכוֹל יִתְקַן מִבַּחוּץ וַיְכָנִיס, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן׳. אִי בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן, יָכוֹל יַחְפּוֹר בְּקַרְדְּמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אֲשֶׁר יִהְיֶה׳. הָא כֵּיצַד, יֵשׁ שָׁם, תֵּן שָׁם. אֵין שָׁם, הָבֵא. תַּנְיָא אִידָּךְ, ׳וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ׳׳, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מִתְקַן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, לְהָבִיא קַרְקַע שִׁילֹה

בְּקַרְקַע. בְּקַרְקָעִיתוֹ: **אִי בְּקַרְקַע.** קָא דַרְשִׁינַן וְלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר יִהְיֶה, יָכוֹל לֹא מְצָא שָׁם עָפָר תִּיחוּחַ נוֹחַ לִנְטֹל יַחְפּוֹר שָׁם בְּקַרְדְּמוֹת, ת״ל אֲשֶׁר יִהְיֶה, וּמִדְּלֹא כְּתִיב וּמִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח ש״מ לֹא הִקְפִּיד אֶלָּא שֶׁיֵּהֶא מוּנָּח בְּקַרְקַעִית הַמִּשְׁכָּן שָׁעָה אַחַת, הָא כֵּיצַד יֵשׁ שָׁם עָפָר תִּיחוּחַ הָבֵא מִשָּׁם: **אֵין שָׁם תֵּן שָׁם.** עַל הַקַּרְקָעִית, וְחוֹזֵר וְנוֹטְלוֹ וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם: **תַּנְיָא אִידָּךְ.** פְּלִיגָא אַהֲדָדֵי וְתַנְאֵי הִיא כִּדְקָתָנֵי בָּהּ פְּלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי, [ו]מִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה (בַּמִּשְׁכָּן). מִדְּלֹא כְּתִיב [ו]מִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח אֵינוֹ מִקַּפִּיד אֶלָּא שֶׁיַּכְנִיס לַהֵיכָל, תַּלְמֵד שֶׁמִּתְקַן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס מִבַּפְנִים לַהֵיכָל וְנוֹתֵן אֶל הַמַּיִם וְא״צ לְהַנִּיחוֹ בְּקַרְקַע הַהֵיכָל: **בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן אִיסִי בֶּן יְהוּדָה** וְכוּ׳. בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן לְמַאי אָתָא כֵּיוָן דֵּילְפִינָן מֵאֲשֶׁר יִהְיֶה דְּא״צ לִטְלוֹ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקָעִית: **אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר לְהָבִיא** קַרְקַע בֵּית עוֹלָמִים. ה״ג לְהָ בִּסִּפְרֵי, וְלֹא גָּרַס לְרִבּוֹת שִׁילֹה וְנוֹב וְגִבְעוֹן וּבֵית עוֹלָמִים, דְּשִׁילֹה מִשְׁכָּן הוּא וְלֹא צָרִיךְ לְרִבּוּיָא דְּהוּא עִקַּר הַכְּתוּב, וְנוֹב וְגִבְעוֹן אֵין מִשְׁקִין בָּהּ סוֹטוֹת, דְּהָא בְּמָה הֲוָאִי וְלֹא הֲוָה שָׁם אָרוֹן אֶלָּא מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת לְבַדּוֹ וְלֹא קָרְבָּה בָּהֶן מִנְחַת סוֹטָה וְלֹא שׁוּם חוֹבַת יָחִיד שֶׁאֵין לָהּ זְמַן קָבוּעַ כְּדַאֲמַרְתָּ בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (קף קיז.), וּבְמְגִלָּה (קף ט:), אֲבָל בֵּית עוֹלָמִים הֶצְרֵךְ לְרִבּוֹת שֶׁלֹּא תֹּאמַר מִשְׁכָּן נֶאֱמַר וְלֹא מִקְדָּשׁ. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם קָרֵי לֵיהּ בֵּית עוֹלָמִים לְפִי שֶׁאֵין אַחַר קִדְּשָׁתוֹ הֶתֵּר בְּמָקוֹם אַחֵר וְשׁוּב לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר:

אינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף טו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

דְּשַׁמְעֵיהּ רבן גמליאל לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר לעיל שהטעם שמנחת סוטה באה מן השעורין, הוא משום מידה כנגד מידה, לפי שהִיא הֵאֱכִילָתוֹ – את הבועל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם כדי לפתותו, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מקמח שעורים שהוא מַאֲכַל בְּהֵמָה. אָמַר לֵיהּ רבן גמליאל לרבי מאיר לא יתכן לפרש שזהו טעם הדבר, משום שהָתְנַן עֲשִׂירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – בשלמא באופן שהסוטה עשירה והאכילה את הבועל מעדני עולם יתכן טעם זה, אך באופן שהיא עניה ולא נהגה כן מדוע מביאה מאכל בהמה. אֶלָּא כך הוא טעם הדבר, כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה – כשם שמעשיה לזנות הוא מעשה בהמה, שמפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה, לכך קרבנה מאכל בהמה.

משנה. לאחר שהביאו את מנחת הסוטה, הָיָה מֵבִיא הכהן פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס – כוס מחרס, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר - שהרי התורה אמרה 'מים קדושים', ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אינו נותן בכלי אלא רְבִיעִית מים, שכָּשֵׁם שֶׁמְּמַעֵט בַּכְּתָב – שסובר רבי יהודה שאין כותבים במגילת סוטה אלא מעט פסוקים, כָּךְ מְמַעֵט בַּמַּיִם – שכיון שהכתב מועט אין צריך מים מרובים למחקו, ודי במים מועטים לכך. נִכְנַס הכהן לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ – לפי דרשו חז"ל שכל פניות שאדם פונה לא יהיו אלא דרך ימין, וּמְקוֹם הָיָה שָׁם שניכר ובלט מתוך שאר ריצפת ההיכל, וגודלו אַמָּה עַל אַמָּה, וְטַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ וְטַבַּעַת הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ שעל ידי הטבעת יכול לאחוז בטבלה ולהרימה מקרקעית העזרה שהיתה כולה מרוצפת באבני שיש. כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ את השיש וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ, וְנוֹתֵן העפר בכוס המים כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל הַמַּיִם - שיהיה ניכר העפר ונראה במים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם' - והיינו ממה שנאמר 'אל המים', ולא נאמר 'ונתן במים', משמע שלא יהיה בלוע בתוך המים, אלא יהיה נראה על המים.

גמרא. תָּנָא שנינו בברייתא, פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס צריך שיהיה הכוס של חרס חֲדָשָׁה – שלא נעשתה בו כל מלאכה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שצריך הכלי להיות חדש. ומשיבה, גְּמַר כְּלֵי כְּלֵי מִמְּצוֹרָע בגזירה שוה, נאמר לגבי סוטה 'בכלי חרש', ובמצורע נאמר 'אל כלי חרש על מים חיים', ולומדים מַה לְּהַלָּן צריך שיהיה כלי חֶרֶס חֲדָשָׁה אַף כָּאן חֶרֶס חֲדָשָׁה. שואלת הגמרא, וְהָתָם – במצורע מְנָלָן שצריך כלי חרס חדש. עונה הגמרא, דִּכְתִיב 'וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים' - הוקש הכלי למים, מַה מַּיִם חַיִּים שֶׁלֹּא נַעֲשָׂתָה בָּהֶן מְלָאכָה - שהרי 'מים חיים' הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה, אַף הכְּלִי שנאמר במצורע, צריך להיות שֶׁלֹּא נַעֲשָׂתָה בּוֹ מְלָאכָה, ולומדים בגזירה שוה שאף לגבי סוטה צריך שיהיה הכלי חדש. שואלת הגמרא, אִי כיון שלמד רבי ישמעאל דין סוטה מדין מצורע בגזירה שוה לגבי הכלי, אם כן נלמד דין נוסף, מַה לְּהַלָּן – במצורע, צריך שיהיו מַיִם חַיִּים, אַף כָּאן בסוטה צריך מַיִם חַיִּים – שלא נעשתה בהם מלאכה. עונה הגמרא, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הסובר שבסוטה צריך כלי חרס, משום שלמד בגזירה שוה ממצורע, הָכִי נַמִּי - סובר גם שמי הסוטה הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה. כמו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מה הם מֵי כִּיּוֹר שמהם מכינים מי סוטה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מֵי מַעְיָן הֵן – כפי שהתבאר שלמד בגזירה שוה ממצורע, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מִשְּׁאָר מֵימוֹת הֵן - יכולים לקחת אף ממי מקוה.

מקשה הגמרא על רבי ישמעאל שלמד דין סוטה בגזירה שוה ממצורע, והרי אִיכָּא לְמִיפְּרַךְ גזירה שוה זו, מַה לְּמִצּוֹרָע שהחמירה התורה בדינו שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת - ולכן החמירה התורה להצריכו כלי חדש ומים חיים, מה שאין כן בסוטה שאין בה דברים אלו. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבָּה מכך שאָמַר קְרָא לגבי סוטה 'ולקח מים קדושים בִּכְלִי (חָרֶס) [חָרֶשׂ]', ולא נאמר ולקח כלי חרס ונתן בו מים, משמע שהכלי שנאמר כאן הוא כלי ידוע, כלומר כְּלִי שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ כְּבָר - שכבר דיבר עליו הכתוב במקום אחר, והוא הכלי חרס שנאמר במצורע.

מבארת הגמרא, אָמַר רָבָא מה ששנינו במשנה לדעת רבנן שלא הצריכו שיהיה כלי חרס חדש, אלא יכול ליטול כלי שנעשה בו מלאכה, לֹא שָׁנוּ דבר זה אֶלָּא בכלי שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו – לא הושחרו פניו בשימוש באש, אֲבָל נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו מחמת שימוש באש, פְּסוּלִין. שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא שהדין כן לדעת חכמים, והרי לא למדו דין סוטה ממצורע. ומשיבה, שאף שלא למדו ממצורע, מכל סוברים שהכלי של מי סוטה צריך להיות דּוּמְיָא דְּמַיִם של סוטה, שהרי נאמר בפסוק "ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש", הוקש הכלי למים, מַה מַּיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ מראיתם, אַף כְּלִי צריך להיות שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מראיתו.

בְּעֵי רָבָא, לפי המבואר שצריך שלא ישתנה מראיתו של הכלי, מה יהיה הדין אם הכלים נִתְאַכְּמוּ, וְהֶחְזִירָן לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ - החזיר הכלים לכבשן עד שחזרו הכלים וְנִתְלַבְּנוּ, מַהוּ, האם הכלי כשר או לא. מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִידְּחוּ – שנפסל הכלי פעם אחת להשקאת הסוטה, אִידְּחוּ - אינו חוזר שוב להכשרו אפילו אם נתלבנו בשנית, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דַּהֲדוּר הֲדוּר – כיון שחזר למראיתו הראשונה כשר בבתחילה. מביאה הגמרא ראיה ממה שמצינו לגבי מצורע, תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת שֶׁהִפְשִׁיל בָּהֶן קוּפָּתוֹ לַאֲחוֹרָיו – שהשתמש בהן והתעקמו, פְּסוּלִין לטהרת המצורע. מדייקת הגמרא, וְהָא הָתָם הֲדָרֵי וּמִפְּשְׁטֵי - הרי אפשר לחזור וליישרם בבתחילה, אלא מוכח שכיון שנדחה פעם אחת אינו הוזר לכשרותו בבתחילה, וממילא גם כלים שהושחרו אינם חוזרים לכשרותם אף אם יתלבנו. דוחה הגמרא, אין להוכיח משם, משום שהָתָם דְּאִיקְּלוּף אִיקְּלוּפֵי – בברייתא מדובר באופן שמחמת המשוי התקלף העץ מקליפתו וכן האזוב ולא ניתן להחזירם לקדמותם, אך באופן שניתן להחזירם לקדמותם כגון ללבן את הכלים – יהיה כשר בבתחילה.

שנינו במשנה שהכהן היה נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וכו'. שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא עשו את הטבלה בימינו של הנכנס דוקא. עונה הגמרא, משום דְּאָמַר מַר כָּל פִּינּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה, לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין, ולמדו כן מהפסוק שנאמר לגבי הים שעשה שלמה שהיה מונח על י"ב בקר עשויות מנחשת, ואמר הכתוב שם "עמד על שני עשר בקר ושלשה פנים צפונה ושלשה פנים ימה ושלשה פנים נגבה, ושלשה פנים מזרחה והים עליהם מלמעלה", מנה הכתוב את סדר עמידתם בסדר הפונה דרך ימין, שהנכנס לעזרה ובא להקיף דרך ימינו, הולך תחילה לצפון ואחר כך למערב ולדרום ולמזרח.

מָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה כּוּ', וכשהוא מגביהה נוטל עפר מתחתיה. תָּנוּ רַבָּנַן דורשת הברייתא את הפסוק בפרשת סוטה, 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים', אילו לא היה נאמר 'אשר יהיה בקרקע המשכן', אלא 'אשר יהיה במשכן', יָכוֹל יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וַיְכַנְּסוּם – היינו סבורים שרשאי ליטול עפר מחוץ למשכן ולהכניסו למשכן. תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך נכתב 'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן', ללמד שצריך ליטול עפר מקרקעית המשכן ואין די בעפר הנכנס למשכן. ממשיכה הברייתא, אִי בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן – אילו לא היה נאמר 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן' אלא 'ומן העפר אשר

המשך בעמוד 206

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף טז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שִׁילֹה נוֹב וְגִבְעוֹן וּבֵית עוֹלָמִים – בית המקדש, שאף שאינם נקראים משכן נוהגת בהם פרשת סוטה. **אִיסִי בֶּן מְנַחֵם אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ** פסוק לרבות את המקדש שתנהג בו פרשת סוטה, שהרי ניתן ללמוד זאת מקל וחומר, **וּמַה בְּטוּמְאָה קַלָּה** – איסור כניסה למקדש בטומאה שדינו בכרת, **לֹא חָלַק הַכָּתוּב** בין המשכן למקדש. **בְּטוּמְאַת אֵשֶׁת אִישׁ** שנבעלה, שטומאתה **חֲמוּרָה** שהרי מיתתה בחנק, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהושוו המשכן ומקדש לבודקה ולבערה מתוכם. **אִם כֵּן** שאין צריך לרבות מקדש, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – לאיזה צורך נכתב ׳בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן׳, אומר איסי בן מנחם, שמקרא זה בא לרבות **שֶׁלֹּא יָבִיא מִתּוֹךְ קוּפָּתוֹ** - שלא די בזה שמכניס העפר לתוך המשכן, אלא כשמביאו מהחוץ יניחו בקרקע המשכן ומשם יטלו, כדעת התנא בברייתא הקודמת שהביאה הגמרא.

מסתפקת הגמרא, **אִיבַּעְיָא לְהוּ, אם אֵין שָׁם** – במשכן ובסביבותיו **עָפָר** תיחוח לתת במי הסוטה, **מַהוּ שֶׁיִּתֵּן אֵפֶר** במקום העפר. והנה, לגבי מצות כיסוי הדם נאמר בתורה ׳וכסהו בעפר׳, ונחלקו בית שמאי ובית הלל האם גם אפר קרוי עפר וכשר לכיסוי או לאו. אומרת הגמרא, **אַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** - שודאי אין האפר כשר למי סוטה, כיון **דְּאָמְרֵי לֹא מָצִינוּ אֵפֶר שֶׁקָּרוּי עָפָר** ואינו כשר לכיסוי הדם, הוא הדין שאינו כשר לסוטה. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל דְּאָמְרֵי מָצִינוּ** לגבי אפר פרה אדומה, **אֵפֶר שֶׁקָּרוּי עָפָר** ולכן כשר לכיסוי הדם, **מַאי** יהא הדין לגבי מי סוטה. האם **אַף עַל גַּב דְּאִיקְּרֵי עָפָר, הָכָא** לגבי סוטה ש׳בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן׳ **כְּתִיב** – דורשים שצריך שיהיה דומה לקרקע המשכן, למעט אפר. **אוֹ דִּילְמָא** שלדעת בית הלל גם לגבי סוטה יהיה אפר כשר בעפר, **וְהַאי ׳בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן׳** נכתב **אוֹ לְכַדְאִיסִי בֶּן יְהוּדָה** - שבא לרבות דין סוטה גם בבית עולמים, **אוֹ וּלְכַדְאִיסִי בֶּן מְנַחֵם הוּא דְּאָתֵי** – ללמד שצריך להניחו בקרקע, ולא די במה שמכניסו למשכן. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספק, **תָּא שְׁמַע** שנינו בברייתא, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת** באה **הֲלָכָה** למשה מסיני, **וְעוֹקֶרֶת** - עוקרת את הנאמר בפירוש **בְּמִקְרָא.** ואלו הם, **הַתּוֹרָה אָמְרָה** בפרשת כיסוי הדם "ושפך את דמו וכסהו **בֶּעָפָר"** – שצריך לכסות בעפר דוקא, **וַהֲלָכָה** למשה מסיני אמרה שרשאי לכסות **בְּכָל דָּבָר.** כמו כן **הַתּוֹרָה אָמְרָה** לגבי איסור הנזיר לגלח שערות ראשו, "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו", שהאיסור הוא לגלח **בַּתַּעַר, וַהֲלָכָה** למשה מסיני אמרה שהנזיר אסור להעביר את שערות ראשו **בְּכָל דָּבָר.** כמו כן **הַתּוֹרָה אָמְרָה** לגבי גט כריתות "וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו", **וְסֵפֶר** משמעו קלף דוקא, **וַהֲלָכָה** למשה מסיני אמרה שרשאי לכתוב הגט **בְּכָל דָּבָר** - אף על עלה של זית או על הנייר ועל הלוח של עץ. מבארת הגמרא את הראיה, **וְאִם אִיתָא** שהאפר כשר למי סוטה, היה לו לרבי ישמעאל **לְיַחְשׁוּב נַמִּי הַאי** – שגם בדבר זה ההלכה עוקרת את מה שנאמר בתורה, שהתורה אמרה שיטול עפר ויתננו במים, וההלכה אמרה שאף אפר כשר לכך. דוחה הגמרא, לעולם יתכן שאפר כשר למי סוטה, ורבי ישמעאל לא מנה את כל המקומות שבהם עקרה ההלכה את מה שאמרה התורה בפירוש, אלא **תָּנָא** חלק מהדברים **וְשַׁיֵּיר** – לא מנה עפר מי סוטה, אף שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה בפירוש. שואלת הגמרא, כיון שאין דרך התנא לשייר דבר אחד לבדו, **וּמַאי שַׁיֵּיר** עוד, מלבד **דְּהַאי שַׁיֵּיר** – ששייר עפר מי סוטה. מתרצת הגמרא **שַׁיֵּיר** מה שמצינו לגבי **מְצוֹרָע,** שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה. **דְּתַנְיָא** בברייתא, לגבי התגלחת השניה שעושה המצורע ביום השביעי שלאחר התגלחת הראשונה. נאמר בפסוק "**וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ** את ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו ואת כל שערו יגלח", ודורשים כך, מה שנאמר ׳את כל שערו׳ הוא **כְּלָל,** ומה שנאמר **׳אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבּוֹת עֵינָיו׳** הוא **פְּרָט** – שפירטה התורה את מה עליו לגלח, ומה שנאמר **׳וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ׳ חָזַר וְכָלַל.** והמידה היא, **שִׁכְלַל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן** את הכלל האחרון **אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט.** ולכן דורשים, **מַה הַפְּרָט** שהוזכרו בפסוק שחייב לגלחם, **מְפוֹרָשׁ** בהם שהם **מְקוֹם כִּינּוּם שֵׂעָר** – שיש בהם ריבוי שער, **וְנִרְאֶה** - שאינם במקומות נסתרים, **אַף כָּל מְקוֹם** בגופו שיש בו **כִּינּוּם שֵׂעָר וְנִרְאֶה** צריך לגלח את השיער בהם. מבארת הגמרא, **מָה רַבִּי** הכלל, **רַבִּי שְׁעַר הָרְגְלַיִם** - שיער הערוה שחייב לגלחו. **וּמַאי מִיעֵט** הפרט שאינו חייב לגלח, **מִיעֵט** השיער **דְּבֵית הַשֶּׁחִי** שאינו נראה, **וּדְכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ** - שער שבזרועותיו ושוקיו שאינו מקום כינוס שיער. **וְהִלְכְתָּא** למשה מסיני עקרה את מה שנדרש בכלל ופרט וכלל, ואמרה שאף בתגלחת השניה **מְגַלֵּחַ** את כל גופו ואף את שיער בית השחי ושיער כל הגוף שיהיה חלק **כְּרִלְעַת, דְּתִנַּן, בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת הַמְּצוֹרָע** את תגלחתו הראשונה **מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ** כפי שנאמר בפסוק, **וְקָתָנֵי סֵיפָא** במשנה שם **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה** שנאמר בה ׳מעביר תער על כל בשרו׳. ונמצא שההלכה עקרה מה שנלמד מהכלל ופרט וכלל, וזהו ששייר רבי ישמעאל מלבד מה ששייר מי סוטה.

דוחה הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** דבר זה אינו נחשב שיור, משום **שכִּי קָא חָשִׁיב** רבי ישמעאל בדבריו, הם דברים **שהַהֲלָכָה עוֹקֶרֶת** הם **מִקְרָא** מפורש, **אבל הָא** – בתגלחת מצורע, אין ההלכה **עוֹקֶרֶת** מה שנאמר במפורש בפסוק, אלא **מִדְּרַבָּנָן הִיא** - עוקרת דין שנלמד מכלל ופרט וכלל. **רַב פַּפָּא** דוחה באופן אחר **וְאָמַר** שאין הדין במצורע נחשב שיור, **כִּי קָא חָשִׁיב** רבי ישמעאל בברייתא, הם דברים **שהַהֲלָכָה עוֹקֶרֶת וְעוֹקֶרֶת** את מה שנאמר בפסוק, כגון כיסוי הדם, גט כריתות ותגלחת הנזיר, שההלכה עקרה ואמרה שאף שבתורה נאמר שאינו יכול לכסות אלא בעפר – יכול לכסות אף בשאר דברים, וכן לכתוב גט על שאר דברים והנזיר ילקה אף על שאר אופני גילוח, כלומר שההלכה הפחיתה ממה שנאמר בתורה. אבל **הָא** – לגבי מצורע, ההלכה לא הפחתיה ממה שנאמר בפסוק, אלא אדרבה **עוֹקֶרֶת וּמוֹסֶפֶת הִיא** - שיגלח מלבד את המקומות הנלמדים בכלל ופרט וכלל, אף את שיער ידיו ורגליו ושיער בית השחי, ואין בזה הפחתה ממה שאמרה התורה אלא תוספת. **רַב אַשֵּׁי** דוחה באופן אחר **וְאָמַר,** לגבי מצורע לא עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה, אלא **שֶׁהָא מַתְנִיתָא** – הברייתא שדרשה מכלל ופרט וכלל שהתגלחת השניה היא רק במקום הנראה וכינוס שיער, **מַנִּי** – מי הוא התנא ששנאה, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא דְּדָרִישׁ** בכל התורה **כְּלָלֵי וּפְרָטֵי,** ולדעתו כך הוא הדין, שבתגלחת שניה אינו מגלח את שערות כל גופו.

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף טז עמוד א

רש״י

אינו צריך. לְרִבּוֹת בֵּית הָעוֹלָמִים: **וּמַה בְּטוּמְאָה קַלָּה.** לִכְנַס בְּטֻמְאַת הַגּוּף לְמִקְדָּשׁ, שֶׁאֵינָהּ בְּמִיתָה בִּ״ד אֶלָּא כָּרֵת, לֹא חָלַק הַכָּתוּב בֵּין מִקְדָּשׁ לְמִשְׁכָּן, שְׁנֶאֱמְרוּ בְּפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה שְׁנֵי פְּסוּקִים, כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה׳ טִמֵּא (כִּי) אֶת מִשְׁכַּן ה׳ טִמֵּא (בַּמִּדְבָּר יט:); **לֹא כָּל שֶׁכֵּן.** שֶׁהֲשִׁוּוּ מִקְדָּשׁ וּמִשְׁכָּן לְבָדְקָה וּלְבָעֵרָה מִתּוֹכָן: **א״כ מַה ת״ל בְּקַרְקַע שֶׁלֹּא יָבִיא מִתּוֹךְ קָפָתוֹ.** לְתוֹךְ כְּלִי וַיְכַנִּיס לְהֵיכָל, אֶלָּא מִקַּרְקָעִיתוֹ יְטוֹל, וְאִם אֵין שָׁם יָבִיא וַיְנִיחֵ שָׁם וְאח״כ יִטְלֶנּוּ, וְנִתְקַיְּמִים אֲשֶׁר יִהְיֶה וְנִתְקַיְּמִים בְּקַרְקַע בְּדַרְדַּשִׁינוּ לְעִיל. וּבְסִפְרֵי לֹא תָּנֵי הָכִי לְהַהּ בְּרַיְיתָא, וְאוֹמֵר אֲנִי מִדֶּרֶשׁ שְׁנֵי הוּא בְּפָנִים אֲחֵרִים: פְּלוּגְתָּא דְּב״ש וּב״ה בְּשִׁחִיטַת חֻלִּין (קף פח:) גַּבֵּי כְּסוּי הַדָּם אַלִּבָּא דְּב״ה דְּאָמְרֵי אֵפֶר קָרוּי עָפָר דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר יט) וְלָקְחוּ לְטָמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, וּב״ש אוֹמְרִים עָפָר שְׂרֵפָה נִקְרָא, עָפָר סְתָמָא לֹא אִקְרֵי: **הָכָא בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן כְּתִיב.** וּקְרָא יְתֵרָא הוּא, דְּהָא אִתְרַבִּי מֵאֲשֶׁר יִהְיֶה דְּאֵין צָרִיךְ לְחִפּוּרוֹ מִשָּׁם, הִלְכָּךְ לְמַעוּטֵי אֵפֶר אֵתָא וּלְמִדְרַשׁ דְּבָעֵינָן דּוּמְיָא דְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן: **עוֹקֶבֶת.** מִקְפַּחַת אֶת עֻקְבוֹ מְעַמְּדוֹ וְעוֹקֶרֶת. בְּג׳ מְקוֹמוֹת הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי בָּאָה וְעוֹקֶרֶת אֶת הַפָּסוּק: **הַתּוֹרָה אֲמָרָה בָּעָפָר.** לְעִנְיַן כְּסוּי הַדָּם, וְלֹא הִכְשִׁיר דָּבָר אַחֵר: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** הַמְגַדֵּל צְמָחִים, כְּגוֹן (הַגִּיר) וְהַזַּרְנִיךְ וְהַסִּיד וְחַרְסִית וּלְבֻנָה שֶׁכְּתֻשָּׁה: **הַתּוֹרָה אֲמָרָה סָפֵר.** לְעִנְיַן גֵּט בְּרִיתוּת: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** שֶׁכְּתָבוֹ עֲלִיוֹ, עַל עֶלָה שֶׁל זַיִת עַל הַנְּיָיר וְעַל הַלּוּחַ: **הַתּוֹרָה אֲמָרָה תָּעֵר.** לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ בְּנָזִיר: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** תַּתְנַן (נְזִיר קַף לט.) נָזִיר שֶׁגִּלַּח בֵּין בְּזוּג בֵּין בְּתַעַר אוֹ שֶׁסִּפְסֵף כָּל שֶׁהוּא חַיָּיב. וְא״ת אֵין זוֹ עֲקִירָה אֶלָּא תּוֹסֶפֶת, אִיבְּרָא עֲקִירָה הִיא, שֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ, וְאִסּוּר לְהַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (דְּבָרִים כה) לֹא יוֹסִיף פֶּן יוֹסִיף. וְאע״ג דִּבְכֻלְּהוּ קְרָאֵי דַּרְשִׁי׳ בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (קף פח:) וּבְגִטִּין (קף לח:) וּבְנָזִיר (קף לט:), לְר׳ יִשְׁמָעֵאל לֹא מִשְׁמַע לֵיהּ קְרָאֵי, דִּוְכָתֵב לָהּ דִּמְרַבִּינָן מִנֵּיהּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר דָּרִישׁ לֵיהּ בִּכְתִיבָה מִתְגַּרְשַׁת וְאִינָהּ מִתְגַּרְשַׁת בִּכְסָף כִּדְרַשִׁינָן לְהּ הָתָם, וְכֵן בְּלָן, אֶלָּא אֲהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי סְמִכִינָן וּקְרָאֵי אִסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא, הִלְכָּךְ שְׁאָר מִדְרָשִׁים רְבוּיִין דְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לֹא חָשִׁיב לְהוּ ר׳ יִשְׁמָעֵאל כְּהֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקְרָא אֶלָּא הָנֵי תְּלָת. וּבְמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין יְרוּשַׁלְמִי מְצָאתִי מִשְׁנָה זוֹ דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל, וְאֵין תָּעֵר מִן הַשְּׁלִשָּׁה אֶלָּא מְרַצֵּעַ, וְהָכִי תַּנְיָא הָתָם, הַתּוֹרָה אָמְרָה סָפֵר וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר הַתְּלוּשׁ, הַתּוֹרָה אָמְרָה עָפָר וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר הַמְגַדֵּל צְמָחִים, הַתּוֹרָה אָמְרָה מְרַצֵּעַ וַהֲלָכָה אָמְרָה אַפִּי׳ סוּל וְסִירָה. וְהוּא גְּרָאָה בְּעִינֵי מְאֹד דְּהַך דְּתָעֵר מְסֻפֶּשֶׁת הוּא: **וְאם אינה.** דְּאֲפַר נַמִּי כָּשֵׁר לִיחְשֹׁב נַמִּי דִּבְהָא הֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקְרָא, דְּהַתּוֹרָה אָמְרָה עָפָר וַהֲלָכָה אָמְרָה אַף אֵפֶר, וּמִמַּשְׁמָעוּתֵיהּ לֹא מַשְׁמַע לָן, דְּהָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל עָפָר לָאו מִמַּשְׁמָעוּתֵיהּ מָמֵשׁ נַפְקָא לֵיהּ לְעִנְיַן כְּסוּי הַדָּם: **תָּנָא וְשַׁיֵּר.** לֹא הֶחֱשִׁבִינְהוּ לְכֻלְּהוּ מִקּוֹמוֹת: **שַׁיֵּר מְצוֹרָע.** בְּתִגְלַחַת שְׁנִיָּה, שֶׁהוּא צָרִיךְ שְׁנֵי תִּגְלְחוֹת דִּכְתִיב וְכָבַס הַמְטַהֵר אֶת בְּגָדָיו וְגו׳ **וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְגו׳**, בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה לֹא כָּתַב כָּלָל וּפְרָט אֶלָּא אֶת כָּל שְׂעָרוֹ סְתָם, דְּמַשְׁמַע כָּל גּוּפוֹ חֵלֶק כְּדִרְעָת, וּבְתִגְלַחַת שְׁנִיָּה כָּתוּב בִּכְלָל וּפְרָט, דְּמַשְׁמַע מְקוֹם כְּנוּס שִׁיעֵר שֶׁיְּהֵא שָׁם קִבּוּץ שִׂעָר הַרְבֵּה, לְמַעוּטֵי זְרוֹעוֹתָיו וְשוֹקָיו וּבֵית הַשְּׁחִי׳, שֶׁיְּהֵא כָּל גּוּפוֹ בְּכְלָל וּפְרָט, דְּמַשְׁמַע מְקוֹם כְּנוּס שִׁיעֵר שֶׁיְּהֵא שָׁם קִבּוּץ שִׂעָר הַרְבֵּה, לְמַעוּטֵי זְרוֹעוֹתָיו וְשוֹקָיו שֶׁאֵינוֹ מְכֻנָּס וְנִרְאֶה, וְלִשְׁנָא מְעַלְיֵיתָא נָקִט: **וַהֲלָכָה כֻּלּוֹ כְּדִרְעָת.** אף בְּתִגְלַחַת שְׁנִיָּה קָתָנֵי דְּמִגְּלַח כָּל גּוּפוֹ: **כְּדִרְתָּנַן.** בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פי״ז מ״ט:) **לְחֵקִיף.** לְגַלְּחוֹ כֻּלּוֹ, לְשוֹן לֹא תַּקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם (וַיִּקְרָא יט:): **מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ.** הַ״נ וְקָתָנֵי **מִיפָּא וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה.** וְלֹא גְּרִסִינָן יְגַלְּחֶנּוּ שְׁתֵּהֵא תִּגְלַחַת וְכו׳, דְּלֹא אִקְרָא קָאֵי אֶלָּא לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה וּמְגַלְּחוֹ תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה תְּנַן בְּהּ, אֲלִמָּא שְׁנִיָּה נַמִּי כְּדִרְעָת, דְּהָא תָּנָא לֵיהּ בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק.** מְצוֹרָע לֹא שִׁיּוּרָא הוּא, דִּכִי קָא חָשִׁיב הֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקְרָא, כְּגוֹן סֵפֶר תַּעַר עָפָר דִּכְתִיב בְּהַדְיָא וְהֲלָכָה עוֹקֶבֶת מוֹסֶפֶת עַל הַמִּקְרָא: **רַב אֲשִׁי אָמַר הָא מַתְנִיתָא.** כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בִּכְלָל וּפְרָט כְּדַאֲמַרִינָן בְּשַׁבּוּעוֹת בְּפ״ג (קף כו.) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שִׁמֵּשׁ אֶת רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ אֶת כָּל הַתּוֹרָה בִּכְלָלֵי וּפְרָטֵי, וְר״ע שִׁמֵּשׁ אֶת נַחוּם אִישׁ גִּם זוּ שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל הַתּוֹרָה בְּרִבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי כָּל מִשְׁמָעוּת בְּכָלָל וּפְרָט וְרִבּוּי וּמִיעוּט וְחִלּוּקָן בְּמס׳ סְכָּה בְּפ׳ הַחֲלִיל (קף כ:)

תוספות

לרבות נוב וגבעון שילה ובת עולמים. רש״י גורס להביא קרקע בית עולמים ושיבש הגירסא שילה נוב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סוטות משום דהוי מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימה ששיבשה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן יהודה כרבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשחיטת קדשים (זבחים ל׳ קיח.) כל שהציבור והיחיד מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במתו שבראש גגו והשתא הוצרך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוו:

ובית העולמים. מקשינן אמאי איצטריך לרבות בית העולמים והאמר בפ״ב דשבועות (קף טז:) דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה׳ טמא הוה נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי וברישא מסכת עירובין (קף כ.) דנפקא לן שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן ואע״ג דושחטו פתח אהל מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הזה אתי שפיר דהוי מצי למימר עיקר ריבויא לא הוה צריך אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אגב שיטפיה אבל ר״י פירש האי דאיצטריך הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי ריצפה ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע מרבינן בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע לא הוה בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוה צריך למיכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ׳ טרף בקלפי (יומא קף מה.) דמייתי ברייתא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מנין אלמא דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ״ק דעירובין (קף כ.) אמר דבית העולמים הוה בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל מועד הואיל ומקדש איקרי משכן וכן בפרק הוציאו לו (יומא קף נג.) רב ששת אמר אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת״ל וכסה: **ואם** איתא ליחשב נמי הא. תימה היכי מצי למיפשט מדר׳ ישמעאל והא סבירא ליה כבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית שמאי לא קמיבעי ליה אלא אליביה דב״ה דא״כ ה״נ אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא בקרקע כתיב:

תנא ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא ושייר והא שלשה קתני ואמר בפ״ק דקידושין (קף טז:) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא ארבעה קתני ונראה דהתם דוקא ביון דנחת למניינא דוקא הוא משום דקתני בסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כו׳ ואם איתא דמימתת האב נמי מוציאה היה יכול לומר ארבעה באשה:

מאי

כדלעת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף טז עמוד ב

רש"י

מאי הוה עלה. תימה מאי קא בעי כיון דלאו שיורא הוה אם כן תפשוט וי"ל דלא איתבריר להו האי דשיירא אי משום טעמא כדפר' ולאו שיורא הוא אי משום דתנא נחת לשיורא: **מביא** מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית ורבנן דהוה לגופיה. קשיא לרבי הכא אמר דרבנן פליגי עלה ובפ' ג' מינין (מיר קף לח.) קא חשיב ליה בהדי עשר רביעיות מחמש חיוריתא וקא פריך התם ותו ליכא והא איכא ומייתי מתניתין דהכא היה מביא פיילי של חרס וכו' ומשני בפלוגתא לא קא מיירי והא דמצורע נמי פלוגתא היא וקא חשיב ליה ונראה דהא פלוגתא דהכא לא דמיא לפלוגתא דמייתי התם כגון נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים ור' יוסי דפליג התם בפ"ק דמסכת ידים (מ"ל) ואמר לא סגי ליה לשנים ברביעית דבעי לאחרון נמי רביעית וכן במתניתין היה מביא פיילי של חרס דת"ק דרבי יהודה לא סגי ליה ברביעית וכן גבי ביטול מי רגלים דקאמר תנא קמא כל שהוא אבל הכא רבנן מודו בפחות מרביעית לא אפשר ואי בעי סגי ברביעית מיהו לכתחילה מביא חצי לוג כדתנן בריש פרק י"ד דמסכת נגעים ביצד מטהרין את המצורע היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה חצי לוג מים חיים והא דתנן בפ' שתי מדות (מנחות קף פת.) רביעית מה היתה משמשת רביעית מים למצורע ר' ישמעאל היא: **מביא** מים שדם ניכר בהם וכמה רביעית. וא"ת וכי אינו ניכר ביותר מרביעית והא תנן בפ"ז דמסכת מקואות (מ"ח) ומייתי לה בגמרא בכמה דוכתי בשילהי פ"ק דשחיטת חולין (קף כו.) ובפ"ק דמכות (קף ג:) ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין אלמא דאפילו יין ניכר בג' לוגין וכ"ש דם דסומק טפי י"ל ניכר דקאמר ממשותו של דם ולאו בשינוי מראה דעלמא (מ"ר) והשתא לא תיקשה מה שהיה תמיה רבי נמי מהא דקאמרינן בהקומץ רבה (מנחות קף כב.) ופרק גיד הנשה (חולין קף לח:) לרבי יהודה דיליף למין במינו דאינו בטל ממאי דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה משל שעיר אלמא דמין במינו לא בטיל ורבנן אמרי עולין אין מבטלין זה את זה והא הכא דהוה מין שלא במינו והדבר ידוע שהמים מרובין על הדם ואפילו הכי כתיב בדם וי"ל כיון דממשותו ניכר הרי הוא בעין: **קתנה** ונדחית מפני המים מהו. תימה אליבא דמאן קא מיבעיא ליה אי לרבי ישמעאל פשיטא דפסול דהא בעי שיהא דם צפור ניכר אי לרבנן הא לא קפדי אהיכר מים ונראה דהא בעיא לא לשון ספיקא אלא שהיה תמיה על דברי ר' ישמעאל דאמר רביעית לעולם דם צפור ניכר בהן והא פעמים שאינו ניכר שהמים מדחין אותו כגון קטנה ופעמים שאין המים ניכרין כגון גדולה והיכי קים לרבנן לשעוריה בצפור שיהא דמה ניכר לעולם ברביעית דומיא דפ"ק דר"ה (קף יג.) דאמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מי קים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש אמר ליה לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא וכו': **שינה** הכתוב במשמעו. תימה לרבי וכי שינוי הוא שנקרא אפר עפר והכתיב (מלכים ב כג) וישרוף אותה בנחל קדרון וידק לעפר וכן ואבות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר (הכמים ט) וי"ל אותן שלא נעשית אפר ע"י שריפה אלא צריכין כתישה נקראין עפר אבל פרה עיקר מצות שריפתה לאפר אע"פ שאם היו שם אודין היו כותשין אותם כדאיתא בספרי וכדתנן בפ"ג דפרה נשרפה חובטין אותה במקלות משום אודין שלא נעשו אפר מיהו עיקר מצות שריפתה לאפר הוא: **שינה** הכתוב במשמעו. תימה וכי מפני כך שינה והאמר בפרק כיסוי הדם (חולין קף פח:) דלכך שינה אליבא דב"ה ללמד שאפר נקרא עפר וי"ל תרתי שמע מינה:

תוספות

כַּדְּלַעַת, מַנִּי? ר' עֲקִיבָא הִיא, דְּדָרִישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי. דְּתַנְיָא "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" רִיבָּה. "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו" מִיעֵט. "וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ" חָזַר וְרִיבָּה. רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל. מַאי רִיבָּה? רִיבָּה דְּכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ, וּמַאי מִיעֵט? מִיעֵט שֵׁיָּעֶר שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹטֶם, מַאי הָוֵי עֲלָהּ? תָּא שְׁמַע אָמַר רַב הוּנָא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: אֵין שָׁם עָפָר מֵבִיא רַקְבּוּבִית, יָרָק, וּמְקַדֵּשׁ. וְלֹא הִיא, רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דַּהֲוֵאי עָפָר, אֲבָל לָא הֲוֵאי עָפָר: כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה עַל הַמַּיִם: תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שֶׁיִּרָאוּ: עֲפַר סוֹטָה וְאֵפֶר פָּרָה וְרוֹק יְבָמָה. מִשּׁוּם ר' יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף דַּם צִפּוֹר. מַאי טַעְמָא דְּר' יִשְׁמָעֵאל? דִּכְתִיב: "וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפּוֹר", וְתַנְיָא "בְּדַם", יָכוֹל בְּדַם וְלֹא בְּמַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּמַּיִם". אִי מַיִם, יָכוֹל בְּמַיִם וְלֹא בְּדַם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּדַם". הָא כֵּיצַד מֵבִיא מַיִם שֶׁדַּם צִיפּוֹר נִיכָּר בָּהֶן, וְכַמָּה? רְבִיעִית. וְרַבָּנַן, הַהוּא לְגוּפֵיהּ, דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: אַטְבִּיל בְּדַם וּבְמַיִם. וְר' יִשְׁמָעֵאל, אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "וְטָבַל בָּהֶם", "בְּדַם וּבַמַּיִם" לָמָּה לִי? לְנִיכָּר. וְרַבָּנַן, אִי כָּתַב רַחֲמָנָא "וְטָבַל בָּהֶם" הֲוָה אָמְרִינָא: הַאי לְחוֹדֵיהּ וְהַאי לְחוֹדֵיהּ, כָּתַב רַחֲמָנָא "בְּדַם וּבַמַּיִם" לְעָרְבָן. וְר' יִשְׁמָעֵאל, לְעָרְבָן קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב "וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת". וְרַבָּנַן, אִי מֵהַהוּא הֲוָה אָמְרִינָא לִישְׁחָטֵיהּ סָמוּךְ לְמָנָא וְנִינְקְטִינְהוּ לְוָרִידִין וּלְקִבְּלֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. בְּעָא מִינֵּיהּ ר' יִרְמְיָה מֵר' זֵירָא: גְּדוֹלָה וּמַדְּחֵית אֶת הַמַּיִם, קְטַנָּה וְנִדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: לָאו אָמְרִינָא לָךְ לָא תַּפֵּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהִילְכְתָא, בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שֶׁיָּעֲרוּ רַבָּנַן, אֵין לָךְ גְּדוֹלָה שֶׁמַּדְּחֵית אֶת הַמַּיִם, וְאֵין לָךְ קְטַנָּה שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם. תָּנוּ רַבָּנַן: הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם פָּסוּל, וְר' שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. מַאי טַעְמֵיהּ דְּר' שִׁמְעוֹן? דִּכְתִיב: "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת" וְתַנְיָא, אָמַר ר' שִׁמְעוֹן: וְכִי עָפָר הוּא? וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא! שִׁנָּה הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ לְדוּן הֵימֶנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה; נֶאֱמַר כָּאן "עָפָר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָפָר", מַה לְּהַלָּן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם אַף כָּאן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם. וּמַה כָּאן הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר. וְהָתָם מְנָלַן? תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי; כְּתִיב: עָלָיו, אַלְמָא אֵפֶר בְּרִישָׁא, וּכְתִיב "מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי", אַלְמָא מַיִם בְּרִישָׁא, הָא כֵּיצַד? רָצָה זֶה נוֹתֵן, רָצָה זֶה נוֹתֵן. וְרַבָּנַן, "אֶל כֶּלִי" דִּוְקָא. "עָלָיו" לְעָרְבָן. וְאֵימָא "עָלָיו" דִּוְקָא, "אֶל כֶּלִי" שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בַּכֶּלִי? מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם מַכְשִׁיר לְמַעְלָה, אַף כָּאן מַכְשִׁיר לְמַעְלָה.

מתני'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף טז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

והתנא של המשנה בנגעים שסובר שמגלח את כל גופו כִּדְלַעַת אף בתגלחת שניה, אינו משום הלכה למשה מסיני, אלא מִנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, שאינו דורש את התורה בכלל ופרט כרבי ישמעאל, אלא דְּדָרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי – ולדבריו הכלל האחרון בא לרבות אף דברים שאינם כעין הפרט, ולכן סובר שצריך לגלח אף מקומות שאינם כעין הפרט, כלומר שאינם נראים ואינם מקומות כינוס שער. ומצינו שלדעה שדורשת את התורה בריבוי ומיעוט, צריך לגלח כל גופו. דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק 'וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ' רִיבָּה הפסוק שיגלח את כל שערו, ולאחר מכן נאמר 'אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו', מִיעֵט הפסוק שאינו צריך לגלח אלא מקומות כעין אלו. ובמה שנאמר בהמשך 'וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ' חָזַר הפסוק וְרִיבָּה שצריך לגלח אף שאר מקומות, והכלל הוא שבאופן שהפסוק רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה, הריבוי האחרון חזר וְרִיבָּה הַכֹּל. מַאי רִיבָּה בריבוי זה, רִיבָּה דְּכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ – שאף מקומות שאינם נראים ואינם מקום כינוס שער צריך לגלח. וּמַאי מִיעֵט - איזה מקום התמעט מהפרט, מִיעֵט שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹטֶם - שאת מקום זה אין צריך המצורע לגלח בתגלחת שניה, כיון שאינו דומה כלל לפרט.

חוזרת הגמרא למה שהסתפקה ושואלת, מַאי הָוֵי עֲלָהּ – האם אפר כשר למי סוטה במקום העפר או לאו. מביאה הגמרא ראיה, תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, אם אֵין שָׁם - בקרקע המשכן עָפָר למי הסוטה, מֵבִיא רַקְבּוּבִית יָרָק – פירורי ירק שנרקב והתפורר ונעשה כעין עפר, וּמְקַדֵּשׁ בהנחתו על קרקע המשכן ומתקדש בכך ואחר כך נותנו במי סוטה, ואם כן הוא הדין שאפר כשר למי סוטה. דוחה הגמרא, וְלֹא הִיא – אין הדימוי נכון, אלא דוקא רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דַּהֲוַאי עָפָר ולכן ראוי למי סוטה, אך אֵפֶר לֹא הֲוַאי עָפָר ואינו ראוי למי סוטה.

כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה עַל הַמַּיִם. תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה דברים שנינו בהם שצְרִיכִין שֶׁיִּרָאוּ וניכרים לעין, במשנתנו נתבאר כן לגבי עֲפַר סוֹטָה שצריך לתת כשיעור שיראה על פני המים. וְאֵפֶר פָּרָה - כשעושה מי חטאת ומניח את אפר הפרה במים, צריך שיתן כשיעור שיראה האפר על פני המים. וְרוֹק יְבָמָה - כשממאן היבם ליבם את אשת אחיו וחולצת לו להיות מותרת לינשא, אמרה התורה "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו", וממה שנכתב 'לעיני הזקנים' משמע שהרוק ניכר. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ, אַף דַּם צִפּוֹר – הנעשה בטהרת מצורע, צריך ליתנו כשיעור שיהיה הדם ניכר במים. שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שדם הציפור צריך להראות. ומבארת, דִּכְתִיב לגבי טהרת המצורע "את הצפור החיה יקח אותה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר וְגוֹ'", וְתַנְיָא בברייתא, אם היה נאמר רק 'בְּדָם', יָכוֹל – היינו יכולים לפרש שיטבלם רק בְּדָם וְלֹא בַּמַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך נאמר גם 'בַּמַּיִם'. וּאֵי היה נאמר רק 'מַיִם', יָכוֹל – היינו יכולים לפרש שיטבלם רק בַּמַּיִם וְלֹא בְּדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך נאמר גם 'בְּדַם', הָא כֵּיצַד מקיים שניהם, מֵבִיא מַיִם ומערב בהם דם ציפור, וצריך שיהיו המים כשיעור שֶׁדַּם צִיפּוֹר נִיכָּר בָּהֶן ומקיים בזה טבילה בדם ובמים. וְכַמָּה הוא שיעור המים שדם הציפור ניכר בהם - רְבִיעִית.

מבארת הגמרא, וְרַבָּנַן שלא מנו את דם הציפור בכלל הדברים שצריכים שיראו, סוברים שאין להוכיח מהפסוק שצריך הדם להיות ניכר במים, אלא הַהוּא – הפסוק הוצרך לְגוּפֵיהּ – לעיקר הדין שצריך להטביל בדם ובמים, דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא במה שאמרה 'וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחוטה על המים', שאַטְבִּיל בְּדָם וּבְמַיִם יחדיו, אך אין צריך שיהיה ניכר. מבארת הגמרא וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מנין למד שצריך שיהיה ניכר, הרי הוצרך הפסוק ללמדנו את עיקר הדין. מתרצת הגמרא אִם כֵּן – כדעת רבנן, שלא בא הכתוב אלא להשמיענו שיטבלם בדם ומים ואף שאין הדם ניכר, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא רק 'וְטָבַל בָּהֶם', שהרי כבר נאמר בפסוק הקודם ששוחט את הציפור על המים החיים והדם מעורב במים, 'בְּדָם וּבַמַּיִם' לָמָּה לִי – מדוע חזרה התורה וכתבה כן, בהכרח לְנִיכָּר - להשמיענו שצריך שיהיה הדם ניכר במים. מבארת הגמרא, וְרַבָּנַן שנחלקו על רבי ישמעאל סברו שאין להוכיח כן, משום שאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'וְטָבַל בָּהֶם' ולא היה נכתב 'בדם ובמים', הָוָה אָמִינָא שאין מערבים את הדם במים, אלא יעשה הָאי - טבילה אחת לְחוּדֵיהּ בדם, וְהָאי - טבילה נוספת לְחוּדֵיהּ במים, לכן כָּתַב רַחֲמָנָא 'בְּדָם וּבַמַּיִם' ללמדנו שצריך לְעָרְבָן יחדיו. מבארת הגמרא, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סבר שדין זה שצריך לְעָרְבָן יחד, נלמד מִקְּרָא אַחֲרִינָא, שכְּתִיב "וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אל כלי חרש על מים חיים" וְגוֹ' - וכיון ששוחט את הציפור על המים, ממילא המים והדם מעורבים. מבארת הגמרא, וְרַבָּנַן שהוצרכו ללמוד דין זה מ'בדם ובמים', סברו שאִי נלמד מֵהַהוּא – מהפסוק 'ושחט את הצפור וגו'" לא היינו יודעים שהמים והדם מעורבים, אלא הָוָה אָמִינָא לִישְׁחֲטֵיהּ סָמוּךְ לְמָנָא – צריך לשחוט את הצפור סמוך לכלי עם המים, וְנִינְקְטִינְהוּ – יאחז בידיו לְוָורִידִין של הצפור השחוטה באופן שלא ייצא הדם לכלי שבו המים, אלא וּלְקַבְּלֵיהּ לְדָם בְּמָנָא אַחֲרִינָא – את הדם מהווורידים יקבל בכלי אחר, ויטבול בכל כלי בנפרד, קָא מַשְׁמַע לָן – לכך נאמר 'וטבל במים ובדם', להשמיענו שצריך לטבול בשניהם יחד כשהם מעורבים.

מסתפקת הגמרא לגבי דין טהרת המצורע, בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא, כיצד הדין בהביא המצורע ציפור גְּדוֹלָה ויש בה דם מרובה, וכשנשפך דמה לכלי עם הרביעית מים, וּמַדֵּחֶת אֶת הַמַּיִם – נראה הכל כדם ולא ניכר כלל שהיה בה מים. או אם היתה ציפור קְטַנָּה שדמה מועט, וכשנשפך דמה אל הכלי עם הרביעית מים, וְנִדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם – לא ניכר הדם במים, מַהוּ - האם כשרים לטהרת המצורע. אָמַר לֵיהּ רבי זירא, לָאו אָמִינָא לָךְ - וכי לא אמרתי לך בבר, לֹא תַּפִּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהֵילְכְתָּא – אל תהרהר אחר השיעורים שאמרו חכמים. והספק שהסתפקת בו אינו שייך במציאות, משום ששיעור רביעית שאמרו, בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שֶׁיַּעֲרוּ רַבָּנַן, וּאֵין לָךְ צפור דרור גְּדוֹלָה שדמה רב כל עד כדי שֶׁמַּדֵּחֶת אֶת הַמַּיִם – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר שיש בתערובת מים, וְאֵין לָךְ צפור דרור קְטַנָּה שדמה מועט כל כך, שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר הדם במים.

סדר נתינת המים והעפר בסוטה הוא, נותן המים בתחילה, ועליו נותן את העפר, שכן נאמר "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יקח הכהן ונתן אל המים". ועל כך שנו בברייתא, תָּנוּ רַבָּנַן, אם הִקְדִּים ונתן את הָעָפָר בכלי קודם שנתן לַמַּיִם, פָּסוּל להשקאת הסוטה, שנאמר "ומן העפר וכו' יקח הכהן ונתן אל המים", הרי שנותן את העפר אל המים ולא את המים על העפר, ובסוף הפרשה נאמר "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת", ללמד שצריך לעשות בסדר שנאמר בפרשה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר בדיעבד אף אם נתן את העפר קודם שנתן את המים. מבארת הגמרא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שהכשיר בדיעבד אף אם לא עשה כסדר הכתוב, דִּכְתִיב לגבי אפר פרה אדומה "וְלָקְחוּ לַטְּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת ונתן עליו מים חיים אל כלי", וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מפני מה נאמר

המשך בעמוד 245

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלושה עשר לעומר עמ' ב

הירדן **בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, דִּכְתִיב** 'וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ' כי שם חלקת מחוקק ספון וְגוֹ', הרי שנקבר בנחלתו של גד. **וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה** – מרחק הֵיוֹ, **אַרְבָּעָה מִילִין.** שואלת הגמרא, את **אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין** שמנחלת ראובן לנחלת גד, **מִי הוֹלִיכוֹ,** הרי לא התעסקו ישראל בקבורתו. ומשיבה, **מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה,** והשכינה העבירה אותו מחלקו של ראובן לחלקו של גד, והוא דבר שאלמלא היה מוכח כן מהפסוקים, אי אפשר היה לאומרו מעצמנו.

אומרת הגמרא, **וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים** בהספידם את משה, שעליו נאמר **"צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל". וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר** על משה אחר פטירתו, **"מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן"** - מי יקום עתה להוכיח המרעים במעשיהם, להוכיחם לשמי. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שהספידו הקב"ה כך, **"מִי כְּהֶחָכָם, וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר"** - מי יהיה כמשה לפשר בינם לאביהם שבשמים כמותו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** שהספידו הקב"ה באומרו, **"הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא",** לאחר פטירתו של משה. **וְרַב נַחְמָן אָמַר** הספדו של הקב"ה היה באומרו 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עבד ה' וְגוֹ', שמיתת משה היא העדר גדול לדורו. **סְמַלְיוֹן** - שם חכם **אָמַר,** שהספדו היה באומרו **"וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה",** שהיה **סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל.** עוד דרשו על כך, **תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר,** שיעור השמעת הקול בעת פטירת משה היה **שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל,** שהוא **כְּנֶגֶד** שיעור **מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל,** והיתה **הַבַּת** קול **מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר** 'וַיָּמָת מֹשֶׁה' **סַפְּרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שלא מֵת מֹשֶׁה** כלל, אלא עלה גופו לשמים כאליהו, והוכיחו כן מדכ**תִיב הָכָא** לשון 'וַיָּמָת שָׁם', **וּכְתִיב הָתָם** לגבי הארבעים יום שהיה משה בשמים, 'וַיְהִי שָׁם עִם ה'', ולמדו, **מַה לְּהַלָּן** באותם ארבעים יום, היה משה **עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ** לפני ה', **אַף כָּאן** בעלייתו להר לא מת משה, אלא **עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ** הוא לפני ה'.

עוד דרשו על המקרא 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר', **אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה,** במקרא זה נאמרו **סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן** - סימנים רבים היכן הוא מקום קבורתו של משה, גיא, ארץ מואב, ומול בית פעור, **וַאֲפִילּוּ הָכִי** נאמר **'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ',** שאיש אינו יודע היכן הוא מקום קבורתו. **וּכְבָר שָׁלְחָה** פעם אחת **מַלְכוּת** רומי **הָרְשָׁעָה, אֵצֶל**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעה עשר לעומר עמ' ב

ה'' שהרי הוא כנגד ההיכל, וכן את 'אל פני המזבח' שהרי מגיש לצד דרום.

שואלת הגמרא **מַאי** כוונת הברייתא במה שאמרה **וְדִיוֹ** – ומשמע שהיינו סבורים שיש לו לעשות יותר. ומשיבה, **אָמַר רַב אַשִּׁי, אִיצְטְרִיךְ** – הברייתא הוצרכה לומר כן משום **שֶׁלָּקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא תִּיבָעֵי הַנָּשַׁת מִנְחָה גּוּפָהּ** – היינו סבורים שאין די בהגשת הכלי עם המנחה למזבח אלא צריך לכוף את הכלי ולהקריב את סולת המנחה עצמה שתהיה נוגעת במזבח, **קָמַשְׁמַע לָן** שדי בנגיעת הכלי במזבח. שואלת הגמרא **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – מנין לתנא של הברייתא שהדין כן, אולי באמת צריך להגיש את המנחה עצמה אל קיר המזבח. ומשיבה, **אָמַר קְרָא** 'וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְגוֹ' **וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ',** הוקשה הגשת הכהן למזבח להקרבת הבעלים לכהן, **מָה הַקְרָבָה אֵצֶל כֹּהֵן בִּכְלִי אַף הַגָּשָׁה אֵצֶל מִזְבֵּחַ בִּכְלִי.** – שכשם שנתינת המנחה לכהן הוא בכלי, אף הגשת הכהן למזבח יעשה בכלי. עוד מבואר בברייתא **וּמְסַלֵּק אֶת לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד.** מבארת הגמרא שעושה כן **כִּי הֵיכִי דְּלֵא תִּקְמוֹץ בַּחֲדֵי מִנְחָה** – כדי שבשיקמוץ את המנחה לא יטול בקומצו משהו מן הלבונה, **כְּדְתָנַן קָמָץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגַּר מֶלַח אוֹ קוֹרֶט לְבוֹנָה פָּסוּל** – אם נתערב בקומץ המנחה משהו מהלבונה המנחה פסולה, מפני שהקומץ צריך להיות שלם מסולת המנחה, וכשיש בו משהו לבונה חסר בו סולת כשיעור הלבונה.

עוד מבואר בברייתא **וְקוֹמֵץ מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ.** שואלת הגמרא **מְנָלָן** שהדין כן, ומשיבה, **דִּכְתִיב** 'וקמץ משם מלא קמצו **מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ',** וכן נאמר 'והקטיר הכהן את אזכרתה **מִגְּרִשָׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ' – ומשמע שהקומץ הוא ממקום שיש בו ריבוי שמן.**

עוד מבואר בברייתא **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת.** שואלת הגמרא **לָמָּה לִי** להניחו שוב בכלי שרת שיקדשו **הָא** קִדְּשָׁהּ **חֲדָא זִימְנָא** – הרי כבר נתקדשה כל המנחה בהנחתה בכלי שרת להיות קדושה בקדושת הגוף. עונה הגמרא **מִידֵּי דַּהֲוָה אַדָּם** – עושים כן משום שדין הקומץ כדין דם הבהמה הוא, **דָּם אַף עַל גַּב דְּקַדֵּישְׁתֵּיהּ סַכִּין בְּצַוָּאר בְּהֵמָה, הֲדַר מַקְדֵּישׁ לֵיהּ בִּכְלִי שָׁרֵת,** כשם שלגבי הדם – אף שכבר התקדש בשעת השחיטה על ידי הסכין שהוא כלי שרת, מכל מקום צריך לחזור ולקבל את הדם בכלי שרת כדי לקדשו שנית, **הָכָא נַמִּי לֵא שָׁנָא** – אף קומץ המנחה דינו כן שצריך לחזור ולקדשו אף שכבר קדש בכלי.

עוד מבואר בברייתא **וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו.** מבארת הגמרא שלמדו כן מ**דִּכְתִיב** 'וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה' – דהיינו שהלבונה נמצאת על המנחה, כלומר על הקומץ העומד להקטרה, שהרי מקטיר הקומץ והלבונה יחד. **וּמַעֲלֵהוּ**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמשה עשר לעומר עמ' ב

בקרקע המשכן', **יָכוֹל יַחְפּוֹר בְּקַרְדּוֹמוֹת** – היינו סבורים שאם לא מצא שם עפר רך שנוח ליטלו, צריך להביא קרדום ולחפור בקרקע המשכן ליטול ממנה העפר. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר יִהְיֶה'** שאינו צריך לחפור בקרקע, אלא **הָא כֵּיצַד** יעשו, אם **יֵשׁ שָׁם** עפר רך שניתן לקחתו בקלות, **הָבֵא** אותו, ואם **אֵין שָׁם** עפר תיחוח, **תֵּן שָׁם** עפר ותיטלו, ונחשב שלקח מהקרקע המשכן. **תַּנְיָא אִידָּךְ** - בברייתא שניה נחלקו תנאים בנידון זה. נאמר **בפסוק** 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ'', מכך שלא נאמר מקרקע המשכן, **מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְתַקֵּן** את העפר **מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס** להיכל ונותן אל המים, ואין צריך להניחו בקרקע ההיכל. **בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן** – לשיטה זו מדוע נאמר בקרקע המשכן, והרי כשר אף אם הוכנס למשכן ולא הונח שם, **אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר** מקרא זה בא **לְהָבִיא** - לרבות, **קַרְקַע**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לג כט־לג

כט וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֶת־הָאָרֶץ שְׁמָמָה וּמְשֹׁמָּה עַל כָּל־תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ: (פ) ל וְאַתָּה
בֶן־אָדָם בְּנֵי עַמְּךָ הַנִּדְבָּרִים בְּךָ אֵצֶל הַקִּירוֹת וּבִפְתְחֵי הַבָּתִּים וְדִבֶּר־חַד אֶת־אַחַד אִישׁ אֶת־אָחִיו לֵאמֹר
בֹּאוּ־נָא וְשִׁמְעוּ מָה הַדָּבָר הַיּוֹצֵא מֵאֵת יְהוָה: לא וְיָבֹאוּ אֵלֶיךָ כִּמְבוֹא־עָם וְיֵשְׁבוּ לְפָנֶיךָ עַמִּי וְשָׁמְעוּ
אֶת־דְּבָרֶיךָ וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ כִּי־עֲגָבִים בְּפִיהֶם הֵמָּה עֹשִׂים אַחֲרֵי בִצְעָם לִבָּם הֹלֵךְ: לב וְהִנְּךָ לָהֶם
כְּשִׁיר עֲגָבִים יְפֵה קוֹל וּמֵיטִב נַגֵּן וְשָׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֶיךָ וְעֹשִׂים אֵינָם אוֹתָם: לג וּבְבֹאָהּ הִנֵּה בָאָה וְיָדְעוּ
כִּי נָבִיא הָיָה בְתוֹכָם: (פ)

יחזקאל פרק־לד א־ג

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לָרֹעִים כֹּה
אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הוֹי רֹעֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רֹעִים אוֹתָם הֲלוֹא הַצֹּאן יִרְעוּ הָרֹעִים: ג אֶת־הַחֵלֶב
תֹּאכֵלוּ וְאֶת־הַצֶּמֶר תִּלְבָּשׁוּ הַבְּרִיאָה תִּזְבָּחוּ הַצֹּאן לֹא תִרְעוּ:

רש"י

(ל) הנדברים בך. מתלוצצים בך: **(לא)** וישבו לפניך. כאילו הם עמי: **עגבים.** שחוק כמו עוגב: **בצעם.** גזילתם: **(לב)** והנך להם כשיר עגבים. והא את להון כזמר אבובין: **(לג) ובבאה.** הרעה אליהם: **הנה באה.** כי אמת מוכנת היא לבוא, אז ידעו כי לא שחוק היו דבריך כי נביא אמת היה בתוכם: **(ב) על רועי ישראל.** על פרנסי ישראל: **אשר היו רועים אותם.** את עצמם היו מענגין מממון חבריהם אשר תחתיהם: **הלא הצאן ירעו הרועים.** הלא משפט הרועים לרעות את הצאן ולא לרעות את עצמן:

מצודת דוד

(כט) כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול: **על כל תועבות'.** בעבור כל תועבות': **(ל) הנדברים בך.** ר"ל דברי ליצנות ולעג: **אצל הקירות.** כן דרך המספרים דבר סתר לעמוד סמוך אל הקירות מקום שאין אנשים עוברים בו לעמוד בפתח הבתים כי יבוא האחד בפתח חבירו והוא יוצא אליו אל הפתח ושמה מספרים דברים נסתרים: **איש את אחיו.** ר"ל מגלים מסתורים זה לזה כאחים אהובים: **בואו נא.** דרך לעג יאמרו בואו עתה ושמעו מפי הנביא מהו הדבר היוצא מאת ה': **(לא) ויבואו אליך.** והמה באים אליך כמבוא עם ר"ל באסיפה אחת והמה מתעכבים לפניך כאילו הם עמי וחרדים על דברי והמה שומעים את דבריך אבל לא יעשו אותה: **כי עגבים** וגו'. רק המה עושים בפיהם את דבריך לדברי לעג והיתול ולבם הולך אחר חמדתם הוא הלצון אשר חמדו ואין מחשבתם לקבל דבריך ולעשותם: **(לב) והנך להם.** הנה דברי נבואתך בעיניהם כשיר הלעג בצחות המליצה כשבעל השיר יש לו קול יפה ומנגן בטוב בהכרעת הנעימה שתרבה החשק לשמוע אבל אין מה לעשו' כי אין בו לא צוואה ולא אזהרה: **ושמעו.** כן הם שומעים את דברך שמיעת האוזן לבד: **ועושים אינם אותם.** הוא כמו הפוך ואינם עושים אותם: **(לג) ובבואה.** וכאשר תבוא העונש שאתה מייעד על המנעת עשות מאמריך: **הנה באה.** ר"ל אז יתמהו ויאמרו הנה באה נבואת הנביא ואז ידעו שהיה נביא בתוכם ודבר ה' היה בפיו ולא היו דבריו דברי שחוק להלעיג עליהן:

(ב) על רועי ישראל. הם השרים מנהיגי העם כרועים המנהיגים את הצאן: **הוי.** יש להתאונן על רועי ישראל אשר היו רועים את עצמן להשמין את בשרם: **הלוא.** ד"ל הלוא משפט הרועים הטובים לרעות הצאן ולא את עצמן: **(ג) את החלב תאכלו.** אבל אתם אכלתם חלב הצאן ואת הצמר תלשתם ועשיתם לכם למלבוש: **הבריאה.** השמנה שבהן זבחתם למאכל: **הצאן.** שאר הצאן לא רעיתם כראוי ר"ל השרים היו עוסקין לענג נפשם וגזלו עשירי העם ולא חששו בתקנת יתר העם:

מצודת ציון

(ל) הקירות. מל' קיר וכותל: **חד.** אחד ונפלה האל"ף לקצר וכן הוא בלשון ארמי: **נא.** עתה: **(לא) עגבים.** עניינו לעג והיתול כן ת"י: **בצעם.** ענין חמדה כמו מה בצע בדמי (תהלים ל):

(ב) הוי. ענין קריאה לצער: **(ג) הבריאה.** השמנה כמו ועגלון איש בריא (שופטים ג):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־כג יג־ל

יג בְּנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא־וּבָנָיו עַד־עוֹלָם לְהַקְטִיר לִפְנֵי יְהוָה
לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד־עוֹלָם: יד וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל־שֵׁבֶט הַלֵּוִי: (ס) טו בְּנֵי מֹשֶׁה
גֵּרְשֹׁם וֶאֱלִיעֶזֶר: טז בְּנֵי גֵרְשֹׁם שְׁבוּאֵל הָרֹאשׁ: יז וַיִּהְיוּ בְּנֵי־אֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָה הָרֹאשׁ וְלֹא־הָיָה לֶאֱלִיעֶזֶר
בָּנִים אֲחֵרִים וּבְנֵי רְחַבְיָה רָבוּ לְמַעְלָה: (ס) יח בְּנֵי יִצְהָר שְׁלֹמִית הָרֹאשׁ: יט בְּנֵי חֶבְרוֹן יְרִיָּהוּ הָרֹאשׁ
אֲמַרְיָה הַשֵּׁנִי יַחֲזִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי וְיָקַמְעָם הָרְבִיעִי: כ בְּנֵי עֻזִּיאֵל מִיכָה הָרֹאשׁ וְיִשִּׁיָּה הַשֵּׁנִי: כא בְּנֵי מְרָרִי
מַחְלִי וּמוּשִׁי בְּנֵי מַחְלִי אֶלְעָזָר וְקִישׁ: כב וַיָּמָת אֶלְעָזָר וְלֹא־הָיוּ לוֹ בָנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וַיִּשָּׂאוּם בְּנֵי־קִישׁ
אֲחֵיהֶם: כג בְּנֵי מוּשִׁי מַחְלִי וְעֵדֶר וִירֵמוֹת שְׁלֹשָׁה: (ס) כד אֵלֶּה בְּנֵי־לֵוִי לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לִפְקוּדֵיהֶם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה:
כה כִּי אָמַר דָּוִיד הֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹ וַיִּשְׁכֹּן בִּירוּשָׁלִַם עַד־לְעוֹלָם: כו וְגַם לַלְוִיִּם אֵין־לָשֵׂאת
אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו לַעֲבֹדָתוֹ: כז כִּי בְּדִבְרֵי דָוִיד הָאַחֲרֹנִים הֵמָּה מִסְפַּר בְּנֵי־לֵוִי מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וּלְמַעְלָה: כח כִּי מַעֲמָדָם לְיַד־בְּנֵי אַהֲרֹן לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה עַל־הַחֲצֵרוֹת וְעַל־הַלְּשָׁכוֹת וְעַל־טָהֳרַת
לְכָל־קֹדֶשׁ וּמַעֲשֵׂה עֲבֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים: כט וּלְלֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת וּלְסֹלֶת לְמִנְחָה וּלְרִקִּיקֵי הַמַּצּוֹת וְלַמַּחֲבַת
וְלַמֻּרְבָּכֶת וּלְכָל־מִשּׂוֹרָה וּמִדָּה: ל וְלַעֲמֹד בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר לְהֹדוֹת וּלְהַלֵּל לַיהוָה וְכֵן לָעָרֶב:

רש"י

(כז) המה מספר בני לוי מבן עשרים שנה ולמעלה. כלומר אז תיקן דוד משמרות אלו כשיבא שלמה בנו שיהיו מזומנים לו: **(כח) כי מעמדם ליד בני אהרן** וגו'. דוגמא וילוו עליך וישרתוך: **ועל טהרת** לכל קדש. שאם יטמא הבית וכליו שיהיו הם ממונים לטהרו, שכן מצינו בחזקיהו כדכתיב (לקמן ב' כ"ט) ויקבלו הלוים להוציא לנחל קדרון חוצה, וכתיב ויחלו באחד לחדש הראשון לקדש וגו':

מצודת דוד

(יג) ולברך בשמו. הוא ברכת כהנים בנשיאת כפים: **(יז) רבו למעלה.** נתרבו מאד: **(כב) וישאום.** נשאום לנשים: **אחיהם.** קרוביהם: **(כד) לבית אבותיהם** וכו'. לבני בית אבותיהם היו אלו ראשי האבות לכל הפקודים שבהם: **במספר שמות.** המנויין במספר זכרון שמותם לגלגלתם: **עשה המלאכה** וכו'. המשוררים והשוערים והממונים: **(כה) כי אמר דוד.** בא לתת טעם למה מנה דוד מבן עשרים, הלא התורה אמרה מבן שלשים ואמר כי אמר דוד הניח ה' וכו' עד לעולם ולא יזוז עוד משם: **(כו) וגם ללוים.** וא"כ אין גם ללוים לשאת את המשכן ממקום למקום כמו שנשאו עד הנה ואינם אלא לשיר ודי בבן עשרים כי לעבודה בכתף הוצרך לשלשים למלאות הכח ולא לשיר: **לעבודתו.** העשוי לעבודת המשכן: **(כז) כי בדברי** וכו'. ר"ל אף שבדברי דוד עצמו נאמר למעלה מבן שלשים זהו כי בדברי דוד האחרונים המה ספורים מבן עשרים אבל בראשונה לא עלתה זאת על דעתו ורצה למנותם כמ"ש בתורה מבן שלשים: **(כח) כי מעמדם.** ר"ל הואיל והופקדו להיות מעמדם תחת יד בני אהרן וכו' א"כ די בבן עשרים: **על החצרות.** יפרש מהו עבודת בית ה' ואמר שיהיו ממונים על החצרות וכו': **ועל טהרת.** לשמור טהרת דברים הקדושים שלא יטמאו: **ומעשה.** ושאר מעשה עבודת וכו': **(כט) וללחם המערכת** וכו'. להכין לחם הפנים וסולת למנחת הסולת: **ולרקיקי** וכו'. והם מיני מנחות האמורים בתורה: **ולכל משורה.** להיות ממונים על מדות הלח והיבש הנצרכים בעזרה: **(ל) ולעמוד** וכו'. לשורר בעת הקרבת התמידין:

מצודת ציון

(כט) המערכת. מל' ערוכה וסידור: **ולרקיקי.** חררות דקות כמו רקיקי מצות (ויקרא ב): **ולמחבת.** מנחה מעשה מחבת: **ולמרבכת.** ענין חליטה ברותחין כמו מרבכת תביאנה (שם ו): **משורה.** היא מדת הלח כמו במדה במשקל ובמשורה (שם יט):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת פסחים

ד הַמַּמְנֶה עִמּוֹ אֲחֵרִים בְּחֶלְקוֹ – רַשָּׁאִין בְּנֵי חֲבוּרָה לִתֵּן לוֹ אֶת שֶׁלּוֹ, וְהוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ וְהֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן.
ה זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת – שׁוֹחֲטִין עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי. רָאָה שָׁלֹשׁ – שׁוֹחֲטִין עָלָיו בַּשְּׁמִינִי שֶׁלּוֹ. שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם – שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ בַּשֵּׁנִי שֶׁלָּהּ. רָאֲתָה שְׁנֵי יָמִים – שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ בַּשְּׁלִישִׁי. וְהַזָּבָה – שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ בַּשְּׁמִינִי.

פירוש ברטנורא

ד הממנה אחרים על חלקו. אחד מבני חבורה שהמנה אחרים על חלקו, בלא דעת חבורה: **רשאין בני חבורה לומר לו.** טול את שלך וצא ואכול אתה וחבריך, שאין בני חבורה מתרצים להיות כל אלו הדעות בחבורתן. ואית ליה להאי תנא פסח נאכל בב' חבורות:

ה זב שראה שתי ראיות. שטמא טומאת ז' ואין טעון קרבן: **שוחטין עליו.** ואע"פ שלא העריב שמשו. והוא שטבל בשעת השחיטה דהא חזי למיכל לאורתא. דדוקא טמא מת שחל שביעי שלו בי"ד נדחה לפסח שני אע"ג דחזי למיכל לאורתא, כדכתיב (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא לא היו יכולים, הא לערב היו יכולים לאכול בפסח, ונדחו לפסח שני. אבל שאר טומאות אי חזי למיכל לאורתא שוחטים עליו ואע"פ שלא העריב שמשו: **ראה שלש.** לא חזי למיכל עד דמייתי כפרה: **שוחטין עליו.** אם חל שמיני שלו בערב פסח אפילו לא

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

הַמַּמְנֶה עִמּוֹ אֲחֵרִים בְּחֶלְקוֹ – אחד מבני החבורה שהימנה אחרים על חלקו בפסח שלא מדעת שאר בני החבורה, כגון שנימנו עשרה אנשים על פסח אחד, ואחד מהם הימנה עמו אחרים בחלק העשירי שיש לו בפסח, ושאר תשעת בני החבורה לא ידעו עליהם, **רַשָּׁאִין בְּנֵי חֲבוּרָה לִתֵּן לוֹ אֶת שֶׁלּוֹ** – אם בני החבורה אין דעתם נוחה מזה שיימצאו זרים בחבורתם, רשאים הם לומר (לפני התחלת האכילה) לחברם שהימנה את האחרים עמו, שיטול את החלק שיש לו בפסח ויפרוש מהם, **וְהוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ** – עם האחרים שהימנה עמו בחבורה מיוחדת, **וְהֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן** – בחבורתם, שהרי למדנו (לעיל ז, יג), שהפסח נאכל בשתי חבורות.

באור משנה ה

משנה זו דנה בזב ובזבה, מתי מותר לשחוט עליהם את הפסח; ולהבנת המשנה יש להקדים כמה דברים:

א. הרואה ראייה אחת של זיבה אין דינו אלא כבעל קרי, שטמא עד הערב (עיין ויקרא טו, טז). ראה שתי ראיות של זיבה ביום אחד או בשני ימים רצופים, הריהו נעשה זב, שטומאתו חמורה, כמפורש בפרשת מצורע (ויקרא טו, א-יב), ומונה הוא שבעה ימים נקיים, וטובל ביום השביעי, ואוכל בקדשים לערב. אבל אם ראה שלש ראיות של זיבה ביום אחד או בשניים או בשלושה ימים רצופים, חמור דינו מהרואה שתי ראיות, שחייב הוא גם להביא קרבן ביום השמיני – "שתי תורים או שני בני יונה" (שם שם, יד), ואינו אוכל בקדשים אלא לאחר שהביא קרבנו, שכל זמן שלא הביא קרבנו הריהו נקרא "מחוסר כפרה", וכל "מחוסר כפרה" אף על פי שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, כל זמן שלא הביא קרבנו ("כפרתו") אסור הוא לאכול בקדשים.

ב. שונה דינה של הזבה מדין הזב, שאין טומאתה תלויה בראיות בלבד, אלא בימים, ואפילו ראתה הרבה פעמים ביום אחד נחשב הכל כראייה אחת. ואין חלים עליה דיני טומאת זיבה אלא כשראתה דם "בלא עת נדתה" (שם שם, כה), לא בשבעת ימי נדתה, כי אם בתוך אחד עשר יום שבין סוף הנידה שעברה לתחילת הנידה הבאה; פירוש הדברים, שבתחילה כשרואה האשה דם (בילדותה), כל שבעת הימים הראשונים היא נקראת נידה, בין שראתה רק יום רביעי ובין שראתה כל שבעת ימים; ואם ביום השביעי פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא בליל שמיני וטהורה; ואם ראתה דם מיום השמיני והלאה, במשך אחד עשר יום, נקראים אותם הימים ימי זיבה, ולאחר אחד עשר יום מתחילים שוב ימי נידה, וחוזר חלילה. וזהו מה שקראו חכמים: "אחד עשר יום שבין נידה לנידה", שבהם חלים על האשה דיני זיבה. וכך דינה בימים אלה: אם ראתה דם יום אחד בלבד, צריכה היא לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה, היינו שהיא טובלת למחרת היום הטמא, ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טהורה לערב. מכאן נקראת היא "שומרת יום כנגד יום", ששומרת היא יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה. וכן אם ראתה בהם שני ימים רצופים הרי היא שומרת את יום השלישי בטהרה, ואם טבלה ולא ראתה בו דם, טהורה היא בערב. אבל אם ראתה בהם שלשה ימים רצופים, הרי היא נעשית זבה גמורה, וצריכה לספור שבעה ימים נקיים וטובלת ביום השביעי ומביאה כפרתה (קרבנה) בשמיני, ואחר כך אוכלת בקדשים. אלה הם הפרטים הדרושים להבנת משנתנו, ושאר פרטי דיניה מבוארים במקומם.

ג. כל שאינו ראוי לאכול בקדשים בארבעה עשר בניסן, אם יהא ראוי לאכול בלילה, שוחטים עליו את הפסח. לפיכך מי שאינו טמא אלא עד הערב, או מי שהוא טמא טומאת שבעה, ואינו ממחוסרי כפרה (שאינו חייב להביא קרבן), ויום השביעי שלו חל בארבעה עשר בניסן, וכן מי שהוא ממחוסרי כפרה ויום השמיני שלו חל בארבעה עשר, אף על פי שלא הביא קרבנותיו עדיין, שוחטים עליו את הפסח. ברם, יוצא מן הכלל הוא (לשיטת הרמב"ם) טמא מת שחל יום השביעי שלו להיות בארבעה עשר, אף על פי שהוזה עליו וטבל, ואינו ממחוסרי כפרה, והרי הוא ראוי לאכול קדשים לערב, מכל מקום אין שוחטים עליו כלל והוא נדחה לפסח שני, שנאמר (במדבר ט, ו): "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא", ולמדו מפי השמועה ששביעי שלהם היה, ועל זה שאלו, אם יישחט עליהם הפסח והם יאכלו בערב, ופירש להם, שאין שוחטים עליהם, והם נידחים לפסח שני (רמב"ם הל' קרבן פסח ו, ב; ועיין שם השגת הראב"ד).

זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת – של זיבה ביום אחד או בשני ימים רצופים, שטמא הוא שבעה ימים ואינו חייב קרבן (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), **שׁוֹחֲטִין עָלָיו** – את קרבן הפסח, **בַּשְּׁבִיעִי** – ביום השביעי שלו, אם הוא חל להיות בערב פסח, ואף על פי שלא העריב שמשו. בגמרא מבואר שאין שוחטים עליו אלא לאחר שטבל, ואינו מחוסר אלא הערב שמש, גזירה שמא יפשע ולא יטבול; **רָאָה שָׁלֹשׁ** – ראיות של זיבה, שאינו ראוי לאכול מקרבן הפסח אלא לאחר שהביא קרבן כפרתו, **שׁוֹחֲטִין עָלָיו** – את הפסח, **בַּשְּׁמִינִי שֶׁלּוֹ** – אם הוא חל להיות בערב פסח, אף על פי שלא הביא עדיין את קרבן כפרתו. בגמרא מבואר, שאין שוחטים עליו עד שימסור קרבנותיו לבית דין, גזירה שמא יפשע ולא יקריבם. **שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם** – אשה הרואה דם בתוך אחד עשר יום שבין נידה לנידה, שהיא צריכה לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה, כלומר שהיא טובלת למחרת יום טומאתה, ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טהורה לערב (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), **שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ** – את הפסח, **בַּשֵּׁנִי שֶׁלָּהּ** – היינו ביום שהיא שומרת אותו בטהרה, לאחר שטבלה, שהרי לערב מותרת היא לאכול בקדשים. **רָאָתָה** – דם, **שְׁנֵי יָמִים** – רצופים, והרי היא שומרת יום השלישי בטהרה, **שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ** – את הפסח, **בַּשְּׁלִישִׁי** – ביום השלישי, לאחר שטבלה, אם הוא חל להיות בערב פסח. **וְהַזָּבָה** – היינו שראתה שלשה ימים רצופים בתוך אחד עשר יום שבין נידה לנידה, והרי היא צריכה לספור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו הָאוֹנֵן וְהַמְּפַקֵּחַ אֶת הַגַּל, וְכֵן מִי שֶׁהִבְטִיחוּהוּ לְהוֹצִיאוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִין, וְהַחוֹלֶה וְהַזָּקֵן שֶׁהֵן יְכוֹלִין לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת — שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן. עַל כֻּלָּן אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי עַצְמָן, שֶׁמָּא יָבִיאוּ אֶת הַפֶּסַח לִידֵי פְּסוּל. לְפִיכָךְ, אִם אֵרַע בָּהֶן פְּסוּל — פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, חוּץ מִן הַמְּפַקֵּחַ בַּגַּל, שֶׁהוּא טָמֵא מִתְּחִלָּתוֹ.

ז אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר. אֲפִלּוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה שֶׁאֵין יְכוֹלִין לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת — אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן. וְאֵין עוֹשִׂין חֲבוּרַת נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים.

פירוש ברטנורא

הביא כפרתו. והוא שנתן קרבנותיו לב"ד: **שומרת יום כנגד יום.** הרואה תוך י"א יום שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת, שוחטין עליה ביום הספירה. דכיון שספרה מקצת היום מותרת לטבול. ואע"פ שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה: **והזבה.** שראתה ג' ימים רצופים בתוך י"א יום וצריכה לספור ז' נקיים ולהביא קרבן, שוחטין עליה בשמיני:

ו האונן. כל זמן שלא נקבר המת קרוי אונן, ולאחר שנקבר כל יום המיתה הוא קרוי אונן, ולילה שלאחריו הוא אונן מדרבנן. ולא העמידו דבריהם במקום כרת גבי פסח, הלכך שוחטין עליו, דלאורתא חזי: **והמפקח בגל.** שנפל על אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת. שוחטין עליו דבחזקת טהרה עומד עד שיודע שנטמא: **שוחטין עליהם.** בחבורת אחרים: **שמא יביאוהו לידי פסול.** שמא יטמא אונן למתו מתוך טרדו. ומפקח גל שמא ימצאנו מת ונמצא שהאהיל על הטומאה. והחבוש שמא לא יצא. ובחבוש בבית האסורים של עובדי כוכבים מיירי, שאע"פ שהבטיחוהו, שמא לא יוציאוהו. אשר פיהם דבר שוא. אבל חבוש ע"י ישראל, כגון לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון, שוחטין עליהם אפילו בפני עצמן, אם הבטיחו להוציאו, דשארית ישראל לא ידברו כזב. ואם בית האסורים בתוך ירושלים אפילו בידי עובדי כוכבים שוחטין עליהם בפני עצמן, דאפשר דמעיילי לפסח לבית האסורים ואכלי ליה התם. וחולה וזקן אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שמא יכבד עליהם החולי ולא יוכלו לאכול כזית: **לפיכך.** הואיל ובשעת שחיטה ראויין היו וגזרק הדם עליהם, אם אירע בהם פסול כמו שאמרנו, פטורים מלעשות פסח שני: **חוץ מן המפקח הגל.** ונמצא מת תחתיו שצריך לעשות פסח שני שהיה טמא מתחילתו קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח. והוא שהיה הגל עגול דודאי האהיל עליו מתחלה. אבל אם היה הגל ארוך, שמא בשעת שחיטה עדיין לא האהיל על הטומאה ופטור מלעשות פסח שני:

ז אין שוחטין את הפסח ביחיד. דכתיב (דברים טז) לא תוכל לזבוח את הפסח וכו', כלומר ביחיד: **אפילו חבורה של מאה.** ר' יוסי קאמר לה, כלומר לא תליא מילתא אלא באכילה. יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו, מאה ואין כל אחד מהם יכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהם. והלכה כר' יוסי: **אין**

משניות מבוארות – קהתי

שבעה ימים נקיים ולטבול ביום השביעי ולהביא קרבן כפרתה ביום השמיני, **שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ** – את הפסח, **בַּשְּׁמִינִי** – שלה אם הוא חל להיות בערב פסח, אף על פי שלא הביאה עדיין את קרבן כפרתה, כמו שבארנו בענין הזב.

~ יום שני ~

באור משנה ו

הָאוֹנֵן – מי שמת לו אחד מקרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה הוא נקרא "אונן" מן התורה ואסור לו לאכול בקדשים, שנאמר בוידוי המעשר (**דברים כו, יד**): "לא אכלתי באוני ממנו"; אבל בלילה שלאחר יום המיתה אינו אונן אלא מדרבנן, ולא העמידו חכמים את דבריהם במקום מצוות אכילת הפסח; ומכאן, מי שנעשה אונן בערב פסח ראוי הוא לאכול בלילה את פסחו, **וְהַמְּפַקֵּחַ אֶת הַגַּל** – המפנה בערב פסח גל אבנים שנפל על אדם, כדי להוציאו מתחתיו, ואין יודעים אם ימצאנו חי או מת, אבל כל זמן שלא מצאו מת, הריהו בחזקת טהרה, **וְכֵן מִי שֶׁהִבְטִיחוּהוּ לְהוֹצִיאוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִין** – לפני הפסח, אף על פי שבית האסורים היה חוץ לחומת ירושלים, ואם לא יקיימו הבטחתם לא יוכלו להביא אליו את הפסח לאכלו שם עמו, **וְהַחוֹלֶה וְהַזָּקֵן שֶׁהֵן יְכוֹלִין לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת** – מן הפסח; כל אלו **שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן** – את הפסח עם בני חבורה אחרים. בענין אונן כותב הרמב"ם (**הל' קרבן פסח ו, ט**): "במה דברים אמורים? שמת לו המת אחר חצות (היום), שכבר נתחייב בקרבן פסח, אבל אם מת לו המת קודם חצות, אין שוחטין עליו, אלא יידחה לשני. ואם שחטו עליו וזרקו הדם, טובל ואוכל לערב" (כמבואר להלן משנה ח; ועיין גמרא זבחים ק, א). **עַל כֻּלָּן אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי עַצְמָן** – שאם החבורה כולה אונגים או מפקחי הגל או חבושים בבית האסורים שהבטיחו להם להוציאם משם או חולים וזקנים, אסור לשחוט עליהם את הפסח, **שֶׁמָּא יָבִיאוּ אֶת הַפֶּסַח לִידֵי פְּסוּל** – שכן באונן – יש חשש שמא ייטמא למתו מתוך טרדתו; ובמפקח את הגל, שמא יימצא תחתיו מת וייטמא; ובחבוש בבית האסורים, שמא לא יקיימו את הבטחתם, וכגון שהיה חבוש בבית האסורים של גויים

(גמרא); וחולה וזקן, שמא לא יוכלו לאכול אפילו כזית. **לְפִיכָךְ, אִם אֵרַע בָּהֶן פְּסוּל** – ששחטו עליהם בחבורת אחרים, ואירע בהם אחר כך פסול על ידי הדברים שמנינו לעיל, **פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי** – לפי שבשעת השחיטה וזריקת הדם ראויים היו לאכילת הפסח, **חוּץ מִן הַמְּפַקֵּחַ בַּגַּל** – אם אירע שנמצא האדם תחתיו מת, הרי הוא חייב לעשות פסח שני, **שֶׁהוּא טָמֵא מִתְּחִלָּתוֹ** – לפני שחיטת הפסח כבר טמא היה, שהרי האהיל על המת משעה שהתחיל לפקח על הגל. בגמרא מבואר, דווקא אם הגל היה עגול, שוודאי האהיל עליו מתחילה, אבל אם הגל היה ארוך, הואיל ואפשר שבשעת השחיטה עדיין לא האהיל על המת וטהור היה, הלכך פטור הוא מלעשות פסח שני.

באור משנה ז

אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד – אלא על החבורה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – וטעמו, שמא לא יוכל לאכול את כולו ויביאנו לידי נותר. **וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר** – ליחיד לשחוט את הפסח לעצמו אם הוא יכול לאכלו כולו; אבל **אֲפִלּוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה** איש, **שֶׁאֵין יְכוֹלִין לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת** – כלומר שאין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כזית **(רמב"ם)**, **אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן** – בגמרא מובאת ברייתא: "מניין שאין שוחטין את הפסח על היחיד? תלמוד לומר (**דברים טז, ה**): "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד (שעריך"); דברי רבי יהודה. ורבי יוסי אומר: יחיד ויכול לאכלו שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכלו אין שוחטין עליהן"; ומבארים (שם), שאמנם לדעת שניהם בא הכתוב ללמד, שהזובח את פסחו בבמת יחיד בשעת איסור הבמות, הריהו עובר ב"לא תעשה", אלא שלדעת רבי יהודה, הואיל וכתוב "באחד שעריך" ולא "בשעריך", נדרש מכאן גם הדין שאין שוחטין את הפסח על היחיד ("לא תוכל לזבוח את הפסח באחד"). ברם, רבי יוסי למד ממה שנאמר (**שמות יב, ד**): "איש לפי אכלו", שמותר לשחוט את הפסח על היחיד. והלכה כרבי יוסי (**עיין רמב"ם הל' קרבן פסח ב, ב-ג**), **וְאֵין עוֹשִׂין חֲבוּרַת נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים** – לשחוט עליהם את הפסח. בגמרא מבואר, שאין עושים חבורת נשים עם עבדים, וכן חבורת עבדים עם קטנים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח אוֹנֵן טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב, אֲבָל לֹא בַּקָּדָשִׁים. הַשּׁוֹמֵעַ עַל מֵתוֹ, וְהַמְלַקֵּט לוֹ עֲצָמוֹת — טוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּעֶרֶב פֶּסַח — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעָרְלָה כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר.

פרק תשיעי

א מִי שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן — יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. שָׁגַג אוֹ נֶאֱנַס, וְלֹא עָשָׂה אֶת

פירוש ברטנורא

עושין חבורת נשים ועבדים. לשחוט פסח. נשים ועבדים בחבורה אחת, משום הרגל עבירה. ולא קטנים ועבדים בחבורה אחת, משום פריצותא דמשכב זכור. אבל נשים ועבדים כל חדא באנפי נפשה עושין:

ח אונן טובל ואוכל פסחו לערב. דאין אנינות מן התורה אלא ביום שנאמר (ויקרא י) ואכלתי חטאת היום, יום אסור, לילה מותר. וטבילה בעי, מתוך שנאסר עד עכשיו בקדשים אצרכוהו רבנן טבילה. אבל לא אכיל אונן בשאר קדשים לערב, דאנינות לילה אסורה מדרבנן. ולגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. אבל אכילת שאר קדשים, עשה בעלמא הוא, ואכלו אותם אשר כופר בהם (שמות כט): **השומע על מתו.** יום שמועה הוי אונן דרבנן. וכן מי שלקטו לו עצמות אביו ואמו אמרינן במסכת מועד קטן, מתאבל עליהם כל אותו היום ולערב אין מתאבל עליהם: **טובל ואוכל בקדשים לערב.** דאפילו יום גופיה מדרבנן הוא: **כפורש מן הקבר.** וצריך הזאה שלישי ושביעי. ולא נחלקו ב"ש ובית הלל אלא בערל נכרי שמל ביום י"ד, דב"ה סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא טהרתי מכל טומאה עד יום ערב פסח שטבלתי ואכלתי, השתא נמי אטבול ואוכל, ולא ידע דאשתקד נכרי הוה ולא מקבל טומאה, עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. ובית שמאי סברי לא גזרינן. אבל ערל ישראל כגון שמתו אחיו מחמת מילה, דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב ולא גזרינן ערל ישראל אטו ערל נכרי:

ט א מי שהיה טמא. שאלו פטורין מן הכרת. הטמא או שהיה בדרך רחוקה פטרן הכתוב מלעשות פסח ראשון, ועיקר כרת בפסח ראשון הוא, לפיכך

משניות מבוארות – קהתי

מפני הפריצות. אבל חבורה שכולה נשים או שכולה עבדים מותר לעשות, הואיל והם חייבים בפסח. ברם, חבורה של קטנים בפני עצמם אין עושים, לפי שאינם בני דעת (**רמב"ם**).

בארנו את דעת רבי יוסי לפי הרמב"ם, שמותר לשחוט על היחיד אם הוא יכול לאכול את כולו; ברם, אפילו חבורה של מאה, אם אין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כזית, אין שוחטים עליהם. אבל רש"י מפרש: יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו, מאה ואין יכולים לאכול כזית בין כולם, אין שוחטים עליהם (עיין ברטנורא שמפרש ביחיד לפי שיטת רש"י, ובחבורה של מאה לפי שיטת הרמב"ם).

~ יום שלישי ~

באור משנה ח

אוֹנֵן טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב — כבר בארנו במשנה ו, שמי שמת לו אחד מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה נקרא "אונן" מן התורה, אבל בלילה שלאחריו אינו אונן אלא מדברי סופרים. דבר זה למדים ממה שנאמר בפרשת מיתתם של נדב ואביהוא (**ויקרא י, יט**): "וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם לפני ה' ותקראנה אותי כאלה (שנעשיתי אונן) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" — ומכאן שהיום אסור לאונן באכילת קדשים ובלילה מותר; אבל חכמים גזרו שלא יאכל אונן בקדשים אפילו בלילה. במה דברים אמורים? בשאר הקדשים, אבל בקרבן הפסח לא גזרו, שהואיל ומניעת אכילתו עונשו בכרת, שנאמר (**במדבר ט, יג**): "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", לפיכך לא העמידו החכמים את דבריהם לגבי מצוות הפסח. זהו ששנינו כאן: אונן טובל ואוכל את פסחו לערב — בליל הפסח, **אֲבָל לֹא בַּקָּדָשִׁים** — בשאר קדשים אסור לאונן לאכול אפילו לערב, שכן אכילת שאר הקדשים אינה אלא מצוות "עשה", שנאמר (**שמות כט, לג**): "ואכלו אותם אשר כופר בהם", הלכך גזרו חכמים שאף אונן מדבריהם אסור באכילת קדשים. ומה שאמרו "אונן טובל"... — שצריך לטבול לפני אכילת פסחו, תקנת חכמים היא באונן לכל אכילת קדשים, כמו ששנו במסכת חגיגה (ג, ג): "האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש" (כדי לאכול בקדשים); והטעם הוא, לפי שעד עכשיו היו אסורים באכילת הקדשים. והרמב"ם כותב הטעם באונן: "וטובל ואחר כך אוכל כדי שיפרוש מאנינותו ולא יסיח דעתו" (מאכילת פסחו). **הַשּׁוֹמֵעַ עַל מֵתוֹ** — מי ששמע שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, **וְהַמְלַקֵּט לוֹ עֲצָמוֹת** — או מי שליקטו לו עצמות אביו ואמו, כדי לקבור אותן בקבר קבוע; שכן נוהגים היו לקבור מתיהם קבורת עראי ולאחר זמן היו מלקטים עצמותיהם וקוברים אותן בקבר של קבע; **טוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים** — אף בשאר הקדשים לערב, לפי שאפילו ביום השמועה עצמו וכן ביום ליקוט העצמות אינו אונן אלא מדרבנן, ואילו בלילה שלאחר אותו יום אין עליו תורת אנינות כלל. **גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּעֶרֶב פֶּסַח** — כלומר שמל וטבל לשם גרות בארבעה עשר בניסן, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב** — כלומר שטובל פעם נוספת מדברי סופרים לאכילת קדשים, ואוכל בערב מקרבן הפסח שנימנה עליו. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעָרְלָה כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר** — גר הפורש מערלתו הריהו כמי שנוגע במת, כלומר הוא טמא שבעה ימים וטעון הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי שלאחר מילתו וטבילתו לגרות. הלכך אסור לו לאכול מן הפסח לערב. בגמרא מבואר, שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בערל גוי שמל בערב פסח, שבית הלל גוזרים, שמא ייטמא למת בשנה הבאה בערב פסח ויאמר: כשם שאשתקד טבלתי ואכלתי לערב מקרבן הפסח, כך גם השנה אטבול ואוכל מפסחי, ולא ידע שבשנה שעברה היה גוי עד לארבעה עשר בניסן, ואף אם נטמא למת לפני שנתגייר אין גוי מקבל טומאה, אבל עכשיו ישראל הוא, והוא מקבל טומאה, ואינו נטהר אלא אחרי שבעה ימים; לפיכך אמרו בית הלל שגם השנה טעון הזאה שלישי ושביעי. ובית שמאי אינם גוזרים משום טומאת מת בשנה הבאה. אבל ערל ישראל, כגון שמתו אחיו מחמת מילה ונמנעו מלמולו, שמכל מקום אסור הוא בקרבן פסח, שנאמר (**שמות יב, מח**): "וכל ערל לא יאכל בו", אם הוא בא למול בערב פסח, אף לדעת בית הלל טובל ואוכל פסחו לערב.

באור משנה א

כתוב בפרשת בהעלותך (במדבר ט, י-יג): "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדורותיכם, ועשה פסח לה'. בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו, על מצות ומרורים יאכלוהו. לא ישאירו ממנו עד בוקר ועצם לא ישברו בו, ככל חוקת הפסח יעשו אותו. והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה, כי קרבן ה' לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא". — ארבע המשניות הראשונות שבפרקנו עוסקות בהלכות פסח שני.

מִי שֶׁהָיָה טָמֵא — בארבעה עשר בניסן בשעת שחיטת הפסח, **אוֹ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָרִאשׁוֹן – יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: טָמֵא אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה? שֶׁאֵלּוּ פְּטוּרִין מֵהַכָּרֵת, וְאֵלּוּ חַיָּבִין בְּהַכָּרֵת.

ב אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רְחוֹקָה? מִן הַמּוֹדִיעִים וְלַחוּץ, וּכְמִדָּתָהּ לְכָל רוּחַ; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מֵאִסְקֻפַּת הָעֲזָרָה וְלַחוּץ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לְפִיכָךְ נָקוּד עַל ה׳, לוֹמַר: לֹא מִפְּנֵי שֶׁרְחוֹקָה וַדַּאי, אֶלָּא מֵאִסְקֻפַּת הָעֲזָרָה וְלַחוּץ.

ג מַה בֵּין פֶּסַח הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי? הָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּכָל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא, וְהַשֵּׁנִי – מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת; הָרִאשׁוֹן

פירוש ברטנורא

אם לא עשו פסח שני פטורים מן הכרת: **ואלו חייבין בהכרת.** השוגג או האנוס חייבין היו בפסח ראשון אלא שהשגגה והאונס עכבתן, וכשהזידו ולא עשו פסח שני חייבין בהכרת, כדכתיב (במדבר ט) והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה, משמע דעל כל שאר שגגות ואונסין שאירעו בראשון חוץ ממטמא ודרך רחוקה חייבין כרת אם לא עשו פסח שני:

ב מן המודעית. שם מקום רחוק מירושלים מהלך ט״ו מילין, והוא שיעור מהלך אדם בינוני בימי ניסן וימי תשרי שהימים והלילות שוים מהנץ החמה עד בין הערבים שהוא שעת הקרבת הקרבן: **חוץ לאסקופת העזרה.** אפילו היה קרוב לירושלים וחלה ונתעכב ולא הגיע לאסקופת העזרה עד סוף שעת הקרבת הקרבן, נדון בדין דרך רחוקה. ור׳ עקיבא סבר שאין לו אלא דין נאנס אבל לא דין דרך רחוקה, הואיל והיה מן המודעית ולפנים. והלכה כר״ע. **לפיכך נקוד על ה׳.** של רחוקה. אני שמעתי לדרוש, רחוק חמש אמות מאסקופת העזרה, שאפילו אינו רחוק אלא חמש אמות בלבד בסוף שעת [הקרבת] הקרבן נדון בדין דרך רחוקה:

ג והשני חמץ ומצה עמו בבית. דכתיב (במדבר ט) ככל חוקת הפסח יעשו אותו, משמע מצוות שבגופו כגון צלי ועל מצות ומרורים יאכלוהו עושין אותו

משניות מבוארות – קהתי

שהיה **בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה** – במקום שהוא רחוק מבית המקדש, כמבואר להלן במשנה ב, **וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן** – את הפסח הראשון בארבעה עשר בניסן, **יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי** – הפסח השני בארבעה עשר באייר, כמפורש בתורה (כמו שהבאנו לעיל). וכן אם **שָׁגַג** – כגון ששכח שערב פסח הוא, **אוֹ נֶאֱנַס** – על ידי איזו סיבה שהיא, **וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן** – את הפסח הראשון, **יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי** – את הפסח השני. **אִם כֵּן** – אם גם השוגג או האנוס עושים את השני, **לָמָּה נֶאֱמַר: טָמֵא אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה** – למה כתבה התורה ״איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה״? ללמדך, **שֶׁאֵלּוּ** – מי שהיה טמא או בדרך רחוקה, **פְּטוּרִין מֵהַכָּרֵת** – אם לא עשו את הפסח השני, לפי שנפטרו מפסח ראשון ונדחו לפסח שני, ובשני לא נאמר חיוב כרת כי אם בפסח ראשון; **וְאֵלּוּ** – מי ששגג או נאנס בפסח ראשון, **חַיָּבִין בְּהַכָּרֵת** – אם הזידו ולא עשו את הפסח השני, לפי שחייבים היו בפסח ראשון, אלא מאחר שלא עשוהו מחמת השגגה או האונס נדחו לפסח השני, הלכך אם הזידו ולא עשו את השני, חייבים הם כרת, שנאמר: ״והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה״, ומשמע שעל כל שאר שגגות ואונסין שאירעו בראשון, חוץ ממי שהיה טמא או בדרך רחוקה, חייבים כרת אם לא עשו פסח שני. כן מי שהזיד ולא הקריב בראשון, הרי הוא מקריב בשני; ואם לא הקריב בשני אף על פי ששגג, הרי הוא חייב כרת, שהרי לא הקריב קרבן ה׳ במועדו והיה מזיד (**רמב״ם הל׳ קרבן פסח ה, ב**).

בארנו את המשנה לפי הרמב״ם, שכך פירשוה כל המפרשים. אבל מהגמרא משמע שמפרשים את משנתנו בדרך אחרת (עיין פסחים צב, ב; ועיין רמב״ם ונושאי כליו הל׳ קרבן פסח ה, ב).

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רְחוֹקָה – הפוטרת מן הפסח הראשון? **מִן הַמּוֹדִיעִים וְלַחוּץ** – בגמרא מבואר, שמודיעים היא עיר הרחוקה מירושלים חמשה עשר מיל, והוא שיעור מהלך אדם בהליכה בינונית בימי ניסן (שהימים והלילות שווים) מהנץ החמה עד חצות היום או מחצות היום עד שקיעת החמה. הלכך מי שהיה בתחילת הזמן של שחיטת הפסח מן המודיעים ולחוץ, הרי זו דרך רחוקה הפוטרת אותו מן הפסח, לפי שאינו יכול לבוא למקדש בשעת שחיטה, שזמן שחיטת הפסח הוא מחצות היום עד שקיעת החמה (**רש״י**). ויש מפרשים, שאם היה בארבעה עשר בניסן (בשעת הנץ החמה) חוץ למודיעים, הרי הוא בדרך רחוקה (**רמב״ם**), כלומר שמה שאמרו בגמרא (**פסחים צג, ב**): ״איזה הוא דרך רחוקה? כל שאין יכול ליכנס בשעת השחיטה״, מפרש הרמב״ם: כל שאינו יכול להיכנס בתחילת שעת השחיטה (**״כסף משנה״ על הרמב״ם הל׳ קרבן פסח ה, ט**); **וּכְמִדָּתָהּ לְכָל רוּחַ** – כמידת הדרך הזו שבין ירושלים למודיעים, היינו חמשה עשר מיל ויותר, נקראת דרך רחוקה לכל צד של ירושלים; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – הסובר, ש״דרך רחוקה״ האמורה בתורה היינו רחוקה ממש, שרחוקה היא כדי מהלך חצי יום מבית המקדש. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מֵאִסְקֻפַּת הָעֲזָרָה וְלַחוּץ** – מי שהיה בזמן שחיטת הפסח חוץ לעזרה, אף על פי שהיה בתוך ירושלים, אלא שלא יכול היה להגיע לעזרה בזמן שחיטת הפסח מחמת איזה עיכוב שהוא, כגון שחלה או שהיה טרוד וכדומה, דינו כמי שהיה בדרך רחוקה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לְפִיכָךְ נָקוּד עַל ה׳** – על האות ה״א של תיבת ״רחוקה״ בפסוק ״או בדרך רחוקה״ (**במדבר ט, י**) ישנה נקודה, וכל נקודה באה למעט ממשמעות המלה, והרי היא באה כאן **לוֹמַר: לֹא מִפְּנֵי שֶׁרְחוֹקָה וַדַּאי** – לא שהאדם היה בדרך רחוקה ממש, **אֶלָּא מֵאִסְקֻפַּת הָעֲזָרָה וְלַחוּץ** – כמו שבארנו לעיל. רש״י מביא דרוש, שהה״א מרמזת על חמש אמות, שאפילו לא היה אלא חמש אמות מאסקופת העזרה בסוף שעת הקרבת הפסח הרי הוא נדון כמי שהיה בדרך רחוקה. ובירושלמי דורשים, שהנקודה באה להוציא את הה״א, שלא לקרוא ״רחוקה״ אלא ״רחוק״, כלומר: איש רחוק (מחמת טרדותיו או חולשתו) ולא ״דרך רחוקה״. ברם, רבי עקיבא סובר, שמי שהיה מן המודיעים ולפנים ולא יכול היה להגיע לעזרה, דינו כדין נאנס ולא כדין מי שהיה בדרך רחוקה. והלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ג

מַה בֵּין פֶּסַח הָרִאשׁוֹן – בארבעה עשר בניסן, **לַשֵּׁנִי** – בארבעה עשר באייר? **הָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּכָל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא** – שנאמר בו (**שמות יג, ז**): ״מצות ייאכל את שבעת הימים ולא ייראה לך חמץ ולא ייראה לך שאור בכל גבולך״, וכן (**שמות יב, יט**): ״שבעת ימים שאור לא יימצא בבתיכם״; **וְהַשֵּׁנִי** – הפסח השני, **מַצָּה וְחָמֵץ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ טָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ. זֶה וָזֶה טְעוּנִין הַלֵּל בַּעֲשִׂיָּתָן, וְנֶאֱכָלִין צָלִי עַל מַצָּה וּמְרוֹרִים, וְדוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.

ד הַפֶּסַח שֶׁבָּא בְּטֻמְאָה — לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָבִין וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת; וְאִם אָכְלוּ — פְּטוּרִים מִכָּרֵת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹטֵר אַף עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ.

ה מַה בֵּין פֶּסַח מִצְרַיִם לְפֶסַח דּוֹרוֹת? פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְחוֹ מִבָּעָשׂוֹר, וְטָעוּן הַזָּאָה בַּאֲגֻדַּת אֵזוֹב, עַל הַמַּשְׁקוֹף

פירוש ברטנורא

ככל חוקת הפסח, אבל מצוות שעל גופו ממקום אחר כגון תשביתו שאור ולא תשחט על חמץ אין עושין אותו ככל חוקת הפסח: **הראשון טעון הלל באכילתו וכו'.** דכתיב (ישעיה ל') השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, ליל המקודש לחג שהוא פסח ראשון טעון הלל, ושאינו מקודש לחג אינו טעון הלל: **זה וזה טעונים הלל בעשייתן.** דלילה מיעט קרא משיר, יום לא מיעט:

ד לא יאכלו ממנו זבין. דגבי טמא לנפש כתיב איש, דדרשינן מיניה איש נדחה ואין צבור נדחין, (אבל גבי זיבה אף ציבור נידחין): **ואם אכלו פטורים מכרת.** דאוכל קדשים בטומאת הגוף דכתיב (ויקרא ז) כל טהור יאכל בשר, וסמיך ליה והנפש אשר תאכל בשר כו' וטומאתו עליו ונכרתה, בשר הנאכל לטהורים, טמאים חייבין עליו משום טומאה, ושאינו נאכל לטהורים כגון פסח הבא בטומאה, אין טמאין חייבין עליו משום טומאה: **אף על ביאת מקדש.** פוטר הזבין והזבות אם נכנסו למקדש פטורים, כשהפסח נדחה מפני הטומאה, דכתיב (במדבר ח) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, בזמן שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעים משתלחין, אין טמאי מתים משתלחין אין זבין ומצורעים משתלחין. ותנא קמא לא דריש לקרא להכי, דכולהו אצטריכו לחלקם ממחנותיהם. ואין הלכה כר"א:

משניות מבוארות – קהתי

עִמּוֹ בַּבַּיִת — שנאמר בפסח שני (**במדבר ט, יא-יב**): "על מצות ומרורים יאכלוהו. לא ישאירו ממנו עד בוקר ועצם לא ישברו בו, ככל חוקת הפסח יעשו אותו", ודרשו חכמים: הואיל והתורה הוסיפה פרטים על הכלל "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", הרי הם באים ללמד, שהכלל אינו מדבר אלא במצוות שבגוף הפסח, שבהן שניהם שווים, כגון שיהא שה תמים זכר בן שנה וסדר עבודותיו ואכילת צלי, אבל במצוות שאינן בגופו אינם שווים, ומכאן פסח ראשון אינו נשחט על החמץ, ואילו פסח שני אינו טעון השבתת שאור, וחמץ ומצה עמו בבית. **הָרִאשׁוֹן טָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ** — בזמן אכילתו צריכים לומר "הלל", **וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ טָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ** — בגמרא למדים זה ממה שנאמר (**ישעיה ל, כט**): "השיר יהיה לכם (ביום שתיגאלו מן הגלות — **רש"י**) כליל התקדש חג" (כמו שנוהגים לשיר בלילה שבו מקדשים את החג, ואין לך ליל חג הטעון שירה חוץ מליל הפסח על אכילתו — **רש"י**) — לילה המקודש לחג (היינו ליל פסח ראשון) טעון הלל, לילה שאינו מקודש לחג (היינו ליל אכילת פסח שני), אינו טעון הלל. **זֶה וָזֶה** — בין פסח ראשון בין פסח שני, **טְעוּנִין הַלֵּל בַּעֲשִׂיָּתָן** — בשעת השחיטה, כמו ששנינו לעיל (ה, ז), שלא למעט בשמחת העזרה, שכן אמרו (**גמרא צה, ב**): "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן... ואין אומרים הלל?!" **וְנֶאֱכָלִין צָלִי** — שהרי מצווה שבגופו היא, **עַל מַצָּה וּמְרוֹרִים** — כמפורש בכתוב: "על מצות ומרורים יאכלוהו", **וְדוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת** — שאף בפסח שני נאמר "במועדו" ("קרבן ה' לא הקריב במועדו"). אמנם יש סוברים, ש"במועדו" מוסב על פסח הראשון, ולדעתם דין זה שאף פסח שני דוחה את השבת למדים ממה שנאמר: "ככל חוקת הפסח יעשו אותו" (**עיין תוספות יומא נא, א**). ברם, אין פסח שני דוחה את הטומאה, שכן אמרו (**גמרא שם**): "מפני טומאה דחיתיו, יחזור ויעשה בטומאה?!" ויש עוד דברים שאינם נוהגים בפסח שני, כגון שאין נשחט בשלש כיתות, ואין מביאים עמו חגיגה, אלא שהתנא של משנתנו לא נתכוון לפרט את כל ההבדלים שיש בין פסח ראשון לשני ("תנא ושייר").

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

כבר למדנו (לעיל ז, ד; ו), שאם בארבעה עשר בניסן רוב הציבור היו טמאים טומאת מת, או שהיו הכהנים או כלי שרת טמאים טומאת מת, אינם נידחים לפסח שני, אלא מקריבים כולם את הפסח בטומאה ואוכלים אותו בלילה בטומאה, שנאמר (במדבר ט, י): "איש איש כי יהיה טמא לנפש" ודרשו: איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נידחים לפסח שני. ודווקא בטמאי מת אין ציבור נידחים, אבל בטמאי זיבה אף ציבור נדחים (רש"י). משנתנו באה ללמד, שאף על פי שהפסח בא בטומאה ונאכל בטומאה, מכל מקום אינו נאכל אלא לטמאי מת, שנדחתה להם טומאתם מפני הפסח (וכן לטמאים אחרים כיוצא בהם, שאין טומאתם יוצאה מגופם – רמב"ם), אבל טמאים שטומאתם יוצאה עליהם מגופם, כגון זבים וזבות וכיוצא בהם, אינם אוכלים ממנו.

הַפֶּסַח שֶׁבָּא בְּטֻמְאָה — כגון בזמן שרוב הציבור טמאים טומאת מת כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו), **לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָבִין** (עיין ויקרא טו, א-טו) **וְזָבוֹת** (שם שם, כה-ל), **נִדּוֹת** (שם שם, יט) **וְיוֹלְדוֹת** (שם יב, א-ח) — שטומאת מת בלבד נדחית מפני הקרבת הפסח ולא שאר טומאות. **וְאִם אָכְלוּ** — מקרבן הפסח שבא בטומאה, **פְּטוּרִים מִכָּרֵת** — שנאמר בקרבן שלמים (שם ז, יט-כ): "כל טהור יאכל בשר, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ודרשו: בשר הנאכל לטהורים, טמאים חייבים עליו כרת משום טומאה, אבל בשר שנאכל לטמאים, כגון פסח הבא בטומאה, אין טמאים חייבים עליו משום טומאה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹטֵר אַף עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ** — שכן טמא שנכנס למקדש במזיד ענוש כרת, וסובר רבי אליעזר שאם נכנסו זבים וזבות נידות ויולדות למקדש בזמן שהפסח קרב בטומאה, פטורים מכרת. טעמו מבואר בברייתא בגמרא, שנאמר (**במדבר ה, ב**): "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש", ודורש מכאן רבי אליעזר: בזמן שטמאי מתים משתלחים, זבים ומצורעים משתלחים; אין טמאי מתים משתלחים, אין זבים ומצורעים משתלחים, כלומר שבזמן שהפסח קרב בטומאה, הואיל ואין טמאי מת אסורים בביאת מקדש, אף זבים ומצורעים אינם חייבים כרת על ביאת מקדש, אף על פי שאינם עושים את הפסח. ואין הלכה כרבי אליעזר.

באור משנה ה

הפסח הראשון שעשו אבותינו במצרים לפני יציאתם משם נקרא "פסח מצרים". משנתנו באה ללמד בדברים שנעשו בפסח מצרים בלבד, ואין אותם הדברים נוהגים לדורות.

מַה בֵּין פֶּסַח מִצְרַיִם לְפֶסַח דּוֹרוֹת? פֶּסַח מִצְרַיִם — קרבן הפסח שהקריבו במצרים, **מִקְחוֹ מִבָּעָשׂוֹר** — לקחו אותו לשם פסח בעשור לחודש ניסן, כמו שכתוב (**שמות יב, ג**): "בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה"... ודרשו מתיבת "הזה": פסח מצרים מקחו מ"בעשור" ואין פסח דורות מקחו מ"בעשור", ואף על פי שגם פסח דורות טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, שלא יהא בו מום,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְנֶאֱכָל בְּחַפָּזוֹן, בְּלַיְלָה אֶחָד; וּפֶסַח דּוֹרוֹת נוֹהֵג כָּל שִׁבְעָה.

ו אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: שָׁמַעְתִּי שֶׁתְּמוּרַת הַפֶּסַח קְרֵבָה וּתְמוּרַת הַפֶּסַח אֵינָהּ קְרֵבָה, וְאֵין לִי לְפָרֵשׁ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי אֲפָרֵשׁ, הַפֶּסַח שֶׁנִּמְצָא קֹדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח — יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיִקַּח בְּדָמָיו שְׁלָמִים, וְכֵן תְּמוּרָתוֹ; אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח — קָרֵב שְׁלָמִים וְכֵן תְּמוּרָתוֹ.

ז הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ, אוֹ זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים — יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה. הַמַּפְרִישׁ

פירוש ברטנורא

ה לילה אחד, ופסח דורות נוהג כל שבעה. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, ונאכל בחפזון בלילה אחד וחמוצו כל היום ופסח דורות חמוצו נוהג כל שבעה, דבפסח מצרים כתיב (שמות י"ג) ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים, קרי ביה ולא יאכל חמץ היום שאתם יוצאים בלבד:

ו שמעתי. מרבותי: **שתמורת הפסח, קריבה.** שלמים אחר הפסח: **ותמורת הפסח אינה קריבה.** ויש תמורת פסח שאינה קריבה היא עצמה שלמים, אלא תרעה עד שתפול בה מום ותמכר ויביא בדמיה שלמים, דמותר הפסח קרב שלמים: **ואין לי לפרש.** שכחתי על איזו שמעתי תקרב, ועל איזו תרעה עד שתסתאב: **הפסח.** שאבד והפריש אחר תחתיו ונמצא פסח ראשון קודם שחיטת השני, שהיה עומד לפנינו בשעת שחיטה, הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח, וזה שלא הקריבו דחהו בידים ולא יקרב הוא עצמו שלמים: **עד שיסתאב.** שיפול בו מום שלא יהיה ראוי לקרבן: **וכן תמורתו.** אם המיר בו בהמת חולין אחרי כן: **לאחר הפסח.** כלומר ואם לאחר שחיטת השני נמצא, הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח, ולא נדחה בידים, ויקרב הוא עצמו שלמים: **וכן תמורתו.** וה"ה דמצי ר' יהושע למיתני בפסח עצמו, יש פסח קרב ויש פסח שאינו קרב:

ז ויפלו דמיו לנדבה. נותנים אותן המעות לתיבה שבמקדש ומקריבין מהן עולות נדבה: **לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח.** דהוה ליה פסח שמתו בעליו ואין כאן מנויין:

משניות מבוארות – קהתי

מכל מקום אין צורך להפרישו לקרבן מ"בעשור", אלא מבקר אדם שניים שלשה טלאים בעשור לניסן, ומפריש אחד מהם בשעת שחיטה (**רש"י**). **וְטָעוּן הַזָּאָה בַּאֲגֻדַּת אֵזוֹב, עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת** – כמו שנאמר (**שמות יב, כב**): "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף", ולא נצטוו על כך אלא לשעה, כמו שנאמר (**שם שם, כג**): "ועבר ה' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף". **וְנֶאֱכָל בְּחִפָּזוֹן** – כמו שנאמר (**שם שם, יא**): "ואכלתם אותו בחפזון", ודרשו: אותו בחפזון ולא פסח אחר בחפזון, כלומר שפסח דורות אין מצווים לאכלו בחפזון, **בְּלַיְלָה אֶחָד** – ויש גורסים: לילה אחד, היינו ליל חמשה עשר בניסן, ואף פסח דורות אינו נאכל אלא לילה אחד (**רש"י**), ולא נקט התנא דבר זה אלא משום שבא להשמיענו אחר כך שלא נהג פסח מצרים אלא יום אחד בלבד, יום חמשה עשר בניסן, בו יצאו ממצרים, שכן מבואר בגמרא שיש להוסיף כאן במשנתנו: וחימוצו נוהג יום אחד – כלומר שאיסור החמץ נהג בחג הפסח של מצרים יום אחד, חמשה עשר בניסן בלבד, שנאמר (**שמות יג, ג-ד**): "ולא ייאכל חמץ. היום אתם יוצאים בחודש האביב"... ודרשו: לא ייאכל חמץ היום שאתם יוצאים בו; **וּפֶסַח דּוֹרוֹת** – אבל פסח שנצטווינו עליו לדורות, **נוֹהֵג כָּל שִׁבְעָה** – איסור חמץ שבו נוהג כל שבעת ימי החג, שנאמר (**שם יב, יח**): "בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחודש בערב. שבעת ימים שאור לא יימצא בבתיכם".

~ יום ששי ~

באור משנה ו

כתוב בתורה (ויקרא כז, י): "ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", פירוש הדברים: מי שהפריש בהמה לקרבן, כגון לעולה או לשלמים, ואחר כך אמר על בהמת חולין שלו: "הרי זו תחת עולה זו", או: "הרי זו תמורת שלמים זו", חלה קדושת הקרבן גם על בהמת החולין, ושתיהן קדושות. משנתנו דנה בתמורה של קרבן הפסח. והיסוד ההלכתי בנדון הוא, שכל מותר פסח קרב שלמים (בהמה שהוקדשה לפסח ולא הוקרבה, הרי היא קרבה כקרבן שלמים).

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: שָׁמַעְתִּי שֶׁתְּמוּרַת הַפֶּסַח קְרֵבָה – שמעתי מרבותי, שיש תמורת פסח, היינו בהמת חולין שהומרה בבהמה של קרבן פסח, שהיא קריבה כקרבן שלמים, **וּתְמוּרַת הַפֶּסַח אֵינָהּ קְרֵבָה** – ויש תמורת פסח שאינה קריבה בעצמה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותימכר ויביא בדמיה קרבן שלמים, **וְאֵין לִי לְפָרֵשׁ** – ואינני יודע לפרש איזו תמורת פסח קריבה ואיזו אינה קריבה. **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי אֲפָרֵשׁ** – את הדברים: **הַפֶּסַח שֶׁנִּמְצָא קֹדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח** – מי שאבד פסחו, והפריש אחר תחתיו, ונמצא הפסח האבוד קודם שחיטת השני, והרי שני הפסחים עומדים לפנינו בשעת שחיטה, הואיל ואותו הפסח שלא שחטו נדחה בידים, אין הוא עצמו קרבן שלמים, אלא **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – עד שיפול בו מום שלא יהא ראוי לקרבן, **וְיִמָּכֵר** – שקרבן שהומם נפדה בממון, **וְיִקַּח בְּדָמָיו שְׁלָמִים** – בהמה לשם קרבן שלמים, **וְכֵן תְּמוּרָתוֹ** – אם המיר בו בהמת חולין אחר כך, דינה כמותו, שאין היא קרבה, אלא תרעה עד שתסתאב ותימכר ויקח בדמיה שלמים. **אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח** – אבל אם נמצא הפסח האבוד לאחר שנשחט כבר הפסח שהופרש תחתיו, **קָרֵב שְׁלָמִים** – הואיל ולא נדחה בידים בהקרבה, שהרי לא היה לפנינו בשעת שחיטה, שתהא השעה קובעתו בשם פסח, לפיכך הוא עצמו קרב כקרבן שלמים. **וְכֵן תְּמוּרָתוֹ** – אם המיר בו בהמת חולין, אף היא קרבה שלמים. בגמרא אמרו, שלפי דברי רבי עקיבא אפשר היה לנקוט דין משנתנו בפסח עצמו, שיש פסח קרב ויש פסח שאיננו קרב, אלא שדרך אגב באה המשנה להשמיענו, שיש גם תמורת פסח שאינה קריבה, ואין אומרים שמתחילתה שלמים היא (**עיין רש"י ותוספות פסחים צו, ב**).

באור משנה ז

אין קרבן הפסח בא אלא זכר בן שנה, שנאמר (שמות יב, ה): "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם". משנתנו דנה במי שהקדיש לפסחו כבשה או כבש בן שנתיים.

הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ, אוֹ זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים – שאינם ראויים לקרבן פסח, כמו שהזכרנו לעיל, **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – עד שיפול בו מום, **וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה** – נותנים דמיו לתיבה שבמקדש, שממעות שבה מביאים בית דין עולות נדבה (כמבואר במסכת שקלים ו, ו). ויש גורסים: "ויביא בדמיו שלמים" (**רש"י**). אבל הרמב"ם פוסק: "ירעה עד שיפול בו מום ויימכר ויביא בדמיו פסח. ואם לא נפל בו מום עד שהקריב פסחו, יביא בדמיו שלמים" (**הל' קרבן פסח ד, ד; עיין נושאי כליו שם**). **הַמַּפְרִישׁ פִּסְחוֹ וָמֵת** – ולא היו עליו מנויים אחרים, ונמצא הפסח עומד בלי בעלים, **לֹא יְבִיאֶנּוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו לְשֵׁם פֶּסַח** – הואיל והוא לא נימנה עליו עם אביו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פִּסְחוֹ וָמֵת — לֹא יְבִיאֻנוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו לְשֵׁם פֶּסַח, אֶלָּא לְשֵׁם שְׁלָמִים.

ח הַפֶּסַח שֶׁנִּתְעָרַב בַּזְּבָחִים — כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה, וַיְפַסִּיד הַמּוֹתָר מִבֵּיתוֹ. נִתְעָרַב בַּבְּכוֹרוֹת — רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם חֲבוּרַת כֹּהֲנִים, יֹאכְלוּ.

ט חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ, וְאָמְרָה לְאֶחָד: צֵא וּבַקֵּשׁ וּשְׁחֹט עָלֵינוּ, וְהָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט, וְהֵם לָקְחוּ וְשָׁחֲטוּ; אִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן — הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵם אוֹכְלִים עִמּוֹ מִשֶּׁלּוֹ; וְאִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן — הֵם אוֹכְלִים מִשֶּׁלָּהֶן וְהוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ; וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד — הוּא אוֹכֵל

פירוש ברטנורא

ח הפסח שנתערב. שלשה טלאים, אחד של פסח ואחד של אשם ואחד של עולה, שנתערבו. כולן ירעו עד שיסתאבו: **ויביא בדמי היפה שבהן.** עולה דשמא היפה עולה היה. ובדמי היפה שבהן אשם דשמא היפה אשם היה. ובדמי היפה שבהן פסח אם קודם הפסח נסתאבו כולן, ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאם לשלמים דשמא היפה פסח היה. ואותו מותר שצריך להוסיף על הב' עד שיגיעו לדמי היפה, יפסיד משלו. וכיצד עושה, אם היפה שבהן שוה סלע, מביא ג' סלעים מביתו ונוטל הסלע האחד ואומר, כל מקום שהיא העולה הרי היא מחוללת על סלע זו, ויביא ממנו עולה. ונוטל הסלע הב' ואומר, כל מקום שהוא אשם הרי הוא מחולל על סלע זו, ויביא בו אשם. וכן לשלמים: **נתערב הפסח בבכורות.** שמתן דמם ודם הפסח שוה: **ר' שמעון אומר אם חבורת כהנים יאכלו.** כולן בו בלילה, שהבכור נאכל לכהנים. ויקרב פסח לשם פסח בכ"מ שהוא, ובכורות לשם בכורות בכל מקום שהן, ואף ע"פ שהן ממעטין בזמן אכילת הבכור, שהבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד ועכשיו אין אוכלין אותו אלא עד חצות כזמן הפסח ונמצאו מביאין קדשים לבית הפסול, ר"ש סבר שיכולין להביא קדשים לבית הפסול, ורבנן פליגי עליה ואמרי ירעו כולן עד שיסתאבו ויביא מעות בדמי היפה שבהן כדאמרן בפסח שנתערב בזבחים. ואין הלכה כר"ש:

ט צא ובקש. את האבוד ושחוט עלינו: **אם שלו נשחט ראשון.** הואיל והם אמרו לו שחוט עלינו על שלו הם נמנים ושלהם ישרף, דפסח בלא בעלים הוא ואוכלין כולם משלו: **ואם שלהן נשחט ראשון.** הוא אוכל משלו, שהרי לא נמנה על שלהן. והן אוכלין משלהן, שהרי חזרו בהן מן האבוד ומשכו

משניות מבוארות – קהתי

אֶלָּא לְשֵׁם שְׁלָמִים – שדינו כמותר הפסח שקרב שלמים. ברם, אם בנו נימנה עליו עם אביו יביאנו לשם פסח. במה דברים אמורים? כשמת אביו בארבעה עשר אחר חצות היום, שנמצאת חובת הפסח חלה עליו לפני האנינות. אבל אם מת קודם חצות היום, הואיל וחלה עליו האנינות קודם הפסח, הרי זה נדחה לפסח שני **(גמרא; רמב"ם שם שם, ה).**

~ שבת קודש ~

באור משנה ח

הַפֶּסַח – קרבן הפסח, **שֶׁנִּתְעָרַב בַּזְּבָחִים** – בקרבנות אחרים, כגון שהיו שלשה טלאים: אחד של פסח ואחד של עולה ואחד של אשם, והרי קרבנות אלו אינם שווים לא בזמן אכילתם ולא במתן דמם על המזבח, וכיון שנתערבו, כולם אינם ראויים להקרבה, הלכך **כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ** – עד שיפול בהם מום, **וְיִמָּכְרוּ** – לאחר שהוממו, **וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה** – כל אחד מהקרבנות הללו הוא חייב להביא בסכום המעות שבו נמכר היפה שבהם, שמא אותו קרבן היה היפה, כגון אם מכר את האחד בסלע והאחד בסלע וחצי והאחד בשני סלעים, צריך הוא לקנות שלש טלאים אחרים, כל טלה בשני סלעים, כדמי היפה שבהם, **וַיְפַסִּיד הַמּוֹתָר מִבֵּיתוֹ** – המותר של סלע וחצי הוא מפסיד מכספו, שהרי מכר את כלם בארבעה סלעים וחצי, ועכשיו כשהוא צריך לקנות את הקרבנות בששה סלעים עליו להוסיף את ההפרש משלו. **רש"י** מפרש: הואיל וקדושת הבהמה חלה על דמיה, ואין משנים מקדושה לקדושה, לפיכך מביא ששה סלעים מביתו, ונוטל שניים מהם ואומר: כל מקום שהיא העולה הריהי מחוללת על שני סלעים אלו, ומביא בהם עולה, וכן בשאר הקרבנות (עיין "תוספות יום טוב", שקשה לו לפי רש"י, למה נקטה המשנה "יימכרו"). ומביא בשני סלעים קרבן פסח אם נסתאבו כולם קודם הפסח. ואם נסתאבו לאחר הפסח, מביא בהם שלמים, שהרי הפסח שלא בזמנו קרב שלמים. ברם, אם נתערב פסח בשלמים, יקרבו כולם שלמים, מפני שהשלמים טעונים סמיכה ושתי מתנות שהן ארבע, מה שאין כן בפסח; וכבר הזכרנו שמותר הפסח קרב שלמים. **נִתְעָרַב בַּבְּכוֹרוֹת** – אם נתערב הפסח בבכורות, שמתן דמם על המזבח שווה, כמו ששנו (זבחים ה, ח): "הבכור והמעשר והפסח שחיטתם בכל מקום בעזרה ודמם טעון מתנה אחת", אבל שונים הם באכילתם: "הבכור נאכל לכהנים לשני ימים ולילה אחד, והפסח אינו נאכל אלא בלילה (עד חצות) ואינו נאכל אלא למנוייו", **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם חֲבוּרַת כֹּהֲנִים** – נמנתה על פסח זה, **יֹאכְלוּ** – את כולם בליל הפסח, כלומר שיקריבו בערב פסח את כל הבהמות שבתערובת, ויאמרו: כל מקום שהוא הפסח יהא קרב לשם פסח, וכל מקום שהם הבכורות יהיו קרבים לשם בכורות, ויאכלו את הכל בליל הפסח עד חצות כדין קרבן הפסח. ואף על פי שממעטים בזמן אכילת הבכורות, שהרי הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד, כמו שהזכרנו לעיל, ועכשיו אין אוכלים אותו אלא עד חצות, ונמצא שמביאים קדשים לבית הפסול (גורמים לקדשים שייפסלו, היינו שיבואו לידי נותר), מכל מקום אין רבי שמעון חושש לכך, שהולך הוא לשיטתו, שמותר להביא קדשים לבית הפסול. אמנם חכמים חולקים עליו וסוברים שאין מביאים קדשים לבית הפסול, ולפיכך לדעת חכמים אם נתערב פסח בבכורות, ירעו כולם עד שיפול בהם מום, ויביא בדמי היפה שבהם קרבן פסח, כמו שבארנו לעיל; וכל הבהמות שבתערובת מותר לאכלן בתורת בכור בעל מום (כמבואר זבחים ח, ב). ואם כבר הביא פסחו, מביא בדמי היפה שבהם קרבן שלמים (במקום קרבן הפסח שבתערובת). כמו שבארנו לעיל **(עיין גמרא פסחים צח, ב).** והלכה כחכמים **(רמב"ם הל' קרבן פסח ד, ח).**

באור משנה ט

חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ, וְאָמְרָה לְאֶחָד – מחבריה, **צֵא וּבַקֵּשׁ** – את הפסח שאבד, **וּשְׁחֹט עָלֵינוּ** – אותו פסח, לכשתמצאנו, **וְהָלַךְ וּמָצָא** – את הפסח, **וְשָׁחַט** – אותו לשם בני החבורה, **וְהֵם לָקְחוּ** – ובני החבורה לקחו כבש אחר, כי חששו שלא יימצא הפסח שאבד, **וְשָׁחֲטוּ** – אותו לשם פסח, **אִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן** – אם הפסח שנמצא על ידי שליחם נשחט ראשון, **הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵם אוֹכְלִים עִמּוֹ מִשֶּׁלּוֹ** – שמאחר שעשאוהו שליח ואמרו לו "שחוט עלינו", הרי על שלו נימנו כולם, ושוב אינם יכולים אחר שחיטתו להימנות על פסח אחר, הלכך כולם אוכלים משלו, ושלהם יישרף כדין פסח בלא בעלים. **וְאִם שֶׁלָّהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, הֵם אוֹכְלִים מִשֶּׁלָּהֶן** – לפי שחזרו בהם מן השליחות ומשכו ידיהם מן הפסח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵם אֵינָם אוֹכְלִים עִמּוֹ, וְשֶׁלָּהֶן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. אָמַר לָהֶן: אִם אֲחַרְתִּי, צְאוּ וְשַׁחֲטוּ עָלַי; הָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט, וְהֵן לָקְחוּ וְשָׁחֲטוּ; אִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן — הֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן, וְהוּא אוֹכֵל עִמָּהֶן; וְאִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן — הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ וְהֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן; וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶם נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד — הֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן, וְשֶׁלּוֹ יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, וּפָטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. אָמַר לָהֶן וְאָמְרוּ לוֹ — אוֹכְלִין כֻּלָּן מִן הָרִאשׁוֹן; וְאִם אֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן — שְׁנֵיהֶם יוֹצְאִין לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. לֹא אָמַר לָהֶן וְלֹא אָמְרוּ לוֹ — אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה.

פירוש ברטנורא

ידיהן ממנו: **והן אינן אוכלין עמו.** שמא שלהן נשחט ראשון ומשכו ידיהן מזה: **ושלהן יצא לבית השריפה.** שמא שלו נשחט ראשון ואין נמנין על השני: **ופטורין מפסח שני.** דממה נפשך בראשון נמנו, ואכילה לא מעכבת: **אמר להן.** אותו היחיד שהלך לבקש את האבוד, אם אחרתי תמנוני עמכם ושחטו עלי. והם לא אמרו לו שחוט עלינו: **הוא אוכל עמהן.** ושלו ישרף. כיון שהמנוהו על שלהן הרי נמשך מן הראשון וחזר בו משליחותו: **ושלו יצא לבית השריפה.** שמא שלהן נשחט ראשון ונמשך [משלו, שהרי] עשאן שלוחין: **ופטור מפסח שני.** דממה נפשך בראשון נמנה, ואכילה לא מעכבת: **אמר להן.** שחטו עלי אם אחרתי: **ואמרו לו.** בקש ושחוט עלינו: **יאכלו כולם מן הראשון.** דהוא שלוחם והם שלוחיו: **ואם אין ידוע איזה ראשון שניהם ישרפו.** ופטורים מפסח שני: **אינן חייבין באחריות זה לזה.** אין להם טענה זה על זה. אין חוששין איזה ראשון, אלא הוא אוכל משלו, והן אוכלין משלהן:

משניות מבוארות – קהתי

שאבד לפני שחיטתו ונימנו על שלהם, **וְהוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ** – שהרי לא נימנה עמהם על שלהם; **וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן** – שלו או שלהם, **אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד** – בזמן אחד, **הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ** – שהרי לא נימנה עמהם על שלהם, **וְהֵם אֵינָם אוֹכְלִים עִמּוֹ** – שמא שלהם נשחט ראשון ונמצא שמשכו ידיהם משלו ולא נימנו עליו, **וְשֶׁלָּהֶן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה** – שאף מן הפסח שלהם אינם יכולים לאכול, שמא שלו נשחט ראשון ולא יכלו להימנות על שלהם, הלכך דינו בשריפה, **וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי** – אף על פי שאינם אוכלים לא משלו ולא משלהם, שהרי מכל מקום נימנו על אחד מהם והוא נשחט ונזרק לשמם, אלא שאינם יודעים איזהו פסחם כדי שיוכלו לאכול ממנו, ואכילה אינה מעכבת, **אָמַר לָהֶן** – אחד מבני החבורה שיצא לחפש את הפסח האבוד: **אִם אֲחַרְתִּי, צְאוּ וְשַׁחֲטוּ עָלַי** – כלומר שבני החבורה לא אמרו לו "שחוט עלינו", אלא הוא אמר להם: אלך ואחפש את הפסח שאבד ואם תראו שאחרתי לבוא, תמנוני עמכם ותשחטו עלי; **הָלַךְ וּמָצָא** – את הפסח שאבד, **וְשָׁחַט** – אותו **וְהֵן לָקְחוּ וְשָׁחֲטוּ** – פסח אחר. **אִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, הֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן** – שהרי סלקו עצמם מן האבוד, **וְהוּא אוֹכֵל עִמָּהֶן** – שהרי נימנה עמהם על שלהם, ומשנשחט אינו יכול למשוך ידיו ממנו, ושלו יישרף, כדין פסח שאין לו בעלים; **וְאִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ** – שחזר בו ממה שאמר להם שישחטו עליו, ומשך ידיו מן הפסח שלהם לפני שחיטתו, **וְהֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן** – שהרי לא עשאוהו שליחם לשחוט עליהם, ומזמן כבר נסתלקו ממנו. **וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶם נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, הֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן** – שהרי לא עשאוהו שליחם, כמו שבארנו לעיל, **וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן** – שמא שלו נשחט ראשון ומשך ידיו משלהם ולא נמנה עליו, **וְשֶׁלּוֹ יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה** – שמא שלהם נשחט ראשון, וכיון שעשאם שליחים לשחוט עליו, לא יכול היה להימנות על פסח אחר, הלכך פסח שלו דינו בשריפה; **וּפָטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי** – שמכל מקום נימנה על אחד משני הפסחים הללו, ואכילה אינה מעכבת, כמו שבארנו לעיל. **אָמַר לָהֶן:** אם אחרתי צאו ושחטו עלי, **וְאָמְרוּ לוֹ:** בקש הפסח ושחוט עלינו, **אוֹכְלִין כֻּלָּן מִן הָרִאשׁוֹן** – מן הפסח שנשחט ראשון, שהרי הוא שליח שלהם והם שליחים שלו; והשני יישרף. **וְאִם אֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן** – או שנשחטו שניהם כאחד, **שְׁנֵיהֶם יוֹצְאִין לְבֵית הַשְּׂרֵפָה** – ומכל מקום פטורים מלעשות פסח שני כמו שבארנו לעיל. **לֹא אָמַר לָהֶן וְלֹא אָמְרוּ לוֹ** – כלומר שלא אמרו זה לזה כלום, אלא שאחד מבני החבורה הלך מעצמו לחפש את הפסח שאבד ומצאו ושחטו, והם לקחו ושחטו פסח אחר, אף על פי שהיה בלבם שישחטו כל אחד מהם על חברו או שהיו שם מעשים ורמזים, שניתן היה להבין מהם שכל אחד ישחוט על חברו, הואיל ולא פירשו ולא אמרו זה לזה כלום (**רמב"ם; המאירי**), **אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה** – אין אחריות וטענה זה על זה, ואין חוששים כלל איזה נשחט ראשון, אלא הוא אוכל משלו והם אוכלים משלהם. בגמרא מובאת ברייתא: "אמר להן ואמרו לו, אוכל מן הראשון (**מן הפסח שנשחט ראשון**). לא אמר להן ולא אמרו לו, אינן אחראין זה לזה; מכאן אמרו חכמים: יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים, שנאמר (**משלי יז, כח**): "אויל מחריש חכם ייחשב".

עבודה מסוג יציאת מצרים קיימת וצריכה להיות בכל דור ודור ובכל יום ויום

לקוטי שיחות פרשת תזריע כרך יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ד עמוד ב. עתה עוסקת הגמרא בהמשך דבריו של אבא בנימין: שנינו בברייתא, **'וְעַל מִטָּתִי שֶׁתְּהֵא נְתוּנָה בֵּין צָפוֹן לַדָּרוֹם'.**

הגמרא מביאה מימרא המפרשת את שכרו של האדם העושה כן: **דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל** אדם **הַנּוֹתֵן** – המניח את **מִטָּתוֹ בֵּין** צד **צָפוֹן לְצַד דָּרוֹם, הַוְיָין לֵיהּ** – יהיו לו **בָּנִים זְכָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים יז יד) **'וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים'**, ויש לדרוש המקרא כך, 'וצפונך', המניח מיטתו בין צפון לדרום, 'ישבעו בנים', יהיו לו בנים זכרים. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר,** אדם המניח מיטתו בין צפון לדרום זוכה **אַף** לכך **שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ מַפֶּלֶת נְפָלִים, כְּתִיב הָכָא** – נאמר כאן, לגבי המניח מטתו בין צפון לדרום, **'וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם', וּכְתִיב הָתָם** – ונאמר שם, לענין לידת רבקה (בראשית כה כד), **'וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִים בְּבִטְנָהּ',** ומאחר ומצינו בשניהם לשון 'מילוי' יש ללמוד המקראות זה מזה, שכשם שרבקה מלאו ימי הריונה ולא הפילה ולדותיה, כן המניח מיטתו בין צפון לדרום, זוכה לכך שימלאו ימי הריונה של אשתו ולא תפיל את עוברה.

רש"י

צפון לדרום. ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונראה בעיני שהשכינה במזרח או במערב לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות: **וצפונך.** לשון צפון וסיפיה דקרא ישבעו בנים: **תמלא בטנם.** תמלא ימי הריונם: **טורף נפשו באפו.** לך אומר אשר גרמת לך לטרוף את נפשך בפניך ומה היא הנפש זו תפלה כמו שנאמר ואשפוך את נפשי לפני ה' (ש"א א): **הלמענך תעזב ארץ.** וכי סבור היית שבשבילך שיצאת תסתלק השכינה ויעזוב את חבירך המתפלל לפניו: **לוא הקשבת.** לשון המתנה היא: **למצותי.** בשביל מצותי אשר צויתי לגמול חסד:

הגמרא מביאה מימרא נוספת של התנא אבא בנימין בענייני תפילה: **תַּנְיָא** בברייתא, **אַבָּא בִּנְיָמִין אוֹמֵר, שְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ** לבית הכנסת **לְהִתְפַּלֵּל, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶם** וגמר **לְהִתְפַּלֵּל, וְלֹא הִמְתִּין אֶת חֲבֵרוֹ** עד שיגמור אף הוא את תפילתו, **וְיָצָא** מבית הכנסת, והשאיר את חבירו המתפלל לבדו, **טוֹרְפִין** [־מערבבים] **לוֹ** את **תְּפִלָּתוֹ בְּפָנָיו,** כלומר, שאין התפילה מקובלת לפני הקדוש ברוך הוא.

ומנין יש ללמוד זאת, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב יח ד) **'טוֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ הַלְמַעַנְךָ תֵּעָזֵב אָרֶץ'.** ויש לדרוש מקרא זה לענין אדם העוזב את חבירו לבדו בבית הכנסת, וכך קורא עליו הכתוב, אתה הוא שגרמת לעצמך לטרוף את נפשך [־תפילתך] בפניך, וכי סבור היית שבשביל שיצאת מבית הכנסת והנחת את חבירך לבדו תסתלק השכינה משם ותעזוב את חבירך המתפלל. **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא** שֶׁאדם זה **גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפסוק **'וְיַעֲתֹק צוּר מִמְּקוֹמוֹ', וְאֵין 'צוּר' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לב יח) **'צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי',** דהיינו, שמעשה זה גורם שהקדוש ברוך הוא מעתיק [־מעביר] את מקומו מן הארץ, ואינו משרה עוד את שכינתו על ישראל.

וְאִם אותו אדם שסיים תפילתו תחילה **הִמְתִּין לוֹ** לחבירו עד שיסיים אף הוא את תפילתו, ולא עזב את בית הכנסת, **מַה שְּׁכָרוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא,** הרי הוא **זוֹכֶה לַבְּרָכוֹת הַלָּלוּ** המפורשות בספר ישעיה (מח יח־יט), **שֶׁנֶּאֱמַר 'לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי, וַיְהִי כַנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כְּגַלֵּי הַיָּם, וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ וגו'** כִּמְעֹתָיו, לֹא יִכָּרֵת וְלֹא יִשָּׁמֵד שְׁמוֹ מִלְּפָנַי'. ויש לדרוש המקרא כך, 'הקשבת' הוא לשון המתנה, 'למצוותי' היינו בשביל שציויתי לגמול חסד, דהיינו שאדם הגומל עם חבירו חסד בכך שהוא ממתין לו, זוכה לכל הברכות האמורות שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** הכהן – את המגילת סוטה **עַל שְׁנֵי דַּפִּין** – עמודים, כספר תורה הנכתב עמודים עמודים, הרי המגילה **פְּסוּלָה,** משום ש'**סֵפֶר' אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא** – נכתב 'ספר' בלשון יחיד, ומשמע שצריך לכותבה בעמוד אחד, **וְלֹא** יכתבנה **שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים.**

ועוד אמר רבא, אם **כָּתַב** הכהן **אוֹת אַחַת** בלבד מפרשת סוטה, **וּמָחַק** את **האוֹת אַחַת** במים, והמשיך **וְכָתַב אוֹת אַחַת** שלאחריה בפרשה, **וּמָחַק** את **האוֹת אַחַת** השניה, וכן עשה עד סוף הפרשה, **פְּסוּלָה,** אף שנמצא לבסוף שכתב ומחק את כל הפרשה, ונלמד מ**הִכְתִּיב** "והעמיד את האשה לפני ה' **וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת",** שצריך שתהיה כולה כתובה יחד.

בָּעֵי – הסתפק **רָבָא,** אם **כָּתַב** הכהן **ב' מְגִילּוֹת לִשְׁתֵּי סוֹטוֹת** – לכל אחת כתב מגילה מיוחדת עבורה, **וּמְחָקָן** – את שתי המגילות **לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד, מַהוּ** - האם כשרים המים לבדיקה, ונותנים לכל אחת מהם לשתות מהכוס או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, שנאמר בפרשה 'ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת', ולומדים שסדר בדיקת הסוטה צריך להיעשות לשם הסוטה שנבדקת, ויש להסתפק האם **כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ בְּעֵינָן** - שרק כתיבת המגילה צריכה להיות לשמה, וממילא **וְהָאִיכָּא** – באופן זה יהיו המים כשרים לבדיקה, כיון שהמגילות נכתבו לשמן כדין. **אוֹ** דִּילְמָא לא די שכתיבת המגילה תהיה לשמה של אותה סוטה, אלא **בְּעֵינָן נַמִּי** שהמְחִיקָה לתוך המים תיעשה **לִשְׁמָהּ,** וצריך שיהיה ניכר הדבר שנעשתה המחיקה לשמה, ובאופן זה שנמחקו שני המגילות לכוס אחת, לא ניכר שנעשתה המחיקה לשמן – ויהיו המים פסולים.

מוסיף רבא להסתפק, **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר** – לפשוט כהצד השני, שאכן **בְּעֵינָן נַמִּי** שתעשה **הַמְחִיקָה לִשְׁמָהּ** של אותה סוטה, ובאופן הקודם יהיו המים פסולים. מה יהיה הדין אם **מְחָקָן** - את שתי המגילות **בְּב' כּוֹסוֹת** – כל מגילה מחק לתוך כוס נפרדת לשם סוטה אחת, **וְחָזַר** לאחר מיכן **וְעֵירְבָן** - את המים של שני הכוסות יחד, **מַהוּ** - האם מים אלו כשרים או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **מְחִיקָה לִשְׁמָהּ בְּעֵינָן** – המחיקה עצמה צריכה להיעשות באופן שניכר שנעשתה לשם סוטה זו, וממילא **וְהָאִיכָּא** – באופן זה יהיו המים כשרים לבדיקה, כיון שעשה את המחיקות כדינם, וישתו שתיהן מהמים שהתערבו. **אוֹ** דִּילְמָא לא די שהכתיבה והמחיקה יֵעשו לשם אותה סוטה, אלא צריכה כל אחת לשתות את המים שנעשו לשמה, ובאופן זה, **הָא לָאו דִּידָהּ קָא שַׁתְיָא** – הסוטה הזו אינה שותה את המים שהוכנו עבורה, שהרי מעורב בהם מהמים שנעשו לשניה, **וְהָא** - גם השניה **לָאו דִּידָהּ קָא שַׁתְיָא** שהרי שותה אף מימי חברתה המעורבים בהם – ויהיו המים פסולים.

מוסיף רבא להסתפק, **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר** – לפשוט כהצד השני, שצריכה הסוטה לשתות דוקא את המים שנעשו לשמה, ולכן באופן הקודם יהיו המים פסולים כיון **שהָא לָאו דִּידָהּ קָא שַׁתְיָא, וְהָא לָאו דִּידָהּ קָא שַׁתְיָא,** אלא כל אחת שותה אף את מי חברתה המעורבים. מה יהיה הדין אם לאחר שעירבו את המים שבשני הכוסות, **חָזַר** הכהן **וְחִלְּקָן** - את המים לשתי כוסות, ונותן לכל אחת מהם לשתות מכוס אחת, **מַהוּ** - האם מים אלו כשרים או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **יֵשׁ בְּרֵירָה** - שכשמחלקם, נחשב הדבר כאילו התברר שהמים שניתנו בכוס של האחת הם המים שנעשו עבורה, והמים שניתנו בכוס של השניה הם המים שנעשו עבורה, ויהיו המים כשרים לבדיקה. **אוֹ אֵין בְּרֵירָה** - אין זה נחשב שהתברר שכל אחת מהן קיבלה את המים שנעשו עבורה – ויהיו המים פסולים. מסיקה הגמרא, **תִּיקוּ** – נשאר הדבר בספק.

בָּעֵי רָבָא, אם הכהן לא השקה את הסוטה את המים מתוך כלי, אלא **הִשְׁקָהּ** אותה **בְּסִיב** – מתוך סיב חלול, **מַהוּ** – האם שתיה באופן זה מועילה לבודקה או לאו. וכן הסתפק באופן שהשקה אותה **בְּשִׁפּוֹפֶרֶת** – מתוך צינור, **מַהוּ** – האם שתיה באופן זה מועילה לבודקה או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ** ומועילה לבודקה, **אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ** ולא מועילה לבודקה. מסיקה הגמרא, **תִּיקוּ.**

בָּעֵי רַב אַשִׁי, אם **נִשְׁפְּכוּ** מקצת **מֵהֶן** – ממי המרים, לאחר שמחק לתוכן את המגילה, **וְנִשְׁתַּיְּרוּ מֵהֶן** מקצת מהמים, **מַהוּ** - האם יכולה להיבדק במים הנותרים או לאו. מסיקה הגמרא **תִּיקוּ.**

אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב ב' שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסוֹטָה, לָמָּה הוצרכו, ולא די בשבועה אחת. ומבאר, **אַחַת** – את השבועה הראשונה, משביע הכהן **קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִילָה, וְאַחַת** – את השבועה השניה משביע הכהן **לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה.** מקשה הגמרא, **מַתְקִיף לָהּ רָבָא,** והרי **תַּרְוַיְיהוּ** – שני השבועות **קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה כְּתִיבָן** בתורה, ומשמע שאת שתי השבועות משביע לפני המחיקה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** – חולק על רבי זירא ומבאר באופן אחר, לעולם שתי השבועות הן לפני המחיקה, אלא **שאַחַת** – השבועה השניה היא **שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה** - מזכיר הכהן בשבועה את הקללה שתחול עליה אם ימצא שזינתה, **וְאַחַת** - השבועה הראשונה היא **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה,** אלא שבועה בעלמא שלא זינתה.

שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמִי שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה** – כיצד משביע אותה הכהן את השבועה עם האלה. ומבארת, **אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב,** שאומר לה **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ** בשמו של הקב"ה **שֶׁלֹּא נִטְמֵאת,** ומוסיף לומר לה **שֶׁאִם** אכן **נִטְמֵאת, יָבוֹאוּ בִיךְ** המים לצבות בטן ולנפל ירך, והאשה אומרת אמן אמן, ומסכימה לשבועה זו ומקבלת את האלה עליה. דוחה הגמרא, **אָמַר רָבָא,** זה אינו נחשב 'שבועת האלה', שהרי **אָלָה לְחוּדָהּ קַיְיָמָא** – האלה שאומר לה עומדת בפני עצמה ואינה חלק מהשבועה, **וּשְׁבוּעָה לְחוּדָהּ קַיְיָמָא** – השבועה שלא נטמאת עומדת בפני עצמה ואין מזכיר בה את האלה, ומהלשון 'שבועת האלה', משמע שמשביע אותה אף על האלה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** 'שבועת האלה' נאמרת בלשון זו, **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ, שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ,** ומקבלת על עצמה את האלה בשבועה. דוחה הגמרא, **אָמַר רַב אַשִׁי,** גם זה אינו הביאור ב'שבועת האלה', כיון שבאופן זה נמצא **שאָלָה אִיכָּא** – על הקללה הוא משביע אותה, ואילו **שְׁבוּעָה לֵיכָּא** – על המעשה עצמו אם נטמאה או לאו, אינו משביע אותה. **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי,** 'שבועת האלה' נאמרת בלשון זו, **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ** שנכונים הם הדברים שאמרת **שֶׁלֹּא נִטְמֵאת,** ומוסיף ומשביע את האשה, **וְאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ** האלה.

בשבועת הסוטה נאמר 'ואמרה האשה אמן אמן', שצריכה הסוטה לקבל על עצמה את השבועה ולהודות עליה, מפרשת המשנה הטעם שכופלת האשה האמן בדבריה.

משנה. שואלת המשנה, **עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת** הסוטה בשבועתה **אָמֵן אָמֵן** - שני פעמים. ומבארת, שעונה **אָמֵן עַל הָאָלָה** – מקבלת על עצמה את הקללה שאמר לה הכהן שתחול עליה אם זינתה, וכן **אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה** – מקבלת על עצמה את השבועה שמשביעה הכהן, והרי זה כמי שנשבעת בעצמה. וכן, **אָמֵן מֵאִישׁ זֶה** – נשבעת שלא זינתה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, **וְאָמֵן מֵאִישׁ אַחֵר** – נשבעת גם שלא זינתה עם אדם אחר. וכן אומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי** - נשבעת שלא זינתה אף בהיותה **אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה,** ומכאן למדו דין גלגול שבועה, שאף שלא היה עליה קינוי כשהיתה ארוסה, מגלגלים עליה שבועה גם על זמן זה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

עַל שְׁנֵי דַּפִּין. כְּדַפִּין שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה הָעֲשׂוּיִין עַמּוּדִים: **כָּתַב אוֹת אַחַת וּמְחָקָהּ.** עַל הַמַּיִם, וְחָזַר וְכָתַב אוֹת שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ וּמְחָקָהּ עַד שֶׁהִשְׁלִים אֶת כֻּלָּהּ פָּסוּל, דִּכְתִיב אֶת כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ כְּאֶחָד: לִשְׁמָהּ. בְּסֵפֶר לְעַצְמוֹ, דִּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ לִשְׁמָהּ: מְחִיקָה נַמִּי. בְּכוֹס לִשְׁמָהּ לְעַצְמָהּ, שֶׁיְּהֵא נִבָּר הַמְּחִיקָה שֶׁהִיא לִשְׁמָהּ: הִשְׁקָה בְּסִיב. שֶׁהוּא חָלוּל בְּדֶרֶךְ שֶׁהַתִּינוֹקוֹת שׁוֹתִין: שֵׁיֵּשׁ עָמָּהּ אָלָה. דִּכְתִיב בְּחֶדְוָא מִנַּיְיהוּ בְּשִׂבוֹעַת הָאָלָה, וּלְקַמִּיהּ מְפָרֵשׁ הֵיכִי דָּמֵי: מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ. בְּשֵׁם, וּמַזְהִיר שֵׁם: שֶׁלֹּא נִטְמֵאת. שֶׁאִתְּךָ אוֹמֵר אֱמֶת שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, הֵיינוּ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה: שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ. הַמַּיִם לְצִבּוֹת בֶּטֶן כּוֹר, וְהֵיינוּ אָלָה: אֹמֵר רָבָא אָלָה לְחוּדָהּ קַיְימָא כּוֹ. שְׁבוּעָה וְאָלָה יֵשׁ כָּאן וּשְׁנֵיהֶן עַל הָאִשָּׁה, וּקְרָא כְּתִיב בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה שֶׁהַשְּׁבוּעָה שֶׁל אָלָה: מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ. דְּאִיכָּא הַשְׁתָּא שְׁבוּעַת הָאָלָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אֶת הָאָלָה שֶׁתְּחוּל: שְׁבוּעָה לֵיכָּא. עַל הָאִשָּׁה, וּקְרָא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעַ אֶת הָאִשָּׁה: מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ. מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁיֵּהָא אֱמֶת מַה שֶׁאָמַרְתָּ בְּפָנֵינוּ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, וְאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ הַמַּיִם, דְּקַיְימָא שְׁבוּעָה אַאִשָּׁה שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאָלָה שֶׁתְּחוּל: מִתְנִי' אָמַן עַל הָאָלָה וְכוּ'. לְכָךְ הֲצְרְכָה לִכְפּוֹל: אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה. עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה הוּא מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ זְנוּת שֶׁל אֵירוּסִין אַע"פ שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ קִנּוּי, וּמִכָּאן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה:

תוספות

כתבה על שני דפין פסולה. מקשים לפירוש רש"י [שפי'] בדפין של ס"ת מפרק בתרא דגיטין (קף פז:) דתנן שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר ולא חשיב ליה שני ספרים כיון דמעורה כדאמרי' בפרק שני דגיטין (קף כ:) אהא הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת וכו' בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו וקפריך ותיפוק ליה משום דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים לא צריכא דמעורה ובהקומץ רבה (מנחות קף לג.) גבי מזוחה אמר נמי אמר רב יהודה שמואל כתבה על שני דפין פסולה מיתיבי כתבה על שני דפין והניח בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה ראויה לשני סיפין קא אמר אלמא דשני דפין דקאמר שמואל בנתחבין זה מזה קאמר שאין מעורין להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאינן מעורין ופירש ר"י הא דאמר נמי בפ' ראהו ב"ד (כ"ב קף סו.) אפי' לרבנן דאמרי קרן פרה פסול כיון דאית בה גילדי כשנים ושלש שופרות דמי ואע"ג דמחברי התם נמי דרכו להוסיף בכל שנה גלד אחד והרי הוא כמביאו משופר אחר ומדבקו לזה כדתנן דיבק שברי שופרות פסול מפני שמתחילתו לא היתה ברייתן בבת אחת וניכר התוספת ולא מהני חיבורו ודומה כאילו גט שכתבו על ב' דפין ותפרן יחד דפסול דאהא דוקא כשכתב חצי מגילת סוטה על דף זה וחציה על דף אחר אמרינן דחשיב שני ספרים וה"ה אם כתב לה שתי מגילות ומחקן לתוך כוס אחד וכן גבי גט אם נתן לה שני גיטין אע"ג דכל חד וחד שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין ולא מיגרשא בתרוייהו משום שנים או שלשה ספרים כדאמרינן בפ' שור שנגח (כ"ק קף מ.) כופר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה כופרין ובפרק לולב הגזול (סוכה קף לה.) לינקוט תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה פירות ואין להקשות מאי שנא משנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ולא חשיב ליה כשני שופרות דהתם בשמיעה תליא מילתא והוא לא שמע אלא קול הפנימי:

חזר וחלקן מהו יש בהרירה או אין בהרירה. האי

כְּתָבָהּ עַל שְׁנֵי דַּפִּין פְּסוּלָה. "סֵפֶר" אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים. כָּתַב אוֹת אַחַת וּמְחָקָהּ אוֹת אַחַת וְכָתַב אוֹת אַחַת וּמְחָקָהּ אוֹת אַחַת פְּסוּלָה, דִּכְתִיב: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת". בָּעֵי רָבָא: כָּתַב שְׁתֵּי מְגִילּוֹת לְשִׁתֵּי סוֹטוֹת, וּמְחָקָן לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד מַהוּ? כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן וְהָאִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא בָּעֵינַן נַמִּי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ? וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר בָּעֵינַן נַמִּי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ, מְחָקָן בִּשְׁתֵּי כוֹסוֹת, וְחָזַר וְעֵירָבָן מַהוּ? מְחִיקָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן, וְהָאִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא הָא לָאו דִּידֵהּ קָא שָׁתְיָא? וְהָא לָאו דִּידֵהּ קָא שָׁתְיָא וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר הָא לָאו דִּידֵהּ קָא שָׁתְיָא וְהָא לָאו דִּידֵהּ קָא שָׁתְיָא, אִם חָזַר וְחִלְּקָן מַהוּ? יֵשׁ בְּרִירָה, אוֹ אֵין בְּרִירָה? תֵּיקוּ. בָּעֵי רָבָא: הִשְׁקָה בְּסִיב, מַהוּ? בִּשְׁפוֹפֶרֶת מַהוּ? דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ, אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב אַשִׁי: נִשְׁפְּכוּ מֵהֶן, וְנִשְׁתַּיְּירוּ מֵהֶן מַהוּ? תֵּיקוּ. אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב: שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסוֹטָה לָמָּה? אַחַת קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָה, וְאַחַת לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה.

מַתְקִיף לָהּ רָבָא: תַּרְוַיְיהוּ קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָה כְּתִיבָן?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אַחַת שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה וְאַחַת שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה. הֵיכִי דָּמֵי שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה? אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב: "מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךָ". אָמַר רָבָא: אָלָה לְחוּדָהּ קַיְימָא וּשְׁבוּעָה לְחוּדָא קַיְימָא? אֶלָּא אָמַר רָבָא, "מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךָ". אָמַר רַב אַשִׁי: אָלָה אִיכָּא שְׁבוּעָה לֵיכָּא?! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, וְאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךָ: **מתני'** עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת "אָמֵן אָמֵן", אָמֵן עַל הָאָלָה אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה, אָמֵן מֵאִישׁ זֶה אָמֵן מֵאִישׁ אַחֵר. אָמֵן שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה

ושומרת

שומרת

לא דמי לברירה דמדלה מן הבור פלוגתא דר' אליעזר ב"י ורבנן בשור שנגח (כ"ק קף מא:) דהתם לא הוכר חלקו של אחד מהן לעולם אבל הכא הוכר הכתב ונתערב וכן ברירה משני לוגין שאני עתיד להפרישם דמייתי בפ' מרובה (פס קף פט:) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן לכולהו ברירות דמייתי בפ' כל הגט (גיטין קף כה.) אבל דמי לברירה דמייתי בבכל מערבין (עירובין קף לו.) שתי נשים שלקחו קינינהן בעירוב או שנתנו דמי קינינהן לכהן איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה אע"ג דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי' זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קינין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת א"נ איפכא דאמרי' ברירה ואע"ג דדחי ליה התם כשהתנו מיהו חזינן דקא מייתי לה אשאר ברירות אלמא דליכא לאיפלוגי בין ברירה שהוכרה מתחילה לשאר ברירות וכן בפ' הוציאו לו (יומא קף נה.) דמייתי מתני' ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקיני חובה מפני התערובות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שמתו בעליה וקא פריך וגבורות ד' זוזי ונשדי במא והנך לישתרו ר' יהודה לית ליה ברירה מנלן ומייתי ההיא דהלוקח יין מבין הכותים ומסיק מדתני אין אלמא דמדמי ברירה דאם בא חכם למזרח אע"ג דליכא היכרא מעיקרא לברירה דארבעה זוזי דהוכר מעיקרא א"כ רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשיט מהני ומהא נמי דתנן בפ' בתרא דמס' מעילה (קף נא:) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר"ע וחכ"א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר"ע אית ליה ברירה כי האי גוונא דאמר בפרוטה ראשונה הוברר הדבר שפרוטה ראשונה שעלתה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתברור לן התם במאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמייתי בבכורות פרק הלוקח בהמה (קף כב:) סאה תרומה טמאה שנפלה לק' חולין ר"א אומר תירום ותירקב שאני אומר היא סאה שעלתה היא סאה שנפלה ה"נ נימא שהמחק של לאה יגיע ללאה דהתם מקילינן בדרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל וריב"א הקשה בפ' הוציאו לו (יומא קף נה:) אהא ונברור ד' זוזי דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ו) נזיר שהפריש מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג' בהמות בין ממקום אחד בין משלשה מקומות מחלל דמי חטאת וכו' ודוקא בכי האי גוונא שרי אבל ליקח שליש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת ונימא הוברר הדבר דאלו הוו דמי חטאת לא אמרי' מיהו מכל הני הוה מצי רבא למיפשט ועוד תימה אי אית לן למימר ברירה כי האי גוונא אם כן כל התערובות שבעולם יחזור ויחלק משום ברירה ועוד אמאי לא פשיט ליה מפרק קמא דראש השנה (קף יג:) דקיימא לן דיש בילה לשמן ויין נמצא דאין ברירה בדבר לח ובפרק התערובות (זבחים קף פ.) מייתי ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן צלוחית של חטאת שנפל לתוך [לתוכה] מים וכו' ונראה דהכא קא מבעיא ליה מי אמרינן לא קפיד קרא אלא אמהיקה מן המגילה שתהא נברת לתוך המים שלה אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חדא שתייא מים דלאו דידה לאו מחיקה נברת היא חזר וחלקן הרי מים של כל אחת ניברין מי אמרינן ברירה וכו' הרי הוברר מימיה אי דילמא אין ברירה כלומר ברירת מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שהרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים המבוררין לצרכה וקא מבעיא ליה אי מיא לא בדקי לה משום דלא נמחקה כהלכתה אי משום דטהורה היא: **בעי**רבא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים קף קטו:) כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דהתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הבליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מיבעיא ליה: **על** מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שלישי דמסכת שבועות (קף כט:) כל העונה אמן כאילו מוציא שבועה מפיו ובפרק שבועת העדות (פס קף לו.) אמן יש בו קבלה יש בו שבועה ויש בו האמנת דברים:

אמן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אמן שלא אטמא. ירושלמי לא שהיה ר"מ אומר המים בודקין אותה מעבשיו אלא המים פקודים בה לבשתמטא המים בודקין אותה למפרע: **שומרת** יבם שזינתה אסורה ליבמה. פי' אפי' לרבנן דאמרי קידושין תופסין בחייבי לאוין ופליגי אדר"ע הכא מודו כדאמר בהאשה רבה (יבמות קף נ:) דכתיב בה לא תוהיה אשת המת החרוצה לאיש זר לא תהא בה הויה לזר אלמא דקרא משוי לה כערוה דלא תפסי בה קידושין משום דאגידא ביה והויא כארוסתו שזינתה:

אמרי במערבא לית הילכתא כרב המנונא. בסוף פ"ק דסנהדרין (קף יז:) מפרש דאמרי במערבא היינו רבי ירמיה ונראה אע"ג דפסיק דלית הילכתא כרב המנונא הילכתא כוותיה דאמר בהאשה רבה (יבמות קף נ:) דרב סבירא ליה דאין קידושין תופסין ביבמה ושמואל מספקא ליה ואמר בעניותינו צריכה גט ופסיק אמימר כשמואל ורב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב נישואין יש בה בזנות כדרב המנונא וכן ר' יוחנן ור' יגאי סבירא להו התם דאין קידושין תופסין ביבמה ופשיט לה ר' יוחנן ממתני' דלאחר שיחלוץ ליף יבמיך וא"ל רבי יגאי אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותיה וא"ל ר"ל לר"י אי לאו דלקסך גברא רבה ה"א מתני' ר"ע היא ומיהו ר"ל לא פליג אדר' יוחנן דהא מוקי התם באותו הפרק (קף נ:) הא דקתני ומה במקום שבא על האיסור קל נאסר האוסר בשומרת יבם ובדרב המנונא ובסוף הדהיא גמרא ובשילהי החולץ (מס קף מט:) אמרינן נמי אביי מספקא ליה אי כרב אי בשמואל ובפ' הזורק בגיטין (קף פ:) פליגי לישני דגמרא אי מתני' הוה תיובתא לרב המנונא אי הוה סייעתיה והתם מצי למידחי סייעתיה כי הכא לאוקמיה מתניתין בר"ע אלא דדחי לה מלישנא דמתני' גופיה בירושלמי מפרש דאיכר קילס רבי יגאי לרבי יוחנן שקרא עליו הזלים זהב מביס בני אל יליזו מעיניך חכם בני ושמח לבי תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח א"ל ר"ל בתר כל אלו פסוקי קילוסיה יכול הוא פתר ליה בר"ע ותו דחי ליה התם ויתיבניה מה איכפת לו ממזר גבי קיניני התורה אמרה וקנא את אשתו אפילו מקצת אשתו ולפום מסקנא דהתם משמע דלית הילכתא כרב המנונא והכי גרס התם שומרת יבם שזינתה ר"א אומר מותרת לביתה ר' יהושע בן לוי אומר אסורה לביתה א"ר יגאי שומרת יבם שזינתה מותרת לביתה ותני כן ונעלמה מעיני אישה ולא מעיני יבמה רבי יעקב בן זבדי בשם ר' אבהו מעשה היה וכהנת היתה והותרה לביתה א"ר יוסי בר בון אף לא מכות אין בה לפי הירושלמי משמע דפליג רבי יגאי ארבי יגאי הא דאמר בהאשה רבה א"ר יגאי בחבורה נמנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה גרסי' הכי בירושלמי א"ר שמואל לא כן א"ר יגאי נמנו שלשים וכמה זקנים מנין שאין קידושין תופסין וכו':

מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים. ירושלמי א"ר יגאי פשיטא שאדם מוחל על קינוי גירש כמי שמחל דיך עבידא קינא לה וגירשה החזירה ונסתרה אי תימא גירש כמי שמחל צריך לקנאות לה פעם שניה אי תימא גירש כמי שלא מחל אין צריך לקנאות לה פעם שניה אבל אם קינא לה ונסתרה וידע בה וגירשה ההחזירה ונסתרה שתתה ולא בדקו אותה המים מהורה היא או מאחר שאין המים בודקין את האשה טמאה היא ואסורה בביתה: **אין** האשה שותה ושונה. ירושלמי כורכמית תוכיח ששתתה ושינתה ושילשה לפני שמעיה ואבטליון: **קבלנו** עדותו בשני אנשים. צ"ע בפ"ק דקידושין (קף יח.) דמוקמינן התם הא דקתני בגניבתו ביון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למוכרו בשני בני אדם אבל באדם אחד נמכר ונשנה ולפירוש רש"י התם ניחא שפיר ביון שנמכר פעם אחת וכו') מתוספת רבי: **ורבנן** בתראי הכתיב תורת. וא"ת הא דרשינן ליה בפ"ב דכריתות (קף ט:) שאדם מביא קרבן אחד אפילו אם קינא לאשתו על ידי אנשים הרבה וי"ל דהתם מיירי קודם ששתתה קינא לה מפלוני ונסתרה וקינא לה מפלוני ונסתרה וכן פעמים הרבה משקה בפעם אחת על כולן ומביא מנחה אחת על כולן ונפקא לן מקנאות אבל הכא דרשינן תורת לשותה ושונה שחזר וקינא לה לאחר שתיה ונסתרה שחחזרת ושותה שנית: **הדרן עלך היה מביא**

רש"י

שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה. וְאִם הָיְתָה יְבִמְתּוֹ וּכְבָנָה וְקִנָּא לָהּ וְנִסְתְּרָה, מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא נִטְמֵאת כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם. שׁוֹמֶרֶת יָבָם מְצַפָּה וּמְמַתֶּנֶת לְיָבָם שֶׁיְּיַבְּמָנָּה, כְּמוֹ וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר (בְּרֵאשִׁית לז:), לֹא הִשְׁמוֹר עַל חַטָּאתִי (לְהוֹשִׁיב יח:) **אָמַן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי.** הַיְינוּ קַבָּלַת שְׁבוּעָה, וְאִם נִטְמֵאתִי יְבֹאוּ בִי הַיְינוּ קַבָּלַת אָלָה בְּדֶרֶךְ שֶׁהַשְּׁבוּעָה, כְּדַאֲמַר לְעֵיל בַּגְּמָרָא מִשְּׁבוּעָנֵי עָלֵיךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאִם נִטְמֵאת יְבֹאוּ בִיךְ, וְהַיְינוּ פֵּירוּשׁוֹ דְּאָמַן עַל הַשְּׁבוּעָה אָמַן עַל הָאָלָה דְּתַנְיָא בְּרֵישָׁא: **אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא.** שֶׁאִם תִּטְמָא לְאַחַר זְמַן מִים מְעָרְרִין אוֹתָהּ לְאַחַר שֶׁתִּטְמָא, כְּדִתְנַיָּא בְּבָרַיְיתָא בְּגִמְרָא: **וְלֹא עַל אַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ בּוֹ.** וַאֲפִלּוּ לְר"מ דְּאָמַר מַתְנָה עַל הָעֵדוּת: **וְנִטְמֵאת.** בְּגִירוּשֶׁיהָ, דְּאִיתָא נֶאֱסֶרֶת עָלָיו לַחֲזוֹר לוֹ אֶלָּא א"כ נִשֵּׂאת עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין, דִּכְתִיב בְּתִיב (דְּבָרִים כד) לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ אַחַר קִדּוּשִׁין וְנִשּׂוּאִין כְּתִיב, כְּדִכְתִיב וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן: **גמ'** שְׁנוּפָתָה. כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם: **אַסּוּרָה לְיַבְּמָהּ.** כְּאִשָּׁה שְׁזוּנָתָה תַּחַת בַּעְלָהּ שֶׁאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ: **מְדַקְדְּקֵנִי שׁוֹמֶרֶת יָבָם.** שֶׁמַּשְׁבִּיעָה עַל זְנוּת שְׁזוּנָתָה כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם: **אִי אִמְרִתְּ בְּשֶׁלְּמָא.** זְנוּתָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו, מִשּׁוּם הָכִי מַתְנָה ע"י גִּלְגּוּל אַף עַל אוֹתוֹ זְנוּת, אֶלָּא אִי אִמְרִתְּ כּוּ': **אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין.** לְאִשָּׁה הָאֲסוּרָה עַל הַמְקַדֶּשָׁהּ בְּלֹאו. וְרַבָּנַן פְּלִיגֵי עָלֵיהּ וְאָמְרֵי, בְּחַיָּיבֵי כְּרִיתוּת הוּא דְּלֵא תְּפַסֵי אֲבָל בְּחַיָּיבֵי לָאוִין חֲמוּרוֹת תְּפַסֵי, אֶלְמָא לְר"ע מִשּׁוּם חַיָּיבֵי לָאוִין חֲמוּרוֹת לְעִנְיַן אִסּוּרֵיהֶם כְּחַיָּיבֵי כְּרִיתוּת שֶׁהוֹלְדָּן מַמְזֵר, וּלְגַבֵּי לָאֹסוֹר עַל בַּעְלָהּ נַמִּי כִּי הֵיכִי דְּהָכָא עַל אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּכָרֵת אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ כֵּן הָכָא עַל שׁוֹמֶרֶת יָבָם נַמִּי שֶׁהִיא עָלָיו בְּלֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר (דְּבָרִים כה) אוֹסְרָהּ עַל יְבָמָהּ: **וּמְשַׁוֵּי לָהּ.** לְחַיָּיבֵי לָאוִין: **כִּי עֲרָוָה.** דִּבְרַת: **נִשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים.** כְּגוֹן גֵּרְשָׁהּ וְהֶחֱזִירָהּ וְקִנָּא לָהּ וְנִסְתְּרָה: **[עַל נִשּׂוּאֵי אֶחָיו] מַהוּ.** לְגַלְגֵּל זְנוּת שְׁתִּחַת אֶחָיו, דְּהָא דִּתְנַן בְּמַתְנִי' אֲרוּסָה וּנְשׂוֹאָה שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה לָאו בְּחֶדְא אִתְּתָא קָאֵי שֶׁיִּשְׁקָנָּה יָבָם וַיְשַׁבִּיעֶנָּה עַל הָאֵירוּסִין וְעַל נִשּׂוּאִין שֶׁל אָחִיו, אֶלָּא מִלֵּי מִלֵּי קָתָנֵי, אִם הַבַּעַל מִשְּׁקָה מַתְנָה עִמָּהּ עַל אֲרוּסָה וּנְשׂוֹאָה, וְאִם הִיְּבָם שֶׁבְּנִפְשָׁהּ מִשְּׁקָה מַתְנָה עִמָּהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה: **הָא אֲסִירָה הָכִי נַמִּי דְּמַתְנָה.** וְזוֹ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו בְּזְנוּת נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹנִים לְעוֹלָם וְכֵן בְּזְנוּת נִשּׂוּאֵי אָחִיו, כְּדַאֲמַר בְּפ"ק (גִּטִּין קף כ.) וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת: **לֹא כְּשֶׁאֲמַר** ר"מ אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא. עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁתִּבְדֹּק עִבְשָׁיו עַל הָעֵתִיד: **מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ.** חוֹזְרִין לְהָ לְתוֹךְ גְּרוֹנָהּ כְּאָדָם הַנַּחֲנָק ע"י מַשְׁקֶה נְרָאֶה בְּעוֹשֶׂה עַרְעָר, וְהוּא לְשׁוֹן זְעָקַת שֶׁבֶר יְעוֹעֲרוּ (יְשַׁעְיָהוּ יח:) **עַל נִשּׂוּאִין אַחֲרוֹנִים.** לְר"מ דְּאָמַר מַתְנָה עַל הָעֵתִיד מַהוּ שֶׁיְּהֵא עִמָּהּ בְּגִלְגּוּל שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא תִטְמָא אִם יְגָרְשֶׁנָּה וְיַחֲזִירֶנָּה וְתִטְמָא: **וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִירֶנָּה.** טַעְמָא דְּתִטְמָא בִּימֵי גִּרוּשֶׁיהָ דְּלֵא מִיתַּסְרָא עָלָיךְ, הָא תִּטְמָא לְאַחַר חֲזָרָה הָכִי נַמִּי דְּמַתְנֵי עִבְשָׁיו: **תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת.** תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַקְּנָאוֹת, שֶׁבְּכֻלָּן יַעֲשֶׂה לָהּ כַּתּוֹרָה הַזֹּאת: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֹאת.** מֵיעוּטָא הוּא, זֹאת וְלֹא אַחֶרֶת: **חוּפַּר שִׁיחִין.** לְהַכְנִיס מַיִם לְעוּלֵי רַגְלַיִם בְּשָׂדוֹת וּבְדַרְכִּים: **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים.** אם מֵת בַּעְלָהּ זֶה שֶׁהִשְׁקָה וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְקִנָּא לָהּ וְהִיא נִסְתְּרָה, וְקִבַּלְנוּ עֵדוּתוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא שֶׁיִּשְׁקָנָּה הַשֵּׁנִי, דְּרֵבִי

וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה. אָמַן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי, וְאִם נִטְמֵאתִי יְבֹאוּ בִי. ר' מֵאִיר אוֹמֵר: אָמַן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא. הַכֹּל שָׁוִין שֶׁאֵין מַתְנֶה עִמָּהּ לֹא עַל קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס וְלֹא עַל אַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ. נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת, וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ, לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ: גְּמ' לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ: אֲסוּרָה לְיַבְּמָהּ. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי "שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה". אִי אִמְרִתְּ בְּשֶׁלְּמָא אֲסִירָה, מִשּׁוּם הָכִי מַתְנֶה בַּהֲדָהּ, אֶלָּא אִי אִמְרִת לָא אֲסִירָה, הֵיכִי מַתְנֶה בַּהֲדָהּ? וְהָתַנֵּן, זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁאֵילּוּ תִּיבָּעֵל וְלֹא תִּהֵא אֲסוּרָה לוֹ לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ! אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: לֵית הִילְכְּתָא כְּרַב הַמְנוּנָא. אֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי "שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה" הָא מַנִּי ר' עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין, וּמְשַׁוֵּי לָהּ כִּי עֲרָוָה. בָּעֵי ר' יִרְמְיָה: מַהוּ שֶׁיִּתְּנֶה אָדָם עַל נִשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים? עַל נִשּׂוּאֵי אָחִיו מַהוּ? תָּא שְׁמַע זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁתִּיבָּעֵל וְלֹא תִּהֵא אֲסוּרָה לוֹ לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ. הָא אֲסִירָה הָכִי נַמִּי דְּמַתְנֶה, שְׁמַע מִינַּהּ ר' מֵאִיר אוֹמֵר: אָמַן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי וְכוּ': תְּנֵיא לֹא כְּשֶׁאָמַר ר' מֵאִיר אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא, שֶׁאִם תִּטְמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁיו, אֶלָּא לְכְשֶׁתִּטְמָא מַיִם מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ וּבוֹדְקִין אוֹתָהּ. בָּעֵי רַב אַשִׁי: מַהוּ שֶׁיִּתְּנֶה אָדָם עַל נִשּׂוּאִין הָאַחֲרוֹנִים? הָשְׁתָּא מִיהָא לָא אֲסִירָה לֵיהּ, אוֹ דִּילְמָא זִימְנִין דִּמְגָרֵשׁ לָהּ וַהֲדַר מְהַדַּר לָהּ? תָּא שְׁמַע הַכֹּל שָׁוִין שֶׁלֹּא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ לֹא עַל קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס, וְלֹא עַל אַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ. נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִירֶנָּה וְתִיטַּמֵא הָכִי נַמִּי דְּמַתְנֵי, שְׁמַע מִינַּהּ: תָּנוּ רַבָּנַן: "זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת" מִלְּמֵד שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר "זֹאת" שֶׁאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה. אָמַר ר' יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה וְהֵעִיד לְפָנֵינוּ נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, וְקִיבַּלְנוּ עֵדוּתוֹ בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים. וְתַנָּא קַמָּא נַמִּי הָכְתִיב "זֹאת"? וְרַבָּנַן בַּתְרָאֵי נַמִּי הָא כְּתִיב "תּוֹרַת"? אָמַר רָבָא: בְּאִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, דִּכְתִיב:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה – אם נישואיה של אשה זו בתורת ייבום הם, שמת אחיו ללא בנים וייבמה זה, וקינא לה ונסתרה תחתיו, מגלגל עליה גם שבועה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם, כלומר בזמן שהמתינה ליבום. חוזרת המשנה למה שאמרה בתחילה, שאומרת הסוטה אמן על האלה אמן על השבועה, ומפרשת, שאמן על השבועה פירושו שאומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי** – מקבלת עליה את השבועה שלא זינתה, ואמן על האלה היינו, **וְאִם נִטְמֵאתִי יָבוֹאוּ בִי** – מקבלת על עצמה שאם זינתה יבואו עליה הקללות האמורות במקרא. **רַבִּי מֵאִיר** חולק **וְאוֹמֵר**, שמלבד שאומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי** – שנשבעת שלא זינתה תחתיו בעבר, אומרת גם **אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטַּמֵּא** – מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה תחתיו גם להבא, ואם תזנה להבא, המים ששותה עכשיו יפגעו בה לאחר שתזנה.

ומבארת המשנה, שה**כֹּל שָׁוִין** - רבי מאיר וחכמים שנחלקו האם מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה להבא, מודים **שֶׁאֵין מַתְנֶה עִמָּהּ** – אין מגלגלים עליה שתשבע, **לֹא עַל כָּךְ** שלא זינתה **קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס** לו. **וְלֹא עַל כָּךְ** שלא תזנה **לְאַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ** ממנו. כלומר, שעל כך שאם לאחר שהתגרשה **נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת** – זינתה עם אחר, **וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ** בעלה הראשון, **לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ** - לא השביע אותה, משום שאף אם תזנה בעודה גרושה, אינה נאסרת לחזור אליו. ומבארת המשנה שאינה נשבעת על זמנים אלו, משום שזֶה **הַכְּלָל**, אין משביעים אותה אלא על כך שלא זינתה זנות שנאסרה בה על בעלה, אך **כָּל שֶׁתִּבְעָל וְלֹא הָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ** - על זנות שלא נאסרת בה על בעלה, כגון אם זינתה קודם שהתארסה לו, **לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ** ומגלגל עליה שבועתה.

גמרא. אָמַר רַב הַמְנוּנָא, שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁזִּינְּתָה בעודה שומרת יבם, **אֲסוּרָה לְיַבְּמָהּ** – נאסרת להתיבם ליבם, אלא יחלוץ לה. שואלת הגמרא **מַאי** למדו שנאסרת עליו. ומשיבה, יש להוכיח כן ממשנתנו, **מִדְּקָתָנֵי שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה** – שאם יבם את אשת אחיו וקינא לה ונסתרה לאחר הייבום, מגלגל עליה שבועה שלא זינתה בעודה שומרת יבם, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** – אם נאמר שאם זינתה בעודה שומרת יבם, **אֲסִירָה** - נאסרת להתיבם ליבם, כרב המנונא, **מִשּׁוּם הָכִי מַתְנֶה בַּהֲדָהּ** – מובן הדבר שמגלגל עליה שבועה זו. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שאף אם זינתה בעודה שומרת יבם, **לֹא אֲסִירָה** - אינה נאסרת בכך על היבם, **הֵיכִי מַתְנֶה בַּהֲדָהּ** – היאך מגלגל עליה שבועה שלא זינתה בזמן זה, **וְהָתְנַן** – במשנתנו, **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁאֵילּוּ תִּבְעָל וְלֹא תְּהֵא אֲסוּרָה לוֹ** - על זנות שלא אוסרת אותה על בעלה, **לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ** – לא היה משביעה. אלא מוכח מהמשנה כרב המנונא, ששומרת יבם שזינתה נאסרת על היבם.

מביאה הגמרא, **אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** – אמרו בארץ ישראל, **לֵית הִילְכְתָּא כְּרַב הַמְנוּנָא**, אלא שומרת יבם שזינתה מותרת להתיבם. שואלת הגמרא, **וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי** במשנתנו, **שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה** - ומוכח שנאסרת על היבם ולכן יכול לגלגל עליה שלא זינתה בעודה שומרת יבם. עונה הגמרא, **הָא מַנִּי** – התנא של המשנה **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין** – אדם שקידש אשה שאסורה עליו באיסור לאו, אין הקידושין חלים, וכן אם תלד לו הולד ממזר. כלומר, **וּמְשַׁוֵּי לַהּ** – שרבי עקיבא מחשיב אשה שאסורה באיסור לאו, **כִּי עֶרְוָה** - כאשה שאסורה באיסור כרת. ולשיטתו, כיון ששומרת יבם אסורה לשוק באיסור לאו, אם עברה על הלאו וזינתה, הרי היא כאשת איש שזינתה תחת בעלה שנאסרת על בעלה, וכמו כן היא נאסרת על היבם, ולכן סבר התנא שמגלגל עליה שבועה שלא זינתה בזמן זה. אך להלכה לא נפסק כרבי עקיבא, אלא הדין הוא שקידושין חלים בחייבי לאוין משום שאינם נחשבים כחייבי כריתות, ולכן שומרת יבם שזינתה אינה נאסרת על היבם.

בְּעֵי – הסתפק **רַבִּי יִרְמְיָה, מַהוּ שֶׁיִּתְּנֶה אָדָם עַל נִישּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים** - אדם שגירש את אשתו ואחר כך החזירה, וקינא לה ונסתרה בנישואין שניים, האם יכול לגלגל עליה שבועה שלא זינתה תחתיו בנישואין הראשונים. וכן הסתפק, לגבי יבם שייבם את היבמה וקינא לה ונסתרה, **עַל נִישּׂוּאֵי אָחִיו מַהוּ** - האם יכול לגלגל עליה שבועה שלא זינתה כשהיתה נשואה לאחיו שמת. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספקות, **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנתנו, **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁתִּבְעָל וְלֹא תְּהֵא אֲסוּרָה לוֹ לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ** – על זנות שאינה נאסרת מחמתה על הבעל, אינו יכול לגלגל ולהשביעה, ויש לדייק, שרק על זנות שאינה נאסרת מחמתה אינו משביעה, **הָא אֲסִירָה** – אך על זנות שנאסרת מחמתה על הבעל, **הָכִי נַמִּי דְּמַתְנֶה** ומגלגל עליה כן. **שְׁמַע מִינָּהּ** – ואם כן יש לפשוט ספקות אלו, שהרי אם זינתה תחתיו בנישואין הראשונים נאסרת עליו מחמת זה לעולם, וכן אם זינתה כשהיתה נשואה לאחיו נאסרת להתיבם לו מחמת זה, לפיכך יכול לגלגל שבועה על בעילות אלו, שהן בעילות שאוסרות.

שנינו במשנה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי וְכוּ'. תַּנְיָא** מבארת הברייתא כוונת רבי מאיר, **לֹא כְּשֶׁאָמַר רַבִּי מֵאִיר** – מה שאמר רבי מאיר שאומרת גם **אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטַּמֵּא** – שנשבעת שלא תזנה בעתיד, לא עלה על דעתו לומר **שֶׁאִם** בעתיד **תִּטַּמֵּא, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁיו, אֶלָּא** כך היא כוונתו, **לְכְשֶׁתִּטַּמֵּא** – אם בעתיד תעבור על שבועתה ותזנה, **הַמַּיִם** ששתתה כשהביאוה על מה שנסתרה **מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ** - יחזרו לה לתוך גרונה, **וּבוֹדְקִין אוֹתָהּ** – ויבררו שזינתה.

בְּעֵי – הסתפק **רַב אַשִׁי**, לדעת רבי מאיר הסובר שנשבעת גם שלא תזנה בעתיד, **מַהוּ שֶׁיִּתְּנֶה אָדָם עַל נִישּׂוּאִין הָאַחֲרוֹנִים** – האם יכול להשביעה גם שאם יגרשנה ויחזור וישאנה, שלא תזנה תחתיו בזמן הנישואין השניים. מבארת הגמרא את צדדי הספק, האם משביעה רק שלא תזנה תחתיו בנישואין אלו, כיון שאם תזנה נמצא שאסורה עליו תוך כדי הנישואין, אך באופן זה, כיון **שֶׁהִשְׁתָּא** - בזמן הנישואין הראשונים, **מִיהָא לֹא אֲסִירָה לֵיהּ** – אף אם תזנה בזמן הנישואין השניים, לא נאסרה עליו לזמן הנישואין הראשונים, אינו יכול כעת לגלגל עליה שבועה זו. **אוֹ דִּילְמָא**, כיון **שׁוּיְמִנִּין דִּמְגָרֵשׁ לָהּ וַהֲדַר מַהְדַּר לָהּ** – אף שלא תיאסר בנישואין אלו, אך כיון שסוף סוף תיאסר עליו בזנות זו, יכול לגלגל עליה שבועה על כך. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספק, **תָּא שְׁמַע** שנינו במשנתנו, **הַכֹּל שָׁוִין שֶׁלֹּא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ לֹא עַל** זנות שהיתה **קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס, וְלֹא עַל** זנות שתהיה **לְאַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ** ממנו, ולכן אף אם בזמן שהיתה גרושה **נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת** – זינתה עם אחר, **וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ לְאֶחָד וְנִטְמֵאת** בעלה הראשון, כיון **שֶׁלֹּא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ** – לא השביע אותה על זמן זה. ויש לדייק, שרק על זנות בזמן שהיא עדיין גרושה אינו משביעה, **הָא יַחְזִירֶנָּה וְתִטַּמֵּא** – אך אם תזנה לאחר שיחזירה שוב, **הָכִי נַמִּי דְּמַתְנֵי** – יכול לגלגל עליה שבועה על כך, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח כהצד השני של הספק, שלדעת רבי מאיר מגלגל עליה גם שבועה זו.

הברייתא דנה כמה פעמים אם קינא הבעל לאשתו ונסתרה בודקים אותה במים המאררים. **תָּנוּ רַבָּנַן**, נאמר במקרא בפרשת סוטה **"וֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת"**, ו'תורת' ריבוי הוא, ומשמעו שבכל הקנאות שיקנא לאשתו יעשה לה כתורה הזאת, ריבוי זה **מְלַמֵּד, שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** על כל פעם שקינא לה בעלה והיא נסתרה. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק

המשך בעמוד 107

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולמדו כן מדִּכְתִיב 'זֹאת'. כמו כן בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין – אשה שקינא לה בעלה ונסתרה והשקו אותה ומת, ואחר כך נישאה לאחר והוא קינא לה שלא תיסתר עם אדם אחר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי, ומודים דְּהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה - שמשקים אותה פעם נוספת, ונלמד מדִּכְתִיב 'תּוֹרַת', ומרבים שפעמים שאשה אחת שותה כמה פעמים. כִּי פְּלִיגֵי - התנאים הללו נחלקו בשני אופנים, הראשון, בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין – שהיתה נשואה לאחד, וקינא לה שני פעמים, בכל פעם שלא תיסתר עם אדם אחר. והשני, בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד – שקינא לה בעלה ונסתרה והשקו אותה ומת, ואחר כך נישאה לאחר וגם הוא קינא לה שלא תיסתר עם אותו אדם. שתַּנָּא קַמָּא סָבַר, 'תּוֹרַת' בא לְרַבּוּיֵי כּוּלְּהִי - שאף בשני האופנים הללו משקין אותה פעם שניה, ו'זֹאת' בא לְמַעוּטֵי שאין משקים שני פעמים, רק באופן של אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד. וְרַבָּנַן בַּתְרָאֵי סָבְרֵי, ש'זֹאת' בא לְמַעוּטֵי כּוּלְּהִי – שאף בשני האופנים הללו אין משקין אותה פעם שניה, ו'תּוֹרַת' בא לְרַבּוּיֵי שמשקין פעם שניה, רק באופן של שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין. וְרַבִּי יְהוּדָה סבר, ש'זֹאת' בא לְמַעוּטֵי תַּרְתֵּי אופנים, ו'תּוֹרַת' בא לְרַבּוֹת תַּרְתֵּי אופנים. ומבארת הגמרא, ש'זֹאת' בא לְמַעוּטֵי תַּרְתֵּי האופנים הללו, הראשון, אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד, והשני, אִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין – שבשני אופנים אלו אין משקין אותה פעם שניה. ו'תּוֹרַת' בא לְרַבּוּיֵי תַּרְתֵּי אופנים הללו, הראשון, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד, והשני, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין – שבשני אופנים אלו משקין אותה פעם שניה.

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל - פרק שלישי

פרק זה, ממשיך לעסוק בסדרי הנהגות הסוטה בעזרה, ויתבארו בו ענייני הבאת קרבנה, ועוד עניינים שונים הקשורים לשתיית המים המרים.

משנה. אחר השבעת הסוטה, הָיָה הבעל נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה מְצָרִית - הסל שהייתה מובאת בו מנחת סוטה, וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת - כדי לקדשה, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ - של הסוטה כדי להניף, וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ – תחת ידי האשה וּמְנִיפָהּ – מוליך ומביא מעלה ומוריד במזרח, כשידו תחת ידי האשה. הֵנִיף וְהִגִּישׁ לקרן מערבית דרומית של המזבח, קָמַץ וְהִקְטִיר את הקומץ על המזבח, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. בסדר הדברים היה, שתחילה הָיָה מַשְׁקֶה - את האשה מהמים המרים, וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק וואוֹמֵר, שלכתחילה סדר הדברים הוא, שתחילה מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַשְׁקֶה – את האשה מהמים, שֶׁנֶּאֱמַר "וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם". ומכל מקום מודה רבי שמעון, שאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, כְּשֵׁרָה.

גמרא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בן פדת לְרַבִּי יאשיה דְּדָרֵיהּ - שהיה בן דורו, לֹא תֵּיתֵב אַכַּרְעֵךְ – אל תשב אלא תעמוד על רגליך עַד דְּמְפָרְשַׁתְּ לֵהּ לְהָא מִילְּתָא עד שתפרש לי דבר זה. מַנַּיִן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה. תמה עליו רב יאשיה, מה שאלת מִנָּא לָן, הלא 'וְהֵנִיף' כְּתִיב בָּהּ – בפירוש כתבה התורה לגבי מנחת סוטה 'והניף'. אמר לו רבי אלעזר בִּבְעָלִים מְנָלָן – שאלתי היא, מנין שצריך שתהא האשה מניפה עם הכהן. ענה לו רב יאשיה, אָתְיָא – דין תנופת מנחת סוטה נלמד בגזירה שווה 'יד' 'יד' מִשְּׁלָמִים - מתנופת חזה ושוק ואימורים של שלמים. כְּתִיב הָכָא – לגבי תנופת מנחת סוטה, "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה את מנחת הקנאות והניף וגו'", וּכְתִיב הָתָם – לגבי תנופת שלמים, "יָדָיו תְּבִיאֵינָה את אישי ה' וגו' להניף אותו תנופה לפני ה'". ונלמדים אחד מהשני, מַה כָּאן – בסוטה, נעשית התנופה על ידי כֹּהֵן, אַף לְהַלָּן - בשלמים, נעשית התנופה גם על ידי כֹּהֵן. וּמַה לְהַלָּן – בשלמים, נעשית התנופה גם על ידי הַבְּעָלִים אַף כָּאן – בסוטה, נעשית התנופה גם על ידי הַבְּעָלִים. הָא כֵּיצַד – תתקיים התנופה על ידי בעלים וכהן גם יחד, מבארת הגמרא, על ידי שהכהן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף יחד עימו.

שנינו במשנה, הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְכוּ' הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. שואלת הגמרא על תנא קמא שאמר ששתיית המים קודמים להקרבת המנחה, הָא אַקְרְבָהּ – הרי מקודם לכן שנה את סדר הקרבת המנחה, ומשמע לכאורה שהתנא שונה את הדברים כסדר עשייתן, ואם כן, ממשמעות דבריו עולה, שהקרבת המנחת קודמת לשתייה. מתרצת הגמרא, הָכִי קָאָמַר התנא ברישא, סֵדֶר מְנָחוֹת כֵּיצַד, הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְהִקְטִיר וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. כלומר, התנא לא הקפיד לסדר את הדברים כסדר עשייתן בפועל, ובכך ששנה את סדר הקרבת המנה קודם ההשקאה, לא בא לומר שההקרבה קודמת להשקאה. אלא בתחילה כתב את סדר הקרבת מנחת סוטה, ואמר שכשבא להקריבה היה נוטלה מתוך כפיפה מצרית וכו', ולאחר מכן כתב את סדר הפעולות, תנופה והגשה קמיצה והקטרה. ורק לאחר מכן בא התנא לבאר את סדר הדברים, ואומר, וּבְהַשְׁקָאָה גּוּפָהּ פְּלִיגֵי - בדין זה, אם השקאה קודמת או שהקרבת המנחה קודמת, נחלקו רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן, דְּרַבָּנַן סָבְרֵי, מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַחַר יַשְׁקֶה'.

שנינו במשנה, וְאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה.

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלישי עמ' א

שיוכל להימחות, קַשְׁיָא שִׁמּוּשׁ אַשִּׁמּוּשׁ – שבברייתא הקודמת מבואר שקודם למד רבי מאיר תורה אצל רבי עקיבא ולאחר מכן הלך ללמוד אצל רבי ישמעאל, ואילו בברייתא השניה מבואר להיפך, וכן קַשְׁיָא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ – שבברייתא הקודמת מבואר, שרבי עקיבא לא אמר לרבי מאיר דבר על הטלת קנקנתום לתוך הדיו ורק רבי ישמעאל הוא שהעיר לו, ובברייתא השניה מבואר להיפך. עונה הגמרא על הקושיא הראשונה, בְּשֶׁלָּמָא מה שהקשינו שִׁמּוּשׁ אַשִּׁמּוּשׁ – שבברייתא הראשונה מבואר שלמד קודם אצל רבי עקיבא ובשניה מבואר שלמד קודם אצל רבי ישמעאל לֹא קַשְׁיָא. שיש לומר, שמַעְיְקָרָא - תחילה אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא – ללמוד תורה מפיו, וכֵיוָן דְּלֵא מָצֵי קָם אַלִּיבֵּיהּ – לא הצליח לעמוד על עיקרי הדינים שאמר, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְגָמַר גְּמָרָא – ולמד מפיו את המשניות בצורתן כפי שנמסרו מרב לרב. ולאחר שהיה בקי בדינים ובצורת השמועה, הֲדַר אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא, סָבַר סְבָרָא – ולמד מפיו את סברות הדינים, מפני מה זה טהור וזה טמא, זה אסור וזה מותר, מקורות הדינים ועוד. אֶלָּא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ – על כך שבברייתא אחת מבואר שרבי ישמעאל אסר להטיל קנקנתום ובברייתא האחרת נאמר כן על רבי עקיבא, עדיין קַשְׁיָא. מסיקה הגמרא, קַשְׁיָא.

תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר, לַכֹּל – כל כתבי הקדש מְטִילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְיוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

דְּרַבִּי יְהוּדָה דָּרִישׁ זֹאת לְמַעוּטֵי שֶׁאֵינָהּ שׁוֹתָה וְשׁוֹנֶה עַל יְדֵי בַּעַל א׳ אִם חָזַר וְקִנָּא לָהּ, וְדָרִישׁ תּוֹרַת חֲרֹבוֹת שֶׁשּׁוֹתָה פַּעַם שְׁנִיָּה עַל יְדֵי בַּעַל שֵׁנִי, וּמִדְּקָאָמַר ר׳ יְהוּדָה דְּע״ל בַּעַל שֵׁנִי חוֹזֶרֶת וְשׁוֹתָה, מִכְּלָל דִּלְתִנָּא קַמָּא אֲפִלּוּ בַּעַל א׳ מִשֶּׁקָּה שֵׁנִי פְּעָמִים, וְהַיְינוּ דְּפָרְכִינָן וְתִנָּא קַמָּא הָא כְּתִיב זֹאת וּמֵאי קָא מְמַעֵט מִנַּיהּ: **דִּכְתִיב זֹאת**. וּמִסְתַּבְּרָא דְּהָא מִיהַת קְמַמְעֵט שֶׁלֹּא יְקַנֶּא לָהּ בַּעַל זֶה פַּעַם אַחֵרֶת: **שֵׁנִי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִים**. לְאַחַר שֶׁהִשְׁקָה זֶה מֵת וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְקִנָּא לָהּ מְבוֹעֵל אַחֵר: **דִּכְתִיב תּוֹרַת**. וְהָא מִיהַת אִתָּא לְרַבּוּיֵי: **וְר׳ יְהוּדָה**. סְבִירָא לֵיהּ וְכוּ׳ דְּאַחֵר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִמַּעֵט וְלֹא פֵּרֵשׁ מָה רִבָּה וּמֵה מִיעֵט, עַל כָּרְחָךְ לֹא מִסְרָן הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים לְפָרֵשׁ לְךָ לְפִי חָכְמָתָם מָה רִבָּה וּמֵה מִיעֵט, וּמִסְתַּבְּרָא דְּרִבּוּיָא אִשְּׁנֵי אֲנָשִׁים קָאֵי וְאֲפִלּוּ בְּבוֹעֵל אֶחָד וְלֹא אִשְּׁנֵי בוֹעֲלִים וּבְעֵל אֶחָד, כֵּיוָן דְּקִנָּא לָהּ בֹּכֶר וּנְמְצֵאת נְקֵיָּה נִרְאֶה הַדָּבָר שֶׁאִדָּם קְנָטֵרָן הוּא וּמִתְכַּוֵּן לְהַקְנִיטָהּ, הִלְכָּךְ לָא שַׁנָּא מֵחֻשָּׁד רִאשׁוֹן וְלֹא שֵׁנָא מֵאַחַר:

הַדְרָן עֲלָךְ הָיָה מֵבִיא

הָיָה נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ. הַבַּעַל, דְּהָא אַמְרִינָן דְּאֵין מִצְוֹת בְּהֶנְּהּ בְּמִנְחוֹת אֶלָּא מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ, וְהַגִּשָּׁה נָמֵי תְּחִלַּת קְמִיצָה הִיא שֶׁאֵין זָר קָרֵב לְמִזְבֵּחַ, אֲבָל קִדּוּשׁ כְּלֵי וּיִצּוּקָה וּבְלִילָה שֶׁטְּעוּנוֹת שֶׁמֶן כָּשֵׁר בְּזָר: **וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ. לְהָנִיף**: **וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ**. וּבִגְמָרָא יְלִיף דְּתִנּוּפָה צְרִיכֵי יַד בְּעָלִים וְיַד כֹּהֵן, וּבְעָלִים דְּמִנְחַת סוֹטָה הִיא הָאִשָּׁה: **וְהֵגִישׁ**. לְקָרָן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית דַּרְתַּנְיָא) בְּפֶרֶק ג׳ בְּסֵדֶר מְנָחוֹת (דף יט:), וְכָלְהוּ הָנָךְ כְּתִבֵּי בְּמִנְחַת סוֹטָה, תְּנוּפָה וְהַקְטָרָה קְמִיצָה וְהַקְטָרָה: **וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל**. שֶׁכָּל הַנִּקְמָצוֹת שֶׁיְּרֵיהֶן נֶאֱכָלִין דִּכְתִיב תּוֹרַת בִּסְתָם מִנְחָה (ויקרא ו׳), וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה כו׳ עַד וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה וגו׳; **וְאח״כ מַקְרִיב**. בִּגְמָרָא פָּרִיךְ הָא תְּנָא לֵיהּ וְהַקְטִיר וּמֵה יַּקְרִיב עוֹד לְאַחַר הַקְטָרָה: פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּנַן וּר׳ שִׁמְעוֹן בְּגְמָרָא יְלִפִינָן לָהּ מִקְּרָאֵי: **גמ׳ לְר׳ יאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ**. אֲמוֹרָא הוּא וּבְדוֹרוֹ שֶׁל ר״א בֶּן פְּדָת (הָוָה), וְעוֹד הָיָה ר׳ יאשִׁיָּה שֶׁהָיָה תְּנָא בַּר פְּלוּגְתָּא דְּר׳ יוֹנָתָן בְּכֵלֵיהּ גְּמָרָא, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר לְר׳ יאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ דְּלֹא תֵּימָא לְרַבִּי יאשִׁיָּה הַזָּקֵן, דְּלֵאו אוֹרַח אַרְעָא לְמֵימְרָא לֵיהּ הָכִי, שֶׁגָּדוֹל וְזָקֵן מִמֶּנּוּ הָיָה: **בְּבַעֲלִים מְנָא לָן**. שֶׁתְּהֵא הָאִשָּׁה מְנִיפָה עִם הַכֹּהֵן, דְּהָא קָרֵא בְּכֹהֵן לְחוּדֵיהּ כְּתִיב וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה וגו׳; **מִשְּׁלָמִים**. מִתְּנוּפַת חֲזֶה וְשׁוֹק וְאֵימוּרִין דְּשֶׁלָּמִים: **יָדֵיו תְּבִיאֵנָּה**. בְּבַעֲלִים כְּתִיב, וְגַבֵּי תְּנוּפָה כְּתִיב: **מַה כָּאן כֹּהֵן**. בְּסוֹטָה כְּתִיב כֹּהֵן בִּתְנוּפַת מִנְחָתָהּ: **הָא אַקְרְבָהּ**. קֹדֶם הַשְּׁקָאָה, דְּקָתָנֵי קְמַץ וְהַקְטִיר דְּהָנָא רִישָׁא הָיָה מִשְּׁקָה: **הָכִי קָאָמַר כו׳**. דְּהָא דְּתַנְיָא רִישָׁא הַנִּיף וְהַקְטִיר קְמַץ וְהַקְטִיר לָאו דַּוְקָא קֹדֶם הַשְּׁקָאָה נָקֵט וְלֹא אַיְירֵי בְּהַשְּׁקָאָה כְּלָל, אֶלָּא אַיְירֵי בְּסֵדֶר הַקְרָבַת מִנְחַת סוֹטָה שֶׁכֵּן הוּא תְּנוּפָה וְהַגָּשָׁה קְמִיצָה וְהַקְטָרָה, וְהָכִי קָאָמַר כְּשֶׁבָּא לְהַקְרִיבָהּ הָיָה נוֹטְלָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה כו׳, וְהָדַר אַיְירֵי מִי קוֹדֵם אוֹ הַשְּׁקָאָה קֹדֶם כָּל אֵלֶּה אוֹ אִם כָּל אֵלֶּה קוֹדְמִין לְהַשְּׁקָאָה, וּפְלִיגֵי בָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן: ה״ג

תוספות

היה נוטל. בירושלמי כתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות וכי על ידו הוא מניף ולא על ידה הוא מניף אלא מכאן שהוא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה בכלי שרת היינו משמע דלא כפירוש רש״י דפירש דבעל היה נוטל ומצינו למימר דקידוש המנחה כשירה בהן [בור] מידו מצוה בכהן ליטול המנחה מידה ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת:

וכהן מניח את ידו תחתיה. האי דאיצטריך תו למיתני וכהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בסתם ומכניס את ידו לאשמועינן דתנופה בכהן ירושלמי וכהן מניח את ידו תחתיה ואין הדבר כיעור מניח מפה ואינו חוצץ מביא כהן זקן ואפילו תימא כהן ילד שאין יצר הרע מצויה לשעה תני ר׳ חייא סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק ארוסה (לקמן קף כז:) דגידמת לא היתה שותה וי״ל דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב:

הניף והגיש. בירושלמי יליף הא דאמר בפרק כל המנחות (קף כט:) והבאת לרבות מנחת העומר להגשה והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה וכתיב בתריה והרים והיכן הוא תנופה כבר קדמה ומהתם יליף נמי דשיריה נאכלין דכתיב בתריה והנותרת מן המנחה לאהרן וגו׳:

ואחר ישקה מבעי ליה לשרישומו ניכר. פירוש ואע״פ שהקריב מנחתה כבר והוא הדין אי שלא כדין עבוד כהנים דלא מחקו למגילה כלל עד לאחר הקרבה דמוחק לה בתר הכי ונראה דלאו דוקא נקט דקרא אתי לרישומו ניכר דכיון דכתיב ומחה ממילא שמעינן אי רישומו ניכר דלאו מחוי הוא דהא במעטינהו התם דאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו משום דרישומו ניכר והוי כתב שאינו יכול למחוק אלא עיקר קרא לאם הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה בדדריש רבי שמעון והשקה קמא והכי אמרינן בירושלמי דלרבנן הקריב מנחתה ואח״כ השקה כשירה והתם דריש אליבייהו דרבנן ואחר ישקה למערערין וה״ג התם ואחר ישקה על כרחה שלא בטובתה מודה ר״ש לחכמים שאם השקה ואחר כך הקריב מנחתה שהיא כשירה ומודים חכמים לר׳ שמעון שאם הקריב את מנחתה ואח״כ השקה שהיא כשירה מה ביניהון מצוה רבנן אמרי מנחת קנאות היא שהיא בודקתה ור״ש אומר המים הן בודקין אותה מאי טעמא דרבנן מנחת זכרון מזכרת עון מאי טעמא דרבי שמעון ובאו בה רבנן אמרי כותב ומוחק ומשקה ומקריב ר״ש אומר כותב ומקריב ומוחק ומשקה כולי עלמא מודו שמחיקה סמוך להשקאה ותו גרסינן התם קרבה מנחתה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחה כרבי שמעון ברם כרבנן כבר שתת השתא אית לך למימרא אף על גב דלרבנן דרשינן והשקה בתרא לאונס קא סברי דאונס במחיקת מגילה תליא מילתא וקרא יתירא קא דרשי לאונס:

ורבי ה״ג

הָיָה נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה מִצְּרִית וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ, וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ וּמְנִיפָהּ. הֵנִיף וְהֵגִישׁ קָמַץ וְהִקְטִיר וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם". אִם הִשְׁקָה וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה: גמ׳ אָמַר לֵיהּ ר׳ אֶלְעָזָר לְר׳ יאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ, לֹא תֵּיתַב אַכַּרְעָךְ עַד דְּמְפָרַשְׁתְּ לָהּ לְהָא מִילְּתָא, מַנַּיִן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה? מִנָּא לָן?! וְהֵנִיף כְּתִיב בָּהּ! בְּבְעָלִים, מְנָלַן? אָתְיָא "יָד" "יָד" מִשְּׁלָמִים; כְּתִיב הָכָא "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה" וּכְתִיב הָתָם "יָדָיו תְּבִיאֶינָה" מַה כָּאן כֹּהֵן אַף לְהַלָּן כֹּהֵן, וּמַה לְהַלָּן בְּעָלִים אַף כָּאן בְּעָלִים. הָא כֵּיצַד מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף: הֵנִיף וְהֵגִישׁ קָמַץ וְכוּ׳ הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ: הָא אַקְרְבָהּ? הָכִי קָאָמַר: סֵדֶר מִנְחוֹת כֵּיצַד? הֵנִיף וְהֵגִישׁ, קָמַץ וְהִקְטִיר, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. וּבְהַשְׁקָאָה גּוּפָהּ פְּלִיגֵי ר׳ שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן; דְּרַבָּנַן סָבְרִי: מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְר׳ שִׁמְעוֹן סָבַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה": וְאִם הִשְׁקָה וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה:

תנו

הַדְרָן עֲלָךְ הָיָה מֵבִיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ורבי יהודה אומר כלבוס של ברזל מטילין לה לתוך פיה. בפרק ד' מיתות (סנהדרין קף נב.) פליגי ר"י ורבנן במצות הנשרפין דתנן סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אילך וזה מושך אילך עד שפותח את פיו וזורק את הפתילה לתוך פיו ר"י אומר אם מת בידים לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותח פיו בצבת וכו' ותימה לר"י מאי שנא הכא דלרבי יהודה בכלבוס והתם בצבת ופי' ר"י דהכא נמי היו פותחין פיה בצבת אלא לאחר שפותחין פיה בצבת היו מטילין לתוכה כלבוס שלא תוכל לחזור ולקפוץ פיה ורבנן מודו נמי [הכא] דאין פותחין פיה על ידי סודרין דהתם טעם דרבנן משום דשריפה חמורה מחנק והיו מקרבין מיתתו ע"י חנק וגמר מיתתו בשריפה משום ואהבת לרעך כמוך אבל הכא אין לקרב מיתתה:

כפי' ר"ח פי' לפי גי' הספרים וכן פירש הוא שהשקה בתרא מערערין והשקה קמייתא לגופו מה ת"ל לא שבברייתא נשנית בתרא וקמא אלא פירוש של בעל הגמרא הוא שהושקה בתרא בא ללמד שמערערין והשקה קמא לגופיה ורבי עקיבא סבר ליה כרבנן שמשקה ואח"כ מקריב מנחתה ומקשה היכי אמר רבי עקיבא מערערין והא בדוקה ועומדת סבירא ליה ותו מקשה ר' עקיבא בהא מתניתין דפליג עליה רבי שמעון תני מחיקה מעכבא אלמא סבירא ליה שמחיקה והשקאה קודם הקרבת המנחה כרבנן וכל זמן שלא נמחקה המגילה מצי הדרא והכא דפליג בהדי דרבי יהודה תני קומץ מעכבה דאלמא הקרבה קודם השקאה כר' שמעון ושנינן תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא ירושלמי ולית ליה לרבי עקיבא מערערין אית ליה בשהתחילה לשתות וצריך לפרש דאם נמחקה מגילה קודם שקרב הקומץ דשלא כדין עבור כהנים כיון שהתחילה לשתות מערערין אותה:

מגילתה

ה"ג ת"ר וְהִשְׁקָה מַה ת"ל וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְהִשְׁקָה שֶׁאִם נִטְמֵחֲקָה כו'. וְלֹא גְּרִסִינָן בְּתָרָא בְּרִישָׁא וְקַמָּא בְּסִיפָא [שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן בְּרַיְיתָא] וּפִי' מִשְׁבָּשׁ הוּא, וְטָעָה בְּוַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר, דְּמִשְׁמַע שֶׁזֶּה נֶאֱמַר מִתְּחִלָּה, וְהָכִי פֵּירוּשׁ, סֵדֶר הַמִּחְקָרוֹת כָּךְ הוּא, וְכָתַב וּמָחָה וְהִשְׁקָה וְהַנִּיחַ [אֶת] הַמִּנְחָה וְהִקְרִיב, דְּהַיְינוּ הַגְּשָׁה, וְקָמַץ וְהִקְטִיר וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמַּיִם, וְהַדַּר תּוּ כְּתִיב הַשְׁקָהּ שְׁלִישִׁית, וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וְגו', וקא"ר עֲקִיבָא וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה דִּכְתִיב קֹדֶם הַקְטָרַת הַמִּנְחָה מַה ת"ל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר אַחַר הַקְטָרַת הַמִּנְחָה וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם, וַהֲהוּא דְּוַקָּא הוּא וְאֵין הָרִאשׁוֹן דְּוַקָּא, דְּמִדְּכְתִיב וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה ש"מ הַשְׁקָאָה אַחַר הַקְטָרָה הִיא, וּמַה ת"ל וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אַחַר הַמִּחִיקָה, לְלַמְּדָךְ שֶׁאִם נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה וְלֹא הוֹדִית לוֹמַר טַמְּאָה אֲנִי מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ, כְּלוֹמַר פּוֹתְחִין פִּיהָ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ וְשׁוֹפְכִין אֶת הַמַּיִם לְתוֹךְ גְּרוֹנָהּ. וְאַפִּי' נִמְחֲקָה מְגִלָּה קֹדֶם הַקְטָרָה, דְּשֶׁלֹּא כְּדִין עֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים, דְּכֵיוָן דְּאֵינָהּ שׁוֹתָה עַד לְאַחַר הַקְטָרָה לֹא הָיָה לָהֶם לִמְחוֹק, דְּכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ שְׁהוּת לְאַחַר אֶת הַמִּחִיקָה מְאַחֲרִין שֶׁמָּא תּוֹדֶה, אֲפִלּוּ הָכֵי הוֹאִיל וְנִמְחֲקָה וְאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדִין אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ לֵאמֹר אֵינִי שׁוֹתָה אֶלָּא אוֹ תִּשְׁתֶּה אוֹ תּוֹדֶה, וּלְכָךְ נֶאֱמַר וְהִשְׁקָה אַחַר הַמִּחִיקָה, וְלֹא תִּשְׁתֶּה מִיָּד עַד לְאַחַר הַקְטָרָה, אֶלָּא הָא קָמְשַׁמְע לָן שֶׁהַמִּחִיקָה גּוֹרֶמֶת לָהּ לִשְׁתּוֹת: ר"ש אוֹמֵר וְאַחַר יַשְׁקֶה מַה ת"ל וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְהִשְׁקָה. לֹא פְּלִיג אַדְּרַבִּי עֲקִיבָא, אֶלָּא מַר דָּרִישׁ הַאי קְרָא וּמַר דָּרִישׁ הַאי קְרָא, וְהָכֵי אָמַר לְקַמָּן בְּשִׁמְעַתִּין דְּתַרְוַיְיהוּ ס"ל מִקְרִיב מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר. פָּסוּק שְׁלִישִׁי וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם לְאַחַר הַקְטָרָה, מַה ת"ל וְאַחַר יַשְׁקֶה: **אַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים** כֻּלָּן הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה. וּמַה אָמוּר לְמַעְלָה, הַשְּׁבָעָה וְקַבָּלָה וּכְתִיבָה וּמְחִיקָה [וְקַמִּיצָה] וְהַקְטָרַת הַמִּנְחָה: מַגִּיד שֶׁשֶּׁלֹּשָׁה דְּבָרִים. הֵלְזוּ מְעַכְּבִין, הַהַקְטָרָה וְהַשְּׁבָעָה וּמְחִיקָה. וּלְקַמִּיה פָּרִיךְ פְּשִׁיטָא קֹדֶם הַמִּחִיקָה מַה תִּשְׁתֶּה: לְשֶׁרְשׁוּמוֹ נָכָר. שֶׁאִם הָיָה רִשּׁוּמוֹ נָכָר צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִמְחוֹק עַד שֶׁלֹּא יְהֵא רִשּׁוּמוֹ נָכָר: הָא מִיכְּתֵב כְּתֵבִי לָהּ. כֹּהֵן לְמִגְלָה קֹדֶם קַבָּלַת שְׁבוּעָה כְּתִיב: לֹא עֲשָׂה כְּלוּם. דְּכִי כְּתִיב וּכְתַב אֶת הָאָלוֹת, אַחַר קַבָּלַת שְׁבוּעָה כְּתִיב: כְּדֵי נְסָבָה. שֶׁלֹּא לְצָרֵךְ, דְּהָא אֲפִלּוּ מִכְּתַב לֹא כְּתַבְינָן: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי. אמַתְנִי' קָאֵי, וּבְרַיְיתָא נָקֵט בְּרִישָׁא לְאִשְׁמוּעִינָן הֵמִיכָא נְלִיף ר"ש עֲדֵיפְמֵה, וְקַבְּעֵי רַבָּנַן הַשְׁתָּא הֵיכִי דְּרִשֵׁי לְהוּ לְקַרְאֵי וְר"ש הֵיכִי דְּרִישׁ לְהוּ לְכִלְהוּ: רַבָּנַן סָבְרֵי וְהִשְׁקָה קַמָּא. דְּקֹדֶם הַקְטָרָה דִּוְקָא הוּא, וְאע"ג דִּכְתִיב וְאַחַר יַשְׁקֶה מַשְׁמַע דִּוְקָא, עַל בְּרֶחֶף מִקְרָא הָאָמוּר

1 תָּנוּ רַבָּנָן, "וְהִשְׁקָהּ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר
2 נֶאֱמַר "וְהִשְׁקָהּ"! שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִלָּה וְאוֹמֶרֶת "אֵינִי
3 שׁוֹתָה" מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ, וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ,
4 דִּבְרֵי ר' עֲקִיבָא. ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה" מַה
5 תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְהִשְׁקָהּ"! אֶלָּא אַחַר
6 כָּל מַעֲשִׂים כּוּלָּן הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה, מַגִּיד שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
7 מְעַכְּבִין בָּהּ עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקֹּמֶץ וְעַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה
8 מְגִלָּה וְעַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה. עַד שֶׁלֹּא קָרַב
9 הַקֹּמֶץ, ר' שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ
10 וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה. עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִלָּה, אֶלָּא מַאי
11 מַשְׁקֶה לָהּ? אָמַר רַב אַשִׁי: לֹא נִצְרְכָה לְשֶׁרְשׁוּמוֹ
12 נִיכָּר. עַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה, מִישְׁתָּא הוּא
13 דְּלָא שָׁתְיָא הָא מִיכְתַּב כָּתְבֵי לָהּ? וְהָאָמַר רָבָא:
14 מְגִלַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה לֹא
15 עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם! כְּדֵי נַסְבָּהּ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? תְּלָתָא
16 קְרָאֵי כְּתִיבִי: "וְהִשְׁקָהּ" קַמָּא, "וְאַחַר יַשְׁקֶה", "וְהִשְׁקָהּ"
17 בַּתְרָא, רַבָּנַן סָבְרִי: "וְהִשְׁקָהּ" קַמָּא לְגוּפוֹ, שֶׁמַּשְׁקֶה
18 וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, "וְאַחַר יַשְׁקֶה" מִיבָּעֵי
19 לֵיהּ לְשֶׁרְשׁוּמוֹ נִיכָּר, "וְהִשְׁקָהּ" בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה
20 מְגִלָּה וְאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקֶה
21 אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. וְר' שִׁמְעוֹן סָבַר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה"
22 לְגוּפוֹ שֶׁמַּקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, "וְהִשְׁקָהּ"
23 קַמָּא שֶׁאִם הִשְׁקָה וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה, "וְהִשְׁקָהּ" בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה
24 מְגִלָּה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. וְרַבָּנַן, בְּדִיעֲבַד
25 לֹא פְּתַח קְרָא. וְסָבַר ר' עֲקִיבָא מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ? וְהָתַנְיָא, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר:
26 כְּלַבּוּס שֶׁל בַּרְזֶל מַטִּילִין לְתוֹךְ פִּיהָ, שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִלָּה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעָרְעֵרִין
27 אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר ר' עֲקִיבָא: כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא לְבוֹדְקָהּ וַהֲלֹא
28 בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקֹּמֶץ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ, מִשֶּׁקָּרַב הַקֹּמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה
29 לַחֲזוֹר בָּהּ. וְלִיטַעֲמִיךְ תִּיקְשֵׁי לָךְ הִיא גּוּפָהּ, מִשֶּׁקָּרַב הַקֹּמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ? וַהֲלֹא
30 בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, לָא קַשְׁיָא, הָא דְּקָהָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת רִתִּיתָא, וְהָא דְּקָהָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת
31 בְּרִיוּתָא, וְהָכִי קָאָמַר: כָּל מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא, כְּלָל כְּלָל לֹא שָׁתְיָא. מֵחֲמַת רִתִּיתָא; עַד שֶׁלֹּא
32 קָרַב הַקֹּמֶץ, דְּאַכַּתִּי לֹא אִמְחוּק מְגִלָּה, אִי נַמִי אִמְחוּק מְגִלָּה, דְּשֶׁלֹּא כַּדִּין עֲבִיד כֹּהֲנִים
33 דְּמָחְקֵי, מָצֵי הָדְרָא בָּהּ. מִשֶּׁקָּרַב הַקֹּמֶץ, בְּדִין עֲבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחְקֵי, לֹא מָצֵי הָדְרָא בָּהּ,

קשיא

ראשון אֵינוּ נִדְרָשׁ אֶלָּא לְגוּפוֹ וּמִקְּרָאוֹת יְתֵרוֹת הָאֲמוּרִים אַחֲרָיו נִתְּנוּ לִדְרוֹשׁ, וְע"כ מִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְע"כ וְאַחַר יַשְׁקֶה אע"פ שֶׁנִּכְתַּב אַחַר הַקְטָרָה אִם הַקְטָרָה קָאֵי, וְאַחַר דְּקָאָמַר אַמִּחִיקָה קָאֵי הַכְּתוּבָה לְמַעְלָה, וְקָאָמְרֵי רַבָּנַן דְּאִם לֹא נִמְחֲקָה יָפֶה לֹא יַשְׁקֶנָּה, וְהִשְׁקָה בְּתָרָא נַמִּי אִקֹּדֶם הַקְטָרָה קָאֵי וְלִדְרֶשָׁה אָתָא ע"כ: **וְר"ש סָבַר וְאַחַר יַשְׁקֶה**. מִשְׁמַע דְּדִוְקָא הוּא, וְדִוְקָא כְּתִיבָה לְאַחַר הַקְטָרָה, לוֹמַר שֶׁכְּלָן מְעַכְּבִין בָּהּ הַקְטָרַת הַמִּנְחָה וְרֶשֶׁם הַנִּכָּר, וְכָלְהוּ מְהֵכָא נָפְקֵי דִּקוֹדְמִין לְהַשְׁקָאָה, וְהִשְׁקָה קַמָּא לְאַכְשׁוּרֵי דְּאִי עָבִיד אִיפְּכָא: **וְהִשְׁקָהּ בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִלָּה**. וְדִוְקָא אַחַר הַקְטָרָה דִּבְרֵי אִימְחִיק מִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, וְהֵיְינוּ דְּאִיכָּא בֵּין ר"ע לְר"ש, דְּר"ע לֵית לֵיהּ אִם הִשְׁקָה וְאח"כ הִקְרִיב מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה, הַלְכָּךְ וְהִשְׁקָה קַמָּא דְּרִישׁ לְבַעַל כָּרְחָהּ, וְאע"ג דְּשֶׁלֹּא כְּדִין אִימְחִיק קֹדֶם הַקְטָרָה, וְאַחַר יַשְׁקֶה לְגוּפֵיהּ לְגוּפָהּ לוֹמַר שֶׁמַּקְרִיב מִנְחָתָהּ וְאח"כ מַשְׁקֶה: **בְּדִיעֲבַד לֹא פְּתַח קְרָא**. אֵין דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לוֹמַר בְּתְחִלַּת שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ מִצְוָתָן, אֶלָּא בְּתְחִלָּה סֵדֶר מִשְׁפַּט דְּבָרָיו, וּלְבַסּוֹף מַרְבֶּה מִקְּרָאוֹת לִדְרוֹשׁ: **כְּלוּם**. שְׁנֵי שְׁנַיִם יֵשׁ לוֹ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיהָ זְקוּף: **אֶלָּא לְבַדְּקָהּ**. אם טְהוֹרָה אם טְמֵאָה: **וְהָא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת**. דְּכֵיוָן דְּאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה מוֹדָה שֶׁהִיא טְמֵאָה: **יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ**. וְלוֹמַר אֵינִי שׁוֹתָה, וְאֵין אוֹנְסִין אוֹתָהּ דְּהָא מוֹדָה דִּטְמֵאָה הִיא: **מִשֶּׁקָּרַב הַקֹּמֶץ וְכו'**. וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ הֵיאַ גּוּפָא קַשְׁיָא אַמַּאי אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר וְהָא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת הִיא: **דְּקָא הָדְרָא מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא**. הָא דְּקָתָנֵי דְּבְדוּקָה וְעוֹמֶדֶת דְּקָא הָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא הוּא, שֶׁאֵינָהּ רוֹתֶתֶת וְקָאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, וְדֵאי טְמֵאָה הִיא וּלְכָךְ אֵינָהּ רוֹתֶתֶת דְּסִמְכָא מַעְקָרָא וְאָמְרָה כִּי מְטִיבָא לְמִשְׁתֵּי לֹא שָׁתִינְיָא, וְלֹא שָׁנָא קָרַב קֹמֶץ וְלֹא שָׁנָא לֹא קָרַב לֹא שָׁתְיָא כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל כָּל מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא כְּלָל כְּלָל לֹא שָׁתְיָא וְאַפִּי' קָרַב הַקֹּמֶץ. וְהָא דְּמַפְלִיג בֵּין קָרַב לְלֹא קָרַב, דְּקָא הָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת רִתִּיתָא, שֶׁאֵנוּ רוֹאִין אוֹתָהּ רוֹתֶתֶת, דְּאִיכָּא לְמֵימַר דְּאִינָהּ מַאֲמֶנֶת שֶׁלֹּא יִבְדְּקוּהָ הַמַּיִם וְאַפְלוּ הִיא טְהוֹרָה, וְרוֹצָה הָיְתָה לִסְמוֹךְ עַל טָהֳרָתָהּ וְלִשְׁתּוֹת, וּלְפִיכָךְ הִיא רוֹתֶתֶת וּכְשֶׁמַּגִּעַת לִשְׁתּוֹת חוֹזֶרֶת בָּהּ, הִלְכָּךְ עַד שֶׁלֹּא קָרַב כו', וּבְרַיְיתָא קַמֵּיתָא דְּלֵעֵיל דְּקָתָנֵי מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ בְּמֵחֲמַת רִיתוּתָא קָאָמַר:

קשיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא מביאה ברייתא לבאר מהיכן למד רבי שמעון שהשקאת הסוטה נעשית לאחר הקרבת המנחה. ג' פעמים מוזכרת ההשקאה בפרשת סוטה בסדר דלהלן. א. לאחר מיחוי מגילת הסוטה במים, "וכתב את כל האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים. והשקה את האישה". ב. לאחר הקרבת המנחה, "וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה ואחר ישקה את האשה את המים". ג. בפסוק שאחריו נאמר שוב, "והשקה את המים וגו'".

הברייתא שלפנינו תביא מחלוקת תנאים בדרשת הפסוקים. **תָּנוּ רַבָּנָן, 'וְהִשְׁקָהּ'** הראשון המוזכר בפרשה לפני הקטרת המנחה, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה בא ללמדנו, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** לאחר הקטרת המנחה **'וְהִשְׁקָהּ** את המים', ומכך שאמר הכתוב 'ואחר ישקה', משמע ששתיית המים נעשית לאחר ההקרבה, ואם כן 'והשקה' האמור לאחר המחיקה לשם מה נכתב, בא ללמדנו **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** – כלומר, אף שקודם מחיקת המגילה יכולה לומר איני שותה, אם כבר נמחקה ואמרה איני שותה, אין שומעין לה, אלא **מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ** – פותחין את פיה שלא בטובתה **וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, 'וְאַחַר יַשְׁקֶהָ'** – השקאה שניה המוזכרת בפרשה לאחר הקטרה **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה באה ללמד, אין לומר שבאה ללמד שהשקאת המים נעשית לאחר ההקטרה, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** – שהרי כבר נאמר בפסוק שלישי **'וְהִשְׁקָהּ'** לאחר ההקטרה, וממנו כבר למדנו שההשקאה נעשית לאחר הקטרה. **אֶלָּא** ללמד שאין משקים אותה אלא **לְאַחַר כָּל מַעֲשִׂים כּוּלָּן הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה** – קודם לכן בפרשה, **מַגִּיד** - ובאה התורה ללמד בכך, שג' **דְּבָרִים מְעַכְּבִין בָּהּ,** כלומר, שאין משקין אותה מהמים המרים, **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ, וְעַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָה, וְעַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה.**

הגמרא חוזרת על דברי רבי שמעון בברייתא לפרשם, מה שאמר שאין משקים אותה **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ,** הולך בזה **רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר** במשנתנו, שקודם **מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ.** אך על מה שאמר שאין משקים אותה **עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָה,** יש לשאול, מה הוצרך לומר זאת, הרי אם לא נמחקה המגילה **אֶלָּא מַאי מַשְׁקֶהָ לָהּ** – הלא המים הבודקים, הם מים שמחו מגילת סוטה לתוכן, ולפני שמחו אינם מי סוטה. **אָמַר רַב אַשִׁי** ליישב את דבריו, אכן לא הוצרך לומר שאין משקין אותה לפני שמחו את המגילה לתוך המים, **לֹא נִצְרְכָה** - אלא שהוצרך לומר, **לְשֶׁרְשׁוּמוֹ נִיכָּר** – שאף שכבר מחו לתוכן, אם עדיין נותר רושם במגילה, אין משקין אותה מהם עד שימחוק באופן שלא יהא רישומו ניכר. וכן על מה שאמר רבי שמעון, שאינה יכול לשתות **עַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה** יש לשאול, שמדבריו מדויק **מִישָׁתָא הוּא דְּלֹא שָׁתְיָא** – שקבלת השבועה מעכבת את השתייה, **הָא מִיכְּתַב כָּתְבֵי לָהּ** – אבל לכתוב את המגילה ניתן גם קודם קבלת השבועה. וקשה **וְהָאָמַר רָבָא, מְגִילַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתִּתְקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם,** לפי שסדר כתיבת מגילת סוטה נאמר בתורה לאחר קבלת השבועה, ומשמע שהמגילה נכתבת רק לאחר קבלת השבועה. מתרצת הגמרא, אכן אין כותבים את המגילה עד שתקבל עליה שבועה, ומה שאמר שאינה יכולה לשתות עד לאחר קבלת שבועה, **כְּדֵי נִסְבָּהּ** – בדרך אגב ושלא לצורך אמרו, שהרי גם כתיבת המגילה אינה נעשית לפני קבלת השבועה.

במשנתנו נחלקו רבנן ורבי שמעון מהו סדר הדברים בבדיקת הסוטה, לדעת רבנן משקין אותה ואחר כך מקריבין את מנחתה, ולדעת רבי שמעון מקריבין את מנחתה ואחר כך משקין אותה. שואלת הגמרא, **כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** - מה יסוד המחלוקת בניהם. ומשיבה, **תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי** – ג' פעמים מוזכרת ההשקאה בפרשה, **'וְהִשְׁקָהּ' קַמָּא** – ראשון, נכתב לאחר המחיקה וקודם הקטרה, בפעם השניה כתוב לאחר ההקטרה **'וְאַחַר יַשְׁקֶהָ',** ולאחריו כתוב **'וְהִשְׁקָהּ' בַּתְרָא** – האחרון. ובזה נחלקו, **שַׁרְבָּנָן סָבְרֵי, 'וְהִשְׁקָהּ' קַמָּא** הכתוב לפני ההקטרה, **לְגוּפוֹ** – לענין ההשקאה עצמה בא, ללמד **שֶׁמַּשְׁקֶהָ וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ** – כלומר, מכך שכתבה התורה את ההשקאה לפני ההקטרה, יש ללמוד שכך הוא סדר עשיית הדברים. והפסוק **'וְאַחַר יַשְׁקֶהָ', מִיבָּעֵי לֵיהּ לְשֶׁרְשׁוּמוֹ נִיכָּר** – ללמד שאין משקין אותה עד לאחר מחיקת המגילה לגמרי, שלא יוותר בה רושם, והרי זה כאילו נאמר 'ואחר המחיקה ישקה'. ומ**'וְהִשְׁקָהּ' בַּתְרָא** לומדים, **שֶׁאִם נִמְחֲקָה** כבר **הַמְּגִילָה וְאוֹמֶרֶת** הסוטה **אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ** – פותח את פיה שלא בטובתה **וּמַשְׁקֶהָ אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.**

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר - דרש את הפסוקים כך, הפסוק השני – **'וְאַחַר יַשְׁקֶהָ', לְגוּפוֹ** – לענין השקאת הסוטה עצמה בא, ללמד **שֶׁמַּקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ** - כלומר, שקודם מחיקת המגילה נעשית לאחר כל הפעולות, דהיינו, מחיקת המגילה וההקטרה, בא ללמד **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה** לאחר כל אלו, **וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** מדוע אינם דורשים את הפסוקים כרבי שמעון, ללמוד מ'ואחר ישקה' שההשקאה נעשית לאחר הקטרה, הרי מסתבר טעמו. משיבה הגמרא, **בְּדְרִיעֲבַד לֹא פָּתַח קְרָא** – אין זה מדרך הכתוב לומר בתחילה את הדרשה ולאחר מכן את סדר הדברים, אלא בתחילה מסדר הכתוב את אופן עשיית המצוה ולאחר מכן מוסיף מקראות לדרוש. ולפיכך, מסתבר לומר ש'השקה' הראשון שנכתב קודם הקטרה נאמר בדוקא, ו'ואחר ישקה', ו'השקה' האחרון נכתבו לדרשה.

הגמרא חוזרת לברייתא שהביאה לעיל, ומקשה סתירה בדברי רבי עקיבא, **וְסָבַר** – וכי סבר **רַבִּי עֲקִיבָא** שסוטה שאמרה איני שותה לאחר שנמחקה המגילה **מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּלַבּוּם** – שיניים **שֶׁל בַּרְזֶל מְטִילִין לְתוֹךְ פִּיהָ** – פותחים את פיה בכוח ונותנים אותם לתוך הפה כשהן זקופים שלא תוכל לסוגרו, כדי **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין** את שתיית המים **אֶלָּא לְבוֹדְקָהּ** אם טהורה היא או לא, **וַהֲלֹא** כיון שאומרת איני שותה, **בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת** היא, שהרי בכך מודה שטמאה היא. **אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ** ולומר איני שותה, ואין משקין אותה בעל כורחה, שהרי זה כאילו הודתה שטמאה היא, אך **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ.** הרי שלדעת רבי עקיבא אין משקין אותה בעל כורחה אלא לאחר הקרבת המנחה, וזה סותר למה שאמר בברייתא הראשונה, שלאחר שנמחקה המגילה משקין אותה בעל כורחה.

שואלת הגמרא על המקשה, **וְלִיטַעֲמִיךְ** – לטעמך שהקשית מברייתא זו, מדוע הקשית רק שיש סתירה ממנה לברייתא שהובאה לעיל, **תִּיקַּשֵׁי לָךְ הִיא גּוּפָהּ** – תקשה על הברייתא בפני עצמה, מאחר שאם חוזרת בה ומסרבת לשתות נחשב שמודה שזינתה, מדוע **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ, וְהָא** כיון שאמרה איני יכולה לשתות, **בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת** – שהרי נחשב שהודתה, ומדוע נחייבה לשתות. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא**

המשך בעמוד 114

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך סוף סוף, שנינו בדעת רבי עקיבא, שרק לאחר הקרבת הקומץ כופין עליה לשתות, ואם כן עדיין **קַשְׁיָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא אַדְּרַבִּי עֲקִיבָא**, שהרי **הָתָם** - בברייתא המובאת בתחילת העמוד הקודם, **אָמַר שִׁמְחִיקָה מְעַכֵּבָא** – שאם נמחקה המגילה שוב אינה יכולה לומר איני שותה, אלא משקין אותה בעל כורחה, **וְהָכָא** – בברייתא השניה **אָמַר, קוֹמֵץ מְעַכֵּב** – שרק לאחר שקרב הקומץ אינה יכולה לסרב, אבל קודם לכן יכולה לסרב. מתרצת הגמרא, **תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא** - הברייתות הללו נשנו על ידי שני תנאים שונים, שנחלקו בדעתו של רבי עקיבא.

מסתפקת הגמרא, **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, לדעת רבי עקיבא הסובר שאישה שאמרה איני שותה מתוך בריאותה ולא מתוך פחד, סירובה נחשב כהודאה בטומאה, מה הדין אם **אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא, וְחָזְרָה** בה לאחר מיכן, **וְאָמְרָה שׁוֹתָה אֲנִי, מַהוּ** - האם משקים אותה או לאו. מבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **כֵּיוָן דְּאָמְרָה בְּתַחִילָּה אֵינִי שׁוֹתָה**, הרי זה ממש כמי **שִׁטְמֵאָה אֲנִי קָאָמְרָה, וְכֵיוָן דְּאַחְזִיק נַפְשֵׁהּ בְּטוּמְאָה** – כיון שהחזיקה עצמה בעינינו שזינתה, **לֹא מָצְיָא הַדְרָה בָּהּ** – אינה יכולה לחזור בה ולומר שרוצה לשתות. שהבירור על ידי שתיית מי המרים לא ניתן אלא לנשים שאינם בחזקת טומאה. **אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּאָמְרָה** – כיון שחזרה ואמרה **שׁוֹתָה אֲנִי, גַּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּמֵחֲמַת בִּיעָתוּתָא הוּא דְּאָמְרָה** – היא מגלה בזה את דעתה, שכשאמרה בתחילה 'איני שותה', לא היה זה משום שמודה שזינתה, אלא אמרה כן מחמת שפחדה מהמים, שהרי עכשיו היא רוצה לשתות, ואם היתה טמאה ודאי לא הייתה רוצה. וכיון שנתברר שלא היה סירובה הראשון לשתייה אלא מחמת פחד, יכולה לחזור בה – ומשקין אותה. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ**.

אָמַר אַבּוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הכהן דבר **מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם** המאררים. מבארת הגמרא, **מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא** "וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל **מֵי הַמָּרִים**", משמע שמוחה את המגילה למים **שֶׁמָּרִים כְּבָר** לפני המחיקה לתוכם.

משנה. אם **עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה הַמְּגִילָּה**, חזרה **וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה**, אין מחייבים אותה לשתות אלא **מְגִילָּתָהּ נִגְנֶזֶת** בצידי בית המקדש, שכל כתבי הקודש שאין יכולים לקרות בהם נגנזים שלא יתבזו. **וּמִנְחָתָהּ** אינה קרבה אלא **מִתְפַּזֶּרֶת** – נשרפת **עַל הַדֶּשֶׁן** – מקום בעזרה שהיו שורפים בו פסולי קדשי קדשים. **וְאֵין מְגִילָּתָהּ** של זו **כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת**, לפי שהמגילה צריכה להיכתב לשם הסוטה שבאה להיבדק על ידה.

אך אם כבר **נִמְחֲקָה הַמְּגִילָּה וְאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי, הַמַּיִם** המרים **נִשְׁפָּכִין**, שהמים לא ניתנו אלא והמים לא ניתנו אלא לברר במקום שיש ספק אם זינתה, וזו שאמרה טמאה אני, הרי היא בדוקה ועומדת. **וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן.**

ואם **נִמְחֲקָה הַמְּגִילָּה**ולא הודה שזינתה אלא שחזרה בה **וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ** – פותחים את פיה שלא בטובתה **וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.** שיתכן שטהורה היא, אלא שמחמת הפחד מהמים, שחוששת שתינזק מהם למרות טהרתה, אינה מסכמת לשתות.

סוטה השותה מן המים, אם באמת אינה טהורה, **אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת** – לגמור את המים, **עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין** – הגידים שבלחייה מתנפחים ונראית מליאה גידים, ובשרה נמלא שורות שורות של נפיחויות. **וְהֵם** – הכהנים **אוֹמְרִים, הוֹצִיאוּהָ** מעזרת נשים שעומדת בה כדי **שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא הָעֲזָרָה.**

סוטה ששתתה מן המים, אף על פי שטמאה היא, **אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה** הזכות **תּוֹלָה לָהּ** שלא יפגעו בה המים מיד. וחלוק הדבר, **יֵשׁ זְכוּת שֶׁתּוֹלָה** - שמעכבת את עונשה **בְּשָׁנָה אַחַת, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ב' שָׁנִים, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ג' שָׁנִים. מִכָּאן אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי, חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה** כדי שתדע את פרשת סוטה, ושאם יש לה זכות המים אינם פוגעים בה מיד, כדי **שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה** – תגיע למצב שהיא צריכה לשתות מי סוטה, **תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ** – שניתן להינצל ממיתה הבאה על ידי המים, על ידי ריבוי זכויות וכך תשתדל להרבות זכויות. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** חולק **וואוֹמֵר, כָּל הַמְּלַמֵּד בִּתּוֹ תּוֹרָה (כְּאִילּוּ) לוֹמְדָהּ תְּפִלּוּת** – דברי הבאי. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתְפִלּוּת מֵט' קַבִּין וּפְרִישׁוּת** – האישה מעדיפה מזונות מועטים ושיהא בעלה מצוי עימה, משיהיו לה מזונות מרובים ויהא בעלה פורש הימנה. **הוּא הָיָה אוֹמֵר, חָסִיד שׁוֹטֶה** – אדם המתחסד יותר מדי, שגורם בחסידותו רעה לעצמו או לאחר. **וְרָשָׁע עָרוּם** – שעושה מעשה רשעות בערמה, **וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה** – מכשפה שפועלת בכשפיה דברים מסוימים, ועושה עצמה פרושה להראות כאילו על ידי תפילתה וחסידותה נעשים מעשיה. **וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין** – אדם שמכה עצמו מחמת פרישותו למראית עין, כגון, שמכה את עצמו בכותל להראות שהוא עניו וצנוע, **הֲרֵי אֵלּוּ מְכַלֵּי עוֹלָם** – משחיתים את העולם, שהדברים הללו עומדים בסתירה לעבודתו של האדם בעולם.

גמרא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם – בשמו של **רַבִּי מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, הָיִיתִי מֵטִיל קַנְקַנְתּוֹם** – סם שהרושם שלו אינו נמחק **לְתוֹךְ הַדְיוֹ** שבו הייתי כותב את כתבי הקדש, **וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לֵיהּ בְּנִי מַה מְּלַאכְתְּךָ, אָמַרְתִּי לוֹ לַבְלָר** – סופר **אֲנִי. אָמַר לִי, בְּנִי, חֲוֵי זָהִיר, שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא, שֶׁמָּא תַּחְסִיר אוֹת אַחַת** – כגון, שתחסיר את האות א' מהמילה 'אמת' שבפסוק 'ה' אלקים אמת', **אוֹ תַּתִּיר אוֹת אַחַת** – כגון, שתוסיף ו' בסוף התיבה 'ברא' שבפסוק 'בראשית ברא אלקים', **וְנִמְצֵאת אַתָּה מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ לרבי** ישמעאל, **דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי, שֶׁאֲנִי מֵטִיל לְתוֹךְ הַדְיוֹ וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ. אָמַר לִי, וְכִי מִטִּילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְיוֹ, הרי הַתּוֹרָה אָמְרָה** לגבי מגילה סוטה, "**וּמָחָה** אל מי המרים", הרי שצריך שיהא **הַכְּתָב** שבו נכתבת פרשת סוטה שבתורה, כתב **שֶׁיּוּכַל לִמָּחוֹת** – שניתן למוחקו. שאם תבוא סוטה לפני הכהן יוכל ליטול מפרשת סוטה שבספר תורה ולמוחקה לתוך המים, ואם אתה מטיל לתוך הדיו קנקנתום, לא ניתן למחותה לתוך המים.

שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר לֵיהּ** – מה אמר רבי ישמעאל, **וּמַאי קָא מַהְדַּר לֵיהּ** - ומה השיב לו רבי מאיר. כלומר, מה תשובה יש בדברי רבי מאיר על דבריו של רבי ישמעאל. שהרי רבי ישמעאל אמר לו שמלאכתו מלאכת שמים, ולכך צריך הוא להיזהר בחסרות ויתרות, ואם כן מה ראה רבי מאיר לומר לו שהוא מטיל קנקנתום לתוך הדיו, וכי בזה ניצל מחסירות ויתירות. משיבה הגמרא, **הָכִי קָאָמַר לֵיהּ** רבי מאיר לרבי ישמעאל, **לֹא מִבַּעְיָא בַּחֲסֵירוֹת וְיִתֵּירוֹת דְּבָקֵי אֲנָא** – ונזהר אני מהם, **אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמִיחַשׁ לִזְכוּב דְּדִילְמָא אָתֵי וְיָתִיב אַתָּגִיהּ** – שמא יבוא זבוב וישב על הגג הימני דְּדָלֵי"ת כשעדיין לא יבש הדיו, **וּמָחִיק לֵיהּ וּמְשַׁוֵּי לֵיהּ רֵי"ש** – ומחמת המחיקה יראה הדלי"ת כמו רי"ש. גם לדבר זה חושש אני, וכדי להינצל מזה, **דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי** שאינו נמחק כלל, **שֶׁאֲנִי מֵטִיל לְתוֹךְ הַדְיוֹ, וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ.**

מקשה הגמרא, **אֵינִי** וכי כך היה המעשה, **וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הָיִיתִי מֵטִיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְיוֹ וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, אֲסָרָהּ עָלַי** – להטיל קנקנתום לתוך הדיו משום שצריך כתב

המשך בעמוד 222

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

קַשְׁיָא דְּרַ"ע אַדְּרַ"ע הָתָם קָאָמַר מְחִיקָה מַעֲבָבָא. אֶת הָאֵנֶס, דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה אִם אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתֶה יְכוֹלָה לְחַזֵּוֹר בָּהּ וְלֹא אִנְּסִינָן לָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, אֲבָל אִם נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ עַל בָּרְחָהּ וְאַפִּי' לֹא קָרֵב קָמֵץ, דְּהָא וְהִשְׁקָה קָמָא דִּקְרָם הַקְּטָרָה לְהָכִי דְּרַשִׁינָן, וְהָכָא קָאָמַר קָמֵץ מְעַכֵּב אֶת הָאֹנֶס דְּכָל כְּמִצְוָה אֵינִי שׁוֹתָהּ לֹא אִנְּסִינָן לָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ: **וְחָזְרָה וְאָמְרָה שׁוֹתָה אֲנִי.** לְר"ע מַהוּ לְהַשְׁקוֹתָהּ מִרְצוֹנָהּ: **שֶׁיִּתֵּן מַר.** דְּבָר מַר: **שֶׁמָּרִים כְּבָר.** קֹדֶם מְחִיקָה, אֶלְמָא מַחְמֶמֶת דְּבָר אַחֵר הַם מָרִים וְאֵין מְרִירָה עַל שֵׁם קְלָלַת בְּדִיקָתָם נִקְרָא, דְּהָא מִקַּמֵּי מְחִיקָה לָאו בְּנֵי מִיבְדַּק נִינְהוּ: **מַתְנִי'** מִגִּלְיָתָה נִגְנְזַת. בְּצִדֵּי הַהֵיכָל, דְּכָל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִקְרוֹת בָּהֶן נִגְנְזִין שֶׁלֹּא יִתְבַּזּוּ: **עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן.** שֶׁהִיא בְּעֲזָרָה שֶׁשּׁוֹרְפִין שָׁם פְּסוּלֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּפְסוּלֵי אִימּוּרִים שֶׁמְּחִיצָתָן לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, כִּדְאָמְרִינָן בְּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (קף קל:) שְׁלֹשָׁה בֵּית הַדֶּשֶׁן הֵם, דְּהוֹאִיל וְקָדְשָׁה בִּכְלֵי נִשְׂרָפָת בְּעֲזָרָה, וְהָאי מִתְפַּזְּרַת הַיְינוּ נִשְׂרָפָת כִּדְאָמַר לְקַמָּן (ל' כג.) וְאִלּוּ שֶׁמְּנַחוֹתֵיהֶם נִשְׂרָפוֹת וְקָא חָשִׁיב לְהָא הָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתֶה: **וְאֵין מְגִלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהִשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת.** דְּבָעֵינָן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ דִּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן לָהּ לִשְׁמָהּ: **הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין.** כֵּיוָן דְּאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת הִיא וּמַיִם הַמָּרִים לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא לְבָרֵר אֶת הַסָּפֵק: **מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ.** דְּדִלְמָא טְהוֹרָה הִיא וּמַחְמֶמֶת רְתִיתוּתָהּ קָאָמְרָה: **מִתְמַלֵּאת גִּידִין.** הַגִּידִין שֶׁבְּלְחָיֶיהָ נוֹפְחִין וְנִרְאוֹת כְּמִלְּאָה גִּידִין, וְגַם בְּשָׂרָהּ נַעֲשֵׂית שִׁיטָה שִׁיטָה שֶׁל נְפִיחָה, וְהָכִי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי כְּמִין שַׁרְבִּיטִין מְזוֹרְקִין בָּהּ: **שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא הָעֲזָרָה.** שֶׁעֲרֵי נִקָּנוֹר אוֹ עֲזָרַת נָשִׁים שֶׁתִּצָּא דֶּרֶךְ שָׁם, וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ וְהָא אִמְרִינָן בְּעֵלְמָא דְּשַׁעֲרֵי נִקָּנוֹר לֹא נִתְקַדְּשׁוּ וְכ"ש עֲזָרַת נָשִׁים וּמַת מֵתָר לְכַנֵּס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה: **תַּדַּע שֶׁזְّכוּת תּוֹלָה לָהּ.** תַּרְאֶה וְתִלְמַד בְּפָרָשַׁת סוֹטָה שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה, דְּיִלְפִינָן מִוּנְקִיָּה וְזַרְעָהּ זָרַע, וְנִקְתָה ע"י זְכִיּוֹת כְּדֵי זְרִיעַת זָרַע ט' חֳדָשִׁים, וי"א יוֹתֵר כִּדְמְפָרֵשׁ בְּגמ': **מְלַמֶּדָה תִּפְלוּת.** מְפָרֵשׁ בְּגמ': **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוּצָה אִשָּׁה בְּקֹב וְתִפְלוּת.** גַּרְסִינָן. וּבְגִמְרָא מְפָרֵשׁ מַאי קָאָמַר: **מַכּוֹת פִּירוּשִׁין.** שֶׁהוּא עָנְיָן וְצַנּוּעַ: גמ' לְבָלֵר. סוֹפֵר: **אם אוֹת אַחַת.** כְּגוֹן א' וְה' אֱלֹהִים אֱמֶת (וִיקְמֶיהוּ י) אוֹ תְּיַתֵּר אוֹת אַחַת כְּגוֹן בְּרֵאשִׁית בָּרְאוּ אֱלֹהִים: **דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי.** לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי תְּשׁוּבָה הִיא זוֹ: **כְּתָב שֶׁיּוּכַל לִמְחוֹת.** וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר מוֹחֲקִין לָהּ מִן הַתּוֹרָה וְלֹא בְּעֵי כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ, וְאַפְּרָשַׁת סוֹטָה לְחוּדָהּ קָא קָפִיד: **מַאי קָאָמַר לֵיהּ וּמַאי מַהְדַּר לֵיהּ.** מַאי קָאָמַר לֵיהּ ר' יִשְׁמָעֵאל דְּקָא מְהַדַּר לֵיהּ ר"מ דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁעֹשֶׂה רֹשֶׁם וְאֵינוֹ נִמְחָק, מָה עִנְיָן קְנִקְנָתוֹם אֵצֶל חִסּוּר וְיִתּוּר: **וּמִשַּׁיְּיוּ לֵיהּ רֵי"ש.** כְּגוֹן דְּלִי"ת דְּאֶחָד: **דָּבָר אֶחָד יֵשׁ כּוּ'.** וְאֵינוֹ נִמְחָק לְגַמְרֵי: **קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ.** דְּקָאָמַר לְעֵיל שְׁמוּשׁ דְּרַ"ע קוֹדֶם, וְאָמַר הָכָא דְּרַ"י קוֹדֶם: **לֹא מָצֵי לְמֵיקַם אַלְּבֵיהּ.** עַל עִקְּרֵי טְעָמֵיהּ, שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַל טָמֵא טָהוֹר וּמַרְאֶה לוֹ פָּנִים, וְעַל טָהוֹר טָמֵא וּמַרְאֶה לוֹ פָּנִים: **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַ"י וְגָמַר גְּמָרָא.** הַמִּשְׁנָיוֹת סְתוּמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן, כִּדְגָמִיר לְהוּ מִרַּבּוֹ וְרַבּוֹ מִרַּבּוֹ: **וְחָדַר אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַ"ע לְמִיסְבַּר סְבָרָא.** לְעַמּוֹד עַל עִקַּר טְעָמֵי הַמִּשְׁנָה, מִפְּנֵי מָה זֶה טָמֵא וְזֶה טָהוֹר, וְעַל מָה כָּל דָּבָר נִסְמָךְ וְעַל אֵיזֶה מִקְרָא, וְזֶה תַּלְמוּד שֶׁהָיָה בִּימֵי הַתַּנָּאִים, וּלְהָבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר כְּשֶׁהָיָה דָּבָר חָדָשׁ נִשְׁאַל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ מֵהֵיכָן יִלְמְדוּהוּ וּלְאֵיזֶה מִשְׁנָה יְדַמּוּהוּ:

חוץ

תוספות

מגילתה נגנזת. ירושלמי תני נגנזת תחת צירו של היכל למה בשביל לשחקה לול קטן היה שם ושם המים נשפכים תני אין בהן משום קדושה מהו לגבל בהן את הטיט מה בכך המים נשפכים תני יש בהם משום קדושה: נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה למה שגרמה לשם שימחק כמה ימחק תני רבי חנין ב"ש אומרים אחת ובה"א שתים א"ר אילעאי טעמא דב"ה כדי לכתוב י"ד: **אמר** ר' ירמיה למחוק לה מה"ת איכא בינייהו. תימה לרבי והא בימי ר"מ נפסקו כבר המים המרים כדאמרי' בפ' בתרא (לקמן דף מז.) דר' יוחנן בן זכאי הפסיקן ועוד האמור רבא (לעיל ל' ח:) מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום א"כ מ"ט דמ"ד מוחקין לה מן התורה וליכא למימר מ"ד מוחקין לה מן התורה לית ליה דרבא א"כ אמאי אמר לר"ש לעיל (ל' יט:) כדי נסבה לימא לית ליה דרבא אלא הכי משמע דבהא דרבא כ"ע מודו ואיכא למימר מ"ד מוחקין לה מה"ת כגון אם נכתבה אותה פרשה בתורה לאחר שקבלה עליה שבועה אע"פ שהסופר לא נתכוין לשם סוטה אלא לשם ס"ת ומה שאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו לפרשת סוטה אפ' בזמן הזה משום דכתיב בה ומחה דבעינן כתב שיכול למחות וכיון דס"ל מוחקין לה מן התורה ש"מ דקסבר דאאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא דבעינן שיכול למחוק:

אבל תורה דסתמא כתיב הכי נמי דמחקינן. לפום האי דיחוי ה"מ למיפרך וכי לית ליה לת"ק הא דתנן כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול כיצד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין וכו' וה"מ לתרוצי דילמא עד כאן לא אמר גבי גט דסתמא פסול משום דאשה לאו לגירושין עומדת אבל סוטה אחר שקינא לה ונסתרה סתמא להשקות עומדת כדאמרינן בריש מסכת זבחים (קף כ:) א"נ עד כאן לא פסלינן גבי גט אלא משום דהתם וכתב לה אמר רחמנא וכו' מיהו היכא דאינתיק לשם רחל לא הדרא מנתקא ע"י מחיקה לשם לאה ולרבי אחי בר יאשיה נמי אע"ג דעשייה דידה מחיקה היא מיהו מהני קצת דכתב בסתמא ועשה לה ולא כתב ומחה לה דרשינן ליה נמי אבתיבה דבעינן דלכתוב לשם אלות בעולם מיהו אהני נמי האי דלא

קַשְׁיָא דְּרַ' עֲקִיבָא אַדְּרַ' עֲקִיבָא: הָתָם אָמַר מְחִיקָה מַעֲבָבָא, וְהָכָא אָמַר קוֹמֵץ מַעֲכֵב? תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַ' עֲקִיבָא. אִיבַּעְיָא לְהוּ אָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מַהֲמַת בְּרִיּוּתָא וְחָזְרָה וְאָמְרָה "שׁוֹתָה אֲנִי", מַהוּ? כֵּיוָן דְּאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" "טְמֵאָה אֲנִי" קָאָמְרָה, וְכֵיוָן דְּאַחֲזִיק נַפְשָׁהּ בְּטוּמְאָה, לָא מָצֵיָא הַדְּרָה בָּהּ, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דְּאָמְרָה "שׁוֹתָה אֲנִי" גָּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּמֵהֲמַת בְּיַעֲתוּתָא הוּא אָמְרָה, תֵּיקוּ: אָמַר אַבּוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם. מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "מֵי הַמָּרִים" שֶׁמָּרִים כְּבָר: **מַתְנִי'** עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה אָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְגִלָּתָהּ נִגְנֶזֶת, וּמִנְּחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל הַדֶּשֶׁן וְאֵין מְגִלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה וְאָמְרָה "טְמֵאָה אֲנִי" הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין, וּמִנְּחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ, וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין, וְהֵם, אוֹמְרִים: הוֹצִיאוּהָ, שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא הָעֲזָרָה. אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלָה לָהּ, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁנָה אַחַת, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. מִכָּאן אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי: חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה, שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ. ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְלַמֵּד בִּתּוֹ תּוֹרָה לוֹמֶדָהּ תִּפְלוּת. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה, וְרָשָׁע עָרוּם, וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה, וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין הֲרֵי אֵלּוּ מְבַלֵּי עוֹלָם: **גמ'** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם ר' מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל ר' עֲקִיבָא, הָיִיתִי מַטִּיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל ר' יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לִי: בְּנִי מַה מְּלַאכְתְּךָ? אָמַרְתִּי לוֹ: לַבְלָר אָנִי, אָמַר לִי: בְּנִי, הֱוֵי זָהִיר שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא, שֶׁמָּא תַּחְסִיר אוֹת אַחַת אוֹ תֹּתִיר אוֹת אַחַת נִמְצֵאתָ אַתָּה מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ: דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ, אָמַר לִי: וְכִי מַטִּילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ? הַתּוֹרָה אָמְרָה "וּמָחָה" כְּתָב שֶׁיּוּכַל לִמְחוֹת! מַאי קָאָמַר לֵיהּ וּמַאי קָא מַהְדַּר לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ לֹא מִבָּעְיָא בַּחֲסֵירוֹת וִיתֵירוֹת דְּבָקֵי אֲנָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמִיחַשׁ לְזִבּוּב, דְּדִילְמָא אָתֵי וְיָתֵיב אַתָּגֵיהּ דְּדִלֵּי"ת וּמְחֵיק לֵיהּ רֵי"ש, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ. אִינִי? וְהָא תַּנְיָא, אָמַר ר' מֵאִיר: כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל ר' יִשְׁמָעֵאל הָיִיתִי מַטִּיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל ר' עֲקִיבָא אֲסָרָהּ עָלַי! קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ, קַשְׁיָא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ, בְּשִׁלְמָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ לֹא קַשְׁיָא, מַעִיקָּרָא אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּר' עֲקִיבָא, כֵּיוָן לֹא מָצֵי קָם אַלִּיבֵּיהּ, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּר' יִשְׁמָעֵאל וְגָמַר גְּמָרָא, הֲדַר אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּר' עֲקִיבָא סָבַר סְבָרָא. אֶלָּא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ קַשְׁיָא, קַשְׁיָא. תַּנְיָא, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹמֵר הָיָה ר' מֵאִיר: לְכָל מַטִּילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ

חוץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חוץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה בִּלְבַד. ר' יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ חוץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁל מִקְדָּשׁ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר ר' יִרְמְיָה לִמְחוֹק לָהּ מִן הַתּוֹרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא אֵין מְגִילָּתָהּ כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. ר' אַחַי בַּר יאשִׁיָּה אוֹמֵר: מְגִילָּתָהּ כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. אָמַר רַב פַּפָּא: דִּילְמָא לָא הִיא, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא הָתָם אֶלָּא כֵּיוָן דְּאִינְתִּיק לְשׁוּם רָחֵל, לָא הָדְרָא מִינְתְּקָא לְשׁוּם לֵאָה, אֲבָל תּוֹרָה, דִּסְתָמָא כְּתִיבָה, הָכִי נַמִי דְּמָחֲקִינַן. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דִּילְמָא לָא הִיא, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר ר' אַחַי בַּר יאשִׁיָּה הָתָם אֶלָּא בִּמְגִילָּה, דְּאִיכְּתוּב לְשׁוּם אָלוֹת בָּעוֹלָם אֲבָל תּוֹרָה, לְהִתְלַמֵּד, כְּתִיבָה, הָכִי נַמִי דְּלָא מָחֲקִינַן. וְר' אַחַי בַּר יאשִׁיָּה לֵית לֵיהּ כְּתַב לְגֵרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ מִצָּאוֹ בֶּן עִירוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁמִי כִּשְׁמֶךָ, וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתְּךָ, פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ? אָמְרִי, הָתָם "וְכָתַב לָהּ" אָמַר רַחֲמָנָא, בָּעֵינַן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ. הָכָא נַמִי "וְעָשָׂה לָהּ", מַאי "עֲשִׂיָּה"? מְחִיקָה: אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ כוּ': מַנִּי ר' שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ. דְּכַמָּה דְּלֹא קָרְבָה מִנְחָתָהּ לָא בָּדְקִי לָהּ מַיָּא, דִּכְתִיב: "מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן", אִימָא סֵיפָא, יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלָה לָהּ, אֲתָאן לְרַבָּנָן, דְּאִי ר' שִׁמְעוֹן, הָאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים! אָמַר רַב חִסְדָּא: הָא מַנִּי ר' עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ, וּבִזְכוּת סָבַר לָהּ בְּרַבָּנָן; וְהֵם, אוֹמְרִים הוֹצִיאוּהָ וְכוּ': מַאי טַעֲמָא? דִּדְילְמָא מָתָה, לְמֵימְרָא דְּמֵת אָסוּר בְּמַהֲנֶה לִוְיָה? וְהָתַנְיָא טְמֵא מֵת מוּתָּר לִיכָּנֵס לְמַהֲנֶה לִוְיָה. וְלֹא כַּפָּרָה צְמִית, בִּיעָתוּתָא מַרְפְּיָא: יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה וְכוּ': מַנִּי מַתְנִיתִין? לֹא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, וְלֹא ר' אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם, וְלֹא ר' יִשְׁמָעֵאל. דְּתַנְיָא אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, כְּדֵי הַכָּרַת הָעוּבָּר, דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. ר' אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם אוֹמֵר: תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" וּלְהָלָן הוּא אוֹמֵר "זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר" זֶרַע הָרָאוּי לְסַפֵּר. ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאִיָּה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר דִּכְתִיב "לֶהֱן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָיִךְ וַחֲטָיָךְ בִּצְדָקָה פְּרֹק וַעֲוָיָתָךְ בְּמִחַן עֲנָיִן

הן

חוץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה. וְאַפִּי' בס"ת: מִשְּׁמוֹ. שֶׁל ר"מ: שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. שֶׁל כָּל סוֹטָה וְסוֹטָה: מַאי בֵּינַיְיהוּ. כְּלוֹמַר בְּמַאי קְמַיְפְּלְגֵי בְּאִיזֶה טַעֲמָא: לִמְחוֹק לָהּ. מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁבְּסֵפֶר תּוֹרָה, לְת"ק מָחֲקִינָן, לְר' יַעֲקֹב לֹא מָחֲקִינָן: כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי. דְּאִינְפְּלְגוּ נַמִּי בִּכְתִיבָה לִשְׁמָהּ: דְּאִינְתִּיק. מִכָּל נָשִׁים לִשְׁמָהּ שֶׁל זוֹ: אָמַר רַב נַחְמָן וְכוּ'. אִיהוּ נַמִּי פָּרִיךְ דְּהָנֵי תַּנָּאֵי לָאו כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי, וּפָרִיךְ לְאִידָךְ גִּיסָא, וְאִית לֵיהּ נַמִּי דְּרַב פָּפָּא, וְהַ"ק אִיכָּא לְמִיפְרַךְ לְהַאי גִּיסָא וְאִיכָּא לְמִיפְרַךְ לְהַאי גִּיסָא: כָּתַב. לָהּ גֵּט לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ מִלְּגָרְשָׁהּ: בֶּן עִירוֹ. שֶׁשְּׁמוֹ כִּשְׁמוֹ וְהוּא מֵאוֹתָהּ הָעִיר: שְׁמִי כִּשְׁמֶךָ וְכוּ'. וּבְנֵי עִיר אַחַת אֲנַחְנוּ וְגֵט זֶה רָאוּי לִי, תְּנֵהוּ לִי וְאֲגָרֵשׁ בּוֹ אֶת אִשְׁתִּי: פָּסוּל לָזֶה לְגָרֵשׁ בּוֹ. דְּדַרְשִׁינָן לָהּ לִשְׁמָהּ, דִּכְתִיב וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת, וְהָכָא נַמִּי כְּתִיב וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן: מַנִּי. הָא דְּקָתָנֵי דִּכְיוָן שֶׁשְּׁתָתָה נִבְדֶּקֶת, ר"ש הִיא דְּאָמַר מַקְרִיב מִנְחָתָהּ וְאַח"כ מַשְׁקֶה, דְּאִי לֹא אַקְרְבָהּ בְּרִישָׁא לֹא הָוָה מִיבְדְּקָה עַד שֶׁתִּקָּרֵב מִנְחָתָהּ דִּכְתִיב מַזְכֶּרֶת עָוֹן: הָא אָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה. בְּמַתְנִי' (לְקַמָּן ל' ע"ב): ר"ע הִיא. דְּאָמַר לְעֵיל (ל' יט:) מִשֶּׁקָּרֵב הַקֹּמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְחַזֵּר בָּהּ, אֶלְמָא מְקָרְבֵי לָהּ קֹדֶם שֶׁתִּשְׁתֶּה: בְּמַהֲנֶה לִוְיָה. בְּהַר הַבַּיִת, דְּהָא עֲזָרַת נָשִׁים וְגַם שַׁעַר נִקָּנוֹר לֹא נִתְקַדְּשׁוּ בְּקְדֻשַּׁת עֲזָרָה, וְהָרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַר הַבַּיִת: עַמּוֹ בְּמְחִיצָתוֹ. וּבְמִדְבָּר נַמִּי הָיוּ ג' מַחֲנוֹת, לְפָנִים מִן הַקְּלָעִים מַחֲנֵה שְׁכִינָה, וְהַלְּוִיִּם יַחְנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת (בְּמִקְבָּ' ל) זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה, וְהַדֶּגְלִים ג' פַּרְסָאוֹת זֶה מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּמִשָּׁם הָיְתָה לְוִי וְקָאָמַר עַמּוֹ: שֶׁמָּא תִּפְרוֹס נִדָּה. אַגַּב בִּיעָתוּתָא דְּמַיִם הַמָּרִים, וְהַנִּדָּה וְהַזָּב וְהַזָּבָה וּבַעַל קְרִי אֲסוּרִים בְּמַהֲנֵה לְוִיָּה כִּדְיִלְפִינָן בְּסָפְרֵי בְּפֶרֶק אֵלּוּ דְּבָרִים (ל' סז.): פַּחְדָּא צְמִית. דְּאִגְּנָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה פִּתְאוֹם אֶלָּא דּוֹאֲגֶת שֶׁמָּא יָבוֹאוּ אוֹיְבִים לְהָרְגָהּ צוֹמֶת אֶת הַמְּקוֹר מִלְּהוֹצִיא דָּם וְאַפִּי' בְּשִׁעַת וִסְתָהּ, וְהַהִיא דְּנִדָּה אַדְּאִגְּנָה אִיתְּמַר, דְּקָתָנֵי הַגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָהּ וְלֹא בָּדְקָה טְמֵאָה מִפְּנֵי שֶׁאֵרַע בִּזְמַנּוֹ בָּא, ר"מ אוֹמֵר אִם הָיְתָה בְּמַחֲבֵא וְהִגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָהּ וְלֹא בָּדְקָה טְהוֹרָה, אִם בָּדְקָה אַחֲרֵי כֵן וּמְצָאַתְהָ טְהוֹרָה, וְלֹא אָמַר אֵרַע בִּזְמַנּוֹ בָּא, שֶׁהֲרֵדָה מִסְלֶקֶת אֶת הַדְּמָעִים: בִּיעָתוּתָא. הַבָּאָה פִּתְאוֹם כְּגוֹן זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה הֲרֵדָה עַד עַכְשָׁיו וּפִתְאוֹם הִיא מַרְגֶּשֶׁת בְּצַעֲרָהּ, וְכֵן בְּאֶסְתֵּר שֶׁבָּאת לָהּ שְׁמוּעַת מָרְדְּכַי פִּתְאוֹם: מַרְפְּיָא. הַדְּמָעִים, פּוֹתֵחַ אֶת הַמְּקוֹר: מַנִּי מַתְנִי'. דְּקָתָנֵי יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ג' שָׁנִים: כְּדֵי הַכָּרַת הָעֻבָּר. דְּדָרֵישׁ וְנִקְּתָה ע"י זְכוּת כְּדֵי וְנִזְרְעָה זָרַע, כְּשֵׁעוּר שֶׁהִנְקַבֵּר נִכָּר בְּמִעֻבָּרֶת: הָרָאוּי לְסַפֵּר. לְחִיּוּת וְלִבֵּא לִידֵי סִפּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מְקוֹם: וְאַע"פ שֶׁאֵין רְאִיָּה. גְּמוּרָה לְדָבָר דִּזְכוּת תּוֹלָה י"ב חֹדֶשׁ, זֵכֶר לַדָּבָר. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ אַמֵּאי אֵינָהּ רְאִיָּה: לֶהֱן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָיִךְ וְגוּ'. דָּנִיאֵל אָמַר לִנְבוּכַדְנֶצַּר כְּשֶׁפָּתַר לוֹ הַחֲלוֹם שֶׁיְּהֵא נִטְרָד מִן הָאֲנָשִׁים וְלִהְיוֹת עִם בְּהֵמָה וְחַיָּה, לֶהֱן מַלְכָּא – אִמְנָם הַמֶּלֶךְ, מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָיִךְ – עֲצָתִי תִּיטַב בְּעִינֶיךָ לְהַאֲמִין לְעֵצָתִי; וַחֲטָיָךְ בִּצְדָקָה פְּרֹק. חָטְאֲךָ ע"י צְדָקָה פְּדֵה: וַעֲוָיָתְךָ בְּמִיחַן. וַעֲוֹנוֹתֶיךָ בְּחֲנִינַת הָעֲנִיִּים:

הן

תוספות

דלא כתב ולכתב לה אע"ג דנכתבה לשום אשה אחרת דכשר לפום דיחוי דרב נחמן בר יצחק א"כ האי דקאמר הכא התם וכתב לה אמר רחמנא אבל הכא לא כתיב אלא וכתב ולה כתיב גבי עשייה והא בפרק כל הגט (גיטין קף כל:) מפרש מ"ט פסלינן לכל הני גיטין אי כתיב ונתן ספר כריתות ה"א למעוטי האיך קמא שנכתב שלא לשום אשה כתב רחמנא וכתב ואי לא כתיב אלא וכתב לה א"א למעוטי הא' דלא איהו כתב לה אבל יש לו ב' נשים דאיהו קא כתב לה כשר כתב רחמנא וכתב לה דממעטינן היו לו שתי נשים וכו' אלמא דממעטי התם מוכתב גרידא היכא דנכתב לשם אשה אחרת וי"ל דשאני התם דלא הוה צריך למיכתב אלא ונתן לה ספר כריתות הילכך הוי וכתב קרא יתירא למעוטי נכתב לשם אשה אחרת אבל הכא לאו יתירא הוא האי וכתב הילכך לא ממעטינהו מיניה אלא היכא דלא אכתיב לשם אלות בעולם כדכתיב וכתב את האלות: **הא** מני ר"ע היא ובזכות סבר לה כרבנן. פירש ר"י דאשכחן הכי בספרי ובירושלמי בהדיא דסבר ר' עקיבא זכות תולה דגרס בירושלמי תני ר' טרפון אומר כל זכרונות שנאמרו בתורה לטובה חוץ מזו שהיא של פורענות אמר לו ר"ע אילו נאמר מזכרת עון ושתק הייתי אומר כדבריך הא אינו אומר מנחת זכרון אלא לטובה אבל אי לא הוי אמר ר"ע בהדיא זכות תולה הוה מוקי לה כרבי דמתני' (לקמן ל' כב:) וסבר לה כרבי שמעון ונראה דלא הוה מצי לאוקמא כרבי דמדסיפא רבי רישא לאו רבי ועוד איכא למאן דאמר בפ"ק (לעיל קף ו.) דבמתנוונה פליגי רבי ורבנן: **לא** טמא מת אלא אפי' מת עצמו. קשיא לר' דהכא משמע דמכניס מת חמור מטמא מת הנכנס ובפרק בתרא דעירובין בסופו (קף קד:) אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל המכניס טמא שרץ במקדש חייב שרץ עצמו פטור שנאמר מזבר ועד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקוה ומת נמי אין לו טהרה במקוה ויש לתרץ דהתם מיירי במכניס שרץ שלא נגע בו ושרץ לא מטמא במשא ולהכי נקט נמי שרץ ולא בגבילה דאם נטמא המכניס תיפוק ליה משום גופו שהיה נכנס טמא שרץ במקדש והכא ה"פ ולא טמא מת בלבד אמרו לאחר שפירש מן הטומאה אלא אפי' מת עצמו דהויא טומאה בחיבורין במכניסו דחמירי טפי מטומאה שלא בחיבורין דאיתא בפ' שני דמסכת ע"ז (קף לז:):

ביעתותא מרפיא. תימה לר"י והא בפרק בתרא דנדה (קף נמ.) בגמרא ב"ש אומרים כל הנשים מתות נדות מ"ט דב"ש אגב ביעתותא (דמלאכא) דמותא חויא וב"ה פליגי עליה וקא מקשה התם אלא הא דתניא ב"ש אומרים כל הנשים מתים זבין קרי כאן מבשרו ולא מחמת אונסו אלא טעמא דב"ש וכו' אלמא דלא אמרי' ביעתותא מרפיא וי"ל ביעתותא דמלאך לא מרפיא דלא חזי אלא בשעת הוצאת הנפש:

יש זכות תולה שנה אחת. ירושלמי יש זכות תולה שנה אחת מנבוכדנצר לקצת ירחין תרין עשר יש זכות תולה שתי שנים מאמנון ויהי לשנתים ימים (שמו"ב ב יג) יש זכות תולה שלש שנים מאחאב וישבו שלש שנים אין מלחמה (מלכים א כב) אמר ר' יוסי כל אותן שלש שנים היה עסוק במצות וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: מנחת זכרון כלל מזכרת עון פרט במדומה הכי פירוש אימא דממנחת זכרון ליכא למילף זכרון זכות אלא זכרון עון ואין בכלל אלא מה שבפרט אם אומר אתה כן לא נמצאת מדת הדין מקופחת מה אם מדת הפורענות מעוטה הרי מזכרת מידת הטובה מרובה על אחת כמה וכמה אלא מנחת זכרון יש לה זכות מזכרת עון אין לה זכות:

מצוה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חוץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה בִּלְבָד – ואפילו פרשת סוטה שבספר תורה, כיון שצריך שתהא פרשת סוטה ראויה להימחק, וקנקנתום מתיר רושם לאחר מחיקתו. **רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ** – של רבי מאיר, **חוּץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁל מִקְדָּשׁ** – שכותב הכהן בבית המקדש לשם כל סוטה וסוטה.

מבררת הגמרא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה נחלקו, כלומר, מה יסוד המחלוקת בניהם. **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, לְמִחוֹק לָהּ מִן הַתּוֹרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – נחלקו אם ניתן למחוק מפרשת סוטה שבספר תורה, לתנא קמא ניתן להשתמש לבדיקת הסוטה גם מפרשת סוטה הכתובה בספר תורה, ולכן אסר הטלת קנקנתום לתוך הדיו שבה נכתבת פרשה זו, ורבי יעקב סובר, שאין בודקים אותה אלא בפרשה הנכתבת לשמה, ולא מפרשת סוטה שבספר תורה, ולכן לא הצריך שתהא פרשה זו שבספר תורה, ניתנת להימחק. **וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי** – והתנאים הללו נחלקו במחלוקת התנאים דלהלן, אם ניתן להשתמש לבדיקת סוטה זו במגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה אחרת. **דְּתַנְיָא, אֵין מְגִילָּתָהּ** – מגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה זו אינה **כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. רַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, מְגִילָּתָהּ** – מגילה שנכתבה לשם סוטה זו **כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת** – שאין צריך כתיבה לשמה. תנא קמא שבברייתא דלעיל, שאמר שניתן להשתמש בפרשת סוטה שבספר תורה להשקאת סוטה, דהיינו שלא צריך כתיבה לשמה, סובר כרבי אחי בר יאשיה שניתן להשתמש במגילה שנכתבה לסוטה זו לשם סוטה אחרת, ורבי יעקב שחולק וסובר שאין מוחקים מפרשת סוטה שבספר תורה, שצריך כתיבה לשמה, סובר כתנא קמא של רב אחי בא יאשיה, שאין משתמשים במגילה שנכתבה לשם סוטה זו לבדיקת סוטה אחרת.

אָמַר רַב פַּפָּא לדחות, **דֵּילְמָא לֹא הִיא** – אין הכרח לומר כן, ואפשר לומר **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא הָתָם** שלא ניתן להשתמש במגילה שנכתבה לשם סוטה זו לסוטה אחרת, **אֶלָּא כֵּיוָן דְּאִינְתִּיק לְשׁוּם רָחֵל** – שנכתבה המגילה לשם זו ונותקה מכל נשים שבעולם לשם רחל **לֹא הַדְּרָא מִינַּתְקָא** – לא תחזור שוב להינתק מכל נשים שבעולם להיות מיוחדת **לְשׁוּם לֵאָה** שכן התייחדה כבר לשם רחל. **אֲבָל תּוֹרָה** – פרשת סוטה שבתורה, **דִּסְתָמָא כְּתִיבָה** שנכתבת בסתם ולא נותקה מכל נשים שבעולם לשם זו **הָכִי נַמִּי דְּמָחֲקִינַן** ניתן למחוק ממנה לשם זו אף שלא נכתבה לשמה.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לדחות באופן אחר, **דֵּילְמָא לֹא הִיא** – אין הכרח לתלות את מחלוקת התנאים זה בזה ואפשר לומר, **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה הָתָם** – שניתן להשתמש במגילת סוטה שנכתבה לשם זו לסוטה אחרת **אֶלָּא בְּמְגִילָּה, לְפִי דְּאִיכְּתוּב לְשׁוּם אֶלּוּת בָּעוֹלָם** שסוף סוף נכתבה לשם קללה, **אֲבָל תּוֹרָה דִּלְהִתְלַמֵּד כְּתִיבָה** – שנכתבה כדי ללמוד ולא לשם קללה **הָכִי נַמִּי דְּלֹא מָחֲקִינַן.**

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה** שאמר שניתן להשתמש במגילת סוטה שנכתבה לשם אישה זו לסוטה אחרת, **לֵית לֵיהּ** – האם אינו סובר את המשנה בגיטין, אדם **שֶׁכָּתַב** גט על מנת **לְגָרֵשׁ בוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ** חזר בו מהגירושין. אם **מְצָאוֹ בֶּן עִירוֹ, וְאָמַר לוֹ שְׁמִי כְּשִׁמְךָ וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתְּךָ** – הרי שם העיר שלי ושלך, וכן השמות שלי ושל אשתך שווים, אם כן גט זה מתאים גם עבורי, תן לי את הגט שכתבת עבור הגירושין שלך ושל אשתך, ואגרש בו אני את אשתי. **פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ.** שצריך שתהא כתיבת הגט לשם האישה העומדת להתגרש בו. לפי שגבי כתיבת גט נאמר, "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ודורשים 'לה', 'לשמה', אם כן, גם כאן שנאמר "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" נדרוש 'לה' 'לשמה'. מתרצת הגמרא, **אָמְרִי, הָתָם** – גבי גט **'וְכָתַב לָהּ' אָמַר רַחֲמָנָא,** כיון שהזכירה התורה כתיבה **בְּעֵינָן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ.** שואלת הגמרא, **הָכָא נַמִּי** כתוב **'וְעָשָׂה לָהּ'** ומדוע לא נדרוש שצריך עשייה לשמה. מתרצת הגמרא, **מַאי 'עֲשִׂיָּיה'** – מהי העשייה שאמרה התורה **מָחִיקָה** – שצריך הכהן למחוק את המגילה לשמה של הסוטה ולא שכתיבת המגילה צריכה להיעשות לשמה.

שנינו במשנה, **אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ [וְכוּ'].**

מקשה הגמרא, **מַנִּי** – כמו איזה תנא סובר התנא של משנתינו שאמר, שהסוטה נבדקת מיד לאחר שתיית המים המרים, שמיד לאחר שתייתן פניה מוריקות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, דְּכַמָּה דְּלֹא קָרְבָה מִנְחָתָהּ** – שכל זמן שלא קרבה המנחה **לֹא בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא** – אין המים בודקים אותה, **דִּכְתִיב "מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן"** הרי, שרק לאחר הקרבת המנחה נבדקים עוונותיה ונזכרים, ואם קודם שותה את המים ורק לאחר מכן מקריב את המנחה, לא היה התנא אומר שמיד לאחר השתייה פניה מוריקות. **אִימָּא סֵיפָא, יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלֶה לָהּ, אֲתָאן לְרַבָּנָן** הרי שבאנו לשיטת חכמים, **דְּאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים.** וקשה מי הוא התנא של המשנה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב חִסְדָּא, הָא** – משנתינו **מַנִּי, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר, מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה,** ולכן אומר התנא ששתיית המים בודקתה מיד, **וּבִזְכוּת** – אם תולה לה, **סָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן** – שאומרים שהזכות תולה לה.

שנינו במשנה, **וְהֵם אוֹמְרִים הוֹצִיאוּהָ וְכוּ'** – לאחר ששותה הסוטה מן המים, אם טמאה היא, מיד פניה מוריקות והיא מתמלאת גידין והעומדים שם אומרים הוציאוה שלא תטמא העזרה.

שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** מבקשים להוציא אותה מהעזרה, לכאורה הסיבה היא, **דְּדֵילְמָא מֵתָה, לְמֵימְרָא דְּמֵת אָסוּר בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה** – היינו, עזרת נשים או שער נקנור (שהיה בין עזרת נשים לעזורה), ששם מביאים את הסוטה, שלא נתקדשו בקדושת המקדש והם כשאר הר הבית שדינו כמחנה לויה, **וְהָתַנְיָא, טְמֵא מֵת מוּתָּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְלֹא טְמֵא מֵת בַּלְּבָד אָמְרוּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", וְעִמּוֹ'** משמע, **בְּמְחִיצָתוֹ.** ובמדבר היו ג' מחנות, לפנים מן הקלעים, היה מחנה שכינה, סביב מחנה שכינה חנו הלויים, וסביב הלויים מחנה ישראל. ומכך שמשה שהיה לוי, נטל עימו למחיצתו את עצמות יוסף, יש ללמוד שהמת מותר במחנה לויה. אם כן קשה, מדוע הוצרכו להוציא את הסוטה מעזרת הנשים, הרי מת מותר בה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי,** לא מחשש מיתה הוצרכו להוציאה, אלא **שֶׁמָּא תִּפְרוֹס נִדָּה** מחמת הפחד התוקף אותה עם שתיית המים, שהיא מתחילה להרגיש את פעולתם בגופה, ונידה אסורה במחנה לויה.

שואלת הגמרא, **לְמֵימְרָא דִּבְעֵיתוּתָא מַרְפְּיָא** – שהפחד מרפה את מקור דמיה וגורם לראית דם. אומרת הגמרא, **אִין, דִּכְתִיב 'וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד', וְאָמַר רַב** מהו לשון 'ותתחלחל', **שֶׁפֵּירְסָה נִדָּה** – היינו, שנתמסמס חלל גופה, ופירסה נידה.

מקשה הגמרא, **וְהָא אֲנַן תְּנַן, חֲרָדָה מְסַלֶּקֶת דָּמִים** – אישה הנתונה בפחד, אינה רואה דם. מתרצת הגמרא, **פַּחְדָּא צְמִית** – דאגה מתמדת שלא באה לאישה בהפתעה, כגון אישה שדואגת מפני אויבים שלא יבואו להורגה, אכן צומת את המקור מלהוציא דם, ובמשנה זו מדובר במקרה שלא באה עליה הפחד בהפתעה, **בְּיַעֲתוּתָא מַרְפְּיָא** – אבל פחד הבא בהפתעה, כגון זו, שעד שלא שתתה מן המים הייתה סמוכה ובטוחה שלא יזיקו לה המים, ופתאום, עם שתייתם מתחילה להרגיש מה שהם מחוללים המים

המשך בעמוד 48

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֵן (תֶּהֱוֵי) [תֶּהֱוֶה] אַרְכָּה לִשְׁלֵוָתְךָ" – ועל ידי הצדקה, יהא אורך זמן לשלומך, שלא תמהר לפקוד אותך הרעה. וּכְתִיב, "כֹּלָּא מְמָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא" לבסוף הגיעו כל הפורענויות על נבוכנצר, וּכְתִיב "לְקֵצָת יָרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר" – לאחר שנים עשר חודש. הרי שהזכות תולה שנים עשר חודש. אם כן, מיהו התנא של משנתנו שסובר שהזכות תולה ג׳ שנים. משיבה הגמרא, לְעוֹלָם התנא של משנתנו סובר כשיטת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שאמר שהזכות תולה ג׳ שנים, וְאַשְׁכַּח קְרָא – ומצא מקרא כתוב דְּאָמַר וְתָנֵי – שהקב״ה מאריך אפו עד ג׳ פעמים, דִּכְתִיב "כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי אֱדוֹם" – הרי שעד ג׳ פשעים המתין להם הקב״ה ולא הביא עליהם פורענות עד לאחר ג׳ פעמים, דהיינו האריך את הזמן ג׳ שנים.

שואלת הגמרא, וּמַאי – מהו שאמר רבי ישמעאל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר וְכָר לַדָּבָר, מדוע אין זו ראיה גמורה. ומישבת, דִּלְמָא שַׁאנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כגון נבוכדנצר ואדום דְּלֵא מִפְּקִיד דִּינָא עֲלֵיהוּ – שאין הקב״ה ממהר להביא עליהם פורענות בעולם הזה, אבל עם ישראל מדקדק הקב״ה בעולם הזה וממהר לפרוע מהם בעולם הזה.

שנינו במשנה, וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלֶה ג׳ שָׁנִים כּוּ׳.

שואלת הגמרא, זְכוּת דְּמַאי – איזו זכות מגינה עליה שהמים אינם מוזיקים לה. אִילֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה – שהיתה עוסקת בתורה. הָא אֵינָהּ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה הִיא – הרי אינה מצווה ללמוד תורה, וכיון שאינה מצווה אין שכרה גדול, ולא מסתבר לומר שזכות זו תעמוד לה שהמים לא יזיקוה. אֶלָּא נאמר שהכוונה היא, לִזְכוּת דְּמִצְוָה שעשתה, גם על כך קשה, וכי זְכוּת דְּמִצְוָה מִי מַגְּנָא כּוּלֵּי הַאי – האם יש בכוחה להגין כל כך מן הפורענות וְהָתַנְיָא, אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסִי, נאמר "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", תָּלָה - המשיל הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, אֶת הַמִּצְוָה המשיל בְּנֵר, לוֹמַר לְךָ מַה נֵּר אֵינָהּ מְגִינָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה – להאיר לו את הדרך העומדת לפניו שלא יכשל, אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִינָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה - ממקצת פורענויות, וְאֶת הַתּוֹרָה המשיל בְּאוֹר – לוֹמַר לְךָ מָה אוֹר היום מֵגֵן לְעוֹלָם – מכל הפגעים הבאים לו בעולם, אַף תּוֹרָה מְגִינָּה לְעוֹלָם - שמצילה אותו מן החטא ומן היסורים הבאים לו בזה העולם. וְאוֹמֵר – הפסוק שאחריו המדבר בענין מעלותיה של התורה, "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ ובשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך וְגוֹ׳". וכך מתפרש הכתוב, 'בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ' – זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה – שהתורה תנחה ותגן עליך בעולם הזה מכל צרות. 'בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ' זוֹ מִיתָה – בשעת המיתה מגינה התורה מיסורי המיתה, 'וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֵךְ' לֶעָתִיד לָבֹא – לאחר המיתה תליץ התורה בעדך להגן מפני ייסורי הגיהנם. מָשָׁל לְאָדָם, שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵילָה וּמִתְיָרֵא מג׳ דברים, א. מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפַּחְתִּים – גומות וּמִן הַבַּרְקָנִים שהם פגעים האורבים לו בכל צעד ושעל, ב. וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים – שהם סכנות המזדמנות לו באישון לילה, ג. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ – מחמת שאינו בקי מספיק בשבילי הדרכים. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר, כיון שמאירה לו את הדרך העומדת לפניו, נִיצָּל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפַּחְתִּים וּמִן הַבַּרְקָנִים שהם הסכנות האורבות מחמת שאינו רואה, כך, מי שמקיים מצוות ניצל ממקצת פורעניות. אולם וַעֲדַיִין מִתְיָרֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים שדרכן ללכת בלילה פן יפגעו בו, ועוד וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, נִיצָּל מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים – כך מי שזכה ללמוד תורה ניצל מן החטא ומן היסורים. אולם גם לאחר שעלה עמוד השחר, וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ, עד שהִגִּיעַ לְפַרְשַׁת דְּרָכִים ושם הכיר את דרכו ונוכח שהוא בדרך הנכונה, ואז נִיצָּל מִכּוּלָּם. וכמו כן האדם בעולם הזה, גם כשלומד תורה ומקיים מצוות עדיין אינו יודע אם ילך בדרך זו עד סוף ימיו, או שמא יכפנו היצר הרע להשיבו מהדרך הנכונה, עד שמגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד ליום זה, ואז ניצל מכל מוקשי העולם הזה. דָּבָר אַחֵר דרך נוספת מדוע המשיל הכתוב את המצוה לנר ואת התורה לאור, עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה – מעשה עבירה מכבה את שכר המצוה שלא תגין עליו מן הפורענות, כפי שניתן לכבות את אור הנר שלא יאיר. וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה – שכר מי שעסק בתורה שלא תגן עליו, כפי שלא ניתן לכבות את אור היום, שֶׁנֶּאֱמַר "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה" – ׳מים רבים׳ הם משל לעבירות, והאהבה זו התורה, ומבואר בפסוק, שהעבירות אינם מכבות את שכר התורה. מכל מקום מבואר בברייתא שהמצוות אינם מגינות מן היסורים כל כך, ואם כן קשה, על איזו זכות אמר התנא שהיא עומדת לה להינצל מפגיעת המים המרים, אם זכות תורה, הרי אינה מצווה בלימוד התורה ושכרה אינו גדול, ואם זכות מצווה, הרי אין שכרם מרובה כל כך להציל מן היסורים. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, לעולם זכות מצוה מגינה על הסוטה, וּמִצְוָה בְּעַיְדְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ – בשעה שעוסק בה, מַגְּנָא – מגינה עליו מן היסורים וּמַצְּלָא – ומצילה אותו שלא יבא לידי חטא, בְּעַיְדְּנָא דְּלֵא עָסִיק בָּהּ – משנגמרה המצוה ואינו עוסק בה עוד, אַגּוּנֵי מַגְּנָא – מן היסורים אַצּוּלֵי לֵא מַצְּלָא – ואינה מצילה מן החטא. כלומר, לעולם המצוה מגינה מן היסורים בעולם הזה, ולפיכך, זכות מצוה עומדת לסוטה שלא יזיקוה המים. ומה שאמר התנא בברייתא שהמצוה אינה מגינה אלא לשעה, כוונתו שאינה מגינה אלא בשעה שעוסק בה, אבל תּוֹרָה בֵּין בְּעַיְדְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ – בין בשעה שעוסק בה וּבֵין בְּעַיְדְּנָא דְּלֵא עָסִיק בָּהּ – ובין בשעה שאינו עוסק בה מַגְּנָא וּמַצְּלָא – מגינה מן היסורים ומצילה מן החטא.

מקשה הגמרא, מַתְקִיף לָהּ רַבָּה, אֶלָּא מַעֲתָּה - אם זכות תורה עומדת לאדם גם בשעה שאינו עוסק בה שלא יבא לידי חטא, דּוּאַג וַאֲחִיתוֹפֶל שנעשו רשעים, מִי לֵא עָסְקֵי בַּתּוֹרָה, אם כן אַמַּאי לֵא הֵגִינָה עֲלֵיהוּ התורה מיצר הרע, שהחטיאם ועשאם רשעים גמורים. אֶלָּא אָמַר רָבָא חילוק אחר, תּוֹרָה בְּעַיְדְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ – בשעה שעוסק בה מַגְּנָא וּמַצְּלָא – מגינה עליו מיסורים ומצילה אותו מיצר הרע שלא יבא לידי חטא, בְּעַיְדְּנָא דְּלֵא עָסִיק בָּהּ – ואולם בשעה שאינו עוסק בה, אַגּוּנֵי מַגְּנָא אַצּוּלֵי לֵא מַצְּלָא – מגינה היא עליו מן היסורים אך אינה מצילתו מן החטא. מה שאין כן מִצְוָה, בֵּין בְּעַיְדְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ בְּעַיְדְּנָא דְּלֵא עָסִיק בָּהּ, אַגּוּנֵי מַגְּנָא מצילה אותו מן היסורים והפורענות, ולכן זכות מצוה מגינה על הסוטה, אך אַצּוּלֵי לֵא מַצְּלָא – אינה מצילתו מן החטא. ובזה מובן מדוע שלט יצר הרע על דואג ואחיתופל לעשותם רשעים.

רָבִינָא אָמַר – מיישב באופן אחר, לְעוֹלָם הזכות העומדת לסוטה היא זְכוּת תּוֹרָה. וּדְקָאָמְרַתְּ - ומה שהקשית שהרי היא אֵינָהּ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה. נְהִי דְּפַקּוּדֵי לֵא מִפְּקְדָא – אמנם היא עצמה אינה מצווה ללמוד תורה, אך בְּאַגְּרָא דְּמִקְרָיָן וּמַתְנְיָין בְּגַוֵּיהוּ – בשכר שטורחות להביא את בניהן לבית הספר לקרא מקרא ולשנות משנה, וְנִטְרָן לְהוּ לְגַבְרֵיהוּ - וממתינות לבעליהן שיוצאים לעיר אחרת ללמוד תורה עַד דְּאָתוּ מִבֵּי מִדְרָשָׁא – עד שחוזרים מבית המדרש, מִי לֵא פַּלְגָאן בַּהֲדֵיהוּ – וכי אינם חולקים עימם בשכר לימוד התורה שלהם, שהוא שכר של מצווה ועושה.

הגמרא חוזרת למשל המובא בברייתא ושואלת, וּמַאי הנמשל להגיע לְפַרְשַׁת דְּרָכִים שהזכיר התנא. ומשיבה, אָמַר רַבִּי חִסְדָּא, זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹם מִיתָה – פרשת דרכים הוא יום המוות, שהוא

המשך בעמוד 107

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

הֵן תֶּהֱוֵי אַרְכָּא לִשְׁלֻוְתָךְ. וְאִז תִּהְא אוֹרֶךְ זְמַן לְשִׁלּוּמֶךָ שֶׁלֹּא יָבֹאוּ עָלֶיךָ הַפּוּרְעָנוּת. וְכֵן עֲשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר, הָיָה מְקַבֵּץ בְּכָל יוֹם עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵבִיא בַּגּוֹלָה וְהָיוּ צְרִיכִין מְזוֹנוֹת וּמִפַּרְנָסָם, וְאַף דָּנִיאֵל כְּשֶׁהִשִּׂיאוֹ עֵצָה זוֹ לְכָךְ נִתְכַּוֵּן, שֶׁרָאָה אֶת יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹלָה מְחַזְּרִין עַל הַפְּתָחִים: וּכְתִיב כֹּלָּא מְטָא. כָּל הַפּוּרְעָנוּת הַגִּיעַ עַל נְבוּכַדְנֶצַּר: לְקֵצָת יַרְחֵין תְּרֵי עֲשַׂר. אַלְמָא תְּלָה לוֹ הַזְּכוּת י"ב חֹדֶשׁ: לְעוֹלָם. מַתְנִי' דְּקַתְנֵי ג' שָׁנִים ר' יִשְׁמָעֵאל הִיא: וְאַשְׁכַּח קְרָא דְּאָמַר וְתָנֵי. שׁוֹנֶה בְּהַאֲרָכַת זְמַן, כְּלוֹמַר מִקְרָא כָּתוּב שֶׁהִקְפָּה מַאֲרִיךְ זְמַן עַד ג' פְּעָמִים, הִלְכָּךְ הֲווּ לְהוּ ג' שָׁנִים: דְּלֹא מִפַּקִּיד דִּינָא עֲלֵיהוּ. אֵין מִמְהַרְרִין מִן הַשֵּׁמִים לִפְקוֹד עֲוֹנוֹתָם עֲלֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל מִישְׂרָאֵל מִמְהַרְרִין לִפְרַע בְּעוֹד"ז וּמִדְּקַדְּקִין אַחֲרֵיהֶם: זְכוּת דְּמַאי. מִגִּינָה כָּל כָּךְ: זְכוּת דְּתוֹרָה. שֶׁהֶחֱזִיקָה עוֹסֶקֶת בְּתוֹרָה: הָא לֹא מַפְּקְדָא. דִּכְתִיב וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם (קְרִיס יֹ"ח) וְלֹא אֶת בְּנוֹתֵיכֶם, וְכֵיוָן דְּאֵינָהּ מְצֻוָּה אֵין שִׂכְרָהּ גָּדוֹל כְּמִצְוָה וְעוֹשֶׂה: הֵיא תִּשְׂיַחְךָ. תְּלִיץ בַּעֲדֶךָ אֶת זְכוּתֶךָ: פָּחֲתִים. גְּמוֹת: נוֹדֶמֶנָּה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר. כָּךְ זָכָה לְקַיֵּם מִצְוָה נִצַּל מִמְּקַצַּת פּוּרְעָנִיּוֹת: וְעַדְיַין מִתְיָרֵא מַחֲיָה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים. שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ בְּלֵילָה פֶּן יִפְּגְעוּ בּוֹ, דִּכְתִיב תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִּרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר (קְהֹלֶת קז) הַגִּיעַ עָמוּד הַשַּׁחַר. וְאַף כָּאן זָכָה לְתוֹרָה נִצַּל מִן הַחַטָּא וּמִן הַיִּסּוּרִין: וְעַדְיַין אֵינוֹ יוֹדֵעַ כו'. שֶׁמָּא יִכְפְּנוּ יְצָרוֹ לְבָטֵל וְיָשִׁיב עָלָיו יצה"ר וּפּוּרְעָנוּת: הַגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים. וְשָׁם הִכִּיר אֶת דַּרְכּוֹ, וְאַף כָּאן הַגִּיעַ לְיוֹם הַמִּיתָה וְלֹא פֵּרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה עַד יוֹם מוֹתוֹ נִצַּל מִכָּלָן, וְהָכֵי מְפָרֵשׁ לָהּ לְקַמִּיהּ: עֲבֵירָה מְכַבָּה. שֹׁבֵר מִצְוָה: וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה. שֹׁבֵר מִי שֶׁעָסַק בְּתוֹרָה קֹדֶם לָכֵן, אֲלָמָא מִצְוָה לֹא מַגְּנָא כְּלֵי הַאי: לְכַבּוֹת אֶת הָאֲהַבָּה. זוֹ תּוֹרָה דִּכְתִיב (שִׁיר ב) הֱבִיאָנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה, יֵין סוֹד: אָמַר רַב יוֹסֵף. לְעוֹלָם מְגִינָה עַל הַיִּסּוּרִין הַרְבֵּה, וּמַאי אֵינָהּ מְגִינָה דְּקָאָמַר תִּ"ק [וב"ל] מִן הַחַטָּא שֶׁלֹּא יִתְקַפְּנוּ יצה"ר קָאָמַר: מִצְוָה בְּעִידָנָא דַעֲסִיק בָּהּ. וְהַיְינוּ לְפִי שָׁעָה דְּאָמַר מְגִנָּא מִן הַיִּסּוּרִין וּמִצְלָא מִיצה"ר שֶׁלֹּא יַכְשִׁילוּנוּ לְחַטֹּא: בְּעִידָנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ. מִשְּׁנִגְמַר הַמִּצְוָה וְאֵינוֹ עָסוּק בָּהּ אַגּוּנֵי מְגִנָּא מִן הַפּוּרְעָנוּת, אַצּוּלֵי לֹא מַצְלָא. וּדְקָתָנֵי בְּבָרַיְיתָא עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה, לְאו מִלְּהַגֵּן מִן הַיִּסּוּרִין קָאָמַר, אֶלָּא מִלְּטוֹל שָׂכָר לְעָתִיד: אַמַּאי לֹא תָּגֵן עֲלֵיהֶן. מֵיצַר הָרָע שֶׁהֶחֱטִיאָם וְעָשָׂאָם רְשָׁעִים גְּמוּרִים, כְּלוֹמַר אַמַּאי לֹא תַּצִּילֵהוּ מִן הָעֲבֵירוֹת: לְעוֹלָם זְכוּת דְּתוֹרָה. וְלֹא שֶׁעוֹסֶקֶת בְּתוֹרָה, אֶלָּא שֶׁטּוֹרַחַת בִּבְנָהּ וּבְבַעְלָהּ שֶׁיַּעַסְקוּ: דְּמִקְרַיְיאָן וּמַתְנַיְיאָן. שֶׁטּוֹרְחוֹת עַל בְּנֵיהֶן לְהַבִּיאָן לְבֵית הַסֵּפֶר לִקְרוֹא מִקְרָא וְלִשְׁנוֹת מִשְׁנָה: וְנָטְרָן לְגַבְרֵיהוּ. וּמִמִּתְּיוֹת לְבַעְלֵיהֶן שֶׁיּוֹצִיאוּן לְעִיר אַחֶרֶת לִלְמוֹד תּוֹרָה: מַאי פָּרָשַׁת דְּרָכִים. מֵהוּ מִדָּמָה לְהַגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים, דְּהָא אֲבוּקָה הֱוֵינוּ מִצְוָה, עָמוּד הַשַּׁחַר הֱוֵינוּ תּוֹרָה, אֶלָּא פָּרָשַׁת דְּרָכִים מַאי הִיא: יוֹם הַמִּיתָה. וְהוּא תַּלְמִיד חָכָם בְּיוֹם מוֹתוֹ, וְיָדַע שֶׁלֹּא פֵּירֵשׁ לְפָרוֹק מֵעָלָיו עֹל תּוֹרָה: וְיִרְאַת חֵטְא. זָכָה לְיִרְאַת חֵטְא שֶׁזָּכָה לְתוֹרָה נִצַּל מִכָּלָן, שֶׁהַתּוֹרָה מְלַמְּדָתוּ דִּבְרֵי מִצְוָה וְדִבְרֵי אִסּוּר וּמִמָּה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְפָרוֹשׁ, וְיִרְאַת חֵטְא מוֹנֵעוּ מִלְּרִדּוּף אַחֲרֵי יִצְרוֹ: דְּסִלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלְבָּא דְּהִלְכְתָא. וְה"ק עֹלֶה עִמּוּד הַשַּׁחַר נִצּוֹל מִן הַחַיָּה כו', זָכָה לְתוֹרָה נִצּוֹל מִיצה"ר וּמִן הַחַטָּא, וְעַדְיַין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ, אִם יִזְכֶּה שֶׁיְּסַיְּעֶנּוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם לְהִתְקַבֵּל דְּבָרָיו בֵּין חֲבֵרָיו לְהוֹרוֹת כַּהֲלָכָה וְכַמִּשְׁפָּט. הַגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים, כְּלוֹמַר זָכָה לְכָךְ נִצּוֹל מִכֻּלָּם: לֵאמוֹר אֱלֹהִים עָזְבוּ. כָּךְ הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו, אֱלֹהִים עָזְבוּ, שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְאֵין אָנוּ נֶעֱנָשִׁין עָלָיו, רִדְפוּ וְתִפְּסוּהוּ כִּי אֵין מַצִּיל, אֵין לוֹ זְכוּת שֶׁיְּצִילֶנוּ, שֶׁהֶעֱבֵרָה כִּבְּתָה זְכִיּוֹתָיו: לֹא יְרָאָה בְּךָ. עֲבֵרָה, וְאִם יְרָאָה וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: שִׁמְעוֹן אֲחֵי עֲזַרְיָה. תָּנָא הוּא בְּמִשְׁנָה קַמַּיְיתָא דְּזִבְחִים, וְלָמַד תּוֹרָה עַל יְדֵי אַחְיוֹ שֶׁהָיָה עוֹסֵק בִּפְרַקְמַטְיָא כְּדֵי שֶׁיְּחַלּוֹק בִּזְכוּת לִמּוּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, לָכֵךְ הוּא נִקְרָא עַל שֵׁם עֲזַרְיָה אָחִיו, וְכֵן ר' יוֹחָנָן לָמַד ע"י הַנְּשִׂיאָה שֶׁהָיָה מְפַרְנְסוֹ: חֵלֶל עָסַק בְּתוֹרָה. מִתּוֹךְ עֹנִי רַב כְּדִמְפָרֵשׁ בְּמס' יוֹמָא (קף לה:):

תוספות

מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא. ותימה מאי האי דקתני בברייתא תלה את המצוה בנר מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה אי מיצר הרע אינה מגינה כלל אי מן הפורענות מגינה לעולם ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור משום דמגינה לעולם אי מן הפורענות מצוה נמי מגנא לעולם ואי דמצלא מיצר הרע הא לא מצלא אלא לפי שעה:

זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. תימה והיאך ניצול מכולן והלא לא ניצול מיצר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה וי"ל סתם תלמיד חכם תורתו אומנתו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא תורה:

והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה. תימה והא אמר לעיל בין לרב יוסף בין לרבא מצוה אגוני מגנא מן הפורענות אפילו בעידנא דלא עסיק בה ועבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד לבא כמו שפרש"י:

הֵן תֶּהֱוֵי אַרְכָּא לִשְׁלֻוְתָךְ" וּכְתִיב: "כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא" וּכְתִיב "לְקֵצָת יַרְחֵין תְּרֵי עֲשַׂר". לְעוֹלָם ר' יִשְׁמָעֵאל, וְאַשְׁכַּח קְרָא דְּאָמַר וְתָנֵי, דִּכְתִיב: "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי אֱדוֹם". וּמַאי "אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאִיָּה לַדָּבָר זֵכֶר לַדָּבָר"? דִּלְמָא שָׁאנֵי גּוֹיִם דְּלָא מִפַּקֵּיד דִּינָא עֲלֵיהוּ: וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלֶה ג' שָׁנִים כו': זְכוּת דְּמַאי? אִילִימָא זְכוּת דְּתוֹרָה? הָא אֵינָהּ מְצוּוָּה וְעוֹשֶׂה הִיא! אֶלָּא זְכוּת דְּמִצְוָה זְכוּת דְּמִצְוָה מִי מַגְּנָא כּוּלֵּי הַאי? וְהָתַנְיָא, אֶת זוֹ דָּרַשׁ ר' מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי: "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" תֶּלֶה הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר. אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר לוֹמַר לְךָ: מַה נֵּר אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה. וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, לוֹמַר לְךָ: מָה אוֹר מֵגֵן לְעוֹלָם אַף תּוֹרָה מְגִנָּה לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ" וְגו' "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ" זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה, "בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ" זוֹ מִיתָה, "וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תִּשְׂיַחְךָ" לָעָתִיד לָבֹא. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵילָה, וּמִתְיָרֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפַּחְתִּים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִין וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר נִיצַּל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפַּחְתִּים וּמִן הַבַּרְקָנִים, וַעֲדַיִין מִתְיָרֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִין, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַׁّחַר נִיצַּל מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִין, וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים נִיצַּל מִכּוּלָּם. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה". אָמַר רַב יוֹסֵף: מִצְוָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְלָא. בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ, אַגּוּנֵי מַגְּנָא, אַצּוּלֵי לָא מַצְלָא. תּוֹרָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ וּבֵין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְלָא. מַתְקִיף לַהּ רָבָא: אֶלָּא מַעֲתָה, דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל מִי לֹא עָסְקֵי בַּתּוֹרָה? אַמַּאי לֹא הֵגִינָה עֲלֵיהוּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: תּוֹרָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְלָא. בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ, אַגּוּנֵי מַגְּנָא, אַצּוּלֵי לָא מַצְלָא. מִצְוָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ בֵּין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ, אַגּוּנֵי מַגְּנָא אַצּוּלֵי לָא מַצְלָא. רָבִינָא אָמַר: לְעוֹלָם זְכוּת תּוֹרָה, וּדְקָאָמְרַתְּ אֵינָהּ מְצוּוָּה וְעוֹשֶׂה, נְהִי דִּפְקוּדֵי לָא מִפַּקְּדָא, בְּאִגְּרָא דְּמִקְרָיָין וּמַתְנַיָּין בְּנֵיהוּ וְנָטְרָן לְהוּ לְגַבְרֵיהוּ עַד דְּאָתוּ מִבֵּי מִדְרָשָׁא, מִי לָא פַּלְגָּאן בַּהֲדֵיהוּ? מַאי פָּרָשַׁת דְּרָכִים? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶה תַּלְמִיד חָכָם יוֹם מִיתָה רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם, וְיִרְאַת חֵטְא. מָר זוּטְרָא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלְבָּא דְּהִלְכְתָא. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: דְּרָשֵׁיהּ ר' מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי לְהַאי קְרָא כִּי סִינַי, וְאִילְמָלֵא דְּרָשׁוּהָ דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל הָכִי, לֹא רָדְפוּ בָּתַר דָּוִד, דִּכְתִיב: לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוּ וְגו'. מַאי דְּרוּשׁ? "וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר" וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה. מַאי" בּוּז יָבוּזוּ לוֹ"? אָמַר עוּלָּא: לֹא כְּשִׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה וְלֹא כְּר' יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה אֶלָּא כְּהִלֵּל וְשֶׁבְנָא. אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: הִלֵּל וְשֶׁבְנָא אַחֵי הֲווּ, הִלֵּל עָסַק בַּתּוֹרָה, שֶׁבְנָא עֲבַד עִיסְקָא. לְסוֹף, אָמַר לֵיהּ: תָּא נַעֲרוֹב וְלִיפְלוֹג; יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ" וְגו':

בן

אומר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

בן עזאי אומר חייב אדם וכו'. ירושלמי דבן עזאי דלא כר"א בן עזריה דדריש (חגיגה קף ג.) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אנשים באו ללמוד נשים לשמוע ונראה דפי' דמצוה לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה: מטרונה שאלה את ר' אלעזר מפני מה חטא אחת במעשה העגל והן מתין בה ג' מיתות אמר לה אין אשה חכמה אלא בפלך אמר לי הורקנוס בנו בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אבדת ממני ג' מאות כור מעשר בכל שנה א"ל ישרפו ד"ת ולא ימסרו דברי תורה לנשים:

רוצה אשה בקב ותיפלות. פר"ח רוצה אשה שיהא בעלה חמר ויהא מצוי אצלה בכל שבת לתת לה עונתה ולא יביא לה אלא קב חטים בלבד ולא יהא גמל שהולך בדרך רחוקה ואינו נותן לה עונה אלא אחת לשלשים יום ואע"פ שמביא לה לשכרו ט' קבין חביבה עליה העונה בכל שבת וקב אחד מט' קבין ופרישות ל' יום ורבי פירש בשם רב האי המשרה אשתו ע"י שליש לא יפחות לה מקביים חיטין מן שבת לשבת כדמוכח בגמרא בפרק אע"פ (כתובות קף סל:) ועונתה מצוי לה ואילו המורד על אשתו (קס סג.) מוסיפין על כתובתה ג' דינרים בשבת ושער בינוני הוא ד' סאין בסלע וסלע ד' דינרים נמצאת סאה בדינר וג' סאין בג' דינרים שהן י"ח קבין הרי שחכמים עמדו על סוף דעתה שהיא רוצה בתיפלות ועמו שני קביים מי"ח קביים שיפרוש ממנה דקביים אחד מט' בי"ח קבין:

היכי דמי חסיד שוטה. ירושלמי ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לבשאחלוץ תפילין אצילנו עד כשהוא חולץ תפילין הרואה זה את נפשו: **זה** הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז. הא דרבי אבהו והא דרבי יוחנן ומבריח מזונות מן האלמנה קרי ירושלמי מכות פרושים ותו גרס התם חד תלמיד מדר' בון הוו לו מאתים זוז חסר דינר והוה רבי יליף למזכי עמיה חד לתלת שנים מעשר מסכני חד זמן עבדין ביה תלמידיו עין בישא ומלוון ליה אתא בעי מזכי עמיה היך דהוה יליף א"ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת פרושים נגעו ביה רמז לתלמידיו ואעלוניה לקפילין וחסרוניה חד קרט וזכה עמיה היך דהוה

אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי: חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת וְכוּ' ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה מְלַמְּדָהּ תִּיפְלוּת: תִּיפְלוּת סָלְקָא דַעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: כְּאִילּוּ לְמָדָהּ תִּיפְלוּת. אָמַר ר' אַבָּהוּ: מַאי טַעֲמֵיהּ דְּר' אֱלִיעֶזֶר דִּכְתִיב: "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה" כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה חָכְמָה בְּאָדָם נִכְנְסָה עִמּוֹ עַרְמוּמִיּוּת, וְרַבָּנָן הַאי "אֲנִי חָכְמָה" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא, דְּאָמַר ר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא: אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּעַמִּיד עַצְמוֹ עָרוּם עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה". אָמַר ר' יוֹחָנָן: אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּשַׁיֵּשׁ עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא": ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצָה אִשָּׁה וְכוּ': מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִיפְלוּת עִמּוֹ, מִתִּשְׁעַת קַבִּין וּפְרִישׁוּת: הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה כּוּ': הֵיכִי דָּמֵי חָסִיד שׁוֹטֶה? כְּגוֹן דְּקָא טָבְעָה אִיתְּתָא בְּנַהֲרָא וְאָמַר: לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאִיסְתַּכּוּלֵי בָּהּ וַאֲצוּלָהּ. הֵיכִי דָּמֵי רָשָׁע עָרוּם? אָמַר ר' יוֹחָנָן: זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּין קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ, ר' אַבָּהוּ אוֹמֵר: זֶה הַנּוֹתֵן דִּינָר לְעָנִי לְהַשְׁלִים לוֹ מָאתַיִם זוּז, דְּתָנֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז לֹא יִטּוֹל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עָנִי. הָיָה לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר, אֲפִילּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת הֲרֵי זֶה יִטּוֹל. ר' אַסִּי אָמַר ר' יוֹחָנָן: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בְּנְכָסִים מוּעָטִין. אָמַר ר' אַסִּי אָמַר ר' יוֹחָנָן: יְתוֹמִים שֶׁקָּדְמוּ וּמָכְרוּ בְּנְכָסִים מוּעָטִין מַה שֶּׁמָּכְרוּ, מָכְרוּ. אַבָּיֵי אָמַר: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בְּנְכָסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא "נִכְסֵי לְךָ, וְאַחֲרֶיךָ, לְפִלּוּנִי", וְיָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְאָכַל, הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁייֵר רִאשׁוֹן. רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: זֶה הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאוֹרְחוֹתָיו. ר' זְרִיקָא אָמַר רַב הוּנָא: זֶה הַמֵּיקֵל לְעַצְמוֹ וּמַחֲמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא אָמַר: זֶה שקרא

רש"י

למדה תפלות ס"ה. וכי תורה תפלות קרא לה: **כאלו.** שמתוכה היא מבינה ערמומית ועושה דברים בהצנע: **חכמה.** תורה: **שמעמיד עצמו ערום עליה.** שפירש מכל עסקים ונעשה עליה עני וחסר כל [ל"א שמשיש עצמו ערום עליה ברסי'] שמערים שיתקיים תורתו לקבוץ על יד ולמוד מכל אדם: **מאין תמצא.** מן העשוי כאין: **רוצה אשה בקב ותפלות.** חבצה לזון במזונות מועטין ויהא תפלותה מצוי לה בתשמיש, מט' קבין ופרישות לפרוש מן התפלות, לפיכך אין טוב שתלמוד תורה: **שמעמיד דבריו לדיין.** דמשגקבעו בלב הדיין שערי זכיותיו לדברייו של זה קשין לסלקן, והרי ערמודתו, ורשע הוא שעובר על לא תשא שמע שוא (שמות כג:) להשלים מאתים זוז. ומעתה לא יטול לקט, ויש לו קרובים שיטלום: **בנכסים מועטין.** דתנן (כ"ב קף קנט:) מי שמת והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרבין הבנים ירשו והבנות יזונו, נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים: שקדמו ומכרו. קדם שבאו הבנות לב"ד והעמידום ב"ד לנכסים בחזקת בנות: **המכריע אחרים באורחותיו.** ראו ועשו כמוני ולכו בדרכי. לא נתכוון זה אלא להראות עצמו בחסיד בעיני הבריות, ואין תוכו כברו, אלא שלא ידקדקו אחריו לבדוק בתעבותיו: שקרא

יתומים יליף שנינו בפרק בתרא דמסכת פאה (מ"ע) מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהן ה"ז לא יטול ובגמרא [ירושלמי] הדא אמר חמשין דעבדין טבין מן מאתן דלא עבדין: שקדמו ומכרו בנכסים מועטין. ונראה דוקא לענין מזון הבנות אמרינן מה שמכרו מכרו אבל לענין מזון האשה כיון דמשועבד לה בעל למזונות בחייו הנכסים בחזקתם שאינם יכולין למכור כדאמרי' בפ' הנושא (כתובות קג.) יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדר' אסי א"ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים וכו' התם לא משתעבדי לה מחיים אי נמי בית זה עצמו דרה בו בחיי הבעל אבל מזונות בכל יום צריכה למזונות ולא המזונות אשה למדור והוא הדין אם מכרו בנכסים מרובין מה שמכרו מכרו דמטלטלי לא משתעבדי למזונות ואמרי' בפ' מציאת האשה (קס סט.) בין מכרו בין משכנו אין מוציאין למזונות והאי דנקט נכסים מועטין אורחא דמילתא נקט לאלה מוזבין אינש נכסים משום הפסד מזונות היכא דאיכא נכסים מרובים רבי פי' בתוספותיו דר' יוחנן פליג אההיא דמסקינן בפרק ב' דיינין גזירות (קס קף קנ.) אמר רבי יצחק בן אילעאי משמיה דחזקיה כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו וגבי נכסים מועטין תנינא התם (קף קח) ובפרק מי שמת (כ"ב קנט:) אמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי ואמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון לא ידענא מאי דוחקיה לפרש כך אליבא דאדמון טפי מאליבא דרבנן: **אביי** אמר זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג. רשב"ם פי' ביש נוחלין (כ"ב קף קנ.) משום דגרם לעבור על דברי הנותן ועדים דאתנו מעשיו והרי הוא חוטא ולא לו ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מיקרי רשע ואף על גב דלכתחילה אסור לעשות כך דלא חמיר איסוריה שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות לעשות כרצונו וקשיא לפירושו בסוף פרק מי שהיה נשוי (כתובות קף לה:) דאמר אביי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל בלום ומי אמר אביי הכי והאמר אביי איהו רשע ערום זה המשיא כו' מי קאמר תינשא ניסת קאמר אלמא דמודמי מוכר עצמו למשיא ומיהו יש לפרש כיון דמשיא נקרא רשע מכלל דלמוכר אסור לעשות לכתחילה אע"ג דלא נקרא רשע כדקתני התם אין לו לראשון אלא אכילת פירות בלבד ואי קשיא מדקאמר אביי זה המשיא עצה וכו' כרשב"ג מכלל דאביי ס"ל כרשב"ג והכי אמר אביי נמי בהדיא בפרק מי שהיה נשוי (ג"ש קס) בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום לוקח כלום וביש נוחלין (כ"ב קף קנ.). מפרש טעמא משום דקסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי ובסוף פרק השולח (גיטין קף מח:) אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה אע"ג דפירות דידיה הוי הגוף צריך הרשאה דמשמע דס"ל דלאו כקנין הגוף דמי יש לתרץ דוקא גבי אחריך ס"ל לאביי דכקנין הגוף דמי דאפי' ר"ל דאמר לאו כקנין הגוף דמי מתרצינן אליביה אחריך שאני ופי' רשב"ם דאחריך משמע גוף ופירות נתן לראשון דהא בהדיא פי' אחריך ירש פלוני ואף הוא פסק שם כרשב"ג וז"ל בעלמא סבירא לן דלאו כקנין הגוף דמי כדפסקי' בפרק החולץ (יבמות קף לו:) הכא אחריך שאני וכן עיקר דלא תקשי הלכתא אהלכתא דפסקינן כר"ל פרק החולץ ובהא דאחריך קיימא לן כרשב"ג דפסקי' הלכתא לקמיה ולא פליג ר"ל ומדאביי נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן כדאמר אביי איזהו רשע וכו' ולקמן נמי דהיא אתתא דהוה לה דיקלא בארעא דרב ביבי כו' אזל איהו אקנייה לבנו קטן כרשב"ג עד אפילו רשב"ג לא קאמר מהתם שמעינן דהלכה כרשב"ג הלכך בעינן לפרושי דרשב"ג ס"ל כר"ל דלאו כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דאחריך שאני ולא תקשה הלכתא אהלכתא תימה לר' אמאי לא קא חשיב נמי דהיא דאלו הן הנשרפין (סנהדרין קף עו:) אמר רב כהנא משום ר"ע איזו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ויש לומר דעני ורשע לא קא חשיב:

רבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנינו במשנה, **אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת וְכוּ' רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה מְלַמֶּדָהּ תִּיפְלוּת.** שואלת הגמרא, **תִּיפְלוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי יעלה על דעתך שהתורה נקראת תיפלות (דברי הבאי). מתרצת הגמרא, אל תשנה בדברי רבי אליעזר המלמד את ביתו תורה מלמדה תיפלות, **אֶלָּא אִימָּא, כְּאִילּוּ לְמֶדָהּ תִּיפְלוּת** – היינו, שהמלמד תורה לאישה כמי שמלמדה תיפלות, שעל ידי לימוד התורה היא לומדת להיות ערמומית ולעשות דבריה בהצנע.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – שהמלמד תורה לאישה כאילו מלמדה תיפלות. **דִּכְתִיב "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה",** חכמה היא התורה, ומבואר בפסוק, 'אני חכמה' – **כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה חָכְמָה בְּאָדָם,** 'שכנתי ערמה' - **נִכְנְסָה עִמּוֹ עָרְמוּמִית.** והואיל ומתוך לימוד התורה נכנסת בה פיקחות, לומדת לעשות דברי זנות בהצנע

שואלת הגמרא, **וְרַבָּנַן** – בן עזאי שסובר שעל האדם ללמד את ביתו תורה, **הַאי** - הפסוק **'אֲנִי חָכְמָה' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה דורשים ממנו. משיבה הגמרא, **מִיבַּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמַּעֲמִיד עַצְמוֹ עָרוּם עֲלֵיהֶן** – היינו, שפושט מעל עצמו עול דרך ארץ ופורש מכל העסקים ונעשה עני וחסר כל בשביל ללמוד תורה, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה".**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ – עניו בכל ענייניו, הן בחכמה, הן בעושר והן בגבורה **שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"** – החכמה תמצא תמי שמשים עצמו כ'אין' – כלום.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹצָה אִשָּׁה** בקב **וּתִיפְלוּת** מתשעה קבין **וּפְרִישׁוּת וְכוּ'.** שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר** – מה פירוש דבריו של רבי יהושע. משיבה הגמרא, **הָכִי קָאָמַר, רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִיפְלוּת עִמּוֹ** – מעדיפה אשה ליזון במזונות מועטים (קב) ושיהיה בעלה מצוי לה, **מִתִּשְׁעַת קַבִּין וּפְרִישׁוּת** – מליזון במזונות מרובים ובשפע גשמי, ולא יהא בעלה מצוי לה. וכיון שעיקר ענייניה וליבה של האישה בדברים הללו, לא טוב שתלמד תורה.

הוּא הָיָה אוֹמֵר חָסִיד שׁוֹטֶה ורשע ערום **כּוּ'** שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמִי חָסִיד שׁוֹטֶה.** משיבה הגמרא, **כְּגוֹן דְּקָא טָבְעָה אִיתְּתָא בְּנַהֲרָא** שרואה שטובעת אישה בנהר, **וְאָמַר לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאִיסְתַּכּוּלֵי בָּהּ וְאַצּוּלָהּ** – אין זה מן הראוי להביט באישה ולהציל אותה.

שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמִי רָשָׁע עָרוּם.** משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה הַמַּטְעִים דִּבְרָיו לַדַּיָּין** – משמיע לדיין את הסיבות שיש לצדד לזכותו **קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ,** וכיון שקבע את צדדי זכויותיו בליבו של הדיין, קשה לסלקן, ואין לדיין את שיקול הדעת הרצוי לבחון את המקרה לאשורו. ולכן נקרא רשע, שעובר על 'לא תשא שמע שוא', ערום, שעושה זאת בערמה שהדיין לא יודע שהוא בא לדון איתו.

רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר, זֶה הַנּוֹתֵן דִּינָר לְעָנִי לְהַשְׁלִים לוֹ מָאתַיִם זוּז – בכדי שלא יוכל ליטול מתנות עניים. **דְּתָנֵי, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז** אינו מוגדר כעני, ועל כן, **לֹא יִטּוֹל לָקֵט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עָנִי. הָיָה לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר,** כיון שכעת הוא עני, **אֲפִילּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת,** אם כולם נחוצים לו, **הֲרֵי זֶה יִטּוֹל,** והרי הוא רשע ערום שנראה שרוצה לתת צדקה, ובאמת על ידי כך הוא מונע ממנו טובה, וזה בערמה שהעני לא מרגיש בכך.

רַבִּי אַסִּי אָמַר בשם **רַבִּי יוֹחָנָן,** רשע ערום **זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בִּנְכָסִים מוּעָטִין** – אדם שמת והניח בנים ובנות, הדין הוא שהבנים יורשים את הנכסים והם זנין את אחיותיהם עד שיתבגרו או עד שיתארסו. במה דברים אמורים בשהניח נכסים שאפשר שיזונו מהם הבנים והבנות כאחד עד שיתבגרו הבנות, ואלו הן הנקראין נכסים מרובין. אבל אם אין בנכסים אלא כדי מזון הבנות בלבד, הבנות ניזונות מהן עד שיתבגרו או עד שיתארסו, והבנים ישאלו על הפתחים, ואלו הן נכסים מועטים. אדם המשיא עצה לבנים שירשו נכסים מועטים, למכור אותם בכדי שלא יפסידו הנכסים במזונות הבנות, נקרא רשע, שהוא מעביר על דעת חכמים. ומנין שמהכירה מועילה, **דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יְתוֹמִים שֶׁקִּדְּמוּ וּמָכְרוּ בִּנְכָסִים מוּעָטִין** – קודם שבאו הבנות לבית דין, והעמידו הנכסים בחזקתן, **מַה שֶּׁמָּכְרוּ מָכְרוּ.**

אַבָּיֵי אָמַר, רשע ערום, **זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בִּנְכָסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא,** אדם שאמר לחברו **נְכָסַי** קנויים **לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לְפָלוֹנִי.** - ואחרי שתמות הנכסים יעברו לפלוני, **אם יָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר** את הנכסים לאחר **הַשֵּׁנִי** – המקבל השני, **מוֹצִיא** את הנכסים **מִיַּד הַלְּקוֹחוֹת** לאחר שימות הראשון **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשַּׁיֵּיר רִאשׁוֹן.** וכיון שמכר הנכסים לאחר, אין לשני כלום בנכסים, ואינו יכול להוציא מהלקוחות. ואדם המשיא עצה לזה הראשון שקיבל הנכסים, למוכרם לאחר בכדי שיוותרו בידו מעות הנכס ולא יעבור הנכס לאחר מותו ל'אחריך', נקרא רשע כיון שעובר בזה על דעת הנותן.

רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר בשם **רַב שֵׁשֶׁת,** רשע ערום, **זֶה הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאוֹרְחוֹתָיו** – מגלה מעשיו הטובים לאחרים ומציע להם ללכת באורחותיו. שאינו מתכוון אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות בכדי לחפות על תועבותיו.

רַבִּי זְרִיקָא אָמַר בשם **רַב הוּנָא, זֶה הַמַּיְקִיל לְעַצְמוֹ וּמַחְמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא אָמַר, זֶה**

על-ידי הלימוד דפנימיות התורה בהבנה והשגה, ובפרט על-ידי הפצתה חוצה, ממשיכים האור שלמעלה משייכות לעולמות, ועד לעצם האור שלמעלה מגילוי שיהיה בגילוי בעולם

ממאמר שבת פרשת תזריע, ה'תשכ"ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁקָּרָא – מקרא **וְשָׁנָה** – משנה **וְלֹא שִׁימֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** – ללמוד מהם טעמי המשנה וסברותיה. שמתוך שאינו יודע את המשניות על סברותיהם וטעמיהם, טועה בדין, שפעמים על ידי הטעמים משתנה הדין לאיסור ולהיתר, או בדיני ממונות לחיוב ולזכות, או בטהרות לטמא ולטהר, ומתוך שאינו יודע טעמי הדינים מורה שלא כהלכה, ולכן נקרא רשע. ואף ערום הוא, שהשומע את בקיאותו במשניות סבור שבקי הוא אף בטעמיהם ויודען על בורין, ומתוך כך נוהגים בו כבוד תלמיד חכם.

אִתְּמַר, קָרָא – מקרא **וְשָׁנָה** – משנה **וְלֹא שִׁימֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** ללמוד מהם סברות וטעמי הדין. **רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר, חֲרֵי זֶה עַם הָאָרֶץ** – יש לנהוג בו כמו עם הארץ שחשוד על המעשרות ועל הטהרות. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, חֲרֵי זֶה בּוּר** – גרוע מעם הארץ. **רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, חֲרֵי זֶה כּוּתִי** – דינו ככותי שאסור לאכול מפיתו ולשתות מיינו. שכיון שאינו משמש תלמידי חכמים מגלה בעצמו שאין לו אמונת חכמים מפרשי המשנה, ולכן דינו ככותי. **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר, חֲרֵי זֶה מָגוּשׁ** – מכשף. כלומר, אדם שאינו משמש תלמידי חכמים הוא דומה למכשף שאוחז את עיני בני אדם ומטעה אותם בכישופיו, ואף זה מטעה את בני אדם שמתוך בקיאותו חושבים שבקי הוא גם בטעמי הדינים על בוריים.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מִסְּתַבְּרָא כְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב – שהשונה ואינו משמש תלמידי חכם הרי זה מגוש, **דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי** – שכן רגילים האנשים לומר, **רָטִין מָגוּשָׁא** – לוחש המכשף את לחשיו **וְלֹא יָדַע מַאי אָמַר** – ואינו יודע מה הם ומה פירושם. כלומר, המכשף יודע לומר דברים הגורמים לרוחות להגיע אך אינו מבין מה הוא אומר. ואף זה דומה לו, שגם הוא **תָּנֵי תַּנָּא** – חוזר על דברי התנאים **וְלֹא יָדַע מַאי אָמַר** - ואינו מבין דבריהם.

תָּנוּ רַבָּנַן אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ – שדברו בו חכמים בכל מקום. **כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּבִרְכוֹתֶיהָ.** שאדם שאינו קורא קריאת שמע, ודאי שאינו יודע כלום, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִילִּין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדּוֹ. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אָמַר כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְלִמּוּד תּוֹרָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ קוֹרֵא** – מקרא **וְשׁוֹנֶה** – משנה **וְלֹא שִׁימֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים זֶהוּ עַם הָאָרֶץ.** קָרָא – מקרא **וְלֹא שָׁנָה** – משנה **חֲרֵי זֶה בּוּר. לֹא קָרָא וְלֹא שָׁנָה** היינו, שאינו יודע כלום **עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה"** – היינו, שאינו יודע כלום כבהמה שאינה יודעת כלום.

הגמרא מביאה פסוק באותו ענין, **"יָרֵא אֶת ה' בְּנִי וָמֶלֶךְ (וְ)עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרָב". אָמַר רַבִּי יִצְחָק,** מי הם ה'שונים' שנאמר שאין להתערב (להתחבר) עימהם. **אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹנִים הֲלָכוֹת** – משניות, שלא שימשו תלמידי חכמים ואינם יודעים את טעמי המשניות.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** – שכך היא כוונת הכתוב, שאיך נפרשו באופן אחר. משיבה הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** ש'שונים' שאמר הכתוב, **שׁוֹנִין בְּחֵטְא, וְכִדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ** – וחזר ועבר אותה פעם שניה, **הוּתְּרָה לוֹ** – דומה בעיניו להיתר. וכוונת הכתוב לומר שמאלו יש להתרחק, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהכוונה לאלו ששונים משניות ולא שימשו תלמידי חכמים.

תָּנָא, הַתַּנָּאִים – אלו השונים משניות ואינם יודעים טעמי הדין וסברותיו, **מְבַלֵּי עוֹלָם** – גורמים חורבן לעולם.

שואלת הגמרא, **מְבַלֵּי עוֹלָם סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי מי ששונה משניות, גורם חורבן לעולם, אם אינו יודע טעמי הדין, יש לו אומנם חיסרון בידיעותיו, אך מה רעה גורם הוא לעולם. מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבִינָא,** כוונת התנא לאלו **שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן** – היינו, שמבלים את העולם בהוראת טעות. שכיון שאינם יודעים טעמי המשנה, אינם יורדים לעומק הדין לדמות את המקרה שבא לפניהם לדין הדומה, ומתוך כך טועים בדין.

תַּנְיָא נָמֵי הָכִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְכִי אלו ששונים משניות **מְבַלֵּי עוֹלָם הֵן, וַהֲלֹא מְיַיְשְׁבֵי עוֹלָם הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "הַלִּיכוֹת עוֹלָם לוֹ"** – מי ששונה הלכות, 'עולם לו' כלומר, העולם קיים בזכותו. **אֶלָּא** הכוונה היא, לאלו **שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן.**

שנינו במשנה, **אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן, בְּתוּלָה צַלְיָנִית** – בעלת תפילה, **וְאַלְמָנָה שׁוֹבֶבֶת** – שנוהגת לבקר שכונותיה תמיד, **וְקָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו** – יבואר בהמשך, **חֲרֵי אֵלּוּ מְבַלֵּי עוֹלָם** – גורמים רעה וחורבן לעולם, שמתוך שנוהגות צדקות יתירה שאינה מצויה אצל נשים, ודאי באות לחפות על רשעות שיש בהם.

שואלת הגמרא, **אֵינִי** וכי אלמנה הנוהגת לבקר שכנותיה ממבלי עולם היא, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְמַדְנוּ יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, וְקִיבּוּל שָׂכָר** – שיטרח אדם כדי לקיים מצוה, שמתוך כך יקבל עליה יותר שכר **מֵאַלְמָנָה** – שהייתה טורחת בקיום המצוות יותר בכדי הצורך כדי לקבל עליהם שכר. ומפרשת הגמרא כוונתו, **יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה** - **דְּרַבִּי יוֹחָנָן שַׁמְעָהּ לְהַהִיא בְּתוּלָה** – שמע את אותה בתולה, **דְּנָפְלָה אַאַפָּהּ** והתפללה **וְקָאָמְרָה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ גַּן עֵדֶן וּבָרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ צַדִּיקִים** – לנחול גן עדן **וּבָרָאתָ רְשָׁעִים** – שדרכם לגיהנם, **יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בְּנֵי אָדָם** להפסיד על ידי חלקם בגן עדן ולרשת גיהנם. הגמרא ממשיכה בביאור דברי רבי יוחנן, איך למד **קִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה. דְּהַהִיא אַלְמָנָה דַּהֲוָאי בֵּי כְּנִישְׁתָּא בְּשִׁיבְּבוֹתָהּ** – שהיה בית כנסת בשכנותה, ובכל זאת **כָּל יוֹמָא הֲוָת אָתְיָא וּמְצַלְּיָא בֵּי מִדְרָשֵׁיהּ** – הייתה הולכת ומתפללת בבית מדרשו **דְּרַבִּי יוֹחָנָן** שהיה מרוחק מביתה. **אָמַר לָהּ** רבי יוחנן, **בִּתִּי, לֹא בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשִׁיבְּבוֹתֵךְ** ומדוע טורחת את להגיע לבית מדרשי המרוחק מביתך. **אָמְרָה לֵיהּ, רַבִּי, וְלֹא שָׁכַר פְּסִיעוֹת יֵשׁ לִי** על שמגיעה אני עד לבית מדרשך המרוחק יותר. אם כן מה שונה אלמנה הנוהגת במנהג צידקות יתירה זו, שהולכת לבקר שכנותיה תמיד ממנהג צידקות של זו, שהולכת למקום מרוחק כדי להתפלל. **כִּי קָאָמַר** – לא כל אלמנה הנוהגת בצדקות יתירה יש לחושדה, אלא **כְּגוֹן יוֹחָנִי בַּת רִבִּיבִי** – שהייתה הולכת לבית שכנותיה תמיד ומפרסמת שפועלת ישועות על ידי תפילתה. וכך היה מנהגה. כשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה בכישופיה, ולאחר שהייתה היולדת מצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים עליה רחמים אולי תשמע תפלתי. ואז היתה הולכת ומבטלת כשפיה והולד יוצא. פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה, והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשין בכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם, ובא ופתח את הכלי והכשפים יצאו, והוולד נולד וידעו כי בעלת כשפים היא.

שואלת הגמרא, **מַאי קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו** שנאמר עליו שממבלי עולם הוא. **הָכָא** – בבבל **תַּרְגִּימוּ** - פירשו, **זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַמְּבַעֵט בְּרִבּוֹתָיו** שלאחר שנעשה תלמיד חכם מזלזל ברבותיו שלימדוהו. **רַבִּי אַבָּא אָמַר, זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה. דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצוּמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ", 'כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה' זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה** – שעל ידי שפוסק דין מוטעה מחטיא אנשים רבים. 'והפילה' הוא לשון 'נפל' שהוא כינוי לתינוק שלא כלו לו חדשיו. **'וַעֲצוּמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ' זֶה תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה** – 'עצומים' על שם שעוצם פיו ואינו מורה לרבים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

שֶׁקָּרָא. מִקְרָא: וְשָׁנָה. מִשְׁנָה: וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. לִלְמוֹד סְבָרַת הַגְּמָרָא בְּטַעְמֵי הַמִּשְׁנָה מִן הַם, רָשָׁע הוּא שֶׁאֵין תּוֹרָתוֹ עַל בּוּרְיָיהּ וְאֵין לִלְמוֹד הֵימֶנּוּ, שֶׁע"י הַטְּעָמִים יֵשׁ חִלּוּק בְּאִסּוּר וְהֶתֵּר וּבְדִינֵי מְמוֹנוֹת לְזִכּוֹת וּלְחַיֵּב וּבְטְהָרוֹת לְטַמֵּא וּלְטַהֵר, דַּדְאָמַר בְּבָמָה דִּוּכְתֵי מ"ט אָמַר מַר הָכֵי וּמַר הָכֵי, וְאָמַר מַאי בֵּינַיְיהוּ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כָּךְ וְכָךְ, וְעָרוֹם הוּא שֶׁהַשּׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלוֹ שֹׁנֶה מִשְׁנָיוֹתָיו כְּסָבוּר הוּא שֶׁבְּקִי בְּטַעֲמֵיהֶם וְנוֹהֵגִין בּוֹ כָּבוֹד כְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים: אַתְּמָר גָּרֹס: ה"ז ע"ה. שֶׁחָשׁוּד עַל הַמַּעֲשֵׂרוֹת וְעַל הַטְּהָרוֹת: בּוּר. גָּרוּעַ מֵעָם הָאָרֶץ: בּוּתִי. וְאָסוּר לֶאֱכוֹל פִּתּוֹ וְיֵינוֹ, דְּכִיוָן שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אֵינוֹ מְקַפִּיד עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים לְדַעְתָּם וְלֹא שָׁנָה אֶלָּא לְהָרְאוֹת עַצְמוֹ כַּת"ח: מְגוֹשׁ. מִכֹּשַׁף הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם וְגוֹנֵב אֶת הַלְּבָבוֹת, וְאַף זֶה כֵּן: רַבָּנָן. תַּרְגּוּם חוֹבֵר חָבֵר (קְרָיִיס יח) הוּא מְגוֹשׁ, לוֹחֵשׁ הַמְכַשֵּׁף אֶת לְחָשָׁיו וְאֵינוֹ מֵבִין מַה הֵם וּמַה פְּרוּשָׁם, אֶלָּא כָּךְ מַעֲשֵׂיהֶם, שֶׁהַמְכַשֵּׁפוּת בָּא ע"י אוֹתָם הַלְּחָשִׁים: תָּנֵי תָּנֵא. וְאַף זֶה תָּנֵא שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ בְּתַלְמוּד שׁוֹנֶה מִשְׁנָתוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הִיא: אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ. שֶׁנְּחָשַׁד עַל הַטְּהָרוֹת וְעַל הַמַּעֲשֵׂרוֹת וּמֻחְזָק מִגְּעוֹ טָמֵא: כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא ק"ש. דְּהָא וַדַּאי אֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלוּם, אֲבָל יוֹדֵעַ לִקְרוֹת וְקוֹרֵא לֹא ע"ה הוּא: שֶׁשּׁוֹנִין הֲלָכוֹת. שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים וְלֹא הִקְפִּידוּ עַל טַעֲמֵי הַמִּשְׁנָיוֹת: הֲלָכוֹת. מִשְׁנָיוֹת: פְּשִׁיטָא. דְּהָכִי הוּא אֶלָּא בְּמַאי נִדְרַשְׁיָא אִי לָאו בְּהָכֵי: הֶחְדֵּרָה לוֹ. דּוֹמֶה בְּעִנְיָנוֹ הֶתֵּר: מְבַלֵּי עוֹלָם ס"ד. וּמִה הַם גּוֹרְמִין לְאַחֲרִים: שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן. קָאָמַר שֶׁמְּבַלִּין עוֹלָם בְּהוֹרָאוֹת טָעוּת, דְּכֵיוָן דְּאֵין יוֹדְעִין טַעֲמֵי הַמִּשְׁנָה פְּעָמִים גּוֹרְמִין שֶׁמְּדַמִּין לָהּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה, וְעוֹד יֵשׁ מִשְׁנִיּוֹת הַרְבֵּה (בְּמֶשְׁנָיוֹת) דְּאַמְרִינָן הָא מִנֵּי פְּלוּגֵי הוּא וִיחִידְאָה הִיא וְלֵית הִלְכְתָא כְּוֻתֵּיהּ, וְעוֹד יֵשׁ שֶׁאֵינָן יוֹדְעִים בְּמַחֲלוֹקֶת תַּנָּאִים הָרִאשׁוֹנִים הֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי, הִלְכָּךְ מוֹרִין הוֹרָאוֹת טָעוּת: הֲלָכוֹת עוֹלָם לוֹ. הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת – עוֹלָם שֶׁלּוֹ בִּזְכוּתוֹ: צַיְילָנִית. בַּעֲלַת תְּפִלָּה: וְאַלְמָנָה שׁוֹבֶבֶת. בַּעֲלַת שְׁכֵנוּת, הוֹלֶכֶת וּמְבַקֶּרֶת שְׁכֵנוֹתֶיהָ תָּמִיד: הֲרֵי אֵלּוּ מְבַלֵּי עוֹלָם. שֶׁאֵינָן אֶלָּא נוֹאֲפוֹת וּמְכַשֵּׁפוֹת וּמֹרְאוֹת עַצְמָן כִּצְדִקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא יִבְדְּקוּ אַחֲרֵיהֶן: קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו. לְקָטָן מִפָּרֵשׁ: וְקִבּוּל שָׁכָר מַאַלְמָנָה. שֶׁהָיְתָה טוֹרַחַת עַצְמָהּ יוֹתֵר מִן הַצָּרֵךְ כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר כִּדְמִיפָּרֵשׁ וְאָזִיל, לְמָדְנוּ שֶׁיִּטְרַיחַ אָדָם עַצְמוֹ בְּמִצְוָה לְקַבֵּל שָׂכָר יוֹתֵר: בָּרָאתָ צַדִּיקִים. לִגְחוֹל ג"ע: בָּרָאתָ רְשָׁעִים. לִירֵשׁ גֵּיהִנֹּם: שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בֵּי בְּנֵי אָדָם. לְהַפְסִיד חֶלְקָם עַל יְדֵי מִגֵּן עֵדֶן וְלִירֵשׁ גֵּיהִנֹּם: כִּי קָאָמַר. מְבַלֵּי עוֹלָם: כְּגוֹן יוֹחָנִי בַּת רַטִּיבִי. אַלְמָנָה מִכַּשֵּׁפָה הָיְתָה, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ עֵת לִדַּת אִשָּׁה הָיְתָה עוֹצֶרֶת רַחֲמָהּ בְּמִכַּשֵּׁפוּת, וּלְאַחַר שֶׁמִּצְטַעֶרֶת הַרְבֵּה הָיְתָה אוֹמֶרֶת אֵלֶךְ וְאֲבַקֵּשׁ רַחֲמִים אוּלַי תִּשְׁמַע תְּפִלָּתִי, וְהוֹלֶכֶת וְסוֹתֶרֶת כְּשָׁפֶיהָ וְהִוָּלֵד יוֹצֵא. פַּעַם אַחַת הָיְתָה לָהּ שְׁכִיר יוֹם בְּבֵיתָהּ, וְהִיא הָלְכָה לְבֵית הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת, וְשָׁמַע הַשְּׂכִיר קוֹל הַכְּשָׁפִים מִתְקַשְּׁקְשָׁן בְּכֵלֵי כְּמוֹ שֶׁהִוָּלֵד מִקַּשְׁקֵשׁ בְּמֵעֵי הָאֵם, וּבָא וּפָתַח אֶת מְגוּפַת הַכֵּלִי וְהַכְּשָׁפִים יָצְאוּ וְהַוָּלֵד נוֹלַד, וְיָדְעוּ כִּי בַּעֲלַת כְּשָׁפִים הִיא: הַמְבַעֵט בְּרִבּוֹתָיו. וְקָרֵי לֵיהּ קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו עַל יְדֵי שֶׁיְּמֵי מִתְקַצְּרִין בְּדִאַמְרִינָן בְּפֶרֶק קַמָּא דְּחַגִּיגָה (דף ה.): כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה. בְּאִשָּׁה זָרָה מִשְּׁתָעֵי, וְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג עַצְמוֹ כְּשׁוּרָה קָרֵי לֵיהּ נַמִּי הָכִי: זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ כּוֹ'. הַפִּילָה לְשׁוֹן נֶפֶל, שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו: וַעֲצוּמִים. לְשׁוֹן עוֹצֶם עֵינָיו (יְשַׁעְיָה לג), שֶׁסּוֹגְרִים פִּיהֶם וְאֵינָם מוֹרִים לְצָרְכֵי הוֹרָאָה:

ועד

תוספות

רבי שמואל בר נחמני אמר ה"ז בור. תימה כמאן ס"ל לא כאחרים ולא כר' יהודה דאחרים לא קרו בור אלא לשנה ולא קרא ור' יהודה אפי' עם הארץ לא משוי ליה דאמר בסוף פרק אלו מציאות (ב"מ דף לג:) דדרש ר' יהודה בר אילעאי שמעו דבר ה' החרדים אל דברו וגו' החרדים אל דברו אלו תלמידי חכמים אחיכם אלו בעלי מקרא שנאיכם אלו בעלי משנה מנדיכם אלו עם הארץ אלמא דבעלי משנה או בעלי מקרא לאו בכלל ע"ה נינהו:

כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית דברי ר"מ. תימה לר"י דאמר בפ' הניזקין (גיטין דף סח.) ובפ' ג' שאכלו (כריתות דף מז:) איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חולין בטהרה דברי ר"מ ופירש דהרבה ענייני עם הארץ הן ויש שאין מקבלין ממנו עדות כדאמרינן בפ' אלו עוברין (פסחים דף מט:) ששה דברים נאמרו בעם הארץ אין מקבלין מהן עדות וכו' ובפ' חומר בקודש (חגיגה דף כב.) כמאן מקבלין סהדותא מעם הארץ כר' יוסי ויש כשר לענין עדות ונחשד על הטהרות ועל המעשרות או לענין זימון או לענין שביעית א"נ לענין דברים שאינן נקחין אלא מן המומחה כדאיתא בפ' שני דמסכת ע"ז (דף לט:) בירושלמי אשה פרושה זו היא שיושבת ומלעבת בדברי תורה ותאמר אלי תבא וישכב עמה בלילה הוא א"ר אבהו בביכול היה במחשבה הוא לבדו יודע שלא עלתה על דעתה אלא בשביל להעמיד שבטים הוסיפו עליהם בתולתא ציימנית ואלמנה שובבית [מי חגלה נסבת שם ביש] ותינוק שהוא עולה לחדשיו (בתולה ציימנית מציימה אובדת בתוליה ותינוק שהוא עולה לחדשיו) ר' חלקיה בשם ר' סימון זה שהוא גדול בתורה שלא בפירקו ומבזה את הגדולים ממנו א"ר יוסי זהו שבן תשע ואבריו נראה כבן י"ב והוא בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה והן מתות על ידו והוא פטור רבי פירש מציימה אובדת בתוליה מחמת צומות בתוליה נושרות אבל מורי אחי הרב ר"מ פי' עושה חסידה ומתפללת כדגרסינן בגמ' דידן צליינית וכאילו צמה ועושה תעניות שתהא נענת בתפלתה ואינה עושה אלא לגנב את העין שלא יבדקו אחריה ומזנה ואובדת בתוליה:

ועד

שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים: אִתְּמַר, קָרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה עַם הָאָרֶץ. ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: הֲרֵי זֶה בּוּר. ר' יַנַּאי אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה כּוּתִי. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה מְגוֹשׁ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְּתַבְּרָא כְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דְּאָמְרִי אֱנֵשֵׁי, רַטִּין מְגוֹשָׁא וְלָא יָדַע מַאי אָמַר, תָּנֵי תַּנָּא וְלָא יָדַע מַאי אָמַר. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ? כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּבְרָכוֹתֶיהָ, דִּבְרֵי ר' מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִילִין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ. ר' יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אָמַר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְלִמּוּד תּוֹרָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, זֶהוּ עַם הָאָרֶץ. קָרָא וְלֹא שָׁנָה הֲרֵי זֶה בּוּר, לֹא קָרָא וְלֹא שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה": "זֶרַע אֶת ה' בְּנֵי וָמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרֵב". אָמַר ר' יִצְחָק: אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹנִים הֲלָכוֹת. פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא, שׁוֹנִין בְּחִטָּא, וּכְדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ הוּתְּרָה לוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנָא: הַתַּנָּאִים מְבַלֵּי עוֹלָם. מְבַלֵּי עוֹלָם סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אָמַר רָבִינָא: שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי מְבַלֵּי עוֹלָם הֵן? וַהֲלֹא מְיַישְׁבֵי עוֹלָם הֵן! שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ". אֶלָּא שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן: אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן: בְּתוּלָה צַלְיָנִית וְאַלְמָנָה שׁוֹבֶבֶת וְקָטָן לֹא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו הֲרֵי אֵלּוּ מְבַלֵּי עוֹלָם. אִינִי? וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן: לָמַדְנוּ יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה וְקִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה. יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, דְּר' יוֹחָנָן שְׁמָעָהּ לְהַהִיא בְּתוּלָה דְּנָפְלָה אַאַפָּהּ וְקָאָמְרָה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ גַּן עֵדֶן וּבָרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ צַדִּיקִים וּבָרָאתָ רְשָׁעִים, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אָדָם. קִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה, דְּהַהִיא אַלְמָנָה דַּהֲוַאי בֵּי כְּנִישְׁתָּא בְּשִׁיבְבוּתָהּ, כָּל יוֹמָא הֲוַת אָתְיָא וּמַצְלָה בֵּי מִדְרָשֵׁיהּ דְּר' יוֹחָנָן. אָמַר לָהּ בִּתִּי, לֹא בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשִׁיבְבוּתָךְ? אָמְרָה לֵיהּ: רַבִּי, וְלֹא שְׂכַר פְּסִיעוֹת יֵשׁ לִי? כִּי קָאָמַר כְּגוֹן יוֹחָנִי בַּת רְטִיבִי. מַאי "קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו"? הָכָא תַּרְגִּימוּ, זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַמְבַעֵט בְּרַבּוֹתָיו. רַבִּי אַבָּא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה, דְּאָמַר ר' אַבָּהוּ אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ"? "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה" זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה, "וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ" זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה,

ועד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ועד כמה עד ארבעין שנין. פי' משנה שהתחיל ללמוד עד ארבעים שנה ולא משנה שנולד דכאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (קף ה:) ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה ש"מ לא קאים אינש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין וזה היה ממתן תורה עד מ' שנה שאז התחילו ללמוד: **בשוין.** רש"י פי' אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר להורות קשה לר"י מפרק הרואה (כלכות קף סג.) דאמר אביי באתרא דאית גבר תמן לא תיהוי גבר פשיטא לא צריכא דשוין אלמא היכא דשוין אין לו לקפוץ להוראה להכי מסתברא הכא לפרש והא רבה דאורי והוא לא הגיע להוראה שכל ימיו לא היה אלא מ' שנה בשוין הא דאמר שאין לו להורות עד ארבעין שנין היינו כששוה לגדול העיר בחכמה וגדול העיר הגיע להוראה הלכך כיון שיש שם חכם כמותו הגיע להוראה בשנים והוא לא הגיע לשני הוראה אין לו להורות לפניו אבל אם גדול העיר הוא בחכמה אע"ג שלא הגיע לכלל שנים מורה ורבה גדול העיר בחכמה היה אבל ר"י פי' ההוא דפרק הרואה דמיירי באדם שנבנס לעיר שיש שם חכם מורה תמן לא תהוי גבר אפי' בשוין אבל אם הוא קבוע בעיר כמותו ושוה לו בחכמה מותר לו להורות כמו שפי' רש"י ור"ח פי' התם באתר דאית גבר ממונה משתדל בצרכי ציבור לא תקפוץ לתוך שררות אפי' בשוין ולפי' לא מיירי בהוראה:

פרוש מאהבה פרוש מיראה. בירושל' פרק הרואה עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהבו ואין אוהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט: שבעה פרושין הן פרוש שכמי וכו' פרוש מן הנבייה כו' פרוש שכמי טעון מצותיה על כתפיה פרוש נקפי אקיף לי ואני עבד מצוה פרוש קיזאי עבד חדא חובה וחדא מצוה ומקיז חדא בחדא פרוש מן הנבייה מאי דאית לי אנא מנכה ועבד מצות פרוש אדע חובתי ואעשנה הי דא חובתי עבדית דאעביד מצות דכותה פרוש יראה כאיוב פרוש אהבה כאברהם דכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם: **לעולם** יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה. ואי קשיא הא אמרינן בפ"ק דתענית (קף ז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות ובשלהי פרק הזיה קורא במסכת ברכות (קף יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא נראה לתרץ עוסק שלא לשמה כגון מיראת

1 וְעַד כַּמָּה? עַד אַרְבְּעִין שְׁנִין. אִינִי? וְהָא רַבָּה אוֹרֵי?
2 בְּשָׁוִין: וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנַן: שִׁבְעָה פְּרוּשִׁין
3 הֵן: פָּרוּשׁ שִׁכְמִי, פָּרוּשׁ נִקְפִּי, פָּרוּשׁ קִיזָּאִי, פָּרוּשׁ
4 מָדוֹכְיָא, פָּרוּשׁ "מֶה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה", פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה,
5 פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה. פָּרוּשׁ שִׁכְמִי, זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה שְׁכֶם.
6 פָּרוּשׁ נִקְפִּי, זֶה הַמְנַקֵּף אֶת רַגְלָיו. פָּרוּשׁ קִיזָּאִי,
7 אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: זֶה הַמַּקִּיז דָּם לְכָתָלִים.
8 פָּרוּשׁ מָדוֹכְיָא, אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: דְּמִשַּׁפַּע כִּי
9 מָדוֹכְיָא. פָּרוּשׁ "מֶה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה", הָא מַעֲלִיוּתָא
10 הִיא? אֶלָּא אָמַר "מֶה חוֹבָתִי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה". פָּרוּשׁ
11 מֵאַהֲבָה פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה, אָמְרוּ לֵיהּ אַבַּיֵּי וְרָבָא לְתַנָּא
12 לָא תִּיתְנֵי פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה, דְּאָמַר רַב
13 יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת
14 אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ.
15 אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דְּמִטַּמְּרָא מִטַּמְּרָא וּדְמִגַּלְיָא
16 מִגַּלְיָא, בֵּי דִּינָא רַבָּה לִיתְפְּרַע מֵהָנֵי דְּחָפוּ גּוּנְדֵּי.
17 אָמַר לָהּ יַנַּאי מַלְכָּא לְדִבֵּיתֵיהּ: אַל תִּתְיָרְאוּ מִן
18 הַפְּרוּשִׁין, וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁין, אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִין
19 שֶׁדּוֹמִין לִפְרוּשִׁין, שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶן כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי וּמְבַקְּשִׁין
20 שָׂכָר כְּפִנְחָס: **מתני'** ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין זְכוּת
21 תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר הַזְּכוּת תּוֹלָה
22 בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִין מַדְּהֵה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל
23 הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת וּמוֹצִיא אַתָּה שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת
24 שֶׁשָּׁתוּ, שֶׁאוֹמְרִים טְמֵאוֹת הֵן, אֶלָּא שֶׁתָּלָתָה לָהֶן
25 זְכוּת. רַבִּי אוֹמֵר: הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִים,
26 וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מִשְׁבַּחַת אֶלָּא מִתְנַוְּנָה וְהוֹלֶכֶת,
27 לְסוֹף הִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה. נִטְמֵאת מִנְּחָתָהּ עַד
28 לֹא קֻדְּשָׁהּ בַּכְּלִי, הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת וְתִפָּדֶה.
29 וְאִם מִשֶּׁקֻּדְּשָׁה בַּכְּלִי הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת, וְתִשָּׂרֵף. וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת

רש"י

1 **וְעַד כַּמָּה. הֲוֵי רָאוּי לְהוֹרָאָה: וְהָא רַבָּה אוֹרֵי. וְכָל שֶׁנּוֹתְיוּ אֵינָן אֶלָּא מ' כִּדְאַמְרִי' בְּר"ה (קף**
2 **יח.) רַבָּה וְאַבַּיֵּי מִדְּבֵית עֲלִי קָאָתוּ כוּ': בְּשָׁוִין. אִם שָׁוֶה לְגָדוֹל הָעִיר בְּחָכְמָה מֻתָּר לְהוֹרוֹת,**
3 **אוֹ שֶׁאֵין זָקֵן מִמֶּנּוּ בָּעִיר: פָּרוּשׁ שִׁכְמִי פָּרוּשׁ נִקְפִּי פָּרוּשׁ קִיזָּאִי פָּרוּשׁ מָדוֹכְיָא. כֻּלָּהוּ מְפֹרָשׁ**
4 **לְהוּ: מַעֲשֵׂה שֶׁכֶם. שֶׁמְּלוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, אַף זֶה מַעֲשָׂיו לְהַנְאָתוֹ שֶׁיְּכַבְּדוּהוּ בְּנֵי אָדָם**
5 **וְלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם: הַמְנַקֵּף רַגְלָיו. מְהַלֵּךְ בִּשְׁפוֹלוֹת**
6 **עָקֹב בְּצַד גּוּדָל וְאֵינוֹ מֵרִים רַגְלָיו מִן הָאָרֶץ,**
7 **וּמִתּוֹךְ כָּךְ מְנַקֵּף אֶבְּעוֹתָיו בָּאֲבָנִים: מַקִּיז דָּם**
8 **לַכְּתָלִים. עוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּעוֹצֵם עֵינָיו שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל**
9 **בְּנָשִׁים, וּמִתּוֹךְ כָּךְ מַכֶּה רֹאשׁוֹ בְּכֹתֶל וְהַדָּם יוֹצֵא:**
10 **דְּמִשַּׁפַּע. הוֹלֵךְ כְּפוּף: כִּי מָדוֹכְיָא. בּוּכְנָא עָשׂוּי**
11 **כְּמִקְבֶּרֶת וְרֹאשׁוֹ כָּפוּף: פָּרוּשׁ מֶה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה.**
12 **לְמִדְּוּנִי מָה עָלַי לַעֲשׂוֹת וְאֶעֱשֶׂה: הָא מַעֲלִיוּתָא**
13 **הִיא. אֵם אֵינוֹ בָּקִי בְּאִסּוּרִין וְדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת וּבָא**
14 **לִלְמוֹד: מֶה חוֹבָתִי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה. מָה לַעֲשׂוֹת עוֹד**
15 **וְלֹא עָשִׂיתִי, וּמִיִּרְאָה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ קַיֵּם אֶת הַכֹּל:**
16 **פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה. מֵאַהֲבַת שֹׁכֵר הַמִּצְוֹת, וְלֹא**
17 **לְאַהֲבַת מִצְוֹת הַבּוֹרֵא: מִיִּרְאָה. שֶׁל עֲנָשִׁין, אֶלָּא**
18 **מָה עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מֵאַהֲבַת הַש"י כְּאֶשֶׁר צִוָּנוּ**
19 **ה' אֱלֹהֵינוּ וְסוֹף הַשֵּׂכָר לְבוֹא: דְּמִטַּמְּרָא מִטַּמְּרָא**
20 **כּוּ'. הַנִּסְתָּרוֹת נִסְתָּרוֹת מִבְּנֵי אָדָם וְהַגְּלוּיוֹת**
21 **גְּלוּיוֹת, וּמ"מ לְב"ד הַגָּדוֹל כֻּלָּם גְּלוּיוֹת, וְהוּא**
22 **יִפְרַע מִן הַמִּתְכַּסִּים בְּטֵלִיתוֹת וּמֵרָאִין עַצְמָן**
23 **כְּפְרוּשִׁין וְאֵינָן פְּרוּשִׁין: אַל תִּתְיָרְאוּ מִן הַפְּרוּשִׁין.**
24 **שֶׁהַפְּרוּשִׁין הָיוּ שׁוֹנְאִין אוֹתוֹ לְפִי שֶׁהָרַג מִן**
25 **הַחֲכָמִים הַרְבֵּה וְנָהֲפוּ לִהְיוֹת צְדוּקִי כִּדְאָמַר**
26 **בְּקִדּוּשִׁין (קף סו.), וּכְשֶׁמֵּת הָיְתָה אִשְׁתּוֹ יְרֵאָה מֵהֶן**
27 **שֶׁלֹּא יַעֲבִירוּ הַמְּלוּכָה מִבֵּנֶיהָ, וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת לוֹ**
28 **לְבַקֵּשׁ מִלְּפָנֵיהֶם עָלֶיהָ, וְאָמַר לָהּ אַל תִּתְיָרְאִי מִן**
29 **הַפְּרוּשִׁין שֶׁצַּדִּיקִים הֵן וְלֹא יִגְמְלוּךְ רָעָה וּלְא**
30 **לְבָנַיִךְ שֶׁלֹּא חָטְאוּ לָהֶם: וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁין.**
31 **שֶׁהֵם אוֹהֲבִי: אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִים. כְּלוֹמַר שֶׁאֵין**
32 **מַרְאִיתָם כְּתוֹלְדוֹתָם, אֶלָּא צְבוּעִין מִבַּחוּץ וְאֵין**
33 **תּוֹכָן כְּבָרִם: שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי. שֶׁהֵן**
34 **רְשָׁעִים. וּמְבַקְּשִׁים שָׂכָר כְּפִנְחָס, אוֹמְרִים לְבָרִיּוֹת**
35 **לְכַבְּדָן כְּפִנְחָס. וְאִיכָּא דְּמִפְרַשׁ לָהּ לְעִנְיַן**
36 **צְנִיעוּתָא: מַתְנִי' הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת. שֶׁנִּטְמְאוּ**
37 **עַד שֶׁלֹּא קֻדְּשָׁה בַּכְּלִי: וְתִפָּדֶה. וְתֵצֵא לְחֻלִּין**
38 **וּמִנְּחוֹת אֲחֵרוֹת, וְתִשָּׂרֵף. שֶׁקֻּדְּשָׁה קְדֻשַּׁת**
39 **הַגּוּף וְאֵינָהּ יוֹצֵאָה עוֹד לְחֻלִּין:**

וכל האומרת

44 היסורין כי הכא ומאהבת קיבול פרס שאינו מתכוין להשלים רצון יוצרו שציוהו על כך אלא להנאתו כדאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (קף יט.) במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן
45 (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דאמר בפ' עגלה ערופה (לקמן מז.) ואיתא בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר (קף כג.) ובפרק בתרא דהוריות (קף י:) לעולם
46 יעסוק אדם וכו' שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות גם הוא נתכוין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים חפציו בשכרו ולא לשם שמים וכדאמרי' פ"ק דר"ה (קף ז.)
47 האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה בני ה"ז צדיק גמור אבל ההיא שלא לשמה דתענית ומס' ברכות אינו עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא להוסיף על חטאתו פשע שעתה
48 שגגות נעשו לו זדונות שאע"פ שידע שעובר לא מנע מכל תאות לבו כדמפרש התם (כלכות יח.) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים
49 ובועט באביו ובאמו וברבו או במי שגדול הימנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה: **אלו** שמנחותיהם נשרפות.
50 תימה אמאי לא חשיב נמי מת הוא או שמתה היא דאמרי' בפ"ק (לעיל קף ו:) דנשרפת וליכא למימר דוקא היינו לאחר שקידש הקומץ בדתני' לעיל אבל הכא לא חשיב אלא הנשרפת משקדשה
51 בכלי דה"ה אם משקדשה בכלי דנשרפת ואיידי דקתני סיפא קירב הקומץ דנאכלת נקט רישא קידש הקומץ ורבותא נקט אע"פ דכבר קדוש וקרוב להקרבה טפי מקידשה בכלי אפ"ה נשרפת:
52 (שייך לדף הבא) **ושבעלה** בא עליה בדרך. תימה לר"י אמאי נשרפת כיון דבדרך בא עליה היינו קודם שתקדוש וכיון דאין המים בודקין אותה כדאמר ונקה האיש מעון בזמן שהאיש
53 מנוקה מעון וכו' תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדאמרינן גבי ושבאו לה עדים שהיא טמאה דהוא"ל ולא לבדוק עומדת ולא ראויה למנחה לא היתה ראויה לכלי ואין כלי
54 שרת מקדשין אלא בראוי להן ונראה דדוקא לגבי שבאו לה עדים שייך למימר הכי משום דמנחה לברר עון וכשיש שם עדים הרי העון מבורר וא"צ בירור אבל הכא שבא עליה בדרך שצריך
55 לברר אע"ג דאין המים בודקין כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש מאחר שלא נתברר העון ולא הוי אלא כמו שנשאו ונתנו בה מחרות בלבנה קודם לכן דאין המים בודקין ואפ"ה מנחה שפיר
56 קדוש והאי דלא חשיב במתני' מנחת ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג מפני שידוע פסול שלהן שאינן נבדקות ואין מביאין אותם לשתות:

האומרת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שואלת הגמרא, **וְעַד כַּמָּה** – מאיזה גיל ראוי תלמיד חכם להורות הלכה לרבים. **עַד אַרְבָּעִין שָׁנִין** – משנהיה בן ארבעים.
מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי רק משעה שמגיע אדם לגיל ארבעים ראוי הוא להורות, **וְהָא רַבָּה אוֹרֵי** – והרי רבה היה מורה הוראות לרבים, והוא עצמו לא חי אלא ארבעים שנה. מתרצת הגמרא, **בְּשָׁוִין** – זה שאין אדם ראוי להורות עד לגיל ארבעים כשיש בעיר תלמיד חכם אחר הראוי להורות, והוא גדול ממנו בחכמה. אבל אם תלמיד חכם צעיר הראוי להורות שוה לחכם אחר שיש בעיר בחכמה, או שאין זקן ממנו בעיר, ראוי זה להורות.
שנינו במשנה, **וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁבְעָה פְּרוּשִׁין הֵן** – תחילה מפרטם התנא לאחר מפרשם. **פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי, פָּרוּשׁ נָקְפִי, פָּרוּשׁ קִיזָאִי, פָּרוּשׁ מִדּוּכְיָא, פָּרוּשׁ מַה חוֹבְתִּי וְאֶעֱשֶׂנָּה, פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיְּרֵאָה.** ומפרש התנא, **פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי, זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שְׁכֶם** - שמלו וציערו את עצמם שלא לשם שמים. ואף זה, פורש מתענוגות ומצער עצמו להנאתו כדי שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים. **פָּרוּשׁ נָקְפִי, זֶה הַמְּנַקֵּיף אֶת רַגְלָיו** – עושה עצמו שפל, ומתוך כך משרך רגליו בארץ ומכה אצבעותיו באבנים. **פָּרוּשׁ קִיזָאִי, אָמַר רַבִּי נְחֶמְן בַּר יִצְחָק, זֶה הַמַּקִּיז דָּם לַכְּתָלִים** – עושה עצמו כעוצם עיניו כדי לא להביט בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל עד כדי זוב דם, וכל זה כדי שיראוהו בני אדם בכך ויעריכוהו על צדקותו. **פָּרוּשׁ מִדּוּכְיָא, אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא, דְּמִשַּׁפַּע כִּי מְדוּכְיָא** – הולך כפוף ושפל כדוגמת המדוכיא שראשה כפוף.
פָּרוּשׁ מַה חוֹבְתִּי וְאֶעֱשֶׂנָּה – אומר לאנשים אמרו לי מה עלי לעשות ואעשה. שואלת הגמרא, **הָא מְעַלְיוּתָא הִיא** – מה גרוע באדם זה הרי הוא מבקש ללמוד בכדי לקיים. משיבה הגמרא, **אֶלָּא דְּאָמַר מַה חוֹבְתִּי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה** – שאומר מה עוד לא עשיתי. היינו, שמראה עצמו כאילו קיים את כל התורה כולה ואין לו עוד מה לעשות.
פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה – שפורש מענייני עולם הזה לקיים את המצוות מתוך אהבת השכר ולא מתוך אהבת הבורא. **פָּרוּשׁ מִיְּרֵאָה** – שפורש מהעבירות מיראת העונש. ואין זו הדרך, אלא שיש לו לאדם לקיים את התורה מאהבת ה' וסוף השכר לבא.
אָמְרוּ לֵיהּ אַבָּיֵי וְרָבָא לְתַנָּא – ששנה בפניהם ברייתא זו, **לֹא תִּיתְנֵי** – אל תשנה **פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה פָּרוּשׁ מִיְּרֵאָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ** – היינו, שגם אם עוסק בתורה ובמצוות שלא לשמה, סופו לעסוק בהם לשמה.
אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דְּמִטַּמְרָא מִטַּמְרָא וּדְמַגְלְיָא מִגַּלְיָא – מה שנסתר מבני אדם נסתר, ומה שגלוי גלוי, אבל כלפי שמים הכל גלוי, **בֵּי דִּינָא רַבָּה** – ובית דין הגדול **לִיתְפְּרַע מַהֲנֵי דַּחֲפוּ גּוּנְדֵי** – הוא יפרע מאותם המתעטפים באצטלה של פרישות ועוטים על ראשם טלית להראות עצמם כפרושים.
אָמַר לָהּ יַנַּאי מַלְכָּא לְרַבִּיתֵיהּ – לאשתו. **אַל תִּתְיָרְאִי מִן הַפְּרוּשִׁין** – כינוי ליהודים בדורו של ינאי שהאמינו בתורה שבכתב ושבעל פה. והם היו שונאים את ינאי על שהרג הרבה מחכמי ישראל בעצתו של אחד מן הצדוקים. וכשמת היתה אשתו של ינאי יראה מהם שלא יעבירו את המלוכה מבניה. ואמרה לו שיבקש מהם עליה ועל בניה. וינאי השיב לה, אין לך לירא מהם, שצדיקים הם ולא יגמלו לך ולבניך רעה בגללי. שאתם לא הרעתם להם. **וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁין** – שהם אוהבי. **אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִין** – אלו שאין תוכם כברם, היינו, מאלו **שֶׁדּוֹמִין לִפְרוּשִׁין** – שמראים עצמם כפרושים, **שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶן כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי** - שהם באמת רשעים כזמרי **וּמְבַקְּשִׁין שָׁכָר כְּפִנְחָס** –.ומראים עצמם לבריות צדיקים, כדי שיכבדו אותם כמו פנחס.
במשנה לעיל שנינו, שאם יש לאשה זכות זה מגן עליה מעונש, במשנתנו מובאות שיטות נוספות בענין.
משנה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים – גם אשה סוטה שיש לה זכות, אין הזכות תולה לה שלא יפגעו בה המים, **וְאִם אַתָּה אוֹמֵר הַזְּכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִין, מַדְהֶה** – מחסיר את הגוון **אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת** – כלומר, מחליש את הכוח ההרתעה של המים בפני כל הנשים, **וּמוֹצִיא אַתָּה שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ** ולא נפגעו על ידי המים, **שֶׁאוֹמְרִים, טְמֵאוֹת הֵן אֶלָּא שֶׁתָּלְתָה לָהֶן זְכוּת.**
רַבִּי אוֹמֵר, הַזְּכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִים רק לענין שלא תמות מיד, אך המים גורמים לשינוי בגופה **וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת, אֶלָּא מִתְנַוְּנָה** – מכחשת והולכת **וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף הִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה** – הכתובה בפרשת סוטה.
נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ של סוטה **עַד שֶׁלֹּא קָדְשָׁה בַּכְּלִי** שרת, כיון שלא נתקדשה קדושת גוף, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו קודם שנתקדשו בכלי, **וְתִפָּדֶה** ותצא לחולין ומהמעות יקנה אחרת. **וְאִם** נטמאה **מִשֶּׁקְּדְשָׁה בַּכְּלִי** – לאחר שנתקדשה בכלי, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו לאחר שנתקדשו בכלי **וְתִשָּׂרֵף** בבית הדשן. שכיון שקדשה קדושת הגוף אין לה עוד פדיון ואינה יוצאת לחולין.
וְאֵלּוּ הן הסוטות **שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת** מפני שאינן ראויות ליקרב ולא להיפדות ולצאת לחולין.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלושה עשר לעומר עמ' א

הברייתא, **וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ** שיהיה **בַּרְזֶל צָף** על המים, **שֶׁהֲרֵי כְּתִיב** בתלמידי אלישע, "**וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וְגוֹ', אֲהָהּ אֲדֹנִי וְהוּא שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל**", הרי שאלישע הנביא הציף את הברזל על המים, משום שרצון יראיו יעשה. **וַהֲלֹא** – ולכן אין לתמוה על הדבר, שהרי **הַדְּבָרִים** קַל **וָחוֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע** שהיה **תַּלְמִידוֹ** שֶׁל **אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ** היה **תַּלְמִידוֹ** שֶׁל **מֹשֶׁה,** שהרי תורתו של משה לימד לאליהו, ומצינו **שֶׁצָּף הַבַּרְזֶל מִפָּנָיו, מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.**
רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לא היה הארון מונח בנילוס, אלא **בְּקַבְּרִיט** - בקברות **שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל קַבְּרִיט שֶׁל מְלָכִים** – במקום קברותיהם, **וְאָמַר, יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה** זמן קיום **הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל** להעלות עצמותיך, **אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּעְזֵעַ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף** והכיר משה שהוא ארונו, **נְטָלוֹ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוּ אֶצְלוֹ.**
וְכָל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בדרך עלייתם לארץ כנען, **הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הֲלָלוּ, אֶחָד שֶׁל מֵת** – ארונו של יוסף, **וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה** – ארון הברית שבו היו הלוחות, **מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין** שראו זאת זה לצד זה **אוֹמְרִים, מַה טִּיבָן שֶׁל** – מה הם **שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הֲלָלוּ, אָמְרוּ** להם ישראל, ארון **אֶחָד** הוא **שֶׁל מֵת, וְאֶחָד שֶׁל הַשְּׁכִינָה.** חזרו ושאלו, **וְכִי מַה, דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם** ארון שבו **הַשְּׁכִינָה** לצידו. **אָמְרוּ** להם ישראל,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאוֹמֶרֶת לבעלה, **טְמֵאָה אֲנִי לָךְ**. או **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה**, או **וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה**, או **וְשַׁבְּעָלָה אֵינוֹ רוֹצֶה, לְהַשְׁקוֹתָהּ** וכולן אם אירעו לאחר קידוש המנחה בכלי. וכן **וְשַׁבְּעָלָה בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** ולא נודע עד שקדשה המנחה בכלי, ומשקדשה בכלי אינה נפדית, ולהיקרב אינה ראויה שהרי אינה שותה, וגם למנחת נדבה אינה ראויה, שנדבה אינה באה מן השעורים.

וְכָל הַנְּשׂוּאוֹת לַכֹּהֲנִים אפילו ישראלית, אם הביאו מנחה, בין הביאו מנחת סוטה בין הביאו מנחת נדבה, **מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת** – גם אם לא נטמאו ולא אירע בהם שום פסול והקומץ קרב כהלכתו, שיירי המנחה נשרפים בבית הדשן ואינן נאכלים.

מבאר התנא שדין זה שייך רק, **בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן**, שאז **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת** – לאחר שקרב הקומץ, נשרפים שיירי המנחה בבית הדשן, כפי שנתבאר, אולם **וְכֹהֶנֶת** – בת כהן **שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל**, אין בצד הכהונה שבה כלום, שהדין לעלות את המנחה כליל למזבח לא נאמר אלא במנחת כהן ולא במנחת כהנת, ולפיכך **מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת** כדין מנחת ישראל. וכן הוא דינה של כהנת אלמנה וגרושה, שאם הביאה מנחה, מנחתה נאכלת כדין מנחת ישראל.

אגב שהזכיר התנא חילוק בין מנחת כהן למנחת כהנת, מזכיר התנא חילוקים נוספים בין כהן לכהנת, **מַה בֵּין כֹּהֵן לְכֹהֶנֶת, מִנְחַת כֹּהֶנֶת נֶאֱכֶלֶת וּמִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת** כמבואר. **כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת** מן הכהונה אם נבעלה לפסול, ואסורה להינשא לכהן ולאכול בתרומה, **וְכֹהֵן אֵין מִתְחַלֵּל** – אם נשא אשה האסורה לו, כגון גרושה או חללה. **כֹּהֶנֶת מְטַמְּאָה לְמֵתִים** – מותרת להיטמא למתים, **וְאֵין כֹּהֵן מְטַמֵּא לְמֵתִים. כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים** – חטאת אשם ומנחה, **וְאֵין כֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים.**

אגב כך, מזכיר התנא חילוקי דינים כלליים שיש בין איש לאישה אפילו בישראל, **מַה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה, הָאִישׁ פּוֹרֵעַ** את ראשו **וּפוֹרֵם** את בגדיו, כשהוא מצורע, **וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת. הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר** – אם אמר האב על בנו קטן, 'יהא זה בני נזיר' חלה עליו נזירות אפילו לכשיגדל, **וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. הָאִישׁ מְנַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו** – אם נדר אביו נזירות והפריש קרבנות ומת, אם נדר בנו נזירות, יכול להביא קרבנות שהפריש אביו. **וְאֵין הָאִשָּׁה מְנַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ** – מקבל קידושין עבור ביתו הקטנה וכן נערה שלא מדעתה, והיא מקודשת גמורה בכך **וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ** – אינה מקבלת קידושין עבור ביתה. **הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ** לאמה כשהיא קטנה, **וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ** לאמה. **הָאִישׁ נִסְקָל עָרוּם** – אם עבר על אחת העבירות שחייבים עליהם סקילה בעדים והתראה, נסקל ערום. **וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָה** אלא בלבישת חלוק. **הָאִישׁ נִתְלֶה** – מגדף או עובד עבודת כוכבים, לאחר שנסקל. **וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית. הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵיבָתוֹ** – אם גנב ואין לו לשלם לנגנב, מוכרים אותו ומשלמים דמיו לנגנב. **וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵיבָתָהּ.**

גמרא. תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל הַנְּשׂוּאוֹת לְכֹהֵנִים, מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת – אין שיירי מנחותיהם נאכלים לכהנים אלא קרבים גם הם למזבח. **כֵּיצַד, כֹּהֶנֶת לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, אֵין מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ** – לבעלה הכהן **חֵלֶק בָּהּ** שהיא מביאה משלו, ומנחת כהן אינה נאכלת אלא קרבה כולה למזבח. ואמנם, **וְאֵינָהּ עוֹלָה כָּלִיל** כפי שמנחת כהן קריבה כליל למזבח, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֵלֶק בָּהּ** – שהמנחה באה לכפרתה, ומנחת בת כהן דינה כמנחת ישראל, שאינה עולה כליל אלא הקמיצה. **אֶלָּא הַקּוֹמֵץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ** הכהן קומץ ממנחתה, ומקריב את הקומץ, **וְהַשְּׁיָרִים קְרֵיבִין בְּעַצְמָן** לאחר הקרבת הקומץ.

מקשה הגמרא, איך קרבים השיריים לאחר הקטרת הקומץ, **אִיקְּרֵי כָּאן** – הרי על כגון זה נאמר, **כָּל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ לְאִישִׁים** – שכל שהקריבו ממנו כבר לאישים, היינו, למזבח **הֲרֵי הוּא כְּבָל תַּקְטִירוּ** – הרי שהנותר בבל תקטירו. ואם כן קשה, איך מקטירים את שיירי המנחות לאחר הקטרת הקומץ, כיון שגם לה יש חלק במנחה, ואולי הולכים אחרי החלק שלה, והקטרת הקומץ כהלכתה נעשית, נמצא ששיירי המנחה אסורים בהקטרה. מתרצת הגמרא, **אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, דְּמַסִּיק לְהוּ לְשׁוּם עֲצִים** – מדובר כאן, שקודם שמקטיר הכהן את שיירי המנחה הוא מתנה ואומר כך, אם דינה של מנחה זו כדין מנחת כהן ולא הייתה ראויה להיקמץ, הרי ששיריים אלו ראויים להקטרה, והריני מקטירם לשם מנחה, ואם דינה של מנחה זו כדין מנחת ישראל, שהיתה ראויה להיקמץ, ושיריים אלו אסורים בהקטרה, הריני מעלה אותם על המזבח לא לשם מנחה אלא להיות כשאר עצי המערכה. **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** וכדעת רבי אליעזר, גבי חטאת שהוקטרו אבריה הפנימיים על גבי המזבח, ונתערב חלק ממותר בשרה האסור בהקטרה, עם בשר עולה שדינו לעלות כליל על גבי המזבח, סובר רבי אליעזר שיש לתת בשר זה על גבי המזבח להיות חלק מעצי המערכה, ואף שמעורב כאן בשר חטאת האסור בהקטרה, כיון שאינו מכוון לשם הקטרה. **דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** לאחר שנאמר בתורה שקרבנות שהוקטר חלק מהם על גבי המזבח, שייריהם אסורים בהקטרה, נאמר, 'ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח', ודרשו, **לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה** – שהאיסור לעלות על המזבח שיירי קרבנות הוא רק כאשר מתכוון לעלותם על המזבח לריח ניחוח, **אֲבָל אַתָּה מַעֲלֵיהוּ לְשׁוּם עֲצִים** – אך אם מעלה אותם להיות חלק מעצי המערכה, מותר.

שואלת גמרא, **הָנִיחָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא** שהמתכוון להעלות שיריים לשם עצים אינו עובר בבל תקטירו, **אֶלָּא לְרַבָּנַן דְּלֵית לְהוּ הַאי סְבָרָא** – שחולקים על רבי אליעזר וסוברים שכל שקרב חלק מן הקרבן כדין, הנותר אסור בהקטרה על גבי המזבח גם אם אינו מכוון לעלותם לריח ניחוח, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר את משנתינו, הרי הלכה כחכמים ולא כרבי אליעזר. משיבה הגמרא, **דְּעָבְדֵי לְהוּ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** – כלומר, משנתינו האומרת, שכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות, אינה מתפרשת כדברי הברייתא, שהקומץ קרב בעצמו והשיריים קרבים בעצמן, אלא הקומץ קרב בעצמו והשיריים מתפזרים על בית הדשן. **דְּתַנְיָא,** גבי מנחת חוטא של כהן, נחלקו בזה רבנן ורבי שמעון, רבנן סוברים שכולה כליל כמנחת נדבה, רבי שמעון סובר שנקמצת כדין מנחת נדבה של ישראל, אבל השיריים לא נאכלים, אלא קומץ קרב בפני עצמו והשיריים קריבים בפני עצמם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַקּוֹמֵץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ, וְהַשְּׁיָרִים מִתְפַּזְּרִים עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן** - שסובר כאביו רבי שמעון שצריך לקמוץ, אבל בכך הוא חולק, שאם הקריבו את הקומץ אי אפשר להקריב את השירים, ולכן השירים מתפזרים לאיבוד על בית הדשן.

כאשר צריך "לצאת ממצרים", יש לדעת שאין קיימים בכך שום מדידות והגבלות

לקוטי שיחות פרשת תזריע כרך יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

וְכָל הַנְּשׂוֹאוֹת [לְכֹהֲנִים] מִנְּחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. וְאֲפִלּוּ קָרֵב הַקֹּמֶץ כְּהִלְכָתוֹ וְלֹא נִטְמְאוּ נִשְׂרָפִין שְׁיָרִים בְּבֵית הַדֶּשֶׁן כְּדִמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: כֹּהֵנֶת. בַּת כֹּהֵן: מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת. דְּכָל מִנְחַת כֹּהֵן כְּלִיל תְּהֵיֶה לֹא תֵאָכֵל כְּתִיב (וַיִּקְרָא ו), אֲבָל דְּ[כֹהֶנֶת הַנְּשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱכֶלֶת, וְכֵן כֹּהֶנֶת אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה שֶׁהֵבִיאָה מִנְּחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת: כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת. מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַבְּכוֹרָה אִם נִבְעֲלָה לְפָסוּל: וְכֹהֵן אֵין מִתְחַלֵּל. אִם נָשָׂא גְּרוּשָׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה, וְטַעַם דְּכָלֵה מֹתְנֵי' מִפְּרֵשׁ בְּגַמ': בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים. חַטָּאת וְאָשָׁם וּמִנְחָה, בְּכָלָם כְּתִיב כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים [יֹאכְלֻנוּ]: מַה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה. בְּיִשְׂרָאֵל נָמֵי קָמְיִירִי: אִישׁ פּוֹרֵעַ פּוֹרֵם. כְּשֶׁהוּא מְנַגֵּעַ פּוֹרֵעַ רֹאשׁוֹ וּפוֹרֵם בְּגָדָיו: הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ. קָטָן בְּנָזִיר וְחָלָה הַנְּזִירוּת עָלָיו אֲפִלּוּ לְכַשֶּׁיִגְדַּל: מְגַלֵּח עַל נְזִירוּת אָבִיו. אִם נָדַר אָבִיו בִּנְזִירוּת וְהִפְרִישׁ קָרְבְּנוֹתָיו וּמֵת וְהָיָה בְּנוֹ נָזִיר, הַבֵּן מְגַלֵּח בְּיוֹם מְלֹאת וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִיו: מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ. מִקַּבֵּל קִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ קְטַנָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ: מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ. לְאָמָּה כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה: גמ' מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. אַחַת מִנְחַת סוֹטָה וְאַחַת מִנְחַת נְדָבָה: מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בָּהּ. שֶׁהוּא מַקְרִיבָהּ מִשֶּׁלּוֹ, וּכְתִיב כָּל מִנְחַת כֹּהֵן וגו': וְאֵינָהּ עוֹלָה כָּלִיל [מִפְּנֵי] שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֵלֶק בָּהּ. שֶׁלְּכַפָּרָתָהּ הִיא בָּאָה, וְאֵין מִנְחַת זָר וּבֵת כֹּהֵן קְרֵבִין כָּלִיל בְּלֹא קְמִיצָה: הַשִּׁירִים קְרֵבִין לְעַצְמָן. לְאַחַר שֶׁקָּרַב הַקֹּמֶץ: קְרֵי כָּאן כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ כּוּ'. כִּי כָּל שְׁאוֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְרִיבוּ [וְתַקְטִירוּ] לְהֹ' (וַיִּקְרָא ב) הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב, לָמָּה לֵיהּ לְמִכְתַּב מִמֶּנּוּ, אֶלָּא לְמִדְרַשׁוּהָ נָמֵי בְּאִנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ, לֹא תַקְטִירוּ כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ עוֹלֶה כֻּלּוֹ אִשֶּׁה לְהֹ'. וְיֵשׁ בִּכְלָל לָאו זֶה בְּשַׂר כָּל קָרְבְּנוֹת חוּץ מֵעוֹלָה, וְיֵשׁ בִּכְלָל זֶה שִׁירֵי מִנְחוֹת, וְהֵכָא נָמֵי דִּלְמָא בְּתַר חֵלֶק שָׁלָּהּ אִית לָן לְמֵיזַל, וְהַוְיָא הַקְטָרַת קֹמֶץ כְּהִלְכָתוֹ וְאֵלּוּ שִׁירִים גְּמוּרִין הֵם וְיֶשְׁנָן בְּבֵל תַּקְטִירוּ: דְּמַסִּיק לְהוּ לְשֵׁם עֲצִים. דְּנִימָא הָכִי, אִם רְאוּיִים הֵן לְהַקְטִיר וְלֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְקֹמֶץ בְּדִין מִנְחַת כֹּהֵן, דְּרֵי זוֹ הַקְטָרָה לִשְׁמָהּ וּקְמִיצָה לֹא מַעֲלָה וְלֹא מוֹרֶדֶת, וְאִם רְאוּיָה הָיְתָה לְקֹמֶץ וְאֵלּוּ שֶׁיָּרֵיהָ, דְּרֵי הֵן כִּשְׁאָר עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה: כְּר"א. פְּלוּגְתַּיְיהוּ בִּזְבָחִים, אֲבָרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֲבָרֵי עוֹלָה, ר"א אוֹמֵר יִתְּנֵם לְמַעְלָה וְרוּאָה אֲנִי אֶת בְּשַׂר חַטָּאת עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּאִלּוּ הֵן עֵצִים, וְחכ"א תֵּעָבֵר צוּרָתָן וַיֵּצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, שֶׁאָסוּר לְהַקְטִיר אֲבָרֵי חַטָּאת מִשּׁוּם לָאו דְּכָל שֶׁמִּמֶּנּוּ לְאִשִּׁים, וְר"א סָבַר בְּתַרְיֵיהּ דְּהַהוּא קְרָא כְּתִיב קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אוֹתָם לְהֹ', שֶׁאוֹר וּדְבַשׁ בִּכּוּרִים אֶתְּה מַבִּיא מִן הַתְּמָרִים וּמִנְּחַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁהוּא רֵאשִׁית מִן הַשְּׂאוֹר, וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחוֹחַ קָאֵי נָמֵי אִמִּמֶּנּוּ אִשֶּׁה לְהֹ' דְּאוֹקְמֵיהּ בְּבֵל תַּקְטִירוּ, וְאִשְׁמְעִינָן דְּלֹא אָסַר הַקְטָרָתוֹ אֶלָּא כְּשֶׁמִּתְבַּזֵּן לְרֵיחַ נִיחוֹחַ: כְּר"א כְּר"ש. בְּמִנְחוֹת בְּפ' אֵלּוּ מִנְחוֹת (קף עג:) גַּבֵּי מִנְחַת חוֹטֵא כֹּהֵן שֶׁמֵּבִיא עַל שְׁמִיעַת קוֹל אוֹ עַל בִּטּוּי שְׂפָתַיִם אוֹ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו בְּדֶלֶי דִּיוֹת, וּפְלִיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמְרֵי, וְהָיְתָה לְכֹהֵן בְּמִנְחָה, מִנְחַת חוֹבָתוֹ שֶׁל כֹּהֵן כָּלִיל בְּמִנְחַת נְדָבָתוֹ וְאֵינָהּ נִקְמֶצֶת וְרַ"ש דְּרִישׁ לֵיהּ לְקָרָא הָתָם הָכִי, וְכִי נָאֱמַר וְהָיְתָה לְכֹהֵן בְּמִנְחָתוֹ, לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא: בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַה שֶּׁל יִשְׂרָאֵל, נִקְמֶצֶת אַף מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֵן נִקְמֶצֶת, אִי מַה מִּנְחַת יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרֶיהָ נֶאֱכָלִין אַף זוֹ שֶׁיָּרֶיהָ נֶאֱכָלִין, ת"ל וְהָיְתָה לְכֹהֵן לְכֹהֵן, בְּמִנְחָה לְעִנְיַן עֲבוֹדַת כֹּהֵן שֶׁטְּעוּנָה קְמִיצָה, וְלֹא לְאִשִּׁים בְּמִנְחָה, הָא בְּיַצִּיד הַקֹּמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ וְהַשִּׁירִים קְרֵבִין לְעַצְמָם, וְלֵית לֵיהּ כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לְאִשִּׁים כָּלִיל, ר"א בְּר"ש פָּלִיג עֲלֵיהּ וְאָמַר קֹמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ וְשִׁירִים מִתְפַּזְּרִין לְאִבּוּד:

ה"ג

תוספות

האומרת טמאה אני. ירושלמי האומרת טמאה אני לא כחטאת שמתה בעליה היא חטאת שמתה בעליה ילכו המעות לים המלח דמיא לאשם תלוי אם לאשם תלוי אפי' משקדשה בכלי א"ר מתני' דמיא לאשם תלוי שנחט דתנינן תמן אם משנשחט נודע לו הדם ישפך והבשר יצא לבית השריפה: **כל** הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות. פרש"י אחד מנחת סוטה ואחד מנחת נדבה ותימה מנחת נדבה מה חלק יש לו בה והא אפילו רבי יהודה דאומר בפ' אין בין המודר (נדרים קף לה:) אדם מביא על אשתו כל קרבנות שהיא חייבת דווקא שהיא חייבת כדמפרש בספרי כגון אם [הקיפה] נזירות בראשה וחיללה את השבת דומיא דמנחת סוטה שהיא חובה דיליף לה מוהביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה אבל מנחת נדבה מודה רבי יהודה שאינו מביא וי"ל משום הכי יש לו חלק משום דקי"ל מה שקנתה אשה קנה בעלה כדתנן בפ"ד דנזיר (קף כל.) אם שלה היתה בהמה החטאת תמות וקא דייק בגמ' מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה הלכך יש לו חלק בה אפילו לרבנן דפליגי אדר' יהודה ואמרי דווקא קרבן שמכשירה לו מביא עליה דמה שקנת' קנה בעלה מיהו בירושלמי דפרק היה מביא משמע דבמנחת סוטה אייירי והכי איתא התם מנחתה מלמד שהיא קדשה לשמה כשם שהיא קדשה לשמה כך היא קדשה לשמו ותני רבי חייא ופליג ליקרב בליל אינה יכולה מפני שותפתה של אשה לאכול אינה יכולה מפני שותפתו של איש [אלא] הקומץ [קרב] לעצמו והשירים קריבין לעצמן ואת אומר מנחתה אלא מה דאישתעי קרא אישתעי מתני' ותו התם והביא את קרבנה עליה בעלה מהו שיפריש עליה חוץ מדעתה מכיון שיש לו שותפות במנחה מפריש עליה חוץ מדעתה וא"ת מאחר שיש לו חלק בה א"כ הויא לה מנחת שותפות ואומר בפ"ק דזבחים (קף ה:) הניח מנחה לשני בניו ומת קריבה ואין בה משום שותפות הא יש בה משום שותפות אינה קריבה משום דכתיב בה נפש והכי קתני בספרי בהדיא וי"ל כיון דעיקר כפרה משום דידה נפש קרינן בה דהא הניח מנחתו לשני בניו דמסיק התם (קף ו.) דקניא להו אלמא משום המכפרי קרינא ביה נפש: **הקומץ** קרב בעצמו. וא"ת אמאי לא שדינן לכולה מנחה בתר דידה ודהו שיריה נאכלין כדאמר בפ' אין בין המודר (נדרים קף ל:) ואיתא בפ"ק דזבחים (קף ו.) ובפ"ק דתמורה (קף כ:) מתכפר עושה תמורה והכא היא מתכפרת במנחה זו י"ל התם מיקני למתכפר כולי זבח ואין לו למקדיש חלק בו אבל הכא יש לו לבעל חלק במנחה: **דמסיק** להו לשום עצים. רש"י פי' דנימא הכי אם רואין הן להקטיר ולא היתה ראויה לקמוץ וכו' ותימה מאי תנאי שייך הא ודאי כאילו מעורבין שיריים והוי כאברי עולה ואברי חטאת שנתערבו דפליגי בה ר"א ורבנן (זבחים עז.) דלא שייך בה תנאי דליכא שום ספק אלא ודאי מקצתן ראויה להקטיר ומקצתן לאכול ולהקטיר ואותן מה שבתוכן אין ראוי להקטיר לשם עצים בכל מקום שהוא ולא שייך שום תנאי וכמדומה דרש"י נקט לי' אגב שטפיה דההיא דפרק נושאין על האנוסה (יבמות ק.) דתנן כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה נותנין עליהם חומרי ישראל וחומרי כהנים ומפרש בגמרא דמנחתם נקמצת כמנחת ישראל ואינה נאכלת במנחת כהנים וכולה סוגיא כי הכא והתם ודאי שייך תנאי כשהאחד מקריב מנחה אינו יודע אם כהן הוא או ישראל וצריך להתנות כמו שפירש רש"י כאן והא דתנן בהקומץ רבה (מנחות קף נב.) נתערב קומצה בשיריה או בשירים של חבירתה לא יקטיר אית לן למימר דסתמא כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר: **הקומץ** קרב לעצמו והשיריים לעצמן. בירושל' בעי אליביה דר"ש אלין שיריים משום דאמר אם רואין הן להקטיר ולא היתה ראויה לקמוץ וכו' ותימה מאי תנאי שייך הא ודאי כאילו מעורבין שיריים והוי כאברי עולה ואברי חטאת שנתערבו דפליגי בה ר"א ורבנן (זבחים עז.) דלא שייך בה תנאי דליכא שום ספק אלא ודאי מקצתן ראויה להקטיר ומקצתן לאכול ולהקטיר ואותן מה שבתוכן אין ראוי להקטיר לשם עצים בכל מקום שהוא ולא שייך שום תנאי וכמדומה דרש"י נקט לי' אגב שטפיה דההיא דפרק נושאין על האנוסה (יבמות ק.) דתנן כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה נותנין עליהם חומרי ישראל וחומרי כהנים ומפרש בגמרא דמנחתם נקמצת כמנחת ישראל ואינה נאכלת במנחת כהנים וכולה סוגיא כי הכא והתם ודאי שייך תנאי כשהאחד מקריב מנחה אינו יודע אם כהן הוא או ישראל וצריך להתנות כמו שפירש רש"י כאן והא דתנן בהקומץ רבה (מנחות קף נב.) נתערב קומצה בשיריה או בשירים של חבירתה לא יקטיר אית לן למימר דסתמא כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר: **הקומץ** קרב לעצמו והשיריים לעצמן. בירושל' בעי אליביה דר"ש אלין שיריים משום מה הם באים משום קומץ או משום שיריים אי תימר משום קומץ אינו נותנו בלילה ואינו נותנו לאחר מיתה ואינו מחשב להן ואי תימר משום שיריים נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה מהו שיחשב להן ופשיט לה מדר"א בר"ש דאמר דמתפזרין על גבי הדשן שלמטה כדמפרש בפ' ואלו הן מנחות הדא אמרו נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה ומחשב להן א"ר יוסי בר בון אינו מחשב להו שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח:

האומרת "טְמֵאָה אֲנִי לְךָ", וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה", וְשֶׁבַּעְלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ, וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ, וְכָל הַנְּשׂוֹאוֹת לְכֹהֲנִים מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת, בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת, וְכֹהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת. מַה בֵּין כֹּהֵן לְכֹהֶנֶת? מִנְחַת כֹּהֶנֶת נֶאֱכֶלֶת וּמִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת. כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת וְכֹהֵן אֵין מִתְחַלֵּל. כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה לַמֵּתִים, וְאֵין כֹּהֵן מִטַּמֵּא לַמֵּתִים. כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קֳדָשִׁים וְאֵין כֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת בְּקָדְשֵׁי קֳדָשִׁים. מַה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה? הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם, וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת. הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר, וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ. הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ. הָאִישׁ נִסְקָל עָרוּם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָה. הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית. הָאִישׁ נִמְכָּר בְּגִנֵּיבָתוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בְּגִנֵּיבָתָהּ: **גמ'** תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל הַנְּשׂוֹאוֹת לְכֹהוּנָּה מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. כֵּיצַד? כֹּהֶנֶת לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, אֵין מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בָּהּ, וְאֵינָהּ עוֹלָה כָּלִיל מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֵלֶק בָּהּ. אֶלָּא הַקּוֹמֵץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ, וְהַשִּׁירִים קְרֵבִין עַצְמָן. אֵיקְרֵי כָּאן, כָּל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ לְאִשִּׁים הָרֵי הוּא בְּ"בַל תַּקְטִירוּ"? אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: דְּמַסִּיק לְהוּ לְשֵׁם עֲצִים, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה אֲבָל אַתָּה מַעֲלֵיהוּ לְשֵׁם עֲצִים. הָנִיחָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא, אֶלָּא לְרַבָּנַן דְּלֵית לְהוּ הַאי סְבָרָא, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דְּעָבְדֵי לְהוּ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּר' שִׁמְעוֹן. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַקּוֹמֵץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ וְהַשִּׁירִים מִתְפַּזְּרִים עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן

ואפילו

מה הם באים משום קומץ או משום שיריים אי תימר משום קומץ אינו נותנו בלילה ואינו נותנו לאחר מיתה ואינו מחשב להן ואי תימר משום שיריים נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה מהו שיחשב להן ופשיט לה מדר"א בר"ש דאמר דמתפזרין על גבי הדשן שלמטה כדמפרש בפ' ואלו הן מנחות הדא אמרו נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה ומחשב להן א"ר יוסי בר בון אינו מחשב להו שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח:

כהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

כהן ולא כהנת. ירושלמי ר' אבהו בעי קמיה ר"ל והכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו מעתה כהן ולא כהנת א"ל והכהן משיח תחתיו מבניו את שבנו עומד תחתיו יצתה זו שאין בנה עומד תחתיה ה"ה דבפרק הזורע (חולין קף קלב.) הוה מצי לשנויי נמי הכי ונתן לכהן הזורע דלא אמר לכהן ולא לכהנת אלא אפילו לכהנת דהכא טעמא משום דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו אבל התם דהוי ליה משום דאהרן ובניו כתיב בפרשת מנחה אי נמי משום דהתם הוי מיעוט אחר מיעוט:

(פייך לע"ל כ"מ בגמ') **מה** בין איש לאשה. בתוספתא (פ"ב) קא חשיב עובר על מצות עשה שהזמן גרמא מה שאין כן באשה האיש עובר על בל תקיף ועל בל תשחית ועל בל תטמא למתים מה שאין כן באשה האיש נדון בבן סורר ומורה ונעטף ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת האיש נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונשנית האיש נרצע ונמכר לעבד עברי וקונה לעבד עברי ואין האשה נרצעת ונמכרת וקונה ולא קתני התם כל הני דמתני' אלא דזכאי בבתו משום דמפרש התם בכסף ובשטר ובביאה ותימה אמאי לא חשיב נמי סמיכות תנופות הגשות וקמיצות דבין כהן לכהנת וכל הני דתנן בפ"ק דקידושין (קף ל.) ולא קתני נמי שהעברי יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון משא"כ בעבריה הזב מטמא בראיות ולא הזבה מצורע אסור בתשמיש המטה ולא מצורעת כדמפרש בריש פרק מחוסרי כפרה (כריתות קף ח:) מחוץ לאהלו ולא מחוץ לאהלה:

(פייך לע"ל כ"מ בגמ') **האיש** מגלח על נזירות. בפ"ד דנזיר (קף ל.) ובפרק בתרא דכריתות (קף כז:) מפ' דדוקא על מעות סתומין ולא על מעות מפורשין: **שנאמר** את בתי. מרישא דקרא יליף ליה ואמר אבי הנערה אל הזקנים משמע למעט אמה דאינה זכאה בבתה לתת: **ותלית** אותו ולא אותה. בפרק נגמר הדין (סנהדרין קף מו.) נפקא לן מוכי יהיה באיש ולא באשה: **בגניבתו** ולא בגניבתה. תימה כיון דאי גנבה אינה נמכרת בגניבתה א"כ אין ב"ד ראשין למוכרה דבית דין אין מוכרין אלא בגניבתו ובפ"ק דקידושין (קף יד:) ממעטי רבנן מורצע את אזנו אזנו שלו ולא אזן של מוכר עצמו דדוקא מכרוהו בית דין נרצע ואשה הואיל ואין בית דין מוכרין אותה אנא ידענא דאינה נרצעת ואמאי איצטריך לרבנן למילף מהעבד ולא אמה העבריה דאינה נרצעת וי"ל כיון דאינה נמכרת אלא ע"י אביה סד"א תיהוי מכירה דאב במקום מכירת בית דין ותרצע להכי איצטריך קרא:

הדרן עלך היה נוטל

ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה. ירושלמי יודעת היתה שאין ארוסה שותה ולמה הכניסה עצמה למספר הזה המרובה בשביל לפוסלה מכתובתה פר"ח ארוסה אע"פ שאין לה כתובה יש לה מנה ומאתים ועל מנה ומאתים קתני הכא לא נוטלת כתובתה רש"י פי' דליכא למיפשט ממתני' הא דאמר רב המנונא שומרת יבם שזנתה אסורה ליבמה דאפילו אי לית לן דרב המנונא מיהו אי לא בעי יבם למינסב אשה זונה אינה נוטלת כתובתה מיהו תימה אי לית לן דרב המנונא קרא מאי איצטריך למעוטי והא תנן בפרק היה מביא (לעיל קף יח:) כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה דמה קינוי שייך היכא דלא מיתסרא בסתירותיה אלא מדאיצטריך למעוטי ש"מ דמיתסרא מיהו ליכא למיפשט מהכא משום דמוקי לה בגמרא כגון שבא עליה יבם בבית אחיו דקנאה לפוטרה בגט בלא חליצה אפילו אליבא דשמואל הלכך שייכא נמי אשתו ליאסר עליו בזונות כדברי הכל: **אלמנה** לכ"ג וכו'. האי דלא עריב ותני להו אלו לא שותות ולא נוטלות כתובתן ולתני ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג וכו' מעוברת חבירו ומניקת חבירו ואיילונית זקינה וכו' י"ל משום הכי פלגינהו משום דחלוקין בטעמם מיהו תימה אמאי לא תנא מעוברת בתר בבא דאלמנה לכ"ג דדמי בטעמא וה"ל למיתני בתחלת הפרק אלו לא שותות ובתר ליחשב וליזל כולהו כל הני דדמיין להדדי כל חד וטפי הוה שייך למיתני אלו בראש כולן ממאי דתני קצת דלא שותות והדר תני אלו: שאינה

רש"י

ה"ג **וַאֲפִילוּ רַבָּנָן לֹא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ אֶלָּא בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים דְּבַת הַקְּרֻבָה הִיא.** דְּמִקַּשֵּׁי חוֹטְרוֹ לְנִדְבָתוֹ דְּלֵא בְּעֵי קְמִיצָה, אֲבָל הָא דְּלָאו בַּת הַקְּרֻבָה הִיא דְּדִלְמָא בְּתֶרְתָּא דִּידֵהּ אַזְלִינָן וְשִׁירַיִם גְּמוּרִים נִינְהוּ וַאֲפִלּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ דְּמִדְּתַפְזְרִין: **מַאי טַעְמָא.** קָאָמַר מִתְנִי' מִנְחַת כֹּהֶנֶת נָאֱכֶלֶת כְּשֶׁאֵינָהּ נְשׂוּאָה לְכֹהֵן, וּכְשֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְכֹהֵן אֵינָהּ נָאֱכֶלֶת כְּלִיל מִיהָא לֹא הַוְיָא: **לֹא יְחֻלַּל זַרְעוֹ.** בְּכֹהֵן הַנּוֹשֵׂא פְּסוּלָה לִכְהֻנָּה כְּתִיב, וְדָרְשִׁינָן בְּקִדּוּשִׁין (קף עז.) לֹא יְחַלֵּל שֶׁנֵּי חִלּוּלִין, אֶחָד לָהּ וְאֶחָד לְזַרְעוֹ, שֶׁהַכֹּהֵן מְחַלֵּל אֶת שְׁתֵּיהֶן אֲבָל הוּא אֵין מִתְחַלֵּל: **בְּנֵי אַהֲרֹן.** לְגַפֵּשׁ לֹא יִטַּמָּא, וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן בְּאוֹנְדָּרָה זוּ: **כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכַלֶנָּה.** בְּמִנְחָה כְּתִיב: **אִישׁ.** צְרוּעַ הוּא: **אֵין לִי.** שֶׁנִּחְלְקוּ בְּטֻמְאַת נְתָקִים אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר סָמוּךְ לוֹ וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע, וְלֹא אִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב אֶלָּא בְּגָדְיוֹ יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל דִּבְמְצוֹרָע קַמְיִירִי, אֶלָּא לְרִבּוֹת צְרוּעַ שֶׁנֵּי כְּגוֹן אִשָּׁה: **ה"נ א"כ מַה ת"ל אִישׁ לְעָנְיָן שֶׁלְּמַטָּה אִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְכוּ'.** מַה ת"ל אִישׁ מֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה: **לְעָנְיָן שֶׁלְּמַטָּה.** לְאוּ לְמִעוּטֵי מִטְּמָאָה הָאֲמוּרָה בְּפָסוּק זֶה בָּא לְמִעוּטֵי, אֶלָּא מֵעִנְיָן הָאָמוּר בְּפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו דִּכְתִיב בֵּיהּ פְּרִיעָה וּפְרִימָה, לוֹמַר לְךָ אִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְלֹא אִשָּׁה: **הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר.** הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא בְּהִלְכוֹת נָזִיר: **נָתַתִּי לָאִישׁ.** בְּאָבִיהָ נִתְלֵית נְתִינָתָהּ: **וְרִיגְמוּ אוֹתוֹ.** (מאי אותו) אִי נַיְמָא אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ וְהַכְּתִיב גַּבֵּי נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה וְהוֹצֵאתָם אֶת שְׁנֵיהֶם וְסִקַּלְתֶּם אוֹתָם, אֶלָּא הָא דְּמַמְעֵט אִשָּׁה לְעִנְיָן עָרוֹם, דְּנָפִיק מֵהַאי קְרָא מִעוּטָא דְּאוֹתוֹ מִשְּׁמַע וְלֹא כְּסוּתוֹ, וּלְהָכֵי נָקֵט לֵיהּ לְהַאי מִשְּׁמַעוּתָא דְּעָרוֹם בְּלָשׁוֹן זָכָר גַּבֵּי אִישׁ לְמִימְרָא הָא אוֹתָהּ בְּכִסּוּתָהּ: **נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ.** אִם אֵין לוֹ מַה לְּשַׁלֵּם:

הַדְּרָן עֲלָךְ הָיָה נוֹטֵל

אֲרוּסָה. שֶׁקְּנָאָ לָהּ אֲרוּס: **וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם.** שֶׁקְּנָאָ לָהּ יָבָם: **לֹא שׁוֹתוֹת.** דְּמַעֲטִינְהוּ קְרָא: **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה.** שֶׁהִיא גְּרֻמָה לֶאֱסוֹר עַצְמָהּ עָלָיו שֶׁנִּסְתְּרָה אַחַר קִנּוּי, דְּמִקִּנּוּי וְאֵסוּר לֹא אִימְעִיט בְּדִמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא, וַאֲפִלּוּ לֵית לָן דְּרַב הַמְנוּנָא (ו)וְדְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁזִּנְּתָה מֻתֶּרֶת לִיבָמָהּ, נְהִי דְּמֻתֶּרֶת מִיהוּ לֹא בָּעֵי לְמִינְסַב אִשָּׁה זוֹנָה וְהִיא הִפְסִידָה כְּתֻבָּתָהּ: **תַּחַת אִישָׁהּ.** בְּיוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

נתינה

אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ" פְּרָט לַאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת

נתינה

הדרן עלך היה נוטל

וַאֲפִילוּ רַבָּנָן לֹא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ, דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן אֶלָּא בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים, דְּבַת הַקְּרֻבָה הִיא. אֲבָל בְּהָא אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ: בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה וְכוּ': מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" כֹּהֵן, וְלֹא כֹּהֶנֶת: כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת כֹּהֵן אֵין מִתְחַלֵּל: מְנָלַן? אָמַר קְרָא "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" זַרְעוֹ מִתְחַלֵּל וְהוּא אֵינוֹ מִתְחַלֵּל: כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה כּוּ': מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן" בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן: כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קֳדָשִׁים: דִּכְתִיב "כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכַלֶנָּה": וּמַה בֵּין אִישׁ כּוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, "אִישׁ" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? "אִישׁ" לְעִנְיַן שֶׁלְּמַטָּה אִישׁ פּוֹרֵעַ וְכוּ': הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. אָמַר ר' יוֹחָנָן: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר: הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. אָמַר ר' יוֹחָנָן: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר: הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ. דִּכְתִיב: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה": הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ. דִּכְתִיב: "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ": הָאִישׁ נִסְקָל עָרוּם כּוּ': מַאי טַעְמָא? "וְרָגְמוּ אוֹתוֹ", מַאי "אוֹתוֹ"? אִילִימָא אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ, וְהָכְתִיב "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא...״? אֶלָּא אוֹתוֹ בְּלֹא כְּסוּתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ בְּלֹא כְּסוּתָהּ: הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין כּוּ': מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ" אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ: הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵיבָתָהּ. מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ" בִּגְנֵיבָתוֹ וְלֹא בִּגְנֵיבָתָהּ:

הדרן עלך היה נוטל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן – שחלקו על רבי שמעון ואמרו שמנחת חוטא של כהן אינה נקמצת, **לֹא פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** האומר שמתפזרים שיירי המנחה בבית הדשן, **אֶלָּא בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים, דְּכַת הַקְרָבָה הִיא** – לפי שסוברים הם שהיא עולה כליל על גבי המזבח, ואינה נקמצת, **אֲבָל בְּהָא** – אשה הנשואה לכהן, שאין תקנה למנחתה לא בהקרבה ולא באכילה **אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ** שמתפזרת היא בבית הדשן.

שנינו במשנה, **בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה** לכהן מנחתה נשרפת, וכהנת שנישאת לישראל מנחתה נאכלת **וְכוּ'**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שמנחת כהנת הנשואה לישראל נאכלת, מה היא שונה מאשה הנשואה לכהן, שמנחתה עולה כליל על המזבח. משיבה הגמרא, **דְּאָמַר קְרָא, "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל"**, ודורשים שרק מנחת **כֹּהֵן** אינה נאכלת, **וְלֹא** מנחה של **כֹּהֶנֶת.**

שנינו במשנה, **כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת כֹּהֵן אֵין מִתְחַלֵּל.** שואלת הגמרא, **מְנָלָן** – שהכהן שנשא אשה הפסולה לו אינו מתחלל מן הכהונה. ומשיבה, **דְּאָמַר קְרָא** לגבי כהן שנשא פסולה לכהונה **"וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו"**, מכאן שעל ידי נשיאת פסולה, **זַרְעוֹ מִתְחַלֵּל** – נפסל מן הכהונה, אך **וְהוּא** – הכהן שנשא את הפסולה **אֵינוֹ מִתְחַלֵּל.**

שנינו במשנה, **כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה כּוּ'**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – כהנת מותרת להיטמא למתים מה היא שונה מכהן שאסור בכך. ומשיבה, **אָמַר קְרָא, "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן"** לנפש לא יטמא בעמיו", ומכך שיתרה התורה וכתבה 'בני אהרן' לומדים שהאיסור להיטמא נאמר רק **לִבְנֵי אַהֲרֹן** – כהנים זכרים, **וְלֹא לִבְנוֹת אַהֲרֹן** – כהנות.

שנינו במשנה, **כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים** וכהנת אינה אוכלת בקדשי קדשים. מבארת הגמרא שדין זה נלמד מ**דִּכְתִיב** לגבי קרבן מנחה, **"כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה"**, ומשמע זכר ולא נקיבה.

שנינו במשנה, **מַה בֵּין אִישׁ כּוּ'** האיש פורע ופורם, ואין האשה פורעת ופורמת. **תָּנוּ רַבָּנָן**, לגבי טומאת קרחת וגבחת נאמר, **"אִישׁ** צרוע הוא". **אֵין לִי** – מפסוק זה לא היינו יודעים שנטמא בטומאת נגעי קרחת וגבחת **אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** בפסוק הסמוך לאחריו, **"וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ"** הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה". ולכאורה המילים 'והצרוע אשר בו הנגע' מיותרות, שהרי בפסוק הקודם דיברה התורה על צרוע, והיתה צריכה להמשיך שדינו הוא ש'בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע'. ומכך שחזרה התורה וכתבה שוב 'והצרוע', יש ללמוד **שֶׁהֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם** – באה התורה לרבות צרוע שיש צרוע נוסף, כלומר שגם אשה נטמאת בטומאת קרחת וגבחת. ממשיכה הברייתא ושואלת, **אִם כֵּן** – שגם אשה נטמאת בנגעים, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מדוע בפסוק הראשון נאמר **'אִישׁ'**. ומבארת, **לְעִנְיָן שֶׁלְּמַטָּה אִישׁ פּוֹרֵעַ וְכוּ'** – 'איש' האמור בפסוק הראשון, בא למעט שהדין האמור בפסוק השני דהיינו פריעה ופרימה, לא נאמר אלא לאיש צרוע, אך אשה שנצטרעה אינה פורעת ופורמת.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר** – דין זה שהאיש מדיר את בנו בנזיר ולא אשה, התקבל מהלכה למשה מסיני.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר** – גם דין זה נלמד מהלכה למשה מסיני.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ.** מבארת הגמרא שדין זה נלמד מ**דִּכְתִיב**, "ואמר אבי הנערה אל הזקנים **אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה"**, הרי שמסרה התורה את הכח לקדש את הבת בידי האב ולא בידי האם.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ.** מבארת הגמרא שדין זה נלמד מ**דִּכְתִיב "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ"**, ומשמע איש ולא אשה.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ נִסְקָל עָרוּם** ואין האשה נסקלת ערומה **כּוּ'**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שאין האשה נסקלת ערומה. ומשיבה, נאמר לגבי אדם שקלל את ה' **"וְרָגְמוּ אֹתוֹ"** – שחייב סקילה. ויש לשאול, **מַאי 'אוֹתוֹ'** – מה באה התורה למעט מ'אותו', **אִילֵימָא** - אם נאמר שבאה התורה לומר, **אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ** – שרק איש חייב סקילה ולא אשה, **וְהָכְתִיב** - אין לומר כן, שהרי נאמר לגבי איסור עבודה זרה שענושו בסקילה, **"וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִוא** אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך וגו' וסקלתם באבנים ומתו", הרי שגם אשה נסקלת. **אֶלָּא** בהכרח שממעטים כך, רק **'אוֹתוֹ'** – איש שיוצא להיסקל, נסקל **בְּלֹא כְּסוּתוֹ** – ערום, **וְלֹא אוֹתָהּ** - אבל אשה שנסקלת, אינה נסקלת **בְּלֹא כְּסוּתָהּ.**

שנינו במשנה, **הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין** האשה נתלית **כּוּ'**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מדוע אין האשה נתלית. ומשיבה, נלמד ממה **שֶׁאָמַר קְרָא "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ"**, ומשמע **'אוֹתוֹ' וְלֹא אוֹתָהּ.**

שנינו במשנה, **הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵיבָתוֹ** אם אין לו לשלם את הגניבה, **וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵיבָתָהּ.** שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שאין האשה נמכרת בגניבתה. ומשיבה, נלמד ממה **שֶׁאָמַר קְרָא "וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ"**, ומשמע שרק גנב נמכר **בִּגְנֵיבָתוֹ, וְלֹא בִּגְנֵיבָתָהּ** – אך אשה שגנבה אינה נמכרת עבור גניבתה.

הדרן עלך היה נוטל

ארוסה - פרק רביעי

פרק זה מבאר ומחלק אופנים שבהם אין הסוטה שותה ואינה נוטלת כתובתה, אופנים שבהם אינה שותה אך נוטלת כתובתה, ושאר האופנים שבהם הסוטה או שותה או נוטלת כתובתה.

משנה. אֲרוּסָה שקינא לה הארוס ונסתרה, **וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** שקינא לה היבם ונסתרה, **לֹא שׁוֹתוֹת** כיון שהפסוק מיעט אותן וכדלהלן, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה** כיון שהפסידו עצמן על ידי שנסתרו, והסיבה שאינן שותות **שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ"** – שהאשה יושבת תחתיו, **פְּרָט לַאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** שהן עדיין לא נשואות. וממשיכה המשנה לפרט עוד מקרים של נשים שאינן שותות ואינן נוטלות כתובתן, **אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט** וכל שכן לכהן גדול, **מַמְזֶרֶת**

הבריאה בפועל הייתה בתשרי (כ"ה אלול) והמחשבה לברוא את העולם הייתה בניסן (כ"ה אדר)

ממאמר שבת פרשת תזריע, ה'תשכ"ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, כל אלה כיון שנשואות באיסור, **לֹא שׁוֹתוֹת** שנאמר "כי תשטה אשתו" דוקא שראויה להיות אשתו, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה** שהפסידו לעצמן על ידי שנסתרו, וכדלעיל. וגרועות הן מסתם נשואות באיסור שנוטלות כתובתן.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שאינן שותות, אך יש מהן שנוטלות כתובה ויש מהן שלא, **וְאֵלּוּ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי** – שהודתה אחרי הקינוי והסתירה שהיא טמאה, **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה,** שאת שתיהן כבר אין צורך להשקות, **וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** לפני שנמחקה מגילתה, כל אלה לא שותות ולא נוטלות כתובה, וכמבואר לעיל שהן גרמו לעצמן להפסיד כתובתן. אבל **אָמַר בַּעְלָהּ אֵינִי מַשְׁקֶה** והוא גרם לה שלא תשתה, שהרי היא יכולה לטעון טהורה אני והשקיני, **וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** שגם כן כבר אין משקים אותה משום שנאמר "ונקה האיש מעון" והוא בא עליה באיסור שנאסרה עליו בקינוי וסתירה, אלה **נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת.** וכל אלו שדינן לשתות, אם **מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִים נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת** שנאמר "והביא האיש את אשתו", וכעת הוא אינו קיים, **וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּתָן** כלומר מתוך שלא שותות, כמו שנתבאר מהפסוק הנ"ל, גם לא נוטלות כתובה, שמא אכן נטמאו ואיננו יכולים להוכיח זאת.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שאינן שותות, **מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ** – שגזרו חכמים שאסור לישאנה וכדלהלן, **וּמֵנִיקַת חֲבֵירוֹ** שאסרו חכמים לישאנה עד שימלאו שנתיים לילדתה, **לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה** כיון שאסורות עליו וסובר רבי מאיר שחייב לגרשן אם כן אינן ראויות לאישות ואינן שותות, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ** – לגרשה, **וּלְהַחֲזִירָהּ לְאַחַר זְמַן** שנסתיימו השנתיים האסורות, ואם כן נחשבת ראויה לאישות ומשקים אותה.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שיש בהן דעות האם שותות או לא, **אֵילוֹנִית** שנולדה עם טבע שאינה יכולה ללדת **וּזְקֵנָה** בגיל שאינה יכולה ללדת **וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד** ששתתה סם המעקר אותה, שכל אלו אסורות על אדם החייב בפריה ורביה, **לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** אין אלו נחשבות אסורות עליו, מפני שיָכוֹל הוּא לִישָׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה. **וּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים** שמותרות על בעליהן, **אוֹ שׁוֹתוֹת** כרוב הנשים, **אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה** כאותן שנמנו קודם, שאמרה איני שותה או טמאה אני או שעדים מעידים שטמאה.

וממשיכה המשנה לפרט עוד כמה סוגי נשים ודיניהן, **אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה וּמוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. אֵשֶׁת סָרִים** שנסתרס לאחר נישואיהם **שׁוֹתָה.**

כעת מבארת המשנה ממי יכול הבעל לקנא לה, דהיינו לאסור אותה להיסתר עמו ואם תסתר ישקנה, **עַל יְדֵי כָּל עֲרָיוֹת מְקַנֵּין** – יכול בעלה לקנא לה שלא תיסתר עם כל קרוביה, כולל אביה ואחיה, אף שהיתה אסורה עליהם גם בלי הזנות, **חוּץ מִן הַקָּטָן** שנתמעט מהפסוק "ושכב איש אותה" **וּמִמִּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ** כגון בהמה.

מביאה המשנה שיש נשים שאין הבעל יכול לקנא להם, **וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנֵּין לָהֶן** אם רואים שמתנהגות בפריצות. **מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה** לאחר נישואיהן, **אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין** ולא היה יכול לקנא לה. אמנם **לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ** – שיוכלו בית דין להשקותה, שהרי נאמר "והביא האיש את אשתו", **אֶלָּא** בית דין מקנין אותה רק כדי **לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ** אפשרי, **לְכֶשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין** או יבריא מחרשותו או שטותו **יַשְׁקֶנָּה.**

גמרא. שנינו במשנה שארוסה ושומרת יבם אינן שותות. מדייקת הגמרא מלשון המשנה, **מִישָׁתָא הוּא דְּלָא שַׁתְיָא** – דוקא אינן שותות, **הָא קְנוּי מְקַנֵּי לָהּ** – אבל הוא מקנא להן ואוסר אותן, שהרי שנינו במשנה 'לא נוטלות כתובה', הרי שאסורה עליו. מבררת הגמרא, **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין לנו שאכן מקנא להן ונאסרות. עונה הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנַן,** כתוב בתורה **"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ",** ייתור 'ואמרת' בא **לְרַבּוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לְקִינּוּי** שאף על פי שאינן שותות, אך הבעל מקנא להן ונאסרות כשנסתרו. מבררת הגמרא, **וּמַתְנִיתִין מַנִּי** – ומי התנא ששנה את משנתנו שארוסה ושומרת יבם אינן שותות, **רַבִּי יוֹנָתָן הִיא, דְּתַנְיָא,** נאמר בפסוק "ואם לא שטית טומאה **תַּחַת אִישֵׁךְ** הנקי ממי המרים", **פְּרָט לַאֲרוּסָה** שאינה שותה שהרי אינה תחתיו, **יָכוֹל שֶׁאֵנִי מוֹצִיא אַף שׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, שגם היא אינה תחתיו, **תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ** כי תשטה אשתו" לרבות ששומרת יבם שותה, שכבר נחשבת תחתיו במדת מה וכדלהלן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, "תַּחַת אִישֵׁךְ" פְּרָט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, שסובר רבי יונתן, אדרבה היא נחשבת פחות תחתיו וכדלהלן. ואם תחשוב לומר **אוֹצִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, **וְלֹא אוֹצִיא אֶת אֲרוּסָה** ונוכל להשקותה, שכבר נחשבת תחתיו במקצת, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפרשה של סוטה, **"אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ" פְּרָט לַאֲרוּסָה** שגם היא נתמעטה, ושתידחן אינן שותות. ומבארת הגמרא את המחלוקת, **מַר** – רבי יונתן **אַלִּימָא לֵיהּ** – נחשבת לו יותר כאשתו כשהיא **אֲרוּסָה, דְּקִידּוּשֵׁי דִּידֵיהּ** – שהוא עצמו קידש אותה, **וְסוֹקְלִין עַל יָדוֹ** אם זינתה נסקלת מחמת שהיא נחשבת אשתו, לכן הוא קודם ממעט שומרת יבם, **וּמַר** – רבי יאשיה **אַלִּימָא לֵיהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, דְּלֹא מִיחַסְּרָא מִסִּירָה לְחוּפָּה** שהיבמה נקנית בביאה להיות כאשתו לכל דבר, ונחשבת כתחתיו יותר מארוסה, לכן הוא ממעט ארוסה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יוֹנָתָן הַאי "אִישׁ אִישׁ"** שרבי יאשיה למד מהייתור ששומרת יבם שותה, **מַאי עָבִיד לֵיהּ** לשיטתו שאין שומרת יבם שותה. מתרצת הגמרא, **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת** נשים שאין בעליהן יכול לקנות להן, שבית דין מקַנין להן, ואלו הן, **אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת**

"אכילה" כוללת כל צרכי האדם, וצרכיו הגשמיים והרוחניים גם יחד

משיחת שבת-קודש פרשת תזריע-מצורע, ה'תש"נ – הערה 2

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

נתינה. מן הגבעונים, ואסורין לבא בישראל כדאמרינן ביבמות (קף מח:) דוד גזר עליהן: **לא שותות.** דלא נאמרה פרשה אלא בראויה לקימה, והכי תניא בספרי כי תשטה אשתו בראויה לאישות הכתוב מדבר פרט לאלמנה לכ"ג וכו'; **ולא נטלת כתבתה.** ואע"ג דשאר אלמנה לכ"ג לא קנסוה רבנן כתובה כדאמרינן בכתובות בפרק אלמנה נזונית (קף קז:), זו אין לה, דסתירתה גרמה לה ליאסר עליו, ואפי' היא ראויה לו, הלכך לאו בת כתובה היא דלא עדיפא מכשרה: **אמר בעלה מיני משקה ושבעלה בא עליה בדרך.** שהוא גרם לה שלא תשתה נוטלת כתבתה: **מתו בעליהן.** של כל סוטות הנסתרות וראויות לשתות ולא הספיקו להשקותן כו': **ולא שותות.** דבעינן והביא האיש את אשתו וגו': **וב"ה אומרים או שותות או לא נוטלות כתבה.** כלומר מתוך שלא שותות לא נוטלות כתבה, ובגמ' מפרש פלוגתייהו: **מעברת חברו.** שמת והניחה מעברת ומניקה או שגרשה והיא מעברת או מניקה, ואסרוה חכמים לנשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן יניקתו, והלך זה ונשאה וקנא לה, לא שותה שדברי אינה ראויה לו לקימה: **יכול הוא להפרישה.** עד כ"ד חדש ולהחזירה, הלכך ראויה לאישות קרינא ביה: **איילונית.** דובר נתיה דלא ילדה, שמפני אמה נברא כך ואין לה סימני אשה לא דדים ולא שערות וקולה עבה: **ושאינה ראויה לילד.** ששתת כוס עקרין ואסורות לקימה למי שאין לו בנים, שהרי נצטוו ישראל על פריה ורביה: **אשת כהן שותה ומתרת לבעלה.** אם נמצאת נקיה. ובגמ' פריך פשיטא: **אשת סרים.** כגון שנסתרס לאחר שנשאה, דקדמה שכיבת בעל לבועל: **שותה.** ובגמ' פריך פשיטא: ע"י כל העריות. **מקנין.** אם קנא לה מאביה ומאחיה ומכל העריות שבתורה ונסתרה הוי קנויו קנוי ונאסרת עליו ושותה. ובגמ' פריך פשיטא: חוץ מן הקטן. דכתיב ושכב איש אותה: **וממי שאינו איש.** ובגמ' מפרש לה: **ואלו שב"ד מקנין להן.** אם רואין אותם מתנהגות בפריצות: **לא להשקותה אמרו.** הם לא ישקוה, דבעינן והביא האיש את אשתו, ובעלה נמי לא ישקנה בקנוי זה לכשיראה (לכשיצא) דבעינן וקנא והביא, ורבי יוסי לא בעי וקנא והביא: **גמ' הא קנוי מקני לה.** ליאסר עליו, מדקתני לא נוטלות כתבה: **ה"נ דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם לרבות ארוסה ושומרת יבם לקנוי.** ולא גרס איש איש, דלדרשא אחרינא דרשינן ליה לקמן (קף כז.), אלא רבויא מואמרת אליהם, וה"נ אמר לקמן בפירקין ואמרת רבויא הוא: **יכול שאני מוציא כו'.** דמומשמעות קרא משמע לן ארוסה למעוטי דלא קרינן בה תחת אישך, אבל שומרת יבם קרינן בה תחת אישך כדמפרש לקמי' דלא מיחסרא מסירה לחפה: **ורבי יונתן.** משמע ליה מעוטא קמא לשומרת יבם אבל ארוסה קרינא בה אישות אי לאו דהדר מעטיה קרא אחרינא כדמפרש לקמן משום דהוא קדשה ואינה באה לו מכח קדושי אחרים, ועוד שנסקלת על ידו, מה שאין כן בשומרת יבם: **מר אליעזר ליה ארוסה.** רבי יונתן חשיבה ליה ארוסה גמורה טפי משומרת יבם: **דקדושי דיידיה.** שע"י קדושי עצמו באה לו; **וסוקלין על ידו.** אם זנתה נסקלת בשבילו: **דלא מחסרא מסירה לחפה.** דנקנית ליבם בביאה גרידתא ואפי' בזנות דהיות כאשתו לכל דבר כדתנן ביבמות (קף נג:) ומיירי לה לקמן בפירקא: **לרבות אשת חרש [ואשת] שוטה.** שב"ד מקנין להן. ובריירתא היא בשלהי פירקין:

שאינה ראויה לילד. רש"י פי' שתת כוס עיקרין אבל בפ' אע"פ (כתובות קף ס:) לא משמע הכי דמייתי התם ברייתא ותני בה או שהיתה היא עקרה זקינה וא"ילונית ושאינה ראויה לילד אלמא דשאינה ראויה לילד לא עקרה ולפרש"י שתת כוס עיקרין היינו עקרה וזה לשון ר"ח התם איכא למישאל דהיינו איילונית היינו עקרה דהיינו שאינה ראויה לילד ותשובה שאמרנו בפרק יש נוחלין (כ"כ קף קיט:) ניסת לב' יולדת עד מ' ניסת למ' שוב אינה יולדת וה"ה שנוכל לפרש שאינה ראויה לילד ששהתה אחר בעלה עשר שנים ולא היה דעתה לינשא דאמר בסוף פרק ד' אחים (יבמות קף לז:) אמר רב נחמן אמר שמואל כל ששהתה אחר בעלה י' שנים שוב אינה מתעברת כי אתא רבין אר"י ל"ש אלא שאין דעתה לינשא ואע"ג דאמר בגמ' בעקרה וזקינה ולפי' ר"ח לא הוכיר עקרה במשנה י"ל דלא דק בלישנא מידו תימה אמאי לא תנא נמי במתני' עקרה: **ושאר** כל הנשים או שותות. תימה הא משנה יתירא מאי קמ"ל הא שמעינן ליה מרישא והאומרת איני שותה אינה נוטלת כתובתה ואומר רבי דווקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפרק החולץ (יבמות קף מב:) אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסינן ליה להוציא וקרינן בה אשתו הראויה לו ובבכן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקינן בפ' החולץ (סס לז.) אפילו לרבנן יוציא בגט:

ורבי יונתן האי איש מאי עביד ליה מיבעי ליה וכו' תימה והא איהו דאמר בפ' אלו הנחנקין (סנהדרין קף פה:) גבי איש איש דכי יקלל את אביו ואת אמו קאמר דברה תורה כלשון בנ"א ולא דריש ליה לדרשה אחריתי וב"ת היכא דאיכא למדרש אפי' מאן דאית ליה ד"ת מודה הוא דדרשינן א"כ מאי פריך בריש פרק השואל (כ"מ קף לז:) אהא דקא בעי אבידה מנלן דשומר שכר חייב דתני' אם גנוב יגנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת"ל גנוב יגנב מ"מ הניחא למ"ד לא ד"ת אלא למ"ד אמרי' מא"ל והא התם איכא למדרש ולא דרשינן אלא אמר ד"ת והכא אמאי דריש לה ואמרי' בפ' השוחט והמעלה (זבחים קח:) נמי ורבי יוסי מדההוא איש איש דברה האי איש איש נמי דברה אלא השוחט לדיוט דחייב מנא ליה ולא אמרת כיון דמצי למדרש מודה הוא דלא אמר דברה וקשה ליישב שמועות דד"ת דקשי' דר"מ אדר"מ ודר' יהודה אדר' יהודה ודרבי יוסי אדר' יוסי ודר"ש אדר"ש דר"מ דאמר בפ' ד' מיתות (סנהדרין קף ט.) לרבנן גבי איש איש דכתיב גבי ברכת השם ד"ת ור"מ דריש ליה לרבות כיניים ובפ"ב דמסכת ע"ז (קף כז.) נמי פליג ר' יהודה ור' יוסי דא"ר יהודה כותי לא ימול ישראל מפני שהוא מל לשם הר גרזים אמר לו ר' יוסי וכי היכן מצינו מילה בתורה לשמה ומפרש טעמא דר' יהודה משום דכתיב לה' המול ורבי יוסי המול יומל כתיב ואידך נמי הכתיב המול יומל ד"ת כלשון בני אדם [אלמא דרבי יוסי לית ליה דברה תורה כו'] והתם בההוא שמעתתא גופיה פלוגתא ר"מ ור' יהודה ואמרינן יומל כותי ולא יומל ארמאי דברי ר"מ והיינו כר' יוסי דאמר כותי שפיר דמי דלא אמר ד"ת ובפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות קף י"ח.) אמרינן לאחרים בשלמא והפדה לא נפדתה דקסבר ד"ת ואחרים היינו ר"מ כדאיתא בסוף מס' הוריות (קף יג:) דר' יהודה מהא דהמול יומל דקא אמר ד"ת ובפ' מציאת האשה (כתובות קף ס"ז:) מייתי ברייתא העבט תעביטנו זה שאין לו ואין רוצה להתפרנס נותנין לו לשם מתנה וכו' דברי רבי יהודה וחכ"א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו אלא מה אני מקיים תעביטנו ד"ת אבל ר' יהודה דריש ליה וכן בפ' בנות כותים (נדה לכ:) ובפ' יוצא דופן (סס קף מה:) איש איש מה ת"ל איש איש לרבות תינוק בן יום א' שמטמא בזיבה דברי רבי יהודה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר א"צ הרי הוא אומר והזב את זובו וגו' א"כ מה ת"ל איש איש ד"ת דר' יוסי מהדהיא דהשוחט והמעלה דאייתינן לעיל דקאמר איש איש ד"ת וההיא דהמול יומל דאיהו דדריש לה ופליג אדר' יהודה דאמר ד"ת דר"ש ההוא איש איש דקא"ר יוסי בפ' השוחט (גם זה שם) ד"ת פליג עליה ר"ש ואמר ודריש לרבות שנים שאחזו באבר והעלו שחייבין ובפ' אלו מציאות (ב"מ לא:) אמר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו א"כ מה ת"ל תעביטנו ד"ת ונראה דמאן דס"ל דאמר ד"ת מודה כל היכא דאיכא למדרש דרשינן לי' וכל הני תנאי סברי להו ד"ת

תוספות

וגתינה ליישראל, ובת ישראל לממזר ולנתין, לא שותות ולא נוטלות כתובה. ואילו לא שותות ולא נוטלות כתובה: האומרת "טמאה אני", ושבאו לה עדים שהיא טמאה, והאומרת "איני שותה". אמר בעלה "איני משקה", ושבעלה בא עליה בדרך, נוטלות כתובה לא שותות. מתו בעליהן עד לא שתו, בית שמאי אומרים: נוטלות כתובה ולא שותות, ובית הלל אומרים: או שותות או לא נוטלות כתובה. מעוברת חבירו, ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה, דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים: יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן. איילונית, וזקינה, ושאינה ראויה לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות. ר' אלעזר אומר: יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות היימנה. ושאר כל הנשים או שותות או לא נוטלות כתובה. אשת כהן שותה, ומותרת לבעלה. אשת סרים שותה. על ידי כל עריות מקנין, חוץ מן הקטן, וממי שאינו איש. ואלו שבית דין מקנין להן, מי שנתחרש בעלה, או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין. לא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה. ר' יוסי אומר: אף להשקותה, לכשייצא בעלה מבית האסורין ישקנה: **גמ'** מישתא הוא דלא שתייה הא קנוי מקני לה, מנא הני מילי? דתנו רבנן "דבר אל בני ישראל ואמרת" "לרבות ארוסה ושומרת יבם לקנוי. ומתניתין מני ר' יונתן היא. דתנא, "תחת אישך" פרט לארוסה. יכול שאני מוציא אף שומרת יבם? תלמוד לומר: "איש איש" דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר: "תחת אישך" פרט לשומרת יבם. אוציא שומרת יבם ולא אוציא את ארוסה? תלמוד לומר: "אשר תשטה אשה תחת אישה" פרט לארוסה. מר, אליבא ליה ארוסה, דקדושי דידיה וסוקלין על ידו. ומר, אליבא ליה שומרת יבם, דלא מיחסרא מסירה לחופה, ור' יונתן האי "איש איש" מאי עביד ליה? מיבעי ליה לרבות אשת חרש, ואשת שוטה, ואשת שעמום

בתורה לשמה ומפרש טעמא דר' יהודה משום דכתיב לה' המול ורבי יוסי המול יומל כתיב ואידך נמי הכתיב המול יומל ד"ת כלשון בני אדם [אלמא דרבי יוסי לית ליה דברה תורה כו'] והתם בההוא שמעתתא גופיה פלוגתא ר"מ ור' יהודה ואמרינן יומל כותי ולא יומל ארמאי דברי ר"מ והיינו כר' יוסי דאמר כותי שפיר דמי דלא אמר ד"ת ובפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות קף י"ח.) אמרינן לאחרים בשלמא והפדה לא נפדתה דקסבר ד"ת ואחרים היינו ר"מ כדאיתא בסוף מס' הוריות (קף יג:) דר' יהודה מהא דהמול יומל דקא אמר ד"ת ובפ' מציאת האשה (כתובות קף ס"ז:) מייתי ברייתא העבט תעביטנו זה שאין לו ואין רוצה להתפרנס נותנין לו לשם מתנה וכו' דברי רבי יהודה וחכ"א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו אלא מה אני מקיים תעביטנו ד"ת אבל ר' יהודה דריש ליה וכן בפ' בנות כותים (נדה לכ:) ובפ' יוצא דופן (סס קף מה:) איש איש מה ת"ל איש איש לרבות תינוק בן יום א' שמטמא בזיבה דברי רבי יהודה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר א"צ הרי הוא אומר והזב את זובו וגו' א"כ מה ת"ל איש איש ד"ת דר' יוסי מהדהיא דהשוחט והמעלה (זבחים דף קח:) דאייתינן לעיל דקאמר איש איש ד"ת וההיא דהמול יומל דאיהו דדריש לה ופליג אדר' יהודה דאמר ד"ת דר"ש ההוא איש איש דקא"ר יוסי בפ' השוחט (גם זה שם) ד"ת פליג עליה ר"ש ואמר ודריש לרבות שנים שאחזו באבר והעלו שחייבין ובפ' אלו מציאות (ב"מ לא:) אמר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו א"כ מה ת"ל תעביטנו ד"ת ונראה דמאן דס"ל דאמר ד"ת מודה כל היכא דאיכא למדרש דרשינן לי' וכל הני תנאי סברי להו ד"ת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ד"ת מידהו היכא דמצי למידרשיה להעמיד קבלתם או סברתם דרשינן ליה ובהא פליגי מאן דאית ליה דאמר דברה ומאן דלית ליה דברה מאן דאית ליה דברה אין לו כח להוציא יתור הלשון ממשמעות ואם אינו ענין לגופו אלא ביון דמצינו למימר דברה תורה אמר ד"ת ולא נוציאנו ממשמעותו דלאו קרא יתירא הוה להכי פריך בפ' השואל (ב"מ דף צד:) הניחא למ"ד לא ד"ת אם כן יגגב קרא יתירא הוא ואם אינו ענין לגניבה תנהו ענין לאבידה דיגגב גניבה משמע ולא אבידה אלא למ"ד דברה תורה א"כ לאו קרא יתירא הוא מאי איכא למימר ובפרק השוחט והמעלה (זבחים דף קח:) אע"ג דאמרינן מדא"ר יוסי האי איש איש דברה תורה ההוא איש איש נמי דברה תורה הוה מצי למידרשיה שפיר חדא לדברה תורה ואידך לרבויא דאיש איש משמע שפיר כל ריבויי כרבי יונתן דהכא דדריש האי איש איש דכי תשטה לרבויא ואיש איש כי יקלל לדברה תורה הוה רבי יוסי מצי למידרשיה איש איש דשחוטי חוץ לרבות שוחט אלא משום דכתיב איש איש דשחוטי חוץ ואיש איש דמעלה בחוץ בחד עניינא מהדר למדרשינהו בחד עניינא וסוגיא דריש נדרים (דף ג.) צריך לפרושי הכי דמרבינן מנזיר להזיר לעשות כיוויי נזירות כנזירות וידות נדרים כנדרים ומקיש נדרים לנזירות דכתיב לנדור נדר נזיר להזיר וקא דייק מ"ש גבי נזירות דכתיב נזיר להזיר נדרים נמי לנדור נדר היקשא למה לי אי כתב נדר לנדור כדכתיב נזיר להזיר כדקאמרת ולא צריך היקשא השתא דכתיב לנדור נדר ד"ת ופי' כיון דלא שינה קרא בדיבוריה א"כ דברה כלשון בני אדם ולאו קרא יתירא הוא למדרש מיניה לרבות כינוין וידות דמשמעות דקרא לא נפקא אלא מריבוי דקרא ובלא קרא יתירא לא מסתבר לרבויינהו ולמימר דליחייב קונם וקונס כמו שיאמר קרבן וכן אם יאמר הריני או אהא כמו שיאמר הריני נזיר הלכך צריך קרא יתירא ולא דמי לכיוני השם דמרבינן איש איש אפילו למ"ד ד"ת דאותן כינויין אשכחן דכתיבי בקרא כמו אל צבאות אהיה שדי כל הני דקתני בשבועות (דף לה.) ועוד דכיוני כתיב בההוא קרא דמברך השם איש איש כי יקלל אלהיו (ויקרא כד) והיינו דאמרי' התם בריש נדרים הניחא למ"ד ד"ת דאליביה לא צריך למידרשיה וכו' והכי אמר בפ' ד' מחוסרי כפרה (בריתות דף יא.) דאמר ליה ר"א ב"ע לרבי ישמעאל בעלמא בוותיך סבירא לי' דדברה תורה והכא שאני מכדי כתיב ליה קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדתה למה לי ש"מ לחציה שפחה וחציה בת חורין אלמא אפילו למאן דאית ליה ד"ת דרשינן ליה משום עניינא דקרא הואיל וניתן לידרש ד"ה דדרשינן ליה נמי להעמיד קבלתן או סברתן היכא דלא עקר ליה ממשמעותיה כגון יגגב דכתיב בהדיא גניבה ודרשינן מיניה אבידה משום כפל הלשון הלכך כל הני דפרק אלו מציאות (ב"מ דף לא.) דהשב תשיבם שלח תשלח הוכח תוכיח עזוב תעזוב הקים תקים מות יומת השב תשיב חבל תחבול פתח תפתח נתון תתן כולי עלמא מודו בהו דדרשא דידהו לא עקר להו ממשמעותיה והא דאמרינן הניחא למ"ד לא אמרי' ד"ת הייינו ר"ע דלא אשכחינה דקאמר ד"ת דדריש בפ' ד' מחוסרי כפרה (בריתות דף יא.) והפדה לא נפדתה לפדויה ואינה פדויה בפרק הערל (יבמות דף ע.) בשמעתתא קמייתא דא"ר אליעזר איש איש ד"ת ודריש ליה רבי עקיבא לרבות הערל וכן בריש חלק (סנהדרין דף צ:) ובפ' ד' מיתות (שם דף סד:) הכרת תכרת דא"ר עקיבא הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב והכי משמע נמי סוגיין בפ' אין עומדין (ברכות דף לא:) אם ראה תראה דלרבי ישמעאל דאמר ד"ת ולרבי עקיבא אם ראה מוטב ואם לאו תראה אבל ר' ישמעאל אומר בכל דוכתי ד"ת כגון הני דפליג אדר"ע ובפ' ד' מחוסרי כפרה (בריתות דף יא.) נמי וכן ר' אלעזר ב"ע בפרק קמא דקידושין (דף יז:) ובפרק אלו מציאות (ב"מ דף לא:) גבי הענק תעניק לבד מההיא דבריתות כדמפרש התם טעמא ולר' אלעזר בר' יוסי בריש חלק (סנהדרין דף צ:) והא דאמר בפ' אלו הן הגולין (מכות דף יב.) בקרא אם יצא יצא הא כמ"ד ד"ת הא כמ"ד לא דברה מ"ד התם דברה מסברא קאמר לה כדמפרש אביי התם מסתברא כמאן דאמר דברה וכו': **ורבי** יונתן האי איש איש מאי עביד ליה וכו'. תימה האי ריבוי לרבי יאשיה מנליה והיקישא דאיש לאשה לר' יונתן מנא ליה וכי אית לן למימר דפליגי בהא נמי דר' יאשיה לית ליה דאשת חרש שותה ור' יונתן לית ליה דסומא אינה שותה: **דהאמר** רב קנה לכל. הני לישני דפליגי בהבא על יבמתו (יבמות דף נח.) בשומרת יבם שנפלה מן הנשואין או מן האירוסין לא שייכא דוקא אלא לענין תרומה משום דכבר אכלה אבל לענין להשקותה וליורשה ולטמא לה לא: **כספרים** גרס. אי הכי לימא רב דאמר כרבי יאשיה ולא א"ש אי הכי ובפרש"י לא גרס והוא לא שבש הגירסא אלא בסתם פי' לימא רב דאמר וכו' ושמא בספרו לא היה כתוב אי הכי:

כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים כו'. תימה כיון דקנה מיהת לדברים האמורים בפרשה לפוטרה בגט דכיון שבא עליה הרי היא כאשתו לאותן דברים א"כ מ"ט דרבי יונתן דאלימא ליה ארוסה משומרת יבם אי משום דארוסה קידושין דידיה שומרת יבם נמי ביאה דידיה היא ונחנקה על ידו וכ"ש דתקשה לרב דאמר אנא דאמינא אפילו לרבי יונתן ותו מאי דוחקיה למימר כשמואל והא מסיק דאפילו רב דוה אתי מלתייהו אליביה ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות ובימות בפרק הבא על יבמתו (דף נח.) מוקי לה נמי הא דתנן [אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה] שומרת יבם וכנוסה כגון דבא עליה יבם בבית אחיו וכו' כי הכא ומקשה מידי הוא טעמא אלא לרב האמר רב קנה לכל ולא מתרץ גבי השקאה גזירת הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות:

אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יונתן. נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דמרבה שומרת יבם דאמינא כוותיה והאי דאיצטריך לרבויי משום דכתיב הבא תחת אישך דמשמע שבא עליה לשם אישות וכו' לא צריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמו שפירש רש"י ואף מה שפירש לשמואל ההיא דאיצטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא בעלמא הוא תימה נהי דלאו אשתו היא אי לאו מעטיה קרא מהיכא תיתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלא) ה"נ גבי קינוי כתיב וקינא את אשתו ירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנא לה התורה אמרה וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפי' מקצת אשתו ר' יודן בעי כמה דתימר תמן וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפילו מקצת אשתו דכוותה תחת אישך תחת אישך אפי' מקצת אישך היך עבידה קינא לה ועודה ארוסה וכנוסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה עודה שומרת יבם וכנוסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה ועודה ארוסה וכנוסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה (קינא לה ועודה שומרת יבם וכנוסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה) לא קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וקינא לה ולא הספיק לכונסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו הראשון אבל אם קינא לה היבם וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו: **שאני** התם דלית לה אימתא דבעל. וא"ת הני דבעי למפשט מארוסה ושומרת יבם לית להו נמי אימתא דבעלה דהא בעלייהו לאו גבייהו נינהו י"ל אפ"ה אית ליה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריצותן.

שמע

1 שְׁעָמוּם. לְקוּי בְּתֻמְּהוֹן לֵב: **הַאי תַּחַת אִישָׁהּ.** בְּתֹרָאָה הָאָמוּר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה זֹאת תּוֹרַת
2 הַקְּנָאוֹת וּגו׳: לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ. בְּרֵיעֻתָּא הִיא בְּשֶׁלְּהֵי פְּרִקִין, וְהָתָם מְפָרֵשׁ לְמֵאי הֲלִכְתָּא:
3 הָנֵי קְרָאֵי. דְּמַמְעֵטֵי אַרוּסָה: מִבַּעֲלֵי אִישָׁהּ. מִשְּׁמַע שֶׁבַּעֲלָהּ נָתַן בָּהּ אֶת שֶׁבְּבִתּוֹ קֹדֶם
4 לִסְתִירָה זוֹ: מְשַׁבַּחַת לָהּ. דְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵעוּטֵי אַרוּסָה מִקְּרָא אַחֲרִינָא וְלֹא מִמַּעֲטָא מֵהָתָם:
5 כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ. בְּזִנּוּת: בְּבֵית חָמִיהָ. לְאַחַר שְׁמַת אָחִיו: שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לָהּ.
6 דְּקָאֲמַרְתְּ דְּלֵא תִּשְׁתֶּה, הָא אִשְׁתּוֹ מַעֲלְיֵיתָא הִיא
7 בְּבִיאַת זְנוּת: דְּהָא אָמַר רַב. בִּיבָמוֹת קָנָה לְכֹל,
8 דִּתְנַן הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד דְּהַיְינוּ
9 בִּזְנוּת קָנָה, וְאָמַר רַב קָנָה דְּקִקְנֵי מִתְנֵי׳ קָנָה לְכֹל,
10 אִם כֹּהֵן הוּא מֻאֲכִילָה בִּתְרוּמָה וְיוֹרֶשֶׁת וּמִטַּמֵּא
11 לָהּ וּמַשְׁקֶה וּפוֹטֶרֶת בְּגֵט בְּלֹא חֲלִיצָה: כִּשְׁמוּאֵל.
12 הָא דְּאָתָא קְרָא לְמֵעוּטֵי כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר לֹא קָנָה
13 אֶלָּא לְדָבָרִים הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת יְבָמָה, לְקוּם עַל
14 שֵׁם אָחִיו בִּנְחֲלָתוֹ וּלְפִטְרָה בְּגֵט, דְּהָא דְּקָנֵי לָהּ
15 יָבָם בְּבִיאָה כָּל דְּהוּ מִיבְּמָה יָבֹא עָלֶיהָ נַפְקָא לָן,
16 דְּלֵא כְּתִיב יִקְּחֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה אֶלָּא יָבֹא
17 עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְאַשְׁמְעִינָן דְּבִיאָתוֹ
18 עָלֶיהָ הֵן הֵן לְקִוּחֵי הָאִישׁוּת שֶׁלּוֹ, הִלְכָּךְ לְמִידֵי
19 דְּאִיתְּמַר בְּהַהּ פָּרָשְׁתָּא רַבִּינְהוּ קְרָא נְשׂוֹאִין
20 הִלְּלוּ, אֲבָל לְמִידֵי אַחֲרִינָא לָאו נְשׂוֹאִין נִינְהוּ,
21 וּמָה אָמוּר בְּפָרָשָׁה פְּטוּר חֲלִיצָה ע"י יִבּוּם וְיָקוּם
22 עַל שֵׁם אָחִיו שֶׁיּוֹרֵשׁ אֶת נְכָסֵי אָחִיו וְאֵין אָחִיו
23 חוֹלְקִין עִמּוֹ: לֵימָא רַב. דְּאָמַר קָנָה לְכֹל כְּרַבִּי
24 יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר שׁוֹמֶרֶת יָבָם שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בְּבָא
25 עָלֶיהָ: אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִילּוּ כְּרַבִּי יוֹנָתָן בּוּ׳. וְכָל
26 שֶׁכֵּן כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וְהָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה לְרַבּוּיֵי מֵאִישׁ אִישׁ, לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא
27 אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא, וְעִקַּר קְרָא לְאֵשֶׁת חֲרֵשׁ וְשׁוֹטָה:
28 ושמואל

אִישׁ אִישׁ, הַאי "תַּחַת אִישָׁהּ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ. אֶלָּא מִשְּׁמָא דִּכְתִיבִי הָנֵי קְרָאֵי, הָא לָאו הָכִי הָוֶה אָמִינָא אֲרוּסָה שָׁתְיָא? וְהָא כִּי אֲתָא ר' אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדְּרוֹמָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ, "מִבַּעֲלֵי אִישָׁהּ" מִשֶּׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל, וְלֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל? אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ. דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם בְּבֵית חָמִיהָ, הָא שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לָהּ? אִשְׁתּוֹ מַעֲלְיֵיתָא הִיא, דְּהָאָמַר רַב: קָנָה לַכֹּל? כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: לֹא קָנָה אֶלָּא לְדָבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה אִי הָכִי לֵימָא רַב אָמַר כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹנָתָן? אָמַר לָךְ רַב: אֲנָא דַּאֲמַרִי אֲפִילּוּ לְר' יוֹנָתָן, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמֵעוּטָהּ, מִכְּלָל דְּאִשְׁתּוֹ מַעֲלְיֵיתָא הִיא

ושמואל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שַׁעֲמוּם – שהוא אדם שלקוי בתמהון לב. שואלת הגמרא, וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה הַאי "תַּחַת אִישָׁהּ" שממנו מיעט רבי יונתן ארוסה שאינה שותה, מַאי עָבִיד לֵיהּ לשיטתו שכבר מיעט ארוסה מפסוק אחר, מ"תחת אישך". מתרצת הגמרא, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ כמו שדורשת הגמרא בסוף הפרק.

שואלת הגמרא, ממה שבארנו שיש פסוקים המלמדים שארוסה אינה שותה, יש לדייק אֶלָּא מַעֲמָא דארוסה אינה שותה, הוא משום דִּכְתִיבֵי הָנֵי קְרָאֵי – רק בגלל שכתובים פסוקים אלו, הָא לָאו הָכִי – לולא פסוקים אלו, הֲוָה אָמִינָא מהסברא הפשוטה שֶׁאֲרוּסָה שַׁתְיָא, וקשה, וְהָא כִּי אָתָא רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדָּרוֹמָא – והרי כשהגיע רבי אחא בר חנינא מן הדרום, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ – הביא ברייתא בידיו ללמדה, שיש לדייק מלשון הפסוק כשמשביע הכהן את האשה "ויתן איש בך את שכבתו מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ", משמע שבעלה נתן בה את שכבתו לפני שנסתרה, דהיינו מִשֶּׁקְּדָמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל, וְלֹא שֶׁקְּדָמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לְבַעַל, ואם כן קשה, שפשיטא שארוסה, שעדיין בעלה לא בא עליה, לא תשתה, ולמה לי הפסוקים "תחת אישך" ו"תחת אישה" של רבי יאשיה ורבי יונתן למעטה. מתרצת הגמרא, אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, מַשְׁכַּחַת לָהּ – יתכן אופן שקדמה שכיבת הבעל אף כשהיא ארוסה, כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בזנות בְּבֵית אָבִיהָ ואחר כך נסתרה. שואלת הגמרא, דִּכְוָותֵהּ – צריך לומר שמדובר במקרה דומה גם גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם, כדי שתקדם בעילת הבעל לבעילת הבועל, ואם כן מדובר כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם לאחר מיתת אחיו, בְּבֵית חָמִיהָ, וקשה הָא 'שׁוֹמֶרֶת יָבָם' קָרֵית לָהּ – וכי זו 'שומרת יבם' קוראים לה, ואמרת שאינה שותה, והרי אִשְׁתּוֹ מְעַלְּיָיתָא – גמורה הִיא, דְּהָאמַר רַב במסכת יבמות, על המשנה שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה, פירוש שבא עליה בזנות, ופירש רב קָנָה לַכֹּל – לכל הדינים הוא בעלה, שאם היה כהן היא אוכלת בתרומה והוא יורש אותה ומיטמא לה ופוטרה בגט, ואם כן גם כאן הוא משקה אותה כאשה רגילה, ולמה קראת לה 'שומרת יבם' ואמרנו שאינה שותה. מתרצת הגמרא, משנתינו שמיעטה שומרת יבם מן הפסוק אינה כשיטת רב, אלא כְּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר יבם שבא בזנות לֹא קָנָה אותה כאשתו גמורה אֶלָּא לְדִבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה של יבום, שהם לקום על שם אחיו בנחלתו ולפוטרה בגט, אבל לשאר הדברים, , אינה נחשבת אשתו, ולכן ממעט רבי יונתן מהפסוק, שאינה שותה.

שואלת הגמרא, אִי הָכִי לֵימָא רַב דְּאָמַר שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה לכל, סובר שומרת יבם שותה, כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, שהגמרא אמרה לעיל שמדובר כשבא יבם עליה בבית חמיה, ולא כרבי יונתן, וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, סובר שומרת יבם אינה שותה, כְּרַבִּי יוֹנָתָן ולא כרבי יאשיה. דוחה הגמרא, אָמַר לָךְ רַב אין הכרח שאסבור דוקא כרבי יאשיה, אֲנָא דְּאָמְרִי – דברי הם אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹנָתָן, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמֵעוּטָהּ – ממה שהוצרכה התורה לדברי רבי יונתן למעט ששומרת יבם אינה שותה, מִכְּלָל – משמע דלולא הפסוק, הייתי אומר ששותה, משום דְּאִשְׁתּוֹ מְעַלְּיָיתָא – גמורה הִיא.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה עשר לעומר עמ' ב

'עפר' וְכִי עָפָר הוּא, וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא, אלא שִׁינָּה הַכָּתוּב בְּמִשְׁמָעוֹ וכתב עפר במקום אפר, לָדוּן הֵימֶנּוּ – כדי שנלמד פרה אדומה מסוטה בגְּזֵירָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן - באפר פרה אדומה 'עָפָר', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן – לגבי סוטה 'עָפָר', מַה לְּהַלָּן – לגבי סוטה, צריך שיתן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם – ולא מים על העפר, אַף כָּאן – באפר פרה אדומה צריך שיתן הָעָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם. ומאותה גזרה שוה נלמד גם דין סוטה מדין אפר פרה אדומה, וּמַה כָּאן - באפר פרה אדומה, אין דין זה לעיכובא, אלא אם הִקְדִּים את הָעָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן – לגבי סוטה, אם הִקְדִּים את הָעָפָר לַמַּיִם, בדיעבד כָּשֵׁר. שואלת הגמרא, וְהָתָם - באפר פרה, מְנָלָן שאם הקדים את האפר למים בדיעבד כשר. ומישבת, תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבֵי בפרה אדומה שלכאורה סותרים זה את זה, כְּתִיב "ונתן עָלָיו מים חיים", אַלְמָא – משמע שנותן את הָאֵפֶר בְּרֵישָׁא ועליו נותן את המים, וּכְתִיב 'מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי', אַלְמָא – משמע שנותן את הַמַּיִם בְּרֵישָׁא אל הכלי, ואין דבר בכלי החוצץ בין המים לכלי בשעת נתינתם. הָא כֵּיצַד מקיימים את שתי המשמעויות הללו, אם רָצָה ליתן תחילה זֶה – המים נוֹתֵן, ואם רָצָה ליתן תחילה זֶה – האפר, נוֹתֵן וכשר. אלא שלומדים בגזירה שוה מסוטה שלכתחילה יתן את המים ועליו יתן את האפר. מבארת הגמרא, וְרַבָּנָן הסוברים לגבי מי סוטה שאף בדיעבד אם הקדים ליתן עפר למים פסול, סוברים שגם לגבי אפר פרה אדומה הדין כן. ומיישבים את סתירת הפסוקים באופן זה, שמה שנאמר "ונתן מים חיים אֶל כֶּלִי" הוא בְּדִוְקָא - שצריך לעשות כסדר זה דוקא ואם נתן קודם את האפר פסול. ומה שנאמר 'עָלָיו', בא ללמד שאין די בנתינת האפר על המים מלמעלה, אלא צריך לְעָרְבָן – לערב את האפר בתוך המים. שואלת הגמרא על רבנן, מדוע דרשו שהנאמר 'אל כלי' בא ללמדנו שיעשה דוקא כסדר זה ו'עליו' בא לומר שיערבם יחד, וְאַיְמָא להיפך, שמה שנאמר 'עָלָיו' דַּוְקָא – ללמדנו שצריך לתת תחילה את האפר לכלי ריק ועליו יתן את המים, ומה שנאמר 'אֶל כֶּלִי' ללמדנו שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בַּכֶּלִי – ללמדנו שלא יטול המים מהמעיין בכלי אחד ויעבירנו לכלי שבו עושה את המי חטאת, אלא צריך ליטול המים מן המעיין באותו כלי שעושה בו את המי חטאת. מתרצת הגמרא, סוברים רבנן שיש לדרוש שנותנים תחילה את המים ועליהם את העפר, שכן מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם – לגבי מי סוטה, שתחילה נותן את המים, ואת הַמַּכְשִׁיר – את העפר נותן לְמַעְלָה. ולכן מסתבר ללמוד שאַף כָּאן – לגבי פרה, דינו כן שַׁמַּכְשִׁיר לְמַעְלָה – שנותן את המים תחילה ועליהם את האפר, ולכך דרשו מ'אל כלי' לעבב בסדר הנתינה, ומ'עליו' שצריך לערב המים והאפר יחדיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

ב **וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּעֲגוּעִין עָלָיו לֹא הִתִּירוּ אֶלָּא בְּאֶבֶן, אֲבָל אִם דִּינָר בְּיָדוֹ** [יד] **- אָסוּר אֲפִלּוּ לֶאֱחוֹז בְּיָדוֹ** [טו]

וְהוּא מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד [טז]**, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִפּוֹל הַדִּינָר מִיָּדוֹ וְיִשְׁכַּח אָבִיו וְיִגְבְּהֵנוּ, וְנִמְצָא מְטַלְטֵל מֻקְצֶה טִלְטוּל גָּמוּר, וּלְטַלְטוּל גָּמוּר חָשְׁשׁוּ וְגָזְרוּ אֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנַת חֹלִי** [יז]**, כֵּיוָן שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנַת נֶפֶשׁ** [יח] **אִם לֹא יִטְּלֶנּוּ:**

חֵלֶק ב סִימָן שט טִלְטוּל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר אִם מֻתָּר בְּשַׁבָּת, סְעִיף ב

ביאורי הלכה

יד] דינר בידו – והוא הדין לכל חפץ מוקצה גמור שווה ערך שדרכו בחול להרימו.

טו] לאחוז בידו – לאחוז בידו אחת של התינוק והמוקצה בידו השניה של התינוק.

טז] ברשות היחיד – אף שאין בזה שום טלטול[12].

יז] סכנת חולי – סכנה שמא יבוא לידי חולי[13].

יח] סכנת נפש – אין חשש שיגיע לידי פיקוח נפש[14].

ציונים והוספות

12) דין 'נוטל את בנו והאבן בידו' נאמר בכל מצב בו האב מוליך את בנו האוחז במוקצה, בין אם יש בזה משום טלטול ובין כשאין בזה טלטול, ופעמים שהקילו בו (אבן בידו במקום געגועים) אף שהוא קצת טלטול, ומאידך לפעמים החמירו (כשאוחז בידו דינר) אף אם אין שום טלטול, ולכאורה, אין ללמוד מדין זה שום חומרא למקום שאינו בכלל 'נוטל את בנו והאבן בידו', כגון כשבנו מהלך על ידו ומוקצה בידיו, וצ"ע הדין אם בנו מחזיק מוקצה בכיסו, אם הוא בכלל 'נוטל את בנו והאבן בידו' או שהוא גדר אחר, הן מצד שחפץ הנמצא בכיסו לא רגיל ליפול כמו חפץ שבידו, והן מצד שבגזירות חכמים אין ללמוד דבר מתוך דבר, ואת"ל שמותר, צ"ע אם יש להחמיר יותר בדינר בכיסו ברשות הרבים (כשמהלך ברגליו) דאולי לא חששו לשכחה אלא באיסור מוקצה (בו התירו במקום געגועים), וכן צ"ע אם מותר להגביה התינוק עם אבן בכיסו (כשאין לו געגועים), דאולי הוא בגדר טלטול כלאחר יד. ולמעשה, כיון שבגזירה אין מדמין מילתא למילתא, אין להחמיר אלא כשהוא בידו (ולא בכיסו) ומשום מוקצה (ולא משום טלטול ברשות הרבים).

13) אף שהקטן הוא בכלל חולה שאין בו סכנה והתירו את צרכיו אפילו בשבות גמור (כשאי אפשר בעניין אחר (סי' שכח סכ"ב) ועיין לעיל הערה ח), יש לומר שהוא בכלל הגזירה שהחמירו בטלטול הקטן אפילו שהוא צורך הקטן כל עוד אין בזה סכנת נפש.

14) אבל בספק פיקוח נפש (אפילו אינו ודאי פיקוח נפש) מותר לעבור אפילו איסור תורה כדלהלן סי' שכח ס"ב.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תס, דיני מצות המצוה:

ן ולאחר גמר הלישה צריך לכבד את הבית ואת השולחן שעשו עליו מצות ואת מקום הלישה כדי לבער את הפרורין שאע"פ שבטלם קודם שנתחמצו, מכל־מקום לאחר שנתחמצו צריך הוא לבערם שלא יהיה חמץ ברשותו בפסח והפירורין שמוצא ישרפם ולא ידרסם ברגליו בעפר שאף־על־פי שהם מתבערים בכך, מכל־מקום כיון שכבר הגיע זמן איסור חמץ אין ביעור חמץ אלא בשריפה לפי מנהג מדינות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלו לפיכך טוב שמיד שהפירורין נופלין לארץ קודם שיתחמצו ידרסם ברגליו בעפר כדי שיתבערו מיד ולא יצטרך לשורפם אחר כך:

ז אין עושין סריקין המצויירין דהיינו לצייר במצות כמין חיה ועוף לפי שהוא שוהא עליהן לציירן ופעמים יבואו לידי חימוץ ע"י שהייה זו ואפילו המצות הן רקיקים דקים שאינן ממהרין להחמיץ אף־על־פי־כן אסרו חכמים ואפילו רוצה לעשות הציור על ידי דפוס שאינו שוהה כלום אף על פי כן לא חלקו חכמים בגזירתם לפי שהרואה שיאפה מצות מצויירות אינו יודע שנעשו על ידי דפוס ויבא להתיר לעשות בלא דפוס:

ח אבל הניקור שמנקרין המצות כדי שלא יתפחו אף על פי שעושה ע"י מסרק ונעשה כעין ציור על המצה, מכל־מקום כיון שאינו מתכוין לציור ה"ז מותר ומכל־מקום טוב למהר לעשותו בכל מה דאפשר שהרי כשמנקר מקצתה האחד שוהה מקצתה השני בלא עסק כלל:

ט אם עבר ועשה ציורין על המצות מותרות באכילה אם לא שהה בציורן שיעור חימוץ ואפילו לכתחלה אדם יוצא בהן ידי חובתו:

י אין עושין מצה עבה טפח שכשהיא עבה כל כך יש לחוש שמא לא ישלוט חום האש בתוכה ותתחמץ בתוכה בשעת אפייתה אבל פחות מטפח אפילו משהו מותר לעשות לכתחלה מעיקר הדין לפי שחום התנור שולט בתוך עוביו כשאין בו טפח ומכל־מקום טוב לעשות המצות רקיקין דקין שאין ממהרין להחמיץ כל כך כמו העבות כשעדיין הן חוץ לתנור ואם עבר ועשה מצות עבות טפח או יותר מותרות באכילה ומכל־מקום יש לעיין בתוך עוביה אם נאפית יפה ולא נתחמצה שם ואף־על־פי־כן טוב שלא ליקח אותה למצות מצוה:

~ יום שני ~

יא אין להקל במה שהחמירו הקדמונים שלא לעשות בפסח מיני מולייתות שקורין פאנד"ש או פלאדינ"ש דהיינו עיסות מצות ממולאות בבשר או בגבינה לפי שבשעת אפייה יוצא ליחה מהבשר והגבינה ומלחלחת את העיסה ומעכבת אפייתה ועוד שליחה זו דינה כמי פירות שכשהם מתערבים בעיסה שנילושה במים היא ממהרת להחמיץ מיד כמו שיתבאר בסי' תס"ב ואם כן יש לחוש שמא כשיצאה הליחה לתוך העיסה נתחמצה מיד קודם שהספיק חום האש לשלוט בה לאפותה.

וכן אין ליתן ביצים לתוך המצה שיתאפה עמהם לפי שהליחה היוצאה מהם מעכבת אפייתה ואפילו ביצה מבושלת אין ליתן אע"פ שאין ליחה יוצאת ממנה, מכל־מקום במקום הביצה אין חום האש שולט שם ואין נאפה שם יפה ואפילו בדיעבד ששכח ונתן אותה בתוך המצה יש לאסור המצה באכילה ובהנאה לפי מנהגינו שאנו אוסרין מצה שנתכפלה בתנור לפי שאין חום האש שולט במקום הכפל כמו שיתבאר בסי' תס"א ע"ש:

יב אבל אם נתן לתוכה זרעונים אפילו אינם כתושים מותרת באכילה לפי שדבר קטן כזה אינו מעכב אפייתה ומכל־מקום לכתחלה יש ליזהר שלא ליתן לתוכה אפילו דברים קטנים אלא אם כן הם כתושים לפי שיש מי שאומר שאפילו דברים קטנים מעכבים את האפייה:

חלק ג סימן תסא, דיני אפיית המצה ובאיזה מצה יוצא ידי חובתו:

א תנור שאפו בו חמץ כשרוצה לאפות בו מצה צריך להכשירו על ידי ליבון באור כדין כלי חרס שאין לו הכשר אלא על ידי ליבון לפיכך צריך להסיקו כל כך עד שיהיו ניצוצות ניתזין ממנה שבפחות מכן אינו נקרא ליבון גמור כמו שנתבאר בסי' תנ"א.

וצריך ליזהר שילכו הגחלים על פני כולו (כדי להכשיר את כולו) ואין די לו (להכשירו) בלהבה בלבד לפי שכמו שבכל השנה כשנאפה חמץ בתוכו בולע ממש על ידי גחלים (שמפזרים אותם על גבי התנור קודם האפייה) כך הוא פולטו על ידי גחלים לפיכך אפילו אם הסיקוהו כמה פעמים קודם הפסח אינו מספיק להתיר לאפות בו מצה לכתחלה אלא אם כן כיון להתירו לצורך הפסח כי שמא לא הלכו הגחלים על פני כולו כל זמן שלא נתכוין לכך.

אבל בדיעבד שעבר ואפה בו מצות יש להתירם באכילה דכיון שהוסק כמה פעמים קרוב הדבר שהיו גחלים על פני כולו פעם במקצת זה ופעם במקצת זה אבל אם לא הוסק אלא פעם אחת ולא כיון להתירו לצורך הפסח על ידי היסק זה וספק לנו אם הלכו הגחלים על פני כולו יש לאסור אפילו בדיעבד:

~ יום שלישי ~

ב יש נוהגין להטיל בתנור קרקע חדשה כדי שלא יצטרכו להכשירו ע"י היסק שהחמץ הבלוע בגגו ובקירותיו הוא נפלט על ידי ליבון השלהבת כשמסיקין אותו לאפות בו המצות ומנהג יפה הוא ובלבד שיטילו בו קרקע עבה בכדי אצבע או יותר על פני כולו אבל הטחה מועטת אינה מועלת כלום שאינה מפסקת בפני גיעול חמץ הבלוע בקרקעיתו הישנה שלא יצא לחוץ:

ג כשמכשירו על ידי היסק טוב וישר הוא לגורפו ולנקותו היטב אחר ההיסק ולהמתין עד שיצטנן קצת ואחר כך יחזור ויסיקוהו שנית לאפות בו המצות שאם לא יסיקוהו שנית אלא יאפה בו מיד לאחר שגרף הגחלים אחר ההיסק הראשון וכן אם לא ימתין בין היסק להיסק עד שיצטנן קצת יש לחוש שמא לא יסיקנו היטב כל כך בהיסק הראשון שמסיקו להכשירו לפי שיתיירא שלא ישרפו המצות שיאפה בו אחר היסק הראשון או אחר היסק השני:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד טפקא של חרס חדשה דהיינו כלי שמסיקין תחתיו מלמטה ואופין על גבה מלמעלה מותר לאפות עליו מצות דכיון שהאור שולט תחתיו הוא נרתח יפה אע"פ שאין השלהבת עולה על גביו והפת נאפית מיד ואינה באה לידי חימוץ אבל יש ליזהר להסיק תחתיו תחלה עד שיהיה מרותח היטב ואח"כ ידביק הפת על גביו וכן כשאופה באלפס בלא משקה [יזהר] להסיק תחתיו תחלה עד שיהיה מרותח היטב ואח"כ ידביק הפת בתוכה שאם ידביק הפת מתחלה ואח"כ ירתיחנו יש לחוש שמא קודם שיהיה מרותח היטב תחמיץ הפת ואפילו בדיעבד שעבר והדביק ואח"כ הרתיח נכון להחמיר שלא לאכלה בפסח אם אפשר לו:

ה אם שמו מצה על הנייר בתוך התנור לאפותה עם הנייר אין להחמיר בה בדיעבד שבודאי שלט בה חום האור דרך הנייר ונאפית במהרה קודם שתספיק להתחמץ אבל לכתחלה טוב ליזהר שלא לעשות כן:

~ יום רביעי ~

ו טוב להחמיר ולמחות שלא יאפה חררות ברמץ וכן שלא יאפה בחמה שיש לחוש שמא יחמיצו קודם שיתחילו לאפות ואם עבר ואפה ברמץ מותרות באכילה ומותר לצאת בהן ידי חובתו אבל אם עבר ואפה בחמה אף־על־פי שמותרות באכילה דכיון שהחום גדול כל־כך עד שיוכל לאפות אין החום מניחן להתחמץ אלא מיד הן מתחילין להאפות, מכל־מקום אין אדם יוצא בהן ידי חובתו אפילו בדיעבד לפי שהאפוי בחמה אינו קרוי לחם כלל והתורה אמרה לחם עוני.

אבל האפוי בחום האור קרוי לחם אע"פ שאינו נאפה בתנור אלא באלפס בלא משקה:

ז וכן אם נאפה בקרקע כגון טרוקנין והוא שעושין גומא בקרקע הכירה ונותנין שם קמח ומים מעורבין ונאפה שם אע"פ שבלילתה רכה מאוד ואין עליו צורת פת ולכך אין מברכין עליו המוציא אלא אם כן קבע עליו סעודתו כמ"ש בסי' קס"ח אף־על־פי־כן אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח אפילו לכתחלה לפי שזהו לחם עוני שאין לעני תנור ואופה לחמו בקרקע:

ח מצה שנאפית עד שאם פורסין אותה אין חוטין נמשכין ממנה אע"פ שהיא נפרכת כשמטלטלין אותה אף־על־פי־כן יוצאין בה אפילו לכתחילה אבל קודם שנאפית כשיעור הזה אינה נקראת לחם אלא עיסה והאוכלה לא יצא ידי חובתו.

ולכתחלה יש ליזהר שלא להוציאה מן התנור קודם שנאפית כשיעור הזה אף שיחזירנה מיד דכיון שהיא נקראת עיסה יכולה היא לבוא לידי חימוץ כשהיא חוץ לתנור ואם עבר והוציאה בין שהחזירה בין שלא החזירה כלל מותרת באכילה ויש אוסרין אפילו החזירה מיד דכיון שהמצה היא חמה יש לחוש שמא נתחמצה ברגע אחד זו שהיתה חוץ לתנור כי ע"י החמימות ממהרת להחמיץ אפילו בפחות משיעור מיל כמו שנתבאר בסימן תנ"ט ואף המרדה שהוציאוה בה מן התנור אסורה כי שמא נתחמצה בעודה על המרדה חוץ לתנור:

ט ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה וכן נתפשט המנהג לאסור מצה שחוטין נמשכין ממנה ואם אין יכולין לעמוד עליה אם חוטין נמשכין ממנה אם לאו טוב להחמיר ולאוסרה מספק ומכל־מקום אם תוחב אצבעו לתוכה ואין בצק נדבק בו אין להסתפק כלל אם חוטין נמשכין ממנה ואם עדיין לא קרמו פניה בידוע שחוטין נמשכין ממנה:

~ יום חמישי ~

י ואם החזירה לתנור כשהיא שלימה שלא פרסה לראות אם חוטין נמשכין ממנה יש להתירה אם קרמו פניה קצת כשהוציאה ויש לסמוך בזה על סברא הראשונה שלא להחזיק איסור מספק לומר שמא היה חוטין נמשכין ממנה:

יא והמרדה אם הוציאו בה מצה שהיו חוטין נמשכין ממנה אין לאוסרה אלא לכתחלה שאין להוציא בה עוד מצות אבל בדיעבד יש לסמוך על סברא הראשונה שלא לאסור המצות שהוציא בה אחר כך:

יב יוצא אדם ידי חובתו במצה שרוייה במים לאחר אפייתה והוא שלא נימוחה ואע"פ שנתמסמסה במים לא יצאתה מכלל לחם כל זמן שלא נימוחה לגמרי ומכל־מקום לכתחלה טוב שלא לצאת במצה שרוייה אלא אם כן הוא זקן או חולה וקשה לו לאכול מצה יבישה אז שורין לו במים.

וצריך ליזהר שלא תהא נשרית במים כ"ד שעות שכל הנשרה מעת לעת נקרא כבוש והרי הוא כמבושל ואין יוצאין במצה מבושלת כמו שיתבאר.

וצריך ליזהר לשרות כזית שלם ביחד אבל אם ישרה פרוסות פחותות מכזית אינו יוצא בהן ידי חובתו אם נשרו כל כך עד שנתלבנו המים מחמתן שכבר נתבטלו מתורת לחם כמו שנתבאר בסי' קס"ח.

ולא ישרה אלא במים אבל לא בשאר משקין ומי פירות ולא במרק לפי שהן מפיגין את טעם המצה שנותנין בה טעם שלהם ואף־על־פי שאין צריך שיטעום טעם מצה בפיו שאפילו בלע מצה ולא לעסה יצא כמו שיתבאר בסי' תע"ה, מכל־מקום המצה עצמה צריך שיהיה בה טעם מצה ולא שיופג טעמה על ידי טעם אחר:

יג ומכל־מקום אם הזקן או החולה אי אפשר לו לאכול מצה השרוייה במים שורין לו ביין או בשאר משקין כדי שלא יתבטל ממצות מצה כי יש אומרים שאף היין ושאר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משקין אינן מפיגין טעם המצה כיון שלא נתבשלה בהן אלא שנשרית בהן אבל שאר כל אדם שאכל מצה השרויה בשאר כל המשקין חוץ ממים לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת בין הכזית של ברכת מצה בין הכזית של אפיקומן כי העיקר כסברא הראשונה:

~ יום שישי ~

יד אין יוצאין במצה המבושלת לאחר אפייתה אפילו בדיעבד אפילו לזקן או לחולה לפי שהבישול מבטל את טעם המצה ואפילו לא נתבשלה ברותחין אלא שנפלה לתוך מים חמין שהיד סולדת בו והסירה מיד הרי היא נקראת מבושלת ואין יוצאין בה במה דברים אמורים כשנפלה לתוך כלי ראשון אבל אם נפלה לתוך כלי שני יוצאין בה שכלי שני אינו מבשל ומכל־מקום יש להחמיר לכתחלה אם לא לצורך לפי שיש מסתפקין וחוששין על הפת שמא היא מתבשלת אף בכלי שני כמו שנתבאר בסימן שי"ח:

טו דין מצה שנאפית עם חמץ בתנור אחד או אם נגעו זה בזה נתבאר בסימן תמ"ז ע"ש:

טז מצה שנתכפלה בתנור ונתדבקה שם במקום הכפל אם הוא קודם הפסח אפילו בערב פסח משש שעות ולמעלה מסיר מקום הכפל שיש בו חשש חימוץ כי שמא לא היה חום האש יכול לשלוט בכח בין הדבקים להתחיל לאפות שם מיד ונתחמץ שם קודם שהתחיל לאפות שם ומסיר עוד מקום מגעו דהיינו כרוחב גודל סמוך למקום הכפל כדין חמץ שנגע במצה שאוסר מקום מגעו בעומק כרוחב גודל כמו שנתבאר בסימן תמ"ז ושאר המצה מותר באכילה אף־על־פי שאין בה ששים נגד מקום הכפל אבל מצה שנאפית בתוך הפסח ונתכפלה בתנור אפילו לא נתכפל אלא משהו ממנה מחמירין לאוסרה כולה דכיון שהחמץ מחובר במצה בחתיכה אחת חוששין שמא נתפשט טעם החמץ בכל המצה ואף־על־פי שיש במצה ששים נגדו אינה מתבטל בתוכה שחמץ בפסח במשהו אבל אם מקום הכפל הזה נתחבר בתנור במצה אחרת אפילו הן נושכין (עיי' סי' תנ"ז) אינו אוסר את כולה ודי בנטילת מקום מגעו כרוחב גודל לפי שהנשיכה אינה מחברת אותן להיות כחתיכה אחת ממש:

יז ואם מקום הכפל הוא משוח בשומן ונגע במצה אחרת חמה שהיד סולדת בו וכן אם אותה מצה שנגעה בה היא משוחה בשומן במקום מגעה אע"פ שמקום הכפל אינו משוח הרי הוא אוסר את כולה כדין ככר חמץ שנגע בככר מצה ואחד מהן משוח בשומן שנתבאר בסימן תמ"ז ע"ש הטעם:

~ שבת קודש ~

יח אבל אם מצה זו שנתכפלה נגעה במצה אחרת שלא במקום הכפל אלא מקצתה השני שלא נתכפלה נגעה במצה אחרת אפילו שתיהן משוחות בשומן אין צריך ליטול במקום מגעה אלא כדי קליפה בלבד לפי שטעם הבלוע אינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב אפילו שתיהן שמינות אלא אם כן האיסור עצמו הוא שמן כמו שנתבאר בסי' תמ"ז ע"ש הטעם ואפילו אם שתי מצות הללו נתחברו בתנור עד שנשכו זו בזו אין הנשיכה מחברתן להיות כחתיכה אחת ממש אלא כשתי חתיכות שנגעו זו בזו ואין איסור הבלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב:

יט במה דברים אמורים כשנתחברו זו בצד זו דהיינו שעובי מצה זו נתחבר לעובי מצה זו אבל אם מקצת מצה זו היה מונח בתנור על מקצת מצה זו אע"פ שלא נתחברו זו לזו אלא שהיו דבוקין זו לזו דהיינו שהיו מונחין בתנור זו על גב זו ממש בלי שום הפסק אויר בינתיים שתיהן אסורות לפי שמקום הדבוק יש לו דין מצה כפולה שאין האש שולט שם והוא אוסר את כל מצה זו ואת כל מצה זו שהוא מחבר לשתיהן ואם הוא קודם הפסח מסיר מקום הדבוק עם רוחב גודל ממצה זו ורוחב גודל ממצה זו:

כ ולכתחלה יש ליזהר שלא יגעו המצות בתנור אפילו זו בצד זו לפי שבמקום נגיעתן אין חום האש שולט שם אבל בדיעבד מותרת אפילו נשכו זו בזו דכיון שחום האש שולט בכל שטח המצה מלמטה ומלמעלה היא נאפית יפה ואינה באה לידי חימוץ:

כא כשמסיר מקום הכפל עם מקום מגעו ממצה כפולה בתוך הפסח או בערב פסח משעה ששית ולמעלה טוב להחמיר ולשרפם אם אפשר לו אע"פ שאין חמץ ברור אלא חשש בעלמא:

כב אין אוסרין מצה כפולה אלא כששני צידי הכפל הם דבוקין זה לזה דהיינו מונחין זה על גב זה ממש בלי שום הפסק אויר בינתיים שאז יש לחוש שמא אין חום האש שולט שם אבל אם אינן דבוקין ממש אלא שהן סמוכין זה לזה אע"פ שכמעט הן דבוקין אין לאוסרה אפילו הן בתוך הפסח דכיון שיש מעט הפסק ביניהם חום האש שולט שם יפה ומתחיל לאפות שם קודם שיספיק להתחיל להחמיץ ומכל־מקום אם שם במקום הכפל לא קרמו פניה אסורה לפי סברא האחרונה שנתבאר למעלה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ 'לקוטי תורה' פרשת מצורע - הפרשה החסידית ~

זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע[1]

"זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְגוֹ'" (פְּרֻשְׁתֵּנוּ יד, ב):

הִנֵּה מְבוֹאָר בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר ל"ז[2], פֶּרֶק ז': שֶׁסִּיבַּת הַנְּגָעִים הוּא מֵחֲמַת הִסְתַּלְּקוּת אוֹר הַחָכְמָה, כִּי "מְצֹרָע חָשׁוּב כְּמֵת"[3], וּכְתִיב (איוב ה, כא): "וָמוּתוּ וְלֹא בְחָכְמָה" כו'. עַיֵּן שָׁם.

וּלְהָבִין זֶה קְצָת, צָרִיךְ לְהָבִין עִנְיָן מוֹחִין־דְּאִימָּא וּמוֹחִין־דְּאַבָּא:

כִּי הִנֵּה מוֹחִין־דְּאִימָּא הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיג, ט): "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה", שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת נוֹלָד הָאַהֲבָה וְהַשִּׂמְחָה וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ, וְהוּא בְּחִינַת הָרָצוֹא לְהִסְתַּלֵּק וְלִיכָּלֵל בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

אַךְ יֵשׁ עוֹד בְּחִינָה, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאַהֲבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ, דְּהַיְינוּ מוֹחִין־דְּאַבָּא, שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה בְּחָכְמָה־עִילָּאָה, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הַבִּיטּוּל, עַד שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ וִיכוֹלֶת לְהַגְבִּיהַּ אֶת עַצְמוֹ בִּבְחִינַת רָצוֹא שֶׁהוּא בְּחִינַת 'יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב'. וְזֶהוּ עִנְיָן הַהִשְׁתַּחֲוָוּאוֹת שֶׁבִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִוּכְתֵּי טוּבָא[4].

וְזֶהוּ "אִם רָץ לִבְדָּךְ שׁוּב לְאֶחָד"[5]: כִּי עַל יְדֵי הַבִּיטּוּל דְּמוֹחִין־דְּאַבָּא נִמְשָׁךְ בְּחִינַת שׁוּב, וְהוּא הַמְשָׁכַת אֱלֹהוּת לְמַטָּה. וּלְהַמְשָׁכָה זוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַרְחָבַת הַכֵּלִים, וְהֵן אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים", שַׁעַר לֵאָה וְרָחֵל פֶּרֶק ז', וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

וּזְכוֹר כְּלָל זֶה: שֶׁאֵין נַעֲשֶׂה ב' פְּרָצוּפִים אֵלּוּ לֵאָה וְרָחֵל כָּאן, אֶלָּא אַחַר הִתְגַּלּוּת מוֹחִין־דְּאַבָּא בְּזָ"א. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

כִּי "לֵאָה" הִיא אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה. וְהִיא בְּחִינַת תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב, כִּי ס' רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה[6] הַיְינוּ אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה[7]. וְ"רָחֵל" הִיא אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

וְלָכֵן הִתְהַוּוּת ב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת מוֹחִין־דְּאַבָּא דַּיְיקָא, שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל שֶׁמִּזֶּה נִמְשָׁךְ הַשּׁוּב, וְהוּא הַהַמְשָׁכָה בִּבְחִינַת כֵּלִים וְאוֹתִיּוֹת כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִבְּחִינַת מוֹחִין־דְּאִימָּא, שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁךְ הָרָצוֹא, שֶׁהוּא אַדְּרַבָּה הַהִסְתַּלְּקוּת מֵהַכֵּלִים וְהָאוֹתִיּוֹת[8].

וְלָכֵן, מֵחֲמַת הִסְתַּלְּקוּת מוֹחִין־דְּאַבָּא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן צָרְעַת, דְּתַרְגּוּמוֹ[9] "סְגִירוּ", מִזֶּה נִסְתָּעֵף שֶׁאֵין נִבְנִים פַּרְצוּפֵי לֵאָה וְרָחֵל, וְיוֹצְאִים תְּמוּרָתָם הַנְּגָעִים – "שְׂאֵת" נֶגֶד לֵאָה כו'. דְּהַיְינוּ, מֵחֲמַת שֶׁאֵין נִמְשָׁךְ בְּחִינַת שׁוּב בְּכֵלִים וְאוֹתִיּוֹת דִּקְדוּשָׁה, אֲזַי מִבְּחִינַת הָרָצוֹא לְבָד יוּכָל לְהִסְתָּעֵף יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים. כְּמוֹ שֶׁאַחַר הַהִתְלַהֲבוּת

---

1. (גְּאֲמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת תַּזְרִיעַ, שַׁבָּת מְבָרְכִים הַחֹדֶשׁ וְעֶרֶב חֹדֶשׁ נִיסָן, כ"ט אֲדָר ב' תקס"ח).

2. (בְּדָפוּס שֶׁקָּלוֹב תק"ס. בַּדְּפוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ שַׁעַר לֵאָה וְרָחֵל (שַׁעַר לח). וּרְאֵה בַּאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי פֵּרֻשְׁתֵּנוּ עַמּוּד 286 וָאֵילָךְ).

3. (נְדָרִים סד, ב).

4. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר: עַל פָּסוּק "כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים" (תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית א, ד). וְעַל פָּסוּק "וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" (תּוֹרָה אוֹר יִתְרוֹ עג, ד). וְעַל פָּסוּק "זֹאת חוּקַּת הַתּוֹרָה" (לְקַמָּן חֻקַּת נו, ב). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעֶבֶד הַלֵּוִי הוּא" (לְקַמָּן קֹרַח נח, ב). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַצָּה זוֹ כו'" (לְעֵיל צַו יא, ד). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צְאֶינָה וּרְאֶינָה", בְּעִנְיָן "יַיִן יְשַׂמַּח כו' לְהַצְמִיחַ פָּנִים מִשָّמָן" (לְקַמָּן שיר הַשִּׁירִים כו, ב). וְעַל פָּסוּק "כִּי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם כו'", בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (לְקַמָּן שְׁלַח מ, ד).

5. (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ח. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ז, א).

6. (מְגַלֶּה עֲמֻקוֹת אוֹפֶן קפו: יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת לְתוֹרָה").

7. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (לְקַמָּן בְּהַר מא, ב. מג, ד: "אַף שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין נִמְצָא ס' רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת, הַיְינוּ מִפְּנֵי 'אוֹתִיּוֹת הֶמְשֵׁךְ', שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת אהו"י, שֶׁבִּכְלָל הַנְּקוּדוֹת, שֶׁאֵינָן בִּכְתָב אֲבָל יֶשְׁנָן בְּמַחְשָׁבָה, שֶׁהַקָּמָץ הוּא א', וְהַחִירִק – י' כו'. (וְכַדְּפַיְרֵשׁ רַש"י סוֹף פֶּרֶק ו' דִּכְתוּבוֹת גַּבֵּי (איוב כט, כה): "יִנְחָם" כְּתִיב, כְּאִילּוּ כְּתִיב "יְנַאֲחֵם"), אַךְ אֵינוֹ מֵהַנְּקוּדוֹת הֵם – אֵינוֹ יָדוּעַ".

"פֵּרוּשׁ: שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ דְּאִיתָא בַּגְּמָרָא בִּכְתוּבוֹת דַּף ס"ט, עַמּוּד ב': 'יִנְחָם' כְּתִיב, וּפַיְרֵשׁ רַש"י: "אֵין לְךָ לוֹמַר פַּתָּ"ח בְּשׁוּם אוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן אַלֶּ"ף אוֹ הֵ"א סְמוּכִין לוֹ, אוֹ עַל פִּי הַנְּקוּדָּה שֶׁתַּחְתֶּיהָ, וְהִיא בָּאָה בִּמְקוֹם אוֹת כְּאִלּוּ כָּתוּב 'יְנַאֲחֵם'". עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

הֲרֵי שֶׁהַנְּקוּדָּה שֶׁתַּחְתֶּיהָ בָּאָה בִּמְקוֹם אוֹת, כְּאִלּוּ כָּתוּב אַלֶּ"ף אוֹ הֵ"א. וְכֵן בְּוֹ"ו וְיו"ד. וְלָכֵן עִם חֶשְׁבּוֹן אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁהָיוּ צָרִיךְ לִהְיוֹת, רַק שֶׁנְּקוּדוֹת בָּאוּ בִּמְקוֹמָן, יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת בַּתּוֹרָה, וְאֵיזוֹ מֵהַנְּקוּדוֹת הוּא? – אֵינוֹ יָדוּעַ לָנוּ").

8. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּצֶר [. .] אֶת הָאָדָם" (בְּרֵאשִׁית ב, ז), בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית ד, ג), אֵיךְ שֶׁהָאוֹתִיּוֹת נִמְשָׁכִים דַּיְיקָא מֵהַכְּמָה עִילָּאָה, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַבִּינָה. עַיֵּן שָׁם בַּאֲרִיכוּת.

9. (אוּנְקְלוֹס מְצֹרָע יד, לב. וּבְזֹהַר פָּרֻשְׁתֵּנוּ דַּף מט, א (הוּבָא בְּעֵץ חַיִּים שָׁם): "צָרְעַת – סְגִירוּ כְּמָה דְּאִתְּמַר, סְגִירוּ דְּנָהוֹרָא עִילָּאָה, סְגִירוּ דְּטִיבוּ עִילָּאָה").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּתְפִלָּה, אִם אֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה[10] יוּכָל לְהִתְהַוּוֹת מֵהַהִתְלַהֲבוּת בְּחִינַת דִּינִים, קְפִידָא וְכַעַס. וּמִזֶּה נִסְתָּעֵף גַּם כֵּן יֵשׁ וְגַסּוּת כו', אוֹ תַּאֲווֹת רָעוֹת.

[וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" שָׁם: "שֹׂאת – כְּנֶגֶד לֵאָה, סַפַּחַת, בַּהֶרֶת – כְּנֶגֶד רָחֵל, כִּי לֵאָה יֵשׁ לָהּ אוֹר אֶחָד, וְרָחֵל ב', וְהֵם ג' אַלְפִּין כו'"[11].

וְהָעִנְיָן, כִּי לֵאָה הִיא בְּחִינַת מַחְשָׁבָה, וְרָחֵל הִיא בְּחִינַת דִּיבּוּר, וְגַם בְּחִינַת מַעֲשֶׂה, עֲשִׂיָּה־שֶׁבַּאֲצִילוּת, הִיא הַמַּלְכוּת[12]. וְהֵם ג' לְבוּשִׁים: מַחְשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְנִמְשָׁכִים מִמּוֹחִין־דְּאַבָּא. וְזֶהוּ עִנְיָן הָאַלְפִּין: שֶׁהָאַל"ף הוּא יו"ד וָיו"ו יו"ד[13], וּבְהִסְתַּלְּקוּת אוֹר־אַבָּא יוֹצְאִין תְּמוּרָתָן הַנִּגְעִים – אוֹתִיּוֹת שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁךְ יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים].

וְזֶהוּ עִנְיָן "מְצוֹרָע – מוֹצִיא שֵׁם רַע"[14], וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים", שֶׁלֵּאָה וְרָחֵל נִקְרָאִים 'שֵׁם':

וְהַיְינוּ כְּמַאֲמַר רַז"ל[15]: "כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הִיא שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא", וְהֵם בְּחִינַת "שֵׁם טוֹב". וְהַמְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁהוּא הֵפֶךְ הַטּוֹב – בְּאוֹתִיּוֹת וְכֵלִים דִּקְדוּשָׁה, גּוֹרֵם שֶׁגַּם לְמַעְלָה בִּמְקוֹם "שֵׁם טוֹב", שֶׁהֵם הָאוֹתִיּוֹת וְהַכֵּלִים דִּקְדוּשָׁה, יֵצְאוּ תְּמוּרָתָן אוֹתִיּוֹת הַנִּקְרָאִים "שֵׁם רָע", דְּהַיְינוּ שֶׁבְּחִינַת שֵׁם הַהוּא וְאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ הוּא מְקוֹר חַיּוּת הָרָע. וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים", שֶׁ"מֵהַנִּגְעִים נִמְשָׁךְ יְנִיקַת הַקְּלִיפּוֹת"[16].

וְהָעִנְיָן הוּא: עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב בְּדוֹר הַפַּלָּגָה (נֹחַ יא, ד): "וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם"; וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ו, ד): "הַנְּפִילִים הָיוּ בָאָרֶץ כו' אַנְשֵׁי הַשֵּׁם"; וְכֵן בַּעֲדַת קֹרַח כְּתִיב (קֹרַח טז, ב): "אַנְשֵׁי שֵׁם". וְהַיְינוּ, מִפְּנֵי שֶׁמַּחְלוֹקֶת קֹרַח עַל אַהֲרֹן, הוּא גַּם כֵּן שֶׁלֹּא רָצָה שֶׁיִּהְיוּ הַלְוִיִּם טְפֵלִים וְנִכְנָעִים לִבְחִינַת הַמְשָׁכַת מוֹחִין־דְּאַבָּא, שֶׁזֹּהוּ בְּחִינַת אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, כִּי אִם לִהְיוֹת הַלְוִיִּם דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁהוּא לִהְיוֹת בִּבְחִינַת רָצוֹא לְבָד. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת קֹרַח: "שְׁמָאלָא אִתְכְּלִיל תָּדִיר בִּימִינָא, קֹרַח בָּעֵי לְאַחְלָפָא כו'"[17].

וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ יְנִיקַת הַקְּלִיפּוֹת הַנִּקְרָא שֵׁם "רְעוּ" (נֹחַ יא, יח), כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרִבָּה פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, סוֹף פָּרָשָׁה כ"ו: "נֶאֱמַר כָּאן 'אַנְשֵׁי הַשֵּׁם', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (קֹרַח שָׁם) 'קְרֵאי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם' כו'[18]".

וְגַם מִלְּשׁוֹן שָׁם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָה מו, יז): "קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה כו'". וְזֶהוּ "יְשָׁם יָמוּתוּ" (שְׁלַח יד, לה). ו"מְצוֹרָע חָשׁוּב כְּמֵת"[19]. :

ב. וְהִנֵּה, הַתִּיקּוּן שֶׁל הַנִּגְעִים וּרְפוּאָתָן הוּא עַל יְדֵי "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" (תַּזְרִיעַ יג, ט). כִּי הַכֹּהֵן הוּא הַמַּמְשִׁיךְ אוֹר־אַבָּא[20]. וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת מוֹחִין־דְּאַבָּא בְּזָ"א, אֲזַי יְסוֹד־אַבָּא בּוֹקֵעַ יְסוֹד־אִימָּא, וְהוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַשּׁוֹב.

וְזֶהוּ עִנְיָן זִיווּג יַעֲקֹב עִם לֵאָה וְרָחֵל: יַעֲקֹב אוֹתִיּוֹת יְבָקַע[21], שֶׁיְּסוֹד־אַבָּא בּוֹקֵעַ יְסוֹד־אִימָּא, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הַהַשְׁפָּעָה בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה וְהַדִּבּוּר, לֵאָה וְרָחֵל, "עוֹר בְּעַד עוֹר כו'"[22], בְּחִינַת לְבוּשִׁים – מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צג, א): "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ כו'".

וְזֶהוּ עִנְיָן "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע", וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

כִּי זֶהוּ עִנְיָן אוֹמְרוֹ 'זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע', כִּי כָּל

10. (בְּעֵץ חַיִּים שָׁם: "כִּי זֶהוּ עִנְיָן אוֹמְרוֹ "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע", כִּי כָּל בְּחִינַת הֶיזֵּותוֹ מְצוֹרָע, הוּא לְסִבַּת הִסְתַּלְּקוּת מוֹחִין דְּמִצַּד אַבָּא, חָכְמָה, הַנִּקְרָא תּוֹרָה כְּנוֹדָע, וְאִם כֵּן, אֵין תִּקּוּנוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל, לָכֵן אָמַר "תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע" וְלֹא אָמַר "זֹאת טָהֳרַת הַמְּצוֹרָע" אוֹ כַּיּוֹצֵא").

11. (שָׁלֹשׁ הָאַלְפִּי"ן שֶׁבְּשֵׁם מַ"ה, שֵׁם הַוָּי"ה בְּמִלּוּי אַלְפִּי"ן: יו"ד, הֵ"א, וָא"ו, הֵ"א – בְּגִימַטְרִיָּא מַ"ה).

12. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח, בְּעִנְיַן דּוֹר הַמִּדְבָּר כו', מֵעִנְיַן לֵאָה וְרָחֵל (לִקּוּטֵי לו, ב).

13. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם" (תּוֹרָה אוֹר יִתְרוֹ סט, ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָכִין בֵּיאוּר עִנְיַן הָאֲבוֹת כו'" (שָׁם עב, ד). עַיֵּן שָׁם).

14. (עֲרָכִין טו, ב. תַּנְחוּמָא מְצוֹרָע א. וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה טז, ב. ו. יְרוּשַׁלְמִי סוֹטָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה א).

15. (זֹהַר חֵלֶק ב יִתְרוֹ פז, א. מִשְׁפָּטִים קכד, א. הַקְדָּמַת הָרַמְבַּ"ן לְפֵרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה).

16. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוּסָתִי בְּרִכְבֵי", שֶׁ"פַּרְעֹה הֶעֱמִיד תְּחִלָּה סוּסִים נְקֵבוֹת כו'". עַיֵּן שָׁם (תּוֹרָה אוֹר בְּשַׁלַּח סג, ד)).

17. (הַשְּׁמָאל נִכְלָל תָּמִיד בַּיָּמִין. קֹרַח רָצָה לְהַחֲלִיף).

18. ("מָה 'אַנְשֵׁי הַשֵּׁם' שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן – מַחֲלֹקֶת, אַף 'אַנְשֵׁי שֵׁם' שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן – מַחֲלֹקֶת").

19. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיַן "שֵׁם", בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "חוּקַּת הַתּוֹרָה" (לִקּוּטֵי חֻקַּת נו, ד: "שֶׁהוּא מְקוֹם הַמִּיתָה וּשְׁבִירַת הַכֵּלִים כו'. וְזֶהוּ "וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ וּמָצָאתָ כו'", כִּי לֵית אֲתַר פָּנוּי מִינֵיהּ, וְלָכֵן גַּם מִבְּחִינַת "שָׁם" יוּכְלוּ לִמְצוֹא אֶת ה' עַל יְדֵי "וּבִקַּשְׁתֶּם אֶת ה'", לְצַעֵק אֶל ה' בַּצַּר לוֹ, מֵעוּמְקָא דִּלִיבָּא וּבְחִינַת תְּשׁוּבָה").

20. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" (לִקּוּטֵי תְּרוּמָה ל, א). וְעַיֵּן שָׁם (לב, א) בְּעִנְיַן "שֶׁלְּךָ גָּדוֹל מִשֶּׁלָּהֶם כו'".

21. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג אֱמוֹר קד, א. עֵץ חַיִּים שַׁעַר הָאֲרַת הַמּוֹחִין (שַׁעַר לב) פֶּרֶק א. שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק י).

22. (אִיּוֹב ב, ד. רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר לֵאָה וְרָחֵל (שַׁעַר לח) פֶּרֶק ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּחִינַת הֱיוֹתוֹ מְצוֹרָע הוּא לְסִבַּת הִסְתַּלְּקוּת מוֹחִין דְּמִצַּד אַבָּא – חָכְמָה, הַנִּקְרָא תּוֹרָה. וְאִם כֵּן, אֵין תִּיקּוּנוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[23]. לָכֵן אָמַר 'תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע' וְלֹא 'טָהֳרַת הַמְּצוֹרָע' אוֹ כַּיּוֹצֵא. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אִיתָא בְּתַנְחוּמָא (פָּרָשַׁתְנוּ ב), וּבַיַּלְקוּט (שִׁמְעוֹנִי רֶמֶז תְּקַנָּה):

"מַרְפֵּא לָשׁוֹן – עֵץ חַיִּים" (מִשְׁלֵי טו, ד), שֶׁהַתּוֹרָה – "עֵץ חַיִּים הִיא" (שָׁם ג, יח), וְהִיא רְפוּאָתוֹ שֶׁל הַמְּצוֹרָע שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רָע כּוּ'. עַיֵּין שָׁם.

וְהַיְינוּ, מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה מַמְשִׁיךְ מוֹחִין דְּאַבָּא.

וְזֶהוּ "טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב" (קֹהֶלֶת ז, א): שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת "שֶׁמֶן הַטּוֹב" (תְּהִלִּים קלג, ב) – חָכְמָה־עִילָּאָה, מִמְּנָּה נִמְשָׁךְ "טוֹב שֵׁם", שֶׁהוּא 'הֲטָבַת הַשֵּׁם' עַל דֶּרֶךְ 'הֲטָבַת הַנֵּרוֹת'[24]. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהֵם הַמְשָׁכַת "שֶׁמֶן הַטּוֹב"; "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קָדְשׁ" (תִּשָּׂא ל, כה), הֵיפֶךְ בְּחִינַת שֵׁם רָע הַנַּ"ל[25].

וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיָן "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בּוּבֵר) בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים, דַּף פ', עַמּוּד ב':

וְתָא חֲזֵי, לָא אִתְדַּכֵּי בַּר נָשׁ לְעָלְמִין אֶלָּא בְּמִילִין דְּאוֹרַיְיתָא. בְּגִין כָּךְ מִילִין דְּאוֹרַיְיתָא לָא מְקַבְּלִין טוּמְאָה, בְּגִין דְּאִיהִי קַיְימָא לְדַכָּאָה לְאִלֵּין מְסָאֲבִי, וְאַסְוָותָא – בְּאוֹרַיְיתָא אִשְׁתַּכַּח כּוּ'[26].

וְעַיֵּין שָׁם בְּפֵירוּשׁ הַרַמַ"ז, שֶׁהוּא לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה שָׁרְשָׁהּ מִמּוֹחָא־סְתִימָאָה, שֶׁבָּהּ מְלוּבָּשׁ גְּבוּרָה־דְּעַתִּיק, וְהִיא מְקוֹר הַמְּתָקַת הַדִּינִים, שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ 'קְרַע שָׁטָן' כּוּ'". עַיֵּין שָׁם.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (כב, ג) פָּרָשַׁת תַּזְרִיעַ, בְּעִנְיָן הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים בְּעָסְקָם בַּתּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הָיָה לָהֶם כֹּחַ לַעֲשׂוֹת נִסִּים וּגְדוֹלִים כּוּ'.

וְעִם כָּל זֶה "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן": כִּי עִיקַּר עֵסֶק הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, וְכַנַּ"ל בְּעִנְיָן "שׁוֹב לָאֶחָד". מַה שֶּׁאֵין כֵּן "הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה" (יְבָמוֹת ק"ט, עַמּוּד ב') – "לוֹ" – בִּבְחִינַת יֵשׁ, "אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ".:

ג. וְהַנֵּה לְהָבִין פֵּירוּשׁ אוֹמְרוֹ "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן", שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁיָּבִיאוּ אֶת הַמְּצוֹרָע אֶל מְקוֹם הַכֹּהֵן – וַהֲלֹא סָמוּךְ מִיַּד אָמַר (פָּרָשַׁתְנוּ יד, ג): "וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", דְּמַשְׁמַע לְהֵפֶךְ – שֶׁהַכֹּהֵן יֵצֵא אֵלָיו חוּצָה[27]!

גַּם עִנְיָן "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע", דְּתֵיבַת "תִּהְיֶה" מְיוּתֶּרֶת לְכְאוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּאֲלִשֵׁיךְ.

אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דַּף מ"ט, עַמּוּד ב', בְּפֵירוּשׁ: "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" – "וְהוּעֲלָה מִיבָּעֵי לֵיהּ כּוּ'".

וּבֵיאֵר דְּבָרָיו בְּ"עֵץ חַיִּים" (שָׁם), וֶהֱבִיאָם הַרַמַ"ז סוֹף פָּרָשַׁת תַּזְרִיעַ:

כִּי עַל יְדֵי "הֲרָאוֹתוֹ אֶל הַכֹּהֵן" (תַּזְרִיעַ יג, ז) – הַתַּחְתּוֹן, גּוֹרֵם לְמַעְלָה, שֶׁאוֹתָם הָאוֹרוֹת דְּמִצַּד אִימָּא שֶׁבְּזָ"א הַיּוֹצְאִים לַחוּץ, וְשֶׁאָז שָׁם נַעֲשִׂים בַּחוּץ בְּחִינַת נְגָעִים, וְעַל יְדֵי "הֲרָאוֹתוֹ אֶל הַכֹּהֵן", גּוֹרֵם לְמַעְלָה שֶׁאוֹתָם הָאוֹרוֹת יַחְזְרוּ לִמְקוֹמָן כּוּ', בִּבְחִינַת 'מָטֵי וְלָא מָטֵי', יוֹצֵא לַחוּץ וְחוֹזֵר וְנִכְנָס וּמִתְדַּבֵּק בִּמְקוֹרוֹ, וְעַל יְדֵי כֵּן לֹא יִהְיֶה כֹּחַ אֶל הַחִיצוֹנִים לְהִתְאַחֵז בָּהֶם כּוּ'. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת ה':

דְּהִנֵּה, עִם הֱיוֹת שֶׁסִּיבַּת הַצָּרַעַת וְהַנְּגָעִים הוּא מֵחֲמַת הִסְתַּלְּקוּת מוֹחִין דְּאַבָּא, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל וְהַשּׁוֹב, שֶׁמֵּחֲמַת זֶה נִמְשָׁךְ יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים מִבְּחִינַת הָרְצוֹא וְהַהִתְלַהֲבוּת דְּמוֹחִין־דְּאִימָּא; וְהָיָה עוֹלֶה עַל הַדַּעַת, שֶׁתִּיקּוּן הַמְּעָוֹות הוּא דַּי עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּהַמְשָׁכַת מוֹחִין־דְּאַבָּא לְבַד – דְּהַיְינוּ בְּחִינַת הַשּׁוֹב בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת מוֹחִין־דְּאַבָּא בְּהָאוֹתִיּוֹת וְהַכֵּלִים כַּנַּ"ל, שֶׁעַל יְדֵי הַחְזָרַת מוֹחִין־דְּאַבָּא בְּזָ"א כְּמִקֹּדֶם יְתוּקַן הַדָּבָר, כִּי אוֹר־אַבָּא דוֹחֶה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים כַּנַּ"ל;

אַךְ בֶּאֱמֶת, אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ הַמּוֹחִין־דְּאַבָּא בְּזָ"א בִּלְתִּי שֶׁיַּתְחִיל מִתְּחִלָּה לְתַקֵּן הַמְּעָוֹות בְּפֶגֶם שֶׁהָיָה בַּמּוֹחִין־דְּאִימָּא. כִּי "תְּשׁוּבָה – בְּאוֹתוֹ מָקוֹם"[28], וְאָז אַחַר כַּךְ יַמְשִׁיךְ הַמּוֹחִין־דְּאַבָּא. וְהַיְינוּ, שֶׁצָּרִיךְ לְעוֹרֵר בְּחִינַת הָרְצוֹא וְהַהִתְלַהֲבוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמּוֹחִין־דְּאִימָּא, וְאַחַר כַּךְ

23. (עֲרָכִין טו, ב).

24. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת", בְּעִנְיָן "לְאַתְקָנָא רָזָא דִשְׁמֵיהּ" (תּוֹרָה אוֹר שְׁמוֹת מט, ד). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר כּוּ'" (תּוֹרָה אוֹר יִתְרוֹ סז, ד).

25. וְעַיֵּין [בּוּבֵר] בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ, דַּף פ"ז, סוֹף עַמּוּד ב', בְּעִנְיָן "טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "שֶׁמֶן תּוּרַק שִׁמְךָ כּוּ'" (רְאֵה לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים ג, א וָאֵילָךְ).

26. [תַּרְגּוּם: וּבָא רָאֵה, לֹא נִטְהָר אָדָם לְעוֹלָמִים אֶלָּא בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. מִשּׁוּם כָּךְ דִּבְרֵי תּוֹרָה לֹא מְקַבְּלִים טֻמְאָה, מִשּׁוּם שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לְטַהֵר אֶת אֵלּוּ הַטְּמֵאִים, וּרְפוּאָה – נִמְצֵאת בַּתּוֹרָה].

27. (רְאֵה שַׁ"ךְ עַל הַתּוֹרָה, כְּלִי יָקָר וּצְרוֹר הַמּוֹר כָּאן. וּרְאֵה גַּם רַמְבַּ"ן כָּאן).

28. (יוֹמָא פו, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִתְחַבְּרוּ לִבְחִינַת הַבִּיטּוּל דְּמוֹחִין־דְּאַבָּא, בְּחִינַת "וְאִם רָץ לִבְדָּךְ – שׁוּב לָאֶחָד".

וְזֶהוּ עִנְיָן תְּשׁוּבָה – "תָּשׁוּב־ה' לְגַבֵּי יו"ד"[29]: כִּי הַה"א־עֵילָּאָה הִיא בִּינָה, שֶׁבְּחִטְּאוֹ פָּגַם בָּהּ – שֶׁנִּפְרְדָה מִן הַיו"ד, שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל דְּחָכְמָה־עֵילָּאָה, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ יְנִיקַת הַחִיצּוֹנִים מִמּוֹחִין־דְּאִימָּא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַנְּגָעִים כַּנַּ"ל. וְעַל יְדֵי שֶׁמִּתְעוֹרֵר בִּתְשׁוּבָה מֵעוּמְקָא דְּלִיבָּא, "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ" (תְּהִלִּים קל, א) – ב' עוֹמְקִים דְּיִסּוֹדוֹת אַבָּא־וְאִימָּא יַחַד[30], דְּהַיְינוּ בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב, שֶׁהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה וְהַבִּיטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַאַהֲבָה – עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה "תָּשׁוּב־ה' לְגַבֵּי יו"ד".

אֲבָל קוֹדֶם הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹא שֶׁמִּמּוֹחִין־דְּאִימָּא, אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ הַמּוֹחִין דְּאַבָּא[31].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמַר (קֹרַח יח, כג): "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא", שֶׁעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם –לְהַמְשִׁיךְ מוֹחִין־דְּאִימָּא, וְזֶהוּ עִנְיָן הַשִּׁיר. וְעַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ יוּמְשָׁךְ מוֹחִין־דְּאַבָּא, וְהוּא עִנְיָן הַכֹּהֲנִים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כֹּהֲנִים בְּלֹא לְוִיִּם אִי אֶפְשָׁר כו'.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים": "שֶׁאוֹתָן הָאוֹרוֹת יַחֲזִרוּ לִמְקוֹמָן כו', בִּבְחִינַת מָטֵי וְלֹא מָטֵי כו'" – שֶׁהוּא בְּחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב[32].

וּבָזֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ פֵּירוּשׁ "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" וְאַחַר כַּךְ "וְיָצָא הַכֹּהֵן":

"וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" הַיְינוּ עִנְיָן הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹא הַנִּמְשָׁךְ מִמּוֹחִין־דְּאִימָּא, וְשֶׁיָּבוֹא הָרָצוֹא וְיוּכְלַל בִּבְחִינַת בִּיטּוּל דְּמוֹחִין־דְּאַבָּא, עַל דֶּרֶךְ "תָּשׁוּב ה' לְגַבֵּי יו"ד".

וְזֶהוּ עִנְיָן "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"[33]: שם – גִּימַטְרִיָּא בַּ"ן וְרַפּ"ח – יוּחְזַר וְיוּכְלַל לְשָׁרְשׁוֹ – ע' רַבָּתִי, ז' תַּחְתּוֹנוֹת דְּאִימָּא, וְיוּכְלַל בְּ'יִשְׂרָאֵל סַבָּא' כו'.

וְאַחַר כַּךְ "וְיָצָא הַכֹּהֵן": הַיְינוּ הַמְשָׁכַת הַשּׁוֹב לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים וְאוֹתִיּוֹת. וְהוּא בְּחִינָה שֶׁיְּסוֹד־אַבָּא בּוֹקֵעַ יְסוֹד־אִימָּא וְנִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט לַחוּץ. וְכַנּוֹדָע[34] מֵעִנְיָן "אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב כו'" (תּוֹלְדוֹת כז, ל).

וְעוֹד יוּבָן עִנְיָן זֶה, מִמַּה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאֵה אָנֹכִי" (לִקּוּטֵי פְּרָשַׁת רְאֵה יח, א), בְּעִנְיָן "נַחַל אֵיתָן" (שׁוֹפְטִים כא, ד) – הַיְינוּ חִיבּוּר בְּחִינַת י"ה – "תְּרִין רַעְיָן". וְ"נַחַל אֵיתָן" הוּא הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת "אֵיתָן", שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט בְּו"ה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמִּדּוֹת וְהַלְּבוּשִׁים – מַחְשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן כָּאן עִנְיָן "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" וְאַחַר כַּךְ "וְיָצָא הַכֹּהֵן כו'", וְעַל יְדֵי זֶה (פֵּרֵשְׁתֵּנוּ שָׁם): "וְהִנֵּה נִרְפָּא כו'".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיָן "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע": הַיְינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן כו'", בְּחִינַת תְּשׁוּבָה – "תָּשׁוּב ה' לְגַבֵּי יו"ד", אָז אַחַר כַּךְ תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ שְׁלֵימָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת יו"ד לְגַבֵּי ה' – וְגַם בְּו"ה – מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִקּוֹדֶם הַתְּשׁוּבָה.

וְהִנֵּה, לָזֹאת עִיקַּר עֲבוֹדַת הָאָדָם – לִהְיוֹת אַחַר הָרָצוֹא בְּחִינַת שׁוּב, שֶׁהָרָצוֹא אֵינוֹ אֶלָּא הַתְחָלָה לְעוֹרֵר הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל הָעִיקָּר הוּא הַהַמְשָׁכָה בְּכֵלִים רַבִּים דְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת[35].

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל סוֹף פֶּרֶק קַמָּא דַּעֲבוֹדָה זָרָה (יט, א):

"לְעוֹלָם לִיגְרֹס אִינְשׁ, וְאַף עַל גַּב דִּמְשַׁכַּח, וְאַף עַל גַּב דְּלָא יָדַע מַאי קָאָמַר[36], שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיט, כ): 'גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה'"[37].

וְהַיְינוּ, מִשּׁוּם שֶׁעִיקַּר הָעֲבוֹדָה – לַעֲשׂוֹת כֵּלִים רַבִּים לְגִילּוּי וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר, וְהֵם אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁיְּגִרוֹס וְיִלְמוֹד כו', וְאָז מִמֵּילָא יוּמְשָׁךְ וְיִתְקַיֵּים הָאוֹר[38].

---

29. (זֹהַר חֵלֶק ג נְשׂא רַעְיָא מְהֵימְנָא קכב, א).

30. (זֹהַר חֵלֶק ב בְּשַׁלַּח סג, ב).

31. וְעַיֵּן בְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צְאֶינָה וּרְאֶינָה", בְּעִנְיָן "וְיֵין יְשַׂמַּח כו' לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן" (לִקּוּטֵי שִׁיר הַשִּׁירִים כו, ג: "כִּי כָּל עִיקַּר הַשִּׂמְחָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ הִתְּשׁוּקָה בַּתְּחִלָּה בִּבְחִינַת "רָצוֹא" . . הוּא רַק כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אַחַר כַּךְ בְּחִינַת ה"שּׁוֹב", וְהוּא בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה וְגִילּוּי אוֹר הַבָּא עַל יְדֵי הַחָכְמָה . . נִמְצָא, שֶׁהַמְּקוֹרוֹן הָעִקָּרִי הוּא בְּחִינַת הַשּׁוֹב . . כִּי בָּזֶה יֵשׁ קִיּוּם יוֹתֵר. אַךְ בְּהִיוֹת שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּבֹא לְבְחִינַת שׁוּב אֶלָּא אִם כֵּן קָדַם לוֹ בְּחִינַת הָרָצוֹא בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ דַּוְקָא, וְהַיְינוּ כְּדֵי לְצֵאת מִמַּאֲסַר הַגּוּף, שֶׁזֶּהוּ עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ").

32. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן רָצוֹא וָשׁוֹב, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת כו'" (תּוֹרָה אוֹר יִתְרוֹ עג, ד)).

33. (וְאִתְּמַנּוּ ו, ד. שַׁעַר הַכַּוָּנוֹת דְּרוּשׁ ו, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "פֵּירוּשׁ תֵּיבוֹת "יִשְׂרָאֵל הַשֵּׁם אֱלֹקֵינוּ הַשֵּׁם").

34. (עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק י. שַׁעַר הָאֲרַת הַמּוֹחִין זו"ן (שַׁעַר לב) פֶּרֶק א).

35. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים" (תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית ב, א), דִּכְמוֹ שֶׁהָאָרֶץ אֵינָהּ רַק כְּגַרְגִּיר חַרְדָּל לְגַבֵּי הַשָּׁמַיִם, כַּךְ עֲדַיִן בְּחִינַת הָרָצוֹא לְגַבֵּי הַשּׁוֹב כו'. עַיֵּן שָׁם.

36. (לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם וַאֲפִילּוּ שֶׁשּׁוֹכֵחַ תַּלְמוּדוֹ, וַאֲפִילּוּ שֶׁאֵינוֹ מֵבִין מַה שֶּׁאוֹמֵר; "שֶׁאֵין רַבּוֹ יוֹדֵעַ לְפָרֵשׁ לוֹ כְּלוּם" – רַשׁ"י).

37. (וּבְרַשׁ"י: גָּרְסָה - לְשׁוֹן "גָּרֵשׁ וְכַרְמֶל" (וַיִּקְרָא ב, יד). שֶׁלֹּא הָיָה טוֹחֵן הֵדֶק, אֶלָּא כְּרִיחַיִם שֶׁל גְּרוּסוֹת הַמַּחֲלִקִין חִיטָּה לִשְׁנַיִם אוֹ לְאַרְבַּע [לְצוֹרֶךְ] מַאֲכָל. גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה - מְרוֹב תַּאֲוָתִי לַתּוֹרָה הָיִיתִי שׁוֹבֵר לְפִי הַיְכוֹלֶת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי טוֹחֲנָהּ הֵדֶק – לִיכָּנֵס בְּעוֹמְקָהּ).

38. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "וְקִבֵּל הַיְהוּדִים כו'" (תּוֹרָה אוֹר מְגִלַּת אֶסְתֵּר צז, א: "שֶׁהַמִּצְוֹת שֶׁהֵם הַכֵּלִים הֵם הַגּוֹרְמִים שֶׁיָּבוֹאוּ הָאוֹרוֹת וְיוּמְשְׁכוּ וְיִתְפַּשְּׁטוּ בְּהַכֵּלִים, וְאִם לֹא הַכֵּלִים לֹא הָיוּ הָאוֹרוֹת נִמְשָׁכִים כְּלָל . . וְיוּבַן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבְכָל זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי לא, כא): "לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג, כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבוּשׁ שָׁנִים":

פֵּירוּשׁ: כִּי "בַּהֶרֶת – עַזָּה כַּשֶּׁלֶג"[39], וְהוּא עִנְיָן הִסְתַּלְּקוּת וְעִיכּוּב הִתְפַּשְּׁטוּת הַדָּם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם הַבַּהֶרֶת. שֶׁבְּהַדָּם מְלוּבָּשׁ חַיּוּת הַנֶּפֶשׁ, וּכְשֶׁמִּסְתַּלֵּק גֶּהְפֵּךְ לְחִוָּור כַּשֶּׁלֶג. וְהוּא עִנְיָן הִסְתַּלְּקוּת מוֹחִין־דְּאַבָּא, כִּי וְ"הַחָכְמָה תְּחַיֶּה" (קֹהֶלֶת ז, יב), וּבָהּ מְלוּבָּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף. וְזֶהוּ עִנְיָן הַדֹּפֶק[40].

וְהִנֵּה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה נִקְרָא "חוּט הַשָּׁנִי"[41], וְהִיא הַמְשָׁכַת אוֹר וְחַיּוּת הַחָכְמָה־עֵילָּאָה. וְ"חוּט הַשָּׁנִי" – אָדוֹם, זֶהוּ כְּמָשָׁל הִתְפַּשְּׁטוּת דַּם הַנֶּפֶשׁ – הַפֶּךְ הַבַּהֶרֶת שֶׁהִיא עִיכּוּב סִיבּוּב הַדָּם כו'[42].

וְעַל כֵּן נֶאֱמַר עַל כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל – שֶׁהִיא בְּחִינַת רָחֵל, שֶׁכְּנֶגְדָּהּ הַקְּלִיפָּה הַנִּקְרָא "בַּהֶרֶת עַזָּה כַּשֶּׁלֶג", כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים": שֶׁ"לֹא תִירָא" מֵהִתְהַוּוּת בְּחִינָה זוֹ, מִפְּנֵי "כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבוּשׁ שָׁנִים" – תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ גִּילּוּי חָכְמָה־עֵילָּאָה, "אַבָּא יָסַד בְּרִתָּא"[43], וְעַל יְדֵי זֶה אֵין שׁוּם מָקוֹם לְהִתְהַוּוּת בְּחִינַת בַּהֶרֶת הַנַּ"ל[44]. :

זֶה עַל פִּי שְׁנֵי דְּרָכִים . ." עַיֵּן שָׁם בַּאֲרִיכוּת).

39. (פָּרָשָׁתֵנוּ יג, ב. נְגָעִים פֶּרֶק א, א).

40. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לה, ב)).

41. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "נָאוּוּ לְחָיֶיךָ בַּתּוֹרִים" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים יג, ג: 'כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה' (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג), "פֵּירוּשׁ "מִדְבָּרֵךְ", הַיְינוּ הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה . . אַךְ בְּעִנְיָן "כְּחוּט הַשָּׁנִי" צָרִיךְ עִיּוּן: דְּהִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר וַיִּקְרָא (דף כג, ב. וְדַף כה, סוֹף עַמּוּד א וְעַמּוּד ב), שֶׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ עָלָיו 'חוּט של חֶסֶד'. עַיֵּן שָׁם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא. וַהֲרֵי "חוּט הַשָּׁנִי" מַשְׁמַע בְּחִינַת גְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א' בְּפָרָשַׁת וַיְחִי (דף רלח, ב), עַל פָּסוּק "כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבוּשׁ שָׁנִים"?

אַךְ בַּזֹּהַר תְּרוּמָה (דף קלט, א), בְּעִנְיָן "וְתוֹלַעַת שָׁנִי", לְפֵרוּשׁ הַ"מִּקְדָּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם – הַיְינוּ בְּחִינַת חֶסֶד. וְגַם אִתְּי שַׁפִּיר דְּקָאֵי עַל עֶסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת תּוֹלַעַת, שֶׁ"אֵין כֹּחוֹ אֶלָּא בְּפִיו". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה כו'", וְשָׁם נִתְבָּאֵר דְּהוּא גְּבוּרָה־שֶׁבְּחֶסֶד כו' .

וְאַפְּשָׁר – מִשּׁוּם דְּמַלְּכוּת הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁבְּנֶגְנָהּ מִן הַגְּבוּרוֹת, וְזֶהוּ עִנְיָן 'דִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים', וְהֵם גַּם כֵּן וַדַּאי בְּחִינַת גְּבוּרָה־שֶׁבְּחֶסֶד. וְלָכֵן נִקְרָא "כְּחוּט הַשָּׁנִי כו'").

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן "תּוֹלַעַת שָׁנִי", עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (לְקַמָּן חֻקַּת נז, ב: "דְּהוּא גְּבוּרָה־שֶׁבְּחֶסֶד").

42. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע" (לְקַמָּן בַּמִּדְבָּר יג, א), בְּעִנְיָן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת אָדָם – א'־דָּם, שֶׁהוּא הַמַּמְשִׁיךְ חַיּוּת לְכָל הָרְמַ"ח אֵיבָרִים שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת.

43. (זֹהַר חֵלֶק ג פִּנְחָס רנו, ב).

44. (וְעַיֵּן (בְּזֹהַר) בְּפָרָשַׁת וַיְחִי דַּף רל"ח, עַמּוּד ב', עַל פָּסוּק "לֹא תִירָא כו'". וּבְפָרָשַׁת חֻקַּת דַּף קפ"ד, עַמּוּד א').

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

(יח) **והענין** הוא כידוע ומבואר במ"א שעיקר ענין חטא עה"ד טו"ר היה רק בחי' הרגשת עצמו שהרגיש בתאות עצמו ביותר כמ"ש לו מי הגיד לך כי עירום אתה כו' (כמ"ש בפ' והנחש היה ערום כו' באורך). וגם כאן בעבודה שבלב הגם שיכול להיות לפי שעה בהתפעלות התלהבות לב בשר כאילו הוא אמת ולא שקר כי זהו מצד בחי' הטוב שבו שמתעורר בתשובה לפרקים אבל מיד מתערב בזה הרגשת עצמו שזהו מה שיחפוץ בהתפעלות זו להיות יש ודבר מה ולהיות נכבד בחשיבות המעלה במה שהגיע למדרגת עובד באהבה ודביקות עד שיחם לבבו כו' שנק' התגלות לבו לבד כמו איש הצבוע שמתגלה לאדם כשר וטוב לפני הכל וזה כל חיותו שיוחשב לטוב וכשר ואין תוכו כברו כלל כי בפנימית לבו רחוק הוא מה' ויוכל לעשות נגד רצון ה' בקלות גדולה כידוע שע"ז א' (ישעי' כט, יג) יען כי נגש העם הזה בפיו ושפתיו כבדוני בשבח והתבוננות בהשגת אלקות כאילו גם לבו בבחי' בטול לאלקות ובאמת לבו רחק ממני לגמרי כו' וזהו מצד תערובת שקר בנפשו ולבו בהתפעלות והתבוננות זו שאין הכוונה בלבו ומוחו בבחי' ביטול לאלקות כלל ליזוז ממקומו והתקשרותו בגופו כלל רק שיבא לכלל מדרגת עובד באהבה ויטיב לבו רק בזה בלבד וכמ"ש (משלי יח, ב) לא יחפוץ כסיל בתבונה כ"א בהתגלות לבו בלבד בהתפעלות והתבוננות שלו דהיינו שאין עיקר כוונת לבו בבחי' הביטול לאלקות שבהשגה ואהבה הזאת רק שיחפוץ בהתגלות לבו לבד באהבה והשגה זו מצד הרגשת עצמו בזה בלבד ועיקר אמיתית אור וחיות האלקי שבאהבה והשגה אינו רק בחי' הביטול לאלקות שבאהבה והשגה ולא האהבה וההשג' מצד עצמ' שנעשה בזה יש ודבר מה היפך הביטול וד"ל. (ואע"פ שהרגשה זו אינו רע גמור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כלל רק שכוונתו לעצמו אע"פ שזהו גסו' להגביה לבו מ"מ בעבוד' האלקי' הוא עכ"פ מ"מ מאחר שאין בזה בחי' ביטול מצד אלקות ע"כ יהפך לרע גמור אחר זמן מה וכמו שמצינו בערב רב שעלו עם משה שלא היה לבם שלם מצד אלקות רק מצד הגסות ותערובת עצמם שיש בזה ע"כ במעט ריחוק ודחיה נדחו ונפרדו לגמרי וכמו גם עכשיו כמו כל חסד דעבדי' לגרמייהו כו' וכה"ג וכך הוא בפסולת ורע דנשמות שיש נשמות גבוהות שנפלו למטה רק במעט ריחוק והוא מצד בחי' הגסות ויש ולגרמיה שהוא העיקר בהם וכגסו' הרוח של ירבע' שטרדתו כו' (סנהדרין קא, ב) ודואג ואחיתופל וכה"ג אע"פ שהיו גדולים בחכ' שבתורה כמו ירבעם (שם קג, ב) שהי' דורש ק"ג פנים בתו"כ ודואג היה אביר הרועים כו' וא' (חגיגה טו, ב) ג' מאות בעיי בעו דו"א במגדל כו'. אך כל זה היה גילוי פנים בתורה שלא כהלכה דלא הוי מסקי שמעתא אליבא דהלכתא כו' מצד תערובת רע שבנפשם בגסות ויש היפוך הביטול דאין ומה האלקי כו' ואע"פ ששרש התורה בבחי' עה"ח שלמעלה מעה"ד כמ"ש עץ חיים היא והוא בבחי' פנימית יסוד אבא כו' אך עכ"ז מאחר שירדה בעה"ד בנוגה דעשיה בנשמות בגופי' שמעורבים ברע יכול להתהפך מטוב לרע ומאמת לשקר כמאמר למשמאילים בה סמא דמותא ממש לעוסקים שלא לשמה ולעוסקי' לשמה שהוא למיימינים בה סמא דחיי וכמו שמצינו בדורות הראשונים וגם באחרונים שגדולי תורה נפלו למטה בשאול תחתית כאלישע אחר (חגיגה טו, א) וכה"ג (והגם שאין ד"ת מקבלים טומאה זהו מצד עוצם אור דתורה אבל למי שאינו ראוי לה נהפך לסם המות כו') וכמו שא' לא בשמים היא לא תמצאנ' במי שמגביה כו' ולא מעבר כו' במי שמרחיב דעתו עליה כים כו' שזהו הרגשת עצמו ליש ודבר בחכמת התורה לעשות לו עטרה להתגדל ולא לש"ש כלל וכ"ש בעובר על ד"ת שע"ז א' ולרשע אמר אלקים מה לך כו' ואע"פ שאוהב את התורה ושוקד בה יום ולילה והיא חיותו ממש עכ"ז יכול להיות ברע גמור כי אינו אוהב רק לבוש דפשט החכ' לבד בפלפול טוב שמחדש בה שיחי' נפשו בזה ולא בבחי' אלקות שבתורה כלל וכלל ע"כ עושה בה עטרה לעצמו כו' ונהפך לסמא דמותא כו'. וזהו שהתורה חוגרת שק דנוגה כו' ואע"פ שא' אם אין יראה אין חכמה כלל וכדורות המשנה והגמ' שהיה כל עסק תורתם באוי"ר שלימה כר"י דאימתא כו' ורבא יתיב באימתא כו' וא' מה להלן באימה כו' (כנ"ל) וזהו וכל ת"ח שלא היה בו יראת שמים כו' זהו בבחי' הבירור שבעה"ד למיימינים בה שהוא בבחי' הביטול בתכלית לאור א"ס שבחכ' דתורה וכרחב"ת שמסר נפשו על התור' וכב"ע שחשקה נפשו בתורה באש התשוק' באהבתה ישגה תמיד בבחי' ביטול והתכללות ממש באור האלקי שבתורה שהיה לו לחיים עצמיי' בנשמתו כדגים שבים כו' עד שאדרבה כל החכ' שלהם לא היה רק מצד היראה והביטול מפני רצון העליון איך לעשותו ע"כ דקדקו ברוב עיון ובדרשות וגזרו בחומרות וסייגים כגזרת י"ח דבר וכה"ג זהו רק מצד אימה יתירה כמ"ש (ישעי' לג, יח) לבך יהגה אימה איה סופר כו' שסופרים כל אותיות שבתורה ודורשים על כל קוץ כו' (כמ"ש במ"א) ונמצא שגם בתורה שהיא בבחי' עה"ח מצד ירידת' בעה"ד כו' יכול להיות בעוסקי' בה שלא לשמה לבוש שק דק"נ שיהופך מחיים למות ומטוב לרע וכל זה רק מצד בחי' הרגשת עצמו בזה במקצת תערובות גסות בבחי' יש ודבר מה שנעשה נפרד מבחי' אלקות שבתורה ולהיפך בחי' הבירור שבזה הוא רק ע"י בחי' הבטול לאלקו' שבתור' ביותר כמו ונפשי כעפר כו' פתח לבי כו' ואין התורה מתקיימת אלא במי שממי' עצמו לבחי' עצמו שהוא הרגש' עצמו לתפו' לעטרה להתגדל וכמ"ש ובלב כל חכם לב דוק' נתתי חכ' במי שיש בו ביטול הישות בלב שנק' חכם לב כו' וכן יהב חכמתא לחכימין דוקא כמ"ש במ"א והוא שא' ראשית חכ' יראת ה' כו' שאם אין יראה אין חכמה כנ"ל (שהוא יחוד ת"ת ומל' בזמן בהמק"ד ובגלות האחרון נפרדו וע"כ יכול להיות שיהיה חכם בלא יראה כלל ולהיפוך כו' ויוכל לכוין לאמתות הדין יותר וכן יש יראה בלא חכ' כלל כמ"ש במ"א ולא כענין ולא ע"ה חסיד שזה היה בזמן בהמק"ד):

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

מט) **ולתוספת** ביאור ענין תלמוד גדול ומעשה גדול וגם להבין דעת ר"ע דאמר לימוד גדול מצד עצמו, דלכאורה עפ"י הנ"ל אין שום מקום לומר כן מאחר שהמצות הם מבחי' סוכ"ע והלימוד בחי' ממכ"ע ובודאי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעלת הסובב גדול יותר כנ"ל, ונהי דהלימוד גדול מצד שמביא לידי מעשה, אבל מלשון לימוד גדול דאר"ע משמע דס"ל שהלימוד מצד עצמו גדול יותר, אלא ששאר כל החכמים נענו והסכימו דהוא גדול מצד שמביא כו'. הנה מעשה המצוה הן בירורי נוגה לברר טוב מהרע שבנוגה ד"מ באכילה יש זולל וסובא ויש אכילת קדשים סעודת מצוה בשבת ויו"ט וכדומה והמצות באין לברר טוב מרע מה שנפל בשבה"כ כי השבירה הוא בשם ס"ג כולו סג יחדיו נאלחו ונעשה ב"ן בחי' יש ודבר וימלוך כו' עד עולם הגשמי והבירור הוא ע"י שם מ"ה ליכלל בבחי' ביטול לכן כל עיקר הבירור הוא בשלשה עולמות בי"ע אבל אצי' א"צ תיקון כי מיוחד במאצילו בלא"ה איהו וחיוהי וגרמוהי חד ולכן גם הנשמה עצמה א"צ תיקון כי הנשמה היא מעולם אצי' ואפי' נשמה דבי"ע היינו מאצי' דבי"ע כי למ"ד כלים דאצי' נעשי' נשמה לבי"ע, ולכך הואיל שהבירור הוא ע"י מעשה המצות דוקא לכן אמרו מעשה גדול כי אחר הבירור יהי' ס"ג גדול ממ"ה בסוד אחע"ב, והנה מה שבתפלה הוא ג"כ בירורים כנודע היינו משום דעקימת שפתיו הוי מעשה כי כל הבירורים הם רק ע"י מעשה דוקא (וכמ"ש באגה"ק בקו"א ד"ה עיין ע"ח שער הנקודות ש"ח פ"ז שאין החזרת פב"פ כ"א ע"י מצות מעשיות דוקא כו' כי צריך תחלה להעלות מ"ן דנוק' דז"א ומ"ן דנוק' הן בחי' עשי' כו'), גם ע"פ קבלה מעשה מקורה מבחי' כתר לשון כותרת ומקיף הכל שהוא בחי' רצה"ע שלמעלה מהחכמ' שהיא התורה לכן מעשה גדול, (נ' דמתחלה ביאר שמעשה גדול מצד הבירור שנעשה ע"י המצוה ועכשיו אומר איך שגדול כ"כ מצד האור הנמשך מלמעלה ע"י המצוה שהוא מבחי' כתר), אך בבחי' אחרת תלמוד גדול שהיא חכמת התורה שהיא בחי' ש' מ"ה שמברר ב"ן וכמו בתורה שמברר ומבאר איך יהי' המצוה דהיינו שכך וכך יהי' תבנית הסוכה וכך יהי' האתרוג ואזי הם כשרים ויוכלו להיות לרצון לפני ה' ואם לאו הן פסולין והיינו ענין בחכמה אתברירו, ועוד זאת כי מבחי' חכמה יורד ונמשך ומתגלה ההארה בבחי' פנימיות שמושג ויש בזה טוב טעם ותענוג וזהו ענין טעמי התורה כענין ישקני מנשיקות כו' מסתר צפוניה כו' אבל המעשה הגם ששרש' גבוה יותר מבחי' כתר אבל משם אינו יורד ומתגלה כ"א חיצונית הכתר בחי' הגלגלתא דעם היות דחפיא על מוחא מ"מ המוחא היא בחי' פנימי' ועד"מ באדם הרי ניקב קרום של מוח במשהו וגלגלת שנחבסה ברובה והיינו לפי שגלגלתא היא חיצונית הכתר כו' וז"ד ר"ע דאמר לימוד גדול דהיינו מצד מעלה יתירה זו שבתורה על המצות דעם היות' מבחי' פנימיים והמצות מבחי' מקיפים מ"מ הנה בחי' התורה היא גילוי הארה פנימית והמצות הם בחי' חיצונית כי להיותן ממקום גבוה ביותר בחי' כ"ע אין יכול להיות הגילוי רק בחיצונית, (וכמ"ש במ"א באריכות בביאור ע"פ יביאו לבוש מלכות משלי' לזה מענין משלי שלמה ומאבוקה שמאיר למרחוק כו'), ונמנו וגמרו שאף עם היות החיצונית שממקום עליון נעלה מדריגתו במאד עכ"ז תלמוד גדול שמביא לידי מעשה כי התהוות מעשה המצוה שיומשך ויתלבש בה הרצה"ע והארה מבחי' כתר הוא ע"י התורה שהיא המשכת אור א"ס למעשה המצות מבחי' כ"ע כו' וכנ"ל, ובזה נתקיימו ב' מקראות את השמים ואת הארץ אני מלא היינו בחי' כ"ע הסוכ"ע ונמשך ע"י המצות ומכה"כ אין כבוד אלא תורה ונתגלה בארץ עולם העשי' ע"י התורה, ועוד ית' בענין גדול תלמוד שמביא לידי מעשה והוא כי ההמשכה מא"ס ב"ה הוצרך להיות ע"י צמצום ומקו"פ ואח"כ נמשך קו וחוט ומהקו הזה מתעגלים העיגולים שהם מקיפים ואח"כ חוזר ונמשך בבחי' פנימי ופנימי שבעליון נעשה מקיף לתחתון כנודע, והרי א"כ ראשית הקו קודם שנמשכו ממנו העיגולים הרי הוא בחי' או"פ וזה כי לפי שמא"ס ב"ה א"א להיות המשכת ההארה רק ע"י קו בעלמא כו' וא"כ הרי התורה שהיא מבחי' או"פ היא המביאה לידי מעשה כי בשרש כל השרשים נמשך מתחלה האו"פ ואח"כ פנימי זה נעשה מקיף כו' (ועיין מ"ש במ"א ע"פ ביום השמע"צ איך שהתורה משים שלום בפשמ"ע שמחבר סובב וממלא כתר וחכמ' מפני שבשרשה גבוה משניהם וזה מצד שרשה בראשית הקו הנ"ל שלמעלה מכל המקיפים כו', ובזה יובן שבפ' שמע ששם מתחיל להיות ההמשכה ממקורא דכולא מהא"ס ב"ה אחר ההעלאה דבכל נפשך ומאדך, הלכך צ"ל מתחלה תורה ואח"כ מצות דהיינו שמתחלה נמשך הקו בבחי' או"פ וממנו מתעגלים העיגולים אח"כ לכן נאמר תחלה ושננתם ואח"כ וקשרתם שתלמוד מביא לידי מעשה כנ"ל, אבל פ' והא"ש שהיא קבלת עול מצות דהיינו כאשר כבר נמשכו התומ"צ מבחי' גלגלתא ומוחא ואזי מעשה גדול לכן נאמר וקשרתם ואח"כ ולמדתם, וכה"ג נת' במ"א ע"פ ויקהל משה בשנת תקס"ה במה שנצטוה משה בענין מלאכת המשכן מתחלה על הכלים ארון ושולחן כו' ואח"כ על המשכן ואח"כ סמך לזה הש"י ציוי על השבת כמ"ש פ' תרומה תצוה תשא ומרע"ה בפ' ויקהל כשאמר זה לישראל שינה הסדר מהקצה אל הקצה ואמר מתחלה ציוי השבת ואח"כ המשכן ואח"כ הכלים, דהש"י אמר לו כפי סדר ההמשכה מלמעלה למטה מהא"ס ב"ה שהי' ע"י צמצום ומקו"פ ואח"כ נמשך הקו"ח שהוא בחי' או"פ לכן קדם ציוי הכלים שמורים על או"פ ואח"כ מהקו נמשכו המקיפים שהם יריעות המשכן ואח"כ שבת בחי' א"ח כדי שלא יתפשט האור יותר מדאי כו' אכן בסדר האתעדל"ת צ"ל בהיפוך שהאדם ימשיך תחלה האו"מ ואח"כ מהאו"מ נמשך או"פ וא"א להיות המשכת פנימי בלי מקיף תחלה וז"ש רז"ל כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר כי אם לא המשיך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המקיף תחלה ע"י התפילין מנין יומשך לו האו"פ וז"ש רז"ל כל האומר אין לי אלא תורה כו' לכן כתיב בפ' והא"ש מצות תחלה כו', ועיין עוד מענין תלמוד ומעשה בתורה דפ' ציצית ובשאר דוכתי בעזה"י):

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ויגש אליו

והטעם לזה שההתגלות הנ"ל יהי' דוקא לע"ל כי הנה ידוע ששורש המצות הוא רק לברר מעשי' הטוב דנוגה במצות עשה, וענין הל"ת הם להפריד הרע, כי בכל דבר ואפי' בכל נפש מישראל יש טו"ר ע"י נפילת רפ"ח נצוצין אשר נתערבו ברע, ולכן צריך ע"י המ"ע ומל"ת להפרידם ולבררם. וזהו שארז"ל ע"פ אמרת ה' צרופה לא ניתנו המצות אלא לצרף בהם כו' שהוא בחי' הצירוף הנ"ל, ולאחר הבירור אז הם גדולים וגבוהים הרבה כי שרשם מתהו אשר נעלה במדריגה יותר מן התיקון אחר הבירור, ולכן מטעם זה המאכל מחי' את האדם כי שורש המאכל הגם שכמו שהוא למטה הוא מעורב ברע אמנם שרשו הוא בתהו ולכן כשאדם אוכלן ומברר הטוב ומגרש הרע והפסולת לחוץ אזי אחר הבירור הטוב מן המאכל אזי הם מחיים את האדם ומוסיפים לו כח וחיות בנפש כי אחר הבירור ועלייתם למקורם הם במדריגה יותר נעלית דהיינו מעולם התהו שקדם לעולם התיקון, תהו שם ס"ג ותיקון שם מ"ה. ולכן הנה לע"ע קודם שנברר עדיין הנצוצין שנפלו היינו קודם שיושלם כל הבירור עדיין אין בהתגלות התענוג, להיותם מעורבים טו"ר. אמנם אחר הבירור שישובו למדריגתם הקודמת אזי יהי' גמר וסוף מעשה אשר במחשבה עלה תחלה ולא יהי' שום הסתרה מהרע אז ממילא יהי' נגלה התענוג מאור וזיו העליון, ודוקא מבירור דברים תחתונים דכעת. וזהו ענין אשת חיל עטרת בעלה שבה יהי' מאיר אור טוב טעם ודעת הנעלם וגנוז דהיינו בחי' מו"ס, שלמעלה מבחי' ח"ע דאצי' דאתפתחא לל"ב נתיבות, אבל מו"ס לא אתפתחא בנתיבות, שכעת הוא באבן טוב בחי' דומם, ויהי' האור אז בהתגלות ויהי' תהו במדריגה יותר גבוה מן התיקון כי גם תיקון יהי' אז, אבל בתהו יהי' האור יותר גבוה אחר הבירור.

והעולה מזה שבחי' ההתגלות מפנימיות הכתר שהוא מו"ס ועתיק זה יהי' דוקא אחר שלימות הבירורי' דתהו, והטעם הוא דהנה מו"ס הוא מקור כל הבירורים כי מה דאיתא שבחכמה אתברירו שרשה מן מוחא סתימאה הנעלמה ששם עיקר הבירור, וע' באגה"ק בד"ה למה נסמכה, ואחר שנתבררו אז יהי' גילוי מו"ס תענוג עליון תכלית השלימות, ואז יהי' התגלות פנימיות טעמי תורה שז"ע ישקני מנשיקות פיהו. ואז יקויים מ"ש אנכי אשלח גדי עיזי' מן הצאן כמו שפי' בזח"ג הנ"ל אתריך ואשדר ליה, ויקויים מ"ש בלע המות לנצח, וכמו שארז"ל ברבות ר"פ מקץ ע"פ קץ שם לחשך כ"ז שיצה"ר בעולם חושך וצלמות בעולם נעקר יצר הרע מן העולם אין אופל וצלמות בעולם. אך הנה כ"ז נמשך ע"י בחי' היום לעשותם בבחי' גליא שבתורה שהוא לבוש אל הפנימיות, וע"י הלבוש יומשך אח"כ גילוי הפנימיות, ולכן נק' ערבון שכמו בגשמיות ענין הערבון הוא בכדי [שיהי'] בטוח בדבר, כן ע"י ערבון זה דלבוש שהוא בחי' גליא שבתורה אנו בטוחים לגילוי הפנימיות אשר לזה אנו מקוים.

ואמנם עדיין צ"ל הלא הערבון צריך להיות שוה יותר, וכמו בגשמיות שהערבון שנותנים בהכרח הוא שיהי' שוה יותר מכמה שמאמינים עליו, דאל"כ אינו ערבון, וא"כ איך בחי' גליא שבתורה הוא הערבון על גילוי הפנימי' שיהי' לע"ל. אך הענין הוא דהנה ארז"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנא' להנחיל אוהבי יש, יש בגימ' ש"י, שענין בחי' ש"י עולמות הוא מחצה דכתר שהוא בחי' תר"ך עמודי אור שהם תרי"ג מצות דאורייתא וז' מצות דרבנן, א"כ מעשה המצות עצמן תרי"ג וז' דרבנן אם שהם מבחי' גולגלתא דחפיא על מוחא כנ"ל מ"מ הרי הן כלליות תר"ך עמודי אור, ולכן ארז"ל יפה שעה א' בתשובה ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב להיותם כלליות תר"ך כו' לכן הן הן הערבון על גילוי ש"י עולמות דלע"ל.

ומעתה יובן ענין הערבות מה שישראל ערבין זב"ז כמארז"ל בסוטה דל"ו ע"ב דהנה נת' במ"א בד"ה מנורת זהב שז"ע המנורה, מקשה תעשה המנורה, שע"י המקשה שמקישים אותה נעשה מה שלמעלה למטה ומה שלמטה למעלה ונתערב הכל תחתון בעליון ועליון בתחתון,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כך כל ישראל ערבים זב"ז כלומר מעורבי' זה בזה, וכמ"ש ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם (ביחזקאל סס' ל"ד), שכמו האדם שיש לו ראש ורגל והראש מקבל חיות גם מהרגל שצריך לו, וכמשנ"ת מזה במ"א באורך, כך כל ישראל ביחד נקראים קומה שלימה וכמ"ש בפ' נצבים ראשיכם שבטיכם זקניכם וגו' טפכם וגו' שחשיב שם עשרה מדריגות כו' וכולם יחד הם קומה שלימה אחת, וז"ע שהם ערבים זב"ז כי כשנעשה כאב ברגל כל הגוף מרגיש, וכמארז"ל ברבות ויקרא פ"ד ע"פ שה פזורה בירמי' סי' ה' מה השה הזה לוקח כו' וכל איבריו מרגישי' כך א' מהם כו' וכולם מרגישי' תני רשב"י משל לבני אדם שבאים בספינה והתחיל אחד מהם לקדוח תחתיו כו' א"ל כו' א"ל מה אכפת לכם תחתי אני קודח, והיינו מטעם הנ"ל שכולם הם קומה אחת ונמצא כי לפ"ז פי' ערבות מל' עירוב וכענין שארז"ל ספ"ה דשבת ע"פ ואת ערובתם תקח דברים המעורבים בינו לבינה כו'.

וע' בספר הגלגולים פ"ד שכ' שאע"פ שכל ישראל ערבים זב"ז לפי שכולם נכללו בנשמת אדה"ר שנשמתו היתה כלליות כל הנשמות, עכ"ז מי שהוא עם חבירו משורש אחד הם ערבים זל"ז ביתר שאת, [והיינו כמו עד"מ שעם היות כשלוקה באבר א' כל הגוף מרגיש, עכ"ז אותו האבר מרגיש ביתר שאת, א"כ מי שהם מאבר אחד הם ערבים זל"ז ביתר שאת], ועפ"ז יובן מה שיהודא דוקא נכנס בערבות עבור בנימין יתר על כל אחיו, דהנה יהודא ובנימין יש להם שייכות גדול זל"ז ביתר שאת משאר אחיו, כי הנה יהודא הי' מלך שבאחים, והי' מרכבה לבחי' מלכותך מלכות כל עולמים ולכן כשנולד יהודא אמרה לאה הפעם אודה שההודאה הוא במל' וכנודע ממ"ש בת"ז איהי בהוד, ובנימין הוא בחי' רוחא דשביק בגוה, בחי' ז"א, וע' מענין בנימין בזח"א ויצא דקנ"ג ע"ב, ובפ' וישלח דקע"ה ע"א ובמק"מ שם, ובפ' ויחי דרמ"ז ע"ב, ובענין יהודא עיין ברמ"ז ר"פ ויקרא, ועמ"ש בד"ה יהודא אתה בת"א פ' ויחי, ולכן הי' יהודא ערב ליעקב אביו אודות בנימין כי יש להם קירוב זל"ז ביותר, ולכן שבט יהודא ובנימין היו תמיד לאחדים, וגם המזבח הי' בחלק יהודא ובנימין, כי שניהם הם בבחי' מל', וכמ"ש בכתהאריז"ל שכל מי שהוא קרוב יותר הוא יותר בערבות כי הם מעורבי' זל"ז ביתר שאת כו' ולכן ויגש אליו יהודא דוקא כו'.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

כי מראש צורים אראנו כו', ש"פ בלק, תער"ג

כי מראש צורים אראנו כו', ואי' במד"ר בא פט"ו מראש צורים אלו האבות, מוצאים אנו מתחלה הי' המקום מבקש לכונן את העולם ולא הי' מוצא עד שעמדו האבות, משל למלך שהי' מבקש לבנות מדינה כו' בא ליתן היסוד והיו המים עולים מן התהום ולא היו מניחים כו' ומצא שם צור גדול אמר ע"ז אני קובע את המדינה כו', כך מתחלה כו' והי' האלקים מבקש לכונן את העולם ולא היו הרשעים מניחים כו' כיון שבאו האבות וזכו אמר הקב"ה על אלו אני מכונן את העולם שנא' כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל כו'. ולכאורה המדרש תמוה דמהו"ע שהי' הקב"ה מבקש לכונן כו' ולא הי' מוצא כו', ומהו"ע לכונן שא"ז בריאת והתהוות העולם כו'. וגם אומרו מוצאים אנו משמע שזה דבר פשוט שהי' המקום מבקש לכונן כו' והיכן מצינו זאת, דעל ברה"ע אמרו במדרש ע"פ שוקיו עמודי שש שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראותו כו', אבל היכן מצינו שהי' מבקש לכונן את העולם כו', ומהו הפשיטות בזה כ"כ שהי' מבקש לכונן כו'. גם מהו"ע ולא היו הרשעים מניחין אחרי שהי' מבקש לכונן איך לא היו מניחין כו', גם אומרו עד שבאו האבות וזכו כו' מפני מה האבות דוקא זכו לזה שעליהם אני מכונן כו'. גם צ"ל דקדוק ל' וזכו דלכאו' הול"ל סתם עד שבאו האבות כו'. גם צ"ל אומרו שהי' המקום מבקש כו' דשם המקום אינו רגיל כ"כ בדרז"ל מפני מה או' ש' המקום כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל שבס' השתל' בע"ס דאצי' יש הפרש בין השתל' שלצורך האצי' ובין ההשתל' שלצורך בי"ע, והיינו דבהשתל' הע"ס גופא אינו דומה ההשתל' דלצורך בי"ע להשתל' שלצורך דאצי' כו', דלצורך האצי' ההמשכה מספי' לספי' הוא בחי' אור שמעין העצם כו', וההמשכה בהע"ס שלצורך בי"ע הוא בבחי' הארה נבדלת כו'. ונת' שבכל ספי' יש אבי"ע שהן ד' מדרי' דצח"מ שגם במדבר יש ד' מדרי' אלו כו' והיינו שגם בשכל יש ד' מדרי' אלו כו', ודומם וצומח הן בבחי' נבדל וכמו שכל שבעשי' ושכל שבטבע כו', וחי הוא בחי' המוחין רק שזהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בחי' שכל שבדבור, ולמעל' יותר הן בחי' המוחין השייכים למדות כו', ומדבר הוא בחי' עצמות המוחין כו'. והדוגמא מזה שגם באצי' (שזהו בחי' מדבר בכלל) יש בכל ספי' ד' מדרי' אלו, ועיקר בחי' אצי' הוא בחי' עצמות המוחין וההמשכה שלצורך בי"ע הוא בחי' דומם וצומח שבמדבר וגם בחי' חי שבמדבר שא"ז עצמות המוחין כו'.

קמט) **ולהבין** בתוס' ביאור איך שההמשכה בע"ס דאצי' גופא שלצורך בי"ע הוא בבחי' הארה נבדלת כו'. הענין הוא דהנה ידוע שיש ב' אופנים בעו"ע, הא' שהעלול הוא מהות נבדל מהעילה רק שנמצא כלול בהעילה וההתגלות שלו הוא ע"י העילה, אבל בעצם מהותו הוא מהות נבדל מן העילה כו', וההשתוות שלהם הוא רק מה ששניהם הם מציאות רוחני וע"כ העלול הוא כפי אופן העילה דעם היותו מהות אחר בעצם מ"מ ה"ה מצטייר ומתגלה כפי אופן העילה כו', דלהיותו מציאות רוחני וההתגלות שלו הוא ע"י העילה ע"כ הציור וההתגלות שלו הוא כפי אופן העילה כו', אבל בעצם הוא מהות אחר נבדל מהעילה כו'. והב' הוא שהעלול הוא התפשטות העילה ואינו מהות אחר ממנו כו', וכמו הענף המתפשט מן האילן שהוא ממהותו של האילן רק שאינו גופו של האילן כ"א ענף המתפשט ממנו אבל אינו מהות נבדל כו', וכמו"כ יש בעו"ע שאין העלול נבדל מן העילה ויש שהוא בבחי' מהות נבדל ממנו והוא מ"מ בבחי' עו"ע כו' (ועמשנת"ל פל"ט). ויובן זה עד"מ משכל ומדות ומחדו"מ שכולם הם בבחי' עו"ע וכנודע דמדות מן השכל הן בבחי' עו"ע כו', דלידת והתגלות המדות באה מן השכל דכאשר מבין בשכלו שהדבר טוב לפניו ה"ה מתעורר באה' וכאשר מבין שלא טוב לפניו הדבר אינו רוצה בו כו', והתגלות המדות הן לפי אופן השכל (והיינו בחי' הדקות והחומרי' של המדה והו"ע התוקף והחלישות כו') דלפי אופן השכל המחייבם את המדות כך המה המדות כו', וכן מחדו"מ הן בבחי' עו"ע כו', דמחדו"מ הן לבושים לנר"ן שבנפש שהן שכל ומדות וכח ההודאה שבנשמה שזהו בחי' נפש כו', שמהן משתלשלים הלבושים דמחדו"מ בדרך עו"ע כו'. והענין הוא דהנה מחדו"מ המבו' כאן אין הכוונה אותי' המח' ואותי' הדבור ואותי' המעשה שהן אותי' הכתב כו', כ"א הכוונה על כח המח' וכח הדבור כו', דהנה ידוע דמה שהאותי' באים מן המוצאות אחה"ע מן הגרון גיכ"ק מן החיך כו', א"ז שעצם התהוותם הוא מהמוצאות כו', והיינו שנא' שמקודם אינם נמצאים האותי', ובהמוצאות הוא שנתהוו האותי' דכאן נמצאו וכאן היו כו', שהרי גם הבע"ח יש להם המוצאות ואינם יכולים לדבר וכן האלם יש לו כל המוצאות כו', אלא דעיקר האותי' הן בעצם הנפש והוא כח ההתגלות שבנפש, ויש כ"ב מיני כחות התגלות בנפש דכל ההמשכות וההתגלות שבנפש הוא ע"י כח ההתגלות שבו כו', וכמו ההמשכה מכח השכל שבנפש ומכח המדות שבנפש הכל הוא ע"י האותי' שבנפש שזהו כח ההתגלות שבנפש כו', וכאשר באה ההמשכה וההתגלות מן הנפש הנה האותי' (שזהו כח הגילוי של ההמשכה ההיא) נמצא כלול בהאור וההמשכה שמהנפש כו', דתחלת ההמשכה וההתגלות הוא ע"י האותי' שהוא כח ההתגלות כו', ואח"כ נמצאו כח הגילוי שהן האותי' כלולים בההמשכה וההתגלות כו', ואח"כ כשבאים בהמוצאות נעשים בבחי' מציאות במורגש שע"י הוא הגילוי ממש כו', אבל עיקר האותי' הוא כח ההתגלות שנמצא בעצם הנפש וכן בהגילוים מהנפש כו', שהרי הדבור שמהמוצאות לבד יכול להיות גם בבע"ח וכמו עוף הזרזיר או הפופגאי שמלמדים אותו לדבר, ומ"מ אינו בכלל מדבר לפי שאין בהם כח ההתגלות כ"א שמלמדים אותם להניע המוצאות ועי"ז באים האותי', ולכן א"י לדבר רק מה שמלמדים אותם כו', וא"ז ענין הדבור דענינו הוא כח ההתגלות ועי"ז בא הדבור מהמוצאות כו'. ונמצא מובן איך שאותי' המחדו"מ הן בדרך עו"ע שהרי נמצאים כלולים בהאור והגילוי שמהנפש ובאים מהן בדרך ממילא כו' (ועמשנת"ל פקמ"ז), ואותי' המח' שייכים יותר אל המוחין ואותי' הדבור שייכים יותר אל המדות כו' (ולכן אותי' המח' הן בדקות יותר כו'), ומ"מ ה"ז בבחי' מהות אחר מהכחות שבנפש (שזהו ההמשכה מהנפש) ובבחי' נבדל מהם כו', שהרי בנפש הוא רק כח ההתגלות שבנפש (שהוא כח נבדל כו'), וכמו"כ בההמשכות שמהנפש ה"ז רק בחי' הגילוי שלהם לא עצם מהות הכח כמו השכל או המדות כו' (והגם שהמדות הן ג"כ התגלות כו', זהו מפני שהן הארה לבד כו', וכמשנת"ל ד"ה ואשים דברי בפיך, אבל בעצם מהותם הן בחי' חו"ג וכה"ג, והאותי' עצם מהותם הוא כח ההתגלות כו'), וכמו"כ המדות הן מהות נבדל מן המוחין שה"ה כחות אחרים לא שכל כו', וכל ענין המדות הו"ע ההרגשה דהרגשת עצמו הוא יסוד המדות ואא"ל שום מדה כמו אה' או יראה בלי הרגשת עצמו כו' (וזהו שהדעת הוא חיות המדות ופנימיותן כו' וכמ"ש במ"א), וגם המדות הן בבחי' התפעלות כו', דבמוחין אינו שייך כ"ז שאינם בבחי' הרגשה אדרבה הן בבחי' ביטול והנחת עצמותו כו' (וכמא' כל גיא שוטה כו' וכמו ראית איש חכם בעיניו כו'), ובכדי לבא על אמיתית השכל זהו דוקא כשלא יש הרגשת עצמו כו', וכן המוחין אינם בבחי' התפעלות אדרבה ההתפעלות מבלבל אל המוחין כו', וכן הרגש עצמו מבלבל אל המוחין כו' וכמ"ש במ"א, הרי שהמדות הן מהות נבדל מן המוחין כו', ומאחר שהן מהות נבדל הרי גם הארת המוחין שמאיר בהמדה אינו עצמו' המוחין כו'.

קיצור. ויקדים איך שיש ב' אופנים בעו"ע, הא' שהעלול מהות נבדל מהעילה, וכמו מדות שנולדים מן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השכל ולפי אופן השכל, וה"ה מהות אחר שהן בבחי' הרגש עצמו ובהתפעלות, והמוחין הן ביטול והנחת עצמותו ובלי התפעלות, וכן כח המחו"ד הן עו"ע משכל ומדות, דכח מחו"ד הוא כח ההתגלות שבנפש שע"י הוא ההמשכות והגילוים מהנפש, וכן ההמשכות יש בהם כח הגילוי וזהו כח המחו"ד, וא"כ ה"ז בדרך עו"ע, והרי האותיות הן מהות נבדל מהנפש והגילוים, וממילא גם הגילוי שבהם הוא הארה נבדלת.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

מ) **והנה** בעומק יותר המחדש בטובו בכי"ת מע"ב קאי על בחי' ממכ"ע, דכללות האור דבחי' ממכ"ע שהוא בבחי' או"פ הוא שבא ע"י הפסק הצמצום, והוא הצמצום הראשון שהי' באוא"ס ב"ה, דצמצום הראשון הגם שהוא סילוק האור לגמרי דאור הראשון דזהו ההפרש הכללי בין צמצום הראשון להצמצומי' שבס' השתל', דהצמצומי' שבס' השתל' אינם בבחי' סילוק לגמרי כ"א מה שהוא צמצום ומיעוט לבד. משא"כ צמצום הראשון דאינו רק מיעוט כ"א הוא סילוק האור לגמרי, ומ"מ הנה בזה משתוה הצמצום הראשון להצמצומים דסדר ההשתל' דכוונתו בשביל הגילוי, ורק שהוא חלוק באופנו לבד, דהצמצומי' דס' ההשתל' הנה אופן צמצומם הוא בדרך מיעוט, וצמצום הראשון הנה אופן צמצומו שהוא בדרך סילוק, אבל בכוונת הגילוי כולם שוה, וטעם הדבר מה שהצמצום הראשון הוא באופן כזה שהוא בדרך סילוק לגמרי דאור הראשון הוא מפני מעלת האור דאוא"ס שלפה"צ שהוא חלוק בענינו מהאורות דאוא"ס שלאחה"צ, דהנה אחר הצמצום הנה המדרי' העליונה שהיא שייכה להמדרי' התחתונה הרי יש לה גם ערך אל המדרי' התחתונה וא"כ ענין הצמצום הוא רק למעט שיהי' נמשך רק למקום הראוי אבל באורות דאוא"ס שלפה"צ הנה גם המדרי' העליונה שהיא שייכה אל התחתונה, וכמו התפשטות האור דאוא"ס שלפני הצמצום (שהוא ו"ה דש' הוי' דאתה הוא הוי' לבדך) שהוא האור השייך אל העולמות אבל אינו בערך המדרי' התחתונה ולזאת צ"ל הצמצום בדרך סילוק, אבל כוונתו הוא בשביל הגילוי, ולכן על ידו נתגלה האור השייך אל העולמות, ואחר הצמצום נמשך גילוי אור הקו שאינו כמהות אור הראשון, והגם שאינו אור אחר שהרי גילוי הקו הוא ע"י הקירוב דאוא"ס שחזר והאיר, ומ"מ הרי הכל הוא ע"י הצמצום, דהנה אי' בע"ח דאחר הצמצום חזר והאיר היינו דהאיר האור הראשון והמשל בזה כמו הרב שצריך להשפיע שכל לתלמידו, הנה התלמיד אינו בערך כלל אל הרב, וצריך הרב להעלים אור שכלו העצמי לגמרי כאלו לא השכיל שכל כלל, ואח"כ הנה לצורך ההשפעה צריך להשיג אור שכל, והיינו שבא לכלל שכלו הקדום ואז נמצא אצלו אור שכל השייך אל המקבל היינו מה שלפ"ע המקבל, ומקשינן בזה דמאחר שלצורך ההשפעה צריך להמשיך שכלו הקדום א"כ מהו התועלת של הצמצום, ומתרצינן דבזה שסילוק וצמצום אור שכלו העצמי נתגלה חיצוני' האור שכל שיש לו שייכות אל המקבל, וגם זה הוא אצלו כמרחף על מוחו בלבד, ועומק נקודת ענין זה הוא דע"י הנחת המשפיע שמניח א"ע לסלק אור שכלו העצמי הנה עי"ז מתגלה חיצוני' אור שכלו ונמשך בזה עצם עצמותו ממש, וכמו"כ הוא באור הקו שהוא המשכה מפנימי' האוא"ס הבל"ג, וזהו חזר והאיר שהאיר אור הראשון, אבל מ"מ הוא בא ע"י צמצום ורשימו לכן הנה המשכת הקו נק' בשם מזל וכמא' הזהר האי חוטא יקירא קדישא כו' אקרי מזל דהיינו המשכה בבחי' שערות דהשערות יונקים מהמוח אבל ע"י הפסק עצם הגלגלת, ולכן גילוי הקו נק' בחי' יש מאין כמ"ש בלק"ת ד"ה תקעו הב'.

קיצור. צמצום הראשון בבחי' סילוק, צמצומים דסדר השתל' בבחי' מיעוט, כולם כונתם בשביל הגילוי, הקו הוא מה שחזר והאיר אור הראשון אבל בא ע"י הצמצום.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ליל ב' כ' כסלו תרצ"ג – בסעודה

יג. בשנת תרל"ט היתה הקביעות של י"ט כסלו ביום ראשון. בשבת קודש י"ח כסלו אמר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש את מאמר הדא"ח "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ", וביאר כי על ידי העבודה של "גוי אחד בארץ" נעשית האחדות ב"אתה" וב"שמך". ויבאר ההפרש בין האחדות העצמית של "אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנברא העולם"[12], ובין האחדות שנעשית על ידי העבודה.

הסדר בכלל אצלו היה, שבליל א' של י"ט כסלו, היתה הסעודה נקראת על שם כ"ק א"ז הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע, והיה שוהה בערך ט"ו או כ' רגעים, והיה אומר זוהי הסעודה שעורכת הנכדה. ולמחרת, ליל ב' של י"ט כסלו (היינו מי"ט לכ'), היתה הסעודה העיקרית, והיה יושב עם המסובים כחמשים רגעים, עד שעה בערך, ואז סיפר:

הרבי – רבנו הגדול – בבואו מדירת המנגד וראה גודל השמחה של החסידים עד כי התגוללו ברחובות פטרבורג, היה מפחד, ופחדו היה לא מן הענין עצמו, כי חירות גמורה ניתנה לו, כי־אם פחדו היה מההתרחבות וההתפשטות של הנצחון. למחרת ביום ד' בבוקר אחרי התפלה[13] אמר כ"ק רבנו הגדול: על יום הרביעי נאמר[14] "יהי מארת" חסר כתיב, ופירש כפירוש הרמב"ן שאור שנברא ביום ראשון שימש ג' ימים, "ג' דורות, הבעש"ט, הרב המגיד" – וכאן הפסיק לזמן מה (וסיים כ"ק רבנו הגדול) "ביום הרביעי נטלו המאורות[15], אבל בו ביום נתלו המאורות, נתלו בתי"ו, כעת הדבר תלוי בחסידים, בכם הדבר תלוי".

במשך יום רביעי נודע ענין החופשה בכל העיר פטרבורג, ולפנות ערב התאספו אנשים המון רב, ואמר הרבי שלא יאמר חסידות. ניגשו אליו שני יהודים שהתפרצו מבין הקהל ואמרו – לרבנו הגדול – "התרחקנו ונידחנו עד ראסיי, עד ה' בנו, שעובדים אנו את השי"ת ומקיימים כל אשר ידוע לנו על מה שכתוב בתורה הקדושה, רבי! יאמר נא דבר תורה ויחזק את לבבנו לעבודת הבורא ב"ה!".

כעבור משך זמן יצא כ"ק רבנו הגדול אל החצר ואמר דרוש המתחיל "כמים הפנים" כו', ואף כי היה הקור גדול, נהיה חם, והחום חדר בכל העצמות, בלשון זה שמעתי – מכ"ק אאמו"ר הרה"ק ־.

לפני שאמר הרבי מאמר חסידות זה, אמר: כתיב[16] "זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה". זה דור – שדורשיו – מנהיגי ופרנסי הדור, הם מבקשי פניך – את פנימיות אין סוף, ש"יעקב סלה", שיהודי פשוט, שהוא בבחינת "יעקב" י' עקב, הוא בכל מקום ובכל זמן בבחינת "סלה", חזק בחוזק ובנצחיות של אין סוף, "ויאבק איש עמו"[17] – העלו אבק עד כסא הכבוד[18]. לכאורה, היה צריך להיות כתוב "וילחם" ומהו "ויאבק"? אלא שיש מלחמה הנמשכת מן האבק בלבד, וכמו במחלוקת הנגרמת על ידי מחרחרי ריב, שכל יניקתם היא מן האבק. לאחר מכן אמר כ"ק רבנו הגדול הדרוש "כמים הפנים" וגו'.

ואמר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש, כי יסוד המאמר הוא תורת הבעש"ט נ"ע, ושאלו כ"ק אאמו"ר הרה"ק – ב"יחידות" – האם שמע רבנו הגדול מאמר זה מרבו הרב המגיד או ששמע אותו בשבתו במאסר? והשיבו בפנים צהובות: "כשרוצים לדעת הכל – מזדקנים מהר", וכשראה – כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש – כך מספר לי כ"ק אאמו"ר הרה"ק – שהדברים פגעו בי כו' (כפי שידועה התבטלותו הגדולה של כ"ק אאמו"ר הרה"ק לפני אביו כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר מוהר"ש, ובפרט בעת "יחידות") אמר לי: "סדר העבודה של תיקון הוא מלמטה למעלה, ולא מלמעלה למטה על ידי גילוי".

בדרוש "כמים הפנים" דשנת תרל"ט מדובר כל הענין הנ"ל של "זה דור" כו' ויש על זה שתי הנחות (של כ"ק אאמו"ר הרה"ק שלא השלימה, ושל רמ"ל[19] כל המאמר).

יד. את הפדיון־נפש להרה"ק ר' נחום מצ'רנוביל שלח בתחילת חודש אלול. בליל ראש השנה (ליל א') אחרי התפלה יצא כ"ק רבנו הגדול, וידוע שמנהגו היה שלא דיבר כלל בליל א' של ראש השנה, ובאותה שנה שינה ממנהגו ושאל: "היכן דבורה לאה?", וכשראה

12) מתפילת השחר.
13) י"ט כסלו היה אז ביום ג' בשבוע.
14) בראשית א, יד.
15) וכנ"ל הסתלקות הבעש"ט נ"ע היתה ביום הרביעי.
16) תהלים כד, ו.
17) בראשית לב, כה.
18) חולין צא, א.
19) דודי הרה"ח ר' משה ליב שי' גינזבורג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אותה התחיל לומר "לשנה", ואך הספיק לומר את המלה "לשנה", קפצה ואמרה לאביה – רבנו הגדול – "לשנה טובה תכתב ותחתם"[20], "אבא, אל תדבר!".

ולמחרת ביום ב' דראש השנה, אמר רבנו הגדול חסידות עד הבדלה – רבנו הגדול היה אומר דא"ח ביום א' וביום ב' דראש השנה – ואחרי הבדלה קרא את בתו מרת דבורה לאה ואת בעלה הר' שלום שכנא לחדרו, והר' שלום שכנא עמד ליד הכותל ובכה, ואמר: "מה עושים עם ילד בן שנתיים, ועוד ילד כזה?", וביום צום גדליה נסתלקה. ולקח רבנו הגדול את נכדו ה"צמח צדק" לחדרו ושם היה ישן.

כשנעשה בן שלש שנים ציווה רבנו הגדול שיישן ליד ארון הספרי־תורה, בד' אמות של תורה.

פעם אחת בהיותו בחדר כ"ק רבנו הגדול (אחר פטירת אמו) התעורר כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" משנתו ובכה, ואמר "אמא, קחי אותי אליך", ואמו זצ"ל הרגיעה אותו ואמרה לו: "לא, לא, תישן במנוחה, הסבא נמצא כאן, הישאר אצל הסבא".

טו. לפני הבר מצוה של כ"ק אאמו"ר למד אתו אביו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש "תניא", וסיפר לו אז ג' דברים:

א) ברוך השם שהסבא הזקן, הרבי (אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש כשהיה אומר הסבא הזקן היתה כוונתו לרבנו הגדול, וכשהיה אומר הסבא או הסבא שלנו[21] כוונתו היתה על כ"ק אדמו"ר האמצעי), נאסר בתקנ"ט ולא בתקל"ט, שכן מה היה עושה אז? הרי היו צריכים אז ל"מקיפים" וכו', להבעיר את העולם, ולא זו הכוונה.

ב) אגרת הקודש המתחילה "פותחין בברכה" נכתבה והתפרסמה עשר שנים לפני כתיבת האגרת "קטנתי".

ג) מתחילה היה הסיום של אגרת הקודש "קטנתי": "ורוח נכאה כו'" ואחרי שאמר – רבנו הגדול – ג' פעמים בליאזנא המאמר "כמים הפנים" וגו' כפירוש רש"י ולא כתרגומו, הוסיף אז באגרת "קטנתי" הנ"ל את התיבות "וכולי האי ואולי יתן ד' בלב אחיהם כמים הפנים וגו'", ובזה נטע אצל החסידים מדות טובות. כאשר כ"ק אאמו"ר הרה"ק למד אתי את האגרת "קטנתי", אמר לי שבעת שכ"ק אאזמו"ר אביו אדמו"ר מוהר"ש למד אתו את האגרת "קטנתי" אמר לו שאילו הרבי – רבנו הגדול – לא היה כותב את שלוש המלים "במדת אמת ליעקב" (באגרת הקודש "קטנתי") היו לו עוד חמשים אלף חסידים, אך הרבי דורש את מדת האמת.

המגיד העניק לרבנו הזקן חיוך, ובו היה בכוחו של רבנו הגדול "לקנות" את העולם, ורק להיות כל עבודתו של כ"ק רבנו הגדול לנטוע ענין העבודה הפנימית אצל חסידים, לא רצה להשתמש במה ששייך ל"מקיפים" שבנשמה.

20) כידוע אשר הנוסח הקבוע הוא "לשנה טובה תכתב ותחתם" בלשון יחיד, ולא בלשון רבים "תכתבו" כו', וכך היו אומרים לכל כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים.

21) לפי שכ"ק א"ז הרבנית רבקה נ"ע גם כן נכדתו.

~ אגרת קודש מהרבי הריי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ט

במשך היום התפרסם בעיירה שבבית המדרש של הקברנים, נמצא אורח יהודי מוזר שבשעה שלוש אחר הצהריים עדיין התפלל (= שחרית). כמה אברכים למדנים וכמה מנכבדי העיר ולמדנים גדולים היו סקרנים לראות את האורח המוזר, והלכו לבית המדרש של הקברנים להתפלל מנחה.

ר' מרדכי לא ידע על הנעשה, כאשר נעמד המנין לתפילת מנחה, התפלל גם הוא (= ר' מרדכי) עם המנין, כאשר הנוכחים סיימו את תפילת שמונה־עשרה, המתין החזן עם חזרת הש"ץ עד שר' מרדכי סיים את תפילת שמונה־עשרה, (= גם) כל היושבים במזרח סיימו את תפילת שמונה־עשרה, וכולם מביטים לעבר סוף הכותל הדרומי, היכן שר' מרדכי עומד ומתפלל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמונה־עשרה, עבר זמן ניכר עד שסיים ר' מרדכי את תפילת שמונה־עשרה ואז התחיל החזן את חזרת הש"ץ בקול.

ר' מרדכי לא הרגיש כלל שמביטים בו, ושהמתינו עבורו עם חזרת הש"ץ בקול.

לאחר תפילת מנחה, הי' אחד הנוכחים לומד בפני המנין אגדת 'עין יעקב', וכאשר התיישבו הנוכחים סביב השולחן, הצטרף גם ר' מרדכי לשבת עם כולם יחד.

תוך כדי כך, מכריז אחד מהבאים הנכבדים:

אולי אפשר לכבד את האורח באמירת 'עין יעקב', ואם יכבדנו האורח בשיעור אגדה – נשמח מאוד.

ר' מרדכי לא נתן שיפצירו בו יותר מדי, לקח את הספר 'עין יעקב', שאל היכן אוחזים והחל לומר את האגדה במסכת חולין דף צ"א עמוד ב', על הפסוק "ויחלום והנה סולם מוצב ארצה", הסביר את הענין של הסולם ושיר המלאכים, ואת השיר "שמע ישראל" שבני ישראל אומרים, את כל זה הוא הסביר בצורה ברורה ומובנת, (= הרי) ר' מרדכי היה למדן ומקובל והיתה לו ידיעה מלאה במדרש וזוהר, ולמד הרבה ספרי קודש, במילא יכל להסביר טוב דברי אגדה.

קהל השומעים נהיה בכזו התפעלות גדולה ממה ששמעו מהאורח, עד שלא הרגישו איך חלף הזמן ונהיה מאוחר מאד. התפללו מעריב והתפזרו.

אחד הנכבדים, הזמין את ר' מרדכי להתאכסן בביתו, אבל ר' מרדכי סירב ונשאר הלאה בבית המדרש.

ר' מרדכי שוב ניסה לשוחח עם חברו, ר' חיים פרוש – אך ללא הועיל. דבר שגרם לו – לר' מרדכי – צער גדול. והוחלט אצלו שלא יעזוב את בית־המדרש כל זמן שלא יפעל על חברו ר' חיים שישנה את דרכו.

למחרת נשנה הסדר כביום הקודם. וכאשר הגיע זמן לימוד 'עין יעקב', שוב כיבדו את ר' מרדכי שילמד את השיעור, ור' מרדכי עשה זאת בשמחה – בקוותו שעל־ידי הלימוד יוכל להכניס קצת חיות ביהודים הללו.

בלימוד שהיה הפעם, הסביר ר' מרדכי בהרחבה את דרשות חכמינו ז"ל על הפסוק "ובגפן שלושה שריגים". והאריך בדברי ריש לקיש על מאמר זה: אומה זו – לגפן נמשלה. קודם הסביר ר' מרדכי בהרחבה את מהותו של ריש לקיש, לפי שתי הדעות שישנם ב"ראשונים" על מהותו של ריש לקיש: דעה אחת הסבורה שריש לקיש היה גזלן פשוט, ורב יוחנן החזירו למוטב ולימדו תורה, ואחר־כך נשא את אחותו. ודעה שניה שריש לקיש היה למדן גדול גם לפני פגישתו עם רב יוחנן ליד הירדן, אלא שזנח את תלמודו והתחבר לגזלנים, ורב יוחנן החזירו בתשובה והשיא לו את אחותו.

בטוב טעם והסברה יתירה, הטעים ר' מרדכי שהזמורות הם ה'בעלי בתים', והעלים הם עמי־הארץ שעסוקים בכל עניני העבודה בעולם ובעבודת האדמה.

ללימודו של ר' מרדכי ב'עין יעקב' יצא שם בעיר, ובכל בתי המדרשות ובחוצות העיר שוחחו על כך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השבת קרבה, וטובי הנכבדים הזמינו את ר' מרדכי לבתיהם, אך הוא סירב לכולם.

לו – לר' מרדכי – היתה דאגה גדולה שכמה ימים גרמה לו עינויים: מה יעשה בקשר לטבילה בשבת בבוקר, ברור שלמקוה לא יוכל ללכת, ולנהר – חושש הוא ללכת שמא יראהו מישהו, עד שהחליט ללכת לטבול בנהר כאשר יהיה עדיין חשוך.

שבת שמחה היתה לר' מרדכי, ביום ששי בלילה בשנתו הוא ראה את הרבי – הבעל־שם־טוב – בחלום, וגם שמע דברי תורה.

ר' מרדכי התעורר בכוחות רעננים ובלב שמח, בבית המדרש וברחוב היתה עדיין אפילה, והלך לטבול בנהר, ובשמחה רבה הגיע חזרה לבית המדרש, החל להפציע השחר, וכאשר היה כבר אפשר לראות ישב ללמוד זוהר.

עבר זמן מה עד שאנשי "חברת תהלים" החלו להתאסף – כפי המנהג שבשבת מתחילים לומר תהילים מאוחר יותר מאשר בימי השבוע –

באמת היתה רחמנות לראות איזה צער אפף את ר' מרדכי בראותו את ר' חיים הולך בעיניים עצומות ומישהו מוביל אותו בידו, לר' מרדכי זה גרם צער עמוק,

בשבת זו התפלל ר' מרדכי במצב רוח מיוחד, ברכתו של הרבי (= הבעל־שם־טוב) שתהיה לו אהבה ויראה – מתקיימת.

ר' מרדכי שכח לגמרי היכן הוא נמצא, הוא התעמק והיה טרוד בתוכן מילות התפילה, ועל־ידי מחשבתו ריחף בספירות העליונות ובפרצופים העליונים אותם ידע על־פי קבלה, הנה הוא – ר' מרדכי – נמצא עם מחשבתו בספירה זו, והנה הוא נמצא בספירה זו.

ר' מרדכי חי בתפילתו זו. רואים במוחש שכח עליון פועל בקרבו, הוא – ר' מרדכי – היה בשבת זו בהתפעלות ובהתלהבות כזו עד שדומה כאילו עוד מעט מגיע הוא לכלות הנפש. לעומד מן הצד – ורואה את תפילתו של ר' מרדכי ואת תנועותיו שמפעיל בהתאם למנגינה שהוא שר – יש את הרושם כאחד שנפשו יוצאת לדבר שאהוב עליו ביותר. גם הגוף רועד מרוב התרגשות. רואים שיש כאן תנועה סיבובית, 'רצוא ושוב'. זאת אומרת: רגע אחד רואים תנועה של כליון – "רצוא", בהם הפנים חיוורות כסיד, העינים פקוחות ומביטות בצורה מעמיקה ולמרחק ללא תנועת חיים, וכל הגוף מונח כאבן שאין לה הופכין, ותיכף מגיע ה"שוב" – רגע של חיות, הפנים החיוורות כמת מקבלים צבע אדום לוהט, העינים מתמלאות בתענוג חיוני גבוה ביותר, והגוף מתנועע לו ברוגע נעים לפי קצב הניגון שמושר באותו זמן.

חלום הלילה של ר' מרדכי, בו ראה את הבעל־שם־טוב ושמע תורה מפיו, ריענן את ר' מרדכי והביא לו הרבה כח וחיות. ריחוק מקום בגשמיות אינו גורם שיהיה גם ריחוק מקום ברוחניות, ור' מרדכי מרגיש שהוא עומד על יד רבו, ותפילתו היום היא במדה ואופן הנכונים כפי שרוצה הבעל־שם־טוב.

לכולם מוכרת היטב אמרתו של הבעל־שם־טוב על הפסוק "בא אל התיבה",

הבעל־שם־טוב אומר שהנשמה יורדת לעולם הזה, והאדם עסוק בצרכי החיים כדי לפרנס את בני ביתו מיגיע כפיו (דוקא),

— כפי הידוע, סבר הבעל־שם־טוב שהיהודים צריכים להתעסק בעבודת כפיים יותר מאשר במסחר —

וכאשר (= האדם) עסוק בעניני עבודה, ודאגות הפרנסה אופפים אותו עד שהוא יכול חלילה להטבע בהם, הרי העצה לזה: "בא אל התיבה" — הידבק במילות התפילה שמתפללים, ובמילות התורה שלומדים. ובזכות דבקות זו במילים הקדושות של התפילה והתורה — אומר הבעל־שם־טוב — זה יגן שאתה ובניך, אשתך ונשי בניך יוושעו מהשם ית' בכל המצטרך.

הדביקות באותיות התפילה ובאותיות התורה, היא — בתורת הבעל־שם־טוב — אחת מהאמצעים הגדולים כדי להתעלות לדרגות הרוחניות הגבוהות.

"דביקות" — אומר הבעל־שם־טוב — היא המפתח הפותח את כל המנעולים. ודבר זה — להידבק באותיות התפילה והתורה — הרי היא בידו של כל אחד, כל יהודי אפילו הפשוט ביותר יכול להגיע לדביקות הגבוהה ביותר.

הוא — הבעל־שם־טוב — אומר שהאמונה התמימה האמיתית אשר יהודי פשוט ויהודיה פשוטה אומרים תהילים, היא הדרגה העליונה של דביקות.

הנשמה הרי היא שווה אצל כולם, אלא שאצל יודע־ספר ותלמיד־חכם פותחת הדביקות את שערי הידיעה בתורה, דבר שאצל יהודים פשוטים שאינם יכולים ללמוד לא קיים. אבל הזכות של הדביקות בתיבות התפילה, מעוררת אצל השם ית' רחמים, ופועל ישועה עבור זה שאומר את המילים הקדושות בדבקות, ואשר דבר זה מתקבל טוב יותר אצל יהודי ויהודיה פשוטים מאשר אצל תלמיד־חכם הגדול ביותר.

בתפילתו של ר' מרדכי, אתה רואה את "בא אל התיבה" בפועל, ראשו ולבבו שקועים בתפילה. כל פסוק, כל פיסקה, הם חלק חיים, כל תיבה שהוא מוציא מפיו מלווה על־ידי מנגינה חרישית של כלות הנפש. אין זו רק סתם מנגינה שמחה, אלא נגינת געגועים פנימית. נוסף לזה שר' מרדכי הוא למדן גדול היודע כל דרשות רבותינו ז"ל על הפסוקים הנאמרים בתפילה, הרי כל תיבה מכל פסוק מאירה לו באופן צח וברור, ונוסף לזה שר' מרדכי הוא מקובל היודע את מקומו של כל פסוק לאיזה עולם הוא שייך ולאיזה ספירה הוא שייך, הרי רואים אצלו כליון נפש וגעגועים, קולו מלא תחנונים וגעגועים, שזה פשוט שובה לב.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה א' ח' טבת תרפ"ד
ראסטאוו דאן

אל ידידינו אנשי שלומ' מתפללי
בהכנ"ס נוסח האר"י דבראנקס ה'
עליהם יחיו ויתענגו על רוב טוב בגו"ר

שלום וברכה.

במענה על מכתבם מיום י"ג כסלו הנחתם מאת ידידינו ר"פ שי' ויילער בשם הממונים והגבאים יחיו נכון הגיעני ומאד צדקה דרישתם לבאר להם הכל בפרטיות בהנוגע אל הלומדי תורה וכן בהנוגע בהפרט, אבל מובן הדבר כי כבד הדבר לעשותו לבאר כל דבר ודבר בפרטי פרטיות מפני כמה טעמים. והנה אתם עמם ידידינו הכי נעלה מו"ה דוד שי' שיפרין אשר זה כשלשה שנים שהנני בא אתו עמו בכתובים דבר דבר על אופנו, כל דבר בעתו ובזמנו, מן היום הראשון אשר נפתחו מהלך הפאסט עד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היום הנני משתדל להודיעו מכל דבר הנוגע בבבת עין יעקב למען אשר על ידו ידעו כל ידידינו אנ"ש שי' הנאהבים והנעימים, ובעזרת צור עולמים ידם רב להם יברכם האל הטוב, לבוא בעזרת אחים כדרישת הענינים אשר רבים המה.

כן הנה אתם עמם ידידינו הרר"ל שי' כהן מעיר ארשא פלך מאגיליעוו, אשר קיבל מאתי ברכת הפרידה בעיר מאסקווא - בקיץ תרפ"ב - אשר ראה וידע בצרת נפשי ר"ל בהיותי אז לדרוש בעצת הרופאים והמומחים ולמצוא תרופה להמחלאות הנוראות שבהם יסרני ה', ועשיתי שם כשנים עשר שבועות בצער גדול ר"ל עד אשר מצאתי רופאים, ודמי הרפואה והסמי מרפא עולים לסכומים עצומים, ומכל אוהבינו אוהביי וריעיי הרבנים המפורסמים עמדו מרח[ו]ק עד אשר בחדש כסלו - תרפ"ג - נוכחו לדעת כי מצב המחלה אנושה היא במאד, ויצעקו הלוך וצעוק ויתפללו איש איש במקומו ובעדתו לעורר את אנשי עדתם לקבוע זמני תפילה ותורה ברבים כי ירחם הש"י ויוקל המחלה, והאל הטוב ריחם עמו וצאן מרעיתו.

ובאשר רבים מידידינו אנ"ש שי' שואלים ודורשים להודיע להם בפרטיות מחיינו הפרטי והכללי בהנוגע ללומדי תורה, ואי אפשר לכפול הדברים פעמיים ושלש, עשרה ועשרים, ע"כ עשיתי כאמור ובזה הנני לבקשם כי יואילו נא בוא בכתובים את ידידינו מו"ה דוד שי' הנ"ל לקבוע מועד בזמן המוכשר לפניהם אשר יבוא אליהם ויביא אתו עמו האגרות והכתובים שנכתבו בעתם ובזמנם, ויקראו הכל כתוב הרבה בכתב ידי ומהם בכת"י מעתיק עם חתימתי, ויותר ממה שכתוב יבינו להשכיל, דיבור דיבור על תוכנו האמיתי באשר הוא, ויהי' הכל ברור לפניהם נצב כמו חי המחזה באשר הוא.

אמנם ידידינו אנ"ש שי' בא מועד לחשוב מחשבות בהנוגע למחיתם הרוחני, כי מי כמו[הם] יודע הכרח התאגדות ידידינו אנ"ש שי' והתועלת הכי נעלה שהביאה בימי המר והמצוק ל"ע ול"ע אשר בהם ועל ידם נשארה פליטה לשארית ישראל, אחרי המהומה הרעש הרעב הנגף והדבר ר"ל, והן המה אשר מעוררים בכל דבר טוב ומועיל בעזרתו ית', והקב"ה בורא רפואה קודם למכה.

ובאתי בכתובים עם ידידינו הר"ד שי' ואתו עמו עוד שנים הר"ר אלי' שי' והגביר מר קרעמער שי' אשר יבואו בכתובים עם ידידינו אנ"ש שי' בכל אתר ואתר כאמור שם בארוכה.

שילוחי תמיכה בכסף יואילו נא לשלוח לידידינו מר זאלמאנאוו שי' כפי אשר י[ו]דיעם ידידינו רד"ש שי', רק יואילו נא לכתוב מפורש אל איזה דבר הוא אם פרטי או ללומדי תורה או להחזקת בתי הטבילה ושארי הענינים שהנני עוסק בהם בעזרתו ית'.

ומה מאד חפצתי לדבר בארוכה בגודל הענינים המבוארים, ואשרי האיש יחזק בידי שאוכל להביאם בפועל טוב לטובה ולברכה, וכבר גזרו רז"ל (גיטין ס' ב') דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב. אבל מה אעשה יוסי שתק תורה מה תהא עלי'. ואתם ידידינו אנ"ש שי' הבו יד עזרתכם ברוח ובפועל להתעורר ולעורר באור כי טוב ואין טוב אלא תורה תמימה, ואז בעזרתו ית' אוכל לקיים פקודת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בדבר התורה והעבודה.

ובבקשה גדולה לפרסם דבריי אלה בין ידידינו אנ"ש שי' ואוהבי תורה ומחבבי שומרי מצוה ד' עליהם יחיו בין מכיריהם ומיודעיהם וכמאמר ז"ל חברא חברא אית לי' ואיש את רעהו יעזרו, ומבין כולם תצא תמיכה ואורה לישראל.

והיו ברכה ושלום כאו"נ וידי"ע הדו"ש ומברכם.

כללות ההנהגה צריכה להיות באופן של "לכתחילה אריבער"

משיחת שבת-קודש פרשת תזריע-מצורע, ה'תש"נ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ

הַשֵּׁם שֶׁל כָּל פָּרָשָׁה הוּא כְּמוֹ כּוֹתֶרֶת שֶׁמְּלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ עַל מָה אָנוּ הוֹלְכִים לִקְרֹא אוֹ לִלְמֹד. אֲבָל בַּפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ הַשֵּׁם לֹא נִרְאֶה כָּל כָּךְ מַתְאִים לַנּוֹשֵׂא הַמֻּרְכָּזִי שֶׁל הַפָּרָשָׁה. הַשֵּׁם שֶׁל הַפָּרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁקּוֹרְאִים הַשַּׁבָּת הוּא 'תַּזְרִיעַ'. שֵׁם זֶה לָקוּחַ מֵהַפָּסוּק שֶׁעוֹסֵק בְּאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה בֵּן זָכָר. וְאִלּוּ רֹב הַפָּרָשָׁה עוֹסֶקֶת בְּאָדָם שֶׁבַּגּוּף שֶׁלּוֹ אוֹ בִּבְגָדָיו וּבְכֵלָיו נִרְאוּ סִימָנֵי צָרַעַת - כְּתָמִים הַגּוֹרְמִים לוֹ לִפְעָמִים לִהְיוֹת טָמֵא.

הַטֻּמְאָה שֶׁל מְצֹרָע הִיא כָּל כָּךְ חֲמוּרָה עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַמְּצֹרָע נֶחְשָׁב כְּמוֹ אָדָם מֵת וְצָרִיךְ לָצֵאת מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בּוֹ שָׁכַן עַם יִשְׂרָאֵל. לְעֻמַּת זֹאת הַמִּלָּה 'תַּזְרִיעַ' הִיא חֵלֶק מִתַּהֲלִיךְ הַלֵּדָה וְהַצְּמִיחָה שֶׁל דָּבָר חָדָשׁ, דָּבָר חַי.

אָז אֵיךְ הַכּוֹתֶרֶת - שֵׁם הַפָּרָשָׁה, מַתְאִימָה לַנּוֹשֵׂא הַמְּדֻבָּר בָּהּ?

הַתְּשׁוּבָה הִיא שֶׁהַשֵּׁם לֹא מַעֲנִישׁ סְתָם כָּךְ אֶת הָאָדָם, אֶלָּא הָעֹנֶשׁ הוּא הַתִּקּוּן וְהַכַּפָּרָה שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם עַל הַחֵטְא שֶׁעָשָׂה. כָּךְ גַּם הַצָּרַעַת הִיא לֹא סְתָם עֹנֶשׁ לָאָדָם שֶׁדִּבֵּר לָשׁוֹן הָרַע, אֶלָּא חֵלֶק מֵהַתִּקּוּן וּמֵהַתְּשׁוּבָה שֶׁלּוֹ.

בֶּאֱמֶת כָּךְ כּוֹתֵב הָרַמְבַּ"ם, שֶׁבַּהַתְחָלָה הָיוּ מוֹפִיעִים הַכְּתָמִים עַל קִירוֹת בֵּיתוֹ שֶׁל הָאָדָם שֶׁדִּבֵּר לָשׁוֹן הָרַע. אִם הוּא לֹא הֵבִין אֶת הַסִּימָן וְהִמְשִׁיךְ לְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע, הַכְּתָמִים מוֹפִיעִים גַּם עַל בְּגָדָיו, וְאִם הוּא עֲדַיִן לֹא לָמַד לֶקַח זֶה פּוֹגֵעַ גַּם בַּגּוּף שֶׁלּוֹ. בְּמַצָּב כָּזֶה הוּא הוֹפֵךְ לִהְיוֹת 'מְצֹרָע' - מוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַמְשִׁיךְ לְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע וְיַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה.

אִם כֵּן נֶגַע הַצָּרַעַת הוּא סִימָן לָאָדָם שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

לָכֵן הַפָּרָשָׁה שֶׁמְּדַבֶּרֶת עַל הַמְּצֹרָע נִקְרֵאת 'תַּזְרִיעַ' - כִּי הַמַּטָּרָה הִיא שֶׁ'יִּצְמַח' וְ'יִוָּלֵד' כָּאן אָדָם טוֹב יוֹתֵר. אָדָם טָהוֹר.

הַמַּצָּב הַזֶּה שֶׁל הַמְּצֹרָע מְתָאֵר גַּם אֶת הַמַּצָּב שֶׁלָּנוּ בִּזְמַן הַגָּלוּת, אֲבָל הַמַּטָּרָה הִיא הַתִּקּוּן - הַמַּטָּרָה שֶׁל הַגָּלוּת הִיא שֶׁאָנוּ נִקָּיִם בָּהּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת וְכָךְ נִזְכֶּה לִ'צְמִיחָה' שֶׁל הַגְּאֻלָּה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כ"ב, עמ' 70. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מה שאסור – אסור, ומה שמותר – לא צריך

משיחת שבת פרשת תזריע, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת תזריע-מצורע

יב א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר
וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא:
ג וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: ד וּשְׁלֹשִׁים
יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהָרָהּ בְּכָל־קֹדֶשׁ
לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי
טָהָרָהּ: (לו) ה וְאִם־נְקֵבָה תֵּלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם
כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי
טָהָרָהּ: ו וּבִמְלֹאת | יְמֵי טָהָרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת
תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר
לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן:
ז וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר
דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה:
ח וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־
תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד
לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֲרָה: פ (ישראל)
יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
ב אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ
בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא
אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים:
ג וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר
בַּנֶּגַע הָפַךְ | לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר
בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא
אֹתוֹ: ד וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ
וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶה מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ
לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים:
ה וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד
בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית: (ע"כ בחול) ו וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וְהִנֵּה כָהָה הַנֶּגַע וְלֹא־
פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסִּפַּחַת הִוא
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר: ז וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה
הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר אַחֲרֵי הֵרָאֹתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן
לְטָהֳרָתוֹ וְנִרְאָה שֵׁנִית אֶל־הַכֹּהֵן: ח וְרָאָה הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן
צָרַעַת הִוא: פ ט נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם
וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן: י וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־
לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר
חַי בַּשְּׂאֵת: יא צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ
וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יַסְגִּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הִוא:
יב וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה
הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו
לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן: יג וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה
כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנֶּגַע
כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הִוא: יד וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ
בָּשָׂר חַי יִטְמָא: טו וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי
וְטִמְּאוּ הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הִוא צָרַעַת הִוא: טז אוֹ
כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־
הַכֹּהֵן: יז וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן
וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע טָהוֹר הִוא: פ יח וּבָשָׂר
כִּי־יִהְיֶה בּוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא: יט וְהָיָה בִּמְקוֹם
הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת
וְנִרְאָה אֶל־הַכֹּהֵן: כ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה מַרְאֶהָ
שָׁפֵל מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ הָפַךְ לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן
נֶגַע־צָרַעַת הִוא בַּשְּׁחִין פָּרָחָה: כא וְאִם | יִרְאֶנָּה
הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה
מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת
יָמִים: כב וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן
אֹתוֹ נֶגַע הִוא: כג וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת
לֹא פָשְׂתָה צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן: ס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה - תַּזְרִיעַ

יָדוּעַ שֶׁשְּׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה מוֹרֶה עַל תָּכְנָהּ. וְלִכְאוֹרָה שְׁמָהּ שֶׁל פָּרָשָׁתֵנוּ 'תַּזְרִיעַ' – שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ יְצִירַת חַיִּים חֲדָשִׁים – הָפוּךְ מִתָּכְנָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה, הַמְדַבֶּרֶת – בְּרֶבָּה – בְּדִינֵי מְצוֹרָע, שֶׁעָלָיו דָּרְשׁוּ חֲז"ל "מְצוֹרָע חָשׁוּב כְּמֵת".

וְהַהֶסְבֵּר לְכָךְ: הַצָּרַעַת הִיא לֹא רַק עֹנֶשׁ שֶׁמַּגִּיעַ לְאָדָם בַּעֲוֹן דִּבּוּר לָשׁוֹן הָרַע, אֶלָּא יֵשׁ בָּהּ תַּפְקִיד חִיּוּבִי שֶׁנּוֹעֵד לְהַרְגִּיל אֶת הָאָדָם לְהִתְרַחֵק מִדִּבּוּר וְסִפּוּר לָשׁוֹן הָרַע. כָּךְ לְאַחֲרֵי שֶׁיִּטָּהֵר מֵהַצָּרַעַת יוּכַל לִפְתֹּחַ חַיִּים חֲדָשִׁים, נְקִיִּים מִלָּשׁוֹן הָרַע. לָכֵן שְׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה מוֹרֶה עַל יְצִירַת חַיִּים חֲדָשִׁים, כִּי זוֹהִי מַטְרָתָהּ הָאֲמִתִּית שֶׁל הַצָּרַעַת – לִזְרֹעַ וְלִיצוֹר חַיִּים חֲדָשִׁים.

(לקוטי־שיחות כרך כב ע' 70. ע"פ ביאורי החומש)

שני כד אוֹ בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־אֵשׁ וְהָיְתָה
מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה:
כה וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר לָבָן
בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא
בַּמִּכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת
הִוא: כו וְאִם | יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת
שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵּהָה
וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים: כז וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא
הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא: כח וְאִם־תַּחְתֶּיהָ
תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעוֹר וְהִוא כֵּהָה
שְׂאֵת הַמִּכְוָה הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת
הַמִּכְוָה הִוא: פ כט וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ
נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן: ל וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנָّגַע
וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק
וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ
הַזָּקָן הִוא: לא וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק
וְהִנֵּה אֵין־מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר
אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת
יָמִים: לב וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנָّגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בוֹ שֵׂעָר צָהֹב
וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר: לג וְהִתְגַּלָּח

וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֶּחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק
שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית: לד וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר
וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן
וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטָהֵר: לה וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה הַנֶּתֶק
בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ: לו וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה
הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא
הוּא: לז וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר
צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ
הַכֹּהֵן: ס לח וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־
בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנֹת: לט וְרָאָה הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת כֵּהוֹת לְבָנֹת בֹּהַק
הוּא פָּרַח בָּעוֹר טָהוֹר הוּא: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (יב, ב)

יִרְמֹז הַכָּתוּב עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מְצִינוּ שֶׁנִּקְרֵאת אִשָּׁה . . 'אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ', פֵּרוּשׁ: הַזְרָעַת מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים

(אור החיים)

כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת בְּשֵׁם אִשָּׁה שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֵׁם זֶה מְבַטֵּא אֶת הַקֶּשֶׁר הֶעָצוּם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַקָּבָּ"ה, וְהוּא מוֹרֶה עַל הִתְּשׁוּקָה שֶׁל הָאָדָם לְהִתְקָרֵב לַקָּבָּ"ה, כְּשֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֲחֵרִים טְפֵלִים אֶצְלוֹ. בְּמַצָּב כָּזֶה יָכוֹל הָאָדָם לְהַגִּיעַ לְמַצָּב שֶׁל 'כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ', שְׁאִיפָה לְהִתְנַתֵּק מֵהַגּוּף וְהָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, וּלְהִדָּבֵק בַּקָּבָּ"ה.

עַל־כָּךְ אוֹמֵר הַפָּסוּק "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ": גַּם כַּאֲשֶׁר אָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל "אִשָּׁה", שֶׁכֻּלּוֹ עָסוּק בִּלְהִתְקָרֵב לַקָּבָּ"ה, עָלָיו לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "תַּזְרִיעַ" – לַעֲסֹק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות הַגַּשְׁמִיּוֹת וְהָאַרְצִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁזְّרִיעָה כִּפְשׁוּטָהּ הִיא בָּאָרֶץ, וְרַק כָּךְ הִיא מְבִיאָה לִצְמִיחָה.

(לקוטי־שיחות כרך א ע' 236. ע"פ ביאורי החומש)

שלישי מ וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר
הוּא: מא וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ גִּבֵּחַ הוּא
טָהוֹר הוּא: מב וְכִי־יִהְיֶה בַקָּרְחַת אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע
לָבָן אֲדַמְדֶּמֶת צָרַעַת פֹּרֵחַת הִוא בְּקָרְחָתוֹ אוֹ
בְגַבַּחְתּוֹ: מג וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־הַנָּגַע
לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ כְּמַרְאֵה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר: מד אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא
הוּא טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ: מה וְהַצָּרוּעַ
אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה
פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא | טָמֵא יִקְרָא:
מו כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד
יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ: ס מז וְהַבֶּגֶד כִּי־
יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרַעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד
פִּשְׁתִּים: מח אוֹ בִשְׁתִי אוֹ בְעֵרֶב לַפִּשְׁתִּים
וְלַצֶּמֶר אוֹ בְעוֹר אוֹ בְכָל־מְלֶאכֶת עוֹר: מט וְהָיָה
הַנֶּגַע יְרַקְרַק | אוֹ אֲדַמְדָּם בַּבֶּגֶד אוֹ בָעוֹר
אוֹ־בַשְׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר נֶגַע
צָרַעַת הוּא וְהָרְאָה אֶת־הַכֹּהֵן: נ וְרָאָה הַכֹּהֵן
אֶת־הַנֶּגַע וְהִסְגִּיר אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים:
נא וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי פָשָׂה הַנֶּגַע
בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בָעוֹר לְכָל אֲשֶׁר־
יֵעָשֶׂה הָעוֹר לִמְלָאכָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הַנֶּגַע
טָמֵא הוּא: נב וְשָׂרַף אֶת־הַבֶּגֶד אוֹ אֶת־הַשְּׁתִי |
אוֹ אֶת־הָעֵרֶב בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים אוֹ אֶת־כָּל־
כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה בּוֹ הַנֶּגַע כִּי־צָרַעַת
מַמְאֶרֶת הוּא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: נג וְאִם יִרְאֶה הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְּׁתִי אוֹ בָעֵרֶב
אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר: נד וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ אֵת
אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע וְהִסְגִּירוֹ שִׁבְעַת־יָמִים שֵׁנִית:

~ נקודות משיחות קודש ~

בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ (יג, מו)

מוֹשָׁבוֹ טְמֵא (תורת כהנים)

בַּמִּשְׁנָה (נגעים פי״ג) מְבֹאָר, שֶׁאִם שָׁהָה מְצֹרָע בַּבַּיִת ״כְּדֵי הַדְלָקַת הַנֵּר״, נַעֲשָׂה הַבַּיִת ׳מוֹשָׁבוֹ׳ שֶׁל הַמְּצֹרָע וְהוּא טָמֵא.

אוֹמֵר עַל כָּךְ רַבִּי לֵוִי־יִצְחָק שְׁנֵיאוֹרְסוֹן זִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה:

טֻמְאַת מְצֹרָע — רוֹמֶזֶת לְ״הִסְתַּלְּקוּת אוֹר הַחָכְמָה״ (חִסָּרוֹן בַּבִּטּוּל הַמֵּחֲלָט).

הַדְלָקַת הַנֵּר — רוֹמֶזֶת לְ״הַמְשָׁכַת אוֹר הַחָכְמָה״. כִּי אוֹר הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל (בבא־בתרא כה) ״הָרוֹצֶה שֶׁיַּחְכִּים — יַדְרִים״, וְהַמְּנוֹרָה הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּדָּרוֹם (וְאִלּוּ הַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ יְהַלֵּךְ).

מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁהַדְלָקַת הַנֵּר מוֹנַעַת אֶת הַהִתְפַּשְּׁטוּת שֶׁל טֻמְאַת הַמְּצֹרָע.

(לקוטי שיחות כרך יז, עמ' 241)

מוֹסִיף כ״ק אַדְמוֹ״ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ:

בְּמִפָּרְשֵׁי הַמִּשְׁנָה מְבֹאָר שֶׁ״הַדְלָקַת הַנֵּר״ הַיְנוּ גֵּרוֹת שַׁבָּת־קֹדֶשׁ. וְאָכֵן — גֵּרוֹת שַׁבָּת־קֹדֶשׁ וְטֻמְאַת מְצֹרָע הֵם ״זֶה לְעֻמַּת זֶה״:

טֻמְאַת מְצֹרָע — טֻמְאָה זוֹ בָּאָה כְּעֹנֶשׁ עַל חֵטְא לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁהִיא מְבִיאָה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לַעֲבוֹדָה־זָרָה, כְּפִי שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם (סוֹף הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת): ״מִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין כּוּ׳ לְדַבֵּר בֵּאלֹקִים וְכוֹפְרִין בָּעִקָּר״.

גֵּרוֹת שַׁבָּת־קֹדֶשׁ — גֵּרוֹת אֵלֶּה מַרְחִיקִים אֶת הָאָדָם מֵעֲבוֹדָה־זָרָה. כִּי הַגֵּרוֹת הַלָּלוּ שׁוֹמְרִים עַל הָאָדָם ״שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בְּעֵץ אוֹ בְּאֶבֶן״, רֶמֶז לְמַה שֶׁכָּתוּב (ירמיה ב) ״אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנִי״.

(תורת לוי יצחק עמ' שנח)

רביעי נח וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרֵי | הֻכַּבֵּס אֶת־הַנֶּגַע
וְהִנֵּה לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה
טָמֵא הוּא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ
אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ: נט וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כֵּהָה
הַנֶּגַע אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֹתוֹ וְקָרַע אֹתוֹ מִן־הַבֶּגֶד
אוֹ מִן־הָעוֹר אוֹ מִן־הַשְּׁתִי אוֹ מִן־הָעֵרֶב: נ וְאִם־
תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ
בְכָל־כְּלִי־עוֹר פִּרְחַת הִוא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ אֵת
אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע: נא וְהַבֶּגֶד אוֹ־הַשְּׁתִי אוֹ־הָעֵרֶב
אוֹ־כָל־כְּלֵי הָעוֹר אֲשֶׁר תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָّגַע
וְכֻבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר: נב זֹאת תּוֹרַת נֶגַע־צָרַעַת
בֶּגֶד הַצֶּמֶר | אוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב
אוֹ כָל־כְּלִי־עוֹר לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ: פפפ

ס״ז פסוקים, בני״ה סימן.

פרשת מצורע

יד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב זֹאת תִּהְיֶה
תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן:
ג וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ: ד וְצִוָּה
הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב: ה וְצִוָּה הַכֹּהֵן
וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־
מַיִם חַיִּים: ו אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־
עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל
אוֹתָם וְאֶת | הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה
עַל הַמַּיִם הַחַיִּים: ז וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־
הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהַרּוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר
הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה: ח וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר אֶת־
בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר
וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ
שִׁבְעַת יָמִים: ט וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־
כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו
וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר: י וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־
כְבָשִׂים תְּמִימִם וְכִבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה
וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָّמֶן וְלֹג
אֶחָד שָׁמֶן: יא וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמִּטַּהֵר אֵת הָאִישׁ
הַמִּטַּהֵר וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
יב וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ
לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָّמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה: יג וְשָׁחַט אֶת־הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט
אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הָעֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי
כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא:
יד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ
אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־
בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית: טו וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשָّמֶן
וְיָצַק עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית: טז וְטָבַל הַכֹּהֵן
אֶת־אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשָّמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ
הַשְּׂמֹאלִית וְהִזָּה מִן־הַשָّמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע
פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה: יז וּמִיֶּתֶר הַשָّמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ
יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־
בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל דַּם
הָאָשָׁם: יח וְהַנּוֹתָר בַּשָّמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן
עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה:
יט וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הַחַטָּאת וְכִפֶּר עַל־הַמִּטַּהֵר
מִטֻּמְאָתוֹ וְאַחַר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה: כ וְהֶעֱלָה
הַכֹּהֵן אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה וְכִפֶּר
עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁמָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה - מְצוֹרָע

בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים נִקְרֵאת פָּרָשַׁת מְצוֹרָע — 'פָּרָשַׁת זֹאת תִּהְיֶה', וְרַק בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים הִתְקַבֵּל הַשֵּׁם 'פָּרָשַׁת מְצוֹרָע'. וְטַעַם הַדָּבָר בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: יָדוּעַ שֶׁלֶּעָתִיד־לָבוֹא הַחֹשֶׁךְ וְהָרַע יֵהָפְכוּ לְאוֹר וְטוֹב. כָּךְ גַּם בְּנוֹגֵעַ לִמְצֹרָע, בִּזְמַן הַגְּאֻלּוּת מְצוֹרָע הוּא מֵשֶׁג שְׁלִילִי. אֲבָל לֶעָתִיד־לָבוֹא הַתְּשׁוּבָה שֶׁל הַמְּצֹרָע תִּהְיֶה בִּבְחִינַת 'זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לוֹ כִּזְכֻיּוֹת', כָּךְ שֶׁהַמֶּשֶׁג מְצוֹרָע יַהֲפֹךְ לִהְיוֹת דָּבָר חִיּוּבִי. בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים לֹא קָרְאוּ בְּשֵׁם מְצוֹרָע כִּי לֹא רָצוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָר שְׁלִילִי, לָכֵן הִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּשֵּׁם 'זֹאת תִּהְיֶה' רֶמֶז לְכָךְ שֶׁלֶּעָתִיד־לָבוֹא יִהְיֶה הַמְּצֹרָע דָּבָר חִיּוּבִי. אַךְ בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים, הַקְּרוֹבִים לְבִיאַת מָשִׁיחַ שֶׁאָז יַהֲפֹךְ הַמְּצֹרָע לְדָבָר חִיּוּבִי, קוֹרְאִים לַפָּרָשָׁה "מְצוֹרָע" עַל־שֵׁם הֶעָתִיד הַקָּרוֹב, שֶׁבּוֹ הַמְּצוֹרָע יִהְיֶה רַק דָּבָר שֶׁל קְדֻשָּׁה וָאוֹר.

(לקוטי־שיחות ח"ז ע' 100. ע"פ ביאורי החומש)

חמישי כא וְאִם־דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ
אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת
אֶחָד בָּלוּל בַּשָّמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן: כב וּשְׁתֵּי
תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְהָיָה
אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה: כג וְהֵבִיא אֹתָם בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־
מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה: כד וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ
הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָّמֶן וְהֵנִיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה: כה וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־הַמִּטַּהֵר
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ
הַיְמָנִית: כו וּמִן־הַשָّמֶן יִצֹּק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן
הַשְּׂמֹאלִית: כז וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית
מִן־הַשָّמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמֹאלִית שֶׁבַע
פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה: כח וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשָّמֶן |

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית
עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם: כט וְהַנּוֹתָר מִן־הַשֶּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר
לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה: ל וְעָשָׂה אֶת־הָאֶחָד
מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ:
לא אֵת אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־
הָאֶחָד עֹלָה עַל־הַמִּנְחָה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל
הַמִּטַּהֵר לִפְנֵי יְהוָה: לב זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ נֶגַע
צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא־תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

עָנִי שֶׁאָמַר קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי, וְהָיָה מְצֹרָע עָשִׁיר . מֵבִיא . . קָרְבְּנוֹת עָשִׁיר (רמב"ם)

כְּ"ק מו"ח אַדְמו"ר הִצִּיעַ פַּעַם לִיהוּדִי אֶחָד לְנַדֵּב אֶת הוֹצָאוֹת הַהַדְפָּסָה שֶׁל שו"ת הַ"צֶּמַח צֶדֶק". הַיְּהוּדִי הִבְטִיחַ, אַף שֶׁלְּפִי מַצָּבוֹ לֹא הָיָה זֶה בִּיכָלְתּוֹ, וְאָז נִתְעַשֵּׁר וְקִיֵּם הַבְטָחָתוֹ. אָמַר הָרַבִּי, שֶׁהַחְלָטָה זוֹ פָּתְחָה לוֹ לְמַעְלָה 'צִנּוֹרוֹת חֲדָשִׁים' שֶׁל פַּרְנָסָה. וְאַף כָּאן: כַּאֲשֶׁר עָנִי יוֹצֵא מִגִּדְרוֹ וּמִשְׁתַּדֵּל עֲבוּר חֲבֵרוֹ הֶעָשִׁיר — עוֹזְרִים לוֹ מִלְּמַעְלָה לְקַיֵּם אֶת הַבְטָחָתוֹ בַּעֲשִׁירוּת.

(לקוטי שיחות כז עמ' 105)

שישי לג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
לד כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם
לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם:
לה וּבָא אֲשֶׁר־לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע
נִרְאָה לִי בַּבָּיִת: לו וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת־הַבַּיִת
בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא
כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת וְאַחַר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת
אֶת־הַבָּיִת: לז וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע
בְּקִירֹת הַבַּיִת שִׂקְעֲרוּרֹת יַרְקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת
וּמַרְאֵיהֶן שָׁפֵל מִן־הַקִּיר: לח וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן־
הַבַּיִת אֶל־פֶּתַח הַבָּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת
שִׁבְעַת יָמִים: לט וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה
וְהִנֵּה פָשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת: מ וְצִוָּה הַכֹּהֵן
וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנֶּגַע וְהִשְׁלִיכוּ
אֶתְהֶן אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא: מא וְאֶת־
הַבַּיִת יַקְצִעַ מִבַּיִת סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר
אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא:
מב וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת
הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֵר יִקָּח וְטָח אֶת־הַבָּיִת:
מג וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת אַחַר חִלֵּץ
אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקְצוֹת אֶת־הַבַּיִת וְאַחֲרֵי
הִטּוֹחַ: מד וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָשָׂה הַנֶּגַע
בַּבָּיִת צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת טָמֵא הוּא:
מה וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עֵצָיו וְאֵת
כָּל־עֲפַר הַבָּיִת וְהוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־
מָקוֹם טָמֵא: מו וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי הִסְגִּיר
אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: מז וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס
אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו:
מח וְאִם־בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה
הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ אֶת־הַבָּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן
אֶת־הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע: מט וְלָקַח לְחַטֵּא
אֶת־הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת
וְאֵזֹב: נ וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ
עַל־מַיִם חַיִּים: נא וְלָקַח אֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־
הָאֵזֹב וְאֵת | שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה
וְטָבַל אֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים
וְהִזָּה אֶל־הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים: נב וְחִטֵּא אֶת־
הַבַּיִת בְּדַם הַצִּפּוֹר וּבַמַּיִם הַחַיִּים וּבַצִּפֹּר הַחַיָּה
וּבְעֵץ הָאֶרֶז וּבָאֵזֹב וּבִשְׁנִי הַתּוֹלָעַת: נג וְשִׁלַּח
אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־פְּנֵי
הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־הַבַּיִת וְטָהֵר: נד זֹאת הַתּוֹרָה
לְכָל־נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק: נה וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד
וְלַבָּיִת: נו וְלַשְּׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת: נז לְהוֹרֹת
בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהֹר זֹאת תּוֹרַת
הַצָּרָעַת: פ **טו** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם
אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הִוא: ג וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ
אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ הִוא:
ד כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא
וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא: ה וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב: ו וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו
הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
ז וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ח וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר וְכִבֵּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְכָל־
הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא: י וְכָל־
הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד־הָעָרֶב
וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב: יא וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו
לֹא־שָׁטַף בַּמַּיִם וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב: יב וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב
יִשָּׁבֵר וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם: יג וְכִי־יִטְהַר
הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר:
יד וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי
יוֹנָה וּבָא | לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וּנְתָנָם אֶל־הַכֹּהֵן: טו וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד
חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי
יְהוָה מִזּוֹבוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת (יד, נה) כָּתַב הַסִּפּוּרְנוֹ: "אֵין זִכָּרוֹן לָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּמְצְאוּ לְעוֹלָם נִגְעֵי בָּתִּים, עַד שֶׁאָמְרוּ קְצָתָם זַ"ל שֶׁלֹּא הָיוּ לְעוֹלָם". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁנֶּגַע רוֹמֵז לְאָדָם שֶׁפְּנִימִיּוּתוֹ טוֹבָה בְּתַכְלִית, וְהָרַע הוּא רַק בְּחִיצוֹנִיּוּתוֹ (בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ), וְלָכֵן כַּיּוֹם, שֶׁאֵין אֲנָשִׁים כָּאֵלֶּה, אֵין הַנֶּגַע מָצוּי. לְפִי זֶה מוּבָן, שֶׁנֶּגַע בַּבַּיִת מְסַמֵּל רֹעַ חִיצוֹנִי בְּתַכְלִית; וְלָכֵן הָיָה נָדִיר גַּם בַּיָּמִים הָהֵם, שֶׁכֵּן אִישׁ לֹא הִגִּיעַ לְדַרְגָּה זוֹ.

(לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת כב עמ' 68)

שביעי טו וְאִישׁ כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחַץ
בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: יז וְכָל־
בֶּגֶד וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־זָרַע
וְכֻבַּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: יח וְאִשָּׁה אֲשֶׁר
יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם
וְטָמְאוּ עַד־הָעָרֶב: פ יט וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה
דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה
בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כ וְכֹל
אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר־
תֵּשֵׁב עָלָיו יִטְמָא: כא וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּמִשְׁכָּבָהּ יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: כב וְכָל־
הַנֹּגֵעַ בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: כג וְאִם עַל־
הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הִוא יֹשֶׁבֶת־
עָלָיו בְּנָגְעוֹ־בוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כד וְאִם שָׁכֹב
יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא
שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו
יִטְמָא: ס כה וְאִשָּׁה כִּי־יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים
בְּלֹא עֶת־נִדָּתָהּ אוֹ כִּי־תָזוּב עַל־נִדָּתָהּ כָּל־יְמֵי
זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא:
כו כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־יְמֵי זוֹבָהּ
כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה־לָּהּ וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר תֵּשֵׁב
עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ: כז וְכָל־הַנּוֹגֵעַ
בָּם יִטְמָא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב: כח וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָּהּ
שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר: כט וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְהֵבִיאָה
אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ל וְעָשָׂה
הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה
וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזּוֹב טֻמְאָתָהּ:
לא וְהִזַּרְתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא
יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת־מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּתוֹכָם: לג זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע לְטָמְאָה־בָהּ: לד וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה: פפפ

צ' פסוקים, עיד"ו סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~

שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדָּתָהּ (טו, יט) דַּם נִדָּה הִיא מִן הַקְּלָלוֹת שֶׁנִּתְקַלְּלָה חַוָּה אַחֲרֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, וְהַיְנוּ שֶׁהַחֵטְא יָצַר בָּהּ מְצִיאוּת שֶׁל רַע, הַמִּתְבַּטֵּא בְּדַם נִדָּה, דָּם טָמֵא. וּלְפִי זֶה יֻמְתַּק מַה שֶּׁאִיתָא בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים (קמו, ד) שֶׁלָּעָתִיד־לָבוֹא יַתִּר אִסּוּר נִדָּה — כִּי אָז יְקַיֵּם הַיִּעוּד "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ" וְיִתְבָּרֵר הָעוֹלָם מִן הַטֻּמְאָה וְהַזֻּהֲמָא שֶׁל חֵטְא עֵץ הַדַּעַת.

(לקוטי שיחות יד עמ' 27)

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: י עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: פ יא וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָّמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: יג וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: טו וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לשבת ראש־חודש לקריאה

בציבור ולשמו"ת בישעיהו פרק סו

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי
וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר
תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: ב וְאֶת־
כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה
נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־
רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי: ג שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר
מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה
מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן
גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם
נַפְשָׁם חָפֵצָה: ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר
בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן
קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ
וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי
בָּחָרוּ: ה שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים
אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אַחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי אֵינִי צָרִיךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלְּכֶם וְהָאָרֶץ הֲדֹם עִנְיָן שִׁרְפְּרַף רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם תִּרְצוּ לְיַחֵד בְּעֵת מְנוּחָתִי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי, אֵינוֹ כְּדַאי לִי: ב וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ יָדִי עָשָׂתָה וְרַק אַחֲרֵי כֵן וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְאִנָּם קְדוּמִים כָּמוֹנִי נְאֻם־יְהוָה וְעִם שֶׁאֲנִי רָם עַל רָמִים, עִם כָּל זֶה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ שֶׁרוּחוֹ נִשְׁבֶּרֶת בַּעֲבוּר הַצַּעַר וְהַיָּגוֹן, וּבְכָל זֹאת וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי מְזַעֲזֵעַ בְּקוֹלִי: ג אֲבָל עַתָּה אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם, שֶׁהֲרֵי שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר הוּא מַכֵּה־אִישׁ אֶת בְּעָלָיו שֶׁל הַשּׁוֹר וּגְזֵלוֹ מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה דּוֹמֶה לְפָנַי כְּעֹרֵף כֶּלֶב וְהַמַּעֲלֶה מִנְחָה הֲרֵי הוּא לְפָנַי כְּדַם־חֲזִיר מַזְכִּיר וְהַמַּקְטִיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אוֹתִי אָוֶן בִּתְשׁוּרַת אוֹנָם, גַּם־הֵמָּה שֶׁשּׁוֹחֲטִים הַשּׁוֹר וְזוֹבְחִים הַשֶּׂה, גַּם הֵמָּה כְּמוֹ עוֹרֵף כֶּלֶב וּמַעֲלֶה דַּם חֲזִיר הוֹאִיל כִּי בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה: ד לָכֵן גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם לְהִתְעוֹלֵל בָּהֶם בַּהֲבָאַת הָרָעוֹת וּמְגוּרֹתָם וְדָבָר אֲשֶׁר הֵם יְרֵאִים אָבִיא לָהֶם יַעַן בַּעֲבוּר קָרָאתִי אֲלֵיהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים לְהַזְהִירָם לְיַשֵּׁר דַּרְכָּם וְאֵין עוֹנֶה לְיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ: ה שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה אַתֶּם הַצַּדִּיקִים הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ בֶּאֱמֶת, אָמְרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הַצְּבוּעִים שֶׁמִּתְרַמִּים שֶׁהֵם אַחֵיכֶם וְהֵם בֶּאֱמֶת שֹׂנְאֵיכֶם הַשּׂוֹנְאִים אֶתְכֶם מְנַדֵּיכֶם

שי למורא

א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, כְּלוֹמַר, מִן הַשָּׁמַיִם תָּבֹאנָה הַגְּזֵרוֹת עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסְאוֹ תֵּצֵאנָה הַגְּזֵרוֹת מִלְּפָנָיו. וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, כְּלוֹמַר, כָּל הָעוֹלָם הוּא שֶׁלִּי וּבִרְשׁוּתִי. אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי, אִם־כֵּן מַה שֵּׁיְּךְ לִבְנוֹת לִי בַּיִת וּמְקוֹם מְנוּחָה. **ב)** וְאֶל זֶה אַבִּיט, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וכו', אַבִּיט וְאָשִׂים עֵינַי אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ. וְחָרֵד עַל דְּבָרִי, מְזַדְּרֵז לַעֲשׂוֹת אֶת מִצְוֹתַי. **ג)** שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה אִישׁ, כְּלוֹמַר, קָרְבְּנוֹת הָרְשָׁעִים אֵינָם מְקֻבָּלִים לְפָנַי, וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַשּׁוֹר לְקָרְבָּן אֵין קָרְבָּנוֹ מְרֻצֶּה לְפָנַי, וְעוֹד נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ מַכֵּה אִישׁ. זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עוֹרֵף כֶּלֶב, אִם הֵבִיא שֶׂה לְקָרְבָּן, הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב לְפָנַי כְּאִלּוּ עוֹרֵף כֶּלֶב. מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם חֲזִיר, אִם הוּא מַעֲלֶה קָרְבַּן מִנְחָה, הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הֶעֱלָה דַּם חֲזִיר. מַזְכִּיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן, אִם הוּא מַקְטִיר לְבוֹנָה, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ מַבִּיא דְּבַר אָוֶן. "מְבָרֵךְ", מַבִּיא מַתָּנָה, כְּמוֹ "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי" (בראשית לג,יא). **ג)** גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְגַם הֵם בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם הָרָעִים מִתּוֹךְ רָצוֹן, וְלֹא שֶׁכָּךְ הִזְדַּמֵּן לָהֶם. **ד)** אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם, אֶבְחַר לְהִתְעַלֵּל בָּהֶם. וּמְגוּרֹתָם, מַה שֶּׁהֵם מְפַחֲדִים פֶּן יָבוֹא. יַעַן קָרָאתִי, מִשּׁוּם שֶׁקָּרָאתִי לָהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. וְאֵין עוֹנֶה, כְּלוֹמַר, אֵין מְקַבֵּל דְּבָרַי. **ה)** הַחֲרֵדִים אֶל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

דְּבָרוֹ, הַצַּדִּיקִים הַמְזַדְּרְזִים לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר ה'. אָמְרוּ אֲחֵיכֶם, אָמְרוּ פּוֹשְׂעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲחֵיכֶם וכו'. שׂוֹנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם, הַשּׂוֹנְאִים אֶתְכֶם (וּמְנַדִּים) וּמַרְחִיקִים אֶתְכֶם. לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד ה', כָּל אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר, בִּגְלַל פִּרְסוּם שְׁמִי בָּא כָּבוֹד לַה', כִּי אֲנִי קָרוֹב אֵלָיו וְהוּא מִתְכַּבֵּד בִּי.

עטרת מרים

וּמְנַדִּים אֶתְכֶם, אֵלֶּה אוֹמְרִים לָכֶם לֵאמֹר רַק לְמַעַן בַּעֲבוּר פִּרְסוּם שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה עַל יְדֵי הַקְּרָבָנוֹת, מַשִּׁיב לָהֶם הַנָּבִיא, לֹא כֵן הוּא כִּדְבָרֵיהֶם כִּי בְּעֵינֵינוּ וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם הָרְשָׁעִים יֵבֹשׁוּ וְיִרְאוּ כִּי לֹא יִרְצֶה ה' בְּחוֹנֵף רַק בַּעֲבוֹדַת הַלֵּב בֶּאֱמֶת, וְכָךְ בָּא כָּבוֹד לַה': ו אָז לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ יֵצֵא קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר יְרוּשָׁלַיִם עַל גּוֹג וּמָגוֹג קוֹל מֵהֵיכָל יֵצֵא קוֹל יְהוָה הֵיוֹצֵא לְאֵמִים עַל עכו"ם וכו' מְשַׁלֵּם ה' גְּמוּל לְאֹיְבָיו וְנִלְחָם בַּגּוֹיִם: ז עַל צִיּוֹן יֹאמַר בְּטֶרֶם תָּחִיל מִתְחִילִים כְּאֵבֵי לֵידָה כְּבָר יָלְדָה יִתְקַבְּצוּ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּטֶרֶם יָבוֹא חֵבֶל לָהּ שֶׁהִיא מִלְּחֲמוֹת גּוֹג וּמָגוֹג וְהִמְלִיטָה הַלֵּידָה זָכָר וְאָז יַתְחִיל הַקִּיבּוּץ הַגָּדוֹל הַכְּלָלִי: ח מִי־שָׁמַע פֶּלֶא כָּזֹאת מִי רָאָה פֶּלֶא כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד הַאִם מֵעוֹלָם בָּא חִיל יוֹלֵדָה לְכָל נְשֵׁי אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד הַאִם מֵעוֹלָם אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ כּוּלָּם כְּאֶחָד יָצְאוּ מִמְּקוֹם גָּלוּתָם וּבָאוּ לְצִיּוֹן: ט הַאֲנִי אַשְׁבִּיר אָביא אֶת אִשָּׁה עַל הַמַּשְׁבֵּר - מְקוֹם מוֹשַׁב הַיּוֹלֶדֶת - וְלֹא אוֹלִיד וְלֹא אַפְּתַח רַחְמָהּ שֶׁתֵּלֵד, רוֹצֶה לוֹמַר: שֶׁפְּאַ אַתְחִיל בְּדָבָר וְלֹא אוּכַל לְגָמוֹר יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי בִּתְמִיָּה אָמַר אֱלֹהֶיךָ: י אַתֶּם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם בְּבוֹאֲכֶם אֵלֶיהָ וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל מִי שֶׁהָאֵב לִרְאוֹתָהּ בִּבְנְיָנָהּ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ בְּעֵת חוּרְבָּנָהּ: יא הִתְאַבְּלוּ עָלֶיהָ לְמַעַן שֶׁתִּרְאוּ בִּשְׂמְחָתָהּ וְתִינָקוּ מִלְּשׁוֹן יְנִיקָה וּשְׂבַעְתֶּם מִשַּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצוּ וְתִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ: יב כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וְיִנַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשַׁעְשָׁעוּ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ

וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ, וְהַנָּבִיא אוֹמֵר לַחֲרֵדִים אֶל דְּבַר ה', לֹא כֵן הוּא כִּדְבָרֵי פּוֹשְׂעֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִרְאֶה בְּעֵינֵינוּ בְּשִׂמְחַתְכֶם שֶׁלָּכֶם הַחֲרֵדִים אֶל דְּבַר ה', וְהָרְשָׁעִים הֵהֵם יֵבֹשׁוּ, כִּי הָלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל. ו) קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר, קוֹל רַעַשׁ יֵצֵא אָז מֵעִיר צִיּוֹן. קוֹל מֵהֵיכָל, קוֹל מֵהַהֵיכָל הָעוֹמֵד בְּצִיּוֹן. מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו, לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו, הֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּלָּחֲמוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם" (זכריה יד,ג). ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה, בְּטֶרֶם תָּחִיל צִיּוֹן חֲבָלֵי הַלֵּדָה תֵּלֵד, כְּלוֹמַר יִתְקַבְּצוּ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ כְּאִלּוּ יָלְדָה אוֹתָם זֶה עַתָּה, מִבְּלִי פַּחַד וְחֲבָלֵי לֵדָה, כִּי כָּל הָאֻמּוֹת יְבִיאוּם לְתוֹכָהּ. ח) מִי שָׁמַע כָּזֹאת, מִי שָׁמַע דְּבַר פֶּלֶא כַּשְּׁמוּעָה הַזֹּאת. הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד, הַאִם מֵעוֹלָם בָּאוּ חֲבָלֵי לֵדָה לְכָל נְשֵׁי הָאָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד. אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת, הַאִם מֵעוֹלָם נוֹלְדָה אֻמָּה שְׁלֵמָה בְּפַעַם אַחַת. כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה, כִּי זֶה הַפֶּלֶא נַעֲשָׂה בְּצִיּוֹן, שֶׁהִתְכּוּנָה לַלֵּדָה וְגַם הַלֵּדָה הָיוּ בְּיַחַד בְּבַת אַחַת וְיָלְדָה אֶת בָּנֶיהָ. כְּלוֹמַר, כֻּלָּם כְּאֶחָד בָּאוּ מִגָּלוּתָם לְצִיּוֹן. ט) הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד, הַאִם אֲנִי אָבִיא אֶת אִשָּׁה עַל הַמַּשְׁבֵּר וְלֹא אֶפְתַּח רַחְמָהּ שֶׁתֵּלֵד. כְּלוֹמַר, וְכִי אֲנִי אַתְחִיל בְּדָבָר וְלֹא אוּכַל לְגָמוֹר. אִם אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי, אֲנִי הוּא הַמּוֹלִיד אַרְצוֹת הַגּוֹיִם עַד הַזְּמַן הַהוּא, וְאָז אֶעֱצֹר אוֹתָם מִלֶּדֶת, כִּי הַגְּדֻלָּה וְהַכָּבוֹד יִהְיוּ לְיִשְׂרָאֵל לְבַדָּם. י) שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלִַם, אַתֶּם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה, שִׂמְחוּ עִם יְרוּשָׁלִַם בְּבוֹאֲכֶם אֵלֶיהָ. כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ, כָּל אֵלּוּ שֶׁהִתְאַבְּלוּ עָלֶיהָ בְּעֵת חֻרְבָּנָהּ. יא) לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשַּׁד תַּנְחֻמֶיהָ, מַה שֶּׁהִתְאַבַּלְתֶּם עָלֶיהָ, הֲבִיא לָכֶם שֶׁתִּרְאוּ בִּשְׂמְחָתָהּ וְתִינָקוּ וְתִשְׂבְּעוּ מִשְּׁדֵי תַּנְחוּמֶיהָ. תָּמֹצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם, וְתִהְיוּ מוֹצְצִים וּמִתְעַנְּגִים. מִזִּיז כְּבוֹדָהּ, מֵהַכָּבוֹד הַגָּדוֹל הַזֶּה וּמִמְּשַׁמֵּשׁ לְבוֹא לָהּ. יב) עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל בִּרְכַּיִם תְּשַׁעְשָׁעוּ, יְכַבְּדוּכֶם הַגּוֹיִם מְאֹד. וְהִמְשִׁיל הַכָּבוֹד שֶׁיַּעֲשׂוּ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁנּוֹשְׂאִים הַתִּינוֹק עַל הַזְּרוֹעַ בְּצַד הַגּוּף, וּמְשַׁעְשְׁעִים אוֹתוֹ עַל הַבִּרְכַּיִם לְשַׁמְּחוֹ. יג) אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ, דֶּרֶךְ הָאֵם לְנַחֵם אֶת בְּנָהּ יוֹתֵר מִן הָאָב. וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ, כָּל הַתַּנְחוּמִים שֶׁלָּכֶם יִהְיוּ בִּירוּשָׁלִַם, כִּי שָׁם תִּקַּבְּלוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲנַחְמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ:
יד וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם: כ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים

עטרת מרים

עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיכֶם כִּי שָׁמָּה יַרְאֶה כְּבוֹדִי עֲלֵיכֶם: יד בַּעֲשׂוֹתוֹ נִקְמוֹתָיו וְנוֹרְאוֹתָיו וּרְאִיתֶם וְחָרְאוּ יְרוּשָׁלַיִם בְּבִנְיָנָהּ וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה יִתְחַזְּקוּ בִּבְרִיאוּת אָז וְנוֹדְעָה כֹּחַ גְּבוּרַת יַד־יְהוָה אֶת עַם עֲבָדָיו לְטוֹבָה גַּם יֵדְעוּ אֲשֶׁר וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא לְאַבֵּד בּוֹ אֶת חֵיל גּוֹג וּמָגוֹג וְכַסּוּפָה כַּסְעָרָה יָבוֹאוּ מַרְכְּבֹתָיו גְּזֵרוֹתָיו לְהָשִׁיב לְצָרָיו גְּמוּל בְּחֵמָה אַפּוֹ רַבָּה וְגַעֲרָתוֹ תִּהְיֶה בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט יִהְיֶה מִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם וּבְחַרְבּוֹ איש בְּאָחִיו יְחַמֵּם אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ וְיִתְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה (ע' יחזקאל יג יא): יז הַמִּתְקַדְּשִׁים הַמְזַדְּמְנִים יַחַד וְהַמִּטַּהֲרִים עַצְמָם לְלֶכֶת אֶל הָעכו"ם הָעוֹמְדוֹת אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת קְבוּצָה אַחַר קְבוּצָה בַּתָּוֶךְ בְּאֶמְצַע הַגִּנָּה מְקוֹם מַעֲמַד הָעכו"ם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו כּוּלָּם יַחַד יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל בַּעֲלֵי זֹאת הָאֱמוּנָה וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם וֶאֱמוּנָתָם הַנִּפְסֶדֶת בָּאָה כְּדֵי לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת אֶל יְרוּשָׁלַיִם (זכריה יד), לְחוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם הֶבֶל, וְאָז וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי אַחֲרוּת ה' כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת בְּכָל הַבָּאִים אֶשִּׂים אוֹת, וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעֵינָיו תִּמַּקְנָה בְּחוֹרֵיהֶן וכו' (זכריה יד) וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים כִּי רֻבָּם יָמוּתוּ סְבִיב יְרוּשָׁלַיִם, לְלֶכֶת אֶל־הַגּוֹיִם הַיּוֹשְׁבִים בְּתַרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי הַמְלוּמָדִים לִירוֹת חִצִּים בְּקֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן וְאֶל הַיּוֹשְׁבִים הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ מֵעוֹלָם אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֵלֶּה הַפְּלֵיטִים אֲשֶׁר בָּהֶם אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם כִּי יִרְאוּ אֶת הָאוֹתוֹת שֶׁשַּׂמְתִּי בָהֶם: כ בְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ הַפֶּלֶא הַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמָּקוֹם בְּמַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אַחֵיכֶם | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָרְחוֹקִים שֶׁלֹּא עָלוּ עַל אֲחֵיהֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם | יָבִיאוּ אוֹתָם הָעכו"ם לְמִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב בַּמֶּרְכָּבוֹת וּבַצַּבִּים עֲגָלוֹת מְכוּסּוֹת וְכֵן עֲגָלוֹת צָב (במדבר ז') וּבַפְּרָדִים הֵם הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס וְהַחֲמוֹר וּבַכִּרְכָּרוֹת

שי למורא

הַרְבֵּה טוֹבָה וְזֶה יֵחָשֵׁב לְנִחוּמִים עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ. יד) וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם, כַּאֲשֶׁר תִּרְאוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בִּבְנְיָנָהּ יָשִׂישׂ לִבְּכֶם. וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה, כְּלוֹמַר יִתְחַזְּקוּ בִּבְרִיאוּת. וְנוֹדְעָה יַד ה' אֶת עֲבָדָיו, אָז יֵדְעוּ עֲבָדָיו אֶת כֹּחַ גְּבוּרַת ה'. טו) בָּאֵשׁ יָבוֹא, לְאַבֵּד אֶת חֵיל גּוֹג וּמָגוֹג. וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו, כְּלוֹמַר גְּזֵרוֹתָיו הַיּוֹרְדוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, יֵרְדוּ עֲלֵיהֶם כְּרוּחַ סוּפָה. לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ, לְהָשִׁיב לְצָרָיו גְּמוּל בְּאַף וּבְחֵמָה רַבָּה. טז) נִשְׁפָּט, מִתְוַכֵּחַ. וְרַבּוּ חַלְלֵי ה', הַחֲלָלִים שֶׁיִּפְּלוּ בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. יז) הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל הַגַّנּוֹת, הַמְזַמְּנִים עַצְמָם וּמִטַּהֲרִים עַצְמָם כְּמִי טָהֳרָה לָלֶכֶת אֶל הַפְּסָלִים הָעוֹמְדִים בַּגַّנּוֹת. אַחַר אַחַת, קְבוּצָה אַחֲרֵי קְבוּצָה, אַחֲרֵי שֶׁנִּגְמְרָה הָרִאשׁוֹנָה אֶת עֲבוֹדָתָהּ נִכְנֶסֶת הַשֵּׁנִיָּה. בַּתָּוֶךְ, בְּאֶמְצַע הַגִּנָּה מְקוֹם מַעֲמַד הַפֶּסֶל. וְהַשֶּׁקֶץ, כָּל סוּגֵי הַשְּׁרָצִים. יָסֻפוּ, יִכְלוּ. יח) וְאָנֹכִי, וְאָנֹכִי מָה עָלַי לַעֲשׂוֹת. מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם בָּאָה, כָּל מַעֲשֶׂה וְכָל מַחֲשָׁבָה בָּאָה אֵלַי, וְהִיא תַּזִּיקִנִי לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וגו'. וְרָאוּ אֶת כְּבוֹדִי, בְּהִלָּחֲמִי בָּהֶם בְּמַכַּת "חָמֵק בְּשָׂרוֹ וגו'" כַּכָּתוּב בִּנְבוּאַת זְכַרְיָה (זכריה יד.יב). יט) וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים, פְּלֵטִים יִנָּצְלוּ מִן הַמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל לָלֶכֶת לְבַשֵّר לָאֻיִּים הָרְחוֹקִים אֶת כְּבוֹדִי אֲשֶׁר רָאוּ בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בְּאוֹתָם פְּלֵטִים אֲשֵׂים אֶחָד מִן הָאוֹתוֹת שֶׁנָּדוֹנוּ חַבְרֵיהֶם בָּהֶם, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לָרְחוֹקִים שֶׁבַּמַּגֵּפָה זוֹ נֶגְּפוּ הַצּוֹבְאִים עַל יְרוּשָׁלַיִם. מוֹשְׁכֵי קֶשֶׁת, הַמְלַמְּדִים לִירוֹת חִצִּים בַּקֶּשֶׁת. יט) וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם, כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ הַגּוֹיִם אֶת הַפְּלָאִים הַגְּדוֹלִים שֶׁיַּעֲשֶׂה הקב"ה בְּמַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג, יָבִיאוּ אֶת אוֹתָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבַצַּבִּים, בַּעֲגָלוֹת מְחֻפּוֹת. וּבַכִּרְכָּרוֹת, סוּג שֶׁל גְּמַלִּים שֶׁהֵם קַלִּים מְאֹד בַּהֲלִיכָתָם בְּעֵין רְקִידָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, "בַּכִּרְכָּרוֹת", בִּרְקוּדִים שֶׁל שִׂמְחָה, כְּמוֹ "וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז" (שמואל־ב ו.יד). כ) וְגַם מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם, גַּם מִן הָעַמִּים הַמְבִיאִים אוֹתָם, וְגַם מִן בְּנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

יִשְׂרָאֵל הַמּוּבָאִים, אֶקַּח מֵהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שֶׁהָיוּ מְעֹרָבִים בֵּין הַגּוֹיִם בְּאֹנֶס, וּלְפָנַי גֵּרוּיִים הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם שֶׁבָּהֶם, וְאֶבְרֹר אוֹתָם מֵהֶם וְיִהְיוּ מְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי.

אָמַר ה׳, וְהִיכָן אָמַר, "הַנִּסְתָּרוֹת לַה׳ אֱלֹהֵינוּ" (דברים כט,כח).

כב) הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים, קְרָאָם חֲדָשִׁים, כִּי הֵם עוֹמְדִים תָּמִיד בְּחִדּוּשָׁם כְּמוֹ שֶׁנִּבְרְאוּ וְלֹא יִבְלוּ. **וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה,** שֶׁהָאָרֶץ עוֹמֶדֶת בְּחִדּוּשָׁהּ תָּמִיד כְּמוֹ שֶׁנִּבְרְאָה וְלֹא תִּבְלֶה, אֶלָּא שֶׁתּוֹלִדוֹתֶיהָ בָּלִים. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה "דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת" (קהלת א,ד). **אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשָׂה,** אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲמִידָם בְּחִדּוּשָׁם. **עוֹמְדִים לְפָנַי,** שֶׁאֲנִי סִבַּת קִיּוּמָם וַעֲמִידָתָם. **כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם,** בְּאוֹתָהּ הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיוּ אַתֶּם שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה בִּימֵיכֶם, כֵּן יַעֲמֹדוּ גַּם זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם, וְלֹא תִּגְלוּ עוֹד מֵאַרְצְכֶם כְּפִי שֶׁחָשְׁבוּ אֵלּוּ הַגּוֹיִם שֶׁבָּאוּ עִם גּוֹג לְהַלְּחֹם עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁחָשְׁבוּ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְאַבֵּד אֶת שְׁמָם, אֶלָּא לְעוֹלָם יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם. **כג) מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ,** בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. **וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ,** בְּכָל שְׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. **כָּל בָּשָׂר,** כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. **לְפָנַי,** בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. **כד) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בִּפְגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי,** אוֹתָם הַגּוֹיִם שֶׁבָּאוּ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַה׳, יֵצְאוּ מִירוּשָׁלַיִם לְעֵמֶק יְהוֹשָׁפָט, וְיִרְאוּ אֶת פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁפָּשְׁעוּ בַּה׳ וְחָשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת כְּנִגְדּוֹ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם. (וְזֶה יִהְיֶה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים כְּשֶׁעוֹד לֹא יַסְפִּיקוּ לִקְבֹּר אֶת הַחֲלָלִים). **תּוֹלַעְתָּם,** הָרִמָּה הָאוֹכֶלֶת אֶת בְּשָׂרָם. **וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה,** הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת בָּהֶם לֹא תִּכְבֶּה. **וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר,** פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג יִהְיוּ לֶחֳרְפָּה וּלְבִזָּיוֹן בְּעֵינֵי כָּל בָּשָׂר הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה׳. **כג) מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ,** בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. **וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ,** בְּכָל שְׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. **כָּל בָּשָׂר,** כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. **לְפָנַי,** בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

עטרת מרים

בְּרִקּוּדִים שֶׁל שִׂמְחָה עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַיִם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה: כב כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

וּבִכְּרְכָרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה: כב כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עטרת מרים

מב וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה שֵׁם מָקוֹם הָיָה מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים מִן הַשְּׁעוֹרִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁקָּצְרוּ עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל שִׁבֳּלִים רִכּוֹת וּמְלֵאוֹת בְּצִקְלֹנוֹ בְּקִלְפּוֹתֵיהֶן, וְהָאִישׁ חָשַׁב שֶׁיֹּאכְלֵם אֱלִישָׁע, אֲבָל אֱלִישָׁע צִוָּה וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם לַתַּלְמִידִים שֶׁהָיָה שָׁם וְיֹאכֵלוּ כִּי בָּאָה בָהֶם בְּרָכָה בְּדֶרֶךְ גַּם, עַד שֶׁכָּל הַלֶּחֶם הִסְפִּיק לְמַאֲה אִישׁ: מג וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ הֲלֹא מְעַט הֵמָּה וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכוֹל יִהְיֶה דַּי לֶאֱכוֹל וְהוֹתֵר וְעוֹד יִהְיֶה מוֹתָר: מד וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתְרוּ כִּדְבַר יְהוָה: א וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל חָשׁוּב לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֵׂא פָנִים כּוּלָּם כִּבְּדוּ אוֹתוֹ כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל חָשֵׂק לֶרֶדֶת לַמִּלְחָמָה, אֲבָל הָיָה מְצֹרָע וְזֶה מָנַע זֹאת: ב וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים קְבוּצוֹת קְטַנּוֹת לְשִׁלּוּל וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי מְשַׁמֶּשֶׁת לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן:

הפטרה לפרשת תזריע לשמו"ת מלכים־ב ד

ד מב וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ: מג וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכוֹל וְהוֹתֵר: מד וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתְרוּ כִּדְבַר יְהוָה: ה א וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֵׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע: ב וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת

שי למורא

מב) מִבַּעַל שָׁלִשָׁה, שֵׁם מָקוֹם בְּדְרוֹם הָאָרֶץ. לְאִישׁ הָאֱלֹהִים, לַנָּבִיא אֱלִישָׁע. לֶחֶם בִּכּוּרִים, לֶחֶם הֶעָשׂוּי מִקָּצִיר רִאשׁוֹן שֶׁנִּקְצַר אַחַר הָעֹמֶר. עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעוֹרִים, וְהָיוּ בְּמִסְפַּר עֶשְׂרִים לֶחֶם מִקֶּמַח שְׂעוֹרִים. וְכַרְמֶל בְּצִקְלוֹנוֹ, וְשִׁבֳּלִים רִכִּים וּמְלֵאִים בְּפִי שֶׁהֵם עֲדַיִן בְּקִלְפּוֹתֵיהֶם. "בְּצִקְלוֹנוֹ", בְּקִלְפָּתוֹ וּבְכִסּוּיוֹ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "בְּצִקְלוֹנוֹ", מִין שֵׂק שֶׁבּוֹ נָשָׂא אֶת הַדְּבָרִים שֶׁנִּזְכְּרוּ בַּפָּסוּק. לָעָם, לַתַּלְמִידִים שֶׁהָיוּ עִם הַנָּבִיא אֱלִישָׁע. מג) מָה אֶתֵּן זֶה, הֲלֹא מְעַט הוּא. אָכוֹל וְהוֹתֵר, בַּמָּה שֶׁהוּבָא יִהְיֶה דַּי לֶאֱכֹל, וְעוֹד יִהְיֶה מוֹתָר. א) אִישׁ גָּדוֹל וגו', כְּלוֹמַר, חָשׁוּב לְפָנָיו. וּנְשׂוּא פָנִים, וְהַכֹּל הָיוּ נוֹשְׂאִים לוֹ פָּנִים לְכַבְּדוֹ. כִּי בוֹ נָתַן ה' תְּשׁוּעָה לַאֲרָם, כִּי עַל־יָדוֹ בָּאָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם. גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע, וּמִפְּנֵי צָרַעְתּוֹ הָיָה נִמְנָע הַרְבֵּה מִלְּלֶכֶת לְמִלְחֲמוֹתָיו, וְהָיָה מֵצַר עַל כָּךְ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נַעֲמָן: ג וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי
הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ
מִצָּרַעְתּוֹ: ד וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת
וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
ה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לֶךְ־בֹּא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר
אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ עֶשֶׂר
כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת
בְּגָדִים: ו וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי
אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ:
ז וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע
בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת
כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי
אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי: ח וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ | אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע
כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל: ט וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָיו
וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע: י וַיִּשְׁלַח
אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ
שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר:
יא וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי
בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף
הַמְּצֹרָע יב הֲלֹא טוֹב
אֲמָנָה וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהַרְתִּי וַיֵּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה:

שי למורא

ג) אַחֲלֵי אֲדוֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא, אִם בַּקָּשַׁת אֲדוֹנִי תִּהְיֶה לִפְנֵי הַנָּבִיא. יֶאֱסֹף אוֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ, רְפוּאַת הַמִּצְרָע נִקְרֵאת אֲסִפָּה, לְפִי שֶׁבְּעוֹדוֹ בְּצָרַעְתּוֹ הֲרֵי מוֹשָׁבוֹ מְחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְכַאֲשֶׁר יִתְרַפֵּא יֵאָסֵף וְיִכָּנֵס אֶל הַמַּחֲנֶה. ד) וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדוֹנָיו, נַעֲמָן סִפֵּר הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. ה) לֶךְ בֹּא, הָבָה (הִתְכּוֹנֵן) וּבוֹא אֶל הַנָּבִיא. סֵפֶר, אִגֶּרֶת. זָהָב, מַטְבְּעוֹת זָהָב. (לְהָבִיא מִנְחָה לַנָּבִיא). ו) וְעַתָּה, לֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב מַה שֶּׁכָּתַב בְּרֹאשׁ הָאִגֶּרֶת, כִּי מוּבָן שֶׁכָּתַב כְּפִי הַמִּנְהָג לְפָקְדוֹ בְּשָׁלוֹם, וְכִסּוֹף דְּבָרָיו כָּתַב "וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר וגו'. וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יְצַוֶּה אֶת הַנָּבִיא לְאָסְפוֹ מִצָּרַעְתּוֹ. ז) לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, כִּי אֵין מִי שֶׁיּוּכַל לִרְפֹּא הַמְּצֹרָע, אֶלָּא מִי שֶׁבְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת. וְאַחְאָב בִּהְיוֹתוֹ רָשָׁע, לֹא הֶאֱמִין בַּנְּבִיא, וְחָשַׁב שֶׁמֶּלֶךְ אֲרָם מִתְכַּוֵּן שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יְרַפְּאֵהוּ. מִתְאַנֶּה הוּא לִי, כַּוָּנָתוֹ לִמְצֹא עִלָּה לְהִתְעַלֵּל וּלְהַלְחֵם בִּי. ח) וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא לְמַעַנְךָ אֲרַפֵּא אוֹתוֹ, אֶלָּא לְמַעַן קְדֻשַּׁת ה'. יא) אֲלַי יֵצֵא וגו', חָשַׁבְתִּי שֶׁלְּכְבוֹדִי יֵצֵא אֲלַי וְיַעֲמֹד לְפָנַי, כְּדַרְךְ הַכָּבוֹד שֶׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם לַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים. וּלְעִנְיַן הָרְפוּאָה, חָשַׁבְתִּי שֶׁיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' וְינוֹפֵף יָדוֹ אֶל מְקוֹם הַצָּרַעַת לְהַשְׁפִּיעַ שָׁם אֶת הָרְפוּאָה עַל פִּי גֵּם וְתִתְרַפֵּא הַצָּרַעַת. יב) הֲלֹא טוֹב וגו', כְּלוֹמַר, בָּזֶה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא שֶׁיִּרְחַץ שֶׁבַע פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן, אִם כֵּן נִרְאֶה שֶׁאָמַר דְּבָרָיו עַל דֶּרֶךְ רְפוּאָה טִבְעִית, וַהֲלֹא בְּוַדַּאי אֵין בְּדִבְרָיו מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק טוֹבִים יוֹתֵר מִכָּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמִּתְמִיד אֲנִי לְהִתְרַחֵץ בָּהֶם לֹא הוֹעִילוּ לִי לְהִטַּהֵר מִצָּרַעְתִּי.

עטרת מרים

ג וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי עִם בַּקָּשַׁת אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ: ד וַיָּבֹא נַעֲמָן וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו מֶלֶךְ אֲרָם לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: ה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לֶךְ־בֹּא אֶל הַנָּבִיא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא יְצַוֶּה אֶת הַנָּבִיא עַל זֹאת וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ מִנְחָה לַנָּבִיא עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים: ו וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה, לֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב מַה שֶּׁכָּתַב בְּרֹאשׁ הָאִגֶּרֶת, כִּי מוּבָן שֶׁכָּתַב כְּפִי הַמִّנְהָג לְפָקְדוֹ בְּשָׁלוֹם, וּבְסוֹף דְּבָרָיו כָּתַב "וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר וגו'. וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יְצַוֶּה אֶת הַנָּבִיא לְאָסְפוֹ מִצָּרַעְתּוֹ. ז) לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, כִּי אֵין מִי שֶׁיּוּכַל לִרְפֹּא הַמְּצֹרָע, אֶלָּא מִי שֶׁבְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת. וְאַחְאָב בִּהְיוֹתוֹ רָשָׁע, לֹא הֶאֱמִין בַּנְּבִיא, וְחָשַׁב שֶׁמֶּלֶךְ אֲרָם מִתְכַּוֵּן שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יְרַפְּאֵהוּ. מִתְאַנֶּה הוּא לִי, כַּוָּנָתוֹ לִמְצֹא עִלָּה לְהִתְעַלֵּל וּלְהַלְחֵם בִּי. ח) וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא לְמַעַנְךָ אֲרַפֵּא אוֹתוֹ, אֶלָּא לְמַעַן קְדֻשַּׁת ה'. יא) אֲלַי יֵצֵא וגו', חָשַׁבְתִּי שֶׁלְּכְבוֹדִי יֵצֵא אֲלַי וְיַעֲמֹד לְפָנַי, כְּדַרְךְ הַכָּבוֹד שֶׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם לַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים. וּלְעִנְיַן הָרְפוּאָה, חָשַׁבְתִּי שֶׁיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' וְינוֹפֵף יָדוֹ אֶל מְקוֹם הַצָּרַעַת לְהַשְׁפִּיעַ שָׁם אֶת הָרְפוּאָה עַל פִּי גֵּם וְתִתְרַפֵּא הַצָּרַעַת. יב) הֲלֹא טוֹב וגו', כְּלוֹמַר, בָּזֶה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא שֶׁיִּרְחַץ שֶׁבַע פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן, אִם כֵּן נִרְאֶה שֶׁאָמַר דְּבָרָיו עַל דֶּרֶךְ רְפוּאָה טִבְעִית, וַהֲלֹא בְּוַדַּאי אֵין בְּדִבְרָיו מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק טוֹבִים יוֹתֵר מִכָּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמִּתְמִיד אֲנִי לְהִתְרַחֵץ בָּהֶם לֹא הוֹעִילוּ לִי לְהִטַּהֵר מִצָּרַעְתִּי. יא וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי | יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצֹרָע: יב הֲלֹא טוֹב אֲמָנָה וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהַרְתִּי וַיֶּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

הַיַּרְדֵּן? וַיֵּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה: יג וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי אֲדוֹנִי, אִם דָּבָר גָּדוֹל דִּבֶּר טוֹרַח גָּדוֹל הָיָה הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְכִי לֹא תַעֲשֵׂהוּ וְאַף כִּי מִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁדִּבֶּר קַל, "אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר": יד וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטָן וַיִּטְהָר מִן הַצָּרַעַת: טו וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו כְּעֵבֶר לִפְנֵי הָאָדוֹן וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה בַּעֲבוּר הָרְפוּאָה וְהַהוֹדָאָה הוֹאִת קַח־נָא מִמֶּנִּי בְּרָכָה מִנְחָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ: טז וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי שֶׁאֲנִי רָגִיל לַעֲמוֹד לְפָנָיו בִּתְפִלָּה אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקַחַת וַיְמָאֵן: יז וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וְלֹא הַלּוּאי יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד זוג "פְּרָדִים שֶׁל אֲדָמָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִשֵּׂאת אוֹתָהּ לְעִירִי, וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָהּ מִזְבֵּחַ כִּי לוֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה: יח שְׁאֵל נָא מה' לַדָּבָר הַזֶּה שֶׁיִּסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ כִּי בְּבוֹא אֲדֹנִי מֶלֶךְ אֲרָם בֵּית־רִמּוֹן שֵׁם עֲבוֹדָה־זָרָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא | נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן עָלַי לִכְפּוֹף

שי למורא

יג) אָבִי, כְּמוֹ "אֲדוֹנִי". דָּבָר גָּדוֹל, דִּבַּר טֹרַח גָּדוֹל. וְאַף כִּי אָמַר, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁאָמַר. יד) וַיִּטְהָר, וְהִתְרַפֵּא. טו) וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו, כְּעֵבֶר לִפְנֵי הָאָדוֹן. בְּרָכָה, מִנְחַת שָׁלוֹם. כְּמוֹ "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי" (בראשית לג,יא). יז) וָלֹא, לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, כְּמוֹ "הַלּוּאי". מַשָּׂא צֶמֶד פְּרָדִים אֲדָמָה, עָפָר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁעוּר מַשָּׂא שֶׁל שְׁנֵי פְּרָדִים. בִּשְׁבִיל לְמַלֵּא מֵהֶם מִזְבֵּחַ לִזְבֹּחַ עָלָיו לַה', וְלֹא רָצָה לַעֲשׂוֹת כֵּן מִבְּלִי שֶׁהַנָּבִיא יִתֵּן לוֹ רְשׁוּת לָזֶה. יח) בֵּית רִמּוֹן, בֵּית עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁשָּׁמָּה רִמּוֹן. וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמּוֹן, וּבְעַל־פָּרְחִי אֶשְׁתַּחֲוֶה גַּם אֲנִי עִמּוֹ. יט) כִּבְרַת אָרֶץ, מִדַּת קַרְקַע, וְהוּא שִׁעוּר מִיל.

יג וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר: יד וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטָן וַיִּטְהָר: טו וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ: טז וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי לְפָנָיו וְלֹא יִקָּחֶנָּה וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקַחַת וַיְמָאֵן: יז וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וְלֹא יִנָּתֵן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד פְּרָדִים אֲדָמָה לָקַחַת אֶת־עַבְדְּךָ עוֹד עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה: יח בַּדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵּית־רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא | נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה: יט וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ:

קוֹמָתִי כְּדֵי שֶׁיּוּכַל הַמֶּלֶךְ לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְעוֹד בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי שֵׁנִית בֵּית רִמֹּן אַחַר כָּךְ לְבַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ הַמֶּלֶךְ שֶׁכָּפַרְתִּי בַּעֲבוֹדָה־זָרָה יִסְלַח־נָא יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיִּחַדְתִּי עֲבוֹדָתִי אֵלָיו, וְהַהִשְׁתַּחֲוָיָה הַשֵּׁנִית הִיא רַק מִיִּרְאַת הַמֶּלֶךְ: יט וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם נָתַן לוֹ בַּקָּשָׁתוֹ כְּמַה שֶׁבִּקֵּשׁ לוֹ לַעֲבוֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ מִיל:

עטרת מרים

ג וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים גֵּיחֲזִי וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְהֵם הָיוּ יוֹשְׁבִים פֶּתַח הַשַּׁעַר כְּדִין הַמְּצוֹרָע (ויקרא יג מו) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד־מָתְנוּ בְּרָעָב: ד אִם־אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם־יָשַׁבְנוּ פֹּה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם אִם אִם־יְחַיֻּנוּ נְחָיֶה וְשָׁם נִמְצָא לֶחֶם וְאִם־יְמִיתֻנוּ

הפטרה לפרשת מצורע לשמו"ת

במלכים־ב פרק ז

ז ג וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשַּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד־מָתְנוּ: ד אִם־אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם־יָשַׁבְנוּ

שי למורא

ג) וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים, אָמְרוּ רז"ל, שֶׁהֵם הָיוּ גֵּיחֲזִי וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו, שֶׁדָּבְקָה בָהֶם צָרַעַת נַעֲמָן, בַּעֲבוּר שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אֶת הַכֶּסֶף וְהִבְגִּדִים. פֶּתַח הַשָּׁעַר, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּפֶתַח הַשַּׁעַר, כְּדִין הַמְּצוֹרָע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ" (ויקרא יג,מו). עַד מָתְנוּ, עַד שֶׁנְּמוּת בָּרָעָב. ד) וְנִפְּלָה, נַסְגִּיר אֶת עַצְמֵנוּ לְשָׁם אֹתָם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

ה) בַּנָּשֶׁף, בְּעֶרֶב. ו) וַה׳ הִשְׁמִיעַ וגו׳, הִסַּבָּה עַל שֶׁלֹּא מְצָאוּ שָׁם אִישׁ, הָיְתָה כִּי ה׳ הִשְׁמִיעַ בְּאָזְנֵיהֶם קוֹלוֹת שֶׁל רֶכֶב וגו׳. ט) לֹא כֵן, לֹא טוֹב וְיָשָׁר. מַחְשִׁים, שׁוֹתְקִים מִלְּבַשֵּׂר. י) שַׁעַר הָעִיר, שׁוֹמֵר שַׁעַר הָעִיר. אָסוּר, קָשׁוּר. יא) וַיִּקְרָא הַשּׁוֹעֲרִים, הוּא קָרָא לְשׁוֹמְרֵי שַׁעֲרֵי בֵּית הַמֶּלֶךְ. יג) אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ, שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בָּעִיר וְלֹא מֵתוּ בָּרָעָב. וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה, וְנִשְׁלַח אוֹתָם אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ סַכָּנָה בַּדָּבָר, וְנִרְאֶה מַה יִּהְיֶה בָּהֶם. יד) שְׁנֵי רֶכֶב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָעֶבֶד הִצִּיעַ לְקַחַת חֲמִשָּׁה מִן הַסּוּסִים הַנִּשְׁאָרִים, לֹא רָצוּ לְהַעֲמִיד בְּסַכָּנָה יוֹתֵר מִשְּׁנַיִם.

עטרת מרים

וָמֶתְנוּ: ה וַיָּקוּמוּ בַנֶּשֶׁף בְּעֶרֶב לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ: ו וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ | אֶת־מַחֲנֵה אֲרָם קוֹל רֶכֶב קוֹל סוּס קוֹל חַיִל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה שָׂכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחִתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ: ז וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ בַנֶּשֶׁף וַיַּעַזְבוּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר הֵיא וַיָּנֻסוּ אֶל־נַפְשָׁם: ח וַיָּבֹאוּ הַמְּצֹרָעִים הָאֵלֶּה עַד־קְצֵה הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמֵנוּ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אַחֵר וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמֵנוּ: ט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֹא־כֵן | לֹא טוֹב וְיָשָׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים כִּי הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בְּשֹׂרָה הוּא וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים וְחִכִּינוּ עַד־אוֹר הַבֹּקֶר וּמְצָאָנוּ עָוֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה וְנַגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ: י וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ אֶל־שֹׁעֵר הָעִיר וַיַּגִּידוּ לָהֶם לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי אִם־הַסּוּס אָסוּר וְהַחֲמוֹר אָסוּר וְאָהֳלִים כַּאֲשֶׁר הֵמָּה: יא וַיִּקְרָא הַשֹּׁעֲרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה: יב וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לַיְלָה וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו אַגִּידָה־נָּא לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־רְעֵבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־הַמַּחֲנֶה לְהֵחָבֵא בַשָּׂדֶה לֵאמֹר כִּי־יֵצְאוּ מִן־הָעִיר וְנִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְאֶל־הָעִיר נָבֹא: יג וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו וַיֹּאמֶר וְיִקְחוּ־נָא חֲמִשָּׁה מִן־הַסּוּסִים הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּמּוּ וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה: יד וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח

פֹּה וָמֶתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם אִם־יְחַיֻּנוּ נִחְיֶה וְאִם־יְמִיתֻנוּ וָמֶתְנוּ: ה וַיָּקוּמוּ בַנֶּשֶׁף לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ: ו וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ | אֶת־מַחֲנֵה אֲרָם קוֹל רֶכֶב קוֹל סוּס קוֹל חַיִל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה שָׂכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחִתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ: ז וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ בַנֶּשֶׁף וַיַּעַזְבוּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר הֵיא וַיָּנֻסוּ אֶל־נַפְשָׁם: ח וַיָּבֹאוּ הַמְּצֹרָעִים הָאֵלֶּה עַד־קְצֵה הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמֵנוּ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אַחֵר וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמֵנוּ: ט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֹא־כֵן | אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בְּשֹׂרָה הוּא וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים וְחִכִּינוּ עַד־אוֹר הַבֹּקֶר וּמְצָאָנוּ עָוֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה וְנַגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ: י וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ אֶל־שֹׁעֵר הָעִיר וַיַּגִּידוּ לָהֶם לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי אִם־הַסּוּס אָסוּר וְהַחֲמוֹר אָסוּר וְאָהֳלִים כַּאֲשֶׁר הֵמָּה: יא וַיִּקְרָא הַשֹּׁעֲרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה: יב וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לַיְלָה וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו אַגִּידָה־נָּא לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־רְעֵבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־הַמַּחֲנֶה לְהֵחָבֵא בַשָּׂדֶה לֵאמֹר כִּי־יֵצְאוּ מִן־הָעִיר וְנִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְאֶל־הָעִיר נָבֹא: יג וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו וַיֹּאמֶר וְיִקְחוּ־נָא חֲמִשָּׁה מִן־הַסּוּסִים אַף אִם הָאוֹיֵב יָמִית אֶת הָרוֹכְבִים, אֵין הֵיזֵק בַּדָּבָר, כִּי יִהְיוּ כְּכָל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כִּבְר תָּמּוּ קוֹדֶם לָהֶם, כִּי כּוּלָּנוּ מְיוּעָדִים לָמוּת בָּרָעָב, וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה: יד וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים שֶׁלֹּא לְסַכֵּן חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחֲנֵה־אֲרָם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ: טו וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֲרָם לְהֶחָפֵז מִמֶּשֶׁא בְּחָפְזָם בַּעֲבוּר מְהֵירַת הַנִּסָּה וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ: טז וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבֹזוּ אֶת מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר יְהוָה: יז וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד מִנָּה אֶת־הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ לִהְיוֹת שׂוֹמֵר עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֵהוּ הָעָם בַּשַּׁעַר מרוב דחק הָעָם הַהוֹלְכִים לִשְׁלוֹל שָׁלָל וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: יח לָמָה דִּבֵּר הַנָּבִיא שֶׁיָּמוּת הַשָּׁלִישׁ, לְפִי וַיְהִי כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל וּסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כָּעֵת מָחָר בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן: יט וַיַּעַן וְאִז הֵשִׁיב הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל: כ וַיְהִי־לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר אָמַר הַנָּבִיא וַיִּרְמְסֵהוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת:

שי למורא

טו) אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּחָפְזָם, בִּגְלַל שֶׁמִּהֲרוּ לָנוּס, הִשְׁלִיכוּ מֵעַצְמָם בְּגָדִים וְכֵלִים כְּדֵי לְהָקֵל מִמַּשָּׂאָם. יז) הִפְקִיד, מִנָּה. אֶת הַשָּׁלִישׁ, אֶת הַשַּׂר. אֲשֶׁר נִשְׁעָן עַל יָדוֹ, אֲשֶׁר אֶתְמוֹל הָיָה נִשְׁעָן עַל יָדוֹ כְּשַׁבָּא לְבֵיתוֹ שֶׁל אֱלִישָׁע הַנָּבִיא. עַל הַשַּׁעַר, הַמֶּלֶךְ מִנָּה אוֹתוֹ לִהְיוֹת שׁוֹמֵר הַשַּׁעַר. וַיִּרְמְסֵהוּ, מֵרֹב הַדְּחַק שֶׁל הַהוֹלְכִים לִשְׁלֹל שָׁלָל, רְמָסוּהוּ בְּרַגְלֵיהֶם.

הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחֲנֵה־אֲרָם לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ: טו וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּחָפְזָם וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ: טז וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבֹזוּ אֶת מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר יְהוָה: יז וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֵהוּ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: יח וַיְהִי כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל וּסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כָּעֵת מָחָר בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן: יט וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל: כ וַיְהִי־לוֹ כֵּן וַיִּרְמְסֵהוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

טז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת: ג בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה: ד כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם: ה וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה: ו וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ: (לוי) ז וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ח וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל: ט וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת: י וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה: יא וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: (ישראל) יב וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת: יג וְנָתַן אֶת־
הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה | עֲנַן
הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת וְלֹא
יָמוּת: יד וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי
הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים
מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: טו וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת
אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה
אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת: טז וְכִפֶּר עַל־
הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־
חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם
בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם: יז וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה | בְּאֹהֶל
מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ
וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:

המשך ביאור למזמור קכב מתוך "תהילות מנחם" מעמוד 3

דהנה מבואר בלקו"ת[4] ש"בנות ירושלים הם הנשמות שעדיין לא ירדו לעולם הזה להתלבש בגוף ונפש הבהמית, ועדיין כלולות במאצילן ברוך הוא, בבחינת אין ממש, ונקרא טהורה כו'".

ומובן, שכאשר הנשמות ("בנות ירושלים") יורדות למטה, מ"ירושלים של מעלה" ל"ירושלים של מטה", הוא בשביל מילוי שליחותם, שגם למטה יהי' ניכר שהם "(בנות) **ירושלים**".

ובזה יש בכללות ב' אופנים: א) נשמות ששייכות בעיקר ל"ירושלים של מעלה", היינו, שגם למטה ניכר בהם השייכות ל"ירושלים של מעלה", והם הנשמות של "ראשיכם שבטיכם"[5]. ב) נשמות ששייכות בעיקר ל"ירושלים של מטה", ושייכותן ל"ירושלים של מעלה" אינה ניכרת בהם, והם הנשמות של "חוטב עציך ושואב מימך"[6].

והפסוק אומר "**כעיר שחוברה לה יחדו**" - שצריך להיות ענין האחדות והחיבור בין "ירושלים של מטה" ל"ירושלים של מעלה", שזהו כללות ענין האחדות ואהבת ישראל בין "ראשיכם שבטיכם" ל"חוטב עציך ושואב מימך", וכל המדריגות שביניהם.

כלומר, למרות הידיעה שיש חילוקי דרגות, וכל אחד מהם צריך לעבוד את ה' באופן הראוי לו (דאם לא כן הרי זה גורם בלבול בכללות העבודה כו'), הנה צריכה להיות אצלם ענין האחדות בכל הדרגות, וכמ"ש "אתם נצבים היום כולכם - לאחדים כאחד". וזה נוגע גם לגאולה העתידה, שעלי' אמרו חז"ל[7] "אין ישראל נגאלין עד שיהיו כולן אגודה אחת".

---

4) שה"ש ו, ג.
5) ר"פ נצבים.
6) שם.
7) תנחומא ר"פ נצבים.

מוכנה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים לפרקי אבות

פרק ב משנה ח

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, אַל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לְכָךְ נוֹצַרְתָּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

לכאורה יש להקשות: על תלמידיו של הלל הזקן נאמר בגמרא[1] "גדול שבכולן – יונתן בן עוזיאל; קטן שבכולם – רבן יוחנן בן זכאי". ולכאורה, הן אמת שגדלותו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי היתה עצומה, ש"לא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכה ואגדה.. דבר גדול ודבר קטן"[2], אבל מכל־מקום לפי ערך תלמידי הלל היה "קטן שבכולם"; מדוע אם־כן נאמר כאן רק מה ש"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל.." ולא הובאה שום מימרא מרבי יונתן בן עוזיאל, שהיה גדול תלמידיו של הלל?!

ויש לומר שזהו בהתאם לכללות ענין מסכת אבות, המתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה.. מסרוה לאנשי כנסת הגדולה; הם אמרו.. והעמידו תלמידים הרבה"; כלומר, סגנון המסכת הוא של מימרות תנאים, מקבלי התורה, שהמשיכו בהעברת המסורה לדורות הבאים אחריהם.

על־פי זה יש לומר, שבמסכת זו הובאו אך ורק דברי התנאים שענינם היה מסירת התורה. אף־על־פי שהיו תנאים גדולים מהם, שלימודם היה באופן נפלא ביותר, מכל־מקום דבריהם לא הובאו מכיון שלא היו שייכים לענין מסירת התורה.

על יונתן בן עוזיאל מסופר בגמרא[3] ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף", ומבואר בתוספות[4] שזהו משום "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". מזה מובן גודל ההפלאה של לימודו – שמצד אחד היה נפלא ביותר, אך מצד שני, מטעם זה גופא לא היה שייך להעברת התורה לאחרים ובוודאי לא לכלל ישראל.

לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי ענינו היה העברת התורה לאחרים, כמבואר בגמרא[5] ש"ארבעים שנה לימד", וכמסופר עליו עוד[6], שביקש ממלך רומי "תן לי יבנה וחכמיה", שבזה הבטיח את המשך קיום ולימוד התורה בעם ישראל כולו.

ולכן במסכת אבות (שענינה כאמור מסירת התורה לישראל) הובאו דברי רבי יוחנן בן זכאי שקיבל מהלל (ולא דבריהם של תלמידים אחרים).

(שיחות קודש תנש"א – פרשת שלח)

צריך להבין: א. משמעות הלשון "תורה הרבה" היא שהלימוד הוא יותר מהמתחייב, ואם כן מדוע נאמר "כי לכך נוצרת" (הלוא – אם הוא נוצר "לכך" סימן שמחוייב בזה, ובמה זה "הרבה")? ב. הלשון "תורה הרבה" סתום הוא – ומדוע לא נתפרש מהו שיעור החיוב ומהו "הרבה"?

והביאור בזה:

על בעל המאמר – רבן יוחנן בן זכאי – מצאנו שלמד תורה ארבעים שנה[7]. ארבעים שנה הוא מספר השנים הדרוש לקבלת סמיכה להורות הלכה[8]. לפי זה יוצא שבארבעים שנות לימודו הגיע רבן יוחנן בן זכאי לשלימות מסויימת בלימוד התורה ("בן ארבעים לבינה"[9]) וכל מה שלמד לאחר מכן (כמו שאמרו עליו[10] ש"לא הלך ארבע אמות בלא תורה") היה למעלה מאותה שלימות.

ויש לומר, שכן הוא גם במשנתנו – החיוב הוא ללמוד ולהגיע להוראה, ומה שמעבר לזה נקרא "תורה הרבה".

זהו שאמר רבן יוחנן בן זכאי "אם למדת תורה הרבה", דהיינו לימוד מהסוג והדרגה שהוא בעצמו עסק בו – "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת".

ההבדל בין "בריאה" ל"יצירה" הוא ש"בריאה" היא עצם התהוות המציאות, ואילו "יצירה" זו הצורה שבאה כדבר נוסף על עצם המציאות.

בלימוד תורה, החילוק בין בריאה ליצירה הוא כדלהלן: מצד ה"בריאה" – עצם (התהוות) מציאות שכל האדם – אזי כאשר הוא מגיע להוראה, לאחר הלימוד של ארבעים שנה, נשלמה מטרת בריאתו. אך לגבי "יצירה" – הצורה של המציאות – אין לדבר סוף, ואפשר להוסיף וללמוד תורה עוד ועוד.

זהו אם־כן פירוש משנתנו: גם "אם למדת תורה הרבה" – למדת תורה במידה כזו שזכית והגעת להוראה, כלומר, השלמת את מטרת בריאתך; "אל תחזיק טובה לעצמך – כי לכך נוצרת"; מצד ענין ה"יצירה" שבך (תוספת הצורה), מוטל עליך להוסיף עוד ועוד בלימוד התורה, בלי הגבלה.

(תורת־מנחם – התוועדויות תשמז, כרך ד, עמ' 150)

---

1) סוכה כח, א. 2) בגמרא שם. 3) שם. 4) ד"ה כל עוף. 5) סנהדרין מא, א. 6) גיטין נו, ב. 7) סנהדרין מא, א. 8) ראה סוטה כב, ב. 9) להלן פרק ה משנה כב. 10) סוכה כח, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תזריע-מצורע - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:12	6:06	8:49	8:45	9:25	9:21	10:31	10:28	13:13	13:12	19:10	19:14	19:36	19:41	18:53	19:51
חיפה (ק)	6:10	6:03	8:47	8:42	9:23	9:19	10:30	10:27	13:12	13:12	19:14	19:18	19:38	19:42	18:44	19:53
ירושלים (ק)	6:10	6:03	8:47	8:42	9:23	9:19	10:29	10:26	13:11	13:11	19:13	19:18	19:35	19:40	18:37	19:51
תל אביב (ק)	6:11	6:05	8:49	8:44	9:24	9:20	10:31	10:28	13:13	13:12	19:11	19:15	19:37	19:42	18:52	19:53
אוסטריה, וינה (ק)	6:04	5:52	8:38	8:30	9:27	9:21	10:38	10:33	13:29	13:28	19:46	19:55	20:21	20:31	19:35	20:45
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:47	6:52	8:55	8:57	9:31	9:33	10:29	10:30	12:50	12:49	17:54	17:46	18:21	18:13	17:28	18:24
אוקראינה, אודסה (ק)	6:09	5:59	8:44	8:37	9:31	9:25	10:41	10:37	13:31	13:30	19:46	19:54	20:20	20:28	19:34	20:42
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:38	5:27	8:13	8:05	9:02	8:56	10:12	10:08	13:03	13:02	19:20	19:29	19:55	20:04	19:09	20:19
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:49	5:37	8:23	8:15	9:12	9:06	10:23	10:18	13:14	13:14	19:32	19:41	20:07	20:17	19:21	20:32
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:11	5:59	8:44	8:35	9:36	9:30	10:47	10:43	13:40	13:39	20:01	20:10	20:38	20:48	19:51	21:03
אוקראינה, קייב (ק)	6:03	5:51	8:36	8:27	9:29	9:22	10:40	10:35	13:32	13:32	19:54	20:03	20:31	20:41	19:44	20:57
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:00	5:55	8:37	8:33	9:09	9:06	10:15	10:13	12:54	12:53	18:45	18:48	19:10	19:13	18:27	19:23
איטליה, מילאנו (ק)	6:37	6:27	9:12	9:05	9:58	9:52	11:08	11:04	13:57	13:56	20:13	20:20	20:43	20:52	19:59	21:05
אקוואדור, קיטו (ח)	6:11	6:09	8:41	8:40	9:10	9:09	10:13	10:11	12:44	12:43	18:17	18:16	18:39	18:38	17:58	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:18	7:22	9:28	9:30	10:03	10:05	11:01	11:02	13:24	13:22	18:30	18:23	18:56	18:49	18:05	19:00
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:16	8:23	10:20	10:22	10:59	11:01	11:55	11:57	14:15	14:14	19:13	19:04	19:43	19:34	18:48	19:46
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:28	6:20	9:05	8:59	9:45	9:41	10:54	10:50	13:39	13:39	19:45	19:51	20:15	20:21	19:32	20:33
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:16	6:07	8:53	8:47	9:34	9:29	10:43	10:39	13:29	13:28	19:36	19:42	20:06	20:13	19:23	20:26
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:16	6:07	8:53	8:47	9:34	9:29	10:43	10:39	13:29	13:29	19:37	19:43	20:07	20:14	19:24	20:26
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:50	6:41	9:26	9:20	10:09	10:04	11:18	11:14	14:05	14:05	20:15	20:22	20:46	20:53	20:02	21:06
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:54	6:47	9:31	9:27	10:06	10:02	11:12	11:09	13:53	13:53	19:50	19:54	20:15	20:19	19:34	20:30
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:20	6:13	8:57	8:52	9:34	9:30	10:41	10:38	13:24	13:24	19:24	19:29	19:51	19:56	19:10	20:08
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:57	6:52	9:34	9:30	10:07	10:04	11:13	11:10	13:53	13:52	19:45	19:48	20:10	20:13	19:29	20:23
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:11	6:02	8:48	8:41	9:29	9:24	10:38	10:34	13:25	13:24	19:33	19:39	20:03	20:10	19:20	20:23
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:40	6:32	9:17	9:11	9:58	9:53	11:07	11:03	13:53	13:52	20:00	20:06	20:30	20:37	19:47	20:49
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:09	6:00	8:46	8:39	9:28	9:23	10:37	10:33	13:24	13:23	19:32	19:39	20:03	20:11	19:20	20:23
בוליביה, לה-פס (ח)	6:41	6:42	9:05	9:04	9:35	9:35	10:35	10:35	13:02	13:01	18:24	18:20	18:47	18:43	18:02	18:52
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:46	6:33	9:19	9:09	10:12	10:05	11:24	11:19	14:17	14:17	20:40	20:50	21:17	21:28	20:30	21:44
בלגיה, בריסל (ק)	6:47	6:34	9:20	9:11	10:13	10:06	11:24	11:19	14:17	14:17	20:39	20:49	21:17	21:27	20:29	21:43
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:21	6:23	8:40	8:40	9:11	9:12	10:11	10:11	12:36	12:35	17:56	17:51	18:16	18:11	17:30	18:21
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:08	6:10	8:28	8:28	8:59	9:00	9:59	9:59	12:25	12:23	17:41	17:36	18:05	18:00	17:19	18:10
בריטניה, לונדון (ק)	6:03	5:51	8:36	8:27	9:30	9:23	10:42	10:37	13:35	13:35	20:00	20:10	20:36	20:47	19:52	21:04
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:08	5:54	8:39	8:28	9:37	9:29	10:49	10:43	13:44	13:44	20:11	20:22	20:51	21:03	20:05	21:21
גרמניה, ברלין (ק)	6:07	5:54	8:39	8:29	9:35	9:28	10:47	10:42	13:41	13:41	20:08	20:18	20:46	20:57	19:57	21:14
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:31	6:19	9:05	8:56	9:56	9:50	11:08	11:03	14:00	13:59	20:20	20:30	20:57	21:08	20:10	21:23
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:23	6:26	8:41	8:42	9:13	9:14	10:12	10:13	12:37	12:36	17:57	17:52	18:15	18:10	17:28	18:20
הודו, מומבאי (ח)	6:21	6:17	8:57	8:53	9:28	9:25	10:33	10:30	13:10	13:09	18:56	18:58	19:20	19:22	18:40	19:31
הודו, פונה (ח)	6:17	6:13	8:53	8:50	9:24	9:21	10:29	10:27	13:06	13:05	18:52	18:53	19:16	19:17	18:35	19:27
הונגריה, בודפשט (ק)	5:54	5:43	8:29	8:21	9:17	9:11	10:27	10:23	13:18	13:17	19:34	19:42	20:09	20:18	19:23	20:32

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תזריע-מצורע - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:20	5:11	7:57	7:51	8:39	8:33	9:47	9:43	12:34	12:33	18:41	18:47	19:11	19:18	18:28	19:31
יוון, אתונה (ק)	6:49	6:41	9:26	9:20	10:05	10:00	11:13	11:10	13:58	13:57	20:02	20:07	20:31	20:37	19:48	20:48
מולדובה, קישינב (ק)	6:16	6:05	8:51	8:43	9:38	9:32	10:49	10:44	13:39	13:38	19:54	20:02	20:28	20:37	19:43	20:52
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:18	6:13	8:53	8:50	9:25	9:22	10:30	10:27	13:07	13:06	18:54	18:56	19:18	19:20	18:37	19:29
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:05	7:13	9:04	9:07	9:45	9:48	10:41	10:43	12:59	12:58	17:53	17:42	18:25	18:15	17:26	18:27
נפאל, קטמנדו (ח)	5:39	5:33	8:15	8:11	8:49	8:46	9:55	9:53	12:36	12:35	18:29	18:32	18:55	18:58	18:14	19:08
סין, בייג'ין (ח)	5:36	5:27	8:13	8:07	8:53	8:48	10:02	9:58	12:47	12:47	18:53	18:59	19:23	19:29	18:38	19:42
סינגפור, סינגפור (ח)	7:00	6:59	9:32	9:30	10:00	9:59	11:03	11:02	13:35	13:34	19:09	19:08	19:31	19:30	18:50	19:39
פולין, ורשא (ק)	5:38	5:25	8:09	8:00	9:05	8:58	10:17	10:12	13:11	13:10	19:35	19:46	20:14	20:26	19:26	20:42
פרו, לימה (ח)	6:13	6:14	8:39	8:39	9:09	9:08	10:10	10:09	12:38	12:37	18:03	17:59	18:25	18:22	17:42	18:31
צרפת, ליאון (ק)	6:54	6:43	9:29	9:22	10:15	10:10	11:25	11:21	14:14	14:14	20:28	20:36	21:02	21:10	20:17	21:24
צרפת, פריז (ק)	6:59	6:47	9:33	9:25	10:23	10:16	11:34	11:29	14:25	14:24	20:45	20:54	21:19	21:29	20:33	21:44
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:49	5:47	8:22	8:20	8:51	8:49	9:54	9:52	12:27	12:26	18:03	18:02	18:26	18:25	17:45	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	6:33	6:24	9:10	9:03	9:54	9:48	11:03	10:59	13:51	13:50	20:05	20:12	20:34	20:42	19:50	20:55
קנדה, מונטריאול (ק)	6:07	5:57	8:43	8:36	9:29	9:23	10:39	10:34	13:28	13:27	19:43	19:50	20:15	20:23	19:30	20:37
קפריסין, לרנקה (ק)	6:13	6:06	8:50	8:45	9:27	9:23	10:35	10:31	13:18	13:17	19:18	19:23	19:46	19:51	19:04	20:03
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:52	5:38	8:21	8:10	9:22	9:15	10:35	10:30	13:31	13:31	20:01	20:13	20:43	20:56	19:53	21:14
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:23	5:09	7:51	7:39	8:55	8:47	10:08	10:02	13:05	13:05	19:40	19:52	20:20	20:34	19:29	20:52
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:32	5:21	8:07	7:59	8:55	8:49	10:05	10:01	12:55	12:55	19:11	19:19	19:45	19:54	19:00	20:09
שוויץ, ציריך (ק)	6:36	6:25	9:11	9:03	9:59	9:53	11:10	11:05	14:00	13:59	20:20	20:29	20:50	21:00	20:05	21:14
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:05	6:01	8:39	8:37	9:10	9:07	10:14	10:12	12:49	12:48	18:32	18:32	18:55	18:56	18:14	19:05

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם רעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377